

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НАУКА І ВИЩА ОСВІТА

**Тези доповідей
XXXII Міжнародної наукової конференції
здобувачів вищої освіти
і молодих учених**

Запоріжжя
Класичний приватний університет
2023

Наука і вища освіта : тези доповідей XXXII Міжнар. наук. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Запоріжжя, 8 листопада 2023 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2023. 560 с.

Редакційна колегія:

Огаренко В. М., д.держ.упр., професор (головний редактор)

Мащенко О. В., д.е.н., д.ю.н., професор (заст. голов. ред.)

Покатаєв П. С., д.держ.упр., професор

Білоусов С. А., к.політ.н., доцент

Трохимець О. І., д.е.н., професор

Боклаг В. А., д.держ.упр., професор

Абакумова Ю. В., д.ю.н., професор

Пенчук І. Л., д.соц.ком., професор

Зубов В. О., д.філос. н., професор

Кирпиченко О. Е., к.філол.н., доцент

Іноземні члени редакційної колегії:

Хамот М., д.н., професор, ректор Університету економіки в Бидгощі (Республіка Польща)

Собчик-Колбух А., д.н., професор, факультет менеджменту та маркетингу, декан з міжнародної роботи Університету бізнесу в Катовіце (Республіка Польща)

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПОДАТКОВОЇ ТА ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГУ, РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОНАВЧИХ ПРОБЛЕМ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ, ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ І ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ ПРИ ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ
СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

МЕХАНІЗМИ І ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ Й ЇХ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ ТА СВІТІ

НОВІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ, ПІДПРИЄМСТВАХ ТА УСТАНОВАХ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ГУМАНІТАРНОМУ, ДУХОВНОМУ ТА ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИМІРАХ

ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛЬ ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ У ЇХ ВИРІШЕННІ
ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ГАЛУЗІ
В УМОВАХ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ
СУЧАСНИЙ ДИЗАЙН У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ У ХХІ СТ. : ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
ЛІТЕРАТУРНІ СТУДІЇ ХХІ СТ. : ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ
УКРАЇНСЬКА МОВА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, РЕАБІЛІТАЦІЇ, ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ, СПОРТУ ТА ТУРИЗМУ

СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ І ЛОГІСТИКИ

МІЖНАРОДНА РУБРИКА

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Aizharkyn Y.

NLC «Abylkas Saginov Karaganda Technical University»

Scientific supervisor – Associate Professor, Doctor of philosophy Kernebayev A., Master's Student Shokhabaeva A.

MANAGEMENT AND MODELING OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

The management and modeling of socio-economic systems play a crucial role in understanding and analyzing the complexities of modern society. These systems encompass diverse aspects of how societies function, including economic factors, social interactions, political dynamics, and environmental considerations. By employing specialized techniques and frameworks, researchers and policymakers can gain valuable insights into these systems, enabling informed decision-making and effective management strategies.

Socio-economic systems are intricate networks of interconnected elements, ranging from individuals and households to organizations, markets, and governments. These systems are characterized by complex interactions, feedback loops, and unpredictability. Understanding their dynamics requires advanced modeling techniques, such as simulation, optimization, network analysis, and data-driven approaches.

Simulation modeling allows researchers to simulate the behavior of socio-economic systems over time, incorporating various factors and constraints. By creating virtual experiments, researchers can observe how changes in one variable impact the entire system, facilitating scenario analysis and policy evaluation.

Optimization techniques help in finding the best possible solutions to complex socio-economic problems. By formulating the problem as an optimization model, decision-makers can identify optimal strategies that maximize desired outcomes while considering resource limitations and constraints.

Network analysis focuses on understanding the relationships and interactions between different entities in socio-economic systems. By mapping the connections and flows of information, goods, and capital, network analysis provides insights into patterns of influence, vulnerability, and the spread of innovations or disruptions.

Data-driven approaches, such as econometrics and machine learning, leverage large datasets to uncover patterns, trends, and causal relationships within socio-economic systems. By analyzing historical data and extracting meaningful insights, policymakers can better understand the past, predict future scenarios, and formulate evidence-based policies.

The management of socio-economic systems involves addressing challenges, fostering sustainable development, and achieving desired outcomes. Effective management strategies recognize the interdependencies between economic, social, and environmental factors, taking a holistic approach rather than focusing solely on economic growth.

Sustainable development, guided by principles of social equity, environmental stewardship, and economic efficiency, aims to meet present needs without compromising the ability of future generations to meet their own. Policies designed to promote sustainable development incorporate long-term perspectives, innovative technologies, and a systemic understanding of socio-economic interactions.

Additionally, adaptive management strategies acknowledge the dynamic nature of socio-economic systems and the inherent uncertainties they pose. Such strategies emphasize continuous learning, flexibility, and the ability to adapt policies and management practices in response to changing circumstances.

The management and modeling of socio-economic systems are crucial for understanding the complexities and dynamics of our modern society. By employing advanced techniques and frameworks, decision-makers can gain valuable insights into these systems, enabling evidence-based policies, sustainable development, and effective management strategies. As the world becomes more connected and interdependent, the importance of managing socio-economic systems will continue to grow, ensuring the well-being and prosperity of future generations.

Akhayev A.

NAO «Abylkas Saginov Karaganda Technical University»

Scientific supervisor – Docent Omarova B.

PLANNING A PROJECT

The Work Breakdown Structure (WBS) forms the basis for planning all three primary project parameters: quality, cost, and time. This approach relies on the examination and segmentation of the project into discrete work elements referred to as work packages. The WBS represents a hierarchical arrangement that progressively dissects the project into sub-projects, packages with varying levels of granularity, and detailed work assignments. The exact format of the Work Breakdown Structure is not strictly standardized. Typically, it is constructed with two or three levels of detail (refer to Figure 1), but highly intricate projects may necessitate 6-8 levels.

The WBS stands as a crucial instrument in project management as it aids in the organization and comprehension of the project's scope and components. This, in turn, simplifies resource allocation, cost estimation, and the establishment of a practical project timeline. It permits a systematic approach to project planning and execution, ensuring that all requisite tasks are identified and appropriately overseen.

It's crucial to bear in mind that the primary objective of creating a Work Breakdown Structure (WBS) is to pinpoint a work unit that can be treated as an individual task. Typically, work packages represent the lowest level

of granularity within the WBS and encompass detailed work elements. While detailed work elements can be further broken down into steps, neither detailed work items nor steps can themselves serve as components of the WBS.

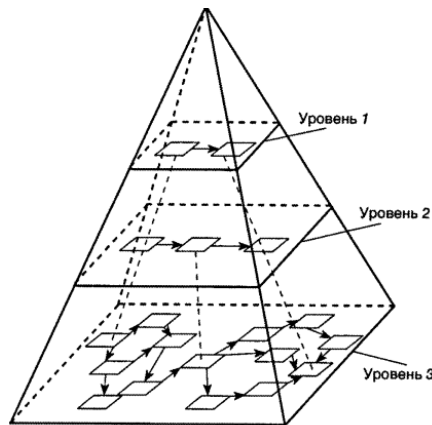

Fig. 1. Relationship Between Planning Levels.

Level 1 – Network plan with multiple projects (for top management).

Level 2 – Network plan with key milestones (milestones). Level 3 – Detailed network plan

Work packages can encompass tasks that are similar in nature or subprojects that group together related tasks. The development of the WBS can be executed in three primary directions: from top to bottom (top-down), from bottom to top (bottom-up), or through a combination of both approaches. Various factors can serve as a basis for decomposition when constructing the WBS: Product components; Process or functional elements of activities; Life cycle stages or project phases; Organizational structure units; Geographic location.

Derived from the Work Breakdown Structure (WBS – CCP), an organizational framework of personnel known as the Organizational Breakdown Structure (OBS - CCO) is established for the project. In the process of crafting both the WBS and OBS, it is essential to take into account all project stages, phases, and tasks, encompass all participating entities in the project, and facilitate efficient management by clearly defining responsibilities. A responsibility matrix establishes a connection between work packages and performers, using the information from the WBS and OBS (refer to Figure 2).

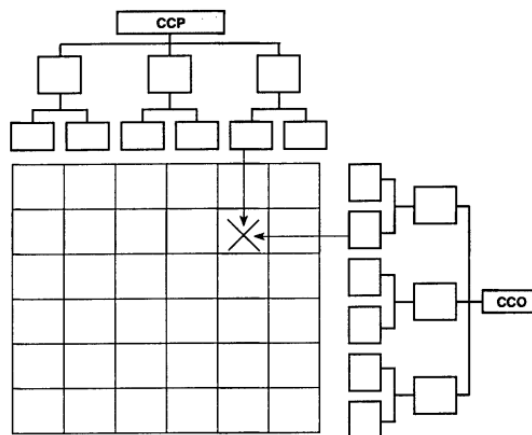

Fig. 2. Responsibility Matrix

Drawing from the Work Breakdown Structure (WBS), specifications can be delineated for each project work unit. These specifications encompass all the prerequisites needed to attain the required level of quality, encompassing aspects like materials utilized, standards, testing procedures, and more.

The objective of time planning is to ascertain the minimum duration needed to complete the project. This process requires expertise in related work domains. Following the calculation of the nominal start time for each project task, the earliest and latest possible start times for each task are determined. Two commonly employed graphical methods for representing a project are the Gantt Chart and Network Diagrams.

The Gantt Chart is a horizontal bar chart that illustrates the temporal aspects of project tasks. It owes its name to Henry Gantt, an American engineer from the early 20th century who employed this chart type to visualize work processes. Each project task is depicted as a bar on a timeline. The Gantt Chart displays the sequence of task execution and identifies which tasks can be carried out concurrently.

Network Diagrams, aligned with the PERT (Program Evaluation and Review Technique) and CPM (Critical Path Method) standards, are more prevalent. PERT is often utilized for research projects, while CPM finds application in the construction industry. Both methods aid in identifying the project's critical path, which constitutes a sequence of tasks that cannot be delayed without extending the overall project duration. They also pinpoint tasks that

can be postponed without impacting the project's total duration. In recent years, these methodologies have become more accessible due to personal computer software packages.

Network Diagrams represent a more intricate planning approach compared to the Gantt Chart and are employed in projects with numerous interrelated tasks.

Tungyshbai A. O.

Karaganda Technical University named after Abylkas Saginov

Scientific supervisor – Doctor of PhD Kernebaev A. S., Master's degree Shohabaeva A. S.

FINANCIAL AND ECONOMIC PROCESSES: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE

The global economic crisis of 2007-2009 has become one of the deepest in the last few decades. Starting in the United States with problems in the mortgage lending market, the crisis has grown to global proportions and has actually covered all regions of the world.

The current situation reflects only a small range of points of view available in modern economics on the nature of the crisis. Without disputing the rational seeds of the above opinions, it is impossible not to notice that in addition to the financial-globalization and institutional factors of the crisis, the crisis state of management theory and practice is of no small importance. According to the author, this relationship needs to be specified.

First of all, the difficulties in managing modern economic systems are due to their increasing scale, which, in turn, follows from objective trends in the development of productive forces and scientific and technological progress. Modern post-industrial development is based on the dominant role of knowledge-intensive industries and information technologies. Information becomes one of the most important factors of production, which reinforces the trend that began in the industrial era towards the enlargement and complication of systems, as a result of which their management processes become more difficult. Managed economic systems (organizations) are becoming not just large-scale, which in itself manifests itself in a significant number of parts and elements, inputs and outputs, a variety of functions performed. At the same time, scientists point out they have a complex hierarchical structure of the organization, which provides for a combination of centralized management with the autonomy of parts. At the same time, there is a complexity of behavior with external integrity: complex, intertwining relationships between variables, including feedback loops, lead to the fact that a change in one entails a change in many other variables.

In the context of the consideration of the problems of modern crisis processes, the tendency to the consolidation of economic systems primarily actualizes the issues of effective risk management. The sustainable functioning of both the systems as a whole and their component parts requires adequate risk management at all hierarchical levels.

It is obvious that the solution to the problem of effective risk management in modern organizations should lie in the development of a comprehensive risk management strategy, which is a set of decision-making rules that adjust the possibilities of system development, taking into account the retention of risks at an acceptable and manageable level. The risk management system should cover both the level of strategic management and the level of organizational units. A systematic approach to risk management is objectively necessary due to the fact that risk management activities should affect all significant relationships and relationships in modern organizations with their scale and complexity of structure.

At the same time, an integrated risk management system and its elements should take into account a number of principles - regulation, formalization, optimal combination of centralization and decentralization of risk management, rapid response. The principle of regulation focuses on the fact that all processes taking place in an organization should be clearly regulated, i.e. a detailed system of established rules and regulations should determine the functioning of both the system as a whole and its individual structural units. The principle of formalization means the consolidation of norms and rules in internal local acts, which will streamline the risk management process, make it systematic, rational, reliable and predictable. The principle of optimal combination of centralization and decentralization of risk management is due to the significant scale of modern systems and provides for the need for stable vertical connections in the system with simultaneous flexibility and variability of possible behavioral characteristics at the subsystem level. Finally, the principle of rapid response is designed to minimize in risk management the negative impact of economies of scale associated with an increase in the time for information transmission. Meanwhile, the implementation of these principles in practice is not always possible due to the fact that at different stages of the economic cycle, management entities assess risks differently, as a result of which difficulties arise with the actual functioning of risk management systems in conditions of immanent uncertainty.

Direct consideration of the problem of effective risk management against the background of the current instability of economic development puts on the agenda another urgent problem - the effectiveness of crisis management. Traditionally, the goal of anti-crisis management is to develop and implement measures aimed at preventing the occurrence of negative phenomena leading to a crisis state of the enterprise, ensuring its financial stability and a strong position in the market with any changes in the external environment. The following definition of anti-crisis management is given by the economists: «Anti-crisis management is an enterprise management system that has a complex, systemic nature and is aimed at preventing or eliminating adverse business phenomena by using the full potential of modern management, developing and implementing a special program at the enterprise that has a strategic nature, allowing to eliminate temporary difficulties, preserve and multiply market positions under any circumstances, relying mainly on their own resources». It should be emphasized that at various stages of the development of the economic crisis and taking into account their consequences for the organization's activities, the goals of anti-crisis management can be adjusted. At the same time, anti-crisis management should also be based on a systematic approach that considers the organization as a system, as a combination of interrelated and at the same time structured elements with integral properties that form a stable unity and integrity.

The formation of developed market relations on an innovative basis in the social sphere is largely connected with the solution of the problem of effective financial regulation in the aspect of coordination and realization of the interests of its subjects, since the existing system of managerial relations has so far insufficiently taken into account promising economic interests and the need for their implementation, which entailed incomplete accounting and

realization of stimulating potential strategies of financial regulation in the social aspect, as an important tool for economic development at the present stage.

The systematic approach allows us to construct an integral system for the formation of priorities of financial regulation in the social sphere, a set of forms and methods that can ensure dynamic high-quality economic growth, economic restructuring on a modern scientific and technological basis, economic security and the solution of a complex of social issues.

Despite the implementation of priority national projects for the development of healthcare and education, the state is not yet able to ensure a sufficient level of reproduction of human potential, which makes sustainable development impossible in the future. «If public investments in human capital and technology transfer are insufficient, the market will not be able to fill their shortage».

In countries with developed forms of market relations, the state actively influences the parameters and indicators of the functioning of the social sphere and supports the desired mode of economic dynamics, using for this a diverse arsenal of means to ensure and maintain the effective functioning of the mechanism of the economy.

In the modern economy, the level of development of a person and society as a whole is determined by the state of the social sphere, which, in turn, depends on their availability of financial resources and the effectiveness of their use.

Алехно І. Д.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Прибуток є однією з ключових цілей будь-якого підприємства, і в сучасних умовах його забезпечення та збільшення вимагає комплексного та гнучкого підходу. Однією з ключових складових ефективного управління прибутком є ретельний аналіз фінансових показників та бюджетування. Важливо розуміти, які чинники впливають на прибуток, та вчасно реагувати на зміни в економічному середовищі. Також важливо враховувати вплив інновацій та цифрових технологій на підвищення прибутку.

Паралельно з цим, управління прибутком пов'язане із стратегічним плануванням та розвитком бізнесу. Це означає, що прибутковий підхід повинен бути вбудованим у стратегію підприємства та усі аспекти його діяльності.

Останнім часом дедалі більше уваги приділяється етичному та сталому управлінню прибутком. Управління прибутком підприємства повинно враховувати екологічні та соціальні відповідальності, а також внутрішню культуру підприємства.

Управління прибутком підприємства в умовах воєнного стану є надзвичайно складною та важливою задачею, оскільки воєнна ситуація може суттєво змінити бізнес-середовище та призвести до значних втрат. Ось деякі особливості управління прибутком в цих умовах:

1. Воєнний стан супроводжується значним ризиком та несигурністю. Підприємства повинні бути готові до змін у виробничому процесі, постачанні сировини, інвестиціях та фінансовому плануванні.

2. Воєнна ситуація може призвести до зміни попиту на продукцію та послуги. Деякі галузі можуть зазнати спаду попиту, тоді як інші можуть зростати важливістю. Підприємства повинні вміти адаптуватися до цих змін та переглядати свою стратегію ринкового впливу.

3. Умови воєнного стану можуть призвести до ризику збитків або втрати активів та ресурсів. Підприємства повинні приділяти особливу увагу заходам безпеки, а також забезпечувати резерви та альтернативні джерела постачання.

4. Умови воєнного стану можуть призвести до змін у податковій політиці та регулюванні. Підприємства повинні слідкувати за такими змінами та аналізувати їх вплив на фінансову стабільність.

5. Важливо враховувати вплив воєнного конфлікту на репутацію бренду та імідж підприємства. Споживачі можуть бути більш чутливими до етичних питань та соціальної відповідальності.

6. Підприємства повинні розробити стратегії фінансового планування, які враховують ризики та можливості воєнного стану. Це може включати в себе резервування фінансових ресурсів, розробку сценаріїв кризового управління та аналіз ризиків.

Управління прибутком підприємства в умовах воєнного стану вимагає від підприємств великої гнучкості, стратегічного мислення та готовності до швидких змін. Важливо розробляти плани відповіді на кризові ситуації та дотримуватися принципу збалансованого управління прибутком в умовах нестабільності. Варто підкреслити, що управління прибутком є надзвичайно важливим аспектом діяльності будь-якого підприємства. В сучасних умовах це вимагає від нас не лише фінансового аналізу, але й гнучкості, стратегічного мислення та відповідального підходу до бізнесу. Управління прибутком підприємства в сучасних умовах вимагає поєднання фінансової обізнаності, стратегічного мислення, інновацій та ефективного взаємодії з навколишнім середовищем. Це завдання, яке вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових реалій сучасного бізнесу.

Аляб'єв А. Г.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Управління оборотним капіталом є складовою загальною системою фінансового управління підприємством. Разом з тим управління оборотним капіталом має свої специфічні принципи:

- принцип однорідності прийняття управлінських рішень;
- принцип достовірності;
- принцип забезпечення взаємозв'язку з метою і завданнями фінансового управління;
- принцип забезпечення ефективності оборотного капіталу;
- принцип оптимізації структури оборотного капіталу.

Дані принципи управління оборотним капіталом відповідають сучасному розвитку підприємства. Застосовуючи ці принципи, підприємства мають нагоду удосконалити систему управління оборотним капіталом підприємства, враховуючи взаємодію всіх організаційних структур і підрозділів підприємства.

Діагностика проблеми починається з усвідомлення і встановлення ускладнень або наявних можливостей. Прикладами ускладнень підприємстві можуть бути: низький прибуток, надмірні витрати; зменшення обсягів виробництва; знос основних фондів і т. д.

Виявлення ускладнень, з одного боку, допомагає визначити проблему в загальному вигляді, а з іншого – сприяє встановленню істинних причин низької ефективності оборотного капіталу. Для виявлення причин виникнення проблеми на підприємстві необхідно зібрати і проаналізувати внутрішню та зовнішню інформацію.

Аналіз причин низької або недостатньої ефективності оборотного капіталу дає змогу зрозуміти суть проблеми і чітко її сформулювати. На наступному етапі процесу прийняття рішень необхідно розрахувати прогностичні показники оборотного капіталу на підставі планових показників розвитку підприємства.

Система управління оборотним капіталом підприємств знаходиться на стадії формування. З початком ринкових перетворень в економіці України в 90-х роках, ослабленням ролі держави в регулюванні зникли основні передумови використання старої системи, де нормування - основний інструмент управління оборотними коштами. Коливання ринкових цін, інфляція, дорожнеча банківських кредитів, значні втрати власних оборотних коштів підприємствами зробили проведення громіздкого розрахунку нормативної потреби за пропонуваною методикою марним.

Система, що створюється, повинна являти собою сукупність компонентів, що знаходяться у певній упорядкованості і сполучати локальні цілі для найкращого досягнення головної (глобальної) мети системи - одержання прибутку.

Ці компоненти повинні забезпечувати реалізацію комплексу функцій управління оборотним капіталом від планування потреби, вибору моделей формування та фінансування до оперативного управління, аналізу і контролю використання оборотного капіталу з урахуванням плану виробництва і реалізації продукції (входу системи), а також впливу зовнішнього середовища господарювання підприємства.

Антонов А. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянемо міжнародний досвід трирівневої пенсійної системи. Так, у Великобританії недержавне пенсійне забезпечення в цілому зосереджене на страхових компаніях, фінанси, яких складають близько 50 % обороту. Взаємодія СК з підприємцями та підприємствами здійснюється шляхом заключення договорів довічного пенсійного страхування (довічний ануїтет) для всіх працівників, трудовий стаж яких уже закінчився. За такого стану власником пенсійних активів стає СК, яка несе відповідальність щодо виплати пенсій [1].

В США недержавне пенсійне забезпечення представлене професійними і персональними пенсійними планами:

- плани з визначеними внесками (DC) – роботодавець надає працівникам індивідуальний пенсійний рахунок, який зростає за рахунок вкладення накопичених внесків роботодавців і працівників;
- плани з визначеними виплатами (DB) – передбачає, що роботодавець обіцяє конкретну суму щомісячного пенсійного доходу. Найпоширеніший вид, в якому пенсійний дохід обчислюється за формулою, в якій враховується остаточна середня заробітна плата працівника, вислуга років і вік;
- гібридні плани (DBH) – поєднують зменшення плану DB з індивідуальним ощадним рахунком (план DC), який є поширеною альтернативою плану DB і пропонується як стандартний або необов'язковий план у 12 штатах.

Для формування більшого уявлення про недержавне пенсійне забезпечення у США коротко розглянемо й інші його аспекти, такі як інвестування та оподаткування. Так, у Сполучених Штатах Америки розроблені та активно застосовуються тривалий час індивідуальні пенсійні рахунки [2], або ІПП (IRA). Адже вони є простими, автоматичними й традиційними і ними можна скористатися через банки або роздрібних брокерів. Традиційний ІПП – це пенсійний рахунок, на який фізичні особи перераховують внески до оподаткування в межах встановленої максимальної суми в доларах (не включаючи будь-які внески роботодавця). При цьому передбачено можливість дострокового зняття коштів особою за певних умов. Так, відповідно до законодавства США, знімати кошти без комісії за дострокове зняття у розмірі 10 % особа може досягнувши лише 59,5 років, водночас, вона повинна одержувати виплати за рахунок накопичень при досягненні 70,5 років [2].

Континентальна модель пенсійної системи характерна для Німеччини, Австрії, Італії, Франції та багатьох інших країн. Яскравими її представниками є Німеччина та Австрія, пенсійні системи яких вважають одними з найефективніших у Європі, так як вони впливають на розвиток і формування пенсійних систем у багатьох країнах. Громадяни у віці від 15 до 65 років є застрахованими особами, що становить 78 % усього населення. Обсяг виплат у системі встановленого законом пенсійного страхування становить близько 63 % від обсягу послуг і пенсій, наданих усією пенсійною системою. У Німеччині багато підприємств виплачують пенсії своїм колишнім співробітникам додатково до пенсій, зароблених у системі встановленого законом пенсійного страхування. Ця форма захисту в старості є добровільною. Підприємство самостійно вирішує питання про надання пенсії своїм співробітникам. Водночас зазначимо, що близько 50 % працюючого населення в Німеччині охоплено договорами про забезпечення старості від підприємств.

Список використаних джерел

1. Огляд пенсійної системи Великобританії. URL: <https://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/GB2.pdf> (дата звернення: 12.09.2023).
2. Types of Retirement Plans. URL: <https://www.irs.gov/retirement-plans/plan-sponsor/types-of-retirement-plans> (date of request: 12.09.2023).

Балабуха К. Є.

Класичний приватний університет
к.держ.упр., доцент

ІНСТРУМЕНТИ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ

У сучасній науці та професійній діяльності термін «фінансовий механізм» може розумітися як «система встановлених державою форм, видів та методів організації фінансових відносин» [1], така як «сукупність форм та методів, інструментів та важелів формування та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб держави, господарюючих суб'єктів та населення» [2].

Фінансовий механізм – це система встановлених державою форм, видів та методів організації фінансових відносин.

Складовими елементами механізму завжди одночасно виступає і вихідне явище, і весь процес, що відбувається в інтервалі між ними. Тому економічний механізм визначається або природою вихідного явища, або кінцевим результатом серії явищ.

Можна стверджувати про обґрунтовану необхідність поділу понять «фінансовий механізм» та «механізм взаємодії».

За своєю економічною природою фінансові відносини є відносинами розподілу та перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту та національного доходу шляхом створення та використання фондів грошових коштів, а розподільні відносини носять об'єктивний характер (одним із суб'єктів виступає держава), то можна стверджувати, що саме у процесі взаємодії з державою відбувається більша частина взаємодії ланок механізму.

У разі, коли одним із учасників є держава, то вона розглядається як рівноправний суб'єкт фінансових відносин, що має аналогічні права та обов'язки перед державою – суспільно-політичною системою, та здійснює свою діяльність у такому ж, як і корпоративні фінанси, нормативно-правовому полі.

Узагальнюючи підходи різних науковців до змісту механізму взаємовідносин держави та корпоративних фінансів, доцільно вважати, що це сукупність взаємовигідних фінансових відносин, заснованих на балансі інтересів як комерційного, так і некомерційного характеру, що виникають між учасниками корпоративного сектору економіки та органами державного управління.

Зміст інструментів механізмів взаємодії держави та корпоративних фінансів можуть принципово відрізнятися за характером, цільовими установками та елементами.

Основні 4 умовні групи взаємодії:

1) жорсткі форми регулювання, такі як авторитарні та тоталітарні, коли держава користується своєю владою для досягнення виключно інтересів представників влади;

2) нейтральні, коли держава відіграє роль «нічного сторожа», а бізнес самостійно реалізує свої функції;

3) партнерські відносини держави та бізнесу, які передбачають рівноправність сторін, прагнення компромісу, несуперечність цілей, співробітництво та узгодженість взаємних дій;

4) монополярна влада одного із суб'єктів, якщо в основі взаємовідносин лежить конфронтація, зловживання своїми перевагами, жорсткі та безальтернативні відносини принципала та агента.

Узагальнивши вищевикладену інформацію, можна зробити висновки, що невід'ємною умовою ефективного функціонування національної економіки є конструктивна взаємодія корпоративних фінансів та структур державної влади.

Список використаних джерел

1. Кондіус І. С. Теоретичні засади дослідження фінансового механізму підприємницьких структур регіону. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2017. Вип. 14. С. 114–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2017_14_15 (дата звернення: 25.08.2023).

2. Соляник Л. Г., Цуркан І. М., Сорокіна І. Р. Науково-методичні підходи до формування політики управління фінансовими ресурсами підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9406> (дата звернення: 03.11.2023).

Беляков Р. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Чала О. А.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні кожне підприємство функціонує в конкурентних умовах. Ринки машинобудівної продукції є насиченими і різноманітними, саме тому кожна організація намагається не тільки втримати свої позиції (частка ринку, обсяги продаж, величина прибутку), а й певним чином їх покращити за рахунок зміни кадрової, товарної, цінової, інвестиційної, маркетингової стратегій і тактик. Досить значних результатів у забезпеченні конкурентоспроможності досягають ті підприємства, які впроваджують інновації. Інноваційна діяльність передбачає розроблення, створення, доведення до комерційного використання інновацій. Власні дослідження дозволяють стверджувати що, інноваційна діяльність охоплює: перейняття передового досвіду провідних вітчизняних і зарубіжних підприємств у розв'язанні виробничо-господарських проблем, отримання технологій і прав на виробництво нових видів продукції і використання якісно нових матеріалів на ліцензійних, франчайзингових, лізингових та інших умовах; розроблення креативних ідей, перетворення їх у прототипи, зразки

інноваційної продукції, технологій; налагодження експериментального і, в залежності від виду продукції одичного, серійного або масового виробництва інноваційної продукції; поширення (трансфер і дифузія) на ринку інноваційних продуктів, технологій, інновацій управлінського характеру, а також ліцензій і ноу-хау. Дослідженню понять «інновація» та «інноваційна діяльність» присвячено багато наукових праць. Інновації з латинської «novatio» означає оновлення або зміна. У вузькому розумінні «інновація» – це створені вперше технології, продукція, послуги, а також розроблення інженерно-технологічних і управлінських рішень, які дозволяють принципово по новому задовольнити певні потреби окремих індивідів чи суб'єктів господарювання, розв'язати існуючі інженерно-технологічні та управлінські проблеми, забезпечити такі економічні, технологічні, соціальні та інші ефекти, досягнення яких раніше було неможливим. У широкому розумінні, інноваціями є також удосконалені технології, продукція, послуги, а також розпорядження, нова якість яких дозволяє інноваторам очікувати на певні позитивні ефекти економічного, технологічного, соціального та іншого характеру. В даному розумінні йдеться про інновації для підприємства, досвід у реалізації яких вже мають інші компанії. Визначення понять «інновації», які наводять вітчизняні і зарубіжні науковці, представлено у Додатку А. Використання інновацій дозволяє з високим рівнем вірогідності збільшити тривалість життєвого циклу як підприємства загалом, так і використовуваних технологій і пропонованої машинобудівної продукції. Також, використанням підприємством інновацій дає можливість забезпечити стійкі позиції на ринку, знизити собівартість виготовленої продукції і наданих послуг, збільшити обсяг реалізованої продукції. Інноваційний розвиток організації часто супроводжується використанням енергоощадного устаткування, нових матеріалів, які за якісними параметрами кращі за традиційні, автоматизацією технологічних процесів виготовлення готової продукції. Інновації допомагають підприємству оптимізувати витрати, досягти зниження ринкової ціни товарів та послуг.

Бичков К. В.

Класичний приватний університет
аспірант

РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КРИПТОВАЛЮТА»

Згідно з даними Global Crypto Adoption Index-2021, складеного компанією Chainalysis, Україна посідає четверте місце серед країн світу за обсягом торгівлі криптовалютами. Загалом крипторинки в Україні став популярним напрямом інвестицій, а в умовах війни в Україні – ще й потужним інструментом боротьби з російською агресією: з моменту окупації відомі блокчейн-компанії не просто долучилися до фандрейзингу, а й направили безповоротну фінансову допомогу напругу користувачам України [1].

Суртосігенсу (криптовалюта) – різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованою платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього чи зовнішнього адміністрування). Кожна криптовалюта побудована за технологією блокчейн, за якою асиметричне шифрування використовується для перевірки повноважень (захисту інформації), а інші криптографічні методи – як доказ виконаної роботи та/або Proof-of-stake (доказу зберігання певної кількості коштів на рахунку). Перевірка і підтвердження транзакцій у ланцюжку блоків здійснюється за допомогою майнінгу криптовалют [2].

Але не дивлячись на стрімкий розвиток ринку криптовалют, процес їх обігу довгий час залишався поза межами правового регулювання, і лише 15 березня 2022 року Президентом України було підписано Закон України «Про віртуальні активи» [3], що стало важливим кроком детінізації ринку криптовалют.

Набуття чинності цього Закону [3]:

- сприятиме ефективному розвитку ринку віртуальних активів;
  - збільшить надходження до державного бюджету через оподаткування операцій з криптовалютою;
  - надасть можливість фізичним та юридичним особам на території України, які фактично володіють віртуальними активами, розпоряджатись ними згідно із чинним законодавством;
  - сприятиме розбудові ринкової інфраструктури віртуальних активів на основі вже наявного світового досвіду, побудові в Україні принципово нових регуляторних механізмів;
  - забезпечить можливість надання учасникам ринку віртуальних активів безпечних та якісних послуг;
  - сприятиме збільшенню інвестицій в економіку України;
- зменшить частку тіньової економіки, що пов'язана з інвестиціями у віртуальні активи фізичних та юридичних осіб в Україні [2].

Проте, з прийняттям цього Закону [3] виникло багато дискусійних питань, – головне з яких: « ... чи тотожний віртуальний актив криптовалюти, або віртуальний актив значно ширше поняття, і як віртуальний актив співвідноситься з поняттям електронних грошей?».

Адже, серед визначення термінів міститься поняття «віртуальний актив» – як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав (п. 1, ч. 1, ст. 1 Закону [3]). Але поняття «криптовалюта» не має.

Щодо тотожності понять «віртуального активу» та «криптовалюти» правники та представники фінансового сектору вважають, що криптовалюта (Bitcoin, Ethereum) – є підвидом електронних грошей. Проте, аналіз визначення віртуального активу та його ознаки (не матеріальний, має вартість, існує лише у цифровій формі та в межах певної електронної системи), свідчить, про те, що криптовалюта може бути різновидом «віртуального активу» [4].

Проте, як вказує ч. 7, ст. 4 3У «Про віртуальні активи», – віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) [3], тоді як криптовалюта є засобом платежу (і досить популярним наприклад в ІТ сфері), що по суті, є її найважливішою ознакою [4]. Тому виникає питання щодо розуміння сутності змісту поняття «криптовалюта», що потребує подальшого дослідження та чіткого закріплення у нормативній базі.

Список використаних джерел

1. Плющ Д. Запустити цифру: що потрібно знати про регулювання криптовалют в Україні. І коли працює закон про віртуальні активи. URL: <https://mind.ua/openmind/20239092-zapustiti-cifru-shcho-potribno-znati-pro-regulyuvannya-kriptovalyut-v-ukrayini> (дата звернення: 11.06.2023).
2. Регулювання ринку криптовалют в Україні. URL: <https://law.chnu.edu.ua/rehulivannia-rynku-kryptovalyuty-v-ukrayini/> (дата звернення: 11.06.2023).
3. Про віртуальні активи : Закон від 17.02.2022 р., № 2074-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 11.06.2023).
4. Регулювання криптовалют в Україні: що передбачає Закон про віртуальні активи. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210170_regulyuvannya-kriptovalyut-v-ukran-shcho-peredbacha-zakon-pro-virtualn-aktivy (дата звернення: 11.06.2023).

Боголюбов Д. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Оцінка кризових факторів фінансового розвитку й прогнозування можливого банкрутства господарюючого суб'єкта здійснюються задовго до прояву його явних ознак. Така оцінка й прогнозування є предметом діагностики банкрутства, що характеризує в концентрованому вигляді зміст перших трьох напрямків формування й реалізації політики антикризового фінансового управління господарюючим суб'єктом. Діагностика банкрутства являє собою систему цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку господарюючого суб'єкта, що генерують загрозу його банкрутства в майбутньому періоді. Залежно від цілей і методів здійснення діагностика банкрутства господарюючого суб'єкта підрозділяється на дві основні підсистеми: експрес-діагностика банкрутства; фундаментальна діагностика банкрутства.

Експрес-діагностика кризового фінансового стану банкрутства характеризує систему регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку господарюючого суб'єкта, здійснюваної на базі даних його фінансового обліку по стандартних алгоритмах аналізу. Основною метою експрес-діагностики банкрутства є раннє виявлення ознак кризового розвитку господарюючого суб'єкта й попередня оцінка масштабів його кризового стану. Експрес-діагностика банкрутства здійснюється за такими наступними етапами.

1) Визначення об'єктів спостереження «кризового поля», що реалізує загрозу банкрутства господарюючого суб'єкта. Досвід показує, що в сучасних економічних умовах практично всі аспекти фінансової діяльності господарюючого суб'єкта можуть генерувати загрозу його банкрутства. Тому система спостереження «кризового поля» повинна будуватися з урахуванням ступеня генерування цієї загрози шляхом виділення найбільш істотних об'єктів за цим критерієм. Із цих позицій система спостереження «кризового поля» господарюючого суб'єкта може бути представлена такими основними об'єктами:

- ринкова вартість господарюючого суб'єкта;
- структура капіталу господарюючого суб'єкта;
- склад фінансових зобов'язань господарюючого суб'єкта по терміновості погашення;
- склад активів господарюючого суб'єкта;
- склад поточних витрат господарюючого суб'єкта;
- рівень концентрації фінансових операцій у зонах підвищеного ризику;
- чистий грошовий потік господарюючого суб'єкта.

2) Формування системи індикаторів оцінки загрози банкрутства господарюючого суб'єкта. Система таких індикаторів формується по кожному об'єкту спостереження «кризового поля». До найважливіших об'єктів «кризового поля» належать: чистий грошовий потік, ринкова вартість господарюючого суб'єкта, структура капіталу господарюючого суб'єкта з позицій оцінки автономії, склад фінансових зобов'язань господарюючого суб'єкта по терміновості погашення, склад активів господарюючого суб'єкта з позицій їхньої ліквідності, склад поточних витрат господарюючого суб'єкта, рівень концентрації фінансових операцій у зонах підвищеного ризику. Система індикаторів по кожному з об'єктів «кризового поля» підрозділяється на два класи: об'ємні й структурні індикатори. Об'ємні індикатори виражаються абсолютною сумою, структурні – відносними показниками, коефіцієнтами. Склад індикаторів оцінки загрози банкрутства залежить від особливостей фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, цілей діагностики.

3) Аналіз окремих сторін кризового фінансового розвитку господарюючого суб'єкта, здійснюваний стандартними методами. Основу такого аналізу становить порівняння фактичних індикаторів - показників-індикаторів із плановими (нормативними) і виявлення розмірів відхилень у динаміці. Зростання розміру негативних відхилень у динаміці характеризує наростання кризових явищ фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, що генерують загрозу його банкрутства. У процесі аналізу окремих сторін кризового фінансового розвитку господарюючого суб'єкта використовуються такі методи:

- горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз;
- вертикальний (структурний) фінансовий аналіз;
- порівняльний фінансовий аналіз;
- аналіз фінансових коефіцієнтів;
- аналіз фінансових ризиків;
- інтегральний фінансовий аналіз, заснований на «Моделі "Дюпон».

4) Попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану господарюючого суб'єкта. Така оцінка проводиться на основі аналізу окремих сторін кризового розвитку господарюючого суб'єкта за ряд попередніх етапів з використанням обговорених вище індикаторів оцінки загрози банкрутства. Практика фінансового

менеджменту використовує при оцінці масштабів кризового фінансового стану господарюючого суб'єкта три принципових характеристики: легка фінансова криза; глибока фінансова криза; фінансова катастрофа. Кожна із цих характеристик при необхідності одержує більш глибоку диференційованість.

Васькін Б. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
НА ОСНОВІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

Забезпечення фінансової стійкості підприємств на основі управління фінансово-господарською діяльністю – це процес розробки та впровадження стратегій та методів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності та успіху підприємства в умовах змінюючогося бізнес-середовища. Фінансова стійкість є важливим аспектом життєздатності підприємства та його здатності витримувати економічні коливання та негативні впливи. Управління фінансово-господарською діяльністю підприємств - це комплекс заходів та стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів, оптимізацію фінансових процесів та досягнення фінансових цілей організації.

Розробка фінансового плану є важливим кроком у управлінні фінансами підприємства. Це включає в себе складання бюджетів, визначення фінансових цілей та стратегій для досягнення їх. Важливо здійснювати постійний контроль над фінансовими операціями та результатами підприємства. Це включає в себе аналіз фінансової звітності, моніторинг бюджету та вчасне виявлення фінансових проблем.

Ефективне управління робочим та основним капіталом допомагає підприємству оптимізувати свої ресурси та мінімізувати витрати. Використання фінансових моделей дозволяє аналізувати різні сценарії та стратегії, щоб приймати обґрунтовані фінансові рішення. Виявлення та керування ризиками є важливою частиною управління фінансами. Це включає в себе розробку стратегій мінімізації ризиків та забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Управління заборгованістю та кредиторською заборгованістю допомагає зберігати стабільність фінансового стану підприємства та оптимізувати роботу з оборотними активами. Ретельний аналіз фінансової звітності допомагає розуміти фінансове положення підприємства та приймати відповідні рішення. Фінансовий аудит допомагає перевірити достовірність фінансової інформації та виявити можливі проблеми чи недоліки в фінансових процесах.

Розробка та реалізація стратегій фінансового управління дозволяє підприємству досягати своїх довгострокових цілей та збільшувати конкурентоспроможність. Забезпечення відкритості та доступності фінансової інформації для всіх зацікавлених сторін є важливим аспектом фінансового управління.

Розробка оптимальних податкових стратегій дозволяє зменшити податкові витрати та оптимізувати оподаткування. Розробка стратегій фінансового розвитку та вкладення коштів в інвестиційні проекти сприяють зростанню прибутковості та розвитку підприємства. Навчання та розвиток фінансової грамотності співробітників підприємства допомагає покращити фінансовий управління та приймати обґрунтовані рішення.

Управління фінансово-господарською діяльністю підприємства є однією з ключових функцій в сучасному бізнесі. Воно впливає на всі сфери підприємницької діяльності та допомагає досягти фінансової стійкості та успіху. Розуміння та ефективне впровадження цих аспектів управління фінансами дозволяє підприємству досягти своїх цілей та оптимізувати фінансові процеси. Цей процес спрямований на досягнення стабільності та фінансового успіху підприємств.

Забезпечення фінансової стійкості підприємства вимагає ретельного аналізу, планування та контролю фінансових процесів. Ключовою складовою є розробка фінансових стратегій, які враховують ризики та можливості, оптимізацію витрат та максимізацію прибутковості. Такий підхід дозволяє підприємству забезпечити свою фінансову стійкість та конкурентоспроможність на ринку.

Вовк П. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

**ПРОДАЖ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПРОДУКТІВ
НА ОСНОВІ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ**

Продаж банківських операцій та продуктів на основі нетрадиційного маркетингу - це важлива стратегія, яка дозволяє банкам вирізнятися серед конкурентів, залучати нових клієнтів і підтримувати існуючих. Нетрадиційний маркетинг може бути ефективним інструментом, особливо в умовах зростаючої конкуренції та змін в споживчих звичках.

Активна присутність у соціальних мережах дозволяє банкам спілкуватися зі своєю аудиторією, надавати корисну інформацію та пропонувати різноманітні фінансові послуги. Контент, спеціально створений для соціальних мереж, може бути цікавим, привертаючи увагу користувачів.

Створення креативних та несподіваних маркетингових кампаній може привернути увагу і створити інтерес до банківських продуктів. Наприклад, можливі акції, конкурси або рекламні ролики, які виділяються серед інших. Співпраця з впливовими особами або блогерами, які мають свою аудиторію, може допомогти популяризувати банківські продукти серед їхніх фоловерів. Цей метод є дієвим, оскільки вірогідність того, що люди довіряють рекомендаціям відомих осіб, висока.

Застосування аналітики даних та інсайтів дозволяє банкам створювати персоналізовані пропозиції для клієнтів. Клієнти цінують, коли їм пропонують рішення, які відповідають їхнім потребам та обставинам.

Надання освітніх ресурсів та матеріалів, які допомагають клієнтам краще розуміти свої фінанси та вибирати оптимальні продукти та послуги. Це сприяє підвищенню фінансової грамотності і створює довіру.

Розробка мобільних додатків, онлайн-банкінгу та інших інноваційних технологій дозволяє банкам спрощувати доступ до своїх послуг та полегшувати взаємодію з клієнтами. Розвиток спільнот та форумів, де клієнти можуть ділитися досвідом та порадами щодо фінансів та банківських послуг. Використання елементів гейміфікації для залучення та мотивації клієнтів, наприклад, нагороди, бонуси та лояльність. Спрямований на викликання емоцій та відчуттів у клієнтів. Це може бути досягнуто через рухливі історії, рекламні відеоролики або соціальні проекти, які викликають симпатію або підтримку.

Використання зелених ініціатив та зобов'язань щодо сталості в продажах банківських продуктів, що сприяє позитивному сприйняттю бренду. Співпраця з іншими компаніями або брендами для створення спільних пропозицій або акцій, що розширюють аудиторію та можливості продажів. Створення зручних та інноваційних мобільних додатків для клієнтів, які дозволяють здійснювати фінансові операції та взаємодіяти з банком у будь-який час і в будь-якому місці. Використання інструментів автоматизації маркетингу для ефективного взаємодії з клієнтами, відстеження їхніх потреб та відправлення персоналізованих пропозицій.

Створення відеороликів та вебінарів для надання інформації про фінансові продукти та послуги, а також навчання клієнтів щодо їх використання. Розробка цікавого та корисного контенту, такого як статті, блоги, інфографіка та більше, що надає інформацію та поради щодо фінансового планування та банківських послуг. Забезпечення клієнтів доступом до консультантів та фахівців, які готові відповідати на їхні запитання та надавати поради.

Застосування цих стратегій та підходів може допомогти банкам створити успішний нетрадиційний маркетинг, привернути нових клієнтів і зміцнити відносини з існуючими. Ключовою є спроможність адаптуватися до змін в споживчих звичках та впроваджувати інновації в маркетингові стратегії. Нетрадиційний маркетинг може допомогти банкам залучити увагу та встановити позитивні відносини з клієнтами, що, в свою чергу, сприяє зростанню продажів та підтримці їхньої лояльності.

Волик Б. В.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
наук. кер. – к.е.н., доцент Волик Н. Г.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Економічна необхідність розвитку та існування сучасних підприємств визначається їх результатом. Ключовими в системі показників, що використовуються з метою всебічного аналізу результативності діяльності підприємства, є фінансові результати.

Фінансовий результат є показником ефективності виробничого або операційного процесу організації, який впливає на управлінські рішення. Фінансові результати характеризують різні сторони постачальницької, виробничої, збутової, інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності підприємства та одержують закінчену грошову оцінку в системі показників прибутку (збитку). Прибуток як фінансовий результат діяльності підприємства характеризується багатоаспектною роллю і різноманіттям форм, в яких він виступає.

Для аналізу фінансових результатів підприємства, які мають вплив на отримання прибутку, може бути задіяне безліч прийомів, методів та моделей. Їх кількість та обсяги застосування залежать від конкретних цілей. Ключове значення в процесі проведення аналізу фінансових результатів надається факторному аналізу, завдяки якому можна визначити вплив факторів (як внутрішніх так і зовнішніх) на величину кінцевого показника.

Механізм управління фінансовими результатами діяльності підприємства включає наступні елементи:

1) облік складових; 2) формування; 3) розподіл; 4) контроль за використанням; 5) аналіз; 6) координація дій з управління окремими складовими.

Фундаментом управління фінансовими результатами на підприємстві має бути їх планування. Внутрішнє планування фінансових результатів базується на прогнозуванні формування і перерозподілу прибутку підприємства, на поточному плануванні використання прибутку.

Процес становлення планування фінансового результату на будь-якому підприємстві включає наступні етапи:

1) Визначення видів продукції чи послуг, що сприяють збільшенню прибутковості (загальний план підприємства);

2) Визначення собівартості ціни на продукцію, проведення бюджетування, встановлення взаємозв'язку показників виручки, собівартості, валового прибутку (збитку), податкових виплат. Як результат визначається сума чистого прибутку за сферою діяльності (поточне планування).

3) Встановлюється система стратегічних цілей для формування прибутку, розробляється комплекс окремих показників таких як середньорічний темп прибутку та коефіцієнти рентабельності, які є мінімальними критеріями рівня формування прибутку у русі операційної діяльності підприємства на майбутній час (стратегічне планування прибутку).

Проведення аналізу фінансових результатів на підприємстві відображає важливу роль його життєдіяльності та розвитку. Завдяки аналізу можна визначити склад, структуру фінансових результатів, вивчити дію факторів, що мають вплив на величину фінансових результатів, є можливість провести моніторинг рентабельності. Тобто, завдяки цьому можна втілювати обґрунтовані та правильні рішення в сфері управління фінансовими результатами.

Таким чином визначимо, що управління фінансовими результатами підприємства являє собою компонент загальної системи управління - складний механізм, що дозволяє забезпечити ефективність роботи підприємства шляхом виконання численного набору функцій управління, основними з яких є планування, організація, мотивація і контроль.

Вранцев О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ЧИННИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Для формування дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору необхідне чітке визначення чинників і загроз фінансової безпеки банківського сектору національної економіки.

Фінансова безпека банківського сектору зумовлюється численними чинниками, зокрема:

1. Внутрішньою і зовнішньою політичною та економічною стабільністю;
2. Ступенем залежності БС від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування;
3. Ступенем концентрації активів КБ в різних державах чи галузях промисловості;
4. Структурою власності на банківські установи [1];
5. Станом зовнішньої корпоративної заборгованості КБ, що в умовах нестабільності курсу національної валюти створює значні ризики для всієї фінансової системи та економіки загалом [2];
6. Скороченням обсягів міжнародного кредитування, відмовою позичальників від платежів, крахом платіжних систем;
7. Диспропорціями в фінансовому стані і розвитку банків;
8. Падінням довіри клієнтів;
9. Низьким рівнем якості і ефективності банківського регулювання і нагляду й розвитку системи страхування вкладів;
10. Непрозорістю банківської звітності;
11. Неефективним стратегічним прогнозуванням;
12. Дефіцитом ресурсів;
13. Високими відсотковими ставками;
14. Низьким рівнем ризик-менеджменту;
15. Нерозвиненістю моніторингу;
16. Неефективним внутрішнім контролем;
17. Низьким рівнем виявлення ранніх ознак кризових ситуацій;
18. Значним обсягом готівкового обігу, що обслуговує тіньову економіку;
19. Відсутністю довгострокових депозитів;
20. Недостатнім розвитком сучасних банківських технологій [3].

Загалом, оцінка рівня забезпечення фінансової безпеки банківського сектору має бути комплексною і включати проведення постійного якісного моніторингу, діагностики наявних і потенційно можливих викликів, загроз, ризиків, оцінку динаміки індикаторів фінансової безпеки банківського сектору за кілька років, проведення компаративного аналізу рівнів фінансової безпеки банківського сектору, оцінка фінансових стійкості.

Список використаних джерел

1. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: дис. ... канд. екон. наук. Дніпропетровськ, 2009. 212 с.
2. Кириченко О. А., Кудрицький В. Д. Вплив зовнішніх боргів на економічну безпеку українських банків. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 1. С. 160–169.
3. Музичка О. М., Журибіда Н. Р., Галько Є. О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 322–327.

Вранцев О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ІТ-СФЕРИ В УКРАЇНІ

Нашому дослідженню підлягатимуть питання фінансової політики ІТ сфери в Україні. Дивлячись на зниження економічного зростання, фінансові обмеження і дію воєнного часу, проблема актуальна і потребує наукового дослідження.

Протягом останнього десятиріччя інформатизація та цифровізація охоплювали все більше напрямків діяльності людства взагалі і держав зокрема - фінансово-економічні, енергетичні, промислові, освітні, транспортні, військові, правоохоронні тощо. Відповідно постійно зростає кадровий голод у ІТ-сфері.

Особливо різкий дефіцит кадрів виник у 2019-2020 роках, з виникненням епідемії COVID-19, коли багато бізнесів фактично були вимушені прискорити трансформування до онлайн-варіантів роботи (частково або повністю) [5, с. 39–41].

Відповідно ще на початку 2021 року, за даними Міністерства цифрової трансформації, з необхідних 450 тисяч ІТ-фахівців, було у наявності лише біля 200 тисяч, серед яких 38 % джуніорів і лише 14 % – сеньйорів; щорічний випуск з закладів вищої освіти додає приблизно 20 тисяч фахівців (з у кращому разі середнім рівнем знань) [8].

Початок з 24.02.2022 року активних бойових дій, які торкнулися практично всієї території України, і введення воєнного стану, також визвала значні труднощі у роботі ІТ-сфери, і в той же час сформулювала нові задачі, які необхідно вирішувати у державних масштабах за допомогою ІТ-технологій – наприклад, формування, ведення та оновлення обліку військовозобов'язаних.

Таким чином, підтримка ІТ-сфери – обов'язкова задача будь-якої сучасної держави, а України, у даних умовах, особливо. Розглянемо, що робиться в Україні у цьому напрямку.

Те, що ІТ-сферу потрібно розвивати, було зрозуміло для керівництва країни з початку існування держави, відповідно ще у 1998 році був прийнятий Закон України «Про Національну програму інформатизації»,

який всі ці роки доповнювали та вдосконалювали. Так, у вересні 2019 року було створене спеціальне міністерство – Міністерство цифрової інформації України («Мінцифри»), головні функції якого – підтримка, розвиток, нагляд та контроль ІТ-напрямку у країні. Вказане міністерство є центральним засвідчувальним органом у сфері електронних довірчих послуг. Також до компетенції Міністерства належить розвиток широкомовного доступу до інтернету, телекомунікаційних мереж та ІТ-індустрії [3; 6].

Вказане міністерство, з метою підвищення частки ІТ у ВВП України, бере участь у розробці пакету відповідних нормативно-законодавчих актів (т.зв. спеціальний пакет для ІТ-сфери) – як нових, так і змін до вже існуючих. Зокрема були вже прийняті наступні НЗА: Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 року № 1667-ІХ, який визначив критерії для ІТ-компаній, так званих «резидентів системи «ДіяСіті», які отримують податкові пільги, спрощення умов працевлаштування для персоналу та окремий порядок перевірок контролюючими органами [4]. Де-факто ціль вказаного Закону – створення й підтримку української «Кремнійової долини»; Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 14.12.2021 р. № 1946-ІХ, який набув чинності 01.01.2022 року – це дуже важливий для розвитку ІТ-сфери закон, бо саме він визначає, які саме пільги та особливі податкові правила отримують ІТ-компанії – резиденти «ДіяСіті». Зокрема, надаються значні пільги щодо системи оподаткування податком на прибуток, ПДФО та ЄСВ [1]; Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо скасування оподаткування доходів, отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами та удосконалення порядку оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам» від 03.06.2021 року № 1525-ІХ – має на меті збільшення доходів державного бюджету та стимулювання для великих іноземних ІТ-компаній на відкриття своїх представництв-резидентів безпосередньо в Україні. Відповідно до закону, з 01.01.2022 року всі іноземні інтернет-корпорації, що не є резидентами та не мають свого представництва в Україні, мають сплачувати податок на додану вартість у розмірі 20 % у державний бюджет України. Це стосується таких корпорацій як Google, Meta, Netflix, YouTube, Amazon та інших [2; 7, с. 14-16].

Таким чином, деякі підтримка з боку держави вже має місце. Але низка суттєвих питань, які виникли або загострились в зв'язку з введенням військового стану та пов'язаних з ним змін та особливостей у законодавстві, ще не вирішена. Зокрема, проблема, яка безпосередньо впливає на фінансовий стан як ІТ-сфери, так і держави у цілому й посилює і так значний кадровий голод – це мобілізація ІТ-спеціалістів, яка інколи виглядає абсурдною – коли спеціалістів, які можуть приносити значно більшу користь державі саме на своєму робочому місці, мобілізують до армії, й часто навіть як звичайних піхотинців. Вважаємо таку політику шкідливою для держави; доцільно було б також внести відповідні зміни щодо більш раціонального використання цінного людського ресурсу.

Взагалі можна сказати, що проблема кадрового дефіциту ІТ-спеціалістів в Україні має системний характер і потребує системних рішень, достатньо й інших невирішених проблем, які потребують більш досконалого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 14.12.2021 р. № 1946-ІХ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text> (дата звернення: 24.10.2023).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу щодо скасування оподаткування доходів, отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами та удосконалення порядку оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам : Закон України від 03.06.2021 р. № 1525-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1525-20#Text> (дата звернення: 24.10.2023).
3. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text> (дата звернення: 24.10.2023).
4. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-ІХ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 24.10.2023).
5. Кутова Н. Г., Козир А. А. Аналіз та перспективи розвитку української ІТ-сфери. *Актуальні економіко-правові, соціальні та екологічні аспекти розвитку промисловості та суспільства* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2020. С. 39–41.
6. Міністерство цифрової трансформації України. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міністерство_цифрової_трансформації_України (дата звернення: 24.10.2023).
7. Олійничук О. І., Чмир М. І. «Податок на Google» у контексті забезпечення економічної безпеки держави. *Цифрова економіка як фактор інновацій та сталого розвитку суспільства : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 2–3 грудня 2021 р. Тернопіль : ТНТУ, 2021. С. 14–16. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/37079> (дата звернення: 24.10.2023).*
8. 6 протверезних графіків про ІТ-індустрію України. URL: <https://businessviews.com.ua/ua/tech/id/5-otrezvljajuschih-grafikov-ob-it-industrii-ukrainy-i-3-obnadezhvajuschih-1718/> (дата звернення: 27.10.2023).

Гапонов О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ФОРФЕЙТИНГОВОЇ ОПЕРАЦІЇ

Одним з методів управління дебіторської заборгованості в міжнародній діяльності є форфейтинг.

Форфейтинг – операція з придбання фінансовим агентом (форфейтора) комерційного зобов'язання позичальника (покупця, імпортера) перед кредитором (продавцем, експортером). Основна умова форфейтингу полягає в тому, що всі ризики по борговим зобов'язанням переходять до форфейтора без права обороту зобов'язання на продавця.

Банк (форфейтор) викуповує в експортера (продавця) грошові зобов'язання імпортера (покупця) сплатити куплений ним товар відразу ж після постачання товару і сам проводить дострокову, повну або часткову оплату вартості товару експортеру. У подальшому грошові кошти банку - форфейтора до оплати товару перераховує, сплачує імпортер, покупець, повідомлений, що оплату за нього справив форфейтор. За дострокову оплату банк – форфейтора стягує з експортера відсотки.

Операція форфейтинг має багато спільних рис з операціями кредитування, лізингу та факторингу, і в той же час відрізняється від них. Так, простота документообігу і звільнення від експорту ризику вигідно відрізняють форфейтинг від кредитування за оборотом. На відміну від кредитування при форфейтинг використовується фіксована ставка, від експортера потрібна застава. Разом із тим, з точки зору форфейтера, ризик достатньо високий. Тому велика увага при застосуванні цього методу фінансування приділяється хеджуванню та мінімізації ризиків. У порівнянні з лізингом форфейтинг відрізняється більш простим документальним оформленням. Крім того, якщо в договір лізингу від імені експортера набуває фінансова компанія, вона обов'язково вимагає збереження права регресу на експортера, тобто експортер несе на собі ризики банкрутства імпортера. Тоді як при використанні форфейтировання ризику повністю бере на себе форфейтор на всю суму і повний термін. Те ж відноситься до факторингу, при якому чинник-фірма залишає за собою право регресу на експортера. Крім того, використовується факторинг, як правило, для фінансування середньострокового і завжди супроводжується ризиком для експортера.

Форфейтинг застосовується у фінансових операціях для швидкої реалізації довгострокових фінансових зобов'язань, в експортних операціях – для сприяння надходження готівки експортеру, який надав кредит зарубіжному покупцю.

Схема форфейтингової операції наведена на рисунку 1.

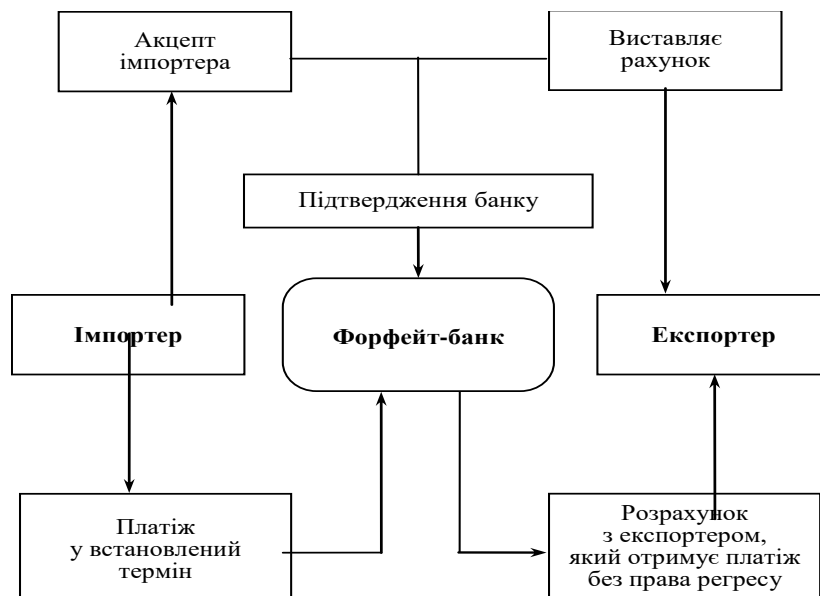

Рис. 1. Схема форфейтингової операції

Механізм здійснення операцій форфейтингу передбачає, що експортер, виконавши свої зобов'язання за контрактом, прагне інкасувати розрахункові документи імпортера через їхній продаж для отримання готівкових коштів.

Згідно з особливостями форфейтингу, в основі якого лежить комерційний кредит, можливо запропонувати наступні види даної фінансової операції:

1. За строком фінансування форфейтинг може бути короткостроковим, середньостроковим та довгостроковим.

2. За місцем розташування форфейтиста та покупця форфейтинг може бути міжнародним та внутрідержавним.

3. За видами фінансового інструменту, на якому заснована дана форфейтингова операція, форфейтинг може бути: заснований на простих векселях, заснований на переказних векселях, заснований на акредитиві. Згідно з таким розподіленням за видами можливо запропонувати наступні найменування цих банківських послуг, а саме: форфейтингові операції, засновані на вексельній формі розрахунків можливо назвати вексельним форфейтингом, а операції, засновані на акредитиві, – акредитивним форфейтингом.

4. При фінансуванні операції декількома банками форфейтингова операція може бути консорціумною.

5. Операція форфейтингу може бути непокритою у разі, коли форфейтист бере на себе всі ризики за операцією, або покритою додатковими фінансовими інструментами (аваль векселів та гарантія) або майном у вигляді застави.

У практиці вітчизняних експортерів і банків форфейтинг тільки починає запроваджуватися, а тому деякі питання правового забезпечення ще недостатньо врегульовані.

Гігашвілі В. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

ОПТИМАЛЬНА ПОТРЕБА У ФІНАНСОВИХ РЕСУРСАХ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Для ефективного функціонування підприємства важливе значення має визначення оптимальної потреби у фінансових ресурсах, забезпечення структури, джерел їх формування та обґрунтованих напрямків їх використання. Контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів впливає з притаманної фінансам здатності об'єктивно відображати кількісні й вартісні пропорції виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг. Зокрема, напрямки та використання фінансових ресурсів пов'язані з виконанням зобов'язань підприємств перед фінансово-кредитною системою та суб'єктами господарювання. Такими напрямками використання фінансових ресурсів є: розширене відтворення і розвиток підприємств (придбання обладнання та інвентаря, капітальне будівництво, ремонт основних фондів, здійснення реконструкції, оновлення виробництва, автоматизація, механізація виробничих процесів тощо); вирішення соціальних проблем трудового колективу: утримання соціальнокультурних об'єктів (баз відпочинку, будинків культури, дитячих садків, профілакторіїв), будівництво житла; матеріальне стимулювання працюючих за досягнення кращих індивідуальних та колективних результатів: премії, персональні надбавки, компенсації; створення фінансових резервів, необхідних для забезпечення безперервного виробничого процесу на підприємствах; задоволення інших потреб.

«Фінансові ресурси» – одна з найбільш уживаних економічних категорій у понятійному апараті практичного менеджменту та економічної науки. Тому кожен дослідник питань фінансової теорії та фінансового менеджменту приділяє їм особливу увагу. Незважаючи на це, єдиної точки зору щодо змісту та економічної інтерпретації фінансових ресурсів не існує.

Це зумовлено тим, що, як і будь-яке економічне явище, ця категорія має різні форми прояву. Крім того, кожен дослідник адаптує зміст використовуваних термінів до вирішення завдань власного дослідження для того, щоб найповніше розкрити досліджувану проблему. Тому, як зауважує відомий фахівець з корпоративних фінансів німецький професор Лутц Крушвіц, «...немає правильного чи неправильного визначення. Терміни можна створювати, лише враховуючи наші цілі».

Фінансовим ресурсам підприємств притаманні такі властивості, як те, що фінансові ресурси мають стадію утворення; фінансові ресурси відображають відношення до власності; фінансові ресурси мають джерела формування і цілі використання; від джерел формування та напрямів використання залежить структура фінансових ресурсів. Виходячи з цих властивостей фінансові ресурси підприємств можна класифікувати за показниками їх формування та використання.

Отже, фінансові ресурси відіграють провідну роль у формуванні матеріальних і трудових ресурсів, розвитку матеріально-технічної бази, придбанні сучасних інформаційних технологій. Ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства є запорукою стабільності розвитку підприємства, його фінансового стану, зростання ринкової вартості та добробуту власників.

Горлов В. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

ПОЛІТИКА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ

При розробці політики диверсифікації активів слід враховувати принципи обмеженого обсягу окремих їх категорій та необхідність їх диверсифікації. Так, банківські вклади (депозити) повинні бути розміщені не в одному банку, а в кількох. У нерухоме майно рекомендується інвестувати також обмежену суму коштів. Якщо кошти вкладаються у прибуткові цінні папери, то слід дотримуватися принципу диверсифікації видів цінних паперів (акції, облігації) та їх емітентів. У разі збереження значної суми коштів в іноземній валюті їх також слід диверсифікувати.

Узагальнюючи теоретичні та практичні результати досліджень присвячених питанню диверсифікації, можемо зробити висновок про важливість цього процесу для стратегічного управління діяльністю підприємства. Адже за сучасних умов ринкової економіки диверсифікація відіграє значну роль і займає першочергове місце в підтримці рівня ефективної діяльності підприємств різних форм власності та сфер господарювання.

Варто зазначити, що перш за все диверсифікація є перспективною стратегією бізнесу, а не простим механічним процесом. Саме тому їй властиві певні переваги. Так, за допомогою диверсифікації може здійснюватися:

- зниження підприємницького ризику за рахунок отримання прибутків і розміщення капіталу в різних галузях, що по-різному потерпають від кон'юнктурних змін на ринку;
- досягнення синергійного ефекту в різних сферах діяльності, що, в свою чергу, є передумовою зменшення витрат на ведення бізнесу і, в кінцевому результаті, підвищення споживчого попиту на продукцію;
- створення передумов для стабілізації потоку доходів, оскільки диверсифікація є вигідною як працівникам підприємства, так і постачальникам, і споживачам;
- збільшення прибутковості підприємства в довгостроковій перспективі;
- ефективна політика управлінського персоналу, що дає змогу покращити діяльність підприємства;
- залучення інвестицій, тобто довгострокових вкладень капіталу для можливості забезпечення ефективної діяльності підприємства, а саме отримання прибутку;

- підвищення конкурентноздатності підприємства в результаті задоволення потреб споживачів за рахунок розширення номенклатури та асортименту продукції (видів робіт, надання послуг);
- більш повне завантаження виробничих потужностей;
- ефективніше використання сировини, матеріалів, технології;
- збереження виробничого потенціалу.

Необхідно підкреслити, що, крім зазначених переваг, на жаль, диверсифікація діяльності підприємства має певні недоліки:

- при входженні в нову галузь підсилюються потенційні проблеми управління диверсифікованим підприємством;
- суттєвим є необхідність перепідготовки, перепрофілювання і навчання спеціалістів;
- у випадку неспорідненої диверсифікації виникає неможливість використання стратегічної відповідності в якості додаткового джерела створення конкурентних переваг;
- проблемою є висока вартість входження на нові ринки;
- в результаті здійснення диверсифікації можливим є зростання собівартості продукції та ризик недоотримання запланованого прибутку;
- важливим є те, що будь-яке збільшення різноманітності видів діяльності призводить до ускладнення ведення бухгалтерського обліку, аналізу фінансових результатів тощо.

Беручи до уваги вищезгадані недоліки, необхідно відзначити, що перед початком диверсифікації керівництву підприємства необхідно ретельно розглянути та зважити всі свої потенційні можливості, щоб не допустити появи негативних сторін даного явища.

Загалом, диверсифікація є важливою складовою частиною структури сучасної ринкової економіки. Вона стимулює прагнення господарюючого суб'єкта в умовах конкуренції зміцнити своє положення на ринку, своєчасно реагувати на зміни економічної кон'юнктури, забезпечити ефективність своєї діяльності. Здійснення диверсифікації направлене на підвищення динамічності ринкової економіки, швидку зміну попиту, виникнення великої кількості нових галузей та ринків продукції.

Таким чином, вищеповисане дає можливість ще раз переконатися в доцільності однієї із головних заповідей бізнесу – «don't put all eggs in one basket» (пер. з англ. - «не класти яйця в одну корзину»), що означає не вкладати всі кошти в один вид діяльності для уникнення можливих катастрофічних збитків. Адже диверсифікація діяльності в першу чергу є захисною (утримуючою) стратегією бізнесу, яка дозволяє підприємствам «не потопати» в динамічному ринковому середовищі складної економічної кон'юнктури за рахунок розширення своєї діяльності.

Григоренко Р. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Капітал є однією з фундаментальних економічних категорій, сутність якої наукова думка досліджує протягом багатьох століть. Вона отримала новий зміст в умовах переходу країн до ринкових відносин. Будучи головною економічною базою створення і розвитку підприємства, капітал у процесі свого функціонування забезпечує інтереси держави, власників і персоналу. Капітал підприємства характеризується не тільки своєю багатоаспектною сутністю, але й різноманітністю личин, в яких він виступає. Під загальним поняттям «капітал підприємства» розуміються найрізноманітніші його види, які характеризуються в даний час декількома десятками термінів.

Основними принципами формування капіталу підприємства є:

1. Врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства. Процес формування обсягу і структури капіталу підпорядкований завданням, які забезпечують його господарську діяльність не тільки на початковій стадії функціонування підприємства, але і в найближчій перспективі. Забезпечення перспективності формування капіталу підприємства досягається шляхом включення всіх розрахунків, які пов'язані з його формуванням, у бізнес-план проекту створення нового підприємства

2. Забезпечення відповідності обсягу капіталу, який залучається, до обсягу активів підприємства, що формуються. Загальна потреба в капіталі підприємства базується на його потребі в оборотних і позаоборотних активах.

Ця загальна потреба в капіталі, який необхідний для створення нового підприємства, включає дві групи майбутніх витрат: 1) передстартові витрати; 2) стартовий капітал. Передстартові витрати призначені для створення нового підприємства – це відносно невеликі суми фінансових засобів, які необхідні для розробки бізнес-плану і фінансування, що пов'язане із цим дослідженням. Дані витрати носять разовий характер, хоч і потребують відповідних затрат капіталу, в складі загальної потреби в ньому займають незначну частину. Стартовий капітал призначений для безпосереднього формування активів нового підприємства. Наступне нарощування капіталу розглядається як форма розширення діяльності підприємства і пов'язане з формуванням додаткових фінансових ресурсів. При визначенні загальної потреби в капіталі новостворюваного підприємства використовуються звичайно два основні методи:

– прямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі базується на визначенні необхідної суми активів, які дозволяють новому підприємству розпочати господарську діяльність.

– непрямий метод розрахунку з загальної потреби в капіталі базується на використанні показника «капіталоємність продукції».

3. Забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій ефективного функціонування. Умови формування високих кінцевих результатів діяльності підприємства в значній мірі залежать від структури використовуюваного капіталу.

Велику роль відіграє капітал в економічному розвитку підприємства і забезпеченні задоволення інтересів держави, власників і персоналу, визначає його як головний об'єкт фінансового управління підприємством, а забезпечення ефективного його використання належить до числа найбільш відповідальних завдань фінансового менеджменту.

Гридасова В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА

Одним з важливих напрямків управління господарською діяльністю в сучасних умовах є управління фінансами підприємств. У процесі цієї діяльності виникає цілий ряд питань: як ринкове середовище змінює логіку функціонування фінансового механізму підприємства; як управляти фінансами на основі цієї логіки; як сполучати стратегію й тактику діяльності в нових умовах.

Аналіз сучасної ефективності використання фінансових інвестицій на вітчизняних підприємствах показує, що вони використовуються неефективно. Це є наслідком неоптимального розподілу активів підприємства і джерел їх фінансування. Формування оптимальної структури активів підприємства і фінансових джерел повинно починатися з визначення чинників, які впливають на поточне фінансове становище, використовуючи при цьому певний алгоритм розрахунку показників.

Система управління фінансами підприємства може вважатися досить ефективною лише в тому випадку, коли вона дає можливість не тільки раціонально використати наявні інвестиції, але й забезпечує активний пошук можливостей подальшого розвитку підприємства.

Для покращення фінансового стану підприємства та раціоналізації управління його фінансовими інвестиціями пропонується проведення наступних заходів:

1. Розробити фінансову стратегію нарощування фінансових інвестицій за рахунок зниження собівартості виконання робіт та оптимізації їх якості.
2. Розробити графік планових ремонтів основних засобів, зробити контроль за їх виконанням більш жорстким.
3. Розробити платіжний календар. Контролювати стан розрахунків з постачальниками та замовниками.
4. Ввести у практику на постійній основі проведення економічного аналізу діяльності підприємства. Сформулювати інформаційно-аналітичну базу.
5. З метою скорочення витрат на зберігання та забезпечення безперервної діяльності підприємства провести інвентаризацію запасів, виявити неліквідні, браковані, дефіцитні запаси, розрахувати оптимальний об'єм виробничих запасів.

Гринько А. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА БЮДЖЕТНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕРИТОРІЙ

Реформа децентралізації реалізується в Україні з 2014 року, розпочавшись із прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1], та є тісно пов'язана з потужними інституційними змінами та соціально-економічними трансформаціями на локальному, регіональному та загальнонаціональному рівнях, а тому вимагає поглибленого дослідження з виокремленням тих факторів, що здійснюють вплив на бюджетну ефективність територій.

Сучасний напрям проведення реформи децентралізації влади в Україні передбачає:

- перехід України до трирівневої системи адміністративно-територіального устрою, тобто, виокремлення областей, районів та громад з повсюдністю місцевого самоврядування;
- передачу місцевими адміністраціями функцій виконавчої влади виконавчим органам рад відповідного рівня;
- використання принципу субсидіарності при розподілі повноважень між органами місцевого самоврядування та передачу максимально широких повноважень саме об'єднаним територіальним громадам;
- забезпечення необхідних фінансових ресурсів для належного виконання повноважень органами місцевого самоврядування, зокрема, шляхом їх участі у загальнодержавних податках;
- створення замість державних адміністрацій, що володіли виконавчими функціями, державних представництв із функціями контрольно-наглядового та координаційного характеру.

Здійснюючи аналіз компетенції органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування в процесі реформи децентралізації державної влади в Україні, можна виокремити декілька векторів для оптимізації економічно-правового регулювання повноважень та функцій відповідних органів влади.

Внаслідок реформи децентралізації відбуваються суттєві інституційні зрушення в Україні в цілому, результатами яких можна вважати більш чітке виокремлення так званої локальної ідентичності різних об'єднаних територіальних громад, в тому числі з позицій їх бізнес-середовища, що в цілому сприятиме зростанню як національної економіки, так і реалізованому потенціалу її окремих територій. Тому, розглядаючи зазначену реформу в якості вагомого фактора впливу на інституційну модернізацію в країні, слід звертати увагу на необхідність використання громадами сучасного інструментарію, наданого як змінами до законодавства, так і можливостями зовнішнього та внутрішнього соціо-еколого-економічного стану територій, задля створення найбільш ефективних умов для генерування появи нових та провадження діяльності діючих суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
2. Бугай Т. В. Методичні підходи до оцінки ефективності бюджетного процесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4287> (дата звернення: 12.09.2023).

Гуцал Т. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Оптимізація структури капіталу є однією з найбільш важливих і складних задач, розв'язуваних у процесі фінансового керування підприємством.

Динаміка капіталу підприємства є найважливішим показником рівня ефективності його господарської діяльності. Здатність власного капіталу до самозростання високими темпами характеризує високий рівень формування й ефективного розподілу прибутку підприємства, його здатність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. Висока роль капіталу в економічному розвитку підприємства і забезпеченні задоволення інтересів власників, персоналу і держави, визначає його як головний об'єкт фінансового керування підприємством, а забезпечення ефективного його використання відноситься до числа найбільш відповідальних задач фінансового менеджменту.

Пріоритет конкретних критеріїв оптимізації структури капіталу підприємство визначає самостійно. Виходячи з цього можна зробити висновок: не існує єдиної оптимальної структури капіталу не тільки для різних підприємств, але навіть і для одного підприємства на різних стадіях його розвитку.

Від структури капіталу залежать високі кінцеві результати діяльності підприємства. В методиці оптимізації структури капіталу можна виділити 6 основних етапів:

- аналіз капіталу підприємства;
- оцінка основних факторів, які визначають формування структури капіталу;
- оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності;
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості;
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансового ризику;
- формування показника цільової структури капіталу.

Проаналізована структура капіталу підприємства, ефективність використання капіталу та фінансова стійкість підприємства. Розкриті основні фактори, що впливають на структуру капіталу: як то ситуація на товарному ринку, знаходження на ринку окремого підприємства, стадія життєвого циклу підприємства, рівень оподаткування підприємства та фінансовий менталітет власників та менеджерів.

Дебальчук І. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасний світ переживає період трансформаційних змін у багатьох аспектах життя, і страхова галузь не є винятком. З появою цифрових технологій і активним розвитком Інтернету страхові компанії стикаються з новими викликами і можливостями. Цей процес цифровізації вимагає перегляду та адаптації маркетингових стратегій страхових компаній для забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

Страховим компаніям часто доводиться звертатися до клієнтів опосередковано через фінансових консультантів та установи, що ускладнює обмін повідомленнями з компанією. І сама природа страхування та його нематеріальні переваги представляють більш складну ціннісну пропозицію.

Спеціалісти зі страхового маркетингу можуть скористатися перевагами широкого спектру інструментів цифрового маркетингу для націлювання на аудиторію та вимірювання результатів, які можуть допомогти отримати максимальну віддачу від обмежених маркетингових бюджетів. Але оволодіння всіма каналами, стратегіями, тактиками й аналітикою цифрового маркетингу може бути непростим завданням для будь-якої маркетингової команди, а характер цифрового маркетингу, який швидко розвивається, лише додає складності.

Деякі маркетингологи визначають стратегію як аналіз цілей страхової компанії, враховуючи цільових клієнтів і вашу конкурентну перевагу.

«Маркетингова стратегія» також може описати загальний метод, який використовуватимете страхова компанія для досягнення своїх маркетингових цілей у довгостроковій перспективі. Ця маркетингова стратегія реалізується за допомогою багатьох дуже дієвих, короткострокових тактик. Багато страхових компаній не в змозі пристосуватися до потреб онлайн-покупців, що дає чудову можливість бути присутніми в інтернеті.

Страховий маркетинг – це продаж страхових полісів і просування продуктів для цільової аудиторії. Якщо страхова компанія відносно новачок на ринку, існує висока ймовірність того, що лише кілька людей знають про її існування. Це означає, що якими б вигідними не були страхові поліси, компанія не здійснюватиме продажі чи залучення потенційних клієнтів через низьку впізнаваність бренду страхової компанії.

Правильні стратегії та тактики дозволяють легко виділитися серед національних і місцевих конкурентів. Реферали все ще необхідні, але сьогодні лівова частка можливостей доступна онлайн. Страхові агенти повинні максимізувати маркетингові канали та стратегії поза мережею та онлайн, щоб отримати більше потенційних клієнтів і продати більше страхових полісів. Для досягнення більшості з них потрібен веб-сайт, який справляє чудове перше враження та забезпечує інтуїтивно зрозумілу взаємодію з користувачем.

Коли ми говоримо про страховий маркетинг, універсальний традиційний маркетинговий підхід ніколи не працює. Страхова компанія має адаптувати свої маркетингові стратегії до своїх цілей, які значною мірою залежать від цільових клієнтів. Наприклад, якщо маркетингова мета полягає в підвищенні впізнаваності бренду, страховій компанії потрібно адаптувати свою стратегію, щоб переконатися, що рекламу розміщують для потрібної аудиторії відповідно до її потреб, географічного розташування, статі, онлайн-уподобань тощо.

Важливою частиною успішної маркетингової діяльності страхової компанії є навчання персоналу, наприклад на відповідних курсах безперервної освіти та навчання продукту від страховика, щоб переконатися, що персонал має всю інформацію, необхідну для розуміння продукту. Також, обов'язково потрібно моніторити інформацію про продукт конкурента, щоб мати можливість ефективно реагувати на заперечення клієнтів та мінливе зовнішнє середовище.

Дроздов М. П.

аспірант
Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ

Міжнародний досвід регулювання ринку криптовалют є важливим в контексті розвитку цього нового фінансового інструменту. Криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та інші, стали значущою частиною світової фінансової системи та викликають все більший інтерес як серед інвесторів, так і серед регуляторів.

Міжнародний досвід регулювання ринку криптовалют дуже різноманітний і може слугувати прикладом для інших країн. Регулювання ринку криптовалют є постійним процесом, оскільки технології та ринок постійно розвиваються. Забезпечення балансу між створенням сприятливого середовища для інновацій та забезпеченням безпеки та захисту користувачів є викликом для регуляторів у всьому світі.

Легальний статус криптовалют. Багато країн розглядають криптовалюту як komodитети, інші як цифрові активи, а треті як гроші. Визначення статусу криптовалют важливо для їх регулювання.

Обмінні платформи. Багато країн встановили правила для обмінних платформ, які дозволяють користувачам купувати та продавати криптовалюту. Це включає в себе ліцензування, анти-відмивання грошей та забезпечення безпеки.

Податкова політика. Крім того, регулятори встановлюють правила для оподаткування операцій з криптовалютами, включаючи податок на прибуток та податок на капіталовкладення.

AML/KYC. Деякі країни вимагають від обмінних платформ дотримуватися стандартів проти відмивання грошей (AML) та знання свого клієнта (KYC) для підтвердження ідентичності користувачів.

Інновації та регуляторний пісочниця. Деякі країни створюють спеціальні регуляторні пісочниці для стартапів, що розвивають технології блокчейн і криптовалют. Це дозволяє їм експериментувати з новими рішеннями і ризиками.

Міжнародне співробітництво. Криптовалюти є глобальним явищем, і міжнародне співробітництво стає дедалі важливішим. Різні країни співпрацюють для розв'язання спільних питань, таких як боротьба зі зловживанням та шахрайством.

Безпека: Регулятори зазвичай встановлюють вимоги щодо безпеки для обмінних платформ та гаранцій для зберігання криптовалют. Це включає в себе захист від кібератак, забезпечення стійкості до втрати даних та коштів.

Інформаційна прозорість: Деякі регулятори вимагають, щоб обмінні платформи надавали інформацію про операції та обсяги торгівлі для забезпечення прозорості ринку.

Ліцензування та реєстрація: У деяких країнах регулятори вимагають, щоб обмінні платформи отримували ліцензії та реєструвалися для забезпечення відповідності законодавству.

Боротьба зі зловживанням: Регулятори встановлюють правила для боротьби зі зловживанням криптовалютами, включаючи заходи проти відмивання грошей та фінансування тероризму.

Просвітництво та освіта: Деякі країни вкладають зусилля у підвищення рівня освіти щодо криптовалют серед громадян та інвесторів з метою зменшення ризиків та шахрайства.

Міжнародний досвід регулювання ринку криптовалют ще далеко не є однорідним, і регулятори вирішують багато суперечливих питань. Проте, спільний підхід полягає в тому, що регулювання має бути прозорим, безпечним і сприяти інноваціям, забезпечуючи захист інвесторів та споживачів. Сьогодні регулювання криптовалют свідчить про важливість співробітництва між країнами та розробки міжнародних стандартів. Криптовалюти не обмежені кордонами, і регулювання їх вимагає спільних зусиль для забезпечення їхньої стабільності та безпеки.

Дяченко М. М.

Класичний приватний університет,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.е.н., професор Мащенко О. В.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

В умовах глобалізаційних перетворень актуалізуються питання інноваційних процесів у сучасній економіці, зокрема в контексті розвитку підприємництва. Адже врахування їхньої специфіки однією з найважливіших умов забезпечення ефективності державної економічної стратегії.

Загалом, інноваційний розвиток визначають як «процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу в суспільстві» [2, с. 8].

Як зазначають Т. Ткаченко, Р. Тульчинський, інноваційна діяльність є процесом, спрямованим на досягнення результатів завершених наукових досліджень, науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, в оновлений або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. Інноваційна діяльність – це процес від появи науково-технічної ідеї до розповсюдження продукту [3, с. 225].

Інноваційне підприємництво як форма прояву інноваційної моделі розвитку економіки України має стати вирішальним фактором у розбудові нового українського суспільства в умовах глобалізації. Основні акценти сьогодні переміщуються на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки знань. В її основі лежать інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, наука, процеси трансферу результатів творчої діяльності у виробництво матеріальних і духовних благ [1].

Основними завданнями для вирішення проблеми розвитку інноваційного підприємництва в Україні є:

- удосконаливши нормативно-законодавчої бази щодо розвитку малого бізнесу, зокрема інноваційного підприємництва;
- подолання відриву науки від економічної практики;
- чітке визначення пріоритетів розвитку держави щодо інноваційного підприємництва в контексті національної економіки;
- ефективне використання фінансового, інтелектуального і промислового потенціалу держави та регіонів;
- конкретизація переліку сфер діяльності пріоритетного розвитку;
- створення механізмів оцінки ефективності державних науково-технічних програм та фінансування державою або надання пільг організаціям, які займаються науково-технічними розробками;
- пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності;
- розроблення адекватного механізму використання людського капіталу в ході інноваційного розвитку;
- комерціалізація знань і технологій тощо.

Отже, забезпечення активізації інноваційного розвитку підприємництва є і важливою умовою конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку. Одним з пріоритетів державної економічної політики щодо розвитку інноваційного підприємництва в Україні є створення відповідних стимулів для поширення інноваційної моделі економічної поведінки українського бізнесу, на що безпосередній вплив чинять такі фактори, як: законодавча база; стан економіки; інвестиційний клімат в державі.

Список використаних джерел

1. Паладій М. Інноваційний шлях розвитку українського суспільства потребує нової економічної стратегії. URL: <http://patent.km.ua/ukr/articles/i385> (дата звернення: 28.08.2023).
2. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL: <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm> (дата звернення: 28.08.2023).
3. Ткаченко Т. П., Тульчинський Р. В. Розвиток інноваційного підприємництва в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»* : зб. наук. пр. 2010. № 7. С. 223–229.

Закалашнюк О. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

РИЗИКИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙ З ПОХІДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ЯК ЗАГРОЗА ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Банк, як комерційна установа, ставить перед собою завдання в отриманні максимально можливого прибутку, здатного забезпечувати стійкість і надійність його існування, який також може бути використаний для розширення банківської діяльності в будь-якому напрямку. Орієнтир банку на прибутковість операцій пов'язаний з різними видами ризиків, які, так само, за відсутності системи обмеження, можуть призвести як до прибутку, так і до збитків. За сферою виникнення та впливу всі банківські ризики поділяються на дві великі групи: зовнішні і внутрішні (рис. 1).

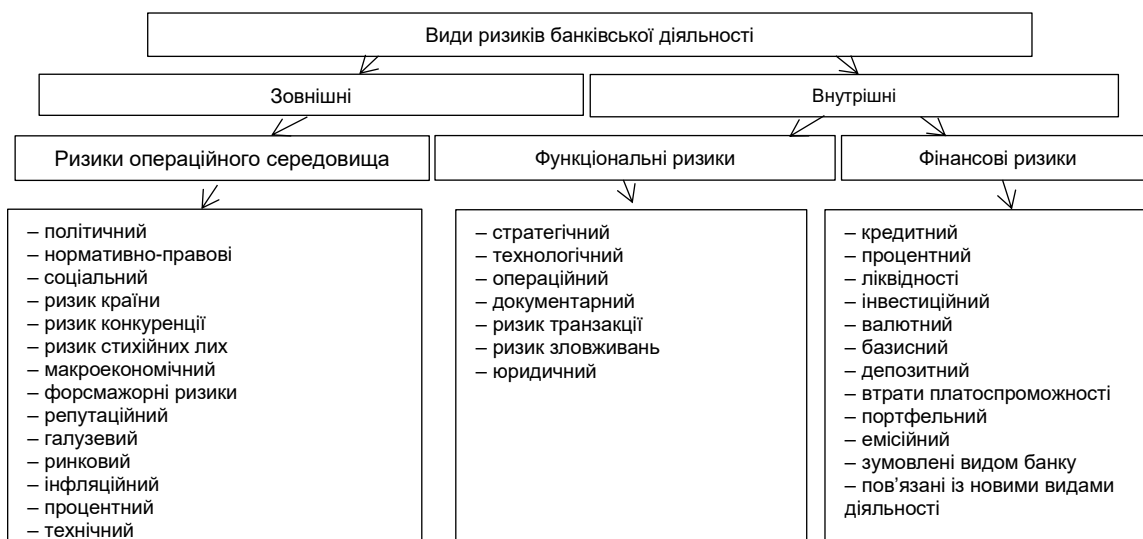

Рис. 1. Класифікація ризиків банківської діяльності

Оскільки основним завданням виявлення та класифікації ризиків є їх оцінка для цілей усунення або зменшення негативних наслідків, то доцільно звернути увагу на класифікацію «за можливістю передбачення» (прогнозовані та непередбачені), а також «за можливістю управління» (відкриті ризики, що не підлягають регулюванню; закриті ризики, що підлягають регулюванню) та «за засобами управління» (наприклад, використання плаваючих процентних ставок, проведення політики диверсифікації, страхування кредитів тощо).

Заслуговує на увагу одна з важливих класифікаційних ознак ризиків, яка називається «за основним змістом діяльності» [1]: ризик ліквідності; ризик втрати фінансової стійкості; процентний ризик банківської книги: ризик розривів, базисний ризик; операційний ризик: комплаєнсризик, інформаційний ризик, ризик легалізації відмивання доходів отриманих злочинним шляхом, модельний ризик; ризик кібербезпеки; ризик зараження; ризик концентрації; ринкові ризики: ризик дефолту, процентний ризик торгової книги, ризик кредитного спреда, фондовий ризик, валютний ризик, товарний ризик, ризик волатильності.

Список використаних джерел

1. Лелеко Т. Ю. Ризик втрати фінансової стійкості та його місце в класифікації ризиків. *Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 30 жовтня 2020 р. Київ : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 109–111.

2. Корнилюк Р. В. Системний ризик у банківській діяльності : дис. ... д-ра економ. наук : 08.00.08 / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ, 2021. 538 с.

Заліцький Д. І.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

СТРУКТУРА ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Портфельні інвестиції – це одночасне вкладення коштів в різні цінні папери. Розподіл коштів серед великої кількості об'єктів інвестування (диверсифікація) забезпечує страхування інвестицій на випадок несприятливого розвитку кон'юнктури ринку (падіння курсової вартості окремих цінних паперів).

Основна мета портфельних інвестицій – збільшення очікуваної прибутковості інвестування і зниження ризику втрат. Правильне складання портфеля, оптимальне управління його структурою, тобто складом вхідних в портфель цінних паперів і розподілом коштів між ними, здатні значно збільшити очікувану прибутковість портфеля і істотно знизити ризик інвестування. Портфель, що має подібні переваги, буде оптимальним.

Цінні папери є документами майнового змісту, які пов'язані з майновими правами таким чином, що останні без цих документів не можуть бути ні здійснені, ні передані іншим особам.

Залежно від виражених на папері прав, можна виділити декілька видів цінних паперів:

- 1) грошові папери (облігації, векселі, казначейські зобов'язання, чеки і т.д.);
- 2) товарні папери, що закріплюють права володіння майном, – найчастіше це права власності або застави на товари (коносаменти, делівери-ордери, складські свідоцтва і т.д.);
- 3) папери, що закріплюють право участі в якій-небудь компанії (акції, сертифікати на акції, призначені для користувача свідоцтва і т.д.).

Залежно від способу лімітації особи як власника розрізняють:

- 1) цінні папери на пред'явника, коли власником визнається особа, що пред'явила документ;
- 2) іменні папери, що містять позначення власника на цінному папері;
- 3) ордерні папери, які передбачають можливість передачі іншим особам шляхом здійснення спеціального передавального запису (індосамента) на оборотній стороні документа.

Важливими якостями цінних паперів є її прибутковість і ліквідність. Як правило, ці характеристики знаходяться в обернено пропорційній залежності: чим вище ліквідність цінного паперу, тим менше її прибутковість.

Ліквідні (що легко реалізуються) цінні папери утворюють частину оборотного капіталу підприємства і можуть бути у разі потреби легко реалізовані на ринку цінних паперів (перетворені на готівку). Їх різновиди:

- 1) короткострокові свідоцтва (комерційні папери, казначейські векселі, угоди про перекупку, депозитні сертифікати, євродолари і т.д.);
- 2) боргові зобов'язання (облігації держави і крупних стійких підприємств);
- 3) цінні папери, що дають право власності – так звані цінні папери, що легко реалізуються, дають право на основний капітал.

На відміну від високоліквідних цінних паперів, які отримуються з метою вигідного розміщення тимчасово вільних грошових коштів, покупка прибуткових цінних паперів крупними інвесторами проводиться з метою поглинання інших підприємств, розповсюдження впливу на інші компанії і завоювання ринку збуту.

Зарицкий А. І.

Класичний приватний університет
аспірант

Бугай І. В.

Класичний приватний університет
к.е.н., доцент

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД СКЛАДАННЯ БЮДЖЕТУ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ФІНАНСІВ

Фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Саме вони є складовою частиною економічних відносин і одночасно головним інструментом реалізації основних напрямків державної, регіональної та місцевої політики соціально-економічного розвитку. В умовах сучасного періоду органам місцевого

самоврядування новостворених об'єднаних громад як ніколи важливо знати і розуміти природу місцевих фінансів, розбиратися в механізмі їх функціонування, уміти аналізувати ті процеси і явища, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів, бачити ті форми, методи і засоби, за допомогою яких можна найбільш повно використовувати місцеві фінанси як один з інструментів ефективного впливу на всі процеси соціально-економічного розвитку своєї громади.

Так Бюджетним кодексом України, на основі принципу субсидіарності, розмежовано видатки між різними видами місцевих бюджетів з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих державою послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Статтею 89 Бюджетного кодексу визначено перелік основних повноважень, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування базового рівня (міст обласного та республіканського значення, бюджетами об'єднаних територіальних громад та районними бюджетами). Разом з тим бюджети сіл та їх об'єднань, селищ та міст районного значення, в контексті проведення бюджетної децентралізації, були звільнені від необхідності забезпечення основних гарантованих послуг. Ці функції, на даний час, за них виконують районні бюджети, не являючись по своїй суті бюджетами місцевого самоврядування базового рівня.

Отже, програмно-цільове управління бюджетними коштами є методом, який пов'язує витрати з одержанням результатів для суспільства. Метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі слід розглядати як систему планування бюджетних коштів у середньостроковій перспективі, спрямовану на розроблення бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат. У процесі формування бюджету за програмно-цільовим методом виконання складається із двох основних компонентів: фінансового та програмного. Ідея ПЦМ полягає у тому, щоб зосереджувати увагу не тільки на можливостях бюджету (існуючих ресурсах), а й на тому, як найефективніше їх використати з метою отримання конкретних результатів. ПЦМ є результатом застосування технологій планування та аналізу, що використовуються у приватному бізнесі. Програмно-цільовий метод складання бюджету успішно застосовується у багатьох європейських країнах. Сьогодні більшість країн ЄС надають допомогу іншим країнам у формі програм, спрямованих на досягнення конкретних результатів. Міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, надають свої позики іншим країнам за відповідними програмами. Це, зокрема, програма розширеного фінансування (МФВ), програмні системні позики для реалізації конкретних проектів у різних галузях економіки (Світовий банк) тощо. Усі ці програми чітко окреслюють мету та очікувані результати від спрямування коштів у ту чи іншу галузь. Як показує досвід, такий підхід до фінансування проектів виявився досить ефективним, оскільки дає змогу проаналізувати ефективність використання коштів через порівняння отриманих результатів з очікуваними (запланованими), а також зіставити мету, на яку залучаються кошти, з кінцевими результатами від реалізації проекту.

Заярний В. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Структурні зрушення на ринку праці – це зміни пропорцій елементів ринку праці (наприклад, попиту та пропозиції праці), що приводять до появи його нової якості або нових характеристик [1]. Ільїч Л. М. в своєму дослідженні приділяє увагу вимірюванню освітньо-кваліфікаційної відповідності робочої сили потребам ринку праці. Невідповідність викликає дисбаланс попиту і пропозиції, які неможливо усунути в межах ринку праці, необхідно забезпечити ефективну взаємодію ринку праці і ринку освітніх послуг [2, 3].

Традиційно під структурою ринку праці розуміється наявність зв'язків між основними елементами – попитом, пропозицією та винагородою за працю [3]. При цьому структурні зрушення оцінюються на основі змін галузевого розподілу робочої сили. Федунчик Л. Г. пропонує для усунення виявлених диспропорцій на ринку праці здійснювати регулярні моніторинги попиту та пропозиції робочої сили; на основі отриманих даних розробляти пронози попиту та пропозиції на ринку праці; з'ясувати професійно – кваліфікаційну структуру перспективної потреби роботодавців у працівниках та здійснювати професійну підготовку з урахуванням прогнозу попиту та пропозиції на ринку праці [3].

Авторами [4] досліджується вплив науково-технічного прогресу на структурні зрушення на ринку праці, зокрема роботизації виробничих процесів, що призводить до вивільнення працівників робітничих професій. Але значно серйозніші наслідки матиме вивільнення висококваліфікованих працівників з вищою освітою, зокрема при залученні до виконання окремих функцій систем штучного інтелекту.

В наукових дослідженнях майже не приділено уваги інерційності системи вищої освіти та впливу цього фактору на здатність реагувати на структурні зрушення на ринку праці. На підготовку фахівця з фінансів або дизайну у закладах вищої освіти потрібно від 5 до 6 років, крім того в освітньому процесі залучені кандидати і доктори наук, підготовка яких потребує ще більшого часу. Таким чином при зростанні попиту на висококваліфіковані кадри певної спеціальності запускається процес збільшення пропозиції освітніх послуг за цією спеціальністю. На момент часу, коли пропозиція досягає максимуму (10-12 років), попит на таких спеціалістів може вже значно зменшитись, що призведе не тільки до безробіття випускників вищих навчальних закладів, а навіть до незатребуваності кадрів найвищої кваліфікації в освітній сфері.

Протидіяти такому сценарію розвитку подій можна за рахунок створення системи моніторингу принципово нового типу – не просто фіксувати поточні дані щодо стану попиту і пропозиції на ринку праці, а

здійснювати моделювання можливих структурних зрушень на період 10-12 років вперед шляхом виявлення слабких сигналів із застосуванням сучасних методів моделювання, зокрема нейронних мереж.

Список використаних джерел

1. Ільч Л. М. Структурні трансформації транзитивного ринку праці України : монографія. Київ : Алерта, 2017. 608 с.
2. Семів Л. К. Структурні зрушення національного ринку праці: від теорії до практики. *Регіональна економіка*. 2018. № 1. С. 154–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2018_1_20 (дата звернення: 25.07.2023).
3. Федунчик Л. Г. Наявність структурного дисбалансу попиту і пропозиції ринку праці України. *Ефективна економіка*. 2017. № 12.
4. Дем'янова Ю. О., Сидорова А. В. Структурні зрушення на ринку праці: багатовимірні угруповання й кластерний аналіз. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2020. Вип. 12. Т. 1. С. 201–206.

Звоник Б. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

ФУНКЦІЇ І МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КАПІТАЛУ

Система управління формуванням капіталу реалізує свою головну мету і основні завдання шляхом здійснення певних функцій. Ці функції поділяються на дві основні групи, що визначаються комплексним змістом даної системи управління:

1. Функції управління формуванням капіталу підприємства як управляючої системи. Ці функції є складовими частинами будь-якого процесу управління (будь-якої системи, що управляє) незалежно від спеціалізації діяльності підприємства, його організаційно-правової форми, розміру, форми власності і тому подібне. У теорії управління ці функції характеризуються як загальні.

2. Функції управління формуванням капіталу як спеціальної області управління підприємством. Склад цих функцій визначається конкретним об'єктом управляючої системи.

Розглянемо зміст основних функцій управління формуванням капіталу в розрізі окремих груп.

У групі функцій управління формуванням капіталу як управляючої системи основними з них є:

1. Розробка стратегії формування капіталу підприємства. В процесі реалізації цієї функції виходячи із загальної стратегії економічного розвитку підприємства і прогнозу кон'юнктури ринку капіталу формується система цілей і цільових показників фінансової діяльності в даній області на довгостроковий період; визначаються пріоритетні завдання формування капіталу, що вирішуються в найближчій перспективі, і розробляється політика дій підприємства по основних напрямках формування капіталу.

Стратегія формування капіталу підприємства розглядається як невід'ємна складова частина загальноекономічної і фінансової стратегії його розвитку.

2. Створення ефективних інформаційних систем управління формуванням капіталу, що забезпечують обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень. В процесі реалізації цієї функції мають бути визначені об'єми і зміст інформаційних потреб системи управління формуванням капіталу; сформовані зовнішні і внутрішні джерела інформації, що задовольняють ці потреби; організований постійний моніторинг основних параметрів капіталу підприємства і кон'юнктури ринку капіталу.

3. Здійснення аналізу різних аспектів фінансової діяльності підприємства, пов'язаної з формуванням капіталу. В процесі реалізації цієї функції здійснюється експрес-аналіз окремих фінансових операцій, пов'язаних з формуванням капіталу; досліджується динаміка об'єму, структури і джерел формування капіталу підприємства; здійснюється фундаментальний аналіз чинників, що впливають на окремі параметри формування капіталу в даному періоді.

4. Здійснення планування показників формування капіталу підприємства і його залучення з різних джерел. Реалізація цієї функції пов'язана з розробкою системи поточних планів і оперативних бюджетів за усіма основними напрямками формування капіталу підприємства. Основою такого планування є розроблена стратегія формування капіталу, що вимагає конкретизації на кожному етапі розвитку підприємства.

5. Розробка дієвої системи стимулювання реалізації прийнятих управлінських рішень в області формування капіталу. В процесі реалізації цієї функції формується система заохочень і санкцій в розрізі керівників і менеджерів окремих структурних підрозділів підприємства за виконання або невиконання встановлених цільових фінансових показників, фінансових нормативів і планових завдань в області формування капіталу. Індивідуалізація такої системи стимулювання забезпечується шляхом впровадження на підприємстві контрактної форми оплати праці керівників і фінансових менеджерів.

6. Здійснення ефективного контролю за реалізацією прийнятих управлінських рішень в області формування капіталу. Реалізація цієї функції управління формуванням капіталу пов'язана із створенням систем внутрішнього контролю на підприємстві, розподілом контрольних обов'язків окремих служб і фінансових менеджерів, визначенням системи контрольованих показників і контрольних періодів, оперативним реагуванням на результати здійснюваного контролю.

Основні функції управління формуванням капіталу як спеціальної області управління підприємством розглянуті в найбільш агрегованому виді. Кожна з цих функцій може бути конкретизована більш цілеспрямовано з урахуванням специфіки господарської діяльності окремих підприємств. При здійсненні такої конкретизації на кожному підприємстві може бути побудована багаторівнева функціональна система управління формуванням капіталу.

Здрок С. Ф.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ЦИКЛІЧНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Події останніх десятиліть привернули увагу науковців та практиків до питань циклічності економічного розвитку. Ураховуючи потужні наслідки попередніх економічних криз, кращими будуть попереджувальні заходи. Іншими словами, з метою попередження надмірного економічного зростання та подальшого спаду потрібне обґрунтування й імплементація ефективного державного регулювання економіки. Водночас надмірне втручання держави може призвести до порушення у функціонуванні ринкових механізмів.

Економічний розвиток відбувається циклічно. Закон циклічного розвитку економіки – це «закон, який виражає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між періодичним оновленням різних сторін технологічного способу виробництва, передусім окремих елементів основного капіталу, в межах циклічних коливань, а також певними структурними змінами інших елементів економічної системи (відносин економічної власності, господарського механізму) й відновленням на цій основі через певний час макроекономічної рівноваги» [1].

Графічна модель бізнес-циклу показує збільшення та зменшення реального ВВП країни з часом. Водночас варто зауважити, що ця модель зазвичай демонструє збільшення реального ВВП у довгостроковій перспективі в поєднанні з короткостроковими коливаннями виробництва (рис. 1).

Зростання можна поділити на а) відновлення (пожвавлення) – відновлення позитивної динаміки ВВП; б) зростання – відповідає збалансованому економічному розвитку; в) надмірне зростання (бум) – експансивний розвиток, який є передумовою настання кризи.

Рис. 1. Графічна модель циклічності економічного розвитку

Також можна виділити в окрему фазу економічного циклу пік – максимальне значення показників економічного розвитку перед подальшим падінням. Кранч слідує одразу за піком і, по суті, є моментом перелому короткострокового тренду ВВП. Пік та кранч можна назвати моментними фазами циклу за рахунок їхньої короткої тривалості в часі.

Загалом, циклічні коливання в економіці призводять до значних економічних втрат (уповільнення економічного зростання та погіршення соціально-економічних показників), що підсилюється значними державними витратами на нівелювання кризових наслідків та підтримання фінансової стабільності.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія : у 3-х т. / за ред. С. В. Мочерного (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2000. Т. 1. 864 с.

Зеленуга С. І.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

У сучасному світі, де технології швидко розвиваються, електронні гроші стали невід'ємною частиною фінансової системи. Вони забезпечують зручність та ефективність операцій, однак разом з цим постає необхідність управління ризиками, пов'язаними з їх використанням. Управління ризиками в цьому контексті є критично важливим для забезпечення безпеки та довіри в електронній фінансовій сфері.

Одним з основних ризиків є кібербезпека. Оскільки електронні гроші передбачають обмін фінансовою інформацією через мережу Інтернет, вони стають мішенню для кіберзлочинців. Шахраї можуть використовувати різноманітні техніки, такі як фішинг, віруси, шкідливі програми, щоб здійснювати несанкціонований доступ до особистих фінансових даних користувачів. Для управління цим ризиком необхідно розробляти та впроваджувати сучасні заходи кібербезпеки, включаючи захист від несанкціонованого доступу, шифрування даних та постійний моніторинг систем.

Іншим важливим ризиком є втрата доступу до електронних грошей. Це може статися через технічні збої, забутий пароль або втрату мобільного пристрою. Для управління цим ризиком рекомендується регулярно робити резервні копії фінансових даних та забезпечувати надійний механізм відновлення доступу до електронних грошей.

Також необхідно враховувати ризик зловживання системами електронних грошей для відмивання грошей або фінансування тероризму. Фінансові установи, що надають послуги з електронних грошей, повинні дотримуватися строгих правил та стандартів в області протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму [1].

Однак разом з ризиками приходять і можливості. Віртуальні гроші дозволяють враховувати фінансові ризики, реагувати на них та вдосконалювати заходи безпеки. Аналіз транзакцій та патернів використання допомагає виявляти підозрілі операції та швидко реагувати на них.

У підсумку, управління ризиками використання електронних грошей є необхідною умовою для забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи. Це вимагає поєднання технологічних заходів, регулювання та практик безпеки, що сприяє розвитку довіри користувачів та забезпечує стійкість електронних грошей в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Регулювання ринку електронних грошей стане сучасним та прозорішим. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/regulyuvannya-rinku-elektronnih-groshey-stane-suchasnim-ta-prozorishim> (дата звернення: 17.10.2023).

Зрайко О. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ГАЗОПОСТАЧАННЯ

Впровадження та забезпечення якості послуг газопостачання є актуальною проблемою для будь-якої країни та суспільства в цілому. Якість газопостачання має вирішальне значення для комфорту та безпеки громадян, а також для ефективності та конкурентоспроможності економіки. У цьому контексті фінансові механізми грають важливу роль у забезпеченні якості газопостачання.

Забезпечення якості послуг газопостачання передбачає багато аспектів, таких як надійність постачання, безпека, ефективність, доступність та стабільність цін. Фінансові механізми допомагають забезпечити ці аспекти та гарантувати, що споживачі отримують найкращі послуги.

Один з основних фінансових механізмів - це регулювання цін на природний газ. Правильна цінова політика сприяє стимулюванню інвестицій у газову інфраструктуру та підвищенню якості послуг. Регулятори повинні встановлювати справедливі ціни, які б покривали витрати на постачання газу, і забезпечували прибутковість для постачальників. Це стимулює їх до вдосконалення і розвитку. Особливої актуальності це набуває під час дії воєнного стану [1].

Другим важливим аспектом є інвестиції у розвиток та модернізацію газової інфраструктури. Це може бути досягнуто через фінансування з бюджету, державних фондів чи приватних інвестицій. Особливу роль в цьому мають відігравати механізми державно-приватного партнерства [2]. Інвестиції сприяють поліпшенню інфраструктури, зменшенню втрат газу, підвищенню надійності системи та зменшенню ризику аварій.

Також, фінансові механізми можуть включати системи штрафів та премій для постачальників газу, які дотримуються норм якості та безпеки. Це стимулює конкуренцію та заохочує постачальників до постійного покращення своїх послуг.

Необхідно також зазначити, що фінансові механізми повинні бути справедливими та доступними для всіх громадян. Держава може впроваджувати програми соціальної підтримки для груп населення з низьким рівнем доходів, щоб вони могли користуватися якісними газовими послугами без зайвих фінансових обтяжень.

У підсумку, фінансові механізми грають важливу роль у забезпеченні якості послуг газопостачання. Вони стимулюють інвестиції, регулюють ціни, сприяють конкуренції та забезпечують справедливий доступ до газу для всіх громадян. Розумне використання фінансових інструментів сприяє покращенню інфраструктури та забезпеченню безпеки та комфорту для всіх громадян.

Список використаних джерел

1. Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування : Закон України № 2479-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-20#Text> (дата звернення: 18.06.2023).

2. Шулюк Б. С. Розвиток фінансового механізму державно-приватного партнерства в Україні : монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 434 с.

Капустін Н. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Антикризове управління фінансами підприємств в умовах воєнного стану є особливо важливою. Воєнний стан створює серйозні виклики для бізнесу, які можуть включати в себе обмеження на рух фінансових ресурсів, зміну ринкових умов, загрози безпеці тощо. Тому, для успішного антикризового управління фінансами в цих умовах, підприємства повинні вживати ряд стратегічних заходів:

1. Розробка детальних фінансових планів та сценаріїв для різних варіантів розвитку подій. Це включає в себе оцінку можливих впливів воєнного стану на фінансовий стан підприємства.
2. Важливо мати достатній рівень ліквідності та резервний капітал для покриття несподіваних витрат. Підприємства повинні активно керувати обговиними коштами та мінімізувати ризики ліквідності.
3. Розгляд можливостей для диверсифікації бізнесу та ринків. Можливо, розширення на нові ринки або нові напрямки діяльності, які менше залежать від обставин воєнного стану.
4. Ретельний аналіз витрат та ідентифікація можливостей для їх оптимізації. Це включає в себе перегляд фінансових зобов'язань, відтермінування платежів та зменшення невиробничих витрат.
5. Розгляд можливостей для залучення додаткового фінансування, включаючи кредити, інвестиції або гранти, які можуть бути доступні в умовах воєнного стану.
6. Розробка стратегій та заходів для управління фінансовими ризиками, включаючи валютні ризики, зміни цін на сировину та інші можливі загрози.
7. Захист конфіденційної інформації та даних, особливо в умовах воєнного стану, коли кіберзагрози можуть збільшитися.
8. Підприємства повинні підтримувати зв'язок та співпрацю з урядовими органами та військовими службами для отримання необхідної інформації та допомоги в умовах воєнного стану.
9. Важливо вести відкриту та чесну комунікацію з клієнтами, партнерами та громадськістю щодо фінансової стійкості та діяльності підприємства в умовах воєнного конфлікту. Побудова довіри та збереження репутації є важливим завданням.
10. Підприємства повинні бути готові до оперативних змін у стратегії та діяльності в разі зміни обставин.

Антикризове управління фінансами підприємств в умовах воєнного стану є складним та важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та стратегічного мислення. Війна може призвести до серйозних змін у бізнес-середовищі, змінюючи ринкові умови, фінансові ризики та інші фактори, які впливають на фінансовий стан підприємств. Слід враховувати, що антикризове управління фінансами в умовах воєнного стану вимагає гнучкості, стратегічного мислення та глибокого розуміння фінансових ризиків та можливостей. Підприємства повинні бути готовими до швидких реакцій та адаптації до непередбачуваних обставин, зберігаючи при цьому фінансову стійкість та ділову активність.

Антикризове управління фінансами в умовах воєнного стану вимагає від підприємств гнучкості, рішучості та здатності до швидкої адаптації. Вирішення фінансових викликів в цих умовах може бути складним завданням, але правильний підхід та стратегія можуть допомогти підприємствам зберегти стійкість та виживаність навіть в умовах кризи.

Каратницький В. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Сучасне суспільство надто часто забуває про важливість фізичного виховання та спорту в житті людини. Однак, якщо ми прагнемо зберегти та покращити наше фізичне та психічне здоров'я, а також підвищити якість життя нації в цілому, нам потрібно інвестувати в систему фізичного виховання та спорту. Для цього існують різні фінансові інструменти, які дозволяють розвивати цю галузь та забезпечувати доступність для всіх.

Один із найважливіших інструментів розвитку фізичного виховання та спорту - це державні програми та гранти. Держава може виділяти фінансові ресурси для підтримки проектів у галузі фізичної активності та спорту. Це може бути фінансування для будівництва та обладнання спортивних об'єктів, надання грантів для розвитку молодіжних спортивних клубів, а також фінансування для проведення масових заходів та спортивних фестивалів.

Прикладом успішної державної програми є «Спорт для всіх» в Швеції, яка спрямована на підвищення фізичної активності серед населення та покращення їхнього здоров'я [1]. Ця програма надає фінансову підтримку різним видам спорту, а також фізичним клубам та організаціям, які працюють у галузі фізичного виховання.

Спортивні події та команди можуть залежати від спонсорів для фінансової підтримки. Бізнеси та корпорації частокладають кошти в спорт, оскільки це може бути вигідним для їхнього іміджу та реклами. За допомогою спонсорської підтримки, спортивні команди та події можуть отримати необхідні ресурси для розвитку та залучення талановитих спортсменів.

Розвиток фізичного виховання та спорту вимагає інфраструктурних інвестицій. Спортивні об'єкти, такі як стадіони, басейни, спортивні зали та спортивні майданчики, вимагають постійного удосконалення та розширення. Інвестиції в будівництво та підтримку спортивних споруд можуть створювати умови для розвитку спорту на регіональному та національному рівнях [2].

Фінансова підтримка також може бути спрямована на освіту та підготовку тренерів, спортсменів та адміністраторів. Інвестування у навчання та підготовку може покращити рівень професіоналізму в галузі спорту та фізичного виховання.

Усі ці фінансові інструменти сприяють розвитку системи фізичного виховання і спорту, забезпечуючи доступність та якість спортивних заходів для всіх громадян. Інвестування в цю галузь може призвести до покращення здоров'я нації, підвищення рівня фізичної активності, а також до досягнення великих досягнень у спорті на міжнародному рівні. Фізичне виховання та спорт мають величезний потенціал для покращення якості життя та становлення здорового суспільства, тому актуальними є наукові дослідження щодо удосконалення фінансових інструментів їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Базенко В. Європейський досвід управління розвитком фізичної культури та спорту на місцевому рівні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1 (50). Ч. 1. С. 156–165.
2. Гацуля О. Розвиток галузевого управління у сфері фізичної культури та спорту: концептуальні засади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 1. С. 176–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_1_20 (дата звернення: 15.10.2023).

Квасов О. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ ТЕОРІЇ ЖИТТЕЗДАТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Теоретичні основи управління життєздатністю складних соціально-економічних систем було закладено Ст. Біром, розвиток концепції оцінювання та управління життєздатністю представлено в працях Л. Сергеевої [1], А. Бакурової, тощо. Протягом останніх десяти років науковий інтерес до проблеми управління життєздатністю тільки зростає. Так В. Панченко розглядає стратегію управління життєздатністю підприємства як складову управління його безпекою і виділяє сім критеріїв розробки такої стратегії [2]. Д. Ревенко та І. Булавінцева досліджують проблему оцінювання життєздатності соціально-економічної системи під час впровадження інновацій, виділяючи гнучкість як основну властивість системи, що забезпечує розвиток [3]. І. Федотова із співавтором сформулювали власне визначення поняття «життєздатність підприємства», засноване на підході дворівневого тріадичного дешифрування: «Життєздатність підприємства – це здатність підприємства здійснювати процес функціонування, адаптації та розвитку за допомогою сукупності різноманітних управлінських інструментів та механізмів динамічної взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства протягом необмеженого періоду для досягнення ефективності, результативності та конкурентоспроможності» [4, С. 15]. Проте в вищезазначених працях не з'ясовано особливості життєздатності регіону як специфічної соціально-економічної системи. Автори [5] розглядають регіон як «відносно цілісну відтворену соціально-економічно-екологічну систему території, самостійну в адміністративно-правовому відношенні, що є складовою країни» [5, С. 15].

Таким чином, актуальності набуває конкретизація понять стійкість, надійність, живучість та вмотивованість відповідно до особливостей регіону. **Стійкість** регіону характеризує його взаємодію як із соціально-економічними системами вищого рівня – країною, світовою спільнотою, так і з іншими регіонами України. **Надійність** характеризує внутрішній потенціал регіону - комплекс природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, спеціалізацію й структуру господарства, спільність екологічних проблем, а також рівень внутрішніх соціально-економічних зв'язків. **Живучість** регіону визначається тією часткою потенціалу, яку регіон здатний спрямовувати на розвиток. **Вмотивованість** регіону характеризує тривалість та інтенсивність дій, спрямованих на розвиток, і є найбільш складною складовою життєздатності, оскільки її забезпечення залежить від громадянської зрілості населення регіону і гармонійної взаємодії населення і органів управління регіоном.

Вищезазначене дає змогу визначити управління розвитком регіону на засадах теорії життєздатності соціально-економічних систем як процес оцінювання складових життєздатності та формування впливів та умов до посилення кожної складової.

Список використаних джерел

1. Моделювання управління життєздатністю комерційного банку : монографія / за заг. ред. Л. Н. Сергеевої. Запоріжжя : КПУ, 2011. 360 с.
2. Панченко В. Управління життєздатністю в системі економічної безпеки підприємств. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*. 2022. Вип. 3. С. 127–132.
3. Булавінцева І. В., Ревенко Д. С. Оцінювання життєздатності соціально-економічних систем в параметрах інноваційного розвитку. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 3 (126). – С. 73–79.
4. Федотова І. В., Санджай Кумар Бал. Життєздатність підприємства: поняття й специфічні риси. *Економіка транспортного комплексу*. 2020. Вип. 36. С. 5–22.
5. Сергеева Л. Н., Теряник О. А. Статистичне забезпечення стратегічного управління розвитком регіону : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 240 с.

Книш В. Г.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ ОЗДОРОВЧО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ

Система надання оздоровчо-спортивних послуг в сучасному світі відіграє значущу роль у підтримці здоров'я та загального благополуччя населення. Забезпечення доступу до якісних послуг у сфері фітнесу, спорту та оздоровлення є важливим завданням для багатьох країн. Проте розвиток цієї галузі вимагає значних інвестицій та фінансової підтримки. У даному дослідженні розглянемо різні фінансові інструменти, які можуть сприяти розвитку системи надання оздоровчо-спортивних послуг

Один із перших інструментів, які можуть бути використані для фінансування системи надання оздоровчо-спортивних послуг, - це гранти та субсидії від держави або недержавних організацій. Ці кошти можуть

бути використані для покриття витрат на покращення інфраструктури, закупівлю спортивного обладнання, навчання кадрів та організацію заходів для просування здорового способу життя.

Розвиток системи надання оздоровчо-спортивних послуг передбачає будівництво та модернізацію спортивних об'єктів, фітнес-центрів, басейнів та інших спортивних закладів. Інвестиції в інфраструктуру можуть забезпечити зручний доступ для населення до спортивних закладів та створити комфортні умови для зайняття фізичною активністю.

Багато компаній виявляють зацікавленість у спонсорській діяльності в спортивній сфері. Корпоративне спонсорство може надати значний фінансовий внесок в розвиток системи надання оздоровчо-спортивних послуг. У заміні, компанії можуть отримати можливість просувати свої бренди та продукти серед споживачів.

Забезпечення якісних оздоровчо-спортивних послуг вимагає професійного персоналу. Інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації інструкторів, тренерів та медичного персоналу можуть покращити якість послуг та забезпечити безпеку клієнтів.

Ефективна реклама та маркетинг можуть привернути більше клієнтів до спортивних закладів. Інвестування в рекламні кампанії та маркетингові заходи може допомогти розширити аудиторію та збільшити прибуток.

Розвиток системи надання оздоровчо-спортивних послуг є важливим завданням для суспільства. Наукове обґрунтування залучення таких фінансових інструментів, як гранти, інвестиції в інфраструктуру, корпоративне спонсорство, інвестиції в освіту та маркетинг, можуть допомогти забезпечити стабільний розвиток цієї галузі. Зусилля всіх зацікавлених сторін, включаючи державу, бізнес та громадські організації, важливі для створення сучасної та доступної системи оздоровчо-спортивних послуг.

Список використаних джерел

1. Стахів І. Регулювання ринку спортивно-оздоровчих послуг : монографія. Київ : Редакція «УП», 2017. 200 с.

2. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.11.2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.09.2023).

Ковріга В. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Щоб сформулювати поняття «фінансові ресурси» необхідно виходити, перш за все з поняття «ресурси». Слово ресурси походять від французького, що означає допоміжний засіб, тобто, щось таке, що може бути використане з певного джерела (запаси, кошти, матеріали тощо) на певні цілі.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. У процесі формування фінансових ресурсів підприємств важливе значення має структура їхніх джерел. Підвищення питомої ваги власних коштів позитивно впливає на фінансову діяльність підприємств.

«Фінансові ресурси» – одна з найбільш уживаних економічних категорій у понятійному апараті практичного менеджменту та економічної науки. Тому кожен дослідник питань фінансової теорії та фінансового менеджменту приділяє їм особливу увагу. Незважаючи на це, єдиної точки зору щодо змісту та економічної інтерпретації фінансових ресурсів не існує.

Це зумовлено тим, що, як і будь-яке економічне явище, ця категорія має різні форми прояву. Крім того, кожен дослідник адаптує зміст використовуваних термінів до вирішення завдань власного дослідження для того, щоб найповніше розкрити досліджувану проблему. Тому, як зауважує відомий фахівець з корпоративних фінансів німецький професор Лутц Крушвіц, «...немає правильного чи неправильного визначення. Терміни можна створювати, лише враховуючи наші цілі».

Вважаємо, що фінансові ресурси – це сукупність грошових коштів підприємства фондового та нефондового характеру, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту і національного доходу, і використовуються для фінансування поточної виробничо-господарської діяльності, розширення і вдосконалення виробництва та задоволення соціальних потреб.

Тобто, фінансові ресурси є не тільки активами підприємства, тобто сукупністю грошових коштів підприємства, а й джерелами фінансування господарської діяльності підприємства, тобто пасивами.

Обсяг фінансових ресурсів залежить від ступеня розвитку економіки країни, методів господарювання. Отже, джерелами формування фінансових ресурсів є амортизація, прибуток, відрахування до фонду соціального страхування і пенсійного фонду, податок на додану вартість, акцизи, податки з населення, надходження від зовнішньоекономічних операцій та продажу населенню цінних паперів. Кредитні ресурси, на нашу думку, неправомірно зараховувати до фінансових ресурсів, оскільки їх формування не пов'язане зі створенням нових матеріальних благ, а відбувається внаслідок перерозподілу фінансових ресурсів.

Для ефективного функціонування підприємства важливе значення має визначення оптимальної потреби у фінансових ресурсах, забезпечення структури, джерел їх формування та обґрунтованих напрямків їх використання. Контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів впливає з притаманної фінансам здатності об'єктивно відображати кількісні й вартісні пропорції виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг. Зокрема, напрямки та використання фінансових ресурсів пов'язані з виконанням зобов'язань підприємств перед фінансово-кредитною системою та суб'єктами господарювання. Такими напрямками використання фінансових ресурсів є: розширене відтворення і розвиток підприємств (придбання обладнання та інвентаря, капітальне будівництво, ремонт основних фондів, здійснення реконструкції, оновлення виробництва, автоматизація, механізація виробничих процесів тощо); вирішення соціальних проблем трудового

колективу: утримання соціальнокультурних об'єктів (баз відпочинку, будинків культури, дитячих садків, профілакторіїв), будівництво житла; матеріальне стимулювання працюючих за досягнення кращих індивідуальних та колективних результатів: премії, персональні надбавки, компенсації; створення фінансових резервів, необхідних для забезпечення безперервного виробничого процесу на підприємствах; задоволення інших потреб.

Корольов Я. Б.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мотивований персонал є однією з ключових складових успіху будь-якого підприємства. Працівники, які відчувають себе мотивованими, більш продуктивні, залучені та віддані своїй роботі. У той час як багато компаній розуміють важливість системи мотивації, не всі успішно її впроваджують.

Ключовим кроком удосконалення системи мотивації є оцінка поточної ситуації. Підприємство повинно вивчити, які методи мотивації вже використовуються, як вони працюють і що потребує покращення. Це може включати анкетування співробітників, аналіз результатів, а також оцінку того, наскільки поточна система відповідає стратегії та цілям підприємства.

Після оцінки поточної системи мотивації важливо визначити ясні цілі та стратегії. Які результати очікується досягти через мотивацію працівників? Ці мети повинні бути конкретними, вимірюваними та реалізованими. Наприклад, підприємство може прагнути підвищити продуктивність на 10 %, знизити показник втрат на 20 % або збільшити рівень задоволеності працівників на 15 %.

Система мотивації повинна бути різноманітною, оскільки різні люди мотивуються різними чинниками. Методи мотивації можуть включати фінансові стимули, такі як бонуси та премії, але також нефінансові заходи, такі як зростання в кар'єрі, можливості для навчання та розвитку, визнання та похвала.

Удосконалена система мотивації вимагає активного залучення працівників до процесу. Це може бути реалізовано через залучення їх до визначення цілей, обговорення методів мотивації та надання можливості висловлювати свої ідеї та побажання.

Постійний моніторинг та аналіз результатів є важливим кроком в удосконаленні системи мотивації. Це дозволяє виявляти успіхи та слабкі сторони, коригувати стратегію мотивації та реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

Удосконалення системи мотивації праці є важливим завданням для будь-якого підприємства, яке прагне досягти високих результатів. Правильно розроблена та ефективно впроваджена система мотивації може підвищити продуктивність працівників, залученість та відданість їхній роботі. Вона допомагає підприємствам залучати та утримувати талановитих співробітників, а також підвищує загальну конкурентоспроможність компанії на ринку.

Костенко О. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ

Оборотний капітал безпосередньо бере участь у створенні нової вартості, функціонуючи в процесі кругообороту всього капіталу. Співвідношення основного й оборотного капіталу впливає на величину отриманого прибутку. Оборотний капітал обертається швидше, ніж основний. Тому зі збільшенням частки оборотного капіталу в загальній сумі авансованого капіталу час обороту всього капіталу скорочується, а отже, уможливується зростання нової вартості, тобто прибутку. Для здійснення ефективного аналізу оборотного капіталу фінансовий аналітик має виходити із суті цього поняття, що визначають такі основні ознаки: по-перше, оборотні активи підприємства формуються і використовуються з досить локальною метою – для обслуговування лише його операційної діяльності; по-друге, важливою ознакою оборотних активів є те, що вони належать до складу так званих мобільних активів підприємства (швидко можуть бути перетворені в гроші); по-третє, суттєвою ознакою оборотних активів підприємства є значна (порівняно із необоротними активами) різноманітність їх видів, груп та конкретних найменувань, що значно ускладнює процес поточного управління ними та потребує забезпечення певної гнучкості цього управління; по-четверте, відповідно до практики бухгалтерського обліку до оборотних активів включають певні види засобів праці, які віднесені до складу малоцінних та швидкозношуваних предметів; по-п'яте, суттєвою ознакою поняття оборотних активів є те, що їх формування як активів підприємства нерозривно пов'язано із конкретними джерелами капіталу, що забезпечують це формування.

Власний оборотний капітал підприємства з розвитком підприємницької діяльності та акціонування відрігав визначальну роль, оскільки забезпечує фінансову стійкість і оперативну самостійність суб'єкта господарювання. Власні оборотні активи приватизованих підприємств перебувають у повному їх розпорядженні, тобто підприємства мають право їх продавати, передавати іншим суб'єктам господарювання, громадянам, здавати в оренду тощо.

Позикові (залучені) оборотні активи характеризують ту їх частину, яка сформована за рахунок залученого підприємством товарного або фінансового кредиту як на довго-, так і на короткостроковій основі.

Позиковий капітал, що залучається у вигляді банківських кредитів та інших форм, покриває додаткову потребу підприємства в коштах. При цьому головним критерієм умов кредитування банком слугує надійність фінансового стану підприємства та оцінка його фінансової стійкості.

За рівнем ліквідності всі види оборотних активів поділяють за критерієм швидкості їх перетворення на гроші з метою забезпечення платоспроможності підприємства. У загальному їх складі виділяють:

- абсолютно ліквідні активи, або оборотні активи у формі готових засобів платежу (гроші в касі та на поточних рахунках у банку);
- швидколіквідні оборотні активи, до яких відносять усі форми дебіторської заборгованості на користь підприємства, крім безнадійної;
- низьколіквідні оборотні активи, до яких належать запаси товарно-матеріальних цінностей у різних формах.

Особливості управління оборотним капіталом визначаються структурною належністю суб'єктів господарювання. Якщо у торговельних організаціях висока частка товарів, у промислових підприємств – сировини та матеріалів, то у фінансових корпораціях переважають грошові кошти і їх еквіваленти.

Оборотний капітал (оборотні кошти) підприємства, беручи участь у процесі виробництва та реалізації продукції, здійснює безперервний кругообіг, при цьому кошти переходять зі сфери обігу до сфери виробництва і повертаються, набуваючи послідовно форми фондів обігу і оборотних виробничих фондів.

Розподіл оборотних коштів на оборотні виробничі фонди і фонди обігу обумовлюється особливостями їхнього використання і розподілу в сферах виробництва продукції і її реалізації.

Ладницький В. Б.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ

Фінансова стійкість домогосподарств є запорукою соціально-економічної стабільності в країні. В умовах зовнішньої нестабільності, що викликана війною, особливої уваги набувають методи формування та підтримки фінансової стійкості домашніх господарств.

С. Качула та ін. виділяють шість аспектів, що визначають фінансову поведінку домогосподарств:

- 1) Фінансова грамотність;
- 2) Інформація;
- 3) Мотивація;
- 4) Фінансові ресурси;
- 5) Економічне та інституційне середовище;
- 6) Об'єкти (предмети) інвестування чи споживання [1, с. 6].

При цьому в умовах воєнного стану обмежуються як фінансові ресурси, так і об'єкти інвестування при збільшенні обсягів споживання.

Першим етапом формування фінансової стійкості домашніх господарств є оцінка їх фінансового стану. А. Сидорчук пропонує під методикою розрахунку фінансового стану домогосподарства розуміти сукупність способів і методів, які використовуються органами державної влади (на макрорівні) та домогосподарствами (на мікрорівні) у відповідній послідовності для оцінки показників доходів, витрат, заощаджень та інвестицій у напрямі найкращого варіанта розвитку домогосподарства [2].

При цьому особливістю домогосподарства як фінансового агента є те, що існує нижня межа витрат на споживання, пов'язана з необхідністю та першочерговою задоволення життєвих потреб [3].

В умовах воєнного стану з'явилась нова категорія витрат домогосподарств, яка потребує наукового осмислення, – це донати (добровільні внески) на потреби Збройних Сил України. З точки зору задоволення специфічної потреби домогосподарства їх можна розглядати як інвестиції з невизначеним терміном і неформалізованим «доходом».

Особливої уваги потребує категорія домогосподарств, в складі яких є військовослужбовці ЗСУ. Зростання доходів таких домогосподарств пов'язано з високим ризиком втрати таких доходів внаслідок загибелі або поранення військового. Для таких домогосподарств необхідно розробляти спеціальні страхові продукти, страхові внески в яких частково можуть забезпечуватись державою.

Список використаних джерел

1. Качула С. В., Лисяк Л. В., Терещенко Т. Є. Фінансова поведінка домогосподарств регіонів України як підґрунтя забезпечення їх стійкості в умовах економічної нестабільності. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 2 (82). С. 108–115.

2. Сидорчук А. А. Теоретичні засади оцінки фінансового стану домогосподарств. *SWorldJournal*. 2022. Iss. 13. P. 2. С. 32–36. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj13-02-041> (дата звернення: 19.08.2023).

3. Коцюрубенко Г. М. Складові забезпечення фінансової стійкості домогосподарств. *Економічний вісник університету*: зб. наук. пр. 2015. № 26/1. С. 190–195. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147037979.pdf> (дата звернення: 19.08.2023).

Лайко А. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНОГО РІШЕННЯ

Глобалізація стала визначальним фактором розвитку постіндустріального світу, різко посиливши інтеграційні процеси в сфері освіти. Така інтеграція в сфері вищої освіти викликана перш за все кардинально зміненими умовами функціонування послуг зв'язку країн, а саме різким підвищенням ролі знань у всіх сферах діяльності.

Проведено дослідження понять аналіз фінансового стану, операційної діяльності, підходів до моделювання фінансового стану діяльності підприємства та особливості застосування методів управління фінансовою діяльністю підприємства.

Проведений аналіз фінансової діяльності підприємства. Досліджені операційна, виробнича, фінансова і організаційна та ін., сфери діяльності підприємства. Були розраховані основні показники у відповідних зрізах з підходами до аналізу операційної діяльності підприємства; з соціально-освітніми ініціативами діяльності на підприємстві; з організаційною структурою та характером діяльності підприємства; з моделями фінансової діяльності підприємства; з імітаційним моделюванням.

Перевагою застосування імітаційного моделювання є те, що на основі розробленої імітаційної моделі менеджери та керівники компанії можуть аналізувати не тільки поточний стан, але й проводити прогнозування усіх процесів діяльності підприємства, які увійшли до модельного комплексу.

Модель дозволяє здійснювати імітацію процесів діяльності підприємства з урахуванням впливу різноманітних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища на стратегічну перспективу, проводити аналіз впливу та взаємозв'язків усіх процесів управління. Тобто комплекс імітаційних моделей фактично відіграє роль інформаційно-аналітичного тренажера для керівництва компанії у розробці різнопланових альтернативних рішень.

Логачов О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ЗАСАДАХ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ

Банківська система України справляє значний вплив на розвиток економіки, тому нагальною проблемою є підвищення її життєздатності, конкурентоспроможності, вибір стратегії розвитку, створення ефективної системи ризик-менеджменту.

Проблемам управління життєздатністю соціально-економічних систем присвячено наукові праці С. Біра, Г. Клейнера, А. Чухна. У багатьох наукових дослідженнях увагу приділено змісту поняття «життєздатність», моделюванню життєздатної системи, функціям підсистем та умовам життєздатності соціально-економічної системи тощо.

Проте, незважаючи на вагомий науковий напрацювання, залишається низка питань, що стосуються підходів до управління життєздатністю саме комерційного банку.

У визначенні Л. Сергеевої [1] життєздатна система – це система, що здатна нескінченно довго зберігати й підтримувати самостійне існування. Життєздатність системи G є функцією стійкості Y , надійності N , живучості T та вмотивованості M : $G = f(Y, N, T, M)$. При цьому стійкість і надійність системи забезпечують її функціонування, а живучість і вмотивованість – забезпечують розвиток.

Управління надійністю та стійкістю банку здійснюється через систему ризик менеджменту – систему управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, спрямовані на досягнення основних бізнес-цілей банку.

Потенціал розвитку комерційного банку має часовий аспект і забезпечується стратегією банку. Стратегія комерційного банку спрямована на досягнення системної мети за умови виконання елементами своїх функцій та розв'язання їх індивідуальних цілей. Структура цілей формалізується в структурі сценаріїв з метою забезпечення живучості комерційного банку. Структура функцій представлена структурою траєкторій.

Стосовно мотивації до розвитку, його складових – потреб та мотивів, то вони забезпечуються просторовим і часовим аспектами структури.

Просторовий аспект мотивації залежить від структури власників, що формують базові потреби комерційного банку. Часовий аспект структури, що спонукає комерційний банк до активності, є, скоріше, міждисциплінарним поняттям і потребує подальших досліджень.

Для управління життєздатністю комерційного банку необхідно:

- формалізувати цілі і визначити конкретні шляхи їх досягнення;
- визначити показники, які необхідно враховувати при оцінюванні банку як об'єкта управління;
- знайти засоби і застосовувати методи, які впливають на розвиток ситуації в потрібному напрямі;
- оцінити можливі прямі і непрямі зв'язки між потенційними діями і результатами їх застосування в конкретних умовах.

Конкретизація цих положень є актуальним науковим завданням, що обумовлює мету і завдання подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Моделювання управління життєздатністю комерційного банку : монографія / за заг. ред. Л. Н. Сергеевої. Запоріжжя : КПУ, 2011. 360 с.

Львов Д. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА

Під фінансовим станом розуміється здатність підприємства фінансувати свою діяльність. Фінансовий стан підприємства характеризується складом і розміщенням коштів, структурою їх джерел, швидкістю обороту капіталу, здатністю підприємства погашати свої зобов'язання в строк і в повному обсязі, а також іншими чинниками.

Оцінка фінансового стану підприємства – операція неоднозначна. Разом з тим достовірна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства потрібна багатьом користувачам.

Управлінням фінансовим станом підприємства займаються не лише керівники і відповідні служби підприємства, але і його засновники, інвестори – з метою вивчення ефективності використання ресурсів; банки – для оцінки умов кредитування і визначення ступеня ризику; постачальники – для своєчасного отримання платежів; податкові інспекції – для виконання плану надходження коштів до бюджету і т.д.

Управління фінансовим станом підприємства має такі основні цілі:

- оцінити минулу фінансову діяльність підприємства;
- підготувати інформацію, необхідну для прогнозування майбутньої діяльності підприємства;
- порівняти показники діяльності підприємства з показниками інших підприємств галузі;
- шляхи вдосконалення управління фінансовим станом підприємства.

Фінансовий стан підприємства, його стійкість і стабільність залежать від результатів виробничої, комерційної та фінансової діяльності. Якщо виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Навпаки, внаслідок спаду виробництва та реалізації продукції відбувається підвищення її собівартості, зменшення виручки і суми прибутку і як наслідок – погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності.

Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, воно має перевагу перед іншими підприємствами того ж профілю в залученні інвестицій, в отриманні кредитів, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Нарешті, воно не вступає в конфлікт з державою і суспільством, тому що виплачує своєчасно податки в бюджет, внески до соціальних фондів, заробітну плату робітникам і службовцям, дивіденди акціонерам, а банкам гарантує повернення кредитів і сплату відсотків за ним.

Стійкий фінансовий стан позитивно впливає на обсяги основної діяльності, забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами. Тому фінансова діяльність як складова частина господарської діяльності повинна бути спрямована на забезпечення планомірного надходження і витрачання грошових ресурсів, виконання розрахункової дисципліни, досягнення раціональних пропорцій власного і позикового капіталу і найбільш ефективного його використання.

Визначення його на ту чи іншу дату відповідає на питання, наскільки правильно підприємство керувало фінансовими ресурсами протягом звітного періоду. Однак партнерів та акціонерів цікавить не процес, а результат, тобто самі показники та оцінки фінансового стану, які можна визначити на базі даних офіційної публічної звітності.

В даний час розроблено і використовується безліч методик оцінки фінансового стану підприємства, таких як методика Шеремета А.Д., Ковальова В.В., Донцової Л.В., Никифорової Н.А., Стоянової Е.С., Савицької Г.В., Маркар'ян Е.А., Іонової А.Ф. та інших. І відмінність між ними полягає в підходах, способах, критеріях та умовах проведення аналізу.

Традиційно оцінка фінансового стану проводиться за п'ятьма основними напрямками:

- майнове положення;
- фінансова стійкість;
- ліквідність;
- ділова активність;
- рентабельність.

Щоб вижити в умовах ринкової економіки і не допустити банкрутства підприємства, потрібно добре знати, як керувати фінансами, якою повинна бути структура капіталу по складу і джерелам утворення, яку частку повинні займати власні кошти, а яку – позикові.

При цьому необхідно вирішувати наступні завдання:

1) на основі вивчення причинно-слідчого взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної і фінансової діяльності дати оцінку виконання плану з надходження фінансових ресурсів і їх використанню з позиції поліпшення фінансового стану підприємства;

2) прогнозування можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, виходячи з реальних умов господарської діяльності і наявності власних і позикових ресурсів, розробка моделей фінансового стану при різноманітних варіантах використання ресурсів;

3) розробка конкретних заходів, спрямованих на більш ефективне використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан оцінюється з точки зору короткострокової та довгострокової перспектив.

З позиції короткострокової перспективи критеріями фінансового стану є ліквідність і платоспроможність підприємства, тобто здатність своєчасно і в повному обсязі провести розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями.

З позиції довгострокової перспективи фінансовий стан підприємства характеризується структурою джерел коштів, ступенем залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто його фінансовою стійкістю.

Фінансова сторона діяльності підприємства є одним з основних критеріїв його конкурентного статусу. Перед фінансовими службами підприємства ставляться задачі з оцінки фінансового стану та розробки заходів по підвищенню фінансової стійкості. Фінансовий стан в загальних рисах зумовлений ступенем виконання фінансового плану і мірою поповнення власних коштів за рахунок прибутку та інших джерел, якщо вони передбачені планом, а також швидкістю обороту виробничих фондів і особливо оборотних коштів. Добре організоване фінансове планування, що базується на аналізі фінансової діяльності, є запорукою доброго фінансового стану.

Мазаєв В. А.

Класичний приватний університет
аспірант

Бугай І. В.

Класичний приватний університет
к.е.н. доцент

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасній ринковій економіці кредити є невід'ємною частинною економічної системи, взаємозв'язків між її суб'єктами та важливим складником економічних відносин. Від того, наскільки добре банки реалізують свої кредитні функції, багато в чому залежить економічний стан регіонів, що ними обслуговуються.

У сучасних трансформаційних умовах для України вкрай важлива робота фінансово стабільної банківської системи, в якій значну роль відіграє належне функціонування кредитного ринку. Тому основною метою банківських установ нашої країни є ефективна організація процесу банківського кредитування, формування оптимальної структури кредитного портфеля та ефективна кредитна політика.

Незважаючи на зростання банківських активів у 2019-2022 роках спостерігається спад кредитної діяльності. Основні причини, які стримують кредитування та його здешевлення, лежать не в площині банківської системи - це, зокрема, наслідки пандемії, воєнний стан та мобілізація платоспроможних позичальників, слабкий захист кредиторів, чинний мораторій на стягнення застави за валютною іпотекою, неврегульованість та непрозорість ринку новобудов, волатильна та уповільнена динаміка економічного розвитку, збереження вагомості частки тіньового сектору економіки тощо.

Серед системних причин стримування банківського кредитування в Україні слід відзначити – високий рівень відсоткових ставок, обумовлений жорсткою монетарною політикою НБУ, високу частку проблемної кредитної заборгованості, наявність інших інструментів низькоризикового розміщення кредитних ресурсів банків (збільшення частки інвестицій в ОВДП й сертифікати НБУ), незадовільну структуру залучених коштів, що погіршує умови кредитування, повільні темпи відновлення капіталізації банків.

Протягом 2018–2022 рр. банківська система України демонструвала скорочення обсягів корпоративного кредитування. Падіння попиту на окремі товари та послуги, а також упроваджені навесні жорсткі карантинні обмеження суттєво скоротили діяльність окремих секторів економіки. Також на заваді відновленню корпоративного кредитування стоять низька платоспроможність та слабка платіжна дисципліна позичальників, низькі темпи відновлення реального сектору економіки України, значна частка підприємств, що працює «в тіні». Зазначені інституційні ризики залишаються головними чинниками зависокої вартості кредитів. Наявність інших, надійніших, джерел отримання прибутку, куди банки спрямовують вільні кредитні ресурси, призводить до деформації ринку кредитних ресурсів, на якому кволість платоспроможного попиту на кредити поєднується з високою вартістю пропозиції на кредитному ринку. На другому місці в структурі кредитного портфеля займають кредити фізичних осіб але їх сума не однозначно змінювалася.

Основним чинником поліпшення стану вітчизняної банківської системи є довіра населення та його впевненість у стабільному стані економіки країни.

В умовах непередбачуваних наслідків коронакризи, воєнного стану, варто запровадити такі основні організаційно-економічні заходи щодо поліпшення процесу кредитування комерційних банків, а саме: розширення державних програм доступного кредитування; послаблення вимог до нормативів Н2 та Н3; усунення перешкод для позасудового врегулювання; удосконалення законодавства щодо фінансового лізингу; вирішення проблем примусового стягнення; впровадження інструменту Державної гарантії, що дозволить компенсувати зростання кредитного ризику; створення довгострокових джерел фінансових ресурсів (запровадження другого рівня пенсійної реформи, зацікавленість клієнтів у довгострокових депозитах).

Малеванчук Є. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Стратегію управління активними операціями доцільно застосовувати в умовах:

- твердого регулювання видів депозитних і недепозитних джерел і відсоткових ставок;
- обмеженості розмірів кредитних ресурсів через низький рівень заощаджень населення і накопичень суб'єктів господарювання;
- формування значної за обсягом ресурсної бази.

У системному аналізі стратегії визначаються як альтернативні способи досягнення поставленої мети. Оскільки між прибутковістю та ризиком існує пряма залежність, то ринкова оцінка вартості банку зростає за двох обставин: підвищення прибутків за постійного рівня ризику або зниження ризику за умови стабілізації прибутковості.

Таким чином, вибір стратегій управління банком незначний – їх лише дві. Першу спрямовано на максимізацію прибутків, не виключаючи при цьому можливості зазнати збитків, а отже, вона є стратегією підвищеного ризику. Друга – має на меті мінімізацію ризиків та стабілізацію прибутків. У такий спосіб банки вимушені постійно балансувати між прибутковістю і ризиком, обираючи одну з цих альтернативних стратегій. Варто звернути увагу на те, що вибір найраціональнішої стратегії управління є надто індивідуальним і залежить насамперед від настроїв, сподівань і переваг власників (акціонерів) банку.

У формалізованому вигляді опишемо стратегії за допомогою моделей. У першій моделі цільовою функцією є максимізація прибутку за умови обмеження ризику через встановлення максимально допустимого його значення, у другій – мінімізація ризику за утримання показників прибутковості на певному рівні, не нижчому за заданий.

Стратегія максимізації прибутку передбачає свідоме прийняття ризику, характеризується спекулятивними тенденціями і реалізується через застосування незбалансованих підходів до управління активами і зобов'язаннями (які не передбачають вирівнювання окремих статей балансу за обсягами чи строками). До них належать, наприклад, управління гепом, управління дюрацією, утримання відкритої валютної позиції, формування агресивного портфеля цінних паперів, проведення спекулятивних операцій з фінансовими деривативами. Основне завдання управління за такого підходу – запобігання можливості переростання допустимого ризику в катастрофічний, який загрожує самому існуванню банку і може призвести до банкрутства.

Стратегію мінімізації ризику вибирають тоді, коли рівень прибутковості банку задовольняє керівництво та акціонерів, а основною метою є стабілізація фінансових результатів. У цьому разі мета досягається за допомогою таких прийомів управління активними операціями, як приведення у відповідність строків та обсягів активів і зобов'язань, чутливих до змін відсоткової ставки (фіксація спреду); імунізація балансу; утримання закритої валютної позиції; формування збалансованого портфеля цінних паперів (наприклад, індексного портфеля); проведення операцій хеджування та страхування ризиків та ін. Зрозуміло, що на практиці досягти повної відповідності активних та пасивних статей балансу неможливо, але ця стратегія потребує принаймні максимально можливого узгодження балансових позицій. Завдання банківського аналізу полягає в тому, щоб забезпечити ефективну реалізацію вибраної банком стратегії.

У процесі реалізації будь-якої зі стратегій використовуються дві групи методів – методи управління структурою балансу та методи управління, пов'язані з проведенням позабалансових фінансових операцій (страхування, хеджування, спекулятивні операції з фінансовими деривативами, арбітраж з контрольованим ризиком та ін.). Застосування кожного з цих методів передбачає проведення інваріантного аналізу і формування адекватного аналітичного забезпечення.

Слід зазначити, що методи управління структурою балансу досить громіздкі, складні для реалізації в практичній діяльності та потребують значних витрат часу і коштів. Натомість методи, що передбачають проведення позабалансових операцій з метою управління, характеризуються як зручні, гнучкі та мобільні й уможливають швидке та раціональне проведення реструктуризації позицій банку відповідно до кон'юнктури ринку.

Мацкевич О. І.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Салига К. С.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ КАПІТАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Головною ознакою розвитку світового господарства протягом останніх років є глобалізація. Основою глобалізації виступає рух капіталу. Отже, страховий ринок як невід'ємна складова фінансового ринку країни зазнає глобалізаційних впливів одним із найперших. Він чутливо реагує на зміни у світовому економічному середовищі й відбиває основні тенденції, які притаманні формуванню нового глобального страхового простору.

Найважливішою серед таких тенденцій є капіталізація та концентрація страхового (перестрахового) капіталу, що проявляється в масових злиттях і придбаннях страхових та перестрахових товариств. Це дуже важливо, оскільки капітал страхових компаній створює підґрунтя і умови подальшого розвитку ринку страхових послуг у кількісному та якісному напрямках. Галузева специфіка обумовлює склад і структуру капіталу страхової компанії – він переважно виступає у грошовій формі.

Капітал страховика за джерелами його походження складається із власного і залученого. Головним елементом власного капіталу страховика є статутний фонд, а залученого – страхові резерви. Таким чином, процеси капіталізації страхового ринку України можна простежити, аналізуючи, насамперед, абсолютні показники сукупних обсягів сплачених статутних фондів та сформованих страхових резервів вітчизняних.

Процеси нарощування рівня капіталізації шляхом злиття та поглинання вітчизняних страховиків поступово перетворюються на масове явище, що відповідає загальносвітовій тенденції і є проявом глобалізації. Фахівці прогнозують, що в найближчому майбутньому близько 50 страхових компаній контролюватимуть ринок загального страхування і близько 10 – ринок страхування життя.

Український страховий ринок стає дедалі привабливішим для іноземного капіталу. Перевагою присутності такого страхового капіталу на вітчизняному страховому ринку є можливість використання новітніх технологій і світового досвіду; поліпшення якості обслуговування страхувальників; удосконалення державного регулювання страхової діяльності на основі гармонізації правового середовища у страховій сфері й приведення його у відповідність до світових стандартів; підвищення вимог до капіталізації національних страховиків, що, зрештою, сприяє збільшенню фінансової стійкості та конкурентоспроможності страхових компаній.

За рівнем розвитку страхових ринків країни світу дуже різняться. Світовий ринок страхування має «центро-периферійну» будову, ядро якої складають страхові ринки США, країн Євросоюзу, Японії, а решта страхових ринків з об'єктивних причин є периферійними, бо належать країнам, які здійснюють економічну стратегію так званого наздоганяючого розвитку. Економічний розвій за такою стратегією зовсім не означає, що периферійні країни наближаються до передових. Навпаки, це свідчить про те, що периферійні держави мають постійно наздоганяти розвинені країни, оскільки саме вони встановлюють технічні, соціальні, організаційні та управлінські стандарти в усіх сферах економічного життя. І розрив між цими групами країн стає дедалі відчутнішим. Населення розвинених країн налічує близько 1 млрд, здебільшого заможних споживачів. Саме для них розроблялися та впроваджувалися високі стандарти страхової галузі, які тепер поширюються

у світі внаслідок експансії страхового капіталу. Світовий страховий ринок, сформований на основі інтеграції страхових ринків країн із розвинутою ринковою економікою, диктує менш розвиненим національним страховим ринкам свої правила гри. Але вони не враховують і не можуть враховувати національні особливості та інтереси.

Михайлова А. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ

Удосконалення системи управління процесом формування прибутковості підприємства є важливим аспектом для досягнення успіху та стійкості в сучасному бізнес-середовищі. В контексті глобальної конкуренції, економічної нестабільності та зростаючих вимог клієнтів, підприємства повинні постійно шукати способи оптимізації та підвищення своєї прибутковості.

З точки зору стратегічного підходу до управління прибутковістю можна твердити, що формування прибутковості не може бути випадковим процесом. Підприємство повинно мати чітку стратегію, яка визначає, на які ринки і сегменти вони спрямовані, які продукти або послуги пропонують, і як вони позиціонуються на ринку. Вибір правильної стратегії може вплинути на прибутковість підприємства.

Також, безумовно, одним із основних напрямків удосконалення системи управління прибутковістю є ефективне управління витратами. Це включає в себе постійний аналіз витрат та пошук можливостей для їх зменшення чи оптимізації. Витрати завжди повинні бути під контролем та відповідати стратегії підприємства.

Ефективний управлінський процес, підтримка і навчання персоналу, а також використання сучасних технологій можуть значно підвищити продуктивність працівників. Це також може призвести до зменшення витрат та збільшення прибутковості.

Спостереження за змінами в бізнес-середовищі та діями конкурентів дозволяє підприємству адаптувати свою стратегію для досягнення більшої прибутковості. Нові можливості на ринку можуть бути використані для підвищення прибутку.

Розвиток нових продуктів або послуг, які відповідають потребам ринку, може призвести до збільшення прибутку. Інновації є важливим фактором для підвищення прибутковості підприємства та його конкурентоспроможності.

Підприємства повинні постійно підтримувати контроль та додержуватись відкритості в управлінні. Система внутрішнього контролю і відкритий обмін інформацією важливі для управління прибутковістю. Контроль допомагає своєчасно виявляти проблеми та ризики, а відкритість підтримує співпрацю та відкритий діалог серед команди.

Зрозуміння і реалізація цих аспектів дозволить підприємству створити ефективну систему управління процесом формування прибутковості, що є важливим фактором для його стійкості та розвитку в сучасних умовах. Удосконалення цієї системи не є завданням, яке можна вирішити раз і назавжди; це неперервний процес, який вимагає уваги, зусиль та аналізу для досягнення успіху.

Нечипорук А. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Життєздатна економічна система – це система, яка здатна забезпечувати функціонування і розвиток протягом всього власного життєвого циклу [1].

Концепція життєздатності економічної системи містить наступні складові: стійкість, надійність, живучість і вмотивованість [1]. Кожна з цих складових потребує використання специфічних, притаманних саме цій складовій фінансових механізмів, які в сукупності створюють фінансовий механізм забезпечення життєздатності економічної системи.

Понятійний апарат дослідження складається з наступних категорій:

Фінансовий механізм – сукупність форм і методів створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання і населення. Застосовується з метою створення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку суспільства [2].

Фінансові ресурси економічної системи - це грошові доходи і надходження, що знаходяться в її розпорядженні і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійсненню витрат по розширеному відтворенню й економічному стимулюванню. Фінансові ресурси формуються шляхом використання фінансових інструментів [3].

Стійкість економічної системи – це її спроможність ефективно взаємодіяти із зовнішнім середовищем, адаптуватись до його змін. Фінансовий механізм забезпечення стійкості базується на формуванні фінансових активів і фінансових запозичень з метою збільшення фінансових ресурсів системи.

Надійність економічної системи характеризується наявним фінансовим потенціалом і механізмом його ефективного використання для підтримання функціонування системи.

Живучість економічної системи базується на формуванні власного капіталу економічної системи.

Вмотивованість до розвитку потребує використання фінансових інструментів довгострокового використання, зокрема інвестицій за рахунок зовнішніх інвесторів та частки власного капіталу.

Список використаних джерел

1. Моделювання управління життєздатністю комерційного банку : монографія / за заг. ред. Л. Н. Сергеевої. Запоріжжя : КПУ, 2011. 360 с.

2. Кореновський О. В. Теоретичні основи формування фінансових механізмів сталого розвитку соціально-економічної системи. *Світ фінансів*. 2013. № 1. С. 55–61.

3. Коваленко Ю., Літвін Я. Фінансові інструменти, їх класифікації та напрями інноваційних розвідок. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1 (17). С. 132–142.

4. Формування фінансового механізму сталого розвитку України : монографія / за ред. О. П. Кирилєнко, О. І. Тулай. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 414 с.

Оршава Р. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗИ

Повітряний транспорт виявився каталізатором сталого розвитку. Це впливає на туризм і торгівлю. Він служить основним видом транспорту для доставки гуманітарної допомоги та реагування на кризи та надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я. Це створює соціально-економічні вигоди, які допомагають використати бідність шляхом створення робочих місць і покращення повітряного сполучення.

Існують різні способи вимірювання впливу повітряного транспорту на економіку. Розглядаємо три з них: робочі місця та витрати, створені авіакомпаніями та їхнім ланцюгом поставок, потоки торгівлі, туризму та інвестицій, що є результатом користувачів усіх авіакомпаній, що обслуговують країну, а також сполучення пари міст, які роблять ці потоки можливими. Усі вони пропонують різний, але яскравий погляд на важливість повітряного транспорту.

Хоча, за оцінками, лише 0,5 % обсягу світової торгівлі здійснюється літаками, на авіацію припадає 35 % загальної вартості світової торгівлі. Для країн, що найменш розвиваються, і особливо для країн, що не мають виходу до моря, і малих острівних держав, що розвиваються, авіація являє собою важливий рятівний круг для сприяння торгівлі. Програми дій, погоджені для цих груп держав у особливих ситуаціях, а саме: Стамбульська програма дій, Віденська програма дій та Прискорені методи дій для малих острівних держав, що розвиваються визнають, що розвиток і підтримка послуг авіаційної інфраструктури мають важливе значення для досягнення сталого розвитку і вимагають конкретних дій для досягнення поставлених цілей.

Враховуючи залежність від авіації бізнесів окремих країн, особливо малих острівних держав, одна авіаційна подія може мати суттєві негативні наслідки для їхніх економік. Тому існує потреба в міжнародній підтримці та партнерстві, щоб гарантувати, що основна авіаційна інфраструктура, включаючи аеродроми, навігаційні засоби та протипожежне обладнання, модернізується до сучасних міжнародних стандартів і працює ефективно, щоб гарантувати безпеку та економічну стабільність. Загалом, повітряний транспорт має важливе значення для економічного та соціального добробуту держави в особливих ситуаціях. Фактично, для більшості з них зв'язок і торгівля були б значно обмежені за відсутності сталої системи повітряного транспорту. Оскільки багато бізнесів розташовані у важкодоступних районах із географічними обмеженнями, авіація є не лише корисною для повсякденної діяльності, такої як торгівля та туризм, але й критично важливою у випадках надзвичайних ситуацій та криз.

Незважаючи на його соціально-економічне значення та до ухвалення Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року, не враховувався той факт, що повітряний транспорт є чинником сталого розвитку, і що вдосконалення в цьому секторі нерозривно пов'язані між собою та мають бути включені в глобальні, рамки регіонального та національного розвитку. Ця ситуація поставила перед державами, особливо малими острівними державами та тими, які не мають морського сполучення, проблеми щодо забезпечення ресурсів, необхідних для розвитку та вдосконалення їхніх систем повітряного транспорту. Це також перешкоджало налагодженню партнерства між членами системи ООН та іншими зацікавленими сторонами для підтримки розвитку повітряного транспорту.

Міжнародне авіаційне співтовариство добре розуміє, що переваги повітряного транспорту можуть бути матеріалізовані лише за умови, що держави мають безпечну, ефективну, захищену, економічно життєздатну та екологічно чисту систему повітряного транспорту. Сталий розвиток повітряного транспорту залежить від фінансування літаків, розвитку аеропортів та фінансування інфраструктури. Наразі більша частина діяльності, пов'язаної з фінансуванням літаків для приватних і державних авіаперевізників, походить від експортно-кредитних агентств, банківського боргу та ринків капіталу. Роль лізингових компаній у підтримці поставок нових комерційних літаків – як через пряму купівлю, так і через зворотний лізинг – є значною. Орендодавці забезпечують більшу частину своїх фінансових важелів через ринок капіталу. Майже все фінансування літаків авіаперевізників (державних або приватних) підлягає відкритим ринковим каналам запозичення та ставкам під час купівлі чи лізингу літаків. З лібералізацією сектору повітряного транспорту в усьому світі та приватизацією багатьох державних авіакомпаній банки розвитку та фінансування Офіційної допомоги розвитку перемістили свою увагу в бік розбудови потенціалу, фінансування політики та регуляторної підтримки. Відсутність підтримки фінансування літаків є суттєвою перешкодою та причиною розриву інфраструктури для країн, що розвиваються, з поганою авіаційною інфраструктурою, поганим зв'язком і низькою прибутковістю їх авіаперевізників.

Оршава С. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АВІАЦІЙНУ ГАЛУЗЬ

Авіаційна галузь відіграє вирішальну роль у світовій економіці, об'єднуючи людей і товари по всьому світу. Він охоплює різні сектори, включаючи авіакомпанії, аеропорти, виробників літаків і пов'язані послуги.

Щоб процвітати та розвиватися, авіаційна галузь потребує значних фінансових інвестицій. У цій статті ми дослідимо важливість фінансових інвестицій в авіаційну галузь, різні типи інвестицій, вигоди та ризики, пов'язані з ними, стратегії успішного інвестування, тематичні дослідження та майбутні тенденції.

Фінансові інвестиції необхідні для зростання та розвитку авіаційної галузі. Вони забезпечують необхідний капітал для фінансування придбання літаків, розвитку інфраструктури, досліджень і розробок, а також операційних витрат. Без належної фінансової підтримки авіакомпаніям було б важко розширювати свій флот, аеропортам бракувало б сучасних засобів, а технологічний прогрес був би обмеженим.

Існує кілька типів фінансових інвестицій в авіаційну промисловість, кожен з яких служить певній меті. Найпоширеніші типи включають інвестиції в акціонерний капітал, інвестиції в борг і державні інвестиції.

Інвестиції в акціонерний капітал передбачають придбання акцій або часток власності в авіаційних компаніях. Цей тип інвестицій забезпечує інвесторам частку прибутку компанії та право голосу. Інвесторами акцій можуть бути фізичні особи, інституційні інвестори та приватні інвестиційні компанії. Авіакомпанії часто шукають інвестиції в акціонерний капітал, щоб залучити капітал для розширення або зміцнити своє фінансове становище.

Боргові інвестиції в авіаційну промисловість передбачають надання грошей авіаційним компаніям в обмін на регулярні виплати відсотків і повернення основної суми після настання терміну погашення. Це може бути у формі облігацій, позик або договорів оренди. Інвесторами в борг зазвичай є банки, фінансові установи або власники облігацій. Авіакомпанії часто покладаються на боргові інвестиції для фінансування купівлі літаків або договорів оренди.

Державні інвестиції в авіаційну галузь спрямовані на підтримку зростання та розвитку галузі. Уряди можуть надавати фінансову допомогу авіакомпаніям, аеропортам або інфраструктурним проектам за допомогою грантів, субсидій або податкових пільг. Ці інвестиції допомагають стимулювати економічне зростання, створювати робочі місця та покращувати зв'язок.

Фінансові інвестиції в авіаційну галузь приносять ряд переваг як для інвесторів, так і для економіки в цілому. Інвестиції в авіаційну галузь сприяють економічному зростанню, створюючи робочі місця, створюючи податкові надходження та стимулюючи туризм і торгівлю. Авіаційний сектор має багаторазовий вплив на економіку, оскільки він підтримує різні галузі, такі як гостинність, туризм і виробництво.

Авіаційна промисловість є значним роботодавцем, який забезпечує роботою мільйони людей у всьому світі. Фінансові інвестиції дозволяють авіакомпаніям розширювати свою діяльність, що призводить до збільшення можливостей працевлаштування для пілотів, кабінного екіпажу, наземного персоналу та персоналу з технічного обслуговування. Крім того, інвестиції в інфраструктуру аеропорту створюють робочі місця в будівництві, охороні та роздрібній торгівлі.

Фінансові інвестиції стимулюють технологічний прогрес в авіаційній промисловості. Кошти, виділені на дослідження та розробки, дозволяють розробити більш економічні літаки, передові навігаційні системи та покращити заходи безпеки. Ці інновації не тільки приносять користь авіаційній промисловості, але й мають широке застосування в інших секторах.

Хоча фінансові інвестиції в авіаційну галузь пропонують значні можливості, вони також пов'язані з ризиками та проблемами, які інвесторам необхідно враховувати. Значний вплив на прибутковість авіакомпаній мають ціни на паливо. Коливання цін на нафту може призвести до збільшення операційних витрат і зниження норми прибутку. Інвестори в авіаційну галузь повинні знати про потенційні ризики, пов'язані з нестабільністю цін на паливо, і розробляти стратегії їх пом'якшення.

Авіаційна галузь підпорядкована значним правилам і політикам, встановленим національними та міжнародними органами влади. Зміни в правилах можуть вплинути на прибутковість і роботу авіакомпаній і аеропортів. Інвестори повинні бути в курсі нормативних змін і оцінювати їхній потенційний вплив на свої інвестиції.

Авіаційна галузь є висококонкурентною. Інтенсивна конкуренція може призвести до цінових війн, зниження норми прибутку та збільшення ризиків для інвесторів. Для інвесторів дуже важливо ретельно аналізувати конкурентне середовище та оцінювати стійкість своїх інвестицій. Щоб максимізувати шанси на успіх фінансових інвестицій в авіаційну галузь, інвестори повинні розглянути такі стратегії: проведення ретельного дослідження ринку, перш ніж робити будь-які інвестиції, важливо провести комплексне дослідження ринку. Це включає аналіз ринкових тенденцій, пасажирського попиту, конкуренції та нормативного середовища. Ретельне дослідження допомагає інвесторам приймати обґрунтовані рішення та визначати потенційні ризики та можливості.

Диверсифікація є ключовою стратегією зменшення ризиків у фінансових інвестиціях. Інвесторам слід розглянути можливість диверсифікації своїх авіаційних інвестицій у різних секторах, таких як авіакомпанії, аеропорти та виробники літаків. Це допомагає розподілити ризики та забезпечує більш збалансований портфель.

Співпраця із зацікавленими сторонами галузі може підвищити шанси на успіх авіаційних інвестицій. Побудова міцних партнерських відносин з авіакомпаніями, аеропортами та іншими відповідними організаціями може надати цінну інформацію, доступ до ресурсів і можливості для співпраці. Злиття та поглинання авіакомпаній відіграли важливу роль у консолідації галузі та підвищенні операційної ефективності.

Авіаційна галузь постійно розвивається, відкриваючи нові тенденції та можливості для фінансових інвестицій. Деякі з майбутніх тенденцій включають: Стала авіація: очікується, що інвестиції в екологічно чисті авіаційні технології, такі як біопаливо та електричні літаки, збільшаться, оскільки галузь зосереджується на зменшенні впливу на навколишнє середовище. Цифрова трансформація: інвестиції в цифрові технології, такі як штучний інтелект, блокчейн і аналітика даних, підвищать операційну ефективність і покращать досвід пасажирів. Ринки, що розвиваються: інвестиції в ринки, що розвиваються, особливо в Азії та Африці, пропонують значні можливості для зростання, оскільки ці регіони переживають швидкий економічний розвиток і зростаючий попит на авіаперевезення.

Таким чином, фінансові інвестиції відіграють важливу роль у зростанні та розвитку авіаційної галузі. Вони забезпечують необхідний капітал для авіакомпаній, аеропортів і пов'язаних служб для розширення їхньої діяльності, стимулювання технологічного прогресу та сприяння економічному зростанню. Однак інвесторам необхідно ретельно оцінити ризики та виклики, пов'язані з інвестиціями в авіацію, і прийняти стратегію, щоб максимізувати свої шанси на успіх. За правильного підходу фінансові інвестиції в авіаційну галузь можуть принести значну віддачу та сприяти подальшому розвитку галузі.

Педченко В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

В сучасних умовах переформатування економічної системи України вирішення фінансових проблем є значним важелем сталого економічного, екологічного та соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому. Поточній фінансовій політиці слід враховувати всю варіативність факторів та компонентів управління фінансами для досягнення визначених цілей, вона повинна бути гнучкою та коригуватися відповідно до зміни зовнішніх та внутрішніх факторів [1].

Екологічне оподаткування – це сукупність платежів (податків і зборів), що стягуються з юридичних та фізичних осіб, які спрямовані на стимулювання раціонального природокористування шляхом стягнення певної суми коштів пропорційно негативному впливу на довкілля.

Екологічне оподаткування – один із найважливіших стимулів раціонального природокористування. Основна ідея введення екологічних податків полягає у встановленні прямої залежності між розміром податкових відрахувань та ступенем негативного впливу на навколишнє природне середовище та природні ресурси у результаті діяльності суб'єктів господарювання.

Екологічне оподаткування в тій або іншій формі існує в усіх економічно розвинених країнах. Екологічне оподаткування, як складова частина податкової політики держави, яка в свою чергу реалізується через податковий механізм стає важливою частиною загального комплексу заходів фінансової та економічної політики. Саме екологічне оподаткування покликано допомогти у вирішенні сучасних та попередженні майбутніх екологічних проблем суспільства, наслідки яких складають цілий комплекс, зокрема: глобальне потепління; зміна клімату; руйнування озонового шару; втрата біорізноманіття; знищення лісів; виснаження земельних ресурсів; забруднення водних ресурсів; забруднення повітря [2].

Екологічні податки є одним із джерел фінансів, які спрямовуються на відновлення знищених лісів, природоохоронні заходи, ліквідацію забруднення та збереження природних ресурсів.

Головна мета екологічних податків - це зміна поведінки, яка шкодить довкіллю, хоча надходження таких податків до бюджету будуть зменшуватися разом із викидами забруднюючих речовин. Поряд з цим, екологічні податки можуть застосовувати для отримання фінансових ресурсів і подальшого фінансування цільових природоохоронних програм, а вже потім для коригування поведінки забруднювачів [3]. Податкове регулювання дозволяє вносити зміни до податкової системи таким чином, щоб перенести податкове навантаження із капіталу, праці та споживання на види діяльності, які негативно впливають на довкілля або використовують природні ресурси.

Список використаних джерел

1. Танклевська Н. С. Удосконалення державної фінансової політики. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5896/06Tanklevsjka.pdf> (дата звернення: 27.09.2023).
2. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. URL: http://osf.org.ua/data/blog_down/Ecology_Tax_from_A_to_Z.pdf (дата звернення: 27.09.2023).
3. Нікітшин А. Податкове регулювання як інструмент державної екологічної політики URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2017/02\(91\)/10.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2017/02(91)/10.pdf) (дата звернення: 27.09.2023).

Півненко В. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Насьогодні ефективне управління виробничим потенціалом підприємства стає ключовим чинником для досягнення успіху. Виробничий потенціал охоплює різні аспекти, включаючи людські ресурси, обладнання, технології та процеси. Можна виділити основні кроки та напрями формування ефективної системи управління виробничим потенціалом підприємства.

Першим і важливим кроком у формуванні ефективної системи управління виробничим потенціалом є аналіз поточного стану підприємства. Це передбачає оцінку наявних ресурсів, технічного стану обладнання, кваліфікації персоналу, а також аналіз робочих процесів та ефективності виробничих операцій. Такий аналіз допомагає визначити сильні та слабкі сторони виробничого потенціалу підприємства.

На основі аналізу поточного стану підприємства встановлюються стратегічні цілі щодо управління виробничим потенціалом. Ці цілі повинні бути спільними для всієї команди та відображати довгострокові плани розвитку підприємства. Серед таких цілей можуть бути підвищення продуктивності, зменшення витрат, покращення якості продукції та підвищення конкурентоспроможності.

Оптимізація виробничого потенціалу передбачає ефективне використання наявних ресурсів. Це може включати в себе раціональне розміщення обладнання, оновлення технологічних процесів, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження сучасних систем управління виробництвом. Мета – забезпечити максимальну продуктивність при мінімальних витратах.

Система управління виробничим потенціалом повинна включати в себе систему контролю та моніторингу. Це допомагає вчасно виявляти проблеми та ризики в виробничому процесі, а також забезпечує можливість вносити корективи. Сучасні інформаційні системи дозволяють відстежувати всі аспекти виробництва в реальному часі.

Однією з ключових складових ефективного виробничого потенціалу є кваліфікація та навички персоналу. Підприємства повинні інвестувати в навчання та розвиток свого персоналу, оскільки це допомагає забезпечити високу якість виробничих операцій та підвищити продуктивність.

Формування ефективної системи управління виробничим потенціалом є важливим завданням для підприємств. Ефективне управління виробничим потенціалом допомагає підприємствам збільшити продуктивність, знизити витрати та підвищити конкурентоспроможність. Постійний аналіз, оптимізація та інвестиції у розвиток є ключовими компонентами успіху в управлінні виробничим потенціалом.

Пінчук А. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПЛАНУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Процеси планування виробничої інфраструктури вимагає обґрунтування виробничої програми підрозділів виробництва на певний період, квартал, місяць, обґрунтування потреби в персоналі, витрат виробництва в умовах швидкозмінної ринкової кон'юнктури.

В межах сучасних підходів до планування виробничої інфраструктури підприємства сформульовані основні теоретичні засади планування ресурсами інфраструктури підприємства; розкрито зміст таких понять як виробничі ресурси, основні засоби, оборотні засоби, рентабельність, прибуток підприємства, джерела, методи та інструменти планування виробничої інфраструктури підприємства; удосконалено методика вибору джерел фінансування та оптимізації їх інфраструктури; розроблено практичні рекомендації щодо збільшення обсягів та підвищення ефективності використання виробничих ресурсів інфраструктури підприємств.

Результати досліджень, дозволяють зробити такі висновки та пропозиції:

– ефективність використання виробничих ресурсів щодо планування виробничої інфраструктури підприємства у зазначеній мірі залежить від оптимального розподілу коштів підприємства та джерел їх фінансування;

– Планування виробничої інфраструктури підприємства повинно ґрунтуватися на моделюванні взаємозв'язків між факторами впливу на результати виробництва;

– викладені у роботі методичні положення дають можливість не тільки оцінити ефективність використання методів планування виробничої інфраструктури підприємства, але й намітити шляхи його підвищення;

– результати роботи можуть бути використані як на рівні промислових підприємств, так і іншими установами при плануванні та управлінні виробничою інфраструктурою підприємства.

Полякова Д. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПЛАНУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Інформаційні технології (ІТ) в сучасних бізнес-середовищах відіграють важливу роль і мають суттєвий вплив на підприємства. Існує кілька ключових аспектів, які слід розглянути, щоб краще зрозуміти цей вплив. Інформаційні технології є основною складовою для успішної діяльності сучасних підприємств. Вони впливають на багато аспектів бізнесу:

Автоматизація процесів: ІТ дозволяють підприємствам автоматизувати рутинні завдання, що покращує продуктивність та знижує витрати ресурсів.

Покращення комунікації: Ефективна комунікація внутрішньо та з клієнтами є важливою. ІТ забезпечують інструменти для швидкої та зручної комунікації, такі як електронна пошта, чати та відеоконференції.

Аналіз даних: ІТ дозволяють збирати та аналізувати великі обсяги даних, що допомагає в прийнятті управлінських рішень на основі фактів та трендів.

Глобальний доступ: Завдяки ІТ, підприємства можуть діяти на міжнародному рівні та співпрацювати з клієнтами та партнерами з різних куточків світу.

Звісно, що інформаційні технології поліпшують роботу та в цілому «життя» будь-якого підприємства. Але не варто забувати, що також існують і ризики та загрози, пов'язані з використанням інформаційних технологій. Наприклад:

Кібератаки: зловмисники можуть намагатися отримати несанкціонований доступ до систем і баз даних підприємства, викрадення конфіденційної інформації або завдання шкоди операціям.

Витік даних: недбале оброблення або недостатній захист даних може призвести до витоку конфіденційної інформації, що може завдати збитків репутації та фінансам підприємства.

Соціальний інжиніринг: атаки можуть включати маніпуляцію співробітників або клієнтів для отримання доступу до систем або інформації.

Віруси та шкідливі програми: зловмисники можуть використовувати віруси, шпигунське програмне забезпечення та інші шкідливі програми для завдання шкоди системам та даним.

Залежність від постачальників ІТ-послуг: відсутність контролю над інфраструктурою та послугами сторонніх постачальників може стати джерелом ризику, якщо ці постачальники не забезпечують належну кібербезпеку.

Зважаючи на ці можливі ризики, підприємства розробили низку стратегій та заходів для забезпечення кібербезпеки підприємства, зокрема: створення кібербезпечної культури; захист мережі та систем; регулярне оновлення програмного забезпечення; захист фізичної інфраструктури; моніторинг і виявлення загроз; регулярні навчання та тренінги; створення і реалізація плану реагування.

Інтеграція інформаційних технологій (ІТ) в діяльність підприємства вносить істотні зміни, призводячи до важливих викликів і переваг. Впровадження інформаційних технологій приносить істотні переваги в сучасному бізнес-середовищі, але вимагає стратегічного планування та уважної уваги до викликів, що виникають, таких як зміна культури та навчання персоналу. Тільки з правильним підходом підприємство може максимально використовувати ІТ для досягнення своїх цілей.

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного бізнесу та впливають на всі аспекти його діяльності, від планування та контролю до конкурентного ландшафту. Для підприємств важливо активно адаптуватися до цих змін та використовувати ІТ для підвищення ефективності та збільшення конкурентних переваг.

Загалом, кібербезпека є критично важливою для підприємств у цифрову епоху, оскільки вони залежать від ІТ для своєї діяльності. Захист інформації та даних від загроз і ризиків вимагає комплексного підходу, де кожен працівник та кожен рівень управління відіграють важливу роль у забезпеченні кібербезпеки.

Попова В. Д.

Класичний приватний університет
к.е.н., доцент

Більчак І. М.

Класичний приватний університет
аспірант

УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ ТА ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ

Сучасні бізнес-середовища вимагають від підприємств надзвичайної ефективності і стійкості. Одним із ключових аспектів їх успіху є ефективне управління ресурсами на принципах логістики. В цьому контексті, логістика виявляється критично важливою, бо вона допомагає оптимізувати рух матеріалів та грошей, знизити витрати, підвищити якість послуг та продукції і підтримувати конкурентоспроможність.

Проблема логістичного управління та логістики загалом є предметом вивчення і дослідження багатьох науковців та експертів. Ця галузь науки постійно розвивається і адаптується до змін в бізнес-середовищі та технологічних новацій. Вагомий вклад в дослідження цієї проблеми внесли такі відомі вчені, як:

Філіп Котлер: Американський маркетинголог та вчений, відомий своїми дослідженнями у галузі маркетингу і логістики. Він вніс важливий внесок у розвиток поняття логістичного ланцюга.

Джеймс Харрігтон: Американський вчений в галузі якості та управління, який досліджував методи оптимізації логістичних процесів.

Мартін Крістенсен: Данський дослідник логістики, який спеціалізується на глобальних логістичних ланцюгах та оптимізації поставок.

Дональд Болдуф: Канадський науковець, який вивчав логістику та її вплив на конкурентоспроможність підприємств.

Джон Джонсон: Відомий британський економіст і дослідник логістики, який розглядає вплив логістики на міжнародну торгівлю та глобальні ланцюги постачання.

Джоанні Ван Воерт: Нідерландська економістка і логістик, яка спеціалізується на проблемах логістичного управління та оптимізації ланцюгів постачання.

Майкл Ламберт: Американський дослідник логістики та автор, який вивчає вплив логістики на бізнес-процеси та ефективність підприємств.

Це лише кілька прикладів науковців, які активно працюють у галузі логістики.

Українські науковці також активно досліджують проблеми логістичного управління і логістики загалом. Ось декілька відомих українських науковців, які внесли важливий внесок у цю галузь:

Віктор Олейник: Відомий український логістик, професор, доктор технічних наук. Він спеціалізується на логістиці, управлінні ланцюгами постачання та оптимізації логістичних процесів.

Леонід Попков: Цей вчений займається вивченням та вдосконаленням систем управління логістикою в Україні та розробкою нових методик та підходів.

Тетяна Григоренко: Доктор економічних наук, яка вивчає логістику і управління ланцюгами постачання. Вона також активно співпрацює з підприємствами для впровадження логістичних рішень.

Сергій Посилкін: Спеціаліст у галузі транспорту та логістики, який досліджує проблеми логістичного управління в Україні, зокрема у сфері автомобільних перевезень.

Наталія Кузьменко: Доктор економічних наук, яка спеціалізується на питаннях логістики та управління ланцюгами постачання, включаючи аспекти управління запасами та транспортом.

Ці українські науковці активно досліджують та розвивають логістику в Україні, вносять важливий внесок у вдосконалення управління ланцюгами постачання та логістичних процесів на підприємствах. Вони також сприяють популяризації логістики та навчання в цій галузі через свою освітню діяльність та дослідницькі роботи.

Інтеграція логістики в управління матеріальними та фінансовими потоками дозволяє забезпечити ефективну координацію всіх ланок ланцюга постачання і виробництва.

Управління матеріальними та фінансовими потоками на основі логістичного підходу не лише допомагає підприємствам зберегти ефективність та конкурентоспроможність, але й сприяє створенню стратегічних

переваг у складному бізнес-середовищі. Зрозуміння ролі логістики в управлінні матеріальними та фінансовими потоками відкривають нові можливості для підприємств у покращенні їх фінансового стану та загальної ефективності.

Цей підхід дозволяє досягнути більшої фінансової стабільності і забезпечити успішний розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

Попова В. Д.

Класичний приватний університет
к.е.н., доцент

Франчук Є. В.

Класичний приватний університет
аспірант

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Соціально-економічна безпека України є однією з найактуальніших і важливих проблем, особливо на рівні підприємств. В умовах геополітичної нестабільності та економічних труднощів це стає завданням, яке потребує ретельного аналізу та пошуку ефективних рішень.

Проблема соціально-економічної безпеки є предметом вивчення багатьох науковців і дослідників з різних галузей, включаючи економіку, політичну науку, соціологію, теорію безпеки та інші. Відомі світові науковці, які вивчають цю проблему та внесли вагомий вклад у розуміння соціально-економічної безпеки:

Лоренцо Грін: Італійський економіст та дослідник економічної безпеки, відомий своїми дослідженнями в галузі ризик-менеджменту та стійкості фінансових систем.

Роберт Каплан: Відомий американський політолог і автор, який досліджує геополітичні аспекти соціально-економічної безпеки та глобальних конфліктів.

Амартья Сен: Індійський економіст та філософ, який розробив концепцію «індексу розвитку» та звернув увагу на зв'язок між соціальною справедливістю і економічною безпекою.

Роберто Савіано: Італійський журналіст і автор, який вивчає взаємозв'язок між організованою злочинністю, економікою і соціальною безпекою.

Амартія Кумар Сен: Індійський економіст та філософ, нобелівський лауреат, який досліджує вплив соціальних та економічних чинників на соціальну безпеку та розвиток.

Міхаель Шпрейнгер: Відомий німецький соціолог, який аналізує зв'язок між економічною нерівністю та соціальною безпекою.

Україна також має відомих науковців і експертів, які вивчають проблему соціально-економічної безпеки, особливо в контексті внутрішніх і зовнішніх викликів. Це такі науковці:

Валентин Бадрак: Відомий економіст та голова Ради Національного інституту стратегічних досліджень, який зосереджується на питаннях економічної безпеки та розвитку України.

Ігор Бураковський: Спеціаліст з питань геополітики та безпеки, який активно вивчає геополітичні виклики та їх вплив на соціально-економічну безпеку України.

Олена Беляєва: Економіст та директор Центру геополітичних досліджень «Стратегія XXI», яка зосереджується на питаннях економічної та енергетичної безпеки.

Михайло Гончар: Відомий експерт з питань зовнішньої політики та безпеки, який досліджує геополітичні аспекти соціально-економічної безпеки.

Ірина Стойко: Економіст та науковий співробітник Українського інституту міжнародних досліджень, яка вивчає питання економічної безпеки та регіонального розвитку.

Ці науковці та багато інших в Україні активно працюють над вивченням та розробкою стратегій для покращення соціально-економічної безпеки країни. Вони допомагають розуміти складні виклики та пропонують рішення для забезпечення стійкості і сталості економічного розвитку України.

Концепція соціально-економічної безпеки покликана забезпечити стійкість та стабільність суспільства в умовах зміни та небезпеки. Вона враховує взаємодію різних аспектів життя суспільства і вимагає комплексного підходу для досягнення цілей безпеки, добробуту та сталості.

Цей термін охоплює різні аспекти життя суспільства і підприємств, включаючи:

Економічну безпеку: Це означає здатність економіки країни або підприємства витримувати економічні кризи, забезпечувати стійкість до коливань ринку та зберігати високий рівень виробництва і зайнятості.

Соціальну безпеку: Це означає здатність суспільства або підприємства забезпечувати своїм громадянам або працівникам стабільні соціальні умови, такі як доступ до освіти, охорони здоров'я, житла, рівних можливостей, а також соціального захисту в разі тимчасової або постійної втрати доходів.

Соціально-економічну сталість: Це важлива характеристика, яка вказує на здатність суспільства або підприємства до збереження сталого економічного розвитку, соціальної стабільності і забезпечення якості життя своїх громадян або працівників.

Соціальну справедливість: Це включає в себе рівність можливостей, розподіл доходів та доступ до соціальних послуг. Соціальна справедливість важлива для забезпечення соціальної стабільності та соціальної гармонії.

Стійкість до екологічних загроз: Забезпечення екологічної безпеки важливе для запобігання серйозним екологічним кризам та забезпечення збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Геополітичну безпеку: Це важливий аспект для країн і регіонів, які можуть бути вразливими перед зовнішніми загрозами та конфліктами. Геополітична безпека передбачає здатність до міжнародних відносин, співпраці та конфліктопроникності.

Забезпечення соціально-економічної безпеки є важливим завданням для країни та підприємств, оскільки це впливає на якість життя громадян, стабільність економіки і сталість бізнес-процесів. Ця концепція вимагає комплексного підходу і співпраці всіх суспільних сфер для досягнення цілей соціально-економічної безпеки.

Радєв Д. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Мащенко О. В.

СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СЕКТОРУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Закономірності розвитку економічних процесів цифрової економіки обумовлюються середовищем функціонування економічного агента – характером і структурою інституціонального середовища. Вирішення питання щодо ефективності функціонування сектору цифрової економіки потребує створення специфічних національних інститутів, що забезпечать дієвість інституціонального середовища. Впродовж тривалого часу українська економіка показала неспроможність ефективно модифікувати інститути, що потребує віднаходження спонукального механізму для формування ефективного інституціонального середовища, зокрема сектору цифрової економіки.

Інституціональне середовище сектору цифрової економіки являє собою накладену формальними та неформальними інститутами сукупність обмежень і можливостей розвитку цифрової економіки, що свідомо або спонтанно виникають внаслідок контрактних відносин і мають динамічний характер. Частину обмежень і можливостей усвідомлено встановлює держава для забезпечення індивідуальних, групових і суспільних інтересів з мінімальними трансакційними витратами. Спонтанна складова функціонування інституціонального середовища визначається динамічним, суперечливим та непередбачуваним характером дії інститутів.

Важливо передбачити перспективи подальшої цифровізації та законодавчо врегулювати інструменти застосування особливих правових режимів щодо стимулювання науково-дослідної, експериментальної, інноваційно-технологічної діяльності в національному господарстві України.

Основним завданням з формування інституціонального середовища сектору цифрової економіки стає адаптація його елементів до такого стану, який найефективніше забезпечить досягнення цілей. Адаптація може відбуватися за рахунок внутрішніх впливів з боку безпосередньо економічного агента та зовнішніх впливів через інструменти державного та громадського регулювання.

Ефективне функціонування цифрової економіки в умовах постійної цифровізації передбачає трансформацію певних структурних компонентів, таких як інформаційні та телекомунікаційні технології, людський капітал, сприятливий бізнес-клімат та ефективне управління.

У інституціональному середовищі сектору цифрової економіки України одночасно спостерігаються два суперечливі процеси: масштабна «цифровізація» українськими ІКТ-компаніями іноземних економік; мінімальна «цифровізація» українськими ІКТ-компаніями вітчизняної економіки. Прогнозованим наслідком такої трансформації стане відставання та зниження конкурентоспроможності економіки України з подальшим перетворенням на ресурсно-аграрну економіку.

Подальший розвиток внутрішнього ринку ІКТ в Україні повинен відбуватися у напрямі усунення інституціональних бар'єрів, що перешкоджають цифровізації секторів економіки, з одночасним впровадженням потужних інструментів мотивації бізнесу до цифрової трансформації на основі трансформаційних ініціатив-ідей. Мотивами до цифрової трансформації стає здатність цифрових технологій підвищувати продуктивність та ефективність діяльності, на основі створення конкурентної переваги з новою якістю та цінністю. Результатами створення якісно нових конкурентних переваг стають загальнонаціональний економічний приріст, зростання ВВП, збільшення економічного ефекту, інтенсифікацію бізнес-діяльності, збільшення податкових надходжень, оздоровлення грошово-кредитної системи, збільшення обсягу інвестицій тощо.

Інструментальні рішення цифрової трансформації економіки України з акцентуванням на внутрішньому ринку включають у себе ключові ініціативи формування на внутрішньому ринку мотивацій та потреб у цифрових технологіях: фінансові, інвестиційні, комунікаційні, технологічні, інфраструктурні, освітні.

Свістельнік В. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Діяльність кредитних установ базується на комплексі теоретичних засад та принципів, які регулюють їхню роботу та взаємодію з клієнтами та фінансовим ринком загалом. Основні теоретичні засади діяльності кредитних установ включають наступне:

Кредитні установи виступають посередниками між вкладниками та позичальниками. Вони приймають вклади від клієнтів та надають кредити та фінансові послуги позичальникам. Цей принцип ґрунтується на здатності банків привласнювати кошти вкладників та перерозподіляти їх для фінансування інших секторів економіки.

Діяльність кредитних установ базується на довірі. Клієнти мають вірити, що їхні вклади будуть безпечними, а кредити надаватимуться на справедливих умовах. Забезпечення довіри є ключовим завданням кредитних установ. Кредитні установи вивчають та оцінюють ризики, пов'язані з кредитами та іншими фінансовими операціями. Цей принцип передбачає розподіл ризиків між кредиторами, позичальниками та самою кредитною установою.

Кредитні установи повинні забезпечувати належний рівень ліквідності, щоб виконувати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами та іншими стейкхолдерами. Кредитні установи спрямовують свою діяльність на досягнення прибутку для власників та акціонерів. Цей принцип передбачає оптимізацію фінансових операцій та пошук прибуткових можливостей.

Розподіл портфелю фінансових активів для зменшення ризику та максимізації прибутковості є важливим аспектом діяльності кредитних установ. Кредитні установи повинні забезпечувати свою фінансову

стабільність, щоб виконувати свої функції та захищати інтереси клієнтів. Діяльність кредитних установ підлягає регулюванню та нагляду з боку фінансових регуляторів та наглядових органів. Це передбачає дотримання встановлених норм та стандартів.

Ці теоретичні засади є важливими для розуміння ролі та функцій кредитних установ у фінансовій системі та економіці загалом. Вони визначають основні принципи, якими керуються ці установи, та їхню роль у фінансовому посередництві та забезпеченні стабільності фінансової системи.

Теоретичні засади діяльності кредитних установ є важливим фундаментом, на якому ґрунтується їхня робота та взаємодія з клієнтами та фінансовим ринком. Ці принципи та теоретичні підходи допомагають забезпечити стабільність та ефективність фінансових інституцій.

Управління ризиками, диверсифікація портфелю, збереження ліквідності та дотримання норм регулювання стають ключовими завданнями для кредитних установ. Вони також мають забезпечувати довіру клієнтів та гарантувати безпеку їхніх вкладів. Принципи прибутковості та фінансової стабільності сприяють розвитку та рентабельності кредитних установ, що важливо для здатності виконувати їхні функції та забезпечувати фінансову стійкість.

Загалом, теоретичні засади діяльності кредитних установ є важливими для розуміння їхньої ролі в економіці та фінансовій системі та сприяють забезпеченню їхньої функціональності та значущості в сучасному світі.

За теоретичними засадами діяльності кредитних установ стоїть постійна необхідність адаптації до змін в економічних та фінансових умовах. Сучасні технологічні та цифрові трансформації також впливають на спосіб, яким кредитні установи надають фінансові послуги та взаємодіють з клієнтами. Для досягнення успіху в сучасному фінансовому середовищі, кредитні установи повинні інтегрувати цифрові технології в свою діяльність, підвищувати рівень кібербезпеки, розробляти інноваційні фінансові продукти та послуги, а також надавати увагу екологічній стійкості та соціальній відповідальності.

Сегеда Я. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ

В сучасному світі, де конкуренція велика, а клієнти стають все вимогливішими, ефективне управління логістикою стає ключовим фактором для успіху компаній. Логістика - це не лише про доставку товарів, це процес, що об'єднує усі аспекти постачання, зберігання і розподілу продукції. «Удосконалення системи управління логістичною діяльністю компанії» - це комплекс заходів та стратегій, спрямованих на оптимізацію всіх логістичних процесів і операцій в компанії з метою підвищення її конкурентоспроможності, зниження витрат, підвищення якості обслуговування клієнтів і максимізації прибутку.

Удосконалення системи управління логістичною діяльністю може допомогти підприємствам знизити витрати, підвищити швидкість та якість обслуговування клієнтів та залишитися конкурентоспроможними на ринку.

Сутність удосконалення системи управління логістикою полягає в таких ключових аспектах:

Аналіз і оптимізація процесів:

Першим кроком до удосконалення системи управління логістикою є аналіз поточного стану. Компанії повинні докладно вивчити всі аспекти своєї логістичної діяльності, включаючи постачання, виробництво, зберігання і доставку. Це допомагає виявити сильні та слабкі сторони і визначити області, які потребують покращення.

Важливо ретельно проаналізувати всі логістичні процеси в компанії, визначити ефективність кожного кроку і виявити можливості для їх оптимізації. Це включає в себе розгляд процесів від поставки сировини або товару до кінцевої доставки клієнтові.

Удосконалення системи управління логістикою також включає в себе оптимізацію робочих процесів та організаційної структури. Компанії можуть переглянути розташування своїх складів, впровадити нові методи роботи з постачальниками і постійно навчати та розвивати свій персонал, щоб вони були відомі з новітніми технологіями та кращими практиками в галузі логістики.

Визначення цілей і показників успішності:

Після аналізу поточного стану, компанія повинна визначити чіткі цілі для удосконалення своєї системи управління логістикою. Ці цілі повинні бути конкретними, вимірюваними та досяжними. Наприклад, це може включати в себе зменшення часу доставки на 20 %, оптимізацію складських запасів або зменшення витрат на транспортування.

Використання інформаційних технологій:

Сучасна логістика неможлива без використання інформаційних технологій. Ефективне впровадження систем управління логістикою, таких як WMS (Warehouse Management System) і TMS (Transportation Management System), допомагає автоматизувати процеси, поліпшити відстеження вантажів і збільшити продуктивність.

Управління запасами:

Відправлення і прийом товарів, контроль за запасами і оптимізація їх рівня грають критичну роль у логістичному ланцюгу. Удосконалення системи управління логістикою передбачає оптимізацію процесів управління запасами для зниження витрат і забезпечення наявності товарів відповідно до попиту.

Управління транспортом:

Вибір оптимальних маршрутів, вибір транспортних засобів і взаємодія з перевізниками – це важливі аспекти управління логістикою. Удосконалення системи включає в себе оптимізацію цих процесів для зниження витрат і скорочення часу доставки.

Керування взаємодією з постачальниками і клієнтами:

Зміцнення взаємодії з постачальниками і клієнтами допомагає забезпечити надійні поставки і задовольнити потреби клієнтів. Удосконалення системи управління логістикою включає в себе встановлення ефективних комунікаційних процесів та партнерських стосунків.

Постійне вдосконалення:

Логістика – це динамічна галузь, і компанії повинні постійно моніторити результати своїх зусиль і вносити корективи за необхідності. Постійний аналіз ключових показників ефективності та звітності допомагає виявляти слабкі місця та підтримувати високий рівень ефективності. Постійний моніторинг і аналіз даних дозволяють реагувати на нові виклики і можливості на ринку.

Всі ці аспекти спільно спрямовані на досягнення ефективності, зменшення витрат та підвищення якості обслуговування, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності компанії в глобальному ринковому середовищі.

Удосконалення системи управління логістикою є кроком вперед до успішного бізнесу в сучасному світі. Воно допомагає компаніям знижувати витрати, підвищувати якість обслуговування клієнтів та залишатися конкурентоспроможними. Ретельний аналіз, визначення цілей і впровадження інформаційних технологій – ось ключові складові успіху в удосконаленні системи управління логістичною діяльністю компанії.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Бакун О. В.

Класичний приватний університет
аспірант

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У сучасних економічних умовах суб'єкти господарювання самостійно планують і здійснюють фінансово-економічну діяльність. При цьому найбільша увага приділяють забезпеченню і прогнозуванню можливостей економічного зростання, що є неможливим без визначення таких базових характеристик, як платоспроможність або фінансова стійкість.

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вище стійкість підприємства, тим більше воно незалежне від несподіваних змін ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик банкрутства.

Дослідження питання підвищення фінансової стійкості є актуальним, оскільки в даний час головною проблемою ефективного функціонування підприємств є низький рівень їх фінансової стійкості.

Виступаючи дієвим інструментом фінансового контролінгу, без якого неможливо налагодити ефективне антикризове фінансове управління фірмою, система завчасного попередження й реагування на погіршення фінансового стану суб'єкта підприємництва є специфічною інформаційною системою, покликаною своєчасно виявляти кризову ситуацію, що напругу або опосередковано загрожує його подальшому нормальному функціонуванню й навіть існуванню, та оперативно сигналізувати про це менеджерському персоналу підприємства.

Кризові явища становлять загрозу фінансової стійкості підприємств, але в умовах циклічного розвитку економіки їх виникнення закономірно. У зв'язку з цим необхідно виявлення економічних криз у фінансовій стійкості підприємства і своєчасне вжиття заходів з управління кризовими явищами, комплекс яких утворює управління фінансовою стійкістю. планування дозволяє уникнути великих помилок в оцінці можливих альтернатив ринкової динаміки, поведінки конкурентів і партнерів на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Процес управління фінансовою стійкістю – це сукупність циклічних дій, пов'язаних з виявленням факторів, що впливають на фінансову стійкість, з пошуком і організацією виконання прийнятих фінансових рішень. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від яких залежить загальний результат діяльності суб'єкта господарювання.

Стратегічне управління фінансовою стійкістю ПрАТ «Запорізька кондитерська фабрика» повинно враховувати не тільки цілі фінансового менеджменту та тип фінансової політики, а й вид фінансової стійкості, який характерний для підприємства на даний момент часу. Фінансово стійкий стан підприємства дає можливість здійснювати активний розвиток підприємства (поєднання операцій з різним рівнем фінансового ризику, що дозволяє впроваджувати інновації, проводити модернізацію і технічне переозброєння підприємства).

В умовах стабільного фінансового стану доцільні заходи щодо підвищення рентабельності продажів, обережні вкладення в ризикові інвестиції, їх ранжування за ступенем терміновості здійснення. Підприємству, що знаходиться в нестійкому фінансовому стані, при здійсненні вкладень доцільно віддавати перевагу менш ризиковим операціям і які мають найменший термін окупності.

Основним стратегічним завданням фінансово нестійкого підприємства є стабілізація фінансового стану шляхом реструктуризації заборгованості, відстрочення платежів, продажу непрофільних активів. Управління фінансовою стійкістю підприємства залежить від типу фінансової політики, що застосовується на підприємстві, оскільки від неї залежить допустимий рівень ризику і рентабельності, а також цільові показники фінансової стійкості.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Бугай Ю. С.

Класичний приватний університет
аспірант

МОДЕЛЬ ДІАГНОСТИКИ РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Негативні наслідки економічної кризи зумовили настання періоду, який низка економістів називає «епохою глобальної невизначеності та нестабільності». Фінансово-економічна криза показала, що навіть найкращі міжнародні компанії повинні постійно стежити за своїм фінансовим становищем та аналізувати фінансову стійкість компаній, з якими вони співпрацюють. Нині жодне підприємство навіть у період зростання не може остаточно бути впевнено у своїй фінансовій стійкості. Процеси глобалізації світової економіки лише збільшують невизначеність та складність зв'язків між контрагентами щодо їхньої фінансової незалежності.

Усе це змушує інакше поглянути на розвиток ринкової економіки та її елементів - підприємств. З цього випливає, що він будь-якої миті може перейти з стабільного стану в нестабільний, зі стійкого – в нестійкий. Тобто зі стану розвитку на стан банкрутства.

Таким чином, одним із ключових завдань керівництва підприємства є не допустити початку переходу підприємства у стан саморуйнування – банкрутства.

Системі фінансового менеджменту на підприємстві необхідний механізм діагностики ризику банкрутства, який оперативно реагує на будь-які зміни у фінансово-господарській діяльності, з метою запобігання розвитку негативних наслідків.

Перш ніж розпочати побудову антикризового механізму діагностики ризику банкрутства підприємства необхідно проаналізувати та систематизувати такі схожі, але, по суті, різні поняття як «криза», «банкрутство», «неспроможність», «неплатоспроможність» підприємства.

Криза є неминучим процесом у розвитку будь-якої системи, зокрема підприємства. Він є однією невід'ємною фазою життєвого циклу підприємства, яка завершується переходом підприємства у новий якісний стан, або його крахом. Всі поняття, що розглядаються, будуть пов'язані з періодами розвитку кризи на підприємстві і об'єднані в логічний ланцюжок переходу з одного етапу кризи в інший.

Передкризовий період. Криза на підприємстві починається зі стратегічної кризи, до якої призводить відсутність чіткої або недостатній розвиток системи стратегічного управління. Поглиблення стратегічної кризи призводить до структурної кризи. У цьому етапі скорочуються масштаби діяльності підприємства, знижується частка ринку, зменшується прибуток, скорочується чисельність персоналу.

Період гострої кризи починається з кризи ліквідності (забезпеченості). Збільшується заборгованість підприємства перед кредиторами, погіршуються показники ліквідності підприємства. Ліквідність підприємства – це, передусім, його здатність погашати свої короткострокові зобов'язання (до року) ліквідними активами. Якщо нічого не робити, то криза ліквідності може з тимчасового погіршення стану підприємства перейти у неплатоспроможність підприємства.

Період хронічної кризи (гострої непереборної кризи). Якщо ніяких управлінських заходів щодо виходу з кризи не було здійснено, то підприємство вступає в період хронічної або гострої непереборної кризи. Одна з відмінностей цього періоду від періоду гострої кризи полягає в тому, що підприємство вже не має ліквідних власних внутрішніх ресурсів, і щоб відновити платоспроможність їй необхідні зовнішні джерела фінансування.

За етапом хронічної неплатоспроможності підприємство переходить у стадію неспроможності (абсолютної неплатоспроможності), яка є кінцевою точкою етапу хронічної неплатоспроможності та критичною точкою (точкою біфуркації) розвитку підприємства, після якої підприємство або долає кризовий процес і продовжує далі самостійно розвиватися, або переходить на етап банкрутства запуском процедур економіко-правового регулювання неспроможності. Слід розділити поняття «банкрутство» і «неспроможність», оскільки неспроможність існує, як факт, що має місце, незалежно від визнання арбітражним судом, оскільки перевищення суми зобов'язань над вартістю активів виникає раніше, ніж визнання підприємства боржником. Арбітражний суд лише констатує наявність ознак неспроможності та визнає боржника банкрутом.

Таким чином, між неспроможністю та банкрутством встановлюється тісний причинно-наслідковий зв'язок, так банкрутство без факту неспроможності підприємства не може бути визнано арбітражним судом, а неспроможність підприємства є основою для застосування норм законодавства про банкрутство. Проте, неспроможність це ні є факт банкрутства підприємства, лише передумова, переломний момент у розвитку підприємства (точка біфуркації).

Система фінансового менеджменту на підприємстві в умовах невизначеності та ринкової нестабільності повинна оперативного реагувати на будь-які зміни у фінансово-господарській діяльності, для цього вона має у передкризовому періоді, коли ймовірність ризику банкрутства незначна, проводити антикризову діагностику. Якщо це не буде зроблено, то криза може виявитися раптовою для керівництва компанії, і вихід з неї вимагатиме великих фінансових витрат.

Таким чином, для відділу фінансового менеджменту пропонується розробити комплексний превентивний антикризовий механізм діагностики ризику банкрутства, який дозволить на стадії формування кризового процесу або на стадії настання неспроможності сформулювати та виробити оперативні рішення щодо оцінки та покращення фінансово-економічного стану підприємства або стратегії виходу з хронічної кризи.

Антикризове управління ризиком банкрутства включає три етапи:

1 етап. Виявлення ризику банкрутства. Необхідно з'ясувати, яким чином підприємство може зазнати ризику банкрутства та визначити причини виникнення цього ризику.

2. Оцінка ймовірності ризику банкрутства для підприємства у найближчій перспективі з допомогою механізму діагностики ризику.

3 етап. Управління ризиком банкрутства включає сукупність правил прийняття рішень за умов кризи для підприємства. За підсумками обраної програми управління виробляється тактика управління ризиком банкрутства.

Діагностика стану підприємства за допомогою даної моделі дозволить виявити причини, симптоми початку кризового процесу, проаналізувати поточний стан підприємства, порівняти значення ризику банкрутства з нормативними показниками, зробити прогноз динаміки зміни ризику, визначити стійкість розвитку підприємства.

Запропоновану модель діагностики ризику банкрутства підприємства можна використовувати як комплексний превентивний інструмент для вирішення складних проблем у визначенні початку кризових процесів на підприємстві, а також як основу для визначення відповідних управлінських заходів.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Гординський А. Г.

Класичний приватний університет
аспірант

РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У ситуації, що склалася сьогодні на фінансовому ринку України, перед банківською системою в цілому й окремими комерційними банками, зокрема АТ «КРЕДОБАНК», постає актуальне завдання формування механізмів управління фінансовою стійкістю для забезпечення фінансових потреб реального сектора вітчизняної економіки, в тому числі шляхом залучення довгострокового фінансування. Для успішного вирішення цього завдання виникає необхідність в оцінці поточних можливостей і потенційної здатності банків забезпечити необхідні темпи економічного зростання за рахунок власних і залучених ресурсів та можливості адаптації їх до мінливих умов зовнішнього середовища. Тому питання управління фінансовою стійкістю банківських установ залишається досить актуальним, але недостатньо розкритим, що потребує подальшого дослідження для АТ «КРЕДОБАНК».

Сьогодні на фінансову стійкість банків особливий вплив здійснюють як зовнішні фактори, що характеризують чинники економічної системи, так і внутрішні фактори, що зумовлені внутрішніми процесами, які відбуваються в конкретних банках і в банківській системі в цілому.

До факторів впливу макrorівня, як зазначалося, можна віднести: темпи зростання ВВП; курс національної валюти до основних резервних валют; темп інфляції; стан платіжного балансу; показники державного боргу країни; рівень політичної стабільності в країні; рівень конкуренції на фінансовому ринку; якість управління економікою; рівень корупції; тенденції розвитку ринку праці. Внутрішні фактори – це фактори, зумовлені специфікою функціонування банківської системи, політикою центрального банку, рівнем банківського законодавства, а також специфікою функціонування окремих банків, особливостями внутрішньобанківської політики захисту від ризиків та досконалістю банківського менеджменту в цілому.

Фінансову стійкість банківської системи можна розуміти як внутрішню характеристику банківської системи щодо її здатності нівелювати внутрішні диспропорції та абсорбувати зовнішні шоки (збурення, які виводять систему зі стану рівноваги), виконуючи при цьому свої функції в повному обсязі та сприяючи підвищенню ефективності національної економіки.

Визначаючи фінансову стійкість, слід зауважити, що це стан, у якому банківський сектор здатний виконувати такі функції, як: ефективне сприяння руху фінансових ресурсів; оцінка майбутніх ризиків з прийнятною точністю та успішне управління ними; здатність вирішувати непередбачувані події фінансової системи та реальної економіки. Тобто, фінансова стійкість банківських установ визначається їх спроможністю максимально ефективно та з мінімальним ризиком трансформувати свої ресурси попри вплив внутрішніх та зовнішніх факторів.

Окрім цього, поняття «фінансова стійкість комерційного банку» можна розглядати як якісну характеристику його фінансового стану, що відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, і здатність витримати непередбачені втрати та зберегти стан ефективного функціонування. Якісно оцінити діяльність банку з позицій усіх напрямків формування його активів і пасивів дають змогу такі класифікаційні характеристики, як: рівень капіталізації, якість активів, якість зобов'язань, рівень платоспроможності та ліквідності, рівень прибутковості, якість управління капіталом, активами, зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю, рівень чутливості банку до ризиків та якість управління ними. Ці характеристики є об'єктами управління фінансовою стійкістю АТ «КРЕДОБАНК».

Управління фінансовою стійкістю АТ «КРЕДОБАНК» вимагає створення дієвого механізму, який являє собою сукупність певних макро- та мікроекономічних інструментів та технологій їх застосування, що можуть бути використані суб'єктами економічних відносин у сфері банківських послуг для зменшення негативного ефекту від несприятливих змін економічної кон'юнктури, які призвели або можуть призвести до суттєвого погіршення фінансових показників діяльності банківської системи в цілому.

Такий підхід до розуміння фінансової стійкості банківських установ дає можливість запропонувати нові шляхи розвитку механізмів управління фінансовою стійкістю окремих банків та розробити пропозиції щодо побудови дієвого адаптаційного механізму банківської системи з метою протидії загрозам економічної стабільності України.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Зотов С. В.

Класичний приватний університет
аспірант

ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Проблема забезпечення фінансової стабільності підприємств є актуальною не тільки для науки, а й для господарюючих суб'єктів, а вирішення цієї задачі є особливо суттєвим в умовах економічної кризи та при розробці економічних інструментів впливу на фінансову діяльність підприємств.

Як економічний процес фінансова стабільність являє собою органічний процес чіткої взаємодії внутрішніх механізмів фінансової стабільності підприємства – оперативного, тактичного та стратегічного з метою виведення підприємства з кризового стану або забезпечення економічного його зростання.

Складовими елементами фінансової стабільності є: фінансова рівновага підприємства, ресурсна, потенційна та фінансова стійкість. Основними із цих складових фінансової стабільності є фінансова рівновага та фінансова стійкість.

Управління фінансовою стабільністю підприємства необхідно розглядати як системний процес фінансової діяльності, спрямований на забезпечення здатності підприємства погасити свої зобов'язання в строк, забезпечити зростання дисконтованого доходу і фінансову рівновагу.

Оцінку фінансової стабільності доцільно здійснювати на основі комплексу показників поетапно. У світовій і вітчизняній обліково-аналітичній практиці розроблено основні показники фінансової стабільності: показники фінансової стійкості; показники ліквідності активів; показники прибутковості та ділової активності.

Для стабільного та ефективного розвитку підприємства ПАТ «Запоріжгаз» в умовах кризового стану необхідно правильно та цілісно оцінювати фінансовий стан підприємства, адже його аналіз надає інформацію яким чином та за якими напрямками підприємство повинно здійснювати свою діяльність. Шляхом дослідження фінансових коефіцієнтів, обчислених на основі показників балансу можна оцінити ефективність управління підприємством, виявити його існуючі проблеми та «вразливі» місця у фінансовій діяльності, визначити резерви стійкого розвитку та прибутковості.

Сьогоденними реаліями є те, що ринок диктує жорсткі умови, і підприємства змушені оперативно змінювати свою політику управління, щоб втриматися на передових позиціях на ринку. Нині значна кількість суб'єктів господарювання опинилася у кризовому або наближеному до нього стані, що обумовлює дефіцит власних фінансових ресурсів, неможливість вчасного виконання своїх зобов'язань та різке погіршення основних фінансових показників. Це, безумовно, вимагає вдосконалення структури майна та капіталу шляхом формування його оптимальної структури, що обов'язково має за мету досягнення певних цілей:

- максимізація прибутку;
- мінімізація ризиків; максимальний рівень рентабельності;
- прискорення оборотності власного капіталу та ін.

Баланс – це рівність активу і пасиву, крім того, це документ, який побудований у формі рахунків у заключний день операційного періоду.

Оптимізація структури майна та капіталу є однією з найскладніших та важливих задач економічного аналізу. Результати вирішення даної проблематики, зазвичай, використовується для побудови політики, стратегії підприємства, для формування фінансових планів. Крім того, планування оптимальної структури балансу повинно забезпечувати відповідність нормативним значенням ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості. У випадку невідповідності нормативам, запропонувати коректуючі значення, що підвищать значення наведених показників.

Фінансовий стан і ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств і значною мірою залежать від сформованої вертикальної та горизонтальної структури балансу, оптимального співвідношення між складовими елементами активів і капіталу.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Печерський В. М.

Класичний приватний університет
аспірант

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

В сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки фінансова надійність і платоспроможність багатьох страхових компаній знизилась у результаті знецінювання інвестицій через кризу на фондових ринках, стійке падіння ставок за облігаціями і, як наслідок, загострення конкурентної боротьби між фінансовими установами.

Така ситуація почала вимагати внесення змін у способи регулювання, моніторингу та оцінки платоспроможності страхових компаній у всьому світі, зокрема перегляду стандартів бухгалтерського обліку, посилення правил корпоративного управління страховиків, а також удосконалення вимог до платоспроможності страхових компаній.

Отже, на основі проведеного дослідження з урахуванням особливих функцій страховика щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб, розглянемо вдосконалений методичний підхід до аналізу платоспроможності СК «Кредо».

Оцінка платоспроможності за ризиковими видами страхування у відповідності до європейського законодавства полягає в зіставленні фактичного запасу платоспроможності з двома величинами: з нормативним запасом платоспроможності та мінімальним гарантійним фондом.

У випадку, якщо фактичний запас платоспроможності не менше за дві вищенаведені величини, існує дана нерівність:

$$ПЛ_{\phi} \geq \max\{H; \Gamma\Phi_{\min}\}, \quad (5)$$

де $ПЛ_{\phi}$ – фактичний запас платоспроможності;
 H – нормативний запас платоспроможності;
 $\Gamma\Phi_{\min}$ – мінімальний гарантійний фонд.

У такому разі страхову компанію можна вважати платоспроможною. Виконання даного співвідношення означає, що компанії вистачає власних вільних коштів разом зі страховими резервами для покриття зобов'язань щодо страхових виплат.

Відповідно до розробленого методичного підходу, фактичний запас платоспроможності страхової організації розраховується у два етапи:

- на першому етапі визначається загальна величина нетто-активів шляхом корегування вартості активів (за вирахуванням суми нематеріальних активів) страховика з урахуванням ступеня їх ліквідності;
- на другому етапі розраховується фактичний запас платоспроможності шляхом вирахування з отриманої величини нетто-активів загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових.

При проведенні розрахунку фактичного запасу платоспроможності страховик повинен забезпечувати дотримання принципу відповідності ліквідності активів строковості зобов'язань. Активи, які включаються до нетто-активів, повинні зважуватись на певний коефіцієнт, з урахуванням їх ліквідності. Таким чином можна визначити більш конкретний стан платоспроможності.

Без обмежень можуть входити до складу нетто-активів такі активи:

- грошові кошти та їх еквіваленти;
- банківські метали;
- фінансові активи з високим рівнем надійності.

Дебіторська заборгованість за прямими операціями перестраховування та страхування, заборгованість між страховиком, його філіями та представництвами, між страховиком і посередниками включається до складу нетто-активів за чистою реалізаційною вартістю. Дебіторська заборгованість за нестраховими операціями включається до складу нетто-активів, якщо вона належним чином оформлена (векселями, договірними зобов'язаннями чи гарантіями третіх осіб).

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Пилипенко Д. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні економічні процеси, що відбуваються в Україні та світі вимагають значної уваги та ґрунтовного дослідження з позиції протидії фінансовому шахрайству та розвитку фінансового моніторингу. Зважаючи, що стабільність національної економіки, забезпечення її безпеки та ефективності залежить від сталості діяльності банківської системи, доцільно здійснювати системне регулювання та пруденційний нагляд за нею.

Для цього державою розробляються і впроваджуються механізми, що регламентують діяльність банків, а також норми, які встановлюють межі їхньої поведінки. Органи влади, фінансова і банківська системи прагнуть перекрити джерела накопичення доходів, одержаних злочинним шляхом, насамперед у сфері господарських відносин, запобігти відмиванню «брудних» грошей, тобто грошей здобутих злочинним шляхом. Повноцінна діяльність у даному напрямку неможлива без впровадження дієвої системи фінансового моніторингу, що полягає в здійсненні контролю за операціями, здійснюваними фізичними та юридичними особами через фінансових посередників – банки та небанківські фінансові установи.

Однак, шахрайство у фінансовій сфері існувало з періоду зародження банківської справи і є актуальним до сьогоднішнього дня. Відтак, пильність операцій, моніторинг сумнівних трансакцій, зокрема в банках, актуалізує наукові та практичні проблеми, що вимагають глибокого дослідження та розв'язання. Сьогодні в Україні питання, пов'язані з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом, набули великої актуальності і перебувають у центрі суспільної уваги. Для ефективного запровадження системи фінансового моніторингу в АТ «КРЕДОБАНК» необхідна розробка та імплементація дієвого законодавства з урахуванням міжнародних вимог.

В законодавстві Європейського Союзу прийнята Директива Ради ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей. До кола суб'єктів, на яких покладаються обов'язки з фінансового моніторингу згідно з цією Директивою, відносяться, кредитні та фінансові установи, тобто АТ «КРЕДОБАНК» також підпадає під цю норму.

Установи та особи, на яких поширюється дія цієї Директиви, повинні здійснювати ідентифікацію своїх клієнтів із метою додаткових доказів при вступі в ділові стосунки, особливо при відкритті поточних чи вкладних рахунків, чи при пропозиції послуг зберігання заощаджень. Не менш важливе значення при здійсненні фінансового моніторингу відіграють рекомендації Базельського комітету банківського нагляду.

Основою законодавчої бази України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Закон України «Про банки і банківську діяльність» та ін.

Чинне законодавство в сфері фінансового моніторингу містить такі новації, спрямовані на розвиток цієї сфери:

- вдосконалено законодавчі аспекти, які впливають на якість розслідування злочинів з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- запроваджується національна оцінка ризиків системи фінансового моніторингу та вдосконалення ризик-орієнтовного підходу;
- визначено заходи щодо боротьби із фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- включено податкові злочини до числа предикатних (предикатний злочин означає будь-який злочин, у результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, зазначеного в статті 6 «Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів»);
- внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України (щодо підслідності злочинів з легалізації);
- запроваджено фінансовий моніторинг щодо національних публічних діячів та посадових осіб інших країн та міжнародних організацій;
- знято порогові суми для здійснення фінансового моніторингу ріелторами та нотаріусами;
- виключено осіб, які здійснюють операції з готівковими коштами на суму понад 150 тис. грн, із числа суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок введення обов'язкового моніторингу таких операцій банківськими установами;
- вдосконалено процедуру зупинення фінансових операцій тощо.

Ці зміни підтримано в рамках антикорупційних ініціатив Уряду та підтверджує європейський вибір розвитку нашої держави та безумовне виконання Україною взятих на себе зобов'язань по імплементації Стандартів FATF.

Прийняття цих нововведень наблизило Україну на щабель до покращення системи фінансового моніторингу до вимог міжнародних організацій.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Пирожков М. С.

Класичний приватний університет
аспірант

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКУ

Сучасний стан розвитку економіки України зумовлює потребу постійної уваги до банківської системи в цілому та банків зокрема, а також постійного моніторингу їх фінансового стану й рівня надійності.

Фінансово-економічна криза, зниження ліквідності банківських активів, недовіра населення до банківського сектору, масовий відтік депозитів, ризикова банківська діяльність і дії регулятора щодо так званої «чистки» банківської системи призвели до того, що протягом 2014–2022 рр. Фондом гарантування вкладів фізичних осіб було введено тимчасову адміністрацію до 65 банків, більшість з яких потім були ліквідовані.

У зв'язку з цим виникає необхідність оцінки надійності банків як для клієнтів, що працюють із банківськими структурами, так і для самих банків, яким важливо оцінювати своїх партнерів по бізнесу в сфері банківництва. Тому необхідно проводити не тільки внутрішній аналіз діяльності банку, але й порівнювати результати його роботи з результатами роботи інших банків, використовуючи сучасні рейтингові системи оцінки.

Щоб оцінити надійність банку, у більшості існуючих методик використовується велика кількість показників. До них відносять: розмір власного капіталу, достатність капіталу, розмір активів, якість активів, прибутковість діяльності, ліквідність, кредитний ризик, достатність сформованих резервів та ін.

Усі ці показники досить повно характеризують діяльність банку та дають змогу всебічно проаналізувати ефективність його роботи. Проте, коли всі показники стандартизуються та зводяться за допомогою бальної оцінки до однієї одиниці виміру – показника надійності, велика кількість вхідної інформації призводить до того, що вплив окремих чинників на рівень надійності банку втрачається.

Враховуючи це, особливого значення набуває застосування методів комплексної оцінки діяльності для одночасного вивчення сукупності показників та їх порівняння з метою надання кількісної та якісної характеристики динаміки розвитку банку в часі. Комплексна оцінка є дієвим засобом ефективного управління надійністю банку. Для отримання узагальнюючих комплексних оцінок можна застосовувати різноманітні методи зведення різних показників в єдиний інтегральний показник.

Рейтинг визнано в світі як інструмент, призначений для порівняльного аналізу динамічно розвинених систем. Рейтинг банків комплексно характеризує їхню діяльність і встановлює узагальнюючу оцінку фінансового стану за стандартизованим набором показників. Головним завданням рейтингу є визначення узагальнюючих оцінок і прогнозування майбутніх результатів діяльності банку, адже головною умовою рейтингу є зорієнтувати всіх потенційних користувачів в ситуації, що склалася в банківській системі, визначити місце-знаходження або позицію конкретного банку в сукупності інших банків.

Процедура рейтингування є комплексною та передбачає наявність трьох головних елементів: суб'єкта, об'єкта та інструментів. Зрозуміло, що об'єктом у даному випадку виступають конкретні банківські установи, або фінансові інструменти.

Суб'єктами є аналітики та користувачі інформації про результати рейтингування. Рейтингова оцінка діяльності банків в Україні проводиться:

- міжнародними рейтинговими агенціями;
- Національним банком України (в том числі Центром наукових досліджень НБУ);
- незалежними приватними рейтинговими агентствами (в тому числі уповноваженими);
- медіа-оцінювачами (ЗМІ та веб-сайти).

Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України визначено перелік міжнародних рейтингових агентств, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів – це: Standard & Poor's, Moody's, Fitch Ratings. Багаторічний досвід роботи цих глобальних рейтингових агенцій створює високий рівень довіри з боку економічних суб'єктів до результатів оцінювання надійності банків, які вони оприлюднюють.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Пругло О. І.

Класичний приватний університет
аспірант

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим аспектом формування системи управління ефективністю операційної діяльності підприємства є розроблення структурно-логічної схеми етапів управління. В сучасних дослідженнях відсутня однаковість серед науковців щодо вирішення цього питання. Так, Саричев Д. О. пропонує циклічну модель управління ефективністю операційної діяльності, вихідним етапом якої є усвідомлення необхідності у покращенні організації операційної діяльності, розроблення заходів щодо її вдосконалення та наступне порівняння очікуваних показників ефективності з цільовими.

На наш погляд, такий підхід можна застосовувати для оцінки доцільності впровадження проектів вдосконалення операційної діяльності стратегічних масштабів (переоснащення, модернізація, заміна устаткування, реінжиніринг бізнес-процесів, програм навчання персоналу, запровадження інформаційних систем управління операційною діяльністю тощо). Проте він не враховує потреби поточного й оперативного контурів управління ефективністю.

Згідно з Нілі Е. цикл управління ефективністю містить 5 послідовних етапів: планування, виконання, оцінка, підготовка, заохочення. Зазначений підхід, на наш погляд, характеризується достатньою універсальністю, проте не враховує ряд стандартних етапів управління (наприклад, контроль) і може передбачати широкий ступінь варіативності змісту окремих етапів, що потребує уточнення.

Виходячи із запропонованого підходу до характеристики окремих елементів системи управління операційною діяльністю підприємства, узагальнюючи та розвиваючи наявні напрацювання, запропоновано таку структурно-логічну послідовність етапів управління ефективністю операційної діяльності ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен».

На першому етапі управління здійснюється стратегічний аналіз, в межах якого ідентифікуються сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку операційної діяльності підприємства, оцінюється позиція підприємства на ринку відносно конкурентів, її основні конкурентні переваги у сфері операційної діяльності. Цей етап загалом дозволяє оцінити операційну стратегію підприємства, її ефективність, відповідність умовам функціонування та цільовим орієнтирам розвитку. В межах цього етапу може бути використаний широкий діапазон методів стратегічного фінансового аналізу.

Наступний етап передбачає формування операційної стратегії, яка суттєво залежить від стадії життєвого циклу, ситуації на ринку й інших численних факторів. В межах цього етапу формуються стратегічні операційні цілі, які конкретизуються у стратегічних операційних показниках діяльності, які можна систематизувати за допомогою різних інструментів: збалансованої системи показників (BSC), моделі Мейсела, методу «бортової панелі» (Tableau de bord), піраміди ефективності К. Мак-Найра, Р. Лінча, К. Кросса та ін. Обґрунтовані в операційній стратегії цільові показники порівнюються з потенціалом операційної діяльності: якщо потенціал підприємства цілком дозволяє реалізувати стратегію, вона приймається і відбувається розроблення на основі результатів оперативного аналізу завдань по реалізації операційної стратегії, які формалізуються у поточному плані операційної діяльності.

Якщо досягнення поставлених цілей не забезпечується наявним потенціалом, ініціюються зміни щодо вдосконалення операційної діяльності та формування програм її розвитку, зокрема: розвитку операційних активів, персоналу, бізнес-процесів операційної діяльності, переглядаються та оновлюються програми лояльності клієнтів, якості. Ці процеси становлять третій етап управління ефективністю операційної діяльності підприємства.

Четвертий етап управління передбачає проведення оперативного аналізу стану та ефективності операційної діяльності підприємства, результати якого підтримують процес розроблення планів поточного й оперативного рівнів. У межах такого аналізу діагностуються вартість окремих процесів операційної діяльності, особливості відносин з окремими покупцями та постачальниками, які можуть бути вдосконалені в майбутньому.

За результатами такого аналізу керівництво ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» виявляє резерви покращення операційної діяльності, які враховуються при формуванні завдань щодо реалізації обраної операційної стратегії. На п'ятому етапі всі ці завдання формалізуються в поточному «Плані операційної діяльності керівництва ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»».

На шостому етапі управління відбувається конкретизація і деталізація завдань операційної діяльності, які оформлюються у вигляді оперативних бюджетів. Їх число та перелік визначається обсягами, видами та напрямками операційної діяльності, особливостями ресурсного потенціалу підприємства тощо.

Сьомий етап пов'язаний з безпосередньою реалізацією процесів операційної діяльності та заходів щодо її вдосконалення. Його результативність визначається якістю виконання попередніх етапів управління – з одного боку, та наявним потенціалом операційної діяльності – з іншого.

Восьмий етап управління безпосередньо пов'язаний з моніторингом стану й ефективності операційної діяльності, тобто постійним відслідковуванням параметрів операційної діяльності за всіма аспектами: ресурси, процеси, відносини зі стейкхолдерами. Система моніторингу операційної діяльності передбачає спостереження за показниками різного рівня управління: стратегічного, поточного, оперативного, для кожного з яких диференціюється їх перелік і частота фіксації результатів спостереження. Зазвичай остання узгоджується з часовим горизонтом планування показників. Так, стратегічні показники оцінюються за підсумками року, поточні – щоквартально, оперативні – за підсумками місяця, декади або тижня. Результатом моніторингу є звіт, в якому зафіксовано відхилення фактичного показника від планового з поясненням причин і відповідального.

На стадії контролю (9 етап) здійснюється оцінка характеру та масштабів виявлених відхилень, і приймаються рішення щодо їх усунення чи ініціації інших заходів.

Вважаємо, що перевагою запропонованого підходу є його орієнтація на регулювання чинників формування вартості підприємства, інтегрованість трьох контурів управління (стратегічного, поточного, оперативного), що дозволяє розв'язувати весь необхідний спектр завдань щодо забезпечення ефективності, узгодженість з сучасними концепціями управління (ціннісно-орієнтованим менеджментом, стейкхолдерським підходом, процесним управлінням).

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Савін С. А.

Класичний приватний університет
аспірант

РОЗРОБКА ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Для зменшення ризиків та запобігання загроз на підприємстві потрібно не лише розробляти дієві заходи щодо управління ризиками, а й створити ефективний організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою, який би з одного боку враховував корпоративні інтереси усіх сторін, зацікавлених в діяльності підприємства, а з іншого – відповідав би належному рівню безпекової корпоративної культури. З цією метою потрібно провести спеціальні дослідження рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на основі методу бальних оцінок.

Визначення оцінки рівня економічної безпеки проведемо в наступному порядку. По-перше, проведення розподілу показників за напрямками (складовими) економічної безпеки. По-друге, визначення основних показників економічної безпеки (індикаторів) для кожної складової та присвоєння еталонного значення для кожного такого показника. По-третє, розрахунок фактичного значення коефіцієнтів та визначення рівня забезпечення економічної безпеки і, відповідно, присвоєння бальної оцінки. Наступним етапом є підсумок всіх балів та знаходження узагальнюючого показника напрямку ($(\sum / \max, \sum n)$). Далі проводимо ранжування за значущістю перспектив (напрямок) економічної безпеки. І останнім, розраховуємо інтегральний показник економічної безпеки підприємства та визначаємо загальний рівень економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Для визначення рівня економічної безпеки доцільно використати наступні складові:

- фінансова;
- кадрова;
- складова матеріально-технічного положення;
- складова внутрішніх бізнес-процесів.

Безпечний рівень економічної системи забезпечується здатністю економічної безпеки підприємства протистояти загрозам, не допускаючи розвитку небезпеки – дестабілізуючих граничних змін. Для цього потрібно володіти відповідною інформацією як оперативного, так і аналітичного характеру про загрози, на основі якої попереджати їх виникнення чи реалізацію. У випадках настання загрози – ліквідувати її, після реалізації – відновлювати втрати, цілісність процесів чи об'єктів.

Фінансова складова є найбільш важливою, оскільки фінансова стабільність свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрямки розміщення. До того ж, фінансова стабільність має тісний взаємозв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Професійна, кваліфікована група спеціалістів здатна вивести підприємство на лідируючі позиції, а некваліфіковане управління, погане виконання службових обов'язків, відсутність трудової дисципліни можуть привести прибуткове підприємство до банкрутства. Високий рівень економічної безпеки більшою мірою залежить від професіоналізму персоналу, що працюють на підприємстві.

Кожне підприємство має набір технологій матеріального або інтелектуального виробництва, який використовуються при здійсненні його діяльності. Якість даних технологій та відповідність сучасним світовим стандартам суттєво впливають на ефективність діяльності підприємства та на перспективи його подальшого розвитку, а відповідно, і на забезпечення економічної безпеки.

І останнім показником є складова внутрішніх бізнес-процесів. Вона характеризується кінцевим результатом діяльності і показує на скільки ефективно підприємство використовує свої ресурси, як матеріальні так і фінансові.

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Фомін В. С.

Класичний приватний університет
аспірант

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Однією з основних функцій банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання і населення та спрямування їх у кредитно-інвестиційний процес. Без достатньої ресурсної бази банки не можуть у належних обсягах здійснювати кредитування поточних потреб юридичних та фізичних осіб, реалізувати потужні інвестиційні проекти. Необхідною умовою досягнення зазначених цілей є залучення депозитних ресурсів.

Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні напрями розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України загалом. У банківській сфері проблема формування оптимальних за обсягами і термінами депозитних ресурсів стоїть, як правило, на першому місці, що дає можливість стверджувати про важливість депозитної політики. У цьому контексті вдосконалення депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» має теоретичне і практичне значення. Важливим аспектом є понятійне визначення механізму депозитної політики банку як комплексу форм, інструментів, організаційно-економічних методів управління процесом формування депозитної бази банків, за допомогою яких реалізується депозитна політика, що виходить із загальних напрямів діяльності банків.

Доцільно виділити такі ланки даного механізму:

- 1) взаємовідносини між банками та вкладниками;
- 2) організація депозитної діяльності банку;
- 3) формування депозитних ресурсів банку;
- 4) методи управління процесом залучення депозитів;
- 5) моніторинг і контроль.

Визначення основних складових депозитної політики може слугувати основою для формування методичних засад її розроблення в кожному банку, оскільки ці компоненти відображають усі головні аспекти організації депозитної діяльності, які мають бути врахованими при здійсненні відповідних операцій.

На практиці в кожному банку така політика повинна охоплювати два напрями: по-перше – це формування змісту самої депозитної політики; по-друге, вона повинна містити конкретні організаційно-управлінські заходи, спрямовані на її реалізацію.

Вихідними моментами для реалізації обох напрямів є цілі та завдання депозитної політики, а також її елементи, визначені відповідно до загальної мети діяльності банку, що отримує відображення в належному рівні прибутковості та ліквідності як основних критеріїв функціонування банківської установи.

На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що механізм депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» не є досконалим на сучасному етапі. Одним із першочергових завдань є його вдосконалення, розроблення загальної концепції та відповідних важелів, що відповідали б сучасним потребам.

Для залучення потенційних джерел депозитних ресурсів потрібно створити умови для їх трансформації в реальні депозити. АБ «УКРГАЗБАНК» доцільно розробляти та впроваджувати нові форми і види депозитних рахунків (ощадні сертифікати, спільні, накопичувальні, пенсійні та інвестиційні рахунки), за якими необхідно в законодавчому порядку чітко встановити правовий режим цих депозитів та форму гарантування в разі банкрутства банків. Вирішення цих питань повинно забезпечуватись у міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб була б якомога більш ефективною.

Основними джерелами фінансування активних операцій, які становлять найбільшу питому вагу у структурі банківських пасивів, виступають строкові депозити та кошти на поточних рахунках. Останнє джерело ресурсів, на відміну від строкових депозитів, є більш дешевим, але разом з цим становить групу зобов'язань, яка характеризується підвищеним рівнем ризику. Як свідчить аналіз, значна частка залучених АБ «УКРГАЗБАНК» коштів має безстроковий чи короткостроковий характер і ця обставина лежить в основі негативної оцінки ресурсного потенціалу.

Переважно короткострокова структура депозитів диктує банкам необхідність орієнтуватися на короткострокові активні операції. Це зумовлено значною мірою тим, що значну частку зобов'язань банків становлять кошти юридичних осіб (43,7 %), що є негативним, оскільки кошти на рахунках підприємств формуються в основному із коштів до запитання (63 %). Основну частину банківських ресурсів повинні становити депозити населення, які є більш стабільним джерелом формування ресурсного потенціалу банку.

В процесі дослідження визначено, що основними факторами впливу на процес формування та реалізації депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» є: зовнішні фактори (державна політика щодо розвитку банківської сфери, рівень інфляції та процентних ставок за депозитами, рівень розвитку банківської системи та

системи кредитно-фінансових інститутів, ступінь довіри вкладників до банку, демографічні фактори); внутрішні фактори (асортимент депозитних продуктів, наявність філійної мережі, спеціалізація банку і склад його клієнтів, кваліфікація персоналу).

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

Черняков А. С.

Класичний приватний університет
аспірант

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТАТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Економічні потрясіння в Україні останніх років насамперед проявляються у нестабільності банківської системи. Протягом останніх років НБУ було виведено з ринку шляхом визнання неплатоспроможними більша частина банків. Банківська система України перебуває, по суті, у стані перманентного реформування протягом останніх 10 років, коли державою, передусім, за ініціативою НБУ вживається низка нормативно-правових та контрольно-управлінських заходів із метою побудови певних параметрів банківської діяльності та вирішення питань платоспроможної роботи банківських установ.

Серед цих заходів провідне місце зайняли положення, присвячені достатності капіталу банківських установ, починаючи від нормативного збільшення мінімального статутного капіталу банків і закінчуючи адміністративним впливом на фінансово-кредитні установи, щоб примусити засновників нарощувати капіталовкладення в банківський бізнес.

У цьому контексті важливо проаналізувати стан нормативного забезпечення регулювання достатності (адекватності) банківського капіталу в Україні, результативність наявних правових положень у цій сфері на предмет їх відповідності нагальним потребам оздоровлення економіки України, а також основні проблеми забезпечення достатності банківського капіталу АТ «БАНК ФОРВАРД».

На сучасному етапі розвитку банківського регулювання існуючі відповідні дослідження не лише потребують актуалізації, але й доповнення положеннями щодо вдосконалення державної економічної політики у сфері забезпечення достатності капіталу банківських установ у розрізі сприяння розвитку фінансових відносин. Останнє потребує акцентування, позаяк зазвичай акти банківського регулювання не враховують усього розмаїття наслідків їх запровадження для економічної системи в цілому та окремих банків зокрема.

Вихідним для розуміння економічної суті достатності банківського капіталу є поняття капіталізації банків. НБУ на своїй офіційній сторінці фактично оприлюднив власну позицію щодо цього поняття, пославшись на низку джерел. Зокрема, відзначається, що капіталізація (capitalization) – це:

- 1) збільшення обсягу капіталу банку;
- 2) сукупна вартість цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку країни;
- 3) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, які може випустити компанія;
- 4) збільшення вартості банку у зв'язку зі зростанням його ринкової вартості;
- 5) додавання нарахованої суми відсотків до основної суми депозиту та подальше нарахування доходів на більшу суму;
- 6) питома вага цінних паперів певного виду в загальній сумі емісії цінних паперів або капіталі компанії – норма капіталізації;
- 7) додатковий випуск акцій з метою збільшення капіталу або спрямування частини доходів (прибутку, дивідендів) на збільшення капіталу банку;
- 8) капіталізація прибутку;
- 9) включення нарахованих і сплачених кредитором відсотків за використані кредити у вартість новостворених активів (будівлі, споруди), а не вирахування цих відсотків із прибутку чи віднесення на собівартість. Метою такої капіталізації є чітке відображення реальної вартості капітальних вкладень у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Як видно, поняття капіталізації є багатозначним. Відсутність уніфікованого підходу до нього не сприяє однакоому розумінню та застосуванню з урахуванням того, що чинне законодавство України висуває низку вимог до банків у контексті додержання показників достатності банківського капіталу.

Сидельников А. Є.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ

В епоху глобалізації і швидких темпів розвитку окремих країн і регіонів з різними рівнями соціально-економічної, політичної та культурної структури середовища стає все більш важливим напрямком знаходження і застосування найбільш універсальних, ефективних способів інтеграції в міжнародний розподіл праці. Україна, як і інші країни, відкрита до світової інтеграції.

Сучасна аграрна політика вже зробила певні кроки у формуванні наукових основ її функціонування. Встановлені стратегічні напрями здійснення аграрної реформи та комплекс конкретних заходів, спрямованих на прискорення розвитку сільськогосподарського виробництва. Проте через відсутність науково обґрунтованого механізму запровадження цих заходів, реформа у сільському господарстві ще не забезпечила європейського рівня.

Досліджено конкурентоспроможність продукції рослинництва, оцінено зв'язок аграрного сектору з іншими, розглянуто задачу максимізації доходу від реалізації продукції, виконано аналіз та спрогнозовані по-

казники зовнішньоекономічної діяльності розвитку сільського господарства. Експорт дає змогу отримати прибутки, а імпорт – забезпечити зменшення дефіциту певних товарів. На основі отриманих результатів зроблено висновки та надано пропозиції щодо їх практичного використання в межах об'єднаних територіальних громад.

Отже, через те, що в усіх галузях економіки сьогодні посилюється конкурентна боротьба, необхідно сприяти оптимізації зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств та дотримуватися певних шляхів для їх виконання: вести впевнену асортиментну політику для аграрної галузі; у сфері маркетингу постійно вивчати ринок; розвивати сервіс аграрних підприємств.

Смірнов Ю. В.

Класичний приватний університет
аспірант

Бугай І. В.

Класичний приватний університет
к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Формування ринкової фінансово-кредитної системи вимагає від банків підвищення ефективності діяльності, конкурентоспроможності банківських інструментів та послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання й управління банківською діяльністю.

У таких умовах значна роль відводиться аналізу діяльності банку, за допомогою якого обґрунтовуються стратегія і тактика його розвитку, уточнюються плани та управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються фінансові резерви, оцінюються результати діяльності управлінського персоналу, окремих підрозділів і банку в цілому.

Основними особливостями сучасного аналізу є всебічне вивчення фінансово-господарської діяльності банків, використання системного підходу до різних видів аналізу та виявлення резервів розвитку суб'єкта господарювання з метою ефективного використання наявних ресурсів. Тому запропонуємо методики комплексного системного аналізу основних фінансових показників діяльності банків з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Основну увагу треба уділити таким компонентам аналізу діяльності банку, як аналіз бухгалтерської звітності; горизонтальний та вертикальний аналіз; трендовий аналіз; розрахунок фінансових коефіцієнтів.

Окрім цього треба формувати аналітичні висновки, які, у свою чергу, впливають на управлінські рішення.

Водночас відзначимо, що явища і процеси, які відбуваються в навколишньому середовищі, неможливо осмислити тільки за допомогою аналізу. Досить часто виникає потреба у використанні інших методів, наприклад синтезу, який виявляє зв'язки і залежності між окремими частинами досліджуваного предмета. Сучасна діалектика виходить із єдності аналізу й синтезу як наукових методів вивчення реальності. Тільки аналіз і синтез у єдності забезпечують наукове вивчення явищ у їх усебічному діалектичному взаємозв'язку. Отже, аналіз у широкому розумінні – це спосіб пізнання предметів і явищ навколишнього середовища, заснований на розчленуванні цілого на складові та вивченні їх у всьому розмаїтті зв'язків і залежностей.

У зв'язку з суттєвими змінами на фінансовому ринку України зростає роль і значення аналізу банківської діяльності як для самого банку, так і для його ділових партнерів, клієнтів, акціонерів банку і держави в цілому. Регулярне проведення банком аналізу своєї діяльності дає змогу йому ефективно управляти активними й пасивними операціями для максимізації прибутку і забезпечення стабільного фінансового стану. Це особливо важливо в сучасних умовах, коли загострилося суперництво банків і небанківських фінансово-кредитних установ, які виконують різні операції щодо залучення вільних грошових ресурсів підприємств і населення. Такі установи успішно конкурують із банками, здійснюючи суто банківські операції, а також операції, які банки не мають права виконувати відповідно до законодавства (страхування, операції з нерухомістю та ін.) У вітчизняній економічній літературі поки що немає єдиного підходу до аналізу банківської діяльності комерційного банку. Немає навіть сталої думки щодо змісту цієї діяльності. У цій ситуації особливої актуальності набувають дослідження фінансового стану банку. Конструктивна роль таких досліджень полягає у їх спрямуванні на розроблення цілісного підходу до оптимізації управління банком.

Степура В. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА З ЕЛЕМЕНТАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В умовах ринкових відносин проблема вдосконалення структури і методів управління підприємством стає однією з найбільш важливих, через те що від якості управління, оптимізації його структури залежить виживання суб'єкта господарювання в конкурентній боротьбі. В силу цього теоретичне дослідження управління матеріально-технічним забезпеченням торговельного підприємства і обґрунтований вибір управлінських рішень є актуальним.

Запропоновано динамічну модель управління запасами, в якій термін доставки замовленого товару є ймовірнісною величиною. Модель дозволяє визначити коли необхідно замовляти наступну партію товару з тим, щоб мінімізувати збитки від зберігання товару на складі та уникнути штрафів за недопоставку замовленого обсягу виробів.

Досліджено теоретичні основи управління товарними запасами підприємства; проаналізовано сутність та склад товарних запасів підприємства та фактори, що впливають на їх обсяг; дослідити сутність стратегічного управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства; проведено дослідження моделей та методів управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства з точки зору оптимального управління запасами та багато продуктового управління запасами підприємства; проведено практичну реалізацію моделі управління матеріально-технічним забезпеченням та отримати прогнози стратегій діяльності підприємства з елементами штучного інтелекту.

Тиравський О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ У ПОВОЄННІ ЧАСИ

Нашому дослідженню підлягатиме розвиток банківського сектору у повоєнні часи. Дивлячись на те, що банківська система країни - це кровоносні судини економіки, і через неї кров економіки (гроші) наповнює силою весь організм держави, відновлює та поживляє її діяльність, і відповідно повоєнне відновлення України в значній мірі залежить від функціонування банківської системи, ми бачимо, що проблема актуальна і потребує наукового дослідження.

Основні принципи та засади роботи банківської системи задаються Законом України «Про банки і банківську діяльність» [1], але вказаний Закон фактично розрахований на звичайні умови діяльності держави, у надзвичайні ж часи необхідно проводити вдосконалення системи.

Так, зміцнення банківської сфери буде мати надзвичайне значення для успішного відновлення України. І деякі попередні міри можна виконати ще у період дії воєнного часу: розробка системи комплексної оцінки стану та якості активів після війни; планування рекапіталізації банківського сектору; розробка планів приватизації деяких великих державних банків; розробка ефективних процесів для вирішення питання непрацюючих кредитів-спадщини війни; розробка системи пільгового фінансування для відновлення порушених стратегічних об'єктів, і т.ін.

Закінчення війни потягне за собою необхідність мобілізації за заохочення коштів із внутрішніх та зовнішніх джерел та визначення пріоритетних напрямків їх використання, при збереженні загальної фінансової стабільності, тобто важливо забезпечити правильний баланс.

Зважаючи на вищесказане, бачимо такі пріоритетні напрямки реформ у банківській сфері [2]:

1. Робота з непрацюючими кредитами - неминучими наслідками війни: доступ до значної кількості комерційних об'єктів на даний час неможливий, відповідно комплексна та детальна оцінка якості активів можлива лише після припинення бойових дій. Така оцінка дасть можливість НБУ визначити потреби в рекапіталізації окремих банків та розробити загальний стратегічний підхід до врегулювання питання непрацюючих кредитів.

Значна частка всіх проблемних кредитів може бути прямим результатом бойових дій та окупації, а не економічної кризи як такої. Відшкодування (частини) вартості кредиту в таких випадках відрізнятиметься від традиційних посткризових заходів, які передбачають судові позови, переговори та/або стягнення застави з боржників. Можливий варіант їх повернення - за рахунок висування претензій Україною щодо заморожених у третіх країнах російських активів, для чого можливо створення спеціалізованого агентства.

2. Узгодження регулювання із нормами ЄС: оскільки Україна прагне вступити до ЄС якнайшвидше, то узгодженість із регулятивними та інституційними нормами ЄС може забезпечити важливі економічні вигоди ще до вступу.

Регуляторна та наглядова відповідність може допомогти створити рівні умови для філій міжнародних банківських груп та підтримати довгостроковий сталий розвиток їх діяльності в Україні.

Наприклад, узгодженість законів України щодо професійної таємниці та конфіденційності зі стандартами ЄС уможливить участь українців у спільних органах нагляду та реструктуризації.

3. Розвиток ринків грошей, облігацій та цінних паперів; в зв'язку з тим, що у повоєнні часи українські компанії та підприємці будуть особливо потребувати ширшого спектру інструментів для підтримки зростання свого бізнесу, то буде критично важливо посунути баланс фінансового сектору в бік ринків капіталу.

Для поживлення ринку цінних паперів знадобляться подальші регуляторні реформи. В Україні досі немає закону про фінансову заставу, а також необхідні реформи ринків деривативів, щоб гарантувати отримання Україною чіткого юридичного висновку щодо взаємозаліку та ліквідаційного взаємозаліку від Міжнародної асоціації свопів та деривативів.

Оскільки може сформуватися значний інтерес до підтримки економічного відновлення України з боку низки соціальних та відповідальних інвесторів, регулятор ринку цінних паперів (НКЦПФР) має надавати пріоритет розробці та впровадженню нормативних актів, які дозволять випуск корпоративних та муніципальних облігацій із використанням надходжень для задоволення визначених суспільних потреб.

4. Фінансування малого бізнесу та фінансова інклюзивність: розвиток фінансового сектору України має бути корисним широким верствам населення країни, сприяючи відновленню робочих місць і засобів до існування.

Банки – повинні будуть скоригувати свою практику кредитування, щоб стати більш інклюзивними та універсальними кредиторами.

Раніше уряд країни запровадив кілька політик і програм підтримки малого та середнього бізнесу, який постраждав через пандемію COVID-19, які передбачали часткову компенсацію відсоткової ставки, а також кредитні гарантії. Деякі з цих програм можна використовувати знову після війни.

Одночасно зі спробами збалансувати фінансову систему України в бік більшого залучення акціонерного капіталу, уряд також може розглянути схеми податкових стимулів для підтримки компаній, які бажають збільшити свій капітал.

Невеликим експортерам можна допомогти досягти відповідності стандартам ЄС. Це буде особливо важливо для підприємств, які залежали від торгівлі з Росією та Білоруссю та потребують доступу до нових ринків.

5. Мобілізація зовнішнього фінансування за збереження фінансової стабільності

Оскільки міжнародні донори допомагають Україні у повоєнній відбудові, дуже важливо забезпечити регулярність та прогнозованість надходжень від донорів і поступово покладатися на комерційні рішення з метою створення в Україні жвавого фінансового ринку капіталу після завершення періоду відбудови.

Чим раніше влада сформулює післявоєнну стратегію розвитку фінансового сектору, тим меншою буде політична невизначеність і тим легше буде залучити приватних інвесторів до процесу відбудови України. Деякі кроки на цьому шляху уряд вже виконує, зокрема були розроблені та прийняті «Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» [3].

Взагалі можна сказати, що, незважаючи на тяжкий воєнний час, банківська система України працює досить стабільно й продовжує виконувати свої основні функції, що дає можливість розраховувати на її працеспроможність і подальше функціонування й у повоєнні часи, але невизначеність і мультіваріантність стану економіки країни в цілому й банківської сфери зокрема по закінченню воєнного стану потребує подальшого більш досконалого вивчення вказаної теми, з урахуванням можливих змін у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 18.10.2023).

2. Відбудова України: принципи та політика / за ред. Ю. Городниченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. SEPR PRESS. С. 161–210.

3. Про схвалення основних (стратегічних) напрямів діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 356-р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.10.2023).

Ткач А. А., Севастьянович Т. В.

Класичний приватний університет

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Між інституціональною теорією і цифровими технологіями, як між інституціональною економікою і цифровою економікою існує прямий зв'язок. Адже будь-які зміни інститутів викликають зміни в технологіях, а прогрес технологій потребує змін в інститутах.

Інституціоналізація цифрової економіки означає, створення сприятливого середовища для виробництва і обміну у вигляді норм права. Інституціоналізацією цифрової економіки можна назвати процес ухвалення (оформлення) конкретних правових актів, що регламентують діяльність суб'єктів цифрового ринку.

Трансформація економічних систем передбачає інституціоналізацію цифрової складової у певний проміжок часу і повинна включати два періоди.

1. У короткостроковому періоді:

– Правове закріплення правил і норм (інститутів), які обмежують цифрову взаємодію економічних суб'єктів та їх поведінки, відповідно до вимог цифровізації економічної системи;

2. У довгостроковому періоді:

– Формування, легітимізація та суспільного визнання певних правил і норм цифрової економіки;

– Закріплення цього визнання в неформальних правилах, традиціях поведінки і взаємодії усіх суб'єктів цифрової економіки.

У невизначеному середовищі трансформаційної економіки формування нових інститутів, що призводять до успіху і утворюють сприятливе середовище для усіх учасників економічних відносин, стає головним завданням економічної політики держави та менеджменту усіх рівнів. Переваги цифрової економічної системи можуть реалізовуватися шляхом розвитку інститутів підприємництва, ефективних і захищених контрактних відносин, ліквідного ринку капіталів, дотримання чітких правил організації діяльності підприємств, фірм і корпорацій, нормального конкурентного порядку з відповідними правилами виходу та входу на ринок – тобто усього того, що становить зміст цифрової економіки та втілено у закони чи правила.

Отже, цифрова трансформація, пов'язана з радикальною перебудовою глибинних неформальних інститутів, у зв'язку зі змінами технологій, соціально-економічного та політичного середовища. Зміни формальних інституціональних основ цифрової економіки відбувається нерівномірно, а закріплення формальних інститутів відстає від цифрових технологічних інновацій. Тому, для прискорення інституціональних перетворень, необхідна достатня кількість первинних інституційних змін, які повинні і здатні стати генераторами наступних цифрових метаморфоз і забезпечити їх незворотність.

До таких норм можна віднести специфікацію прав усіх форм власності, зміну трансакційних витрат, формування цифрової інфраструктури товарного та фондового ринків, контрактну економічних відносин, антимонопольне та корпоративне законодавство тощо.

Інституціоналізація – це процес створення єдиного цифрового ринку, що ґрунтується на таких базових інститутах:

– доступ до онлайн-продуктів і послуг;

- розвиток цифрової інфраструктури;
- виробництво, торгівля та споживання цифрової продукції і послуг;
- створення інститутів регулювання цифрової економіки;
- зростання цифрової економіки.

Туриченко В. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У сучасному банкінгу цифровізація є ключовим фактором, що впливає на формування маркетингових стратегій банківських установ. Вона перетворює традиційний банкінг та вимагає адаптації від банків, які прагнуть залишитися конкурентоздатними та залучити нових клієнтів. Ось кілька ключових аспектів формування маркетингової стратегії банківських установ в умовах цифровізації:

1. Цифрова присутність. Банки повинні мати сильну онлайн-присутність, включаючи веб-сайт та мобільний додаток, щоб забезпечити зручний доступ клієнтів до банківських послуг.
2. Персоналізація. Використання аналітики та великих даних для створення персоналізованих послуг та пропозицій для клієнтів.
3. Маркетинговий автоматизація. Використання маркетингових автоматизаційних інструментів для збору та обробки даних клієнтів, а також автоматичної розсилки інформації та пропозицій.
4. Кібербезпека. Підвищення рівня кібербезпеки та забезпечення захисту конфіденційності клієнтських даних є критичними аспектами для впевненості клієнтів у безпеці їхніх фінансових операцій.
5. Мультимедійний контент. Використання відео, аудіо та інших форм мультимедійного контенту для покращення комунікації з клієнтами та пояснення складних фінансових питань.
6. Соціальні медіа. Ефективне використання соціальних медіа для комунікації з клієнтами, відповіді на їхні запитання та створення спільноти навколо банку.
7. Інновації. Активна участь у розробці та впровадженні нових фінансових технологій (FinTech) та інших інновацій для поліпшення банківських послуг.
8. Освіта клієнтів. Надання освітніх матеріалів та ресурсів для покращення фінансової грамотності клієнтів.
9. Клієнтська підтримка 24/7. Забезпечення доступу до клієнтської підтримки цілодобово та на різних комунікаційних платформах.

Ці аспекти визначають стратегію, які дозволять банківським установам ефективно конкурувати в умовах цифровізації та забезпечити залучення та утримання клієнтів. Загальний напрямок маркетингової стратегії банківських установ в умовах цифровізації полягає в тому, щоб зробити банк доступним, зручним та надійним для своїх клієнтів.

Цифрова трансформація вимагає від банків не лише впровадження нових технологій, але й змін у підходах до маркетингу та взаємодії зі споживачами. Відкриваються нові можливості для сприяння інноваціям та розширення клієнтської бази. Стратегія маркетингу має бути адаптивною та орієнтованою на відповідь на змінювані потреби та очікування клієнтів у світі цифрових фінансових послуг.

У цьому контексті, формування маркетингових стратегій стає завданням, що передбачає ретельний аналіз ринку, конкурентів та клієнтської аудиторії. Також важливо мати ясне бачення місця банку в цифровому екосистемі та розробляти інноваційні підходи до взаємодії з клієнтами.

У підсумку, формування маркетингових стратегій банківських установ в умовах цифровізації вимагає гнучкості, технологічного розвитку та постійного аналізу ринкових тенденцій. Банки, які успішно адаптуються до цього нового середовища, матимуть можливість надовго залишити свою позицію на ринку та надати якісні фінансові послуги своїм клієнтам.

Тюпа Є. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

МОДЕЛЮВАННЯ СЦЕНАРІЮ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні стрімко розвивається не тільки ринкова економіка, але й все, що її стосується – це інформаційні технології, наука, конкуренція, потреби до якості та обслуговування. Дуже швидко змінюється поведінка та реакція на навколишні події, пропозиції, рекламу та на світ взагалі. А це підтверджує актуальність та необхідність використання на практиці українських підприємств ідей стратегічного маркетингу та сценарного моделювання розвитку.

Стратегія в економіці – це довготермінові плани керівництва, що спрямовані на закріплення її позицій, задоволення споживачів та досягнення перспективних цілей. Наряду з цим є і таке розуміння стратегії, як довготермінові рішення керівників підприємств у відношенні до маркетингу, виробництва, фінансів, комерції, персоналу та ін. Таким чином фірма повинна виробляти стратегії та керувати ними в наступних трьох сферах:

- внутрішні ресурси підприємства;
- бізнес-коло, в якому компанія функціонує;
- можливість компанії створювати доповнювану вартість.

Стратегія потрібна кожному підприємству, що прагне успіху. Вибір стратегії означає, що з усіх можливих варіантів розвитку та способів діяльності, що відкриваються перед фірмою, воно обирає свій конкретний шлях. Добре розроблена стратегія – основа зростання конкурентоспроможності фірми, сильної конкурентної позиції на ринку та формуванню такої організації, що за допомогою удосконалення структури управління та зростанню організаційної культури мала б можливість з успіхом працювати в жорстких ринкових умовах.

При розробці економічної стратегії створюється підсистема функціональних стратегій, розроблювальних для основних напрямків діяльності компанії. До основних функціональних стратегій, що розробляються як окремі блоки в рамках головної стратегічної концепції, відносяться:

- фінансова стратегія;
- продуктово-маркетингова;
- виробнича;
- стратегія управління персоналом;
- стратегія технологічного розвитку.

Реалізація функціональної маркетингової стратегії спрямована на створення комплексу конкурентних переваг і ефективне використання підприємством можливостей з боку ринку для досягнення його стратегічної мети [1].

Стосовно дослідження ефективності діяльності торговельного підприємства можна зауважити, що виробнича стратегія втрачає свою актуальність, а стратегія технологічного розвитку займає головну позицію в розвитку підприємства шляхом ІТ-розробок та використання програмних продуктів спрямованих на розвиток сегменту ринку, що в off-line режимі можна вважати потенційним. При чому актуальним постає питання моделювання алгоритму on-line діяльності торговельного підприємства та аналізу ефективності діяльності відносно діяльності в off-line режимі. Для торговельного підприємства основною та першочерговою функціональною стратегією можна вважати стратегію технологічного розвитку, виходячи з результатів якої слід розробляти продуктово-маркетингову стратегію, стратегію управління персоналом та фінансову стратегію.

Список використаних джерел

1. Романишин М. І., Шпак Н. О. Моделювання варіантів сценаріїв розвитку подій при формуванні стратегії забезпечення економічної стабільності підприємства. *Економіка промисловості*. 2017. № 2. С. 144–151.
2. Полянська А. С. Сценарний метод формування напрямків розвитку організації. *Економічний просвіт*. 2018. № 13. С. 208–214.

Фурсенко А. Р.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТЕРИТОРІЙ

Визначений стратегічний вектор України в напрямку формування партнерської взаємодії з європейськими спільнотами вимагає від регіонів посиленої уваги щодо обґрунтування фінансової політики через ефективний менеджмент. Адже процес децентралізації розширив можливості місцевих бюджетів не лише щодо питань збільшення частки самостійності формування дохідної бази і зменшення трансфертної складової, а й посилив відповідальність за видаткову частину та алгоритм використання з позиції максимізації кінцевого результату.

Позитивним фактором можна вважати формування бюджету участі в частині менеджменту за розподілом видатків та використання коштів (рис. 1), як одного з дієвих форм фінансового управління, що сприяє ефективній реалізації проєктів в напрямку здійснення витрат, включаючи співфінансування з місцевих бюджетів.

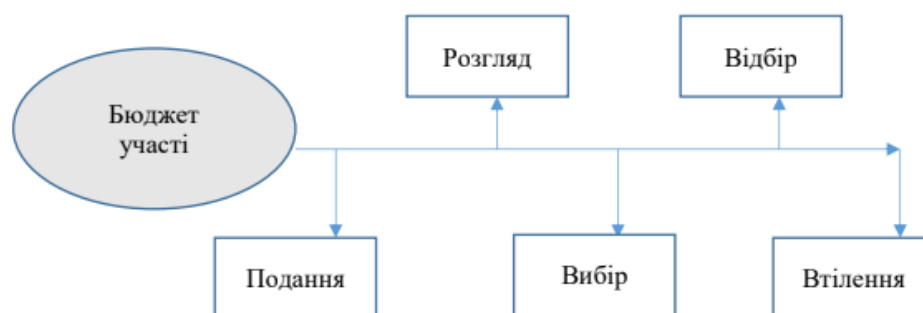

Рис. 1. Реалізація бюджету участі громади

Разом з тим, фінансові можливості є важливим індикатором, що генерують в собі якість життя та соціально-економічний розвиток території, забезпечуючи ефективність.

Однак, сьогодні мають місце негативні фактори впливу на економічні процеси країни, що локалізують територію в напрямку неефективності прийняття фінансово-економічних рішень. Відтак, важливо сформулювати стратегію та побудувати тактику фінансового управління з обґрунтуванням безпечних орієнтирів в разі зміни політичної, економічної або соціальної ситуації.

Вирівнювання та подолання територіальних диспропорцій залежить першочергово від механізму та інструментів фінансового менеджменту, що працюватимуть на паритетних умовах через якість, ефективність, відповідальність. Тобто, територіями мають створюватись підґрунтя для структурних зрушень, задля забезпечення розвитку та формування ефективного територіально-економічного простору. Також має бути розроблений підхід щодо групи фінансових індикаторів, які б визначали реальну спроможність громади залучати додаткові можливості до бюджету участі.

Відтак, досягнення ефективності фінансового менеджменту територій вимагає не лише перегляду проблем на державному рівні через вирівнювання нерівностей, бюджетного регулювання, стабілізації ринкового середовища, покращення якості життя, а й посилення активності на самих територіях, задля забезпечення вирішення проблем соціально-економічного характеру, окреслення реальних можливостей фінансового забезпечення територій, розподілу та використання їх дохідної бази.

Список використаних джерел

1. Недопад Г. В. Теоретичні аспекти дослідження бюджетної ефективності території. *Економічні науки* : зб. наук. пр. Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка». 2020. Вип. 17 (67). С. 334–341.

Чабанець О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Організація оплати праці значною мірою залежить від якості нормативних матеріалів, оскільки застосування завищених норм часу і занижених норм виробітку в оцінці величини затрат праці призводить до порушення принципу оплати залежно від кількості затраченої праці.

Ефективність праці певною мірою визначається діючою системою заробітної плати. Заробітна плата як соціально-економічна категорія, з одного боку, є основним джерелом грошових доходів працівників, тому її величина значною мірою характеризує рівень добробуту всіх членів суспільства. З іншого боку, її правильна організація зацікавлює працівників підвищувати ефективність виробництва, а відтак безпосередньо впливає на темпи й масштаби соціально-економічного розвитку країни.

Мотиваційний механізм безпосередньо заробітної плати має визначальне значення й, зокрема в реалізації стратегії на перспективу. Однак це значення обумовлене не тільки робочою часткою заробітної плати загалом, доходів працівника. Традиційно у свідомості працівника заробітна плата психологічно асоціюється з визнанням його авторитету на підприємстві, побічно виражає його соціальний статус. Через заробітну плату працівник побічно оцінює себе, свої успіхи в роботі порівняно з іншими. Заробітна плата може бути й невисокої (який вона була всі застійні роки прямого державного керування економікою), але якщо вона виявилася вище, ніж у колег по роботі, те й мотиваційна дієвість буде вище.

При конструюванні тієї або іншої системи участі, що базується на показнику прибутку, варто враховувати труднощі визначення зв'язку між його збільшенням і внеском конкретного працівника. От чому часто вводяться системи мотивації, які зв'язуються з результатами безпосередньої виробничої діяльності (економія ресурсів, ріст обсягу продажів і ін.). Тим самим системи участі в доходах трансформуються в системи участі в результатах.

Заробітна плата – сукупність винагород у грошовій або натуральній формі, отриманих працівниками за фактично виконану роботу, а також за періоди, що включають у робочий час. Оскільки джерелом виплати заробітної плати є національний доход, то величина фонду заробітної плати трудового колективу, кожного працівника повинна бути поставлена в пряму залежність від досягнутих кінцевих результатів.

Необхідність розробки такого механізму оцінки праці у якості мірила трудового внеску кожного працівника й підрозділів – значить знайти ключ до рішення глобального завдання свідомого включення закону економії часу в мотиваційний механізм керування.

Чепелєв А. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В сучасних умовах бюджет представляє собою складне соціально-економічне явище, об'єктивність якого зумовлена існуванням держави, а також необхідністю перерозподілу валового внутрішнього продукту між регіонами країни в зв'язку з нерівномірністю формування та розподілу доходів, між окремими адміністративно-територіальними утвореннями в процесі трансформаційних змін.

Роль місцевих бюджетів значною мірою проявляється у функціях, які вони виконують. Головними функціями місцевих бюджетів є:

1. розподільна функція – полягає у перерозподілі чистого доходу між суб'єктами бюджетних відносин;
2. контрольна функція – полягає у забезпеченні реалізації заходів фінансового контролю впродовж усього бюджетного процесу;
3. стабілізаційна функція – передбачає вплив на обсяги споживання суспільства, рівень зайнятості, темпи інфляції тощо;
4. функція фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування – полягає у формуванні матеріальної та фінансової бази місцевих бюджетів для реалізації органами місцевого самоврядування своїх функцій [1].

Місцеві бюджети відображають результат функціонування місцевих фінансів. Зокрема, система місцевих фінансів визначає джерела наповнення місцевих бюджетів та напрями використання мобілізованих

коштів. Сукупно ці рішення впливають на всі сфери розвитку відповідної територіальної громади: розвитку бізнесу, якості життя населення, дотримання визначених суспільних пріоритетів (рис. 1).

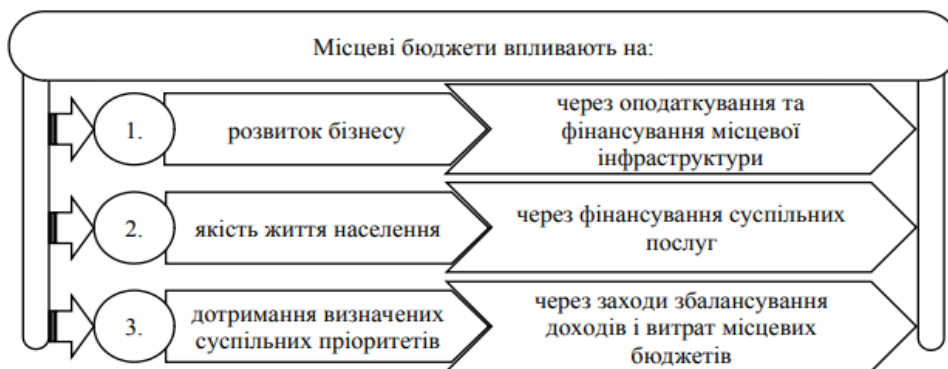

Рис. 1. Вплив місцевих бюджетів на розвиток територіальної громади

Процес формування місцевих бюджетів включає такі етапи як складання, розгляд та їх затвердження. Таким чином, місцеві бюджети, які є офіційним документальним носієм місцевих фінансів та планами формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, вирішення суспільних проблем локального рівня, наближення надання державних послуг безпосередньо до їх споживачів та покращення рівня життя населення. Саме тому місцевим бюджетам відведено чільне місце не лише в системі суспільних фінансів, а й в економічній системі будь-якої держави.

Список використаних джерел

1. Полинюк Н. І. Місцеві бюджети у структурі бюджетної системи України в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми функціонування господарської системи України* : XXII Міжнар. наук. конф. Львів, 2015. С. 166–167.

Шмалько О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

У сфері управління місцевими бюджетними ресурсами існує проблема невміння місцевої влади реалізувати прихований податковий потенціал відповідної території. Внаслідок значного обсягу тіньової діяльності та зайнятості поза увагою фіскальних органів влади залишаються персональні доходи громадян, підприємницька діяльність незареєстрованих суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу, що призводить до втрат місцевого бюджету від недоотриманого податку на доходи фізичних осіб, збору за провадження окремих видів підприємницької діяльності, плати за землю тощо.

Для оптимізації системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні необхідно:

1. розширити перелік власних доходів місцевих бюджетів;
2. вдосконалити систему регулювання міжбюджетних відносин;
3. стимулювати розвиток державно-приватного партнерства;
4. посилити громадський контроль за прийняттям рішень у сфері планування та управління фінансовими ресурсами територіальних громад; за дотриманням місцевою владою норм бюджетного законодавства;
5. сприяти створенню нових робочих місць з достойною заробітною платою;
6. викоринити неформальну зайнятість, знизити тінізацію системи оподаткування, збільшити податкостроможність регіонів країни.

Важливого значення у контексті створення спроможних територіальних громад набуває розподіл податків між місцевими бюджетами. Не втрачає актуальності питання раціональності розподілу одного з основних бюджетотворюючих податків місцевого бюджету – податку на доходи фізичних осіб. Мова йде про можливість зміни порядку зарахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання фізичної особи-платника. Склалася така ситуація, що упродовж багатьох років жителі територіальної громади, працюючи за її межами, підтримують розвиток тієї громади, де розміщено підприємство (оскільки ПДФО надходить до бюджету громади, де розміщене підприємство), в той же час працівники та їхні сім'ї отримують соціальні послуги (медичні, освітні, культурні тощо) в громадах, де фактично проживають. А це вже спричиняє певні диспропорції в наявності джерел для розвитку територіальних громад [1].

Проте, зміна порядку зарахування ПДФО до місцевих бюджетів може супроводжуватися певними труднощами:

1. зростає складність адміністрування податку, що вимагатиме додаткових витрат коштів та часу;
2. виникне необхідність постійного контролю місця проживання працівника для правильного та своєчасного перерахування податку;
3. позитивного ефекту щодо збільшення доходів до бюджету може не відбутися, якщо в межах громади проживає велика чисельність непрацюючого населення [1].

Загалом, повинно відбуватися вдосконалення форм та методів системи адміністрування податків в напрямку спрощення, оптимізації та прозорості водночас з покращенням обслуговування платників податків,

покращенням аналітичної складової, превентивного виявлення ризиків запровадження нових якісних інформаційних послуг.

Список використаних джерел

1. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2006. № 4. С. 24–37.

Юшенкова М. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ

У сучасних умовах глобальної конкуренції і економічної нестабільності, ефективне управління витратами є ключовим фактором для успіху підприємств. Процес формування витрат включає в себе складний набір операцій, які потребують систематичного аналізу та оптимізації. Удосконалення системи управління витратами не є відокремленим процесом, а стає невід'ємною частиною стратегічного управління підприємством.

Існують певні напрями удосконалення механізму управління процесом формування витрат з метою підвищення ефективності діяльності підприємств.

1. Визначення інструментів для аналізу витрат

Один із перших кроків удосконалення процесу управління витратами – це вибір правильних інструментів для аналізу та моніторингу витрат. Велика кількість програмних продуктів і систем управління фінансами доступні на ринку, і підприємства повинні визначити, які інструменти найкраще відповідають їхнім потребам. Важливо, щоб ці інструменти надавали можливість детального аналізу витрат за різними категоріями і допомагали відстежувати витрати в реальному часі.

2. Удосконалення процесів бюджетування

Бюджетування – це важливий етап у формуванні витрат підприємства. Удосконалення процесу бюджетування дозволяє керівництву компанії краще розуміти, які витрати є пріоритетними і де можливі зниження. Важливо залучити весь колектив до бюджетного процесу і створити механізми для моніторингу виконання бюджету.

3. Впровадження системи внутрішнього контролю

Системи внутрішнього контролю допомагають попереджати витрати, що можуть бути недоцільними або незаконними. Вони допомагають виявляти і усувати можливі ризики в області фінансів і витрат. Впровадження системи внутрішнього контролю допомагає підприємствам зберегти ресурси та підвищити ефективність управління витратами.

4. Постійний аналіз та оптимізація

Процес формування витрат повинен бути постійною точкою уваги для підприємства. Регулярний аналіз витрат і пошук можливостей для їх оптимізації дозволяють компаніям знижувати витрати і підвищувати ефективність діяльності. Співпраця між фінансовими і операційними відділами компанії може сприяти ідентифікації і реалізації оптимізаційних заходів.

5. Постійна навчаність і розвиток персоналу

Удосконалення механізму управління витратами потребує компетентності та знань. Компанії повинні інвестувати у навчання та розвиток свого персоналу в області фінансів і управління витратами. Це допомагає створити ефективну команду, яка здатна оптимізувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність підприємства.

Таким чином, удосконалення механізму управління процесом формування витрат – це важливий крок для підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах. Це вимагає злагоджених зусиль, систематичного підходу та постійного аналізу. Інвестування у цей процес призведе до зменшення витрат, підвищення ефективності та збільшення прибутковості, що робить цей крок важливим для будь-якого підприємства, яке бажає залишатися конкурентоспроможним у сучасному бізнес-середовищі.

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПОДАТКОВОЇ ТА ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Банащук О. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Гнезділова О. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах сьогодення торговельна діяльність, яка є складовою економіки України, потребує розробки єдиних методологічних рекомендацій для організації бухгалтерського обліку і проведення аудиту. На підприємствах торгівлі основним видом діяльності є торговельна діяльність, тому найбільшу питому вагу займають доходи від торговельної діяльності. Отримання доходів створює основу для самофінансування підприємств торгівлі за умови, якщо витрати підприємства для торговельної діяльності або іншої діяльності, а також для виконання зобов'язань менші, ніж доходи для їх покриття.

Основними джерелами доходів від торговельної діяльності є торговельна надбавка до ціни придбання продукції та товарів, а також торговельна знижка з продажної ціни товару. Оптимізація доходів підприємств торгівлі спрямована на збільшення їхнього розміру, а тому потребує їх системної класифікації, що дає змогу встановити особливості їх розподілу та формування за визначеними об'єктами управління.

Відповідно до П(С)БО 15 доходи класифікуються за різними ознаками, а саме: реалізації товарів, продукції, інших активів, придбаних із метою продажу (крім інвестицій у цінні папери); використання активів підприємства іншими юридичними та фізичними особами, результатом яких є отримання дивідендів і відсотків, а також надання послуг. Відповідно до податкового законодавства доходи, отримані підприємствами торгівлі, класифікують за двома групами, це операційні доходи, які отримані від реалізації товарів (робіт, послуг), та позареалізаційні доходи. Доходи підприємств торгівлі залежно від виду їхньої діяльності, здійснення якої дало змогу отримати доходи, можуть класифікуватися таким чином. Доходи від продажу продукції та товарів, а також від операцій із тарою – тільки якщо у підприємства тільки торговельна діяльність. Якщо на підприємстві торгівлі виробнича діяльність, то доходи можуть класифікуватися як виручка від реалізації всіх видів товарної продукції, напівфабрикатів, відходів, виручка від послуг промислового характеру та ін.

Торговельні підприємства також можуть отримувати доходи як посередницькі, тобто додаткову виручку, або комісійні винагороди, або комісійні винагороди, виражені відсотками, або доходи від робіт (послуг), які виконані тимчасовими колективами для інших підприємств та додаткова виручка від реалізації продукції.

Доходи від інвестиційно-кредитної діяльності можуть класифікуватися на доходи, які отримані від пайової участі в спільних підприємствах, від лізингу (надання майна в оренду), дивіденди (акції, облигації, цінними паперами), що придбані підприємством, та ін. Інші види доходів підприємств торгівлі можуть бути доходами від курсової різниці валютних коштів, якщо вони належать підприємству торгівлі.

Для удосконалення можливостей обліку доходів торговельних підприємств запропонуємо розширити їхню класифікацію для систематизації за товарним класифікатором, тобто дохід від реалізації продовольчих товарів та дохід від реалізації непродовольчих товарів, а також дохід за видами торгової марки товарів.

Зміст даних про доходи, що відображаються в управлінській та фінансовій звітності, забезпечить групування доходів за періодом та терміном представлення формування, тобто попереднього періоду та звітного періоду, а також за сезонністю реалізації (дохід від реалізації сезонних товарів та дохід від реалізації позасезонних товарів), це дасть можливість отримання доходу в майбутньому.

Правильна класифікація доходів дає змогу визначити особливості їхнього формування, розподіл за об'єктами управління, оскільки значні втрати підприємств та організацій зумовлює саме недооцінка ролі управління доходами та витратами. У підсумку це загалом негативно впливає на рівень виробничих витрат та на результати господарювання сучасних підприємств торгівлі.

Волик Н. Г.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
к.е.н., доцент

ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управлінський облік – це важливий елемент системи управління підприємством, який дає можливість оперативно приймати управлінські рішення, контролювати ключові моменти основної діяльності, спостерігати за динамікою змін фінансових показників, у тому числі за доходами та витратами, та на основі них визначати подальшу тактику та стратегію на короткострокову та довгострокову перспективу.

Для ефективної організації управлінського обліку на підприємстві потрібно розуміти, що цей процес охоплює цілий ряд етапів, які поступово впроваджуються в організації. До основних етапів управлінського обліку відносять: підготовчий, організаційний, методологічний, технічний, та завершальний.

Підготовчий етап спрямований на визначення доцільності використання управлінського обліку на підприємстві в залежності від його розміру та організаційно-правової форми, чисельності співробітників, кількості підрозділів, виду діяльності.

Організаційний етап спрямований на розробку і затвердження відповідних положень та наказів щодо організації управлінського обліку, посадових інструкцій, тощо, тобто відбувається правове затвердження даного процесу.

На методологічному етапі визначається структура та види витрат, які, своєю чергою, розподіляються за центрами відповідальності для ефективного управління витратами підприємства, визначення нормативів щодо фінансових показників з метою мінімізації витрат та максимізації прибутку.

Технічний етап містить розробку програмного забезпечення та документообігу для ефективного ведення управлінського обліку, визначення строків подання внутрішньої звітності.

Останній (завершальний) етап пов'язаний із формуванням управлінських звітів, виявлення відхилень від нормативів, тобто здійснення контролю отриманих показників та внесення пропозицій щодо подолання дисбалансу підприємства.

У сучасних умовах господарювання формування системи управлінського обліку на підприємствах вимагає: розробки фінансового планування на короткострокову та довгострокову перспективу; формування автоматизованої моделі введення управлінського обліку та розробки структури та методів подання управлінської звітності; використання сучасних методів обліку витрат; визначення центрів відповідальності, посадових функцій з метою чіткого розподілу обов'язків між працівниками, цехами, підрозділами; здійснення регулярного внутрішнього контролю з метою систематизації даних та проведення їх багатофакторного бізнес-аналізу; розробки на законодавчому рівні методичних рекомендацій щодо ведення управлінського обліку на підприємстві; використання міжнародного досвіду ведення внутрішньої облікової політики для об'єктивної оцінки стану підприємства за міжнародними критеріями та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Важливість формування системи управлінського обліку зумовлена необхідністю оптимізації виробничих процесів, економії ресурсів і підвищення оперативності управлінського впливу, потребою у переході до вищого рівня господарювання, відповідно до сучасного стану розвитку наукових технологій і, як наслідок, управління. При створенні системи управлінського обліку необхідно враховувати як сформульовані принципи ведення обліку, так і рекомендовані до впровадження (система бюджетного планування, застосування оцінювальних і порівняльних показників діяльності, зміна основи формування і розподілу операційних витрат та ін.).

Гумен К. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Мащенко О. В.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах успіх діяльності кожного підприємства залежить від рівня економічної ефективності виробництва готової продукції. З прийняттям національних стандартів бухгалтерського обліку в Україні виникла необхідність по-новому відображати господарські операції з виробництва готової продукції та її реалізації.

Облік і аналіз готової продукції передбачає комплекс заходів, які забезпечують своєчасний і якісний облік виробництва, випуску і реалізації готової продукції не тільки за весь звітний період, але і в короткостроковій перспективі, а також заходи щодо контролю за цілісністю готової продукції та її своєчасним відвантаженням покупцям.

Реалізація готової продукції має першорядне значення для сучасного підприємства. Готова продукція та її реалізація є найважливішим економічним показником в управлінні підприємством. Процес реалізації завершує кругообіг господарських засобів підприємства та дозволяє йому виконувати свої зобов'язання перед державним бюджетом і банками. Реалізація готової продукції є метою діяльності підприємства і завершальною стадією кругообігу коштів, завершення якої визначає результати господарської діяльності та ефективність виробництва.

Метою аналізу виробництва та реалізації готової продукції є обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на збільшення обсягів реалізації, посилення конкурентоспроможності підприємства на ринку, збільшення частки ринку і, в кінцевому підсумку, поліпшення фінансових результатів діяльності.

Основними проблемами обліку та аналізу готової продукції та її реалізації на сучасних підприємствах є:

– відсутність єдиного підходу до класифікації результатів виробництва знижує можливість точної ідентифікації об'єктів обліку;

– неповне відображення у фінансовій звітності інформації про формування виробничої собівартості у складі результатів виробництва, що знижує ефективність контролю якості продукції, її конкурентоспроможність та прибутковість;

Окремої уваги потребує налагодження обліку реалізації готової продукції на підприємствах, який повинен включати повноту та своєчасність відображення інформації про реалізацію в системі бухгалтерського обліку.

Удосконалення обліку реалізації готової продукції стосується насамперед первинної документації. Це передбачає більш оперативну реєстрацію та обробку інформації в момент продажу, підвищення об'єктивності аналітичної інформації, кращий контроль за обліком вибуття готової продукції, запасів і товарів, а також економію ресурсів і трудових витрат на документування та обробку інформації.

Торговельним підприємствам слід встановлювати мікропроцесорне обладнання, здатне ідентифікувати окрему одиницю готової продукції. Використання такого обладнання необхідне тому, що інформація про всі операції може бути отримана в момент і в місці їх здійснення.

Автоматизація процесу обліку реалізації готової продукції забезпечує контроль за надходженням оплати від покупців за відвантаженою продукцією, скорочує час, необхідний для визначення суми заборгованості з ПДВ та спрощує процес розподілу невиробничих витрат.

Необхідні також наукові підходи та нормативні зміни, такі як Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», обліково-нормативна система, що базується на принципах сучасної економічної теорії та враховує антикризові програми розвинутих країн.

Єршомін С. М.

Класичний приватний університет
аспірант

КРИТЕРІЙ ОПТИМАЛЬНОСТІ ЯК БАЗОВИЙ ПАРАМЕТР ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Одним із принципів здійснення публічних закупівель, визначених ЗУ «Про публічні закупівлі» [1] – є максимальна економія і ефективність. Запорукою ефективного та успішного проведення процедур закупівель – є їх оптимальне планування. Важливий етап планування закупівель – визначення очікуваної вартості предмета закупівлі. Так, заниження очікуваної вартості закупівлі може призводити до відсутності інтересу до закупівлі з боку учасників ринку і, як наслідок, неуспішності такої закупівлі [2].

Разом з тим на даний час нормативно не врегульовано питання визначення очікуваної вартості предмета закупівлі, у зв'язку з чим у замовників часто виникають питання щодо шляхів та методів оптимального визначення вартості закупівлі на етапі її планування [2].

Ефективність системи державних закупівель розуміється як сума витрат на досягнення поставлених цілей і означає здатність отримати максимальний результат для забезпечення державних потреб за рахунок виділених для цього державних фінансових ресурсів. Для оцінки ефективності необхідно виробити критерії, або ж систему комплексних показників, які дозволили б оцінити міру (ступінь) ефективності державних закупівель. До таких критеріїв можна віднести: економність; результативність; оптимальність; еволюційність і адаптивність; мобільність.

Критерій оптимальності – є тим базовим параметром, по якому функціонування системи державних закупівель визнається ефективним або неефективним. Вираженням критерію оптимальності можуть служити два основні показники: шкала оцінок корисності сукупності придбаних благ і ранжирування переваг.

Відносно першого критерію оптимальності системи державних закупівель слід зазначити, що корисність сукупності придбаних благ означає, що при максимізації цільової функції системи можна досягти економічного оптимуму державної закупівельної діяльності. Корисність благ, що придбавалися в результаті державних закупівель, є серйозною передумовою для підвищення їх економічного ефекту. У цих цілях треба забезпечити такі умови для здійснення державних закупівель, які б сприяли зміні її структурних пропорцій раніше, ніж проявляться негативні результати виниклих диспропорцій. Іншими словами, оптимізація структурних елементів системи державних закупівель припускає підвищення рівня її збалансованості.

Проілюструємо чинник оптимізації системи державних закупівель на прикладі двох фонових елементів цієї системи: використання бюджету для планування і управління державними закупівлями (критерій бюджетних обмежень) і критерій вибору оптимального постачальника по державному замовленню.

Перший елемент – використання бюджету для планування і управління державними закупівлями. Якщо необхідні кошти до бюджету не були закладені заздалегідь, закупник може зіткнутися з тим, що йому не можна скористатися перевагами закупівель на готівковому ринку або придбанням більших кількостей матеріалів за вигідними цінами. Для цього довгострокове планування державних потреб і бюджет, необхідний для фінансування очікуваних потреб і можливостей, мають бути більшими.

Другий компонент, пов'язаний з проблемою вибору оптимального постачальника, що претендує на участь в державних закупівлях. Перевірка нового постачальника часто вимагає великих витрат часу і ресурсів, тому її слід виконувати тільки по тих постачальниках, у яких в майбутньому дійсно можна розмістити велике замовлення. Оцінка претендентів спрямована на отримання відповідей на два принципові питання:

1. Чи може цей претендент задовольнити вимоги державного підприємства, що закуповує, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі?
2. Чи є у постачальника достатня мотивація, щоб задовольняти запити державного замовника відповідно до його очікувань?

Для того, щоб відповісти на обидва питання, можна скласти алгоритм очікуваних якостей потенційного постачальника, які допоможуть оцінити його оптимальність (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм оцінки потенційного постачальника по державних закупівлях

У приведеному алгоритмі оцінки оптимального претендента на участь в державному замовленні нам цікавий такий показник, як фінансовий стан постачальника.

Серед фінансових показників, що характеризують показник фінансового стану постачальника, слід особливо виділити наступні: кредитна історія, структура капіталу, розмір оборотного капіталу, рівень рентабельності, коефіцієнт покриття і дохідність інвестицій, здатність сплачувати відсотки та дивіденди. Ці показники допоможуть державному замовникові оцінити фінансове становище постачальника-претендента на участь в державних закупівлях як потенційного постачальника. При цьому, у фінансовій інформації, яку постачальник зобов'язаний надати перед участю в торгах, мають бути такі показники, як: розміри прибутків та збитків, оборот запасів за декілька років, динаміка зміни кредиторської заборгованості, коефіцієнти ліквідності. Оцінка фінансового стану потенційного постачальника має бути спрямована на те, щоб спрогнозувати рівень ризику державного замовника. Для цього прораховується вірогідність потенційної дії фінансових проблем постачальника на державного замовника. Такий розрахунок дозволяє розробляти стратегії, що мінімізують ризик.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: Закон від 25.12.2015 р. № 922-VIII. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
2. Щодо розрахунку очікуваної вартості предмета закупівлі: Інфолист від 20.08.2019 р., МЕРТУ № 3301-04/34980-06 / Міністерство економіки України. URL: <https://infobox.prozorro.org/news-mer/1> (дата звернення: 15.10.2023).

Ключик А. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Уперше в економічній науці термін «фіскальна політика» було вжито Дж.М. Кейнсом у максимально широкому сенсі – для позначення галузі економіки, котра безпосередньо пов'язана із взаємодією державних органів та всіх інших суб'єктів господарської діяльності [1, с. 179].

Фіскальна політика усвідомлюється як: спосіб фінансового регулювання економіки, що здійснюється завдяки використанню податкових важелів і державних видатків. Вона є складною системою економічних відносин між державою, підприємствами, організаціями, установами, закладами й громадянами щодо розподілу та перерозподілу суспільного продукту, створення централізованого фонду фінансових ресурсів і його використання на задоволення загальнодержавних потреб [2]. Це сукупність фінансових заходів держави з регулювання урядових доходів і витрат; вплив держави на економічну кон'юнктуру за допомогою зміни обсягу державних витрат та оподаткування [3, с. 48].

Інші автори дуже деталізують зміст фіскальної політики, визначаючи його як: сукупність заходів держави у сфері оподаткування й державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [4].

Фіскальна політика – є урядовим впливом на економіку через оподаткування, формування обсягу й структури державних витрат із метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання та обмеження інфляції, згубного впливу циклічних коливань [5]; свідомим маніпулюванням податками й державними видатками, що здійснюється з метою зміни реального ВВП та рівня зайнятості, контролю над інфляцією та стимулювання економічного покращання [3, с. 48].

На сьогодні в питанні щодо розуміння фіскальної політики вирізняються два основні підходи – широкий та вузький.

На думку А. С. Блайндера, фіскальна політика являє собою «комплекс заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру джерел державних доходів і напрямів державних видатків шляхом зміни виду і ставок податків, зборів, відрахувань та інших обов'язкових внесків до бюджету, державні позабюджетні фонди, а також шляхом визначення розмірів і встановлення складу обов'язкових державних видатків, що включають утримання, виплати, дотації, трансферти і субсидії, формування цільових програм на всіх рівнях державного управління [1, с. 179].

За широкого підходу до розуміння фіскальної політики її складовими елементами розглядаються політика державних доходів (котра визначає й регулює податкові й неподаткові надходження грошових коштів у розпорядження органів державної влади у вигляді бюджетних і позабюджетних доходів) і політика державних видатків (котра встановлює обсяги й напрями фінансування суспільних витрат, а також регулює міжбюджетні відносини по вертикалі державного устрою). Фіскальна політика є частиною фінансової політики держави, але водночас зачіпає повною мірою (лише побіжно) відносини у грошово-кредитній сфері й частково – зовнішньоекономічні відносини (котрі в основному регулюються митною політикою). [1, с. 180].

В. П. Унінець-Ходаківська наголошує, що фіскальна політика як будь-яка стабілізаційна (антициклічна) політика уряду, має значний вплив на сукупний попит і пропозицію методом вилучення частини фінансових потоків через оподаткування та перерозподіл бюджетних коштів [6, с. 179].

Автори вважають [7], що фіскальними інструментами державного регулювання є: податки, які скорочують приватні витрати, внаслідок чого створюють можливість здійснення державних витрат; витрати державних коштів, які спонукають підприємства виробляти певні товари та послуги, а також трансфертні виплати, що забезпечують певний рівень доходів деяким категоріям населення; регулювання або контроль, які стимулюють певну економічну діяльність чи примушують відмовитися від неї.

Аналогічної думки М. І. Карлін, який розглядає фіскальну політику як систему заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру податкових платежів (податків та зборів) до бюджетів всіх рівнів і державних цільових фондів (які не входять до бюджету) та відповідних видатків з них. Він пропонує до інструментів фіскальної політики, крім податків, віднести і внески до позабюджетних державних цільових фондів (зокрема, єдиний соціальний внесок) [8, с.42].

До того ж, метою фіскальної політики є: згладжування циклічних коливань економіки шляхом збереження сталих рівнів державного дефіциту та боргу; утримання достатньої фіскальної гнучкості для можливості ефективного управління попитом; підтримка обґрунтованого і стабільного рівня оподаткування, який не завдасть шкоди економіці та сприятиме стабільності фінансових ринків [9].

Отже, проаналізувавши думки вчених, ми дісталися висновків, що вони мають єдину думку з того приводу, що фіскальна політика – впливом уряду на національну економіку через податки, збори та інші податкові платежі. І для зростання економічних показників необхідно встановлювати податків, які б не створювали занадто високого податкового навантаження, що може призвести до зростання тіньового сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Носіков Д. М. Фіскальна політика держави: теоретико-правовий аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 31. С. 178–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_31_18 (дата звернення: 29.09.2023).
2. Цап І. Проблеми та перспективи фіскальної політики в Україні: Ефективність державного управління : зб. наук. пр. 2013. Вип. 35. С. 339–345.
3. Ракул О. В. Фіскальна політика держави: проблеми розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 44–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuds_2015_1_8 (дата звернення: 29.09.2023).
4. Соломенко С. М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика. *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 3–12.
5. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик К. С. Макроекономіка : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2007. 703 с.
6. Унінець-Ходаківська В. П. Сучасна фіскальна політика на фінансових ринках : зб. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. 2013. № 2. С. 177–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2013_2_21 (дата звернення: 29.09.2023).
7. Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Варналія З. С. Податкова політика України: стан, проблеми, перспективи : монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання України, 2008. 675 с.
8. Карлін М. І. Соціальна і фіскальна політика держави: проблеми регіональної координації в умовах нового етапу глобалізації. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2. С. 34–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2014_2_5 (дата звернення: 29.09.2023).
9. Боярчук Д., Колесніченко А., Мовчан В. Комплексна оцінка фіскальної стабільності в Україні. Київ : Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна та Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2008. 67 с. URL: <http://www.caseukraine.com.ua/u/publications/88a105b34bf4c36f0aad378bb0789127.pdf> (дата звернення: 29.09.2023).

Кравченко А. С.

Класичний приватний університет
аспірант

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Важливість податкової політики не можна недооцінювати, адже вона впливає практично на всі соціально-економічні сфери країни. Науковці надають різні визначення змісту поняття «податкова політика», але усі вони мають єдине значення. Так, В. П. Печуляк, розуміє як постійну, організовану, системну й цілеспрямовану діяльність/бездіяльність компетентних державних органів щодо засобів, методів і форм організації системи мобілізації податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та інших цільових фондів, а також їх правову регламентацію з метою забезпечення збалансованості державного бюджету та стимулювання економічного розвитку країни [1, с. 27].

А. І. Крисоватий податкову політику розуміє, як: «Діяльність держави у сферах запровадження правового регулювання та організації справляння податків та податкових платежів, які виступають знаряддям розподілу та перерозподілу частини ВВП, та формування центральних фондів грошових ресурсів держави» [2]. В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятаченко вважають, що податкова політика – є діяльністю держави у сфері встановлення та стягнення податків, зокрема з формування державних доходів за рахунок постійних і тимчасових джерел, встановлення видів податків, платежів, об'єктів, ставок, пільг, механізму зарахування [3].

Д. А. Коваль наголошує, що податкова політика об'єктивується у відповідних нормативно-правових актах, так стаття 4 Податкового кодексу України встановлює основні засади податкового законодавства. Фактично це є принципами податкової політики, яким має відповідати податкове законодавство. Таким чином, суть, структура та роль податкової системи визначаються податковою політикою держави, яка самостійно проводить цю політику в країні, відповідно до завдань соціально-економічного розвитку [4, с. 86].

Сутність податкової політики проявляється у формах та методах мобілізації фінансових ресурсів та їх використання відповідно до завдань та потреб держави. Безпосередньо податкова політика справляє особливий вплив на підвищення реальних доходів населення, якості життя, соціально-економічного розвитку країни. Така політика створює низку умов, необхідних для забезпечення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату в державі, а також стимулювання підприємницької активності [5].

Але, як вважають науковці: «Важливим завданням державних інституцій є підвищення результативності регулюючого потенціалу податкової політики з урахуванням інституційного підходу. Методологія інституційного підходу до дослідження інститутів податкової політики дозволяє враховувати вплив політико-юридичних (політична стабільність, норми і вимоги до оподаткування, міжнародної торгівлі, виконання контрактів, охорони навколишнього природного середовища, умов праці), економічних (економічне зростання, бюджетна, грошово-кредитна, інвестиційна, галузева, валютна, цінова, антициклічна, конкурентна та зовнішньоекономічна політика), соціально-культурних (демографія, розподіл доходів, освіта, споживчі уподобання, довіра до держави, соціальна відповідальність, соціальний добробут) та технологічних (державне регулювання науково-дослідних

та дослідно-конструкторських робіт, технологічні нововведення, рівень споживання енергії, розвиток інформаційних технологій, кваліфікація робочої сили) факторів зовнішнього середовища на систему податкових відносин в країні [6, с. 185].

До внутрішніх відносяться: рівень добробуту населення, ступінь фінансування соціальних програм; рівень зайнятості та безробіття населення; стан розвитку економіки; характер нормативно-правового забезпечення; політичну ситуацію в державі. До зовнішніх чинників: міжнародне співробітництво, фінансовоекономічні відносини держави з іншими країнами світу [7, с. 23].

Важливе значення у формуванні інституційного середовища вітчизняної податкової політики мають формальні інститути, тобто: закони, норми, обмеження, положення, інструкції, директиви. Але поряд із всією сукупністю формальних норм і правил, які визначають поведінку між суб'єктами податкових відносин, на розвиток податкової політики впливають неформальні норми і правила: звичаї, традиції, мотивації, інтереси, цінності, ментальність, вподобання, стандарти поведінки [6, с. 186].

Отже, податкова політика – є цілеспрямованою діяльністю держави із встановлення, зміни та скасування податкових платежів, а також створення умов для їх повноцінного та своєчасного надходження до бюджетів усіх рівнів. Вона залежить не тільки від наявної нормативної бази, але й ментальності, культури, наявних цінностей як суспільства в цілому, так і окремого індивіда.

Список використаних джерел

1. Печуляк В. П. Здійснення державної податкової політики в Україні (організаційно-правові аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2005. 20 с.
2. Крисоватий А. І. Податкова політика України: концептуальні засади теорії і практики : дис. ... д-ра екон. наук : 08.04.01. Київ, 2006. 437 с.
3. Федосов В. М., Опарін В. М., П'ятаченко Г. О. Податкова система України : підручник / за ред. В. М. Федосова. Київ : Либідь, 1994. 464 с.
4. Коваль Д. А. Податкова політика та податкова система: сучасний стан та напрями розвитку. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2014. № 4. С. 73–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2014_4_16 (дата звернення: 19.10.2023).
5. Рябушка Л. Б., Веремчук Д. В. Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави. *Вісник Сумського державного університету*: зб. наук. праць. 2008. № 3. С. 182–187.
6. Нікітішин А. О. Податкова політика як складова забезпечення суспільного розвитку. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 48. С. 182–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2021_48_22 (дата звернення: 12.10.2023).
7. Ілляшенко В. А. Податкова політика в системі регулювання соціально-економічного розвитку держави. *Економіка та держава*. 2013. № 8. С. 22–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_8_7 (дата звернення: 15.10.2023).

Мартовицька В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., доцент Коломієць В. М.

ОБЛІК І АУДИТ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Виробничі запаси – це активи у вигляді різних видів ресурсів, які становлять основу продукції, що виготовляється, або надають їй необхідних якостей, утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, та необхідні для забезпечення виробничо-торговельної діяльності та виконання підприємством соціально-економічних функцій. Наведене визначення надасть можливість розуміння змісту запасів та їх специфічних ознак з метою ідентифікації як об'єктів обліку й аудиту для забезпечення достовірної інформації в системі управління.

Аналіз існуючих підходів до класифікації запасів дозволив виділити нові класифікаційні ознаки: для цілей бухгалтерського обліку, за термінами зберігання згідно з санітарними правилами, за способами зберігання, за джерелами придбання запасів, за обсягами поставок, за ціною реалізації, за ступенем впливу на норми природного убутку, за якісними характеристиками, за видами продукції власного виробництва, за можливістю імітації. Наведені ознаки забезпечать повноту інформації про запаси, посилять контроль за господарськими операціями при надходженні, зберіганні запасів, у виробництві та при їх реалізації. Використання запропонованої класифікації надасть можливість розширити інформаційну базу в розрізі рахунків аналітичного обліку запасів.

На основі проведеного дослідження практичної діяльності підприємства ресторанного господарства ТОВ «Бізнес-Індустрія» встановлено, що на окремих господарських етапах операцій із запасами документи не розроблені або не відповідають галузевій специфіці. З цієї метою запропоновано форми первинних документів, які не затверджені нормативними актами, проте наявність господарських операцій із запасами потребує їх впровадження, серед яких: Акт перевірки якості запасів, Акт на списання запасів, Акт повернення продукції власного виробництва. Розробка та впровадження наведених документів надасть можливість одержати інформацію про фактичний стан запасів за їх видами, що в свою чергу дозволить прийняти відповідні управлінські рішення.

Запропоновані первинні документи за господарськими операціями із запасами підприємства ресторанного господарства включені у графік документообігу, що розроблений для ТОВ «Бізнес-Індустрія». Графік документообігу дозволить працівникам одержувати достовірну, оперативну інформацію для прийняття управлінських рішень, виявляти помилки в організації обліку запасів та забезпечить дотримання руху документів на етапах господарських процесів пов'язаних із запасами.

Метою аудиту виробничих запасів є встановлення достовірності первинних даних щодо наявності та руху запасів, напівфабрикатів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, готової продукції, товарів; повноти

та своєчасності відображення первинних даних в зведених документах та облікових регістрах; правильності ведення обліку запасів відповідно до прийнятої облікової політики; достовірності відображення залишку запасів у звітності господарчого суб'єкта.

Об'єкти аудиту виробничих запасів: елементи облікової політики, операції з обліку виробничих запасів, МШП, витрат виробництва, браку у виробництві, напівфабрикатів, готової продукції, товарів, записи в первинних документах, облікованих регістрах та звітності, інформація про порушення порядку ведення бухгалтерського обліку, недостачі; зловживання, які знайшли підтвердження в актах ревізій, перевірок, висновках аудиторів, постановах правоохоронних органів.

Ратушний В. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ»

Ефективне місцеве самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій має супроводжуватися збільшенням ресурсної та фінансової бази. Децентралізовані повноваження мають бути забезпечені відповідним ресурсом для якісного виконання [1].

Перші кроки у напрямку фінансової децентралізації знайшли своє відображення у «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України 1 квітня 2014 року, в якій передбачалося створення належних матеріальних та фінансових умов місцевого самоврядування. За для реалізації цієї Концепції, відповідні зміни були внесені до Податкового та Бюджетного кодексів України, прийняття, що надало можливість територіальним громадам відчувати переваги децентралізації та оцінити фінансову спроможність власних бюджетів, зокрема цими нормативними актами було:

- визначено строки затвердження місцевих бюджетів незалежно від прийняття державного бюджету;
- закріплено за місцевими бюджетами близько 50 джерел доходів та започатковано стимулювання податкоспроможності громад.
- запроваджено нову систему бюджетного вирівнювання залежно від рівня надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя.
- перерозподілено видаткові повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно до принципу субсидіарності.
- закріплено за галузевими міністерствами розподіл коштів субвенцій для передачі трансфертів органам місцевого самоврядування тощо [2, с. 262].

Однією з визначальних передумов формування фінансової незалежності територіальних громад є бюджетна децентралізація, яка представляє собою комплексну систему заходів щодо створення і використання фінансових ресурсів місцевих і державного бюджетів, відображає суспільно-економічні відносини щодо розподілу і перерозподілу грошових ресурсів, опосередковує рух грошової маси територіальних громад. Вона має передбачати такий рівень фінансування територіальних громад, який би надавав місцевому самоврядуванню право і можливість фінансування належного виконання функцій поточного і капітального характеру [3].

Бюджетна децентралізація охоплює сукупність заходів, спрямованих на розподіл доходів і видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, а також можливість формувати, затверджувати й виконувати бюджети, забезпечувати звітність і контроль. Своєю чергою, фінансова децентралізація втілює в собі усю сукупність відносин щодо передачі фінансових ресурсів від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування [4, с. 115].

Розглядаючи поняття фінансової децентралізації, необхідно поряд із заходами бюджетної децентралізації розглядати й спроможність місцевої влади залучати до соціально-економічного розвитку регіону позабюджетні кошти та недержавні фінанси. Адже за наслідками проведеної децентралізації органи місцевого самоврядування отримали можливість залучення фінансових ресурсів із позабюджетних фондів, зокрема з Державного фонду розвитку, та коштів міжнародних організацій під грантові програми чи проекти, що дає змогу забезпечити фінансову самостійність органів місцевого самоврядування у вирішенні власних самоврядних функцій та задоволення інтересів населення, стимулює залучення усіх членів громади до забезпечення соціально-економічного розвитку регіону [4, с. 115].

Крім того, за результатами бюджетної децентралізації об'єднані громади здобули повноваження та ресурс, які мають міста обласного значення, зокрема набули можливість отримання до місцевих бюджетів 60 % від податку на доходи фізичних осіб на реалізацію власних власні повноважень. Крім того, надходження від єдиного податку, податку на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної форми власності та податку на майно залишаються повністю у розпорядженні місцевих органів влади.

Список використаних джерел

1. Реформа децентралізації: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 14.09.2023).
2. Заславська О. І., Огородник В. О. Фінансова децентралізація в Україні стан, проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник УжНУ Серія: Економіка*. 2017. Вип. 2 (50). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/18172> (дата звернення: 14.09.2023).
3. Серьогін С. М., Шаров Ю. П., Бородин Є. І., Гончарук Н. Т. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
4. Цимбалюк І. О. Сутнісна характеристика фінансової децентралізації та її вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Регіональна економіка*. 2019. № 4. С. 113–119. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://re.gov.ua/re201904/re201904_113_TsymbaliukIO.pdf (дата звернення: 14.09.2023).

УПРАВЛІННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Akhayev A.

Karaganda Technical University named after Abilkas Saginov
Master student of Faculty of Engineering Economics and Management

CONFLICT AND STRESS MANAGEMENT IN AN ORGANIZATION

In the modern world, managers at various levels are required to possess a professional quality - resilience to stress and the ability to act effectively in stressful and conflict situations. In order to effectively resolve a conflict situation, it is necessary to identify the type of conflict. There are numerous reasons for the emergence of conflict, but they can be divided into the following groups: distribution of limited resources, interdependence of tasks, differences in goals, poor communication, inadequate control, and unbalanced work environments.

In today's dynamic corporate landscape, the effective management of stress and conflicts within organizations stands as a defining challenge. This multifaceted issue is compounded by the intricate interplay of the current geopolitical and socio-economic climate. The repercussions of unmitigated stress and unresolved conflicts are extensive, impacting not only individual employees but also the organization as a whole. These consequences encompass reduced productivity, an uptick in employee turnover rates, and a pervasive decline in overall workplace well-being. Consequently, the subject of this research remains acutely pertinent, representing a cornerstone of success for contemporary organizations.

In the quest to alleviate stress among employees, modern researchers have devised a repertoire of effective strategies, underscoring two primary approaches:

Information Dissemination: This strategy endeavors to raise employee awareness regarding stress-inducing factors and provide them with an extensive toolkit to confront and mitigate these challenges. Notably, it places significant emphasis on addressing occupational stress, a concealed adversary often dormant until employees are deeply entrenched in their professional roles. Elevating awareness is not merely theoretical; practical learning through training sessions is integral. These sessions equip employees with the knowledge and skills to recognize and effectively cope with stressors. The integration of time management training serves as a valuable augmentation, bestowing employees with the dexterity to harmonize the demands of their professional obligations and personal lives, thereby enhancing their ability to manage and mitigate stressors.

Training Programs: These programs usher in a hands-on approach to stress management. Participants undergo comprehensive training, enabling them to identify stressful situations and develop practical coping mechanisms. The emphasis on building psychological resilience is pivotal in enhancing employee well-being and elevating overall productivity.

Managers occupy a pivotal role in shaping the stress levels experienced by their teams. Consequently, the inclusion of stress management and conflict resolution in managerial training has become increasingly pervasive. These training sessions furnish managers with the knowledge and skills to cultivate positive work environments, master the art of team-building, and develop effective strategies to anticipate and defuse stressful situations and conflicts.

Efficient conflict management is the bedrock of a harmonious work environment. Researchers discern two primary approaches:

Conflict Prevention: This approach underscores the proactive measures managers can take to prevent conflicts from festering. It involves the clear definition of tasks and requirements for each team member and the transparent communication of these expectations. The implementation of coordination mechanisms and the encouragement of their use are pivotal. Moreover, the emphasis on shared goals and the establishment of equitable reward systems foster a conflict-averse atmosphere. Vigilance against potential sources of conflict and an astute evaluation of leadership style, with the readiness to adapt the chain of command structure when necessary, are indispensable components of this approach.

This approach encompasses various methods, including separation, buffer creation, goal alignment, and hierarchical resolution. Separation serves as a strategy to minimize contact between conflicting parties, while creating a buffer prevents intergroup conflicts by maintaining necessary resource reserves. Goal alignment underscores the importance of achieving a collective outcome, promoting collaboration and reducing tension. The hierarchical resolution method involves seeking guidance from higher-level management to address conflicts, ensuring a fair and impartial resolution.

In summary, modern organizations have an extensive toolkit at their disposal for the successful management and mitigation of stress and conflicts. Proactively engaging with these challenges can significantly enhance workplace dynamics, elevate employee well-being, and ultimately bolster overall productivity. It is imperative for all managers to become proficient in these methods to ensure their effective implementation. Neglecting this critical aspect can lead to decreased team effectiveness and reduced overall productivity, with implications for the organization's bottom line. By proactively addressing stress and conflicts, organizations can cultivate a healthier, more productive work environment that secures long-term success and sustainability.

Akimzhanova A.

Karaganda Technical University named after Abylkas Saginov
Scientific supervisor – Associate Professor, Doctor of philosophy Kernebayev A., Graduate student Shokhabayeva A.

BUSINESS TOOL FOR ACHIEVING THE STRATEGIC GOALS OF THE ORGANIZATION

Currently, the need for planning the company's activities is no longer in doubt among most managers of both large and small businesses. Most entrepreneurs plan the activities of their firms in one form or another, but often this is done without following the rules and haphazardly.

There are a number of reasons why an entrepreneur should move from an informal to a formalized and systematic approach to planning issues.

Firstly, there is a significant element of uncertainty in the very process of formation and development of the organization. And the greater this uncertainty, the more tangible the need for entrepreneurs to solve the tasks that arise before them, and a formalized approach to planning issues will be most welcome here.

Secondly, the presence of competitors requires a quantitative and qualitative assessment and closer monitoring of their activities and intentions, which again indicates the importance of systematic planning.

And, finally, thirdly, not all entrepreneurs have relevant experience.

The lack of necessary experience, business or professional, affects the content side of the entrepreneur's activity and forces him to seek help in formal planning to determine the prospects for the development of his enterprise.

Currently, strategic planning has become widespread. With its help, the global goals of the company's development are formed, as well as the possibility of their adjustment, rational distribution and efficient use of all types of resources, the search for new organizational strategies is underway. But after the formation of the strategic plan, the heads of firms face a problem related to its implementation: bringing it to the middle-level managers and ordinary employees of the company, as well as translating strategic plans into the plane of specific measures to achieve them. Business planning can come to the rescue here. In a market economy, a business serves as an important working tool for both existing and newly formed firms. An entrepreneur does not always clearly understand how important it is to have a professionally prepared and sound business plan. It should be noted that a well-developed business plan helps the company to grow, gain new positions in the market where it operates, receive investments and credit resources, put forward long-term plans for its development, concepts for the production of new goods and services and choose rational ways to implement them. In a business plan, functional components (production plan, marketing plan, financial plan) are of significant importance, which are full-fledged, balanced parts of the structure of the business plan.

Strategic goals are the main activity of the company, leading to the fulfillment of its mission. There can be from two to ten of them, depending on the size of the company. Subsequently, these goals are realized through the implementation of relevant tasks. Many tasks can be achieved with the help of business planning. That is, in other words, at the level of strategic planning, a goal is formed, and with the help of business planning, it is concretized, the most acceptable ways to achieve it are considered, sub-goals are developed for the executors of the plans.

Let's look directly at business planning and strategic planning at the level of indicators. First, the strategy is clearly formulated, then it is translated into the plane of specific strategic tasks. To solve problems related to the issues of capital investment (both own and borrowed) and in need of specification, business plans are drawn up.

Thus, on the one hand, the purpose of business planning is to assess the feasibility of obtaining an investment, to develop plans for the future, to compile a system of numerical estimates of economic and financial indicators by which one can judge the degree of success of the company's development. On the other hand, in modern business practice, a business plan is no longer considered as a document solely for attracting investment funds to an enterprise. Now its functions are much broader – it is a key element for achieving the goals of strategic and financial management a tool for implementing a business strategy.

References

1. Cialdini R. B. Influence: The Psychology of Persuasion. New York : HarperCollins Publishers, 2007. 336 p.
2. Christensen C. M. The Innovator's Dilemma: The Revolutionary Book That Will Change the Way You Do Business. New York : HarperCollins Publishers, 2011. 336 p
3. Collins J. Good to Great: Why Some Companies Make the Leap... And Others Don't. New York : HarperCollins Publishers, 2001. 400 p.
4. Rand A. Atlas Shrugged. New York : Signet, 1996. 1088 p.
5. Moore G. A. Crossing the Chasm. New York, 2014. 288
6. Ries E. The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses. New York : Crown Currency, 2011. 336 p.
7. Thiel P. Zero to One: Notes on Startups, or How to Build the Future. New York : Crown Currency, 2014. 224 p.

Zhassimova A.

NLC «Saginov Karaganda Technical University»

Scientific supervisor – Associate Professor, Doctor of philosophy Kernebayev A., Master's Student Shokhabaeva A.

MANAGEMENT AND MODELING OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

Management and modeling of socio-economic systems are key aspects of modern economics. Socio-economic systems are complex and interconnected networks of interacting agents, including individual actors, organizations, markets and the State. Management and modeling of these systems play an important role in forecasting, analysis and decision-making in various fields, including economics, politics, sociology, ecology, etc.

The socio-economic system is a complex set of interrelated elements that form the organization of society and the economic system. This system includes relationships and interactions between people, organizations, institutions, resources and other elements that determine the structure and functioning of society and the economy.

Management in socio-economic systems is associated with planning, organization, control and decision-making aimed at achieving certain goals and effective functioning of the system. The role of management includes operational management, strategic management, human resource management, project management and other aspects necessary for the effective management of socio-economic systems.

Modeling of socio-economic systems is a tool for studying, analyzing and predicting the behavior of these systems. Modeling makes it possible to simplify the complexity of socio-economic systems and to investigate the

effects of various factors on their functioning. Models can be static or dynamic, as well as qualitative or quantitative, depending on the goals and objectives of the study.

There are many methods and approaches used to manage and model socio-economic systems. Some of them include statistical analysis, econometrics, system analysis, agent modeling, game theory and other methods. Each method has its advantages and limitations and can be used depending on the specific task of the study.

Management and modeling of socio-economic systems have a wide range of applications in various fields. For example, they can be used to predict economic growth and development, analyze social and economic policies, optimize business processes, support decision-making in public administration, etc.

Management and modeling of socio-economic systems play an important role in the analysis and decision-making in various fields. They make it possible to understand the complexity and interrelationships within socio-economic systems and contribute to the effective management of their development. The continuation of research and the development of new methods and approaches in the management and modeling of socio-economic systems are important tasks for the further development of economic science and practice.

What specific methods are used to model socio-economic systems?

– Statistical analysis: the use of statistical methods to analyze data and identify relationships and patterns in socio-economic systems.

– Econometrics: the use of statistical methods to build econometric models that allow you to study economic relationships and predict future values of variables.

– System analysis: consideration of socio-economic systems as a whole, taking into account the interrelationships and interactions of all their components and subsystems. This allows you to understand how changes in one part of the system can affect other parts.

– Agent modeling: creating models in which each individual agent has its own characteristics, goals and behavioral strategies. Such models help to study how the interaction of rational individual actors can shape the highest levels of behavior and the results of the system as a whole.

– Game theory: analysis of strategic interactions between rational players in socio-economic systems. Game theory allows you to study various scenarios and outcomes of games and predict the decisions of players.

Алімова Ю. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Важливою складовою банківського ризик-менеджменту є система управління процентним ризиком банку, що є механізмом досягнення цілей управління процентним ризиком, включаючи принципи, інструменти та методи регулювання, що використовуються під час управління ризиками зміни процентних ставок. Управління процентним ризиком банку передбачає обґрунтування та реалізація управлінських рішень, що забезпечують утримання процентного ризику на рівні, встановленому суб'єктами управління (тобто керуючою підсистемою).

Метою управління процентними ризиками банку є підтримання ризику, що приймається банком, на визначеному рівні, із забезпеченням взаємозв'язку з мінімальним рівнем необхідної дохідності та рівнем його капіталу (процедури алокації капіталу). Враховуючи вищезазначене, можна сформулювати такі основні завдання управління процентним ризиком для досягнення його головної мети:

- забезпечення мінімізації рівня процентного ризику відносно передбачуваного рівня дохідності;
- забезпечення мінімізації рівня процентного ризику відносно рівня капіталу банку;
- забезпечення мінімізації втрат банку у разі реалізації процентного ризику.

Управління процентним ризиком АТ «А-БАНК» можна розподілити на два види: управління за відхиленнями та управління за критичними параметрами.

При управлінні за відхиленнями необхідним є використання специфічних інструментів, якщо встановлено відхилення рівня процентного ризику банку від норм, нормативів, лімітів (рис. 1).

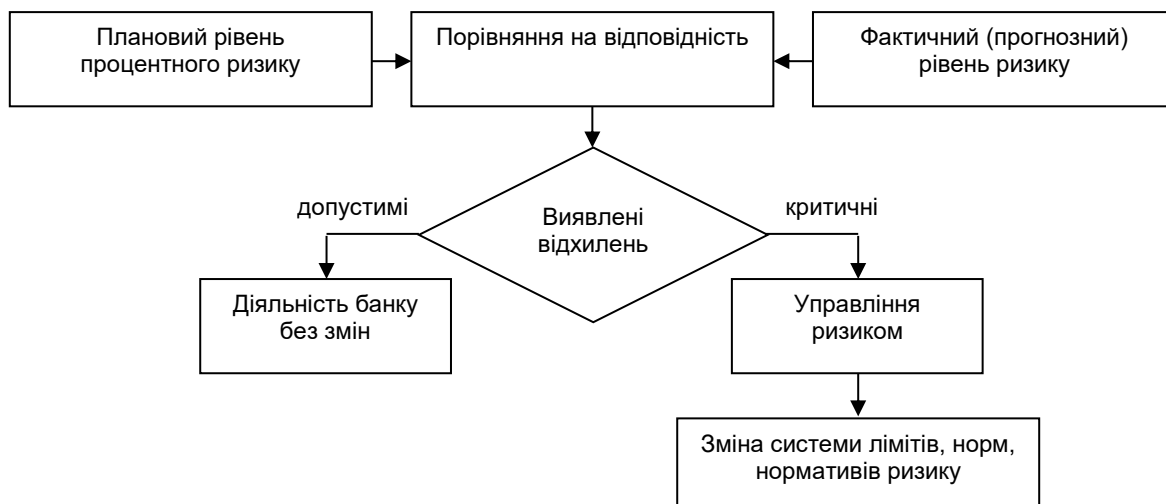

Рис. 1. Управління процентним ризиком за відхиленнями

Цей підхід передбачає такі альтернативні системи дій при управлінні процентним ризиком банку:

- діяльність банку без змін – така система дій передбачається в тих випадках, коли розмір відхилень фактичного рівня процентного ризику значно нижче передбаченого критерію критичного розміру відхилень;
- управління ризиком – така система дій передбачає процедуру пошуку та реалізації управлінських рішень, що забезпечують утримання процентного ризику на встановленому рівні, а також зміну контрольних параметрів, коли можливості мінімізації процентного ризику обмежені або взагалі відсутні, в першу чергу, внаслідок несприятливих змін у зовнішньому середовищі (в цьому випадку необхідним є перегляд лімітів, норм, нормативів процентного ризику банку, а в окремих критичних випадках – призупинення окремих операцій з надвисоким рівнем ризику).

При управлінні за критичними параметрами процес реагування починається, коли досягається рівень певного параметра ризику, що визначений як критичний (рис. 2).

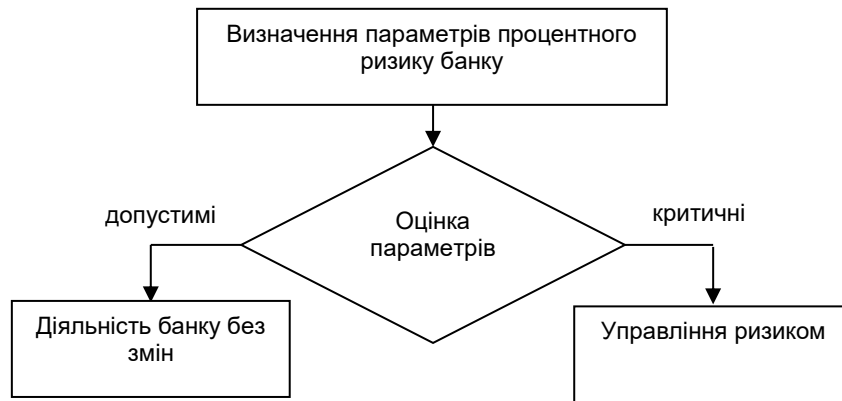

Рис. 2. Управління процентним ризиком банку за критичними параметрами

Атамас О. П.

Дніпровський державний аграрно-економічний університет
к.е.н., доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиційно-інноваційна діяльність залежить від чинників невизначеності та спричинених ними ризиків. Тому без прогнозування та аналізу різних варіантів розвитку подій не можливо ефективно здійснювати інвестиційно-інноваційну діяльність. Завдяки прогнозу можна отримувати інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, які будуть впливати на майбутні результати від інвестиційно-інноваційної діяльності.

До інформації, що використовується в інформаційному забезпеченні інвестиційно-інноваційної діяльності ставляться такі вимоги:

- достовірність - інформація має відображати реальний стан справ і бути перевіреною;
- повнота - інформація повинна бути достатньою для прийняття обґрунтованих рішень;
- своєчасність - інформація має надходити вчасно для використання в управлінні;
- актуальність - інформація має відповідати поточному моменту;
- доречність - інформація повинна відповідати конкретній меті її використання;
- зрозумілість - дані мають бути представлені у зручному для сприйняття вигляді;
- безпека - інформація, що містить комерційну таємницю, має бути захищена;
- економічність - вартість збору та обробки інформації має бути виправдана отриманим результатом.

Відповідність інформації таким якісним характеристикам дозволить підвищити якість інформаційного забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.

Вся інформація про діяльність підприємства направлена на задоволення інформаційних потреб різних користувачам. Згідно з чинним законодавством України користувачами вважаються фізичні та юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

В ЗУ «Про інвестиційну діяльність» в ст. 5, надано визначення «Інвестор» та «учасник інвестиційного процесу», як користувачі які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування [1].

ЗУ «Про інноваційну діяльність» дає роз'яснення хто може бути суб'єктами інноваційно і діяльності [2].

ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» - регулює відносини з інвесторами та акціонерами як безпосередніх користувачів інформації про інвестиційну діяльність [3].

ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» - визначає повноваження державних регуляторів інвестиційної діяльності [4].

ЗУ «Про державно-приватне партнерство» - визначає приватних партнерів, як учасників та користувачів інформації [5].

ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» – визначає користувачів інформації яку продукує бухгалтерський облік і фінансова звітність [6].

Отже, законодавство чітко визначає коло суб'єктів інвестиційно-інноваційної діяльності та їх права на отримання відповідної інформації.

Прийняття управлінських рішень в сфері інвестування базується на різносторонньої інформації. Єдиної класифікації інформації що використовується в управлінні інвестиційною діяльністю не існує, але на нашу думку спробуємо відобразити основні види такої інформації.

В першу чергу це облікова інформація, яка: надає інформацію про основні засоби та нематеріальні активи які задіяні в інноваційних проектах; інформація про витрати на інноваційні проекти та науково-дослідні розробки; інформація про джерела фінансування інвестицій та інновацій (власні, позикові); отримані фінансові результати від здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності; показники ефективності інвестиційно-інноваційних проектів; інформація про рух грошових коштів по інвестиційній та інноваційній діяльності; дані щодо управлінського та податкового обліку щодо інновацій; фінансова та статистична звітність, я якій відображена накопичена інформація про інвестиційно-інноваційну діяльність.

Також окрему увагу необхідно приділити і плановій інформації про інвестиційно-інноваційну діяльність яка в першу чергу також базується на даних бухгалтерського обліку. Планова інформація є більш специфічної і залежить від багатьох чинників зокрема: галузі, стратегічної цілі підприємства, ринкова кон'юнктура, наявні ресурси, кваліфікація персоналу, державна підтримка, конкуренція на ринку, можливі ризики і загрози. Тому планова інформація потребує ретельного аналізу всіх важливих чинників.

Системне розуміння та обов'язкове впровадження сучасних інформаційних систем і технологій для збору, обробки та аналізу інформації про інвестиційно-інноваційну діяльність підприємства дозволить забезпечити якісною інформацією всіх зацікавлених користувачів для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 18.09.2023).
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 18.09.2023).
3. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 29.05.2006 р. № 3480-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 18.09.2023).
4. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.09.2023).
5. Про державно-приватне партнерство: Закон України 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 18.09.2023).
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996> (дата звернення: 18.09.2023).

Баланюк Б. Т.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

СТАТИСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ЕЛЕКТРОМОБІЛІ В УКРАЇНІ

Станом на кінець травня 2023 року, за підрахунками Інституту досліджень авторинку, загальний парк автомобільної техніки з електричним двигуном складає 57 830 штук, зареєстрованих в Україні (з урахуванням знятих з обліку у зв'язку з вибракуванням та вивезенням за кордон): 55 856 легкових, 1 969 вантажних та 5 автобусів [1]. А вже на кінець червня – 61019 штук.

Дані по реєстрації електромобілів представлено в табл. 1 і на рис. 1.

Таблиця 1

Динаміка реєстрації електромобілів 2021-2023 рр.

Дата	Всього зареєстровано	З них нових	З них вживаних
2021	8867	н/д	н/д
2022	13722	н/д	н/д
1 півріччя 2023	15536	н/д	н/д
Січень 2023	1358	295	1063
Лютий 2023	1634	413	1221
Березень 2023	1908	525	1383
Квітень 2023	2128	453	1675
Травень 2023	3954	1965	1989
Червень 2023	4554	1963	2591

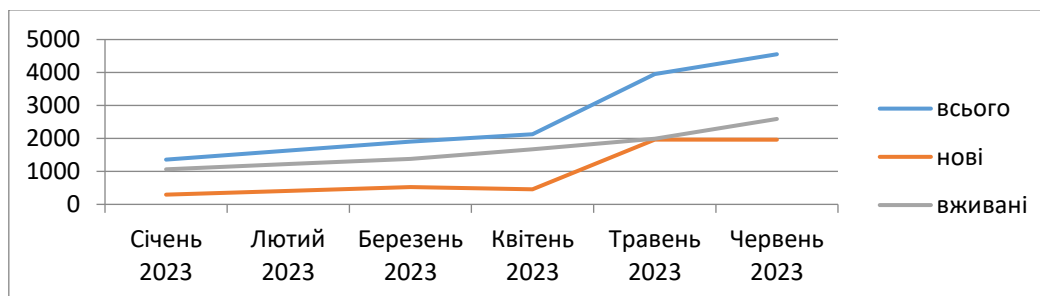

Рис. 1. Порівняння динаміки реєстрації електромобілів

З рисунку 1 видно, що динаміка реєстрації вживаних авто є майже лінійною, в той час як кількість нових авто зростає швидше. Побудуємо моделі для нових (рис. 2) та вживаних (рис. 3) авто і прогноз на III квартал 2023 року (табл..2).

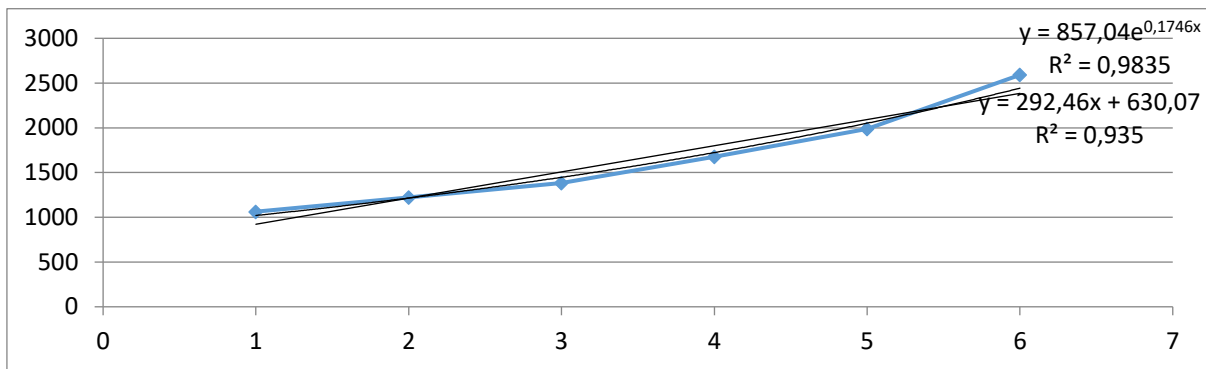

Рис. 2. Прогнозні моделі для ринку нових авто

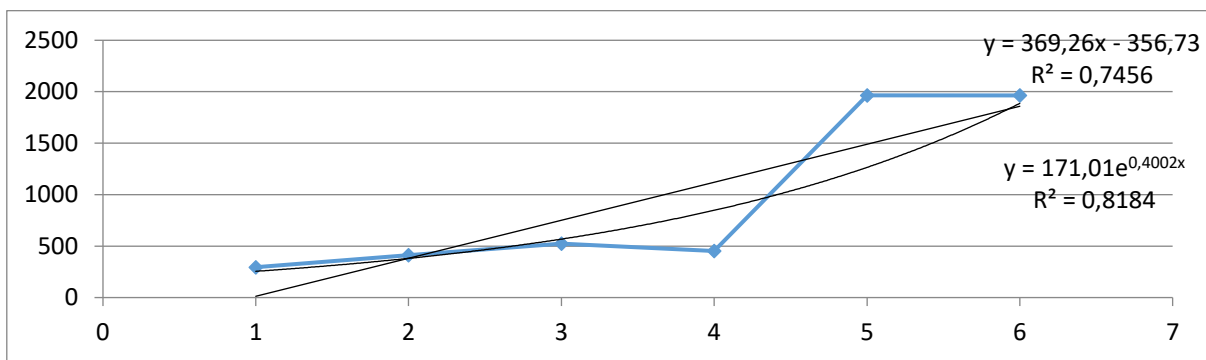

Рис. 3. Прогнозні моделі для ринку вживаних авто

Таблиця 2

Прогноз реєстрації електромобілів в Україні на III квартал 2023 р

Дата	Всього зареєстровано	З них нових	З них вживаних
Липень 2023	4904	2227	2677
серпень 2023	5566	2597	2969
вересень 2023	6227	2966	3262

На основі прогнозу можна очікувати збільшення кількості електромобілів в Україні.

Список використаних джерел

1. Формуємо цивілізований авторынок в Україні. URL: <https://eauto.org.ua> (дата звернення: 12.11.2023).

Барабаш А. О.

Класичний приватний університет
аспірант

Семенов А. Г.

Класичний приватний університет
д.е.н., професор

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Управління персоналом – особлива галузь управління через специфіку його об’єкта – людини, це є особливий вид управлінської діяльності, що потребує творчого (а не механічного) підходу, індивідуалізації та обліку довгострокової перспективи при прийнятті всіх рішень.

З метою досягнення сталості розвитку, здійснюється систематичний перегляд існуючих кадрів, системи мотивації праці, удосконалюються інструменти впливу та регулювання діяльності персоналу. У своїй єдності методи, процедури, програми являють собою систему управління персоналом. Традиційно виділяють системи, що відповідають основним функціям управління персоналом – підбір, навчання, розвиток, оцінка і винагорода персоналу. Іноді дві останні системи об’єднуються в одну через їх взаємозалежність.

Цілеспрямована діяльність керівників і робітників підрозділів, що включає розробку стратегії кадрової політики, концепцію, принципи і методи управління персоналом на підприємстві.

Управління персоналом полягає у формуванні системи управління підприємством в цілому і системи управління персоналом; плануванні кадрової роботи, розробці оперативного плану кадрової роботи на підприємстві; проведенні маркетингу персоналу, визначенні кадрового потенціалу і потреби підприємства в персоналі; обліку і нормуванні персоналу підприємства.

Система управління персоналом незалежно від трактування цього поняття реалізує усі його функції. Вона складається з 11 підсистем:

– загального та лінійного керівництва, що здійснює управління організацією в цілому, а також окремими функціональними та виробничими підрозділами; планування та маркетингу, що виконує розробку кадрової політики та стратегії управління персоналом, аналіз кадрового потенціалу та ринку праці, організацію кадрового планування та прогнозування потреби у персоналі, організацію реклами;

– управління найманням та обліком персоналу;

– управління трудовими відносинами, що проводить аналіз та регулює взаємовідносини в колективі, управляє виробничими конфліктами, проводить соціально-психологічну діагностику;

– забезпечення нормальних умов праці шляхом приведення до відповідності процесів праці вимогам психофізіології та ергономіки праці; управління розвитком персоналу, що здійснює навчання та перенавчання персоналу, формує групи для підвищення кваліфікації, просуванню по службі;

– управління мотивацією поведінки персоналу, що передбачає розробку системи оплати та стимулювання праці, здійснення нормування та тарифікації персоналу, визначення форм участі персоналу у досягненні високих кінцевих результатів;

– управління соціальним розвитком колективу; розвитку організаційної структури управління організацією; правового забезпечення персоналу; інформаційного забезпечення системи управління персоналом.

Таким чином, управління персоналом є багатопланою та багато структурованою системою. Загалом, система управління персоналом базується на концепції розвитку та відповідній їй стратегії промислового підприємства. Складним питанням залишається обґрунтування категорій та загальної структури персоналу, встановлення відповідності між потребами підприємства та обсягами робіт, дійсність якої безпосередньо впливає на ефективність управління персоналом підприємства.

Биданцев Я. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РЕЙТИНГОВИХ СИСТЕМ

В сучасних умовах підвищення прозорості банківського бізнесу необхідно вдосконалювати підходи до діагностики фінансового стану банку саме на основі рейтингових систем, які є загальнодоступними та відкритими джерелами інформації.

Національний банк України розпочав поетапний перехід до реалізації наглядових процедур, виходячи з оцінки ризиків, які супроводжують діяльність банків. Це знайшло своє відображення у запровадженні нових наглядових процедур, в основу яких було покладено проведення оцінки ризиків банків та якості управління ними, що отримало назву «risk-based approach».

Слід звернути увагу, що в країнах Європейського Союзу запровадження ризик-орієнтованого підходу у банківському нагляді розпочалося ще з 2013 р. та було втілено у Директиві 2013/36/ЄС (CRDIV) Європейського Парламенту та Ради про доступ до діяльності кредитних організацій та пруденційний нагляд за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній, а пізніше й у Настановах Європейського банківського органу щодо єдиних процедур та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (EBA/GL/2014/13) [57].

Визначення рейтингів банків складно віднести до простого завдання через наявність багатогранної та мінливої кількості даних, які характеризують роботу банку та його положення на ринку, великий ступінь залежності від деталізації даних, а також постійний вплив ризиків та різноманітних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Науковці, як правило, віддають перевагу загальнодоступним даним, що зумовлено значним обсягом як показників для аналізу, так і самих банків. Як наслідок, отримується певна вибірка основних змінних, що будуть використані в аналізі, за певний проміжок часу, тобто масив даних.

Дослідники виокремили п'ять рейтингів українських банків, які ранжували відповідно до рівня їхньої фінансової стійкості.

1. Банки з високим рівнем фінансової стійкості, які відрізняються великою часткою депозитів від фізичних осіб, великою часткою кредитів, що надані також фізичним особам, значним рівнем розвитку філіальної мережі, оптимальним рівнем співвідношення між наданими кредитами та залученими депозитами, значним обсягом резервів за кредитними операціями, а також досить високими показниками рентабельності активів та капіталу. На думку авторів методики, така модель є найменш схильною до ризиків.

2. Банки з достатнім рівнем фінансової стійкості, які відрізняються значною часткою кредитів фізичним та юридичним особам, значною часткою депозитів, що залучені від фізичних осіб (але, менше ніж у банків першої групи), наявністю некредитних (торгових та ін.) активів, а також середнім рівнем процентної маржі, рентабельності активів та капіталу. На думку авторів методики, для такої моделі характерними є кредитний ризик та ризик прибутковості.

3. Банки з середнім рівнем фінансової стійкості, які відрізняються незначною часткою кредитів та депозитів фізичних осіб, основні ж операції проводяться з юридичними особами (як правило, короткострокове фінансування), а також незначним рівнем розвитку мережі філіалів. На думку авторів методики, для такої рейтинги характерними є ризики кредитування пов'язаних осіб, ризик ліквідності та відмивання коштів.

4. Банки із задовільним рівнем фінансової стійкості, які відрізняються значними обсягами власного капіталу та субординованого боргу, значними обсягами кредитів та депозитів фізичних осіб, показник співвідношення між розміщеними та залученими коштами неоптимальний. На думку авторів методики, для такої рейтинги характерні ризики кредитування пов'язаних осіб, ризик концентрації, ліквідності та прибутковості.

5. Банки з низьким рівнем фінансової стійкості, які відрізняються значними обсягами власного капіталу та субординованого боргу та відсутністю залучених ресурсів у вигляді депозитів. На думку авторів методики, для такої рейтинги характерні всі ризики, які наявні у банківській системі.

Аналіз підходів до визначення рейтингів банків показав, що всі вони мають багато спільних рис, насамперед методики базуються на показниках фінансової звітності банків та аналізі їх змін із плином часу. Крім цього, у якості ключового інструменту для визначення рейтингів обрано саме кластерний аналіз, який дозволяє під час групування одночасно врахувати всі змінні та групувальні ознаки.

Біденко А. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

ОЦІНЮВАННЯ ПОПИТУ НА ПОСЛУГИ З ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКІВ ПРАЦІ

Протягом останніх років зростає вплив фактору володіння іноземною мовою при пошуку роботи та при намаганні забезпечення кар'єрного росту [1].

Однією з причин цього є глобалізація ринку праці. Глобалізація ринку праці являє собою формування єдиного механізму узгодження попиту та пропозиції робочої сили незалежно від країни проживання і розвивається на фоні глобалізації економіки. Причинами цього процесу є формування системи міжнародного поділу праці, розвиток світової інфраструктури та світової валютної системи, міжнародна міграція населення, стрімке зростання світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, швидкі технологічні зміни [2]. При цьому, як зазначає Осіпова Л.В., «нині саме роботодавець диктує умови гри у сфері соціально-трудових відносин. Рівень кваліфікації працівника повинен відповідати вимогам, які висувують йому головні гравці на ринку праці, а не навпаки» [2]. І однією з основних вимог є знання як мови міжнародного спілкування (англійської), так і мови країни працевлаштування.

Наступною причиною є діджиталізація ринку праці [3], що дає змогу фахівцям, особливо в сфері ІТ, працювати на іноземні компанії не виїжджаючи з країни. Для цієї категорії обов'язковим є знання англійської мови.

Зростання попиту на послуги з вивчення іноземних мов вимагає наукового підходу до його прогнозування з урахуванням як структури самого попиту, так і структури надавачів відповідних послуг. При цьому прогнозування попиту на освітні послуги в основному здійснювалось щодо послуг ВНЗ [4], не враховуючи значної частки неформальної освіти.

Таким чином, першим завданням дослідження попиту на послуги з вивчення іноземних мов є визначення рейтингу мов з точки зору обсягу попиту на них. Наступне завдання – розробка «портрету» отримувача послуг, зокрема віку, рівня освіти, рівня наявного володіння відповідною мовою, мети отримання послуги, тощо. Третє завдання – вивчення структури ринку надавачів послуг (за формою власності, за терміном та формою навчання, тощо). Поєднання означених складових в інтегрованій моделі дасть змогу отримувати прогноз попиту з урахуванням основних його особливостей.

Список використаних джерел

1. Знання іноземних мов є вирішальним фактором при визначенні розміру зарплати – правда чи міф? URL: <https://ua.euro.jobs/art-znannya-inozemnych-mov/> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Осіпова Л. В. Загострення проблем ринку праці в умовах глобалізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 1. С. 104–110.
3. Туль С. І. Стан і перспективи розвитку діджиталізованого ринку праці в Україні. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2019. № 7. С. 182–189.
4. Гринькевич О. Прогнозування попиту на ринку освітніх послуг в Україні (на прикладі обсягів вступу у ВНЗ України). *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 2. С. 83–89.

Водарчук А. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

ДОСЛІДЖЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Підвищенню кадрового потенціалу підприємства сприятиме впровадження таких заходів:

- позитивний рух кадрів. Для підвищення кадрового потенціалу необхідно створювати належні умови для роботи існуючого персоналу, щоб не відбувалося відтоку найкращих кадрів у інші галузі або на інші підприємства, а також залучення нових висококваліфікованих кадрів та формування резерву з обдарованої молоді;
- підвищення кваліфікаційного рівня працівників, внаслідок участі у різноманітних курсах підвищення кваліфікації та тематичних навчаннях, застосування обміну досвідом;
- надання консультативних послуг щодо діяльності підприємства;
- підвищення освітнього рівня працівників, сприяння навчанню працівників;
- формування позитивної атмосфери у колективі, скорочення кількості конфліктних ситуацій;
- розкриття здібностей працівників, стимулювання працівників для розроблення нових бізнес-ідей та раціоналізаторських пропозицій;
- проведення ефективної мотиваційної політики із врахування побажань працівників, з метою підвищення продуктивності праці та активності працівників;
- сприяння збереженню і покращенню здоров'я персоналу та створення відповідних умов для праці, що зможе ліквідувати або ж значно зменшити негативний вплив роботи на здоров'я працівників, особливо у шкідливих умовах праці.

Як зазначалося вище, запропонована система показників кадрового потенціалу підприємства відображає взаємозв'язок категорій, що визначають наявність та рівень розвитку особистих якостей працівників, які чинять безпосередній вплив на успішність виконання виробничих завдань та якість отриманих результатів.

Враховуючи важливість якісної компоненти кадрового потенціалу, потрібно брати до уваги такі правила під час оцінювання: не надавати переваги якомусь одному показнику чи групі показників, оскільки це може призвести до нехтування іншими, не менш важливими характеристиками; визначати необхідну і достатню кількість показників для охоплення всіх істотних аспектів діяльності, які водночас не перевантажували б та не ускладнювали б сам процес оцінювання.

За допомогою наведеної системи показників можна одержати інформацію про стан кадрового потенціалу колективу підприємства загалом, однак неможливо досліджувати кадрового потенціал підприємства без оцінки трудового потенціалу кожного працівника.

Оцінка кадрового потенціалу працівника повинна передбачати визначення кількості, якості, відповідності та міри використання персоналу підприємства.

На структуру оцінювальних форм кількісних компонент кадрового потенціалу впливає вибір методу оцінки. Недосконалість існуючих методик оцінки кадрового потенціалу полягає в тому, що процес оцінки закінчується на факті отримання результатів. Але ж оцінка має виконуватись з певною метою, насамперед, це виявлення основних проблем в розвитку та усунення їх. Логічним завершенням процесу оцінки є певні дії з оптимізації та вдосконалення кадрового потенціалу підприємства.

Тому, для оцінювання кадрового потенціалу підприємства ми пропонуємо бальну методику оцінювання, де набрані бали переводяться в інтегруючий коефіцієнт оцінювання результатів праці персоналу, що дозволяє коригувати розмір стимулюючих виплат, а також винагороди за підсумками роботи підприємства.

Волков Д. В.

Класичний приватний університет
аспірант

Сульо В. П.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Суть інноваційної діяльності – це вид діяльності, пов'язаний з трансформацією ідей у новий чи вдосконалений продукт, впровадження на ринку, в новий чи вдосконалений технологічний процес, використаний у практичній діяльності, або в новий підхід до соціальних послуг. Інноваційна діяльність передбачає комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, і саме сукупно вони призводять до інновацій.

Отже, в умовах глобалізації розвитку внутрішнього ринку необхідно розглянути наступні інноваційні складові: пріоритетні напрями інноваційної діяльності; інноваційний потенціал; інноваційна культура; моніторинг інноваційної діяльності.

Розробка стратегії передбачає: визначення цілей і довгострокових перспектив розвитку інвестиційної діяльності на підприємстві; перетворення загальних цілей у конкретні напрями здійснення інвестиційної діяльності; ефективну реалізацію розробленої стратегії з метою досягнення поставлених цілей і перспектив розвитку; аналіз ситуації на ринку, внесення коректив у довгострокові напрями інвестиційної діяльності, стратегію з урахуванням накопиченого досвіду, умов, що змінюються, нових ідей і можливостей підприємства.

Розроблення концепції стратегії інноваційної діяльності передбачає визначення інноваційної стратегії, яка може реалізувати підприємство з огляду на свої ринкові позиції та інноваційні можливості. Основою розроблення інноваційної стратегії є теорія життєвого циклу продукту, ринкові позиції фірми та її науково-технічна політика.

Суть інноваційної стратегії – стратегія, націлена на передбачення глобальних змін в економічній ситуації та пошуку масштабних рішень, спрямованих на зміцнення ринкових позицій і стабільний розвиток підприємства.

Формуючи стратегію інноваційного розвитку, сучасне підприємство використовує комплексний підхід на основі двох складових:

– ринкової складової, яка передбачає всебічний характер зовнішнього середовищу підприємства та врахування макрофакторів; за орієнтації на ринок, підприємство чітко націлене на ринки збуту своєї продукції та пошук нових комерційно привабливих сегментів ринку;

– ресурсної складової, яка головний фактор успіху вбачає в ефективному використанні ресурсів підприємства і передбачає оцінку його сильних і слабких сторін. Ефективне поєднання інтелектуальних і матеріальних ресурсів дозволяє зберегти чи розвинути конкурентні переваги на цільових ринках, а відповідно впливає на результативність господарської та фінансової діяльності.

Отже, стратегія інноваційної діяльності – модель розвитку новацій у діяльності підприємства, що приймається для досягнення її стратегічних цілей і враховує обмеження внутрішнього та зовнішнього середовища.

Для більш повного висвітлення поняття стратегії інноваційної діяльності уточнено сутність та зміст поняття «інноваційний потенціал» з погляду комплексного й системного підходів, яка поєднує в собі внутрішній потенціал підприємства і його інноваційну активність.

Суть інноваційного потенціалу підприємства – це міра готовності виконати завдання, що забезпечує досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації проекту або програми іннова-

ційних стратегічних змін. Інноваційна мета виступає як глобальна стратегія підприємства, як засіб досягнення нею більш високих цілей: отримання достатньо високого прибутку в довгостроковій перспективі, збереження, а потім і підвищення конкурентної спроможності на ринку або у боротьбі за держзамовлення, вирішення кризової проблеми та проблеми виживання в цілому.

На наш погляд, інноваційний потенціал варто розглядати з погляду комплексного й системного підходів.

При формуванні інноваційного потенціалу підприємства обов'язковими є процеси планування та оптимізації набору ресурсів, можливостей щодо їх ефективного використання в короткостроковому та довгостроковому періодах. Процес формування інноваційного потенціалу підприємства передбачає його структурування та ідентифікацію потенціалоутворюючих елементів, визначення обґрунтованих пропорцій та зв'язків між складовими системи з метою забезпечення стабільної інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємства.

На нашу думку, потрібно розглядати інноваційний потенціал як комплексну інтегровану категорію, яка поєднує в собі внутрішній потенціал підприємства і його інноваційну активність. Інноваційну активність потрібно розглядати, як категорію, яка характеризує інтенсивність дій щодо проведення на підприємстві інноваційної діяльності. Виробничий потенціал виражає готовність організації виконувати задачі, які забезпечують досягнення поставленої цілі. А інноваційний потенціал – міру готовності до реалізації інноваційного проекту або програми інноваційних перетворень і впровадження інновацій. Оскільки інноваційний потенціал є складною економічною системою, то і формування його повинно відбуватись відповідно до певних закономірностей, які властиві цій системі. Разом з тим інноваційний потенціал характеризується і особливими властивостями, на основі яких він і формується.

Горпинич О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ НАДАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ

Стоматологічні послуги відіграють важливу соціально-економічну роль в забезпечення здоров'я населення та підвищенні якості його життя. З огляду на те, що основна пропозиція цих послуг припадає на приватний сектор (більше 77 %), важливою проблемою є доступність таких послуг, як з точки зору забезпечення попиту пропозицією, так і стосовно вартості таких послуг.

При аналізі ціноутворення на ринку надання стоматологічних послуг виникають проблеми, пов'язані з відсутністю офіційних даних про обсяги стоматологічних послуг; неповним охопленням статистикою даних про виробництво стоматологічних послуг; тим, що більшість виробників на ринку стоматологічних послуг складають фізичні особи – підприємці, які не зобов'язані публічно розміщувати дані про свої комерційні результати; та тим, що значна частина виробництва в стоматології (не менше 50 %) знаходяться в тіньовому секторі [1].

Стоматологічна послуга має велику різноманітність видів і підвидів: розрізняють терапевтичну, хірургічну стоматологію. Останнім часом набуває поширення естетична стоматологія. Загалом фахівці нараховують більше 400 видів окремих послуг [2].

Навіть відносно проста послуга – видалення зубу в різних стоматологічних клініках має різну ціну в залежності від складності процедури (від 600 до 2750 грн), при чому в деяких закладах це одна позиція в прейскуранті, а в деяких ще додатково треба оплачувати рентген і знеболювання. Складність, а відповідно і ціну, визначає лікар вже під час надання послуги, тому ціна не є прозорою для споживача.

Важливий вплив на формування ціни має необхідність амортизаційних відрахувань на покриття витрат на придбання обладнання, висока вартість розхідних матеріалів, до 85 % яких імпортуються. Таким чином для кожного виду послуги необхідно визначити структуру собівартості, оцінити на її основі собівартість, на яку вплине політика закладу щодо вибору компонентів на основі компромісу ціна-якість. Також значний вплив на ціну послуги має рівень заробітної плати лікарів та іншого персоналу.

Найбільш цікавою, з точки зору аналізу процесу ціноутворення, є різниця між ціною та собівартістю послуги. Значна конкуренція на ринку стоматологічних послуг не дає можливості значно збільшувати цю різницю, тому актуальним є збір даних та проведення статистичного аналізу цін на ринку надання стоматологічних послуг.

Список використаних джерел

1. Сліпченко Т. О. Стоматологічний ринок України: особливості попиту на послуги в сегменті дентальної імплантації. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2017. № 5. 2017. С. 288–292.
2. Стоматологічна допомога в Україні : довідник (підготовлений працівниками Державного закладу «Центр медичної статистики МОЗ України», Інституту стоматології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика) / уклад. : І. П. Мазур, О. В. Павленко ; гол. ред. Ю. В. Вороненко. Кропивницький : Поліум, 2020. 92 с.

Гринишин В. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Венчурне інвестування є важливим інструментом розвитку та стимулювання інновацій в економіці. Ця форма інвестування полягає у наданні фінансової підтримки стартапам та молодим компаніям з високим

потенціалом, але із значними ризиками. Венчурні інвестори готові ризикувати капіталом в обмін на можливість отримати великий прибуток в майбутньому.

Основними аспектами, що зумовлюють розвиток венчурного інвестування є:

- Впровадження інновацій в економічну діяльність;
- Можливість отримати надприбутки, які проте обтяжені великим ризиком;
- Наявність інвесторів, які готові чекати кілька років, перш ніж отримати прибуток від свого інвестиційного портфелю;
- Наявність екосистеми підтримки, тобто сприятливих умов, що включає податкові пільги, акселератори, інкубатори та інші ініціативи;
- Можливість залучення талановитих фахівців міжнародного рівня.

Усі ці аспекти роблять венчурне інвестування ключовим інструментом для стимулювання інновацій та розвитку економіки. Воно сприяє створенню нових ринків, технологій та робочих місць, що в свою чергу піднімає життєвий рівень та конкурентоспроможність країни.

Проте ситуація на ринку венчурного інвестування в Україні є складною, так за 2022 рік обсяг венчурного інвестування впав на 74 % порівняно із 2021 роком. Таке зниження частково пояснюється загальними світовими економічним спадом: за 2021–2022 рр у ЄС та США обсяги венчурних інвестицій просіли на 20–30 % [1].

На рис. 1 наведено динаміку венчурних інвестицій за 2014–2022 рр.

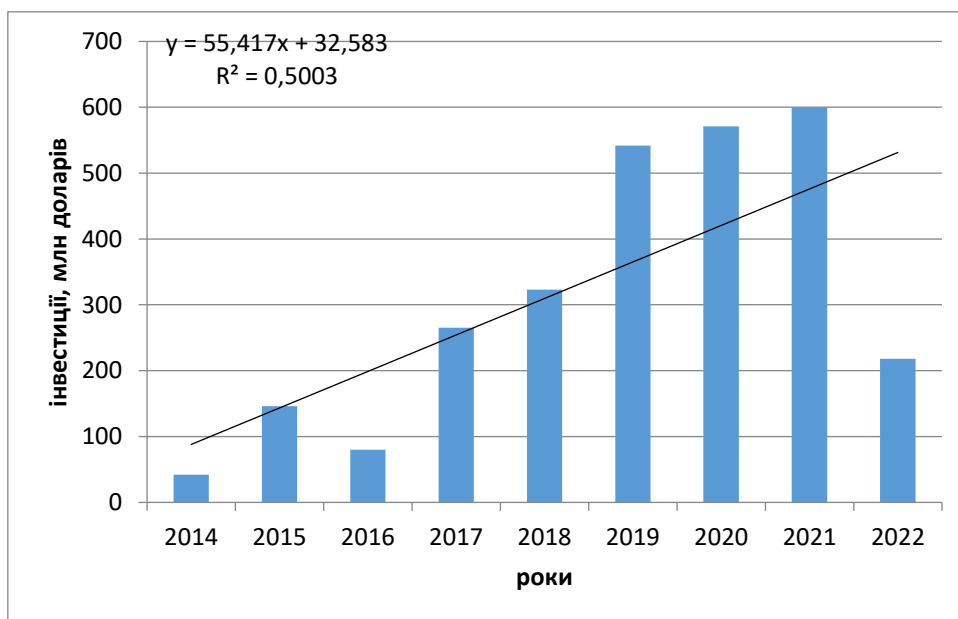

Рис. 1. Обсяги венчурних інвестицій за 2014-2022 рр.

В 2022 році здійснилось безпрецедентне зменшення обсягів венчурних інвестицій, що може бути пов'язано з початком повномасштабних бойових дій на території України. Для прогнозування на майбутні періоди можна побудувати різні прогнозні моделі:

- з урахуванням всіх наявних даних $y = 67,01x + 0,361 R^2 = 0,489$
- з урахуванням даних за 2014–2021 рр $y = 108,30x - 137,30 R^2 = 0,920$
- можна зробити припущення, що 2022 р. фактично співпадає з 2017 р. і далі зростання буде відбуватись як після 2017 р.

За цими 3 моделями отримаємо три прогнози на 2023 рік: 670,46 млн дол.: 945,3 млн дол. та 323 млн.дол, тобто песимістичний, оптимістичний і середній прогнози. Який з них реалізується, покаже час.

Список використаних джерел

1. Dnipropetrovsk investment agency. URL: <https://dia.dp.gov.ua/> (дата звернення: 14.08.2023).

Гук І. І.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ ВЕТЕРИНАРНИХ ПОСЛУГ

Система надання ветеринарних послуг відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я тварин та захисті громадського здоров'я та регулюється законодавством [1,2]. Однак, як і у багатьох інших галузях, надання ветеринарних послуг потребує відповідних фінансових ресурсів для розвитку та покращення. Основними проблемами розвитку системи надання ветеринарних послуг, як зазначають автори [3], є скрутне фінансово-економічне становище власників тварин, пріоритетний розвиток особливо великих за розмірами суб'єктів господарювання, які самостійно здійснюють усі ветеринарні операції, сталі тенденції скорочення поголів'я тварин у потенційних замовників ветеринарних послуг. Для розв'язання цих проблем необхідно використовувати сучасні фінансові інструменти.

Існують різні фінансові інструменти, які можуть сприяти розвитку системи надання ветеринарних послуг.

Один із основних інструментів фінансування ветеринарної сфери - це державні субсидії та гранти. Держава може виділяти фінансові ресурси на розвиток ветеринарної мережі, покращення умов для лікування тварин та підвищення кваліфікації ветеринарів. Це сприяє забезпеченню доступності ветеринарних послуг для всіх верств населення.

Іншим важливим інструментом є кредитування та інвестиції. Власники ветеринарних клінік часто потребують фінансування для розширення та модернізації своєї практики. Банки, інвестиційні фонди та інші фінансові установи можуть надавати кредити та інвестиції для розвитку ветеринарної сфери.

Страховання та пенсійні фонди можуть бути важливими гравцями в фінансуванні ветеринарних послуг. Вони можуть надавати страхування для тварин, що допомагає власникам зменшити фінансові ризики пов'язані з ветеринарними витратами. Крім того, пенсійні фонди можуть інвестувати в компанії, які надають ветеринарні послуги, сприяючи їхньому розвитку.

Організації громадських ініціатив та благодійні фонди можуть грати важливу роль у забезпеченні фінансової підтримки для ветеринарних програм. Вони можуть залучати гроші від громадян та організацій для фінансування безкоштовних або доступних за низькими цінами послуг для вразливих груп населення та безпритульних тварин.

Використання сучасних технологій може покращити ефективність та доступність ветеринарних послуг. Розробники програмного забезпечення та інші технологічні компанії можуть інвестувати в створення інноваційних рішень для ветеринарної сфери, що полегшить ведення медичних записів, діагностику та комунікацію з клієнтами.

Таким чином, фінансові інструменти грають ключову роль у розвитку системи надання ветеринарних послуг. Державна підтримка, інвестиції, страхування та інші інструменти сприяють забезпеченню ветеринарного здоров'я тварин та здоров'я громадськості. Наукове обґрунтування системи забезпечення фінансових ресурсів для ветеринарної сфери є важливим для забезпечення сталого розвитку цієї галузі та здоров'я всього суспільства.

Список використаних джерел

1. Про ветеринарну медицину: Закон України. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t249800?ap=911451&ed=2023_06_30 (дата звернення: 01.08.2023).

2. Шведун В. О. Особливості державного регулювання ринку ветеринарних послуг і товарів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 14. С. 42–44.

3. Поперечний С. І., Бабич Л. В. Проблеми становлення ринку ветеринарних послуг. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2019. Т. 21. № 93.

Денщик І. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

МОДЕЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Розглядаючи структурні зрушення в економіці, а саме – перерозподіл капіталу та робочої сили з однієї сфери економічної діяльності в іншу, економічна теорія пропонувала рушійною силою таких структурних зрушень вважати продуктивність – капітали і праця перетікали у галузі, що забезпечують вищий дохід. У теорії економічного розвитку основним фактором, що визначає напрям розвитку та його темпи, виділено науково-технічний прогрес.

Автори [1] пропонують запровадити моніторинг структурних зрушень в економіці, що дасть змогу підвищити якість інформаційної бази відстеження трансформаційних процесів, здійснювати прогнозування ризиків структурних реформ, своєчасно приймати рішення щодо коригування структурних пріоритетів економічного розвитку.

Структурні зміни в економіці є бажаними, якщо вони сприяють прогресивному розвитку держави й суспільства, зазначає О. Пелех [2].

У структурних дослідженнях особлива роль відводиться секторальному аналізу. Йдеться про зміни, що відбуваються в трьох системах агрегованого поділу економіки, які відповідно називаються: сектор I (сільське господарство), сектор II (промисловість) і сектор III (послуги). Роль кожного макросектору зумовлена процесом історичного розвитку економіки: поступово роль сектору I знижувалася; натомість мало місце підвищення ролі, стабілізація, а отже, зниження частки сектору II; сьогодні спостерігається неперервне зростання ролі сектору III. З огляду на зміни секторальної структуризації економіки дослідники виділяють три етапи розвитку: доіндустріальний етап (основний сектор – видобуток природних ресурсів); індустріальний етап (основний сектор економіки – промисловість); постіндустріальний етап (основний сектор економіки – сфера послуг).

Основним негативним наслідком структурних зрушень є вивільнення трудових ресурсів з високим рівнем освіти і досить вузькою спеціалізацією з тих галузей, частка яких зменшується, перекваліфікація яких є досить проблематичною, що може призвести до серйозних соціальних потрясінь не тільки в країнах, що розвиваються, а й у економічно розвинених [3].

Для моделювання структурних зрушень в економіці пропонується використовувати теорію графів та теорію гармонійності, що заснована на використанні у якості еталона структури, структуру побудовану на основі «золотого перерізу». На першому етапі будеться «ідеальна структура», після чого розраховуються частки секторів в реальній структурі і розраховується інтегральний показник відхилення структури від ідеальної. Зменшення значення інтегрального показника свідчатиме про позитивну динаміку. Прогнозування динаміки інтегрального показника і очікуваних часток секторів в загальній структурі дасть змогу приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій та підготовки кадрів.

Список використаних джерел

1. Сімків Л. Є., Мелінішин Н. Т. Особливості структурних зрушень в економіці України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. Ч. 3. С. 44–48.
2. Пелех О. Б. Структурні зрушення в економіці України (2000–2017 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21. Ч. 2. С. 61–67.
3. Ковтун О. А., Сергєєва Л. Н., Опаленко А. М., Іванилова О. А. Структурні зрушення щодо забезпечення реального сектору економіки України фахівцями в умовах цифровізації. *Цифрова економіка* : зб. матеріалів Нац. наук.-метод. конф., 17–18 жовтня 2019 р., м. Київ. Київ : КНЕУ, 2019. С. 559–562.

Доля С. Л.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Економічна ефективність – це категорія, яка визначає співвідношення корисного результату від діяльності і витрат факторів виробничого процесу. Відповідно економічна ефективність персоналу підприємства визначається відношенням матеріальних благ, які вони виробляють і витрат робочої сили.

Ефективна робота підприємства у великій мірі забезпечується наявністю на підприємстві персоналу достатньої кількості та якості. У відповідності до діючого законодавства підприємства самі визначають чисельність робітників, їх професійний та кваліфікаційний склад.

Ефективність використання персоналу підприємства полягає в досягненні підприємством максимальних результатів при використанні наявної кількості працівників певних професій, кваліфікацій тощо. Тому необхідно створити оптимальне співвідношення між такими показниками, як чисельність та склад персоналу, продуктивність праці, використання робочого часу, об'єми виконуваних робіт.

Виокремлюють три методичні підходи до оцінки ефективного використання персоналу підприємства:

– система, заснована на кінцевих результатах діяльності підприємства, яка охоплює показники: прибуток до оподаткування, оподатковуваний, чистий прибуток, собівартість, рівень рентабельності, виручка від реалізації, обсяг виробництва, якість продукції, термін окупності інвестицій, рентабельність інвестицій та ін.;

– система, заснована на результативності, якості та складності трудової діяльності, яка охоплює показники: продуктивність праці, темпи зростання продуктивності і заробітної плати, частка фонду оплати праці в собівартості продукції, втрати робочого часу, процент браку, фондоозброєність праці, трудомісткість продукції, коефіцієнти складності праці, чисельність персоналу і т. ін.;

– система, заснована на формах і методах роботи з персоналом, яка охоплює показники: плинність кадрів, рівень кваліфікації персоналу, рівень трудової дисципліни, професійно-кваліфікаційну структуру, співвідношення виробничого й адміністративно-управлінського персоналу, соціальну структуру персоналу, рівномірність його завантаження, витрати на одного працівника, витрати на управління, соціально-психологічний клімат у колективі, привабливість праці і т. ін.

Методи оцінки ефективного використання персоналу підприємства ґрунтуються на всебічній оцінці кількісних і якісних характеристик. В економічній літературі надають перевагу методам оцінки за економічними показниками. До таких методів належить: витратний, на основі живої праці.

Кожне підприємство витрачає певну суму коштів для залучення робочої сили до виконання виробничого завдання, тобто здійснює витрати. Проаналізувавши економічні джерела інформації, можна використати наступний алгоритм визначення ефективності використання персоналу підприємства за витратним методом:

- визначення сумарних витрат на персонал;
- розрахунок показників витрат на персонал;
- аналіз і порівняння динаміки цих показників.

До сумарних витрат на персонал належать: заробітна плата; нарахування на заробітну плату у вигляді відрахувань на соціальне і пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, обов'язкове державне страхування від нещасного випадку на виробництві; витрати підприємства на соціальні виплати і пільги, на навчання та підвищення кваліфікації персоналу, на виплату дивідендів тощо.

Єр'омін С. М.

Класичний приватний університет
аспірант

КРИТЕРІЙ ОПТИМАЛЬНОСТІ ЯК БАЗОВИЙ ПАРАМЕТР ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Одним із принципів здійснення публічних закупівель, визначених ЗУ «Про публічні закупівлі» [1] – є максимальна економія і ефективність. Запорукою ефективного та успішного проведення процедур закупівель – є їх оптимальне планування. Важливий етап планування закупівель – визначення очікуваної вартості предмета закупівлі. Так, заниження очікуваної вартості закупівлі може призводити до відсутності інтересу до закупівлі з боку учасників ринку і, як наслідок, неуспішності такої закупівлі [2].

Разом з тим на даний час нормативно не врегульовано питання визначення очікуваної вартості предмета закупівлі, у зв'язку з чим у замовників часто виникають питання щодо шляхів та методів оптимального визначення вартості закупівлі на етапі її планування [2].

Ефективність системи державних закупівель розуміється як сума витрат на досягнення поставлених цілей і означає здатність отримати максимальний результат для забезпечення державних потреб за рахунок

виділених для цього державних фінансових ресурсів. Для оцінки ефективності необхідно виробити критерії, або ж систему комплексних показників, які дозволили б оцінити міру (ступінь) ефективності державних закупівель. До таких критеріїв можна віднести: економність; результативність; оптимальність; еволюційність і адаптивність; мобільність.

Критерій оптимальності – є тим базовим параметром, по якому функціонування системи державних закупівель визнається ефективним або неефективним. Вираженням критерію оптимальності можуть слугувати два основні показники: шкала оцінок корисності сукупності придбаних благ і ранжирування переваг.

Відносно першого критерію оптимальності системи державних закупівель слід зазначити, що корисність сукупності придбаних благ означає, що при максимізації цільової функції системи можна досягти економічного оптимуму державної закупівельної діяльності. Корисність благ, що придбавалися в результаті державних закупівель, є серйозною передумовою для підвищення їх економічного ефекту. У цих цілях треба забезпечити такі умови для здійснення державних закупівель, які б сприяли зміні її структурних пропорцій раніше, ніж проявляться негативні результати виниклих диспропорцій. Іншими словами, оптимізація структурних елементів системи державних закупівель припускає підвищення рівня її збалансованості.

Проілюструємо чинник оптимізації системи державних закупівель на прикладі двох фонових елементів цієї системи: використання бюджету для планування і управління державними закупівлями (критерій бюджетних обмежень) і критерій вибору оптимального постачальника по державному замовленню.

Перший елемент – використання бюджету для планування і управління державними закупівлями. Якщо необхідні кошти до бюджету не були закладені заздалегідь, закупник може зіткнутися з тим, що йому не можна скористатися перевагами закупівель на готівковому ринку або придбанням більших кількостей матеріалів за вигідними цінами. Для цього довгострокове планування державних потреб і бюджет, необхідний для фінансування очікуваних потреб і можливостей, мають бути більшими.

Другий компонент, пов'язаний з проблемою вибору оптимального постачальника, що претендує на участь в державних закупівлях. Перевірка нового постачальника часто вимагає великих витрат часу і ресурсів, тому її слід виконувати тільки по тих постачальниках, у яких в майбутньому дійсно можна розмістити велике замовлення. Оцінка претендентів спрямована на отримання відповідей на два принципові питання:

1. Чи може цей претендент задовольнити вимоги державного підприємства, що закуповує, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі?
2. Чи є у постачальника достатня мотивація, щоб задовольняти запити державного замовника відповідно до його очікувань?

Для того, щоб відповісти на обидва питання, можна скласти алгоритм очікуваних якостей потенційного постачальника, які допоможуть оцінити його оптимальність (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм оцінки потенційного постачальника по державних закупівлях.

У приведеному алгоритмі оцінки оптимального претендента на участь в державному замовленні нам цікавий такий показник, як фінансовий стан постачальника.

Серед фінансових показників, що характеризують показник фінансового стану постачальника, слід особливо виділити наступні: кредитна історія, структура капіталу, розмір оборотного капіталу, рівень рентабельності, коефіцієнт покриття і дохідність інвестицій, здатність сплачувати відсотки та дивіденди. Ці показники допоможуть державному замовникові оцінити фінансове становище постачальника-претендента на участь в державних закупівлях як потенційного постачальника. При цьому, у фінансовій інформації, яку постачальник зобов'язаний надати перед участю в торгах, мають бути такі показники, як: розміри прибутків та збитків, оборот запасів за декілька років, динаміка зміни кредиторської заборгованості, коефіцієнти ліквідності. Оцінка фінансового стану потенційного постачальника має бути спрямована на те, щоб спрогнозувати рівень ризику державного замовника. Для цього прораховується вірогідність потенційної дії фінансових проблем постачальника на державного замовника. Такий розрахунок дозволяє розробляти стратегії, що мінімізують ризик.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: Закон від 25.12.2015 р., № 922-VIII. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 11.09.2023).

2. Щодо розрахунку очікуваної вартості предмета закупівлі: Інфоліст від 20.08.2019 р., МЕРТУ № 3301-04/34980-06. *Міністерство економіки України*. URL: <https://infobox.prozorro.org/news-mer/1> (дата звернення: 11.09.2023).

Заїка А. М.

Класичний приватний університет
аспірант

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

На сьогодні, термін «механізм» активно застосовується в економіці. «Механізм» у загальному розумінні – це система, простір, спосіб, що визначає порядок будь-якої діяльності, системи взаємодії певних ланок та елементів або внутрішню будову, систему, сукупність станів та процесів, з яких складається певне явище [1, с. 146]. В економіці використовується велика кількість варіантів механізмів управління – господарський, економічний, ринковий, соціальний, організаційний, організаційно-економічний тощо [1, с. 147].

На думку Н. Брюховецької економічний механізм – це складна структура, що включає в себе певну послідовність економічних явищ, що виникають в певних умовах під впливом початкового імпульсу» [2, с. 119].

Ю. Лисенко та П. Єгорова розглядають організаційно-економічний механізм як «систему формування цілей і стимулів, яка дозволяє перетворити в процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства в рух засобів виробництва та його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів» [3, с. 86].

Т. Кравцова розглядає як систему управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності» [4, с. 95]. Аналогічної думки й Л.Г. Мельник, який визначає як складову системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності об'єкта, яким керують. Причому як елементи механізму управління розглядаються мета, критерії, фактори, методи і результати управління [5, с. 177].

О. В. Ланченко розглядає «організаційно-економічний механізм» – як систему організаційних, економічних, правових, управлінських та регулюючих дій, які формують і впливають на порядок здійснення діяльності, що приведе до досягнення очікуваних економічних, соціальних, екологічних та інших результатів [6].

На думку Ф. Зінов'єва дає більш широке визначення «організаційно-економічний механізм – це система, що визначає порядок конкретних дій. Організаційний механізм – організаційно-технологічні засоби ведення господарства, що спираються на його потенціал з використанням ринкових принципів господарювання (самостійність, договірні відносини, комерційний інтерес, правова обґрунтованість діяльності тощо). Економічний механізм – система економічних засобів, форм і методів дії на матеріальні інтереси працівників виробничих і невиробничих засобів, що включає такі елементи: ціноутворення, стимулювання праці, економічні санкції, нормативну базу, критерії оцінки ефективності» [7, с. 29].

Отже, розглядаючи організаційно-економічний механізм як систему, науковці наголошують, що це:

- система, що визначає порядок конкретних дій;
- система управління;
- система економічних важелів;
- система методів, операцій, важелів, організаційних структур та їх взаємозв'язків;
- система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес;
- система організаційних та економічних форм і методів ведення господарства [8, с. 271].

Проте, ця система, яка є поєднанням економічних засобів, форм і методів дії, ще включає такі елементи, як: нормативно-правову базу (що регулює порядок здійснення господарської діяльності), економічні санкції, механізми ціноутворення, процес стимулювання праці, та наявність критеріїв, які нададуть можливість здійснення оцінки ефективності створення суспільних благ.

Список використаних джерел

1. Літвінов О. С., Капталан С. М. Сутність та види механізмів в економіці: Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 6 (11). С. 146–149. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/11_2017/30.pdf (дата звернення: 24.09.2023).
2. Мельник С. І. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2019. № 1. С. 117–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2019_1_16 (дата звернення: 24.09.2023).
3. Лисенко Ю., Єгоров П. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*. 1997. № 1. С. 86–87.
4. Кравцова Т. А. Проектирование организационно-экономических механизмов управления развитием порта. *Развиток методів управління та господарювання на транспорті* : зб. наук. пр. 2009. № 30. С. 93–110.
5. Маркіна І. А., Сьомич М. І., Дячков Д. В. Організаційно-економічний механізм управління інформаційним потенціалом підприємства. *Економічний форум*. 2016. № 2. С. 175–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2016_2_28 (дата звернення: 24.09.2023).
6. Полозова Т. В. Організаційно-економічний механізм управління інноваційно-інвестиційною спроможністю підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 23 (1). С. 126–131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23\(1\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23(1)_29) (дата звернення: 24.09.2023).
7. Зиновьев Ф. В. Механизмы хозяйствования (терминологический аппарат). Симферополь : Таврия, 2000. 111 с.
8. Хринюк О. С., Дергалюк М. О. Генезис наукової думки щодо поняття «організаційно-економічний механізм». *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2017. № 14. С. 267–274. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_43 (дата звернення: 24.09.2023).

Заїка Д. М.

Класичний приватний університет
аспірант

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ЇЇ ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Мотивація персоналу виступає як один з основних інструментів управління персоналу, який в свою чергу займає досить високу ланку в ефективному функціонуванні підприємства, тому існує необхідність постійного запровадження на підприємствах нових підходів до визначення виду мотиваційного механізму [1, с. 112].

Мотивація – це складне, особистісне утворення людини та, водночас, провідна функція управлінської діяльності підприємства узагальнює сукупність причин і спонукальних факторів, спрямовує, структурує потреби, цілі, ідеали, настанови, світогляд, для заохочення продуктивної діяльності працівників. Мотивація означає успіх професійної діяльності працівника та зумовлює свідому, сумлінну, наполегливу та цілеспрямовану його працю з метою розв'язання господарських завдань і досягнення економічно значущих результатів підприємства [2, с. 239]. Саме тому, так важливо приділяти значку увагу мотивації працівників підприємства.

Як зазначає А. О. Климчук: «Мотивацію персоналу як одну із найважливіших складових ефективного управління варто враховувати при прийомі на роботу та при наступній побудові системи ситуаційного керівництва» [3, с. 137].

Розглядати мотивацію з точки зору одержуваних благ, її можна поділяти на матеріальну та нематеріальну. Але, зазвичай, ці види мотивації застосовуються спільно.

Матеріальна мотивація передбачає отримання певних матеріальних благ, які можуть бути виражені в грошовому вираженні, матеріальних об'єктах або послуги. Цей вид мотивації персоналу застосовується на рівні мотивації окремого працівника або групи працівників. На рівні мотивації всього колективу організації він застосовується рідше, так як є малоефективним [1, с. 112].

Власники українських підприємств найчастіше використовують саме цей вид мотивації, вважаючи заохочення грошовими винагородами, преміями та підвищення оплати праці найбільш ефективним способом, на їх думку саме ці елементи – є найголовнішими і мають задовольняти потреби працівників.

Хоча, як підкреслює А. О. Климчук: «Для сучасних менеджерів крім заробітної плати важливими є й інші чинники зокрема зміст праці, умови за яких вони можуть цілковито проявити свої здібності уміння та навички чітка орієнтація кар'єрного зростання можливість проявити особисті творчі здібності у вирішенні поставлених завдань. Західні менеджери з управління персоналом давно дійшли висновку про те що співробітники є головною цінністю компанії їх потрібно нагороджувати за високі результати праці адже від працездатності колективу залежить успіх діяльності підприємства» [3, с. 138].

Негрошова (нематеріальна) мотивація – це комплекс засобів, способів створення у співробітників позитивного враження, настрою від трудової діяльності, що забезпечує підвищення ефективності праці. Необхідність такої мотивації виникає, коли на підприємстві частіше виникають такі проблеми, як: порушення трудової дисципліни, потреба у надмірному робочому навантаженні чи ненормованому робочому часі, умови праці або ж на підприємстві занадто швидка плинність кадрів, низька лояльність чи складні відносини між робочим колективом і керівництвом [4, с. 270].

Також, до універсальних методів нематеріальної мотивації відносять: покращення робочого місця; позитивне ставлення керівництва до підлеглих; підвищення по службі; гнучкий графік роботи; безкоштовне навчання; зайнятість працюючих в робочий час [5, с. 31].

Нематеріальна мотивація спрямована на отримання співробітниками емоційних вигод. Вигоди можуть проявлятися у різних формах, наприклад, підвищення самооцінки, психологічний комфорт, гордість за працю тощо. Цей вид мотивації застосовується на всіх рівнях мотивації персоналу. Найбільш часто його застосовують на рівні мотивації всього колективу організації, тому що дозволяє «сформувати» причетність кожного працівника до організації [1, с. 113]. Л. В. Щетініна, С. Г. Рудакова, І. С. Лобунець виділяють у якості переваг те, що цей вид мотивації є доповненням до матеріального стимулювання працівників, не вимагає великих фінансових витрат, а також посилює у працівників самотивацію, що значно зменшує зусилля, спрямовані на матеріальне стимулювання. До недоліків відносять те, що абсолютно замінити матеріальну вона не здатна, обійтися без витрат зовсім також не вдається і створити у працівників внутрішню мотивацію не так просто [4, с. 270].

Як наголошує О. В. Покатаєва: «На сьогодні для ефективної діяльності організації необхідні відповідальні та ініціативні працівники, високоорганізовані, що прагнуть до самовираження в сфері своєї діяльності. Традиційні форми матеріального стимулювання і санкцій вже є неактуальними та не здатні сформувати таких працівників. Робота тільки заради заробітної плати завжди відрізняється від результатів роботи, пов'язаної із задоволенням внутрішніх потреб співробітників, тому цікавий процес роботи, гарантує найкращі результати. Тому на сучасному етапі мотиваційне управління засноване на обліку та способах задоволення особистих потреб працюючих, без урахування яких може виникати ряд труднощів та проблем, які можуть виникати без урахування потреби в мотивації персоналу» [6, с.387].

Але, як наголошує А. О. Климчук: «Мотиви потреби і цінності індивідуальні для кожного працівника Вони не бувають абсолютно ідентичними для окремої соціальної групи або для всіх співробітників організації тому важливо вміти визначати та використовувати особистісні мотиви потреби реального або майбутнього співробітника. Адже, керівники багатьох підприємств схильні нав'язувати своїм працівникам власну мотивацію що призводить до величезної кількості помилок у керівництві» [3, с. 137].

Н. В. Янченко, В. В. Благой, А. О. Тихомирова говорять про важливість для працівників відчувати, стабільність та знати, що в разі чого, організація допоможе у виникненні життєвих проблем. Крім того, важливо знати про таланти свого робітника, оскільки можна надати роботу пов'язану з захопленням і отримати більш високі результати. Успіх можна розглянути як підвищення навичок та отримання більш високої посади [7, с. 177].

Мотивація є важливим аспектом підвищення продуктивності праці. Керівництво підприємства має враховувати для вибору методів мотивації персоналу не тільки їх матеріальні потреби, але й надаючи можливість для самореалізації, розкриття талантів та здібностей, створюючи комфортні та безпечні умови праці. Коректно підібрані методи мотивації сприятимуть більшій віддачі з боку працівників та зростанню фінансових результатів діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Устіловська А. С. Мотивація персоналу як один з основних інструментів успішного управління персоналом. *Молодий вчений*. 2017. № 4.4. С. 112–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4 (дата звернення: 24.09.2023).
2. Кольбашенко Д. А. Мотивація персоналу як один з факторів підвищення продуктивності праці. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2014. № 2. С. 237–244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2014_2_31 (дата звернення: 24.09.2023).
3. Климчук А. О. Мотивація персоналу як складова ефективного управління підприємством. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. № 1. С. 135–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2016_1_16 (дата звернення: 24.09.2023).
4. Щетиніна Л. В., Рудакова С. Г., Лобунець І. С. Негрошова мотивація персоналу як спосіб підвищення ефективності його роботи. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. С. 268–275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_2_37 (дата звернення: 24.09.2023).
5. Нікіфорова Л. О., Білоконь Я. В. Тімблдинг як основа ефективного розвитку колективу. *Економічний простір*. 2012. № 2. С. 24–31.
6. Покатаєва О. В. Державне регулювання трансформації торговельно-економічних відносин: інституціональний підхід : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2009. 408 с.
7. Янченко Н. В., Благой В. В., Тихомирова А. О. Мотивація персоналу як важіль підвищення продуктивності праці на підприємстві. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2018. № 1. С. 173–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2018_1_17 (дата звернення: 24.09.2023).

Івахненко М. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Основним напрямком удосконалення керування господарською діяльністю підприємства є створення й впровадження інформаційних систем аналізу економічної інформації, які базуються на сучасних апаратно-програмних засобах, методах аналітичної обробки даних в системах підтримки прийняття рішень й експертних системах.

Економічне прогнозування діяльності підприємства дозволяє оцінити можливі фінансові наслідки прийняття управлінських рішень, пов'язаних як зі стратегічним розвитком, так і з поточною діяльністю підприємства.

Під операційною діяльністю підприємства розуміється діяльність суб'єкта господарювання, що забезпечує основну частину його доходів. До такої діяльності відноситься виробнича й комерційна діяльність.

У даній роботі акцент робиться на створення комплексу взаємозалежних систем управління, призначених для планування й оптимізації операційної діяльності промислового підприємства.

Даний комплекс містить у собі наступні системи:

1. Матрична система планування виробництва на підприємстві.

За допомогою запропонованої матричної моделі зіставляються, балансуються й погоджуються показники виробничо-фінансового плану підприємства з обліком його виробничих можливостей по випуску продукції й кінцевого попиту споживачів.

2. Система оптимізації вибору споживачів.

За допомогою запропонованої системи оптимізується процес вибору споживачів продукції підприємства з урахуванням транспортних видатків, доходу від реалізації продукції й ступеня надійності дебіторів залежно від виробничого плану, сформованого в першому блоці.

В основі системи лежить дисконтування величини очікуваного доходу від реалізації продукції залежно від середнього строку погашення дебіторської заборгованості кожним дебітором. Метою є зниження можливих обсягів безнадійних боргів, поліпшення показників оборотності й одержання максимального прибутку від виробничої діяльності.

3. Система оцінки фінансових потоків.

Дана система використовується для формування фінансових потоків, на підставі яких здійснюється прогноз стану форм фінансової звітності господарюючого суб'єкта. Вхідною інформацією є результати управління першого й другого блоків.

Розроблена на базі запропонованої структури економіко-математична система дозволяє формувати перелік рекомендацій з поліпшення ефективності операційної діяльності промислового підприємства, покращуючи показники його фінансового стану.

Івахненко С. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття «структура капіталу» має визначення: структура капіталу – це співвідношення всіх форм власних і запозичених грошових коштів, що використовуються підприємством з метою фінансування активів.

Структура капіталу відіграє провідну роль у формуванні ринкової вартості підприємства. Цей зв'язок опосередковується показником середньозваженої вартості капіталу.

Проблемі оптимізації структури капіталу, в сучасній економіці, приділяється значна увага. Про це свідчить велика кількість наукових праць. Серед відомих вчених, що займалися розглядом даної проблеми, можна відзначити Нобелівських лауреатів Ф. Модільяні та М. Міллера, а також С. Майерса, Р. Крама, Є. Бріггема та інших.

Отже, проведення порівняльного аналізу існуючих теорій оптимізації структури капіталу є актуальною задачею.

Теорія Модільяні-Міллера. Вважається, що проектні інвестиції або активи підприємства залишаються незмінними та розглядаються тільки зміни структури капіталу. Використовуючи наступні позначення: E та D – власний та позиковий капітал, r_e – вартість власного капіталу – віддача на звичайні акції, r_d – вартість позикового капіталу – процентна ставка за позицію, або віддача на корпоративні облигації, w – середня вартість капіталу визначається за формулою:

$$w = r_d \left(\frac{D}{D + E} \right) + r_e \left(\frac{E}{D + E} \right)$$

Середньозважена вартість капіталу (WACC). Майже у всіх джерелах рекомендується вживати метод середньозваженої вартості капіталу, але є ряд визначень та уточнень для його застосування у загальному випадку. Середньозважена вартість капіталу для Західної системи оподаткування, за якою податковий захист розповсюджується на всі проценти, має вигляд:

$$WACC = r_d(1 - \tau) \frac{D}{D + E} + r_e \frac{E}{D + E}$$

За результатами дослідження побудована структурно-функціональна модель оптимізації структури капіталу підприємства, яка дозволяє знайти оптимальне співвідношення між ринковою вартістю підприємства та середньозваженою вартістю капіталу.

Камінський О. Д.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність оцінюється щодо того, як поліція виконує свої обов'язки, зокрема, скорочення злочинності, захист вразливих категорій осіб, боротьба з антигромадською поведінкою, ліквідація надзвичайних подій та інші сервісні виклики. Продуктивність оцінюється по відношенню до того, якими коштами досягається результат.

Необхідна розробка певних стимулюючих засобів, спрямованих на підвищення якості роботи поліції. До таких можна віднести і критерії оцінювання ефективності поліцейської діяльності як інструмент покращення роботи поліції.

Метою поліцейської діяльності є зниження рівня злочинності та охорона громадського порядку, що здійснюється ефективно, продуктивно, справедливо, поважаючи людську гідність.

Ефективність поліцейської діяльності безпосередньо залежить від отримання певної винагороди (моральної чи матеріальної) за належне виконання своїх повноважень, а так само від оцінки діяльності поліцейських як з боку колег та керівництва, так і, значною мірою, з боку громадськості та ЗМІ.

Ще хочемо зазначити, що у загальнішому розумінні політика є особливим видом людської діяльності, пов'язаним з отриманням і здійсненням влади, передусім державної. Це сфера діяльності між класами, націями і іншими соціальними групами. Як одна з сфер громадського життя політика взаємодіє з іншими сферами, підпадаючи під їх вплив і одночасно детермінуючи їх функціонування і розвиток. Тому кадри - не лише соціально-економічна, але і політична проблема.

Постановка будь-якого соціально-економічного або політичного завдання вимагає участі людей, здатних її вирішувати. При цьому, чим глибше перетворення в громадській, державній або господарській діяльності, тим значніше зміни в кадровій політиці.

Якщо мотивація (як сукупність усвідомлених, імпліцитних і неусвідомлених мотивів, що виникли в результаті певних потреб) є причиною поведінки, що відхиляється (у тому числі і злочинного), то ситуація здійснення злочину виступає умовою індивідуальної поведінки і складається з двох груп обставин. До першої групи увійдуть життєві обставини, які грають роль умов, що формують антигромадські властивості особи. Другу групу складуть обставини, які полегшують прояв причини індивідуальної злочинної поведінки. Це об'єктивні життєві обставини, особи, що безпосередньо впливають на поведінку, в даний момент і що впливають в конкретну ситуацію.

Таким чином, конкретна життєва ситуація (як суб'єктивно оцінювані об'єктивні обставини життя людини), критична життєва ситуація (як трудність, ситуація вибору і необхідність її дозволу, рішення) і криміногенна ситуація (як обставини, пов'язані з умовами, сприяючими формуванню соціальних конфліктів і моделей їх дозволу злочинним шляхом) є одним з ключових моментів в механізмі формування дисциплінарного проступку і порушення закону співробітником органів внутрішніх справ. У кожному конкретному випадку ситуації характеризуються різним інтенсивним впливом на особу, різними характеристиками особи, її актуалі-

зованими в конкретний момент мотивами, ґрунтованими на смисловому суб'єктивному просторі, отже, нейтралізація (рішення) цих ситуацій здійснюється різними способами. Наше дослідження спрямовано на перевірку припущення про те, що когнітивні структури і утворення (імпліцитні уявлення про професійну діяльність, мотиви (образи) професійної діяльності) взаємодіють з елементами професійної ситуації і проявляються в особовому виборі в професійній діяльності і здійсненні проступку.

Канівець І. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Порохня В. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасний стан більшості суб'єктів господарювання в Україні визначається фахівцями як передкризовий, або кризовий. Антикризове управління розглядається як самостійний від професійної діяльності, спрямований на запобігання кризовим явищам та подолання їх у діяльності підприємства на підставі раціонального використання наявних ресурсів і потенціалу виживання, мінімізації матеріальних та фінансових витрат шляхом застосування відповідних витрат, принципів та методів роботи. Об'єктом антикризового управління є кризові явища в діяльності підприємства (виникнення, розвиток, усунення та запобігання).

У вітчизняній практиці при проведенні фінансово-економічного аналізу найпоширенішими підходами є обчислення системи фінансових коефіцієнтів, які розбиваються на певні однорідні групи. Причому, в кожному конкретному дослідженні можуть розрізнятися як кількість груп, так і їх склад.

Виділимо чотири групи фінансових коефіцієнтів:

1) Група показників платоспроможності (ліквідності). Характеризує фінансові можливості підприємства, виконання поточних зобов'язань за рахунок різних видів активів.

2) Група показників фінансової (ринкової) стійкості характеризує ступінь фінансової діяльності підприємства за рахунок власних джерел, а також їх мобільності.

3) Група показників ділової активності (обіговості) характеризує якість активів підприємства з урахуванням їх ліквідності, а також забезпеченість підприємства кредитами.

4) Група показників рентабельності характеризує результати та економічну ефективність функціонування підприємства.

Ключовим моментом антикризового індикативного планування діяльності будь-якої організації є визначення схильності підприємства до банкрутства. Зростання числа банкрутств призвело до проблеми ап'орного визначення умов, які ведуть до банкрутства фірми. Спершу це питання вирішувалося на емпіричному, якісному рівні, що, природно, приводило до суттєвих помилок.

На сьогодні існують два основних підходи щодо передбачення банкрутства:

– перший базується на фінансових даних і включає оперування певними фінансовими коефіцієнтами, які набирають все більшу вагомість, а саме: Z-коефіцієнт Альтмана (США), коефіцієнт Таффлера (Великобританія), рейтингове число Р.С. Сайфуліна і Г.Г. Кадикова, та ін.

– другий підхід виходить з даних про компанії, які збанкрутували, та порівнює їх з відповідними даними «підозрілої» компанії, яка аналізується.

Обидва підходи мають певні недоліки, зокрема, при їх застосуванні у вітчизняних умовах, проте, як свідчить практика, аналіз підприємств за даними методиками дозволяє передбачати можливість настання банкрутства з точністю до 90 %.

Отриманий авторами результат, в рамках даного дослідження, є базою для визначення системи оціночних показників, які запропоновані для відображення наслідків виникнення ситуації банкрутства.

Квятковський А. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У зв'язку з реформуванням системи пенсійного забезпечення в Україні і впровадженням її трирівневої системи з'явився новий елемент - недержавне пенсійне забезпечення, який становить систему накопичувального пенсійного забезпечення.

Варто зазначити, що законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається із Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, законів України «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цього Закону.

Передусім необхідно відмітити, що з 1 січня 2004 року набрав чинності Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», який визначив правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та врегулював правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності.

За період з 2004 р по 2023 р було створено 119 недержавних пенсійних фондів (НДФ), з яких 56 припинили свою діяльність, на 2023 р працюючих фондів – 63. Розподіл фондів за регіонами України наведено на рис. 1. Таким чином, створювались НДФ в 13 регіонах України, наразі працюють в 10 регіонах, при цьому 69,8 % припадає на м. Київ.

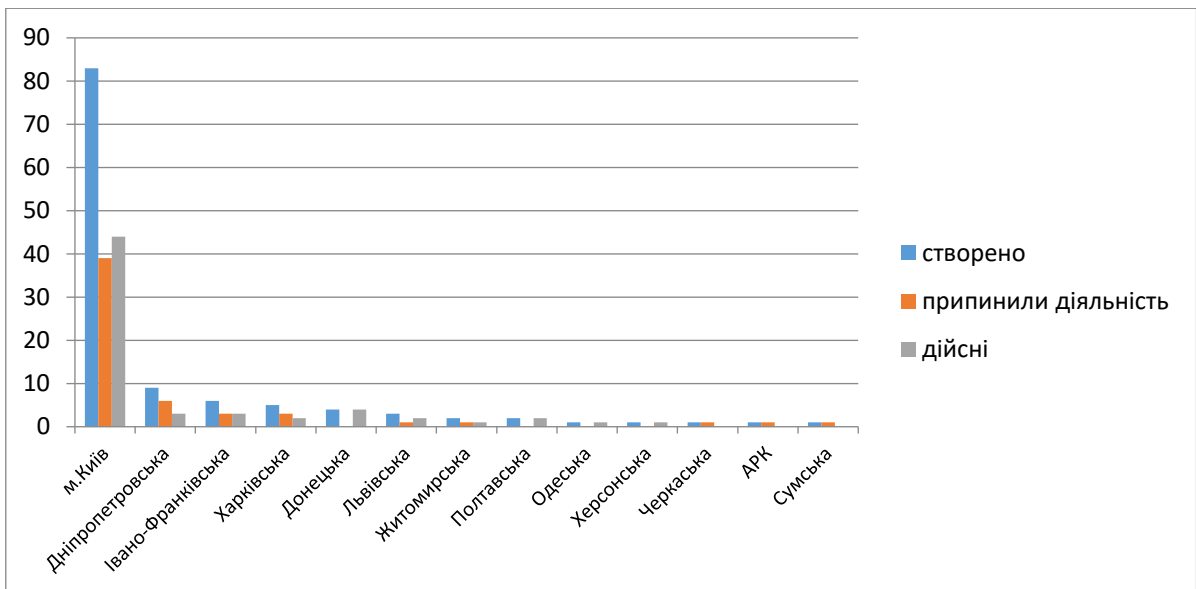

Рис. 1. Розподіл НПФ за регіонами

Динаміка створення та припинення діяльності за роками представлена на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка кількості НПФ 2004-2020 рр

Найбільша активність зі створення НПФ відбувалась в 2004 р (21), 2005 р (33) та 2006 р (25), тобто 66,4 % НПФ було створено в перші три роки, але на сьогодні вже 41 фонд припинив свою діяльність, а це 73,2 % з непрацюючих фондів. 38 фондів зі створених в перші три роки є довгожителами на ринку недержавного пенсійного забезпечення, це 60,3 % працюючих НПФ.

Дані для статистичного аналізу отримані з офіційного сайту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/reiestr-nederzhavnykh-pensiinykh-fondiv/#page-3>

Колещук П. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Підвищення конкурентоспроможності являє собою процес змін, і як будь-який процес, особливо той, який викликає певні протидії, він потребує управління і, зокрема, стратегічного підходу. Оскільки зміни стосуються всіх основних організаційних складових, включаючи структуру кадрів, зайнятість, кваліфікацію, технологію, обладнання, продукцію, ринки збуту, то, відповідно, вихідним моментом підвищення конкурентоспроможності виступає розробка стратегії такого підвищення з врахуванням всіх аспектів сприяння та протидії. Далі проводиться робота з роз'яснення цілей і кінцевих результатів, спрямована на подолання опору змінам.

Процес підвищення конкурентоспроможності потребує врахування специфіки взаємозв'язку як між елементами організації, так і з їх оточенням, і являє собою процес прийняття рішень (включаючи цілі, методи, плани) з досягнення цілей підвищення конкурентоспроможності. Головною задачею, що вимагає розробки або удосконалення системи управління конкурентоспроможністю та обумовлює дослідження, є пошук напрямків та формування ефективно функціонуючого організаційного економічного механізму підвищення

конкурентоспроможності, який має базуватися на поєднанні функціонального і системного підходів, в основу якого буде покладено формування нових, виявлення та раціональне використання наявних конкурентних переваг підприємства.

Управління підвищенням конкурентоспроможності – це мистецтво координації людських і матеріальних ресурсів протягом розробки та реалізації механізму підвищення конкурентоспроможності для досягнення визначених результатів щодо складу та об'єму робіт, вартості, часу, якості, цільового рівня конкурентоспроможності та рівня задоволення учасників програми. Успішне виконання проекту підвищення конкурентоспроможності оцінюється за сукупністю встановлених на етапі розробки критеріїв: строки завершення, вартість та бюджет виконання, якість виконання робіт і специфікації вимог до результатів, ступінь задоволення замовників.

Розвиток науково-технологічної сфери є одним із дієвих важелів поступового входження країни до спільноти розвинутих країн світу, розширення та поглиблення участі у відповідних європейських структурах.

Аналіз конкурентоспроможності виробників продукції машинобудування, проведений за розробленою комплексною методикою, дозволив визначити ті особливості, які повинні бути враховані при вирішенні проблем управління конкурентоспроможністю. Отримані дані дозволили узагальнити ці особливості для виробників подібного типу і закласти їх в основу розробки механізму забезпечення конкурентоспроможності наукомісткого машинобудування.

Основним підходом до забезпечення конкурентоспроможності машинобудування є функціональний підхід у поєднанні з структурним, процесним та системним підходами. При цьому параметри діяльності розглядаються як результат виконання сукупності функцій системи.

Виходячи з того, що функції мають альтернативні способи виконання, необхідно вибирати такі з них, для яких співвідношення витрат і корисного ефекту буде оптимальним. Особливостями застосування функціонального підходу в даній роботі є розгляд стратегії забезпечення конкурентоспроможності як деякої сукупності агрегованих функцій (підвищення конкурентоспроможності виробника), виконання яких повинно призвести до забезпечення конкурентоспроможності машинобудування.

Процесний підхід розглядає функції управління в їх взаємозв'язку між собою. Під процесом нами розуміється система взаємопов'язаних дій із проведення наукових досліджень, випуску конкурентоспроможної наукомісткої продукції, планування і організації діяльності виробників, а також мотивації.

Структурний підхід нами був використаний для визначення пріоритетів чинників, методів, принципів і інших інструментів в їх сукупності з метою раціонального розподілу ресурсів для формування конкурентних переваг.

При реалізації структурного підходу необхідно провести ранжирування чинників, а також попередню структуризацію об'єкту дослідження і управління. Структурний підхід використовується при аналізі чинників і показників, що характеризують конкурентоспроможність наукомісткого машинобудівного підприємства. Крім того, на його основі формується функціональна структура механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Механізм забезпечення конкурентоспроможності окремого виробника повинен легко вбудовуватися в загальну систему управління наукомістким машинобудуванням і бути її невід'ємною частиною.

При побудові механізму забезпечення конкурентоспроможності повинні враховуватися досягнення в області сучасних інформаційних технологій і можливість подальшої інтеграції створюваного механізму в загальне інформаційне середовище.

Кофанов Д. О.

Класичний приватний університет
аспірант

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВПЛИВАЮЧИХ НА КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Інноваційна спрямованість сучасного виробництва, необхідність підвищення його ефективності в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці визначають необхідність формування нових підходів до управління персоналом підприємства. Персонал виступає тим невичерпним ресурсом, який дозволяє суб'єкту господарювання вижити в складних умовах, забезпечити досягнення конкурентних переваг, підвищити показник трудової діяльності.

Саме тому в сучасних умовах персонал перетворюється на стратегічний ресурс підприємства, а прагнення до його якнайповнішого використання спонукає до пошуку нових ефективних важелів оптимального управління ним. Це визначає необхідність управління персоналом на основі принципів та методів стратегічного управління підприємством. При цьому під об'єктом стратегічного управління доцільно розуміти як наявність у підприємства кваліфікованого персоналу, так і сукупні здібності, можливості та досвід персоналу, необхідні для здійснення дій, які забезпечать підприємству стратегічні конкурентні переваги, тобто кадровий потенціал підприємства.

Кадровий потенціал – це сукупність якісних та кількісних характеристик персоналу підприємства як одного з видів ресурсів, пов'язаного з виконанням призначених йому функцій та досягненням цілей перспективного розвитку підприємства; це наявні та потенційні можливості працівників як цілісної системи, які використовуються та можуть бути використані в конкретний проміжок часу.

Основними етапам формування кадрового потенціалу є аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на нього.

До факторів зовнішнього середовища макrorівня відносять:

1. Економічні фактори: залежність темпів зростання (чи зменшення) обсягів виробництва продукції із задоволеністю власних потреб працівників необхідних для відтворення; прожитковий мінімум, який визначає

вартість споживання важливіших матеріальних благ та послуг, що необхідні людині для підтримки її життєдіяльності; рівень розвитку сфери освіти - кількість вищих навчальних закладів державі, можливість навчання на бюджетній основі, підвищення кваліфікації за кордоном тощо.

2. Податкова політика держави – зміна податків та податкових зборів, які призводять до погіршення фінансового стану підприємства, а відповідно неможливість навчання з рахунок коштів підприємства.

3. Державне регулювання в сфері трудових відносин: трудове законодавство, щодо правового захисту працівників, виплати компенсацій у разі втрати роботи та диференціація доходів; рівень безробіття у державі.

4. Науково-технічний прогрес впливає на технічну оснащеність робочого місця, рівень використання науково-технічних досягнень, що вимагає додаткових знань працівників, а, відповідно, підвищення рівня кваліфікації.

5. Техніко-економічні фактори – сприяють інтенсивності використання праці на діяльність та визначають, яким чином підприємства будуть використовувати кадровий потенціал працівників.

6. Соціально-економічні фактори підвищують інтенсивність праці, додають йому творчий характер.

7. Демографічні фактори. Демографічна ситуація у держави характеризує відтворення населення за його основними структурними елементами у просторовій і часовій визначеності. Забезпечення умов розвитку народонаселення в концепції національної безпеки України розглядається як один з її пріоритетних національних інтересів. В свою чергу, демографічні фактори є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечною розвитку держави.

8. Національні та культурно-освітні особливості впливають на рівень культури та трудову активність населення.

До факторів зовнішнього середовища мікрорівня необхідно віднести:

- кадрову політику підприємств конкурентів;
- територіальні фактори – природнокліматичні умови, мобільність населення тощо;
- екологічні фактори;
- конкурентоспроможність аналогічних підприємств;
- наявність кваліфікованих спеціалістів у конкурентів.

До факторів внутрішнього середовища, які впливають на формування кадрового потенціалу підприємства, на нашу думку, є такі:

1. Цілі і стратегія підприємства.

2. Образ підприємства, тобто мається на увазі імідж підприємства, який впливає на відношення працівників до будь-якого підприємства. Наскільки воно вважається привабливим як місце роботи та можливі перспективи просування по службовій діяльності.

3. Техніка, технологія, організація виробництва та праці сприяють підвищенню продуктивності праці та раціональному використанню кадрового потенціалу підприємства.

4. Фінансово-економічні можливості підприємства, які зумовлюються досягненням спільності матеріальних інтересів окремого працівника з економічними інтересами всього колективу та фінансовими можливостями.

5. Маркетингова діяльність полягає у формуванні реальної величини попиту, який визначає, за допомогою маркетингового аналізу, дослідження та прогнозу, необхідну кількість працівників на підприємстві. Відповідно, чим вищий рівень професіоналізму працівників, тим краща задоволеність споживачів.

6. Кількісний і якісний склад наявного персоналу і можливості його зміни в перспективі.

7. Професійно-кваліфікаційні фактори – рівень освіти, кваліфікація, зміни професійно-кваліфікаційної структури підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу.

8. Джерела покриття кадрової потреби – аналіз потреб, різноманітність професійних програм, планування трудової кар'єри, підготовка резерву керівників. Створення резерву кадрів на підприємствах є основою формування, підготовки, чи остуджування для тих, хто не має досвіду практичної діяльності.

9. Організаційна культура – відповідальність працівників, яка ґрунтується на свідомому добровільному виконанні правил поведінки у відповідності з їх трудовими функціями та обов'язками. На організаційну культуру підприємства впливає організація праці, рівень матеріального та морального стимулювання, рівень виховної роботи та рівень самосвідомості членів колективу.

10. Соціально-психологічні фактори включають оперативну соціально-виробничу інформованість членів колективу, психологічна сумісність між членами колективу та особистісні якості персоналу.

11. Психофізіологічний стан працівників – вік, стан здоров'я, особисті якості людини є майже вирішальним у досягненні високої продуктивності та залежить від задоволення основних потреб працівників.

12. Морально-етичні фактори. Моральний клімат у колективі та моральне стимулювання працівників. Чим вища моральність та відповідна етика на підприємстві, тим продуктивніше та ефективно діятиме колектив у процесі діяльності.

Отже, всі перераховані фактори одночасно впливають на кадровий потенціал підприємства. У свою чергу, найвпливовішим фактором в умовах ринкової економіки є освіта, яка представляє собою найкраще розміщення капіталу для особи, сім'ї, підприємства і суспільства та є одним із головних чинників якості кадрового потенціалу.

Критчин Б.

Класичний приватний університет
аспірант

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ТУРИСТИЧНА ПОСЛУГА»

Туристичний бізнес – є дуже важливою сферою діяльності, яка відображає стан сучасний країни та допомагає розвивати міжнародні зв'язки.

Законодавство не містить визначення поняття «туристична послуга», але у ст. 1 ЗУ «Про туризм» є дефініція як то: туристичний продукт, під яким слід розуміти попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо) [1].

У науковій літературі туристична послуга вважається – є результатом діяльності туристичного підприємства по задоволенню відповідних потреб туристів. Робота підприємства може полягати в організації як всієї поїздки, так і окремих послуг. Одиницею туристичної послуги є комплекс послуг, що надаються одному споживачеві протягом певного часу, наприклад, надання готельного номера, екскурсії, послуг перевезення і т. п. [2, с. 178].

Туристичні мають свою специфіку, яка полягає у тому, що комплексність туристичної послуги обумовлена тим, що для туриста вона складається з комплексу послуг (як матеріальних, так і нематеріальних), які є специфічним туристичним продуктом. Також характерною особливістю є те, що для отримання туристичної послуги до місця її вироблення потрібно приїхати, а не навпаки. Туристичний продукт здебільшого представляє собою пакет послуг, який поєднує в собі послуги різних сфер – проїзд, проживання, харчування, оформлення документів, страхування та інші [2, с. 178].

Туристичним послугам, як і будь-яким іншим послугам, властиві особливі риси, зокрема:

– невідчутність. Туристичні послуги - не матеріальні. Вони належать до соціально-культурних (нематеріальних), оскільки визначаються діяльністю виконавця послуги по задоволенню соціально-культурних послуг споживача: фізичних, етичних, інтелектуальних, духовних та ін. їх неможливо побачити та оцінити в момент купівлі;

– нерозривність виробництва і споживання. Оскільки послуга є результатом безпосередньої взаємодії виконавця і споживача, то процес надання туристичної послуги (виробництво) відбувається паралельно зі споживанням;

– неможливість збереження туристичної послуги. Життєвий цикл туристичної послуги істотно відрізняється від матеріального товару, зокрема відсутністю етапу збереження [3].

Комплекс рекреаційних і туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб людини під час оздоровлення, відпочинку та подорожі, формує специфічний результат діяльності – рекреаційний і туристичний продукт. Кон'юнктура цього ринку детермінуються співвідношенням споживчого попиту населення (в першу чергу платоспроможного) на туристичної послуги та їх пропозиції. Ураховуючи особливості ринку туристичних послуг, ринкова система організації економічної діяльності у цій сфері не є бездоганною та має ряд суперечливих аспектів. Серед них – обмеженість конкуренції, часто пов'язана з унікальним для споживача характером певних видів туристично-рекреаційних послуг; належність туристичних послуг до категорії «суспільних благ»; існування ринків, де ринкове саморегулювання не спрацьовує [4, с. 174].

Туристичні послуги можна поділити на основні, додаткові та супутні. До основних послуг, належать: послуги по організації перевезення; розміщення; харчування туристів. До додаткових послуг відносяться:

- послуги по організації екскурсій;
- послуги по страхуванню туристів;
- послуги гідів-перекладачів;
- послуги по перевезенню туриста від місця його прибуття в країну до місця розміщення і назад (трансфер), а також будь-якому іншому перевезенню в межах країни, передбаченої умовами подорожі;
- послуги з ремонту техніки;
- послуги з прокату;
- обмін валюти;
- послуги побутового обслуговування;
- право користування пляжем т. П [3].

Відмінність між основними та додатковими послугами полягає в їхньому співвідношенні із спочатку придбаним пакетом послуг: основні туристичні послуги – це цільові послуги, які пропонують в єдиному пакеті, що гарантує їхнє обов'язкове споживання в місці відпочинку; додаткові послуги – це цільові й інфраструктурні послуги, які можна одержати за додаткову плату, але специфічні для даного туристського центра; супутні послуги – це послуги інфраструктурного комплексу, якими користуються і місцеві жителі, і туристи. Послуги, включені в основну програму й підтверджені ваучером, відносяться до основних, додаткові та супутні послуги не входять у вартість путівки, турист купує їх самостійно в місці перебування або під час подорожі [5].

Отже, можна зробити висновки, що туристичні послуги мають свою специфіку, яка полягає в їх комплексності (матеріальних та нематеріальних) благ. В свою чергу, туристичні послуги можуть бути: основними, додатковими та супутніми, що залежить від їх включення до єдиного пакету туристичною компанією, що гарантує їх обов'язкове споживання в місці відпочинку.

Список використаних джерел

1. Про туризм: Закон від 15.09.1995 р., № 324/95-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.10.2023).

2. Мангушев Д. В., Пилипчук В. К., Смірнова Н. О. Туристичні послуги: особливості маркетингу та сучасний стан ринку. *Бізнес Інформ*. 2016. № 4. С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_4_28 (дата звернення: 24.09.2023).

3. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 344 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo51.htm (дата звернення: 24.09.2023).

4. Каленюк І. С., Котенко Т. М. Соціальні аспекти розвитку рекреації і туризму як значущого сегменту світового господарства: теоретико-методологічні засади. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2015. Вип. 3. С. 172–176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2015_3_41 (дата звернення: 24.09.2023).

5. Козубова Н. В. Туристичні послуги як об'єкт ринкових відносин в Україні. *Інноваційна економіка*. 2014. № 2. С. 137–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_2_22 (дата звернення: 24.09.2023).

Кузнецов А. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

ОЦІНЮВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМБІНАТУ

Гірничо-металургійний комплекс (ГМК) є стратегічно важливим для розвитку економіки, соціальної сфери та національної безпеки України [1].

Оцінювання ринкової вартості гірничо-металургійного комбінату є складним та багатограним процесом, який вимагає аналізу різноманітних аспектів, щоб визначити поточну ринкову цінність підприємства. Цей процес зазвичай використовується в ситуаціях, пов'язаних з фінансовим управлінням, продажем частки підприємства, придбанням або злиттям компаній, а також в оцінці стану підприємства для інвесторів та кредиторів [2]. Основним завданням оцінювання ринкової вартості гірничо-металургійного комбінату є об'єктивна та точна оцінка його фінансової потужності та перспектив.

Під час оцінювання ринкової вартості гірничо-металургійного комбінату, спочатку проводять аналіз його фінансових звітів та даних. Це включає аналіз балансу, звіту про прибутки і збитки, звіту про грошові потоки та інших релевантних фінансових показників. Додатково, важливо враховувати особливості галузі, в якій діє підприємство, а також зовнішні фактори, що можуть вплинути на його діяльність та ринкову цінність, такі як цінова кон'юнктура на металургійному ринку, технологічні інновації, регулюючі закони та нормативи.

Окрім фінансових аспектів, оцінювання включає аналіз операційної діяльності підприємства, його конкурентного становища, ринкової частки, клієнтської бази та ризиків, пов'язаних з діяльністю. Технічний стан обладнання та інфраструктури також є важливим аспектом оцінювання, оскільки він може вплинути на продуктивність та ефективність виробничого процесу.

Зазвичай оцінювання ринкової вартості гірничо-металургійного комбінату включає в себе використання різноманітних методів, таких як методи порівняльного аналізу (зіставлення з аналогічними підприємствами), методи дисконтування грошових потоків (наприклад, методи NPV або DCF), а також методи вартості активів [3].

Враховуючи всі аспекти, оцінювання ринкової вартості гірничо-металургійного комбінату є складним та відповідальним завданням, оскільки від точності та об'єктивності цього процесу може залежати прийняття важливих управлінських рішень та інвестиційних стратегій.

Список використаних джерел

1. Гончарук О. В., Ігнашкіна Т. Б., Броннікова В. Ю. Сучасний стан гірничо-металургійного комплексу України: чинники, тенденції й результати. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy-nauka.com.ua/?or=1&z=8189> (дата звернення: 01.09.2023).

2. Кириченко Г. В. Основні підходи до оцінювання вартості та можливість їх застосування на підприємствах транспорту. *Менеджмент та підприємництво в Україні*. 2019. С. 14–23.

3. Лесик Л. І., Петрушка Т. О., Ємельянов О. Ю. Ринкова вартість як один з індикаторів формування і оцінювання економічного потенціалу підприємств. *International scientific e-journal LOGOS. ONLINE*. 2020. № 8. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.06.02.html> (дата звернення: 01.09.2023).

Кузьменко Г. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

ВРАХУВАННЯ НОВИХ ВИМОГ ПРИ ПЛАНУВАННІ КАР'ЄРИ ПРАЦІВНИКА

Аналіз показав, що АТ «Ощадбанк» проводить активну політику щодо заміщення вакантних посад та підбору персоналу. Але проблемою при наборі персоналу є те, що персонал швидко втрачає цікавість до роботи і завдання менеджерів, на нашу думку, постійно мотивувати особливо нових працівників, щоб вони бачили в майбутньому свій розвиток в межах банку, відповідно пропоную нові, удосконалені вимоги до побудови кар'єри (рис. 1).

Отже, аналізуючи рис. 1 слід зазначити, що серед нових вимог до етапів кар'єри у сучасних умовах слід визначити:

– надання дійсних можливостей для просування, не пов'язаних з досягненням обов'язкового віку або технічної спеціалізації; підвищується увага до розвитку змісту робіт, нових пріоритетів, організаційних моделей, різних потреб управління;

– гнучка оцінка працівника з урахуванням компенсуючих факторів (недолік в одному компенсується досягненнями в іншому).

– визначення специфічних знань і навичок, необхідних для кожного етапу просування по службі без обмеження формального освітнього цензу, віку і досвіду. Це знімає перешкоди при просуванні здібних і знайомих працівників;

– мотивація персоналу на всіх етапах побудови кар'єри, підвищення складності роботи, матеріальна мотивація (премії винагороди), не матеріальна винагорода (моральне заохочення, похвала).

Планування ділової кар'єри має велике значення в роботі з молодими спеціалістами. Кар'єра працівника, як об'єкт планування та управління, має суттєвий вплив на стабільність персоналу, спеціалізацію нових працівників до оволодіння новими професіями і до підвищення кваліфікації.

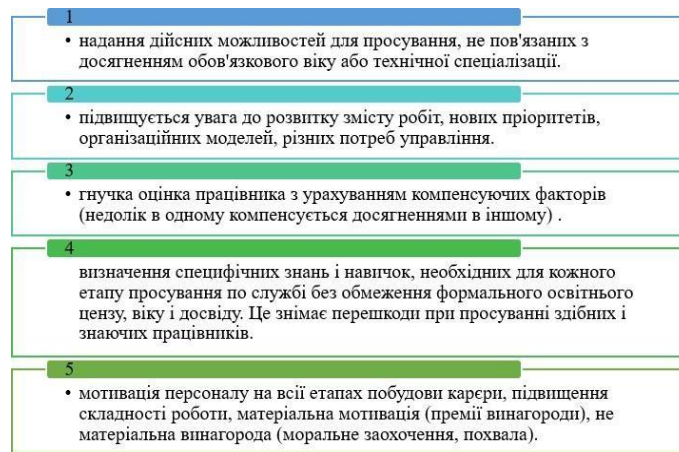

Рис. 1. Нові етапи побудови кар'єри в сучасних умовах

Планування ділової кар'єри може бути загальним і конкретним. При загальному плануванні розробляються кар'єрограми шляхом підбору декількох можливих напрямків службового росту спеціаліста або групи спеціалістів.

При конкретному плануванні кар'єри розробляється графік заміщення посад і встановлюються строки відповідного навчання.

На основі моделей ділової кар'єри спеціалістів і менеджерів, перспектив розвитку організації, штатного розкладу, аналізу динаміки росту кадрів розробляються картки посадового просування персоналу в межах організації.

Реалізація плану розвитку кар'єри залежить, насамперед, від самого співробітника. Основними її умовами є: результати роботи в займаній посаді; професійний й індивідуальний розвиток; ефективне партнерство з керівником; завоювання авторитету в організації.

Реалізація плану розвитку кар'єри також у значній мірі залежить від керівника, що формально й неформально оцінює роботу співробітника в займаній посаді і його потенціал, є найважливішим каналом зв'язку між співробітником і вищим керівництвом організації, що приймає рішення про просування, а також має у своєму розпорядженні ресурси для розвитку співробітника.

Меркулов В. М.

Класичний приватний університет
 наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим джерелом розвитку вітчизняної економіки є належне її забезпечення інвестиційними ресурсами. На жаль, за останні роки інвестиційний клімат в Україні в умовах військової агресії, системної банківської кризи не сприяв залученню іноземного інвестування в економіку країни. Саме тому важливим є стимулювання вітчизняних резервів інвестиційних ресурсів для поліпшення економічного стану вітчизняної економіки. Одним із дієвих напрямів державного стимулювання здійснення інвестування фінансовими установами в Україні є податкове регулювання. Левову частку фінансових корпорацій на вітчизняному фінансовому ринку, незважаючи на значне їх скорочення, становлять саме банківські установи, які акумулюють фінансові ресурси і мають потенційну можливість здійснювати інвестиційну діяльність.

Незважаючи на значну кількість публікацій за даною тематикою, існують невирішені проблемні аспекти у здійсненні банківськими установами інвестиційної діяльності та її стимулювання на рівні держави за допомогою податкових важелів, що доводить необхідність пошуку нових дієвих напрямів їх вирішення. Метою дослідження є виявлення ключових проблем здійснення податкового стимулювання інвестиційної діяльності АТ «Ощадбанк» та знаходження перспективних напрямів його вдосконалення.

Банківське інвестування в дослідженнях науковців та практиків частіше за все трактується як «довгострокове вкладення банківських ресурсів (грошових та інших резервів банку) у приватні й державні цінні папери, рухоме та нерухоме майно, інтелектуальні цінності, статутні капітали підприємств, дорогоцінні метали, інноваційні проекти та інші об'єкти вкладення з метою отримання прибутку та поширення корпоративного впливу».

Банківське інвестування має свої специфічні особливості:

– основною метою здійснення інвестування банківськими установами є одержання прибутку, а не соціального чи економічного корисного ефекту;

– банківська установа може здійснювати інвестиційну діяльність від свого імені як за рахунок власних ресурсів, так і за рахунок залучених та запозичених ресурсів і може приймати участь в інвестиційному процесі не лише як інвестор, а й обслуговувати рух коштів, що належать інвесторам-клієнтам, призначених для інвестиційних цілей, чи співпрацювати з клієнтами в мобілізації накопичень і заощаджень та спрямовувати їх на інвестиційні цілі через ринок цінних паперів.

На здійснення інвестиційної діяльності банків впливає велика кількість макро- та мікроекономічних чинників. В умовах фінансової кризи основними проблемами банківського сектору, які безпосередньо чи опосередковано негативно вплинули і на здійснення банками інвестиційної діяльності, стали:

- непрозора і жорстка регуляторна політика Національного банку України;
- низький рівень довіри населення до банківського сектору;
- висока концентрація та низька конкуренція на банківському ринку, що спостерігалися раніше;
- низький рівень платоспроможності і рентабельності;
- масові банкрутства, ліквідація банків та неповернення (або значна затримка у поверненні) депозитів населенню з ФГВФО;
- низький потенціал заощаджень домогосподарств, що трансформуються в інвестиції; високий рівень корупції, тінізації та офшоризації;
- високі кредитні ставки та їх недоступність для малого і середнього бізнесу, системний дефіцит довгих ресурсів;
- неефективний кредитний портфель та наявність високої частки токсичних кредитів у його структурі.

За останні роки тенденція переконливо свідчить про пасивну позицію вітчизняних банківських установ у здійсненні капітального інвестування. Це зумовлено загальнодержавними проблемами і фінансовою кризою, системною кризою банківської системи в державі, а також відсутністю стимулювання. Велике значення серед державних стимуляторів має податкове регулювання. Податкове регулювання банківської діяльності – це цілеспрямований комплексний процес використання засобів та інструментів впливу державної податкової політики на банківську діяльність із метою стимулювання чи стримування наданих банківських послуг для отримання позитивних соціально-економічних результатів.

Михальчишин І. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Світова практика бізнесу свідчить, що більшість організацій, які досягли значних результатів у бізнесі, завдячують своїм успіхом саме впровадженню системи стратегічного управління інноваційною діяльністю. Будь яка модель управління організацією базується на відповідній концепції. Концепція стратегічного управління – це система ідей, принципів, уявлень, що визначають мету функціонування організації, механізми взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, характер відносин між окремими ланками її внутрішньої структури, а також необхідний рівень урахування впливу зовнішнього середовища на розвиток організації.

Стратегічне управління інноваціями орієнтоване на визначення і досягнення перспективних цілей (завоювання більшої частки ринку, забезпечення високих темпів стійкого економічного розвитку тощо) в умовах конкурентного середовища, що відображене у системі стратегічних планів: загально корпоративних, планів стратегічних господарських одиниць, на які поділено підприємство, планів функціональних сфер діяльності (маркетингової, інвестиційної, виробничої інноваційної та ін.).

Планування стратегії інноваційної діяльності підприємства в межах загальної стратегії охоплює такі етапи: аналіз зовнішнього середовища і прогнозування його розвитку; аналіз внутрішнього середовища підприємства; визначення загальної стратегії підприємства; визначення інноваційних можливостей; формування стратегічних інноваційних цілей; розроблення концепції інноваційної стратегії; формування планів і програм інноваційної діяльності; розроблення і реалізація інноваційних проектів.

На нашу думку при виробленні інноваційної стратегії підприємство має приділити особливу увагу технологічним факторам зовнішнього середовища, оскільки від них залежить майбутній успіх нововведення. Необхідно провести ретельний аналіз науково-технічного рівня розвитку конкурентів, ступеня розвитку ринку технологій на світовому ринку. Для виконання цієї функції підприємства користуються різними інструментами, такими як: прогнозування, бази даних і інформація, надана спеціалізованими агентствами.

Вибір інноваційної стратегії зумовлений цілями організації (легкими чи складними), ризиком, на який іде компанія, зовнішнім та внутрішнім середовищем фірми.

Проведемо оцінювання та аналіз факторів, що необхідно враховувати для побудови корпоративної інноваційної стратегії машинобудівних підприємств. Згідно з концепцією стратегічного управління, аналіз зовнішнього та внутрішнього середовищ – необхідний елемент визначення місії і цілей організації. Стратегії у цьому разі є інструментами досягнення цілей, а для успішної реалізації обраного стратегічного набору необхідно, щоб організація функціонувала відповідно до обраної концепції управління.

Такий підхід до аналізу функціонування підприємств зумовлений тим, що з одного боку, підприємство є елементом економічної системи більш високого рівня ієрархії, а з іншого - воно розглядається як умовно замкнута складна багаторівнева система. Проведення системного аналізу дасть змогу виробити стратегію, яка повною мірою враховує як можливості самого підприємства, так і сукупність навколишніх факторів, що впливають на його діяльність.

Петров І. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення сталого професійного розвитку персоналу є ключовим напрямком адаптації персоналу організації. Професійне навчання в компанії – складний процес, який повинен складатися з декількох взаємопов'язаних етапів. Розвиток персоналу компанії повинен бути спрямований на вдосконалення знань, умінь і навичок співробітників, збереження і формування ядра кваліфікованого персоналу.

Дистанційне навчання дозволить ТОВ «Інтерфлон Україна» розширити діапазон можливостей для підвищення рівня знань співробітників. Система дистанційного навчання являє собою сукупність інформаційних технологій, за допомогою яких відбуваються доставка персоналом основного обсягу навчального матеріалу. Навчання може відбуватися за допомогою системи електронних курсів, через друковані матеріали (підручники, посібники, дидактичні матеріали, довідники), текстова і графічна допомога, електронні підручники і довідники на компакт-дисках, електронні бібліотеки в мережі Інтернет.

Структуру цілей і завдань розвитку персоналу пропонуємо відобразити в програмі на 2023 рік, яка може бути націлена на вирішення завдань в наступних областях:

- організація професійної підготовки фахівців за напрямками рідкісних технологій;
- підвищення кваліфікації співробітників підприємства;
- формування кадрового резерву (оцінка кандидатів на вакантні посади і формування бази даних потенційних кандидатів);
- планування ділової кар'єри персоналу компанії.

Метою програми є забезпечення постійного розвитку персоналу відповідно до цілей індивідуального плану розвитку співробітників в професійному зростанні. Етапи реалізації програми

1. Визначення потреби в освіті персоналу:

- аналіз даних анкетування та атестації персоналу;
- виявлення невідповідності фактичного рівня освіти і кваліфікації співробітника вимогам займаної ним посади, рівня професійної підготовки на ділянках і в структурних підрозділах завданням реалізації стратегії розвитку організації;

- визначення переліку питань, по яким потрібна додаткова підготовка працівників.

2. Розробка навчального плану ТОВ «Інтерфлон Україна»:

- визначення питань, за якими потрібна додаткова підготовка значної кількості співробітників і питань, актуальних для управлінського персоналу та відділу продажів;
- визначення найбільш прийнятної форми навчання для адаптації із зазначенням термінів навчання;

- формування загального навчального плану із зазначенням форми навчання та списку персоналу, які спрямовані на навчання, календарного навчального плану. Затвердження даних планів керівником управління по роботі з персоналом.

3. Визначення ефективності освітньої програми:

- групове обговорення питань розвитку персоналу компанії, що пройшли конкретний вид навчання;
- дистанційне навчання з подальшим тестуванням на сайті або порталі дистанційного навчання;
- зміна трудової поведінки співробітників після навчання – оцінюється безпосередніми керівниками працівників, які пройшли навчання по закінченню двох місяців після завершення навчання;

4. Організація роботи з молодими фахівцями.

- оновлення положення про молодих фахівців із зазначенням вимог до присвоєння статусу «молодого спеціаліста», з описом можливостей і соціального пакету при отриманні даного статусу;
- розробити «атлас молодого фахівця» з метою використання в якості практичного довідника і джерела корисної інформації з різних питань із зазначенням відповідей на питання, які виникають найчастіше;
- залучення молодих співробітників до участі в громадському житті організації, проведення освітньої, культурно-масової, спортивної роботи. Організація дозвілля молодих фахівців.
- внесення пропозицій щодо просування молоді до кадрового резерву підприємства.
- лобювання інтересів молодих співробітників, підтримка молодих сімей.

Петьовка А. В.

Класичний приватний університет
 наук. кер. – к.е.н., доцент Кравець О. В.

**КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ
 ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Традиційним поняттям про математичну модель є її сприйняття як інструмента для прогнозування наслідків альтернативних дій з метою вибору найбільш кращого. Однак значно важливіше те, що моделювання - це метод, що підвищує ефективність рішень. Математичні моделі використовуються для формалізації цілей, властивій більшості соціально-економічних систем, і наявних обмежень, що накладаються діючими економічними законами. Наведемо деякі типові групи моделей, які можуть бути покладені в основу системи класифікації.

Таблиця 1

Типові групи моделей

Класифікація	Група	Призначення
По цільовому призначенню	Теоретико-аналітичні	описують загальні властивості й закономірності розвитку системи
	Прикладні	описують конкретні закономірності поведінки системи
По досліджуваних процесах	Макромоделі	описують макроекономічні закономірності
	Мікромоделі	описують мікроекономічні закономірності
По способу відображення елементів	Структурні	описують структуру системи
	Функціональні	описують функціональні залежності елементів системи
	Структурно-функціональні	описують структуру й функціональні залежності елементів системи

По характеру відбиття причинно-наслідкових зв'язків	Детерміновані	описують строго певні залежності поведження системи
	Стохастичні	описують імовірнісне поведження системи
По способу відображення фактору часу	Статичні	описують поведження системи без обліку фактору часу
	Динамічні	описують поведження системи з урахуванням фактору часу
За формою математичних залежностей	Лінійні	описують економічний процес лінійною функцією
	Нелінійні	описують економічний процес за допомогою нелінійних функцій
По співвідношенню ендогенних і екзогенних змінних	Відкриті	ураховують вплив екзогенних змінних
	Закриті	ураховують вплив ендогенних змінних
По постановці, змістовності й використанню математичного апарата	Балансові моделі	системи рівнянь, кожне з яких виражає вимогу балансу між економічними об'єктами, кількістю продукції, що виробляється та сукупними вимогами до цієї продукції
	Імітаційні моделі	забезпечують генерацію заданих процедур поведінки економічної системи зі зміною вхідних параметрів та вибір оптимальної траєкторії розвитку економічної системи
	Моделі математичного програмування	знаходять оптимальне значення цільової функції при заданих у виді системи рівнянь обмеженнях
	Моделі, засновані на теорії графів	відображають логічну послідовність взаємозалежних робіт, та визначають послідовність виконання всього комплексу робіт у виді орієнтованого графу
	Моделі управління запасами	системи рівнянь, що визначають оптимальні значення рівня запасів, розміру заказу, періодичність поповнення запасів
	Моделі, засновані на теорії ймовірностей і математичній статистиці	описують вірогідні процеси економічних об'єктів

При класифікації економіко-математичних моделей ураховуються різні ознаки. При цьому кожна ознака служить певній меті. При моделюванні складної системи дослідник звичайно досліджує сукупність декількох моделей із числа різновидів, згаданих вище.

Список використаних джерел

1. Шабельник Т. В. Математичне моделювання соціально-економічних систем : навч. посіб. Маріуполь : МДУ, 2019. 135 с.
2. Семенова І. Ю. Математичні моделі МСС : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2014.

Рагімова А. К.

Фаховий коледж Класичного приватного університету
наук. кер. – к.е.н., доцент Попова В. Д.

МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Економіко-математичне моделювання – це науковий підхід, який використовується економістами для аналізу та прогнозування економічних процесів. Це необхідно для того, щоб чітко визначити та вирішити проблеми, які потребують вирішення. Це важливо не тільки для окремих людей, а й для суспільства в цілому. У сфері економіки це важливо для будь-якого менеджера, адже економіко-математичне моделювання є основним інструментом для прийняття об'ґрунтованих рішень. Всі аспекти економіко-математичного моделювання спрямовані на топ-менеджерів та керівників, які приймають стратегічні рішення, а інші учасники повинні допомагати їм у цьому процесі.

Кожна наукова дисципліна працює із загальними та спеціалізованими методами дослідження. До загальнонаукових методів належать 1) метод наукової абстракції; 2) метод аналізу та синтезу; 3) метод історичного та логічного об'єднання; 4) позитивно-нормативний метод.

Що стосується моделювання економічних процесів, то тут також використовуються колективні параметри, тобто певна сукупність економічних одиниць, що розглядаються як єдине ціле. Проблеми, пов'язані з моделюванням економічних процесів, є предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних практиків та науковців. Однак фундаментальні проблеми ще не вирішені до кінця.

В основі моделювання лежить принцип аналогії, який дозволяє вивчати питання за певних умов і з урахуванням однієї точки зору. Складні для вивчення питання аналізуються не безпосередньо, а через розгляд інших подібних і більш доступних моделей. Кожна модель реального явища включає наступні компоненти: об'єкт моделювання, систематичний опис цього об'єкта, мету моделювання, принципи та інструменти моделювання, а також методи виявлення та пояснення результатів. Об'єктом моделювання може бути реальна бізнес-система або один чи декілька процесів, що відбуваються в ній. При створенні моделі необхідно надати детальний опис у вигляді системи, не тільки визначити назву об'єкта, але й описати його взаємодію з навколишнім середовищем і важливі аспекти його структури.

Для підвищення ефективності моделювання економічних процесів та економіки в цілому важливо використовувати надійні та достовірні джерела інформації. Об'єкт (явище або процес), що підлягає моделюванню, повинен бути ретельно описаний, включаючи природу об'єкта, його кількісні характеристики, взаємодію між його компонентами, а також місце і значення цього явища в загальному функціонуванні системи. Крім того, окрім детального опису, слід створити візуальну схему у вигляді символів, графіків, таблиць тощо, щоб якомога точніше відтворити характеристики досліджуваного об'єкта.

Романець В. Ф.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема мотивації трудової діяльності людини є однією з ключових у економічній діяльності. Результат економічної діяльності пов'язаний з існуючими ресурсами та ефективністю їх використання, котрий у багатьох випадках визначається відношенням людини до праці, формам та методам мотивації.

Мотивація – це процес спонуки кожного співробітника та усіх членів його колективу до активної діяльності для задоволення своїх потреб и для досягнення цілей організації. При виборі форм та методів мотивації необхідно враховувати мотиви людей, тобто спонуки, котрі викликають ті або інші їх дії.

Основні задачі мотивації:

- формування у кожного співпрацівника розуміння суттєвості та значення мотивації у процесі праці;
- навчання персоналу та керівничого складу психологічним основам внутрішнього спілкування;
- формування у кожного керівника демократичних підходів до управління персоналом з використанням сучасних методів мотивації.

Для вирішення даних задач необхідним є аналіз:

- процес мотивації в організації;
- індивідуальний та груповий мотивації, як що така є в залежності між ними;
- зміни, котрі відбуваються у мотивації діяльності людини при переході до ринкових відносин.

В сучасному управлінні розвитком організації мотиваціям діяльності працівників надається величезне значення. На основі пізнання справжніх спонукань працівників до високопродуктивної праці розроблені і використовуються різні моделі мотивації. Найбільш відомі так звані змістовні та процесуальні теорії мотивації.

Змістовні теорії мотивації базуються на врахуванні різноманітних потреб і пов'язаних з ними факторів, які визначають поведінку працівників. Потреба – це внутрішній стан людини, який полягає у фізіологічному або психологічному відчутті нестачі чогось важливого для її життєдіяльності. Потреби утворюють ієрархічну структуру, котра як домінанта визначає поведінку людини. Загальноприйнятим є поділ потреб на первинні, за своєю природою фізіологічні, і вторинні – психологічні (потреба в успіху, повазі, владі, приналежності).

Найпоширенішою для цілей мотивації є класифікація потреб, запропонована А. Маслоу, який розрізняє п'ять типів потреб: фізіологічні; безпеки й захисту; соціальні; поваги; самовираження. Відповідно теорії А.Маслоу, усі потреби можна розташувати у строго ієрархічній послідовності у виді піраміди, в основі котрій лежить первісні потреби, а вершиною являється вторинні. Сама висока потреба – потреба у самовираженні і рості людини як особистості – ніколи не може бути задоволені повністю, тому процес мотивації людини через потребу нескінченний. Це значить, що потреби задовольняються в певному порядку: потреби нижчого рівня мають бути в прийнятному ступені задоволені, перш ніж для даної людини стануть істотно важливими потреби більш високого рівня.

Потреби першого порядку (фізіологічні, базові) пов'язані із забезпеченням фізичного виживання людини (потреби в їжі, житлі, родині тощо). Такі потреби задовольняються через систему оплати праці.

Після прийнятного у певному суспільстві задоволення базових потреб для даного працівника набувають значення потреби наступного рівня – потреби у безпеці. Такі потреби означають, що базові потреби задовольнятимуться і надалі. Способами задоволення таких потреб можуть бути: пенсійна система; страхування; права, що забезпечуються трудовим стажем, членством у профспілках тощо.

Далі потреби задовольняються в такій послідовності:

- потреби в належності – це потреби об'єднуватися з іншими людьми (належність до фірми, робочої групи, спортивної команди тощо);
- потреби в повазі - потреби в задоволенні самолюбства людини (усвідомлення особистих досягнень, компетенції і визнання іншими людьми);
- потреби в самореалізації - потреби в реалізації своїх потенційних можливостей, в зростанні як особистості.

Таким чином, теорія Маслоу стверджує, що в основі прагнення людей до праці лежать їхні численні потреби. Отже, щоб мотивувати підлеглого, керівник має надати йому можливість задовольнити свої потреби шляхом досягнення цілей організації.

Стаковіченко М. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Однією з основних функцій банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання і населення та спрямування їх у кредитно-інвестиційний процес. Без достатньої ресурсної бази банки не можуть у належних обсягах здійснювати кредитування поточних потреб юридичних та фізичних осіб, реалізовувати потужні інвестиційні проекти. Необхідною умовою досягнення зазначених цілей є залучення депозитних ресурсів.

Забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним з пріоритетних напрямів, що визначають стратегічні напрями розвитку як їхньої діяльності, так і економіки України

загалом. У банківській сфері проблема формування оптимальних за обсягами і термінами депозитних ресурсів стоїть, як правило, на першому місці, що дає можливість стверджувати про важливість депозитної політики. У цьому контексті вдосконалення депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» має теоретичне і практичне значення. Важливим аспектом є понятійне визначення механізму депозитної політики банку як комплексу форм, інструментів, організаційно-економічних методів управління процесом формування депозитної бази банків, за допомогою яких реалізується депозитна політика, що виходить із загальних напрямів діяльності банків.

Доцільно виділити такі ланки даного механізму:

- 1) взаємовідносини між банками та вкладниками;
- 2) організація депозитної діяльності банку;
- 3) формування депозитних ресурсів банку;
- 4) методи управління процесом залучення депозитів;
- 5) моніторинг і контроль.

Визначення основних складових депозитної політики може слугувати основою для формування методичних засад її розроблення в кожному банку, оскільки ці компоненти відображають усі головні аспекти організації депозитної діяльності, які мають бути врахованими при здійсненні відповідних операцій.

На практиці в кожному банку така політика повинна охоплювати два напрями: по-перше – це формування змісту самої депозитної політики; по-друге, вона повинна містити конкретні організаційно-управлінські заходи, спрямовані на її реалізацію.

Вихідними моментами для реалізації обох напрямів є цілі та завдання депозитної політики, а також її елементи, визначені відповідно до загальної мети діяльності банку, що отримує відображення в належному рівні прибутковості та ліквідності як основних критеріїв функціонування банківської установи.

На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що механізм депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» не є досконалим на сучасному етапі. Одним із першочергових завдань є його вдосконалення, розроблення загальної концепції та відповідних важелів, що відповідали б сучасним потребам.

Для залучення потенційних джерел депозитних ресурсів потрібно створити умови для їх трансформації в реальні депозити. АБ «УКРГАЗБАНК» доцільно розробляти та впроваджувати нові форми і види депозитних рахунків (ощадні сертифікати, спільні, накопичувальні, пенсійні та інвестиційні рахунки), за якими необхідно в законодавчому порядку чітко встановити правовий режим цих депозитів та форму гарантування в разі банкрутства банків. Вирішення цих питань повинно забезпечуватись у міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб була б якомога більш ефективною.

Тихоновський О. С.

Класичний приватний університет

аспірант

наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Електроенергетика – найважливіша галузь національної економіки, рівень споживання електроенергії на душу населення є одним з основних показників економічного і соціального розвитку країни. До початку повномасштабного вторгнення в Україні електроенергія вироблялась в основному традиційними способами, так в 2021 році зі 156,576 млрд. кВт·год 55,1 % вироблялось на атомних електростанціях, 29,3 % на теплових, і тільки 8 % припадало на альтернативні джерела.

Розвитку інновацій в енергетичній сфері присвячені праці багатьох науковців, зокрема в [1] науковцями зазначається, що інноваційний розвиток електроенергетичної галузі регіону вимагає значних інвестицій, більша частка яких буде закладена в тарифи, тобто ляже на плечі споживачів.

Україна має вагомий інноваційний потенціал розвитку електроенергетики, як зазначають автори [2], стосовно використання альтернативних джерел енергії: біомаси, сонячної та вітрової енергії.

Автори [3] виділяють основні фактори впливу на інтенсивність процесів поширення інновацій в енергетичному секторі, серед яких зокрема розвиток інфраструктури галузі, рівень попиту на інновації, людський фактор, обсяги фінансування тощо.

В теперішній час в умовах значних пошкоджень в енергетичній системі України особливого значення набуває розвиток інноваційних підприємств електроенергетичної галузі. На нашу думку майбутнє за невеликими за розміром виробниками електроенергії, які орієнтовані на ресурси регіону і відповідно задовольняють потреби регіональних споживачів. Для реалізації такого підходу необхідно створити регіональні фонди інноваційного розвитку енергетичної незалежності, які з одного боку забезпечать інформаційну, наукову та технологічну підтримку виробників, а з іншого нададуть пільгове фінансування конкретних інноваційних проектів. До функцій таких фондів також доцільно віднести дослідження енергетичного потенціалу регіону та прогнозування попиту на електроенергію з урахуванням розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Павлова О. М., Павлов К. В., Писанко С. В. Роль та значення інвестиційно-інноваційних процесів в електроенергетичній галузі регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5. № 3. С. 320–328.

2. Загарій В. К., Синільник В. В. Особливості інноваційного потенціалу підприємств паливно-енергетичної галузі України. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 14. С. 182–187. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/24.pdf (дата звернення: 17.08.2023).

3. Бондар Т. В., Сагер Л. Ю., Тимошенко В. Ю. Дослідження факторів впливу на інтенсивність процесів поширення інноваційних технологій в енергетичному секторі. *Вісник СумДУ. Серія: Економіка*. 2022. № 3. С. 67–72.

Швець І. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Розглянемо організацію заходів по удосконаленню фінансової роботи бюджетних установ:

1. Перш за все це жорстка організація фінансового контролю.
2. Однією з важливих ділянок контролю в бюджетній установі є перевірка дотримання законодавства під час складання, розгляду, затвердження та виконання кошторису.
3. Для більш детального контролю необхідно щоб надана інформація відповідала основним вимогам.
4. Важливим в контролі є дотримання бюджетних призначень, тобто бюджетні зобов'язання повинні відповідати бюджетним призначенням та будь-яке перевищення бюджетних зобов'язань розглядається як нецільове використання бюджетних коштів.

Фінансовий контроль за діяльністю бюджетної установи – це система заходів, які здійснюються органами державної влади і спрямовані на забезпечення законності дій посадових осіб бюджетної установи щодо використання бюджетних коштів, державного та комунального майна.

Відповідно до ст. 26 Бюджетного кодексу на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється внутрішній фінансовий контроль, який повинен забезпечувати:

- постійну оцінку достатності та відповідності діяльності бюджетної установи вимогам внутрішнього фінансового контролю;
- оцінку діяльності на відповідність результатів встановленим завданням та планам;
- інформування безпосередньо керівника бюджетної установи про результати кожної перевірки (оцінку, розслідування, вивчення чи ревізії), проведеної підрозділом внутрішнього фінансового контролю.

В складі механізму фінансового менеджменту важлива роль відводиться методам внутрішнього фінансового контролю. Внутрішній фінансовий контроль – представляє собою процес перевірки виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень в сфері фінансової діяльності медичного закладу. Система внутрішнього фінансового контролю є складовою частиною всієї системи управління медичним закладом і загальної системи контролю.

За останній час значне розповсюдження одержали система контролю, що одержали назву «управління за відхиленням» або контролінг. Принципом роботи такої системи є оперативне порівняння основних планових (нормативних) і фактичних показників з метою виявлення відхилень між ними для оперативного прийняття управлінських рішень спрямованих на нормалізацію фінансового стану.

Основними функціями фінансового контролю є:

- спостереження за ходом реалізації фінансових рішень, згідно прийнятих перспективних, поточних та оперативних планів;
- визначення величини відхилень фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених планом;
- аналіз фінансового становища медичного закладу в цілому та процесу виконання окремих фінансових рішень по результатам відхилень;
- розробка оперативних управлінських рішень спрямованих на нормалізацію фінансового стану медичного закладу згідно прийнятих фінансових нормативів;
- корекція при необхідності окремих цільових показників фінансового розвитку медичного закладу в зв'язку зі змінами в його фінансовому становищі, внутрішніх та зовнішніх умов здійснення господарської діяльності.

Як видно з перерахованих функцій внутрішній фінансовий контроль не обмежується лише спостереженням за ходом виконання фінансових рішень, а є ефективною координуючою системою, що поєднує функції фінансового аналізу, прийняття управлінських рішень, планування та контролю в сфері фінансової діяльності.

Яриго В. Є.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Оскільки проведений аналіз фінансової стійкості АТ «КРЕДОБАНК» за різними методичними підходами виявив певні проблеми, що негативно впливають на діяльність банку, слід чітко окреслити напрями їх вирішення з урахуванням стратегічних цілей банківської установи.

Можна запропонувати основні напрями зростання доходів банку. Так, загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід, для чого банк повинен, по-перше, залучати більше позичальників і при цьому ретельно аналізувати їх фінансовий стан, по-друге, нарощувати свій кредитний потенціал за рахунок збільшення обсягу ресурсів, що залучаються. Це можливо при проведенні зваженої маркетингової та процентної політики.

Раціональне та ефективне розміщення коштів банку для забезпечення його фінансової стійкості. Виконання цієї умови дасть змогу позбавитися суперечностей між ліквідністю, надійністю та прибутковістю банку.

Фінансове планування, як один з резервів збільшення прибутку та раціонального його використання. Багато витрат несе банк унаслідок неузгоджених дій різних управлінь між собою. Фінансовий план дає можливість спрогнозувати доходи, витрати і прибуток банку. Й хоча в умовах, які склалися в нашій країні, через

нестабільність, інфляцію реальні дані можуть суттєво відрізнятись від запланованих, але пропорції залишаються практично незмінними. Банківська установа повинна реально бачити перспективи свого розвитку і цілі на перспективу.

Зміна загального рівня процентної ставки за активними операціями банку. Теоретично більш високий рівень процентної ставки повинен принести банку якомога більший дохід. Проте, в сучасних умовах банки рідко вдаються до таких дій. В умовах конкурентної боротьби вони найчастіше знижують ставку з метою залучення якомога більшої кількості позичальників. Працюючи в цьому напрямі банки намагаються збільшити рівень процентної ставки за активними операціями, тобто тут спрацьовує принцип будь-якого бізнесу: «дешевше купити, дорожче продати».

Нарощення власних коштів банку, що сприятиме зростанню ресурсної бази АТ «КРЕДОБАНК» і відповідно його інвестиційного потенціалу. Це буде однією з передумов залучення іноземних інвестицій, стимулюватиме інтеграційні процеси, забезпечить незалежність банку.

Систематичне та всебічне вивчення кредитних ризиків та приймання заходів з їх мінімізації. З цією метою необхідно організувати відділи управління кредитними ризиками. Крім того, необхідним є формування достатніх страхових резервів та резервних фондів. Оскільки основна причина банківських банкрутств – неповернення раніше виданих кредитів, то формування цих фондів сприятиме зміцненню фінансової стійкості й стабільності банку, а отже, й банківської системи України, зменшенню можливих фінансових ризиків у кредитній діяльності. Створення цих резервів гарантуватиме покриття рахунків у діяльності банку, сприятиме підтримці його ліквідності на необхідному рівні.

Забезпечення зростання непроцентних доходів АТ «КРЕДОБАНК», а саме приділення більшій уваги доходам від надання послуг «небанківського» характеру, оптимізація пасивів, зменшення загально адміністративних витрат, зменшення витрат на створення банківської послуги, що дасть змогу знизити її ціну.

Отже, для збільшення ефективності управління процесом формування та розподілом прибутку АТ «КРЕДОБАНК» можна запропонувати проведення заходів із збільшення процентних, комісійних та непроцентних доходів банку та зменшення рівня витрат банку за рахунок залучення більш дешевих ресурсів та підвищення частки доходних активів у загальних активах банку, збільшувати обсяг власного капіталу, наприклад за рахунок капіталізації дивідендів, а також ефективно управління співвідношенням «прибуток – ризик». Вдале дослідження та впровадження всіх цих заходів допоможе збільшити прибутковість банку та досягти підвищення його фінансової стійкості.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГУ, РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Akhayev A.

Karaganda Technical University named after Abilkas Saginov
Master student of Faculty of Engineering Economics and Management

ONLINE MARKETING: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

This study focuses on the challenges and opportunities of online marketing. Online marketing involves the use of virtual platforms to promote products, increase demand for goods and services. Online marketing enables achieving the most efficient business promotion and is also a cost-effective and speedy way to do so.

Internet marketing is a field of marketing that combines all the methods of marketing communication used through the internet channel. To put it simply, the goal of internet marketing is to make a website visitor become its customer. However, the marketing goals for producers and consumers differ. In relation to producers, marketing goals consist of improving products in the interests of customers and stimulating sales. In relation to the rest of society, there are such options:

- Achieving the maximum level of consumption.
- Maximum customer satisfaction.
- Variety of goods.

Internet marketing is an integral part of electronic commerce. It is also known as online marketing. It can include components such as SMM (Social Media Marketing), SEO (Search Engine Optimization), PPC (Pay-Per-Click), information management, PR (Public Relations), internet analytics, and customer development.

The research topic is undoubtedly relevant, especially in the age of rapid technological development. The relevance lies in the fact that to sell any product, people must see it and want to buy it. The World Wide Web was initially created for military purposes, but it has evolved into a platform where people from all over the world can communicate and establish connections. However, it is the internet that allows marketing to reach a new stage of development.

According to research, 62.5 % of the world's population currently uses the internet, and 58.4 % of the world's population is registered on social networks. Clearly, this market segment provides a significant number of opportunities for manufacturers, such as finding partners and investors, posting information about products at a lower cost than other sources, and quickly adapting to market changes.

The main tasks in the profession of an internet marketer include applying marketing knowledge and using online technologies to solve business problems. They are also responsible for promoting the brand, launching new products and services in the market, attracting customers, and implementing customer retention programs.

It's important to note that a significant part of any marketing campaign is e-commerce and internet marketing, and they have gained popularity due to the expansion of the internet. Online marketing and advertising are also noticeably growing in the consumer sector, as evidenced by the constant emergence of new online stores every day.

One can observe that the main advantages of online marketing are ease of understanding, the ability to conduct quick analysis with just one click, and the possibility of highly precise targeting, which contributes to greater customer interest and website conversion.

Considering the combination of words like «online marketing», it's more important to focus on the word «marketing», as it plays a significant role. The internet has great potential, but without a specific presentation or an attractive offer, which marketing provides, it can be challenging to make internet marketing effective.

Online marketing, like many other fields, has its problems and drawbacks. The first problem is privacy. Every individual needs security, but there are frequent cases when organizations engaged in online marketing disclose personal user information, thereby tarnishing their reputation and eroding consumer trust. The second problem is the inability to inspect a product before purchase. However, experienced organizations are addressing this by offering refunds to dissatisfied customers. And of course, one of the main problems is fraud, which is prevalent not only online but also in offline organizations. To address these issues, consumers can turn to established, experienced organizations, thoroughly research new companies, read reviews, ask those who have used their services, and avoid organizations with «loud slogans».

In conclusion, the internet has revolutionized all aspects of life, including business and marketing. Online marketing allows sellers to expand their opportunities to meet market needs. The conducted research allows us to assess the impact of virtual platforms on marketing in a new way. It can be assumed that internet marketing represents the future, even though its pace of development is difficult to predict.

Challenges:

1) Privacy Concerns: With the increasing use of data-driven marketing techniques, privacy concerns have become a significant issue. Customers worry about the collection and use of their personal information. Organizations must address these concerns to build and maintain trust.

2) Competition: The online space is highly competitive. Companies from around the world are vying for the attention of online consumers. Standing out in this crowded marketplace can be a significant challenge.

3) Ad Blocking: Many users employ ad-blocking software to avoid online ads. This means that traditional advertising methods may not reach the desired audience. Marketers need to find creative and non-intrusive ways to connect with consumers.

4) Constant Technological Evolution: The digital landscape is ever-changing. New technologies, platforms, and algorithms regularly emerge. Staying up to date with these changes and adapting marketing strategies accordingly can be a complex task.

5) Fraud and Scams: The online world is also a breeding ground for fraudulent activities. Online marketers must be vigilant in avoiding fraudulent schemes and ensuring the security of customer data.

Opportunities:

- 1) **Global Reach:** Online marketing allows businesses to reach a global audience. With the right strategy, even small companies can access customers from different corners of the world.
- 2) **Targeted Advertising:** Digital marketing offers sophisticated tools for targeting specific demographics and customer segments. This precision allows for more efficient and cost-effective marketing campaigns.
- 3) **Data-Driven Insights:** Online marketing generates a wealth of data that can be harnessed for valuable insights. This data can inform decision-making, helping companies understand customer behavior and preferences.
- 4) **Cost-Effective:** Compared to traditional advertising methods, online marketing is often more cost-effective. Small businesses and startups can compete with larger organizations on a level playing field.
- 5) **Interactivity:** Online marketing allows for interactive engagement with customers. Social media, email marketing, and content marketing provide platforms for meaningful interactions, fostering customer loyalty.
- 6) **Measurable Results:** Digital marketing campaigns are highly measurable. Marketers can track metrics such as website traffic, conversion rates, and ROI, enabling them to make data-driven improvements.

In conclusion, online marketing has become an integral part of contemporary business strategies. While it presents challenges such as privacy concerns and intense competition, it also offers opportunities for global reach, precise targeting, data-driven insights, and cost-effective campaigns. Successful online marketers are those who navigate these challenges while capitalizing on the vast opportunities the digital world provides.

Bielan O.

University of Economics
Ph. D Economics

INCREASING THE EFFICIENCY OF THE ORGANISATION OF HOTEL AND RESTAURANT COMPLEXES BY USING INTERNATIONAL INFORMATION TECHNOLOGIES (ON THE EXAMPLE OF M. VARNA, BULGARIA)

Stabilization of the functioning of the hotel and restaurant industry, the need to ensure the operation of hotel and tourism complexes, the increasing commercialization of business in this area is expected to fail application of new principles to management, marketing and development of innovative information technology tools. The main driver of the economic development of seaside resort places of local, regional and international significance is tourism [3, p. 10] Today there are a number of forecasts for the further development of the tourism sector. The modernization and development of information systems and technologies in the hotel and restaurant industry continues to attract more respect from economists. Among the remaining scientific research in the sphere of hospitality services, it is important to note the direction of Vlaschenko N. M. [8] and Kozlovsky E. [7], who, in their own way, follow the current trends in the development of IT technologies in the hotel and restaurant business, directly the development of information technologies in international tourism in the era of integration processes, and These are also the main areas of stagnation of information systems and technologies in the sphere of the hotel dominion.

The effective development of the hotel and tourism business is impossible without the ongoing modernization of tourism infrastructure, which is seamlessly transmitted along with the high-quality everyday life of daily roads, hotels, airports, scale-up of information systems, Internet technologies. All advances and improvements in current tourism activity are entirely related to the development of new information systems and technologies under the hour of creation, proposals and promotion of the tourism product – in fact This technology is one of the main factors in improving the competitiveness of tourism enterprises abroad [3; 4; 5]. The development of the Internet will bring the hotel and restaurant business such advantages as reduced costs, increased efficiency, easy access to employees for small companies [4;5]. The industry of development of the hotel-restaurant industry of flooring is rich, which relies on a variety of different forms, tools and features of information systems, starting from a wide range of technologies for working with text, electronic tables and databases, to the introduction of specialized software products that will allow robots to automate hotels and restaurants. An important role is also played by the constant advancement of global computer networks and satellite navigation systems in the activities of the hotel and tourism industry.

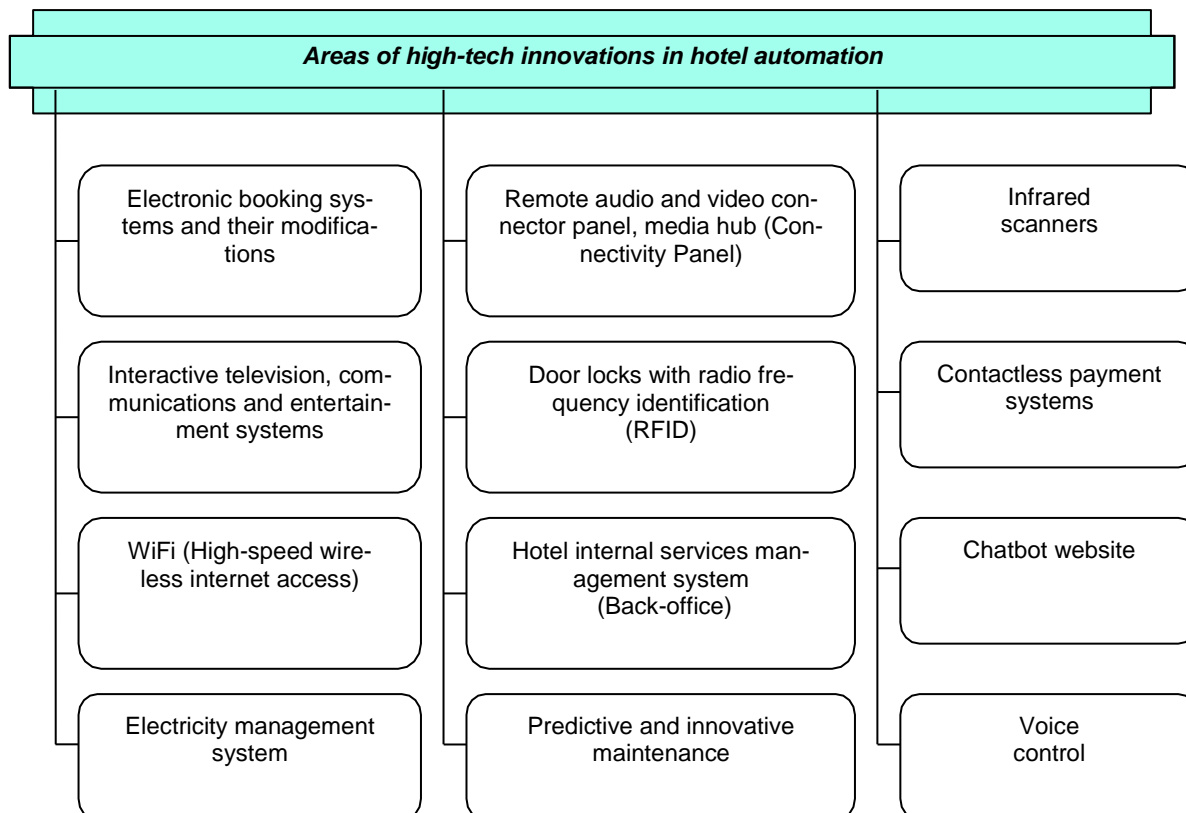
The hotel and tourism business sees the upcoming areas of stagnation of information systems and technologies:

1. Information technologies that allow you to optimize managerial activities in a hotel include: computer systems for centralized hotel management, control systems for internal services that ensure efficient customer service activity, IT notifications for room readiness before guest's check-in, room readiness notification technologies, information systems to ensure the processing of food in restaurants.
2. Service information systems and technologies include: CRM systems and global reservation systems, which help a potential client choose the most convenient and optimal accommodation option, including all the most important for tourists, characteristics, features and parameters. The main CRM platform is technology that includes the collection and accumulation of information about clients and the system for managing these client databases.
3. Information systems and technologies that support Internet marketing activities. The continuous development of the hospitality and tourism industry, the growth in service and diversity of hotel complexes lead to potential to clients is growing all more important accept decision that perform select to go chi other requirements for accommodation, living and food.

Also, the presence of technical safety features in the current Varna hotel «Black Sea» is a must-have for its successful functioning. This security guarantee is an indicator of the high quality of service, a factor in gaining clients and the ability to win their loyalty in the future.

In this way, the information flows themselves, and not the goods, create connections between suppliers of tourist services, since payments and services are not over-insured and are paid directly for the purposes, but only information is transmitted And tribute to them. Therefore, in order to ensure the effective development of the hotel-restaurant sector, it is necessary to promote specific opportunities for the transmission of information and

information services in the minds of modern people. In this case, it is also important to ensure the most efficient speed of data transfer.

Rice 1. Directly high-tech innovative automation today's hotels
*Dzherelo: fragmented by the authors on basics [4; 5; 8]

The prospects for further research lie in the identification and development of these information and software features and components that can be successfully implemented in the work of tourist, hotel, and restaurant complexes, ensuring the safety of osts for optimizing the earnings of the personnel, increasing the productivity of work, increasing the efficiency of the functioning of the company as a whole. mastered and promoted the integration of information systems and technologies.

References

1. Impact of technology on travel and tourism – statistics & facts. URL: www.statista.com/topics/7844/impact-of-technology-on-travel-and-tourism/ (date of request: 09.02.2023).
2. Internet of Things, IoT. URL: www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/internet-veschej-internet-of-things-iot (date of request: 09.02.2023).
3. Belan O. Development of a seaside resort town based on the use of a marketing approach. *Derzhava ta Regiony. Series: Ekonomika I pidpriemnytstvo*. 2020. № 115. P. 10–15.
4. Humeniuk V., Kaziuka N., Malaniuk T., Vivsiuk I., Betlej A. International hotel and tourism business: anti-crisis management aspects. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. № 1 (42). P. 493–501.
5. Humeniuk V., Kaziuka N. Sheketa Socio-Demographic Factors influencing the Sustainable Development of Carpathian Euroregion: Case of Tourism Development. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2021. № 4 (1). P. 106–122.
6. lot, or the internet of things – what is it? URL: hub.kyivstar.ua/news/iot-abo-internet-rechey/ (date of request: 09.02.2023).
7. Kozlovsky E. The main areas of application of information systems and technologies in tourism. *Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Tourism*. 2020. № 3 (1). P. 128–136.
8. Vlashchenko N. M. Innovatsiyni tehnologii u gotelnomu gospodarstvi : navch. posib. Harkiv. nats. un-t misk. state-va im. O. M. Beketova. Harkiv : KHNUMG im. O. M. Beketova, 2023. 150 p.
9. Official website of AirAsia. URL: support.airasia.com/s/article/How-do-I-use-AirAsia-Virtual-Allstar-AVA?language=en_GB (date of request: 09.02.2023).
10. Official website of JetBlue Airways. URL: cutt.ly/X9TGtSZ (date of request: 09.02.2023).

Chelnov D.

Classic Private University

THE ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF RURAL GREEN TOURISM IN THE NATIONAL ECONOMY

In the context of the unstable development of our country's market economy, the hospitality sector is becoming an important and priority socio-economic link. One of the modern trends in the hospitality industry is rural

(green) tourism. This trend is also confirmed by the fact that rural (green) tourism is increasingly becoming an object of scientific research in the hospitality sector, but today the state does not focus its attention on the trends in the development of rural green tourism, the active functioning of which could significantly improve the state of tourism and the socio-economic situation of rural areas and Ukrainian villages.

Over the past decades, the number of tourists in the world has been growing steadily and has reached a third of the world's population. According to experts, the 21st century will be the century of tourism, and we need to prepare for it accordingly.

Today, the fastest growing sector of the global tourism industry is rural green tourism. The development of rural green tourism in Europe began in the mid-nineteenth century. The European Union sees rural tourism as the main lever for the economic growth of its rural areas.

For Ukraine, rural green tourism is a new concept, although rural recreation has been used by famous Ukrainian writers, artists, performers and politicians since ancient times.

The following factors contribute to the development of rural green tourism in Ukraine [1,2]:

- the growing demand of Ukrainian city dwellers and foreigners for recreation in rural areas;
- the unique historical and ethnographic heritage of Ukrainian villages;
- rich recreational resources;
- environmental cleanliness of rural areas;
- relatively free rural housing stock for tourists,
- availability of free labour resources for tourist services;
- traditional hospitality of the owners and an affordable price for the holiday;
- the possibility of providing a range of additional services such as excursions, fishing, picking berries and mushrooms, horseback riding, etc.

The development of rural green tourism can increase real incomes of rural residents by:

- providing services for the reception of tourists;
- development of tourist routes and provision of excursion services;
- transport services for tourists;
- hunting activities (hunting, amateur and sport fishing);
- providing hiking equipment rental services;
- production and sale of organic food to tourists, and provision of culinary services;
- sales of handicrafts.

Holding cultural and entertainment events taking into account the historical and ethnographic heritage (animation).

The most favorable prerequisites for the development of rural green tourism are objectively found in the territories of national and landscape parks, where it is possible to combine knowledge of the natural, historical, ethnographic and cultural potential of the region in a complete holiday [3].

The highlight of rural green tourism can and should be vibrant animation, i.e. the revitalization of tourist services, recreation and leisure programmes with game elements and show programmes based on the historical, ethnographic and cultural heritage of the region.

At the present stage, there is no unambiguous approach to defining the essence of rural tourism not only in Ukraine but also in other European countries. This is primarily due to differentiated approaches in different countries (and even in certain regions within the same country) to tourism as a type of business activity in rural areas.

Rural tourism is a type of recreational tourism focused on rural areas. It involves the development of tourist routes, recreational facilities, agricultural and folk museums, as well as tourist service centres with guides and tour guides. The term «rural tourism» is often identified with «agritourism», but the concept of «rural tourism» is much broader.

Rural green tourism is the spending of leisure time in a rural environment, characterised by appropriate buildings, rural life, picturesque landscape, etc. It is green because tourist activities such as hiking and horseback riding, sports and recreational trips (even hunting and fishing) take place in rural areas amongst living green nature.

Rural tourism is a complex, multifaceted activity that includes spending time in nature, on a farm or in a private household, and includes hiking, horseback riding, sports and recreation, hunting and fishing, sightseeing, etc.

Rural tourism is a form of recreation in the countryside in a private farmstead with wide opportunities to use the natural, material and cultural potential of the region. It is organized by a rural family that provides its own accommodation and food produced in its private farm.

Rural tourism can be of pure and mixed types. Pure rural tourism involves the provision of tourist services on the basis of a private mini-hotel. In this case, this activity is the main source of income.

Conclusions

Rural green tourism is a relatively new activity. It is beneficial for both holidaymakers and hosts - rural residents, businesses, rural communities, regions and the state as a whole. Rural green tourism contributes to the development of many related sectors of the economy, preservation of Ukrainian spirituality, popularization of Ukrainian culture, dissemination of knowledge and information about the country's historical, natural and ethnographic features. This deserves all possible support from the state, NGOs, and large agribusinesses. In the future, in order to ensure the development of rural green tourism in Ukraine and its effective management, it is advisable to: improve the regulatory framework for rural tourism activities at both the state and regional levels; constantly monitor indicators of rural green tourism development and study the needs of the rural green tourism services market; create an infrastructure of state financial and credit support for the development of rural green tourism business entities.

References

1. Anhelko I. V., Oryshchyn I. S., Popadynets N. M., Zhuravel Yu. V., Nezveshchuk-Kohut T. S. Theoretical and methodological principles of tourist attractiveness of territories. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. 2020. Vol. 143 (3). P. 43–47.

2. Horban H., Petrovska I., Kucher A., Diuk A. Efficiency of tourism activities in Ukraine: a regional comparison. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. Vol. XI. № 4 (44). P. 874–882.

3. Ivanova A. S., Holionko N. G., Tverdushka T. B., Olejarz T., Yakymchuk A. Y. The strategic management in terms of an enterprise's technological development. *Journal of Competitiveness*. 2019. Vol. 11 (4). P.40–56.

Sapargali A.

Karaganda Technical University named A. S. Saginova

Scientific supervisor – Associate Professor, Doctor of Philosophy Kernebaev A. S., Master's student Shohabaeva A. S.

LET'S TALK ABOUT CROWDFUNDING

Now to start your own business you need money. Of course, the idea and the thought – out technology of its implementation are also necessary things. But a talented person is able to come up with a dozen good ideas, each of which has a chance to become internationally popular. But if there is no money, you will not move one step towards your business dream. Crowdfunding is a way to get investments for your project without bank loans and loans from relatives.

Crowdfunding will make your investors a large number of people who are interested in the implementation of the project, or they just like your idea and they want to help you.

To apply for the desire to attract finance to your project, you must have it worked out and ready. People need to understand what they are investing in. The more detailed and attractive you describe your idea, the better.

You have to imagine what amount is needed. To do this, make a business plan, calculate all expenses and declare on the crowdfunding site a specific figure of the funds you need. Information about the amount of funds already collected and how much is still left should be publicly available to everyone.

For general development: although crowdfunding is associated with startups, money is attracted not only for business purposes. Crowdfunding sites allow you to raise money for the needs of victims of any global disasters, to support political and other campaigns, to solve environmental problems, and so on.

Foreign crowdfunding platforms are, of course, more well-known and perfect than russian-speaking ones.

www.kickstarter.com. Now it is the most popular crowdfunding resource. It is one of the thousand most visited sites in the world – and this is a very good indicator, which suggests that Kickstarter really benefits.

Kickstarter has largely served as the basis for the creation of other similar crowdfunding sites. Kickstarter raises money for the implementation of specific ideas, and not for financing existing companies. If the declared amount has not been collected for a certain period of time, then all the money received is returned back to investors. This is one of the mandatory Kickstarter laws. The deadline for fundraising and the minimum required amount is determined by the author of the project.

Kickstarter specializes mainly in financing various creative projects: shooting independent films, creating video games, comics, music, technology, gadgets, etc. As a commission for services, Kickstarter takes 5 % of the funds raised.

One of the most successful Kickstarter projects is the Pebble product (wrist gadget). 10266845 US dollars were collected for the implementation of this project.

www.indiegogo.com. Another popular international crowdfunding platform. Here you can raise money for charity, start your own business, implement any interesting idea. Unlike Kickstarter, IndieGoGo transfers to the author of the project all the funds collected by a certain deadline, even if the amount is not sufficient. Only the amount of the commission changes: if the goal of the fundraising project is achieved, the resource retains 4 %. But if not, then 9 %. The IndieGoGo service extends to about 200 countries of the world, so the resource can be called the most international.

Crowdfunding is a very interesting phenomenon in our world. You can continue the list of crowdfunding platforms further. Along with the already popular sites, new ones are constantly appearing, which may well compete with even such giants as Kickstarter in the future.

Shohabaeva A. S.

Abylka Saginov Karaganda Technical University
undergraduates

Zhiembekuly A.

Abylka Saginov Karaganda Technical University
student

Scientific supervisor – Doctor of Philosophy, docent Kernebaev A. S.

APPLIED ASPECTS OF THE STUDY OF THE DEVELOPMENT OF THE MARKETING, NATIONAL AND WORLD ECONOMY

The topic of applied aspects of the study of marketing development is an extensive and interesting aspect in modern business. In this article, we will look at the key aspects of the topic, exploring the impact of marketing on the national and global levels.

In the modern world, marketing plays a key role in business development at all levels - from local to global. The study of applied aspects allows us to better understand the dynamics of the market and consumer preferences.

Applied aspects of the study of marketing development also include the use of modern technologies. The Internet and social media have become powerful marketing tools, allowing companies to reach a global audience. Data analytics and artificial intelligence help optimize marketing campaigns by adapting them to the needs of different markets and geographical areas.

National marketing focuses on the needs and preferences of consumers within the country. Specialists in this field research the market, determine the demand for goods and services, and develop marketing strategies for internal companies. They take into account the cultural, social and economic characteristics of the country, adapting marketing campaigns to the preferences of local consumers.

Global marketing, on the other hand, covers global scales. Experts in this field investigate trends in the global market, taking into account cultural differences, language barriers and legal norms of different countries. They develop global marketing strategies that allow companies to compete successfully on the world stage.

Global marketing has become a key component of the globalized world. With the global expansion of markets, the need to develop global marketing strategies has increased. Many companies today operate at a global level, and their success depends on how effectively they can adapt their products and services to different cultural and social contexts.

Modern technologies play an important role in the development of marketing at the national and global levels. The Internet and social media have created new opportunities for marketing campaigns, allowing companies to reach a global audience. Data analytics and artificial intelligence help companies adapt their strategies to changing consumer requirements and preferences.

Modern consumers are increasingly paying attention to the social responsibility of companies and the environmental sustainability of products. Marketers are actively implementing sustainable and ethical practices in marketing strategies, which helps not only to meet the needs of today's consumers, but also to ensure the sustainability of the business in the future.

The field of education is also an important object of marketing research. Educational institutions actively use marketing to attract students, develop courses and training programs, as well as to improve the quality of education. Effective marketing strategies help educational institutions attract talented teachers and students from all over the world.

In healthcare, marketing plays a key role in informing patients about affordable medical services and technologies. Marketers in this field develop strategies to improve public health, as well as to promote medical services and products.

The study of applied aspects of marketing development at the national and global levels is becoming increasingly important in modern business. Technological innovation, sustainability and social responsibility are the key areas determining successful marketing strategies. Understanding these aspects allows companies not only to survive in a competitive environment, but also to develop, meeting the needs and expectations of consumers around the world.

Shohabaeva A. S.

the city of Karaganda Abilkas Saginov Technical University
master

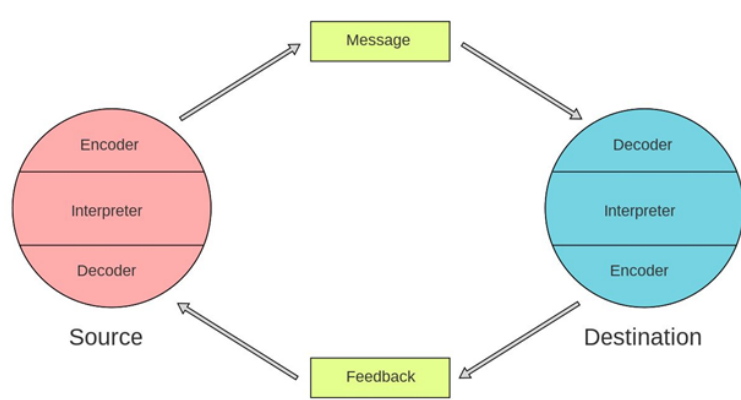
Zhumabaeva A. B.

the city of Karaganda Abilkas Saginov Technical University
student
Scientific supervisor – Doctor of Philosophy, PhD Kernebaev A. S.

SOCIAL COMMUNICATIONS IN A GLOBAL WORLD

Communication plays a crucial role in the social effects of globalization. With the development of communication technologies such as the internet, mobile phones, and social media, people can communicate and share information across the world with ease. This has created a global interconnectedness that has accelerated the pace of globalization and has had a significant impact on societies around the world.

One of the primary social effects of globalization is cultural homogenization. Communication technologies have facilitated the spread of global media and entertainment, which has led to the convergence of cultural norms and values across the world. This has both positive and negative effects, as it can promote cross-cultural understanding and tolerance, but it can also lead to the loss of cultural diversity.

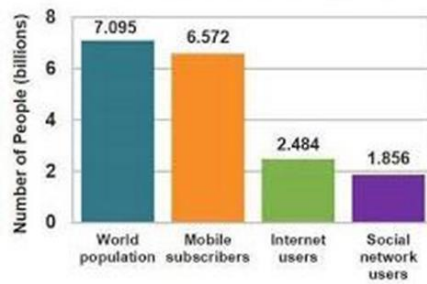
Communication has also facilitated the global diffusion of knowledge, ideas, and information. This has created opportunities for innovation and economic growth, as well as increased access to education and healthcare. However, it has also led to increased competition and inequality, as some regions and individuals are better equipped to take advantage of these opportunities than others.

Additionally, communication has enabled global social movements and activism, as individuals and groups can organize and mobilize across borders to advocate for their causes. This has led to increased awareness and action on issues such as human rights, environmentalism, and social justice.

When analyzing the changes in global communications, technology is, by far, the biggest factor. There have been many changes in technology and something new seems to develop every single day. But just because communication has gotten faster and easier doesn't mean that it's always a good idea to implement. Video conferencing is a great way to have face-to-face communication while separated by thousands of kilometers. Without the need for travelling, video conferencing can instantly and vastly improve your internal and external communications over what can be done with a phone call. But installing a video conferencing network can be very costly.

These are just a few of the many issues that affect global communications on a daily basis. And with an ever-growing globalized world, the importance of global communications becomes more evident every year. Studying a Master's in Communication can help prepare you to understand how to tackle the various issues and make decisions on your communications strategy. With thorough studying of the core concepts and specific examples, you will be able to cope with the ever-changing world and be ready to guide your organization to new heights in a global world.

In summary, communication has played a significant role in the social effects of globalization, facilitating cultural homogenization, knowledge diffusion, and global activism. However, it has also created challenges such as increased competition and inequality.

Shohabaeva A. S.

the city of Karaganda Abilkas Saginov Technical University
Postgraduate student

Zhumamurat A. A.

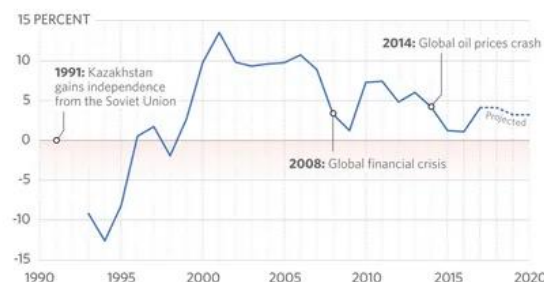
the city of Karaganda Abilkas Saginov Technical University
Student
Scientific supervisor – Doctor of Philosophy, PhD Kernebaev A. S.

MARKET ECONOMY AND BUSINESS

The market economy is primarily the economy of free enterprise and the functioning of business in all its spheres. The transition to market relations is possible only with the broad involvement of the population in business. Business is a broad and multifaceted concept that cannot be defined unilaterally. Business means doing something specific. One of the characteristic features of business is that it is based on private property, a factor of production. This is because private property can be different, for example, individual, family, group and joint-stock, that is, collective. At the same time, the implementation of state socio-economic programs financed from the budget can be carried out by entrepreneurs at the expense of state funds in the order of the state order. In many economically developed countries, for example, such state support, business benefits are enjoyed by small businesses, peasant (farmer) farms or agribusiness in general. Compared with other permanent types of economic activity, business is characterized by energy and initiative. A businessman is constantly looking for new products, technologies, quality, markets, prices, as well as customers, materials, equipment, transport, buildings, information, communication, etc. will be in search.

Kazakhstan GDP

Following an initial economic crash in the 1990s, Kazakhstan saw high rates of economic growth in the 2000s while slowing again in recent years as a result of lower global energy prices.

Source: International Monetary Fund

Copyright Stratfor 2019

Business requires a high degree of autonomy and economic freedom of choice, as well as responsibility. The properties of business encourage creativity, improvement, and the search for effective methods of work, and this, in turn, leads society to economic and social civilization. Business is any activity of individual citizens or their groups aimed at obtaining economic benefits in the form of profit or other form of personal initiative, carried out under the responsibility of their own property. Business, like every conceivable activity of mankind, regardless of whether it is based on conviction or in the case of creation in the proper sense and on a legal basis, the economic relations of business participants between the state and the state require a specific organization.

The methods of organizing entrepreneurial activity approved by law are called organizational and legal forms of entrepreneurship. The simplest form of business organization is individual entrepreneurship. In this case, a businessman as an individual does not have the status of an enterprise, firm, but acts independently. However, if this service is carried out not once or selectively, but regularly, then it must pass state registration. If a private business makes a profit exceeding the specified minimum, the entrepreneur must pay tax on this profit. In some cases, in order for a certain individual to engage in entrepreneurial activity, it is necessary to obtain a paid license that gives the right to engage in several types of entrepreneurial activity. For example, medical services, educational services, notary services, etc. If private entrepreneurial activity will be carried out regularly in a certain area, then there is a need to obtain a paid patent issued for a certain period and scope of activity.

The market economy is primarily the economy of free enterprise and the functioning of business in all its spheres. The transition to market relations is possible only with the broad involvement of the population in business. Business is a broad and multifaceted concept that cannot be defined unilaterally. Business means doing something specific. One of the characteristic features of business is that it is based on private property, a factor of production. This is because private property can be different, for example, individual, family, group and joint-stock, that is, collective. At the same time, the implementation of state socio-economic programs financed from the budget can be carried out by entrepreneurs at the expense of state funds in the order of the state order. In many economically developed countries, for example, such state support, business benefits are enjoyed by small businesses, peasant (farmer) farms or agribusiness in general. Compared with other permanent types of economic activity, business is characterized by energy and initiative. A businessman is constantly looking for new products, technologies, quality, markets, prices, as well as customers, materials, equipment, transport, buildings, information, communication, etc. will be in search. Business requires a high degree of autonomy and economic freedom of choice, as well as responsibility. The properties of business encourage creativity, improvement, and the search for effective methods of work, and this, in turn, leads society to economic and social civilization.

Business is any activity of individual citizens or their groups aimed at obtaining economic benefits in the form of profit or otherwise, which is self-initiative, carried out within the framework of responsibility for their own property. Business is legitimate and legitimate, regardless of whether it is based on belief, just like any conceivable human activity.

Zhaksylykova A., Kabzhanova Zh.

Karaganda Technical University named after Abylkas Saginov

Scientific supervisor – Master of Economic Sciences, Senior Lecturer Shaimerdenova R. T.

ECONOMIC CHALLENGES DURING TRANSFORMATION PROCESSES

In today's world, where economic stability plays a crucial role in the social and political development of countries, Ukraine faces a set of complex problems causing economic instability. Over the past decades, Ukraine has experienced a number of challenges and crises that have had a negative impact on its economic situation.

Political and economic uncertainty also contribute to Ukraine's economic instability. Frequent changes in government, changes in tax and regulatory policies, and uncoordinated economic reforms create uncertainty for entrepreneurs and investors, making it difficult for them to plan and develop their businesses.

High inflation and currency fluctuations are another major cause of economic instability. These factors create uncertainty for individuals and businesses, reducing the purchasing power of the population and increasing the costs of imported goods and services.

Low income levels and social inequalities in Ukraine exacerbate economic instability as they can contribute to social conflicts and dissatisfaction among the population. This factor may also lead to a mass exodus of the population in search of better economic prospects abroad.

Ukraine is undertaking a number of measures to overcome these challenges, including anti-corruption reforms, improvement of the investment climate, diversification of energy sources, promotion of economic growth and cooperation with international organizations. However, addressing economic challenges requires efforts on the part of the government and society to achieve sustainable economic stability in Ukraine.

In addition, it is important to note that Ukraine's economic instability has a significant impact on the social aspects of the population's life.

Addressing Ukraine's economic challenges also raises issues of political stability and reform. Ukraine needs to continue efforts to fight corruption, improve the legal system and judicial process, and ensure transparency and predictability in legislation. In addition, national unity and dialog between different political and social groups play a key role in ensuring the country's stability and development.

Support and cooperation with partner countries and international organizations are also important to overcome economic instability. This may include financial assistance, technical support and joint projects aimed at developing the economy, reducing debt and promoting sustainability.

In conclusion, Ukraine's economic instability is a multifaceted and multidimensional challenge that requires a comprehensive and long-term approach.

Аліменко В. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Семенов А. Г.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА РОЗРОБКИ

Питання стратегічного планування залишається актуальним в Україні з численних причин, які пов'язані з політичними, економічними і соціальними трансформаціями. Країна постійно зіштовхується зі значущими викликами та необхідністю проведення структурних реформ для підвищення конкурентоспроможності та приваблення інвестицій. Водночас, стратегічне планування сприяє створенню нових робочих місць, зростанню доходів населення і зниженню соціальної напруженості серед громадян.

Розробка довгострокового проєктування є ключовим компонентом досягнення успіху у різних галузях бізнесу та громадського сектору. Значна кількість корпорацій визнає важливість залучення консультантів і експертів з питань стратегічного планування для досягнення найкращих результатів. Організація цього процесу в сучасних умовах вимагає негайної реакції на зміни в навколишньому середовищі та забезпечення стабільності підприємства.

В цілому, стратегічне планування представляє собою систематизовані і, в більшій мірі, формалізовані дії всієї організації, спрямовані на вибудову стратегій, їхню трансформацію в різні види планів, а також на виконання проєктів. Основною метою цього процесу є створення оптимальних умов для існування конкурентоспроможної підприємницької структури у довгостроковій перспективі. Також воно надає можливість розуміти поточний стан та зменшує можливий негативний вплив зміни факторів системи господарювання.

У системі планів підприємства існує комплексність, що включає в себе різноманітні види планів: стратегічний або генеральний план; поточні, тактичні та оперативні плани розвитку, а також програми та бізнес-плани. Серед всіх них стратегічний план виступає як важливий документ, який визначає основні цілі та концепцію розвитку підприємства протягом певного періоду.

Основні розділи стратегічного плану можуть включати наступні аспекти:

1. Організація виробництва та реалізація продукції на підприємстві.
2. Технічно-матеріальне забезпечення та розвиток виробництва.
3. Показники підвищення економічної ефективності виробництва, прикладом яких можуть бути фондодовіддача і фондомісткість.
4. Капітальні вкладення і будівництво, фонди економічного стимулювання.
5. Собівартість та рентабельність підприємства.
6. Соціальний розвиток колективу, команди під час виробництва.

Для аналізу стратегічного планування на підприємстві застосовуються методи: традиційного характеру, які включають ознайомлення з фінансовою звітністю, вивчення та аналіз фінансових показників; аналіз по горизонталі, який полягає в порівнянні відповідних показників за досліджуваний період з попереднім; аналіз по вертикалі або структурний, спрямований на визначення структури фінансових показників та впливу різних факторів на остаточний результат; аналіз прогнозу фінансового стану, який базується на розрахунку відношень між окремими позиціями фінансової звітності та взаємозв'язку показників; аналіз порівняння, який включає внутрішньогосподарський аналіз зведених показників фінансової звітності для окремих підрозділів та порівняння показників підприємства з конкурентами в галузі виробництва; специфічного характеру – факторний аналіз, який визначає вплив окремих факторів на результати, та SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства та ідентифікувати ймовірні загрози та можливості.

Останній з методів аналізу стратегічного планування є потужним інструментом для оцінки фінансового стану підприємства. Його ключовою метою є формулювання контролю над економічними показниками, залученням ресурси та уникнення ризиків. Цей аналіз включає наступні етапи: збір інформації, створення SWOT-матриці, докладний аналіз кожної категорії, формулювання стратегій, реалізація та моніторинг плану дій. SWOT-аналіз є важливим елементом під час планування, а також для прийняття обґрунтованих рішень і досягнення конкурентної переваги на різних рівнях управління.

Андрієнко С. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному світі, де промисловість визначає економічний розвиток країни, управління ризиками стає невід'ємною частиною стратегічного планування діяльності промислових підприємств. Ризики можуть виникнути з різних джерел, таких як технічні збої, економічні коливання, природні катастрофи та багато інших чинників. Управління ризиками дозволяє підприємствам ефективно протидіяти негативним впливам, забезпечуючи стабільність та стійкість у конкурентному середовищі.

Перед тим як досліджувати методи управління ризиками, важливо розуміти різноманітність ризиків, з якими може стикатися промислове підприємство. Серед основних типів ризиків можна виділити фінансові, технічні, виробничі, ринкові та природні ризики. Кожен з них вимагає унікального підходу та стратегії управління.

Перший крок управління ризиками - це ретельна ідентифікація всіх можливих загроз та можливостей. Це можна здійснити аудитом, аналізом статистичних даних, а також залученням фахівців з різних галузей [1].

Після ідентифікації ризиків необхідно визначити ймовірність їх виникнення та потенційний вплив на підприємство. Це дозволяє визначити пріоритетність ризиків та визначити стратегії їх управління. Однією з ключових стратегій управління ризиками є їх передбачення та мінімізація. Це може включати в себе впровадження нових технологій, покращення процесів виробництва та фінансове планування.

Один із ефективних методів управління ризиками - це використання страхування. Підприємства можуть здійснювати фінансовий захист, укладаючи угоди про страхування, щоб зменшити фінансові втрати в разі ризикованих подій [2].

Розробка планів кризового управління є необхідністю для промислових підприємств. Ці плани визначають процедури та дії, які слід вживати в надзвичайних ситуаціях для максимального обмеження збитків та відновлення нормальної діяльності [3].

Важливо постійно відстежувати зміни в середовищі підприємства та аналізувати їх вплив на ризики. Використання сучасних інформаційних технологій та аналітичних інструментів може значно полегшити цей процес. Одним із сучасних аналітичних інструментів є структурний підхід, який на основі побудови структури діяльності підприємства, структури ризиків та організаційної структури надає змогу системного підходу до оцінювання та управління ризиками в діяльності підприємства [4].

Таким чином, управління ризиками є невід'ємною частиною успішного функціонування промислових підприємств. Розробка та наукове обґрунтування ефективних методів управління ризиками - це інвестиція у майбутнє, яка дозволить досягти успіху в умовах постійних змін і викликів.

Список використаних джерел

1. Зоріна О. А. Ідентифікація ризиків підприємства як об'єктів економічного аналізу. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 2. С. 62–77.
2. Бугрова О. В., Бугрова О. О., Лук'яничук І. О. Страхування в системі управління ризиками компанії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 1. С. 41–47.
3. Гришова І. Ю., Гнат'єва Т. М. Управління ризиками у контексті стратегії антикризового управління. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Т. 1. № 3. С. 32–40.
4. Сергеева Л. Н., Бакурова А. В., Воронцов В. В. Моделювання структури життєздатних соціально-економічних систем : монографія ; ред. Л.Н. Сергеева. Запоріжжя : КПУ, 2009. 256 с.

Бойко Д. Д.

Класичний приватний університет
аспірант

Яковлева Я. І.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯХ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні розвиток Інтернет-технологій впливає на поведінку бізнесу. Розвиток Інтернет-комунікацій та маркетингова діяльність бізнесу в Інтернеті зазнає значних змін, оскільки вони пов'язані з появою світових глобальних інформаційних систем. Останніми роками ми спостерігаємо, як великий і малий бізнес використовує у своїй діяльності Інтернет-технології більш активно. Кількість компаній, які розробляють і ефективно впроваджують сучасні інноваційні методи у свою маркетингову діяльність, постійно зростає.

Питанням дослідження інтернет-комунікацій у маркетинговій діяльності займаються багато науковців, зокрема: С. М. Ілляшенко [2], А. Векшинский [3], І. Бойчук [1], І. Кінаш [4] тощо. Базуючись на узагальненні матеріалів з цього питання, варто відмітити що розвиток інтернет-технологій змінює політику маркетингової комунікації. Таким чином, традиційні методи перестают бути ефективними в досягненні цілей будь-якого бізнесу і виникає необхідність у розробці нових підходів до маркетингових стратегій. У той же час зростання використання Інтернету також допомагає маркетологам, оскільки допомагає пришвидшити й автоматизувати певні процеси та встановити швидкий і простий зв'язок з користувачами без значних обмежень, таких як географічні межі. Тому Інтернет можна вважати інноваційним інструментом, який допомагає підвищити ефективність у бізнес-секторі.

Попри це, швидкий розвиток технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних, та інші, вносить нові можливості і виклики у галузь маркетингових комунікацій. Оптимальне використання цих технологій може значно покращити ефективність стратегій.

Розглянемо інноваційні інструменти маркетингових Інтернет-комунікацій, що відносяться до таких і мають майбутнє:

1. Штучний інтелект (AI) і машинне навчання (ML) - використання AI та ML для персоналізації контенту, прогнозування поведінки користувачів, управління рекламними кампаніями та аналізу великих обсягів даних. Перш за все це програми, перевагами яких є надання корисних аналітичних інсайтів з економією часу та підвищення ефективності. Серед найпопулярніших, що використовують в своїй роботі маркетологи є Adobe Sensei, HubSpot Marketing Hub, Facebook Ads, Google Analytics, Chat GPT.

2. 5G технології - запровадження 5G для швидшого та стабільного Інтернет-з'єднання, що дозволяє нові можливості для стрімінгу відео, мобільних додатків та розширених реальностей.

3. Інтернет речей (IoT) – це ще одна технологія, яка має стати майбутнім. Це глобальна мережа фізичних пристроїв, підключених до Інтернету, – «речей», оснащених датчиками, сенсорами та пристроями, які передають інформацію. Ці пристрої інтегровані через підключення до центрів контролю, управління та обробки інформації. Впровадження Інтернету речей потребує екосистеми «розумних речей», тобто різноманітних пристроїв, оснащених датчиками, мережами доступу та інформації, а також платформами для керування мережами, пристроями та додатками. Тобто це комунікаційна концепція, яка використовує технологію для забезпечення взаємодії між об'єктами та між об'єктами та їх середовищем. Крім того, концепція передбачає пристрої, які можуть виконувати певні операції без втручання людини. Таким чином, усі пристрої вдома, в автомобілі та на тілі користувача будуть обробляти, аналізувати та обмінюватися інформацією один з одним, а також приймати рішення та виконувати певні дії на основі результатів.

4. Блокчейн – забезпечення безпеки та недоторканості даних, а також розвиток технологій мікроплатежів та програм лояльності, онлайн-транзакцій та розвиток криптовалют.

5. Віртуальна та розширена реальність (VR та AR) – впровадження VR і AR для створення іммерсивних рекламних кампаній, інтерактивних віртуальних магазинів і пробних версій товарів.

Використання вищезазначених засобів Інтернет-комунікації допоможе компанії створити додаткову споживчу цінність для своїх клієнтів, впливаючи на неї з точки зору зниження вартості самих товарів, персоналізації пропозиції та індивідуального коригування пропозиції для кожного клієнта. Задоволеність клієнтів покупками або іншим бізнесом вашої компанії дозволить вам утримати клієнтів, підвищити довіру до вашої компанії та покращити вашу конкурентну позицію на ринку.

Список використаних джерел

1. Бойчук І. В., Музика О. М. Інтернет в маркетингу : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2010. 512 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Boichuk_Inna/Internet_v_marketynhu.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

2. Ілляшенко С. М., Іванова Т. Є. Інструменти та методи просування продукції в Internet: аналітичний огляд. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 3. С. 20–32.

3. Векшинський А. А., Тивін Л. Ф. Інтернет-маркетинг як новий напрямок у сучасній концепції маркетингу взаємодії. *Техніко-технологічні проблеми сервісу*. 2012. № 2. С. 102–108.

4. Кінаш І. А. Інтернет-маркетинг – стратегія розвитку сучасних машинобудівних підприємств. *Статий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 331–335. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_72 (дата звернення: 10.02.2023).

Бургман Я. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна ситуація на світовому ринку характеризується зростанням значення комунікаційної функції в маркетингу, що робить ефективне використання потенціалу комунікаційних інструментів актуальним завданням.

Маркетингова комунікація, як оперативний інструмент маркетингу, забезпечує взаємозв'язок між виробниками та споживачами товарів у процесі обміну. Це єдиний комплекс, який об'єднує учасників компанії, канали розподілу та засоби комунікації. Маркетингова комунікаційна політика розглядає систему загальних керівних принципів, стандартів і орієнтирів для сфери взаємовідносин між компаніями та організаціями, з одного боку, та їхніми клієнтами, з іншого, з метою досягнення маркетингових цілей. В принципі, існує два рівні комунікації в маркетинговій діяльності компанії. На рівні загальної комунікації формулюється комунікаційна політика компанії, ставляться стратегічні цілі та визначаються основні комунікаційні інструменти. Це стосується таких відділів, як реклама, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю та спонсорство.

Комунікаційна політика компанії повинна постійно вдосконалюватися, враховуючи інформаційне навантаження клієнтів і постачальників, ступінь розвитку маркетингового середовища і системи взаємодії всередині і за межами компанії, диверсифікацію комунікаційних засобів та інструментів. Це стає передумовою і фактором стійкості, конкурентоспроможності та успіху компаній на ринку. Система маркетингових комунікацій є інструментом виробника у відносинах зі споживачами. Комплекс маркетингових комунікацій включає рекламу, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю та персональний продаж. Реклама в основному здійснюється через рекламні агентства та різні засоби масової інформації, які беруть плату за свої послуги. При цьому вибір засобів комунікації повинен бути визначений таким чином, щоб ці комунікації були ефективними. До засобів комунікації належать преса, телебачення, пошта, радіо, транспорт, спеціальні конструкції на вулицях та гіперактивні засоби (такі як Інтернет). Всі вони відрізняються за своїми характеристиками, обсягом та вартістю. Тому продюсери повинні ретельно оцінювати переваги та недоліки різних засобів комунікації для досягнення своїх цілей. Концепція зв'язків з громадськістю полягає в тому, щоб розкрити зрілий

і розвинений підприємницький дух, певний імідж і стиль компанії, а також манеру поведінки керівництва і персоналу всередині компанії і по відношенню до широкої громадськості. Успішна реалізація зв'язків з громадськістю дозволяє підприємствам вийти на соціальну арену з метою досягнення максимально високих показників діяльності шляхом налагодження системи взаємодії з суспільством та активного використання потенціалу людських ресурсів всередині підприємства.

Окрім чотирьох основних засобів маркетингових комунікацій (реклама, персональний продаж, стимулювання збуту та PR), існують також прямий маркетинг, участь у виставках та ярмарках, спонсорство, «сарафанне радіо», упаковка та викладки в магазинах. Спонсорство включає створення позитивного іміджу (PR), а також рекламу. Сарафанне радіо поширює інформацію про продукт або компанію через особисті або приватні канали комунікації і є типовим для приватних продажів. Упаковка поєднує в собі елементи реклами (інформація про продукт або виробника) та оформлення місця продажу. Вітрини в місцях продажу демонструють продукт в упаковці та поведінку (елементи особистої презентації). Стрімкий розвиток інформаційних технологій і тенденція до сегментації ринку посилюють потребу в диференціації та персоналізації маркетингового міксу і висувають більш високі вимоги до маркетингових комунікацій. На зміну масовій комунікації приходять більш спеціалізована комунікація, орієнтована на конкретні сегменти цільової аудиторії. Дедалі більшу роль відіграють електронні інтерактивні інструменти комунікації. Розвиток інформаційних технологій та збільшення інформаційного навантаження на цільові аудиторії роблять важливим інтегрування маркетингових комунікацій у часі, просторі, бюджеті та виконавцях. Така інтеграція передбачає використання сильних і нівелювання слабких сторін кожного інструменту маркетингових комунікацій.

Величко С. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РЕЙТИНГОВОГО ПІДХОДУ

У сучасному світі, де конкуренція між підприємствами набуває нових розмірів, ефективне використання трудових ресурсів стає важливим елементом успіху для будь-якого підприємства [1]. Рейтинговий підхід до управління може стати потужним інструментом для підвищення продуктивності та ефективності роботи команди, може бути використаний для оптимізації управління трудовими ресурсами підприємства [2].

Рейтинговий підхід в управлінні трудовими ресурсами базується на визначенні та оцінці працівників за певними критеріями. Цей підхід дозволяє структурувати робочий процес і визначити найбільш вдалий спосіб розподілу завдань. Однією з ключових переваг є можливість об'єктивної оцінки внеску кожного працівника в досягнення цілей підприємства.

Ключовими етапами впровадження рейтингового підходу є:

1. Визначення критеріїв оцінки: Розробка чітких та об'єктивних критеріїв оцінки дозволяє спростити процес визначення рейтингу працівників. Критерії повинні відображати ключові аспекти виконаної роботи та досягнень.

2. Збір та аналіз даних: Систематичний збір даних про роботу працівників допомагає створити об'єктивний образ їхнього внеску. Аналіз цих даних дозволяє виявити сильні та слабкі сторони кожного працівника.

3. Визначення рейтингу: На основі зібраних даних формується рейтинг працівників, що відображає їхній рівень ефективності. Цей рейтинг служить основою для подальших управлінських рішень.

Застосування рейтингового підходу для оптимізації трудових ресурсів підприємства має наступні аспекти:

Персоналізація навчання та розвитку: Рейтинговий підхід дозволяє ідентифікувати проблемні аспекти в роботі працівників. Це в свою чергу дозволяє персоналізувати програми навчання та розвитку, спрямовані на усунення виявлених недоліків [3].

Мотивація та винагорода: Присвоєння високого рейтингу може слугувати стимулом для працівників. Винагороди та бонуси можуть бути пов'язані з досягненням певного рівня ефективності, що сприяє підвищенню загальної продуктивності колективу.

Оптимізація робочих процесів: Рейтинговий підхід дозволяє виявити ефективні та неефективні аспекти робочих процесів. Це надає можливість покращити та оптимізувати робочі потоки для досягнення кращих результатів.

Управління ефективністю використання трудових ресурсів підприємства на основі рейтингового підходу є ключовим елементом сучасного бізнесу. Систематична оцінка та аналіз роботи працівників дозволяють підприємству збільшити продуктивність, підвищити якість виконаної роботи та забезпечити конкурентні переваги на ринку. Рейтинговий підхід є не лише інструментом оцінки, але і стратегічним керівним інструментом, що сприяє досягненню поставлених цілей та розвитку підприємства, тому удосконалення цього інструменту є актуальним науково-практичним завданням.

Список використаних джерел

1. Мішура В. Б., Касьянюк С. В., Петренко Ю. О. Напрями підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 1. С. 76–81.

2. Миронova Л. Г. Управління трудовим потенціалом підприємства на основі рейтингового підходу: монографія. Запоріжжя: КПУ. 2011. 244 с.

3. Сазонова Т. О., Єрина В. В. Роль психологічних методів управління у формуванні ефективної діяльності підприємства. *Економічний форум*. 2020. № 1. С. 103–109.

Гандзюк В. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Лінійна економічна модель, заснована на принципі «бери-зроби-викидай», досягла своїх фізичних обмежень. Порядок денний до 2030 року визначив 17 цілей сталого розвитку (SDG), які врівноважують три виміри сталого розвитку (економічний, соціальний та екологічний), і підкреслює, як соціальний та економічний розвиток також залежить від сталого управління природними ресурсами нашої планети (ООН, 2015).

Циркулярна економіка містить регенеративну систему, яка мінімізує надходження та марну витрату ресурсів, викиди та витрати енергії шляхом уповільнення, замикання та випрямлення матеріальних та енергетичних ланцюгів. Циркулярна економіка забезпечує надійну структуру для радикального вдосконалення поточної бізнес-моделі в рамках розвитку превентивної та регенеративної еко-індустрії, а також підвищення добробуту на основі відновлення екологічної цілісності.

Три принципи формують основу для циркулярної економіки: (1) збереження та збільшення природного капіталу, контроль обмежених запасів та збалансування потоків і відновлюваних ресурсів; (2) оптимізація доходів від ресурсів шляхом створення продуктів, компонентів і матеріалів, що використовуються, з найвищим рівнем корисності протягом якомога більшого періоду часу в технічному та біологічному циклах; та (3) стимулювання ефективності систем шляхом визначення та виключення негативних зовнішніх ефектів на початку.

Впровадження та розвиток циркулярної економіки не можна отримати шляхом спроб окремих осіб. Натомість циркулярна економіка передбачає системні зміни в компаніях, галузях та економіці шляхом радикальних змін у суспільних цінностях, нормах і поведінці. Крім того, циркулярна економіка невід’ємно пов’язана з екологічними інноваціями в тому, як суспільства виробляють законодавство, виробляють і споживають.

Культурні бар’єри, особливо відсутність інтересу та обізнаності споживачів, а також нерішуча корпоративна культура, становлять найбільшу перешкоду на шляху просування компаній до циркулярної економіки, що призводить до розуміння того, що циркулярна економіка ще не досягла цілковитого розвитку. Водночас технологічні та фінансові бар’єри можуть перешкоджати процесу переходу до циркулярної економіки. У цьому контексті екологічні інновації мають вирішальне значення для подолання цих бар’єрів. Запропоновано вісім типів еко інновацій для розвитку циркулярної економіки: бізнес-модель, мережа, організаційна структура, процес, продукт, послуга, ринок, та інновації залучення клієнтів.

Два компоненти, які слід додати до циклічних бізнес-моделей: система повернення, пов’язана зі зворотною логістикою та факторами впровадження, особливо внутрішніми факторами, пов’язаними з організаційними можливостями для зміни бізнес-моделі циркулярної економіки, і зовнішніми факторами, які включають технологічні, політичні, соціально-культурні та економічні питання. Інновації для циклічних бізнес-моделей за своєю суттю становлять високий ризик, пов’язаний із традиційними лінійними бізнес-моделями. Інновація бізнес-моделі тісно пов’язана з інновацією продукту для циркулярності.

Уповільнення ресурсного циклу пов’язане з розширеним використанням товарів у часі на основі проєктування товарів з довшим терміном служби та подовженням терміну служби продукту, особливо за допомогою циклів обслуговування, щоб подовжити термін служби продуктів, наприклад, шляхом ремонту та відновлення. Закриття ресурсних циклів означає повторне використання матеріалів шляхом переробки. Зменшення потоку ресурсів, пов’язаних із продуктом і виробничими процесами, передбачає ефективне використання ресурсів.

Інновації бізнес-моделі забезпечують фундаментальний внесок у створення вартості в цій новій економічній моделі. Чисте виробництво, контроль забруднення, управління відходами, логіка продукт-послуга та зворотна логістика є основними змінами, які спостерігаються при переході до циркулярних бізнес-моделей. Такі інструменти, як оцінка життєвого циклу та екологічний дизайн, також займають важливе місце в порядку денному. З цієї точки зору бізнес-моделі діючих фірм і стартапів відрізняються. Постійні підприємства можуть впливати на екосистему, яка розвивається до економіки замкнутого циклу, але вони також можуть бути менш гнучкими, ніж стартапи, у використанні можливостей і розвитку радикальних інновацій. Фундаментальним виміром циркулярної економіки є екологічні інновації. Радикальні інновації в продуктах, процесах і організаціях необхідні, оскільки поступові інновації можуть бути сприйнятливими до ефекту відскоку. Щоб їх досягти, компанії повинні знати про необхідні ресурси, компетенцію та спроможність, які, у свою чергу, можуть виступати або перешкодами, або рушійними силами таких процесів. Компанії, які розгортають дослідницькі можливості в цьому контексті, досягають більшого успіху, оскільки вони забезпечують більшу гнучкість, ніж компанії, які застосовують експлуатаційні підходи. Інструменти екологічного дизайну також часто допомагають розробляти екологічні інновації.

Головін М. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Гальцова О. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОНКУРЕНЦІЇ НА РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Посилення конкуренції у більшості галузей економіки України, прискорення політичних і соціальних змін обумовлює необхідність забезпечення підприємствами стійких ринкових позицій.

Конкуренція охоплює всі зв’язки виробництва і споживання, є єдиною можливим засобом досягнення збалансованості між попитом і пропозицією і в кінцевому підсумку - суспільними потребами та виробництвом. Конкуренція виконує функцію спілкування та погодження інтересів виробників - у результаті поділу праці

інтерес кожного з них пов'язаний і взаємодіє з інтересами інших товаровиробників. Конкуренція стимулює підвищення якості продукції та послуг. Історично важливою функцією конкуренції є формування ринкової ціни.

Оптимізація політики поведінки в умовах специфічного ринку України здатна істотно підвищити «виживаність», стабільність, тривалість конкурентних переваг і забезпечити подальше зростання підприємства. Поняття конкурентоспроможності містить у собі великий комплекс економічних характеристик, що визначають положення фірми на галузевому ринку (національному або світовому). Цей комплекс може включати характеристики товару, обумовлені сферою виробництва, а також фактори, що формують у цілому економічні умови виробництва, і збуту продукції. Рівень конкурентоспроможності підприємства – дзеркало, в якому відображаються сукупні підсумки роботи практично всіх служб підприємства.

Конкурентоспроможність товару відображає його здатність більш повно відповідати запитам покупців порівняно з аналогічними товарами, представленими на ринку. Вона визначається конкурентними перевагами: з одного боку, якістю товару, його технічним рівнем, споживчими властивостями, з іншого боку – цінами, встановленими продавцями товарів.

Крім того, на конкурентоспроможність впливають переваги в гарантійному й післягарантійному сервісі, рекламі, іміджі виробника, а також ситуація на ринку, коливання попиту. Високий рівень конкурентоспроможності товару свідчить про доцільність його виробництва й можливості вигідного продажу.

Разом з тим конкурентоспроможність товару – це не тільки висока якість і технічний рівень, це й уміле маневрування в ринковому просторі й у часі, а головне - максимальний облік вимог і можливостей конкретних груп покупців. Причому об'єктивна оцінка всіх аспектів рівня конкурентоспроможності може бути вироблена тільки на основі критеріїв, якими оперує споживач, для якого цей товар призначений. Причини конкурентоспроможності товару необхідно шукати в конкурентних перевагах окремих його характеристик, що є наслідком більш ефективного управління процесом розробки, реалізації й експлуатації пропонуваної продукції. Конкурентоспроможність продукції й конкурентоспроможність фірми-виробника співвідносяться між собою як частина й ціле. Можливість компанії конкурувати на певному товарному ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності товару, а також сукупності економічних методів управління діяльністю фірми, що роблять вплив на результати конкурентної боротьби. Кожне підприємство намагається зайняти міцну конкурентну позицію на ринку, деякі бажують стати лідерами на ринку, а відтак мати певні переваги над іншими підприємствами галузі.

Отже, важливим атрибутом ринкової економіки є конкуренція. Конкуренція охоплює всі зв'язки виробництва і споживання, є єдиноможливим засобом досягнення збалансованості між попитом і пропозицією і в кінцевому підсумку - суспільними потребами та виробництвом. Конкуренція стимулює підвищення якості продукції та послуг.

Демків А. Т.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У глобальному масштабі споживається більше природних ресурсів, ніж те, що є стійким для нашої обмеженої планети. Очевидно, що ми маємо спільну проблему у відокремленні зростання використання ресурсів від зростання населення та доходів. Для цього нам потрібен перехід до циркулярної економіки.

Із зростанням світового багатства зростає споживання та вичерпання природних ресурсів. Традиційне споживання дотримується лінійної моделі «бери-роби-викидай», яка десятиліттями була характерною для індустріалізованих суспільств. Ця модель створює зростаючий тиск на ресурси нашої планети, тому потрібен глобальний перехід до економіки замкнутого циклу, щоб пришвидшитися за допомогою циклічних бізнес-моделей.

Глобальний перехід до більш циркулярної економіки потребує інноваційних бізнес-моделей, які можуть сприяти більш сталому виробництву та споживанню. Переосмислення традиційної власності на товари та використання потенціалу економіки спільного використання через цифрові платформи створює можливість для бізнесу для компаній будь-якого розміру.

Цифровізація суспільства сьогодні має великий потенціал для циклічних бізнес-моделей та економіки спільного використання, оскільки взаємозв'язок дозволяє миттєво обмінюватися товарами та послугами, що може спонукати нас до перегляду традиційних моделей власності. Ми вже бачимо незліченну кількість прикладів нових бізнес-моделей і життєвих циклів продукту, які можуть допомогти змінити сьогодишню модель лінійного споживання, яка домінує в усьому світі. Однак нам потрібно, щоб підприємства, громадяни та політики об'єдналися, щоб забезпечити можливість цього переходу та його ефективного використання.

Основна концепція циркулярної економіки описує систему виробництва та споживання, яка базується на переробці, повторному використанні, ремонті, переробці, спільному використанні продуктів, змін моделей споживання та нових бізнес-моделей і систем.

Циркулярна економіка забезпечує численні механізми генерування нової вартості, які відокремлені від експлуатації обмежених природних ресурсів. Циркулярну економіку можна визначити різними способами. Ось деякі з найбільш цитованих визначень циркулярної економіки. «Осередком циркулярної економіки є циркулярний (замкнутий) потік сировини та споживання енергії в кількох фазах». Інше визначення полягає в тому, що це «економіка, заснована на спіральній петлі, тобто система, яка мінімізує речовину, потік енергії та погіршення навколишнього середовища, не обмежуючи економічне зростання чи соціальний і технічний прогрес».

Моніторинг циркулярної економіки є вкрай важливим для суспільства. Такий моніторинг базується на визначенні основних областей появи округлості та визначенні доступних показників для їх вимірювання. Такий

підхід дозволив провести моніторингову оцінку, розробку стратегії, розробку та реалізацію політики. Такими областями визначено: стале управління ресурсами; соціальна поведінка; господарські (бізнес) операції.

Отже, прийняття концепції циркулярної економіки може допомогти компаніям випередити потенційні обмеження, такі як брак ресурсів, оподаткування, зовнішні ефекти тощо. Циркулярна модель може генерувати дохід і створювати нові робочі місця, чого потребує більшість країн. Модель циркулярної економіки добре поєднує економічні та екологічні вигоди, що додатково сприяє розвитку підприємництва. Використовуючи відходи як ресурс і застосовуючи принципи циркулярної економіки, можна досягти нових віх економічного розвитку. Необхідно постійно стимулювати громадян як фінансово, так і з точки зору освіти, оскільки перехід до циркулярної економіки не можна зводити до питання інфраструктури та технологічного прогресу. Це вимагає значно більшої соціальної участі, співпраці як на місцевому, так і на національному рівнях, прийняття нових бізнес-моделей (заохочення споживачів до оренди замість власності), підтримки галузевих кластерів для торгівлі побічними продуктами та нової системи управління містом, яка вимагатиме час для повного завершення переходу.

Друляк О. Б.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

Сировина є основою сучасної економіки та ключовими складовими майбутнього розвитку. Їх використання має серйозні екологічні та соціальні наслідки, від видобутку до утилізації. Таким чином, ресурсозбереження спрямоване на створення циклічної економіки, яка зберігає продукти та сировину в економічно цінних циклах, переходячи від відходів до ресурсів.

Природні ресурси, як відновлювані, так і невідновлювані, і екосистемні послуги є частиною справжнього багатства націй. Вони є природним капіталом, з якого складаються інші форми капіталу. Вони сприяють фінансовим надходженням, доходам і зменшенню бідності. Сектори, пов'язані з використанням природних ресурсів, забезпечують робочі місця та часто є основою засобів до існування в бідніших громадах.

Екосистемні послуги – це послуги, які надаються функціонуванням природних систем, які ми часто сприймаємо як належне, але вони забезпечують велику частину необхідної основи для економіки та суспільства. Правильно функціонуючі екосистеми забезпечують ряд послуг, які включають поглинання відходів, кругообіг води та поживних речовин, розповсюдження насіння та запилення, контроль сільськогосподарських шкідників та забезпечення їжею та середовищем існування для видів. Ці послуги дозволяють виробляти та підтримувати блага екосистеми, які ще називають природними ресурсами.

Як правило, погане управління природними ресурсами означає втрату можливостей для сталого економічного розвитку та витрати для людей і навколишнього середовища. Хоча загальні втрати втрачених можливостей важко підрахувати кількісно, витрати для людей і навколишнього середовища через погані методи та політику управління ресурсами чітко очевидні. Втрачені можливості, до яких призводить погане управління ресурсами, часто є результатом неправильного прийняття рішень, які цінують вище, ніж стійке поточне зростання в довгостроковому економічному розвитку.

В умовах сучасного стрімкого економічного розвитку та науково-технічного прогресу, збільшення обсягів виробництва, збільшення обсягів відходів виробництва та зменшення запасів мінеральних ресурсів людство є свідком загострення напруженості між природою та людиною. З теоретичної та практичної точок зору додаткове значення набуває питань, пов'язаних із забезпеченням ресурсозбереження та визначенням сукупності факторів, пов'язаних із цим. Крім того, для забезпечення модернізаційного прориву це може допомогти об'єднати всі ключові ресурси країни – інтелектуальні, людські, виробничі, фінансові та адміністративні – і зосередити їх на розв'язанні основних завдань країни щодо інноваційного розвитку. Для забезпечення стабільності та сталого економічного зростання уряду потрібно буде забезпечити добре структуровану та безперебійну організацію різних сфер діяльності держави.

У сучасних умовах зростає інтерес до питання ефективного та раціонального використання ресурсів як на рівні національної економіки, так і на рівні виробництва та споживання окремими суб'єктами. З огляду на це, перш за все, очікується, що підприємства вживатимуть відповідних заходів, спрямованих на забезпечення збереження ресурсів, посилячись на відповідні сфери економічної/екологічної політики країни. Економне та ефективне використання ресурсів виробничих потужностей дозволить досягти вищих результатів і на рівні національної економіки.

Ресурсозбереження можна розглядати як процес, який передбачає культивування таких пропорцій між ресурсами, що використовуються у виробництві та споживанні, які сприятимуть підвищенню ступеня задоволення існуючих потреб за рахунок збільшення кількості корисних компонентів, отриманих із використаних ресурсів, зберігаючи при цьому екологічність безпеки нації, її екосистеми, регіонів, бізнесу та громадян. При розробці політики ресурсозбереження будь-якого рівня важливо визначити комплекс факторів, що впливають на досягнення цільових показників. Належне вирішення цих факторів є ключовою стратегією збереження ресурсів.

Захаров С. І.

Класичний приватний університет

ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВИХ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЙ НА СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні одним з дієвих інструментів комунікації з покупцем є інтернет-маркетинг. Досвід підприємств свідчить про те, що інтеграція маркетингу в інтернет-середовище сприяє збільшенню їх продажів. За

швидкозмінних умов ринку систему інтернет-маркетингу утворює сукупність маркетингових інтернет-стратегій, як багатоваріантний сценарій досягнення мети. Їх реалізація відбувається у середовищі інтернет-менеджменту, де предметом управління виступає процес просування товарів та послуг на інтернет-ринку. Дієвість інтегрованої системи інтернет-маркетингу визначається наступними ресурсами підприємства: фінансовими (витрати власних чи залучених фінансових коштів у впровадження інструментів інтернет-маркетингу); інтелектуальними (продукти інтелектуальної діяльності в галузі інтернет-технологій, розроблені підприємством або придбані); організаційні (швидкість та оперативність реагування на ситуації та можливості прийняття правильних управлінських рішень); техніко-технологічні (наявність відповідного обладнання та належного програмного забезпечення для повноцінного впровадження інструментів маркетингу в мережі Інтернет); інформаційні (інформаційне забезпечення запровадження маркетингових інтернет-технологій на торговому підприємстві); людські (наявність належним чином підготовленого кваліфікованого персоналу щодо впровадження заходів інтернет-маркетингу).

Метою оцінки дієвості є вибір найвигіднішого інструменту інтернет-маркетингу, контроль результативності останнього та його порівняння з діяльністю конкурентів. Основними критеріями дієвості маркетингової інтернет-стратегії є повнота охоплення інтернет-аудиторії, точність визначення потенційних покупців, рівень автоматизації маркетингового інтернет-менеджменту та вигода від продажу товарів та послуг (табл. 1.). Рівень автоматизації значно впливає на інші показники ефективності інтернет-маркетингу, а підвищення його ефективності найбільше сприяє інтеграція в маркетинговий інтернет-менеджмент та синтез методології управління проектами, науки про дані та великих даних, прогнозової аналітики та машинного навчання.

Таблиця 1

Критерії дієвості маркетингової інтернет-стратегії

Критерій	Характеристика
Повнота охоплення інтернет-аудиторії	Характеризує результативність знаходження цільової аудиторії через різні канали в різних місцях розташування користувачів. Визначається, як відношення кількості споживачів купили товари та послуги до потенційно можливим, визначених шляхом таргетування..
Точність визначення потенційних покупців	Характеризує результативність пошуку потенційних покупців. Визначається як відхилення кількості потенційних покупців від загальної кількості відвідувачів інтернет-майданчику. Залежить від таргетування аудиторії на підставі гендерної приналежності, віку, звичок та поведінки користувачів, яким доцільно рекламувати товари та послуги
Рівень автоматизації маркетингового інтернет-менеджменту	Характеризує результативність звернень споживачів автоматичному режимі. Визначається як співвідношення кількості усних із загальною кількістю звернень споживачів. Чим менше значення показника, тим вище рівень автоматизованих контактів зі споживачем. Автоматизація дозволяє вчасно надсилати клієнтам необхідну інформацію, яка допомагає їм пройти весь шлях покупця без участі менеджера системи інтернет-маркетингу.
Вигода від продажу товарів та послуг	Характеризує економічну ефективність продажу товарів та послуг. Залежить від співвідношення прибутків та витрат. Інтернет-маркетинг значно дешевше, ніж традиційний маркетинг, оскільки потребує витрат фізичних ресурсів. Висока точність робить його економічно вигідним завдяки тому, що витрати йдуть за залучення «зацікавлених людей».

Цілком логічно, що для підвищення ефективності продажів товарів та послуг система інтернет-маркетингу має бути інтегрована в систему управління підприємством. Обґрунтовано, що її інтеграція має одночасно відбуватися у двох напрямках: функціональному (маркетингові функції взаємопов'язані та координуються керівництвом з урахуванням інтересів споживачів) та організаційному (забезпечує участь всіх служб та відділів підприємства у реалізації стратегії маркетингової діяльності, їх координацію та взаємодію у процесі досягнення намічених цілей, що визначає ефективність інтернет-маркетингу). Таким чином використання маркетингових інтернет комунікації прямо впливає на діяльність підприємства і призводить до повної зміни системи його управління.

Список використаних джерел

1. Жидков О. І., Ажаман І. А. Чинники впливу на формування та розвиток економічного потенціалу підприємств сфери послуг. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8661> (дата звернення: 14.06.2023).
2. Линник Ю. М. Проблеми визначення відповідності маркетингових стратегій росту ресурсам підприємства та умовам зовнішнього середовища. *Економічні проблеми сталого розвитку* : наук.-тех. конф., 17–25 квітня 2007 р. Суми : СумДУ, 2017. Т. 2. С. 62–63.
3. Пилипчик В. П. Контроль, оцінки та аналіз ефективності маркетингової діяльності. *Маркетинг в Україні*. 2008. № 1. С. 28–32.
4. Сукрушева Г. О., Сіра А. Ю. Теоретичні аспекти стратегії розвитку підприємства. *Економіка і суспільство*. 2020. Вип. 15. С. 764-769. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/115.pdf (дата звернення: 14.06.2023)

Зеленов Є. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Гальцова О. Л.

РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ФОРМ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ускладнення ведення господарської діяльності українськими підприємствами спричинене зниженням рівня рентабельності, зростанням рівня конкуренції, затьожними кризовими процесами, ускладненням поведінки споживачів зумовлюють необхідність постійного пошуку нових підходів та шляхів доступу до потенційного клієнта. За таких умов ефективна маркетингова комунікаційна політика набуває щораз більшої актуальності для кожної компанії. Питання ефективного використання ресурсів, новітніх способів залучення споживачів та представлення своїх товарів чи послуг на ринку, глибокої взаємодії зі своїми клієнтами, розуміння майбутніх трендів і тенденцій стають особливо важливими для сучасних підприємств України.

В останні роки набули розвитку нові форми комунікації: спонсоринг, продакт-плейсмент, брендинг. Спонсоринг – це спонсорська діяльність підприємства, що заснована на взаємній зі спонсорською стороною вигоді і являє собою інтерактивну форму відносин за допомогою використання реклами, стимулювання збуту, паблік рилейшнз, особистого продажу.

Цілями спонсоринга можуть бути: встановлення і підтримка контактів, взаємодія з цільовою аудиторією; формування іміджу підприємства або його товарів; підвищення популярності підприємства тощо.

Виокремлюють такі напрямки спонсоринга: на цільових клієнтурних ринках; у сфері формування суспільної думки; внутрішній – щодо мотивації праці співробітників підприємства-спонсора.

Продакт-плейсмент – форма просування товару за допомогою ефективної інтеграції реклами з товаром у кіно-, відео- і телевізійних програмах з метою поліпшення позиції товару на ринку і забезпечення його комерційного успіху. Основними формами продакт-плейсменту є: родовий плейс-мент; іміджевий або креативний плейсмент, інноваційний плейс-мент; звичайний, загальноприйнятий плейсмент.

Деякі дослідження вказують на негативний вплив продакт плейсменту на сприйняття бренду споживачем у випадку коли він з'являється на екрані явно, неприродно виглядає у сюжетній лінії або заважає сприйняттю сюжету. Закономірно, що із розвитком ринку замовники, виконавці та споживачі звертають увагу на якість використання інструменту розміщення продуктів та брендів. Нині фокус зберігається на непомітності та природності розміщення продуктів у сюжетній лінії. При цьому, розміщення брендів відбувається більш явно і переслідує мету підвищення обізнаності щодо бренду.

Брендинг – це діяльність з розробки, реалізації та управління брендом. Асоціації, враження, представлення покупців про товар, його марку називають брендом. Основні характеристики бренду: зміст (brand essence), функціональні та емоційні асоціації покупців, словесна частина марки або словесний товарний знак, візуальний образ марки в сприйнятті покупця, сила бренду (рівень відомості марки у покупця), узагальнена сукупність індивідуальних ознак бренду, вартісні оцінки (показники), ступінь просування бренду, ступінь залучення бренду (у цільовій аудиторії, її сегментах).

Отже, в сучасному світі швидкі та вагомі зміни відбуваються у багатьох сферах. Це впливає на стиль життя та свідомість споживачів, що, у свою чергу, не може залишитися поза увагою маркетологів. Характерною рисою сучасного середовища є перенасичення інформацією із прямих каналів, що зменшує ефективність традиційних каналів комунікації та змушує компанії розвивати непрямі способи взаємодії з аудиторією.

Кулаков О. О.

Класичний приватний університет

ІНВЕСТИЦІЇ У ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інтерес до відновлюваних джерел енергії та інвестицій у відновлювану енергетику зросли у світлі серйозної енергетичної кризи, спровокованої війною в Україні. В Європейському Союзі війна в Україні та її наслідки для імпорту газу посилюють заклики до більшого інвестування у відновлювані джерела енергії. Більше країн і компаній шукають можливість збільшити встановлену потужність відновлюваних джерел енергії, оскільки відновлювані джерела енергії розглядаються як забезпечення чистішої, дешевшої та стабільнішої енергії, ніж викопне паливо. Виникає необхідність вирішення сучасних проблем інвестування у відновлення та розвиток енергетичного комплексу України для розвитку національної економіки.

Сучасним проблемам розвитку енергетичного комплексу присвячено ряд публікацій вітчизняних вчених-економістів, таких як Боровик Ю. Т. [1, с. 69], Костін Ю. Д. [2, с. 192], Капустіна Т. П. [3, с. 2].

Метою статті є аналіз сучасних проблем інвестування у відновлення та розвиток енергетичного комплексу України для розвитку національної економіки.

Проаналізуємо інвестування в енергетичний комплекс в 2022 році (табл. 1).

Більшість інвестицій були направлені в нові енергетичні потужності відновлюваних джерел енергії у 2022 році, тому для національної економіки перспективне інвестування у відновлювані джерела енергії.

Для національної економіки доцільно інвестувати у такі відновлювані джерела енергії: енергія вітру, енергія сонця, біоенергія, гідроенергія, геотермія.

Таблиця 1

Глобальні інвестиції в нові енергетичні потужності, за типом, 2022 рік, %

№	Джерело енергії	2022
1	Ядерна	8
2	Вугілля	8
3	Масло і природний газ	11
4	Відновлювана енергетика	74

Джерело: складено автором на основі даних з [4].

Проведений аналіз міжнародного інвестування свідчить про те, що подорожчання енергоносіїв в світі змушує переходити на відновлювані джерела енергії. Для національної економіки доцільно переходити на відновлювані джерела енергії, а саме: енергія вітру, енергія сонця, біоенергія, гідроенергія, геотермія.

Список використаних джерел

1. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В. Проблеми та перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 65. С. 68-75.
2. Костін Ю. Д., Шведкий В. А. Компанії-постачальники на енергетичному ринку України: конкуренція стратегій. *Бізнес Інформ*. 2022. № 7. С. 191–196.
3. Капустіна Т. П., Суржик Ю. О. Перспективи і можливі шляхи розвитку енергетики. *Молодий вчений*. 2021. № 5 (1). С. 1–5.

Лазоренко М. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

**УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

Цифровізація – це фундаментальний та стрімкий процес перетворення у сучасному бізнесі, що має потенціал змінити усі аспекти функціонування підприємств. Від традиційного маркетингу до взаємодії з клієнтами, від управління операціями до аналізу даних, цифрові технології впливають на всі сфери діяльності підприємств та змінюють їхні підходи до ведення бізнесу.

В умовах цифровізації, маркетинг стає однією з ключових складових успіху підприємства. Від взаємодії з клієнтами на соціальних медіа до використання аналітики для прийняття рішень – цифровий маркетинг надає нові можливості для досягнення цілей та розвитку.

Цифровізація змінила підходи до маркетингу корінним чином. Інтернет та цифрові технології надали підприємствам безпрецедентну можливість досягати своїх цілей швидше, ефективніше та за менші кошти. Сьогодні, важливіше, ніж будь-коли, розуміти, як цифрові інструменти можуть бути використані для вдосконалення маркетингових стратегій та забезпечення конкурентоспроможності.

Однією з ключових переваг цифрового маркетингу є можливість точно налаштувати рекламні кампанії для цільової аудиторії. Ми можемо збирати дані про клієнтів, їхні попередні дії та інтереси, і використовувати цю інформацію для створення персоналізованих пропозицій. Це дозволяє нам взаємодіяти з клієнтами більш ефективно та розуміти їхні потреби.

Зокрема, соціальні медіа стали потужним інструментом для побудови бренду та взаємодії з аудиторією. Вони дозволяють підприємствам спілкуватися зі своєю аудиторією в реальному часі, обмінюватися ідеями та створювати спільноти навколо своєї продукції чи послуг.

Однак цифрова реальність також вимагає від нас гнучкості та постійного вдосконалення. Швидко змінюючийся характер інтернету та технологій вимагає постійного апдейту наших стратегій. Також важливо дотримуватися етичних норм у використанні даних та забезпечувати кібербезпеку нашої інформації.

Маркетингова діяльність підприємств в умовах цифровізації є важливою складовою успіху та конкурентоспроможності будь-якого бізнесу. Цифрова трансформація надає нам безліч можливостей для покращення комунікації з клієнтами, просування продуктів і послуг, а також аналізу даних для вдосконалення стратегій.

Завдяки цифровим інструментам, підприємства можуть створювати персоналізовані рішення для наших клієнтів, реагувати на їхні потреби в режимі реального часу та підвищувати рівень задоволеності клієнтів. Соціальні медіа, відеомаркетинг, контент-маркетинг, аналітика даних та інші інструменти роблять нашу роботу більш ефективною та продуктивною.

Проте важливо пам'ятати про постійні зміни у цифровому світі. Те, що було актуальним вчора, може бути застарілим завтра. Тому нам потрібно бути гнучкими, готовими до навчання та постійно аналізувати нові технології та тренди. Також, підприємства мають дотримуватися етичних стандартів та забезпечувати кібербезпеку даних та інформації клієнтів. Це допомагає зберегти довіру споживачів та зберегти непорушність операцій.

Усього лише кілька років тому всі жили в зовсім іншому маркетинговому світі. З кожним роком ми стаємо свідками швидкого розвитку інновацій. Тому завжди потрібно бути на крок попереду, готовими до змін та готовими до використання всіх можливостей, які пропонує цифровий світ.

Цифрова трансформація вимагає від нас постійного розвитку, навчання і вдосконалення. Тільки так підприємства зможуть досягати успіху та залишатися конкурентоспроможними в цифровому світі.

Литвинов М. П.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

У всьому світі конкурентоспроможність держави визначається ефективністю та швидкістю реагування на нові сучасні цифрові технології. Нові технології розширюють можливості для учасників ринку, але водночас створюють для них ряд перешкод. Вплив процесу цифровізації на конкурентне середовище та ринок праці є сильнішим.

За останні кілька десятиліть цифрова економіка привернула увагу дослідників, консультантів, журналістів, політиків і бізнес-менеджерів як сфера високого потенціалу. Кожна країна шукає шляхи для поступового та сталого зростання. Країнам, які є більш інноваційними та технологічними, часто вдається бути більш конкурентоспроможними та мати кращі економічні показники. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема Інтернету, дозволяє поширювати неявні та кодифіковані знання, сприяє поширенню технологій, розробці нових продуктів, процесів, бізнесу та співпраці між компаніями. Таким чином, ІКТ стимулюють і сприяють інноваційним можливостям, віддаючи перевагу інформаційним мережам, які дозволяють створювати переливи знань. Крім того, вони дають змогу виявити нові джерела інновацій, розвинути потенціал для дослідження та творчості та скоротити час виходу на ринок. ІКТ забезпечують стратегічні інновації, визначаючи нові потреби споживачів, нові методи виробництва та логістики, а також нові сегменти клієнтів.

Таким чином, інвестиції в знання, інновації та людський капітал мають вирішальний вплив на зростання економік, які ми зараз називаємо економіками, заснованими на знаннях. З цією метою політики повинні впроваджувати політику, яка стимулює освіту та підтримує та заохочує дослідження та розробки (НДДКР). Таким чином він може збільшити інновації та, як наслідок, продуктивність країни.

Цифрові технології розвиваються та поширюються в усі види економічної діяльності та суспільства. Ця нова реальність зробила економіку більш розумною та керованою даними. Всесвітній економічний форум і Група двадцяти визначають цифрову економіку як різноманітну економічну діяльність, яка використовує цифрові знання та інформацію як критичні фактори виробництва, інформаційні та комунікаційні технології, а також сучасні інформаційні мережі як віртуальний простір діяльності для сприяння зростанню продуктивності.

Стратегія розвитку цифрової економіки передбачає створення екосистем цифрової трансформації. У свою чергу, екосистеми цифрової трансформації повинні мати стандартні взаємозалежні компоненти, такі як програми цифрової трансформації, інфраструктура ІКТ; сектор послуг ІКТ; людський капітал; політики та установ.

Незважаючи на це, єдиний цифровий ринок все ще має кілька проблем, які необхідно подолати. Все ще існують деякі прогалини та значні відмінності щодо переходу до цифрової економіки, такі як 1. інтеграція цифрових технологій у цифрові державні послуги та компанії; 2. низьке або навіть відсутність широкосмугового покриття; 3. широке використання Інтернету; 4. нестача робочої сили з навичками ІКТ. Цифровий розрив – це розрив у застосуванні ІКТ, як між країнами, так і всередині країн (на регіональному рівні).

В умовах глобалізації цифровізація національної економіки відіграє важливу роль в інтеграції економік розвинених країн. У новій економіці цифрові мережі та комунікаційна інфраструктура забезпечують глобальну платформу, яка дозволяє розробляти стратегії для розвитку підприємства та організації. Крім того, вони забезпечують співпрацю, економічне спілкування та обмін інформацією та ефективність. Зараз відбувається перехід на цифрові технології. Від засобів масової інформації до автомобілів, туризму, сільськогосподарства та охорони здоров'я зараз докладаються зусилля, щоб оцифрувати всю економічну систему.

Дійсно, глобалізація, інтеграція, прискорення інтеграційних процесів, індустріалізація, екологічні, демографічні та політичні фактори в економічному житті всього світу вимагають збалансованого розвитку кожної національної економіки, з особливою увагою.

Лукін Е. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – доцент Селезньова О. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНФЛЮЕНСЕР-МАРКЕТИНГУ В СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ

Інфлюенсер-маркетинг є однією з найбільш актуальних та обговорюваних стратегій маркетингу в сучасному бізнесі. Цей підхід передбачає співпрацю підприємств з особами, які мають значущий вплив (інфлюенсерами) у своїх онлайн-спільнотах. За допомогою інфлюенсер-маркетингу можна побудувати ціле бренд-ком'юніті та сформувану групу лояльних користувачів, які стоятимуть горою за ваш продукт. Це сучасний спосіб просування, який дозволяє компанії досягти чогось більшого, ніж просто продажі.

Цей інструмент стане в нагоді для вирішення наступних завдань:

- 1) Підвищення свідомості про бренд: Інфлюенсери допомагають привернути увагу до бренду та збільшують його впізнаваність серед аудиторії.
- 2) Збільшення аудиторії: Співпраця з інфлюенсерами дозволяє підприємствам збільшити свою цільову аудиторію, оскільки інфлюенсери мають великі фан-бази.
- 3) Взаємодія з аудиторією: Інфлюенсери допомагають підприємствам встановити ближчий зв'язок зі своєю аудиторією, що сприяє виробленню довіри.
- 4) Збільшення продажів: Ефективні кампанії інфлюенсер-маркетингу можуть призвести до збільшення обсягу продажів і прибутку.
- 5) Відповідність інфлюенсера бренду: Вибір інфлюенсера, який відповідає цільовій аудиторії та цінностям бренду, є критичним фактором успіху.
- 6) Автентичність інфлюенсера: Споживачі більше довіряють інфлюенсерам, які є автентичними та відвертими.
- 7) Метрики вимірювання успішності: Важливо визначити конкретні метрики для оцінки результатів кампанії.

Усі ці фактори підкреслюють, що інфлюенсер-маркетинг залишається актуальним і ефективним інструментом для підприємств у сучасному бізнес-середовищі. Проте для досягнення успіху необхідно враховувати всі аспекти цього маркетингового підходу та стежити за змінами на ринку та в споживчому поведінці, щоб адаптуватися до нових викликів та можливостей. За правильного підходу інфлюенсер-маркетинг може стати потужним рушієм для підвищення конкурентоспроможності та зростання бізнесу у сучасному світі.

Важливо розуміти, що тільки правильно обраний сегмент інфлюенсерів здатен вирішувати конкретно поставлені цілі компанії, які вона планує досягти завдяки їх залученню. Звісно, основними завданнями маркетингової стратегії комунікацій є підвищення впізнаваності бренду, збільшення довіри до нього, підвищення показників залученості та лояльності аудиторії, а також реклама нового товару/послуги. І ефективно вирішити всі ці завдання здатен лише правильно обраний сегмент інфлюенсерів. До того ж співпраця з інфлюенсерами дозволяє генерувати авторитетний, корисний і цікавий контент для користувачів, проводити цілеспрямоване таргетування на потрібну для бренду цільову аудиторію. Ознакою хорошого інфлюенсера є надійні та довірливі стосунки із власною активною аудиторією, а критеріями його успішності як агента впливу – це те, що до його думки прислухаються; що він сповідує зрозумілі та позитивні цінності, які приваблюють підписників; його чесність; відповідальність; висока працездатність. Все це означає, що обирати інфлюенсера для співробітництва потрібно особливо ретельно.

Отже, інфлюенсер-маркетинг є потужним інструментом у сучасному бізнесі, що дозволяє підприємствам підвищувати свідомість про бренд, залучати нових клієнтів та збільшувати продажі. Однак для досягнення успіху в цій галузі необхідно враховувати всі аспекти, від вибору правильних інфлюенсерів до забезпечення чесності та прозорості в співпраці. Розвиваючи ефективні стратегії та пильно моніторячи ринкові та соціальні тренди, підприємства можуть досягти значущих успіхів у використанні інфлюенсер-маркетингу і підсилити свою позицію на ринку.

Мазур О. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

БАЗОВІ КОНЦЕПТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Міркування щодо безпеки є безперервним процесом, оцінюючи пропозиції щодо змін і вдосконалень, які щоразу виконуються. Тому виникає багато запитань не лише щодо основних елементів стратегічного управління національною безпекою, а й, можливо, в першу чергу й насамперед, щодо його цілей, змісту, процесів, методів, засобів, інститутів тощо.

Питання безпеки мають особливе значення для підтримки стабільного розвитку держав і суспільств. Не випадково інтерес до проблеми в науковому середовищі не згасає протягом століть. Початки концептуального сприйняття безпеки сягають праць античних філософів і мислителів, які розглядали її як стан, що визначає відсутність небезпеки в навколишньому середовищі.

Економічна безпека як стан захищеності життєво важливих інтересів усіх жителів країни, суспільства в цілому та держави в економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз є однією з основних складових системи національної безпеки. Гарантії економічної безпеки є необхідною умовою забезпечення стабільного розвитку національної економіки.

Невід'ємною частиною національної безпеки є економічна безпека держави. Вона відіграє вирішальну роль у досягненні економічного суверенітету держави, забезпеченні економічного розвитку, реалізації ефективної соціальної політики, захисті суспільства від екологічних катастроф, підвищенні національної конкурентоспроможності в умовах міжнародної економічної взаємозалежності. Створення ефективної системи економічної безпеки держави дає змогу своєчасно виявляти загрози національним економічним інтересам і запобігати завданню шкоди соціально-економічній системі в цілому. Удосконалення системи економічної безпеки є особливо важливим для країн, що проходить через трансформаційну кризу та загострення власних її суперечностей.

Об'єктами економічної безпеки є особистість, суспільство та соціальні інститути, держава, інші економічні системи, а суб'єктами – структури національної економічної системи, які організують захист економічної безпеки (міністерства, відомства, банки, фонди, виробничі підприємства, ін.) тощо). Тоді предметом є система показників для оцінки рівня безпеки та сукупність факторів, що загрожують стабільності та розвитку економічної безпеки.

Щоб досягти успіху в розв'язанні складної системи, нам потрібно об'єднати всі основні елементи національної влади: дипломатичну, інформаційну, військову, економічну тощо. При успішному поєднанні наша життєздатність як нації забезпечується, а наша здатність заохочувати позитивні зміни в усьому світі покращується. Будучи складною адаптивною системою, майбутня система національної безпеки повинна буде володіти певними притаманними якостями, які будуть критичними для успіху. Він повинен: обмінюватися інформацією та співпрацювати горизонтально; задовольняти непередбачені потреби та партнерства; забезпечити спритність перед обличчям невизначеності; включати спеціальні структури та процеси; підтримувати довгостроковий погляд.

Оскільки ми говоримо про складні адаптивні системи, важко відокремити геополітичні, соціальні та економічні явища. Ми схильні бачити всі ці елементи взаємодіючими як систему систем. Фактично, у більшості випадків ми спостерігаємо складні системи складних систем, і це проблема, з якою всі ми стикаємося. Глобалізація призвела до того, що світ стає все більш взаємопов'язаним і взаємозалежним. Доступні технології, погіршення стану навколишнього середовища, крах світового ринку капіталу, транснаціональний терор, глобальні хвороби, кібератаки та безліч інших проблем ускладнили ландшафт національної безпеки. Це середовище вимагатиме застосування широкого спектру традиційних та інноваційних стратегій і тактик для протидії загрозам і використання можливостей.

Маринич В. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

АНАЛІЗ РИНКУ ОЗДОРОВЧО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Споживання оздоровчо-спортивних послуг має важливе соціальне та економічне значення, оскільки впливає на зміцнення здоров'я населення, підвищення якості життя.

Серед науковців і практиків існують різні погляди на визначення меж ринку оздоровчо-спортивних послуг, від широкого розуміння до вузького.

Так І. Стахів притримується найширшого визначення, відносячи до ринку оздоровчо-спортивних послуг всю сукупність підприємств, інститутів та економічних відносин, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності в спортивно-оздоровчій сфері [1]. За такого підходу до ринку відносяться як платні, так і безплатні (заняття фізкультурою в школі) послуги, товари для занять спортом, обладнання і навіть вболівання глядачів на спортивних змаганнях. Автори [2] розглядають ринок оздоровчо-спортивних послуг в вузькому

розумінні, виділяючи фітнес-послугу як основу цього ринку. Ми в подальшому дослідженні будемо притримуватись саме такого визначення в вузькому сенсі.

Ю. Леонова та Ф. Бондар вважають, що держава недостатньо приділяє уваги управлінню ринком спортивно-оздоровчих послуг, що відображається в зменшенні дитячих спортивних шкіл [3], а відповідно і зменшення майбутніх споживачів таких послуг, оскільки потреби в заняттях спортом, як правило формується з дитинства. О. Саранчук та Т. Діброва пропонують комплекс маркетингових заходів для просування спортивно-оздоровчих послуг, що базується на загальних принципах маркетингу послуг [4]. Кількісний аналіз ринку з точки зору обсягу наданих послуг здійснено в роботі С. Романенко шляхом порівняння даних за 2015, 2019 та 2020 рр. [5]. За даними статистики протягом 2015-2019 рр відбувалось значне зростання ринку спортивних послуг, так в Запорізькій області за цей період обсяг наданих послуг зріс майже на 89 %, проте початок пандемії призвів до зменшення цього показника в 2020 р у порівнянні з 2019 р на 9 %. Важливим показником розвитку ринку спортивно-оздоровчих послуг є обсяг наданих послуг на душу населення. За цим показником беззаперечно перше місце займає м. Київ – 577 грн, серед областей Запорізька область займає п'яте місце з 24,8 грн. Проте в 2021 році відбувалось подальше зменшення обсягу наданих послуг на 28 %, що є результатом карантинних обмежень.

Таким чином, ринок спортивно-оздоровчих послуг України має значний потенціал розвитку, але він є чутливим як до соціально-економічної так і до епідеміологічної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Стахів І. Регулювання ринку спортивно-оздоровчих послуг : монографія. Київ : Редакція «УП», 2017. 200 с.

2. Бистра І. І., Чайченко Н. Л., Клименко Г. В., Ковальова А. О. Аналіз ринку фітнес-послуг в оздоровчо-спортивній сфері в умовах карантину. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. 2021. Вип. 81. С. 30–33.

3. Леонова Ю. О., Бондар А. С. Управління ринком спортивно-оздоровчих послуг: проблеми та особливості. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 43. С. 189–195.

4. Саранчук О. В., Діброва Т. Г. Особливості просування спортивних послуг на споживчому ринку. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2015. № 9. 9 с. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/41572> (дата звернення: 07.06.2023).

5. Романенко С. Аналіз ринку спортивно-оздоровчої діяльності на мезорівні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. Т. 2. № 2. С. 93–97.

Мартиненко Д. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Конкурентна перевага – рівень ефективного використання наявних у розпорядженні фірми (здобувачів) також для майбутнього споживання) всіх видів ресурсів. Конкурентна перевага є порівняльною, а отже, відносною, а не абсолютною, тому що вона може бути оцінена тільки шляхом порівняння характеристик, які впливають на економічну ефективність продаж.

Існує ціла ієрархія джерел конкурентної переваги. Переваги низького рангу, такі як дешева робоча сила або сировина, досить легко можуть одержати й конкуренти. Вони можуть скопіювати ці переваги, знайшовши інше джерело дешевої робочої сили або сировини, або ж звести їх нанівець, випускаючи свою продукцію або черпаючи ресурси там саме, де й лідер.

Переваги вищого порядку (патентована технологія, диференціація на основі унікальних товарів або послуг, репутація фірми, заснована на посиленій маркетинговій діяльності, або тісні зв'язки з клієнтами, які змінюються тим, що змінювати постачальника клієнтові буде важко) можна втримувати більш тривалий час.

По-перше, для того щоб домогтися таких переваг, потрібні великі навички й здібності – спеціалізований і більш тренований персонал, відповідне технічне оснащення і в багатьох випадках – тісні зв'язки з головними клієнтами.

По-друге, переваги високого порядку звичайно можливі за умови довгострокових та інтенсивних капіталовкладень у виробничі потужності, у спеціалізоване навчання персоналу, у проведення НДДКР або в маркетинг. Переваги на основі лише рівня витрат, як правило, не такі стійкі, як на основі диференціації. Одна з причин цього полягає в тому, що будь-яке нове джерело зниження витрат, яке би просте воно не було б, може разом позбавити фірму переваги в галузі витрат. Так, якщо робоча сила дешева, можна обійти фірму з набагато вищою продуктивністю праці, у той час як у випадку з диференціацією, щоб обійти конкурента, потрібно, як правило, пропонувати такий самий набір товарів, якщо не більший. Крім того, переваги на основі тільки витрат більш уразливі ще й тому, що поява нових товарів або інші форми диференціації можуть знищити перевагу, отриману при виробництві старих товарів.

Друга визначальна складова конкурентної переваги – кількість наявних у фірм явних джерел конкурентної переваги. Якщо фірма опирається тільки на яку-небудь одну перевагу (скажімо, менш дорожчу конструкцію або доступ до дешевшої сировини), конкуренти постараються позбавити її цієї переваги або знайти спосіб обійти її, вигадавши на чому-небудь іншому. Фірми, що втримують лідерство довгі роки, прагнуть забезпечити собі якнайбільше переваг в усіх ланках ланцюжка цінності.

Третя й найважливіша причина збереження конкурентної переваги – постійна модернізація виробництва й інших видів діяльності. Якщо лідер, досягнувши переваги, буде поживати на лаврах, практично будь-яку

перевагу згодом скопіюють конкуренти. Якщо хочеш зберегти перевагу, не можна стояти на місці: фірма повинна створювати нові переваги, щонайменше, з такою самою швидкістю, з якою конкуренти можуть копіювати наявні.

Головне завдання в цьому випадку полягає в невідпинному поліпшенні показників фірми, щоб підсилити наявні переваги, наприклад, більш ефективно експлуатувати виробничі потужності або організувати більш гнучке обслуговування клієнтів. Тоді конкурентам буде ще складніше обійти її, адже для цього їм буде потрібно терміново поліпшувати власні показники, на що в них може просто не вистачити сил. Проте, в остаточному підсумку, для того щоб утримати конкурентну перевагу, необхідно розширювати набір її джерел і удосконалювати їх, переходити до переваг вищого порядку, які довше зберігаються.

Маруняк А. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Для підтримки стабільної позиції на ринку та підвищення власної конкурентоздатності, вітчизняні підприємства активізують заходи маркетингової діяльності, де ключовим елементом є саме реклама. У порівнянні із зарубіжними країнами, рівень розвитку рекламної діяльності українських торговельних підприємств знаходиться ще на початковому етапі. Що не дивно, адже вітчизняна сфера торгівлі почала своє становлення як окрема складова економіки лише із здобуттям Україною незалежності.

На жаль, підприємства, які не застосовують рекламу – банкрутують, а у новостворених суб'єктів господарювання ймовірність успіху в даному випадку схиляється до нуля. Тому вивчення та розробка методологічних та методичних засад організації рекламної діяльності для будь-якого підприємства набуває сьогодні значної актуальності.

Організація рекламної діяльності - система планування рекламного процесу під керівництвом рекламодавця, результатом функціонування якої є рекламна кампанія. Система організації рекламної діяльності на торговельному підприємстві має будуватись на довготривалих цілях з одночасним вирішенням поставлених на поточний момент тактичних завдань. Також вона повинна мати риси цілісного логічного процесу з виділенням ряду етапів:

- 1) маркетингові дослідження (підготовчий етап);
- 2) виділення цілей реклами (встановлення цілей відповідно до спеціалізації та потреб підприємства);
- 3) рекламні дослідження (відбір джерел інформації);
- 4) прийняття рішення про рекламне звернення (розробка стратегії та оцінка альтернативних варіантів);
- 5) тестування звернення на відповідність міжнародним вимогам (перевірка та коригування звернення);
- 6) вибір засобів поширення реклами;
- 7) розробка рекламного бюджету (фінансування, формування та виконання рекламного бюджету);
- 8) оцінка ефективності рекламної діяльності (вимір впливу реклами на обсяг продажів тощо).

Кожен з перелічених етапів організації рекламної діяльності грає вагомую роль для досягнення кінцевого результату. Крім того, сфера реклами постійно розвивається та використовуються інновації, тому рекламна діяльність – це також безперервний моніторинг новинок та творчий процес.

До основних засобів реклами відповідно під час проведення рекламної кампанії для торговельних підприємств відносяться: друкована реклама, реклама у пресі, реклама на радіо, реклама на телебаченні, кіно- та відеореклами, виставки та ярмарки, рекламні сувеніри, реклама в мережі Інтернет. Засоби реклами служать для передачі рекламного звернення підприємстві сприяють досягненню комунікативної мети рекламної компанії. Основна вимога, що пред'являється до обраного засобу реклами, - це його ефективність: він повинен передавати творчий зміст компанії відповідно до поставлених цілей комунікації.

Правильно організована реклама на підприємствах роздрібно торгівлі створює передумови для більш ефективного виробництва товарів і кращого задоволення потреб населення. Неприпустимо використовувати в торговій рекламі перебільшені дані про якість товару або видавати фальсифікований товар за повноцінний, впливати на ниці нахили людини і використовувати інші негативні мотивації. Оформлення магазинів, павільйонів та інших торгових точок має відповідати сучасним естетичним вимогам, вписуватися в архітектурний стиль міста, а витрати на організацію такого роду реклами не повинні перевищувати розумних (раціональних) розмірів.

На основі вищенаведеної інформації, можна зробити висновки, що рекламна діяльність є ключовим фактором у процесі розвитку і успішності діяльності підприємства. У сучасних умовах саме рекламна діяльність відіграє ключову роль, оскільки вона впливає на репутацію та рівень популярності підприємства.

Мельник О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ

Характерною рисою зовнішніх ринків, які є надзвичайно привабливою сферою для вітчизняних підприємств, є жорстка конкуренція, тому вихід підприємства на ці рівні роботи передбачає високий рівень управління та використання сучасних методів виходу на зовнішні ринки. Експортно-імпортна політика підприємства потребує розробки спеціального підходу до підтримання високої конкурентоспроможності виробленої продукції та використання ефективних методів маркетингу.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується активізацією глобалізаційних процесів і поглибленням економічної інтеграції між країнами. Це обумовлює поширення міжнародних економічних відносин і зростання масштабів зовнішньоекономічної діяльності українських промислових підприємств, які активно виходять на зарубіжні ринки і долучаються до міжнародного поділу праці. У ході освоєння міжнародного економічного середовища підприємствам доводиться вирішувати нові і складні завдання, пов'язані з пристосуванням до незвичних інституційно-правових і політико-економічних умов ведення бізнесу, нових запитів споживачів й інших учасників зарубіжних ринків, що є особливо актуальним для ринків країн Близького Сходу.

В умовах орієнтації на довгострокову присутність на ринках зарубіжних країн результати господарської діяльності підприємств безпосередньо залежать від стратегічних цілей і вибору науково обґрунтованих способів їх досягнення на основі аналізу ринкового середовища. Вирішення цих завдань вимагає проведення ґрунтовних маркетингових досліджень стану і особливостей розвитку зарубіжних ринків, застосування специфічних підходів і інструментарію маркетингової діяльності для розробки і реалізації оптимальних стратегій виходу на зовнішні ринки.

Підприємства об'єктивно зацікавлені у виході на зовнішній ринок для максимізації прибутку за рахунок використання ефекту масштабу. Зовнішньоекономічна діяльність має велику низку різноманітних угод, які можна поділити на три основні типи: операції натурального обміну; операції, що передбачають участь продавця у реалізації товарів, які пропонує покупець; та операції в рамках промислового співробітництва.

Українські економісти наводять три основні способи виходу на зовнішні ринки: експорт; спільна підприємницька діяльність; стратегія прямого інвестування.

Застосовуючи першу стратегію фірма виготовляє свої товари на території власної країни, а потім експортує їх. Переваги цього способу такі: мінімальні зміни у товарному асортименті підприємства та його структури; мінімальні інвестиційні витрати та поточні зобов'язання; мінімізація ризиків при вході на ринок та легкість виходу. Стратегія виходу підприємства на зовнішні ринки за рахунок створення спільних підприємств ґрунтується на поєднанні зусиль фірми із ресурсами підприємств країни-партнера з метою створення виробничих та маркетингових потужностей. Існують чотири різновиди спільної підприємницької діяльності: ліцензування; виробництво за контрактом; управління за контрактом; підприємства спільного володіння.

Стратегія прямого інвестування полягає в тому, що в процесі ведення зовнішньої торгівлі, з часом підприємство засновує за кордоном власні виробничі філії для виготовлення товарів ЗЕД. Дану стратегію не коректно розглядати в якості стратегії виходу на зовнішні ринки, оскільки вона має більш ширші стратегічні цілі.

Після вибору стратегії фірмою, її реалізації або внаслідок прийнятого рішення зміни стратегічних напрямків необхідно провести її оцінку. Результати оцінки дозволяють визначити, чи приведе вибрана стратегія до досягнення фірмою своїх цілей чи ні. Отже, задача підприємства обрати оптимальну стратегію проникнення на зовнішній ринок, обравши той тип стратегії, який найбільш ефективно дозволить реалізувати поставлені фірмою завдання.

Монін В.

Класичний приватний університет
аспірант

Гришин В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України Салига К. С.

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна в Україні суттєво вплинула на економіку країни та зруйнувала багато галузей та сфер малого бізнесу. Однак, маркетинг є не тільки ефективним інструментом відновлення та розвитку бізнесу, але і необхідним компонентом будь-якої успішної бізнес-стратегії. Маркетинг в умовах воєнного стану є викликом для бізнесу, оскільки він пов'язаний з патріотизмом і емоціями людей, які зазнали втрат внаслідок війни. У таких умовах маркетологам потрібно бути дуже обачними та чутливими до потреб цільової аудиторії [3].

Важливо розуміти, що під час війни люди все ще мають потребу в продуктах, товарах та послугах, які можуть допомогти їм вижити та продовжувати жити своїм звичним життям. У таких умовах, компанії не повинні відмовлятися від свого плану розвитку та прибутків, оскільки вони можуть допомогти забезпечити населення необхідними товарами та послугами [2].

Умови війни можуть змінюватися швидко, тому потрібно змінювати свої маркетингові стратегії та тактики, щоб вони відповідали потребам та умовам ринку. Очевидно, що в умовах кризи першим напрямком скорочення бюджету компаній є маркетинг. Однак криза, спричинена пандемією COVID-19, показала протилежне: наскільки важливо використовувати маркетингові інструменти для утримання існуючої та завоювання нової аудиторії. Бізнес в Україні як ніколи потребує збереження клієнтської бази та відновлення попередніх рівнів прибутку [1].

Під час війни напрямок організації маркетингової діяльності дедалі частіше використовують підприємства, які адаптуються до поточних умов ринкової економіки та швидше реагують на зміни конкурентного середовища. Деякі українські компанії частково відновили свою маркетингову діяльність вже за кілька місяців після початку війни. Можливі шляхи адаптації підприємств, які використовують елементи маркетингу для відновлення бізнесу в Україні [2].

1. Маркетингова тактика.
2. Зміна ринку та вибір цільової аудиторії.
3. Оптимізація витрат.

4. Зміна контент-стратегії.
5. «Тримати руку на пульсі ринку».

Здатність бізнесу бути гнучким і адаптуватися до реалій поточних умов дозволяє виживати в складні часи [3]. Ці кроки допоможуть створити ефективну маркетингову стратегію в сучасних реаліях. Усі маркетингові дії мають узгоджуватися з оновленою стратегією виходу на ринок. Отже, можна зробити висновок, що війна впливає на економіку країни та бізнес-середовище, але маркетинг може допомогти бізнесу відновити свою діяльність та розвиватися.

Отже, щоб відновити бізнес в Україні, компанії можуть скористатися такими шляхами адаптації маркетингу, як застосування тактичної маркетингової стратегії, зміна ринку та цільової аудиторії, оптимізація витрат, зміна контент-стратегії, що дозволить забезпечити ефективну маркетингову діяльність в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Особливості реалізації інструментів маркетингу в умовах воєнного стану. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-32> (дата звернення: 24.07.2023).
2. Стан та перспективи маркетингу під час війни. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.2-9> (дата звернення: 24.07.2023).
3. Business marketing activities in Ukraine during wartime. URL: https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/16815/IM_2022_03_Korneyev.pdf (дата звернення: 24.07.2023).

Непомнящий А. Д.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Економічна безпека з її фундаментальною складовою фінансової безпеки має бути, з точки зору останніх років, найважливішою концепцією та проблемою для сучасної економіки. Економічна безпека є наскрізною темою, яка вимагатиме ретельного аналізу та відповідальної політики, зокрема економічної. Економіка дуже добре пояснює індивідуальну поведінку та економічні події (після того, як вони з'явилися), але емпіричне та методологічне економічне прогнозування має недоліки, і навіть часто бракує надійної наукової основи, особливо в програмуванні очікуваних станів.

Економічну безпеку часто визначають у загальних рисах як «ступінь, до якої люди захищені від економічних труднощів, що спричиняють збитки». «Економічна безпека – це економічна безпека міждержавних відносин (ринків) та економічна безпека індивідів. Вільні ринки та зміни є гарантією економічної та політичної стабільності та безпеки».

Загрози економічній безпеці можуть виникати внаслідок умисних дій суб'єктів або форс-мажорних обставин, тобто внаслідок стихійних лих. Джерела загроз економічній безпеці в процесі дослідження вчені поділяють на зовнішні та внутрішні. Під загрозою економічній безпеці розуміється «стан економіки, коли держава внаслідок внутрішніх і зовнішніх чинників втрачає контроль над виробництвом і обігом, залишає основні економічні та правові важелі впливу на них».

Аналіз загроз економічній безпеці передбачає чітке розмежування груп загроз, що перетинаються, але не збігаються: загрози стабільності економічної системи та загрози національній безпеці економічного характеру.

Глобалізація «підірвала» традиційне визначення економічної безпеки, яке зосереджувалося на економічній вразливості інших держав. Водночас глобалізація спричинила переосмислення економічної безпеки у світлі ризиків, пов'язаних із транскордонними мережами недержавних суб'єктів, а також економічної мінливості нового середовища.

Економічною безпекою та сталим розвитком слід ретельно керувати на макрорівні (національному) рівні, де урядова політика та дії в трьох аспектах: економічному, соціальному та екологічному не тільки повинні проводитися одночасно, але й мати реальні результати, заохочуючи підприємства та окремих осіб до реалізувати рамки сталого розвитку. Дійсно, якщо ця умова не виконується, підприємці сприймуть сталий розвиток як перешкоду, що стоїть на шляху максимізації прибутку, і не будуть зацікавлені в добровільному впровадженні концепцій сталого розвитку. Реалізація концепцій стійкості, яка не забезпечує реальної вартості на мезорівні, призведе до підвищення конкурентоспроможності підприємств у середньостроковій перспективі та призведе до банкрутства у довгостроковій перспективі.

Економічна безпека держави є критерієм ефективності державної економічної політики і характеризує загальний рівень економіки країни; наявність та рівень загроз для держави, суспільства чи особи; ефективність державного регулювання економіки; повне виконання функцій держави.

Ніколасв О. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ВПЛИВ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

Розповсюдженою є думка, що інформаційні технології (ІТ) вважаються основними технологіями 21 століття. ІТ змінили та продовжують змінювати всі аспекти нашого життя: комерцію та фінанси, освіту, енергетику, охорону здоров'я, виробництво, уряд, національну безпеку, транспорт, зв'язок, розваги, науку та техніку. ІТ та їх вплив на економіку – як прямий (сам ІТ-сектор), так і опосередковано (інші сектори, які живляться завдяки прогресу ІТ) – продовжують зростати в розмірі та важливості.

Вплив цифрової економіки, вимірний технологічним проксі (Інтернет, мобільний телефон і фіксований широкополосний доступ), залежить від розвитку економіки країни.

Технологічна індустрія радикально змінила принцип роботи економіки всього світу. Підприємства, які колись були обмежені фізичним розташуванням, тепер мають можливість розширити охоплення, щоб отримати нових клієнтів і збільшити свій дохід. Для багатьох підприємств це також збільшило потенційний пул людей, які могли б працювати в компанії. Багато талантів, які раніше були обмежені галуззю у своїй країні, тепер можуть працювати в певній якості для компаній інших країн або міжнародних організацій.

У своєму основному розумінні економіка – це обмін товарами та послугами за певну плату. Коли люди думають про оплату, вони зазвичай думають про гроші, але оплата також може бути працею або матеріальним активом. У ширшому розумінні це ряд входів і виходів, які складають систему. До поширення інформаційних технологій економіка, як правило, була обмежена географією або розміром бізнесу.

Одним із прикладів такого впливу останнім часом є соціальні мережі. Можливість невеликих компаній створювати товари, які, можливо, продавалися в місцевому бутіку, тепер може охопити людей з однаковим інтересом у всьому світі.

Глобалізація в економічному розумінні – це зростаюча взаємозалежність країн з метою отримання вигоди від ділової діяльності. Оскільки технологія дозволила збільшити охоплення між людьми з різним походженням і культурою, компанії змогли досягти подібного охоплення.

За останні кілька десятиліть інформаційні технології радикально змінили спосіб ведення бізнесу в світі. Це дозволило людям зосередитися на складних обов'язках, підвищити продуктивність і скоротити час виконання робіт. Це також дозволило посилити глобалізацію, переваги якої включають покращення комунікації між співробітниками, партнерами та постачальниками, передачу технологічних інновацій та зниження цін для клієнтів. Інформаційні технології збільшили використання автоматизації, яка є процесом, який не включає людей. Це також дозволило збільшити електронну комерцію, яка є індустрією продажу товарів онлайн. Однією з проблем електронної комерції є безпека, але участь у ній має багато переваг. Підприємства використовуватимуть технологію цільового маркетингу, яка дозволить їм передбачати поведінку клієнтів, надсилати індивідуальні рекламні оголошення та орієнтуватися на клієнтів на основі переваг.

Олійник В. С.

Класичний приватний університет

аспірант

наук. кер. – д.е.н., професор Трохимець О. І.

ВПЛИВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ

На тлі глобалізації та інформатизації ринкова економіка стала основним механізмом розвитку світової економіки. Ця модель, заснована на співвідношеннях попиту та пропозиції, дозволяє цінам коливатися разом зі змінами ринку, тим самим стимулюючи виробництво та інновації. Різноманітні типи підприємств, будь то великі транснаціональні корпорації чи малі стартапи, прагнуть досягти своїх економічних цілей, які зазвичай включають максимізацію прибутку та акціонерної вартості. Проте середовище ринкової економіки створює проблеми для корпоративних фінансових інвестицій.

Швидкий розвиток інформаційних технологій змінює структуру та модель функціонування фінансових ринків. Широке використання технологій оцифрування та великих даних змінило спосіб розповсюдження інформації, забезпечуючи підприємства багатшою та точнішою ринковою інформацією, а також висуваючи підвищені вимоги до можливостей підприємств з обробки інформації та прийняття рішень. Поява технології блокчейн запровадила нові фінансові операції та методи інвестування, надаючи компаніям нові можливості, але водночас створюючи нові ризики та виклики.

Інвестиційна діяльність є важливою частиною розвитку бізнесу. Це допомагає оптимізувати структуру капіталу компанії, підвищити ефективність використання капіталу та покращити економічні вигоди компанії. Водночас корпоративні фінансові інвестиції є важливим способом накопичення капіталу для підприємств, стимулювання власного розвитку та розширення масштабів діяльності. В умовах ринкової економіки форми та масштаби корпоративного фінансового інвестування постійно розширюються та поглиблюються, дедалі більше компаній починають звертати увагу та брати участь у діяльності з фінансового інвестування. Це відбувається не лише тому, що корпоративні фінансові інвестиції можуть принести прямі економічні вигоди, а й тому, що завдяки фінансовим інвестиціям підприємства можуть розширити свою сферу діяльності, підвищити конкурентоспроможність на ринку та підвищити свою здатність протистояти ринковим ризикам. Водночас із розвитком фінансових ринків та інноваціями фінансових продуктів інструменти фінансового інвестування, які можуть обирати підприємства, стають різноманітнішими, а методи інвестування – більш гнучкими. Це надає більше можливостей для корпоративних фінансових інвестицій, а також збільшує їх складність.

У середовищі ринкової економіки поведінка компаній щодо фінансових інвестицій залежить від багатьох факторів. Основний вплив походить від співвідношення між ринковою пропозицією та попитом, що є основним фактором, що визначає прибутковість інвестицій. Наприклад, збільшення попиту на продукт або послугу може підвищити їхню ціну, тим самим збільшуючи прибутковість інвестицій для компанії, які інвестують у цей продукт або послугу. І навпаки, якщо є надлишок пропозиції, ціни можуть впасти, тим самим зменшуючи прибутки від інвестицій. Іншим суттєвим фактором впливу є макроекономічна політика. Фіскальна та грошово-кредитна політика уряду може опосередковано вплинути на прибутки фінансових інвестицій підприємств, впливаючи на загальний рівень і рівень цін економічної діяльності. Наприклад, уряд може стимулювати економіку, знижуючи відсоткові ставки, що може призвести до зростання цін на активи, тим самим збільшуючи прибутки від інвестицій бізнесу.

Колівання ринкових цін також суттєво впливають на корпоративні фінансові інвестиції. Нестабільність цін на фінансовому ринку може підвищити інвестиційний ризик бізнесу, але водночас це може забезпечити вищі прибутки від інвестицій. Підприємствам необхідно ефективно керувати коливаннями ринкових

цін на основі своєї терпимості до ризику та інвестиційних цілей. Крім того, розвиток фінансових технологій змінює спосіб фінансового інвестування бізнесу. Наприклад, великі дані та штучний інтелект можуть допомогти підприємствам точніше прогнозувати ринкові тенденції, підвищуючи точність інвестиційних рішень. Технологія блокчейн може підвищити прозорість та ефективність фінансових операцій, зменшивши трансакційні витрати.

Таким чином, вплив ринкової економіки на корпоративні фінансові інвестиції є багатограним і глибоким. Підприємства повинні розуміти та оволодівати цими факторами впливу, щоб краще інвестувати фінанси та досягати своїх фінансових цілей. У той же час підприємства також повинні постійно навчатися та оволодівати новими фінансовими знаннями та навичками, щоб адаптуватися до середовища фінансового ринку, що швидко змінюється, покращуючи свої можливості та ефективність фінансових інвестицій.

Сапетко О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.е.н., професор Сергеева Л. Н.

МОНІТОРИНГ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ РОЗВИТКУ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ

Вплив теплоенергетики на навколишнє середовище і економіку стає все більш актуальною проблемою в сучасному світі. Зростання споживання енергії та зменшення природних ресурсів ставлять під загрозу екологію планети і вимагають нових підходів до розвитку теплоенергетики. Важливим аспектом зменшення негативного впливу є розробка і впровадження моніторингу еколого-економічних ризиків, пов'язаних з розвитком теплоенергетики [1].

Теплоенергетика в сучасному світі є одним із ключових сегментів енергетичного сектору. Вона забезпечує опалення та гарячу воду для житлових будівель і промислових об'єктів. Проте, основним джерелом енергії для теплоенергетики залишаються природні ресурси, такі як вугілля, газ та нафта. Використання цих ресурсів супроводжується викидами парникових газів, забрудненням повітря та води, що має негативний вплив на навколишнє середовище.

Одним із основних екологічних ризиків розвитку теплоенергетики є забруднення повітря. Викиди парникових газів, таких як вуглекислий газ (CO₂) та сернокислий газ (SO₂), спричиняють зміни в кліматі та сприяють глобальному потеплінню. Це може призвести до екстремальних погодних умов, підвищення рівня морів та інших негативних наслідків.

Ще одним важливим аспектом є використання води в теплоенергетиці. Багато електростанцій працюють на охолодження, використовуючи велику кількість води з річок або озер. Це може призвести до виснаження водних ресурсів і впливати на екосистеми водойм.

Подальшим ризиком є залежність від імпортованих природних ресурсів. Багато країн мають обмежені власні резерви вугілля та газу і повинні імпортувати ці ресурси. Це створює економічний ризик в разі зміни цін на світових ринках або обмежень по постачанню.

Для моніторингу еколого-економічних ризиків розвитку теплоенергетики необхідно впроваджувати комплексні заходи. По-перше, важливо сприяти розвитку альтернативних джерел енергії, таких як відновлювана енергія (сонячна, вітрова, гідроенергетика). Це допоможе зменшити залежність від вугілля та інших забруднюючих ресурсів.

Крім того, необхідно вдосконалювати технології очищення викидів та зменшення енерговитрат. Ефективні методи зменшення викидів CO₂ і SO₂ допоможуть знизити негативний вплив на клімат. Також можна вдосконалити системи очищення стічних вод, щоб зменшити негативний вплив на водні ресурси.

Важливим аспектом моніторингу є залучення науковців, громадських організацій та урядових установ до вивчення і аналізу екологічних та економічних показників розвитку теплоенергетики. Це допоможе приймати обґрунтовані рішення і вдосконалювати політику у сфері енергетики.

Узагальнюючи, моніторинг еколого-економічних ризиків розвитку теплоенергетики є надзвичайно важливою задачею в сучасному світі. Шляхом впровадження альтернативних джерел енергії, вдосконалення технологій та залучення науковців та громадських організацій можна зменшити негативний вплив теплоенергетики на навколишнє середовище і забезпечити стале та безпечне енергозабезпечення для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Караева Н. В., Войтко С. В., Сорокіна Л. В. Ризик-менеджмент сталого розвитку енергетики: інформаційна підтримка прийняття рішень : навч. посіб. Київ : Альфа Реклама, 2013. 308 с.

Сидоров О. А.

Український державний університет науки і технологій
докторант

ВАЖЛИВІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Сучасні технології є невід'ємною складовою розвитку будь-якої країни, яка хоче розвиватися. Для таких країн основним вектором руху має стати цифровізація економіки, яка дозволяє ефективно використовувати інформацію на користь розвитку як самої країни так і її економічних суб'єктів.

Для України особливої актуальності набули інновації у сфері інформатизації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним в умовах невизначеності приймати швидкі та ризиковані, по суті – інноваційні рішення.

Інноваційні перетворення в сучасному світі відбуваються на фоні складної економічної ситуації, яка характеризується повною невизначеністю майбутнього. Цей факт був відмічений авторами Глобального

інноваційного індексу 2023. Особливої актуальності набуває зацікавленість науковців вивченням ролі інновацій у сфері інформатизації.

Видання Глобального інноваційного індексу (GII) 2023 року фіксує глобальні інноваційні тенденції на тлі економічного середовища, що характеризується невизначеністю. Він розкриває рейтинг найбільш інноваційних економік світу серед 132 економік та локалізує 100 найкращих науково-технічних інноваційних кластерів. Згідно з цюгорічним Global Innovation Tracker, нові проривні технології продовжують надавати нові можливості, але вплив інновацій на суспільство залишається низьким.

Базою для інноваційних перетворень в умовах в перманентної нестабільності та невизначеності майбутнього, є впровадження в практику змін інноваційно-інформаційних моделей, залучення штучного інтелекту. В умовах перегляду концептуальних уявлень про зміст і механізм реалізації цілей і вимог суспільних змін пошук таких моделей потребує теоретичного та методологічного обґрунтування механізмів розробки та впровадження новітніх технологій, виявлення їх впливу на поведінку учасників ринкових відносин.

Цифровий характер сучасних комунікацій формує принципово нову модель взаємовідносин між економічними суб'єктами. Система управління як окремого підприємства так і країни в цілому віртуалізується, значна частина функцій людини перекладається на штучний інтелект та техніку. Такі зміни у світі пришвидшив COVID-19, а в Україні до того ж війна. Бойові роботи – андроїди, безпілотні літальні апарати, системи наведення та корегування вогню, розвідувальні пристрої в українських реаліях стають повсякденним явищем. В цих інформаційних інноваціях особливе значення відіграють інтернет-технології, як засіб передачі даних та технічна підтримка базового інформаційного процесу. А для того щоб оволодіти цими технологіями необхідно мати не тільки достатній обсяг як фінансових так і інших ресурсів, але й відповідні знання.

Отже, процес впровадження цифрових інновацій повинен мати стратегічний характер, тим більше за умов нестабільної ситуації в країні. Проведення ґрунтовних досліджень у цьому напрямку актуалізує не тільки важливість пошуку правильних рішень для виходу із скрутного становища України в даний час, але й повинно бути спрямоване на пошук шляхів подальшого її розвитку у сфері цифрових інновацій, з урахуванням наявних ресурсів та супутніх ризиків.

Сиюшов О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕРЧАНДАЙЗИНГОВИХ ЗАХОДІВ

У конкурентній боротьбі на роздрібному ринку перемагають компанії, які підтримують ефективний зв'язок зі споживачами й здатні задовольнити їхні запити відносно економічності й зручності придбання товару. Саме це і забезпечує мерчандайзинг як ефективний інструмент впливу на споживача, який приймає більшість рішень про покупку безпосередньо в магазині.

На сьогоднішній день мерчандайзинг настільки розповсюджений, що будь-яке підприємство вже зобов'язано його використовувати, щоб утримати свою позицію на ринку, та стимулювати свій розвиток. При чому це є істиною як для роздрібних торговців, так і для постачальників та виробників.

Кожне підприємство вибудовує свою систему оцінки мерчандайзингу в залежності від досліджуваних метрик. Ці метрики можна умовно поділити на два типи: спеціалізовані та загальні. Спеціалізовані представляють собою численну кількість різних показників, що використовуються здебільшого ще за створення і прорахунку системи мерчандайзингу в компанії, наприклад: коефіцієнт ефективності торгової площі, коефіцієнт установчої площі, коефіцієнт експозиційної площі, коефіцієнт відвідуваності певного відділу тощо. Підприємців більше цікавлять абсолютні величини, за допомогою котрих чітко можна побачити приріст. Бо якщо початкову організацію системи мерчандайзингу ми можемо ще довірити якійсь спеціалізованій компанії, то подальший контроль, адаптацію під зміни на ринку, підбір асортименту та його розташування скоріш за все ляже на наші плечі.

Як вже зазначалося кожне підприємство будує свою систему оцінки та аналізу, тож і методів для цього відповідно багато, які до того ж не мають чіткої класифікації, але справа тут в тому, що дізнатися ефективність будь чого (зазвичай це роблять після внесення якихось змін у систему) можна тільки порівнявши «до» та «після», тож і методи будуть різнитись здебільшого метриками та їх комбінаціями при розрахунках. Також це називають методом порівняння А/В, використовують таке означення не тільки в мерчандайзингу, а й у багатьох сферах, де треба проводити відповідні розрахунки.

Оскільки мерчандайзинг за своєю суттю є комплексом заходів по стимулюванню збуту в торговельній точці то і оцінку їх ефективності необхідно проводити зважаючи на кожен захід як окремо так і в комплексі. До основних методів аналізу ефективності заходів мерчандайзингу відносять:

1. Аналіз структури товарообігу і прибутку (ABC-аналіз).
2. Аналіз стабільності продажів товарних груп і окремих товарів (XYZ-аналіз).
3. Аналіз динаміки товарообігу, прибутку, середньої суми й кількості покупок по днях.
4. Аналіз динаміки товарообігу і прибутку.
5. Аналіз сум структури чеків.
6. Аналіз еластичності площі.
7. Аналіз ефективності використання торговельних площ.

Мерчандайзинг дійсно є наукою, що має комплексну систему та потребує постійних глибоких досліджень, котрі включають в себе дуже багато різноманітних факторів. Вплив мерчандайзингу на сферу торгівлі складно переоцінити, бо він торкається майже кожної ланки цього ланцюга, починаючи працювати ще до початку виготовлення товару і закінчуючи його кінцевим збутом в точці продажу. Впровадження та ефективного використання системи мерчандайзингу потребує певної кваліфікації не тільки людини, що займає посаду головного мерчандайзера, а й більшості іншого персоналу магазину, і також потребує пильного контролю

виконання усіх заходів мерчандайзингу, як зі сторони роздрібного підприємства, так і зі сторони постачальника.

Отже, використання нових заходів підвищення ефективності мерчандайзингу сприяє більш повному задоволенню потреб покупців, підвищенню обсягу продажів і поліпшенню роботи підприємства в цілому.

Стокоз Д. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Сергєєва Л. Н.

УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄЗДАТНІСТЮ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному світі будівельна галузь є однією з ключових галузей, яка визначає розвиток економіки та соціального сектору [1]. Успішна діяльність будівельного підприємства залежить від ефективного управління його життєздатністю. Життєздатність підприємства включає в себе не лише фінансові аспекти, але й ефективність управління, стратегічне планування та інноваційний підхід.

У визначенні Л. Сергєєвої [2] життєздатна система – це система, що здатна нескінченно довго зберігати й підтримувати самостійне існування. Життєздатність системи G є функцією стійкості Y , надійності N , живучості T та вмотивованості M : $G = f(Y, N, T, M)$. При цьому стійкість і надійність системи забезпечують її функціонування, а живучість і вмотивованість – забезпечують розвиток.

Основними аспектами управління життєздатністю будівельного підприємства є наступні:

Фінансове управління: Ефективне фінансове управління є ключовим фактором для забезпечення життєздатності будівельного підприємства в аспекті надійності. Це включає в себе ретельне бюджетування, контроль над витратами, оптимізацію фінансових процесів та планування інвестицій.

Управління ризиками: Будівельна галузь пов'язана із значними ризиками, такими як зміни в законодавстві, природні катастрофи, зміни в економічному середовищі тощо. Управління ризиками передбачає аналіз можливих небезпек, розробку стратегій їхнього зменшення та виходу із складних ситуацій, таким чином забезпечуючи стійкість підприємства.

Логістичне управління: Оптимізація логістичних процесів впливає на ефективність будівельного підприємства. Вдосконалення цих процесів дозволяє підприємству забезпечувати якісне виконання робіт у визначені строки, тобто є складовою, що забезпечує надійність.

Забезпечення розвитку будівельного підприємства передбачає створення системи стратегічного планування [3]. Будівельні підприємства повинні постійно адаптуватися до змін у суспільстві та ринкових умов. Розробка стратегій розвитку дозволяє підприємствам адекватно реагувати на зміни та забезпечувати конкурентоспроможність.

Впровадження новітніх технологій та інновацій є важливою частиною стратегічного планування. Інновації можуть поліпшити ефективність будівельних процесів, зменшити витрати та створити конкурентні переваги.

Важливу роль в мотивації до розвитку відіграє ефективна організаційна культура та прогресивна система управління персоналом, що базується на розвитку лідерства серед персоналу. Лідери стимулюють командну роботу та мотивують співробітників до досягнення спільних цілей. Ефективне управління персоналом передбачає правильний відбір, навчання та розвиток кадрів.

Таким чином, управління життєздатністю будівельного підприємства є складним завданням, що вимагає наукового обґрунтування. Забезпечення стабільності та конкурентоспроможності підприємства є ключовими чинниками у його життєздатності.

Список використаних джерел

1. Жовтяк Г. А., Волохова І. В. Стан та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 50–55.
2. Моделювання управління життєздатністю комерційного банку : монографія / за заг. ред. Л. Н. Сергєєвої. Запоріжжя : КПУ, 2011. 360 с.
3. Кононова О. Є. Процес вибору стратегії будівельних підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. Вип. 2 (10). URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web> (дата звернення: 20.04.2023).

Тертичний В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., доцент Зеркаль А. В.

ФІРМОВИЙ СТИЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогоднішній бізнес надзвичайно конкурентний та динамічний. Умови ринку постійно змінюються, і підприємствам доводиться шукати способи виділитися серед конкурентів та привернути увагу споживачів. Один із ключових інструментів, який допомагає досягти цієї мети, – це фірмовий стиль. Фірмовий стиль є сукупністю графічних та текстових елементів, які визначають зовнішній вигляд та спосіб комунікації підприємства. Він включає в себе логотип, кольорову гаму, типографіку, стиль фотографій, дизайн упаковки та багато інших аспектів. Фірмовий стиль створює єдиний образ компанії, що допомагає відокремити її від конкурентів та створює унікальну ідентичність бренду.

1. Впізнаваність бренду: фірмовий стиль допомагає створити легко впізнаваний образ бренду серед споживачів. Якщо логотип та дизайн продуктів чи послуг є консистентними та унікальними, це дозволяє споживачам легше впізнавати бренд у морі конкурентів.

2. Створення позитивного іміджу: фірмовий стиль допомагає сформувати позитивний імідж бренду в очах споживачів. Якщо дизайн та комунікація компанії є якісними і професійними, це створює враження про надійність та професіоналізм.

3. Підтримка бренду: фірмовий стиль допомагає підтримувати і розвивати бренд компанії в часи змін. Він забезпечує консистентність в усіх аспектах діяльності компанії, що є важливим для збереження довіри споживачів.

Фірмовий стиль є необхідним маркетинговим інструментом для формування та підтримки бренду підприємства. Він визначає впізнаваність бренду, створює позитивний імідж та допомагає зберігати консистентність в усій діяльності компанії. Всі ці аспекти важливі для привернення та утримання клієнтів в умовах конкурентного ринку.

Розроблення фірмового стилю підприємства є важливим етапом в побудові його бренду та успішної комунікації зі споживачами. Нижче наведено покроковий алгоритм розроблення фірмового стилю підприємства:

Крок 1: Визначення мети та цільової аудиторії: першим кроком є визначення, які цілі підприємство прагне досягти зі створенням фірмового стилю. Це може бути підвищення впізнаваності бренду, позиціонування як виробника екологічно чистих товарів чи залучення молодшої аудиторії. Також важливо визначити, для кого призначений ваш бренд – цільову аудиторію.

Крок 2: Аналіз конкурентів: необхідно вивчити фірмові стилі конкурентів і визначити, які елементи вигідні та можливості для виділення від них.

Крок 3: Розробка логотипу: логотип є ключовим елементом фірмового стилю. Важливо розробити логотип, який буде легко впізнаваним та відображатиме ідентичність бренду.

Крок 4: Вибір кольорової гами та шрифту: кольорова гама та типографіка грають важливу роль у створенні атмосфери та сприйнятті бренду. Вони повинні відповідати цілям та цільовій аудиторії бренду.

Крок 5: Розробка дизайну упаковки: якщо підприємство виробляє товари, то дизайн упаковки повинен бути узгодженим з фірмовим стилем та відображати його.

Крок 6: Розробка рекламних матеріалів: це включає в себе дизайн рекламних брошур, листівок, веб-сайту та інших матеріалів, які підприємство використовує для комунікації зі споживачами.

Крок 7: Тестування та корекція: перед остаточним запуском фірмового стилю важливо провести тестування на цільовій аудиторії та внести корекції, якщо це необхідно.

Крок 8: Впровадження та підтримка: фірмовий стиль повинен бути впроваджений в усі аспекти діяльності підприємства та підтримуватися на протязі часу.

Розробка фірмового стилю – це складний процес, який вимагає креативності, досліджень та уважності до деталей. Проте він є важливим інструментом для створення сильного бренду та відзначення вашого підприємства серед конкурентів.

Трухманов Т. Е.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Гальцова О. Л.

ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У період кризового стану економіки формування збалансованого товарного асортименту – важливий чинник прибуткової діяльності підприємства. Потреби споживачів є основними чинниками розвитку ринку, вони визначають продукти та послуги, що забезпечують для підприємства потрібний рівень конкурентоспроможності.

Асортиментна політика є важливим інструментом та частиною маркетингової діяльності підприємства у боротьбі з конкурентами. Враховуючи вищенаведене, доцільно постійно приймати до уваги різноманітні методи щодо формування товарного асортименту підприємства. Варто відзначити, що в умовах сьогодення важливим аспектом успіху для товаровиробника є вдало розроблена та запроваджена асортиментна політика, яка в сукупності задовольнить бажання споживача та виробника з урахуванням властивостей товару.

Формуванню товарного асортименту передують розроблення асортиментної концепції. З останньою ототожнюють побудову оптимальної асортиментної структури товарного пропонування. За її основу беруть споживчі вимоги певних груп (сегментів ринку), а також необхідність забезпечити підприємству найефективніше використання сировинних, технологічних, фінансових та інших ресурсів для виготовлення продукції з низькими витратами. Мета асортиментної концепції полягає в тім, щоб спрямувати підприємство на випуск товарів, які найбільше відповідають структурі та різноманітності попиту конкретних покупців.

Асортиментна концепція – це своєрідна програма управління розвитком виробництва та реалізації товарів. Цільова частина цієї програми стосується оптимізації структури асортименту, а програм-на – передбачає систему заходів для досягнення такої структури у заздалегідь визначений період. Досягнення відповідності між асортиментним пропонуванням товарів і попитом на них базується на визначенні та прогнозуванні структури асортименту.

За прискореного науково-технічного розвитку виробництва та значної диференціації потреб прогнозування тенденцій розвитку асортименту на віддалену перспективу має недостатню вірогідність. Тому прогнозуються лише головні напрямки розвитку, що допоможуть забезпечити майбутній ринковий попит. Суть формування асортименту полягає в плануванні всіх видів діяльності, спрямованих на відбір продуктів для майбутнього виробництва та реалізації на ринку, а також приведення властивостей цих продуктів у відповідність до вимог споживачів. Зрозуміло, що це, по суті, безперервний процес, який здійснюється протягом усього життєвого циклу продукту, починаючи з моменту зародження задуму аж до вилучення продукції з товарної програми.

Формування асортименту на підприємстві є досить складним процесом, на який впливають дуже багато факторів. Ігноруючи ці фактори, підприємству не вдасться сформувати збалансований асортимент. Одним з найголовніших чинників, що впливають на формування асортименту, є споживчий попит. Для успіху

на ринку необхідно забезпечити конкурентоспроможність товару. Конкурентоспроможний товар повинен задовольняти запити покупця (потенційного споживача) на більш високому рівні, більшою мірою відповідати їх уподобанням, ніж товари конкурентів. Ступінь задоволення запитів покупців залежить від цілого ряду чинників: економічних, соціально – демографічних, технічних, національно – побутових.

Таким чином, прийняття рішень щодо асортименту залежить від фінансових можливостей керівництва фірми, глибокого знання ринкової кон'юнктури, від місцезнаходження підприємства, а також від стану конкуренції та загальної купівельної спроможності споживачів.

Цяцька Д. С.

Класичний приватний університет
аспірант

Грищенко Д. О.

Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки, неодмінною складовою в Україні та у всьому світі є малий бізнес. Він відіграє ключову роль у швидкій структурній економічній перебудові, створенні робочих місць, забезпеченні інноваційного розвитку, насиченні ринків товарами та послугами, а також підтримці стійкості економіки. У багатьох країнах малий бізнес становить значну частку від загальної кількості підприємств та внесок у валовий внутрішній продукт. Але, на даний момент, розвиток сектору малого та середнього підприємства в Україні сповільнюється через мінливу економіко-політичну ситуацію та війну.

Сучасний бізнес функціонує в динамічному ринковому оточенні, що вимагає розробки стратегій для його розвитку та використання методології для фінансово-економічної оцінки поточного та майбутнього рівня розвитку.

Загострення проблем, пов'язаних з обґрунтуванням та забезпеченням формування стратегії розвитку підприємства та управління цим процесом, підтверджує значущість цих питань для підприємств України.

Стратегія є інструментом, який допомагає компанії досягти бажаних результатів. Без стратегії існує значна ймовірність невдачі у досягненні поставлених цілей.

Стратегія розвитку становить ключову ланку між метою підприємства та наявними викликами. Її створення спрямоване на систематизацію шляхів досягнення цілей, максимально залучаючи всі необхідні ресурси та враховуючи вимоги як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Серед стратегій розвитку виділяють:

– стратегії концентрованого зростання, засновані на зміні продукту або ринку послуг. У цьому випадку підприємство повинне поліпшити продукт або перейти до розробки нового, знайти можливості для зміцнення свого становища на ринку або знайти нішу на новому ринку;

– інтегроване розвиток, що передбачає розширення діяльності за рахунок доповнення послуг (продуктів) новими видами;

– стратегії диверсифікації діяльності. Вони застосовуються в тому випадку, якщо підприємства не можуть розвиватися на діючому зі своїм продуктом;

– стратегії перегрупування сил з метою підвищення ефективності [1].

Стратегічне управління розвитком підприємства полягає в створенні необхідних умов для кількісно-якісних перетворень та координації дій, спрямованих на попередження формування й усунення протиріч, які виникають як у внутрішньому середовищі підприємства, так і внаслідок його взаємодії з зовнішнім середовищем [2].

Цей процес включає своєчасне коригування цілей функціонування, використовуючи інноваційний підхід, збільшення обсягів господарювання, проведення реструктуризації підприємств або впровадження антикризового управління їхнім розвитком та інші відповідні заходи.

Таким чином, процес стратегічного управління розвитком підприємства базується на прийнятті комплексу управлінських рішень, що стосуються деталізації заходів в рамках загального напрямку розвитку та координації цих процесів. Вибір та формування стратегії дозволяють підприємствам визначити напрямки та методи руху в напрямку досягнення поставлених цілей.

Список використаних джерел

1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 47 с.

2. Длігач А. О. Стратегічне маркетингове управління : монографія. Київ : Алерта, 2012. 121 с.

Чистиков В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ОСОБЛИВОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сучасні тенденції розвитку промислових та споживчих ринків, коли відбувається глобалізація та посилення конкуренції, підсилюється інформаційне перевантаження суспільства та постійно збільшуються витрати підприємств на маркетингові комунікації, особливо гостро ставлять питання формування ефективної системи стимулювання збуту. Підприємство, маючи високоякісну продукцію та зручні для споживачів сервісні програми, але не сформувавши ефективної системи збуту, не може отримати бажаний економічний результат. Саме тому в умовах конкурентної боротьби однією з важливих передумов ефективного функціонування підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках є стимулювання збуту.

Стимулювання збуту – це елемент комплексу маркетингових комунікацій, який за допомогою короткочасних прогресивних заходів у вигляді надання вигод, не пов'язаних з якістю і властивостями товару, спонукає споживача придбати товар або послугу і формує стійкий попит на продукцію для збільшення прибутку підприємства шляхом прискорення обсягів продаж. Стимулювання збуту застосовується для підтримки, інформування і мотивації всіх учасників процесу збуту (зовнішньої, оптової і роздрібною торгівлі) в цілях створення безперервного потоку реалізації товарів або послуг і тому відіграє вирішальну роль на стадії впровадження і стадії зрілості життєвого циклу товару, а також виявляється досить ефективним в період інфляції.

На сьогоднішній день вітчизняним підприємствам потрібно удосконалити механізми вибору форм організації системи стимулювання збуту продукції та шляхів формування каналів реалізації, моделі організації процесу стимулювання системи збуту, залежно від варіантів ситуацій продажу продукції.

В Україні активно ведеться пошук нових ефективних систем заохочення покупців до пробної покупки. Проте при стимулюванні торгівлі виробники стикаються з низкою проблем.

По-перше, існують певні труднощі контролю за виконанням роздрібними торговцями обов'язків за договором. Роздрібні продавці не завжди спрямовують закупівельні знижки на зниження цін, не забезпечують додаткових торговельних місць або експозиції навіть після одержання товарної або експозиційної знижки. Після кількох виявлених випадків обману виробники повинні наполегливо вимагати підтвердження виконання зобов'язань торгівлею.

По-друге, дедалі більше роздрібних продавців закуповують товари про запас, тобто купують товару більше, ніж переважно продають за певний період. Роздрібні торговці у відповідь на 10-відсоткову знижку можуть закупити таку кількість товару, яку продаватимуть 12 і більше тижнів. Виробникові необхідно виробляти більше продукції, ніж було заплановано, і оплачувати понаднормову працю своїх працівників.

По-третє, роздрібні продавці використовують принцип переадресування товару, купуючи його більше, ніж потрібно для регіону, передбаченого в договорі з виробником, і відправляючи надлишки в інші райони країни. Виробники намагаються контролювати закупівлю про запас і виконання торговельних договорів через обмеження кількості товару, проданого зі знижкою, або зменшуючи обсяги виробництва і терміни доставлення товару з метою забезпечення безперебійного виробництва.

Отже, чисельні визначення стимулювання збуту містять ідею про те, що стимулювання збуту є тимчасовою і відчутною модифікацією пропозиції, мета якої – прямо впливати на поведінку споживача, роздрібного торговця та інших посередників внутрішнього ринку, а також власного торгового персоналу.

Чуприна В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Кожне підприємство в своїй діяльності намагається досягти максимального результату (прибуток, розширення географії продажів, соціальні зобов'язання, тощо). В сучасному світі неможливо вижити в конкурентній боротьбі без використання елементів стратегічного маркетингу, який дає всі інструменти для досягнення бажаної мети. Тому підприємства вимушені впроваджувати та розвивати ефективну маркетингову діяльність. Розробка маркетингової стратегії дозволяє компанії швидко реагувати на мінливі тенденції ринку та знайти свій оптимальний стиль роботи, який враховуватиме цілі і можливості компанії. Це також стосується аграрного ринку України, який поступово стає частиною глобального світового ринку. Аналіз аграрного ринку України показує, що це дуже жорстке конкурентне середовище, яке несе додаткові виклики для с/г підприємств, які працюють на ньому.

Маркетингова стратегія – це базова частина стратегічного планування діяльності підприємства в довго- та короткостроковому періодах, що базується на визначенні власного потенціалу на окремому ринку, конкурентоспроможності власної продукції та комплексу в цілому і лежить в основі постановки ефективних цілей для всіх підрозділів підприємства, тому необхідно проаналізувати структуру даної категорії в межах формування її на окремому підприємстві.

Система аграрного маркетингу має свої відмінності порівняно з іншими видами маркетингу, які пов'язані зі специфікою аграрного виробництва та, безумовно, впливають на специфіку маркетингових досліджень на аграрному ринку:

– сільське господарство – галузь із досконалою конкуренцією, яка в інших галузях економіки майже не зустрічається. Учасники ринку з досконалою конкуренцією можуть збільшувати свої прибутки лише за рахунок зниження витрат. Така ситуація спонукає виробників сільськогосподарської продукції шукати резерви зниження витрат, тобто здійснювати пошук інноваційних рішень збільшення прибутків господарства.

– природні та економічні процеси в агробізнесі інтегруються і створюють нові умови для виробництва, а також для організації маркетингу. Так, наявність різноманітності ґрунтів та природно-кліматичних зон зумовлюють розвиток кооперації і спеціалізації в рослинництві, адже різні ґрунти дають різні можливості для виконання технологічних операцій під час вирощування культур.

– служби аграрного маркетингу мають справу з товарами першої життєвої необхідності з коротким терміном зберігання, які мають споживче, естетичне і моральне призначення. Тому для галузі рослинництва дуже важливим є завдання забезпечити вчасне й обережне збирання врожаю, якісну упаковку та своєчасне транспортування продукції.

– сільському господарству притаманні сезонність виробництва, отримання продукції, а також розбіжності у робочому періоді з періодом виробництва. Це зумовлює специфіку маркетингового дослідження ринку збуту і просування продукту.

– система маркетингу агробізнесу, яка включає виробництво, переробку і доведення продукту до кінцевого споживача, має особливість нерівномірності, нерівнозначності і різного рівня здійснення маркетингової діяльності.

Отже, функціонування аграрного маркетингу через особливості аграрного виробництва й збуту продукції сільського господарства характеризується різноманіттям конкретних схем маркетингу. Саме тому ефективність управління набуває визначального значення. Науковий підхід з використанням сучасної методології та сучасних рішень стратегічного маркетингу, дає змогу, на прикладі конкретного підприємства, оцінити та дати рекомендації для радикального підвищення ефективності управління життєдіяльністю та досягати максимального прибутку.

Щербаков С. С.

Класичний приватний університет
аспірант

Е-ГРИВНЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ФІНТЕХУ В УКРАЇНІ

Наприкінці 2022 року Нацбанк презентував учасникам платіжного ринку та ринку віртуальних активів проєкт концепції цифрових грошей НБУ – е-гривні.

Цифрова валюта центрального банку (Central bank digital currency або CBDC) – це електронний аналог національної фіатної валюти, тобто валюти, яка гарантується та підкріплюється державою, на відміну від приватних грошей та криптовалют, які не забезпечуються державним суверенітетом.

Забезпеченість такої валюти суверенітетом та економікою держави є підґрунтям для її надійності. CBDC не замінює безготівкові розрахунки, а доповнює їх.

Обіг цифрових грошей здійснюється з використанням не звичайної банківської системи, а окремої цифрової системи, що забезпечує більшу швидкість обробки трансакцій та безпеку завдяки захисту криптографічними протоколами.

Поява CBDC була зумовлена реакцією центральних банків на стрімке зростання попиту на приватні гроші та криптовалюту, які виникли як відповідь на економічну кризу після 2008 року та недовіру до традиційних банківських систем.

Мотивація центральних банків щодо запровадження CBDC полягає передусім у їхньому намаганні повернути монетарну політику в державі під свій контроль.

Поміж інших причин – намагання створити універсальний платіжний інструмент чи розрахунковий актив для децентралізованої фінансової інфраструктури або отримати додатковий інструмент впливу на фінансову систему держави.

Серед переваг CBDC – надійність, оскільки їх емітентом є центральний банк, який має зобов'язання щодо цього платіжного засобу, а також зменшення вартості та збільшення швидкості трансакцій, оскільки перекази коштів у цифровій системі мають менше проміжних етапів і можуть виключати міжбанківський рівень.

Крім того, розрахунки з використанням CBDC можуть створити серйозну конкуренцію традиційним платіжним системам – Visa та Mastercard.

Використання CBDC може сприяти боротьбі з відмиванням грошей.

Водночас, на відміну від криптовалют, емітентом яких не є держава, для споживачів важливим чинником може бути обмеження анонімності.

За даними Банку міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements), у 2021 році CBDC досліджували понад 86 % центральних банків, 60 % – проводили експериментальні заходи, 14 % – розгортали пілотні проєкти з її впровадження.

Крім того, система CBDC може бути централізованою або децентралізованою.

Централізована модель передбачає, що центральний банк є єдиним емітентом CBDC, а комерційні учасники ринку лише виконують сервісні функції. У децентралізованій моделі банки та небанківські фінансові установи можуть мати право емісії CBDC під контролем центрального банку.

Китай має амбіцію вперше повноцінно запровадити цифровий юань. У 2021-2022 роках були проведені тестування цієї системи в кількох містах та провінціях.

Індія сподівається почати емісію своєї цифрової валюти у 2022-2023 фінансовому році. Європейський центральний банк планує створити прототип електронного євро до кінця 2023 року, а повністю валюта зможе запрацювати до 2025 року.

Дослідники досвіду Китаю звертають увагу на надмірний вплив держави при контролі трансакцій з використанням цифрових грошей. Своєю чергою, у Швеції та Норвегії при здійсненні платежів за допомогою CBDC можлива анонімність.

Е-гривню можна буде використовувати для роздрібних безготівкових платежів, у сфері, пов'язаній з обігом віртуальних активів, та для транскордонних платежів.

Розробка української цифрової валюти, е-гривні, є логічним кроком на загальному шляху цифровізації економіки та держави, який сповідує Україна, разом з цифровізацією державних послуг та режимом «Дія сіті».

Для її обігу будуть створені спеціальні електронні гаманці, а існуватиме вона на серверах НацБанку. Для відкриття єдиного рахунку достатньо буде пройти верифікацію ймовірно через застосунок «Дія». Наступним кроком є вибір споживачем комерційного банку для обслуговування її гаманця (вибір валідатора). В традиційній економіці існує такі проблеми: комерційний банк може обмежити доступ до грошей її власника або оголосити процедуру банкрутства. В цьому випадку споживач стає в довгу чергу з метою повернути собі до 200 тис грн з фонду гарантування вкладів.

З переходом на блокчейн ця проблема має рішення. Клієнт делегує право на використання е-гривні, але не самі кошти. Обраний комерційний банк може в своїх звітах користуватися лише цифрами, а не самими грошима. Якщо валідатор з якихось причин припиняє свою роботу, це ніяк не впливає на гроші клієнтів мережі. Рахунки користувачів зберігаються у розподіленому реєстрі, а не безпосередньо у валідатора.

Тобто кошти клієнтів залишаються в безпеці. Їх можна буде використовувати після відновлення роботи валідатора або через інших валідаторів мережі. Відмова окремих вузлів не впливає на цілісність системи завдяки розподіленій архітектурі блокчейну.

Маючи адресу гаманця кожен може відслідкувати всю історію транзакцій по ньому.

Кошти є програмованими та мають цільове призначення - субсидія на купівлю певних товарів. Наразі коли людина її отримала то немає контролю за тим на що вони були витрачені. Проте є ще одна важлива функція, яку планують втілити в е-гривні.

Смартконтракти – інтегровані до блокчейну програмний код, у якому прописані умови договору. Це може бути що завгодно. Наприклад: «Якщо підприємство А переказує 5000 грн підприємству Б, підприємство Б відправляє 1 т зерна підприємству А». Коли умови буде виконано, смартконтракт автоматично створить запит на відвантаження зерна. У такий спосіб криптовалюта надасть змогу програмувати, наприклад, зарахування заробітної плати та здійснення регулярних платежів.

Блокчейн – це розподілений реєстр для зберігання інформації. З англійської «blockchain» – це «block», а «chain» – ланцюжок. Тобто дослівно термін перекладається як «ланцюжок блоків».

Головна відмінність блокчейну від звичайної бази даних – його незмінність. Кожен новий блок зберігає не тільки дані «про себе», а й інформацію про всі попередні блоки. Такі дані не можна змінити чи підробити, тому що для цього треба занести зміни до всього блокчейну. Це неможливо через ще одну особливість – він знаходиться одночасно на комп'ютерах усіх учасників мережі, а не на єдиному центральному сервері.

Отже, цифрова гривня або Е-гривня – це цифрова українська валюта, яка буде функціонувати у віртуальному просторі, блокчейні, як криптовалюта. Така валюта буде прив'язана до гривні у співвідношенні 1:1. Вірогідно, НБУ запровадить е-гривню як «запрограмовані» кошти, використати які можна буде лише на певний вид послуг.

Юшко Д. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ОСОБЛИВОСТІ СЕГМЕНТАЦІЇ РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

В сучасних умовах глобалізації економіки готельний бізнес перебуває під впливом зовнішніх і внутрішніх змін, які змушують підприємства готельного господарства шукати нові стратегії, інструменти і методи управління, засновані на системних і комплексних підходах. Для розвитку готельного господарства України актуальними стають процеси об'єднання та інтеграції готельних підприємств, формування нових форматів та структур управління.

Функціонування ринку готельних послуг в Україні виявило цілий комплекс проблем, пов'язаних з труднощами переходу готельних підприємств до європейських стандартів обслуговування, проблемами підвищення конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках, підвищення ефективності управління і прибутковості готельного бізнесу. Очевидно, що зі зростанням ринкової частки позиції підприємства стають більш стійкими. Це тому, що частка фірми на ринку дуже впливає на норму її прибутковості. Чим вища частка фірми на ринку, тим вища її норма прибутку.

У практиці діяльності зарубіжних готельних комплексів вважається обов'язковим мати дані щодо місткості та частки ринку. В іншому випадку важко або взагалі неможливо реагувати на зміни ринкової ситуації. Сегментація ринку готельних послуг – це діяльність щодо класифікації потенційних споживачів за якісними та кількісними особливостями їх попиту. Здійснюючи сегментацію, підприємство поділяє ринок на окремі групи клієнтів, кожна з яких потребує однакових або схожих видів послуг. За допомогою сегментації реалізується основний принцип маркетингу – орієнтація на споживача. Від того, наскільки правильно її проведено, залежить успіх у конкурентній боротьбі, оскільки вона дозволяє досягти підвищення ефективності форм і методів продажу, реклами, стимулювання збуту тощо. У готельному бізнесі основними ознаками сегментації є: географічні; демографічні; соціально-демографічні; психологічні; поведінкові.

При сегментації ринку за географічними ознаками доцільно розглядати групи споживачів з однаковими або схожими перевагами, які визначаються місцем проживання клієнтів. Як географічний сегмент може розглядатися ціла країна або група країн. Демографічні ознаки (стать споживачів, їх вік; кількість членів сім'ї) використовуються дуже часто. Це зумовлено доступністю характеристик, їх стійкістю протягом тривалого часу, а також наявністю між ними та попитом тісного взаємозв'язку.

Соціально-економічні ознаки передбачають виділення сегментів споживачів на основі спільності соціальної та професійної приналежності, освіти та рівня доходів. Психологічна сегментація об'єднує цілий комплекс характеристик споживачів. Він загалом має визначення «спосіб життя». Останній являє собою модель життя особи, що характеризується захопленнями, вчинками, інтересами, думками, типом відносин з людьми. Поведінкові ознаки пов'язані і багато в чому визначаються психологічними ознаками. В основі їх використання лежить урахування аспектів поведінки споживачів, а саме: мотиви поїздки, вигоди, прихильність до готелю, готовність придбати додаткові послуги, чутливість до обслуговування тощо.

Таким чином, сучасне підприємство туристичної галузі повинне орієнтуватися на сегмент корпоративних клієнтів та сегмент фізичних осіб з високим рівнем доходу. Для того, щоб закріпитися на цьому сегменті і розширити його необхідно чітко визначити позиції конкурентів, зайняти власну позицію серед них і почати боротьбу за визначену частину ринку.

Явор О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Селезньова О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Важливу роль у ефективному розвитку підприємства займає формування маркетингової стратегії, оскільки вона є базою стратегічного розвитку в цілому. Маркетингова стратегія дозволяє орієнтувати підприємницьку діяльність компанії на задоволення потреб ринку через фокусування її зусиль на цільових сегментах ринку та забезпечує ефективність вжитих заходів у галузі фінансового управління та обліку, організації виробництва, впровадження сучасних інформаційних технологій, вироблення та реалізації кадрової політики.

Кожне підприємство є унікальним, процес формування залежить від позиції, динаміки, власного розвитку, кадрового та виробничого потенціалу, поведінки конкурентів, продукції, послуг, рівня якого досягла економіка, культурного та соціального середовища.

Маркетингова стратегія – це система організаційно-технічних і фінансових заходів щодо інтенсифікації виробництва, реалізації продукції, підвищення її конкурентоспроможності, активного впливу на попит та пропозицію. Стратегія маркетингу втілюється щодо вдосконалення виробництва та реалізації товарів з метою – прибутків. Стратегія маркетингу передбачає вибір і формування: цільового ринку, номенклатури та асортименту, цінової політики, системи стимулювання, збуту.

Розробка маркетингової стратегії підприємства – це процес створення і практичної реалізації генеральної програми дій підприємства. Її мета – ефективне розміщення ресурсів для досягнення цільового ринку. Предметом маркетингової стратегії є вирішення питань щодо того, які продукти (стратегічні простори) мають бути освоєні підприємством і яким чином це можна виконати.

Основними завданнями у розробці маркетингової стратегії:

- цілі та напрямів підприємства, координація діяльності;
- оцінка слабких і сильних позицій, ринкові можливості, загрози;
- визначення альтернативних варіантів реалізації;
- створення умов для ефективного розподілу продукції;
- оцінка маркетингової діяльності підприємства.

Основні стадії процесу формування маркетингової стратегії: стратегічний та маркетинговий аналізи, стратегічні напрямки та формулювання маркетингової стратегії, стратегічний вибір, оцінка стратегії, реалізація стратегії та контроль.

Стратегічний та маркетинговий аналізи – це аналітична основа маркетингового стратегічного планування. Це ревізія стану підприємства та оточуючого середовища з метою визначення маркетингових проблем і можливостей. Аналіз зовнішнього й внутрішнього середовища дає змогу оцінити і сформулювати маркетингові цілі.

Для цього на етапі формування стратегії здійснюється вибір однієї з існуючих стратегій маркетингу, приймають рішення: продуктово-товарна стратегія; стратегія просування товару (стимулювання збуту); цінова; об'єднані стратегії. На цьому етапі визначають показники, спрямовані на забезпечення організаційних умов діяльності підприємства.

Завершальним етапом формування маркетингової стратегії є реалізація та контроль результатів, що відбуваються через порівняння результатів із цілями. Формування маркетингової стратегії складається із п'яти взаємопов'язаних етапів. Усі вони доповнюють один одного і в загальному вигляді кінцевим продуктом виходить маркетингова стратегія підприємства.

Отже, для отримання ефективних результатів роботи підприємствам в сучасних ринкових умовах варто більше звертати увагу на маркетингові дослідження та враховувати усі фактори, що впливають на вибір певної цінової стратегії. Крім того, маркетингова стратегія підприємства не може бути сталою. Підприємство має контролювати ринкову ситуацію, оцінювати міцність своїх позицій і при необхідності вносити зміни в стратегію розвитку.

Якименко П. С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

СУСПІЛЬНЕ ВІДНОВЛЕННЯ В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Під суспільним відновленням розуміється безперервний процес виробництва, що постійно поновлюється. Йдеться перш за все про безперервне виробництво суспільного продукту як основи відтворення населення – носія сукупної робочої сили, сукупного капіталу і землі як речовинних чинників виробництва.

Матеріально-речовинні потоки, що виникають в процесі суспільного відновлення мають таку структуру:

1. Основні структурні ланки національної економіки і процесу суспільного відновлення: виробництво за відповідними секторами і галузями, в яких створюється сукупний суспільний продукт у вигляді засобів виробництва і предметів споживання, послуг виробничого і споживачього призначення; розподіл і обмін, через які вироблений продукт, а також чинники виробництва доводяться до споживачів і виробників; споживання, де задовольняються особисті потреби людей, відтворюється робоча сила і трудові ресурси суспільства; інвестиційний сектор, який забезпечує виробництво матеріальними і капітальними ресурсами, необхідними як для відшкодування використаних ресурсів, так і для розширення виробництва; зовнішній ринок, на який йде експорт з країни і який забезпечує національну економіку імпортованими товарами.

2. Наявність основних відтворювальних фондів: фонду відшкодування матеріальних витрат, фонду амортизації, фонду накопичення, фонду споживання.

3. Основні макроекономічні пропорції – співвідношення між складовими частинами і елементами економіки, що забезпечують безперервність процесу виробництва, розподілу, обміну і споживання: між складовими частинами суспільного продукту (фондами відшкодування, накопичення і споживання); I і II підрозділами суспільного виробництва; фондами споживання і накопичення як складовими частинами національного доходу; валовими і чистими інвестиціями; чинниками виробництва; експортом і імпортом і т.п.

Названі пропорції є макроекономічними. В їх рамках складаються міжгалузеві пропорції – співвідношення між окремими галузями (промисловістю і сільським господарством, добувною і оброблювальною промисловістю і т.ін.).

У межах окремих галузей існують внутрігалузеві пропорції – співвідношення між підгалузями і між підприємствами, що формують галузь (наприклад, виробництво чавуну і сталі, м'яса і молока і т.п.).

Оскільки національна економіка пов'язана із зовнішнім ринком, то існує і міжнародні зовнішньоекономічні пропорції – співвідношення між національними господарствами.

Пропорції не є раз і назавжди даними. Вони вельми динамічні, особливо в сучасних умовах. Динамічність пропорцій обумовлена:

- 1) змінами в структурі суспільних потреб – вони вимагають змін і в структурі виробництва;
- 2) зміною чинників виробництва, що міняють виробничі можливості країни: склад і якість робочої сили, засобів виробництва, природних ресурсів;
- 3) дією науково-технічного прогресу. Перш за все він впливає на виробництво, оскільки обумовлює появу нової техніки, матеріалів, технологій;
- 4) дією зовнішньоекономічних і політичних чинників.

Отже, зміна відновлювальних пропорцій забезпечує рух інвестицій і знаходить віддзеркалення в темпах зростання відповідних галузей і сфер виробництва – деє вони виявляються вище середніх, деє – нижче, а деє відбувається абсолютне скорочення виробництва.

Особливістю ринкової національної економіки є те, що відновлювальні пропорції встановлюються в ній через дію закону попиту і пропозиції. Цей закон, діючи відносно окремих товарів, обумовлює взаємодію сукупного попиту і сукупної пропозиції, співвідношення яких характеризує найважливішу макроекономічну пропорцію.

Яриш С. М.

Класичний приватний університет
аспірант

АКТУАЛЬНІСТЬ МАРКЕТИНГУ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

За ринкових умов виникає необхідність реалізації принципово нового підходу у розвитку діяльності суб'єктів господарювання, що базується на принципах, функціях, елементах та методах маркетингу, як підходу, що орієнтується на споживача.

Впровадження концепції маркетингу у галузь охорони здоров'я обумовлюється існуванням у галузі трьох секторів – державного, муніципального та приватного, початком формування системи обов'язкового медичного страхування, що сприяє зародженню елементів ринкових відносин. Для практичного застосування маркетингу необхідно сформулювати поняття маркетингу, яке буде використано при проведенні дослідження, як його фундаментальна основа. Дослідження показали, що загальноприйнятого

Маркетингова діяльність медичного центру – цілеспрямовані дії підприємства з вивчення внутрішньої і до зовнішнього середовища функціонування медичного центру з урахуванням організації управління якістю своєї діяльності, які забезпечують досягнення оптимальних результатів роботи над ринком і найповніше забезпечення потреб і запитів одержувачів послуг і медичної допомоги.

З метою забезпечення комерційного успіху медичного центру та її продуктів, тобто. послуг, що надаються його пацієнтам або клієнтам, на ринку системи охорони здоров'я країни необхідно сформувати таку систему управління його діяльністю, яка дозволить своєчасно, повно та якісно отримати інформацію про стан внутрішнього та зовнішнього середовища його функціонування.

У маркетингу послуг найчастіше використовують 3I модель маркетингу, яка виходить із 7P.

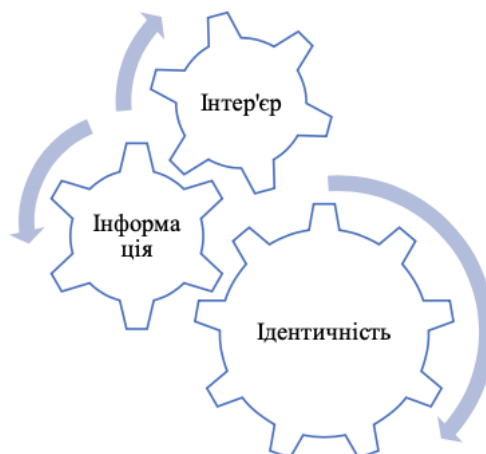

Рис. 1. «3I модель» маркетингу послуг

Модель 3І маркетингових послуг складається з таких компонентів:

– Інтер'єр – спочатку це зовнішній вигляд офісу, потім персонал і їх поведінка, на яку також впливають інші співробітники та керівництво.

– Першим кроком у маркетингу ідентичності є зовнішній маркетинг, який має на меті створити першу зовнішню комунікацію та бренд, який є як зовнішнім, так і внутрішнім, другим кроком є внутрішній маркетинг, який призначений для працівників та розвитку їх лояльності до компанії.

– Інформація – цей елемент передбачає створення інформаційних потоків від компанії, створення кампанії з реклами продукції компанії, розробку рекламних систем для створення репутації компанії.

Основне завдання маркетингової діяльності медичного центру – відображати і посилювати всі тенденції щодо вдосконалення надання послуг, включно з їхньою повнотою, сучасністю та якістю, для підвищення ефективності його роботи.

Для організації такої діяльності необхідно сформувати організаційну модель маркетингової діяльності медичного центру, що включає об'єкти, суб'єкти, інформаційне забезпечення, прийоми та способи здійснення маркетингової діяльності та способи узагальнення й реалізації маркетингової інформації в медичному центрі.

Дослідження питань маркетингової діяльності медичного центру дає змогу констатувати, що розвиток приватної медицини став однією з рис сучасного розвитку сфери охорони здоров'я і що використання маркетингу в охороні здоров'я сприяє оптимізації діяльності медичних закладів, що сприяє найбільш раціональному плануванню своєї діяльності і забезпеченню своєчасного та якісного надання медичних послуг пацієнтам і клієнтам медичного центру. Нами сформульовано визначення маркетингової діяльності медичного центру, розкрито зміст і специфіку цілей маркетингової діяльності, визначено принципи здійснення маркетингових досліджень. Особливу увагу в пропонованій нами системі маркетингової діяльності медичного центру посідає питання впровадження концепції якості в медичному центрі.

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОНАВЧИХ ПРОБЛЕМ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ, ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Бабільчук І. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ДЕРЖАВИ

Вибір того чи іншого шляху розвитку держави має суттєве значення для будь-якого народу світу. Оскільки розвиток держави являє собою безперервний нескінченний процес, то дослідження форм адміністративно-територіального устрою є вельми важливими для розуміння їх походження і, як наслідок, осмислення сучасного стану і перспектив розвитку. До того ж, адміністративно-територіальний устрій є інструментом комплексного політичного, економічного та соціального розвитку будь-якої країни і тому отримав конституційне закріплення. Відповідні норми визначають адміністративно-територіальну організацію держави у межах її кордонів, установлюють правовий і політико-правовий статус автономій у складі унітарних держав, політико-правовий статус суб'єктів федерації тощо. Формування моделі адміністративно-територіального устрою є важливим елементом державотворення: вибір і запровадження найоптимальнішого для України адміністративно-територіального устрою повинно забезпечити найефективніше функціонування держави, вдосконалення державного управління в цілому і вирішення нагальних завдань сучасного державного будівництва.

Вибір оптимальної форми територіального устрою держави може залежати від різних чинників, таких як історичні, культурні, економічні та політичні умови конкретної країни. Однак існують деякі загальні критерії, які можна враховувати при виборі оптимальної форми територіального устрою держави:

1. Демократія та права людини. Форма устрою має забезпечувати демократичний процес і захищати права людини. Важливо, щоб система була заснована на принципах правової держави та забезпечувала рівність перед законом для всіх громадян.

2. Географічні особливості. Географічне розташування, розмір і тип місцевості країни можуть впливати на вибір територіального устрою. Наприклад, держави з великими територіями можуть обирати федеративну систему для кращого управління різними регіонами.

3. Етнічний склад і культурні особливості. Релігійне і етнічне розмаїття країни може впливати на рішення щодо територіального устрою. Деякі держави обирають децентралізовану систему для врахування різниць у культурі та ідентичності різних регіонів.

4. Економічна розвиненість. Рівень економічного розвитку різних регіонів країни також може впливати на форму територіального устрою. У розвинених регіонах може бути більше автономії, оскільки вони можуть фінансово підтримувати інші частини держави.

5. Історичні фактори. Історія країни та її досвід з попередніми формами територіального устрою також можуть впливати на вибір оптимальної форми. Деякі країни можуть мати традиції федералізму, інші – централізованого управління.

6. Політичні умови. Політична ситуація в країні, ступінь стабільності та рівень довіри до центрального уряду можуть впливати на рішення про територіальний устрій.

7. Прагматичність. Важливо враховувати прагматичність вибору форми територіального устрою, оскільки вона повинна враховувати реальні потреби та інтереси громадян.

Отже, вибір оптимальної форми територіального устрою держави є складним завданням, і він повинен враховувати унікальні характеристики кожної країни. Ці критерії можуть служити вказівками для прийняття оптимального рішення при реформуванні або створенні адміністративно-територіального устрою держави.

Бажан О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Демократичні перетворення, що нині відбуваються в українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Особливої гостроти набули питання запобігання та протидії корупції. Адже на сьогодні в Україні зафіксовано надзвичайно високий її рівень, визнаний не тільки вітчизняними і зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, але й навіть вітчизняними представниками органів державної влади та місцевого самоврядування. За відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства, це явище, незалежно від її виду, здатне до поширення. Тому ефективність запобігання та протидії корупції в процесі соціальної стабілізації й інституційного становлення української держави набуває особливого значення. Звідси, одним із найактуальніших питань сучасного розвитку України залишається нагальна необхідність посилення боротьби з корупцією та віднесення її до невід'ємної складової загальної і всеохоплюючої внутрішньої політики держави. В цьому контексті першочерговим завданням є розробка та наукове обґрунтування механізмів

протидії корупції, невідкладне вивчення світового досвіду боротьби з корупцією на предмет можливості застосування позитивних практик у цій сфері до українських реалій, а відтак вдосконалення державної антикорупційної політики.

Досвід боротьби з корупцією – як вітчизняний, так і світовий – засвідчує, що знищити її повністю як соціальне явище неможливо. Реальною метою антикорупційної політики можуть бути зменшення рівня та локалізація корупції в суспільстві, зміна її характеру, обмеження її впливу на соціально-політичні та економічні процеси.

За роки незалежності України ухвалено чимало нормативних актів антикорупційного спрямування. Загальна їх кількість нараховує понад 100 законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, галузевих нормативних актів. Однак усі вони приймалися в різний час, різними органами, в деяких випадках – безсистемно, без належного наукового обґрунтування, внаслідок чого і виникають колізії та протиріччя в їх застосуванні. Створена система антикорупційних органів: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції, Національна рада з питань антикорупційної політики, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, антикорупційні суди. Проте високий рівень корупції в Україні на сучасному етапі, відсутність позитивної тенденції свідчить про незадовільність їх діяльності, неефективність роботи системи, створює нагальну потребу вдосконалення.

Отже, із вищевикладеного матеріалу можна підсумувати, що антикорупційна політика в Україні має бути спрямована на зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією, шляхом реалізації наступних завдань: попередження корупційних правопорушень; створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, які мають публічний статус; забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, пряма передбачених нормативними правовими актами; відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями; моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації; створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами.

Злидений І. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЇ НАУКИ З ЮРИДИЧНИМИ ТА ІНШИМИ НАУКАМИ

Взаємозв'язок між науками є важливим, оскільки він сприяє розвитку науки та технологій, розв'язанню складних проблем і, головне, спрямований на ефективний розвиток держав, суспільства, покращення якості життя людей.

Наука відіграє досить важливу роль у суспільному житті. Вона дозволяє правильно орієнтуватися в навколишньому світі, зі знанням справи пояснювати ті чи інші явища дійсності. Багато досягнень науки, проникаючи в практику, стали невід'ємною частиною життя сучасної людини. Комп'ютери, мобільні телефони та багато інших засобів електронної техніки настільки міцно ввійшли в повсякденне життя людини, що без них він просто не мислить свого існування. Але це заслуги в основному природних і технічних наук. Заслуги гуманітарних наук, на жаль, значно скромніші. Проте, вже в даний час гуманітарна наука, в тому числі і юридична, активно впроваджується як в масову суспільну свідомість, так і в свідомість можновладців.

Право не більш незалежно, ніж будь-яка інша наука. Воно неминуче пов'язане з іншими науками, з усіма іншими науками, з яких воно запозичує певні методи, на які спирається у своїх власних висновках. Правова наука представляє собою не лише засіб пізнання правових явищ, не просто сукупність теоретичних знань про право, а раціонально сформовану систему цих знань. Правова наука взаємодіє з іншими суспільними, природними, технічними науками, що розширюють і збагачують її. Насамперед, вона використовує досягнення з математики при використанні статистичного методу при дослідженні державно-правових явищ, знання з хімії, фізики, медицини тощо в криміналістиці для розслідування злочинів, положення з технічних наук, наприклад, для формулювання норм права щодо захисту життя та здоров'я людини на виробництві тощо.

Особливі зв'язки правової та економічної науки обумовлюються тим, що ці дві науки поєднують їх спрямованість на вивчення закономірностей: економічна теорія охоплює закономірності економічних явищ, правова наука – державних. Правова наука використовує положення і висновки економічної теорії, її категорії. У свою чергу, економічні відносини вимагають найбільш адекватних собі державно-правових інститутів. Виникаючи у відповідь на економічні потреби, інститути права і держави виступають важливим фактором формування соціально-економічних відносин.

Найбільш тісний зв'язок спостерігається з суспільними науками як філософія, історія, політологія, соціологія, психологія. На стику цих наук виникли філософія права, історія держави і права, соціологія права, юридична психологія.

У системі правових наук теорія держави і права займає фундаментальне методологічне місце, з одного боку узагальнюючи напрацювання галузевих та прикладних наук і юридичної практики, а з іншого – поставляючи для них базові визначення, принципи та методи.

Отже, правова наука є елементом складної системи знань про суспільство. Ця система включає в себе природні, точні (технічні) і суспільні науки, які тісно між собою пов'язані. Природні науки досліджують закономірності виникнення та розвитку природи, точні (технічні) – закономірності розвитку науково-технічного прогресу, а суспільні – закономірності виникнення, розвитку і функціонування людського суспільства. Право і держава є об'єктом вивчення різних суспільних наук: правознавства, економіки, філософії, соціології, політології, психології, історії та ін. Вони збагачують один одне термінологією, методами пізнання, принципами тощо. У цьому процесі важлива плідна наукова діяльність грамотних фахівців, ґрунтовні дослідження за допомогою фундаментальних методів, на основі базових принципів.

Кузнецова К. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Гороховська О. В.

ТЕОРІЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ФУНКЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ПЕРІОДУ XVIII–XIX СТ.

Теорія дипломатичних функцій з'явилася у XVIII–XIX ст. в роботах Самуеля Пуфендорфа і Емеріха Ваттеля.

Ця теорія обґрунтовує привілеї та імунітети посиланням на необхідність виконання дипломатами та консулами своїх спеціальних функцій. Багато вчених у XIX ст. поєднали положення цієї теорії з принципом екстериторіальності.

Свого повного розквіту теорія дипломатичних функцій сягає з другої половини XIX століття, коли наука міжнародного права встала на шлях систематизації позитивного правового матеріалу, прагнучи дати реалістичне обґрунтування міжнародно-правових інститутів, зокрема й дипломатичного імунітету. З іншого боку, розквіту теорії дипломатичних функцій, сприяла та реакція, що до середини XIX століття стало виявлятися проти широких дипломатичних привілеїв, усталених період абсолютизму.

Більшість сучасних закордонних авторів стверджує, що юридичною підставою дипломатичного імунітету необхідно вважати об'єм привілеїв і вилучень, якими користуються дипломати для виконання своїх функцій. Таке пояснення зустрічається як у загальних курсах з права, так і у спеціальних довідниках з права дипломатичного та консульського.

У цьому зазначена необхідність розглядається прибічниками теорії дипломатичних функцій і як юридична підстава, і як практичний критерій визначення межі імунітету. Серед висловлювань численних прибічників теорії дипломатичних функцій можна вловити два відтінки. Більшість авторів вважають підставою дипломатичного імунітету його необхідність для виконання дипломатичних функцій, тобто виключно казуальну категорію. Інші вважають підставою імунітету його доцільність, корисність чи зручність, тобто телеологічну категорію.

Починаючи ще з XVIII ст. теорія дипломатичних функцій застосовувалася судами і як аргумент для захисту права на імунітет, і як критерій для встановлення меж дії імунітету, аргумент проти надмірних домагань дипломатичних представників. Нерідко суди поєднували цю теорію з іншими положеннями теорії екстериторіальності і теорії представницького характеру посла.

Отже, сильною стороною теорії дипломатичних функцій є те, що вона може бути використана як критерій для розв'язання спірних ситуацій, коли необхідно встановити наявність і обсяг імунітету. Але, в той самий час цю теорію справедливо критикують. Вона не дає загального юридичного принципу дипломатичного імунітету, у якому могли б знайти реальну підставу окремі норми, що входять у даний інститут.

Частина прибічників теорії вважають, що імунітет від юрисдикції повинен поширюватися лише на офіційні дії дипломатичних представників, оскільки тільки незалежність сфері офіційних дій необхідна для безперешкодного виконання ними своїх обов'язків.

Інші зазначають, що підпорядкування місцевій юрисдикції навіть щодо приватних дій може зашкодити виконанню дипломатом своїх функцій, не важливо, чи є дані дії дипломатичного агента офіційними чи приватними.

В доктрині сучасного міжнародного права існує думка про необхідність використовувати теорію дипломатичних функцій і представницьку теорію комплексно. Отже, йдеться про так звану «комбіновану теорію».

Романова В. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ОБґРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ТА ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ

Вибір оптимальної моделі співпраці у системі державної та місцевої влади шляхом передачі повноважень на місця забезпечує доволі раціональну організацію публічної влади. Такий процес передачі більшої кількості повноважень нижчим за рівнем органам влади і становить саму суть процесу децентралізації. Цей процес має важливе значення з кількох причин: 1. Демократія та громадянська участь. Децентралізація дозволяє громадянам більше впливати на прийняття рішень, оскільки рішення приймаються ближче до місця проживання. Це сприяє більшій громадянській участі та підвищує рівень демократії. 2. Ефективність та інновації. Регіональні та місцеві органи можуть бути більш ефективними в управлінні своїми територіями, оскільки вони краще розуміють потреби та особливості свого населення. Це сприяє розвитку інноваційних рішень та підвищенню якості надання послуг. 3. Зменшення корупції. Децентралізація може сприяти зменшенню корупції, оскільки рішення приймаються більш відкрито та ближче до громадського контролю. 4. Рівноправ'я та міжкультурна розбудова. Децентралізація може сприяти розвитку різноманітних культур та мов, забезпечуючи більшу автономію регіонам з власними культурними особливостями. 5. Гнучкість у вирішенні кризових ситуацій. Місцеві органи можуть швидше реагувати на кризові ситуації та надавати необхідну допомогу населенню без зайвих бюрократичних перешкод.

Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади мають здійснюватися на основі Конституції та законів України, положень Європейської хартії місцевого самоврядування з дотриманням таких принципів: верховенства права; відкритості, прозорості та громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді; підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування; державної підтримки місцевого самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням; сталого розвитку територій.

Конституція України ст. 7 визнає та гарантує місцеве самоврядування, а ст. 118-119 формулює за-сади здійснення виконавчої влади на місцях, що визначає обраний Україною шлях децентралізації. Перед-умовою впровадження в Україні децентралізації місцевого самоврядування стало схвалення Кабінетом Мі-ністрів України 01.04.2014 р. Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної органі-зації влади в Україні, та згодом Плану заходів щодо її реалізації. Реалізувати Концепцію планувалось у два етапи: перший етап – підготовчий (2013–2015 рр.) та другий – етап впровадження (2015–2020 рр.). У період з 2014 по 2017 рр. сформовано значний масив нормативно-правових актів у сфері реалізації реформи міс-цевого самоврядування на засадах децентралізації, зокрема щодо добровільного об'єднання територіаль-них громад, їх співробітництва, передачі повноважень від органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування, фінансової децентралізації, що дозволить посилити функціональну та фінансову спромо-жність місцевого самоврядування.

Проте, у подальші роки у зв'язку з пандемією COVID-19 та триваючими вже більше півтора року во-єнними діями не всі строки реалізації Плану заходів виконувалися. У той же час фахівці визначають, що у 2022 році реформа децентралізації стала ще популярнішою, тому Рада Європи вже започаткувала новий План дій для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на 2023-2026 роки з рекордним бюджетом 50 мільйонів євро, тому що децентралізація призвела до створення більших, сильніших та стійкіших місцевих влад, які відіграють надважливу роль у протидії агресії.

Сілявін М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ОБГРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ПРАВІ

Закріплення на конституційному рівні соціальної моделі держави передбачає утвердження соціальної справедливості, що впливає з установленого суспільством і законом балансу прав і обов'язків громадян, які одержують можливість рівноправної участі у створенні та поділі загальної міри суспільного добробуту.

Визнання людини найвищою соціальною цінністю вносить зміни в систему пріоритетів принципів права, пізнання і побудови правової системи. Принцип справедливості висувається в якості вищої ознаки права. Ана-ліз останніх досліджень вчених дозволяє зробити висновок, що цей принцип не обмежується формально-пра-вовим трактуванням. Він має двоєдину природу, пізнання якої дозволяє розкрити дві ступені, форми правової справедливості. Формально-правова справедливість – це лише перша, вихідна щабель пізнання і форма дії даного правового принципу. Тут зв'язок між моральністю і справедливістю зовнішній і формальний: право є нормативним закріпленням справедливості. Предметна сутність – формально-правова рівність. Предметна сутність другої форми справедливості – змістовно-правова рівність (рівність в належному), що представляє собою єдність правових, моральних і соціально-економічних цінностей, інтересів і потреб соціальної спільності людей. Відповідно до форм правової справедливості її дія здійснюється на двох рівнях: а) загальному, що відбиває загальносоціальні потреби й інтереси різних соціальних груп; б) індивідуальному, що представляє дію справедливості по відношенню до прав конкретної особистості, що дозволяє сформувати оптимальний «ба-ланс» між особистою та загальносоціальною справедливістю, додати стійкість і соціальну орієнтацію всій пра-вовій системі. Справедливість як змістовний принцип і ведуча ознака права є одним з головних критеріїв роз-витку гуманістичного потенціалу галузевого законодавства і правової системи в цілому, визначає зміст юриди-чної норми, служить критерієм і основою легітимності та легальності держави.

У сучасній правовій думці критерієм справедливості є сама людина, її потреби, інтереси тощо. Су-часне право має бути орієнтоване на людину ринкових відносин, інформаційного суспільства, постмодерної культури; людину творчу, непередбачену, ризикову, розумну, здатну до самообмеження, сповнену почуттям власної людської, громадянської, національної тощо гідності, людину дуже автономну і таку ж чутливу до будь-якого порушення її прав, образ, приниження гідності, несправедливості тощо.

У юридичній діяльності існує проблема співвідношення законності і справедливості. Через відому кон-сервативність законодавства і складності регульованих ним відносин можуть виникати ситуації, коли рішення, що формально відповідає букві закону, виявляється несправедливим, і навпаки. Тому за пріоритет треба взяти положення, що для забезпечення справедливості, моральності законодавчих актів, насамперед, необхідно узгоджувати проекти цих актів з міжнародними нормами з прав людини, зокрема, Загальною дек-ларацією прав людини від 10 грудня 1948 року, Міжнародним пактом про громадянські й політичні права від 16 грудня 1966 року, Міжнародним пактом про економічні, соціальні й культурні права 16 грудня 1966 р. і т.п.

Отже, сучасне розуміння принципу справедливості в праві має ґрунтуватися на тому, що кожна осо-бистість володіє заснованою на справедливості недоторканістю, має певні інтереси, потреби, які не можуть бути порушені навіть суспільством, що процвітає. З цієї причини справедливість не допускає, щоб втрата свободи одними була виправдана великими благами інших. Закони й інститути, як би вони не були ефективні та успішно влаштовані, повинні бути реформовані або ліквідовані, якщо вони несправедливі.

Сушко М. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Половинкіна Р. Ю.

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ ГРОМАДЯНСТВА

У сучасній гуманітаристиці дослідники практичної філософії спинають увагу на проблемних питаннях. Для прикладу, філософсько-правових варіативних оцінок зазнає концепція держави і права, поза якими док-трину громадянства в сучасній науці сформувати не можна. Нещодавно дослідники правової доктрини гро-мадянства доповнили цей невичерпний перелік ще одним значенням громадянства: його потрактовано як

«товар» на світовому ринку, чия природа залежить від винятково економічних (фінансових) факторів, а процес лібералізації доступу до громадянства як правового статусу особи уповільнюється на підставі очевидних політико-правових обмежень. Незважаючи на це, європейські науковці досі наполегливо переконують, що громадянство є фундаментальним елементом політики кожної демократичної держави і не може виражатися у ціновому еквіваленті. Право в численних інтерпретаціях, починаючи від Сократа (його Платоновому діалозі «Кратил (*Κρατύλος*)») «важко зрозуміти» – це «щось швидке і таке, що все пронизує (*diaion*)». Сучасне трактування цього діалогу зводиться до тлумачення права як нормативного порядку, «який позитивно стверджується, артикулюється у створюваних компетентними органами законах і підтримується державним примусом». Проблемою, яку доводиться в опозиційних наративах спостерігати, є взаємодія «права та держави». Остання, звісно ж, «організовує суспільство». Це стосується, по-перше, суспільних інституцій, по-друге, території держави, по-третє, населення (громадянство, приналежність до держави) і, нарешті, державної влади. Ідея цієї структурної ієрархії належить Георгу Єллінеку (*Georg Jellinek*). Тепер словосполучення «державний народ» (синонімічне до «нації» доби Модерну), кваліфікується як «громадянство». Сучасний науковий філософсько-правовий дискурс у сфері громадянства полягає в екстраполяції тих уявлень та досліджень, які можна відносно чітко та аргументовано об'єднати у певні групи проблем: теорія та філософія права, історія політико-правових учень, порівняльне правознавство; конституційне та міжнародне право, права людини; адміністративне та інформаційне право; цивільне та сімейне право; політологія, соціологія, соціолінгвістика. Схожа структура характерна нещодавньому, на нашу думку, – найкращому, найповнішому та найглибшому, комплексному дослідженню у сфері громадянства «Оксфордський довідник із громадянства (*The Oxford Handbook of Citizenship*)», виданому в Об'єднаному Королівстві у 2017 році англійською мовою. Довідник структурно поділений на шість частин, які розкривають сутність громадянства та фундаментальні засади зародження доктрини, основні підходи до його осмислення, його правовий режим у різних державах світу, політико-правовий контекст та практику застосування, особливості взаємовідносин між особою та державою, майбутні виклики та перспективи їх вирішення, пропагуючи людиноцентризм. За твердженням П. Содомори як в українській філософській, так і в правовій науці «донедавна практично не було досліджень термінології (схоластичної), оскільки не існувало причин, які спонукали б науковців працювати над цим питанням – не готували українських перекладів схоластичних авторів». В умовах євроінтеграції України ці прогалини потроху починають виповнювати, оскільки загалом зростає зацікавлення, тому для дослідження філософсько-правової доктрини громадянства послуговуємося здебільшого іноземними джерелами. Як пише філософ, «формальність, завдяки якій буття становить предмет мислення, не є ідентичною із дієвістю (*actualitas*) його як речі, що існує. Можна декілька предметів осмислювати як неподільне буття і зводити їх до одного формального об'єктивного розгляду; або навпаки, один предмет здатний бути основою для кількох формально різних предметних роздумів».

Хальчевський С. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами. Забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз. Стратегія економічної безпеки України визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. Отже, стратегічний курс у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями – напрям розвитку та безпековий напрям.

Стан розвитку економіки України протягом останніх років не давав змоги забезпечувати національні економічні інтереси. Навіть в умовах мирного часу, тобто протягом 2010-2021 років, стан економічної безпеки оцінювався як незадовільний із погіршенням показників практично за всіма складовими до небезпечного рівня у 2012 році, 2014 та подальших роках. За розрахунками Міністерства економіки України, здійсненими відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277, середнє значення рівня економічної безпеки за цей період становило 40 відсотків – зона рівня незадовільного стану (за результатами перерахунку рівня економічної безпеки України за основними складовими економічного характеру). Загалом показники всіх основних складових економічної безпеки залишаються низькими, що зберігає високими ризики прояву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довгостроковій перспективі. Тобто, протягом останніх 12 років стан фінансової безпеки (при середньому значенні оцінки стану фінансової безпеки за цей період на рівні 40 відсотків від оптимального значення) оцінювався як незадовільний, причиною чого стали постійний дефіцит державного бюджету та пов'язане з цим значне боргове навантаження, недостатній розвиток довгострокового інвестиційного кредитування економіки та фондового ринку.

З метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства та держави для досягнення зростання рівня й якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина, у підтримку проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р. № 70/1 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року був прийнятий Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722 для їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України.

Основними завданнями забезпечення економічної безпеки у законодавстві визначені: забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам держави та інтересам її громадян; збереження та розвиток економічної потужності країни з урахуванням гарантування національної економічної незалежності та здатності до захисту національних економічних інтересів тощо.

Основним підходом до розв'язання зазначених завдань та досягнення цілей має стати так званий проактивний підхід, коли держава застосовує такі засоби, що дозволяють їй бути гідним учасником у загальносвіттовому процесі загострення боротьби за ринки, технології, кваліфікованих працівників та фінансові ресурси. Такий підхід має знизити ймовірність реалізації внутрішніх викликів, які перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале і динамічне зростання, підвищують вразливість до загроз.

Ципльонкова А. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ПЛЮРАЛІЗМ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ДЕРЖАВИ

Феномен держави як об'єкт наукового дослідження завжди перебував у центрі наукових дискусій. У сучасних умовах реформації та трансформації державно-правових інституцій вітчизняне державотворення поставлено перед низкою практичних проблем, які актуалізують питання щодо сутності поняття держави. Адже це безпосередньо впливає на формування цілісного та системного уявлення про розвиток держави і права взагалі, на розуміння специфіки функціонування окремих державно-правових інститутів і явищ.

В історії суспільно-політичної думки було здійснено безліч спроб інтерпретувати феномен держави, у тому числі визначитись із питаннями її сутності та цінності. Фактично всі більш-менш відомі мислителі та політичні діячі здійснювали спробу сформулювати своє бачення проблематики, пов'язаної з державою.

Саме поняття «держава» в сучасному значенні виникло лише на початку XVI ст. У науку його ввів італійський мислитель Ніколо Макіавеллі. Він використовував для позначення держави слово *stato* (від лат. *Status* – положення, статус). До цього всі державні утворення позначалися різними термінами: «республіка», «міська громада», «княже панування», «земля», «поліс», «єдиновладне правління», «тиранія», «олігархія» тощо. Тепер усі ці державні утворення позначалися одним терміном.

Сутність держави, тобто стійка сукупність внутрішніх рис, властивостей, що відображають цілі, природу і призначення держави в суспільстві, досі залишається в юридичній науці дискусійною проблемою. Можна виділити два підходи. Загальносоціальний (комунікативний) підхід пов'язаний з ім'ям давньогрецького філософа Аристотеля. Держава сприймалася ним як політична асоціація громадян, що виникла для того, щоб служити «загальному благу». Римський оратор і мислитель Цицерон розглядав державу як з'єднання в єдине ціле всіх її громадян. Така традиція тягнеться через Середньовіччя до німецького філософа І. Канта. Отже, держава в рамках даного підходу тотожна суспільству і не пов'язувалася з владними інститутами та посадовими особами, які перебувають поза цієї спільноти.

Основоположником іншого підходу в розумінні держави був французький юрист Ж. Боден. Його підхід можна визначити як інституційний. Він трактував державу як особливу організацію верховної політичної влади. Держава служить механізмом реалізації інтересів політичної спільноти, спираючись на спеціальні органи: армію, суд, поліцію, уряд. Саме верховні органи держави на чолі з правителем (монархом) є носіями суверенітету. Таким чином, органи державної влади відокремлені від суспільства і протиставляються йому.

Тобто, за першим підходом сутність держави розуміється широко – як об'єднання людей, підпорядкованих праву, інтереси яких висловлюють владні органи; за другим – держава розуміється у вузькому сенсі – тільки як система інститутів публічно-політичної влади, як апарат управління, що відособлений від суспільства і виражає його загальні інтереси та інтереси певних соціальних класів і груп. На основі широкого і вузького розуміння держави в його сутності виділялася або його здатність виражати загальнозначущі інтереси більшості суспільства (загальносоціальна сутність), або класова сутність держави – його здатність забезпечувати інтереси економічно пануючого класу.

У дефініціях сучасних авторів ці два підходи об'єднуються, і держава визначається як особлива форма організації політичної влади в суспільстві, наділеною суверенітетом, яка здійснює управління суспільством на основі права за допомогою спеціального механізму (апарату). Проте, саме інституційне значення поняття держави допомагає визначити її сутність – єдність загальносоціальних та вузьокласових інтересів громадян, охарактеризувати інші державно-правові інститути, явища, процеси.

Чалий С. К.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Грозовський І. М.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕЖ БУТТЯ І ДІЇ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА

Для впорядкування свого життя людина творить позитивне право впродовж усього життя. Це проявляється щонайменше у двох напрямках: законодавча і правотворча діяльність. Виникає природне запитання: скільки яких законів необхідно, який рівень правосвідомості потрібний для забезпечення нормальної життєдіяльності людини? Однозначну відповідь сформулювати досить складно, можливо, її й не існує. Але певне обґрунтування, яке впливає з методології права, здійснити можна. Тобто методологія права дає відповідь на запитання щодо провідних регуляторів життєдіяльності людини. Трактують методологію права існує досить багато, оскільки чи не кожен автор обстоює свою позицію. Слово «методологія» застосовують, зокрема, до права, юридичної науки, юридичної діяльності, професійного становлення тощо. Тому, на нашу думку, є відмінність між поняттями, наприклад, «методологія права» і «методологія юридичної науки». Це пояснюється тим, що саме поняття права охоплює не тільки чужі регулятивні елементи поведінки людини, а й

реакцію, одобрення чи заперечення цих регуляторів цією людиною. Тобто провідну роль у методології відіграє антропний принцип, який властивий одній людині. Антропний принцип потрібен і в методології юридичної науки. Але він узгоджується з принципами інших дослідників. І тільки врахування антропних принципів кожного дослідника утворює юридичну науку. Інша ситуація зі становленням права, а точніше зі становленням акмеології позитивного права. Потрібно знайти відповідну методологію, яка й забезпечила акмеологію позитивного права. Здійснюють цю генерацію забезпечення суспільство і держава. Саме суспільство може довести позитивне право до акмеологічної точки, але держава його може сприйняти, не санкціонувати. Проте сама держава без суспільства досягнути справжніх, цінних вершин позитивного права не може. Тобто для досягнення акмеології позитивного права потрібне відповідне узгодження, синхронізація суспільства і держави, вироблення необхідного алгоритму послідовності, впорядкованого процесу, за допомогою чого можна досягнути вершини у праві. Такий алгоритм науковці назвали методологічним. На нашу думку, методологічний алгоритм формується історично. Кожен прожитий день вносить корективи у вибраному способі життя, що є закономірним явищем, яке підпорядковане природному праву. В результаті появляється методологічна історія, побудована на природному праві. У життєдіяльності людина реалізовує методологічну історію права, зокрема конотативні (як ознака відношення до онтологічних явищ) правові явища в денотованому (як ознака реального явища) правові або онтологічні явища в деонтологічних. Адже історія права насичена методологічними установками, прикладами з історії взятих для порівняння та доказу, які потрібно за допомогою природних методів і методик втілювати в реальне життя людини. Засади методологічної історії містяться в таких парадигмах: онтологія природи, онтологія людини, деонтологія людини, стиль життя людини, визнання християнської теорії світобудови (для християн), культури правосвідомості тощо. Усі ці методологічні засади взяті з прикметникової історії права як помітні, виділені з-поміж інших питань події. Історія щільно наповнена інформацією, яка впливала на суспільство і була засвоєна. Ця інформація із плином часом набула неофіційного статусу системи норм. Використання цих норм є для суспільства бажаним, корисним, оскільки вони є апробованими, а отже дієвими. У методології інформація, що проникла в суспільство й адаптувалася, стала на майбутнє установкою, яку обов'язково потрібно використовувати. Тобто наука містить у собі артефакти історії, які прокладають шлях розвитку суспільства як бажані установки.

Чукін М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ: ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ

Світовий розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, і як наслідок, значне збільшення зовнішньоторговельних потоків стали причиною того, що в сучасному світі з кожним роком зростає значення митних і податкових органів (органів доходів і зборів), які реалізують митну та податкову політику та захищають національні інтереси держави, стають вагомим інструментом у боротьбі з тероризмом та торгівлею наркотиками. На внутрішньодержавному механізмі митні органи залишаються форпостом сучасної незалежної економічно розвиненої держави та набувають нові функціональні якості в контексті Рамкових стандартів безпеки, зміни пріоритетів в діяльності на підставі принципів сервісної служби.

Поняття «орган доходів і зборів» з'явилося у національному законодавстві, коли 24.12.2012 р. Президент України Віктор Янукович підписав Указ «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади», в якому постановив утворити Міністерство доходів і зборів, реорганізувавши Державну податкову службу та Державну митну службу. Далі Постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.2014 р. № 236 на базі Міністерства доходів і зборів України було створено Державну фіскальну службу України, яка об'єднала Державну податкову службу України та Державну митну службу України. Вважалося, що таке об'єднання допоможе домогтися зниження адміністративних витрат, зниження обсягів контрабанди, покращить обслуговування платників податку, сприятиме більш чіткому контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності з моменту ввезення ними товару до моменту його реалізації на внутрішньому ринку, ефективному та стабільному наповненню бюджету, централізації фіскальних функцій та покращить інвестиційний клімат в Україні.

Проте, після об'єднання податкової та митної служб у Міністерство доходів і зборів Європейська бізнес асоціація (ЕВА) ще більше знизила податковий індекс (показник відсотка, який повинен зрости дохід споживача, щоб він зміг зберегти однаковий рівень купівельної спроможності). Згідно з результатами третьої хвилі опитування ЕВА, в IV кварталі 2012 року – I кварталі 2013-го загальний показник становив 2,32 бала за п'ятибальною шкалою. Найбільше на зниження рейтингу вплинуло посилення фіскального тиску. Це викликало значні труднощі в діяльності 30 % респондентів. Тому 01.03.2014 р. Міністерство доходів і зборів було ліквідоване рішенням Кабінету Міністрів України. На базі міністерства відновлено Державну податкову і Державну митну служби, які підпорядковуються Міністерству фінансів.

У наступні роки дещо покращилась ситуація. Так, у 2021 році показник індексу склав 3,01 балів, опинившись у нейтральній площині вперше за десятилітню історію дослідження. Найнижчу оцінку серед складників індексу отримав фактор адміністрування податків і підготовки податкової звітності – 2,74 балів з 5-ти можливих.

На сьогодні правовий статус Державної митної служби України і Державної податкової служби України визначені у відповідних Положеннях, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 227. Проте існуючі проблеми у означених сферах, що особливо загострилися в умовах воєнного стану, потребують вдосконалення повноважень митних і податкових органів. Ці реформування мають торкатися, насамперед, наступних питань: запровадження сучасних інформаційних технологій; запобігання корупції; підвищення кваліфікації персоналу; впровадження ризик-орієнтованого підходу; спрощення процедур; міжнародна співпраця; підвищення свідомості громадян тощо. З урахуванням важливості питань вони мають

регламентуватися на законодавчому рівні, тобто шляхом внесення змін/доповнень до нормативних положень Податкового та Митного кодексів України.

Шарій С. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Слабко С. М.

**ЗАХИСТ СІМЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Політичні події майже 10 останніх років в Україні, пов'язані з військовими діями, призвели до появи великої кількості людей, що через загрозу життю були вимушені покинути місця свого постійного проживання та шукати безпечного притулку в інших регіонах держави та закордоном. При цьому вони стикаються з низкою життєво важливих проблем, і тому потребують захисту, насамперед від держави.

Проблеми вимушених переселенців можуть бути різноманітними і залежать від конкретної ситуації та країни. Узагальнюючи їх, можна надати наступний перелік: 1. Втрата житла. Вимушені переселенці можуть втрачати своє житло через конфлікти, природні катастрофи або інші фактори. Це може призвести до безпритульності та потреби в пошуку нового житла. 2. Недостатність засобів до існування. Переселенці можуть втратити доступ до основних засобів до існування, таких як їжа, вода, медична допомога та освіта. 3. Втрата робочих місць та доходів. Багато переселенців втрачають свої робочі місця та джерела доходу внаслідок конфліктів або природних катастроф, що може призвести до економічних труднощів. 4. Медичні проблеми. Переселенці можуть мати обмежений доступ до медичної допомоги, що може погіршити їхній стан здоров'я або спричинити поширення захворювань. 5. Доступ до освіти. Діти переселенців можуть мати обмежений доступ до освіти через конфлікти або відсутність шкіл у новому місці проживання. 6. Соціальна ізоляція: Внаслідок переселення, люди можуть втрачати зв'язки з родиною, друзями та спільнотою. Це може спричинити почуття самотності та відчуженості. 7. Страх і дискримінація. Внутрішні переселенці можуть зазнавати страху та дискримінації через свій статус переселенця. Вони можуть бути викриті насильству та зловживанням. 8. Невизнаність статусу. Деякі переселенці можуть стикатися з проблемами, пов'язаними з невизнанням їхнього статусу та права на захист від держави.

Залежно від конкретної ситуації і регіону, в якому відбувається переселення, ці проблеми можуть бути більш вираженими або менш вираженими. Їх розв'язання вимагає комплексного підходу, що включає в себе допомогу з боку уряду, громадських організацій та міжнародних спільнот.

Загальну основу сучасного міжнародно-правового регулювання у галузі захисту прав біженців складає: Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 1950 р., Конвенція про статус біженців 1951 р. і Протокол щодо статусу біженців 1967 р. В Україні прийнятий ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. Цей Закон відповідно до Конституції та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб (щодо роботи, освіти, медичного забезпечення, кредитів тощо). Проте в реаліях сьогодення більшості звичайних громадян складно вирішувати здавалося б елементарні питання: вони стикаються з відсутністю механізму реалізації норм законодавства щодо гарантування їхніх прав, корупцією тощо.

Це потребує комплексного та системного підходів до вирішення проблем, насамперед, належного фінансування вже розроблених і затверджених державних програм і стратегій, розробки та прийняття дієвого та, що найголовніше, забезпеченого відповідним бюджетом на його виконання Плану заходів з реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб і впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення. Водночас часткове вирішення окреслених проблем можна знайти на місцевому рівні, приймаючи місцеві програми соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади або включення питання підтримки і допомоги внутрішньо переміщених осіб до вже наявних місцевих цільових програм розвитку регіону чи населеного пункту.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

Арделян Д. Р.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

СЛОВЕСНИЙ ПОРТРЕТ ТА АНТРОПОМЕТРИЧНА РЕЄСТРАЦІЯ

Історія розвитку цих двох методів криміналістичної реєстрації сягає XIX ст., коли правоохоронна система потребувала чітких методів для висліджування злочинців, вкрадених або використаних ними предметів та їх ідентифікації. На впровадження антропометричної реєстрації вплинув розвиток технічних прийомів та засобів, що слугували для ідентифікації особи. Перші спроби в цьому напрямленні зробив Бельгійський вчений Адольф Кетле, який за основу взяв анатомічні розміри людського тіла. А. Кетле стверджував, що не існує двох однакових людей з абсолютно однаковою будовою тіла, навіть за зростом однакові зустрічаються у співвідношенні 1:4 [1, с. 58]. Так, попередником антропометричної реєстрації був метод реєстрації за прикметно-описовими системами. У 1829 році в Парижі було створено Кабінет судової ідентифікації. На кожного злочинця заводили картку, де значились його ім'я, кількість судимостей, опис зовнішності. Реєстраційні картки слугували встановленню особистості суб'єкта та його колишніх судимостей [2, с. 81].

Спираючись на прикметно-описову систему у 1879 р. Альфонс Бертильйон запровадив нову систему реєстрації злочинців. Базуючись на теорії А. Кетле про індивідуальність розмірів частин тіла він почав вимірювати засуджених, що в результаті стало основою для антропологічної реєстрації. Новизна цього методу і відмінність з методом реєстрації А. Кетле була в ретельності розроблених ним правил для вимірювання частин людського тіла, а ці результати заносились у відповідну антропометричну карту разом із відомостями особи. У 1882 р. паризька префектура запровадила у практику антропологічний метод реєстрації злочинців [3, с. 228].

У 1885 р. до цієї системи була утворена система ідентифікації – «словесний портрет» або ж «сигналістична фотографія». Його система фотографування відрізнялася тим, що зйомка проводилася з дотриманням конкретних і точно встановлених правил. Кожного злочинця фотографували анфас і у профіль обов'язково в 1/7 натуральної величини. У словесному портреті опис зовнішності особи, яка реєструється за певними правилами, за допомогою спеціального словника, форм зовнішніх органів людського тіла тощо. У 1895 році, після 10 років дослідження, вчення та удосконалення цих систем, на IV Міжнародному конгресі було прийнято резолюція про запровадження системи А. Бертильйона. Ці 2 методи об'єднали криміналістичну сферу ідентифікації у одну систему на континенті.

Наступним етапом у кримінальній реєстрації був на подальшому спрощенні ідентифікації потреб. «Відметанні» непотрібних класифікуючи ознак, введених А. Бертильйона. Основою у спрощенні була робота Р. А. Рейса «Словесний портрет. Впізнання та ототожнення особи за методом Альфонса Бертильйона», у якій він спростив «словесний портрет» і можливість цифрування його з метою передачі телеграфом.

Втратила ж своє значення антропологічна реєстрація з появою дактилоскопічної реєстрації. У 1899 р. система дактилоскопічної класифікації була представлена комісії вчених, де одержала позитивну оцінку [3, с. 230].

Отже чому ж антропологічна реєстрація втратила свою актуальність? Антропологічна реєстрація вимагала точного вимірювання різних фізичних параметрів, інтерпретації результатів та порівняння їх з іншими даними. Цей метод може бути менш надійним через можливі помилки в вимірюваннях або інтерпретації результатів. Розвитком технологій біометричної ідентифікації, таких як сканери відбитків пальців і системи розпізнавання обличчя, дактилоскопія та інші біометричні методи стали більш швидкими, надійними і доступними як для ідентифікації, так і для реєстрації та обміну.

Список використаних джерел

1. Пашко В. І. Становлення та розвиток кримінальної реєстрації. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal» Air and Space Law*. 2007. С. 58–61.
2. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинська Ю. А. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2016. 380 с.
3. Жолонко С. С. Розвиток криміналістичної реєстрації у XVIII–XIX ст. *Сучасні форми протидії девіантним проявам: кримінологічний, кримінально-виконавчий і криміналістичний аспекти*. 2017. С. 227–230.

Бевза Б. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МИРА, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

Злочини проти миру і міжнародного правопорядку відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду визнані як «найбільш ненависними злочинами», тому що уособлюють цілком серйозний та руйнівний вплив на людську гідність, принижують та спричиняють деградацію особистості». Такі злочини несуть загрозу не лише конкретній особі, а й людській спільноті, довіллю, бо порушують правила людського співжиття і вчинюються в особливо жорстоких формах протиправної поведінки [2, с. 5].

Розслідування щодо вказаних злочинів здійснюється на загальних підставах, хоча, в силу об'єктивних причин має певні особливості. Зокрема, мова йде про початок досудового розслідування, проведення слідчих дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та інші процесуальні дії. Розслідування злочинів проти миру і міжнародного правопорядку, воєнних злочинів під час воєнної агресії здійснюється за загальним порядком, втім має низку особливостей:

– згідно ст. 216 КПК розслідування злочинів, передбачених ст. 436, 437-447 КК належить до компетенції слідчих органів безпеки, тобто здійснюється слідчими СБУ [4].

– до ст. 615 КПК Законом № 2111-IX внесено зміни, і в п. 1 ч. 1 наразі передбачено, що в разі відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР, рішення про початок досудового розслідування приймається дізнавачем, слідчим або прокурором, про що вноситься постанова [4].

– згідно з новою редакцією ст. 615 КПК, при розслідуванні воєнних злочинів під час воєнного стану керівник органу прокуратури може санкціонувати: тимчасовий доступ до речей і документів, обшук та проведення негласних слідчих (розшукових) дій, накласти арешт на майно, продовжити строк досудового розслідування, санкціонувати одержання зразків для експертизи, привід або надати дозвіл на затримання з метою приводу, в разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень.

– докази воєнних злочинів часто містяться поза межами будівель (на вулицях) або в зруйнованих приміщеннях. Тому закон дозволяє слідчому проводити у таких випадках огляд місцевості, приміщення, речей та документів (ч. 1 ст. 237 КПК) [4].

Розслідування злочинів проти миру і міжнародного правопорядку, воєнних злочинів пов'язане із цілою низкою викликів: безпекові, логістичні, тактичні, комунікаційні, геополітичні [3, с. 2]. Таким чином, розслідування злочинів проти миру і міжнародного правопорядку, воєнних злочинів відбувається за загальним порядком, але має деякі особливості та потребує низку додаткових допоміжних засобів, через зовнішні обставини.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374.

3. Кравчук О., Бондаренко М. Досудове розслідування воєнних злочинів. *Вектор прав людини*. URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-09-wsa?fbclid=IwAR1eS6D0tKzh9aMyiqawD3v0loU14LeXgEEIEdwUbbBLIPs1t1GBhqQaQw> (дата звернення: 27.09.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.09.2023).

Беклеміщев С. О.

Класичний приватний університет
докторант

Абакумова Ю. В.

Класичний приватний університет
д.ю.н., доцент

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСУВАННЯ» НА ПРИКЛАДІ СТАТЕЙ 110-2, 111-1, 111-2, 256 ТА 258-5 КК УКРАЇНИ

У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) передбачено декілька статей, які встановлюють кримінальну відповідальність за фінансування тієї або іншої злочинної діяльності, зокрема: 1) фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України); 2) передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора (ч. 4 ст. 111-1 КК України); 3) добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 1 ст. 111-2 КК України); 4) сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності шляхом надання грошей та/або цінних паперів (ч. 1 ст. 256 КК України); 5) фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України).

Об'єктивна сторона кожного з вказаних кримінальних правопорушень так чи інакше вчинюється у формі фінансування певного передбаченого КК України суспільно небезпечного винного діяння (дії або бездіяльності), яке вчинюється суб'єктом кримінального правопорушення. Все це кримінальні правопорушення з формальним складом, тобто ті, які, визнаються закінченими з моменту вчинення суспільно небезпечного діяння, незалежно від наслідків. Також зазначені кримінальні правопорушення, фактично, є спеціальним видом пособництва злочинній діяльності, які, у зв'язку з їх підвищеною суспільною небезпечкою були виділені законодавцем у окремий склад. Відповідно до ч. 5 ст. 27 КК України пособником є особа, яка, зокрема, сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками [1]. Суть пособництва полягає в наданні допомоги виконавцеві або іншим співучасникам в процесі підготовки кримінального правопорушення або на стадії його вчинення шляхом створення реальної можливості здійснення або завершення такого кримінального правопорушення. Фінансування – це різновид сприяння вчиненню кримінального правопорушення, свого роду надання можливості вчинити інше суспільно небезпечне діяння. Так, відповідно до ст. 110-2 КК України кримінальній відповідальності підлягає особа за вчинення: фінансування дій, вчинених з метою

зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 1 ст. 110-2); фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 2 ст. 110-2). Згідно з приміткою до ст. 110-2 КК України фінансуванням дій, передбачених у цій кримінально-правовій нормі, є дії, вчинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення [1] задля: 1) зміни меж території або державного кордону України; 2) насильницької зміни чи повалення конституційного ладу; 3) захоплення державної влади. Тобто таке фінансування має визначені законодавцем злочинні цілі – фінансова допомога винним у вчиненні ними суспільно небезпечного кримінально-караного діяння. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» виражається у передачі матеріальних ресурсів вказаним в ній незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, тобто забезпечення матеріальними благами (майном). В свою чергу об'єктивна сторона пособництва державі-агресору (ст. 111-2 КК України) може виражатися у наданні допомоги державі-агресору, збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, шляхом добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України майном вважаються, зокрема, річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю та визнаються речовими правами [2]. А як зазначається у Постанові пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності». Майно – це: житлові будинки, квартири, предмети домашнього господарства, продуктивна й робоча худоба, засоби виробництва, виготовлена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого й виробничого характеру [3, с. 132]. Також поняття «майно» визначається як предмети матеріального світу, які перебувають у власності суб'єкта права (фізична або юридична особа, держава, територіальна громада тощо), у тому числі: окрема річ, сукупність речей, майнові права та обов'язки, гроші, цінні папери, а також майнові права на них [4, с. 781]. Тобто надання матеріальних ресурсів – це надання економічних ресурсів в матеріальній формі у вигляді предметів (майна), права на майно та у вигляді праці (дій майнового характеру). Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України) також може здійснюватись шляхом надання винним грошей, цінних паперів та іншого майна.

Під фінансуванням же тероризму (ст. 258-5 КК України) розуміється надання, збір чи зберігання будь-яких активів задля досягнення терористичних цілей, зазначених у диспозиції даної кримінально-правової норми. Поняття «активи» означає сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належить підприємству, фірмі, компанії (будівлі, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, вкладення в цінні папери, патенти, авторські права тощо), в які вкладено кошти власників та інших осіб [5, с. 90].

Отже, виходячи з зазначеного, фінансування злочинної діяльності може виражатися, зокрема, у наданні матеріальних ресурсів чи інших активів у вигляді речей матеріального характеру (рухомого або нерухомого майна, валютних цінностей, цінних паперів тощо), права на майно та вчинення дій майнового характеру на користь інших осіб, задля забезпечення злочинної діяльності останніх.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 10.10.2023).
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4> (дата звернення: 10.10.2023).
3. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. 4-те вид., із змін. і доп. Київ: Скіф., 2009. 536 с.
4. Юридична енциклопедія: у 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана. 2001. Т. 3. (К-М). 792 с.
5. Баличев О. Ю. Проблеми кваліфікації та визначення понятійного апарату злочинів, передбачених статтями 258-4 та 258-5 КК України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Т. 4. Вип. 6. С. 88–92.

Бондаренко А. І.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

Створення будь-яких теоретичних моделей в галузі криміналістики має базуватися на певних методологічних принципах. Ця теза застосовується і до формування концепції тактичних операцій. Важливо враховувати, що методологічною основою вивчення та судового розгляду у криміналістиці є матеріалістична діалектика, включаючи її закони і поняття. Залежно від мети дослідження використовуються різні принципи сучасної теорії пізнання, такі як системний, технологічний, функціональний, інформаційний та інші підходи. Використання системного підходу у розробці теоретичних основ формування та реалізації тактичних операцій забезпечує їх всебічне та глибоке дослідження.

Системний підхід передбачає виявлення всіх компонентів системи і їхніх функцій, а також вивчення зв'язків між ними. Всі ці елементи і їх функції визначають характер системи і її функціонування. Такий підхід включає аналіз взаємодії між елементами системи, їхню сутність та інші аспекти.

Мета впровадження розглянутого підходу полягає в тому, що він спонукає дослідника до системного розуміння реальності, змушуючи дивитися на об'єкт з точки зору його системної структури. Завершальною метою будь-якої системної діяльності є прийняття рішень, як на етапі проектування і планування систем, так і при їхньому управлінні. У цьому контексті системний аналіз можна розглядати як комбінацію загальної теорії систем, системного підходу і системних методів обґрунтування та прийняття рішень.

Зважаючи на вищесказане, можна зробити висновок, що тактичні операції також слід вивчати з системних позицій, оскільки ця криміналістична категорія має всі ознаки системного утворення і повинна розглядатися і аналізуватися як система. У спеціалізованій літературі наводиться докази того, що тактичні операції є системами, і їх головною властивістю є системність. У цьому контексті важливим є використання принципів та пізнавальних процедур системного підходу, що дозволить розглядати феномен тактичних операцій, як цілісність взаємопов'язаних елементів, їх функціонування і розвиток, що визначаються завданнями кримінального судочинства. Принцип системності забезпечує розроблення і практичне використання окремих аспектів теорії тактичних операцій у взаємозв'язку з іншими тактичними завданнями досудового розслідування.

В останні часи все більше наукових досліджень розглядає тактичні операції, як системи. Наприклад, вказується на необхідність створення загальної моделі тактичної операції з системного погляду. Зазначається, що системний аналіз використовується з метою прийняття рішень і для дослідження будь-якої системи, включаючи тактичні операції, для визначення кількості і змісту її елементів, встановлення їхніх взаємозв'язків, упорядкованості і т. д. Все це розкриває додаткові можливості в дослідженні такої криміналістичної категорії, як тактична операція. Застосування системного підходу є методологічною основою формування концепції тактичних операцій, що може підняти криміналістику на більш високий рівень теоретичної та методологічної розвиненості в цій галузі.

Список використаних джерел

1. Іспанкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 10.07.2023).

Борисенков В. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Правові підстави застосування спеціальної конфіскації та її зміст наведено в ст. 96¹ КК України. Спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого частиною першою статті 150, статтею 154, частинами другою і третьою статті 159⁻¹, частиною першою статті 190, статтею 192, частиною першою статей 204, 209⁻¹, 210, частинами першою і другою статей 212, 212⁻¹, частиною першою статей 222, 229, 239⁻¹, 239⁻², частиною другою статті 244, частиною першою статей 248, 249, частинами першою і другою статті 300, частиною першою статей 301, 302, 310, 311, 313, 318, 319, 362, статтею 363, частиною першою статей 363⁻¹, 364⁻¹, 365⁻² цього Кодексу.

Так, в 2022 році спеціальна конфіскація була застосована щодо 530 осіб. Зокрема за кримінальні правопорушення проти (далі к.п.) довкілля – щодо 207 осіб; за к.п. у сфері службової діяльності – щодо 142 осіб; проти власності – щодо 32 осіб; проти безпеки щодо 31 особи; за к.п. у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення – щодо 30 осіб; за к.п. в сфері господарської діяльності щодо 27 осіб; проти громадського порядку та моральності щодо 17 осіб; за злочини проти національної безпеки спеціальна конфіскація була застосована щодо 12 осіб [1].

Згідно з ч.2 цієї статті спеціальна конфіскація може застосовуватися на підставі ухвали суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності. У разі звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК) спеціальна конфіскація не застосовується (ч.3 ст. 96² КК України). Утім подекуди суди ігнорують цей припис закону.

Так, за вироком місцевого суду ОСОБА_1 засуджено за ч. 1 ст. 204 КК. Скасовано арешт автомобіля та повернуто його законному володільцю ОСОБА_1. За ухвалою апеляційного суду вирок місцевого суду щодо ОСОБА_1 скасовано, звільнено останнього від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 204 КК на підставі п. 2 ч. 1 ст. 49 цього Кодексу у зв'язку з закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, а кримінальне провадження щодо нього згідно з п. 1 ч. 2 ст. 284, ст. 417 КПК закрито. Застосовано спеціальну конфіскацію та примусово безоплатно вилучено у власність держави автомобіль. У касаційній скарзі захисник вказує на те, що згідно з ч. 3 ст. 96-2 КК виключається можливість застосування спеціальної конфіскації у разі звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК. Касаційний кримінальний суд у зв'язку з цим вказав, що відповідно до зазначених положень не може бути застосовано спеціальну конфіскацію та вилучено у власність держави автомобіль, оскільки ОСОБА_1 звільнено від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 204 КК у зв'язку із закінченням строків давності [2, с. 10–11].

Не виключається в цілому можливість застосування спеціальної конфіскації навіть у тих випадках, коли конфіскація майна, з огляду на його вартість, виглядає набагато суворішим заходом, ніж призначене покарання. Однак у таких випадках суд має навести належні аргументи, які обґрунтовують, з урахуванням обставин конкретної справи, що такий захід не порушуватиме наведені вище стандарти ЄСПЛ. При цьому до уваги можуть братися: вартість майна, що підлягає конфіскації, законність чи незаконність його походження; тяжкість і характер вчиненого злочину; наявність, розмір і характер завданої шкоди або шкоди, яка потенційно могла бути завдана злочинцем; вид і розмір призначеного покарання, тощо [3].

Список використаних джерел

1. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання в 2022 році (Форма № 6).
2. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо застосування спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_2022_01_11.pdf (дата звернення: 10.10.2023).
3. Постанова ВС у справі № 366/1872/17 (провадження № 51-1916 км18). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=74842644&red=1000036fa81c4d8d4f2ff5ffd9581a0ce59307&d=5> (дата звернення: 10.10.2023).

Вовк Д. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Статтю 111-1 Кримінального кодексу України (КК України) передбачено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність [1]. Ця кримінально-правова норма є новелою у кримінальному законодавстві України. Кримінальний кодекс України було доповнено статтю 111-1 «Колабораційна діяльність» згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» № 2108-IX від 03.03.2022 р. [2].

Відповідно до ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності особи є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим КК [1]. Складу кримінального правопорушення, як і будь-якій категорії, притаманні певні обов'язкові ознаки, а у даному випадку, відповідно до теорії вітчизняного кримінального права – елементи, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Досліджуючи склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК, необхідно особливу увагу приділити такому елементу складу як суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це його психологічний зміст. Визначення даного елемента складу кримінального правопорушення завжди пов'язується з психічним ставленням особи, яке розглядається та враховується відносно вчиненого суб'єктом суспільно небезпечного діяння та його наслідків, і яке характеризується конкретною формою вини. Суб'єктивна сторона, як елемент складу кримінального правопорушення, включає в себе такі ознаки як вина, мотив та мета його вчинення.

Ґрунтуючись на змісті ст. 23 КК «Вина», ст. 24 КК «Умисел і його види» і ст. 25 КК «Необережність та її види» можна дійти висновку, що особа діє умисно, якщо вона усвідомлює характер вчиненого діяння та передбачає його можливі наслідки. Тобто вона розуміє не тільки суспільну небезпеку вчинюваного нею кримінального правопорушення, але й має уявлення про можливу шкоду, яка може бути спричинена вчиненням. Поняття «мотив» та «мета» вчинення кримінального правопорушення у вітчизняному кримінальному законодавстві не визначається. У науці кримінального права ці категорії характеризуються наступним чином: мотив – це певне спонукання особи до вчинення суспільно небезпечного діяння; мета – це бажання особи, яка вчинює суспільно небезпечне діяння, досягти певних шкідливих наслідків [3, с. 147]. Вина є обов'язковим елементом суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, а додатковими виступають мотив та мета.

Необхідно відзначити, що кримінальне правопорушення «колабораційна діяльність» характеризується умислом. Про це свідчить характер чинених винних дій. У відповідних частинах ст. 111-1 КК України законодавець наголошує на тому, що дії, передбачені даною кримінально-правовою нормою вчинюються на основі добровільності. Це, зокрема частини 2, 5 та 7 ст. 111-1 КК України. Якщо особа здійснювала відповідні дії не добровільно, а під примусом, склад правопорушення відсутній. Тобто особа має усвідомлювати, що здійснює певні дії на користь країни агресора та бажати вчинити саме таким чином. Суб'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення характеризується прямим або непрямым умислом щодо можливих наслідків. У частині складів правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України важливе значення для кваліфікації має мета вчиненого: за ч. 3 – мета «пропаганда»; за ч. 6 – мета «організація та проведення заходів або/та активна участь в них задля: підтримки держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України» (за відсутності ознак державної зради). Мотив же вчинення цього правопорушення на кваліфікацію не впливає. Законодавець його не визначає.

Наприкінці хотілося б зазначити, що особи, які знаходяться в окупації поставлені в дуже складне становище. Практично повсякденно існує загроза їхньому життю, здоров'ю, свободі. Це ж стосується рідних та близьких цих осіб. У відношенні людей на окупованих територіях може застосовуватись жорсткий примус до співпраці з окупантами. Тому, на нашу думку, у кожній частині ст. 111-1 КК України необхідно передбачити ознаку «добровільності» чиненого протиправного суспільно-небезпечного діяння.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 04.10.2023).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення: 10.10.2023).

Волочай О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПИТАННЯ ВІДМІННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 258-3 КК УКРАЇНИ, ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Статтею 258-3 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено кримінальну відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Таке злочинне діяння карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без неї [1]. Даний злочин слід відрізнити від інших суміжних складів кримінальних правопорушень.

Статтями 258-3, 255, 257 та 260 КК України встановлено кримінальну відповідальність за створення тієї чи іншої злочинної групи: терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3), злочинної спільноти або злочинної організації (ст. 255), банди (ст. 257), не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260). Виходячи зі змісту диспозицій цих кримінально-правових норм та ст. 28 КК України, всім цим злочинним угрупованням притаманні відповідні загальні ознаки організованої групи чи злочинної організації та наявність спеціальних ознак, таких як: спеціальна мета створення (вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину – для злочинної організації, напад на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб – для бандитизму, вчинення терористичного акту або здійснення терористичної діяльності – для терористичної групи чи терористичної організації).

Слід зазначити, що, наприклад, створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, не переслідує особливої цілі та не характеризується спеціальним мотивом. Мета та мотив цього злочину можуть бути різними та не впливають на кваліфікацію. Також можна назвати наступні відмінності розглядуваних кримінальних правопорушень: озброєність банди, наявність спеціальної форми зорганізованості – організаційна структура військового типу для воєнізованого формування та наявність у розпорядженні злочинного угруповання придатної для використання вогнепальної, вибухової чи іншої зброї – для збройного формування. До основних же загальних ознак досліджуваних злочинних утворень відносяться: кількісна ознака (три і більше особи, які є учасниками терористичної групи); стійкість; наявність єдиного плану вчинення злочину; розподіл ролей між учасниками; спрямованість на неодноразове вчинення злочину; спрямованість на досягнення єдиного плану, відомого всім учасникам групи (організована група), та: кількісна ознака (5 або більше осіб); стійкість; ієрархічність; наявність попередньої змови між учасниками про спільну діяльність для вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп; можливість наявності в складі такої організації структурних частин чи підрозділів; мета об'єднання – вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп (злочинна організація) (ч. 3 та ч. 4 ст. 28 КК України).

Щодо основних ознак злочинних угруповань, то дехто з науковців додержуються думки, що таку ознаку як вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів взагалі слід виключити з законодавчого визначення поняття злочинної організації [2, с. 136]. Але тоді виникає питання, а за якими ознаками відмежовувати організовану групу від злочинної організації, і в чому ж тоді полягає більш висока суспільна небезпечність останньої?

Законодавець, враховуючи особливу суспільну небезпечність терористичної групи чи терористичної організації, передбачив ще одну особливість в ознаках цих угруповань – кількісну. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» терористична група має складатися з двох і більше осіб, а терористична організація – трьох і більше [3]. Це враховуючи, що у ч. 3 ст. 28 КК України наголошується: «злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи» [1], а ч. 4 цієї норми передбачено, що: «злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп» [1]. Тож можна сказати, що основною відмінністю терористичної групи чи терористичної організації є кількісна ознака та спеціальна мета створення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 01.10.2023).
2. Вознюк А. А. Мета створення терористичної групи та організації. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1 (29). С. 134–142.
3. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 25. Ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 10.10.2023).

Гаврилов Ю. Г.
Класичний приватний університет
докторант

Абакумова Ю. В.
Класичний приватний університет
д.ю.н., доцент

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ТА ІНШИМИ ГАЛУЗЯМИ ПРАВА УКРАЇНИ

Однією з основоположних функцій держави є захист природного права людини на життя та здоров'я. Згідно зі ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини [1]. Відповідно ж до ст. 49 Основного Закону кожній людині гарантується право на охорону її здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. При цьому охорона здоров'я людини забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Медична допомога, у державних і комунальних закладах охорони здоров'я, має надаватися безоплатно. Відповідно до національного законодавства мережа таких закладів не може бути скорочена [1]. Тобто держава зобов'язана створювати всі необхідні умови не тільки для охорони життя та здоров'я людини, але й для доступного і ефективного медичного обслуговування громадян України.

Питання щодо забезпечення права на охорону здоров'я людини в нашій державі регулюються нормами різних галузей права. Так, у Глави 21 Цивільного кодексу України (ЦК) «Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи» зазначається, що кожна фізична особа має право на: 1) медичну допомогу (ст. 284 ЦК); 2) інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285 ЦК); 3) таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦК) [2]. А у ст. 287 ЦК визначаються права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я: 1) право на допуск до особи членів її сім'ї, інших медичних працівників, опікуна чи піклувальника, нотаріуса, адвоката; 2) право на допуск до неї священнослужителя для здійснення богослужіння та релігійного обряду [2].

Право людини на охорону її здоров'я забезпечується також кримінально-правовими нормами. Зокрема Кримінальним кодексом України (КК) передбачено кримінальну відповідальність за: 1) неналежне виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою, що є небезпечною для життя людини (ч. 1 ст. 131 КК); 2) розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самочинно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та його результатів, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків (ч. 1 ст. 132 КК); 3) незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи (ч. 3 ст. 134 КК); 4) примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 4 ст. 134 КК); 5) ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленними правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого (ч. 1 ст. 139 КК); 6) невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого (ч. 1 ст. 140 КК); 7) проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо ці дії спричинили смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки (ч. 1 ст. 141 КК); 8) незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров'я (ч. 1 ст. 142 КК); 9) умисне порушення встановленого законом порядку застосування трансплантатів анатомічних матеріалів людини, що спричинило істотну шкоду здоров'ю потерпілого (ч. 1 ст. 143 КК); 10) вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації (ч. 2 ст. 143 КК); 11) насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора (ч. 1 ст. 144 КК); 12) умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки (ч. 1 ст. 145 КК) [3]. Також і у Главі 5 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено юридичну відповідальність за правопорушення в галузі охорони здоров'я населення, наприклад: ст. 42-4 «Порушення встановленого порядку реалізації (відпуску) лікарських засобів»; ст. 44-2 «Порушення обмежень, встановлених для медичних і фармацевтичних працівників під час здійснення ними професійної діяльності»; ст. 45-1 «Порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів» [4]. Такі кримінальні правопорушення та адміністративні проступки посягають на права людини та громадянина, закріплені Конституцією України та іншими нормативними актами. Одним з невід'ємних прав особи є право на отримання медичної допомоги, реалізація якого, у значній кількості випадків, стикається не тільки з порушенням прав та свобод, але й з такими нагальними складнощами як фінансування медичного обслуговування та недосконалість системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 27.02.2023).

2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4> (дата звернення: 27.02.2023).

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 27.02.2023).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Дод. № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 27.02.2023).

Гамора О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор Денисов С. Ф.

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Сучасна торгівля людьми як один із найбільш жорстоких і цинічних видів організованої злочинної діяльності, що спрямований проти людини, становить надзвичайно серйозну гуманітарну, економічну та міграційну проблему, так само, як і проблема транснаціональної злочинності. У XXI ст. торгівля людьми є одним із найбільш брутальних, ганебних та варварських порушень прав і свобод людини. І одночасно – це найшвидше зростаюча злочинна індустрія у світі. Рада Європи констатує, що торгівля людьми досягла масштабів епідемії за останні десять років, з річним глобальним ринком близько 42,5 млрд. USD. За оцінками ООН, близько 2,5 млн осіб з 127 різних країн є об'єктом торгівлі людьми в усьому світі. За останніми оцінками Міжнародної організації праці, кількість жертв примусової праці, у тому числі примусової сексуальної експлуатації, становить 20,9 млн осіб по всьому світу, з них 5,5 млн – діти. Ці обставини зумовлюють важливість дослідження проблеми вченими різних галузей наук – соціологами, психологами, юристами та практиками у сфері національної безпеки.

Протидія торгівлі людьми – це система державно-управлінських заходів, що вживаються шляхом координації та взаємодії між органами державної влади, які у межах своїх повноважень беруть або можуть брати участь у виконанні завдань щодо своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних загроз або небезпек людині чи громадянину, що призводять до торгівлі людьми. Система управління у сфері протидії торгівлі людьми – це комплекс теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, оперативно-розшукових, науково-технічних, ресурсних та інших заходів, що реалізується органами державної влади, які у межах своїх повноважень беруть або можуть брати участь у виконанні завдань, спрямованих на попередження протидії торгівлі людьми, з метою захисту людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки за умови об'єктивного розмежування повноважень основних суб'єктів системи, їх взаємодія у ході протидії торгівлі людьми.

Системний аналіз нормативно-правової бази щодо реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми свідчить, що конституційні норми щодо протидії торгівлі людьми в Україні здійснюються за допомогою відповідних компетентних у цій сфері органів державної влади та органів місцевого самоврядування шляхом визначення виключно законами України правового режиму щодо прав і свобод людини, захисту людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності та особистої безпеки і стали базовими для нормативно-правового регулювання державного управління у сфері протидії торгівлі людьми.

Основою ефективної державної політики у сфері протидії торгівлі людьми має стати принципова структура формування та реалізації державної політики на основі узагальнення європейського досвіду державного управління та теоретичних наукових розробок і практичних здобутків у цій площині.

Перспективними напрямками щодо вдосконалення механізмів державного управління для вирішення існуючих проблемних питань, які виникають у сфері протидії торгівлі людьми в Україні є: спільне опрацювання компетентними органами державної влади єдиного реєстру; адаптація національного законодавства до кращих європейських практик у цій сфері; реалізація комплексних та системних державно-управлінських заходів щодо профілактики торгівлі людьми; запровадження сучасних систем управління заходами по боротьбі з торгівлею людьми та фіксації злочинів, використовуючи автоматизовані та високотехнологічні можливості.

Модель механізмів державного управління у цій сфері поєднує ефективні державно-управлінських механізми, спрямовані на попередження торгівлі людьми; боротьбу із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми; надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, що гарантовано забезпечуватимуть захист суспільства від торгівлі людьми та їх соціальних наслідків.

Ганжа О. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Марценюк О. Г.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХОДУ

Звільнення від покарання та його відбування є інститутом Загальної частини Кримінального права. Він являє собою сукупність правових норм, які в сприятливому для засудженого напрямі регулюють питання щодо відбування (не відбування) покарання, призначеного йому обвинувальним вирокком суду чи визначеного іншим правозастосовчим документом.

Загалом закон не може передбачити всіх особливостей конкретного випадку вчинення злочину, а двох однакових злочинів не існує. В зв'язку з цим закон надає суду певні повноваження щодо врахування певних обставин конкретного випадку для справедливого вирішення тієї чи іншої кримінальної справи. З одного боку, ця справедливість є об'єктивною щодо гуманності та доцільності покарання, оскільки закладена у самому законі, з іншого – суб'єктивною, адже полягає у дорученні прийняття рішення про належне застосування законів неупередженим і висококваліфікованим суддям.

Ці два положення визначені статтею 74 КК України, за якою звільнення засудженого від покарання або подальшого його відбування, заміна більш м'яким, а також пом'якшення призначеного покарання, крім звільнення від покарання або пом'якшення покарання на підставі Закону України про амністію чи акту помилування може застосовуватися судом у випадках, передбачених Кримінальним Кодексом України.

Відмінністю інституту звільнення від покарання та його відбування від будь-яких різновидів звільнення від кримінальної відповідальності полягає в тому, що в межах інституту звільнення від покарання та його відбування особа в тій чи іншій мірі несе кримінальну відповідальність і остання лише пом'якшує або може бути пом'якшена, а в межах інституту звільнення від кримінальної відповідальності особа не несе такої відповідальності взагалі.

Для визнання такої особи такою, що більше не вважається суспільно небезпечною, необхідно встановити, що після вчинення нею злочину вона поводитись бездоганно і сумлінно ставилась до праці. Це повинно мати місце протягом відносно тривалого часу. Тільки в цьому випадку можна говорити про формування у особи позитивних стійких навичок і установок, які б свідчили про її виправлення і недоцільність відбування нею покарання. При цьому суд враховує три обов'язкові обставини, а саме:

- особа вчинила злочини невеликої або середньої тяжкості;
- особа після вчинення злочину поводитись бездоганно і сумлінно ставилась до праці;
- на час розгляду справи в суді особу не можна вважати суспільно небезпечною.

Під звільненням від кримінального покарання слід розуміти заохочувально-реабілітаційний кримінально-правовий захід, застосуванням якого реалізується положення сучасного кримінального закону про необхідність диференціації кримінальної відповідальності, змістом якого є відмова держави від здійснення функції кари відносно особи, визнаної винною у вчиненні правопорушення і який застосовується виключно з підстав, передбачених кримінальним законом і у порядку, визначеному кримінально-процесуальним законодавством.

Гасанов Ш. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Дьоменко С. В.

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРУ

Стаття 111-2 Кримінального кодексу України (КК України) передбачає кримінальну відповідальність за пособництво державі-агресору, тобто умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора [1].

Обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення, без якого взагалі не можливо вести мову про факт вчинення злочинного діяння, є його об'єктивна сторона, тобто сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, що характеризують зовнішній прояв злочинного діяння, яке посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а крім того – об'єктивні умови такого посягання [2, с. 88].

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, як і будь-яка правова категорія, має свої ознаки, серед яких виділяються обов'язкові та додаткові. До таких ознак у теорії кримінального права відносять: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); суспільно небезпечні наслідки такого діяння; причинний зв'язок між діянням та суспільно небезпечними наслідками, що настали. Більшість науковців вважають суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність) обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, а наслідки, причинний зв'язок, а також такі ознаки як спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення – додатковими.

Основна проблема при визначенні ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 111-2 КК України в тому, що її диспозиція сформульована дещо розмито. Виходячи зі змісту цієї кримінально-правової норми розглядуваний злочин вчинюється шляхом надання допомоги державі-агресору, збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора шляхом: 1) реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; 2) добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Поняття «допомога», взагалі, в українській мові, розглядається як: сприяння, підтримка в чому-небудь; матеріальна підтримка; захист, порятунок у біді; сприяння в лікуванні, полегшення страждань [3]. Тобто, можна зазначити, що злочин, передбачений ст. 111-2 КК України полягає у будь-якому сприянні державі-агресору, зокрема і матеріальному. Поняття «реалізовувати (реалізація)» можна визначити наступним чином: здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя, виконувати завдання, плани тощо [3]. Під поняттям «підтримка» розуміється дія за знач. підтримати, підтримувати, а саме: те, що підтримує (у 1-му значенні) кого-, що-небудь, служить опорою комусь, чомусь; забезпечення, надання необхідних засобів у процесі створення, проектування об'єкту, системи; супроводження об'єкта, системи у процесі експлуатації; те, що зберігає чию-небудь життєздатність, підкріплює, зміцнює кого-небудь; те, що вселяє впевненість, підбадьорює [3].

Фактично, такі діяння мають певну схожість з пособництвом злочину, яке виділено законодавцем у окремому статтю Особливої частини КК України (ч. 5 ст. 27 КК України). Тобто «реалізація» або «підтримка», на яких наголошено у диспозиції ст. 111-2 КК України можуть виражатися у будь-якому сприянні окупантам та державі-агресору щодо досягнення ними своєї злочинної мети, зокрема шляхом: 1) надання порад чи вказівок

щодо вчинення злочину; 2) надання за для цього засобів чи знарядь; 3) усуненням перешкод; 4) переховування злочинців (окупантів); 5) надання фінансової допомоги (матеріальних ресурсів чи інших активів) тощо.

При цьому досліджуваний злочин є злочином з формальним складом. Тобто можливі суспільно-небезпечні наслідки вчиненого злочину не впливають на кваліфікацію. Досліджуване кримінальне правопорушення є закінченим з моменту початку допомоги державі-агресору, збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 13.04.2023).

2. Агєєв М. М., Бахуринська О. О., Альошин Д. П. Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. О. О. Кашкарова, В. А. Робака. Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав. 2010. 364 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <http://links.i.ua/site/2054786703> (дата звернення: 13.04.2023).

Гладкий І. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант

наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 173 КК УКРАЇНИ

Частиною 1 ст. 173 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачено кримінальну відповідальність за грубе порушення угоди про працю, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, а також окремим громадянином або уповноваженою ними особою шляхом обману чи зловживання довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої угодою, а також, за вчинення таких саме дій стосовно громадянина, з яким укладено угоду щодо його роботи за межами України (ч. 2 ст. 173 КК) [1].

Угода про працю – укладений трудовий договір (контракт) між працівником і власником підприємства, установи, організації, або уповноваженим ним органом, за яким працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цим договором, а власник або уповноважений ним орган зобов'язується виплачувати працівнику заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи [2, с. 96]. Відповідно до ст. 39 проекту Трудового кодексу України (далі – ТК) трудовий договір – це угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується особисто виконувати роботу (трудова функція), визначену цією угодою, з додержанням правил внутрішнього трудового розпорядку, під керівництвом та контролем роботодавця, а роботодавець – надати працівникові роботу за цією угодою, забезпечувати безпечні й здорові умови праці, належні санітарно-побутові умови та своєчасно і в повному обсязі виплачувати заробітну плату [3].

Згідно з диспозицією ст. 173 КК порушення такої угоди про працю повинно мати грубий характер, тобто істотно порушувати права потерпілого. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення є спосіб його вчинення, яким можуть виступати: обман; зловживання довірою; примус до виконання роботи, не обумовленої угодою.

Обман полягає у повідомленні особі завідомо неправдивих відомостей або приховування певних відомостей, повідомлення яких мало б суттєве значення для поведінки потерпілого з метою ввести останнього в оману. Зловживання ж довірою – це злочинне використання довіри з боку потерпілого. Довіра особи щодо злочинця може виникати, зокрема, і у зв'язку з якимись особливими відносинами між ними. Це може бути наявність дружніх стосунків, родинних зв'язків тощо. Обман або зловживання довірою, як форма реалізації об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 173 КК, може стосуватися, зокрема, розміру нарахованої заробітної плати, отримання потерпілим премії та іншого.

Примус до виконання роботи, не обумовленої угодою може полягати у застосуванні до особи погрози насильством, звільненням чи інший протиправний вплив на потерпілого з боку службової особи підприємства, установи, організації з метою примусити її виконувати роботу, яка не обумовлена угодою про працю.

Якщо грубе порушення угоди про працю вчинюється шляхом обману або зловживання довірою, то подібне діяння може містити, також, об'єктивні ознаки такого злочину як шахрайство (ст. 190 КК). Якщо ж воно вчинюється шляхом примусу до виконання роботи, не обумовленої угодою – то може містити об'єктивні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 172 КК «Грубе порушення законодавства про працю» (зокрема якщо об'єктивна сторона вчиненого включала в себе погрозу звільненням). Слід зазначити, що законодавець виділив в окремий спеціальний склад такий різновид грубого порушення законодавства про працю як «Грубе порушення угоди про працю». Тож його вчинення будь-яким з передбачених диспозицією ст. 173 КК способів повністю охоплюється складом даного кримінального правопорушення та не потребує додаткової кваліфікації за статтями 190 чи 172 КК України. При цьому, якщо примус до виконання роботи, не обумовленої угодою, полягає у вчиненні дій, які самі по собі є кримінально караними, то вчинене службовою особою необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, а саме: за ст. 173 КК та відповідними статтями, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти здоров'я особи, наприклад, ст. ст. 125, 126 КК тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 19.07.2023).

2. Іваненко О. А. Деякі аспекти поняття трудового договору та його змісту. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 95–100.

3. Проект Трудового кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF0US00A> (дата звернення: 19.07.2023).

Гладченко Д. М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
наук. кер. – д.ю.н., професор Юзікова Н. С.

ЩОДО ДИНАМІКИ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН РОЗДІЛУ XIX ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Перманентний процес адаптації кримінального законодавства України до реалій, зумовлених збройною агресією російської федерації, значно активізувався із початком російського повномасштабного вторгнення та не міг оминати такий надважливий інструмент забезпечення правопорядку та військової дисципліни в національних військових формуваннях України як кримінально-правовий інститут військових кримінальних правопорушень, який регламентовано нормами розділу XIX Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Перші зміни до нормативно-правової бази військових кримінальних правопорушень в умовах повномасштабної збройної агресії здійснено прийняттям Закону України від 03.03.2022 № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», що впровадив більш сувору санкцію ст. 432 КК України.

Наступним кроком нормотворця став Закон України від 13.12.2022 № 2839-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» (далі - № 2839-IX), яким було посилено кримінальну відповідальність за вчинення окремих кримінально-протиправних діянь, передбачених розділом XIX Особливої частини КК України, шляхом встановлення більш суворого покарання та зміни особливостей їх призначення, визначених Загальною частиною КК України.

Закон України від 21.03.2023 № 3000-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» своїми нововведеннями вперше розширив усталене коло спеціальних суб'єктів військових кримінальних правопорушень, регламентоване ст. 401 КК України.

Водночас Законом України від 13.07.2023 № 3233-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у карантні кримінальних правопорушень» не тільки виправлено технічну помилку у п. 2 примітки до ст. 425 КК України, але й врівноважено суворі кримінально-правові заходи Закону № 2839-IX пом'якшенням кримінальної відповідальності за найбільш поширене військове кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407 КК України.

А останніми за хронологією (станом на листопад 2023 р.), але не останніми за значенням, стали новели кримінально-правового інституту військових кримінальних правопорушень, впроваджені Законом України від 06.09.2023 № 3380-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінально-виконавчого кодексу України щодо удосконалення положень чинного законодавства в частині кримінальної відповідальності за скоєння військових кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушеннями правил експлуатації бойових чи спеціальних машин, виконання польотів чи підготовки до них, кораблеводіння», якими законодавець змінив або виклав у новій редакції ст. ст. 415 – 417 КК України (вперше з моменту прийняття первинної редакції КК України 2001 р.).

Отже, в умовах російської повномасштабної збройної агресії активно реалізується законодавче вдосконалення положень КК України про військові кримінальні правопорушення, першочергово спрямоване на забезпечення ефективної діяльності національних військових формувань України.

Голуб О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 256 КК УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 256 Кримінального кодексу України (далі – КК України) особа підлягає кримінальній відповідальності за заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності шляхом надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів, а також заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій по створенню умов, які сприяють їх злочинній діяльності [1].

Відповідно до вітчизняної кримінально-правової науки будь-яке кримінальне правопорушення характеризується наявністю обов'язкових елементів, таких як: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона.

Основоположною ознакою кримінального правопорушення виступає його об'єкт. У науці кримінального права під об'єктом злочину розуміють, зазвичай, певне благо (чи суспільні відносини) на яке спрямоване діяння винної особи, тобто те, чому спричиняється шкода або створюється реальна загроза такого спричинення [2, с. 34]. У науці кримінального права, під час визначення об'єкта того чи іншого кримінального правопорушення (злочину), науковці звертаються, здебільшого, до так званих вертикальної та горизонтальної класифікації, відповідно до яких виділяються загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти кримінального правопорушення. В свою чергу безпосередній об'єкт поділяється на безпосередній основний та безпосередній додатковий (обов'язковий та факультативний).

Необхідно значати, що кримінальну відповідальність за досліджуване кримінальне правопорушення передбачено ст. 256, яка знаходиться у Розділі IX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки». Тобто законодавець визначив, що дане кримінальне правопорушення посягає, в першу чергу, на громадську безпеку, що є її родовим об'єктом. А, оскільки, досліджуваний злочин посягає на

громадську безпеку, як конкретні суспільні відносини, які поставлено під кримінально-правову охорону закону про кримінальну відповідальність, і яким заподіюється шкода даним злочиним, можна зазначити, що безпосередній об'єкт розглядуваного кримінального правопорушення є ідентичним родовому об'єкту.

Визначаючи додатковий об'єкт досліджуваного кримінального правопорушення необхідно зазначити, що відповідно до ст. 256 КК України воно полягає у заздалегідь не обіцяному сприянні учасникам злочинних організацій та укривті їх злочинної діяльності шляхом надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів, а також заздалегідь не обіцяному здійсненні інших дій по створенню умов, які сприяють їх злочинній діяльності. Фактично цей злочин є пособництвом злочинній діяльності злочинної організації. Відповідно до ст. 255 КК України кримінально-караним є створення злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами, участь у злочинній організації та створення злочинної спільноти, тобто об'єднання двох чи більше злочинних організацій, керівництво такою спільнотою [1]. Згідно з ч. 4 ст. 28 КК України кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництвом чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп [1]. Більшість тяжких чи особливо тяжких злочинів, передбачених КК України, пов'язані з посяганням на життя чи здоров'я людини (людей). Тож як додатковий факультативний об'єкт злочину, передбаченого ст. 256 КК України можна розглядати життя та здоров'я людини. Це також можуть бути і інші суспільні цінності, в залежності від фактично вчинених злочинних діянь злочинною організацією, зокрема: національна безпека України; воля, честь та гідність особи; статева свобода та недоторканість; відносини власності; авторитет органів державної влади; мир; безпека людства; міжнародний правопорядок та інше.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 12.06.2023).
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Климента. Київ : Юридична думка, 2004. 352 с.

Гончаренко О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Марценюк О. Г.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Класифікація злочинів – поділ злочинів на певні групи, залежно від визначених у кримінальному законодавстві ознак, які впливають на покарання особи визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення [1].

Вчинок – це головний елемент людських взаємовідносин, в якому проявляється особистість людини, її гарні й погані якості, ставлення до суспільства, до оточуючого світу. Вчинки поділяються на правомірні та неправомірні. Правомірні – тобто ті, які відповідають нормам моралі й нормам права, вимогам закону. Протилежною правомірній поведінці є неправомірною, тобто та, яка суперечить закону.

Наукове визначення поняття злочину не таке «консервативне», як законодавче, оскільки закон, як правило, змінюється не так вже й часто, а соціально-політичні умови життя суспільства, його ідеологія, політика є більш мінливим. Практичне значення поняття злочину полягає у тому, що воно окреслює коло кримінально караних діянь, дає злочині чітку суспільно-політичну характеристику, вказує на його соціальну спрямованість і суспільну небезпечність, викриває зміст тих суспільних благ (цінностей), які виступають його об'єктом, виконує роль міри (масштабу) для відмежування злочину від інших правопорушень [2].

Ступінь суспільної небезпечності діяння як головна розмежувальна ознака між злочинами та іншими правопорушеннями визначається всіма його ознаками: формою і видом вини, мотивом і метою, способом, місцем, обстановкою вчинення діяння і його наслідками. Законодавцем, найчастіше, розмежування здійснюється за наслідками вчинення діяння і, перш за все, за розміром заподіяної шкоди.

Таким чином, важливим для науково-обґрунтованого розділення предметів і явищ потрібно визнати вичерпне знання про предмет класифікації, яке досягається при пізнанні сутності явища, у його порівнянні з іншими об'єктами, що підлягають класифікації. Потребує уваги принцип розвитку, у відповідності з яким предмети, об'єкти і явища, які досліджуються, необхідно розглядати в русі, у динаміці та зміні. Даний принцип потребує врахування якісних і кількісних сторін об'єктів, що класифікуються, їх єдності, взаємних переходів і змін. Необхідно враховувати зміни у соціальному житті, у науці та техніці.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : НУВС, 2020. 428 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : КНТ, 2023. 932 с.

Гринік А. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ОКРЕМІ ВИМОГИ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тематика негласних слідчих (розшукових) дій є досить складною, але надзвичайно актуальною на сьогодні у зв'язку з проголошеною боротьбою з корупцією в державі. Але негласні слідчі (розшукові) дії

проводяться не лише у справах про корупцію, вони також використовуються при розслідуванні інших видів злочинів.

Відповідно до частини третьої статті 246 КПК України постанову про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, встановлених КПК України, – слідчий суддя, за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Згідно частин третьої-четвертої статті 246 КПК України слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про рішення про проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій і про досягнуті результати. Прокурор має право заборонити провадження або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Лише прокурор має право приймати рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину. Так, у частині п'ятій статті 246 КПК України передбачено, що в ухвалі про проведення негласної слідчої (розшукової) дії встановлюється строк її виконання. Право на проведення негласних слідчих (розшукових) дій є правом слідчого, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважених оперативних підрозділів. За постановою слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися й інші особи [1, с. 64].

Доказування у кримінальному провадженні здійснюється шляхом збирання, дослідження та оцінки доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для певного кримінального провадження. Законодавець надав прокуратурі право збирати докази, поряд з іншими видами, передбаченими частиною другою статті 93 КПК України, шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до частини 1 ст. 1 КПК України порядок у кримінальному судочинстві на території України визначається лише кримінально-процесуальними нормами України. Відповідно до частини 1 ст. 9 КПК України суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші посадові особи державних органів зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, вимог інших законодавчих актів.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що відповідно до положень частини 1 ст. 84 та ч. 1 ст. 86 КПК України, доказ є доказом і може бути визнаний допустимим лише у випадку, якщо він отриманий виключно у спосіб, встановлений положеннями КПК України. В інших випадках доказ не може бути визнаний доказом і не може бути визнаний допустимим. Згідно частини 2 ст. 86 КПК України, недопустимі докази не можуть використовуватися при ухваленні процесуальних рішень, суд не може на них посилається при ухваленні судових рішень. Тому судам необхідно звернути особливу увагу на порядок отримання слідчим і прокурором доказів у кримінальному провадженні та ретельно з'ясувати, чи були ті чи інші докази отримані відповідно до положень КПК України. Таке ж правило, безперечно, має стосуватися доказів, отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Корнієнко М. В., Тertiшник В. М. Доктринальні проблеми інституту негласних слідчих (розшукових дій). *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2016. № 4. С. 62–68.
2. Шерудило В. А. Процесуальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у особисте спілкування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 264 с.
3. Нескоромний Д. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: юридичні та фактичні підстави для їх проведення. *Львівський національний університет внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 303–312.
4. Терещук С. С. Система негласних слідчих (розшукових) дій та процесуальні підстави для їх проведення. *Право та безпека*. 2017. № 3 (66). С. 81–92.

Дембицька М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор Денисов С. Ф.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

У контексті перезавантаження вітчизняної системи антиделіктних органів забезпечення незалежності як засади організації та діяльності органів прокуратури має особливу доктринальну, законодавчу та прикладну актуальність. В Україні відбулася реформа прокуратури, спрямована на кадрове оновлення та вдосконалення територіальної організації прокуратури шляхом створення нових районних та обласних прокуратур. Значна увага в процесі реформи приділялася гармонізації правової бази органів прокуратури до міжнародних та європейських стандартів. У 2021 було фіналізовано реформу прокуратури через кадрове перезавантаження системи і великий процес зміни структури. У березні 2021 року почали діяльність нові окружні прокуратури та спеціалізовані прокуратури у військовій та оборонній сфері.

Система прокуратури України – сукупність утворюючих її органів, підрозділів, одиниць, що забезпечують діяльність та виконання покладених на неї конституційних завдань і функцій, побудована відповідно до державного устрою та адміністративно-територіального поділу України, складовими якою є 1) обласні та окружні прокуратури як базові елементи; 2) Генеральна прокуратура України як орган вищого рівня; 3) Спеціалізована антикорупційна прокуратура; 4) спеціалізовані прокуратури у військовій та оборонній сфері; 5) спеціалізовані підрозділи; органи самоврядування (Рада прокурорів України та орган, що здійснює дисциплінарне провадження); 6) інструменти громадського контролю.

Функція органів прокуратури як представника державних інтересів має субсидіарний характер. Прокурор є альтернативним суб'єктом звернення до суду. Він не може замінювати суб'єкта владних повноважень (орган державного управління / місцевого самоврядування), який має змогу захищати інтереси держави у межах своїх конституційних повноважень. Функція органів прокуратури в господарському, цивільному та адміністративному судочинстві є підпорядкованою, субсидіарною, і визначається необхідністю захисту суспільних і громадських інтересів, які тривалий час не захищалися або неналежно захищені іншими інституціями державного управління, конституційно уповноваженими на здійснення таких функцій, або за відсутності цих органів.

Основні міжнародні стандарти діяльності прокурорів знайшли своє відображення в засадах діяльності прокуратури України, які закріплені в ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», а також положеннях Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, затвердженому Всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 р.

Принципи діяльності прокуратури – це основні ідеї, що виходять із мети, цілей та завдань прокуратури, стосуються всіх сфер її діяльності, та організаційні основи побудови системи прокуратури; умови її функціонування; підходи до кадрового забезпечення; правові та моральні норми поведінки прокурорів при здійсненні ними посадових повноважень. Основоположні засади діяльності прокурора: незалежність, забезпечення прозорості діяльності органів прокуратури, забезпечення їх відкритості для громадського контролю, створення системи правових гарантій дотримання принципів презумпції невинуватості та політичної нейтральності в повсякденній роботі прокурорів.

Інструменти забезпечення індивідуальної незалежності прокурора умовно розділяємо на стимулювання (формально-правові процедури і особливий порядок призначення прокурорів; фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури; належне матеріальне, соціальне та пенсійне забезпечення прокурора) та обмеження (заборону займатися діяльністю, що перешкоджає виконанню обов'язків, підриває гідність влади або ставить під сумнів неупередженість дії суб'єктів владних повноважень; заборона належності до політичних партій та участі у політичній діяльності; заборона на здійснення мандату депутата парламенту).

Джаним А. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Шиян А. Г.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕВАГ СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Мета українського правосуддя полягає у забезпеченні того, щоб жоден невинуватий не був безпідставно обвинувачений та засуджений. Це питання спочатку вирішується на стадії досудового розслідування, а потім під час судового розгляду кримінального провадження.

Аналіз нинішнього стану правосуддя свідчить, що у вирішенні цих питань досить часто допускаються помилки. У більшості випадків цьому сприяє нерівність процесуальних повноважень сторін кримінального провадження, оскільки сторона захисту порівняно зі стороною обвинувачення наділена меншими можливостями щодо збирання (отримання) доказів, а також їх подання та дослідження.

Так, сторона захисту не може самостійно проводити слідчі (розшукові) дії: вона може їх тільки ініціювати перед слідчим, дізнавачем, прокурором. Останні досить часто безпідставно відмовляють у задоволенні заявлених клопотань. У таких випадках сторона захисту змушена звертатися зі скаргами до слідчого судді, на що витрачається багато часу і зусиль, що не завжди себе виправдовує, оскільки навіть після позитивного рішення слідчого судді посадові особи органів досудового розслідування їх виконання ігнорують.

Великою є проблема відкриття матеріалів досудового розслідування стороні захисту після завершення досудового розслідування і подальшого їх використання нею під час судового розгляду. Вона полягає в тому, що згідно з положеннями кримінального процесуального законодавства прокурор не надсилає до суду всі матеріали досудового розслідування, які були відкриті стороні захисту: він наділений правом самостійно вирішувати, що повинно досліджуватися в суді першої інстанції, а що ні. Це призводить до того, що сторона обвинувачення надсилає на розгляд суду тільки ті документи, які містять обвинувальні докази. Стороні захисту в таких випадках приходиться вживати додаткові заходи для того, щоб подати суду документи, якими спростовується обвинувачення (повністю чи частково) або пом'якшується покарання. Негативним наслідком такої ситуації є безпідставне затягування судового розгляду, а також порушення однієї із загальних засад кримінального провадження – розумність строків.

Як свідчать статистичні дані, судам і зараз притаманний обвинувальний ухил у вирішенні кримінальних проваджень. Так, виправдувальні вироки суди постановляють не більше одного відсотка з усіх прийнятих судових рішень, тобто правова позиція прокурора завжди переважає позицію сторони захисту, на яку суди у більшості випадків не звертають належної уваги.

Виходячи з викладеного, можна констатувати, що взаємодія суду, прокурора та адвоката-захисника ще не досягла вершин рівностороннього циклу, оскільки законодавство України не наділяє адвоката необхідними повноваженнями для того, щоб він став рівноправним суб'єктом кримінального провадження нарівні з прокурором. Тож, для вирішення цієї проблеми є доцільним внесення до Кримінального процесуального кодексу України таких правових положень, які б дійсно забезпечували адвоката-захисника повноваженнями щодо належного захисту прав, свобод та законних інтересів підозрюваного (обвинуваченого) і не знецінювали його роль у кримінальному судочинстві.

Джима О. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Марценюк О. Г.

АРЕШТ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Інтеграція України до Європейського союзу та світового співтовариства передбачають значні зміни в усіх сферах суспільних відносин. Це, безумовно, відбувається і у сфері відбування покарань. Умови, завдання, методи діяльності пенітенціарної служби повинні відповідати міжнародним стандартам. На наш погляд, вид кримінального покарання у вигляді арешту, також повинен в подальшому мати розвиток та відповідати сучасним викликам. Характерною рисою арешту є його відбування у спеціальних установах – арештних домах, які сьогодні у зв'язку із війсьними, політичними, економічними проблемами, недостатнім матеріально-технічним забезпеченням фактично ототожнюють слідчі ізолятори.

Системний підхід до визначення системи покарань дає можливість у повному обсязі окреслити всі її властивості, оскільки за цим підходом окреслюється не тільки перелік покарань, а й їх взаємодія одне з одним. Прикладами такого визначення можуть бути такі тези: система покарань – це сукупність передбачених кримінальним законом видів державного примусу, які знаходяться у відносинах взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємозамінності, здатних забезпечити досягнення цілей кари, загального та спеціального запобігання, а також виправлення злочинця, та які призначаються судом за конкретні злочини, виходячи з принципів кримінального права; система покарань це щось цілне, що відрізняється єдністю законодавчо розташованих елементів, які знаходяться у взаємозв'язку [1, с. 38].

Місце арешту в системі покарань визначається його суворістю (тяжкістю) видів покарання виступає одним з основних критеріїв щодо їхньої систематизації [82, с. 19]. Пропонується порівняти арешт та обмеження волі в Україні за критерієм суворості. Арешт має на меті ізолювати засуджену особу від суспільства, але досягає цього за допомогою більш суворого режиму в УВП (арештних домах). Тобто у даному випадку на перший план законодавець виводить мету кари засудженого.

Режим підвищеної суворості, який властивий арешту, переноситься засудженою особою більш важко, ніж несудовий, при обмеженні волі з характерними йому більш тривалими строками, на це вказують і дослідження практики. Це лише доводить викладене раніше – немає нічого більш суворого для особи, ніж фізично ізолювати її як істоту соціальну від суспільства.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : НУВС, 2020. 428 с.
2. Трубніков В. М. Арешт як вид кримінального покарання та особливості його застосування : монографія. Харків : НАВС, 2007. 288 с.

Єсаян Е. А.

Класичний приватний університет
аспірант

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Правозахисна функція, яка здійснюється через діяльність органів державної влади, спрямована на основну ціль – «реальне визнання й забезпечення ефективної дії принципу верховенства права в Україні» [1, с. 103]. Безпосередній правовий захист, що здійснюється державою через спеціальні інститути визнається одним з рівнів (четвертим) правоохоронної діяльності держави [2, с. 4].

Разом з тим, не всі органи державної влади визнаються власне правоохоронними органами у вузькому розумінні. Розгляд цього питання ускладнюється тим, що на сьогодні в правовій доктрині не визначено поняття правоохоронного органу, а лише вказується на правоохоронну функцію того чи іншого державного органу. Найбільш детально розуміння системи правоохоронних органів можна почерпнути з визначення «працівник правоохоронного органу», наданого Верховним Судом України. Зокрема суд акцентував на тому, що «Згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 18 квітня 2012 року № 10-рп/2012 поняття «працівник правоохоронного органу» необхідно визначити відповідно до розуміння ознак цього суб'єкта злочину лише за містом його застосування у КК. Так, визначаючи поняття «працівник правоохоронного органу», слід виходити не лише з того, виконує чи не виконує конкретний орган правоохоронну функцію, а й з комплексного аналізу норм КК, рішень Конституційного Суду України та положень нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус конкретного органу, де міститься вказівка, зокрема про здійснення цим органом правоохоронної функції [3].

Правозахисну функцію визначають як пріоритетну функцію держави, яка полягає в діяльності, спрямованій на захист і втілення права, яке розгортається в інституційному порядку, в основі якого конституційні принципи [4 с. 137];

Державну діяльність щодо здійснення правоохоронної функції держави з огляду на її предметну специфіку умовно поділяють таким чином: а) загальна правоохоронна діяльність, питання якої мають місце у функціоналі будь-якого державного органу (парламенту, президента, уряду); б) спеціалізована правоохоронна діяльність, питання якої охоплюються юрисдикцією органів правосуддя та органів, які сприяють правосуддю (правоохоронних органів). В свою чергу, спеціалізована правоохоронна діяльність поділяється на такі види: 1) здійснення правосуддя (загальними судами); 2) конституційний контроль; 3) діяльність прокуратури, поліції та інших органів, що сприяють правосуддю [4, с. 137]. Існує думка, що до основних форм здійснення правоохоронної діяльності належать: а) попереджувальна; б) припиняюча (присікальна); в) відновлювальна (поновлення, реставрація порушеного права) [5, с. 194].

Так, приміром з ЗУ «Про прокуратуру» визначено, що представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом (ст. 23).

Одним із основних завдань Антикорупційної прокуратури визначно запобігання незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності та необґрунтованому застосуванню до неї заходів процесуального примусу, виконання вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення (п.3.4) та представництво інтересів держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (п.3.9) [6]. Перспективним напрямком наукових досліджень є теоретико-методологічне дослідження співвідношення правоохоронної та правоохоронної функції в контексті їх реалізації правоохоронними органами та визначення кола тих правоохоронних органів, які можуть здійснювати правоохоронні функції.

Список використаних джерел

1. Корнієнко П. С. Особливості правоохоронної діяльності Верховної Ради України. *Бюлетень міністерства юстиції*. 2013. № 12. С. 98–104.

2. Бондаренко А. І. Концепт правозахисної діяльності сучасної держави : автореф. дис. ... д-ра філософ. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. 19 с.
3. Постанова Касаційного кримінального суду України в справі № 159/1383/17 від 25 жовтня 2021 р. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/100579483> (дата звернення: 21.05.2023).
4. Копча В. Правозахисна функція держави: доктринальні підходи до розуміння. *Публічне право*. 2018. № 3. С. 132–139.
5. Пашук Т. І. Ефективність юридичних засобів захисту прав людини: загальнотеоретичні проблеми дослідження. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 1. С. 191–201.
6. Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : Наказ Генерального прокурора 05.03.2020 р. № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text> (дата звернення: 21.05.2023).

Зімовська Я. М.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ ТА ВІДЕОЗАПИС ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

З початком повномасштабної війни росії проти нашої країни значно збільшилось кількість воєнних злочинів, злочинів проти національної безпеки та злочинів агресії [3, с. 348]. Складність розслідування воєнних злочинів зумовлена не тільки їх різноманітністю, а й іншими факторами, серед яких неможливість або складність встановлення та затримання осіб, які вчинили злочин, труднощі, пов'язані з небезпекою учасників розслідування, що проводять слідчі (розшукові) дії у зоні загрози обстрілів чи вибухів. Складність також полягає у тому, що до розслідування потрібно залучати велику кількість фахівців, які володіють спеціальними знаннями, що відсутні у суб'єктів розслідування.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», під час проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів передбачається застосування оперативних та оперативно-технічних засобів [4]. Такими засобами (серед інших) слугують побутові і спеціальні електронні прилади, за допомогою яких здійснюється аудіо- та відеозапис, фотозйомка осіб, документів, предметів, слідів протиправної діяльності.

У сфері запобігання та протидії злочинним проявам недостатньо встановити особу злочинця, необхідно його викрити, зібрати і закріпити докази, підтвердуючі винність у вчиненні злочину, не менш важливим є виключення можливості обвинувачення осіб, непричетних до злочинного діяння. Будь-яка слідча дія, огляд місця події підлягає фіксації за допомогою закріплених у законі методів, засобів та технологій, за допомогою яких документально відображається хід та результати цієї слідчої дії [3, с. 348].

Поряд зі спеціалістом-криміналістом, який може здійснювати фото-, відеозйомку, бажано залучати окремо спеціаліста з відео зйомки, оскільки згідно зі ст. 615 КПК України, особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану передбачає проведення обов'язкової безперервної відеофіксації під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи за умови відсутності понять.

Для відео-, фотофіксації доцільно застосовувати безпілотні літальні апарати – мультикоптери (зокрема, квадрокоптери). Відзняті матеріали аерофотозйомки можуть бути використані під час складання плану схеми місця події, особливо у випадку, якщо потрібно негайно завершити огляд у зв'язку зі зміною оперативної обстановки та можливістю опинитись у небезпечній зоні [2, с. 14].

Узагальнюючи, можна зазначити, що використання спеціальних знань та фото-відео фіксації сприяє отриманню повної та об'єктивної доказової інформації та неминучому притягненню винних до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади : міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Бідняк Г. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні : навч. посіб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 134 с.
3. Пиріг І. В. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спец. вип. № 2. 348 с.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.10.2023).
5. Щербаківський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 560 с.

Іпатько І. Г.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА

Стаття 162 Кримінального кодексу України (КК) передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку,

а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян (ч. 1 ст. 162 КК). Також, такі самі дії можуть бути вчинені службовою особою або із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування до потерпілого (ч. 2 ст. 162 КК) [1].

Недоторканність житла та повага до особистого і сімейного життя людини є принципами, визнаними світовою спільнотою. Україна закріпила ці принципи у національному законодавстві. Зокрема, Конституція України гарантує кожному громадянину недоторканність його житла. Не допускається проникнення до житла або до іншого володіння особи, а також проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду (ст. 30 Конституції) [2]. Однак у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку. Відповідно ж до ч. 3 ст. 47 Конституції України ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше, як на підставі закону за рішенням суду. Незаконне виселення має місце у разі, якщо воно здійснюється без законних підстав, тобто без судового рішення, яке набуло чинності. Незаконним слід також вважати виселення, що здійснене неуповноваженими на те особами [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 233 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) житлом особи визнається будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному або тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. При цьому не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням розуміється: транспортний засіб, гараж, земельна ділянка та інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого чи іншого призначення, які знаходяться у володінні потерпілого [3]. Неприпустимим є проведення у житлі особи незаконного обшуку. Як зазначено у статтях 234-236 КПК незаконним є обшук, здійснюваний: 1) особами, які не мають на це права; 2) вчинений із порушенням КПК (тобто особами, які, за певних умов, мають на це право, але в цьому конкретному випадку не були наділені необхідними повноваженнями. Незаконними, також, є будь-яке інше вторгнення до житла проти волі осіб, які там проживають, за винятком випадків крайньої необхідності. Це, зокрема, тимчасове використання житла без згоди його власника, з метою самовільного вселення до чужого житла інших осіб тощо [3].

Незаконне проникнення до житла або до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а також незаконне виселення чи інші дії, які порушують недоторканність житла особи тягнуть за собою юридичну відповідальність. Так, згідно з санкцією, передбаченою ч. 1 ст. 162 КК означені дії винного караються штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, а згідно з ч. 2 ст. 162 КК – позбавленням волі на строк від двох до п'яти років [1]. Вчинення вказаного злочинного діяння службовою особою або із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування значно підвищує суспільну небезпеку вчиненого.

Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) (Глава 11) також передбачено відповідальність за правопорушення в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою, зокрема за самоправне зайняття жилого приміщення у будинках державного або громадського житлового фонду чи фонду житлово-будівельних кооперативів. Таке діяння тягне за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 151 КУпАП).

На жаль у національному законодавстві чітко не врегульовано питання, щодо передбаченого ст. 30 Конституції України проникнення до житла без вмотивованого рішення суду в разі необхідності врятування життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. Це є проблемою для судочинства. Тож законодавство України щодо питань відповідальності за незаконне проникнення до житла потребує доповнення та уточнення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 14.02.2023).

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 14.02.2023).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України. ВВР*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.02.2023).

4. Калюжний Р. А., Комзюк Т. А., Погрібний О. О. Кодекс України про адміністративні правопорушення : наук.-практ. коментар. та ін. 2-ге вид. Київ : Всеукраїнська асоціація видавництв «Правова єдність», 2008. 655 с.

Кайсарова А. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Розвиток і популяризація комп'ютерних технологій та комп'ютерної техніки, а також використання телекомунікаційних мереж практично в усіх сферах людської діяльності призвели, з одного боку, до виникнення низки проблем, пов'язаних зі створенням умов для полегшення передачі інформації та безпечного використання віртуального простору, а з іншого - до появи абсолютно нових схем і методів злочинної поведінки, що зумовило створення необхідних умов для її здійснення.

Взагалі, під кіберзлочинністю слід розуміти сукупність злочинів, що вчинюються у віртуальному просторі за допомогою комп'ютерних систем або шляхом використання комп'ютерних мереж та інших засобів

доступу до віртуального простору, в межах, а також проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних [1, с. 162].

В Україні відсутня схвалена на державному рівні концепція боротьби зі злочинністю, що обумовлено багатьма економічними, соціальними, політичними, правовими й іншими особливостями та протиріччями розвитку ринкових відносин в країні: не завершено створення системи кримінальної юстиції; триває реформування правоохоронних органів; продовжується розбудова національного законодавства; впроваджуються державні інституції, які повинні відповідати кращим європейським і світовим стандартам у цій сфері суспільних відносин [2, с. 132].

В країнах Європейського Союзу останнім часом можна спостерігати спроби уніфікації законодавства про злочинні спільноти. Найбільш корисним видається досвід тих держав, у яких організована злочинність справді перетворилася в загальнодержавну проблему. У законодавстві таких країн передбачаються достатньо жорсткі заходи не лише кримінально-правового, а й процесуального та організаційного характеру.

Вивчення закордонного досвіду (особливо США і Італії) доводить можливість ефективної боротьби з найбільш суспільно небезпечними проявами співучасті та відкриває шляхи протидії цим украй негативним явищам у нашій державі. Для підвищення ефективності діяльності органів кримінальної юстиції в Україні вельми важливим є наближення вітчизняного законодавства до норм ЄС [3, с. 58]. Значним досягненням системи профілактики злочинів розвинутих іноземних країн слід визнати її ґрунтовне правове забезпечення. Урядові програми містять визначення напрямів соціологічних досліджень, розробку їх методик, підготовку персоналу, фінансування, організацію і реалізацію превентивних заходів з акцентом на ранню профілактику.

Організована кіберзлочинність постійно трансформується, у зв'язку з чим з'являються нові загрози та виклики, що потребує вжиття різноманітних заходів, у тому числі організаційного, правового та технічного характеру з метою адекватного превентивного захисту як користувачів кіберпростору, так і об'єктів критичної інфраструктури, банківської системи тощо.

В епоху глобалізації стрімкий розвиток інформаційних технологій та комп'ютерних мереж супроводжується злочинним зловживанням цими технологіями, надаючи широкі можливості для вчинення традиційних злочинів, і водночас створюючи умови для реалізації абсолютно нових схем і методів злочинної діяльності. Вирішення проблеми боротьби з організованою кіберзлочинністю неможливе без широкого аналізу теорій цієї проблеми. Особливу увагу слід приділити причинам кіберзлочинності. Слід також звернути увагу на те, що кіберзлочинність наразі націлена на певні економічні інтереси (кошти, цінні папери тощо). Оскільки жертвою злочину може стати будь-хто в будь-якому життєвому середовищі, суспільство однозначно потребує захисту від кіберзлочинності.

Список використаних джерел

1. Кузьменко О. В. Особливості криміналістичної характеристики кіберзлочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 162–166.
2. Клочко А. М. Досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі злочинністю. *Європейські перспективи*. 2012. № 3. Ч. 2. С. 132–135.
3. Волинець В. В. Система боротьби з організованою злочинністю у США. 2014. № 1. С. 72–74.

Каліневич О. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – д.ю.н. Чучко С. В.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

Криміналістика в Україні, як і в багатьох інших країнах, є складною науковою та практичною галуззю, пов'язаною з вивченням, дослідженням і розслідуванням кримінальних злочинів. Дана галузь права привертає до себе увагу насамперед тим, що вона допомагає встановити істину, проникнути у невідоме, таємне. У повсякденному розумінні криміналістику пов'язують з детективами Агати Крісті та Конан Дойля про досвідчених слідчих, славетних експертів або доблесних нишпорок, але справжній зміст криміналістики не відповідає поверхневому уявленню детективного жанру[1]. Криміналістика це наука яка знаходиться на першому краї протидії злочинності, саме вона налаштовує увесь комплекс знань про злочин та алгоритм його розкриття з практичного боку та надає можливість іншим наукам які також вивчають феномен злочину поряд знайти своє місце (кваліфікувати, винести рішення, проаналізувати причини та умови) [2, с. 228]. Особливості криміналістики в Україні включають такі аспекти: законодавство, організаційна структура, навчальні заклади, міжнародна співпраця, сучасна технологія, підвищення кваліфікації.

Криміналісти в Україні повинні дотримуватися діючого законодавства під час проведення експертиз та розслідування кримінальних справ. Основними документами, що регулюють сферу криміналістики в Україні, є Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, а також низка інших законів та нормативних актів. Кримінальний кодекс України (ККУ) визначає поняття і статті, пов'язані зі злочинами і їхніми кримінальними наслідками. Він також містить статті про докази і способи дослідження злочинів. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПКУ) регулює порядок проведення кримінальних справ, включаючи процес збору та використання доказів, а також роль криміналістики у цьому процесі. Він встановлює правила допиту свідків, підозрюваних та обвинувачених, а також порядок проведення експертиз. Крім основних законів, існують методичні та нормативні документи, що регулюють конкретні аспекти криміналістики, такі як методи проведення експертиз, збір і збереження доказів тощо. Зазначені нормативно-правові акти формують правову базу для проведення криміналістичних досліджень та використання їхніх результатів у судовому процесі в Україні. Криміналісти, працюючи в рамках цих законів, здійснюють важливу діяльність з розкриття та розслідування злочинів і допомагають судовій системі в прийнятті обґрунтованих рішень.

Україна має спеціалізовані служби та органи, відповідальні за криміналістику та розслідування злочинів, такі як правоохоронні органи (поліція, прокуратура) та судові експертизи. Криміналісти співпрацюють

з цими органами для здійснення своїх функцій. В Україні організаційна структура криміналістики включає наступні основні складові: Національна поліція, Служба судової експертизи, Національне агентство з питань запобігання корупції, Служба безпеки України. Національне агентство з питань запобігання корупції виконує завдання з розкриття та розслідування корупційних злочинів та має власні підрозділи для проведення криміналістичних досліджень. Служба безпеки України також може виконувати функції криміналістики у випадках, пов'язаних з національною безпекою, антитерористичними операціями та іншими подібними аспектами.

Україна має низку навчальних закладів, які навчають криміналістику і підготовлюють фахівців у цій галузі. Наприклад, університети та академії, які мають спеціалізовані факультети та кафедри з криміналістики. Методика викладання криміналістики підпорядкована загальним закономірностям освітнього процесу. Проте, крім загальних закономірностей, методика викладання будь-якої науки залежить від специфіки її змісту. Саме специфічні особливості викладання криміналістики, що обумовлені її змістом, і є тією стрижневою основою, яка здійснює певний синтез між теоретичними основами протидії злочинності і практикою її застосування в реально існуючій дійсності [3]. Викладання криміналістики у закладах вищої освіти МВС України традиційно здійснюється із врахуванням напрацювань провідних вчених, осмисленням теоретичних положень. Значна увага приділяється практичній складовій навчання, формуванню відповідних знань, умінь і навичок. Сьогодні за цим напрямом необхідні якісно нові, інноваційні освітні технології, що будуть відповідати характеру і швидкості соціальних змін, високим європейським стандартам підготовки конкурентоспроможних фахівців інноваційного типу [4, с. 170-171].

Загалом, криміналістика в Україні є важливою складовою сфери правопорядку і спрямована на забезпечення безпеки громадян і боротьбу зі злочинністю в умовах сучасного світу. Вона має свої особливості в законодавстві, міжнародній співпраці, навчальних закладах, підвищенні кваліфікації, організаційній структурі, сучасній технології.

Список використаних джерел

1. Криміналістика як наука: поняття, значення, теоретичні основи криміналістики. Освіта.ua : веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/10620/> (дата звернення: 18.07.2023).
2. Даньшин М. В. Актуальні проблеми криміналістики в сучасних умовах протидії злочинності в Україні. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. 2018. С. 227–230.
3. Даньшин М. В. Окремі методичні та психологічні аспекти викладання криміналістики. *Форум права*. 2013. № 2. С. 110–115. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2013_2_20%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2013_2_20%20(1).pdf) (дата звернення: 18.07.2023).
4. Черноус Ю. Особливості викладання криміналістики у закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Київ. С. 170–173.

Каліневич О. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – д.ю.н. Чучко С. В.

ОБМЕЖЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Право на недоторканність житла чи іншого володіння особи є важливим правом в правовій системі і захищене законом. Це право означає, що особа має право на те, щоб її особистий простір і володіння не були порушені без її згоди, крім випадків, передбачених законом. Згідно з ч. 1 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПКУ) то однією із загальних засад кримінального провадження є недоторканність житла або іншого володіння особи [1]. Стаття 30 Конституції України гарантує кожному недоторканність житла чи іншого володіння особи. Так, згідно із цією статтею не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [2].

Поняття житла, іншого володіння особи на сьогодні визначене у ч. 2 ст. 233 КПК, де вказано, що під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи [1]. Кожна особа має право на недоторканність свого житла чи іншого володіння. Це означає, що ніхто не може вторгнутися в житло без належної згоди власника. Винятком можуть бути лише ситуації, коли втручання в житло чи інше володіння особи дозволене законом, наприклад, у разі проведення обшуку за рішенням суду або в інших випадках, передбачених законодавством. Згідно з ч. 1, 2 ст. 234 КПКУ обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуто у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб; обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду [1]. Саме обшук житла чи іншого володіння особи є порушенням або обмеженням права на недоторканність житла чи іншого володіння особи. Аби отримати дозвіл на обшук від слідчого судді в клопотанні прокурора повинно бути чітко вказано мету і підстави для проведення обшуку. Тобто іншою слідчо (розшуковою) дією неможливо дізнатись інформацію,

яка є важливою для кримінального провадження. Під час обшуку слідчі можуть вилучити речі, які мають важливе значення для справи. Це повинно бути ретельно задокументовано. Обшук фіксується в протоколі, в якому детально описуються всі дії, проведені під час обшуку, і всі вилучені речі. Органи дізнання та слідства можуть проводити обшуки під час розслідування злочинів, але це повинно робитися відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу або іншого відповідного законодавства. У випадках загрози громадському порядку або безпеці може бути вжито заходів, які передбачені законом, для захисту громадської безпеки, але ці заходи повинні бути обмежені і спрямовані на досягнення конкретної мети. У деяких екстрених ситуаціях, таких як пожежа, повідомлення про бомбу, медична екстреність тощо, може бути необхідно втручання без згоди власника володіння для забезпечення безпеки. У деяких випадках, пов'язаних із захистом національної безпеки або захистом громадського порядку, можуть бути прийняті заходи, що обмежують право на недоторканність житла чи іншого володіння особи, але ці заходи повинні бути встановлені відповідним законодавством та дотримуватися пропорційності.

Важливо пам'ятати, що будь-яке обмеження права на недоторканність житла чи іншого володіння повинно бути відповідно обґрунтоване, законним і спрямоване на досягнення законних цілей. У випадку будь-якого обмеження чи порушення цього права, особа має право на захист своїх прав відповідно до закону і може звертатися до суду. Обшук може бути проведений лише відповідно до закону і з дотриманням прав особи, щодо якої він проводиться. Незаконні обшуки або порушення прав під час обшуку можуть мати юридичні наслідки і викликати скарги на порушення прав громадян.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2186> (дата звернення: 02.07.2023).
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 18.07.2023).

Канівець О. І.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРУ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ

Кримінальним кодексом України (далі – КК) передбачено відповідальність за вчинення умисних дій, спрямованих на допомогу державі-агресору (пособництво), збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора, вчинені громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства, за винятком громадян держави-агресора, з метою завдання шкоди Україні шляхом: реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора (ст. 111-2 КК «Пособництво державі-агресору») [1]. Дана кримінально-правова норма була введена у КК Законом України № 2198-IX від 14.04.2022 р «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» [2].

Виходячи зі змісту диспозиції ст. 111-2 КК з об'єктивної сторони розглядуване кримінальне правопорушення може бути вчинене двома способами: 1) реалізації чи підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; 2) добровільного збору, підготовки та/або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора. В той же час ч. 1 ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність» передбачено відповідальність за публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [1].

Підтримка – це те, що зберігає чию-небудь життєздатність, підкріплює, зміцнює кого-небудь, що вселяє впевненість, підбадьорює [3]. Заперечення здійснення збройної агресії проти України – це також певна підтримка держави-агресора, а, відповідно, і чинених нею дій.

Частину ж 4 ст. 111-1 КК передбачено відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора [1], також як і у ст. 111-2 КК.

Фактично, кримінальні правопорушення, передбачені статтями 111-1 та 111-2 КК, це спеціальні склади такого злочину як державна зрада (ст. 111 КК), сутність якого полягає в умисному вчиненні громадянином України діяння, на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України (перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України) [1]. Однак спостерігається і певна конкуренція кримінально-правових норм (тобто одне діяння, яке підлягає кримінально-правовій кваліфікації за однією із статей КК, підпадає під ознаки двох або більше взаємопов'язаних статей (частин, пунктів статей) Особливої частини КК України, кожна із яких потенційно може бути застосована до цього діяння) [4, с. 44]. Тож вітчизняне кримінальне законодавство, у цій частині, потребує доопрацювання та уточнення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 01.09.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 р. № 2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#n8> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://demiurgeua.wordpress.com/2015/09/30/> (дата звернення: 10.09.2023).
4. Багіров С. Р. Загальні основи кримінально-правової кваліфікації: конспекти лекцій. URL: <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/t.3.pdf> (дата звернення: 10.09.2023).

Карнаков О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 260 КК УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Кримінальним кодексом України (далі – КК України) передбачено відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260). Кримінальним законом карається: 1. створення не передбачених законами України воєнізованих формувань; 2. створення не передбачених законом збройних формувань; 3. участь у діяльності таких формувань; 4. керівництво зазначеними в частинах 1 або 2 ст. 260 КК України формуваннями; 5. їх фінансування; 6. постачання цим формуванням зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки; 7. участь у складі передбачених частинами першою або другою розглядуваної статті формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян [1].

Відповідно до ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності особи є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим КК [1]. Складу кримінального правопорушення, як і будь-якій категорії, притаманні певні ознаки (елементи). У вітчизняній кримінально-правовій науці виділяють чотири основні (обов'язкові) елементи складу кримінального правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Також не основним (факультативним) елементом виступає предмет кримінального правопорушення.

Досліджуючи склад злочину, передбаченого ст. 260 КК України, необхідно особливу увагу приділити такому елементу складу як суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це його психологічний зміст. Вона нерозривно пов'язана з іншими елементами кримінального правопорушення, оскільки в психіці особи знаходять відображення усі об'єктивні якості суспільно небезпечного діяння [2, с. 111].

Суб'єктивна сторона, як елемент складу кримінального правопорушення, відповідно до кримінального законодавства України, включає в себе такі ознаки як вина, мотив та мета його вчинення. Відповідно до КК України виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу (прямого чи непрямого) або необережності (злочинної самовпевненості та злочинної недбалості) (статті 23, 24, 25 КК) [1].

Перш за все необхідно наголосити, що досліджуваний злочин характеризується прямим умислом. Про це свідчить характер чинених винним дій. Що ж стосується наслідків, зазначених у ч. 5 ст. 260 КК України (загибель людей чи інші тяжкі наслідки), то до них відношення винного може виражатися у формі умислу (прямого та непрямого) та необережності.

У ст. 260 КК України не передбачається спеціальної мети створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. І хоч загальноприйнятною є думка, що мотив і мета не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складу даного злочину, як показує практика та реалії сьогодення, найчастіше створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань спрямоване на підірив державного устрою або економічної стабільності України, на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, а, отже, посягає скоріше на основи національної безпеки України. Оскільки в диспозиції ст. 260 КК України, за винятком ч. 4 та 5 цієї статті, немає вказівки на мету, очевидно, що вона не є обов'язковою ознакою для цього злочину. Однак постає питання, чи може у створенні не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування бути мета, і якщо так – то яка саме.

У теорії кримінального права України одні вчені визначають мету створення не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування виключно як злочинну, а інші – як злочинну, так і незлочинну (у деяких випадках, навіть, як суспільно корисну) [3, с. 14; 4, с. 13]. Визначення мети не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування як злочинної (єдиної чи альтернативної незлочинній) спричиняє певні складнощі. За таких обставин виникає конкуренція злочину, передбаченого ст. 260 КК України, зі злочинами, передбаченими ст. 255, 257, 258-3 КК України. Наприклад, якщо не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, маючи ознаки організованої групи чи злочинної організації, вчинює збройні напади, то постає питання, як кваліфікувати дії його учасників. Така невизначеність негативно позначається на забезпеченні кримінально-правової охорони громадської безпеки й інших пов'язаних із нею суспільних відносин від посягань злочинних об'єднань. У зв'язку із цим логічно видається гіпотеза про те, що мету не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування слід тлумачити обмежено, тобто лише як суспільно корисну чи в позитивному аспекті [5, с. 41-48]. Розглядувані формування можуть створюватись

для захисту від злочинних посягань, як це можна було спостерігати починаючи з 2014 р., коли подібні формування створювались задля спротиву російській агресії.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 05.09.2023).
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ: Юридична думка, 2004. 352 с.
3. Тихий В. П. Уголовная ответственность за нарушение правил безопасности обращения с общеподопасными предметами. Киев: УМКВО, 1989. 78 с.
4. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. наук: 12.00.08 Київ, 2008. 23 с.
5. Вознюк А. А. Актуальні проблеми кримінально-правового впливу на учасників не передбачених законами України воєнізованих або збройних формувань. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 40–49.

Качлишвілі Н. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОПАГАНДА ВІЙНИ, ВЧИНЕНОГО У ФОРМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКЛИКІВ

У ст. 18 Конституції України наголошено, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визначеними принципами і нормами міжнародного права [1]. У зв'язку з зазначеним вітчизняним кримінальним законодавством передбачено кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, зокрема – за пропаганду війни.

Стаття 436 Кримінального кодексу України (КК) «Пропаганда війни» передбачає кримінальну відповідальність за здійснення публічних закликів до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також за виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів [2].

Виходячи зі змісту вказаної кримінально-правової норми об'єктивна сторона цього злочинного діяння виражається у вчиненні винним певних активних дій, а саме: 1) Здійснення публічних закликів до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту; 2) Виготовлення матеріалів із закликами до вчинення зазначених дій з метою їх розповсюдження; 3) Розповсюдження таких матеріалів. Тобто законодавцем передбачено три форми вчинення розглядуваного злочину.

Однією з форм реалізації об'єктивної сторони досліджуваного злочину є здійснення особою публічних закликів до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту. Тобто це діяння має носити публічний характер. Такі заклики посягають, перш за все, на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок.

Відповідно до тлумачного словника сучасної української мови, поняття «публічний» трактується як «той, що відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний» [3]. Тобто публічність для цього злочину передбачає хоча б одноразове відкрите вчинення дій, які полягають у відповідних закликах.

Поняття «закликати» розуміється як звертатися до якої-небудь групи людей з метою залучити їх до виконання якогось важливого завдання, політичної вимоги тощо [3]. У розглядуваному випадку відбувається закликання до вчинення протиправних дій.

Публічний закликання – це хоча б одне відкрите звернення до невизначеного але значного кола осіб (будь-яким способом), в якому висловлюються ідеї, погляди чи вимоги, спрямовані на те, щоб шляхом поширення їх серед населення або його окремих категорій (представники влади, військовослужбовці, групи національних меншин тощо) схилити певну кількість осіб до певних дій. Якщо ж такі заклики спрямовані до конкретної особи, вчинене слід кваліфікувати як підбурювання до злочину. Сам же термін «публічність» – є поняттям оціночним. Питання про її наявність або відсутність має вирішуватися в кожному випадку окремо.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 14.09.2023).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 14.09.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <http://links.i.ua/site/2054786703> (дата звернення: 14.09.2023).

Ковіненко О. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ В РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ РОСІЯНАМИ ЦИВІЛЬНИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Станом на зараз, враховуючи політичну та безпекову ситуацію у світі, проблеми, пов'язані з розслідуванням вбивств на деокупованих територіях контексті повномасштабної війни росії проти України, стають предметом надзвичайної загостреності та вимагають глибокого вивчення усіма науковцями.

Воєнні дії на цих територіях породжують унікальні виклики для українських правоохоронних органів криміналістів: доступ до злочинних місць, збирання доказів, співпраця з місцевими та міжнародними структурами, перешкоджання проведенню незалежного розслідування загарбницькою владою - усі ці аспекти вимагають спеціфічних підходів та інноваційних рішень.

Постає питання стосовно поліпшення ефективності розслідувань та забезпечення правосуддя на окупованих територіях. Для досягнення цієї мети, необхідно проведення комплексного аналізу сучасних викликів та можливих шляхів їх подолання, що спрямовані на покращення методів та підходів криміналістики у виявленні та розслідуванні вбивств на окупованих територіях.

Деокупація вимагає не лише військових заходів, але й ефективних правоохоронних стратегій для відновлення законності. Коротков Д. С. у статті вказує на виклики, які виникають під час гібридної війни та розкриває до яких наслідків для роботи криміналістів вони можуть приводити [1].

Приклад гарної практики міжнародного досвіду щодо залучення міжнародних експертів у розслідування кримінальних правопорушень на територіях, які перебувають під окупацією опубліковано на сайті Офісу Генерального прокурора – підписання угоди із членами спільної слідчої групи з розслідування тяжких міжнародних злочинів [2].

Ще однією ключовою областю досліджень є використання інноваційних технологій криміналістиці. У жовтні цього, 2023 року, відбулася онлайн-конференція від «JustTalk», де спікери обговорювали велику визнану роль штучного інтелекту у розслідуванні воєнних злочинів і наявний досвід України [3].

Крім того, генетичні дослідження стають все важливішим інструментом у виявленні вбивць, допомагають зіставляти зразки ДНК і сприяють вільному встановленню осіб. Однак розпізнання людини унеможливлюється за відсутності трупа, коли вбивці вчиняють абсолютно аморальні вчинки – спалення залишків тіла або позбуття слідів іншим чином. Доведено на практиці, що у криміналістичній класифікації вбивства з фактичною відсутністю трупа в якості доказової бази є особливо складними у плані здійснення розслідування.

До фактичного фізичного позбуття слідів додається вплив довготривалої війни на стан досліджуваних об'єктів. Свіжі сліди, які було створено нещодавно, знаходяться в доброму стані для аналізу, однак сліди, що існують протягом відносно тривалого часу, можуть бути піддані погодним умовам і змінювати свій зовнішній вигляд і властивості. Саме це відбувається під час повномасштабної війни, яка триває вже майже два роки. Пошук і покарання усіх вбивць – це справедливе бажане явище, але таке, що все більше віддаляється від реальності.

І тільки консолідація зусиль громадян і державного керівництва України, партнерських держав і міжнародних правових організацій – єдиний варіант досягнення безпрограшного викриття воєнних злочинів російської федерації на території України, притягнення причетних до належного рівня відповідальності.

Список використаних джерел

1. Коротков Д. С. Гібридна війна та її вплив на захист прав людини й демократичні цінності в Україні. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку* : зб. 2017. С. 191–195.
2. Офіс Генерального прокурора. Члени JIT підписали угоду про розслідування злочину геноциду. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/cleni-jit-pidpisali-ugodu-pro-rozsliduvannya-zlocinu-genocidu> (дата звернення: 14.09.2023).
3. JustTalk. Штучний інтелект і розслідування воєнних злочинів: досвід України. 2023. URL: <https://justtalk.com.ua/post/shtuchnij-intelekt-i-rozsliduvannya-voennih-zlochiv-dosvid-ukraini> (дата звернення: 14.09.2023).

Комарук О. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Шиян А. Г.

ЗНАЧЕННЯ ЗАСАД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Засади кримінального провадження – це закріплені в законі основоположні, фундаментальні положення, які визначають спрямованість і побудову кримінального процесу загалом, форму і зміст його стадій та інститутів. За своєю суттю вони являють собою правові стандарти здійснення кримінального судочинства як у цілому, так і на певних його етапах (наприклад, під час проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень на досудовому розслідуванні тощо).

Ці фундаментальні положення мають на меті забезпечити швидке та ефективне досудове розслідування, справедливий судовий розгляд кримінальних проваджень у суді першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Окрім цього, вони спрямовані на належний захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального судочинства.

Статтю 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) на цей час визначено 22 загальні засади кримінального провадження, кожна з яких має неухильно дотримуватись протягом усього кримінального судочинства. При цьому підкреслюється, що форма і зміст кримінального провадження в умовах воєнного стану також повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, але з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених розділом IX-І КПК України.

Аналіз положень КПК України вказує на те, що в ньому: а) засади кримінального провадження, передбачені ст. 7 КПК, не є вичерпними; б) не дається визначення поняття засад кримінального провадження. Відсутність такого законодавчого визначення сприяє творчій роботі багатьох науковців, які ці поняття формують у процесі наукового дослідження власних конкретних тем.

У цьому взаємозв'язку не можна оминути увагою значення засад кримінального провадження. Вивчення кримінального процесуального законодавства України, наукових праць, а також слідчої та судової практики вказує на те, що засади:

– виражають сутність кримінального процесу, його характерні риси;

- являють собою систему правових норм найбільш загального характеру, на яких базується кримінальне процесуальне законодавство;
- є основою окремих інститутів кримінального процесуального права та їх вдосконалення, сприяють розвитку процесуальної форми;
- є юридичною базою для тлумачення конкретних кримінальних процесуальних норм, а також для вирішення усіх суперечностей, які виникають під час кримінального провадження;
- забезпечують подолання прогалин у регулюванні кримінальних процесуальних правовідносин;
- виступають гарантією дотримання прав, свобод і законних інтересів особи при здійсненні кримінального провадження;
- забезпечують прийняття законних, обґрунтованих і справедливих процесуальних рішень протягом усього кримінального провадження.

Окрім цього, надзвичайно важливим є те, що порушення засад кримінального провадження слугує підставою для скасування прийнятих процесуальних рішень.

Таким чином, можна зробити висновок, що засади визначають порядок функціонування системи кримінального судочинства. Всі засади кримінального провадження тісно пов'язані між собою і постійно взаємодіють. Але при цьому слід мати на увазі, що тільки реалізація всіх засад у їх сукупності, в системі, у взаємозв'язку може сприяти виконанню завдань кримінального провадження, які визначені ст. 2 КПК України.

Комарук О. В.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Шаблюстий В. В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Саме дорожче що має людина – це його життя і згідно зі статтею 27 Конституції України, кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1].

В деяких випадках людина, яка захищала своє життя не в змозі довести, що його дії – це необхідна оборона, а не напад, і тоді людина потрапляє до в'язниці. Необхідна оборона – це шкода, яку людина заподіює для захисту себе, іншої особи або ж державних інтересів [2]. Якщо людина, захищаючись перевищує межі необхідної оборони – умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці захисту, тоді вона буде нести кримінальну відповідальність у межах статті 118 КК України чи статті 124 КК України.

Ми розглянемо кримінальне правопорушення за статтею 118 КК України, що кваліфікуються як умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони.

Є випадки у котрих особа не несе кримінальну відповідальність незалежно від тяжкості шкоди, яку вона заподіяла при обороні:

- Напад озброєної особи.
- Напад групи осіб.
- Для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення.

Також треба відрізнити необхідну оборону від уявної оборони, коли реального небезпечного посягання не було, і особа, помилково вважала наявність такого правопорушення. Якщо ж особа, в стані уявної оборони, не усвідомлювала відсутності реального посягання, але враховуючи конкретні обставини могла і повинна це усвідомлювати, перевищила межі необхідного захисту результатом якого стала смерть потерпілого, то вона має нести відповідальність за ст. 118 КК України.

Завжди важливо правильно кваліфікувати кримінальне правопорушення, а коли гине людина – дуже важливо для обвинуваченого. В деяких випадках складно відрізнити умисне вбивство при перевищенні меж оборони та умисне вбивство (ст. 115 КК України).

Обов'язковим для кваліфікування кримінального правопорушення згідно ст. 118 КК України, є мотив дій обвинуваченого - захист цієї особою прав та інтересів від суспільно небезпечного посягання. У винній особі виникає необхідність оборони не тільки в момент небезпечного посягання, але й при створенні реальної загрози. Також треба враховувати поведінку потерпілого, характер його дій, які дають підстави вважати загрозу реальною. Якщо встановлять, що винний не був у такому стані, то кримінальне правопорушення кваліфікують згідно ст. 115 КК України.

Особи які є потерпілими в кримінальному правопорушенні, яке кваліфікується згідно ст. 118 КК України:

1) особа, яка вчинює кримінальне правопорушення, проти якої винний застосовує заходи необхідної оборони;

2) особа, дії якої оцінені винним як небезпечні;

Об'єктивною стороною вбивства при перевищенні меж необхідної оборони є умисне позбавлення життя того, хто вчиняє небезпечне суспільне посягання, особою метою якої є захист інтересів чи прав.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується:

1) діями які несуть загрозу життю іншої людини;

2) наслідками у вигляді їй вбивства;

3) причинним зв'язком між зазначеними діями та наслідками включно з обстановкою.

Умисне вбивство підлягає кваліфікації за ст. 118 КК України у разі його вчинення при перевищенні:

1) меж необхідної оборони;

2) меж захисту в обстановці уявної оборони;

Злочин вважається закінченим, коли настає смерть потерпілого.

Суб'єктом кримінального правопорушення є осудна особа, яка досягла 16-річного віку і перебувала у стані необхідної, уявної оборони.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умисною виною, а також метою – захистом від суспільно небезпечних посягань. При цьому свідомістю винного має охоплюватись той факт, що він діє в умовах необхідної оборони. Якщо особа скоїла вбивство (ситуація з уявною обороною), заподіяння нею смерті іншій особі слід кваліфікувати не за ст. 118 КК України, а за ст. 119 КК України (вбивство через необережність).

За ст. 118 КК України, а не за ст. 116 КК України слід кваліфікувати дії особи, яка вчинила умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони, перебуваючи при цьому у стані сильного душевного хвилювання. Така кваліфікація обумовлюється тим, що в обох випадках йдеться про умисне вбивство при пом'якшуючих обставинах, але санкція ст. 118 КК України є менш суворою, ніж санкція ст. 116 КК України.

Умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, кваліфікується тільки за ст. 118 КК України, навіть якщо воно й мало ознаки особливої жорстокості.

Отже можна стверджувати, що ключовим фактором для кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 118 КК України, власне є мотив з яким діяв обвинувачений.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

Коптєвський О. Ю.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Шевченко Т. В.

СИСТЕМА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

На сучасному етапі, в Україні важливо впроваджувати систему ювенальної юстиції, що є ключовою складовою кримінальної політики. Мета ювенальної юстиції, визнана в міжнародних правозахисних документах, полягає у реабілітації та соціальній реінтеграції дітей. Для ефективного становлення такої системи в Україні, необхідно взяти на озброєння досвід високорозвинених країн з високими стандартами прав людини, де ювенальна юстиція давно і успішно функціонує.

Враховуючи міжнародні тенденції розвитку ювенальної юстиції та навчаючись наслідків її впровадження в інших країнах, Україна може побудувати ефективну систему, яка відповідатиме стандартам прав дитини та допоможе зменшити рівень дитячої злочинності. Основні напрями реформування ювенальної юстиції в Україні вже визначені в Концепції розвитку кримінальної юстиції для неповнолітніх і Національній стратегії реформування системи юстиції для дітей до 2023 року. Ці напрями включають в себе впровадження ефективних заходів для соціальної адаптації та реабілітації неповнолітніх, включаючи профілактичні та освітні програми, а також адресні соціальні послуги.

Згідно з визначенням І. Ольшанецького, ювенальна юстиція включає в себе комплексну систему судових, правоохоронних, державних, місцевих та громадських органів і структур, які працюють на користь і захист дітей. Основна мета цієї системи - забезпечити та захистити права, свободи та інтереси дітей, уникнути або попередити правопорушення щодо них, а також сприяти ресоціалізації дітей, які опинилися в конфлікті з законом або перебувають у складних життєвих обставинах [2, с. 46].

Визначення вказує на те, що ювенальна юстиція це система та підходи, спрямовані на дітей і їхнє благополуччя, зокрема на їхні права, здоров'я, освіту та соціальний розвиток, а також на профілактику та реагування на правопорушення, які можуть вплинути на їхнє життя.

Ефективне функціонування системи ювенальної юстиції в межах країни, відповідно до міжнародних стандартів і принципів, може сприяти зниженню рівня злочинності серед неповнолітніх та забезпечувати дотримання прав дитини [1, с. 99].

Важливо зауважити, що перехід від підходу, спрямованого на покарання, до захисту прав дітей під час судових процесів, використання альтернативних покарань, відновного правосуддя, а також активна превенція та реабілітація вже продемонстрували свою ефективність. У розвинутих демократичних країнах активно впроваджуються різноманітні програми профілактики та реабілітації для неповнолітніх, включаючи програми для батьків, співпрацю зі школами та громадами у роботі з правопорушниками, а також надання психологічної допомоги.

Важливою частиною системи ювенальної юстиції є програми психологічної допомоги неповнолітнім правопорушникам. Міжнародний досвід показує, що ефективне функціонування цієї системи тісно пов'язане з розвитком державних та громадських інститутів та вимагає строгого дотримання міжнародних стандартів щодо захисту прав дітей.

Таким чином, система ювенальної юстиції уявляється нам як сукупність елементів: особливий суб'єкт та суб'єктний склад – неповнолітній та неповноліття як правова база ювенальної юстиції; спеціалізовані судові органи та установи; спеціальні процедурні норми, що регламентують процес досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень; спеціальні заходи кримінального правового впливу; не-судові органи (комісії у справах неповнолітніх, уповноважений з прав дитини, органи опіки та піклування, служба пробації).

Список використаних джерел

1. Гусев А. І., Костова Ю. Б., Крестовська Н. М., Семіков Т. Є., Шмеріга В. І., Терещенко І. Г. Ювенальна юстиція : навч. посіб. / за ред. Н. М. Крестовської. Одеса : ОЮІ ХНУВС, 2006. 243 с.
2. Ольшанецький І. Ювенальна юстиція: проблеми законодавчого врегулювання її органів в Україні (ювенальний суддя, прокурор, слідчий, адвокат). *Правова держава*. 2020. № 37. С. 45–55.

Корягіна А. К.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Відповідно до змісту ст. 258 Кримінального кодексу України (далі – КК України) об'єктивна сторона злочину терористичний акт реалізується шляхом вчинення активних дій, які виражаються у застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків [1]. Тобто дія є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони досліджуваного злочину, а суспільно небезпечні наслідки знаходяться поза межами складу злочину. Основною вимогою до вчинюваних винним (винними) дій є те, що вони мають створювати небезпеку, зазначену у диспозиції ст. 258 КК. Отже, об'єктивна сторона терористичного акту може виражатися у вчиненні таких дій як: незаконне застосування зброї; вчинення вибуху; вчинення підпалу; вчинення дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини; вчинення дій, які створювали небезпеку заподіяння значної майнової шкоди; вчинення дій, які створювали небезпеку настання тяжких наслідків; погроза вчинення зазначених дій. Однак, об'єктивна сторона цього злочину охоплює не всі загальнонебезпечні дії, а лише ті, що вчинюються відкрито, демонстративно та з метою досягнення терористичних цілей, а саме: порушення громадської безпеки; залякування населення; провокація воєнного конфлікту; провокація міжнародного ускладнення; вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями; привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

Під застосуванням зброї необхідно розуміти використання її вражаючих властивостей проти життя, здоров'я особи (осіб), майна, довкілля з метою досягнення злочинних (терористичних) цілей. Тобто це може бути здійснення прицільних пострілів, хаотична стрільба в місцях перебування людей, заподіяння ударів холодною зброєю тощо. Також, вчинення терористичного акту може полягати у здійсненні вибуху, що означає використання особою (терористом) вибухового пристрою. Таке використання слід відмежовувати від застосування зброї.

Підпал при вчиненні терористичного акту, виражається в навмисному вчиненні пожежі, тобто сильного полум'я, яке безконтрольно знищує будівлі, споруди, лісові масиви, будь-яке рухоме чи нерухоме майно тощо, загрожує екологічній безпеці та може стати причиною загибелі людей, становити небезпеку для їх здоров'я, може завдати значної майнової шкоди чи спричинити настання інших тяжких наслідків.

Під іншими діями, які створювали небезпеку, слід розуміти вчинки, здійснені будь-яким загальнонебезпечним способом, внаслідок яких виникла реальна загроза для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків: у вигляді смерті хоча б однієї людини, чи завдання тілесних ушкоджень, знищення чи пошкодження майна, будівель, споруд, приміщень, житлових будинків, установ, підприємств, перерви руху транспортних засобів тощо.

Всі зазначені об'єктивні та суб'єктивні ознаки визначені безпосередньо у диспозиції ст. 258 КК України. З іншого боку, як слушно зазначає О. О. Книженко: «законодавець не дає вичерпного переліку дій, які б могли бути оцінені як терористичний акт, він лише вказує на їхню ознаку – вони мають створювати небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків» [2, с. 93]. Але це і не дивно. Видів таких небезпечних дій може бути безліч. Тож основною ознакою вчинення інших дій, які створювали небезпеку має виступати наявність реальної загрози: життю, здоров'ю людини, заподіяння значної майнової шкоди, настання інших тяжких наслідків внаслідок дій, вчинених терористом (терористами).

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 10.11.2023).
2. Книженко О. О. До питання об'єктивної сторони терористичного акту. *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України*: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. 15 грудня 2017 р. Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 92–94.

Кочіашвілі А. С.

Класичний приватний університет

Калюга К. В.

Класичний приватний університет
д.ю.н., професор, заступник завідувача кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

ЗНАЧЕННЯ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД, ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ТА ПОТРЕБ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Явище приватних детективів не нове та романтизоване літературою і кінематографом (ми знаємо безліч доволі ілюстративних прикладів як позитивних героїв таких творів так і достатньо змістовно та навіть методично наповнених сценаріїв: літературні джерела та екранізації Конана-Дойла «Пригоди Шерлока Голмса», юридична драма «12 розгніваних чоловіків», «Сім», детектив, де добре показано як треба «полювати на серійного вбивцю», детектив про розслідування викрадення «Рай і пекло» за твором Акіри Куросави, відомий фільм Альфреда Хічкока «Вікно навпроти» та не менше насичений детективними загадками «У разі вбивства набирайте "М"», найкраща екранізація роману Агати Крісті (за її думкою) «Свідок обвинувачення»

один із взагалі найкращих творів цього жанру «Громадянин Кейн», різні методи роботи детективів було показано у детективі «Північна спека», «Розмова» - зовсім унікальний приклад того, наскільки незахищеним є особисте життя людини. Нові технології практично не залишають простір для таємниць через кілька десятиліть картина та проблема! стає ще більш актуальною, максимальну тучність реального розслідування справи по маніяку було показано в «Зодіак», складності роботи зі свідками добре показані у «Всевидяще око» тощо). Приватні детективи працюють і в нашій країні, парламентський Комітет з питань правоохоронної діяльності навіть рекомендував Верховній Раді України прийняти законопроект про легалізацію їх діяльності. Наскільки це актуально для нас сьогодні, які зміни відбудуться у разі його прийняття й як зараз функціонує приватна детективна діяльність.

Вже десятиліття наші органи влади працюють над законодавчим регулюванням детективної діяльності і завжди звучать одні й ті ж самі фрази: «детективи поза законом», «детективів потрібно легалізувати», «детективів потрібно вивести з тіні, зі злочинної діяльності». А приватна детективна діяльність в Україні існує й існує майже абсолютно легально.

Наприклад, прийнято за основу проект Закону «Про приватну детективну діяльність», опублікований 17 лютого 2021 року. Метою цього законопроекту є законодавче врегулювання здійснення приватної детективної діяльності як одного зі шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина, суб'єктів господарювання приватного права на захист своїх законних прав та інтересів. Він регламентуватиме питання: сфери приватної детективної діяльності (в тому числі види детективних послуг та суб'єктів їх провадження (надання)); кваліфікаційні вимоги до приватних детективів; основні права та обов'язки суб'єктів приватної детективної діяльності, у тому числі правові механізми захисту інтересів замовників детективних послуг; обов'язки суб'єкта приватної детективної діяльності з обліку наданих детективних послуг, зберігання конфіденційної інформації, захисту персональних даних, отриманих у процесі надання детективних послуг; організація державного та громадського контролю за приватною детективною діяльністю тощо [1]. Законопроект також передбачає, що приватними детективами зможуть працювати лише люди з вищою юридичною освітою чи освітою за спеціальністю правоохоронна діяльність. Згідно з цим приватним детективом може стати юрист з трирічним стажем роботи, поліцейський, співробітник спецслужб, а наприклад: кадровий розвідник з двадцятилітнім стажем, військовий чи журналіст-розслідувач – не зможуть.

Що дійсно вбачається цікавим, так це можливість доступу до детальної інформації про безвісті зниклих осіб, викрадених творів мистецтва, співпадіння по серіям правопорушень, аналітичних даних та психологічних профілів тощо, що не передбачено наявними проектами. Але й не дивлячись на це, інститут приватних детективів корисний тим, що допоможе більш ретельно, ніж перевантажені правоохоронні органи, займатися певною конкретною справою. Взагалі, що повинно обов'язково бути врегульовано законодавчо, щодо детективної діяльності – норми про право на збір доказів.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, збирання доказів може здійснюватися сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. І все це може робити адвокат і не має права приватний детектив. Наприклад, якщо сторона захисту чи потерпілий звертатимуться до приватного детектива, відомості, які він одержить, не будуть визнаватися доказами. Бо детектив не відноситься до переліку суб'єктів, визначених ст. 93 цього кодексу, що мають право збирати докази в межах кримінального процесу [2]. Це окрема тема для подальшого дослідження.

Зокрема, наприклад у Великій Британії, звідки родом відомий Шерлок Голмс, ніколи не було, немає і не передбачається профільного закону для детективної діяльності. На сьогодні ситуація в Британії абсолютно ідентична нашій. Проте, тисячі приватних детективів працюють в Англії, виконують завдання по всьому світу і ні в кого навіть думки не з'явиться сказати, що вони поза законом, їх потрібно легалізувати тощо.

Тобто законодавство країни, яке забезпечує будь-які види послуг – юридичні, консалтингові, охоронні тощо, – дозволяє їм надавати аналогічні послуги і приватним детективам.

Таким чином, в умовах коли приватні детективи давно та надійно легально працюють в Україні, мають авторитет в багатьох країнах світу в профільній спільноті, подібний закон хоча і потрібен, проте для врегулювання такої діяльності, а не для легалізації чи виведення її з тіні.

Треба зважати на те, що тут багато ризиків, небезпек пустити в діяльність шахраїв, корупціонерів, аматорів тощо. Тому закон має детально розписувати всі дії та відповідальність, передивитися питання щодо регулюючого органу, який в цьому законопроекті звучить як орган виконавчої влади. На противагу, створювати детективну агенцію як приватне підприємство або ФОП і діяти спираючись на обмежувальні закони господарської діяльності.

Підсумовуючи, ми б хотіли зазначити, що процес трансформацій нашої країни у правовій, демократичній, політичній, військовій, соціальній сферах тощо розпочатий ще у 2014 році, сьогодні як ніколи актуальний. І такий важливий на наш погляд інститут приватних детективів, допоможе не тільки в цивільному житті але й під час розслідування та встановлення фактичних даних по кримінальним провадженням в таких складних умовах воєнного часу. Легалізація та врегулювання всіх процесів функціонування приватних детективів в Україні, значима, здатна кардинально вплинути на стан злочинності та потребує сьогодні її успішного завершення.

Список використаних джерел

1. Про приватну детективну діяльність : проект Закону від 17.02.2021 р. № 3010. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/203508.html> (дата звернення: 08.11.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

Кравченко Р. П.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 139 КК УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 139 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Ненадання допомоги хворому медичним працівником», особа підлягає кримінальній відповідальності за ненадання без поважних причин допомоги хворому, якщо це діяння вчинене медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого (ч. 1 ст. 139). Такі ж саме діяння можуть спричинити смерть хворого або інші тяжкі наслідки. Відповідальність за такий злочин передбачена ч. 2 ст. 139 КК [1].

Єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України. У науці кримінального права виділяють елементи складу кримінального правопорушення: об'єкт; об'єктивна сторона; суб'єкт; суб'єктивна сторона. Об'єктивні ознаки, включають в себе об'єкт і об'єктивну сторону кримінального правопорушення, а суб'єктивні ознаки – суб'єкт його вчинення та суб'єктивну сторону. Все це обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення. Деякі кримінальні правопорушення характеризуються також наявністю предмету.

Одним з важливих елементів складу кримінального правопорушення є суб'єкт – особа яка його вчинила та якій притаманні певні ознаки. Відповідно до чинного кримінального законодавства України (ч. 1 ст. 18 КК) суб'єктом кримінального правопорушення визнається фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Зазвичай це особа, яка досягла шістнадцяти років (ч. 1 ст. 22 КК). Виключення з цього правила зазначені у ч. 2 ст. 22 КК. Також кримінальне правопорушення може бути вчинене спеціальним суб'єктом, тобто фізичною осудною особою, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа – тобто наділена спеціальними додатковими ознаками (ч. 2 ст. 18 КК). До таких ознак можна віднести: професійну діяльність особи; її громадянство; ознаки, які стосуються фізичних властивостей особи (стану її здоров'я, працездатність тощо); спеціальне відношення до предмету кримінального правопорушення; участь особи у судовому процесі; особливі (наприклад – сімейні) зв'язки з потерпілим; відношення особи до військової служби; виконання особою службових повноважень (службова особа) тощо.

Суб'єкт кримінального правопорушення «Ненадання допомоги хворому медичним працівником» вказаний безпосередньо у ст. 139 КК – медичний працівник. Поняття медичний працівник, у широкому сенсі, заведено розуміти як особу, яка здійснює медичну діяльність на законних підставах [2]. Тобто це будь-яка особа яка має медичну освіту та приступила до виконання своїх професійних обов'язків на законних підставах. Це можуть бути лікарі, фармацевти (провізори), медичні сестри, фельдшери, працівники служби швидкої медичної допомоги тощо.

Нажаль законодавець не визначає безпосередньо термін «*медичний працівник*». Це поняття згадується, лише, в проекті Закону України «Про особливості діяльності закладів охорони здоров'я» № 9386. В даному нормативному акті наголошується на тому, що медичний працівник – це лікар або інша особа, яка здобула у встановленому законодавством порядку медичну освіту, відповідає кваліфікаційним вимогам, установленим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, працює у закладі охорони здоров'я або як фізична особа – підприємець [3]. Чітке визначення поняття «*медичний працівник*» на законодавчому рівні вельми необхідне, оскільки така прогалина в законі не дає чітких меж окреслення спеціального суб'єкту відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 139 КК та інших правопорушень (кримінальних або адміністративних).

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 01.10.2023).
2. Чи існує насправді відповідальність медичних працівників. URL: [https://protocol.ua/ua/chi_ishnue_naspravdi_vidpovidalnist_medichnih_pratsivnikov/#:~:text=\(дата звернення: 01.10.2023\)](https://protocol.ua/ua/chi_ishnue_naspravdi_vidpovidalnist_medichnih_pratsivnikov/#:~:text=(дата звернення: 01.10.2023)).
3. Про особливості діяльності закладів охорони здоров'я : проект Закону України від 31.10.2011 р. № 9386. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JF78Q00A?an=3_ (дата звернення: 01.10.2023).

Куксенко І. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Марценюк О. Г.

ПОПЕРЕДНЯ ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Готування до вчинення злочину визначається як діяльність по створенню умов для вчинення злочину. За своїми фактичними властивостями не відрізняється від дій, свідомо спрямованих на досягнення будь-якого не суспільно-небезпечного результату. В усіх випадках дія, як активна, вольова поведінка, утворює умови для подальшої діяльності.

Незакінчений злочин (в теорії кримінального права - попередня злочинна діяльність, незавершений злочин), охоплює дві стадії вчинення злочину: готування до злочину та замах на злочин (ч.2 ст. 13) - діяння, які не містять усіх ознак складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК, оскільки діяння не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного (школа не настає всупереч бажанням суб'єкта злочину) [1, с. 29].

Питання про відповідальність за незакінчену злочинну діяльність виникає тільки тоді, коли злочин було перервано на стадії готування або замаху і не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного.

Стадія готування, стадія замаху передбачаються в умисних злочинах з матеріальним складом. Але потрібно визначити, що попередня злочинна діяльність не розповсюджується: на злочини, що вчинюються внаслідок раптовості виникнення умислу та його реалізації; злочини, що вчиняються в стані сильного душевного хвилювання, що виникає раптово внаслідок протизаконного насильства, систематичного знуцання або тяжкої образи з боку потерпілого; злочини, пов'язані із спричиненням тяжкої шкоди у стані необхідної оборони, крайньої необхідності. В таких випадках, до початку дій, винна особа не має уявлення і не припускає власних злочинних дій. Готування до вчинення подібних злочинів є неможливим.

Готування, як будь-яка можливість, має значення не саме по собі, а лише у відношенні до того злочину, умови вчинення якого воно створює. Готування до злочину, як будь-яка можливість, за своєю природою є двоякою. В підготовчих діях міститься не одна тенденція необхідного настання результату, як це має місце в подальших діях злочинця, а дві – настання і ненастання злочинного результату [2, с. 63].

Стадії різняться ступенем реалізації умислу, ступенем безпосередньої загрози настання суспільно небезпечних наслідків, їх обсягом. Стадії вчинення злочину взагалі мають місце, коли умисел на вчинення злочину повністю не реалізується, об'єктивна сторона не розвинута, шкода не завдається. Під час готування ще не існує безпосередньої загрози спричинення шкоди суспільним відносинам, які охороняються законом. Така загроза виникає лише під час замаху, коли починається вчинятися злочин [3, с. 132].

Особливості вчинення готування до злочину в часі мають суттєве значення для визначення наявності, а також характеру і ступені суспільної небезпечності.

Список використаних джерел

1. Гритенко О. А. Поняття незакінченого злочину та його види, відмінність від добровільної відмови від злочину. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 27–31.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : К Н Т, 2023. 932 с.
3. Тихий В. П. Вибрані праці з конституційного і кримінального права. Харків : Право, 2017. 848 с.

Куценко В. І.

Національний університет «Запорізька політехніка»
к.е.н.

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Із загостренням злочинності у сфері економіки постає питання її запобігання. Серед спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності у сфері економіки можна виділити наступні.

1. Проведення органами захисту економіки комплексних перевірок відповідно до чинного законодавства на предмет здійснення товарно-грошових операцій суб'єктами підприємницької діяльності, що створені при комунальних, державних установах, організаціях та підприємствах; створення служб, підрозділів на підприємствах, які б відповідали за їх економічну безпеку; створення об'єднань товаровиробників за відомчою належністю, статутна діяльність яких була б спрямована на захист галузевого бізнесу.

2. Проведення відповідними органами перевірки доцільного використання бюджетних коштів, та виявлення кримінально-протиправних проявів у сфері державних закупівель.

3. Проведення на законних підставах оперативно-розшукової діяльності з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

4. Проведення комплексної перевірки законності здійснення суб'єктами підприємницької діяльності товарно-грошових операцій, зокрема в паливно-енергетичній сфері, з метою виявлення фактів одержання тінювих доходів шляхом прихованого вилучення з обігу сум різниці між собівартістю та роздрібними цінами на товари та послуги.

5. Проведення скоординованої роботи із профілактики та виявлення правопорушень, пов'язаних з адмініструванням та сплатою податку на додану вартість внаслідок здійснення незаконних експортних операцій та припинення діяльності організаторів створення та незаконної діяльності фіктивних підприємств; зменшення готівкових розрахунків у господарському та цивільному обороті; зменшення переліку видів підприємницької діяльності, які ліцензуються; реалізація механізму повної чи часткової деприватизації, якщо приватизація здійснена з порушенням передбачених законом умов та порядку її проведення; фінансовий моніторинг обігу грошової маси, приватизаційних паперів; законодавче врегулювання механізму обмеження політичного і управлінського лобізму; декларування доходів населення; забезпечення відкритості державних закупівель, проведення їх на конкурентних засадах; забезпечення механізму конкуренції та обліку при наданні юридичним та фізичним особам прав на земельні ділянки; диверсифікація джерел надходження в Україну енергоносіїв та стратегічних промислових матеріалів; поширення енергозберігаючих технологій у народному господарстві, використання альтернативних джерел енергії; співпраця із закордонними правоохоронними органами, які спеціалізуються на запобіганні злочинів у сфері економіки; забезпечення превенції щодо порушень авторських прав з реалізацією повноважень судів, державних органів виконавчої влади. Заходи запобігання кримінальних правопорушень у сфері економіки повинні здійснюватися в межах компетенції уповноважених суб'єктів.

Таким чином, економічна злочинність, з одного боку, має соціальну спрямованість кримінально-протиправних посягань на сферу суспільних відносин, а з іншого, її спрямованість пов'язується із наявністю економічного інтересу та мети отримання незаконної вигоди. Таке різноманіття підходів обумовлюється неоднозначністю самої суті явища економічної злочинності і відсутністю кримінально-правового його визначення. Окрім того, негативні тенденції економічної злочинності в Україні значно посилюються завдяки впливу низки економічних, соціальних і політичних детермінант, безпосередньо пов'язаних із наявністю

збройного конфлікту на сході України. Лише за суворого дотримання законних вимог, проведення системної роботи, провадження на законних підставах комплексних перевірок, реалізації програми протидії економічним кримінальним правопорушенням, можливо досягнути результату покращання ситуації в сфері економіки.

Кучерявенко А. А.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

КРИМІНАЛІСТИКА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Криміналістика в зарубіжних країнах, підкоряючись загальним закономірностям розвитку науки, виникла як сукупність елементарних уявлень про способи відшукування злочинця. Її першоосною були наукові узагальнення, а багатовікова практика розслідування. Однак, починаючи з останньої чверті XIX ст. під впливом революційних змін у природознавстві емпіричні відомості криміналістів-практиків стали трансформуватися в окремі елементи наукового криміналістичного знання.

У кожній країні цей процес мав свої особливості. Австрійські та німецькі криміналісти, поділяючи погляди Г. Гросса про допоміжний характер криміналістики стосовно кримінального права, розуміли її як синтез технічних засобів та тактичних прийомів розслідування. Криміналісти романських та англослов'янських країн, упадкувавши ідеї А. Бертільйона, бачили в ній лише поліцейську техніку. Водночас магістральний шлях для криміналістики всіх західних країн був єдиним: вона рухалася вперед як прикладне наукове знання з головною метою, що підпорядковує собі інше метою - створення високоефективної техніки поліцейського розслідування [1, с. 548].

Сучасна криміналістика у Великій Британії і зараз продовжує розвиватися та вдосконалюватися. В експертній практиці використовуються газова хроматографія, лазерна техніка, радіоактивні ізотопи, застосовуються сучасні методи дослідження складу та структури речовини. Створено та впроваджено в практику поліцейських органів комплекти науково-технічних засобів, різноманітні пошукові прилади, засоби фіксації слідів та обстановки місця злочину, експрес-методи дослідження речових доказів, технічні засоби затримання тощо. Детально розроблено тактичні прийоми огляду місця події, затримання підозрюваного, його обшук та допит. В даний час у країні існує безліч спеціалізованих навчальних закладів та організацій, які займаються навчанням та дослідженнями в галузі криміналістики. Крім того, Великобританія активно співпрацює з іншими країнами та організаціями в галузі обміну досвідом та розробки нових методів та технологій у криміналістиці [2, с. 216].

Криміналістика в Німеччині має довгу історію і вважається однією з провідних у світі. Вона відіграє важливу роль у розслідуванні злочинів та забезпеченні справедливості. У Німеччині криміналістика регулюється законодавством та здійснюється правоохоронними органами, такими як поліція та федеральне управління боротьби зі злочинністю (Bundeskriminalamt) [2, с. 283]. Криміналісти в Німеччині проходять спеціальне навчання та сертифікацію, щоб забезпечити високий рівень професіоналізму та надійності їхньої роботи. Вони використовують сучасні технології та методи, такі як ДНК-аналіз, балістична експертиза та комп'ютерна графіка, для розслідування злочинів та надання доказів у суді. Криміналістика в Німеччині також активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері боротьби зі злочинністю та обміну інформацією.

Отже, цілком логічним є висновок, що використання зарубіжного досвіду нових даних природничих і технічних наук при розслідуванні сприяє ефективнішій діяльності слідчого апарату, достовірності кримінального процесуального пізнання події кримінального правопорушення (або її відсутності), зміцненню законності та правопорядку в Україні.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Деякі теоретичні та прикладні проблеми розвитку криміналістичного дослідження матеріалів, речовин і виробів. Харків : Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, 2021. 548 с.

2. Чорноус Ю. М. Криміналістика в Україні та іноземних державах: окремі аспекти порівняльного дослідження. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського, м. Харків, 8 листопада 2017 р. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 356 с.

3. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади : Міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 01.10.2023).

Лаврінчук Д. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ДЕРЖАВНОГО ЧИ ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА

Відповідно до ст. 112 Кримінального кодексу України (далі – КК) особа підлягає кримінальній відповідальності за посягання на життя: Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду, або вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, Директора Націо-

нального антикорупційного бюро України, Директора Бюро економічної безпеки України, Директора Державного бюро розслідувань, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови або іншого члена Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії, вчинене у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю [1].

Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ст. 2 КК) [1]. Одним з основних елементів складу кримінального правопорушення є його об'єкт – тобто суспільні відносини, на які посягає те чи інше кримінальне правопорушення і які охороняються законом.

Визначаючи об'єкт того чи іншого кримінального правопорушення, у науці кримінального права науковці звертаються, здебільшого, до так званих вертикальної та горизонтальної класифікації, відповідно до яких виділяються загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти кримінального правопорушення. В свою чергу безпосередній об'єкт поділяється на безпосередній основний та безпосередній додатковий (обов'язковий та факультативний). Окремо, також, можна виділити вчення про потерпілого від кримінального правопорушення. Свого часу дехто з дослідників висували теорію про те, що об'єктом злочину може бути людина (зокрема у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи). Потерпіла особа розглядається як структурний елемент об'єкта злочину [2, с. 84-97]. Досліджуване кримінальне правопорушення якраз характеризується такою специфічною ознакою як спеціальний потерпілий. Ним може бути лише державний чи громадський діяч, вказаний у диспозиції ст. 112 КК. Цей перелік є вичерпним. Однак, необхідно враховувати, що особа одночасно може бути як державним діячем, так і громадським.

Під основним безпосереднім об'єктом злочинного діяння розуміються суспільні відносини, протиправне посягання на які представляє собою суспільну сутність кримінального правопорушення та задля охорони яких законодавець створив відповідні кримінально-правові норми. Безпосереднім же додатковим об'єктом кримінального правопорушення визначаються конкретні суспільні відносини, на які також здійснюється посягання, але вони виступають, в даному випадку не як основні, а як супутні [3, с. 83-84].

У процесі дослідження кримінального правопорушення, передбаченого ст. 112 КК одразу звертається увага на його об'єктивну сторону, яка виражається у посяганні на життя осіб, означених диспозицією даної кримінально-правової норми. Посягання – тобто вбивство або замах (закінчений чи незакінчений) на вбивство. Здавалося б у разі посягання на людину безпосереднім об'єктом таких злочинних діянь виступають її життя, здоров'я, фізична недоторканість тощо. Але, на нашу думку, для того щоб визначити основний безпосередній об'єкт досліджуваного кримінального правопорушення, необхідно спочатку описати його суб'єктивну сторону. З суб'єктивної сторони цей злочин вчинюється з прямим умислом. Тобто винний розуміє, що здійснює посягання саме на життя державного чи громадського діяча, та бажає спричинити його смерть. При цьому мотивом вчинення цього кримінального правопорушення є бажання припинити або не допустити державну чи громадську діяльність потерпілого або змінити її характер. Це може бути, також, і помста особі за таку діяльність. Тобто, при визначенні об'єкта посягання злочину, передбаченого ст. 112 КК слід враховувати, що він завжди вчинюється у зв'язку з державною чи громадською діяльністю потерпілого. Тож суспільна небезпека цього злочину полягає не тільки у посяганні на життя людини, але й тому, що вбивство політичного діяча може паралізувати або докорінним чином змінити політичні процеси у державі [4, с. 97]. Отже дане діяння посягає, в першу чергу, на безпеку держави у політичній сфері, що і є основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину. В свою чергу життя особи виступає як обов'язковий додатковий об'єкт.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 02.10.2023).
2. Присяжнюк Т. І. Потерпілий від злочину: проблеми правового захисту. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 240 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. Є. Л. Стрельцова. Харків: Одісей, 2009. 344 с.
4. Сотула О. С. Кримінально-правове визначення державного і громадського діяча за законодавством України. *Правова держава*. 2002. № 4. С. 95–99.

Лапшин В. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 127 КК УКРАЇНИ

Статтю 127 Кримінального кодексу України (КК) передбачено кримінальну відповідальність за катування – будь-яке умисне діяння, спрямоване на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинене з метою примусити її чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати інформацію чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, вчинені нею або іншою особою чи у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування її або інших осіб [1].

При дослідженні будь-якого кримінального правопорушення, у тому числі й передбаченого статтю 127 КК України, працівники правоохоронних органів насамперед стикаються з його об'єктивними ознаками, тобто конкретним актом поведінки суб'єкта, що завжди здійснюється у певній об'єктивній обстановці, у певному місці і в певний час. В об'єктивних ознаках виявляються як фактичні, так і соціальні властивості кримінального правопорушення, передусім його суспільна небезпечність. Кримінальне правопорушення завжди тягне за собою певні суспільно небезпечні наслідки, тому що в результаті його вчинення завдається істотна шкода суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом. Тому не тільки обов'язковим, але й

найбільш важливим елементом складу кримінального правопорушення є його об'єктивна сторона.

Відповідно до ст. 11 КК кримінальне правопорушення – це передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1]. Тож, у науці кримінального права, під час характеристики вказаного елемента, зазначається, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками, як: 1. суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); 2. суспільно небезпечні наслідки; 3. причинний зв'язок між діянням та наслідками. Крім того об'єктивна сторона злочинного діяння характеризується і факультативними ознаками, а саме: спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення. Найчастіше у теорії кримінального права злочинне діяння визнається обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення, а суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок – факультативними. Також до додаткових необов'язкових ознак відносяться місце, час, обстановка, спосіб вчинення злочинного діяння [2, с. 122]. В залежності від того, чи охоплюється складом кримінального правопорушення наслідки вчиненого діяння, у теорії кримінального права виділяють матеріальний, формальний та усічений складу кримінального правопорушення.

Злочин катування з об'єктивної сторони виражається у вчиненні наступних активних альтернативних дій: заподіяння особі сильного фізичного болю; заподіяння їй фізичного страждання; заподіяння людині морального страждання. Все зазначене заподіюється потерпілому шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з боку винного. Тобто це кримінальне правопорушення характеризується: 1) суспільно небезпечними діями, а саме: нанесенням побоїв, мученням або іншими насильницькими діями; 2) суспільно небезпечними наслідками діяння, у виді заподіяння людині сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання; 3) причинним зв'язком між суспільно небезпечними діями та наслідками. Тож це злочин з матеріальним складом.

Фактично, катування має бути вчинене шляхом здійснення будь-якої дії, що так чи інакше відповідає діям, зазначеним у диспозиції розглядуваної кримінально-правової норми. Але ст. 127 КК фактично передбачає досить широкий спектр випадків суспільно небезпечної протиправної поведінки, спрямованої на заподіяння особі сильного болю або страждання (фізичного чи морального). Можна побачити, що формулювання диспозиції ст. 127 КК дещо далеке від ідеальної форми. Воно містить ознаки, які властиві іншим злочинам, передбаченим КК України, у зв'язку з чим виникають певні труднощі при кваліфікації цього кримінального правопорушення. Так наприклад про «побої» та «інші насильницькі дії» йдеться у ч. 1 ст. 126 КК, про «мордування» – у ч. 2 ст. 126 КК, про «особливе мучення» – у ч. 2 ст. 121 КК, про жорстоке поводження з людиною, що привело до її самогубства – у ст. 120 КК України. Тому подальшими розвідками із розглянутої проблематики мають стати шляхи подолання проблем пов'язаних із вадами вітчизняного кримінального законодавства щодо відповідальності за катування та чіткого визначення елементів складу цього злочину, а особливо – ознак об'єктивної сторони.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 02.10.2023).
2. Уголовное право Украины. Общая часть / под ред. Е. Л. Стрельцова. Харьков : Одиссей, 2009. 344 с.

Ласіченко І. Е.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор Калюга К. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Національна поліція в ході збройної агресії Російської Федерації проти України зіштовхнулись із безпрецедентними викликами у своїй діяльності, насамперед безпековими, на які довелося оперативно реагувати. Серед них – організаційні та інші проблеми, що вплинули на здатність органів правопорядку ефективно виконувати свої функції із забезпечення національної безпеки України в низці аспектів.

В умовах воєнного стану зміни у повноваженнях, компетенції, правах та обов'язках, порядках та процедурах зазнали майже всі державні інституції. До нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національної поліції України, також внесено значну кількість змін, які регулюють здійснення правоохоронної діяльності цього органу в період воєнного стану.

15.03.2022 р. статтю 8 Закону України «Про Національну поліцію» доповнено частиною четвертою, яка передбачає, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно з призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Також було прийнято три закони України, які стосувалися зокрема й Національної поліції: Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію»; Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану»;

До статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» додано найбільше змін. Нові повноваження:

– за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно отримувати від органів держави та територіальних громад, юридичних осіб державної форми власності, інформацію необхідну для виконання повноважень та завдань поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у тому вигляді та тій формі, яка зазначена в запиті.

– здійснювати конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняти їх у залі суду.

- утримувати в передбачених законом випадках в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних чи адміністративних правопорушень; осіб, стосовно яких застосовано запобіжний захід тримання під вартою; осіб, підданих адміністративному арешту; обвинувачених та засуджених;
- у межах компетенції здійснювати розмінування (виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень);
- організувати роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;
- здійснювати техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;
- здійснювати збирання біометричних даних осіб;
- здійснювати адміністративний нагляд.
- допускається відмова від залучення поліції для проведення виконавчих дій з підстав залучення особового складу територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки та порядку чи масових заворушень під час дії воєнного стану, а також подолання наслідків надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі аварій, епідемій.

Левченко Д. С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Згідно зі ст. 241 Кримінального кодексу України (далі – КК) кримінальній відповідальності підлягають особи за забруднення або іншу зміну природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Кваліфікуючою ознакою даного кримінального правопорушення є спричинення значеними діями загибелі людей або інших тяжких наслідків [1]. Законодавець передбачає відповідальність за посягання на атмосферне повітря шляхом його: 1) забруднення; 2) іншу зміну природних властивостей.

Атмосферне повітря – це життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень. Під забрудненням атмосферного повітря розуміється змінення його складу і властивостей в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища [2]. Під зміною природних властивостей атмосферного повітря мається на увазі негативне відхилення від оптимального стану атмосферного повітря в частині його фізичних, хімічних та біологічних властивостей, що негативно впливає на здоров'я людини і довкілля [3, с. 236].

Але охорона атмосферного повітря, природного середовища, рослинного та тваринного світу, водних ресурсів тощо, здійснюється на законодавчому рівні не лише шляхом встановлення кримінальної відповідальності. Так ст. 50 Конституції України наголошує, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля [4]. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» кожний громадянин України має право на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище. Обов'язком кожного є берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища та не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів (ст. 12 вказаного Закону) [5]. У Законі України «Про охорону атмосферного повітря» зазначається, що шкідливі впливи на атмосферне повітря, для яких не встановлено відповідних нормативів екологічної безпеки, забороняються (ст. 16) [2]. Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за такі проступки, що посягають на атмосферне повітря, як: «Самовільне випалювання рослинності або її залишків» (ст. 77-1); «Порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фізичних та біологічних факторів» (ст. 78); «Порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ» (ст. 78-1); «Недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд» (ст. 79); «Порушення правил недопущення та запобігання витокам і викидам озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів» (ст. 79-2); «Випуск в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах» (ст. 80); «Експлуатація автомобілів та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах» (ст. 81) [6]. Також 17.04.2020 р. набрав чинності Закон України № 556-IX від 13.04.2020 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу». Цей законодавчий акт удосконалює порядок притягнення винних до відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, забруднення атмосферного повітря, порушення вимог пожежної безпеки в лісах та самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків [7].

Така значна увага охороні атмосферного повітря приділяється з тієї причини, що його забруднення завдає суттєвої шкоди різним живим системам, і навіть може мати незворотній характер. Можна зазначити, що, фактично, забруднення (отруєння) атмосферного повітря – це особлива форма екоциду та геноциду. Негативні зміни в атмосфері можуть впливати на людину прямо або опосередковано, в цілому негативно позначатися на людині, життєдіяльності її організму, погіршувати фізичні та хімічні властивості предметів, які вона використовує та спотворювати саму людину.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 21.05.2022).
2. Про охорону атмосферного повітря : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 50. Ст. 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text> (дата звернення: 21.05.2022).
3. Олійничук Р. Кримінально-правова характеристика забруднення атмосферного повітря. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 235–239.
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 21.05.2022).
5. Про охорону навколишнього середовища : Закон України. URL: <https://skadovsk-rda.gov.ua/zakon-ukraini-pro-ohoronu-navkolishnogo-seredovischa-1611154532/> (дата звернення: 21.05.2022).
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Дод до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 21.05.2022).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 19. Ст. 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-20#Text> (дата звернення: 21.05.2022).

Лесь А. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Відповідно до ст. 120 Кримінального кодексу України (КК) винний підлягає кримінальній відповідальності за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, систематичного приниження її людської гідності або систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інших дій, що сприяють вчиненню самогубства (ч. 1 ст. 120 КК), а також за такі саме діяння, вчинені щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб (ч. 2 ст. 120 КК) та за діяння, передбачене частинами першою або другою розглядуваної статті, якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього (ч. 3 ст. 120 КК) [1].

Єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ст. 2 КК) [1]. Під поняттям «склад» розуміється наявність сукупності певних обов'язкових частин, які утворюють дещо єдине, ціле. У вітчизняній науці кримінального права до обов'язкових елементів складу кримінального правопорушення відносять об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону. Такий елемент як об'єкт – є не тільки одним із обов'язкових елементів складу кримінального правопорушення, але й системотвірним, який дає змогу розкрити соціальний зміст злочинного діяння та встановити суспільно небезпечні наслідки вчиненого. Найчастіше науковці визначають об'єкт як певні суспільні відносини, які підлягають кримінально-правовій охороні від суспільно небезпечних посягань. Також, у науці кримінального права при дослідженні об'єкта того чи іншого кримінального правопорушення звертаються переважно до так званих вертикальної та горизонтальної класифікації об'єкта. Відповідно до вертикальної класифікації, виділяють загальний, родовий та безпосередній об'єкти злочинів, а відповідно до горизонтальної – безпосередній основний та безпосередній додатковий (обов'язковий і факультативний) [2, с. 61–62].

Конституція України в розділі II окреслює права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Держава визначає своїм завданням охорону та забезпечення цих прав, свобод та обов'язків. Відповідно до Основного Закону України кожна людина має право на: життя; охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування; повагу до її гідності; вільний розвиток своєї особистості; свободу та особисту недоторканність; свободу думки, слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань; свободу світогляду і віросповідання та ін. [3]. Більшість прав і свобод людини, визначених Конституцією України (право на життя, безпеку, особисту недоторканність, недоторканність власності, безпечне для життя і здоров'я довкілля тощо), є загальнолюдськими цінностями.

Самогубство – це умисне позбавлення особою себе життя, часто вчинене з відчаю. Дії, спрямовані на доведення до самогубства, завдають найбільшу шкоду особі – позбавлення її найціннішого, що є у людини, тобто життя. Якщо дослідити зміст ст. 120 КК, то можна зазначити, що діяння, передбачене цією нормою посягає не тільки на фізичну, але й на психічну недоторканність потерпілого, його гідність матеріальні та нематеріальні інтереси. Фактично ст. 120 КК у своїй диспозиції описує ознаки об'єктивної сторони злочину «доведення до самогубства» – певні суспільно небезпечні дії винного: жорстоке поводження з потерпілою особою; її шантаж; систематичне приниження її людської гідності; систематичний протиправний примус до дій, що суперечать її волі; схиляння до самогубства та інше. Також такі дії можуть вчинюватися щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого. А як наслідок – самогубство (суїцид) потерпілого. До того ж це кримінальне правопорушення законодавцем було поміщено у Розділ II Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи. Таким чином було, фактично, окреслено і його родовий об'єкт – життя та здоров'я, тобто певні особисті немайнові права людини, які належать їй від народження.

Отже, враховуючи зазначене, можна стверджувати, що родовим та обов'язковим безпосереднім об'єктом злочину доведення до самогубства є певні суспільні відносини, що знаходяться під охороною вітчизняного кримінального законодавства, і порушення яких тягне кримінальну відповідальність, а саме – за подіяння шкоди життю та здоров'ю іншої особи або створення загрози заподіяння такої шкоди, а додатковими обов'язковими об'єктами цього злочину можуть виступати: фізична та психічна недоторканність особи, її честь та гідність, а також – психічне здоров'я.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 27.01.2023).
2. Бажанов М. І. Кримінальне право України. Загальна частина. Дніпропетровськ : Пороги, 1992. 168 с.
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/> konstituciya-ukrayini-rozdil-ii (дата звернення: 27.01.2023).

Лещенко А. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ТА ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ РУК ПІД ЧАС ВІЙСЬКОГО СТАНУ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

У криміналістичній науці вчення про сліди носить назву «трасологія» і саме в неї входить розділ, що вивчає сліди рук та називається «дактилоскопія». В підручнику «Криміналістика» поняття дактилоскопії подається так, що «це розділ трасології, який вивчає будову папілярних візерунків шкіри на долонях, пальцях рук та спеціальні методики їх дослідження з метою ідентифікації особи у процесі розслідування, кримінальної реєстрації і розшуку злочинців» [2].

Існує декілька видів методів виявлення слідів рук: оптичні, фізичні та хімічні. Найпростішим є оптичний метод або візуальний, адже завдяки йому виявляються видимі та слабо видимі сліди, зокрема об'ємні, забарвлені, пилові сліди на глянцевої поверхні. Характерним для даного методу є створення кращих умов освітлення та спостереження. Для фізичного методу характерним є обробка поверхонь спеціальними порошками та пензлями, що потім дозволяє виявити невидимі сліди рук. При хімічному методі, застосовують спеціальні хімічні речовини, які при вступі в реакцію утворюють забарвлені сполуки на місці невидимих слідів.

Автор В. В. Корнієнко у своїй роботі також зазначає, що «не менш важливим є розвиток вчення про пошук ДНК-профілю на залишеному відбитку пальця, адже цікавим є застосування можливостей імунології з використанням аптамерів (молекули-мішені), які ефективно знаходять ДНК на поверхнях із примішками різного роду органічних речовин» [3].

Основними способами фіксації слідів рук є фотографування, опис у протоколі та копіювання слідів. Після того як було виявлено сліди рук, їх необхідно сфотографувати та описати у протоколі, а саме вказати: де саме було виявлено сліди рук, їх розташування слідів на об'єкті, характер і стан поверхні об'єкта, вид даного сліду рук, розміри кожного сліду, якими способами виявлення і фіксації користувалися та яким чином упаковані об'єкти зі слідами. Що стосується копіювання слідів то воно здійснюється на спеціальну слідокопіювальну плівку (темну або світлу), а для копіювання об'ємних слідів рук використовують полімерні матеріали.

Нагорна І. О. у своїх дослідженнях зазначає, що «при розкритті і розслідуванні злочинів сліди рук є важливим доказовим елементом, оскільки виявляються і використовуються частіше, ніж інші сліди, оскільки при здійсненні багатьох злочинів неможливо уникнути дотику до різних предметів, а також у силу своїх специфічних властивостей сліди рук легко залишаються на місці події і без особливих ускладнень можуть бути виявлені та вилучені» [4].

Отже, галузь криміналістики яка займається вивченням слідів рук називається дактилоскопія, її завданням є вивчення будови шкіри рук та методики їх дослідження. Щоб виявити сліди рук використовують оптичний, хімічний та фізичний методи, а фіксують сліди такими способами, як: опис у протоколі, фотографування та копіювання слідів. Даний вид доказів є надзвичайно важливим, адже саме завдяки правильному виконанні всіх необхідних дій можливо ідентифікувати конкретну особу. В умовах військового стану актуальність даного доказового елементу не змінилась, а лише посилилась.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 27.03.2023).
2. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. Криміналістика : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 544 с.
3. Корнієнко В. В. Перспективні напрями розвитку засобів і методів виявлення та фіксації слідів рук. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 36–44. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.03> (дата звернення: 27.03.2023).
4. Нагорна І. О. Виявлення та фіксація слідів рук. 2015. С. 64–66.

Линник О.С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ШПИГУНСТВО ЗА КК УКРАЇНИ

Шпигунство – передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства (ст. 114 Кримінального кодексу України (КК)) [1].

Виходячи зі змісту вказаної кримінально-правової норми – суб'єктом даного кримінального правопорушення не може бути громадянин України, тобто особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України. Законодавець прямо вказує на те, що суб'єктом шпигунства може бути лише іноземець або особа без громадянства.

Відповідно до п. 6 ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець – це особа, яка не перебуває у громадянстві України. Вона є громадянином (підданим) іншої держави чи держав, а згідно з п. 15 ст. 1 цього ж нормативного акту особа без громадянства – це особа, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою в силу дії її закону [2].

Громадянство – це правовий зв'язок між фізичною особою та Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах і обов'язках. Згідно з вітчизняним законодавством громадянами України є: усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24.08.1991 р.) постійно проживали на території України. Ці особи є громадянами України з 24 серпня 1991 р.; особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України» (13.11.1991 р.) проживали в Україні і не були громадянами інших держав. Такі особи є громадянами України з 13 листопада 1991 р.; особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13.11.1991 року і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України», та діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України. Ці особи є громадянами України з моменту внесення відмітки про громадянство України (реєстрація громадянства України – внесення запису про набуття особою громадянства України спеціально уповноваженим на те органом у відповідні облікові документи); особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України [3]. Громадянство України набувається: за народженням; за територіальним походженням; внаслідок прийняття до громадянства; внаслідок поновлення у громадянстві; внаслідок усиновлення; внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя; внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки; у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини; внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства; за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України [4]. Тобто всі такі особи не можуть визнаватися суб'єктами шпигунства. Шпигунство, вчинене громадянином України, можна кваліфікувати за ст. 111 КК «Державна зрада». Якщо ж передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю супроводжувалися іншою допомогою останнім, то вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю статей: ст. 111 КК та, в залежності від фактичних обставин справи – ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» або ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору».

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 14.08.2023).
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012. № 19–20. Ст. 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 14.08.2023).
3. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 13. Ст. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 14.08.2023).
4. Громадянство України: Громадяни та їх права, підстави набуття, подвійне громадянство. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-01-06-2021/> (дата звернення: 14.08.2023).

Майсак Д. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор Мащенко О. В.

ПРЕДМЕТ РОЗГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Стаття 328 Кримінального кодексу України (КК України) «Розголошення державної таємниці» передбачає кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства [1].

Відповідно до кримінального законодавства України єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ч. ст. 2 КК України) [1]. У науці кримінального права виділяють елементи складу кримінального правопорушення, такі як: об'єкт; об'єктивна сторона; суб'єкт; суб'єктивна сторона. Об'єктивні ознаки, включають в себе об'єкт і об'єктивну сторону кримінального правопорушення, а суб'єктивні ознаки – суб'єкт його вчинення та суб'єктивну сторону. Все це обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення. Деякі кримінальні правопорушення характеризуються також наявністю предмету. Зазвичай предмет кримінального правопорушення визначається як річ матеріального світу з приводу якої або через яку вчинюється злочинне діяння [2, с. 84]. Чітке визначення предмету кримінального правопорушення має суттєве кримінально-правове значення у зв'язку з тим, що: він може виступати критерієм розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень; деякі ознаки предмету кримінального правопорушення можуть визнаватися пом'якшувачими або обтяжувачими обставинами діяння; наявність цього елемента складу кримінального правопорушення серед ознак конкретного складу забезпечує повноту конструювання складу зло-

чинного діяння, що, в свою чергу, сприяє ефективному вирішенню проблем кваліфікації кримінальних правопорушень; предмет може виступати одним із критеріїв розмежування кримінального правопорушення та адміністративного проступку.

У вітчизняному кримінальному законодавстві існують різні способи опису предмету кримінального правопорушення. В основному предмет вказується безпосередньо у диспозиції тієї або іншої статті Особливої частини КК України. Однак є і інші способи його описання. Предмет може бути окреслено у назві статті, або безпосередньо впливати зі змісту диспозиції, або визначатися різними іншими нормативними актами (зокрема коли кримінально-правова норма є бланкетною).

Хоча предмет – це факультативна ознака складу кримінального правопорушення – складу злочину, передбаченого ст. 328 КК України вона притаманна. Предмет цього злочинного діяння вказаний безпосередньо у диспозиції цієї статті – відомості, що становлять державну таємницю.

Відповідно до Закону України «Про державну таємницю» № 3855-XII від 21.01.1994 р. державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою. Віднесення інформації до державної таємниці – процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього [3].

Розглядаючи питання щодо інформації певного виду як предмету кримінального правопорушення слід відмітити, що інформація не є річчю матеріального світу. Однак у сучасних наукових дослідженнях зауважується на тому, що предмет кримінального правопорушення не обов'язково має бути пов'язаним саме з поняттям «речі матеріального світу». Оскільки прогрес та наука не стоять на місці поняття предмету, як елементу складу кримінального правопорушення, можна розширити та визнати таким не тільки інформацію (зокрема і в електронному вигляді), але й, наприклад, електричну енергію, анатомічні матеріали людини тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 14.08.2023).
2. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Стратонова. Київ : Істина, 2007. 400 с.
3. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T385500?an=1> (дата звернення: 14.08.2023).

Макаров В. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 114-2 КК УКРАЇНИ

Статтю 114-2 КК України «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» передбачено кримінальну відповідальність за поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. Вчинення таких суспільно-небезпечних дій карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років (ч. 1 ст. 114-2). Відповідно до ч. 2 цієї кримінально-правової норми особа підлягає відповідальності за поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. Таке діяння карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Також згідно з ч. 3 цієї статті кваліфікуючими ознаками зазначених діянь є їх вчинення: за попередньою змовою групою осіб; з корисливими мотивів; з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням; якщо такі дії спричинили тяжкі наслідки. Обов'язковою умовою при вчиненні вказаних дій є відсутності в них ознак державної зради або шпигунства.

Розглядуване суспільно-небезпечне діяння необхідно відрізнити від суміжних складів злочину (кримінального правопорушення), зокрема, передбачених статтями: 111 (Державна зрада); 111-1 (Колабораційна діяльність); 111-2 (Пособицтво державі-агресору); 114 (Шпигунство); 328 (Розголошення державної таємниці).

В основному ці кримінальні правопорушення можна відмежовувати один від одного завдяки особливостям їх об'єктивної сторони. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 114-2 КК України полягає у вчиненні дій, спрямованих на поширення військово значущої інформації, вказаної у диспозиції цієї статті. При цьому спосіб поширення на кваліфікацію не впливає. Таке діяння може бути вчинене за допомогою

соціальних мереж, зокрема «Facebook», або за допомогою месенджерів («Viber», «Telegram», «Whats App», «Signal» тощо). Тобто це несанкціоноване поширення інформації (усно, письмово, через месенджер, по телефону тощо) хоча б одній особі (первинно або вторинно). Головним є те, що відбувається саме «поширення» такої інформації, а не безпосередня її передача ворогові, оскільки у такому випадку вчинене більше має ознаки державної зради у формі шпигунства. Поширення (інформації) – це її розповсюдження, обнародування, реалізація [2]. В той же час статтею 114 КК України «Шпигунство» передбачено відповідальність за передачу або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю у тому випадку, якщо такі дії були вчинені іноземцем або особою без громадянства.

Злочин, передбачений ст. 114-2 КК України слід відрізнити від пособництва державі-агресору за характером чинених дій. Перше кримінальне правопорушення полягає лише у поширенні специфічної інформації, а друге – в реалізації чи підтримці рішень держави-агресора або у підготовці, передачі матеріальних ресурсів державі-агресору. За таким же принципом розглядуваний злочин відрізняється і від колабораційної діяльності.

Якщо ж розглядати відмінність досліджуваного кримінального правопорушення від розголошення державної таємниці, то слід зазначити, що предметом злочину, передбаченого ст. 114-2 КК України, є військово значуща інформація, в той час як предметом розголошення державної таємниці є саме відомості, що становлять державну таємницю, тобто «вид таємної інформації, яка охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому законом, державною таємницею і підлягають охороні державою» [3]. Перелік таких відомостей визначено ст. 8 Закону України «Про державну таємницю». До того ж злочин, передбачений ст. 114-2 КК України може бути вчинений будь-якою особою (суб'єктом кримінального правопорушення), тоді як розголошення державної таємниці може вчинити лише особа, якій такі відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 22.09.2023).

2. Український тлумачний словник онлайн, словник синонімів. URL: <https://vslov.net/ukr/dictionary.php?word> (дата звернення: 22.09.2023).

3. Горох О. Відповідальність громадян за поширення військово значущої інформації під час війни (ст. 114-2 КК України). URL: <https://law-in-war.org/pamyatka-vidpovidalnist-gromadyan-za-poshyrennya-vijskovoznachushhoyi-informaciyi-pid-chas-vijny-stattya-114-2-kk-ukrayiny/> (дата звернення: 22.09.2023).

Марчевський Д.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., професор Калюга К. В.

ІНФОРМАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ЯК НОВИЙ КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ОБ'ЄКТ

Актуальність теми зумовлено тим, що виходячи зі стратегічного курсу України на інтеграцію у світовий інформаційний простір, виникає потреба з'ясування й усвідомлення всіх позитивних і негативних явищ інформаційної цивілізації: впровадження інформаційних технологій на основі комп'ютерної техніки у всі сфери суспільного життя. Проблема розгляду інформації та інформаційних правовідносин як нового криміналістичного об'єкта полягає, передусім, у тому, що досі чітко не наведено визначення поняття «криміналістичний об'єкт» [1].

Зазвичай криміналістична наука, не виробивши до кінця визначення об'єктів, які мають криміналістичне значення, користується переважно кримінальною процесуальною термінологією: доказ, джерело доказів або об'єкти – носії доказової інформації. Криміналістика має справу тільки з реальними фактами, котрі можна виявити за допомогою спеціальних засобів, прийомів і методів, відповідним чином їх зафіксувати та досліджувати. Але інформація, що не є матеріальним об'єктом, цілком відповідає цим вимогам, отже, може бути криміналістичним об'єктом [2].

На сучасному етапі технологізації суспільства відбувається перехід від простої поодинокій комп'ютерної злочинності до організованої – складної. Спостерігається динаміка її злиття з міжнародним криміналітетом, що несе у собі відповідну загрозу суспільству в цілому. Слід зазначити, що така транскордонність ускладнює можливості розкриття та розслідування цієї категорії злочинів працівниками правоохоронних органів різних держав. У більшості документів, прийнятих на міжнародному рівні, зазначається, що для ефективної боротьби з такою злочинністю необхідне більш широке, оперативне і налагоджене міжнародне співробітництво [2].

Питання комп'ютерної злочинності досить добре досліджені на Заході, насамперед у США (роботи Ауробіндо Сандарама, А. Бью, Д. Б. Паркера та ін.). Серед зарубіжних дослідників слід виділити фундаментальні праці американців: Д. Айкова, В. І. Сейгера та У. Фонстроха, та ін. [2]. Деякі фахівці вважають, що комп'ютерні злочини – це всі злочинні дії, при яких комп'ютер є знаряддям, засобом чи метою їх здійснення [1]. Друге визначення об'єднує під цим терміном всі протизаконні дії, які завдають збитки майну і пов'язані з електронним опрацюванням даних [3].

Комп'ютерна злочинність є складним феноменом, розгляду сутності якого присвячені роботи представників різних наук. Насамперед йдеться про дослідження технічного, соціально-психологічного, соціологічного та юридичного характеру. Дуже багато правознавців та юристів-практиків, які займаються дослідженням проблематики комп'ютерної злочинності [3].

Отже, розслідування комп'ютерних злочинів істотно відрізняється від розслідувань інших «традиційних» злочинів. Вивчення кримінальних справ цієї категорії дає підставу думати, що однією з істотних причин низької якості слідства є відсутність систематизованих і відпрацьованих методів розслідування комп'ютерних злочинів, а також помилки при проведенні слідчих дій щодо комп'ютерної інформації або самих комп'ютерів.

Список використаних джерел

1. Про досвід правоохоронних органів США по боротьбі з комп'ютерною злочинністю : аналітичний огляд НЦБ Інтерполу в Україні. Інформаційний лист МВС від 04.04.1997 р. 24 с.
2. Колесник В. А. Розслідування комп'ютерних злочинів : наук.-метод. посіб. Київ : вид-во НА СБУ, 2012. 124 с.
3. Кримінальне право України. Загальна та особлива частина : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Стратонова. Київ : Істина, 2007. 400 с.

Мусаєв Р. Д.

Класичний приватний університет
аспірант

ЩОДО ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

У законі України «Про Національну поліцію» запроваджене нове поняття «поліцейські заходи», під якими розуміють дію або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежують певні права й свободи людини та застосовуються для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Новизною у діяльності Національної поліції України є застосування у практичній діяльності співробітниками поліції нового превентивного поліцейського заходу як поліцейське піклування. Згідно ст. 41 закону України «Про Національну поліцію», поліцейське піклування може здійснюватися щодо: 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду; 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі [1].

Так, превентивний захід «поліцейське піклування» щодо неповнолітніх є заходом запобігання вчиненню адміністративних та кримінальних правопорушень, який спрямований на недопущення їх учинення стосовно неповнолітніх осіб віком до 16 років, а також самими неповнолітніми. Важливість реалізації поліцейського піклування щодо неповнолітніх в Україні підтверджується як міжнародно-правовими стандартами у сфері захисту прав дитини, так і на національному законодавчому рівні щодо забезпечення прав і свобод дітей [2, с. 6]. Особливості здійснення поліцейського піклування до неповнолітніх осіб, полягають у: 1) реалізації повноважень держави щодо охорони дитинства шляхом реалізації заходів із гарантування її безпеки; 2) встановленні необхідності такого піклування, встановлення факту бездоглядності неповнолітньої особи віком до 16 років; 3) активних діях, спрямованих на забезпечення безпеки фізичного та психічного (психологічного) здоров'я неповнолітньої особи; 4) з'ясуванні обставин, які призвели до стану бездоглядності неповнолітньої особи, у тому числі з метою попередження, виявлення та припинення правопорушень щодо неповнолітньої особи; 5) з'ясуванні місцезнаходження батьків або інших осіб, що їх замінюють тощо [3, с. 11]. Згідно з Інструкцією поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб - превентивний поліцейський захід, що застосовується стосовно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод та є наслідком передання її батькам, законним представникам або органам опіки та піклування; профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей - діяльність підрозділів НПУ, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень; профілактичний облік дітей - комплекс заходів із взяття на облік, наповнення та підтримання в актуальному стані баз даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно дітей, щодо яких здійснюється профілактична робота [4].

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 28.09.2023).
2. Ізбаш К. С., Доценко О. С. Форми та методи діяльності національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод дітей. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 2. С. 3–7.
3. Шубіна Н. М. Адміністративно-правове регулювання застосування поліцейського піклування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 20 с.
4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 22.09.2023).

Непевний В. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Марценюк О. Г.

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ З ПРИВОДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ВІРОСПІВІДАННЯ

Розвиток суспільного життя в Україні, з одночасним закріпленням широкого спектру прав і свобод особи, обумовив істотне розширення форм і видів правовідносин, які виникають, розвиваються та припиняються в межах державно організованого суспільства. Одним із різновидів правовідносин, які обумовлені сучасним розумінням і правовим опосередкуванням невід'ємних прав особи, є ті, що виникають у зв'язку із

реалізацією особою (групами осіб) права на свободу віросповідання. Водночас належний розвиток та існування цих правовідносин повинні бути гарантовані та забезпечені державою, що і реалізовані в частині встановлення кримінальної відповідальності за протиправні дії, котрі посягають на ці відносини та завдають їм істотної шкоди.

Реалізація права, передбаченого ст. 35 Конституції України, – права на свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодну, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, провадити релігійну діяльність – не завжди забезпечена в повному обсязі. Як правило, це пов'язується із конфліктами навколо церковного майна, церковних споруд і будівель між представниками різних релігійних учень, конфесій, що іноді призводить до пошкодження цього майна або навіть його руйнування.

КК України містить ряд норм, що забезпечують кримінально-правовий захист свободи віросповідання. На думку Лиська Т.Д. існують три рівні кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення свободи віросповідання. Загальний рівень. Відповідно до п. 3 ст. 67 КК України, вчинення злочину на ґрунті релігійної ворожнечі чи розбрату є обставиною, що обтяжують покарання. Кваліфікований рівень. У окремих статтях Особливої частини КК України містяться норми, що встановлюють підвищену кримінальну відповідальність за вчинення злочину на ґрунті релігійної нетерпимості. Спеціальний рівень. КК України передбачає ряд злочинів, що є спеціальними складами у сфері забезпечення свободи віросповідання. До яких належать: Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК України) [1].

Родовим об'єктом кримінально-правового захисту таких суспільних відносин постають правовідносини в сфері особистих прав і свобод людини і громадянина та правовідносини, які виникли з приводу реалізації права на свободу віросповідання та майнові правовідносини релігійних організацій, а безпосереднім об'єктом виступають окремі правовідносини, як немайнові права окремих громадян, які сповідують релігію або утримуються від її сповідання, або майнові та немайнові права релігійних організацій.

Ми погоджуємося з Андрушко А. В., який вказує на проблеми умовно «майнового» характеру спрямованості статей КК України, що впливає на те, що предметом цих злочинів виступає певна форма існування майна – релігійні споруди чи культові будинки [2]. Але конструкції кримінальних норм не повинні звукуватися виключно до такого «майнового» характеру.

Ступінь розроблення питання об'єкта злочинів у сфері правовідносин із приводу реалізації особою права на свободу віросповідання безпосередньо впливає на те, наскільки повно забезпечена охорона цих правовідносин. А завдяки виявленню всіх істотних ознак і властивостей об'єктів злочинів у цій сфері, їх структури та змісту є можливість забезпечити не тільки всебічну охорону відповідних правовідносини, пов'язаних із реалізацією особою права, яке передбачено ст. 35 Конституції України, а й виявити напрями подальшого вдосконалення кримінально-правових норм.

Список використаних джерел

1. Лисько Т. Д. Порушення рівноправності громадян залежно від їх релігійних переконань: окремі проблеми кримінально-правового регулювання. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 109–113.
2. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Віте, 2020. 560 с.

Нікітін П. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор Рябчинська О. П.

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

В. Г. Хашев визначає, що зловживання владою або службовим становищем належить до кримінальних правопорушень, що можуть бути вчинені як з умислом (прямим чи непрямим), а також зі «змішаною» формою вини. В. В. Андрієшин уточнює, що суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364 КК України, характеризується виключно виною у формі умислу щодо діяння, який в абсолютній більшості випадків є прямим. Психічне ставлення до суспільно небезпечних наслідків у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 364 КК України, з матеріальним складом може бути, як у формі умислу, так і у формі необережності, що утворює конструкцію змішаної вини. А. В. Савченко конкретизує, що зважаючи на положення теорії та правозастосовної практики, при вчиненні зловживання владою або службовим становищем, вина службової особи може характеризуватися: а) щодо діяння – прямим умислом та спеціальною метою; б) щодо наслідків (залежно від обставин кримінального провадження) – умислом (як прямим, так і непрямим) або необережністю (як кримінальною протиправною самовпевненістю, так і кримінальною протиправною недбалістю). М.-М. С. Яциніна з ними не погоджується та дискусійно зазначає, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 364 КК України, може вчинятися лише з прямим умислом як щодо самого діяння, так і щодо його наслідків. До внесення змін Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21.02.2014 р. № 746-VII у диспозиції ч. 1 ст. 364 КК України було передбачено вчинення зловживання владою або службовим становищем лише з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб. До цього часу В. Г. Хашевим пропонувалося виключення з диспозиції ч. 1 ст. 364 КК України цих мотивів як конструктивної ознаки зловживання владою або службовим становищем, оскільки на його думку їх існування в тому вигляді тільки створювало труднощі у правозастосуванні. Вказаним Законом зазначені мотиви та інтереси були виключені, а також замінені метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи. Після цього

А. В. Савченко задля вдосконалення положень ст. 364 КК України навпаки розглядає варіант відмови від безпосередньої вказівки на спеціальну мету у складі цього кримінального правопорушення (рівно як і в ст. 364-1, 365-2, 369-3 цього Кодексу) та повернення до встановлення конкретних мотивів, які спонукатимуть суб'єкта вчинити суспільно небезпечне діяння – «корисливого», «іншого особистого».

Таким чином, обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення у виді зловживання владою або службовим становищем є вина щодо діяння у формі прямого умислу та спеціальна мета – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи; щодо наслідків – прямого чи непрямого умислу (умисна форма вини) або необережності у виді кримінальної протиправної самовпевненості чи кримінальної протиправної недбалості («змішана» або «подвійна» чи «складна» форма вини). Вина буде наявна при вчиненні зловживання владою або службовим становищем, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) у вигляді використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, передбачала його суспільно небезпечні наслідки у вигляді завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам або свободам чи інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб і бажала їх настання чи хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання або легковажно розраховувала на їх відвернення чи не передбачала можливості настання вказаних суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити.

Парімончik Б. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – д.ю.н. Чучко С. В.

СИСТЕМА ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Криміналістика – юридична наука, яка історично виникла в просторі кримінального процесу, система знань, яка застосовується для розкриття злочинів, тісно пов'язаних з теорією доказів. Шепітько В. Ю. визначає: «Криміналістика є самостійною галуззю наукового знання, яка має власний предмет і методи дослідження. Криміналістику можна розглядати у трьох аспектах: як науку, як навчальний курс і як практичну діяльність у боротьбі зі злочинністю» [1, с. 6].

Термін «криміналістика» вперше починає вживатися судовими слідчими в ХІХ століття. Уперше криміналістику як систему знань описує австрійський правознавець, криміналіст, доктор права, як вважають засновник науки криміналістики і кримінальної психології Ганс Гросс, який мав безпосереднє відношення до України, так як з 1898 року по 1902 рік працював професором

Подальше визначення поняття і предмета криміналістики проходить довгий шлях і остається дискусійним дотепер. М. В. Салтєвський приводить визначення криміналістики за Р. С. Белкіним у 1967 році, яке вважається актуальним і до сьогодення: «Криміналістика – наука про закономірності механізму злочину, виникнення джерел інформації про злочин і його учасників, закономірності збирання, дослідження, оцінки і використання доказів, а також про спеціальні засоби й методи судового дослідження і запобігання злочинам, які ґрунтуються на пізнанні цих закономірностей» [1, с. 19].

Досліджуючи різні пропозиції щодо структуризації системи науки криміналістики, можна вважати, що все ж такі чотириох-елементна структура являється оптимальною для сприйняття і розкриття внутрішнього наповнення, достатня до можливостей внесення нових компонентів згідно особливостей процесів глобалізації, новітніх технологій в області техніки і юридичної психології та цифрових трансформацій з врахуванням викликів станів війни і катастроф, а саме:

1. Загальна теорія криміналістики – це її методологічна основа, яка становить систему принципів, концепцій, категорій, понять, методів, що відображають предмет криміналістики як ціле.

2. Криміналістична техніка – розділ криміналістики, що є системою наукових положень і розроблюваних на їх основі науково-технічних засобів, прийомів та методів, призначених для збирання, дослідження й використання доказів.

3. Криміналістична тактика є інтелектуальною складовою криміналістики – є системою наукових положень і розроблюваних на їх основі засобів (рекомендацій) щодо організації та планування досудового розслідування і судового розгляду, визначення лінії поведінки учасників кримінального провадження .... та судових дій» [1, с. 8–10].

4. Криміналістична методика (методика розслідування злочинів) – розділ криміналістики, який є системою наукових положень і розроблюваних на їх основі засобів щодо організації та здійснення розслідування й запобігання окремим видам злочинів.

Загальним завданням криміналістики є забезпечення за допомогою своїх прийомів, методів і засобів швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних осіб, запобігання та припинення усіх видів злочинів.

На сьогодні відбувається розширення і змінення завдань, які постають перед криміналістикою на стратегічному, теоретико-пізнавальному та прикладному рівнях. Змінення завдань обумовлено потребами правоохоронних органів протидіяти трансформації злочинності, активне запровадження в країні європейських стандартів у законодавство і практику правозастосування, протидії злочинам пов'язаних з військовою агресією РФ проти України.

Список використаних джерел

1. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Коновалов В. О. Криміналістика : підручник: у 2 т. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. Т. 1. 456 с.

Петриченко К. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА – КРИМІНАЛІСТА У СЛІДЧОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ

Слідчий експеримент є однією зі слідчих (розшукових) дій, які проводяться в ході розслідування кримінальних проваджень. Він має свої особливості та завдання і є важливою складовою системи слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ст. 240 КПК України, з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [1]. Слідчий експеримент є важливим етапом кримінального провадження, який допомагає з'ясувати обставини події та зібрати докази для подальшого використання в розслідуванні.

В ході проведення слідчого експерименту можуть залучатися різні учасники, такі як: підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник. За необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста, що на нашу думку, є дуже важливим.

Спеціалісти-криміналісти відіграють дуже важливу роль у кримінальних провадженнях. Під час розслідування кримінальних проваджень використовуються сучасні наукові методи, підходи та обладнання, і це вимагає спеціальних теоретичних та практичних знань, якими володіють спеціалісти-криміналісти. Їх робота спрямована на збір, фіксацію і аналіз фактів, доказів, оцінку результатів експерименту, які допомагають ефективно розкривати кримінальне правопорушення.

Спеціалісти допомагають слідчому на всіх етапах слідчого експерименту: на стадії підготовки та під час проведення самого слідчого експерименту.

На стадії підготовки спеціаліст-криміналіст може надати допомогу у розробці плану експерименту, метою якого є перевірка висунутих версій, зіставлення даних, отриманих експертизою та іншими слідчими діями у разі їх невідповідності; підборі осіб, які будуть замінювати в експерименті підозрюваного, свідка; підборі знарядь, предметів для відтворення ситуації; виготовленні муляжів і макетів; підборі науково-технічних засобів з урахуванням завдань, які належить вирішити під час слідчого експерименту [2].

При організації та проведенні слідчого експерименту одним із ключових аспектів є створення умов, які максимально подібні до тих, в яких відбувалася досліджувана подія або її елементи. Це допомагає забезпечити об'єктивність та достовірність результатів експерименту, оскільки відтворення аналогічних умов може допомогти краще зрозуміти обставини і дослідити різні аспекти події.

Під час проведення слідчого експерименту спеціаліст-криміналіст відтворює фізичне середовище і розміщення об'єктів на місці події, щоб створити подібні умови; проводить експериментальні дії, щоб забезпечити їх технічну та методичну правильність; фіксує хід і результати експерименту за допомогою фотографування і (або) відеозапису; оцінює результати експерименту [2].

Отже, участь спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті сприяє підвищенню ефективності подальшого розслідування, оскільки вони володіють спеціальними знаннями та навичками, які можуть допомогти забезпечити об'єктивність і точність збору доказової інформації, а також правильно оцінки отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Свобода Є. Ю., Кофанов А. В., Самодін А. В. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 432 с.
3. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).

Полішко О. Д.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОЦЕСІ ОГЛЯДУ ОБ'ЄКТІВ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

Спеціаліст у процесі огляду об'єктів у криміналістиці відіграє важливу роль у зборі доказів та збереженні місця злочину. Він відповідає за правильне проведення огляду, фіксацію та документування усіх знаків, слідів та матеріальних доказів, які можуть призвести до встановлення особи, яка вчинила злочин, або до розкриття його мотивів.

Пізнавальна діяльність слідчого, зазначають В. Коновалова та М. Панов, відбувається в умовах, коли відсутні відомості про природні причинні зв'язки, знищено або замасковано сліди, зв'язок між об'єктами та подіями нерідко постає у перекрученому вигляді, а сутність явищ у деяких випадках є викривленою, що і визначає її характер [2, с. 42]

Спеціаліст має володіти високою кваліфікацією та професійними навичками, оскільки від його роботи залежить ефективність досудового розслідування. Він повинен бути добре ознайомлений з методиками та техніками фіксації будь-яких слідів, а також мати знання з принципів збереження доказів та ланцюжка зберігання.

Пошук слідів (відображень) або будь-яких інших об'єктів, що мають відношення до кримінального правопорушення є прийомом пізнавальної діяльності, який може застосовуватися під час проведення багатьох слідчих (розшукових) дій, у тому числі з використанням сучасних техніко-криміналістичних та інших технічних засобів, прийомів і методів роботи з ними. Пізнавальну діяльність з розслідування кримінальних правопорушень неможливо уявити без використання знань різних галузей для дослідження слідів кримінальних правопорушень і отримання інформації про обставини події та особу, яка її вчинила. Особливого значення для розкриття кримінальних правопорушень набуває дослідження його слідів невідкладно після їх виявлення, що може мати місце як на початковому, так і подальшому етапах розслідування. Таке дослідження може проводитися як безпосередньо особою, яка проводить слідчу дію, так і запрошеним до участі у цій дії спеціалістом [3, с. 45].

Спеціаліст також може відігравати роль експерта, аналізуючи та інтерпретуючи зібрані під час огляду докази. Він може здійснювати хімічні, фізичні та балістичні експертизи, а також давати висновки щодо їх значущості для розслідування кримінального правопорушення.

Криміналіст використовує різні методи огляду об'єктів для збору доказів та здійснення кримінально-технічних експертиз. Роль спеціаліста у процесі огляду об'єктів у криміналістиці полягає в пошуку, фіксації та документуванні доказів, які допомагають слідчому установити обставини скоєного кримінального правопорушення. Він має забезпечити об'єктивність та надійність доказів, а також підготувати матеріал для проведення експертизи та інших досудових процедур.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 14.04.2023).

2. Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б., Лук'янчиков Є. Д. Попереднє дослідження слідової інформації в процесі розслідування. *Проблеми європейської та світової безпеки: правові вектори* : матер. кругл. ст. Київ, 2023. С. 41–46.

3. Волошин О. Г., Курилін І. Р. Роль навчальної дисципліни «Криміналістичне дослідження матеріалів, речовин та виробів» у фаховій підготовці спеціалістів-криміналістів. 2022. С. 57–59.

Пороло М. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ЩОДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263 КК УКРАЇНИ

Аналізуючи інформацію оприлюднену в засобах масової інформації та статистику правоохоронних органів України, можна дійти висновку, що збільшується динаміка вчинення злочинів з використанням холодної та вогнепальної зброї.

Статтею 263 Кримінального кодексу України (КК України) передбачено відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, вибуховими речовинами та бойовими припасами [1]. Основне питання, що виникає в практиці правоохоронних органів та суддів є правильна кваліфікація таких злочинних дій.

Законом від № 5064-VI від 05.07.2012 року було внесено зміни до, ст. 263 КК України. Ця кримінально-правова норма була викладена в новій редакції, а також з'явилась нова стаття КК України – ст. 263-1, якою передбачено відповідальність за незаконне виготовлення переробку чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення вибухових речовин, вибухових пристроїв, бойових припасів [2]. Обов'язковими об'єктивними ознаками даного складу злочину є видалення або заміна маркування вогнепальної зброї, її виготовлення чи ремонт, переробка, фальсифікація [3]. Формою ж прояву суспільно-небезпечної дії які відносяться до складу злочину передбаченого ч. 2 ст. 263 КК України є: виготовлення, носіння, ремонт або збут зброї без передбаченого законом дозволу. Тож спостерігається певна конкуренція кримінально-правових норм.

Під незаконним виготовленням треба розуміти відновлення втрачених властивостей чи переробку буд якого предмету, внаслідок чого набуваються ознаки зброї або створюються предмети, які мають ознаки зброї, без відповідної ліцензії.

В зв'язку з тим, що до теперішнього часу в Україні відсутній закон про зброю всі обставини стосовно законного обігу зброї в державі регулюються відомчими документами та інструкціями.

Під час рішень у справах суди посилаються на Постанови Пленуму Верховного Суду України (ППВС України), але складається суперечлива судова практика внаслідок чого змінюється позиція судів щодо кваліфікації дій в яких вбачається склад правопорушення передбаченого ст. 263 КК України. Так відповідно до п. 7 ППВС України «Про судову практику в справах про розкрадання, виготовлення, зберігання та інші незаконні діяння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» № 6 від 08 липня 1994 року, незаконним носінням холодної та вогнепальної зброї є умисним за умови можливості їх швидкого використання [4]. Проте, ППВС України «Про судову практику в справах про розкрадання, виготовлення, зберігання та інші незаконні діяння зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» № 6 від 08 липня 1994 року втратила чинність відповідно до ППВС України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» № 3 від 26.04.2002 року в якій відсутнє посилання про швидке використання, що виплинуло на кваліфікацію дій, які можуть охоплювати склад правопорушення, передбачений ст. 263 КК України [5].

До теперішнього часу в Україні не врегульовано питання законного обігу вогнепальної та холодної зброї. З метою усунення проблем при кваліфікації діянь, які охоплюють склад правопорушення передбачений ст. 263 КК України, необхідно, на нашу думку, прийняти закону «Про зброю» з чітким розмежуванням за

категорія для адаптації обігу зброї у сучасних реаліях.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 10.09.2023).

2. Про внесення змін до кримінального та Кримінально – процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами: Закон України від 05.07.2012 р. № 5064-VI. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/669939-za-nezakonne-vigotovlennya-chi-remont-zbroji-zagrojuje-kriminalna-vidpovidalnist.html> (дата звернення: 10.09.2023).

3. Книженко О. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 28–32.

4. Про судову практику в справах про розкрадання, виготовлення, зберігання та інші незаконні діяння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.07.1994 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-94#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

5. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

Прокопенко О. В.

Класичний приватний університет

аспірант

наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 205-1 КК УКРАЇНИ

Стаття 205-1 Кримінального кодексу України (КК) передбачає кримінальну відповідальність за підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців, а саме – внесення в документи, які відповідно до закону подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи - підприємця, завідомо неправдивих відомостей, а також умисне подання для проведення такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості [1].

Відповідно до ст. 2 КК України єдиною підставою кримінальної відповідальності особи є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2 КК) [1]. У кримінально-правовій науці виділяють обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення. До таких елементів відносяться: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Також виділяються факультативні ознаки складу, такі як предмет кримінального правопорушення, а також: час, місце, обстановку та спосіб його вчинення. Зазначені додаткові ознаки характеризують об'єктивну сторону злочинного діяння. Його суб'єктивну сторону характеризують такі факультативні ознаки як мотив і мета вчинення кримінального правопорушення [2, с. 95-96].

Основоположним елементом складу будь-якого кримінального правопорушення є його об'єкт – певне благо (чи суспільні відносини) на яке спрямоване діяння винної особи, тобто те, чому спричиняється шкода або створюється реальна загроза такого спричинення [3 с. 101]. У теорії кримінального права під об'єктивною стороною кримінального правопорушення розуміється зовнішній прояв злочинного діяння (дії чи бездіяльності), оскільки, відповідно до ч. 1 ст. 11 КК кримінальним правопорушенням є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1]. Крім того, будь-яке діяння має свої наслідки, пов'язані зі вчиненим діянням. Тобто, об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками, як: 1) суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); 2) суспільно небезпечні наслідки; 3) причинний зв'язок між діянням та наслідками. При цьому діяння є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення, а суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок – факультативними. В залежності від того, чи охоплюється складом кримінального правопорушення наслідки вчиненого діяння, у теорії кримінального права виділяють матеріальний, формальний та усичений склади кримінального правопорушення. Іноді, також, називають і так звані формально-матеріальний склад.

Задля того, щоб здійснити державну реєстрацію фізична особа, яка має намір займатися підприємницькою діяльністю, має надати Державному реєстратору наступні документи: 1) копію документа, який засвідчує реєстрацію у Державному реєстраторі фізичних осіб – платників податків; 2) реєстраційну картку, яка заповнюється за встановленим зразком; 3) письмову нотаріально засвідчену згоду усиновлювачів (батьків), піклувальника або органу піклування та опіки, якщо фізична особа (заявник), яка досягла 16-ти років, хоче бути підприємцем [4].

Відповідно до змісту диспозиції ст. 205-1 КК об'єктивна сторона розглядуваного кримінального правопорушення виражається у вчиненні винним активних дій, які полягають у: 1) внесенні в документи, які відповідно до закону подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи – підприємця, завідомо неправдивих відомостей; 2) подання для проведення такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості.

Зазначені дії вчинюються умисно, отже, певним чином, мають ознаки підробки документів. Підробкою є складання повністю фальшивого, тобто підробленого документа, що має зовнішні ознаки цього документа, або зміна його змісту із внесенням таких даних, які повністю не відповідають дійсності [5,

с. с. 361]. З іншого боку кримінальне правопорушення, передбачене ст. 205-1 КК може бути вчинене і шляхом внесення у відповідні документи завідомо неправдивих відомостей, що припускає внесення у дійсні документи даних, що повністю або частково не відповідають дійсності [6, с. 1070].

Дане кримінальне правопорушення є закінченим з моменту вчинення хоча б одного з двох передбачених ст. 205-1 КК діянь (внесення, подання). Тож це правопорушення з формальним складом, оскільки формальний склад кримінального правопорушення не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків як обов'язкової ознаки його об'єктивної сторони. Наявність або відсутність таких наслідків не впливають на кваліфікацію вчиненого, оскільки наслідки знаходяться за межами складу кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 20.09.2023).

2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. Київ: Юридична думка, 2004. 352 с.

3. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Кривоченко Л. М. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 496 с.

4. Турій А. Відповідальність за підробку документів, що подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-pidrobku-dokumentiv-shho-podajutsya-dlya-provedennya-derzhavnoi-reiestracii-juridichnoi-osobi/> (дата звернення: 20.09.2023).

5. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник та ін. / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-тє вид. перероб. та допов. Київ: Юридична думка, 2012. 1316 с.

Пташинський О. О.

Класичний приватний університет

аспірант

наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ЩОДО СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОЕКТУВАННЯ ЧИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СПОРУД БЕЗ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ

Відповідно до ст. 253 Кримінального кодексу України (далі – КК України) особа (службова чи спеціально уповноважена) підлягає кримінальній відповідальності за розробку і здачу проектів, іншої аналогічної документації замовнику без обов'язкових інженерних систем захисту довкілля або введення (прийом) в експлуатацію споруд без такого захисту, якщо вони створили небезпеку тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення або інших тяжких наслідків. Таке діяння карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ч.1 ст. 253). Якщо ж ті самі дії спричинили зазначені наслідки – таке кримінальне правопорушення карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк до п'яти років [1].

Суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 253 КК України, це одне з кримінальних правопорушень проти довкілля, передбачені Розділом VIII КК України, які можна охарактеризувати як винні (умисні або вчинені через необережність), суспільно небезпечні, протиправні діяння (дія або бездіяльність), які посягають на суспільні відносини, що забезпечують охорону, раціональне використання та відтворення природних ресурсів, вчинені суб'єктом кримінального правопорушення. За своїм безпосереднім об'єктом такі кримінальні правопорушення можуть бути поділені на кілька категорій:

- 1) кримінальні правопорушення проти екологічної безпеки (статті 236-238 та 253 КК України);
- 2) кримінальні правопорушення у сфері використання земель, охорони надр та атмосферного повітря (статті 239-240 та 254 КК України);
- 3) кримінальні правопорушення у сфері охорони водних ресурсів (статті 241-244 КК України);
- 4) кримінальні правопорушення у сфері використання лісів, захисту рослинного та тваринного світу (статті 245-252 КК України) [2, с. 125].

Під час проектування та експлуатації об'єктів, діяльність яких може шкідливо впливати на довкілля, повинні розроблятися ат здійснюватись заходи щодо запобігання аваріям і катастрофам та ліквідації їх шкідливих наслідків. Кримінальне правопорушення «Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля» посягає на екологічну безпеку щодо встановленого порядку запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Також, додатковим об'єктом цього діяння, виходячи зі змісту ст. 253 КК України, можуть виступати життя та здоров'я населення, власність та інші блага. Тобто суспільна небезпека даного кримінального правопорушення полягає у посяганні винним на екологічну безпеку держави, а також – у створенні передумов для аварій і катастроф, загибелі і масового захворювання населення, інших тяжких наслідків для людини та довкілля.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 29.09.2023).

2. Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький юридичний інститут національного університету «Одеська юридична академія», 2022. 319 с.

Резцов Д. К.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 126-1 КК

Відповідно до ст. 126-1 Кримінального кодексу України (КК) особа підлягає кримінальній відповідальності за вчинення домашнього насильства, тобто умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [1].

Єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ст. 2 КК) [1]. У науці кримінального права виділяють елементи складу кримінального правопорушення: об'єкт; об'єктивна сторона; суб'єкт; суб'єктивна сторона. Об'єктивні ознаки, включають в себе об'єкт і об'єктивну сторону кримінального правопорушення. Деякі кримінальні правопорушення характеризуються також наявністю предмету. Суб'єктивні ознаки – це суб'єкт його вчинення та суб'єктивну сторону. Все це обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення.

Однією з обов'язкових об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення є його об'єктивна сторона, тобто зовнішній прояв злочинного діяння, без якого взагалі не можливо вести мову про факт його вчинення. Як пише з цього приводу М. В. Володько «об'єктивною стороною складу злочину є сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, що характеризують зовнішній прояв злочинного діяння, яке посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а крім того – об'єктивні умови такого посягання» [2, с. 88]. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, як і будь-яка правова категорія, має свої ознаки, серед яких виділяються обов'язкові та додаткові. До таких ознак у теорії кримінального права відносять: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); суспільно небезпечні наслідки такого діяння; причинний зв'язок між діянням та суспільно небезпечними наслідками, що настали.

Відповідно до ч. 1 ст. 126-1 КК об'єктивна сторона цього злочину може виражатися у наступному: 1) Злочинне діяння, а саме систематичне вчинення: фізичного насильства, психологічного насильства, економічного насильства; 2) Небезпечні наслідки для потерпілого: фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, виникнення емоційної залежності, погіршення якості життя. 3) Причинний зв'язок між зазначеними діяннями та наслідками. При цьому потерпілою особою від вчиненого можуть бути: подружжя; колишнє подружжя; інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Одним із різновидів насильства, що застосовується до потерпілого у процесі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, є насильство психологічне, тобто регулярний психологічний тиск, використання власної переваги (фізичної, економічної тощо), для приниження та знецінення іншого члена сім'ї, а також – ігнорування потреб та почуттів таких членів сім'ї, які є залежними від інших та потребують догляду. До ознак такого насильства можна віднести: постійну образливу критику потерпілого, маніпулювання, контроль над його життям; звинувачення особи, засудження, словесні образи; обзивання потерпілого нецензурними словами, приниження; покарання та погрози покарання; погрози життю й здоров'ю особи; заборона потерпілому висловлювати свою думку, вільно пересуватися поза домом, спілкуватися з близькими; зняття винним із себе відповідальності за негативний вплив на психологічний стан жертви; відмова спілкуватися з метою змусити жертву почуватися винною, принизити її; ізолювання особи від спілкування з друзями або родиною, контроль над спілкуванням за допомогою прочитання особистої пошти і повідомлень у соцмережах тощо [3]. Тобто психологічне насильство – це форма насильства, при якій людина піддається такій поведінці винного, яка може призвести до психологічної травми, зокрема викликати: хронічну депресію, тривожність, посттравматичний стресовий розлад та інші психологічні розлади. Якщо ж таке насильство призвело до самогубства потерпілого, то вчинене потребує додаткової кваліфікації за ст. 120 КК «Доведення до самогубства».

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 22.09.2023).
2. Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. О. О. Кашкарова, В. А. Робака. Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2010. 364 с.
3. Психологічне насильство. URL: <https://nonviolence.ed-era.com/psychological-violence> (дата звернення: 22.09.2023).

Рожко А. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 136 КК УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття 136 Кримінального кодексу України (КК України) наголошує на тому, що кримінальній відповідальності підлягає особа, яка не надала допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при

можливості надати таку допомогу або не повідомила про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження (ч. 1 ст. 136 КК України). Також відповідальність настає за ненадання допомоги малолітньому, який завідомо перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або неповідомлення про такий стан дитини належним установам чи особам (ч. 2 ст. 136 КК України) та якщо зазначені вище діяння спричинили смерть потерпілого (ч. 3 ст. 136 КК України) [1].

Відповідно до ст. 2 КК України єдиною підставою кримінальної відповідальності особи є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2 КК) [1]. У кримінально-правовій науці виділяють обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення. До таких елементів відносяться: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Суб'єкт вчинення кримінального правопорушення є вельми важливим елементом його складу. Питання про суб'єкт злочинного діяння є питанням про особу, яка його вчинила. Відповідно до ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (16 років) [1]. Тобто це може бути лише: 1) фізична особа; 2) яка досягла віку кримінальної відповідальності; 3) осудна особа (загальний суб'єкт кримінального правопорушення). Отже, по перше – суб'єкти розглядуваного правопорушення – фізична, осудна особа, яка вчинила дії, передбачені ст. 136 КК України, у віці шістнадцяти років.

Але злочинне діяння може бути вчинено не тільки загальним суб'єктом, ознаки якого вказано вище, але й спеціальним суб'єктом. Як зазначено у ч. 2 ст. 18 КК України спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа [1]. Тобто така особа, крім загальних ознак, має бути наділена спеціальними додатковими ознаками, до яких можна віднести: професійну діяльність особи; її громадянство; ознаки, які стосуються фізичних властивостей особи (стану її здоров'я, працездатність тощо); спеціальне відношення до предмету злочину, участь особи у судовому процесі; особливі (наприклад – сімейні) зв'язки з потерпілим; відношення особи до військової служби; виконання особою службових повноважень (службова особа) тощо.

На відміну від злочину, передбаченого ст. 135 КК України «Залишення в небезпеці» винна особа, у разі вчинення діяння, зазначеного у ст. 136 КК України, безпосередньо своїми діями, не ставить потерпілого у небезпечний стан для його життя, але зобов'язана надати останньому допомогу або повідомити про такий його стан належним установам чи особам, якщо має таку можливість. Тобто це особа, на яку законом або іншими зобов'язаннями не покладено обов'язку надавати подібну допомогу потерпілому або дбати (піклуватися) про нього. При цьому під належними службами або особами, яких слід повідомити про критичне становище потерпілого, необхідно розуміти організації та окремих громадян, на яких нормативними актами, цивільними договорами або рішеннями суду були покладені функції щодо порятунку людей, надання їм допомоги, захисту від різного роду небезпек, опіки або піклування [2]. Вказані особи, у разі залишення потерпілого у небезпеці, несуть відповідальність за ст. 135 КК України (спеціальний суб'єкт). Подібна же бездіяльність предоставників деяких професій, на які покладено відповідне зобов'язання, кваліфікується за іншими статтями Особливої частини КК України, зокрема: ст. 137 КК (вихователі, вчителі); ст. 139 КК (лікарі та інший медперсонал); ст. 284 КК (капітани суден); ст. 367 КК (службові особи) тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 05.08.2023).
2. Турій А. Відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. URL: <https://turii.com.ua/publikatsii/vidpovidalnist-za-nenadannya-dopomogi-osobi-yaka-perebuvaie-v-nebezpechnomu-dlya-zhittya-stani/> (дата звернення: 05.08.2023).

Рукіна Д. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Шиян А. Г.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Законодавче врегулювання кримінальної процесуальної діяльності в Україні завжди динамічно змінювалось, що обумовлювалося новими викликами правозастосування та необхідністю усунення прогалин і недоліків закону. В цьому контексті правовий режим воєнного стану є новим етапом історії нашої країни, введення якого призвело до ряду законодавчих змін, що не оминуло чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК). Для безумовного дотримання норм чинного законодавства у зв'язку із введенням воєнного стану, виникла необхідність модифікації правових механізмів. Так, Законом № 2111-IX, що набув чинності 3 березня 2022 року, були внесені зміни до ст. 615 КПК, яка регулює особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану [1].

Передусім, зміни торкнулись моменту початку кримінального провадження. Так, якщо в прокурора, слідчого або дізнавача немає технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, їм дозволено оформити рішення про відкриття досудового розслідування постановою, після чого відомості, які підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості. Видається, що це нововведення носить позитивний характер.

Є необхідність звернення уваги на те, що в разі технічної неможливості складання процесуальних документів про хід та результати проведених слідчих (розшукових) дій, фіксація може здійснюватися будь-яким доступним технічним засобом. Але ці процесуальні документи повинні бути складені не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Однак, при цьому

слід враховувати таке: за допомогою сучасного смартфона можна легко сфальсифікувати дані, скориставшись відео чи фоторедакторами, що створює сприятливі умови для працівників правоохоронних органів для зловживання своїми повноваженнями.

Значна увага приділена таким важливим слідчим (розшуковим) діям, як обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи. Якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, ці слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати зазначених слідчих (розшукових) дій в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Зауважимо, що законодавець не залишив без уваги такий запобіжний захід, як тримання під вартою щодо підозрюваного. Частина 2 ст. 615 КПК передбачає збільшення терміну строку дії ухвали слідчого судді, а також постанови керівника органу прокуратури, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених ст. 615 КПК, про тримання під вартою, до одного місяця. Це можливо за клопотанням прокурора або клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Допускається продовження строку тримання під вартою, що може бути зроблено неодноразово в межах строку досудового розслідування.

Отже, введення воєнного стану у зв'язку із вторгненням армії РФ на територію України призвело до внесення істотних змін у кримінальне процесуальне законодавство. Вони торкнулися майже всіх етапів кримінального провадження і спрямовані на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, їх судового розгляду в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

Рябчинський Д. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: РОЗШИРЕННЯ КОМПЕТЕНЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» військова служба правопорядку у Збройних Силах України (далі - Служба правопорядку) - спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах [1].

Серед основних завдань Служби правопорядку виділяються ті, які характеризують її як спеціалізованого суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням, «яка реалізує спеціальні цілі та завдання протидії злочинності, наділених відповідними правами й обов'язками щодо впливу на ті чи інші криміногенні фактори, що у зв'язку з цим здійснюють відповідне інформаційне, методичне, ресурсне та кадрове забезпечення» [2, с. 573]. Такими завданнями за законом для Служби правопорядку визначені наступні: виявлення причин, передумов і обставин кримінальних та інших правопорушень, вчинених у військових частинах та на військових об'єктах; розшук осіб, які самовільно залишили військові частини (місця служби); запобігання вчиненню і припинення кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України; захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших кримінально протиправних посягань; участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах. Задля належної реалізації цих завдань Служба правопорядку наділяється відповідними правами та функціями. До початку повномасштабного вторгнення на територію України військ РФ в ЗУ «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» передбачалося, що при прийнятті рішення про введення в Україні чи в окремих її місцевостях режиму воєнного або надзвичайного стану на Службу правопорядку додатково покладаються завдання щодо: участі у боротьбі з ворожими диверсійно-розвідувальними групами на території України; забезпечення дотримання комендантської години в гарнізонах; охорони військових об'єктів, військових містечок та їх населення, сприяння його евакуації; відновлення та підтримання порядку і дисципліни у військових частинах; контролю за рухом транспортних засобів і перевезенням вантажів Збройних Сил України.

Вимоги воєнного часу внесли певні корективи в коло цих завдань і зокрема ЗУ № 2158-IX від 24.03.2022 [3] до завдань Служби правопорядку додано: організацію збору, супроводження та охорони військовополонених з місць (місцевостей), де вони утримуються після взяття їх в полон, до таборів для тримання військовополонених або дільниць для тримання військовополонених та поводження з військовополоненими в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Вказані порядки визначаються в Постановах КМ України «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» № 413 від 5 квітня 2022 р. та «Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період» № 721 від 17 червня 2022 р.

На персонал таборів для тримання військовополонених покладається зокрема, завдання з запобігання, виявлення, розкриття і припинення кримінальних та інших правопорушень, вчинених на території таборів чи поза їх межами військовополоненими, а також персоналом таборів під час виконання ними службових обов'язків, виявлення причин, передумов і обставин їх вчинення із залученням інших правоохоронних органів відповідно до законодавства України. Законом № 2839-IX від 13 грудня 2022 року [4] розширено перелік прав військовослужбовців Служби правопорядку за рахунок права проводити огляд військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців на стан алкогольного,

наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також використовувати у випадках, визначених законом, спеціальні технічні засоби для проведення такого огляду. Міра необхідна задля зниження ризику формування та прояву девіантної поведінки військовослужбовців на війні, зменшення кількості так званих не бойових втрат як на лінії безпосереднього зіткнення з противником, так і на полігонах, навчальних центрах та місцях постійної дислокації військових частин [5, с.5].

Список використаних джерел

1. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Литвинов О. М. Суб'єкти протидії злочинності (система). Велика українська кримінологічна енциклопедія : у 2 т. Харків : Факт, 2021. Т. 2. С. 572–574.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період : Закон України від 24.03.2022 р. № 2158-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2158-20#Text> (дата звернення: 20.09.2023).
4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці : Закон України № 2839-IX від 13.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#n75> (дата звернення: 20.09.2023).
5. Романишин А. М., Мацевко Т. М. Профілактика відхильної поведінки у військовослужбовців : навч.-метод. посіб. Львів : НАСВ, 2017. 322 с.

Северін Д. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТ. 143 КК УКРАЇНИ

У Кримінальному кодексі України (КК України) передбачено відповідальність за умисне порушення встановленого законом порядку застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини, що спричинило істотну шкоду здоров'ю потерпілого. Таке діяння карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого (ч. 1 ст. 143 КК). Також законодавцем визначено кваліфіковані склади цього кримінального правопорушення: I. Вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації (ч. 2 ст. 143 КК) (карається позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років); II. Дії, передбачені частиною другою розглядуваної статті, вчинені щодо особи, яка перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного (ч. 3 ст. 143 КК) (карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років); III. Незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини (ч. 4 ст. 143 КК) (карається позбавленням волі на строк до п'яти років); IV. Дії, передбачені частинами другою, третьою чи четвертою досліджуваної статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю (ч. 5 ст. 143 КК) (карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років) [1]. У такі редакції ця стаття була викладена після прийняття Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» № 2427-VIII від 17.05.2018 р. Даний Закон введено в дію з 1 січня 2019 р. Ним було визначено нову систему правовідносин у сфері трансплантації та пов'язаної з нею діяльності, а також – посилено кримінальну відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію органів [2]. Але, щодо змісту розглядуваної кримінально-правової норми лишається забагато питань. Так, виходячи з диспозиції ст. 143 КК України потерпілою особою від даного злочину може бути лише людина – «живий донор» або *реципієнт*, тобто живий організм, якому пересаджують різними методами клітини, тканини, органи від донора (за виключенням діяння, передбаченого ч. 4 ст. 143 КК). В той же час поза увагою законодавця залишилося питання щодо проблеми вилучення анатомічних матеріалів у померлого донора. У таких випадках потерпілими фактично є уповноважені особи покійного (законні представники), зокрема його близькі родичі. Також, відповідно до ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» анатомічними матеріалами визнаються органи (їх частини), тканини, анатомічні утворення, клітини людини або тварини, фетальні матеріали людини [2]. Але цим визначенням не охоплюється поняття «кров» людини, яка може без законних підстав переливатися від донора до іншої людини. Крім того, фактично некриміналізованими на даний час залишаються такі суспільно-небезпечні форми поводження з анатомічними матеріалами людини як: незаконне дарування; незаконний обмін; безоплатний збут та інше. Тож у ч. 4 ст. 143 КК України було б доцільніше замість терміну «незаконна торгівля» використовувати поняття «незаконний обіг» та «незаконне використання» анатомічних матеріалів людини [3].

Зазначені проблеми потребують комплексного дослідження та переосмислення задля удосконалення у подальшому кримінальної відповідальності винних за порушення порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 01.08.2023).

2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 28. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 01.08.2023).

3. Мислива О. О. Кримінально-правова характеристика та запобігання незаконній діяльності у сфері трансплантації : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ДДУВС, 2019. 220 с.

Семененко М. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЛІДЧОЇ РОБОТИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Слідча діяльність в криміналістиці є складним процесом, спрямованим на розкриття злочинів, збирання доказів і забезпечення справедливості. Однак успішне проведення слідчої роботи вимагає не лише знань у галузі права і криміналістики, але й розуміння психології людей, що беруть участь у кримінальних справах. У цій статті розглянемо психологічні аспекти слідчої роботи та їх важливість для досягнення мети криміналістики.

Один із ключових аспектів слідчої діяльності полягає в аналізі свідчень потерпілих, свідків і підозрюваних. Психологічні знання допомагають розрізнити правдивість викладу фактів від неправдивого, а також розуміти, яким чином стрес, страх чи тривожність можуть вплинути на пам'ять людини. Психологи можуть надати консультації слідчим щодо методів опитування і виявлення прихованої інформації [3, с. 79].

Також окремо має слід виділити такі важливі психологічні та комунікативні навички у слідчому процесі як спілкування з дітьми під час допиту, правила поведінки себе законних представників, у справах передбачені статтями 226 та 227 Кримінального процесуального кодексу України [1], правильність виконання кожного методу допиту, з комфортом для дітей умовами та спілкуванням, допоможе швидше виявити та сформулювати правильну картину справи.

Розуміння психологічних аспектів слідчої діяльності може бути корисним при створенні профілю підозрюваного. Аналіз особистості, психічного стану, мотивації та інших аспектів підозрюваного може сприяти ефективнішому проведенню розслідування. Знання психології допомагає слідчим розуміти, чому певні люди скоюють злочини та як їх можна виявити і зупинити. Дослідники вказують на важливість розуміння того, як злочинці діють і як можна прогнозувати їхню поведінку. Наприклад, у випадках серійних злочинів, таких як серійні вбивці чи сексуальні насильники, знаходження закономірностей між їх діями, та ймовірні мотиви, психологія може внести суттєвий вклад у розкриття справи, допомагаючи створити профіль злочинця та передбачити його дії [3, с. 81].

У деяких випадках слідча робота включає в себе переговори з підозрюваними. Психологічні методи, такі як психологічний тиск, можуть бути важливими для отримання інформації та розкриття правди. Однак важливо дотримуватися етичних норм і враховувати можливі наслідки таких методів [2, с. 167].

Психологічні аспекти слідчої роботи в криміналістиці грають важливу роль у досягненні успішних результатів у сфері правопорушень. Знання психології дозволяє слідчим більш ефективно аналізувати свідчення, створювати профілі підозрюваних та використовувати психологічні методи для розкриття злочинів. Психологічні аспекти слідчої роботи в криміналістиці розширюються на аналіз не лише свідчень та підозрюваних, але й на розуміння психології злочинців та переслідувачів. Ці знання важливі для розкриття злочинів та забезпечення безпеки суспільства. Психологи та слідчі повинні співпрацювати для досягнення успішних результатів у справах криміналістики, крім того, співпраця між слідчими та психологами може призвести до більш точних та обґрунтованих результатів у сфері криміналістики.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

2. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна* : зб. наук. пр. / за ред. М. Й. Варій. Львів : ЛьвівДУВС, 2012. Вип. 1. С. 164–172.

3. Тимошенко В. І. Психологічна концепція особистості суб'єкта злочину. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 3 (161). С. 79–84.

4. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 11.07.2023)

Серга Д. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОТИДІЇ СУЧАСНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Головним завданням криміналістики є розроблення та реалізація прийомів, засобів та методів, які б допомогли більш результативніше досліджувати, збирати та використовувати у судовому розслідуванні та судовому розгляді різного роду доказову інформацію [1, с. 73–77], як матеріальну так і цифрову.

В умовах війни постає велика необхідність в криміналістичному забезпеченні розслідування воєнних злочинів, які кожного дня вчиняють військові рф, для доведення невідворотності покарання усіх воєнних злочинців, відшкодування шкоди та відновлення справедливості. На часі актуальним є розроблення інноваційних підходів до розслідування злочинів у кіберпросторі, застосування новітніх технологій у виявленні, фіксації, розслідуванні та профілактиці кримінальних правопорушень, воєнних злочинів, злочинів геноциду, фактів застосування зброї масового знищення та іншого роду злочинів, які вчиняються військовими рф на території України [2].

Інтеграція криміналістичних знань стає передумовою для появи нових напрямів, до них можна віднести: судова генетика (криміналістичний ДНК-аналіз), судова антропология, судова археология, судова токсикология, судова хімія, судова наркология, судова біологія, судова фармація, судова психіатрія [3, с. 90].

Застосування криміналістичних інновацій на практиці здійснюється спеціальними суб'єктами, що дає змогу ефективно, кваліфіковано та результативно використовувати розроблені та впроваджені в практику інноваційні засоби. Спеціальними суб'єктами є: експерт, слідчий, прокурор, суддя, співробітники оперативних підрозділів. Безпосередніми напрямками застосування положень криміналістичної інновації у протидії злочинності постають загальна теорія криміналістики, криміналістична техніка, криміналістична тактика та криміналістична методика [1, с. 73–77].

Теперішні можливості розслідування воєнних злочинів дозволяють визначити джерела цифрової інформації, які виокремлюють напрями збирання та дослідження цифрових слідів [4, с. 325]. В даний час об'єкти в цифровому вигляді надходять на судову експертизу, як на комп'ютерних системах, так і на окремих носіях інформації. Виходячи з цього, для законного отримання цифрових слідів необхідно використовувати відповідні спеціальні знання, а також проводити судову комп'ютерно-технічну експертизу.

Одним із вискоелективних інноваційних засобів виявлення, фіксації та розслідування злочинів є штучний інтелект. Використання штучного інтелекту в судочинстві та правоохоронній діяльності значною мірою пришвидшило та полегшило процес дослідження того чи іншого злочину, при цьому враховуючи принципи верховенства права, дотримання основоположних прав і свобод людини і громадянина та ін. Звичайно, штучний інтелект не може повною мірою замінити того самого слідчого чи суддю, але він може стати допоміжним інструментом в боротьбі зі злочинністю.

У висновку можна зазначити, що в умовах воєнного стану перед криміналістикою постають нові завдання і виклики, оновлюється система криміналістичної науки, що впливає на формування та застосування криміналістичних знань. Інноваційні засоби повинні підлаштовуватися під сучасний вигляд війни. Тому розвиток криміналістичних знань, застосування новітніх криміналістичних технологій є рушійним інструментом в боротьбі з теперішньою злочинністю.

Список використаних джерел

1. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Digital criminalistics as a strategic direction Of formation of criminalistic know ledge. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations* : collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific Conference, January 20, 2023. P. 73–77.

2. Шевчук В. М. Криміналістичні інновації та цифрові технології у протидії сучасній злочинності. організаційний комітет конференції, 2023. С. 148.

3. Сайт Офіса Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 14.08.2023).

4. Shevchuk V., Vapniarchuk V., Borysenko I., Zatenatskyi D., Semenogov V. Criminalistic methodics of crime investigation: Current problems and promising research areas. *Revista Juridica Portucalense*. 2022. № 32. P. 320–341.

Серга Д. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – к.ю.н., доцент Черненко А. П.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія РФ проти України суттєво вплинула на суспільні відносини в нашій державі, що у свою чергу призвело до певних змін національного законодавства, норми якого були приведені у відповідність до нових викликів, пов'язаних з воєнними діями на території України. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) не став виключенням, бо його норми також повинні враховувати зміни, пов'язані з воєнними діями. Звісно кардинальних змін в КПК України не сталося, але певні зміни відбулися у порядку проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнних дій тощо.

Одразу, з початком воєнних дій, починаючи з 2014 року, законодавство України, в тому числі кримінальне та кримінальне процесуальне, потребувало змін. Так, КПК України доповнився новим розділом IX-1, який наразі має назву «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», в ньому закріплено важливі нюанси реалізації слідчих (розшукових) дій в умовах війни [1].

Такі нюанси відбулися через обстріли чи різного роду бойові дії в місцях проведення слідчих (розшукових) дій, що стало небезпечним для учасників таких дій, а в окремих випадках неможливим для їх проведення у звичайних умовах. Саме тому норми ст. 615 КПК України передбачили такі особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану як:

1. У разі відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, дізнавач, слідчий, прокурор можуть прийняти рішення про початок досудового розслідування, виносячи постанову. В окремих (невідкладних) випадках може бути проведений огляд місця події до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови, але вона обов'язкова повинна бути прийнята одразу після завершення огляду (п.1 ч.1 ст. :15 УПК України).

2. Наявна можливість фіксації процесуальних дій у відповідних процесуальних документах, у тому числі за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження (у разі можливості такої фіксації).

3. У разі неможливості фіксації в процесуальних документах ходу і результатів слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій, фіксація проводиться будь-яким доступним технічним засобом при умові подальшого складення відповідного протоколу, але не пізніше 72 годин після завершення вищезазначених дій.

4. Проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, без залучення понятих, якщо це є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. В такому випадку повинен здійснюватися безперервний відеозапис ходу і результатів проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи та обшуку особи (абзац 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України).

5. Проведення допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, з обов'язковим фіксуванням ходу і результатів за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації ч. 11 ст. 615 КПК України [1].

6. У разі об'єктивної відсутності можливості реалізації слідчим суддею своїх повноважень, відповідні функції виконує керівник органу прокуратури. В рамках додержання законності при прийнятті рішень про проведення слідчих (розшукових) дій це стосується: проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування; надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи; отримання зразків для експертизи у випадках, передбачених ч. ч. 2, 3 ст. 245 КПК України; розгляду клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зокрема і в порядку, який закріплений ст. 250 КПК України тощо [2].

Хотілось би звернути увагу на окремі думки вчених, які з одного боку погоджуються з необхідністю змін, а з іншого – констатують обмеження конституційних прав учасників кримінального провадження. Так, Шаповал А.О. зауважує, що оцінити зміни в сучасних умовах є складним завданням, оскільки вони характеризуються грубим порушенням конституційних норм і прав людини, оскільки згідно зі ст. 124 Конституції України закріплено, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Але, з урахуванням вимог сучасності, зміни до КПК України слід вважати виправданими і необхідними для забезпечення дієвості кримінального провадження [3].

Таким чином, проаналізувавши норми кримінального процесуального законодавства та особливості проведення та фіксації ходу і результатів слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, можна стверджувати, що нововведення мають наметі забезпечити ефективне функціонування та діяльність органів, що здійснюють досудове розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n5091> (дата звернення: 01.08.2023).

2. Авзалова Д., Вичавка В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 31. с. 136–143. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1579> (дата звернення: 01.08.2023).

3. Шаповал А. О. Огляд та обшук транспортного засобу в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2022 № 56. С. 102-105 URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/22.pdf> (дата звернення: 01.08.2023).

Симоненко О. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України), зокрема і в період воєнного чи надзвичайного стану – одна з найбільш актуальних проблем, які характерні для правового поля України. Це кримінальне правопорушення вчинюється шляхом зловживання особою своїм службовим становищем. Певна особа порушує власні повноваження – використовує службове положення для незаконного та безоплатного привласнення чужого майна.

Із початком війни в Україні було введено воєнний стан. Відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 67 Кримінального кодексу України (далі – КК України) вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій є обтяжуючою обставиною [1].

Слід зазначити, що у цей і так непростий період для держави збільшилась кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним заволодінням майном, зокрема і чинених з використанням службового становища, а також інших злочинів (правопорушень), наприклад таких як злочини проти основ національної безпеки України, кримінальні правопорушення проти громадської безпеки та ін. У зв'язку з цим законодавець посилив кримінальну відповідальність за ряд злочинів в умовах воєнного стану. Так 07.03.2022 року Законом № 2117-IX внесено зміни до КК України щодо посилення відповідальності за злочини проти власності, передбачені статтями 185, 186, 187, 189, 191 КК України, вчинені в умовах воєнного стану, оскільки такі кримінальні правопорушення як крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем завжди становлять значну частину всієї кримінальної статистики в Україні. Також Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» № 2113-IX [2] та Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX від 03.03.2022 р. [3]. Відповідальність за мародерство передбачено ст. 432 КК України). Мародерство є військовим правопорушенням, суть якого полягає у викраденні на полі бою речей поранених або вбитих.

Як зазначено у Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство»: у КК України: ч. 4 ст. 185 після слів «у великих розмірах» доповнити сло-

вами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану»; ч. 4 ст. 186 після слів «у великих розмірах» доповнити словами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану»; ч. 4 ст. 187 після слів «організованою групою» доповнити словами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану»; ч. 4 ст. 189 після слів «організованою групою» доповнити словами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану»; ч. 4 ст. 191 після слів «у великих розмірах» доповнити словами «чи в умовах воєнного або надзвичайного стану». Тобто вчинення зазначених кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану є особливо кваліфікованим складом злочину. А за особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень відповідними частинами кримінально-правових норм передбачено значно більше покарання. Так, якщо вчинення діяння, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, то вчинення такого саме діяння в умовах воєнного або надзвичайного стану карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Хоча, як зазначає Ю. Пролєєв: «... як показує практика, превентивні заходи на людей не діють. Так, за період збройної агресії у 2022 році до Єдиного реєстру досудових розслідувань органами досудового розслідування Гайсинського району Вінницької області внесено 255 відомостей про вчинення кримінальних правопорушень проти власності, які вчинені в умовах воєнного стану...» [4]. Тож слід не тільки посилювати відповідальність за такі кримінальні правопорушення, але й вживати й інших заходів та шукати інші шляхи запобігання та протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 12.08.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-vnesennya-zmin-kriminalnogo-2022-96147.html> (дата звернення: 12.08.2023).
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n6> (дата звернення: 12.08.2023).
4. Пролєєв Ю. Що передбачено Кримінальним кодексом України за злочини проти власності у період воєнного стану. URL: <https://dashiv-rada.gov.ua/news/1674720597/> (дата звернення: 12.08.2023).

Скрипник М. О.

Класичний приватний університет, Запоріжжя
наук. кер. – к.ю.н. Огаренко Є. А.

КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Відомі кілька підходів до розуміння сутності та місця кримінальної психології у системі юридичних наук, що пов'язано із особливостями її історичного формування та розвитку.

Одна група науковців, передусім, кримінологи, вважають кримінальну психологію частиною науки кримінології, яка поєднує психологічні, соціологічні, медико-психіатричні та інші аспекти. Зокрема, українські фахівці А. Ф. Зелінський та О. М. Литвак наголошують, що «злочинна психологія принципово несумісна з юридичною (правовою) психологією, бо остання вивчає закономірності легальної, законслухняної поведінки, а кримінальна психологія має справу з вчинками, які не є правовими» [2].

Інша, численніша, група науковців, зокрема, М. І. Єнікєєв, М. В. Костицький, Я. Ю. Кондратьєв, О. М. Столяренко та ін., вважають, що кримінальна психологія є повноправною, невід'ємною частиною юридичної психології. На користь цього підходу свідчить те, що юридична психологія (як галузь психології) вивчає, пояснює та прогнозує психологічні аспекти системи «людина-право». В свою чергу, всі психологічні аспекти системи «людина-право» можна умовно поділити на два блоки:

- 1) психологія правопорушної активності, яка вивчає психологічні аспекти правопорушної (протиправної) активності;
- 2) психологія правоохоронної активності, яка вивчає психологічні аспекти правоохоронної активності у широкому сенсі активності.

Останній підхід визначає кримінальну психологію як частину юридичної психології, що виникла на межі психології, кримінології, кримінального права, криміналістики. Кримінальна психологія, таким чином, вивчає, пояснює та прогнозує психологічні аспекти, пов'язані зі злочинністю, іншими словами, є психологією злочинності як явища, окремої дії.

Однією з актуальних проблем кримінальної психології є проблема діагностики особи злочинця. Кримінальна психологія вивчає психологію злочинної поведінки та психологію злочинця правопорушника. До предмета кримінальної психології традиційно належать види, якісні характеристики, взаємозв'язки психічних явищ, що є внутрішніми детермінантами злочинної поведінки індивіда, групи та злочинності в суспільстві, а також механізми й закономірності формування та вияв цих явищ у породженні злочинних діянь. Кримінальна психологія обмежена вивченням певних психологічних закономірностей під час обрання та реалізації особою своєї злочинної поведінки. У психологічному сенсі «кожний злочин – складний акт людської поведінки, залежний від прийняття рішення вчинювати ту чи іншу дію або ж відмовитися від цього» [1].

Отже, дотримуватимемось точки зору на кримінальну психологію як окрему важливу галузь юридичної психології. На нашу думку, для покращення ситуації з виявлення причин та для зниження загального рівня злочинності необхідно більше уваги у закладах вищої освіти приділяти юридичній психології та кримінальній психології, зокрема, виділяючи на зазначені дисципліни більше годин у навчальному плані та заохочувати здобувачів вищої освіти до ретельного вивчення дисциплін з огляду на їх очевидну важливість для діагностики особи злочинця.

Список використаних джерел

1. Кондратьев Я. Ю. Використання психологічних знань як напрям удосконалення діяльності оперативних підрозділів з розкриття злочинів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 5. С. 61–63.
2. Литвак О. М., Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія: сучасне становище і перспективи. *Право України*. 1998. № 6. С. 59–62.
3. Шепітько В. Ю. Кримінальна психологія: історія становлення та сучасний стан. *Юридична психологія*. 2021. № 1 (28). С. 14–20.

Соколов А. А.

Класичний приватний університет
аспірант

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО»

Фіктивне підприємництво як самостійний злочин, до моменту його декриміналізації, був своєрідним засобом вчинення цілої низки інших кримінальних правопорушень у сфері економіки.

Аналіз досліджень вчених та практики протидії економічній злочинності та фіктивному підприємництву, зокрема, показав, що основними причинами їх зародження та існування цього явища є: недосконалість законодавства, що регулює господарську діяльність, високий рівень корупції, контроль корумпованими особами основних галузей економіки, низький професійний рівень співробітників правоохоронних органів у виявленні, документуванні, розслідуванні та запобіганні цим злочинам, тощо. Всі перераховані явища мають місце і сьогодні, що ставить питання про можливість існування фіктивного підприємництва у країні, і, відповідно, вказує на необхідність наукового пошуку у цьому напрямі.

У 2019 році законодавець декриміналізував фіктивне підприємництво. Підставою для цього стали доводи авторів законопроекту про те, що цей склад кримінального правопорушення давно є одним із способів тиску правоохоронних органів на бізнес в Україні та взагалі він за своєю побудовою є недосконалим.

На сьогодні діє норма Господарського кодексу України (ст. 55¹), яка визначає легальні ознаки фіктивної діяльності суб'єкта господарювання. Дана стаття до таких ознак відносить: реєстрація (перереєстрація) юридичної особи або фізичної особи-підприємця на недійсні (втрачені, загублені) та підроблені документи; відсутність обов'язкової реєстрації у державних органах; реєстрація (перереєстрація) фізичними особами з подальшою передачею (оформленням) у володіння чи управління підставним (неіснуючим), померлим, безвісти зниклим особам або таким особам, що не мали наміру провадити фінансово-господарську діяльність чи реалізовувати повноваження; реєстрація (перереєстрація) та провадження фінансово-господарської діяльності без відома та згоди його засновників та призначених у законному порядку керівників.

Слід також зазначити, що єдиний підхід у науці до розуміння сутності поняття «фіктивна діяльність суб'єктів господарювання» відсутній. Більш того, у літературі до цього явища найчастіше вживають різні синонімічні поняття: «фіктивне підприємництво», «фіктивна діяльність», «фіктивний суб'єкт підприємництва», «фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності», «фіктивна фірма», «фіктивне підприємство», «лжепідприємство», «фіктивна структура», «віртуальні підприємства», «псевдопідприємства», «псевдофірми», «суб'єкт підприємницької діяльності з ознаками фіктивності», «юридична особа, яка визнана фіктивною», тощо. З цього походить висновок про багатогранність фіктивного підприємництва і необхідність визначення його основних ознак та поняття.

Спираючись на доробки кримінально-правової та кримінологічної доктрини під фіктивним підприємством, на нашу думку, слід розуміти: суб'єкт господарювання, який зареєстрований з порушенням встановленого порядку реєстрації в державних органах, установчі документи якого не відповідають чинному законодавству, або для здійснення діяльності, що суперечить закону чи установчим документам, або з порушенням порядку ведення податкового обліку та строків подання податкових декларацій і фінансової звітності, або з порушенням строків подання відомостей у державні органи про зміну назви, організаційної форми, форми власності й місцезнаходження.

Стрельцова О. І.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ЗНАЧЕННЯ ДНК-АНАЛІЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

Одним з точних методів дослідження під час доказування причетності підозрюваного до вчиненого кримінального правопорушення в сучасних умовах є ДНК аналіз, який базується на дослідженні мікрослідів на клітинному рівні, що дозволяє ідентифікувати особу за виявленим матеріалом (крові, слини, сперми, клітинами епітелію, частинами тканини і органів людини, волосся).

Знання в галузі медицини з давніх часів використовують для розслідування тяжких злочинів проти особи. І весь цей час не припинялися пошуки «золотого стандарту» – методу ідентифікації особи за слідами її біологічного походження. В 1985–1987 р.р. англійський вчений А. Джеффріс із співавторами виявив мінісателітну ДНК, яка дозволяє зі стовідсотковою вірогідністю ідентифікувати особу бо є індивідуальною для кожної людини.

Розвиток ДНК аналізу продовжувався і в 1999 році в Україні з'являється перший генетичний аналізатор, а в період з 2005 по 2015 роки силами та коштом експертів - правоохоронців створені регіональні ДНК лабораторії, спеціалісти яких навчалися у сучасних молекулярно - генетичних лабораторіях США.

Сучасні досягнення молекулярно - генетичного аналізу дозволяють отримати інформацію про особу за допомогою слідів біологічного походження, а суттєві переваги даного методу, які полягають у швидкості,

високої ступені вірогідності, в надійності збору доказів, особливо важливі під час розкриття тяжких злочинів. Тому, першою галуззю, де знайшов своє застосування ДНК аналіз стала криміналістика [2, с. 246], бо кожна клітина організму, з внутрішньоутробного періоду і до смерті, зберігає свій незмінний вид індивідуальних елементів ДНК. Але, не зважаючи на точність результатів ДНК експертизи, цей метод по закону є лише один із кількох видів доказів, а відповідно до ч. 2 ст. 94 Кримінального процесуального кодексу України, жоден доказ не має наперед встановленої сили [3].

У даний час у нашій країні дослідження біологічних матеріалів ДНК аналізу проводиться на базі сектору молекулярно-генетичної експертизи відділу біологічних експертиз ДНДЕКЦ МВС України та його підрозділах. Даний метод ідентифікації дозволяє вирішити наступні завдання: встановити належність біологічних слідів, виявлених на місці злочину конкретній особі; здійснити перевірку ДНК профілів виділених з біологічних слідів, вилучених з місця злочину з інформаційними базами ДНК профілів правоохоронних органів; диференціювати ДНК у змішаних слідах біологічного походження; ідентифікувати особу по останкам; встановити родинні зв'язки між особами.

Таким чином, на нашу думку, можна стверджувати, що молекулярна генетика стала на шлях боротьби зі злочинністю, проте для ефективності використання ДНК методу необхідно подбати про нормативно-правову та матеріально-технічну бази [4, с. 143].

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 12.08.2023).
2. Мудрецька Г. В., Цикова О. В. Проблеми використання даних ДНК-аналізу під час розслідування злочинів. *Бібліотека журналу Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 7. С. 246–249.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Голос України*. 2012. № 90–91.
4. Гель А. П. Вітчизняне законодавство у сфері правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людині. *Юридична Україна*. 2018. № 5–6. С. 112–124.

Ступак Т. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із введенням воєнного стану на території України, було внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України, які вплинули на порядок проведення слідчих дій. Ці зміни розширили повноваження правоохоронних органів під час обшуку.

Обшук – це дія, спрямована на виявлення та фіксацію відомостей про кримінальні правопорушення, знаряддя або майна, пов'язаного з ними, і встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Особливістю обшуку є можливість проведення його на підставі ухвали слідчого судді [2].

Згідно зі статтею 615 Кримінального процесуального кодексу України, у випадку, якщо слідчий суддя не може виконувати свої повноваження, їх може виконати керівник відповідного органу прокуратури. Тобто, умови воєнного стану дозволяють керівнику прокуратури приймати ухвалу на обшук.

Відповідно до вимог частини 7 статті 223 Кримінального процесуального кодексу України, обшук чи обшук особи, зазвичай проводяться за участю двох понятих. Проте, за умов небезпеки для життя або здоров'я понятих або неможливості їх залучення, обшук може проводитися з обов'язковою фіксацією через відеозапис.

Стаття 236 Кримінального процесуального кодексу України регламентує порядок виконання ухвали про обшук, включаючи складання протоколу обшуку та залучення осіб, присутніх під час обшуку, для підписання протоколу [1].

Зазначені особливості обшуку в умовах воєнного стану включають:

- по-перше, можливість прийняття ухвали керівником прокуратури;
- по-друге, можливість проведення обшуку з фіксацією через відеозапис у випадку небезпеки;
- по-третє, можливість оформлення протоколу пізніше у разі об'єктивних обставин;

Однак зазначені аспекти потребують детального уточнення та вдосконалення [3].

Отже, внаслідок введення воєнного стану на території України були внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України, що стосуються проведення обшуку. Основні особливості цих змін включають можливість прийняття ухвали на обшук керівником прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого, можливість фіксації обшуку через відеозапис у випадку небезпеки для життя або неможливості залучення двох понятих, і можливість оформлення протоколу обшуку пізніше, але не пізніше ніж через 72 години після закінчення обшуку.

Варто враховувати, що ці зміни вимагають уточнення та додаткового регулювання для забезпечення як прав дійсного обвинуваченого, так і безпеки під час проведення обшуку. Потребують уваги питання, пов'язані зі звільненням учасників обшуку, які не можуть бути присутніми для підписання протоколу обшуку у визначений час, але можуть підтвердити інформацію іншими способами.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1297> (дата звернення: 28.06.2023).
2. Обшуки під час воєнного стану: що робити. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/215262_obshuki-pd-chas-vonnogo-stanu-shcho-robiti (дата звернення: 28.06.2023).
3. Сім головних новел щодо обшуку або особливості проведення обшуку під час воєнного стану. 2023. URL: <https://blog.liga.net> (дата звернення: 28.06.2023).

Тараненко А. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Останні дослідження та публікації в цій області надають певну базу для розуміння проблеми. Зокрема, деякі дослідження вивчають правовий статус осіб під час воєнного стану. Залишається невирішеними питання щодо гармонізації міжнародного гуманітарного права та кримінального законодавства під час воєнного стану. Адже сьогодні Україна перебуває в нових реаліях, що пов'язані з європейською інтеграцією та приведенням кримінального процесуального законодавства до вимог міжнародно-правових актів, які викликають необхідність переосмислення багатьох положень кримінального процесу [1, с. 10].

Аналіз впливу воєнного стану на кримінальне провадження та правосуддя включає розгляд ключових аспектів. Воєнний стан може створювати складні ситуації для правопорядку та системи кримінальної юстиції, що розкриває основні впливи на кримінальне провадження та правосуддя.

Воєнний стан зазвичай відзначається загальною складністю та нестабільністю в суспільстві. Це може призводити до збільшення кількості злочинів і порушень правопорядку, що ставить під сумнів здатність правоохоронних органів забезпечити безпеку громадян.

Під час воєнного стану може збільшитися кількість затримань і арештів, які здійснюються правоохоронними органами, відповідно слідство вимагає додаткової уваги та обґрунтування. Крім того, існує вплив на судову систему, зокрема, необхідність створення спеціалізованих судів для розгляду справ, пов'язаних із військовими злочинами та порушеннями прав людини. Водночас постає питання доступності доказів та інформації для проведення кримінального розслідування. Варто зазначити, що правила використання показань у доказуванні змінено за рахунок нової редакції ч. 4 ст. 95 КПК України [2].

Так, 01.05.2022 набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [2]. Він визначив, що зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 Кодексу. Законодавцем змінено назву розділу IX-1 КПК України на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Також доповнено ст. 615 КПК України. [3].

Висновки дослідження вказують на те, що воєнний стан суттєво впливає на кримінальний процес та правосуддя. Під час воєнного стану важливо забезпечити дотримання міжнародних стандартів, забезпечити справедливі та об'єктивні судові процеси, слідчі дії та зміцнити спеціалізовані суди для розгляду злочинів. Тільки так можна забезпечити та розширити захист прав під час воєнного стану та сприяти стабільності в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Аркуша Л. І., Аленін Ю. П., Торбас О. О., Волошина В. К., Гуртієва Л. М., Мурзановська А. В. Актуальні питання сучасного кримінального провадження : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2021. 171 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16152> (дата звернення: 09.06.2023).

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 07.10.2023).

3. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provazhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 07.10.2023).

4. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271-274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 09.06.2023).

Тарасенко М. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗАБРУДНЕННЯ АБО ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Статтю 239 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено кримінальну відповідальність за забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239). Суспільну небезпеку значно підвищує, якщо такі саме діяння спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 239) [1]. Суспільна небезпечність цього кримінального правопорушення полягає в тому, що дії, зазначені у диспозиції та у ч. 2 ст. 239 КК України завдають шкоди навколишньому природному середовищу в цілому та земельним ресурсам держави зокрема, а також можуть негативно впливати на життя та здоров'я людей.

Як наголошено у ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [2]. Особливістю землі як об'єкта природоохорони полягає в тому, що вона відіграє, також, важливу економічну роль у розвитку держави, житті суспільства та має особливу цінність як необхідна умова життєдіяльності людини. За цільовим призначенням всі землі України поділяються на землі: сільськогосподарського призначення; житлової та громадської забудови; природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; оздоровчого призначення; рекреаційного призначення; історико-

культурного призначення; лісового фонду; водного фонду; промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [3].

Об'єктивну сторону «Забруднення або псування земель» утворюють наступні ознаки: 1) відбулося забруднення чи псування земель внаслідок порушення винним спеціальних правил; 2) забруднення, псування земель здійснюється речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля; 3) забруднення або псування земель такими шкідливими речовинами створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або для довкілля.

Забрудненням земель є накопичення в ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін. Псування земель – це порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість [4]. Поняттям «відходи» охоплюються будь-які предмети, матеріали, речовини, що утворюються у процесі діяльності людини та в подальшому не використовуються за місцем утворення або виявлення і яких власник позбувається чи повинен позбутися шляхом утилізації або видалення у визначений законом порядок [5, с. 761]. Небезпекою для здоров'я визнається вплив факторів середовища життєдіяльності, які створює загрозу здоров'ю, життю, працездатності людини, або ж здоров'ю майбутніх поколінь. Небезпека для довкілля – це загроза настання наступних наслідків: загибель тварин, рослин, деградація земель; зменшення земельного покрову; зміна клімату та настання інших змін біологічного, хімічного чи фізичного складу ґрунту; забруднення водних об'єктів та загибель водних біоресурсів тощо [3].

Злочин вважається закінченим з моменту, коли забруднення або псування земель створило небезпеку для життя, здоров'я людей або довкілля. При цьому загроза заподіяння шкоди має бути реальною, очевидною. Однак, фактичне настання негативних наслідків, які можуть і не настати, зокрема, завдяки своєчасно вжитим заходам або через інші обставини, не є обов'язковою ознакою цього кримінального правопорушення. Достатньо створення відповідної небезпеки. Тож це кримінальне правопорушення з формальним складом.

Важливою ознакою при встановленні об'єктивної сторони розглядуваного кримінального правопорушення є наявність причинно-наслідкового зв'язку між забрудненням чи псуванням земель та створенням небезпеки при цьому.

Диспозиція ст. 239 КК України є бланкетною. Для встановлення складу даного кримінального правопорушення необхідно звернутися до спеціальних правил поведінки зі шкідливими речовинами, відходами. Особливість об'єктивної сторони цього правопорушення полягає ще в тому, що воно може бути вчинено як шляхом активних дій, так і шляхом бездіяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 09.06.2023).

2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 09.06.2023).

3. Забруднення або псування земель. URL: <http://meگو.info/> (дата звернення: 09.06.2023).

4. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 39. Ст. 350. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text> (дата звернення: 09.06.2023).

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид. перероб. та допов. Київ : Юридична думка, 2012. 1316 с.

Татьяненко Ю. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Дьоменко С. В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАНІПУЛЮВАННЯ НА ОРГАНІЗОВАНИХ РИНКАХ: ПРОБЛЕМАТИКА БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄКТУ

Враховуючи проблематику родового об'єкту розділу VII Особливої частини КК, при цьому підтримуючи тих вчених, хто вважає за помилку законодавця поєднання різномірних кримінальних правопорушень під дахом «сфери господарської діяльності», все ж слід відзначити, що за змістовною направленістю, відносини що спотворюються маніпулюванням на організованих ринках (ст. 222-1 КК) за своїми ознаками можуть бути асоційовані з господарськими відносинами, тобто вони мають високу ступінь відповідності родовому об'єкту цього розділу. Такий висновок випливає із аналізу диспозиції цієї норми, зокрема, опису місця та способу вчинення кримінального правопорушення: «маніпулювання на організованих ринках, визначені законом...». Мова йде про суспільні відносини, що виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Дані відносини регулюються ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», у якому саме і надається критерії виокремлення кола таких господарських зв'язків.

Між тим, законодавець застосував у диспозиції ст. 222-1 термін «організовані ринки», якому окремого тлумачення не надано, і це породило у кримінально правовій доктрині різне розуміння безпосереднього об'єкту даного правопорушення. Деякі дослідники, посилаючись на чинність ЗУ «Про товарні біржі», котрий регулює діяльність організованих товарних ринків (товарних бірж), стали стверджувати про виключення із сфери регулювання законодавчого акту про ринки капіталу відносин на товарних біржах. Спираючись лише на наявність у правовому полі цих двох самостійних актів вони пропонують зосереджуватися виключно на маніпулюванні на ринках капіталу. Вважаємо таку позицію за помилкову, яка йде у розріз із прямою вказівкою закону і волею законодавця. Остання прослідковується, як із зроблених змін у самій нормі: раніше ст. 222-1 мала назву «Маніпулювання на фондовому ринку», а наразі «Маніпулювання на організованих ринках». Тобто законодавець, змінюючи застрілі регуляторні акти у цій сфері, ввів узагальнюючий термін «організовані ринки, передбачені законом» указав тим самим на два основних ринку: організований ринок капіталу (регульований ринком, БТМ та ОТМ); організовані товарні ринки (товарні біржі), і при цьому були скореговані два спеціалізовані законодавчі акти (про біржі та про ринки капіталу та організовані товарні ринки). Наявність у цих законах перехресно відсильних положень дозволило не тільки відмежовувати відносини, що регулюються ними, а ще й координувати різні сторони окремих відносин з позиції впливу приписів обох законів, зокрема це стосується аспектів маніпулювання на організованих ринках (наприклад, ст. 148 ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»; ст. 20 ЗУ «Про товарні біржі»), яке для обох видів організованих ринків визнається однаковим протиправним актом, ознаки якого, передбачені законом про ринки капіталу.

Такими чином, середнім об'єктом цього кримінального правопорушення є встановлений цими законодавчими актами правопорядок реалізації суспільних відносини, які виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та інших господарських операцій на ринках капіталу, а також відносини, що виникають під час провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках.

Твердохліб Я. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Сучасна криміналістична наука характеризується високим рівнем теоретичних знань і використанням досягнень технічного прогресу для розслідування кримінальних правопорушень і здійснення правосуддя. Серед різноманітних галузей криміналістичної техніки найважливіше місце посідає дактилоскопія. Саме вона дає змогу за слідами долоньабо пальців рук достовірно встановити особу, чим забезпечує належну якість досудового розслідування [1, с. 147].

Діяльність підрозділів Національної поліції України по відбиранню відбитків пальців рук у живих людей регламентується положеннями Закону України «Про Національну поліцію», Кримінального процесуального кодексу України та наказу МВС України від 11 лист. 2001 р. № 785 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного облікуекспертної служби МВС України». Встановлений порядок передбачає виключні категорії осіб, відбирання у яких біометричних даних у вигляді відбитків пальців рук здійснюється на законних підставах. Так, відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію», під час наповнення баз (банків) даних що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, стосовно осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт), поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК).

Швидке ж і повне розкриття кримінальних правопорушень досягається в ході саме досудового розслідування. Згідно чинного законодавства, висновок дактилоскопічної експертизи у кримінальному провадженні має доказове значення (ч. 2 ст. 84, 101, 102 КПК України) [2, с. 612].

Дактилоскопічна експертиза, як і раніше, залишається найпоширенішим видом спеціального дослідження, зважаючи на те, що відбитки пальців рук – це «традиційна складова» місця події за багатьма видами кримінальних правопорушень. Крім того, вони є джерелом цінної криміналістичної інформації, зокрема, про особу, що їх залишила, про час та особливості механізму слідоутворення (окремі обставини злочинної події, а також анатомічні та функціональні ознаки певної особи). З огляду на це, цей напрям експертної діяльності потребує активного розвитку з метою підвищення її ефективності [2, с. 613].

Дактилоскопічна експертиза є ключовим інструментом ідентифікації особи на основі папілярних малюнків шкіри пальців рук, що дозволяє визначити учасників конкретного події чи кримінального правопорушення. Сучасний розвиток технологій призводить до появи новітніх методів і засобів дактилоскопічної ідентифікації, що вимагає перегляду та адаптації нормативно-правової бази. Застосування дактилоскопічних методів має поважати права і свободи громадян. Зокрема, необхідно забезпечити конфіденційність особистих даних та уникнути їхнього зловживання.

Отже, дактилоскопічна експертиза є невід'ємною частиною криміналістичної науки і практики, і її правова характеристика має бути чіткою, актуальною та відповідати сучасним реаліям.

Список використаних джерел

1. Багдасарян А. Особливості дослідження потожирових слідівдолонь пальців рук за допомогою пристрою Projectina Docustat DS-210. 2022. С. 146-157. URL: <https://khrifejournal.org/index.php/Journal/article/download/527/594> (дата звернення: 13.10.2023).

2. Сухомлин Т. В., Юрчик Т. В. Судово-дактилоскопічна експертиза у кримінальному провадженні. *Young Scientist*. 2019. № 10 (74). С. 611–614. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1799> (дата звернення: 13.10.2023).

Тимчук О. Л.

Національний університет «Запорізька політехніка»
к.ю.н., доцент

ЗЛОЧИННІСТЬ І СУСПІЛЬНІ ЦІННОСТІ: ДЕЯКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Важливою проблемою кримінології є зв'язок злочинності та цінностей суспільства. Триває дискусія про те, як цінності пов'язані із культурою суспільства та як саме вони впливають на стан злочинності. Видатний соціолог Т.Парсонс розглядав цінності як головні стовпи, які тримають суспільство, оскільки моральна регуляція поведінки людей ґрунтується саме на цінностях. Сучасні вчені К.Вельцель та Р.Інглгарт підкреслюють, що процес суспільної модернізації стимулює розвиток «емансипаційних цінностей». Перехід від аграрного до промислового та інформаційного суспільств супроводжується змінами в бік більшої свободи особистості. При цьому люди починають ставити свободу вище за безпеку, різноманіття – за одноманітність, автономію – за авторитет, творчість – за дисципліну, а індивідуальність – за конформізм. К.Вельцель на основі соціологічного опитування (світове дослідження цінностей) поділив 95 держав на десять культурних зон за домінуючими в них цінностями. Найбільш ліберальними виявилися протестантські держави Західної Європи (Скандинавія, Велика Британія, Нідерланди), далі йдуть США та інші західні англосовні країни (Канада, Австралія, Нова Зеландія). Децю консервативнішими є католицькі країни Європи (Франція, Італія, Іспанія), а також колишні комуністичні держави Центральної Європи; потім йдуть Латинська Америка, держави Східної Азії та республіки колишнього СРСР. Значно консервативнішими є Південна й Південно-Східна Азія та Субсахарська Африка. Найменш ліберальним регіоном світу є ісламський Близький Схід. Характерно, що основною причиною 70 % відхилень в емансипаційних цінностях різних держав є індекс знань, який включає освіченість населення, доступ до інформації, науково-технологічної продуктивності та інституційної етики (верховенство права, якість регулювання і відкритість економіки).

Важливим питанням є зв'язок цінностей із релігією. В концепції Р.Інглгarta саме відсутність людської безпеки є критичним фактором релігійності. В передових західних державах протягом останніх десятиліть відбувся перехід від «матеріалістичних» цінностей, які забезпечують економічну і фізичну безпеку, до «пост-матеріальних» цінностей (самовираження і якість життя). Емансипативні цінності наголошують на свободі вибору, при цьому можна виділити два аспекти взаємозв'язку емансипативних цінностей та толерантності. З одного боку, емансипативні цінності мають на увазі толерантність до девіантної поведінки, невтручання в особисті справи інших людей. З посиленням емансипативних цінностей люди терпимо ставляться до гомосексуальності та інших, прийнятних у сучасному суспільстві, форм відхилення від пануючих норм. З іншого боку, емансипативні цінності означають меншу толерантність до поведінки, яка порушує права інших людей. Це означає, що сексистські, расистські та інші форми дискримінації стають менш прийнятними. Емансипативні цінності породжують ліберальний тип толерантності. Такі ідеали були сформульовані спочатку філософами епохи Просвітництва, а на початку Нового часу дух емансипативних цінностей надихав ліберальні революції XVII-XVIII ст. ст. у Західній Європі та Північній Америці. Спочатку у фокусі емансипації було скасування рабства та кріпацтва, а також захист людей від тиранії держави. З того часу відбулися суттєві зміни: дух емансипації поширився і став масовим, і тепер будь-які форми дискримінації вже не залишаються поза увагою. При цьому дуже важливо, що емансипативні цінності виникли і поширилися за межами Західного світу. Відзначається їхнє зростання в Латинській Америці, у посткомуністичному світі, в Азії, на Близькому Сході, а також у деяких країнах Африки. Водночас поширення емансипативних цінностей у більшості держав світу супроводжується зростанням злочинності, а тому питання зв'язку суспільних цінностей, релігійності та злочинності потребує ґрунтовних досліджень.

Туранська М. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор Денисов С. Ф.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЗДІЙСНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ РІЗНИХ ВИДІВ ЗБРОЇ

Соціально-економічна ситуація в Україні в умовах воєнного стану характеризується кількісними і якісними змінами злочинності, у тому числі з використанням зброї. Криміногенна ситуація в Україні залишається складною і напруженою і це впливає не лише з показників статистики, а й з конкретних фактів, що характеризують як кількісні, так і якісні аспекти цієї обстановки, підкреслюють її гостроту і загрозу, яку вона несе нашому суспільству, кожному громадянину.

Зброєю є предмет чи пристрій, що правомірно чи неправомірно спеціально виготовлений чи/та перероблений або/та пристосований та/чи використаний для зовнішнього спричинення людині механічних смертельних тілесних ушкоджень та технічно і конструктивно придатний для досягнення цієї мети.

У структурі криміналістичної методики загальними для розслідування всіх видів злочинів є наукові положення: планування розслідування; організація розслідування; вивчення особистості обвинуваченого (підозрюваного). До принципів організації розслідування злочинів відносимо: правові, криміналістичні, організаційно-управлінські, методичні.

Планування розслідування злочинів є програмою організації розслідування, що становить творчу розумову діяльність з визначення шляхів і засобів розслідування, обставин, які підлягають встановленню, а також з визначення системи і тактики слідчих дій та оперативно-розшукових заходів для найбільш ефективного досягнення цілей розслідування. До функцій планування розслідування злочинів відносять: аналітичну (інформаційну), пізнавальну (гносеологічну), прогностичну, організаційну, управлінську.

Основою планування розслідування злочинів є криміналістична версія, Класифікація криміналістичних версій має такий вигляд: а) за суб'єктом висування: слідчі, розшукові, експертні, судові; б) за обсягом

пояснюваних фактів: загальні та окремі; в) за ступенем визначеності: типові і конкретні; г) за спрямованістю в часі: ретроспективні і прогностичні; д) за формою логічних взаємовідносин: основні і контрверсії.

Організація розслідування – це комплексне поняття, що характеризує чотири взаємопов'язані рівні організації діяльності з розкриття, розслідування злочинів і запобігання їм:

1. Загальний рівень – це система заходів, що забезпечує єдність цілей, процесуальних і криміналістичних основ функціонування її елементів.

2. Управлінський рівень – це комплекс заходів, що забезпечують оптимальну структуру органів розслідування, рівень управління ними, ефективність їхньої діяльності й удосконалювання її засобів і методів.

3. Методичний рівень – це організація розслідування конкретного злочину; комплекс заходів з метою створення оптимальних умов для визначення і застосування найбільш ефективних і доцільних у певній слідчій ситуації рекомендацій криміналістичної методики.

4. Тактичний рівень – це організація проведення окремих слідчих дій чи організаційно-технічних заходів у рамках конкретного акту розслідування; комплекс заходів, що забезпечують вибір і застосування у певній слідчій ситуації найбільш ефективних і доцільних техніко-криміналістичних засобів і тактичних прийомів для досягнення цілей слідчої дії чи заходу.

Обґрунтовано, що при висуванні криміналістичних версій і плануванні початкового етапу розслідування злочинів, здійснених з здійснених з використанням різних видів зброї, варто виходити з наявності вихідної інформації, ситуації, яка склалася на початку досудового розслідування, а також типових обставин, що вимагають встановлення в кримінальних провадженнях розглядуваної категорії. У розвиток кожної з вищевказаних версій надалі висуваються як загальні, так і окремі версії, що базуються на конкретних даних, зібраних в кримінальному провадженні. В основу їхнього змісту можуть бути покладені способи вчинення таких злочинів.

Тютюник М. С.

Класичний приватний університет
аспірантка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗМІНИ ПОКАРАННЯ ЯК ВИКЛЮЧНА ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

На практиці виникають непоодинокі випадки коли необхідно співставити окремі види покарань та визначити, чи не призведе заміна одного виду покарання на інший до погіршення становища засудженої особи. Ускладнювалося таке питання застосування звільнення від відбування з випробуванням у виді обмеження або позбавлення волі. Певний час існувала практика, згідно з якою зміна покарання у виді обмеження або позбавлення волі з подальшим звільненням від відбування покарання з випробуванням, визнавалось менш тяжкою санкцією, аніж приміром покарання у виді штрафу і апеляційні суди відмовляли засудженим у задоволенні їх клопотань щодо заміни такого покарання на штраф.

Зважаючи на відмінні підходи Верховного суду в цьому питанні, воно було передано на розгляд Великої палати Верховного суду (далі ВП ВС) як виключна правова проблема. Так, приміром вироком районного суду особу засуджено за вчинення кримінального проступку за ч. 3 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК України до 1 року обмеження волі та на підставі ст. 75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням на строк 1 рік. Засуджений звернувся з апеляційною скаргою, у якій просив пом'якшити призначене покарання на штраф. Апеляційний суд залишив без зміни вирок районного суду. Суд керувався тим, що захід примусу у виді штрафу підлягає реальному виконанню, тому його застосування призведе до погіршення правового становища засудженого, що є недопустимим.

У зв'язку з цим Велика палата Верховного суду (далі - ВП ВС) дала роз'яснення, згідно з яким зміна покарання у виді позбавлення чи обмеження волі, від відбування якого особу було звільнено, з випробуванням на підставі ст. 75 КК України на штраф не є погіршенням правового становища обвинуваченого, засудженого. При формулюванні відповідної правової позиції судді ВП ВС виходили з того, що звільнення від відбування покарання з випробуванням має умовний характер. Призначений захід примусу хоча й не застосовується, однак у перспективі особа звільняється від його відбування, якщо виконає встановлені судом обов'язки протягом іспитового строку. Натомість покарання у виді штрафу вичерпується необхідністю сплати грошового стягнення і не передбачає покладення на засудженого будь-яких додаткових обов'язків, заборон чи обмежень. Покарання у виді штрафу в разі його повного та своєчасного виконання має сприятливіші для особи правові наслідки, оскільки погашення судимості, на відміну від випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням, не пов'язується з виконанням засудженим будь-яких додаткових умов, невиконання яких (або ж вчинення нового кримінального правопорушення) може мати наслідком реальне відбування покарання.

ВП ВС дійшла висновку, що призначення апеляційним судом покарання у виді штрафу замість призначеного судом першої інстанції покарання у виді обмеження чи позбавлення волі зі звільненням від його відбування з випробуванням на підставі ст. 75 КК України не є ані «застосуванням більш суворого покарання» (в розумінні п. 2 ч. 1 ст. 420 КПК України), ані «неправильним звільненням від відбування покарання» (в розумінні п. 4 ч. 1 ст. 420 КПК України) чи «іншим погіршенням становища обвинуваченого» (в розумінні ч. 2 ст. 404 і ч. 1 ст. 421 цього Кодексу). У зв'язку з цим задоволення апеляційних вимог сторони захисту не вимагає скасування у відповідній частині вироку суду першої інстанції і постановлення нового вироку. Таке рішення суд апеляційної інстанції постановляє у формі ухвали.

Праву сторони захисту висловити свої доводи щодо зміни призначеного особі виду покарання кореспондує обов'язок апеляційного суду розглянути їх та з урахуванням обставин вчиненого кримінального правопорушення, його наслідків, відомостей про особу винного прийняти рішення про задоволення чи відмову в задоволенні його вимог. Відсутність у суду апеляційної інстанції можливості діяти в такий спосіб лише тому, що призначене покарання не пов'язане з його реальним відбуттям, а штраф є реальним і заміна першого покарання другим фактично погіршує правове становище обвинуваченого, призводить до нівелювання як права апелянта бути «почутим» судом, так і відповідного обов'язку суду розглянути апеляційні вимоги по

суті. За результатами розгляду справи ВП ВС змінила вирок і ухвалу судів попередніх інстанцій та пом'яшила призначене особі покарання до штрафу в розмірі 1700 грн. [1].

Таким чином ВП ВС вирішила виключно правову проблему: чи є погіршенням правового становища зміна судом призначеного обвинуваченому (засудженому) покарання у виді обмеження чи позбавлення волі, від якого його було звільнено з випробуванням, на штраф за результатами розгляду апеляційної, касаційної скарги захисника.

Список використаних джерел

1. Постанова ВП ВС від 07.12.2021 р. у справі № 617/775/20 (провадження № 13-110кз21). URL: <https://precedent.ua/102010758> (дата звернення: 21.05.2023).

Усипенко Є. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор, заступник завідувача кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики інституту економіки та права Калюга К. В.

ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗРОБКИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ

З метою встановлення сучасного стану розробки проблем криміналістичної методики розслідування фінансових злочинів, почнемо своє дослідження з розгляду ролі та значення криміналістичної методики для розкриття, розслідування та попередження злочинів. Наведемо вимоги, яким повинна відповідати сучасна криміналістична методика розслідування злочинів. Виділимо проблеми, що існують у фінансовій сфері, шляхи покращення ефективності використання криміналістичних методик у діяльності правоохоронних органів щодо розкриття та розслідування фінансових злочинів.

З безперервним розвитком організованої злочинності, появою нових видів злочинів, особливо в умовах численних фінансових обмежень; обмеження на пересування між областями, обмеження економічного розвитку; окупації частин територій та дії воєнного часу криміналістична методика знаходиться у стані активного розвитку і тому потребує постійного вивчення й удосконалення. В Україні існує низка проблем, пов'язаних зокрема з відсутністю єдиної структурованої системи криміналістичних методик, різноманітність поглядів і наукових пояснень одних і тих же методик, складність доступу до криміналістичних методик, внаслідок відсутності єдиного контенту, який би містив згруповану інформацію, необхідну правоохоронним органам для ефективного розслідування злочинів.

Фінансова злочинність – добре відома й значно поширена проблема, що впливає на цінність бренду, ділову репутацію та виручку багатьох організацій. На додаток до ризику втрат безпосередньо від фінансових злочинів, компанії зазнають зростання витрат у суміжних сферах. Суворе дотримання законодавчих вимог, незмінні заходи щодо виявлення злочину, внутрішні розслідування потенційного порушника, зовнішні примусові заходи і будь-які штрафи й пені, пов'язані з ними, позови та інші судові провадження є одним із факторів, що підвищують як витрати, так і ризики, пов'язані з фінансовою злочинністю. Щоб ефективно виявляти, оцінювати, запобігати й реагувати на фінансові злочини, організаціям слід розглянути більш стратегічний та цілісний підхід до управління ризиками [3].

Методика розслідування – це сукупність взаємопов'язаних слідчих та інших дій, що здійснюються у певній послідовності з метою повного, всебічного та швидкого розслідування і попередження злочинів [5, с. 65--66].

Криміналістична методика виникла в результаті інтеграції та диференціації наукових знань та об'єднує в собі передові досягнення криміналістичної техніки й тактики, відповідно, щодо оптимальної організації розслідування злочинів і судового розгляду певних категорій справ [1, с. 9].

Суть криміналістичної методики – це практична реалізація в діяльності органів дізнання і досудового слідства засобів криміналістичної техніки разом з прийомами і рекомендаціями криміналістичної тактики, направлених на розкриття, розслідування і попередження злочинів. В нашому випадку злочинів пов'язаних зі зловживаннями, пов'язаними з ухиленням від сплати податків, шахрайством, корупційними проявами тощо (як окремих криміналістичних методик).

Формування нових і вдосконалення існуючих криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів має здійснюватися на підставі аналізу потреб судово-слідчої практики, міжнародного досвіду, прогностичного бачення ймовірних шляхів розвитку та структурних змін злочинних проявів, застосування ситуаційного підходу, новітніх інформаційних технологій та алгоритмічних схем [2, с. 160].

Так зазначимо наприклад, що підвищення ефективності розслідувань, попередження корупційних схем та швидке притягнення до відповідальності учасників корупційних злочинів - основні цілі меморандуму, який Директор Бюро Семен Кривонос та Головна прокурорка Європейського Союзу Лаура Кодруца Кевеші підписали 3 липня 2023 року. Сьогодні Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) вже має успішний досвід співпраці з закордонними інституціями, серед яких Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству та Європейський інвестиційний банк (це буде доброю платформою для співпраці українських та загальноєвропейських колег). Зокрема цей документ передбачає навчальні заходи, експертну допомогу, обмін найкращими практиками у викритті та розслідуванні фінансових злочинів та корупції («Цей меморандум свідчить про наміри Бюро співпрацювати з Європейським Союзом з правових питань та сприяти розслідуванням корупційних злочинів, пов'язаних з бюджетом ЄС») [4].

Так, Європейська прокуратура (EPPO) є незалежною прокуратурою Європейського Союзу. Вона відповідає за розслідування, переслідування та доведення до суду злочинів проти фінансових інтересів ЄС. До них відносяться кілька видів шахрайства, шахрайство з ПДВ зі збитками понад 10 мільйонів євро, відмивання грошей, корупція тощо [6].

Таким чином, можна підсумувати, що криміналістична методика розслідування фінансових злочинів спрямована на забезпечення повного, швидкого, якісного розслідування цих кримінальних проваджень. Залишення цих діянь нерозслідуваними, а злочинців не притягнутими до відповідальності, зумовить обставинку різноманітних зловживань, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, шахрайства, корупційні прояви

тощо. Успішне розслідування злочинів і покарання злочинців є однією з необхідних умов існування правової держави. Чому сприятиме, як співпраця з зарубіжними колегами так і подальше удосконалення вітчизняних криміналістичних методик.

Список використаних джерел

1. Журавель В. А. Криміналістичні методика: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Аполітіль, 2012. 304 с.
2. Кочнєва А. О. Криміналістична методика розслідування злочинів: сучасний стан і проблеми розвитку. *Юридичний вісник*. 2016. № 1 (38). С. 157–161.
3. П'ять запитань стосовно фінансових злочинів. Ракурс ризиків. *Перспективи*. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/governance-risk-and-compliance/articles/risk-angle-financial-crime.html> (дата звернення: 09.06.2023).
4. Робоча угода про співпрацю між Європейською прокуратурою (EPPO) та Офісом Генерального прокурора. *Prosecutor – European Public Prosecutor's Office*. URL: https://www.epo.europa.eu/sites/default/files/2022-07/EPPO-Working-Arrangement-UkrainePGO_UK-signed.pdf (дата звернення: 09.06.2023).
5. Слободян Я. І. Криміналістична методика на сучасному етапі та її роль у розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією: теорія і практика*. 2012. № 2 (28). С. 64–70.
6. Усі новини «меморандум». *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua/tags/memorandum/> (дата звернення: 09.06.2023).

Філатова Є. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
аспірантка

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ

Сфера трансплантології в Україні почала активно розвиватись після 2021 року, яка знаходиться на етапі розвитку, але за цей період досягнуто багато. Відповідно до статті 16 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», кожна повнолітня дієздатна особа має право у будь-який час подати письмову заяву про згоду або незгоду на посмертне донорство, яка не потребує нотаріального посвідчення. Людина має право за життя змінювати свої рішення необмежену кількість разів. Заяви щодо згоди на вилучення з тіла померлої особи анатомічних матеріалів містять конфіденційні відомості щодо померлої особи, які захищаються згідно законодавству[2]. Так, наприклад, посмертно людина може бути донором серця, легенів, печінки, нирки, підшлункової залози, селезінки, кишківника, очного яблука або його складових, шкіри, матки, гортані, трахеї, верхніх кінцівок, нижніх кінцівок, обличчя[3].

Заява на згоду або незгоду на посмертне донорство подається особисто своєму сімейному лікарю, при собі потрібно мати паспорт та індивідуальний податковий номер. Лікар передає цю інформацію Українському центру трансплант-координації. Трансплант-координатор якому подано заяву, повинен протягом 24 годин вносити дані відомості до Єдина державна інформаційна система трансплантації органів та тканин (далі – Система). У свою чергу, планується у додатку «Дія» додати розділ, в якому можна буде подати заяву на згоду або незгоду стати донором після смерті[4].

У разі коли трансплант-координатором встановлено, що дані про надання за життя померлою особою своєї згоди або незгоди на посмертне донорство відсутні, про згоду на вилучення анатомічних матеріалів для трансплантації запитується особисто у другого з подружжя або в одного з близьких родичів цієї особи (дітей, батьків, рідних братів та сестер). У разі згоди родичів на забір органів у померлого, вони підписують відповідний документ, а відомості про донора та хто дав згоду на забір органів вносять у Систему.

Відповідно до статистики Українського центру трансплант-координації, посмертно було проведено за 2021 рік – 171, за 2022 рік – 214 трансплантацій анатомічних матеріалів людини (нирка, печінка та серце) [1].

Також слід зазначити, близькі родичі померлого не завжди погоджуються надавати згоду щодо вилучення анатомічних матеріалів для трансплантації з тіла померлої близької людини. Дану проблему можна вирішити шляхом популяризації теми донорства в Україні, адже трансплантологія відіграє важливу роль в загальному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Кількість та структура трансплантацій, виконані у 2021–2022 роках в Україні. *Український центр трансплант-координації*. URL: <http://surl.li/lxur> (дата звернення: 10.07.2023).
2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17.05.2018 р. № 2427-VIII. URL: <http://surl.li/lyoxn> (дата звернення: 10.07.2023).
3. Деякі питання реалізації Закону України : Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1211. URL: <http://surl.li/mmbxi> (дата звернення: 10.07.2023).
4. Згода на посмертне донорство. *Український центр трансплант-координації*. URL: <http://surl.li/iphm> (дата звернення: 10.07.2023).

Філатова Є. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
аспірантка

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

2019 року набрав чинності Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» № 2427-VIII від 17.05.2018 (далі – Закон), з метою зменшення рівня смертності серед важко хворих

людей та забезпечення реалізації конституційного та природного права людини на життя та охорону здоров'я. Закон дав можливість розблокувати сферу трансплантології, що посприяло розвитку застосування трансплантації як спеціального методу лікування в Україні відповідно до статистики, а саме: 2019 рік – 78, 2020 рік – 120, 2021 рік – 316, 2022 рік – 384 було проведено трансплантацій анатомічних матеріалів людини від живого донора (нирка, печінка) та померлого (нирка, печінка та серце)[1].

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російських військ 24.02.2022 в Україну, був запроваджений воєнний стан відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022[3]. Невпинне руйнування енергетичної інфраструктури росією, спричинило складну ситуацію в енергосистемі, на основі цього було прийнято рішення по всій країні ввести графіки стабілізаційних відключень світла починаючи з листопада 2022 року. З урахуванням повітряних тривог та відключення світла, стало складніше робити медичні дослідження, виконувати операції. Переважно, донорами стають пацієнти, які померли внаслідок порушення мозкового кровообігу (одна з причин дорожньо-транспортна пригода). Так, наприклад, тіло померлого донора досліджується на багато захворювань, одні з них: аналіз крові на СНІД, гепатити, сифіліс та інші. Забір крові донора для досліджень береться в найкоротші терміни, але повинно пройти не більше 24 годин після смерті людини[2]. Але лікарям вдалось адаптуватися й налагодити нові робочі і організаційні процеси. Трансплантації стали поступово відновлюватись, адже попри війну, люди продовжують потребувати саме допомоги у вигляді трансплантування органів. Орієнтовно, на початку літа 2022 року, знову почали виконувати трансплантації в Україні.

Щодо ризику відсутності чи недостатньому фінансуванню заходів, пов'язаних з донорством та трансплантацією. Наразі реалізується пілотний проект щодо механізму використання бюджетних коштів для фінансування трансплантації органів, який завершується в кінці 2023 року[4]. З 2024 року фінансування трансплантації переходить з експериментального проекту в програму медичних гарантій[5]. За проектом Закону про Державний бюджет на 2024 рік, передбачено 201,9 млрд грн разом з трансфертами (у 2023 році план зі змінами – 175,5 млрд грн). Відповідно до проекту збільшено видатки за програмою медичних гарантій, передбачено видатки на централізовану закупівлю лікарських засобів та медичних виробів. У бюджеті вперше враховано розбудову системи високоточної діагностики раку (позитронно-емісійна комп'ютерна томографія – дослідження) – 1,6 млрд грн.

Отже, лікарі продовжують виконувати операції, освоювати нові види високотехнологічних технологій у трансплантології попри складні умови праці.

Список використаних джерел

1. Кількість та структура трансплантацій, виконані у 2022 року в Україні. *Український центр трансплант-координації*. URL: <http://surl.li/lnxur> (дата звернення: 10.07.2023).
2. Порядок виготовлення, контролю якості та обігу біоімплантів : Постанова КМУ від 24.02.2021 р. № 158. URL: <http://surl.li/lnxtu> (дата звернення: 10.07.2023).
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://cutt.ly/1wv588RX> (дата звернення: 10.07.2023).
4. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту щодо зміни механізму фінансового забезпечення оперативного лікування з трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів : Постанова КМУ від 05.09.2018 р. № 707. URL: <http://surl.li/lvafq> (дата звернення: 10.07.2023).
5. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Проект Закону № 10000 від 15.09.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42796> (дата звернення: 10.07.2023).

Хавкун С. С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ЗВІЛЬНЕННЯ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ

Відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу України (далі – КК) державною зрадою є діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Цей злочин карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої (ч. 1 ст. 111 КК). Такі ж діяння, вчинені в умовах воєнного стану караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна (ч. 2 ст. 111 КК). Згідно ж з ч. 3 ст. 111 КК громадянин України звільняється від кримінальної відповідальності, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання [1].

У науці кримінального права виокремлюють види звільнення від кримінальної відповідальності, а також передумови, підстави та умови такого звільнення. Вирізняють такі види звільнення від кримінальної відповідальності: імперативне (обов'язкове) та дискреційне (необов'язкове); безумовне та умовне; загальні та спеціальні та інші види звільнення. Підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності є певна, передбачена тією або іншою нормою КК, посткримінальна поведінка (щире каяття, повідомлення про кримінальне правопорушення тощо). Умовами такого звільнення є дотримання певних умов (вчинення кримінального правопорушення вперше, добровільність повідомлення про його вчинення тощо) [2, с. 62–65].

Задля того, щоб визначити підстави звільнення громадянина України від кримінальної відповідальності за державну зраду необхідно з'ясувати ознаки об'єктивної сторони даного злочину та момент його закін-

чення, оскільки досліджуючи підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності, науковці, здебільшого, шукають їх у характеристиках вчиненого суспільно небезпечного діяння або особи яка його вчинила. Однак, можна одразу зазначити, що, відповідно до змісту досліджуваної кримінально-правової норми суб'єктом вчинення державної зради може бути лише громадянин України (якому виповнилося 16 років).

Виходячи з диспозиції ст. 111 КК з об'єктивної сторони державна зрада може виражатися у наступних формах:

1) Перехід на бік ворога в період збройного конфлікту (громадянин України безпосередньо надає допомогу державі, з якою, на той момент, Україна перебуває у стані збройного конфлікту або війни) [2]. У цій формі злочин є закінченим з моменту, коли особа виконала в інтересах ворога певні дії на шкоду Україні.

2) Шпигунство (вчинене громадянином України передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю) [1]. Державна зрада у такій формі є закінченою при вчиненні хоча б однієї із таких дій, як: збирання відомостей, що становлять державну таємницю з метою їх передачі іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам; передачі іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам відомостей, що становлять державну таємницю.

3) Надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України полягає в будь-якій допомозі у проведенні діяльності, направленої на завдання будь-якої шкоди інтересам України. Цією формою злочину охоплюються і випадки, коли особа, за завданням іноземних держав або їх представників, організовує (або вчинює) на шкоду інтересам України будь-який інший злочин проти основ національної безпеки України (диверсію, посягання на життя державного чи громадського діяча тощо). Дана форма державної зради є закінченою з моменту вчинення громадянином України відповідного діяння, яким було надано допомогу іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні підривної діяльності проти України.

При останній формі не має значення, діяла особа за попереднім завданням іноземної держави або з власної ініціативи (за власним бажанням). Однак, це має значення для правильного застосування звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 111 КК.

Відповідно до ч. 3 ст. 111 КК підставами звільнення громадянина України від кримінальної відповідальності за державну зраду є: 1) якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників не вчинив ніяких дій; 2) добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання.

Слід зазначити, що у діях особи, яка надала допомогу іноземній державі, іноземній організації або їх представникам в проведенні підривної діяльності проти України з власної ініціативи, без попереднього отримання від них злочинного завдання відсутня передумова звільнення від кримінальної відповідальності, оскільки зазначені злочинні діяння вже були вчинені особою. Тож громадянин України може бути звільнений від кримінальної відповідальності за частиною 3 ст. 111 КК лише якщо він діяв за попереднім завданням іноземної держави.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 11.04.2023).

2. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 296 с.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид. перероб. та допов. Київ : Юридична думка, 2012. 1316 с.

Харченко А.

Класичний приватний університет
аспірантка

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ НА ПІДСТАВІ СТ. 69 КК УКРАЇНИ

Сьогодні контрабанда, кримінальна відповідальність за яку передбачена ст. 201 КК України, визнається тяжким злочином за ч. 1 ст. 201 та особливо тяжким злочином за ч. 2 ст. 201 КК України. Відтак за вчинення контрабанди унеможливується звільнення від кримінальної відповідальності, а звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України можливе тільки щодо особи, яка вчинила злочин, передбачений ч. 1 ст. 201 КК, можливе лише у разі призначення засудженому позбавлення волі строком не більше п'яти років.

Статистичні данні щодо призначених заходів кримінально-правового характеру за контрабанду впродовж 2017–2022 років свідчать про доволі значний відсоток призначення за цей злочин покарання, яке відсутнє в санкції відповідної статті, а саме штрафу. Так, в 2017 році штраф призначено в 8 випадках (20 %) від усіх покарань, в 2018 – 7 (23 %), в 2019, 14 (32 %), в 2020 – 16 (38 %), в 2021- 21 (36 %) і в 2022 – 12 (50 %). Тобто є тенденція до збільшення призначення штрафу за контрабанду. При цьому за формою № 6¹ зокрема за 2022 рік пом'якшення покарання на підставі ст. 69 КК України вказується лише щодо 6 випадків. У зв'язку з чим виникає питання яким чином особам було призначено покарання у виді штрафу. Так, аналіз судової практики свідчить про непоодинокі випадки призначення покарання, більш м'якого ніж передбачено законом, на підставі угоди про визнання вини. Зокрема в вирокі наприклад зазначається, «повне визнання винуватості обвинуваченим, який позитивно характеризується за місцем проживання, вперше притягується до кримінальної відповідальності, критично ставиться до вчиненого, щиро розкаюється, активно сприяв розкриттю злочину, відсутність заподіяної злочином шкоди, в сукупності істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого ним

¹ Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види покарання (річний)

злочину, що свідчить про наявність підстав для призначення на підставі ч. 1 ст. 69 КК України більш м'якого виду основного покарання не зазначеної у санкції ч. 1 ст. 201 КК України, узгоджене сторонами» [1].

В іншому випадку також на підставі угоди про визнання вини особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 201 КК України, призначене покарання із застосуванням ст. 69 КК України у виді штрафу у розмірі 300 (трьохсот) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 5 100 (п'ять тисяч сто) гривень [2]. Варто погодитись із позицією, що хоча кримінальний закон не містить чіткого припису й не забороняє суду призначати на підставі ст. 69 КК України найменш суворі види покарань, як у випадку штрафу замість позбавлення волі, однак таке рішення має бути виваженим і вмотивованим, мають бути визначені не тільки обставини, що пом'якшують покарання, але й наведені переконливі доводи про доцільність такої заміни з позиції дотримання загальних засад призначення покарання та його цілей [3, с. 209].

Отже в усіх випадках призначення покарання у виді штрафу відбувалося на підставі ст. 69 КК, яка передбачає, що за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, кримінальне правопорушення, передбачене статтями 403, 405, 407, 408, 429 цього Кодексу, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, за катування, вчинене представником держави, у тому числі іноземної, призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за це кримінальне правопорушення.

Разом з цим науковці з застереженням ставляться до такої широкої практики застосування ст. 69 КК, у тому числі і при укладенні угод про визнання вини або про примирення, оскільки редакція цієї статті містить доволі нечіткі формулювання підстав такого пом'якшення покарання.

Список використаних джерел

1. Вирок Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 04.07.2023 р. у справі № 456/2858/23 (№ в ЄДРСР 111964043). Пряме посилання на документ в системі URL: <https://precedent.ua/111964043> (дата звернення: 02.06.2023).

2. Вирок Дергачівського районного суду Харківської області від 04.06.2021 у справі № 619/2547/21 (№ в ЄДРСР 97416209) Пряме посилання на документ в системі. URL: <https://precedent.ua/97416209> (дата звернення: 02.06.2023).

3. Рябчинська О. П., Стоматов Е. Г. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, на підставі статті 69 Кримінального Кодексу України: кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 207–210.

Хведчук П. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЯ АЗАРТНИХ ІГОР, ЛОТЕРЕЙ

Відповідно до ст. 203-2 Кримінального кодексу України (КК) кримінальнопокараною є організація або проведення азартних ігор без ліцензії на провадження відповідного виду діяльності з організації та проведення азартних ігор, що видається відповідно до закону або випуск чи проведення лотерей особою, яка не має статусу оператора лотерей, або організація чи функціонування закладів з метою надання доступу до азартних ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет [1]. Тобто, відповідно до вказаної кримінально-правової норми, на даний час, з об'єктивної сторони кримінальне правопорушення, передбачене ст. 203-2 КК, може виражатися у вчиненні наступних активних дій: 1) організація азартних ігор без ліцензії; 2) проведення азартних ігор без ліцензії; 3) випуск чи проведення лотерей; 4) організація чи функціонування закладів з метою надання доступу до азартних ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет.

Після набрання чинності Законом України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» (Закон) № 768-IX від 14 липня 2020 р. зміст ст. 203-2 КК зазнав значних змін. Зокрема, до набрання чинності зазначеного Закону кримінально-правова норма КК України «Зайняття гральним бізнесом» стосувалась повної заборони на законодавчому рівні зайняття гральним бізнесом як господарською діяльністю [2]. Згідно з цим Законом азартна гра – це будь-яка гра, умовою участі в якій є внесення гравцем ставки, що дає право на отримання виграшу (призу), імовірність отримання і розмір якого повністю або частково залежать від випадковості, а також знань і майстерності гравця. Ліцензія – це запис у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду діяльності, що підлягає ліцензуванню, та/або про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на використання грального обладнання або букмекерського пункту, що передбачає отримання ліцензії [3]. Лотерея – організована азартна гра, розподілення виграшів в якій залежить від випадкового вибору певного номера (або символу), що вказано у білеті [4]. Після прийняття зазначеного Закону заняття гральним бізнесом, як таке, перестало бути кримінальнопокараним діянням. Однак, це не свідчить про те, що діяння, пов'язані із провадженням грального бізнесу, було повністю декриміналізовано законодавцем. У зміненій редакції розглядуваної статті КК такі приписи стосуються заборони на незаконну господарську діяльність з організації або проведення азартних ігор без отримання відповідної ліцензії, а також – випуску та проведення лотерей особою, яка не є оператором лотерей, організації та функціонування закладів з метою надання доступу до азартних ігор або лотерей у мережі Інтернет. Тобто, можна зазначити, що законодавець обмежив відповідальність особи за заняття гральним бізнесом шляхом конкретизації в бік звуження можливих форм об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 18.06.2023).
2. Практичні аспекти застосування судами статті 203-2 Кримінального кодексу України. URL: <https://www.gc.gov.ua/ua/Informatsiini-povidomlennia/33514.html> (дата звернення: 18.06.2023).
3. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 р. № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (дата звернення: 18.06.2023).
4. Все про лотеї. URL: https://blog.unl.ua/archives/loterei_ukrainy/#:~:text= (дата звернення: 18.06.2023).

Хирса А. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема домашнього насильства відносно недавно постала перед суспільством. Довгий час вона перебувала у стані замовчуваності, необізнаності та поверхневості. Ставлення до цього явища залишалось суто «домашнім», а суспільство здебільшого закривало очі, говорячи, що не варто пхати носа у чужу сім'ю. Особи, які зазнавали умисного систематичного насильства, замовчували діяння. Причинами цього є: страх перед своїм кривдником; неналежне приділення уваги до цього явища з боку держави та суспільства; осуд суспільства.

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

Кожен рік велика кількість осіб зазнає насильства з боку своїх рідних. Так, впродовж 2022 року до органів поліції та соціального захисту надійшло 251 829 звернень щодо домашнього насильства [2].

В Україні криміналізація домашнього насильства, фактично почалася з 11 січня 2019 року, з набранням чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Внесення зміни до Кримінального кодексу України, зокрема, його доповнено статтею 126-1 «Домашнє насильство», дало зміст цьому явищу та визначає перелік покарання. Це стало серйозним кроком у протидії проявів домашнього насильства [3]. Відповідно до ст. 126-1 КК України: домашнє насильство – умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [4].

З вищевведеної статті випливають такі ознаки насильства в сім'ї: наявність моральної, фізичної або психічної шкоди здоров'ю члена сім'ї, що заподіяна внаслідок протиправних діянь. Кримінальні правопорушення які пов'язані з домашнім насильством, супроводжуються виникненням особливих слідів, що свідчать про насильницький характер і окремі обставини кримінального правопорушення. Сліди боротьби на місці події; тілесні ушкодження потерпілого; пошкодження на одязі потерпілого; сліди біологічного походження; тілесні ушкодження на тілі підозрюваного, як сліди опору потерпілого.

Висновки. Криміналізація домашнього насильства в Україні у 2019 році стала важливим кроком, оскільки ці норми передбачають відповідальність. Визнання сімейного насильства злочином сприяло зниженню цього виду насильства, оскільки у 2022 році надійшло на 25 % менше звернень щодо домашнього насильства, ніж у 2021 році [2]. Криміналістична характеристика даного правопорушення має на меті знаходження механізмів та напрямків дослідження домашнього насильства.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).
2. До поліції та соцзахисту за 2022 рік надійшло понад 250 тисяч звернень щодо домашнього насильства. URL: <https://zmina.info/news/do-policziji-ta-soczzahystu-za-2022-rik-nadijshlo-ponad-250-tysyach-zvernen-shhodo-domashnogo-nasyilstva/> (дата звернення: 02.11.2023).
3. Гумін О. М. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти домашнього насильства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. № 24. С. 144–148.
4. Кримінальний Кодекс України від 11.08.2023 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.11.2023).

Хирса А. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Шиян А. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах тривалої війни проти країни-агресора росії надзвичайно важливою є внутрішня стійкість держави та правопорядок в ній. Правоохоронна система України напряму зустрілася з такими кримінальними

правопорушеннями, з якими не стикалася взагалі або це відбувалося не часто: державна зрада, колабораційна діяльність, мародерство, насильство над населенням тощо. Законодавець вимушено пристосувався до нових реалій та вніс зміни до Розділу IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), який має на меті забезпечити ефективне кримінальне переслідування осіб в умовах воєнного стану.

Після початку повномасштабної війни новітні норми кримінального процесуального законодавства можна поділити на ті, що застосовуються автоматично під час дії воєнного стану, та ті, коли немає об'єктивної змоги використати загальну норму, як в мирний час.

Введення воєнного стану та внесення у зв'язку з цим деяких змін і доповнень до КПК, значно видозмінює порядок проведення певних слідчих (розшукових) дій, на які є потреба звернути увагу.

Так, до проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в мирний час завжди залучалися поняті навіть у тому разі, коли здійснювався безперервний відеозапис цих дій. В умовах воєнного стану їхня присутність є не обов'язковою, головним чином через небезпеку їх життя та здоров'ю. Адже вони можуть потрапити під обстріл, зайти в будинок, де є заміновані об'єкти (особливо якщо приміщення знаходиться або було в зоні бойових дій), тощо. Виключає можливість залучення понятих також введення в країні комендантської години, яка не дозволяє людям, що не мають відповідного дозволу або перепустки, в цей час виходити на вулицю. Водночас, не обов'язковість залучення понятих повинна компенсуватися обов'язковим безперервним відеофіксуванням цих дій доступними технічними засобами [1].

Показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Використання показань підозрюваного як доказів в таких умовах допускається тільки у випадку, якщо в такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. При цьому слід мати на увазі, що дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для дистанційної участі захисника.

Виходячи з викладеного, слід констатувати, що введення воєнного стану в Україні суттєво впливає на правопорядок. Своє відображення він також знайшов на нормах кримінального процесуального законодавства, якими визначається порядок проведення певних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій як на стадії досудового розслідування, так і під судового розгляду кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.11.2023).

Хілік С. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. –к.ю.н. Марценюк О. Г.

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Дослідження причин колабораційної діяльності в особливий період є дуже актуальним в умовах воєнного стану. Виявлення об'єктивних та суб'єктивних причин цього негативного небезпечного явища, що впливає на національну безпеку держави.

Досліджуваному питанню приділяється значна увага вітчизняними вченими, такими як: А. Андрушко, І. Богатирьова [2], М. Бондаренка, О. Кравчука, В. Кузнецова, А. Вознюка, О. Джужі, О. Дударова, Р. Рубашенка, Р. Мовчана та інші.

Метою є дослідження причин колабораційної діяльності в особливий період.

Явище колабораціонізму дуже активно проявилось в Україні з 2014 року. Однак, зміни до Кримінального кодексу були внесені лише в березні 2022 року (стаття 111-1 Кримінального кодексу «Колабораційна діяльність») і особи раніше несли покарання за статтею 111 Кримінального кодексу «Державна зрада», що і зараз ускладнює процес розмежування цих злочинів [1]. Виходячи із змісту статті 111-1 КК України, вчинення колаборантами з числа громадян України колабораційної діяльності в умовах воєнного стану, можливе лише на окупованих ворогом державою – агресором територіях [2].

Досліджуючи цей злочин та і явище колабораціонізму цілому, необхідно дослідити причини вчинення злочину. Звертаємо увагу, що значна кількість колаборантів була серед правоохоронних органів, суддівського складу, інших державних службовців, хоча, досить великий процент колаборантів, займають громадяни, що не належать до цих категорій. Тому, на нашу думку, серед причин: матеріальний стан, нереалізованість, маргіналізація, неосвітченість (правова також або свідомий правовий нігілізм), не є основними. До причин, які частіше зустрічаються, при комунікації з затриманими, за статтею 111-1 Кримінального кодексу, можна віднести наступні: інформаційна війна (пропаганда) російської федерації проти українських громадян; відсутність критичного мислення, здатності аналізувати та користуватись різними інформаційними джерелами; запит певної частини населення країни на соціальну справедливість; прагнення деяких громадян повернути «советський союз», про який в більшості пам'ятають через розповіді старшого покоління; відсутність досвіду проживання чи відвідання цивілізованих країн; страх поразки; підвищення рівня криміналізації, оскільки війна – це вже екстремальна ситуація. Під час таких ситуацій, криміногенність в державі підвищується. Існує і ряд інших причин. Цей вид злочину носить, у більшості випадків, латентний характер.

Отже, для боротьби з колаборантами потрібне застосування кримінологічних заходів запобігання та протидії колабораційної діяльності в умовах російсько-української війни, що зміцнить національну безпеку держави, допоможе захистити суверенітет та територіальну цілісність.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г. Колабораціонізм як соціально-правове явище, що з'явилося під час війни в Україні. *Правові засоби протидії злочинам проти основ національної безпеки в умовах військової агресії* : матер. кругл. ст., м. Київ, 26 травня 2022 р. Київ, 2022. С. 15–18.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26.

Чебикін Р. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н. Марценюк О. Г.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ПРИЗОВНИКІВ, ВІЙСЬКОВОЗОВОБ'ЯЗАНИХ ТА РЕЗЕРВІСТІВ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Питання обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів в особливий період є дуже актуальним в умовах воєнного стану. Ефективний облік дозволяє забезпечувати формування якісного і своєчасного складу резерву.

Досліджуваному питанню приділяється значна увага вітчизняними вченими-правниками та військовими, такими як: В. Гринько, М. Дзіковський, Л. Дунаєвська, Н. Мамченко та інші.

Метою є дослідження ефективності організації обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів в особливий період.

В Україні триває війна і чоловіків масово мобілізують до лав Збройних сил України. Будь-яка особа, яка отримала повістку, повинна у визначений термін звернутися до вказаного територіального центру комплектування та соціальної підтримки. Це стосується і тих осіб, які мають право на відстрочку або є непридатними до служби за станом здоров'я.

Відповідно до Законів України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни, які ухиляються від призову на строкову військову службу, призову за мобілізацією, військового обліку або спеціальних (перевірочних) зборів, несуть адміністративну та кримінальну відповідальність [1; 2].

Саме, центри комплектування здійснюють облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів. З метою ведення ефективного обліку у 2019 році було прийнято Закон України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів» та створено Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів. Однак, ні за період російсько-української війни (починаючи з 2014 року), а ні з моменту створення реєстру, так і не була налагоджена робота територіальних центрів комплектування з обліку призовників та військовозобов'язаних. Залишаються такі проблеми обліку: не оцифровані особисті справи осіб, що обліковуються; заскорублість системи обліку; хабарництво; відсутність навиків роботи з цифровими технологіями. Так, у жовтні 2023 року, Міністерство цифрової трансформації України, надало можливість доступу центрам комплектування до державних реєстрів, для отримання і офіційного підтвердження інформації щодо персональних даних призовників, військовозобов'язаних та резервістів, зокрема до Єдиного державного демографічного реєстру та документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус. Однак, досі у осіб, що обліковуються, вимагають паперових документів, на отримання яких втрачається час; військові резервісти змушені втрачати час на черги в центрах комплектування, а не на військову підготовку та навчання. Більшість працівників центрів комплектування є некомпетентними. Це досить серйозно впливає на психологічний стан майбутніх захисників, зневажливе до них ставлення.

Отже, прийняття нормативних актів не є запорукою ефективної роботи центрів комплектування по обліку призовників та військовозобов'язаних в особливий період. Необхідно залучати більш кваліфікованих службовців та працівників, що володіють сучасними навиками в айті, правознавстві та психології.

Список використаних джерел

1. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2233-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27.
2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3544-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44.

Чумак С. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ВОЄНІЗОВАНІ ФОРМУВАННЯ» ТА «ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ» ВІДПОВІДНО ДО СТ. 260 КК УКРАЇНИ

У ч. 6 ст. 17 Конституції України наголошено на тому, що на території України забороняється створення та функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом [1]. Створення таких об'єднань представляє велику небезпеку як для суспільства, так і для держави. У зв'язку з цим, подібні діяння було криміналізовано. Стаття 260 Кримінального кодексу України (КК) передбачає кримінальну відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.

Відповідно до змісту ст. 260 КК об'єктивна сторона цього злочину має наступні форми: 1) створення непередбачених законом України воєнізованих формувань (ч. 1 ст. 260); 2) участь у їх діяльності (ч. 1 ст. 260); створення непередбачених законом збройних формувань (ч. 2 ст. 260); участь у їх діяльності (ч. 2 ст. 260); 3) керівництво зазначеними формуваннями (ч. 3 ст. 260); 4) фінансування таких формувань, а також постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки (ч. 3 ст. 260); 5) участь у складі вказаних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян (ч. 4 ст. 260) [2].

У примітках до ст. 260 КК дається поняття воєнізованих або збройних формувань. Під воєнізованими формуваннями слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка, а під збройним формуванням слід розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю [2]. Однак ці поняття не відображають всі необхідні істотні й достатні ознаки цих злочинних організацій. Не всі ознаки такого формування вказано, неповно розкрито специфічні ознаки цих організацій, що не дає змоги відмежувати їх від інших видів злочинних організацій, зокрема злочинної спільноти, злочинної організації, банди, терористичної групи чи організації тощо. Крім того, зазначаючи (ч. 2 примітки), що формування є збройне, законодавцем не вказується, при цьому, що перш за все таке формування є воєнізованим.

Як пропонував у своєму дисертаційному дослідженні В. А. Робак – примітку до ст. 260 КК слід викласти у такій редакції: під воєнізованими збройними формуваннями необхідно розуміти стійкі злочинні об'єднання, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, в яких проводиться військова або стройова підготовка, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу небезпечну для життя і здоров'я людини зброю та здатні до виконання бойових завдань [3, с. 19]. І з цим не можна не погодитись. З урахуванням викладених вище зауважень видається, що воєнізованими формуваннями потрібно вважати організації, яким, крім загальних ознак злочинної організації, притаманні ще й спеціальні. Так, наприклад, слід зазначити, що вони схожі на передбачені законами України військові формування, але створення воєнізованих формувань не передбачене законами України. Це означає, що або взагалі відсутній закон, який передбачає створення відповідної воєнізованої організації, або ж вони не належать (не є структурним підрозділом, не перебувають у підпорядкуванні) до жодного із легально існуючих воєнізованих формувань чи груп. Воєнізовані формування мають організаційну структуру військового типу, що характеризується наявністю єдиноначальності, підпорядкованості та дисципліни. Це включає в себе: поділ формування на підрозділи з визначенням особового складу кожного із них та підпорядкованості відповідних структурних частин; встановлення військових або інших звань; дотримання субординації; використання одно строїв, знаків розрізнення; застосування засобів впливу та заохочення, характерних для війська тощо. При цьому під формуваннями слід розуміти організації, які складаються з відносно самостійних підрозділів. Також воєнізовані формування мають воєнізований характер завдань і методів, які ставляться перед такою організацією, засобів, які нею використовуються. Це вказує, що організація ставить перед собою специфічні завдання, які можуть покладатися лише на офіційно створені формування. Зокрема це: вирішення завдань громадсько-політичного характеру методами військових операцій; заволодіння певними територіями чи їх утримання; силова підтримка владних структур; протидія збройного чи іншого організованого або масового опору владі; депортація населення; встановлення режиму військового стану; знищення живої сили противника та його матеріальних засобів тощо. Збройним же формуванням є воєнізована група, яка характеризується такою специфічною (крім загальних ознак злочинної організації та воєнізованого формування) рисою – незаконно має на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову або іншого виду зброю.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 01.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 01.11.2023).
3. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 23 с.

Швец Р. Ю.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Згідно з ч. 1 ст. 258 Кримінального кодексу України (далі – КК України) терористичний акт – застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [1]. Це кримінальне правопорушення проти громадської безпеки.

Виходячи зі змісту диспозиції ст. 258 КК України об'єктивна сторона терористичного акту може проявлятися у наступних формах: 1) застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 2) погроза вчинення зазначених дій. При цьому злочин вважається закінченим з моменту вчинення вказаних діянь, незалежно від їх наслідків. Суб'єкт терористичного акту загальний – фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. У даному випадку – 14 років (ч. 2 ст. 22 КК). З суб'єктивної сторони досліджуваній

злочин характеризується прямим умислом та наявністю спеціальної мети (хоча б однієї з зазначених у ч. 1 ст. 258 КК України), а саме: порушення громадської безпеки; залякування населення; провокація воєнного конфлікту; провокація міжнародного ускладнення; вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями; привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста.

Розглядуване суспільно-небезпечне діяння необхідно відрізнити від суміжних складів кримінальних правопорушень, зокрема, від передбаченого ст. 113 КК України «Диверсія». Даний злочин полягає у вчиненні з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій [1].

Перш за все кримінальні правопорушення терористичний акт та диверсія розмежовуються за об'єктом злочинного посягання. Ст. 113 розташована у Розділі I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України». Відповідно родовим об'єктом цього правопорушення є національна безпека нашої держави. Основним безпосереднім об'єктом диверсії виступають окремі об'єкти національної безпеки у певних сферах суспільних відносин, конкретизація яких залежить від форм вчинення цього злочину [2, с. 229], а основний безпосередній об'єкт терористичного акту – громадська безпека у частині її захисту від проявів тероризму. Разом з тим, як додатковий факультативний об'єкт цього кримінального правопорушення можуть виступати такі охоронювані законом про кримінальну відповідальність блага як: життя, здоров'я, фізична недоторканість особи, її права, свободи, воля, честь, гідність, власність, внутрішня і зовнішня безпека суспільства, довкілля, система державного управління, конституційний устрій України, мир та безпека людства, нормальна робота органів правосуддя тощо. Для злочину ж «диверсія» такі об'єкти є, скоріше, додатковими обов'язковими, оскільки з об'єктивної сторони він виражається лише у вчиненні конкретних активних (зазначених у диспозиції ст. 113 КК) дій, в той час як терористичний акт може бути вчинений і шляхом погрози. Особливістю об'єктивної сторони терористичного акту є те, що, на відміну від диверсії, яка, зазвичай, вчинюється таємно, цей злочин пов'язаний з широким розголосом. Також розглядувані злочини відрізняються за суб'єктивними ознаками, зокрема за метою. Метою вчинення диверсії є ослаблення держави. Основна проблема розмежування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 113 та ст. 258 КК України полягає в тому, що їх зовнішній прояв є дуже схожим, в той час як відмінність за суб'єктивними ознаками дуже складно встановити, у зв'язку з чим правоохоронці часто помиляються під час кваліфікації. Тож розглядувані кримінально-правові норми потребують детального тлумачення та роз'яснення за законодавчою рівні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 05.10.2023).
2. Артеменко Д. С. Проблеми розмежування диверсії і тероризму. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 229–231.

Шершньов Е. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., професор Рябчинська О. П.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ

За самовільне залишення особою місця проживання з метою ухилення від адміністративного нагляду, а також неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд у разі звільнення з місць позбавлення волі передбачена кримінальна відповідальність. В структурі кримінальних правопорушень проти правосуддя, зокрема кримінальних правопорушень, «що посягають на відносини, що забезпечують своєчасне розкриття та присічення злочинних посягань (ст. 380, ст. 381, ст. 386, ст. 396 та ст. 395 КК України)» [1, с. 9] порушення правил адміністративного нагляду займає чільне місце. Так, в 2022 році за кримінальні правопорушення проти правосуддя усього було засуджено 1 034 особи, з них за порушення правил адміністративного нагляду 198 осіб, що складає 19 %, або п'яту частину всіх кримінальних правопорушень [2].

Організаційно-правові засади здійснення адміністративного нагляду регламентовано в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР (далі ЗУ № 264/94-ВР) [3]. Адміністративний нагляд на сьогодні є системою тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції, з метою запобігання вчиненню кримінальних правопорушень окремими особами, звільненими з місць позбавлення волі, і здійснення виховного впливу на них. Адміністративний нагляд встановлюється щодо повнолітніх осіб: 1) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства; 2) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок

і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення; 3) засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; 4) засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи; 5) засуджених до довічного позбавлення волі. Внесши зміни до ст. 3 ЗУ «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» ЗУ Законом № 2689-IX від 18.10.2022 [4] і додавши до категорії осіб щодо яких встановлюється адміністративний нагляд засуджених до довічного позбавлення волі, законодавець не визначив порядок встановлення адміністративного нагляду щодо цієї категорії засуджених в ст. 5 ЗУ «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Утім в ст. 6 цього закону зазначено, що адміністративний нагляд встановлюється у визначеному статтею 5 цього Закону порядку терміном від одного року до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості. Для осіб, зазначених у пунктах «Г», «Д» статті 3 цього Закону, адміністративний нагляд встановлюється на строк до погашення судимості.

Також слід звернути увагу, що в ст. 11 ЗУ № 264/94-ВР зазначено, що у разі злісного порушення правил адміністративного нагляду, передбачених статтями 9 і 10 цього Закону, особи, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, притягаються до відповідальності згідно з законодавством. Безпосередньо ж в диспозиції ст. 395 КК мова йде про порушення правил адміністративного нагляду, яке полягає в самовільне залишення особою місця проживання з метою ухилення від адміністративного нагляду, а також неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд у разі звільнення з місць позбавлення волі. Отже криміналізована тільки частина дій, що порушують обов'язки особи, що становлять зміст адміністративного нагляду: а) прибути у визначений установою виконання покарань термін в обране ними місце проживання і зареєструватися в органі Національної поліції; б) з'являтися за викликом органу Національної поліції у вказаний термін і давати усні та письмові пояснення з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду; в) повідомляти поліцейських, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи, місця проживання чи перебування, а також про виїзд за межі району (міста) у службових справах; г) в разі від'їзду в особистих справах з дозволу поліцейського в інший населений пункт та перебування там більше доби зареєструватися у відповідному органі Національної поліції.

Список використаних джерел

1. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 155 с.
2. Форма № 7 (річна), звіт про склад засуджених за 2022 р.
3. Про адміністративний нагляд : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94> (дата звернення: 02.11.2023).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини : Закон України від 18.10.2022 р. № 2689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2689-20#n44> (дата звернення: 02.11.2023).

Шинкаренко В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.ю.н., професор, заступник завідувача кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики інституту економіки та права Калюга К. В.

ЩОДО МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Зазначимо, що сьогодні наші правоохоронці стикнулися з винятковою ситуацією – воєнні злочини (йдеться про судову практику розслідування та притягнення до відповідальності за шістьма статтями Кримінального кодексу, які відповідають міжнародним злочинам агресії, геноциду, а також злочинам проти людяності) для чого в них просто не має навичок для їх розслідування.

Хоча і немає такої статті («Воєнний злочин») в українському законодавстві, й таких понять, як «воєнний злочин» або «злочин проти людяності» немає. По-сутті, воєнні злочини – це порушення законів та звичаїв війни – належать до сфери виключно міжнародного кримінального права. Загальний перелік воєнних злочинів закріплено у Статуті Міжнародного кримінального суду (Римський статут) [1], що в нас ще не ратифіковано.

Не дивлячись на цю невизначеність, низка правопорушень визначених Кримінальним кодексом України, є саме воєнними, а не військовими, злочинами, а саме: мародерство (стаття 432 ККУ); насильство над населенням у районі воєнних дій (стаття 433 ККУ); погане поводження з військовополоненими (стаття 434 ККУ); незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (стаття 435 ККУ).

Правозахисники взагалі наводять наступний перелік злочинів, умовно називаючи їх «воєнний злочин» або «злочин проти людяності», які зокрема за змістом відповідають міжнародним злочинам: пропаганда війни; виправдовування, визнання правомірною, глорифікація або заперечення збройної агресії Росії; планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни; порушення законів та звичаїв війни; екоцид; геноцид.

За понад 9 років війни слідчі СБУ повідомили про підозру понад 11 тисячам людей, з них 1186 – громадяни Росії.

Офіс генерального прокурора повідомив, скільки кримінальних проваджень за різними статтями зареєстрували прокурори з 2014-го по 2023 рік[2].

Як зазначають правозахисники, до 2022 року, до початку повномасштабного вторгнення, більшість злочинів, пов'язаних з порушенням міжнародного гуманітарного права, кваліфікувалися як загальні кримінальні правопорушення. Мова йде про 585 вироків за ними. Більшість із них – 514 – були винесені за статтею 436-2 (виправдання російської агресії, стаття, яка з'явилася у Кримінальному кодексі лише в 2022 році): пропаганда війни – 26; виправдовування агресії – 514; агресивна війна – 11; порушення законів і звичаїв війни

– 31; екоцид – 0; геноцид – 3. Зокрема, відомо лише про один виправдальний вирок у провадженні за статтею «ведення агресивної війни» [3].

Взагалі, можна сказати, що сталася така ситуація, коли правоохоронці стикаються з такими ситуаціями, яких не було ніколи раніше в Україні (наприклад, ще до завершення війни, залучаючи власних прокурорів, слідчих, суддів, Україна працює над притягненням до відповідальності винних у міжнародних злочинах). Методику розслідування воєнних злочинів доводиться створювати практикою «гри боєм» у реаліях браку навчання особового складу та ресурсів. Також складно і з відповідним зарубіжним досвідом. Наша країна зараз знаходиться у винятковій ситуації, бо змогла зберегти свою національну систему правосуддя. І можна підсумувати, що в таких складних умовах справляється з поставленими перед ними задачами чи не краще, ніж до війни.

Раз не було «такої моделі в історії...», при побудові такої вкрай необхідної «*Методики розслідування воєнних злочинів*» про розслідування міжнародних злочинів у тому числі ми пропонуємо звернути увагу на наступні чинники перенавантаження; зважання на особливості специфіки розслідування воєнних злочинів; недостача ресурсів; відсутність механізму розслідування таких злочинів; нерідко відсутність доступу до місця злочину; нерегульованість низки питань Кримінальним процесуальним кодексом України, які заважають розслідуванню воєнних злочинів [4]; незавершений процес інтеграції існуючих кримінальних реєстрів та криміналістичних обліків та взагалі отримання необхідної інформації (коли, наприклад, колишні полонені, які зазнали катувань, або потерпілі від сексуального насильства мають по кілька разів розповідати про свій досвід представникам різних органів); обов'язкове проведення всіх необхідних першочергових слідчих дій, експертиз (в тому числі розтинів вбитих цивільних); збір у повному обсязі всіх можливих матеріалів по виявленню пригодам з їх обов'язковим подальшим впорядкуванням, оцифрування матеріалів розслідування, постановкою на облік; налагодження взаємодії наших правоохоронних органів з іноземними при розслідуванні міжнародних злочинів в Україні; тільки у виключних випадках і за наявності потужної доказової бази під час досудового розслідування і в ході судового розгляду, застосовувати особливий порядок *in absentia* (заочний розгляд кримінальної справи - заслуховування цивільної справи у суді без присутності відповідача або кримінальної справи за відсутності підсудного, результатом якого стає винесення заочного рішення суду, оформленого відповідним актом) [5]; ратифікація Римського статуту; краща координація різних органів досудового розслідування; затвердження алгоритму розслідування міжнародних злочинів і навчання слідчих тощо.

Список використаних джерел

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. № 995_5888. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 05.10.2023).
2. Офіс генерального прокурора. *Орган влади*. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2023).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.10.2023).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.10.2023).
5. Заочний розгляд справи. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Заочний_розгляд_кримінальної_справи (дата звернення: 05.10.2023).

Шокот А. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

До категорії складних, остаточно не вирішених наукою та невизначених в узагальненому виді легально, питань кримінального права відноситься проблематика обстановки вчинення злочину як ознаки складу кримінального правопорушення.

В науковій літературі зазначається, що на сучасному етапі розвитку кримінального закону у його змісті загадується про обстановку вчинення кримінального правопорушення у різноманітних формах. При цьому, в одних кримінальних нормах така обстановка конкретизована, а в інших вона закріплена контекстуально і впливає із змістовного навантаження припису. Перший випадок в свою чергу розподіляється на два варіанти: або це узагальнена вказівка на обстановку, або це конкретне описання виду чи окремої властивості обстановки.

В окремих положеннях кримінального закону обстановка злочину на рівні з іншими обставинами формує оціночну ознаку. Зустрічаються також варіанти диспозицій у яких обстановка стає обов'язковою ознакою у результаті розгляду та співставлення характерних рис всіх елементів складу злочину.

Слід зазначити, що обстановка вчинення злочину є предметом розгляду не тільки кримінального права, але ще й і інших наук. Лише з цього можна говорити про те, що дане явище характеризується цілою низкою властивостей, які обумовлюють наявність інтересу до нього з різноманітних наукових позицій. Як вірно відзначено окремими авторами, для кожної наукової галузі актуальним буде власне розуміння обстановки вчинення злочину. При такій постановці питання «обстановка вчинення злочину», об'єктивно є міжгалузевим правовим феноменом, який має однак різноманітне визначення, зокрема у кримінальному праві, кримінології, криміналістиці, кримінальному процесі.

Аналіз існуючих у кримінальній доктрині визначень цього явища показав, що думки вчених відносно його природи розподіляються на декілька груп. Одна група авторів асоціює «обстановку вчинення злочинів» із сукупністю умов. При цьому, позиції таких дослідників різняться виокремленням якостей таких умов, як то «об'єктивні» або «конкретні», та авторським описанням їх окремих характеристик. Інша група бачить таку обстановку у якості сукупності обставин (взаємодіючих, передбачених законом). Третє об'єднання думок базується на введенні перших двох позицій, що дало підстави заявляти про бачення обстановки як сукупності

обставин та умов. У четверту категорію об'єднуються позиції авторів, котрі відстоюють розуміння обстановки теж через призму сукупності, однак, на відміну від попередніх, це можуть бути, на думку цих вчених, лише об'єкти чи ознаки, або фактори. П'ята авторська позиція характерна визнанням обстановки як однієї умови чи декілька умов (конкретної, об'єктивної, специфічної, певною), чи події. До шостої групи, слід віднести ідеї, які найменш представлені у науці: це концепція розуміння обстановки у якості фізичного середовища, та варіант трактування її через збіг подій і обставин.

З приведеного походить, що кримінально-правова теорія не має єдиного бачення відносно базової сутності поняття «обстановка вчинення злочину». Привалює думка визначати її за допомогою терміну «сукупність» стосовно «обставин та умов». Враховуючи синонімічну специфіку тлумачення слів «обстановка» та «обставина», які в окремому контексті загальноновизнано розуміють як сукупність умов, у яких що-небудь відбувається, слід вважати більш коректним позиції дослідників, які визначають обстановку вчинення злочину через призму сукупності умов, вказуючи при цьому на їх окремі, відмінні у кримінально-правовому значенні ознаки.

Шокот Г. А.

Класичний приватний університет
аспірант

ВИПАДКОВИЙ ЗЛОЧИНЕЦЬ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ ПРО ВИОКРЕМЛЕННЯ ТИПУ У ІСТОРИЧНОМУ РАКУРСІ

У кримінальній літературі зустрічається думка про першість німецьких криміналістів XIX століття відносно підняття проблематики щодо випадкового злочинця. Цей тип злочинця виокремили за двома критеріями: випадковий привід або спокуса; суб'єктом злочину є порядна особа. І хоча такий підхід був розкритикований сам факт його існування знайшов подальше обґрунтування і у роботах представників антропологічної школи кримінального права, і в працях вчених антрополого-соціологічного, а також і суто соціологічного напрямку.

Випадкового злочинця виділяв серед інших типів правопорушників Ч. Лоброзо, як різновид природженого типу злочинця у якому скриті насіння злочинності отримують розвиток під впливом збігу обставин. За думкою сучасних вчених, поява випадкового злочинця у теорії природженого злочинця пов'язана із неможливістю пояснити відсутність у частині порушників закону необхідних анатомічних відхилень. Відповідно до цього різницею між природженим та випадковим злочинцем за даною концепцією стає лише кількість анатомічних показників.

У працях Р. Гарофало випадковому злочинцю була приділена суттєва увага на ранніх етапах наукового пошуку. Цей дослідник розподіляв всю масу злочинців на дві групи: природжені та випадкові. Характеризуючи останніх він відзначав у них слабку вольову організацію. Однак пізніше він відмовився від цього поділу на користь концепту про природженого злочинця.

Е. Феррі розвивав вчення Ч. Лоброзо, у тому числі і відносно випадкового злочинця. За його думкою такі особи мають слабку вольову конституцію і легко піддаються зовнішньому впливу, тобто злочинна біологічна основа у таких осіб провокує їх на вчинення злочину, а специфіка психологічної побудови виключає можливість протидіяти зовнішньому тиску.

Представники суто соціологічного напрямку, Ф. Лист та А. Прінс, обґрунтовуючи власне бачення концепції «небезпечного стану» робили спробу пояснити вчинення злочинів випадковими злочинцями. Однак, вони зупинилися на поясненні такої поведінки через короточасне послаблення волі або раптові прояви пристрастей, так і не виявивши причини випадкових злочинів.

Серед вчених психологів-біхевіористів і соціологів (Ф. Гіббонс та ін.), середини XX століття була популярна наукова позиція, що пояснює вчинення злочину ситуаційними змінними. Такі дослідники стверджували, що у своїй більшості злочин є наслідком збігу несприятливих обставин.

Інші автори наукових доробок, зокрема Д. Абрахамсен, виділяли у своїх працях випадкових злочинців як підвид «моментних злочинців», або вказували (Г. Стауб) на існування випадкових злочинців, поведінка яких визначається збігом обставин.

Сучасні кримінологи підтримують думку про існування випадкового типу злочинця у контексті застосування таких критеріїв типологізації як глибина та стійкість антисоціальної направленості особистості злочинця. Вказуючи при цьому, що злочинне діяння у таких «випадкових» правопорушеннях у значній мірі продиктовано криміногенною життєвою ситуацією. Разом з тим, за їх думкою, загальна характеристика особи злочинця є соціально-позитивною.

Слід відзначити, що кримінологічна доктрина на сьогодні має суттєву прогалину у виді відсутності комплексних досліджень випадкового злочинця, адже констатація таких його ознак як загальна соціально-позитивна характеристика та домінуючий вплив на особу ситуації, аж ніяк не відкрили нові горизонти кримінології. На черзі денної стоять питання про вікові, гендерні, психологічні, соціально-правові та інші специфічні ознаки випадкового типу злочинця, а також розкриття ролі ситуації у процесі вчинення ним суспільно небезпечного діяння.

Юсубов Е. С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.ю.н., доцент Абакумова Ю. В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 297 КК УКРАЇНИ

Відповідно до законодавства України підставою кримінальної відповідальності особи є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України (КК) (ст. 2 КК) [1]. Складу кримінального правопорушення притаманні певні ознаки,

а у даному випадку, відповідно до теорії вітчизняного кримінального права – елементи. У кримінально-правовій науці виділяють чотири основні (обов'язкові) елементи складу кримінального правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Також не основним (факультативним) елементом виступає предмет кримінального правопорушення.

Об'єктивна сторона – це зовнішнє вираження злочинного діяння. Особлива увага та значущість цього елемента складу кримінального правопорушення полягає в тому, що на практиці правоохоронні органи першочергово сприймають саме зовнішню сторону суспільно-небезпечного діяння. Об'єктивна сторона – це той його елемент, який найбільш безпосередньо виявляється при вчиненні кримінального правопорушення. У науці кримінального права, під час характеристики вказаного елемента, зазначається, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується такими ознаками, як: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); суспільно небезпечні наслідки; причинний зв'язок між діянням та наслідками. Також об'єктивна сторона злочинного діяння характеризується і факультативними ознаками, а саме: спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення [2, с. 90].

Виходячи зі змісту ст. 297 КК дане кримінальне правопорушення з об'єктивної сторони може виражатися у вчиненні наступних активних дій: 1) наруга над могилою, іншим місцем поховання, над тілом (останками, прахом) померлого або над урною з прахом померлого, а також незаконне заволодіння тілом (останками, прахом) померлого, урною з прахом померлого, предметами, що знаходяться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові) померлого (ч. 1 ст. 297 КК); 2) осквернення або руйнування братської могили чи могили Невідомого солдата, пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни – радянських воїнів-визволителів, учасників партизанського руху, підпільників, жертв нацистських переслідувань, воїнів-інтернаціоналістів та миротворців, а також осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації або іншої держави, визнаної Верховною Радою України агресором, учасників Революції Гідності, борців за незалежність України у XX столітті (ч. 2 ст. 297 КК); 3) вчинення зазначених дій повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з корисливих чи хуліганських мотивів, або щодо пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни, жертв нацистських переслідувань, а також воїнів-інтернаціоналістів та миротворців, або поєднані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування (ч. 3 ст. 297 КК) [1]. Настання можливих суспільно небезпечних наслідків передбачено лише ч. 4 розглядуваної кримінально-правової норми, а саме – якщо перераховані можливі альтернативні дії спричинили тяжкі наслідки. Звісно, що такі наслідки мають бути безпосередньо пов'язані з вчиненими винним діяннями, що за своїми ознаками відповідають діям, окресленим у ст. 297 КК.

Однак ще однією обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 297 КК є місце його вчинення. Місцем вчинення суспільно небезпечного діяння є певна територія, на якій воно вчинюється. Так, наприклад місцем вчинення контрабанди (ст. 201 КК) є митний кордон України, а незаконної порубки лісу – ліси, заповідники, захисні та інші лісові насадження, території та об'єкти природно-заповідного фонду, а також інші особливо охоронювані ліси [3, с. 98]. Таким місцем вчинення досліджуваного кримінального правопорушення може бути, відповідно до розглядуваної кримінально-правової норми: 1) могила (місце знаходження могили); 2) інше місце поховання (наприклад склеп); 3) місце знаходження тіла (останків, праху) померлого; 4) місце знаходження урни з прахом померлого; 5) місце знаходження братської могили чи могили Невідомого солдата, пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни та інших поховань, зазначених у ч. 2 ст. 297 КК; 6) місце знаходження пам'ятника, спорудженого в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни, жертв нацистських переслідувань, а також воїнів-інтернаціоналістів та миротворців. Якраз ця об'єктивна ознака кримінального правопорушення «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого» відрізняє його від злочинного діяння, передбаченого ст. 432 – «Мародерство», місцем вчинення якого може бути лише поле бою.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-03. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9> (дата звернення: 05.10.2023).
2. Назимко Є. С., Лосич С. В., Данилевська Ю. О. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного, О. М. Джужи. Київ: ВД «Дакор», 2018. 386 с.
3. Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Климентя. Київ: Юридична думка, 2004. 352 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ І ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ ПРИ ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Алімов А. А.

Класичний приватний університет
аспірант

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток наукового прогресу є закономірним наслідком створення людиною результатів інтелектуальної діяльності. Саме завдяки людському розуму, людство змогло досягти за останні 100–150 років колосального прогресу у фізиці, хімії, біології, медицині та інших сферах. Відносини щодо таких результатів діяльності людини не могли залишатися поза сферою правового регулювання та встановлення ефективного її правового режиму. Це спричинило з часом, не тільки забезпечення правового регулювання на національному рівні кожної держави, а й створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), яка на глобальному рівні займається сприянням охорони відносин щодо результатів інтелектуальної діяльності людини в усьому світі, що зайвий раз підкреслює значимість правової охорони прав суб'єктів, відносно таких благ людства.

Формування національного правового режиму регулювання відносин щодо результатів інтелектуальної діяльності забезпечується на всіх законодавчих рівнях, починаючи від Конституції України (ст. 41, 54), положення якої закладають основу концепції правового регулювання відносин до ЦК України (Книга IV «Право інтелектуальної власності») та спеціальних законів, що визначають особливості правового режиму охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності та забезпечують регулятивний вплив права на суспільні відносини в цій сфері за допомогою комплексу правових засобів.

Конституція України встановлює, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ч. 1 ст. 41, ч. 2 ст. 54). Сфера правової охорони, в даному разі, встановлюється на два види результатів діяльності людини – інтелектуальну та творчу. Виходячи з етимології терміна «інтелект» (тобто розум), можна сказати, що «інтелектуальна діяльність» (або, що те ж саме, – інтелектуальна праця – це розумова діяльність або розумова праця [1, с. 264]. Творча діяльність являє собою форму розумової (інтелектуального) діяльності людини, основна властивість якої, створення нового, на підставі наявних знань або сприйнятої інформації з навколишнього світу. За своїм характером творча діяльність є виробничою працею, на відміну від відтворювальної.

Різниця між ними полягає в тому, що якщо перша створює нове, то друга лише відтворює в об'єктивній формі або у свідомості створене раніше іншими [2, с. 466]. Інтелектуальна діяльність може бути як відтворювальною, так і виробничою, а тому є ширшим поняттям за своїм змістом і включає в себе творчу діяльність як її різновид. Тому, можна казати, що законодавець в основному законі – Конституції України формуючи концепцію правової охорони результатів інтелектуальної (розумової) діяльності людини допустився фактично логічної помилки, вказавши «..результати інтелектуальної, творчої діяльності». На наш думку, логічно вести мову про результати інтелектуальної діяльності, а творчий характер результату інтелектуальної діяльності визначати як ознаку об'єкта правової охорони за наявності якої законодавцем встановлюється особливий правовий режим охорони.

Веліков С. Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
аспірант

СУДОВА ВЛАДА ТА МІСТОБУДУВАННЯ: ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Закладене в доктрині адміністративного права визначення судового контролю за конкретним суб'єктом його здійснення (судом) звертає увагу на місце суду в системі суб'єктів забезпечення законності діяльності суб'єктів виконавчої влади, особливо щодо дозволу на діяльність у сфері містобудування. Сучасна парадигма адміністративного права передбачає такі фундаментальні напрями в його розумінні як визнання генетичного зв'язку адміністративного права зі способами захисту суб'єктивних прав, свобод і законних інтересів з одночасним відходом від акценту на адміністративну спрямованість адміністративно-правового характеру; визнання людини, її здоров'я та безпеки найвищою соціальною цінністю; визнання відповідальності держави перед приватною особою за її діяльність, службовий характер державної діяльності, що означає, що не державне управління, а державне регулювання підкреслюється як визначальний напрямок їх діяльності.

У сучасній системі нагляду за законністю регулювання містобудівної галузі, роль суду визначається здійсненням ним правосуддя, яке є конституційно встановленим обов'язком судової влади (згідно з ч. 1 ст. 124 Конституції України). Це означає, що суд не лише виконує загальну функцію контролю над діяльністю державних органів, але й робить це специфічним чином, а саме через розгляд відповідних справ та видачу судових рішень.

Б. Д. Гудзь, торкаючись питань судового контролю за законністю суб'єктів містобудування, вказує на такі особливості судового контролю в цій сфері: це специфічний вид контрольної діяльності державних установ; йдеться про дотримання підконтрольними суб'єктами публічної влади своєї юрисдикції; конкретний об'єкт реалізації (суд, і не тільки адміністративний, а й усі інші юрисдикції); регламент реалізації (процесуальна форма), суворо регламентований процесуальним законодавством; його суть полягає у перевірці та оцінці законності дій органів державної влади [1, с. 120]. Слід визнати, що, незважаючи на значний проміжок часу, ці положення залишаються актуальними і можуть слугувати основою для подальших досліджень.

Водночас специфіка сфери містобудування спонукає суд використовувати спеціальні способи захисту. Одним із способів захисту адміністративним судом суб'єктивних прав та законних інтересів є визнання

протиправною бездіяльністю суб'єкта владних повноважень та зобов'язання його вчинити певні дії. Попри це, відповідне зобов'язання може бути покладено лише у разі доведення факту бездіяльності відповідача.

Отже, у сучасній системі судового контролю над суб'єктами містобудування, суд відіграє ключову роль, як визначено в Конституції України. Цей контроль є специфічним і вимагає дотримання процедурної форми, а також перевірки та оцінки законності дій кожного суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Гудзь Б. Д. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : б.в., 2013. 120 с.

Виноградова А. І.

Класичний приватний університет
аспірантка

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення стало серйозним викликом для української судової системи. Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України [1].

24 лютого 2022 року Рада суддів України прийняла Рішення № 9, відповідно до якого навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути припинена, тобто не може бути обмежено конституційне право людини на судовий захист. При цьому в разі загрози життю, здоров'ю та безпеці рекомендовано зборам суддів, головам судів, суддям оперативного приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ [2]. 14 березня 2022 року Рада суддів України прийняла Рішення № 10, яким затвердила окремі рекомендації організації роботи судів та суддів в умовах воєнного стану, що роз'яснюють особливості участі суддів у національному спротиві, нарахування та виплати суддівської винагороди, а також трудових відносин із суддями, які вимушено залишили свої місця проживання та перебувають в інших містах або за кордоном [3].

Кількість суддів, що здійснювали правосуддя у 2022 році (4 434 судді), на 408 суддів менша за відомості 2021 року (4 842 судді) та становить 70,6 % від кількості, установлені наказами Державної судової адміністрації (далі – ДСА) (6 278 суддів). Станом на 31 грудня 2022 року дефіцит суддів у місцевих й апеляційних судах, які здійснювали правосуддя, становив 1 844 судді [4].

Станом на 01 січня 2023 року в Україні 45 судів працювали в умовах, коли фактична чисельність суддів становила менше або дорівнювала 50 % від штатної чисельності. Станом на 1 січня 2022 року в аналогічних умовах здійснювали правосуддя 114 судів. З 24 лютого 2022 року активно застосовують процедуру відрядження суддів з окупованих територій до судів, що продовжують здійснювати роботу. Так, понад 358 суддів із 88 місцевих й апеляційних судів тимчасово відряджені за їх згодою до інших 176 місцевих й апеляційних судів [5].

10 червня 2022 року Рада суддів України прийняла Рішення № 18, спрямоване на подолання різного рівня судового навантаження в найзавантаженіших судах України та підвищення ефективності відряджень суддів. Так, протягом 2022 – 2023 років завдяки прийняттю на початку березня законодавчим змінам до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено процедуру зміни територіальної підсудності судових справ, враховуючи неможливість судами, які у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, веденням активних бойових дій та тимчасовою окупацією окремих територій, призупинили свою діяльність.

Набуло важливого значення питання впровадження можливості дистанційного правосуддя, диджиталізації та альтернативних способів забезпечення права учасників справи отримувати інформацію по справі.

Так, запроваджено електронну авторизацію в підсистемі «Електронний суд» із використанням «Дія-підпис» та інтегрованої системи електронної ідентифікації (ID.GOV.UA), що дозволило громадянам, які виїхали за кордон, користуватися сервісами електронного судочинства з території інших країн, де неможливо отримати електронний підпис.

Проведено активну роботу з інтеграції підсистеми «Електронний суд» із Єдиним державним вебпорталом електронних послуг (Портал Дія). Доопрацьовано функціонал підсистеми відеоконференцзв'язку, який став вкрай необхідним на час воєнного стану, у зв'язку з неможливістю учасників судового провадження, які знаходяться у віддалених місцях від приміщення суду або за межами країни, приймати участь у судових засіданнях. Упроваджено телеграм чат-бот Єдиного інформаційно-довідкового центру судової влади України, що надає можливість отримувати інформацію, а також надсилати звернення.

Реалізовано автоматизований сервіс проведення судами онлайн-трансляції судових засідань на вебпорталі судової влади України, можливість дистанційного ознайомлення із записами судового засідання в електронних кабінетах учасників справ, після сплати судового збору, механізм надсилання документів іншим учасникам судового процесу (за наявності в них Електронних кабінетів).

Також, зважаючи на обмежений доступ до інформаційних систем судової влади України, про дату та час судових засідань, а також іншу необхідну інформацію по своїй справі можна дізнаватись з використанням інших засобів зв'язку (по номеру телефону суду, шляхом направлення листа на адресу електронної пошти суду чи написавши повідомлення до відповідного суду у Messenger Facebook).

Єдиний державний реєстр судових рішень розпочав свої роботи в обмеженому режимі. Обмежено доступ до окремої інформації та судових рішень, ухвалених у межах кримінальних проваджень судів, що опинилися на тимчасово окупованих територіях чи припинили свою роботу у зв'язку з веденням бойових дій; судових рішень, у яких міститься інформація про адреси місць розташування та найменування військових частин та формувань Збройних Сил України, правоохоронних органів спеціального призначення, Служби

безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку, об'єктів критичної інфраструктури.

Введення воєнного стану для багатьох осіб унеможливило вчасне подання тих чи інших процесуальних документів до судових установ. На початку війни запровадження воєнного стану визнавалося поважною причиною для поновлення процесуальних строків, проте зараз кожен суд виходить з поточної ситуації у відповідному регіоні.

Отже, судова гілка влади зазнала впливу війни та її наслідків, що внесло свої корективи в процеси здійснення судочинства. Формат роботи судів та суддів зазнав змін, зумовлених особливостями воєнного стану, але судова система адаптується до функціонування в нових тимчасових умовах – умовах воєнного стану, задля ефективного здійснення судочинства та відправлення правосуддя.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.07.2023).

2. Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні: Рішення Ради суддів України від 24.02.2022 р. № 9. URL: <https://rsu.gov.ua/> (дата звернення: 10.07.2023).

3. Щодо затвердження рекомендацій з оргпитань роботи суддів в умовах воєнного стану: Рішення Ради суддів України від 14.03.2022 р. № 10. URL: <https://rsu.gov.ua/> (дата звернення: 10.07.2023).

4. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2022 році. URL: https://8aa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/ogl_2022.pdf (дата звернення: 10.07.2023).

5. Звіт про роботу Державної судової адміністрації України за 2022 рік. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/pokazniki-diyalnosti/1233/zvit_dsa_22 (дата звернення: 10.07.2023).

6. Щодо необхідності подолання різного рівня судового навантаження у судах: Рішення Ради суддів України від 10.06.2022 р. № 18. URL: <https://rsu.gov.ua/> (дата звернення: 10.07.2023).

Глотов Ю. О.

Класичний приватний університет
аспірант

СТИЛІ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЩОДО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

Сучасне суспільство охороняє та захищає права дитини. Свобода від насильства – одне з основних прав людини. Останнім часом насильство щодо дітей спостерігається у сім'ях, у закладах освіти, на вулиці серед знайомих.

Насильство над дітьми є небезпечним, адже його наслідки можуть бути дуже поганими для всього суспільства. Ще Арістотель говорив: «Насильство породжує насильство». Тобто дитина, яка піддавалася насиллю, коли виростає, то часто застосовує насилля до оточуючих. Дане суспільне явище складно викоринити і заборони передбачені законом мають бути більш раціональними. Адже, насильство щодо дітей на окремих етапах суспільного розвитку було допустимим. Так, науковець Л. Демоз, проаналізувавши історичні етапи розвитку людства, визначив певні стилі правової реальності щодо насильства над дітьми:

1) стиль дітовбивства (період Античності) характеризується високим рівнем сімейного насилля та масовими дітовбивствами, викликаними виключно економічним фактором – можливістю чи неможливістю сім'ї забезпечити життя дитини;

2) стиль зупинки (період Середньовіччя) характеризується визнанням світом дорослих наявності душі в дитини. Оскільки вона, як вважалося тоді у суспільстві, перебуває на стадії формування, через що сповнена зла, у суспільстві практикувалося виховання дітей у монастирях, чужих родин, де атмосфера стримана, сувора та жорстка, що не дозволяло індивідуі розвинути негативні риси свого ества;

3) амбівалентний стиль (період Відродження) характеризується дозволом дитині стати частиною життя батьків, однак її самостійне духовне існування залишається суворо забороненим. Насилля стосовно дитини можливе виключно у формі фізичного покарання за непокору батькам;

4) нав'язливий стиль (період Нового часу) характеризується близькими психологічними стосунками між дітьми та батьками, повним контролем не тільки поведінки нащадків, а й їх внутрішнього світу та думок;

5) соціалізуючий стиль (період Новітнього часу) характеризується тим, що суспільство зобов'язує батьків готувати дитину до вступу в доросле життя через вивчання соціальних практик, передавання соціального капіталу, набуття соціальних статусів та ролей (дитинство розглядається виключно як період тренування для набуття досвіду з упровадження соціальних практик);

6) стиль соціальної допомоги (на початку XXI століття) характеризується тим, що світ дорослих визнав право дитини на особисту думку, власні почуття та індивідуальні бажання, з огляду на що для батьків виникла серйозна проблема, яка полягає у тому, щоб зрозуміти потреби своїх дітей та допомогти соціалізуватися під час індивідуального розвитку [1, с. 83–86].

Тривалий час діти вважалися власністю батьків, а лише на початку XXI століття світ визнав право дитини на особисту думку, власні почуття та індивідуальні бажання.

У сучасній правовій реальності нашої країни, захист прав дитини від насилля гарантується, охороняється і захищається нормами Конституції України, СК України, КК України. Зокрема, у статті 52 Конституції вказано, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Отже, насильство над дітьми є дуже складним багатограним явищем, буття якого укорінилося у людській свідомості під впливом світогляду суспільства на кожному історичному етапі його розвитку. На наш погляд, лише розгалужена просвітницька діяльність органів державної влади та посилення правової відповідальності зможе вплинути на зниження рівня насильства щодо дітей та їх захисту.

Джаним А. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ

Ефективне функціонування правоохоронних органів з боротьби зі злочинністю та захист прав та інтересів суспільства являє собою цілісний механізм, тобто систему, яка є гарантом захисту кожної людини. Сьогодення демонструє значну низку прогалин у системі боротьби зі злочинністю.

Слід підкреслити, що процес досудового розслідування - це першочерговий, та один з найважливіших етапів у виявленні злочину і подальшого кримінального провадження. Компетенція органів досудового розслідування діє у швидкому та доволі якісному темпі. Однак, проблематика українського слідчого судочинства полягає у дефіциті компетентних оперуповноважених та слідчих. Фіксуючи цей момент, можна згадати про вектор направленості оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність являє собою особливу правоохоронну функцію. Особливість цієї функції в першу чергу виявляється у тому, що вона носить переважно негласний характер і спрямована на отримання інформації, що використовується для виявлення, попередження та розслідуванні злочинів, розшуку злочинців, які переховуються від слідства та суду, а також безвісно відсутніх осіб. В даному випадку не слід недооцінювати слідчу діяльність, однак злагоджена робота цих двох органів матиме якісні плоди у виявленні злочинах. В першу чергу можна сказати про окремий вид злочинів, які є раніше заплановані та дії злочинців є доволі законспірованими. Враховуючи здатність оперативно-розшукових органів до розкриття найтаємнішої інформації, цей ресурс може стати міцним доказом у судовому процесі. Так, Г.А. Матусовський розглядає взаємодію як узгоджену діяльність правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, спрямовану на досягнення спільної мети з мінімальною витратою сил, засобів і часу [1, с. 226–229].

Згідно кваліфікації цієї діяльності не слід прирівнювати два вектори окремих систем діяльності. Кожен з органів працює на власних засадах, враховуючи власні можливості, компетентності та організацію роботи. Вважаємо вірною точку зору Г. А. Туманова, який відзначив, що в ході реалізації певного спільного заходу одна зі сторін взаємодії неодмінно виступає як керуюча, а інша – як керована система.

Дослідження взаємодії оперативно-розшукової діяльності з досудовим розслідуванням набрало нових обертів з початком повномасштабної війни. Доказом цього є популяризація нових видів злочинів, акцентуванню яких є негласність злочинця. З цього одразу випливає діяльність оперативно-розшукової діяльності, які є професіоналами у розкритті таємного. При цьому, сумісна діяльність відведених органів буде гарантом зниження та припинення злочинності нашої країни. Відповідні правові та організаційні засади взаємодії в нових умовах встановлені відповідними наказами правоохоронних відомств, прийнятими на виконання положень нового кримінального процесуального законодавства України [2–3].

Отже, враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що даний вид взаємодії може пришвидшити рівень функціонування української влади до ступеня європейських країн. Спільна, злагоджена, довірлива, механічна праця оперативно-розшукових та слідчих співробітників матиме ефективну результативність у сфері боротьби та захисту прав, свобод та інтересів людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Матусовський Г. А. Основи взаємодії та інформаційного забезпечення у методиці розслідування злочинів. *Криміналістика. Криміналістична тактика та методика розслідування злочинів* : навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів; під. ред. проф. В. Ю. Шепит. Харків : Одіссей, 2001. С. 226–229.
2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575.

Джаним Г. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

Варто зазначити, що серцевиною оперативно-розшукової діяльності є інформація, а саме її дослідження та висунення ґрунтовних результатів. В свій час, функціонування оперативно-розшукової діяльності стало гарантом якісної оборони українських міст після повномасштабного вторгнення РФ. Завчасна розвідка наступних дій ворога стимулювала українську владу до захисту і оборону власних кордонів. Однак проблематика цього питання полягає у недосконалому розвитку оперативно-розшукової, порівнюючи з європейськими країнами.

Джерелом вивчення цієї системи є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]. Оперативна інформація широко використовується в процесі розслідування злочинів, як підстава для проведення слідчих дій, застосування інших заходів процесуального примусу. Однак, використання такої інформації в кримінальному процесі зумовлене таємницею джерела її одержання. З цього випливає найважливіша характеристика даної діяльності – таємність інформації. Вона повинна пройти ретельний аналіз для подальшого використання чи оприлюднення. Саме цим займаються оперативно-розшукові органи і до нині. А враховуючи, воєнний конфлікт, їх значення є одним з найважливіших у бойових діях наших захисників. Проте не

завжди процес ознайомлення з добутою інформацією висвітлює правдивість та достовірність. Хибність, оманливість та невідповідальність може стати «ловушкою» для розшукового підрозділу. До речі інформація є корисною тільки тоді коли її можна використати, легалізувати, і це залежить від її повноти, конкретності, своєчасності. Оцінка достовірності одержуваної інформації часто стає основним слабким місцем. Оперативному працівнику слід конкретно розрізняти факти, думки, інформацію: факти – точні, конкретні дані; думки – особисті судження, передбачення, оцінки, прогнози; інформація – аналітично оброблені дані, які витікають із фактів та їх оцінок [3, с. 209–210]. Це питання залишається не вивченим до кінця і на сьогоднішній час, тому завдання і мета нашої країни полягає у вдосконаленні оперативно-розшукової інформації, на той рівень, який саме буде забезпечений достовірною і обґрунтованою на реальних фактах інформацією, з кваліфікованими працівниками підрозділу та новітніми засобами отримання інформації.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сформулювати думку про те, що інформація з початком існування людства відігравала одну з найважливіших функцій. Зараз вона оброблена сучасними джерелами, досвідченими науковцями, та всесвітньою базою обміну інформації. У концепції оперативно-розшукової діяльності, її місце є пріоритетним. У боротьбі зі злочинністю, покращенні тактики і методики розкриття та розслідування злочинів, передумові порушення законів України та ефективного функціонування влади. Тому запровадження такої систематичної діяльності по принципу «оперативно-розшукова діяльність – запорука чистого інформаційного простору» є гарантом захисту і стабільного механізму права.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 02.11.2023).

3. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Ч. 1. Харків : вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 244 с.

Євченко О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Гамбург І. А.

НОВАЦІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Цивільний захист є важливим елементом національної безпеки та оборони країни. Він забезпечує збереження людського потенціалу, матеріальних ресурсів та інфраструктури в разі надзвичайних ситуацій, а також здатність держави до відновлення належного функціонування після катастроф та кризових ситуацій. Тому захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей є однією з головних пріоритетних завдань будь-якої держави. Для України ці проблеми стали вкрай актуальними після початку збройної агресії Російської Федерації 24.02.2022 р.

На сьогодні триваючі вже більше ніж півтора року воєнні дії на території України висвітлюють низку проблем, від яких страждає, насамперед, населення країни. В узагальненому вигляді вони можуть бути представлені наступним переліком: збільшення загрози безпеці людей, що включає напади на населені пункти, атаки на громадський транспорт, будівлі та інфраструктуру; руйнування інфраструктури – мостів, доріг, трубопроводів, що призводить до перерв у постачанні води, електроенергії, газу, теплової енергії; виникнення гуманітарної кризи, у тому числі брак їжі, медичної допомоги та житла для внутрішньо переміщених осіб; недостатня підготовленість населення до умов воєнного стану, що може призвести до паніки та непередбачуваності в умовах надзвичайної ситуації; проблеми з евакуацією, коли в разі необхідності евакуації людей з зони бойових дій, виникають проблеми з організацією, забезпеченням безпеки та транспортом для переміщення людей тощо. Практика показує, що більшість з них не врегульована або недостатньо врегульована чинним національним законодавством. Також має місце відсутність чіткого розмежування повноважень органів публічної влади, які повинні здійснювати свої функції в умовах воєнного стану, що призводить до дублювання функцій та зниження оперативності вирішення поставлених задач.

Для вдосконалення існуючого законодавства у цій сфері (Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 р., Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 р., Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. тощо) 15.03.2022 р. прийнятий Закон України № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період». Передбачено удосконалення законодавства, що діє у сфері цивільного захисту, підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливий період, усунуто термінологічні та змістовні неузгодженості тощо. Проте ці зміни в основному стосуються вже періоду відбудови після закінчення воєнних дій.

Проблеми мають вирішуватись, насамперед, шляхом правотворчості, тобто розробки та внесення змін/доповнень у спеціальні нормативно-правові акти для регламентації, зокрема: проведення комплексних заходів з підготовки населення до можливих надзвичайних ситуацій та організації ефективної системи захисту населення в разі загрози воєнного конфлікту; забезпечення належної інформаційної роботи з населенням, навчання людей діям в умовах евакуації, тимчасового перебування в укритті, надання першої медичної допомоги та організацію роботи екстрених служб у відповідних зонах; забезпечення належного рівня підготовки та екіпірування військ цивільного захисту, що зможуть ефективно діяти у випадку загрози війни, забезпечення необхідного обладнання та засобів зв'язку для екстрених служб; стратегії дій у разі виникнення конфлікту, що включає в себе координацію дій між усіма відповідальними структурами, забезпечення ефективної організації евакуації та тимчасового розміщення населення, а також забезпечення необхідних запасів продуктів харчування та медичних засобів тощо.

Загинайко В. С.

Національний університет цивільного захисту України
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Леоненко Н. А.

ОЦИФРУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Застосування цифрових технологій у різних галузях, особливо під час війни, спонукало людей щодо використання інструментів діджиталізації і у сфері туризму також. Ця ідея виникла через потенційну користь від використання цифрових рішень щодо інноваційного розвитку туризму.

З впровадженням інформаційних технологій туристам стало легше дізнатися про потенційні місця відпочинку, а також знайти необхідну інформацію про маршрути, послуги та події в регіоні. Оцифрування туристичних об'єктів дозволяє створити інтерактивні карти, мобільні додатки та веб-сайти, які роблять подорожі більш доступними та захоплюючими.

Україна, зі своєю різноманітною природою, культурним багатством та історичними скарбами, має великий потенціал для розвитку туризму[1]. Однак багато туристичних об'єктів потребують ефективної інформаційної підтримки. Оцифрування відкриває можливість знайомства з новими для споживача туристичними локаціями, туристичними магнітами туристичних дестинацій, що сприятиме їх промоції як на національному, так і на світовому рівнях. З іншого боку, в умовах воєнних дій – це іноді єдина можливість зберегти культурно-історичну спадщину з огляду на кількість зруйнованих або фактично знищених туристичних об'єктів.

Оцифрування об'єктів історичного та культурного значення включає в себе створення цифрових копій архітектурних пам'яток, музейних колекцій, рукописів, артефактів та інших цінних об'єктів. Оцифрування об'єктів спадщини допомагає поліпшити їх збереження та доступність для громадськості, а також сприяє розвитку туризму та регіональної економіки [2].

Наразі Державне агентство розвитку туризму України та український проєкт Virtual Ukraine уклали угоду про співпрацю з метою створення віртуальних 3D-турів та об'єднання зусиль для сприяння просуванню культурно-історичного потенціалу України. Однією з основних цілей цієї співпраці є стимулювання розвитку внутрішнього туризму та створення попиту серед іноземних подорожуючих на відвідання України після нашої перемоги [3]. Оцифрування допомагає впроваджувати інноваційні підходи до розвитку туризму, підвищувати якість обслуговування туристів, та створювати нові можливості для реклами і маркетингу.

Отже, розширення цифрових проєктів у галузі туризму, а саме: природних, культурно-історичних об'єктів, складових туристичної інфраструктури – готелів, туристичних комплексів, кемпінгів, мотелів, ресторанів, музеїв, а також зруйнованих туристичних та культурних дестинацій, які постраждали внаслідок агресії РФ, – це об'єктивна необхідність післявоєнного відновлення туристичної галузі України. Оцифрування туристичних об'єктів сприятиме підвищенню привабливості України для туристів, збереженню культурно-історичної спадщини та стимулюватиме розвиток туризму як важливої галузі національної економіки.

Список використаних джерел

1. Тимчук С. В. Оцифрування культурної спадщини України як важіль розвитку туризму. *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці* : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУКіМ, 2022. С. 177–180.

2. Менська О. Оцифрування об'єктів історико-культурної спадщини як необхідна складова державно-управлінської стратегії розвитку пам'яткоохоронної галузі України. *Collection of scientific papers «ЛОГОΣ»*. 2023. С. 50–54.

3. ДАРТ. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/ocifruvannya-turistichnih-objektiv-ukrayini> (дата звернення: 10.07.2023).

Загорський Д. Д.

Класичний приватний університет
аспірант

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Розглядаючи публічно-правові спори і ухвалюючи рішення, суди не мають права виконувати функції, які призначені для суб'єктів публічної адміністрації, і надавати їм вказівки щодо використання своїх повноважень. Напроти, адміністративні суди, як визначено в Конституції України, створені для захисту прав, свобод і інтересів громадян у сфері публічно-правових відносин. Тому адміністративний суд, розглядаючи законність рішень, дій або бездіяльності державних органів, повинен оцінювати, як ці органи виконують свої повноваження. Це ставить акцент на проблеми і особливості судової дискреції в адміністративному судочинстві.

Адміністративні суди мають завдання вирішувати публічно-правові суперечки, відновлювати порушені права, свободи та інтереси у сфері публічно-правових відносин та відновлювати правопорядок у сфері громадських відносин. Тому будь-яке рішення, прийняте суб'єктом владних повноважень, незалежно від способу прийняття, рівня та органу відповідно до відповідної системи, правових підстав, мотивів, способу та форми прийняття, підлягає судовому контролю.

Адміністративні суди, керуючись принципом диспозитивності, розглядають справи виключно на підставі поданого адміністративного позову.

Суд може вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для ефективного захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до викладеного, можна стверджувати про наявність в адміністративних судів певних дискреційних повноважень.

Судова дискреція можлива навіть у випадках спірних правовідносин, які здається, регулюються чіткими нормами. Це випливає з принципу пріоритету права, за яким суддя має право відступити від чітких та однозначних вказівок правових норм з метою прийняття справедливого рішення, керуючись принципами справедливості. У таких випадках судова дискреція полягає в виборі суддею між можливістю застосування позитивного закону та заснованих на справедливості рішень.

Тобто, межами судового розсуду (судової дискреції) є об'єктивні та суб'єктивні критерії правомірності прийнятого дискреційного рішення.

Існують об'єктивні і суб'єктивні межі судового розгляду. До об'єктивних вчені зазвичай відносять правові норми, узагальнення судової практики, рішення вищих судових інстанцій, позовні вимоги сторін, положення договору між сторонами. До суб'єктивних - принципи права, критерії справедливості та правосвідомості судді, його унікальне розуміння права та ролі в правовій системі. Суддя враховує соціальний та політичний вплив свого рішення та спільні відносини, які потребують вирішення через суд. Також, враховуються тенденції судової практики, загальний зміст законодавства та ступінь обґрунтованості різних варіантів рішень [1].

Отже, в адміністративному судочинстві судова дискреція дозволяє виділити певні аспекти цього явища, незважаючи на його різноманітне розуміння та тлумачення. Використання адміністративним судом дискреційних повноважень призводить до формування судової практики у вирішенні окремих категорій адміністративних справ. Це дозволяє вирішувати складні та спірні публічно-правові справи негайно, не чекаючи на вдосконалення нормативно-правового регулювання. Враховуючи судову дискрецію та керуючись принципами пріоритету права, суддя може відступити від вузької нормативно-правової логіки і вирішити справу на основі загальних принципів права.

Список використаних джерел

1. Чепік-Трегубенко О. С. Інформаційна система суспільства: теоретико-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2015. № 2 (3). С. 117–122.

Зіро Б. П.

Класичний приватний університет
аспірант

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 53 КУпАП

Об'єктом цього правопорушення – є суспільні відносини, що виникають у сфері раціонального землекористування та охорони земель.

Об'єктивна сторона цього правопорушення характеризується вчиненням землевласником, або ж землекористувачем певних дій, як то:

- використання земель не за цільовим призначенням,
- невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель,
- неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень [1].

Земля – найважливіша частина навколишнього природного середовища, що характеризується простором, рельєфом, кліматом, ґрунтовим покривом, рослинністю, надрами, водами, що є головним засобом виробництва у сільському та лісовому господарстві, а також просторовим базисом для розміщення підприємств та організації всіх галузей народного господарства [2].

Раціональне використання земель – це забезпечення всіма землекористувачами у процесі виробництва максимального ефекту у здійсненні цілей землекористування з урахуванням охорони земель та оптимальної взаємодії з природними факторами [2].

Раціональне використання землі – це таке використання, яке відповідає її цільовому призначенню, забезпечує високу ефективність землекористування і її охорону, спрямовану на запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення, захист від антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [3].

В основі раціонального використання земельних ресурсів лежить вибір найефективнішого (у зазначеному вище сенсі) варіанту їх можливого використання з точки зору вирішення соціально-економічних завдань і наслідків від відповідних змін у функціонуванні природного комплексу [3].

Відповідно до ч.1, ст. 19 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), землі України за основним цільовим призначенням поділяються на наступні категорії: 1) землі сільськогосподарського призначення; 2) землі житлової та громадської забудови; 3) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; 4) землі оздоровчого призначення; 5) землі рекреаційного призначення; 6) землі історико-культурного призначення; 7) землі лісгосподарського призначення; 8) землі водного фонду; 9) землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення [4].

У ст. 35 ЗК України закріплено обов'язок власників та землекористувачів забезпечувати використання земельних ділянок за цільовим призначенням [4].

Під цільовим призначенням земельної ділянки слід розуміти – її використання на підставі документації із землеустрою у встановленому законодавством порядку. Проте, на підставі рішень органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень, – можлива зміна категорії земель.

При проектуванні, розміщенні, будівництві, введенні в дію нових і реконструкції діючих підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконаленні існуючих і впровадженні нових технологічних процесів та устаткування, а також в процесі експлуатації цих об'єктів забезпечується екологічна безпека людей, раціональне використання природних ресурсів, додержання нормативів шкідливих впливів на навколишнє природне середовище (ст. 51 Закону [5]).

Гідротехнічна споруда є інженерна споруда, що допомагає здійснювати певні водогосподарські заходи як щодо використання водних ресурсів, так і для захисту від шкідливої дії води [6].

При проектуванні, будівництві та експлуатації гідротехнічних споруд необхідно дотримуватися вимог міцності та стійкості, наведених в ДБН В. 1.2-6. Навантаження на гідротехнічну споруду під час будівництва та її експлуатації не повинне призводити до руйнування її в цілому чи окремих її частин і деформації, більшої за ту, що допускається будівельними нормами. До того ж, при проектуванні, будівництві та експлуатації гідротехнічних споруд необхідно дотримуватися вимог безпеки життя і здоров'я людини. Крім того, при проектуванні необхідно враховувати зміни природних умов, які можуть привести до розвитку та активізації негативних фізико-геологічних, геодинамічних процесів у їх основах: підвищення активності найближчих сейсмогенеруючих розломів; підтоплення і затоплення територій; переробки берегів і замулення водоймищ [7].

Всі склади правопорушень є формальними. Тобто, причинний зв'язок у більшості випадків проходить через свідомість людей, визнаючи при цьому мотиви їх поведінки, спрямовані на досягнення певної мети. Шкідливі наслідки в правопорушеннях з формальним складом хоча і можуть наставати, але лежать поза межами їх юридичного складу і на кваліфікацію проступку майже не впливають [8, с. 96].

Суб'єкт адміністративного правопорушення – є, як громадяни, так і посадові особи. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням порушника до наслідків, що мали місце, і характеризується наявністю вини у формі прямого або непрямого умислу.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада Української РСР*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 18.05.2023).
2. Земли. Термины и определения: ГОСТ 26640–85 от 28.10.1985 р. № 3453 (СТ СЭВ 4472-84). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/158630___528697 (дата звернення: 18.05.2023).
3. Суть, завдання та зміст раціонального використання та охорони земель. URL: <https://learn.nubip.edu.ua/mod/book/view.php?id=373044> (дата звернення: 18.05.2023).
4. Земельний кодекс України : Закон від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 18.05.2023).
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон від 25.06.1991 р. № 1264-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 18.05.2023).
6. ДСТУ 3517-97 Гідрологія суші. Терміни та визначення основних понять. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=99509 (дата звернення: 18.05.2023).
7. ДБН В.2.4-3:2010 «Гідротехнічні споруди. Основні положення» Наказ Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 11.01.2010 р. № 1 та від 29.07.2010 р. № 287. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3083665195382343409?doc_type=2 (дата звернення: 18.05.2023).
8. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 216 с.

Ізвіцька Г. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

КРИМІНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союз [1, с. 274]. Наразі високим залишається рівень вчинення кримінальних правопорушень, зокрема тяжких та особливо тяжких злочинів, що зумовлено політичними, економічними, соціальними та іншими чинниками.

Згідно зі статистикою Офісу Генерального прокурора, в період з січня по липень 2023 року було зареєстровано 345739 кримінальних правопорушень, з них 139346 – тяжких та 83502 – особливо тяжких злочинів, вагома частка підслідна розслідуванню органами Національної поліції України [2]. Тому ключовим завданням правоохоронних органів залишається боротьба зі злочинністю, всебічне дослідження умов та причин її проявів.

Провідне місце у боротьбі зі злочинністю займає кримінальна поліція, оперативні підрозділи якої відповідно до чинного законодавства є суб'єктами здійснення оперативно-розшукової діяльності. Кириченко О. В. пропонує розглядати систему оперативних підрозділів як ті: 1) що безпосередньо здійснюють протидію злочинам; 2) діяльність яких спрямована на певні види злочинів; 3) функції яких сприяють діяльності основних суб'єктів оперативно-розшукової протидії злочинам [3, с. 256]. Та лише комплексний характер ретельного планування оперативно-розшукових заходів, їх здійснення оперативними підрозділами кримінальної поліції сприятимуть позитивній динаміці у протидії злочинності.

Першочерговим для кримінальної поліції є негласна діяльність. Тарасенко В. Є., Тарасенко Р. В. доцільно поділяють негласну роботу кримінальної поліції на два напрями: робота за оперативно-розшуковими справами та агентурно-оперативна робота [4]. Як заведення оперативно-розшукових справ, так і конфіденційне співробітництво з оперативними підрозділами законодавчо урегульовано Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом. Для проведення кримінальною поліцією будь-яких оперативно-розшукових заходів, залучення осіб для співробітництва з метою сприяння діяльності оперативних підрозділів обов'язковим є першочергове заведення оперативно-розшукової справи за підстав передбачених чинним законодавством. При цьому на нашу думку ці два напрями роботи мають спільну мету – виявлення правопорушень на стадії готування, викриття, розшук осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини. Така діяльність кримінальної поліції має негласний,

таємний характер і регулюється не лише законами, а й відомчими нормативно-правовими актами, що містять інформацію з обмеженим доступом (службову або державну таємницю), доступ до якої мають лише працівники оперативних підрозділів.

Отже, кримінальна поліція займає центральне місце у боротьбі зі злочинністю, зокрема у сфері протидії наркозлочинності, злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми, кіберзлочинності та ін. Здійснення оперативно-розшукових заходів передбачає встановлення раніше не відомих фактів щодо готування чи вчинення кримінально-протиправних діянь, осіб, які їх вчиняють.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 08.09.2023).

2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-серпень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 28.09.2023).

3. Кириченко О. В. Кримінальна поліція як суб'єкт оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 254–260.

4. Тарасенко В. Є., Тарасенко Р. В. Правові засади діяльності кримінальної поліції в інтересах кримінального судочинства : монографія. Одеса : видавець ОДУВС, 2018. 236 с.

Ізвіцька Г. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПЕРЕВАГИ ПОЛІЦІЇ ОХОРОНИ НАД ПРИВАТНИМИ ОХОРОННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274].

На сьогодні ринок у сфері надання охоронних послуг є достатньо потужним та різноманітним, адже охоронна діяльність здійснюється, як державними так і приватними охоронними організаціями. Згідно з ст. 1 ЗУ «Про охоронну діяльність» охоронна діяльність - надання послуг з охорони власності та громадян [2]. Серед суб'єктів надання охоронних послуг найчастіше виділяють поліцію охорони та приватні охоронні фірми, але у чому полягає різниця між ними і кому все ж таки варто надати перевагу, задля забезпечення високого рівня захисту свого життя, здоров'я чи майна?

Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 13 ЗУ «Про Національну поліцію» поліція охорони входить до складу Національної поліції України, а отже забезпечує виконання покладених на неї завдань, визначених у ст. 2 [3]. Правову основу діяльності поліції охорони становлять перш за все Конституція України, ЗУ «Про Національну поліцію», Наказ МВС «Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів» від 07.07.2017. Щодо діяльності приватних організацій з надання охоронних послуг, то їх правову основу становлять Конституція України, ЗУ «Про охоронну діяльність», Цивільний кодекс України, ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» та інші нормативно-правові акти, що стосуються діяльності юридичних осіб приватного права. Першою ключовою відмінністю між приватними охоронними фірмами та поліцією охорони є те, що лише працівники поліції охорони мають право на носіння табельної вогнепальної зброї, затримання та доставлення правопорушників до відділку поліції, що пояснюється правовою регламентацією діяльності цієї структури. Що стосується працівників приватних охоронних організацій, то вони використовують лише ті, спеціальні засоби, обмежений перелік яких затверджено Кабінетом Міністрів України, а у випадку затримання правопорушника мають дочекатися приїзду поліції. По-друге, технічне забезпечення та професійна підготовка працівників. Вимоги до осіб, які мають намір працювати в поліції чітко встановлені законодавством і вимагають високий рівень фізичної підготовки, відповідний стан здоров'я особи для належного виконання нею поліцейських обов'язків. Що стосується вимог до приватних охоронців, то вони не мають законодавчого закріплення, а отже кожна приватна охоронна організація, на підставі завдань закріплених у її статуті юридичної особи встановлює вимоги до осіб, які мають намір працювати в організації, а також її матеріально-технічне забезпечення. Але варто зауважити, що і працівники поліції охорони і приватні охоронці повинні проходити перепідготовки, підвищення кваліфікації з метою удосконалення навичок із забезпечення безпеки. Окрім озброєності, високого рівня підготовки працівників, оперативного прибуття, вагомою перевагою поліції охорони є досвід, який становить вже понад 70 років.

Отже, варто з відповідальністю обирати суб'єкта охоронної діяльності з метою дієвого забезпечення власної безпеки, або ж майна. Якщо ви обираєте приватну охоронну компанію, то важливо з'ясувати наявність ліцензії на здійснення охоронної діяльності, які способи охорони пропонує компанія, чи вони не суперечать і не порушують норми чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 02.10.2023).

2. Про охоронну діяльність : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 2. Ст. 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17/conv#n158> (дата звернення: 02.10.2023).

3. Про Національну поліцію : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

Ісаєв О. М.

Класичний приватний університет
аспірант

ОБҐРУНТУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Будь-яке судове рішення має бути ухвалене відповідно до основоположних принципів судочинства та у відповідності до чинного матеріального та процесуального законодавства. Однією з таких вимог є його обґрунтованість.

Обґрунтованість рішення суду визначається як підтвердження висновків суду об'єктивними даними та обґрунтованість його достовірно встановленими фактами.

На сьогоднішній день, з урахуванням положень статей 158 і 202 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАСУ), можна зробити висновок, що обґрунтованим судове рішення буде за наступних умов: а) повне вивчення судом обставин, які мають значення для справи; б) доведеність обставин, які мають значення для справи, і які суд вважає встановленими; в) відповідність висновків суду обставинам справи.

Відповідно до п. 4 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про судове рішення в адміністративній справі» обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені під час судового розгляду справи (у судовому засіданні, у порядку скороченого чи письмового провадження) з урахуванням вимог статті 70 КАС України щодо належності та допустимості доказів або обставин, які не підлягають доказуванню, та висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними [1].

Таким чином, обґрунтованість рішення суду досягається завдяки повноті, всебічності, об'єктивності та безпосередній дослідженню матеріалів справи, правильній оцінці доказів, переконливому та логічному мотивуванню висновків суду під час розгляду справи в судовому засіданні, які відповідають встановленим обставинам справи.

Обґрунтованість тісно пов'язана з законністю. Обґрунтоване судове рішення може бути визнане лише в тому випадку, коли воно прийняте в точному відповідності до закону, оскільки дотримання всіх вимог закону забезпечує відповідність висновків суду фактам, які мали місце в реальності. Таким чином, кожне необґрунтоване рішення також є незаконним, оскільки воно прийняте з порушенням процесуальних норм.

Деякі вчені вважають, що законність є більш широкою категорією, ніж обґрунтованість, і включає в себе останню. Якщо прийняти точку зору, що обґрунтованість включається в законність, то обґрунтованість стає її складовою частиною і втрачає свою самостійність. Однак насправді законність і обґрунтованість є різними характеристиками судового рішення, хоча вони взаємопов'язані між собою [2].

Ознаками обґрунтованості судових рішень є повнота, всебічність та доказовість.

Повнота обґрунтування рішення передбачає, що суд має надати вичерпну правову оцінку всім наведеним сторонами обставинам справи та відповісти на всі запитання, що були висунуті на розгляд суду в залі судового засідання. Обставини у справі повинні відображати реальну дійсність і відповідати істині.

Всебічність обґрунтування рішення означає визначення того, які з обставин підтверджуються наявними в матеріалах адміністративної справи доказами. У випадку необхідності суд може вимагати від сторін додаткові докази, і якщо ці докази не можуть бути надані сторонами, суд має сприяти їхньому збору відповідно до закону.

Доказовість обґрунтування ґрунтується на доказах, які були досліджені у судовому засіданні з урахуванням їх належності та допустимості відповідно до закону.

Список використаних джерел

1. Про судове рішення в адміністративній справі: постанова Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

2. Мамка Г. М. Засади кримінального провадження у системі критеріїв оцінки його ефективності. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 30. С. 98–101.

Коваль М. О.

Класичний приватний університет
аспірант

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Однією з проблем у сфері надання адміністративних послуг є питання їх якості. Якість послуг часто оцінюється з суб'єктивної точки зору користувачів, але це не означає, що якість не можна контролювати. Оцінка якості надання адміністративних послуг включає перевірку відповідності діяльності адміністративних органів вимогам та очікуванням споживачів. Для цього потрібно визначити критерії, які становлять основу для оцінки якості надання адміністративних послуг.

Оцінка якості надання адміністративних послуг може проводитися з різних точок зору. Зокрема, внутрішня оцінка органу держави може проводитися з точки зору самого державного органу. Зовнішня оцінка, натомість, здійснюється з точки зору споживачів послуг. Також існує «змішана» оцінка, яка проводиться зовнішнім суб'єктом, який не є споживачем послуги, але має інтерес у її якісному наданні. Наприклад, органи держави можуть контролювати дотримання встановлених стандартів якості при наданні адміністративних послуг. Самі споживачі можуть оцінювати якість послуг за різними критеріями, включаючи як суб'єктивні оцінки (наприклад, повага до особи), так і відповідність стандартам, але зі збільшеними очікуваннями (наприклад, вимога надання послуги за скороченим терміном).

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про адміністративні послуги», вимогами до якості адмінпослуг є: суб'єкт надання адміністративних послуг може видавати організаційно-розпорядчі акти про встановлення власних вимог щодо якості надання адміністративних послуг (визначення кількості годин прийому, максимального часу очікування у черзі та інших параметрів оцінювання якості надання адміністративних послуг); у разі якщо суб'єктом надання адміністративної послуги є посадова особа, вимоги щодо якості надання адміністративних

послуг визначаються органом, якому вона підпорядковується; вимоги, передбачені частинами першою та другою цієї статті, не можуть погіршувати умови надання адміністративних послуг, визначені законом.

Аналізуючи положення Закону, можна помітити суперечності між встановленими нормами. Наприклад, стаття 7 Закону стверджує, що суб'єктами надання адміністративних послуг можуть встановлюватися власні вимоги якості надання послуг, включаючи кількість годин прийому. Однак пункт 11 статті 12 Закону встановлює, що час прийому громадян у центрі надання адміністративних послуг повинен становити не менше шести днів на тиждень і сім годин на день, і це є загальним (єдиним) для всіх адміністративних послуг, що надаються через центр. Таким чином, існує суперечність між можливістю суб'єкта встановлювати власні вимоги якості та загальними обмеженнями, що стосуються часу прийому.

Отже, Закон містить суперечливі норми, стосовно вимог до якості надання адміністративних послуг. Це створює можливість суб'єкту надання адміністративних послуг встановлювати окремий розклад для надання послуг, що може призвести до порушення вимог якості, зокрема в частині скорочення кількості годин прийому нижче, ніж встановлено Законом.

З викладеного можна зробити висновок, що важливо дотримуватися критеріїв оцінки якості надання адміністративних послуг на практиці. Крім того, необхідно постійно розробляти нові критерії, враховуючи очікування громадян як споживачів адміністративних послуг.

Колісник Є. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Середа Д. М.

ПРАВОВИЙ СТАТУС МІСЦЕВИХ ЗАГАЛЬНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Орієнтація демократичної України на визнання принципу верховенства права зумовлює необхідність створення дієвого механізму захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, інтересів юридичних осіб, що у повсякденному житті часто порушуються, не визнаються або оспорується. Особливе місце в зазначеному механізмі посідають суди, які розв'язують конфлікти у притаманний виключно для них спосіб – шляхом здійснення правосуддя, ефективність і справедливість якого багато в чому залежить від правильності побудови та діяльності судової системи в державі.

Правовий статус місцевого загального суду – це сукупність його ознак як органу судової влади і комплексу повноважень, наданих для здійснення судочинства, що випливають із засад його організації і діяльності. У структурі правового статусу місцевого загального суду виокремлено три блоки: 1) цільовий: мета і завдання, функції та принципи; 2) структурно-організаційний: порядок утворення і ліквідації, організаційне забезпечення, склад суду (судді та особи, які займають адміністративні посади), апарат і колектив суддів як суб'єкт суддівського самоврядування; 3) компетенційний: юрисдикція як компетенція з розгляду справ певних категорій.

Метою місцевих загальних судів є забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод є метою місцевого загального суду, а здійснення правосуддя – його завданням. Виокремлено два види функцій місцевого загального суду: основні, що реалізуються виключно судом, – розгляд і вирішення цивільних, адміністративних справ і справ про адміністративні правопорушення, здійснення кримінального провадження, судовий контроль; 2) допоміжні, що за своїм змістом не є правосуддям, – представницька, організаційна, кадрова, аналізу й узагальнення судової статистики та практики.

Принципи судоустрою в діяльності місцевих загальних судів мають прояв у тому, що зазначені суди є основною ланкою спеціалізованих судів із розгляду цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення, є найбільш наближеними до населення, організовані у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, розглядають у першій інстанції (по суті) усі цивільні, кримінальні справи, а також підвідомчі їм справи про адміністративні правопорушення і справи адміністративної юрисдикції.

Запропоновано застосувати європейський досвід реалізації принципів ступінчастості і внутрішньої спеціалізації в діяльності місцевих загальних судів та відновити функціонування мирових судів, на розгляд яких передаються найменш складні справи (наприклад, про розірвання шлюбу за відсутності у подружжя дітей, про видачу судових наказів, майнові спори із ціною позову менше 20-кратного розміру мінімальної заробітної плати, справи про адміністративні правопорушення, тощо).

Судді місцевого загального суду наділені усіма правами та на них покладено виконання усіх обов'язків, що передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Під правами судді місцевого загального суду пропонується розуміти встановлену правовими нормами з метою забезпечення незалежності судді місцевого загального суду вид і міру його можливої (чи дозволеної) поведінки, що забезпечується державою, під обов'язками – вид і міру належної (необхідної) поведінки судді місцевого загального суду, що встановлена на законодавчому рівні і забезпечується державним примусом з метою забезпечення права кожного на справедливий суд.

Права судді місцевого загального суду класифікуються за змістом на особисті, службові і соціальні права, залежно від можливостей реалізації на умовні і безумовні. Обов'язки судді місцевого загального суду за змістом пропонується класифікувати на функціональні, морально-етичні і посадові. Зазначено, що від прав судді місцевого загального суду слід відрізнити повноваження, що не є додатковими правовими можливостями, якими наділяється особа у зв'язку з обранням на посаду судді, а мають державний владний характер.

Комарук О. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ВЗАЄМОДІЯ ЖУРНАЛІСТІВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Україна має ряд законів та нормативних актів, які регулюють співпрацю журналістів з правоохоронними органами: Конституція України [1], Закони України «Про медіа» [2] та «Про доступ до публічної інформації» [3].

Зазначені закони та нормативні акти спрямовані на забезпечення свободи слова, прав журналістів та їхню безпеку, а також на встановлення процедур співпраці між журналістами і правоохоронними органами в межах закону. Ці правила є важливими для забезпечення роботи журналістів та забезпечення громадської інформованості в Україні.

Співпраця журналістів з правоохоронними органами в Україні в сучасних умовах визначається рядом факторів, які включають в себе публічний інтерес, забезпечення правопорядку та свободу преси. Нижче розглянуті основні аспекти цієї співпраці:

1) інформаційний обмін: журналісти часто співпрацюють з правоохоронними органами, надаючи їм інформацію про події, які можуть мати важливе значення для розслідування злочинів. Правоохоронці, у свою чергу, можуть надавати журналістам інформацію про розслідування.

2) свобода преси: Україна має законодавство, яке гарантує свободу слова і преси. Журналісти мають право інформувати громадськість про дії правоохоронних органів. Проте це право повинно бути збалансовано з відповідальністю за розповсюдження недостовірної інформації.

3) захист джерел інформації: журналісти часто працюють з конфіденційними джерелами, які надають їм важливу інформацію про порушення законів. Забезпечення конфіденційності цих джерел є критичним аспектом для свободи преси та важливим в праці правоохоронних органів.

4) розслідування корупції: правоохоронці можуть співпрацювати з журналістами для збору доказів та допомоги в розслідуванні корупційних справ.

Взаємодія журналістів з правоохоронними органами є важливою складовою сучасного суспільства. Ця взаємодія має дві сторони, і кожна з них має свої особливості та відповідальності:

Сторона журналістів: 1) інформування громадськості: однією з основних функцій журналістики є надання громадськості інформації про події, які стосуються правопорушень, розслідувань і судових рішень; 2) контроль за владою: журналісти виступають як «четверта влада», надаючи публіці можливість відслідкувати дії влади; 3) захист прав та свобод: Журналісти можуть виступати як захисники прав людини, відслідковуючи випадки порушення прав громадян правоохоронними органами і відстоюючи свободу слова.

Сторона правоохоронних органів: 1) захист даних та слідчих процесів: правоохоронні органи мають право обмежувати доступ журналістів до місця події або інформації, яка може загрожувати безпеці громадян або розслідуванню злочину; 2) взаємодія з журналістами: правоохоронні органи можуть вести відкритий і конструктивний діалог з журналістами, надавати інформацію, коли це можливо, і сприяти роботі представників засобів масової інформації в рамках закону.

Зважаючи на ці дві сторони взаємодії, важливо зберігати баланс між свободою слова і правом на інформацію з одного боку та обов'язками правоохоронних органів з іншого. Такий баланс сприяє забезпеченню прозорості та відкритості у суспільстві та підтримує правовий порядок.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 05.08.2023).
2. Про медіа : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 05.08.2023).
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 05.08.2023).
4. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 05.08.2023).

Комарук О. В.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – к.ю.н., доцент Карпенко Р. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Під час війни громадянам необхідно щоб виконувалися нотаріальні дії і цим займаються державні та приватні нотаріуси. Законодавчими органами України були прийняті поправки до роботи нотаріату в умовах воєнного стану, постанова № 164 від 28 лютого 2022 року та постанова № 209 від 6 березня 2022 року, яка внесла зміни у попередню постанову. Далі ми розглянемо зміни в законодавстві, що стосуються діяльності нотаріата. **Спрощення вимог:** Прийняті постанови внесли зміни у нотаріальну діяльність, що спростило доступ до нотаріальних послуг. Були знижені вимоги до вчинення нотаріальних дій, але це не суперечило законам та основним принципам нотаріальної діяльності. У воєнний час були спрощені вимоги до спеціальних бланків встановленої форми. Державне підприємство не мало змоги видавати нотаріусам спец бланки. Посвідчення довіреностей та заповітів, засвідчення справжності підпису на документах здійснюється без використання спеціальних бланків нотаріальних документів на білих аркушах паперу з нанесеними на них за допомогою комп'ютерної техніки реквізитами нотаріуса: зображення Державного Герба України, прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), найменування державної нотаріальної контори (для державного нотаріуса), номер свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, адреса робочого місця, номер телефону, адреса електронної пошти [2]. **Спадкові питання:** При прийнятті постанови № 209 було зупинено перебіг строку прийняття спадщини, коли діє воєнний час, але на територіях де не ведуться бойові дії та працюють нотаріуси рекомендують звернутися до нотаріальних контор, щоб прийняти спадщину. На даний час не працює Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, що не дає змоги вчиняти нотаріальні дії, які пов'язані із нерухомістю, посвідчення договорів про відчуження нерухомого майна.

Заміна нотаріуса: Під час воєнного стану не завжди є змога звернутися до нотаріуса, тому законодавством України визначено хто може замінити нотаріуса. В умовах воєнного стану довіреності, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження корпоративними правами,

та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів)[2]. В Законі України «Про нотаріат» стаття 40 є перелік осіб і документів, які можуть посвідчувати ці особи за відсутності нотаріуса[3].

Обмеження для громадян та резидентів країни-агресора: Якщо до нотаріуса звернулася особа, громадянин рф, або юридична особа, яка зареєстрована відповідно до законодавства рф, для здійснення юридичних дій, то нотаріус вправі відмовити таким [1]. У воєнний час український нотаріус може вчинити тільки одну нотаріальну дію за зверненням громадянина РФ, – це засвідчити справжність підпису на заяві про вихід з російського громадянства.

На даний час законодавство України не може надати алгоритм дії нотаріусам у всіх випадках, які можуть трапитися при наданні нотаріальних послуг. Зараз виникають і будуть виникати питання відповіді на які не може дати чинне законодавство. Але в умовах війни законодавство України змінюється та адаптується під сьогоденні реалії, також це стосується роботи нотаріата.

Список використаних джерел

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова КМУ 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2023).

Комарук О. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КАРНОГО РОЗШУКУ

Становлення українського карного розшуку було складним історичним процесом, який почався після отримання Україною незалежності в 1991 році. Ось деякі ключові етапи становлення українського карного розшуку:

1. Період після отримання незалежності (1991-2004): У цей період було важливо створити нову правову базу та структури для правопорядку та карного розшуку. Зміцнення після Помаранчевої революції (2004-2010 роки): зусилля влади було спрямовано на реформування правоохоронних органів та покращення їхньої роботи включаючи карний розшук, були прийняті нові закони та створено спеціалізовані підрозділи для розслідування злочинів. Реформи після Революції Гідності (з 2014 року): на цьому етапі відбулися важливі реформи у правоохоронних органах, зокрема в системі карного розшуку [1]. Сучасний етап (після 2020 року): на сучасному етапі український карний розшук продовжує піддаватися реформам та модернізації. Особливу увагу приділяють вдосконаленню інформаційних технологій.

2. Прийняття Конституції України (1996): Україна прийняла Конституцію, яка визначила основні принципи правопорядку та законодавчі засади карного розшуку в країні.

3. Створення правоохоронних органів: Україна створила різні правоохоронні органи, такі як поліція, прокуратура та судова система, які відповідають за проведення карного розшуку та притягнення злочинців до відповідальності.

4. Співпраця з міжнародними організаціями: Україна активно співпрацює з Інтерполом та Європолом, для обміну інформацією та спільного розшуку злочинців за межами країни. Україна укладає міжнародні угоди з іншими країнами для спільного розшуку та екстрадиції злочинців.

5. Розвиток технологій та інформаційна система: Україна постійно вдосконалює свої технологічні та інформаційні системи для ефективного використання інформації та даних у карному розшуку.

6. Співпраця з громадськістю: Українські правоохоронні органи співпрацюють з громадськими організаціями та громадянами для залучення громадськості до допомоги в розшуку злочинців.

Ці етапи вказують на поступовий розвиток та удосконалення системи карного розшуку в Україні після незалежності. Основними особливостями становлення українського карного розшуку є наступні:

1) законодавство: основним правовим актом, який регулює питання карного розшуку в Україні, є Кримінальний процесуальний кодекс України. Він визначає правила здійснення розшуку, обов'язки правоохоронних органів.

2) міжнародне співробітництво: Україна співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері карного розшуку. Це включає в себе видачу та приймання міжнародних ордерів на арешт, екстрадицію злочинців, спільні розслідування тощо.

3) виклики та реформи: система карного розшуку в Україні неодноразово стикалася з викликами та необхідністю реформ. Зміни у законодавстві, підвищення професіоналізму правоохоронних органів та забезпечення прав людини є основними напрямками реформ.

4) трансформація в умовах кіберзлочинності: останнім часом, разом із зростанням кіберзлочинності, українська система карного розшуку відповідає на нові виклики, пов'язані з цифровою безпекою та кіберзлочинами.

Загалом, становлення українського карного розшуку було складним та багатограним процесом, який продовжує розвиватися та адаптуватися до поточних викликів і потреб суспільства.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS594> (дата звернення: 08.10.2023).

2. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція.* 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 08.10.2023).

Кривень В. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н, доцент Серета Д. М.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Адміністративні суди є провідними суб'єктами, на яких покладено завдання щодо захисту та поновлення порушених, невизнаних, оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у публічно-правових відносинах. Від того, наскільки якісно та повно організовано діяльність адміністративних судів, без сумніву, залежить й ефективність їх роботи та здійснення адміністративного судочинства в цілому.

Із початком свого функціонування адміністративні суди, здійснюючи судочинство, виконують важливе завдання із захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав й інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій.

Правові засади організації діяльності органів судової влади та здійснення правосуддя визначає Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Під організацією адміністративного судочинства розуміємо врегульовану нормами права цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів, направлену на забезпечення ефективного розгляду та вирішення адміністративними судами публічно-правового спору задля захисту прав, свобод та інтересів особи.

Серед особливостей організації адміністративного судочинства визначено: особливості його нормативно-правового регулювання; організація адміністративного судочинства заснована на принципах притаманних лише їй; під час здійснення організації адміністративного судочинства будуть виникати й розвиватися різного роду суспільні відносини, основне місце серед яких посідають адміністративні процесуальні правовідносини; виникають і суто організаційні правовідносини, які можуть мати як внутрішньо-організаційний, так і зовнішньо-організаційний характер; специфічний суб'єктивний склад; особливі завдання організації адміністративного судочинства України.

До основних завдань організації адміністративного судочинства віднесено: встановлення правових основ функціонування адміністративних судів і суб'єктів, уповноважених на забезпечення їх діяльності; визначення чітких критеріїв віднесення публічно-правових спорів до юрисдикції адміністративних судів, а також встановлення правил підсудності; законодавче врегулювання правового статусу суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин; матеріально-фінансове забезпечення адміністративного судочинства; визначення потреб адміністративних судів у кадрах і здійснення кадрового забезпечення; тощо.

Під принципами організації адміністративного судочинства запропоновано розуміти закріплені в положеннях чинного національного законодавства керівні, основоположні та непорушні засади функціонування адміністративних судів по розгляду та вирішенню публічно-правових спорів, а також суб'єктів, які відповідно до нормативних приписів зобов'язані забезпечувати нормальний перебіг такої діяльності.

Забезпечення адміністративного судочинства України визначено як врегульовану на нормативному рівні діяльність уповноважених суб'єктів, що спрямована на гарантування належного функціонування адміністративних судів шляхом створення необхідних умов для розгляду та вирішення ними публічно-правових спорів, захисту й поновлення прав, свобод та інтересів осіб у передбаченому процесуальним законодавством порядку. Окреслено види забезпечення адміністративного судочинства: кадрове; матеріально-фінансове; інформаційне; правоохоронне. Наголошено, що наведені види забезпечення адміністративного судочинства не претендують на вичерпність, оскільки можуть бути доповнені іншими внаслідок проведення окремих наукових досліджень у цьому напрямку. Окремі види забезпечення адміністративного судочинства можуть включати в себе й інші, пов'язані з собою складові.

Курдась Д. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н. Зінухова В. М.

ЩОДО ПРАВА НА САМОЗАХИСТ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Право на самозахист є важливою складовою цивільних правовідносин, що гарантує учасникам можливість захищати свої права та інтереси. Однак воно передбачає велику відповідальність та вимагає від учасників глибокого розуміння правових норм та процедур. Питання самозахисту цивільних прав регулюються Цивільним кодексом України і Конституцією України. У статті 19 Цивільного кодексу України зазначається: «Особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і проти-правних посягань»[1].

Перш за все необхідно з'ясувати, хто має право на самозахист. У ч. 1 ст. 19 ЦКУ закріплено, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи. Оскільки в законі не наводиться перелік осіб, яким надано право на самозахист, то таке право може виникати як у фізичних, так і в юридичних осіб [2, с. 19].

Проаналізувавши наукову літературу є певні питання, щодо яких не існує єдиної думки, це стосуються суб'єктів, об'єктів, заходів самозахисту, підстав виникнення, меж здійснення.

Самозахист цивільних прав це самостійні дії особи, які спрямовані на недопущення порушень своїх цивільних прав чи на зменшення їх наслідків. Важливо відзначити, що самозахист прав повинен здійснюватися без звернень та участі уповноважених органів. Учасники цивільних правовідносин повинні бути готові до самостійного ведення справи, включаючи складання позовних заяв, представлення доказів, участь у судових слуханнях та інші процесуальні дії. Способи самозахисту можуть обиратися самостійно чи встановлюватися договором або актами законодавчо закріплене, проте відсутність чіткого механізму реалізації цього права обмежує дії людини на шляху захисту особистих прав і свобод та знижує її ефективність[4].

У Цивільному кодексі України є тільки перелік способів захисту, але в законі немає списку способів самозахисту, тому цей пробіл потребує усунення. І такий взірцевий перелік способів самозахисту необхідно привести окремо в статті Цивільного кодексу про самозахист з метою змінити редакцію цієї норми [3, с. 128].

Право на самозахист належить розглядати як можливість застосування особою у випадку порушення суб'єктивних цивільних прав та інтересів засобів протидії, які не заборонені законом. Доволі поширеною є класифікація на превентивні, та оперативні форми. Превентивна форма – це така форма захисту, за якої протиправний вплив попереджається. Оперативна форма – це безпосередня дія під час посягання на певне право.

Особливої уваги треба приділяти дослідженню питання самозахисту цивільних прав, як неюрисдикційної форми захисту, яка полягає в певних діях учасників цивільних правовідносин, без звернення до компетентних органів.

В кожній юрисдикції право на самозахист базується на відповідних законодавчих актах. Вони визначають, які дії можна вважати самозахистом та які обмеження існують. Зазвичай, самозахист допускає застосування насильницьких заходів лише в обмежених випадках, коли існує реальна загроза життю або майну особи.

Визначаючи межі самозахисту, виходимо з принципу: там де він закінчується - починається самоуправство і самосуд. За думкою З.В. Ромовської самоуправство – це прояв особистого свавілля, коли особа діє на власний розсуд, всупереч порядку вирішення певного питання, що встановлений законом або договором. Захист особою свого права за допомогою самоуправства не можна вважати самозахистом [5, с. 91]. Самосуд – протиправне застосування до особи, яка вчинила правопорушення, засобів фізичного покарання, самочинної розправи. Самосуд також не є способом самозахисту. Тому дуже важливо чітко визначити межі, за якою замість захисту свого права, відбувається перевищення меж необхідної оборони, що призводить до утиску прав іншої особи.

Зокрема, інститут самозахисту є відносно новим для українського законодавства, саме тому багато науковців досліджують різні аспекти цієї проблеми. Так, питання самозахисту досліджувалися наступними науковцями та вченими: Є. О. Харитоновим, О. О. Підпригора, О. С. Йоффе, Ю. Г. Басінім, Г. А. Свердлик, З. В. Ромовською тощо.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що переваги самозахисту перед усіма іншими способами захисту є очевидними; ними є оперативність та дієвість, забезпечена особистою зацікавленістю уповноваженої особи. А право людини на самостійний захист своїх прав та інтересів є невід'ємною частиною правомочностей суб'єктивного цивільного права людини і громадянина. Актуальність теми самозахисту не викликає сумнівів, бо до сьогодні ще недостатньо розкрито в юридичній літературі і законодавчо врегульовано. Окремої уваги заслуговує дослідження особливостей правового регулювання та гарантій права на самозахист учасників цивільних правовідносин. Що і буде предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.10.2023).
2. Азімов Ч. Н. Здійснення самозахисту в цивільному праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 135–141.
3. Мартинець І. В. Щодо самозахисту цивільних прав. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 18–19 травня 2023 р. Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 127–130.
4. Правовий самозахист: дії під час обшуку, огляду та інших слідчих дій. URL: <https://pravo.ua/pravovij-samozahist-dii-pid-chas-obshuku-ogljadu-ta-inshih-slidchih-dij/> (дата звернення: 05.10.2023).
5. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс : підручник. Київ : Атіка, 2015. 560 с.

Куркула А. Г.

Класичний приватний університет
аспірант

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Фінансовий моніторинг визначається як необхідний елемент функціонування банківської системи. Він допомагає виявляти та запобігати фінансовим злочинам, забезпечує стабільність фінансового сектору і довіру вкладників.

Негативні наслідки криз вимагають своєчасних зважених управлінських рішень від банківського менеджменту не тільки у сфері операційної діяльності, а й з точки зору інформаційної безпеки банку та ризику відмивання коштів. При цьому повинен забезпечуватися синергетичний ефект від прийняття комплексу рішень. На етапі прийняття рішень при управлінських процесах вкрай важливим стає необхідність врахування потреб та певних аспектів діяльності усіх департаментів та структурних підрозділів банківської установи. Оскільки банк активно взаємодіє із усіма суб'єктами ринкової економіки, в умовах глобалізації фінансових відносин необхідним залишається забезпечення відповідності його діяльності встановленим Міжнародним стандартам, нормативам та правилам. Це актуалізує проблематику ризикоорієнтованого підходу й обумовлює необхідність впровадження удосконаленого методичного інструментарію системи комплаєнсу в банках [1, с. 386].

Злочини, пов'язані з фінансами, зростають у розмірі та складності. Вони можуть масово впливати на економіку країни, порушуючи фінансову стабільність і завдаючи шкоди бізнесу та громадянам.

Міжнародні організації, такі як Фінансова діяльність з відмивання грошей та фінансування тероризму (FATF), розробляють стандарти і рекомендації для забезпечення ефективного фінансового моніторингу у всьому світі. Проте їх імплементація у законодавство України потребує детального аналізу та адаптації під діюче законодавство держави.

Ефективне правове регулювання – є ключовим фактором у боротьбі з фінансовими злочинами. Воно створює основу для розвитку системи моніторингу та визначає правила і відповідальність суб'єктів господарювання.

З метою вирішення нагальних проблем, що виникли та виникають в процесі становлення інституту фінансового моніторингу суб'єктів господарювання в банківській системі, необхідно виділити наступні аспекти:

- законодавче забезпечення фінансового моніторингу суб'єктів господарювання. Уряд повинен приймати та вдосконалювати закони, які регулюють фінансовий моніторинг, враховуючи міжнародні стандарти та потреби національної економіки);

- створення та розвиток спеціалізованих органів для здійснення моніторингу. Створення незалежних спеціалізованих органів дозволить зосередити експертну компетенцію у сфері фінансового моніторингу та підвищити ефективність контролю (Національне агентство з питань запобігання корупції)[2];

- методи та інструменти фінансового моніторингу: відслідковування транзакцій, аналіз ризиків, санкції. Використання сучасних технологій та методів, таких як відслідковування фінансових транзакцій та аналіз ризиків, дозволить виявляти ненормальну фінансову діяльність та вживати відповідні заходи:

- міжнародне співробітництво в сфері фінансового моніторингу. Міжнародне співробітництво та обмін інформацією між країнами є ключовим елементом боротьби з міжнародним фінансовим злочином. Необхідно створити так звану «фінансову розвідку» яка буде мережевою інформаційною системою, здатною проводити широкий пошук, обробку і використання отриманих даних в інтересах загальної безпеки країни. Вона необхідна для комплексного аналізу всезростаючих грошових потоків, що особливо важливо при виявленні коштів, на які фінансується тероризм і інші види суспільно небезпечної діяльності;

- заходи для підвищення ефективності фінансового моніторингу: навчання, обмін інформацією, інноваційні технології. Постійне навчання і розвиток інноваційних технологій допоможе підвищити ефективність фінансового моніторингу. Обмін інформацією між суб'єктами господарювання і правоохоронними органами сприятиме вчасному виявленню порушень;

- посилення ролі банків у системі фінансового моніторингу: внутрішні процедури та співпраця з регулюючими органами. Банки мають відігравати активну роль у фінансовому моніторингу через впровадження внутрішніх процедур, спрямованих на виявлення підозрілих транзакцій, та співпрацю з регулюючими органами. Однією із складових системи комплаєнс є організаційне забезпечення, а саме ті адміністративні структурні одиниці, які на рівні банку та банківської системи забезпечують управління комплаєнс-ризиками. Згідно з документу «Комплаєнс та функція комплаєнсу в банках» («Compliance and the compliance function in banks») compliance function вживається як департамент комплаєнсу. Механізм впровадження даного департаменту у діяльність окремого банку залежить від його розміру. Так, у великих банках департамент комплаєнсу має існувати в рамках кожного банківського продукту[3].

Банки, які функціонують на міжнародній арені мають створювати також і регіональні комплаєнс-офіси. Невеликим банкам доцільно створювати лише один департамент комплаєнсу, який включатиме в себе на прями діяльності такі як захист інформації та протидія відмиванню коштів.

Прозорість та відповідальність суб'єктів господарювання у фінансовому моніторингу:

Суб'єкти господарювання повинні бути відкритими і відповідальними у виконанні фінансових обов'язків та співпраці з органами моніторингу.

Основна мета забезпечення фінансової безпеки впливає із сутності фінансової безпеки підприємства і полягає у безперервному й сталому підтриманні такого стану фінансової діяльності, який характеризується збалансованістю і якістю всіх фінансових інструментів, технологій і фінансових послуг, які використовуються підприємством, стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також – розвиток цієї системи [4].

Таким чином, здійснення фінансового моніторингу суб'єктів господарювання у банківській системі є важливим засобом запобігання відмиванню коштів. Майбутнє фінансового моніторингу передбачає розвиток нових технологій, підвищення міжнародного співробітництва та посилення відповідальності суб'єктів господарювання. Актуалізація законодавства та методів стане основою для подальшого успішного контролю фінансових операцій. Швидкість оброблення інформації та прозорість алгоритмів фінансового моніторингу дозволить не бути гальмівною силою у діяльності суб'єктів господарювання [5, 153–160].

Список використаних джерел

1 Глуценко О. О., Семенен І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія / за ред.: Р. А. Слав'юк. Київ : УБС НБУ, 2014. 386 с.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX.

3. Україна проти корупції: економічний фронт. Економічна оцінка анти корупційних заходів у 2014–2018 рр. *Аналітична доповідь*. Київ, 2018.

4. В «Укренерго» назначили комплаєнс-офіцера. *Офіційний сайт РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrenergo-naznachenokomplaens-ofitsera-1540812953.html> (дата звернення: 05.10.2023).

5. Ключко Л. А. Фінансовий моніторинг та комплаєнс-контроль в банках. *Фінанси, учет, банки*. 2014. № 1 (120). С. 153–160.

Лєскін М. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ДО ПИТАННЯ РОЗУМНОГО СТРОКУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Важливою характеристикою будь-якого судового, і зокрема, адміністративного процесу є темпоральність. Строками в процесі пов'язані всі його учасники і суд.

В адміністративному судочинстві зазвичай питання щодо відкриття адміністративної справи розглядаються суддею не пізніше наступного дня після подання позовної заяви до адміністративного суду або після закінчення строку, встановленого для виправлення недоліків у позовній заяві. Адміністративна справа повинна бути розглянута та вирішена протягом розумного строку, але не більше одного місяця з моменту відкриття провадження у справі, якщо інше не передбачено Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

Що саме мається на увазі під поняттям «розумний строк»? Щодо адміністративного судочинства вказане питання не є широко дослідженим.

Натомість, в контексті кримінального провадження Європейський суд з прав людини встановив, що період розумного строку розпочинається з моменту «вручення індивіду компетентним органом офіційного повідомлення про обвинувачення його у вчиненні кримінального злочину» (судові рішення у справі «Дьюер проти Бельгії», 1980 р.; у справі «Єкле проти Німеччини», 1982 р.) і завершується остаточним вирішенням справи, включаючи апеляцію і касацію (судове рішення у справі «Девер проти Бельгії», 1980 р.) [1].

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є: складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу й специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; поведінка учасників кримінального провадження; спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Тобто, в кожному конкретному кримінальному провадженні різні строки судового провадження можна вважати розумними, а при наявності значної кількості підозрюваних та сотні томів кримінального провадження швидкий розгляд без звужування меж проведення необхідних процедур та обмеження реалізації особою права на захист просто неможливий [2].

Таким чином, поняття «розумний строк» є оціночним і суб'єктивним фактором, що ускладнює конкретне визначення термінів судового розгляду адміністративних справ. Тому ми вважаємо, що це питання потребує нормативного регулювання. Адміністративні суди, в свою чергу, повинні використовувати свої процесуальні повноваження, які надані Кодексом адміністративного судочинства України, для того, щоб забезпечувати дотримання розумних строків у справах і завершувати їх у розумний для кожного конкретного випадку термін.

Список використаних джерел

1. Пахлеванзаде А. Стан наукового дослідження проблеми розумності строків у вітчизняній кримінально-процесуальній правовій думці. *Наукові записки міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 25. С. 67–73.

2. Палагицька Г. «Розумні строки» vs «швидкий розгляд» під час судового розгляду кримінального провадження. *Lex*. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/rozumni-stroky-vs-shvydkyj-rozglyad-pid-chas-sudovogo-rozglyadu-kryminalnogo-provadhennya/> (дата звернення: 17.10.2023).

Лисенко Є. А.

Класичний приватний університет
аспірант

ДЕТІНІЗАЦІЯ ДОХОДІВ – НЕОБХІДНІСТЬ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

20.10.2023 у Верховній Раді було зареєстровано законопроект № 10166 «Про внесення змін до ПК України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження спеціального режиму оподаткування доходів, отриманих фізичними особами від здійснення окремих видів діяльності». В пояснювальній записці зазначається: «Метою запропонованих змін є створення умов для отримання фізичними особами - резидентами додаткового, нерегулярного або незначного доходу без реєстрації фізичною особою-підприємцем при здійсненні окремих видів діяльності у сфері надання послуг, через запровадження спеціального режиму для сплати податку на доходи» [1].

Тобто, особи, що займаються певними визначеними видами діяльності, у разі прийняття вищевказаних змін до ПК України, зможуть абсолютно законно та прозоро працювати, не реєструючись як фізична особа - підприємець. При цьому, вони мають сплачувати встановлену спеціальним режимом оподаткування ставку податку у розмірі 6 %. Також, додатковими зручностями запропонованих змін є спрощення та автоматизація обліку.

Вказані нововведення дійсно можуть значно поліпшити процедуру податкового обліку та сплати податків для мікропідприємців, таких як водії таксі, кур'єри, фотографи, майстри манікюру. Сьогодні багато представників зазначених професій працюють без будь-якого офіційного оформлення своєї діяльності та, відповідно, взагалі без сплати податків.

Ще одна мета законопроекту - детінізація доходів громадян та збільшення надходжень до бюджету.

Україна остаточно визначилась із європейським вектором свого розвитку та подальшого майбутнього, сподіваємось, що вже через декілька років наша країна стане повноправним членом ЄС, де неухильне дотримання норм податкового законодавства є важливим питанням, до якого відносяться вкрай відповідально. Ухилення від сплати податків в розвинених західних країнах – це серйозне порушення, за яке передбачене

відповідне покарання. Хрестоматійною є історія про те, що законною підставою для арешту відомого американського гангстера Аль Капоне було саме ухилення від сплати податків, а не кримінальна діяльність.

У податковому законодавстві США не діє принцип презумпції невинності. Обов'язок доведення невинності покладено на платника податку. Платник податків не має права не подавати відомості, які можуть бути використані проти нього. Відповідальністю за умисне приховування доходу платника податку може бути: від накладення штрафу у розмірі 100 тисяч доларів (для корпорацій – 500 тисяч доларів) до тюремного ув'язнення на строк до п'яти років [2].

У Канаді розмежування і суспільна небезпека діянь щодо несплати обов'язкових податкових платежів залежить від способу вчинення такого злочину. Так, якщо після закінчення фінансового року платник податків не подав декларацію про доходи, він вважається винним у скоєні злочину, за який покарання призначається судом та може передбачати штраф від 1 до 25 тисяч канадських доларів або позбавлення волі, строком до 1 року. У разі вчинення діяння, коли винна особа вводила в оману Агентство доходів Канади, покаранням є штраф від 50 % до 200 % від суми ухилення, а також позбавлення волі на строк до 2 років. Після винесення обвинувального вироку за несплату податкових платежів, здійснюється обов'язкова публікація зазначених відомостей у засобах масової інформації [3].

Це доволі суворі по відношенню до платника податків норми, не дивлячись на демократичність та ліберальність зазначених країн.

Україна багато років декларує намір вступу до ЄС, і, законодавчі зміни, направлені на прозорість та детінізацію доходів є необхідністю. Вони узгоджують вітчизняне податкове законодавство з нормами податкового законодавства західних країн, поглиблюють рівень правової свідомості та відповідальності населення, роблячи його ближчим до рівня розвинених правових держав.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження спеціального режиму оподаткування доходів, отриманих фізичними особами від здійснення окремих видів діяльності від 20.10.2023 р. № 10166. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43005> (дата звернення: 20.10.2023).

2. Карлін М. І., Ліповська-Маковецька Н. І. Податкові системи країн Америки. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 232 с.

3. Старинець Є. А. Регламентация кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): досвід зарубіжних країн загального та континентального права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. С. 25–27.

Литвиненко С. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н, доцент Серета Д. М.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПАРАТУ СУДУ В СИСТЕМІ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Апарату належить особлива роль в організаційному забезпеченні роботи суду, від його діяльності безпосередньо залежить ефективність функціонування суду. У зв'язку з цим наразі вкрай важливими стають питання пошуку шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення функціонування апаратів судів, що становить подальший напрям роботи.

Апарат суду – самостійна структурна складова частина судового органу, що створена згідно із законом і являє собою організаційно поєднану сукупність підрозділів (управлінь, відділів, посад), працівниками яких є державні службовці, наділені виконавчо-розпорядчими повноваженнями для забезпечення необхідних матеріально-технічних, фінансових, кадрових, інформаційних та організаційно-технічних умов належного функціонування відповідного суду.

Система адміністративно-правового забезпечення діяльності апаратів судів України являє собою впорядковану відповідно до юридичної сили, форми і сфери дії ієрархічно систематизовану систему законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що визначають мету, принципи, завдання, функції діяльності апаратів судів, окреслюють їх правовий статус. Вагомість місця адміністративно-правового регулювання в правових засадах діяльності апарату суду обумовлюється передусім організаційним та управлінським спрямуванням діяльності апарату суду, а також нагальною потребою в чіткій і детальній регламентації всіх адміністративно-правових аспектів створення, організації, функціонування, діяльності та взаємодії апарату суду задля забезпечення ефективної та якісної роботи суддів і, відповідно, реалізації гарантованого державою права на справедливий суд, захист і відновлення порушених прав та інтересів у суді.

Головним змістовим елементом у структурі правового статусу апарату є компетенція, яка характеризує його безпосередню здатність як суб'єкта адміністративно-правових відносин здійснювати функції управління. З'ясовано, що виділення основних груп повноважень апаратів судів загальної юрисдикції доцільно проводити відповідно до загального завдання щодо організаційного забезпечення роботи суду, встановленого Законом України «Про судоустрій і статус суддів», та відповідно до визначених основних функцій, на підставі аналізу Положення про апарат Верховного Суду України, відповідних положень про апарати вищих спеціалізованих судів, Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів, а також низки посадових інструкцій керівників та працівників відповідних апаратів судів.

Основні недоліки чинного адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду в Україні: 1) у повній мірі не охоплює всіх аспектів діяльності апарату суду й специфічних адміністративно-правових відносин, які виникають за його участі; 2) відсутність узгодженості й цілісності адміністративно-правового забезпечення в даній сфері на користь термінологічної невизначеності, неоднозначності тлумачення, наявній фрагментарності, колізійності, неточності та суперечливості адміністративно-правових норм; 3) правовий статус апарату суду та окремих категорій працівників суду врегульовано переважно на рівні

підзаконних нормативно-правових актів, і при цьому фрагментарно; 4) суперечливим і чітко невизначеним залишається адміністративно-правовий статус державних службовців судових органів; 5) подвійне підпорядкування керівника апарату – голові суду та начальнику територіального управління Державної судової адміністрації України, а працівників апарату суду – голові суду та керівнику апарату суду або суддям; 6) немає чіткого законодавчого визначення варіантів реагування голови суду на дії і рішення керівника апарату суду під час виконання першим контрольної функції щодо ефективності роботи апарату суду; 7) неврегульованим залишається інститут відповідальності апарату суду – як керівника апарату, так і окремих працівників тощо.

Лукаренко А. Р.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н, доцент Середа Д. М.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ**

Метою державної регіональної політики у сфері вищої освіти є забезпечення єдиного європейського освітнянського простору на всій території держави, підтримка балансу надання якісних освітніх послуг незалежно від місця проживання суб'єктів їх отримання, інноваційний розвиток вищої освіти, ефективне використання інтелектуального потенціалу як окремого регіону, так і української нації в цілому; врахування запитів ринку трудових ресурсів на висококваліфіковані кадри тощо.

Нормативно-правова основа реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти в Україні – це певна сукупність нормативних актів різної юридичної сили, що регулюють суспільні відносини в галузі вищої освіти та спрямовані на підвищення якості і конкурентоспроможності вищої освіти в регіонах із врахуванням нових економічних і соціокультурних умов, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Суб'єктами реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти є відокремлені органи державної, насамперед виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, асоціації, заклади вищої освіти, юридичні та фізичні особи, наділені власними або делегованими повноваженнями щодо реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти, діяльність яких спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, на формування інтелектуального потенціалу нації та розвиток особистості.

Встановлено ознаки адміністративно-правових інструментів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти: застосовуються суб'єктами реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти у своїй діяльності; мають публічно-правовий зміст; регламентуються нормами адміністративного права; призводять до настання певних юридичних наслідків; застосування інструментів діяльності можливе у межах повноважень, закріплених за суб'єктами реалізації; реалізуються через імперативний і диспозитивний підходи до регламентації діяльності суб'єктів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти.

Адміністративна процедура реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти передбачає встановлений порядок діяльності, який урегульовано нормами адміністративно-процесуального права, знаходиться у межах повноважень суб'єктів реалізації державної регіональної політики у сфері вищої освіти, яка визначена чинним законодавством, спрямована на реалізацію норм адміністративного матеріального права у процесі вирішення конкретних справ щодо забезпечення реалізації права особи на вищу освіту.

Найбільш поширені світові освітні тенденції: забезпечення освіти протягом життя; рівний доступ до якісної освіти; посилення ролі держави у гарантуванні справедливості у здобутті освіти; ефективне і результативне використання видатків на освіту; гуманізація і демократизація освіти; оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання; становлення державно-громадського управління освітою; транспарентність систем освіти.

На підставі аналізу зарубіжного досвіду виокремлено заходи, які повинні сприяти підвищенню якості вищої освіти в Україні: гармонізація діючої нормативно-правової бази України в галузі освіти з законодавством країн ЄС; поглиблення інтеграційних процесів, розвиток партнерства і співробітництва між Україною і ЄС; забезпечення розширення співпраці з міжнародними організаціями, фондами, виконавцями програм і проєктів з метою залучення фінансової, технічної та гуманітарної допомоги; впровадження сучасних інформаційних технологій; забезпечення підвищення якості підготовки докторів філософії та докторів права у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах; збільшення частки діючих державних стандартів освіти, які відповідають вимогам європейської спільноти.

Мосейчук А. М.

Класичний приватний університет
аспірант

СПІРНІ ПИТАННЯ СПРАВЛЯННЯ ТРАНСПОРТНОГО ПОДАТКУ

Відповідно до пп. 267.1.1, п.267.1, 267.2.1. ст. 267 Податкового кодексу України (далі – ПК України) платниками транспортного податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року [1].

Середньоринкова вартість таких легкових автомобілів визначається Міністерством економіки України за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України, станом на 1 січня податкового (звітного) року.

Середньоринкова вартість розраховується за методом аналогії цін ідентичних автомобілів. Ідентичними вважаються ті автомобілі, в яких збігаються такі ознаки і параметри, як: марка; країна-виробник; тип кузова (седан, універсал тощо); модель; конструкція привода тягових коліс; тип та робочий об'єм двигуна;

потужність двигуна; тип коробки переключення передач та інших складників силової передачі; габаритні розміри; рік випуску; комплектація [2].

У «Методиці визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів» вказано, що розбіжності можуть стосуватися комплектації, пробігу та технічного стану [2]. Проте, такі характеристики, як: пробіг та технічний стан дуже суттєво можуть впливати на вартість легкового автомобіля, адже з урахуванням зносу його деталей – його ринкова вартість буде значно нижчою, тому доречно враховувати ці параметри при визначенні його вартості, яка є визначальною характеристикою об'єкта оподаткування.

Отже, доречно розглянути питання, щодо внесення змін до «Методиці визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів» та доповнити формулу розрахунку середньоринкової вартості автомобіля за методом аналогії цін ідентичних автомобілів коригувальним коефіцієнтом, який буде враховувати пробіг такого транспортного засобу.

Існують й спірні питання щодо визначення об'єкта оподаткування. Так, відповідно до ЗУ «Про автомобільний транспорт» легковий автомобілем вважається той, що за своєю конструкцією та обладнанням призначений для перевезення пасажирів з кількістю місць для сидіння не більше ніж дев'ять з місцем водія включно [3].

У той же час у якості окремої дефініції у цьому Законі [3] міститься визначення легкового електроавтомобіля, яким є легковий автомобіль, оснащений виключно електричними тяговими двигунами (одним чи декількома) та системою акумуляування електричної енергії (акумуляторною батареєю). У пп. 267.2.1, п.267.2, ст. 267 ПК України доречно уточнити норму де вказати: «Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі (у тому числі легкові електромобілі) ... »

Є спірні питання щодо справедливості застосування ставки транспортного податку. Адже, ставка податку встановлюється з розрахунку на календарний рік у розмірі 25 000 гривень за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування (п. 267.4, ст. 267 ПК України [1]).

Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про державний бюджет України на 2023 рік» розмір мінімальної заробітної плати у місячному розмірі складає - 6700 гривень [4], Тобто підлягають оподаткуванню легкові автомобілі середньо ринковою вартістю понад 2 512 200 гривень.

Так, наприклад, середньо ринкова вартість автомобіля Rolls-Royce Phantom SWB, 6749 із двигуном внутрішнього згорання зі строком експлуатації до 1 року складає 15 621 597,58 грн. Тоді як середньоринкова вартість автомобіля Toyota Land Cruiser 300, 3,3 Premium, 3346 із двигуном внутрішнього згорання зі строком експлуатації до 1 року складає 2 664 199,80 грн. [5]. Але власники обох транспортних засобів – є платниками транспортного податку за ставкою 25000 грн., хоча вартість автомобіля другого власника менше ніж 5,86 разів.

Серед основних принципів на яких ґрунтується податкове законодавство України у пп. 4.1.6, п.4.1, ст. 4 ПК України визначено принцип соціальної справедливості, який полягає в тому, що установлення податків та зборів має відбуватися відповідно до платоспроможності платників податків. Звичайно, особа, яка придбала у власність Rolls-Royce Phantom SWB, 6749 – є більш платоспроможною, ніж інший власник.

У проекті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування окремих транспортних засобів, що можуть бути віднесеними до предметів розкоші)» від 09.10.2015 р., № 3315 було запропоновано здійснювати оподаткування дорогих транспортних засобів (т. з. вартістю менше 50 тис. євро) і величина податку на котрих буде зростати пропорційно до їх вартості [6]. Але цей проект не був прийнятий, і на сьогодні спостерігається оподаткування усіх власників транспортних засобів за єдиною ставкою. Доцільно розглянути питання щодо внесення змін до п. 267.4, ст. 267 ПК України та передбачити запровадження прогресивної шкали оподаткування цим податком в залежності від вартості легкового автомобіля, зокрема й легкового електромобіля.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями) : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 11.08.2023).
2. Методика визначення середньоринкової вартості легкових автомобілів : Постанова від 18.02.2016 р. № 66. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2016-%D0%BF#n9> (дата звернення: 11.08.2023).
3. Про автомобільний транспорт: Закон від 05.04.2001 р. № 2344-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (дата звернення: 11.08.2023).
4. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон від 03.11.2022 р. № 2710-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 11.08.2023).
5. Транспортні засоби: розрахунок вартості. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Vehicles/CalculatePrice?lang=uk-UA> (дата звернення: 11.08.2023).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування окремих транспортних засобів, що можуть бути віднесеними до предметів розкоші) : Пояснювальна записка до проекту Закону України від 09.10.2015 р. № 3315. URL: <https://lps.ligazakon.net/document/GH2K300A?an=3> (дата звернення: 11.08.2023).

Найпак К. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н, доцент Середа Д. М.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У юридичній науці відсутня загалом єдність поглядів стосовно поняття, структури та методів адміністративної відповідальності. Стан цього наукового напрямку характеризує зростаюча тенденція до розробки положень адміністративної відповідальності у контексті законодавства ЄС.

Адміністративна відповідальність як складова системи юридичної відповідальності – є особливою правовою формою реакції держави на захист публічних і приватних інтересів, яка полягає в сукупності встановлених державою матеріальних і процесуальних правових норм з метою спонукання правопорушника,

який добровільно не бажає дотримуватися встановлених норм, до належної поведінки та покладання обов'язку зазнавати несприятливі для нього наслідки, а також досягнення мети попередження правопорушень, охоплюючи всі існуючі способи впливу на правопорушника – каральний, відновлювальний, компенсаційний, профілактичний і попереджувальний.

Адміністративна відповідальність є елементом правової підсистеми механізму соціального регулювання, що включає блок регулятивних і охоронних правових засобів централізованого та децентралізованого регулювання, за допомогою яких об'єктивне і суб'єктивне право втілюється у фактичну поведінку і юридичну діяльність суб'єктів спрямовану на реалізацію права та правозастосовну діяльність. Реалізації права забезпечується правовими засобами централізованого регулювання та характеризується виконанням юридичних обов'язків, використанням суб'єктивних прав у складі дозвільного регулювання.

Сучасна модель регулювання спирається на цінності правової держави, досягнення адміністративно-правової науки, оцінку адміністративної деліктності, досвід законодавчої і правозастосовної практики. Вона забезпечена системою норм, які за предметною і цільовою ознаками поєднують різноманітний правовий матеріал, пов'язаний конкретними формами та методами адміністративної діяльності компетентних органів, спрямованих на захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина у соціальних, економічних, особистісних сферах, які не залишаються незмінними. Характеризується значним масивом підзаконних недостатньо систематизованих нормативних актів, що обумовлює наявність прогалів у нормуванні гарантії притягнення громадян до відповідальності та наявність норм, що регламентують однотипні суспільні відносини без уніфікації процедури їх реалізації.

На етапі адаптації національного законодавства до вимог ЄС нормативно-правове регулювання визначається предметно-системними зв'язками норм адміністративного та іншого законодавства, що встановилися між суспільними відносинами, складовими предмету регулювання адміністративного права, взаємодією юридичних приписів і інститутів, які входять в єдиний комплекс захисту прав і свобод, динаміку якого забезпечують адміністративні норми.

Адміністративна відповідальність у країнах ЄС має тенденцію теоретичного конструювання та моделювання правозахисної дії з погляду на її реальність, в силу чого складається адекватне уявлення про дію адміністративного права за рахунок обмеження державно встановленою формою. В основу покладено дві концептуальні ідеї: зміст чинного права, при його функціональному різноманітті визначає системоутворюючі функції, і громадське правове життя, що є результатом дії права в різноманітних формах.

Адміністративна відповідальність відіграє роль найефективнішого засобу втілення в життя правових приписів за умови, що інструментальний засіб досягнення певної мети створить операційну систему правового управління, де працюватимуть усі правові норми. У законодавстві, яке регулює адміністративну відповідальність, не визначені загальні правові основи і юридичний механізм вчинення адміністративно-правових дій. Для забезпечення правової регламентації публічно-управлінської діяльності, створення юридичних гарантії реалізації прав і свобод, доцільно сформулювати правові норми, що регламентують адміністративно-правові дії.

Нечай М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н, доцент Середа Д. М.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

На рівні чинного процесуального законодавства закріплено вичерпний перелік публічно-правових спорів, розгляд і вирішення яких віднесено до юрисдикції адміністративних судів при цьому головною особливістю таких публічно-правових спорів є те, що однією із їх сторін завжди буде виступати суб'єкт владних повноважень, або ж вони будуть пов'язані з його формуванням шляхом виборів чи референдуму. Окрім цього, в процесуальному законодавстві закріплено вичерпний перелік спорів, які хоч і мають ознаки публічності, до юрисдикції адміністративних судів не віднесені.

Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори щодо публічної служби, яка в свою чергу, являє собою комплексну категорію й включає в свій склад: службу на державних політичних посадах, державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, військову службу, альтернативну (невійськову) службу, дипломатичну службу.

Серед недоліків правового регулювання даної сфери публічних правовідносин названо: невідповідність юрисдикції адміністративних судів по розгляду та вирішенню деяких категорій публічно-правових спорів завданням адміністративного судочинства (коли позивачем виступає суб'єкт владних повноважень); неповне й неоднозначне визначення понятійного апарату, що використовується під час розгляду та вирішення наведеної категорії публічно-правових спорів; відсутність взаємозв'язку положень процесуального законодавства та спеціальних законів, які регламентують правовідносини в сфері виникнення відповідного публічно-правового спору.

Процесуальне законодавство встановило, що за правилами предметної підсудності окружні адміністративні суди розглядають і вирішують публічно-правові спори де однією із сторін (відповідач або позивач – це не важливо) виступає суб'єкт владних повноважень. Однак вони не розглядають спори, що віднесені до компетенції місцевих загальних судів як адміністративних судів. Іншими словами предметна підсудність окружних адміністративних судів визначена по «залишковому» принципу, що може наштовхнути на висновок щодо їх другорядності по відношенню до місцевих загальних судів як адміністративних судів. Що не відповідає такому принципу побудови системи судів загальної юрисдикції як їх спеціалізації.

Визначено, що підсудність публічно-правових спорів адміністративним судам являє собою врегульований процесуальним законодавством (КАС України) та іншими нормативно-правовими актами правовий

механізм, який враховуючи особливості публічно-правового спору визначає конкретний адміністративний суд, що уповноважений здійснити його розгляд та вирішення.

Відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі в повній мірі може розглядатися як самостійна стадія адміністративного процесу, оскільки: вона являє собою сукупність однорідних процесуальних правовідносин; у її межах здійснюються притаманні лише їй процесуальні дії; постановляються процесуальні рішення; відбувається процес доказування; її кінцевою метою виступає захист і поновлення порушених прав, свобод та інтересів осіб.

Організація діяльності адміністративних судів щодо розгляду та вирішення публічно-правових спорів здійснюється з урахуванням стадійності адміністративного процесу. Стадії адміністративного процесу запропоновано об'єднати в дві групи: 1) обов'язкові: відкриття провадження; підготовче провадження; судовий розгляд справи; 2) факультативні: апеляційне оскарження; касаційне оскарження; перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами; виконавче провадження; відновлення втраченого судового провадження. Кожна з наведених вище стадій адміністративного процесу має свої особливості, що повинні бути враховані під час здійснення організації адміністративного судочинства.

Олешко О. Л.

юридична компанія «Олешко & Скрипка»
адвокат

СУТНІСТЬ ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ДІЯННЯМ ТА НАСЛІДКАМИ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

В Україні у разі порушення законодавства у сфері оподаткування застосовуються такі види юридичної відповідальності як: фінансова, адміністративна та кримінальна. Відповідальність за порушення законодавства у сфері оподаткування передбачена Главою XI другого Розділу Податкового кодексу України (далі – ПК України) (статті 116 – 128-1). Це відповідальність за податкові правопорушення. У п. 109.1 ст. 109 ПК України наголошується на тому, що податкове правопорушення представляє собою протиправне, винне (у випадках, прямо передбачених цим Кодексом) діяння (дія чи бездіяльність) платника податку (зокрема осіб, прирівняних до нього), контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених ПК України [1].

Підставою притягнення особи до юридичної відповідальності будь-якого виду, зокрема і фінансової, є наявність складу правопорушення. Склад правопорушення представляє собою сукупність ознак (об'єктивних та суб'єктивних), які закріплено відповідним правовим актом. До них належать об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Все це елементи складу податкового правопорушення.

Об'єктивна сторона правопорушення – це зовнішній акт поведінки людини в об'єктивному світі. До її обов'язкових ознак відносяться: вчинення протиправного діяння; настання шкідливих для суспільства або держави наслідків; наявність причинного зв'язку між відповідним діянням та наслідками, що настали (у правопорушеннях з матеріальним складом). «Матеріальним складом» зветься такий склад правопорушення, об'єктивна сторона якого включає не тільки дію чи бездіяльність, але й наслідки, які знаходяться в причинному зв'язку з протиправним діянням.

Необхідно відзначити, що об'єктивна сторона багатьох податкових правопорушень, передбачених Главою XI ПК України, може бути реалізована як шляхом вчинення активних дії, так і шляхом бездіяльності. Активні дії можуть виражатися, зокрема, у відчуженні особою майна, що перебуває в податковій заставі, без згоди контролюючого органу (ст. 116 ПК), порушенні порядку подання інформації контролюючим органам про угоди щодо оренди об'єктів нерухомості (ст. 119-1 ПК) тощо. Шляхом бездіяльності можуть бути вчинені правопорушення, передбачені статтями 123-1, 124, 128-1 ПК України. Як шляхом активних дій, так і шляхом бездіяльності можуть бути вчинені діяння, передбачені, наприклад, такими статтями ПК України: ст. 117 «Порушення встановленого порядку взяття на облік (реєстрації) у контролюючих органах»; ст. 118 «Порушення строку та порядку подання інформації про відкриття або закриття рахунків/електронних гаманців, звіту про підзвітні рахунки».

Будь-яке протиправне діяння тягне за собою настання тих чи інших шкідливих наслідків. Концепція визначення причинного зв'язку між діянням та наслідками більше притаманна науці кримінального права. Цьому питанню у теорії кримінального права приділяється значна увага. Доктрина ж податкового права є порівняно новою, та дещо неповно розглядає проблеми щодо елементів складу податкових правопорушень взагалі, а, тим більш, питання, пов'язані з сутністю причинного зв'язку. З іншого боку, у Кримінальному кодексі України також не має норм, що вирішували б дане питання. Здебільшого вітчизняна кримінально-правова наука розглядає причинний зв'язок між суспільно-небезпечним діянням та суспільно-небезпечними наслідками з позиції філософії, де вчинене діяння – це причина, а наслідки, породжені причиною – результат. Причина є таким явищем, яке неминуче з внутрішньою необхідністю породжує інше явище – результат (наслідок). «Причина – це об'єктивний зв'язок між фактом матеріального світу й наслідком від цього факту» [2, с. 95]. Говорячи про причинний зв'язок як ознаку об'єктивної сторони податкового правопорушення, необхідно пам'ятати, що протиправна поведінка особи може бути визнана причиною шкідливого наслідку (результату причини), тільки у випадку, якщо діяння, за часом, передувало настанню такого наслідку. Також необхідно встановити, що саме відповідна протиправна дія (бездіяльність) особи викликала настання відповідного шкідливого наслідку.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 11.08.2023).
2. Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Юридична думка, 2004. 352 с.

Остапенко М. І.

Класичний приватний університет
аспірант

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах накопичення відходів виробництва і споживання є однією з провідних загроз екологічної безпеки. Нині в Україні відбувається зростання обсягів утворення відходів, у тому числі хімічно небезпечних, значно поширюються площі несанкціонованих звалищ.

Для вирішення цієї проблеми в 2017 році Кабінет Міністрів України затвердив Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року.

Стратегія визначає головні напрями державного регулювання у сфері поводження з відходами з урахуванням європейських підходів з питань управління відходами, містить організаційно-правові умови досягнення поставлених завдань, передбачає розподіл компетенції між органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Запропонований підхід надає можливість уникнути управління відходами тільки на стадії утилізації, зменшити витрати на поводження з відходами, підвищити продуктивність використання ресурсів. Перший етап реалізації стратегії припав на 2017–2018, другий – на 2019–2023, третій – розрахований на 2024–2030.

В Україні на сьогодні налічується приблизно 5470 полігонів та звалищ, з них 5,6 % перевантажені. За оцінками експертів, європейським вимогам не відповідають більше 99 % полігонів. Накопичення відходів на полігонах і звалищах призводить до забруднення атмосфери, ґрунтів, підземних вод та поверхневих водойм, впливає на функціонування екосистем, завдає шкоди сільському господарству, викиди газу впливають на зміну клімату.

Із 9 липня 2023 року запрацював Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-ІХ. Він замінив Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 № 187/98-ВР. Новий Закон покликаний: упровадити європейську ієрархію поводження з відходами; організувати національне, регіональне й місцеве планування управління відходами; створити інформаційну систему для збору та аналізу даних; запровадити розширену відповідальність виробника; встановити принцип «забруднювач платить»; забезпечити сучасну сміттєпереробну інфраструктуру за європейськими нормами.

Протягом останніх кількох місяців була оприлюднена низка Постанов Кабінету Міністрів України, які регулюють питання управління відходами. Зокрема відповідно до статті 51 Закону України «Про управління відходами» Постановою Кабміну № 667 від 30.06.2023 року затверджено Порядок розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами.

Окрім цього, врегульовано Порядок поводження з побутовими відходами в особливих умовах (Постанова КМУ № 625 від 19.06.2023 року). Також варто зазначити, що Постановою КМУ № 1073 врегульоване важливе питання поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків.

Запуск реформи управління відходами в Україні був тривалим і нелегким, тому державна політика децентралізації вказує на необхідність передачі повноважень у сфері поводження з відходами від органів державної виконавчої влади до органів місцевого самоврядування. Тобто органи місцевого самоврядування повинні сфокусувати свою діяльність на питаннях реалізації, а КМУ та інші центральні органи державної виконавчої влади мають здійснювати формування та координувати державну політику у сфері поводження з відходами.

Реформа управління відходами в Україні є важливою і по-справжньому історичною подією. Адже вона передбачає наближення принципів роботи до європейських стандартів, використання сучасних підходів до збору, сортування, переробки та утилізації відходів. Її успішне впровадження сприятиме збереженню природних ресурсів, зменшенню забруднення довкілля, розвитку економіки тощо.

Перетяцько К. С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану традиційний підхід до застосування оперативно-розшукових заходів у багатьох випадках не призводить до бажаного результату, спричиняє втрату необхідної інформації, що є доказовою, а іноді може призвести до загрози життю чи здоров'ю суб'єкта. Ця ситуація почалася у 2014 році, коли проведення антитерористичної операції на сході країни вимагало розробки як кримінально-процесуальних, так і законодавчих норм, що регламентують оперативно-розшукову діяльність. Попри те, що за ці роки були визначені конкретні законодавчі положення, які складають зміст досудового розслідування та забезпечуючих його норм оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану, однак зараз можна констатувати майже повну відсутність далекоглядного підходу з боку законодавця та майже повне ігнорування нагальної потреби у розвитку положень Закону у цій сфері [1, с. 63–64].

Сьогодні воєнний стан є унікальною правовою системою дій органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та організацій в Україні. У виняткових ситуаціях ця система пов'язана тільки з необхідністю негайного захисту країни від зовнішньої агресії або запобігання агресії щодо України [2]. Наразі ми можемо спостерігати за тим, як державні органи забезпечують громадський порядок і безпеку в умовах воєнного стану. Варто наголосити, що кожен державний орган стежить за безпекою та порядком у своїй сфері діяльності.

Розглядаючи застосування оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану, важливо відразу вказати, що визначення поняття та змісту оперативно-розшукової діяльності є одним із невирішених питань

у цій сфері. У ст. 2 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» вказано, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових і контр розвідувальних заходів. У ст. 6 цього Закону закріплено, що оперативно-розшукова діяльність реалізується завдяки оперативно-розшуковим заходам, а у ст. 7 зазначено, що оперативні підрозділи зобов'язані вжити необхідних оперативно-розшукових заходів щодо своєчасного виявлення, попередження, припинення та розкриття злочинів [3].

Оперативно-розшукові заходи поєднуються з кримінально-процесуальними, адміністративними, режисними та профілактичними заходами, що зумовлює їх ефективність у протидії злочинності. Відповідно до ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» на час дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження судів, прокуратури, органів досудового розслідування та органів, що здійснюють контр розвідувальну та оперативно-розшукову діяльність [4, с. 240–241].

Отже, внаслідок збройної агресії проти України правоохоронні органи опинились у складній ситуації: забезпечити виконання обов'язків кримінального провадження в умовах воєнного стану, що спрямовані на захист особи, суспільства і держави від злочинної поведінки; охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного, а також неупередженого розслідування та судового розгляду, аби жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, а до кожного учасника кримінального провадження застосовувалось відповідна правова процедура.

Список використаних джерел

1. Єрмаков Ю. О., Фаринник В. І. Проблеми регламентування проведення оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану*. 2023. № 1. С. 63–65.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 27.10.2023).

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

4. Первак В. В. Особливості застосування оперативно-розшукових заходів під час діяльності органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану*. 2023. № 1. С. 239–242.

Поздняков В. О.

Класичний приватний університет
аспірант

ДО ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ЕТИКИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Формування адміністративної культури, яка відповідає завданням сучасної держави, є одним із ключових напрямків розвитку публічного управління. Інтеграція та глобалізація вимагають від українських чиновників підвищеного рівня адміністративної культури.

На жаль, в процесі реформування адміністративної системи та державного управління України, організаційно-культурні аспекти поки що не знаходять відповідного застосування в управлінській практиці. Впровадження цих аспектів пов'язане з переходом до нової моделі публічного управління, спрямованої на відкритість перед суспільством та досягнення соціально значущих результатів.

Адміністративна культура є одним із ключових факторів управління персоналом в державній службі. Людські ресурси стають найціннішим активом, від якого залежить ефективність використання інших ресурсів організації. У контексті зростання інформатизації державного управління і підвищення загального рівня освіти та культури працівників, культура особистості стає ключовою. Питання управління персоналом, включаючи побудову системи управління персоналом, визнання досягнень працівників, мотивацію службовців та розвиток їхньої компетентності, вимагають особливої уваги.

Негативні явища, пов'язані з державною службою, суттєво впливають на її етичну складову, яка є важливою частиною культури управління державною службою. Культура лідерства визначає якість управлінських послуг, що надаються державними службовцями. Особлива увага приділяється ролі державних службовців. Явища, такі як низька якість державних послуг, відсутність професіоналізму, корупція, хабарництво тощо, свідчать про низький рівень культури управління та, в результаті, низьку конкурентоспроможність України. Це відображається в найнижчих світових рейтингах і створює негативний імідж країни.

Питання етики та іміджу державних службовців потребують постійного вдосконалення. Мораль державного службовця включає в себе особисту чесність і порядність, а в адміністративній поведінці вимагається дотримання загальних норм, які забороняють використовувати службове становище для особистих корисливих цілей.

В.С. Волков відносить до ознак державного службовця таке: 1) держслужбовець – це фізична особа, яка є громадянином України, не молодша за 18 років, володіє державною мовою та має професійну освіту; 2) він повинен відповідати вимогам законодавства України про державну службу; 3) держслужбовець обіймає оплачувану державну посаду державної служби у порядку, встановленому законом; 4) державному службовцю присвоюється у встановленому законом порядку кваліфікаційний розряд (ранг, чин тощо); 5) діяльність держслужбовця спрямована на виконання державних функцій та вирішення державних завдань в економічносоціальной та адміністративно-політичній сферах; 6) діяльність держслужбовців має, як правило, невиробничий характер; 7) державний службовець приймає присягу на вірність Українському народові та державі [1, с. 284].

Державний службовець - це особа, яка має взаємодію з апаратом (або органом) державного управління у справах служби. Інакше кажучи, державним службовцем є особа, яка надає свої професійні чи технічні послуги в обмін на винагороду (оплату) з метою виконання завдань і функцій, покладених на апарат державного управління. Важливо підкреслити, що ці відносини можуть існувати як у сфері державного, так і у приватному секторі.

Законодавство України розглядає державну службу як важливий інститут для забезпечення участі громадян у процесі управління державними справами. Вона визначається як постійна та професійна діяльність, спрямована на гарантування виконання державними органами їхніх владних повноважень.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну службу», державний службовець зобов'язаний:

- 1) дотримуватися норм Конституції та законів України, а також принципів державної служби та правил етичної поведінки держслужбовця;
- 2) поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина;
- 3) ставитися з повагою до державних символів України [9];
- 4) під час виконання своїх посадових обов'язків обов'язково використовувати державну мову та не допускати заходів, спрямованих на дискримінацію державної мови;
- 5) забезпечувати ефективне виконання завдань та функцій державних (муниципальних) органів у межах наданих йому повноважень;
- 6) професійно та сумлінно виконувати свої службові обов'язки;
- 7) виконувати законні рішення державних органів, накази (розпорядження) та доручення своїх керівників;
- 8) додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;
- 9) постійно вдосконалювати свою організацію службової діяльності та підвищувати рівень професійної компетентності [9];
- 10) зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, іншу інформацію, яка не підлягає розголошенню, що стали йому відомі у зв'язку із виконанням посадових обов'язків тощо.

Підсумуємо, що регулювання поведінки державних службовців на основі цінностей і етики є однією з ключових передумов для досягнення соціальної ефективності держави та одним із важливих напрямків її реформ. Сучасний акцент в державній службі відводиться не лише формальним нормам, але й фундаментальним цінностям.

Для успішної реалізації цього напрямку необхідне серйозне ставлення та уваги з боку вищого керівництва. Проблеми вдосконалення етики державного службовця залишаються актуальними, оскільки вони впливають на ефективність державної служби. Загальний висновок полягає в тому, що питання етики державного службовця є однією з головних проблем у процесі модернізації суспільства.

Список використаних джерел

1. Волков В. С. Державна служба : навч. посіб. Львів : Інтермедія, 2017. 303 с.

Поліщук М. Г.

Міжрегіональна Академія управління персоналом
Дніпровський інститут
к.ю.н., доцент

Черепанова М. Р.

Міжрегіональна Академія управління персоналом
Дніпровський інститут

ПИТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ, ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ ТА ПОСЕРЕДНИЦТВА ПРИ ВИРІШЕННІ СІМЕЙНО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

Розширення способів альтернативного врегулювання спорів, необхідність швидкого та ефективного вирішення сімейно-правових конфліктів актуалізує проблематику впровадження інституту медіації та посередництва. З огляду на претензії щодо довготривалості судових розглядів, нездатності судової системи через владний характер вирішення конкретного сімейного спору сприяти налагодженню взаємовідносин між сторонами конфлікту, медіацію вважають більш ефективною, ніж звернення до суду. Як показує світовий досвід, медіація у цивільному процесі здатна вирішити юридичні конфлікти на основі примирення сторін через посередника, який не є представником публічної влади, не виконує функцій судді та не приймає остаточного рішення. Однак, на вітчизняних наукових теренах залишається дискусійним питання впровадження медіації в національну систему захисту. З одного боку, медіацію розглядають як виключно автономний спосіб вирішення юридичних спорів, який має існувати паралельно з судовим процесом. З іншого боку, мова йде про судову медіацію як невід'ємну частину або стадію процесуальної процедури.

В Україні означеним колом питань займалися такі вчені, як: Л. Андрієвська, Н. Бондаренко-Зелінська, Г. Гаро, А. Дутко, С. Дяченко, С. Йосипенко, І. Ковальчук, Т. Кисельова, Ю. Притика, О. Спектор, Н. Стефанишин, І. Чеховська та інші.

Використання медіації при врегулюванні сімейних конфліктів має достатньо напрацьований досвід у багатьох країнах (зокрема, в Австралії, Австрії, Бельгії, Великій Британії, Іспанії, Італії, Канаді, Франції та США), де зародження та подальше застосування примирливих процедур відбувалося у сфері врегулювання міжособистих конфліктів (спори про спадкування, конфлікти, пов'язані із розірванням шлюбу та ін.). В Україні ж початковий розвиток соціально-правового явища посередництва пов'язаний з врегулюванням економічних конфліктів. Підґрунтям для інституціоналізації практики медіації в Україні стали масштабні промислові страйки, які охопили Донецьку та Луганську області на початку 90-х рр. XX ст.

Лише згодом медіацію почали розглядати як ефективний спосіб вирішення сімейних спорів, наголошуючи на необхідності зміцнення сім'ї як соціального інституту, гармонізації сімейних відносин, збереженню шлюбу, захисту сімейних прав.

Визначення можливостей і способів впровадження посередництва в національну систему захисту прав і свобод людини, встановлення взаємозв'язку з цивільним процесом є надзвичайно актуальним та важливим з точки зору практичного значення. Так, на переконання С. Дяченко, з погляду науки цивільного процесуального права найбільш проблематичною є судова медіація, оскільки запровадження цієї моделі обов'язково призведе до необхідності узгодження її з нормами цивільного судочинства [1, с. 119]. Оскільки принципи організації медіації (здійснюється на основі абсолютної добровільності, конфіденційності, порядок проведення цієї процедури самостійно визначається сторонами медіації) не відповідають принципам цивільного процесуального права (цивільне судочинство підпорядковується вимогам процесуальної форми з

властивою імперативністю, змістовною визначеністю, послідовністю та документальним оформленням процесуальних дій), це стає ключовим аргументом з боку вчених, які категорично заперечують можливість розглядати mediaцію невід'ємною частиною національного цивільного процесу.

Однак, в Канаді та Німеччині mediaція є частиною судочинства: її проводять судді, які пройшли спеціальну підготовку, мають відповідні навички та не відповідають за винесення рішення по справі. Більш того, першу серйозну спробу ініціювати mediaцію в судовій системі України було здійснено завдяки двом проектам, проведеним Європейською Комісією та Радою Європи: «Процедура відбору та призначення суддів, їх підготовки, притягнення до дисциплінарної відповідальності, розподілу справ та альтернативного розв'язання спорів» у 2006-2007 рр. та «Прозорість та ефективність системи правосуддя в Україні» у 2008–2011 рр. В рамках пілотних проектів із судової mediaції було розроблено та використано в судах Донецька, Одеси, Києва, Волинської області різні моделі добровільної судової mediaції, зокрема: добровільна mediaція за участю зовнішніх медіаторів (модель 1) та добровільна mediaція за участю судді-медіатора (модель 2). Особливий інтерес становить саме модель 2, за якою судді проходять серйозну підготовку з фасилітаційної mediaції, основаної на інтересах, та можуть виступати як медіатори, при цьому чітко розділяючи функції судді та медіатора. Якщо суддя вирішує, що справу можна вирішити через mediaцію, він/вона (за обов'язковою згодою сторін) передає її іншому судді-медіатору цього ж суду. Після проведення mediaції в спеціальному приміщенні, незалежно від укладеної чи ні мирової угоди, сторони повертаються до судді-доповідача. Тобто справа проходить процедуру mediaції і вирішення по суті у двох різних суддів.

Серед переваг обов'язкової судової mediaції можна назвати такі: а) швидке зменшення кількості справ, які розглядаються за повною процедурою; б) скорочення загальної тривалості розгляду справ; в) простіше контролювати якість підготовки медіаторів та самої процедури mediaції; г) гарантування правової допомоги та вільного доступу до послуг mediaції малозабезпечених верств населення.

Обов'язкові моделі передбачають спробу застосування mediaції сторонами незалежно від їхнього бажання (але не обов'язок прийти до остаточного вирішення спору). У нашому суспільстві будь-яка обов'язкова вимога сприймається як бюрократична формальність, а в даному випадку ще як перепона на шляху до суду. Вочевидь, сторони просто проігнорують перші інформаційні засідання з mediaції. Це призведе до низького рівня досягнення домовленостей. До того ж вимагає додаткових витрат з державного бюджету.

Маємо констатувати: у зв'язку зі специфічністю, нестабільністю судової системи, їй не вистачило системної зацікавленості щодо підвищення своєї ефективності шляхом запровадження mediaції. Орієнтованою на реформи сьогодні досі залишається лише спільнота медіаторів. На державному рівні зацікавленість в mediaції вибіркова, декларативна і здебільшого зростає через мотиваційні механізми міжнародної спільноти.

Таким чином, в Україні впровадження ідеї обов'язкової судової mediaції не на часі. Більш доцільною є поступова інтеграція добровільної судової mediaції. Так громадяни підвищать ступінь особистої відповідальності та отримають можливість обрати дієвий механізм врегулювання конкретного спору. Як з'ясувалося, інтеграція mediaції до судової системи має стати невід'ємною частиною більш ширшої стратегії розвитку mediaції в Україні, задачами якої є створення законодавчої бази, прийняття закону про mediaцію, внесення змін до процесуальних кодексів, розширення питань взаємовідносин медіаторів із судами, популяризацію mediaції серед широких верств населення, підвищення правової культури.

Список використаних джерел

1. Дяченко С. В., Колокольна Н. С. Запровадження mediaції для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. 2. С. 118–121. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/32.pdf (дата звернення: 13.11.2021).
2. Лепех С. М. Сімейне право України : навч. посіб. Львів : вид. центр ЛНУ імені І. Франка, 2010. 316 с.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 11.08.2023).
5. Постанови Пленуму Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovap/ (дата звернення: 11.08.2023).
6. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=index> (дата звернення: 11.08.2023).
7. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 11.08.2023).

Пужай-Череда Д. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ДО ПРОБЛЕМИ УТОЧНЕННЯ ОБ'ЄКТА ТА БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ РЕНТНОЇ ПЛАТИ ЗА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ

Для України, як і для багатьох інших країн, важливою є проблема збереження та раціонального використання природно-ресурсного потенціалу. Один із шляхів її розв'язання – регулювання процесів природо-користування із застосуванням податкових важелів. Податковий інструментарій дає змогу вилучати частину природно-ресурсної ренти для фінансування потреб відтворення природних ресурсів та наповнення державного бюджету [1].

Платниками рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин – є суб'єкти господарювання, які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спеціальних дозволів на користування надрами в межах конкретних ділянок (пп. 252.1.1, п.252.1, ст. 252 ПК України); землевласники та землекористувачі, крім суб'єктів підприємництва, які відносяться до фермерських господарств, що провадять господарську діяльність з видобування підземних вод на підставі

дозволів на спеціальне водокористування (п. 252.1.4, п.252.1, ст. 252 ПК України); землевласники та землекористувачі, окрім фермерських господарств, що видобувають прісні підземні води із застосуванням електричних пристроїв у обсязі понад 13 кубічних метрів на особу в місяць (пп. 252.1.5, п.252.1, ст. 252 ПК України) [2].

Об'єктом оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування корисних копалин по кожній наданій у користування ділянці надр, – є: обсяг товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини, що є результатом господарської діяльності з видобування корисних копалин з надр на території України, її континентального шельфу і виключної економічної зони, у тому числі обсяг мінеральної сировини, що утворюється в результаті виконання первинної переробки (пп. 252.3.1, п. 252.3, ст. 253 ПК України); з видобування корисних копалин з відходів (втрат, хвостів тощо) гірничого виробництва (пп. 252.3.2, п. 252.3, ст. 253 ПК України) [2].

На відміну від інших податків, рентна плата прив'язана до вартості видобутих корисних копалин, що реалізуються суб'єктами господарювання, яким видано спеціальний дозвіл на користування надрами. Виникає головне питання: на яку базу нараховується плата і за якою ставкою. Визначення бази оподаткування – є надзвичайно важливим питанням. Адже, бізнес прагне зменшити базу і ставку, щоб отримати більший прибуток. Держава навпаки – збільшити надходження до бюджету шляхом збільшення бази оподаткування та підвищення ставки. Але принциповим питанням – стимулювання виробництва, впровадження інноваційних технологій, збереження робочих місць та конкурентоспроможність підприємств на світовому ринку [3].

Відповідно до п. 252.7, ст. 252 ПК України, вартість відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) обчислюється платником для кожної ділянки надр на базових умовах поставки: або за фактичними цінами реалізації видобутої корисної копалини, або за розрахунковою вартістю, – за більшою з таких величин [2]. Проте, ця норма створює можливості суб'єктів господарювання для маніпулювання, і приводом для такого маніпулювання – є відсутність чіткої норми стосовно визначення змісту «корисні копалини» для цілей оподаткування. У Гірничому законі України вказано, що корисними копалинами – є природні мінеральні речовини, які можуть використовуватися безпосередньо або після їх обробки [4].

У Малій гірничій енциклопедії уточнюється, що корисними копалинами – є мінеральні утворення земної кори, хімічний склад та фізичні властивості яких дають змогу ефективно використовувати їх у сфері матеріального виробництва. Тобто, ті, які за сучасного рівня розвитку техніки можна з достатньою ефективністю використовувати у господарстві безпосередньо або після попередньої обробки [5, с. 573]. Проте, при визначенні об'єкта та бази оподаткування законодавець завжди ставить у дужках після слова «корисні копалини» (мінеральна сировина).

Відповідно до української пунктуації круглі дужки застосовують для уточнення попереднього слова [6]. Тобто, можна зробити висновки, що законодавець уточнює поняття «корисні копалини» під якими розуміє «мінеральна сировина», але у Гірничому законі України, вказано, що це «природні мінеральні речовини».

Отже, для уникнення непорозуміння під час визначення об'єкта та бази оподаткування рентної плати за користування надрами доцільно внести зміни до ПК України узгодив його з нормами Гірничого закону України, зокрема прибрати фразу «мінеральна сировина» як уточнення поняття корисних копалин.

Список використаних джерел

1. Соколовська А. М., Унігівський Л. М., Башко В. Й. Потенціал рентних платежів за видобуток корисних копалин в Україні. Київ : ДННУ «Акад. фін. управ. ління», 2013. 228 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=11 (дата звернення: 22.08.2023).
2. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями) : Закон від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 22.08.2023).
3. Безкомпромісне питання ренти. Чому підвищення ренти за надрокористування є вимогою ринку, а не спробою тиску на металургів. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/5/681191/> (дата звернення: 14.08.2023).
4. Гірничий закон України : Закон від 06.10.1999 р. № 1127-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14#Text> (дата звернення: 11.08.2023).
5. Мала гірнича енциклопедія / за ред. В. С. Білецького. Донецьк : Донбас, 2004. Т. 1. 640 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://shron1.chtyvo.org.ua/Biletskyi_Vo-lodymyr/Mala_hirnycha_entsyklopediia_Tom_1.pdf? (дата звернення: 11.08.2023).
6. Словник української мови. URL: https://slovnuk.ua/pravopys.php?prav_par=163 (дата звернення: 11.08.2023).

Рак С. Ю.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союз [1, с. 274]. Правові принципи традиційно є одними із найважливіших питань в юридичній науці, які потребують глибокого дослідження та вивчення, не виключенням є і правові принципи оперативно-розшукової діяльності. Знання цих принципів, їх дотримання та реалізація утворюють основу для практичної діяльності підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю.

Принцип характеризується як основа, початок того чи іншого суспільного явища у певній частині галузі права або виду діяльності, це так би мовити правила, з яких немає виключень. Одним із найважливіших принципів в оперативно-розшуковій діяльності є принцип «законності».

Шевчук О. Ю. в своїй роботі зазначає, що у вітчизняній літературі в одному випадку термін «законність» висвітлюється як «метод управління державою і суспільством по точному і неухильному виконанню і дотриманню законів та інших підзаконних актів», в іншому випадку «законність» характеризується як «режим діяльності всіх державних органів, громадських об'єднань і громадян щодо точного і неухильного дотримання законодавства», в третьому випадку «законність отожднюється з правопорядком» [2, с. 292].

На думку Шапірко П. М., принцип «законності» передбачає «наявність законодавчої (а не тільки підзаконної) основи оперативно-розшукової діяльності, заборону проведення оперативно-розшукової діяльності для досягнення незаконних цілей, обов'язковість дотримання законних підстав порядку ведення оперативно-розшукових справ, виконання негласних (розшукових) дій, дотримання правового режиму добування, перевірки та використання оперативно-розшукової інформації» [3, с. 221].

Лавський В. П. зазначає: «Принцип законності в оперативно-розшуковій діяльності реалізується шляхом здійснення відомчого та судового контролю і прокурорського нагляду» [4, с. 172].

Шевчук О. Ю. досліджуючи питання реалізації принципу «законності» оперативно-розшукової діяльності в умовах сучасної правової держави, в своїй роботі вказує: «Проблема забезпечення законності має вираз у двох площинах: по-перше, сама професійна діяльність органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, по попередженню, розкриттю і розслідуванню злочинів направлена на забезпечення суворого і неухильного дотримання, виконання громадянами, посадовими особами, організаціями і установами норм права, охороняючи суспільство від злочинних посягань, що представляє собою головну мету їхнього функціонування; по-друге, забезпечення законності в діяльності самих правоохоронних органів, що є засобом досягнення цілей їх функціонування» [2, с. 293].

Отже, підсумовуючи все вище наведене, варто зазначити, що принцип «законності» полягає у тому, що посадові особи підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, державні органи, юридичні особи та громадяни, суб'єкти оперативно-розшукових правовідносин зобов'язані неухильно дотримуватися вимог законодавства та інших правових актів, які стосуються оперативно-розшукової діяльності в точності до їх змісту.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 08.07.2023).
2. Шевчук О. Ю. Реалізація принципу законності ОРД в умовах сучасної правової держави. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. № 19. С. 292–299.
3. Шапірко П. М. Система принципів оперативно-розшукової діяльності: теоретичні проблеми. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (2). С. 217–222.
4. Лавський В. П. Дотримання принципів оперативно-розшукової діяльності при проведенні оперативно-технічних заходів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2014. № 7. С. 167–174.

Рукіна Д. О.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАПРЯМКУ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274]. Стаття 111-1 Кримінального кодексу України є неабияк актуальною у наш час з огляду на те, що це положення є новим для вітчизняної практики, виникають питання щодо оперативно-розшукових заходів протидії такому злочину, як колабораційна діяльність.

При виявленні ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, керівником оперативного підрозділу направляються виявлені матеріали до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України.

Якщо у провадженні слідчого підрозділу оперативно-розшукової справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, керівником оперативного підрозділу формується звернення у письмовій формі до керівника органу досудового розслідування про закріплення слідчого задля методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу [2, с. 434]. При цьому такі оперативні підрозділи можуть отримувати відповідну інформацію від негласних працівників в ході оперативного пошуку. Зауважимо, що такі підстави зазвичай містяться у повідомленнях громадян, заявах, засобах масової інформації, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів у запитих і повідомленнях правоохоронних органів інших держав тощо.

Відзначимо, що виявленню та документуванню колабораційної діяльності, підлягають фактичні дані, які вказують на злочинні дії, а саме: подія, причетність, обставини, місце знярядь/предмета вчинення злочину. Водночас документування протиправних дій здійснюється у трьох напрямках: виявлення потенційних свідків у кримінальному провадженні за фактом змови; виявлення предметів і документів, що мають доказове значення у кримінальному провадженні; фіксація дій з метою подальшого використання фактичних даних, отриманих під час встановлення обставин розслідування за фактом змови [2, с. 43].

Щодо уповноважених осіб то документування фактів колабораційної діяльності може здійснювати: працівники оперативних підрозділів і під час виконання доручень слідчого, прокурора на проведення НСРД

у межах кримінального провадження. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого чи прокурора, оперативний працівник організовує та забезпечує, здійснює збір, узагальнення та аналіз отриманих результатів відповідно до положень КПК України [3, с.434].

Таким чином, у зв'язку з тим, що диспозиція статті 111-1 КК України передбачає широкий перелік діянь, організація тактики оперативно-розшукового документування колабораційної діяльності, перелік сил і засобів, які залучаються для виконання конкретних завдань мають свою специфіку.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 28.10.2023).

2. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2-х т.* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 19 травня 2023 р. Одеса : Юридика, 2023. Т. 2. С. 432–435.

3. Єгоров С. О. Деякі правові аспекти відповідальності за колабораційну діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 липня 2022 р. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 41–44.

Сарана В. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нові реалії сьогодення, в яких знаходиться Україна у зв'язку із здобуттям статусу кандидата на вступ до Європейського союзу та подальшого євроінтеграційного курсу зумовлює низьку зобов'язань України, головним з яких є перезапуск правової бази для гармонізації з законодавством Європейського союзу [1, с. 274]. На сучасному етапі привертають підвищену увагу переосмислення прав, свобод людини і громадянина, та перехід від тоталітарного минулого до оновленого законодавства, проголошення міжнародних стандартів в галузі прав людини.

Насамперед слід зауважити, що права й свободи людини захищені Конституцією України і не мають обмежуватися, тому Основний Закон закріплює такі гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності: підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист; засуджений користується всіма правами людини й громадянина, за винятком обмежень, які визначаються законом і встановлюються вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину [2, с. 249].

Щодо обмеження прав громадян в оперативно-розшуковій діяльності, положення Конституції України конкретизуються в галузевому законодавстві. Так, Верховний Суд України оприлюднив постанову «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» [3]. Цією постановою обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина допускається лише за вмотивованим рішенням суду і мають винятковий та тимчасовий характер. З огляду на це, ми маємо досить різноманітні погляди на оприлюднення постанови, адже вона має на меті запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, але з іншого боку введення таких обмежень уможливорює виходу оперативно-розшукової діяльності за межі судового контролю.

Важливо зазначити, що обмежувати права і свободи людини і громадянина можуть лише ті підрозділи, які займаються оперативно-розшуковою діяльністю та їх дії закріплені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Керівник оперативного підрозділу або його заступник вносять на розгляд до суду подання про отримання дозволу, погоджене у визначених випадках прокурором. Разом з тим, проведення оперативно-розшукових заходів зумовлює завдання шкоди особам, щодо яких вони здійснюються, бо нерідко виникають ситуації, коли захід було проведено з дотриманням законних вимог, але на етапі виконання з'ясувалося, що винність особи не доведено. В такому випадку, як зазначає Слива Ю.М., особа може стверджувати, що її конституційні права порушено і вимагати відшкодування збитків [4, с. 162].

Права і свободи людини і громадянина закріплені також на міжнародному рівні. Так, Європейська конвенція у ст. 8 зазначає: «Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла та до таємниці кореспонденції». Аналізуючи міжнародні нормативно-правові акти, дія яких поширюється на законодавство України, можна виокремити, що оперативно-розшукові заходи можуть здійснюватися лише за чіткими вимогами та повинні бути визначені цілі обмеження.

Список використаних джерел

1. Ісланкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регламентації. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 07.11.2023).

2. Шапірко П. Права людини в оперативно-розшуковій діяльності: теоретичні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 2. С. 248–249.

3. Про тимчасове обмеження конституційних прав – Українська Гельсінська спілка з прав людини. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/2008/07/pro-tymchasove-obmezheniya-konstytutsijnyh-prav/> (дата звернення: 06.10.2023).

4. Слива Ю. Судовий контроль за додержанням законів при проведенні оперативно-розшукової діяльності органами НПУ: нормативно-правовий аспект. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : зб. наук. пр., матер. конф. Київ, 2018. С. 162.

Сірий С. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н, доцент Серета Д. М.

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний процес формування громадянського суспільства та правової держави пов'язаний з утвердженням пріоритетності особистості, існуванням відповідного конституційного механізму захисту прав і свобод людини та громадянина. Досягнення цієї мети неможливе без належного функціонування такого інституту громадянського суспільства, як адвокатура, яка є ключовою правозахисною установою. Надзвичайна важливість функціонального навантаження адвокатури вимагає від адвокатів дотримання високих етичних стандартів поведінки. Тому одним із завдань сучасної адвокатури є прагнення до вдосконалення якості наданої кваліфікованої юридичної допомоги з метою підвищення правової захищеності громадян і реалізації їх конституційних прав.

Адвокатура є одним з інститутів демократичного суспільства, оскільки виконує найважливішу громадянську функцію – захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Адвокатура, як незалежна громадська організація, певною мірою покликана виконувати роль гаранта в дотриманні суб'єктивних прав громадян і організацій.

Правовий статус адвоката – це правовий статус особи, який характеризується наявністю прав та обов'язків, встановлених і гарантованих чинним законодавством, необхідних і достатніх для здійснення цією особою адвокатської діяльності. Правовий статус адвоката включає такі обов'язкові елементи: права адвоката, обов'язки адвоката, способи здійснення прав і обов'язків (ці три елементи становлять повноваження адвоката); гарантії безпеки адвоката; гарантії незалежності адвоката; гарантії імунітету адвоката, а також відповідальності адвоката.

Загальний статус особи, яка є адвокатом, відповідає правовому статусу фізичної особи; спеціальний статус такої особи складається з усіх професійних прав, обов'язків та інших елементів статусу; індивідуальний правовий статус адвоката відповідає його правовій позиції під час надання їм конкретних видів професійної правничої допомоги. Індивідуальний статус адвоката характеризується можливістю відокремлення процесуальної та непроцесуальної форми діяльності адвоката з надання правової допомоги при збереженні професійного статусу адвоката.

Норми українського законодавства фактично наділяють адвоката всією сукупністю прав свого клієнта, ототожнюють права захисника з правами його клієнта. Індивідуальний правовий статус адвоката забезпечується сукупністю професійних прав. Одночасно процесуальними кодексами закріплено положення, відповідно до яких адвокат наділяється правами свого клієнта. Сукупність професійних прав адвоката та механізму їх реалізації забезпечує нормативний базис і практичні можливості надання ним професійної правничої допомоги на засадах абсолютної незалежності.

Юридична відповідальність як структурний елемент правового статусу адвоката полягає в застосуванні відносно адвоката відповідних примусових заходів за вже вчинене правопорушення та в усвідомленні ним своєї відповідальності за належне виконання обов'язків щодо надання правової допомоги особам на професійній основі.

У 2016 році адвокатура в Україні набула статусу конституційного інституту в процесі конституційної реформи правосуддя. В основі правового регулювання адвокатської професії в Україні лежать європейські стандарти. Вони закладені як у принципи системи самоврядування, так і в механізми захисту права і гарантій адвокатської діяльності. Важливим стандартом незалежності адвокатури є те, що професійна організація адвокатури виступає єдиним представником професії у відносинах з державою та перед суспільством. Одним із найважливіших напрямів удосконалення інституту адвокатури є забезпечення конкретизації підстав, процедур притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та порядку оскарження рішення про притягнення до такої відповідальності

Соломенний Д. А.

Класичний приватний університет
аспірант

НОРМАТИВНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖИТЛОВИЙ ФОНД»

Житлово-комунальне господарство включає в себе найбільш крупні підсистеми, які представлені:

- житловим фондом;
- видами економічної діяльності з надання комунальних послуг населенню та суб'єктам господарювання (електро-, тепло-, газо-, водопостачання і водовідведення, обслуговування ліфтового господарства і систем внутрішньобудинкових комунікацій), узгодженими за виробничими циклами і, водночас, доволі автономними за організаційно-економічними механізмами функціонування;
- підприємствами та організаціями, задіяними у сфері благоустрою та утриманні в прийнятному експлуатаційному стані житлового фонду, нежитлових будівель і споруд (цивільної та промислової забудови), їх прибудинкових територій, населених пунктів і систем розселення в цілому [1].

Відповідно до ст. 4 Житлового кодексу України (далі – ЖК України) житловий фонд включає: жилі будинки і жилі приміщення, що належать державі (державний житловий фонд); жилі будинки і жилі приміщення, що належать іншим суб'єктам господарювання, а також громадським об'єднанням (громадський житловий фонд); жилі будинки, що належать житлово-будівельним кооперативам (фонд житлово-будівельних кооперативів); жилі будинки, квартири, що належать громадянам на праві приватної власності (приватний житловий фонд); квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні жилі будинки, а також жилі приміщення усіх форм власності, що надаються громадянам, які відповідно до закону потребують соціального захисту (житловий фонд соціального призначення) [2].

До житлового фонду входить державний житловий фонд, громадський житловий фонд, фонд житлово-будівельних кооперативів, приватний житловий фонд, житловий фонд соціального призначення.

До житла з житлового фонду соціального призначення належать:

- квартири в багатоквартирних жилих будинках, садибні жилі будинки, які надаються громадянам у порядку черги на одержання соціального житла;
- жилі приміщення у соціальних гуртожитках, які надаються громадянам на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання (ст. 3 Закону [3]).

Особливістю соціального житла є те, що воно не підлягає піднайму, бронюванню, приватизації, продажу, даруванню, викупу та заставі.

Також, науковці виділяють поняття «спеціалізований житловий фонд». До жилих приміщень спеціалізованого житлового фонду належать: 1) службові жилі приміщення; 2) житло в гуртожитках; 3) житло в будинках маневреного житлового фонду; 4) жилі приміщення із фонду тимчасового проживання біженців [4].

Наймач жилого приміщення спеціалізованого житлового фонду і члени його сім'ї користуються службовими приміщеннями відповідно до правил про договір найму жилого приміщення, за такими винятками, коли:

– наймачі спеціалізованих житлових приміщень не мають права бронювати жиле приміщення, міняти його, в тому числі з наймачем іншого жилого приміщення;

– не мають права змінювати договір найму жилого приміщення;

– при проведенні капітального ремонту їм не надається у постійне користування інше благоустроєне жиле приміщення, хоча може бути надане інше спеціалізоване приміщення.

Оскільки спеціалізоване жиле приміщення надається особі на всіх членів сім'ї, які проживають разом із ним, а також на дружину (чоловіка), і неповнолітніх дітей, наймач жилого приміщення вправі проживати в ньому разом з членами своєї сім'ї [4].

До житлового фонду спеціального призначення належать:

– службове житло;

– гуртожитки для проживання самотніх громадян (жилі кімнати для спільного користування кількох осіб, які не перебувають у родинних зв'язках);

– гуртожитки для проживання сімей (житло, що складається з однієї або кількох кімнат і перебуває у користуванні окремої сім'ї);

– будинки (квартири) маневреного житлового фонду;

– будинки-інтернати для інвалідів, ветеранів, самотніх громадян похилого віку;

– готелі-притулки. Готелі-притулки призначені для тимчасового проживання громадян, які потерпіли від стихійного лиха або іншої екстремальної ситуації, а також для розміщення біженців. Готелі-притулки створюються у разі виникнення надзвичайної ситуації на базі існуючих готелів, гуртожитків, баз відпочинку, пансіонатів та інших приміщень, що можуть бути пристосовані для тимчасового проживання громадян [2].

Отже, житловий фонд в себе включає окрім вище наведених ще й житловий фонд спеціального призначення, який на сьогодні, в період проведення бойових дій на території України стає дуже затребуваним, тому як велика кількість людей залишилася без власного житла та потребує виділення приміщень для тимчасового перебування.

Список використаних джерел

1. Богуш Л. Г. Житлово-комунальне господарство України: напрями та проблеми реформування і розвитку. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?Op=1&z=2649> (дата звернення: 24.07.2023).

2. Житловий кодекс України : Закон від 30.06.1983 р. № 5464-Х. *Верховна Рада Української РСР*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text> (дата звернення: 24.07.2023).

3. Про житловий фонд соціального призначення : Закон від 12.01.2006 р. № 3334-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text> (дата звернення: 24.07.2023).

4. Житлове право України : навч. посіб. для підготовки до іспитів. Київ : Центр навчальної літератури. Київ, 2017. 250 с.

Стоєва Т. І.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення захисту та дотримання прав людини є пріоритетним завданням держави, особливо у зв'язку з функціонуванням воєнного стану. Порядок забезпечення прав людини є важливим питанням під час здійснення оперативно-розшукових дій. З огляду на це, можна виділити недосліджену теоретичну та практичну характеристику щодо прав людини в оперативно-розшуковій діяльності, особливо зараз, в умовах воєнного стану, що зумовило мету цієї роботи.

Якщо розкривати питання обраної тематики слід розпочати з того, що належне функціонування оперативно-розшукової діяльності залежить насамперед від їх правового регулювання. Для національного законодавства України правовою основою діяльності оперативних підрозділів є Конституція України. Зокрема, стаття 64 Конституції України визначає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Конституційні права людини дозволено обмежувати права, однак тільки у випадках, прямо передбачених Конституцією України.

Положення Конституції України щодо обмеження прав людини у сфері оперативно-розшукової діяльності знаходять конкретизацію в інших нормативно-правових актах. Так, наприклад, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» у статті 9 встановлює, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності

не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді [2].

Слід відмітити, що забезпечення дотримання прав людини під час здійснення оперативно-розшукової діяльності закріплені також міжнародно-правовими актами, які визнані Україною. Зокрема, це: Загальна декларація прав людини [3]; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [4] та інші міжнародні нормативно-правові акти. А тому, враховуючи ці міжнародно-правові акти містять норми щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності, що слугують певним фундаментом для забезпечення гарантій законності та забезпечення прав під час оперативно-розшукової діяльності.

Отже, забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності обумовлено необхідністю більш розширеного аналізування та вирішення у відповідність до вимог та реалій сьогодення. Встановлено, що оперативно-розшукова діяльність може здійснювати порушення права людини, але виключно на суворому дотриманні законодавчими нормами. А, отже, головним завданням при здійсненні оперативно-розшукової діяльності є питання забезпечення прав людини, особливо зараз, коли в державі регулює режим воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996 № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4348> (дата звернення: 09.10.2023).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 09.10.2023)

3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 09.10.2023).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод ратифіковано Законом від 17.07.97 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 09.10.2023).

5. Іспанкін С. М. Відсторонення від посади: міжнародний досвід. *Регаментатії. Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 271–274. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2022/4/51.pdf> (дата звернення: 09.10.2023).

Ткаченко Є. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Середа Д. М.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Господарсько-торгівельна діяльність – це самостійний вид діяльності, спрямованої на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, що здійснюють суб'єкти господарювання незалежно від форм власності за плату на професійних засадах. Класифікація форм господарської-торгівельної діяльності відбувається шляхом виокремлення основних і допоміжних, де основні ті, за допомогою яких здійснюється безпосередньо реалізація продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а допоміжні ті, які допомагають реалізовувати продукцію.

Господарська діяльність в особливий період є окремим спеціальним режимом господарювання, який здійснюється органами державної влади, військовим командуванням, військовими адміністраціями іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями під час мобілізації (крім цільової), у період дії воєнного стану та/або воєнного часу, та частково у відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Господарська діяльність в умовах спеціального режиму господарювання регулюється загальним законодавством з урахуванням особливостей, установлених спеціальним законодавством. У чинних нормативних документах завдання суб'єктів господарювання і державних органів в умовах спеціального періоду встановлено за окремими періодами: безпосередньо під час мобілізації, потім окремо в умовах воєнного стану та у воєнний час, і окремо у відбудовний період після закінчення воєнних дій. Вважаємо такий підхід не ефективним, оскільки, особливий період є цілісний та взаємоузгоджений державний захід, єдині мета та задачі якого повинні бути нормативно визначені.

Наразі діє нова редакція Господарського кодексу України у редакції від 08.10.2023, що підтверджує свідомий і динамічний рух держави у напрямі формуванні та адаптації нормативно-правового забезпечення господарської діяльності відповідно до викликів воєнного часу. Разом з тим, Цивільний кодекс України також містить норми права, які регулюють господарсько-торгівельну діяльність, але ряд норм Цивільного кодексу України не узгоджено з нормами Господарського кодексу України. Напрямом удосконалення господарського законодавства є узгодження норм Господарського і Цивільного кодексів України щодо окремих договорів, які опосередковують господарсько-торгівельну діяльність з урахуванням пріоритету норм Господарського кодексу.

Вважається доцільним удосконалення законодавства щодо регулювання господарсько-торгівельної діяльності з урахуванням потреб практики, позицій провідних науковців з цього приводу та останніх світових тенденцій шляхом розробки спеціальних норм права, які регулюють господарську діяльність в умовах особового стану. Реалізація запропонованих висновків надасть можливість належним чином вдосконалити правове регулювання господарської діяльності та упорядкує зміст господарських відносин в особливий період, що підвищить рівень обороноздатності держави.

На сьогодні життєво важливого значення для українського народу набули питання оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. На сучасному етапі Україна переживає складний процес формування нового господарського правопорядку, якому притаманні, з одного боку, стрімкий розвиток економічних правовідносин, з іншого – наявність певних проблем у законодавчій та

правозастосовчій практиці при вирішенні питань правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану. Важливою є перебудова економічної системи з урахуванням викликів сьогодення. Зараз важливо врахувати досвід міжнародної спільноти, а також вибудувати власну правову модель здійснення господарської діяльності.

Ходак К. Р.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.ю.н., доцент Гамбург І. А.

ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ «PROZORRO.ПРОДАЖІ»: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

На сучасному етапі загальної інформатизації, комп'ютеризації та цифровізації держава повинна крокувати попереду всіх процесів, зокрема і у питаннях оренди державного майна. Тому у 2019 р. зазнало змін законодавство, що регулює ці відносини. З 01.02.2020 р. в Україні набрав чинності Закон України «Про оренду державного та комунального майна», а 03.06.2020 р. Кабінет Міністрів України ухвалив Порядок передачі в оренду державного та комунального майна, необхідний для імплементації нового Закону. Завдяки цьому стартувала нова система здавання державних приміщень в оренду через аукціони. Новим законодавством передбачено, що вся інформація про майно, яке планується передати в оренду, має бути відкритою, а всі договори оренди мають бути опубліковані в електронній торговій системі «ProZorro.Продажі».

Передача в оренду державного та комунального майна здійснюється через Електронну торгову систему (ЕТС), яка є дворівневою: 1 рівень – центральна база даних (ЦБД), де акумулюються всі об'єкти, що підлягають передачі в оренду; 2 рівень – це електронні майданчики, які підключені до системи ProZorro.Продажі (з одного боку, співпрацюють з організаторами торгів (державними чи приватними замовниками) та, з іншого боку – з учасниками аукціонів). Адміністратор системи є відповідальним за забезпечення функціонування ЕТС та зацікавлений в тому, щоб аукціон пройшов справедливо і прозоро. Всі органи державної влади та місцевого самоврядування публікують інформацію в ЦБД, і вона відображається на всіх підключених майданчиках. Тому, коли особа обирає один електронний майданчик, вона може побачити на ньому всі об'єкти оренди, що містяться в ЦБД та на інших електронних майданчиках. ЕТС забезпечує всім особам, пов'язаним з проведенням аукціону, можливість створення, розміщення, оприлюднення та обміну інформацією і документами в електронному вигляді, необхідними для проведення аукціону в електронній формі. При цьому, орендодавці та інші учасники аукціонів взаємодіють з ЕТС виключно через електронні майданчики, які підключені до системи ProZorro.Продажі. Електронні майданчики забезпечують їм доступ до сервісів електронної системи. Також майданчики надають консультативну підтримку орендодавцю та орендарям, допомагають зареєструватись в системі, правильно оголосити інформацію про торги та взяти участь в торгах.

З іншого боку, законодавець розподілив «переліки» майна на переліки першого та другого типів. У перелік 1 типу включаються об'єкти, що будуть передаватися в оренду за результатами проведення аукціону. Право орендувати отримує той потенційний орендар, який запропонує найвищий розмір орендної плати на аукціоні. У перелік 2 типу включаються об'єкти, які будуть передаватися в оренду без проведення аукціону. Право отримання майна в оренду без проведення аукціону мають бюджетні організації та «пільговики» (детальний перелік таких орендарів зазначений в ч. 1 та 2 ст. 15 Закону).

Проте, таке розподілення має небезпеку, що «пільгові» категорії будуть зловживати своїми можливостями. З іншого боку, балансоутримувач може зловживати своїми повноваженнями і відмовити орендарю у внесенні майна до другого переліку. Адже розгляд заяв входить в його обов'язки. Існує перелік підстав для відмови включення об'єкта до певного переліку, але деякі з них нечітко сформульовані, що говорить про можливість зловживання.

Отже, необхідно провести аналіз даної ситуації на практиці і у випадку знайдених недоліків запропонувати зміни до законодавства для вирішення проблеми. В подальшому це допоможе викоренню будь-якої корупції, створенню чесної конкуренції та посприє безперешкодному громадському нагляду за використанням державного майна.

Швець Н. К.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
наук. кер. – старший викладач Ісланкін С. М.

ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Принципи оперативно-розшукової діяльності мають велике значення для регулювання правових відносин, для практики ведення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами. На законодавчому рівні положеннями ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплені основні принципи оперативно-розшукової діяльності: верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини [1].

Зараз на фоні коли світу як ніколи потрібен мир, потрібна спільна боротьба з міжнародним тероризмом, торгівлею людьми, незаконною торгівлею зброєю та інші, які становлять небезпеку як для країн так і для людей, потребує співпраці правоохоронних органів. До напрямів реалізації євроінтеграції ОРД відноситься: співробітництво українських правоохоронних органів з їх міжнародними колегами, вдосконалення законодавства до рівня країн НАТО, проте співробітництво України та інших країн повинно відповідати як міжнародному, так і національному законодавству.

Правовою основою міжнародного співробітництва у сфері кримінальної та оперативно-розшукової діяльності є міжнародні угоди (двосторонні та багатосторонні) - договори, конвенції, угоди та домовленості,

міжурядові угоди з окремих питань, які стосуються взаємодії в боротьбі зі злочинністю; міжвідомчі договори (угоди); національне законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги; неписані норми (звичаї) міжнародного права (міжнародна звичаєвість, взаємність і ін.) [2, с. 77].

Стаття 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає міжнароднеспівробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності: «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені у статті 5 цього Закону, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [1].

Принципи ОРД на міжнародному рівні поділяються на конституційні принципи, загальні принципи та спеціальні принципи, які дуже схожі на українське законодавство. Конституційні принципи наголошують на забезпеченні прав і свобод людини та повазі її гідності. Загальні принципи регулюють законність, верховенство права та адекватність превентивних заходів щодо потенційних загроз. Спеціальні поєднують гласні та негласні методи діяльності.

Міжнародне співробітництво між країнами перебуває в процесі постійного самовдосконалення і може закономірно видозмінюватися та набувати нових форм. У випадках, коли за допомогою міжнародної правової допомоги отримані ефективні слідчі матеріали, необхідно вдосконалити законодавчу та нормативну базу щодо їх участі у кримінальному провадженні. Удосконалення методів збору інформації про операції на міжнародному рівні з метою розкриття діяльності та структур організованих злочинних угруповань та перехоплення відповідної протиправної інформації. Необхідно створити механізми захисту потерпілих і свідків, забезпечити вилучення незаконних доходів, сприяти конфіскації незаконних доходів і відшкодування збитків, завданих злочинами.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України станом на 19.08.2019 р. № 3412-17. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.10.2023).
2. Антонов К. В., Вишня О. В., Сачко О. В., Халімон С.І. Правові засади оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / за ред. І. Г. Богатирьова. Харків, 2009.

Шерстюк Є. М.

Класичний приватний університет
аспірант

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Дорожній рух – процес руху по дорогах транспортних засобів та учасників дорожнього руху, сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі переміщення людей і вантажів за допомогою транспортних засобів або без таких у межах дороги [1].

Учасником дорожнього руху – є особа, яка бере безпосередню участь у процесі руху на дорозі як пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист, а також особа, яка рухається в кріслі колісному [2].

Відповідно до Постанови КМУ «Про Правила дорожнього руху» в Україні встановлено правосторонній рух транспортних засобів.

У Постанові КМУ зазначено, що: «... учасники дорожнього руху зобов'язані знати й неухильно виконувати Правила дорожнього руху, бути взаємно ввічливими. Дії або бездіяльність учасників дорожнього руху та інших осіб не повинні створювати небезпеку чи перешкоду для руху, загрожувати життю або здоров'ю громадян, завдавати матеріальних збитків» [2].

Склади правопорушень у цій сфері закріплені у ст. 121, 121-1, 121-2, 121-3, 122, 122-2, 122-4, 122-5, 123, 124, 124-1, 125, 126, 127, 127-1, 127-2, 127-3, 128, 128-1, 129, 130, 132-1, 133, 133-1, 139 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

У більшості випадків порушення правил дорожнього руху, за які настає адміністративна відповідальність, мають формальний склад, і для накладення санкції достатньо встановлення факту порушення правил, норм і стандартів щодо безпеки руху та експлуатації транспорту. Як і для інших правопорушень з формальним складом, встановлення причинно-наслідкового зв'язку між правопорушенням та настанням чи можливим настанням шкідливих наслідків є необов'язковим [3].

Причинний зв'язок у більшості випадків проходить через свідомість людей, визнаючи при цьому мотиви їх поведінки, спрямовані на досягнення певної мети. Більшість же адміністративних правопорушень характеризується недодержанням різноманітних правил, коли в протиправному діянні присутній склад правопорушення незалежно від настання шкідливих наслідків. Шкідливі наслідки в правопорушеннях з формальним складом хоча і можуть наставати, але лежать поза межами їх юридичного складу і на кваліфікацію проступку майже не впливають [4, с. 95-96].

У сфері безпеки дорожнього руху правопорушеннями з формальними складами є: порушення водіями правил експлуатації транспортних засобів, правил користування ременями безпеки або мотошоломами (ст. 121 КУпАП); невиконання водіями вимог про зупинку (ст. 122-2 КУпАП) тощо.

Наслідки після скоєння правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху характеризуються пораненням людей, матеріальним збитком від пошкоджень транспортних засобів, вантажів, дорожніх та інших споруд, виплатою допомоги з інвалідності або тимчасової непрацездатності потерпілим при ДТП та інше [5, с.112].

Поняття дорожньо-транспортної пригоди міститься у п.1.10 Правил дорожнього руху, і трактується як подія, що сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули або поранені люди чи завдані матеріальні збитки [2].

Об'єктивну сторону адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху складають протиправні діяння, що полягають у порушенні правил, що забезпечують безпечне функціонування транспортних засобів. Адміністративно-протиправні дії, будучи активною формою зовнішнього прояву протиправної поведінки суб'єкта, обов'язково характеризується рисами свідомості [5, с.109-110].

Протиправне діяння як основна ознака об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення може проявлятися у формі дії або бездіяльності. Дія – це активна форма поведінки особи. Переважна більшість проступків вчиняється за допомогою відповідних активних дій. Бездіяльність – це пасивна поведінка, невиконання відповідних обов'язків, що покладаються на особу відповідними правовими актами [5, с.109-110]. Прикладом такої бездіяльності може бути: «невиконання водіями вимог про зупинку» (ст. 122-2 КУпАП); «ненадання транспортних засобів поліцейським та медичним працівникам, а також ненадання військових транспортних засобів посадовим особам Військової служби правопорядку у Збройних Силах України» (ст. 124-1 КУпАП).

Список використаних джерел

1. Конвенція про дорожній Рух (Відень, 08.11.1968 р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_041#Text (дата звернення: 27.10.2023).
2. Про Правила дорожнього руху : Постанова від 10.10.2001 р. № 1306. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#top> (дата звернення: 25.10.2023).
3. Відповідальність за порушення правил дорожнього руху. URL: <https://volnova.ua-ptu.org.ua/news/08-58-55-16-10-2020/> (дата звернення: 21.10.2023).
4. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 216 с.
5. Коллер Ю. С., Собакарь А. О. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху : монографія. Київ : МП Леся, 2015. 204 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/572/1/>.pdf (дата звернення: 24.10.2023).

МЕХАНІЗМИ І ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ Й ЇХ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ ТА СВІТІ

НОВІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ, ПІДПРИЄМСТВАХ ТА УСТАНОВАХ

Андрейцов А. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНИМ ОБ'ЄКТОМ В УКРАЇНІ

Управління культурним об'єктом, що включає три напрямки, є теоретичним і інформаційним забезпеченням його діяльності; розробити програму дій і плани і підтримати позитивні культурні тенденції серед споживачів культурних послуг.

З огляду на тенденції до децентралізації управління культурною політикою, передача значної частини прав і повноважень на місцях, в регіонах, основний процес планування розвитку культури відповідно до культурної політики країни повинен відбуватися на рівні місцевих (територіальних) органів влади – адже цей план складається з окремих осіб, які можуть і будуть вирішувати те чи інше культурне завдання, що стоїть перед цим регіоном. Тоді установи культури стануть засобом ідентифікації і інтеграції цих індивідів, тобто засобом формування певної культурної діяльності для суб'єкта [1].

Відповідно, повинен бути радикальний перехід від адміністрації тільки установ і закладів до більш гнучкого механізму регулювання культурного розвитку (культурні процеси), який заснований на інтеграції всіх можливих тем культурної діяльності.

Відповідно до цього пропонується більш чітке розділення функцій управління в галузі культури. Тобто інтеграція суб'єктів з різними цілями, інтересами, засобами діяльності вимагає більш вільного і демократичного економічного механізму, спрямованого на розвиток незалежних промислових одиниць. Такі галузеві економічні одиниці також можуть формуватися на рівні територіального об'єднання, яке може не тільки використовувати позикові кошти, а й вступати у відносини з незалежними товарами в контексті культурних послуг, що традиційно настроюються.

Таким чином, управління зводиться до регулювання і контролю діяльності установ культури та закладів культури, а не до регулювання розвитку культурних процесів. Рекомендується створити в районі об'єднання закладів культури, дозвілля і районного методичного центру культурно-просвітницької роботи при районному відділі культури, але не безпосередньо в ньому. Асоціація установ культури має включати централізовані системи бібліотек і клубів, музичну школу для дітей, якщо є інші установи культури, такі як музей, кінотеатр, театри. Управління асоціацією має здійснюватися радою директорів, функції якої повинні бути визначені в регламенті асоціації. Фінансування з районного бюджету Асоціації має здійснюватися через відділ культури.

Звичайно ж, функціональні умови установ культури можуть бути поліпшені тільки при постійній підтримці сектора культури з боку влади. Це особливо актуально для сільської місцевості в Україні, де практично немає можливості для промислового розвитку без державної опіки. І навіть в умовах економічної кризи і складного посткризового періоду це необхідно і може бути зроблено, тому що це не коштує так дорого. Проте, соціальний вплив такої підтримки буде значним.

Державна підтримка культури єдина, їй просто не існує альтернативи. Ми живемо в світі, який продовжує залишатися суворим, і тільки ті, кому вдасться захистити свою культуру в глобальному сенсі, виживуть в ній. Дійсно, протягом століть без громадянства саме корінна культура рятувала український народ від асиміляції, духовного поневолення і занепаду. Держава повинна забезпечити майбутнє української культури, і це буде найкращою гарантією майбутнього самої держави.

Список використаних джерел

1. Балабуха К. Є. Державне регулювання сфери культури в Україні : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. 209 с.

Василенко Л. В.

Запорізький національний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Гудима О. В.

АНТИКРИЗНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Будь-яка організація, яка здійснює комерційну діяльність та знаходиться в умовах постійної трансформації середовища як внутрішньої так і зовнішньої стикається питань антикризового управління.

Основне завдання будь-якого керівника не допустити помилку у своїй діяльності з функціонування організації. Тому велике значення має вміння передбачати наступну кризу, готуватися до неї та долати її наслідки. Найбільш важливим є людський фактор. Антикризові методики лише знижують ймовірність кризи, не виключаючи її повністю. Саме тому важливо бути готовим до «несподіванок». Необхідною умовою розуміння системи антикризового управління є визначення сутності конкретної проблеми.

Як і в будь-якій діяльності, цілісне розуміння проблеми збільшує шанси вирішення несприятливої ситуації. Отже, криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (підприємстві), що загрожує її стійкості у навколишньому середовищі. Суть даного поняття полягає в вирішенні проблем і конфліктів, які в даній ситуації не можна вирішити звичними методами.

Розглянемо кілька варіантів розвитку подій, спрямованих на зниження кризових ситуацій.

1. Маркетингова стратегія. Такий вид політики має бути спрямований на підтримання та розвиток виробництва та продажів для задоволення потреб клієнтів, на покращення інтелектуальних здібностей співробітників з метою розробки нового асортименту продукції та якості даних товарів.

2. Політика повернення підприємства на ринок. Передбачає виникнення підприємства на колишньому ринку зі своїми товарами чи послугами, які не є новинкою для даного ринку і ще наявними у інших підприємств.

3. Політика розвитку ринку. Організація збільшує продажі власних товарів та (чи) послуг у результаті створення нових ринків збуту.

4. Політика розробки товару. Виконується засобом створення свідомо нових чи трансформації видаваних товарів, присутніх інших ринках.

5. Політика відходу з ринку (закриття підприємства як суб'єкта господарювання). Політика сприймається зіслом ретельного аналізу фінансової (продовження функціонування) та ліквідаційної вартості.

6. Антикризова виробнича політика. Для такого варіанта виконання буде краще нова команда управлінців. Головна мета виробничого маркетингу в переломній ситуації міститься у влаштуванні особливих умов та засобів, які забезпечують допомогу необхідного організаційно-технічного значення рівня виробництва, націленого на спонукання становлення ринкових взаємин, що забезпечують вихід компанії із стану кризи. Основними методами є: політика удосконалення якостей продукту; політика перебудови підприємства; політика зміни номенклатури та набору продукції; політика збільшення економічної ефективності виробництва.

7. Антикризова фінансова політика. Дослідження фінансової кризової політики організації спрямовано на створення чинної структури управління грошовими запасами, яка допоможе вирішити як стратегічні, так і тактичні питання у заданій діяльності.

Підсумовуючи розуміння сутності антикризового стану та методик, можна сказати, що антикризове управління – це рання діагностика підприємства з метою виявлення, попередження та усунення кризових явищ на підприємстві.

Сучасний менеджер повинен бути завжди готовий до переломним ситуацій та має змогу приготувати план щодо їх подолання. Виникнення кризових ситуацій слід розглядати не як збіг подій, а як посаду, характерну для діяльності підприємства за умов ринкової економіки.

Гамаль Д. В.

Запорізький національний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Гудима О. В.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Результат діяльності промислового підприємства оцінюється системою показників, основною із яких є рентабельність, яка визначається як відношення прибутку до одного з показників функціонування підприємства. Це дозволяє виявити як загальну економічну ефективність роботи підприємства, а також оцінити інші сторони його діяльності.

В умовах ринкових відносин прибуток як економічна категорія отримала новий зміст і характеризується розвитком конкуренції, вільного ціноутворення, приватної власності на капітал та ін. Наймані працівники також зацікавлені у прибутковості підприємства, яка певною мірою є не лише гарантом їхньої зайнятості (довгострокова перспектива), а й забезпечує додаткову матеріальну винагороду їхньої праці та задоволення соціальних потреб (короткострокова перспектива). Крім цього, прибуток підприємства через систему податкових платежів дозволяє формувати доходну частину державних бюджетів усіх рівнів, створюючи цим базу економічного розвитку держави в цілому.

Таким чином, забезпечуючи інтереси держави, власників та персоналу підприємств, прибуток є одним із найважливіших показників оцінки ефективності діяльності підприємства в умовах ринкової економіки. Високий рівень рентабельності дає перевагу будь-якому підприємству залучення інвестицій, отримання кредитів, у виборі постачальників, що визначає його конкурентоспроможність, а також ступінь незалежності від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури. Витрати виникають під час цілеспрямованого споживання ресурсів, тобто. ресурси трансформуються через витрати на кінцеві результати господарську діяльність промислового підприємства.

У процесі управління рентабельністю важливою є процедура аналізу витратної складової промислового підприємства, а саме щодо її оптимізації. Удосконалення функціонування економічної інформаційної системи промислового підприємства з урахуванням оптимізації окремих витратних елементів може бути забезпечене лише за умови системного підходу до автоматизації управління виробництвом з підвищення ефективності промислового підприємства.

У процесі формування ефективного механізму управління рентабельністю промислового підприємства на основі витрат виникає низка труднощів, які можна віднести до основних недоліків у системі планування та прогнозування виробничої діяльності: розрахунок витрат та собівартості практично не виділяється в окремий розділ (відсутність необхідних методичних рекомендацій); окремі статті поточних витрат занижені (наприклад, витрати на ремонт та введення обладнання); окремі статті витрат не розраховуються через складність розрахунку та приймаються умовно; деякі статті витрат ігноруються (витрати на поточний ремонт); не проводиться розподіл витрат на постійні та змінні, отже, не враховується вплив виробничого левериджу при розрахунку фінансової стійкості підприємства.

Отже, слід змінити підхід до аналітичного забезпечення планування витрат виробничої діяльності підприємства та більше уваги приділяти аналізу витрат. Для цього слід розробити ефективну методику аналізу витрат, побудовану на:

- на визначенні структури підприємства з одночасним поділом їх за центрами витрат;
- на виявленні нормативів та сум витрат за статтями з урахуванням неминучих втрат;
- на обґрунтування сум та способів розподілу непрямих витрат;
- на угрупованні витрат на постійні та змінні та визначення рівня виробничого левериджу;
- на виявленні критичного обсягу виробництва;
- на визначенні факторів та розмірів ймовірного зростання витрат.

Таким чином, слід зазначити, що підвищення прибутковості промислового підприємства забезпечується рівнем його рентабельності, що визначається на основі ретельного економічного аналізу за допомогою оптимізації витрат по всьому асортиментному ряду продукції, що випускається, і достовірності інформаційних носіїв.

Гнедаш Є. І.

Державний торговельно-економічний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Микитенко Н. В.

АДАПТАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ДО ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сучасні організації, опинившись в умовах війни, стикаються з унікальними викликами, які ставлять під сумнів звичайні методи управління. Зовнішня загроза створює умови, в яких керівництво повинне ефективно реагувати та адаптуватися для забезпечення стабільності та виживання.

Зіткнення з зовнішньою загрозою перетворює звичайне функціонування підприємств на випробування. Управління на всіх рівнях зустрічається з необхідністю оперативного та ефективного втручання. Застосування стратегій кризового управління стає невід'ємною частиною діяльності. Актуальність лідерства під час військових конфліктів наголошується на швидкому гнучкому мисленні та прийнятті рішень [1].

Адаптація стає ключовим елементом успішного управління в умовах воєнного конфлікту. Посилення партнерських відносин та кооперація підприємств стають необхідністю для ефективного вирішення викликів. Це включає не лише внутрішню співпрацю, але й залучення до спільних проєктів та ресурсних обмінів. Відмічено, що колективна діяльність та об'єднання зусиль галузей сприяють не лише виживанню організацій, а й формуванню стійкої і динамічної платформи для інновацій та розвитку в умовах війни [2].

Ризик-менеджмент в умовах зовнішньої загрози набуває стратегічної важливості для забезпечення стабільності роботи підприємства. Виявлення, оцінка та ефективне управління ризиками дозволяють організаціям підтримувати операційну ефективність та адаптуватися до змін в навколишньому середовищі. Враховуючи особливості воєнного конфлікту, ризик-менеджмент включає в себе аналіз політичних, економічних, соціальних та культурних чинників, які можуть впливати на діяльність підприємства. Вдосконалення систем раннього виявлення та реагування на ризики, а також впровадження гнучких стратегій адаптації стають критичними елементами для забезпечення життєздатності та стійкості організацій у період воєнного конфлікту [3].

Важливість безпеки персоналу в умовах війни надзвичайно велика. Заходи з фізичної та кібернетичної безпеки стають невід'ємною частиною управлінської стратегії. Захист інформаційних ресурсів та особистих даних персоналу важливий для уникнення внутрішніх та зовнішніх загроз. Ефективні заходи із забезпечення безпеки працівників та кібербезпеки сприяють не лише захисту внутрішніх ресурсів, але й підвищенню довіри співробітників та збереженню репутації підприємства в очах споживачів [4].

В контексті військового конфлікту адаптація управління стає ключовою стратегією для забезпечення стійкості та успішності організацій. Посилення партнерських відносин, особливий акцент на безпеці персоналу та кібербезпеці, визначена актуальність лідерства в умовах кризи, – все це формує комплексний підхід до управління підприємством в хаотичному середовищі. Зацікавленість у розвитку стратегічних партнерств, безпеці персоналу та ефективному лідерстві дозволяє підприємствам не лише виживати в умовах війни, але й розвиватися та вирішувати завдання, які постають перед ними.

Список використаних джерел

1. Johnson M. Adapting Management Strategies to External Threats: Lessons from Conflict Zones. *Journal of Strategic Management*. 2019. № 34 (2). P. 215–230.
2. Smith J. Strategies for Collaborative Business Responses to War-Induced Challenges. *International Journal of Business Collaboration*. 2023. № 25 (2). P. 189–204.
3. Smith L. Crisis Management in Times of War: A Comparative Analysis of Organizational Responses. *International Journal of Crisis Management*. 2020. № 18 (3). P. 301–318.
4. Thompson M. Securing Personnel and Information: Best Practices in Times of Conflict. *Cybersecurity Today*. 2022. № 15 (3). P. 112–128.

Дробаха І. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.держ.упр., професор Боклаг В. А.

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Динамічні зміни в соціально-економічних відносинах в сучасній Україні вимагають модернізації системи надання адміністративних послуг, зокрема перетворення її у гнучкий процес, який розвивається та адекватно реагує на зміни і запити суспільства. Якість надання адміністративних послуг повинна бути рушійною силою, здатною значно поліпшити якість життя громадян.

На сучасному етапі державотворення зрозуміло, що успішна реалізація стратегії розвитку будь-якої країни неможлива без підвищення якості надання адміністративних послуг. Одним із ефективних інструментів підвищення якості є впровадження концепції «загального управління якістю» наданням адміністративних послуг громадянам. З урахуванням наміру України наблизитися до європейських стандартів у сфері державного управління, перетворення в системі публічної влади повинні бути спрямовані на те, щоб кожний громадянин не тільки знав, але й мав реальну можливість вимагати той рівень і ту якість послуг, які йому зобов'язані надати органи публічної влади.

Забезпечення якісного надання адміністративних послуг вимагає проведення постійного моніторингу та контролю роботи суб'єктів надання адміністративних послуг якими є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП).

Напрямами реформування діяльності суб'єктів надання адміністративних послуг є: дерегуляція та адміністративне спрощення; децентралізація базових адміністративних послуг – делегування їх органам місцевого самоврядування; впорядкування відносин з оплатою адміністративних послуг та подолання корупції; підвищення прозорості, ефективності, якості та оперативності надання публічних послуг державою.

Критеріями оцінювання таких реформ виступають: сприйняття якості публічних послуг населенням, ступінь керованості публічних органів та ефективність їхньої діяльності, мотивація публічних службовців, якість реалізації програм, необхідних для здійснення реформи, значення цілей цих програм для суспільства та їхня несуперечливість.

Актуальним завданням є розроблення та впровадження методології якісного надання адміністративних послуг на основі стандартів надання послуг. Стандарти якості публічних послуг являють собою конкретні вимоги з надання публічної послуги, яким повинна відповідати діяльність адміністративного органу й за допомогою яких можна оцінити, наскільки якісно надається та чи інша публічна послуга. Оцінювання якості надання послуг – це комплексна перевірка діяльності суб'єктів надання послуг щодо відповідності результату наданої послуги до офіційно встановлених вимог.

Частково методичні матеріали до якості обслуговування відвідувачів ЦНАП надано в Єдиних вимогах (Стандарт), що розроблені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України спільно із Офісом реформи адміністративних послуг.

Базовою основою для формування методології якісного надання адміністративних послуг є чинна система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015 – встановлює певний мінімум вимог, який має бути дотриманий для забезпечення якості та регулювання відносин між ЦНАП і споживачем.

Загальне управління якістю в системі надання адміністративних послуг можна визначити як комплексний підхід до управління ЦНАП. Серед принципів загального управління якістю, на яких ґрунтується державна політика у сфері управління якістю, визначені: орієнтація на потреби й очікування споживача; провідна роль керівництва підприємств та організацій у вирішенні питань якості; залучення працівників підприємств та організацій до процесів управління якістю; процесний підхід до управління ресурсами і діяльністю підприємств та організацій; системний підхід до управління діяльністю підприємств та організацій; постійне навчання працівників, впровадження інновацій та вдосконалення виробничих процесів; прийняття управлінських рішень з урахуванням конкретних фактів; розвиток партнерських відносин з учасниками процесу. У зв'язку з цим на основі використання концепції загального управління якістю необхідно сформулювати єдину концепцію забезпечення якісних потреб споживачів адміністративних послуг в Україні.

Формування критеріїв оцінювання якості послуг визначається сферою надання послуг. Загальні критерії оцінювання якості: ефективність (результативність + своєчасність); доступність (зручність + відкритість); відповідність (визначає компетенції виконавця, що гарантує його здатність надавати таку послугу).

До переліку інструментів оцінювання якості послуг і діяльності суб'єктів надання послуг можна віднести: зовнішнє соціологічне опитування; анкетування персоналу та замовників; онлайн-опитування; оцінювання термінів надання послуг за допомогою системи електронної черги; експертне оцінювання; аудит діяльності суб'єктів надання послуг; орієнтація на найкращі практики. Основне правило для застосування запропонованих інструментів оцінювання якості послуг – системність і систематичність.

Прогресивний досвід багатьох країн світу показує, що впровадження технологій електронного уряду надає громадянам і бізнесу доступ до високоякісних послуг органів публічної влади і одночасно зменшує вартість цих послуг, підвищує рівень ефективності їх функціонування, інформаційної відкритості та оптимального надання державних послуг. Використовуючи такий досвід в Україні потрібно активно впроваджувати новітні інформаційно-комунікаційні технології в діяльність органів публічної влади, що буде сприяти реалізації нової моделі державного управління, докорінно змінить відносини громадян і влади та забезпечить прозорість, контроль влади, подолає корупцію. Також нові технології дозволять перевести інформаційний обмін на безпаперовий рівень; автоматизують більшість функцій в інформаційних і комунікаційних процесах; допоможуть перетворити масиви документів в інформаційні ресурси, що буде сприяти покращенню якості надання адміністративних послуг та інформуванню громадян з широкого кола питань у різних сферах життя.

Жуковський Д. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.е.н., професор Фесенко М. М.

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність діяльності кожного підприємства суттєво визначається рівнем і масштабами інвестування. Активна інвестиційна діяльність завжди є важливою ознакою динамічного розвитку підприємства і позитивно впливає на зростання його соціально-економічної ефективності. Адже без надійних капіталовкладень, гарантованих прибутками від оновлених та новостворених виробництв неможливо забезпечити створення і впровадження новітніх технологій, систем сучасної організації й управління товаровиробництвом і

збутом продукції, розвиток ринкової інфраструктури, інформатизацію суспільства, а також інтеграцію України у світове співтовариство.

Інвестування – це складний процес узгодження інвестиційного інтересу власника ресурсів та інвестиційних потреб власників продуктивних сил чи то користувача ними, які потребують інвестицій та реалізації інвестиційного потенціалу. Ця діяльність включає безпосередньо процес реалізації інвестицій та опосередковано процеси формування інвестиційних потреб, інвестиційних ресурсів та умов їх збалансування. Потреба в здійсненні стратегічного управління інвестицій обумовлена необхідністю підприємства розширювати свою виробничу діяльність, оновлювати та вдосконалювати виробничу базу з метою утримання та зміцнення нових позицій на ринку.

Реальні інвестиції – це вкладання коштів у реальні активи як матеріальні (основні та оборотні виробничі засоби, будівлі, споруди, обладнання, товарно-матеріальні цінності), так і нематеріальні (патенти, ліцензії, «ноу-хау», технічна, науково-практична, інструктивна, технологічна, проектно-кошторисна та інша документація). Реальні інвестиції здійснюються у двох напрямках: інвестиції в основний капітал забезпечують приріст матеріальних активів збільшення виробничих фондів; інвестування оборотного капіталу необхідне для відтворювальних процесів у виробництві, сприяє його розширенню та збільшенню доходу.

Суть механізму управління реальними інвестиціями розкривається через управління реальними інвестиційними проектами, яке реалізується за фазами: передінвестиційна фаза; інвестиційна фаза; фаза експлуатації. кожна з яких має свої етапи здійснення.

Особливе місце у системі стратегічного управління інвестиціями на підприємстві займає інноваційний розвиток, оскільки тільки інновації визначають його майбутнє. Аналіз причин значного економічного спаду галузі сільськогосподарського машинобудування та сучасних стратегій інноваційного розвитку дав можливість встановити, що наша держава може обрати стратегічну концепцію позиціонування за обмеженою кількістю технологічних напрямків, конкретизація яких зумовлює необхідність проведення аналітичних досліджень ринкової кон'юнктури і можливостей вітчизняного науково-технічного потенціалу галузі щодо відповідності цій кон'юктурі.

Управління реальними інвестиціями містить в собі розробку інвестиційної стратегії, що у свою чергу ґрунтується на інвестиційній політиці. Інвестиційна стратегія та тактика підприємства реалізується через вибір стратегічних цілей і завдань та методів їх досягнення. Політика управління реальними інвестиціями становить частину загальної інвестиційної політики підприємства, що забезпечує підготовку, оцінку і реалізацію найбільш ефективних реальних інвестиційних проектів. Основою обґрунтування інвестиційної політики підприємства служить аналіз ринку продукції, яка виробляється підприємством.

Отже, розробка напрямків удосконалення механізму управління інноваційним процесом на підприємстві базується на оцінці інноваційного потенціалу та інноваційної активності підприємств. Дослідження інноваційного потенціалу передбачає аналіз наступних сукупних ресурсів: інтелектуальних, матеріальних, фінансових, кадрових, інфраструктурних, додаткових джерел підвищення результатів інноваційної діяльності. На сучасному етапі для управління підприємством найбільше значення має фінансова здатність підприємств розвивати інноваційну сферу.

Іванов О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Корупція як соціальне явище існує практично у всіх країнах світу, у тому числі й у тих, що належать до так званого «еталону» демократії – США, Великобританії, Канади, країн Євросоюзу. Однак особливого значення вона набуває в країнах, що розвиваються, що багато в чому пов'язано з надто політизованим державним управлінським апаратом, який часом представляє не стільки інтереси держави і суспільства, скільки конкретних політичних угруповань, тісно пов'язаних з великим капіталом.

Корупція в тій формі, в якій вона існує в Україні, зводить нанівець будь-які реформи в країні, знижує її інвестиційний рейтинг, а також викликає відчуження України у світовому співтоваристві. Оскільки у поєднанні з непрофесіоналізмом державних чиновників корупція часто є причиною перманентних соціально-економічних та політичних криз, то проблема боротьби з корупцією виступає однією з основних у політичному дискурсі сучасної України.

Складність дослідження проблеми корупції полягає в тому, що вона має досить латентний характер, що визначається відносною закритістю статистичних даних та необхідністю судового доказу наявності злочинних дій, що має корупційний характер. При цьому в науково-практичному плані важливою є соціальна оцінка розмірів корупції та її наслідків, у тому числі із застосуванням результатів масових та експертних соціологічних опитувань.

Проблеми ефективної протидії політичній корупції перебувають у центрі уваги зарубіжних фахівців ще з початку ХХ ст. Значною мірою це було з численними випадками корупції виборних посадових осіб органів державної влади США.

Разом з тим, незважаючи на таку пильну увагу до теми корупції і в теорії, і на практиці залишається значна частина невіршених питань, починаючи з того, що включає поняття «корупція», які риси для неї найбільш характерні, які існують причини її виникнення, та закінчуючи розробкою ефективних механізмів протидії цьому соціально-політичному явищу. Крім того, недостатньо дослідженим залишається таке важливе питання, як визначення рівнів дії корупції на функціонування системи державного управління, з'ясування основних шляхів нейтралізації цього негативного явища тощо.

Слід гадати, що основною перешкодою на шляху до демократії та економічного розвитку є недобросовісне державне управління, яке призводить до корупції. І навпаки, сумлінне управління передбачає використання державних ресурсів для суспільного блага та інвестування у людський капітал.

Водночас важливо зазначити, що у тих випадках, коли ми говоримо про політичну корупцію, йдеться не просто про корупцію у політичній (державній) сфері чи хабарництво державних чиновників та партійних діячів. Корупція стає політичною у тому сенсі, що саме політичні структури уможливають або часто навіть вимагають корупційних діянь. З погляду функціонування громадянського суспільства, політична корупція є зрадою чиновниками суспільної довіри.

Кисельов О. С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

СТРАТЕГІЧНА РОЛЬ КУЛЬТУРИ ЯК КЛЮЧОВОГО СКЛАДНИКА ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ

З огляду на останні події, культура все більше перетворюється на ключовий елемент гуманітарного розвитку. Завдяки культурі громадяни мають змогу долучитися до всього духовного, у всьому різноманітті зберігати і збагачувати власну історико-культурну спадщину, реалізувати свій творчий потенціал. З усіма глобальними змінами в світі прийшло переосмислення ролі й місця культурно-мистецької сфери в житті сучасних суспільств породило оновлену концепцію гуманітарного розвитку. В європейській культурній традиції останніх двох століть розвиток трактувався, як синонім прогресу, тобто динамічного освоєння потенціалу людини і природи, оновлення технологій, зростання економіки, підвищення добробуту тощо. Але при цьому роль культури і мистецтва завжди були на другому місці.

При вивченні та дослідженні будь-якого аспекту людської діяльності важливо визначення її основних понять, категорій, принципів і вихідних положень. Крім того, зміст справи, її сутність і мета в суспільстві відіграють особливу роль. Вони висловлюють схеми і являють найбільш загальні правила, що діють в цій галузі. Їх складання обґрунтовано суб'єктивно факторами: рівнем становлення культури, науки, освіти та інших частин, власне які формують сукупний інтелект конкретної соціальної системи; моральний і духовний потенціал суспільства, який виражається у більшості населення, визнається справедливим і, отже, законним в існуючій державній структурі; ступінь, в якій конкретна людина асимілює свої права як свою власну свободу, свідомо кількість і, при необхідності, обмежені кількості та належні вимірювання. Принципи будь-якого явища відображають глибокі, стабільні і регулярні відносини, завдяки котрим воно існує.

Гуманітарна політика в загальному сенсі характеризується, власне процесом підготовки, прийняття і втілення в життя рішень, які вважаються обов'язковими для всього співтовариства, і для неї характерні: універсальність – здатність практично до всіх елементів вплив на суспільство, події і відносини на різних рівнях, інклюзивність – здатність проникати в різні суспільні сфери; і здатність спілкуватися з аполітичними аспектами суспільного життя.

Стратегічна роль культури як ключового складника гуманітарного розвитку увиразнюється в кількох головних напрямках:

- збереження і оновлення культурно-історичної спадщини;
- забезпечення доступу до культурної спадщини;
- розвиток творчого потенціалу суспільства;
- сприяння культурній різноманітності в сучасному суспільстві.

«Культурний, творчий складник помітно зростає практично у всіх напрямках сучасного культурного простору. Окремі її галузі – наприклад, мас-медіа й особливо туристично-рекреаційна індустрія – своїм успіхом у багатьох країнах завдячують саме використанню багатого культурного потенціалу, ефективному симбіозу з «традиційною» культурною галуззю, особливо – історичною спадщиною» [1].

Відповідно, сучасна демократична держава також не повинна обмежуватися лише гарантуванням свободи творчості, чи традиційною охороною пам'яток та іншої культурної спадщини – вона має дбати про все різноманіття творчих проявів у суспільстві, про збереження й збагачення всього культурного, духовного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Балабуха К. Є. Роль держави в реалізації культурної політики і моделі її фінансування. *Strategic anti-crisis management: global challenges and role of the state* : зб. тез допов. Міжнар. наук. і практ. конф., м. Венеція, 23–24 грудня 2019 р. Венеція : Baltija Publishing, 2019.

Косован А. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

**РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ УЗГОДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ,
ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ**

Одним із найважливіших факторів, що впливають на економічну активність та конкурентоспроможність у будь-якій сфері економіки, є забезпечення державних гарантій учасникам економічної діяльності. Незважаючи на визнання представниками різних теорій держави як ключового учасника економічної діяльності, залишається дискусійною ідея необхідності державного впливу на інтереси інших учасників діяльності. Найбільш повно усі види інтересів суб'єктів економічної діяльності виявляються на регіональному рівні. У зв'язку з цим регіональний аспект узгодження економічних інтересів набуває особливого значення для вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Однією з перспективних стратегій регіонального розвитку є стратегія створення регіональних кластерів як відповідність вимогам забезпечення конкурентоспроможності регіону за умов глобалізації економіки. Для ефективної реалізації конкурентних стратегій необхідна державна підтримка процесів кластеризації регіону, що сприяє їхньому сталому розвитку.

Акцент на пріоритетну роль держави в регулюванні економіки не знижує ролі підприємницьких та приватних (індивідуальних) інтересів у розвитку ситуації на ринку. Як правило, йдеться про формування державно-приватних структур, які, з одного боку, є природними регуляторами ринкових відносин між представниками

підприємницького інтересу та державного, а з іншого боку, забезпечують ефективну взаємодію між носіями підприємницького інтересу та приватного (індивідуального) інтересу (споживачами). Така взаємодія владних та бізнес-структур реалізується у формі державно-приватного або муніципально-приватного партнерства, яке укладається на певний термін і засновується на об'єднанні ресурсів та розподілі ризиків.

У період переходу на новий етап економічного розвитку, заснованого на інноваційних технологіях, відбувається посилення процесів глобалізації. При цьому закони конкуренції стають визначальними на світових та вітчизняних ринках, і лише державний вплив у вигляді фінансових та правових регуляторів може коригувати вплив цих законів.

Зарубіжний досвід взаємодії держави та бізнесу показує, що хоч підтримується позиція невтручання держави, щодо національних економік західні країни активно підтримують підприємницькі структури та підприємницькі інтереси у найбільш пріоритетних секторах економіки. Нині більшості західних країн поряд із підвищеною увагою до стану малого бізнесу, встановилася тенденція до розвитку великих і надвеликих компаній. Основною причиною цього є умови зовнішньої конкуренції, протистояти яким можна лише за наявності державної підтримки. Щодо внутрішньої конкуренції державне регулювання є не менш значущим, враховуючи вплив саме представників інтересів великих підприємницьких структур на економічну ситуацію. Також простежується тісний зв'язок виникнення конкуренції з переділом власності, що відбувається у процесі зміни економічних взаємин учасників ринків.

Таким чином, регулюючий вплив держави на економіку передбачає баланс державних та підприємницьких інтересів, тому ефективне державне регулювання має бути спрямоване на підвищення зацікавленості суб'єктів ринку.

Литвиненко О. Є.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.держ.упр., професор Мерзляк А. В.

ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Система, яка склалася на сьогодні в управлінні комунальними підприємствами закладами охорони здоров'я в Україні, не є ізольованою від світу. Вона відповідає європейським аналогам та ґрунтується на відомих світових моделях охорони здоров'я. Однак у країнах Європи тривалий історичний проміжок часу склалися основи сучасної системи охорони здоров'я, в той час як у вітчизняних умовах ці процеси проходять революційними темпами.

Необхідно враховувати, що система управління закладами охорони здоров'я, які засновані на комунальній власності, визначається не тільки законами України у сфері регламентації системи охорони здоров'я. Важливим складником системи регламентації діяльності комунальних підприємств закладів охорони здоров'я є закони, які регулюють життя країни на регіональному та субрегіональному рівні.

На основі проведеного аналізу законодавчої та нормативно-правової бази, вивчення досвіду країн Європи можна дійти висновку, що законодавчої та нормативно-правової бази сфери охорони здоров'я України властиві певні недоліки, які суттєво ускладнюють координацію роботи в цій сфері. До таких недоліків можна віднести такі:

- галузеві закони України не є законами прямої дії, оскільки вони не прописують реальних механізмів їхньої реалізації.
- дуже часто у процесі розгортання положень закону в підзаконних актах допускаються перекручування, в результаті чого відбуваються різночитання;
- велика кількість НПА не дозволяє побачити за цією безліччю правові прогалини і протиріччя;
- відсутність галузевого законодавства й відомчих галузевих НПА на місцях, прийняття локальних актів і розпоряджень, які найчастіше розширюють і спотворюють галузеве законодавство, значно ускладнює управління галуззю.

Суто організаційні заходи не зможуть привести до позитивного ефекту діяльності комунальних підприємств закладів охорони здоров'я в регіонах, якщо не буде підведена якісна та реальна організація розподілу фінансів між центром та регіонами. Одним із документів, який регламентує розподілення фінансових повноважень у процесі децентралізації, є Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 30.11. 2016. Відповідно до документу, нова модель фінансування має базуватися на таких принципах:

- фінансовий захист – недопустимість катастрофічних витрат громадян у випадку хвороби чи відмови від отримання необхідної медичної допомоги через неможливість її оплатити в момент отримання;
- універсальність покриття та справедливості доступу до медичної допомоги – забезпечення доступу до гарантованих державою послуг для всіх, хто їх потребує;
- прозорість і підзвітність – недопустимість застосування корупційних схем, зрозумілість зобов'язань усіх сторін, відкритість у використанні публічних коштів;
- ефективність – максимально висока віддача кожної вкладеної в систему охорони здоров'я бюджетної гривні, краща якість та доступність послуг для пацієнтів, кращі умови роботи та доходи для лікарів;
- вільний вибір – можливість для пацієнта отримати допомогу в тому закладі охорони здоров'я, який найкраще задовольняє його потреби;
- конкуренція постачальників – залучення постачальників усіх форм власності, що створює мотивацію надавати більш якісні послуги, впроваджувати науково обґрунтовані та економічно ефективні методи роботи, забезпечувати дотримання клінічних протоколів та професійних стандартів [1].

Створення закладів охорони здоров'я в регіонах, об'єднаних громадах стикається із низкою викликів, які необхідно оперативно вирішувати на сьогодні. Серед основних проблем у діяльності підприємств варто визначити такі: необхідність проведення капітальних та поточних ремонтів приміщень, придбання спеціалізованого

обладнання нового покоління, збільшення фінансування на придбання медикаментів та витратних матеріалів, збільшення кількості ставок лікарів та медичного персоналу, необхідність оновлення кадрів та працевлаштування молодих спеціалістів.

На наш погляд, можна виділити основні чинники розвитку діяльності комунальних підприємств у процесі децентралізації: визначення основних характеристик децентралізації системи управління охороною здоров'я, визначення переваг та недоліків децентралізації, вдосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення процесу децентралізації, організаційна робота щодо практичного втілення кращих практик діяльності комунальних підприємств у регіонах, запровадження системи фінансування, що є адекватною організаційним вимогам проведення децентралізації, розвиток телемедицини.

Список використаних джерел

1. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я України : Розпорядження Кабінету Міністрів України 30.11.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80> (дата звернення: 10.02.2020).

Марков О. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – старший викладач Зенченко О. О.

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНО-ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Питання організації рекламної діяльності є дуже актуальним у сучасних умовах функціонування підприємств готельно-туристичної індустрії. У нинішній час реклама, будучи постійним супутником людини, щоденно і масово впливаючи на нього, грає суттєву роль у житті суспільства. Особливо великим є значення реклами в галузях економіки та суспільного життя [1].

Питанням організації рекламної діяльності на підприємствах приділяється значна увага як закордонних, так і вітчизняних вчених, такими як: Е. Голубков, М. Березина, С. Дмитрієва, Н. Платонова, Б. Соловйова, Л. Сульповара та ін.

Метою дослідження є дослідження ефективності організації рекламної діяльності на підприємствах готельно-туристичної індустрії та розробка напрямків її підвищення.

За результатами дослідження наукових праць, статей та публікацій та дослідження практичної бази, виявлені основні проблеми розвитку готельно-туристичної індустрії України, які потребують невідкладної державної підтримки та регулювання, а саме: нестабільність політичної ситуації в країні та наявність військової агресії Росії; складна економічна, соціально-культурна ситуація в країні; недоліки регіонального регулювання галузі туризму; недосконале та несприятливе для розвитку туризму нормативно-правове забезпечення; відсутність скоординованої висококваліфікованої системи заходів з просування туристичного продукту України на світовий ринок; велике податкове навантаження, що є перешкодою для потенційних інвесторів у сферу готельно-туристичної індустрії; недостатній рівень кваліфікації персоналу готельно-туристичної індустрії сфери; низький рівень розвитку туристичної інфраструктури та її невідповідність світовим стандартам; невідповідність вимогам закордонних і вітчизняних туристів транспортної структури тощо [2].

Проаналізувавши організацію рекламної роботи зроблені висновки і визначені наступні шляхи підвищення організації рекламної діяльності: встановити взаєморозуміння і довірчі відносини між підприємством і громадськістю; забезпечити фірмі популярність; створити і підтвердити імідж підприємства; провести популяризацію туристичного продукту та туризму в цілому; забезпечити підтримку з боку різних цільових аудиторій.

Рекламна кампанія має ґрунтуватися на проведенні цілого ряду досліджень: вивчення об'єкту реклами; вивчення цільової аудиторії і ринку просування і продажу; планування реклами готельних послуг; визначення кошторису витрат; вибір форми реклами та її термінів; аналіз і стимулювання ефективності реклами готельних послуг [3].

Отже, за результатами аналізу сучасного стану ринку туристичних послуг в Україні, можна стверджувати про доцільність та необхідність розвитку готельно-туристичної галузі.

Список використаних джерел

1. Бойко О. В. Оцінка ефективності засобів рекламної діяльності в сфері туристичного бізнесу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2013. № 1086. Вип. 2. С. 115–119.

2. Талалай В. В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. *Інновації та науковий потенціал світу* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ДІЛО, 2016. С. 18–20.

3. Язіна В. А. Теоретична сутність організаційно-правового механізму управління готельно-ресторанним господарством. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Т. 1. № 2. 132 с.

Машко А. С.

Запорізький національний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Гудима О. В.

ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В даний час конкуренція на ринках зростає, тому для завоювання лояльності та залучення споживача підприємствам доводиться вигадувати нові інструменти для потенційних клієнтів.

Розвиток підприємства – це безперервний процес внутрішніх змін організації, вкладених у досягнення мети. Розвиток є обов'язковою умовою досягнення поставлених завдань та, відповідно, продуктивного функціонування у довгостроковій перспективі для правильного позиціонування підприємств на ринку.

Різноманітність підходів до визначення поняття «стратегія» та безліч класифікацій доводять складність процесу вироблення стратегії у розвитку підприємств.

Сучасним інструментом управління розвитком підприємствами і галузями в умовах наростаючих змін в зовнішньому середовищі і пов'язаній з цим невизначеності являється методологія стратегічного менеджменту. Практика показує, що ті підприємства, які планують свою стратегію, швидше досягають успіху. Сьогоднішній ринок вимагає від керівників концентрації сил, уміння передбачення і багатоваріантності стратегічного курсу розвитку підприємств. У стратегічному менеджменті виділяються два глобальних взаємозв'язаних управлінських процесів: формування стратегії і її реалізація. Для того, щоб впровадити систему стратегічного менеджменту підприємством необхідно, не лише, розробити стратегію, але і грамотно впроваджувати зміни.

До основних інструментів стратегічного менеджменту слід віднести стратегічний аналіз, стратегічне планування, організацію вибору і реалізації стратегії, стратегічний контроль. Кожен з вищезгаданих інструментів стратегічного менеджменту має складну структуру і зміст. Будучи відносно самостійними, всі перераховані інструменти знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності.

Під інструментами стратегічного менеджменту ми розуміємо сукупність концепцій, підходів, системи показників, методів, моделей, вживаних в процесі прийняття і реалізації управлінських рішень, направлених на ефективний розвиток підприємства в довгостроковій перспективі. Досвід показує, що усі розвинути економіки в кризових ситуаціях використовують елементи планування і регулювання розвитку.

Проте інструментальні засоби моделювання бізнес-процесів не дозволяють виробляти оцінку стратегічно орієнтованих рішень в умовах невизначеності впливу зовнішнього середовища. У зв'язку з цим вирішення завдань вибору стратегічних орієнтирів розвитку підприємства вимагає створення інструментів, що включають в свій склад економіко-математичні моделі, що дозволяють в процесі оцінки різних варіантів рішень здійснювати облік чинників невизначеності дії, що приймаються здійснювати облік чинників невизначеності дії зовнішнього середовища.

В даний час інструментарій стратегічного менеджменту, в основному, характеризується функціональною спрямованістю і розроблений з метою оптимізації виконання функцій окремих підрозділів, що входять в ієрархічну структуру підприємства.

В умовах глобальної економіки стратегічний менеджмент стає більш актуальним для українських підприємств. Має місце жорстка конкуренція, як між собою, так і з іноземними корпораціями. Тому стратегічний менеджмент забезпечує основу для ухвалення всіх управлінських рішень, орієнтує на вироблення стратегічних планів, їх оцінку і спонукає виробників використовувати сучасні інструменти управління.

Отже, для вибору ефективної стратегії розвитку організації або для формування власного стратегічного плану для конкретного підприємства, необхідно, щоб менеджер, який буде приймати стратегічне рішення, розумів принципи побудови стратегії, вмів аналізувати фактори внутрішнього та зовнішнього середовищ організації та вплив, який вони справляють, був здібний до стратегічного мислення.

Мельник М. О.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
 наук. кер. – к.е.н., доцент Діденко А. В.

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Успіх функціонування підприємства в умовах конкурентного ринку достатньо часто визначається його спроможністю до активної інноваційної діяльності. Безумовно, запровадження інновацій буде сприяти виходу підприємства з кризових ситуацій, зможе гарантувати йому фінансову стійкість та забезпечити конкурентоспроможність на ринку. Проте будь-яка організація має власні стратегії та можливості щодо введення інновацій. Необхідною складовою формування інноваційного потенціалу є його оцінка.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» інноваційний потенціал визначається як «сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки» [1]. Для оцінки інноваційного потенціалу необхідно дотримуватися певної структурно-логічної схеми, в основі якої лежить методичний підхід оцінки інноваційного потенціалу підприємства [2]. Вона складається з наступних елементів (рис. 1):

Рис. 1. Структурно-логічна схема методичного підходу оцінки інноваційного потенціалу підприємства
 Джерело: складено за [2]

– оцінки складових інноваційного потенціалу на основі розрахунку показників;
– виявлення інноваційних перспектив підприємства до інноваційної діяльності за допомогою бальної оцінки;

- визначення рівня інноваційної активності підприємства за допомогою інтегрального показника;
- SWOT-аналізу для виявлення зовнішніх факторів розширення інноваційного потенціалу підприємства;
- обґрунтування заходів з розширення інноваційного потенціалу.

Таким чином, підприємству необхідно оцінювати наявний інноваційний потенціал, виявляти резерви підвищення ефективності його використання для правильної оцінки поточної ситуації та пошуку конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Про інноваційну діяльність : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 12.07.2023).
2. Кучинський В. А., Гайдукова А. Д. Оцінка і розвиток інноваційного потенціалу підприємства. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2014. № 65 (1107). С. 139–147.

Назарова І. Л.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д. держ. упр., професор Мерзляк А. В.

ІНТЕРЕСИ ТА ВЗАЄМВІДНОСИНИ МІЖ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В цілому, будь-які інтереси тісно пов'язані між собою, оскільки за своєю найглибшою сутністю вони завжди відображають інтереси людини як соціальної істоти. Так, однією з найважливіших цілей об'єднань, що створюються людьми в процесі життєдіяльності, є задоволення головної потреби кожного учасника такого об'єднання, а саме забезпечення індивідуальної безпеки. В свою чергу, перебування у безпеці потребують і створені людьми об'єднання, нарощуючи масштаб утворення яких – від особи до країни в цілому – можна дійти висновку, що потреба у безпеці є найголовнішим інтересом будь-якої держави.

Водночас природне розмаїття інтересів, властиве суб'єктам соціуму, є такою ж природною причиною виникнення конфліктів, що, в свою чергу, слугує однією з головних причин виникнення загрози безпеці будь-якого соціального об'єднання. Однак не можна не погодитися й з тим, що здатність узгоджувати будь-які інтереси або, щонайменше, знаходити компроміс, є певним мірилом можливості перебування в безпеці.

Кожен суб'єкт економічних відносин є носієм сукупності економічних інтересів. Стосовно стейкхолдерів підприємства економічні інтереси можна класифікувати в такий спосіб:

- 1) за природою виникнення інтересу – природні та штучні (вимушені);
- 2) за об'єктом – майнові та немайнові (фінансові, інвестиційні, інтелектуальні, інформаційні тощо);
- 3) за суб'єктом – особисті, групові, колективні;
- 4) за характером – унікальні, інноваційні, адаптаційні, традиційні, рутинні;
- 5) за цілеспрямованістю – багатоцільові та одноцільові;
- 6) за рівнем структуризації – структуровані, слабко структуровані, неструктуровані;
- 7) за управлінською ієрархією – стратегічні, поточні, оперативні тощо.

У реальній діяльності підприємств узгодження економічних інтересів їх стейкхолдерів здійснюється шляхом часткового задоволення кожного з інтересів. Процес задоволення інтересів є достатньо складним з багатьох причин: великої кількості внутрішніх економічних інтересів стейкхолдерів підприємства, які мають бути узгоджені між собою; численних економічних інтересів стейкхолдерів зовнішнього середовища, що підлягають узгодженню у процесі взаємодії як з підприємством, так і між собою; складності та суперечливості обох груп економічних інтересів і можливостей та способів їх узгодження тощо.

Репутація у взаємовідносинах стейкхолдерів багато в чому визначається, як зацікавлені сторони оцінюють здатність підприємства задовольняти їх очікування. Кожен партнер має очікування щодо відповідальності кожного стейкхолдера за свої дії та зобов'язання у взаємовідносинах. Високий рівень відповідальності партнерів посилює якість взаємовідносин між стейкхолдерами.

Довіра відноситься до очікувань про надійність стейкхолдера, сподівання щодо того, яким чином ведеться бізнес. Наявність довіри між стейкхолдерами безперечно полегшує взаємовідносини між ними. Ідентичність відображає відповідність певним вимогам, які ставляться до певного стейкхолдера для встановлення з ним взаємовідносин. Усі ці поняття тісно пов'язані між собою, а тому порушення одного з них обов'язково знизить позитивний вплив інших. Це погіршить якість взаємовідносин стейкхолдерів у цілому. Отже, забезпечення високого рівня розглянутих характеристик кожним стейкхолдером у межах своєї ролі забезпечить високу якість взаємовідносин між усіма стейкхолдерами.

Можна зробити висновок, що підприємства є набагато ефективнішим і результативнішим, якщо враховуються інтереси різних зацікавлених сторін стейкхолдерів як зовнішніх: постачальників, покупців (споживачів), інвесторів, дистриб'юторів, фінансові організації, ЗМІ та громадські організації, міністерства, населення, держава, так і внутрішніх: акціонери (власники), топ-менеджери, співробітники, профспілкові організації тощо. Тому побудова системи управління взаємовідносинами зі стейкхолдерами на підприємстві має сприяти підвищенню ефективності та результативності його діяльності.

Новіков В. О.

Національний університет цивільного захисту України
наук. кер. – д. держ. упр., професор Крюков О. І.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ГІБРИДНИХ ВІЙН

Результативність функціонування й удосконалення інституційної системи публічного управління в умовах інформаційно-гібридних війн передбачає забезпечення її резильєнтності. Поняття «резильєнтність» (від

англ. resilience) означає еластичність, адаптивність тощо, тобто відображає життєздатність суб'єкта в умовах суттєвих перешкод і негативних впливів, а також його здатність долати ці перешкоди, забезпечувати власну стійкість до них через негативний вплив зовнішніх та/або внутрішніх чинників. Резильєнтність має на увазі не просто досягнення успіху, а його досягнення соціально схвалюваним шляхом (у межах процедури легітимації), який передбачає узгодження дій/рішень із загально визначеними моральними нормами.

Щодо держави, то поняття «резильєнтність» означає здатність держави не допустити істотних перешкод і втрат у соціально-економічній та інших сферах суспільної життєдіяльності, а також здатність виважено реагувати на них з найменшими втратами та порушеннями принципу системності. Тобто поняття резильєнтності та стійкості частково перетинаються, але не є повністю синонімічними. Для ефективності та стійкості системи публічного управління має значення забезпечення резильєнтності цієї системи по відношенню, у тому числі, до: 1) світових фінансових, економічних, енергетичних, продовольчих та ін. криз; 2) іноземним агресивним культурним, релігійним, ідеологічним та іншим експансіям; 3) тенденціям перетворення держави на державу-дистопію; 4) діям та бездіяльності токсичних державних лідерів [1]; 5) факторам дисфункціональності, інформаційно-гібридних війн; 6) збоїв публічного управління, факторів генерування й актуалізації ризиків у його межах тощо. В основі такої резильєнтності мають знаходитися субстантивність (самостійність існування та функціонування) та самореферентність усього в організації, реалізації та захисті свого громадського порядку, що базуються на суверенітеті держави. У протилежному випадку виникає ситуація гетерономії в системі публічного управління, що стає наслідком цілеспрямованих дій або бездіяльності голови держави (її лідера) [там само]. За свідченням Р. Хаббарда і Ж. Паке [2], для того, щоб система публічного управління могла підтримувати своє функціонування зсередини й оновлюватися, апарат управління повинен дотримуватися розподілу на гілки влади, принципу стримування та противаг, а також бути в необхідній мірі різноманітним та адаптивним.

Отже, концепт «нового публічного управління» передбачає активне залучення механізмів пруденційного (внутрішнього превентивного) аудиту ризиків та невизначеностей функціонування системи публічного управління, причин помилок та інших збоїв у його межах та інструментів ризик-орієнтованого публічного управління, а також наявність публічного простору для відповідного діалогу й обговорення. Проте за надмірним захопленням у прийнятті концепцій, стратегій та доктрин, кількість яких за останні роки суттєво збільшилася, загубилося розуміння необхідності розробки реально діючих механізмів забезпечення ефективності, стійкості та резильєнтності системи публічного управління. Тому забезпечення такої ознаки стабільного функціонування є пріоритетним завданням для України в умовах реалізації її інтеграційних прагнень.

Список використаних джерел

1. Батир Ю., Помаза-Пономаренко А., Лопатченко І. Демократичні та недемократичні форми політичного правління: виклики сучасному світу. *Вісник Національного університету цивільного захисту*. 2022. № 2 (17). С. 149–157.

2. Hubbard R., Paquet G. *The black Hole of Public administration*. Ottawa : University of Ottawa Press, 2010. 537 p.

Помаза-Пономаренко А. Л.

Національний університет цивільного захисту України

ОСМОТИЧНІ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Міністр освіти і науки України О. Лісовий започаткував реформування вищої освіти, науки та ін. Відповідне профільне міністерство, заклади освіти та інші зацікавлені суб'єкти мають адаптуватися до наслідків війни. Останнє передбачає відновлення освітньої інфраструктури України, створення механізмів для ефективного онлайн-навчання, а там, де дозволяє безпекова ситуація в регіоні, – повернення до офлайн [2]. У м. Харкові з початком нового навчального року було враховано ці безпекові аспекти, і створено «метрошколи», що дозволили навчати офлайн понад 1000 школярів у приміщеннях станцій метрополітену у дві зміни [3]. Такий досвід є новим не тільки для м. Харкова, а й у всьому світі, тому й перейняти його вітчизняним управлінням було ніде. [там само]. Усе це засвідчує потребу та бажання в українців здобувати освіту за будь-яких умов невизначеності.

Гарантування безпековості функціонування системи освіти – це пріоритетне завдання для інституцій усіх рівнів публічного управління. Для України ці заходи є осмотичними, адже передбачають управлінські дії, які потрібно виконати, щоб збільшити концентрацію «речовини у певному розчині», тобто гарантувати безпеку навчання. Оцінюючи сучасний стан реформування сфери публічного управління вищою освітою України, можемо зазначити, що наразі трансформаційні процеси поки не забезпечили осмотичності (максимальної концентрації) безпеки у зазначеній сфері.

Безперечно, підхід, що застосовується МОН України під час заявленої розробки оновленої Стратегії освіти та науки України й Платформи відновлення освіти, є новітнім. Адже вперше широкому загалу науковців-теоретиків і практиків у сфері системи освіти було запропоновано подати заявку як кандидата в експерти за певним напрямом функціонування цієї системи. За результатами поданих заявок, до процесу розробки оновленої Стратегії освіти та науки України в якості експертів долучилося 1690 осіб [1]. Їхні думки досить різнохарактерні на проблеми освітньої сфери, але надзвичайно важливі. Погоджуємося з експертами, що до проблем в освітній сфері та шляхів їхнього вирішення слід віднести: 1) створення Національного агентства щодо оцінювання наукової діяльності; 2) передачу повноважень МОН України до ЗВО щодо присвоєння саме останніми вчених звань; 3) розширення градації «науковий працівник», «науково-педагогічний працівник», «педагогічний працівник (викладач)» та ін.; 4) зменшення тривалості навчання на другому (магістерському) і третьому (освітньо-науковому) рівнях вищої освіти; 5) виважене та дієве реагування на корупцію та низьку якість наукових досліджень (шляхом уведення дисципліни «Інноваційна наукова діяльність» для здобувачів вищої освіти відповідних її рівнів, навчання за кошти грантів тощо); 6) стимулювання здобувачів до вивчення англійської та інших іноземних мов; 7) підвищення оплати праці наукових і науково-

педагогічних працівників та ін. Отже, сьогодні пріоритетним завданням для України є підтримка системи освіти на належному рівні, а в майбутньому забезпечення її осмотично-інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. В Україні розробляють нову освітню стратегію. URL: <https://osvita.rayon.in.ua/news/613487-v-ukraini-rozroblyayut-novu-osvitynu-strategiyu> (дата звернення: 18.06.2023).

2. Зміна правил гри в освіті та науці, що анонсував міністр О. Лісовий і як відповів на звинувачення у плагіаті. URL: <https://texty.org.ua/fragments/109261/zmina-pravyl-hry-v-osviti-sho-anonsuvav-ministr-lisovij-i-yak-vidpoviv-na-zvynuvachennya-u-plahiyati/> (дата звернення: 18.06.2023).

3. У Харкові школярі навчаються в метро у дві зміни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3756895-u-harkovi-skolari-navcautsa-v-metro-u-dvi-zmini.html> (дата звернення: 18.06.2023).

Сковородинський І. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Державна енергетична політика характеризується такими стратегічними орієнтирами:

- гарантована енергетична безпека;
- висока енергетична ефективність економіки;
- фінансово-економічна стійкість та бюджетна ефективність енергетичного сектора економіки;
- інноваційний розвиток енергетичного сектора економіки;
- екологічна безпека та екологічна ефективність функціонування паливно-енергетичного комплексу (ПЕК).

Державна політика в галузі енергетики повинна також ґрунтуватися на досягненні п'яти стратегічних цілей:

- оптимізації структури споживання енергоносіїв в Україні;
- економічну та екологічну ефективність використання енергоресурсів;
- модернізацію технологічної бази енергетичного сектора;
- стимулювання розвитку конкурентного середовища у паливно-енергетичному комплексі;
- забезпечення національних економічних інтересів на світовому енергетичному ринку.

Основними пріоритетними напрямками в галузі енергозбереження є створення нормативної правової бази з енергозбереження, а також системи управління енергозбереженням, яка повинна включати ефективну структуру управління, з чітко визначеними функціонуванням кожного елемента, систему моніторингу ефективності виробництва та розробку ефективних та адміністративних важелів управління енергозбереженням.

Головними шляхами підвищення енергоефективності економіки є її структурна перебудова з метою пріоритетного розвитку секторів, що мають низьку енергоемність, а також реалізація як енергозберігаючого технологічного потенціалу (45 % від усього енергоспоживання), так і потенціалу енергозбереження, який стане результатом майбутнього науково-технічного прогресу.

Для реалізації структурного та технологічного енергозбереження необхідно:

– запровадження системи гарантованого доступу всіх споживачів до енергетичних джерел, що стимулюватиме енергопостачальні компанії до впровадження енергозберігаючих технологій, у тому числі споживачів, для зниження інвестиційних витрат на розвиток нових потужностей, необхідних для задоволення споживчого попиту;

– ринкове стимулювання розвитку високоприбуткових та малоенергоємних напрямів сфери послуг (банківських, зв'язку, інформаційних, комунально-побутових, сервісних та ін.), а також обробних та переробних галузей промислового виробництва, що виробляють товари, на які (у міру зростання рівня життя населення) формується пріоритетний попит;

– цінове стимулювання енергозбереження у зв'язку з неминучим вимушеним у перспективі випередженням зростання цін на енергоносії у міру освоєння дедалі дорожчих джерел їх видобутку та виробництва.

Таким чином, для реалізації потенціалу енергозбереження в Україні потрібне посилення регулюючої ролі держави.

Необхідно, перш за все, створити структуру, відповідальну за політику енергозбереження та енергоефективності, посилити цінове і податкове стимулювання при реалізації інноваційних проектів, що підвищують енергоефективність.

Трипольський Є. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Набока К. О.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Нині найважливішим джерелом конкурентних переваг підприємства є людський капітал. Інвестиції є вирішальним фактором розвитку підприємства у будь-якій сфері діяльності, при цьому як стратегічне завдання розглядається створення та накопичення людського капіталу.

Людський капітал в широкому сенсі слова – специфічна форма капіталу, втіленого в самій людині, тобто це наявний у людини запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, які сприяють зростанню його продуктивності праці і приносять йому дохід у формі заробітної плати або ренти. Поява теорії людського капіталу відобразила роль нематеріального нагромадження в розвитку людства, що зросла в останні роки.

Головним інструментом розвитку людського капіталу є інвестування з урахуванням очікуваного повернення інвестицій у майбутньому. Загалом будь-які набуті знання, навички або навіть інформація, що сприятимуть підвищенню продуктивності та збільшенню доходу, можуть розглядатися як одна з форм людського капіталу.

Основними формами інвестування коштів в людський капітал державними установами є наступні:

1. Здоров'я та харчування (заходи у галузі охорони здоров'я та організації харчування сприяють збереженню здоров'я, зменшують ризик захворювання та смертності, підвищують продуктивність та тривалість активного періоду життя).

2. Освіта (отримання освіти і в подальшому, її продовження).

3. Навчання (загальне, професійне, спеціальне; може проводитися як під час праці, так і відокремлено від неї).

4. Міграція та пошук роботи (зміна місця проживання та активний пошук роботи сприяють збільшенню доходів та ефективнішому використанню людських компетенцій).

На шляху формування та реалізації людського капіталу ринок відіграє ключову роль, визначаючи характеристики потрібного фахівця і забезпечуючи оптимальний розподіл людського капіталу в просторово-часовому контексті господарської системи.

Таким чином, значущою проблемою формування людського капіталу державних установ є створення відповідної кадрової політики, орієнтованої на потреби країни. У цій стратегії слід враховувати інноваційні вимоги до фахівців та передбачати методи, механізми та інструменти для навчання, підвищення кваліфікації, формування державних замовлень, а також створення резерву та інші аспекти.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Белінський А. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д. держ. упр., професор Мордвінов О. Г.

МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Система державної влади та місцевого самоврядування сьогодні поки що не задовольняє потребу суспільства в отриманні якісних адміністративних послуг: процеси їх надання є переважно складними, тривалими у часі та непрозорими, а умови обслуговування громадян – незручними та низькоякісними (особливо у сільській місцевості). Крім того, у порівняно однорідному правовому полі процеси надання таких послуг є різними у більшості територіальних громад; державними нормами не закріплено види муніципальних послуг. Водночас динамічні зміни, зумовлені децентралізацією та реформуванням місцевого самоврядування в Україні, актуалізували проблему вдосконалення процесів надання адміністративних послуг на муніципальному рівні.

Напрями наукових розвідок переважно зосереджені на: формуванні концептуальних підходів та організаційно-правових засад запровадження таких послуг, оцінці якості їх надання. Водночас недостатньо розробленими залишаються питання надання адміністративних послуг на муніципальному рівні в умовах децентралізації влади в Україні. В Україні є правова база для функціонування системи надання адміністративних послуг, однак частина нормативно-правових актів не узгоджена із Законом України «Про адміністративні послуги». Це призводить до низки проблем в організації процесів надання адміністративних послуг, зокрема більшість органів місцевого самоврядування не спроможні виокремити види своєї діяльності, що мають ознаки таких послуг, та забезпечити належне їх надання.

Адміністративні муніципальні послуги - це діяльність сільських, селищних та міських рад (або їх виконавчих органів) з реалізації владних повноважень і з метою задоволення потреб фізичних та юридичних осіб в отриманні адміністративного акту (документа або дії), спрямованого на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків таких осіб відповідно до закону за їх заявою.

Утворення центрів надання адміністративних послуг в Україні є втіленням застосування технології обслуговування громадян за принципом «єдиного вікна». Вони є однією з найважливіших складових системи надання адміністративних послуг та її підсистем і призначені для упорядкування та посилення взаємодії між їх елементами. Аналіз практик функціонування ЦНАП не лише засвідчив наявність численних проблем у їх діяльності, а й вказав на більш якісні підходи до організації їх роботи з боку органів місцевого самоврядування у порівнянні з органами виконавчої влади. Це обґрунтовує децентралізаційні процеси у зазначеній сфері та дійсно наближує послуги до їх споживачів. Разом із тим, передача повноважень зі створення та організації роботи ЦНАП на муніципальний рівень має супроводжуватись удосконаленням чинного законодавства з питань надання адміністративних послуг з метою усунення виявлених у ньому недоліків, а також підвищенням кваліфікації кадрів органів місцевого самоврядування.

Ключовими чинниками децентралізації влади в Україні, що впливають на процеси надання адміністративних муніципальних послуг є:

- поступова передача повноважень із надання адміністративних послуг від територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади сільським, селищним та міським радам;
- створення спроможних об'єднаних територіальних громад зі становленням нової інституційної моделі управління в сільських, селищних і міських радах та з передачею їм відповідних ресурсів і відповідальності;
- передача більшої частини повноважень від районних державних адміністрацій до рад ОТГ та їх виконавчих комітетів;
- посилення громадської активності населення, його уваги до діяльності органів місцевого самоврядування та забезпечення комфортних умов проживання.

Білий О.

Класичний приватний університет
аспірант

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Важливу роль у розвитку українського суспільства відіграє достовірна поінформованість громадськості про процеси, які відбуваються в державі. Громадяни України мають право на отримання інформації про діяльність органів влади усіх рівнів. У державах розвинутої демократії органи влади своєчасно забезпечують громадськість такою інформацією. Ефективна комунікація між владою та громадськістю набирає дедалі більшого значення для розвитку громадянського суспільства. Підтримка громадськості влади, законодавчих ініціатив є вагомим показником та складником розвитку країни. Адже громадська активність, її освіченість та усвідомлення соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі, є індикатором успішної імплементації державних реформ. Таким чином, є гостра необхідність у налагодженні зв'язків з інститутами громадянського суспільства та встановленні конструктивного діалогу між органами влади й громадськістю, забезпеченні її участі у формуванні державної політики задля реалізації відкритості та прозорості діяльності влади.

Численні факти доводять, що в демократичних країнах думка громадськості з тих чи інших питань істотно впливає на державну політику, законодавчі процеси, поведінку політичних партій, динаміку виборчих

кампаній, прийняття рішень суб'єктами економічної діяльності, навіть на планування та проведення різних культурних заходів. Інакше кажучи, громадська думка – це величезна динамічна сила. Система відносин владних структур, органів державного управління і громадської думки є одним із найважливіших показників суспільного розвитку і демократії. Відомо, що чим активніше і повніше влада дозволяє масам брати участь у суспільно-політичних процесах, тим вона більш демократична та ефективніша.

Оскільки громадська думка виступає знаряддям політики, її формування є сферою боротьби за владу. Тому складовою частиною політичного процесу можна вважати боротьбу за громадську думку. У демократичному суспільстві мають існувати механізми громадського контролю за діяльністю влади. Ефективність таких механізмів визначається, передусім, рівнем відкритості і прозорості цієї влади завдяки інформуванню громадськості про її діяльність. Прозорість влади є однією з основних засад функціонування правової держави, в якій забезпечується участь громадськості у формуванні та здійсненні державної політики, її вплив на всі етапи процесу прийняття державних рішень, а також відкритий доступ до повної об'єктивної та достовірної інформації, якою володіють органи влади (публічної інформації).

Від якості інформування громадськості про діяльність органів влади залежить, власне, її ефективність. Нині особливо гостро постає потреба не лише в моніторингу соціального середовища, а й у впливі на свідомість громадян за допомогою інформування через налагоджені канали комунікаційного зв'язку. Набуває гостроти та актуальності проблема встановлення дієвих зв'язків із громадськістю, що передбачають чесні, відкриті, доброзичливі взаємовідносини між органами публічної влади та населенням. Саме із цього виникає порівняно нова функція державного управління – зв'язки з громадськістю, адже влада діє ефективно, якщо її підтримує громадськість.

Наразі вкрай важливо забезпечити діалог між підрозділами зв'язків із громадськістю органів державної влади як на центральному, так і регіональному рівнях, що дасть змогу творити єдину комунікаційну та іміджеву політику. Задля того, щоб громадяни підтримували політику керівництва країни, органи місцевої влади зобов'язані насамперед зробити так, щоб вони знали, що саме робиться, і розуміли причини: чому робиться це, а не що-небудь інше. Акцент на зрозумілості – це початок усвідомлення державою своєї відповідальності перед суспільством.

Болгов М. А.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Питання підвищення ефективності управління персоналом в системі державної служби та ефективних робочих процесів набуло особливої актуальності в умовах забезпечення спроможності державного апарату до імплементації законодавства Європейського Союзу.

Існує необхідність покращення управлінської підзвітності відповідно до Європейських принципів з урахуванням особливостей системи державного управління України, а також підвищення престижу держави та її конкурентоспроможності як роботодавця, створення можливості залучати та утримувати на державній службі найбільш кваліфікованих фахівців, забезпечуючи їх можливість професійного розвитку відповідно до потреб та відповідними умовами роботи.

Реформування системи державного управління здійснюється з урахуванням Європейських стандартів належного адміністрування, розроблених Програмою підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (Програма SIGMA) та викладених у документі «Принципи державного управління». Зазначений документ містить систему принципів і критерії оцінки державного управління, що базуються на основі міжнародних стандартів і вимог, а також кращих практик держав - членів ЄС та держав Організації економічного співробітництва та розвитку (Європейські принципи) [1].

При цьому, необхідно підвищувати спроможність державних службовців у сфері європейської інтеграції. Через виклики воєнного часу відбулися й позитивні зрушення - оперативне прискорення переходу органів влади до сучасних підходів в організації роботи. Це засвідчило значний потенціал та професіоналізм державної служби [2].

Управління персоналом в органах державної влади – це управлінський вплив органів державної влади, їх керівників, працівників служб управління персоналом, спрямований на підбір, відбір та добір персоналу, його оцінку, професійний розвиток, мотивацію і стимулювання на виконання службових обов'язків [3, с. 6].

Методологія управління персоналом передбачає визначення сутності персоналу організації як специфічного і пріоритетного об'єкта управління процесом формування поведінки співробітників, що відповідає цілям і завданням організації, розробку принципів і методів управління персоналом.

Серед напрямів діяльності служб управління персоналом, в сучасних умовах потребують посилення роботи такі напрями:

- 1) проведення заходів щодо формування корпоративної культури державного органу;
- 2) здійснення заходів щодо стимулювання до просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання посадових обов'язків державних службовців;
- 3) забезпечення заходів щодо адаптації новопризначених працівників;
- 4) розроблення стратегії управління персоналом державного органу;
- 5) розроблення плану реалізації стратегії управління персоналом державного органу;
- 6) дослідження рівня задоволеності працівників роботою в державному органі.
- 7) забезпечення використання сучасних методів організації роботи, зокрема, з використанням спеціального програмного забезпечення, в роботі служби управління персоналом тощо [4].

Враховуючи, що успіх реформ значною мірою залежить від якості управління людськими ресурсами в державних органах, питання управління персоналом є одним із пріоритетів реформування державної служби та управління людськими ресурсами в державних органах.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 рр. : Постанова КМУ від 21.07.2021 р. № 831-р.
2. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Державне управління». 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf> (дата звернення: 21.08.2023).
3. Серьогін С. М., Бородін Є. І., Комарова К. В., Липовська Н. А., Тарасенко Т. М. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.
4. Азарова А. О., Мороз О. О., Лесько О. Й., Романець І. В. Управління персоналом : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2014. 283 с.

Боханов Є. А.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Питання професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування, зокрема, професійного навчання, є передумовою успішної реалізації розбудови територіальних громад.

Система професійного навчання створюється для задоволення потреб державних органів та органів місцевого самоврядування, на які поширюється дія Законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про місцеве самоврядування в Україні» у високопрофесійних фахівцях і забезпечення умов для підвищення рівня професійної компетентності учасників професійного навчання.

Організаційні засади функціонування системи професійного навчання посадових осіб місцевого самоврядування визначені постановою Кабінету Міністрів України від 06 лютого 2019 року № 106 «Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад» (зі змінами).

За результатами професійного навчання посадовим особам місцевого самоврядування нараховуються кредити ЄКТС. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 год., які підлягають обліку, що ведеться службами управління персоналом.

Кредити ЄКТС нараховуються згідно таких видів професійного навчання:

а) підготовка за освітньо-професійною програмою для здобуття ступеня вищої освіти за рівнем магістра за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування»;

б) підвищення кваліфікації;

в) стажування;

г) самоосвіта.

Учасники професійного навчання можуть реалізовувати своє право на професійне навчання через визначені форми.

Підготовка – успішне виконання учасниками професійного навчання відповідної освітньо-професійної програми, що є підставою для присудження ступеня вищої освіти за рівнем магістра за спеціальностями, необхідними для професійної діяльності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, зокрема за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

Підвищення кваліфікації – набуття учасниками професійного навчання нових та/або удосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Програми підвищення кваліфікації можуть передбачати очну (денну, вечірню), дистанційну та змішану (очну та дистанційну з використанням спеціальних інтернет-платформ, веб-сайтів тощо) форми навчання.

Стажування – набуття учасниками професійного навчання практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у професійній діяльності або галузі знань.

Самоосвіта – самоорганізоване здобуття учасниками професійного навчання певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, дозвіллям. Вона здійснюється у формі участі у конференціях, науково-практичних конференціях, фахових семінарах, тренінгах, майстер-класах, курсах з оволодіння практичними навичками тощо.

Отже, сьогодні надважливо, щоб кожна посадова особа місцевого самоврядування володіла професійними компетенціями, необхідними для роботи в органах місцевого самоврядування та обирала напрям професійного навчання відповідно до своїх індивідуальних потреб та потреб органів місцевого самоврядування.

Брильов Є.

Класичний приватний університет
аспірант

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Останніми роками розвинені країни світу почали інтенсивно використовувати інформаційно-комунікаційні технології з метою підвищення ефективності і якості своїх послуг. Світовий досвід показує, що впровадження технологій електронного уряду надає громадянам і бізнесу доступ до високоякісних послуг органів

публічної влади і одночасно зменшує вартість цих послуг. Головна мета полягає в тому, щоб на практиці домогтися змін у системі органів виконавчої влади з метою підвищення рівня ефективності їх функціонування, інформаційної відкритості та оптимального надання державних послуг.

Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість перейти до сучасної моделі демократії, в якій доступ до інформації, можливість безпосередньої участі в управлінні державними і недержавними структурами стане доступною всім громадянам. Інформаційно-комунікаційні технології стають найважливішим засобом комунікації і використовуються для інформування громадян з широкого кола питань у різних сферах життя, для обговорення законопроектів та інших правових актів у процесі їх підготовки і вироблення політичних рішень. Крім того, такі технології здатні докорінно змінити сучасну культуру, мораль, політику, трансформувати сприйняття часу і простору, а їх широке застосування є необхідною умовою для демократизації суспільства, розвитку громадянських ініціатив, самоорганізації людей.

Активне впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів влади та органів місцевого самоврядування є одним із пріоритетних напрямів державної політики. Такі технології проникаючи в систему публічного управління, трансформують його, сприяють реалізації нової моделі державного управління, що докорінно змінює відносини громадян і влади, насамперед передбачаючи партнерські стосунки, забезпечує чесність, прозорість, контроль влади, сприяє подоланню корупції.

Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в органах публічного управління має беззаперечні переваги. Основні переваги використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій полягають у тому, що вони переводять інформаційний обмін на безпаперовий рівень; автоматизують більшість функцій в інформаційних і комунікаційних процесах; перетворюють масиви документів в інформаційні ресурси розвитку й вирішення складних проблем життєдіяльності суспільства. Крім того, широке використання зазначених технологій сприяє: інформуванню громадян з широкого кола питань у різних сферах життя; розширенню прав громадян завдяки доступу їх до інформаційних ресурсів; участі громадян у процесі прийняття політичних рішень і здійснення контролю за їх реалізацією; забезпеченню прозорості діяльності влади; підвищенню довіри населення до діяльності органів державної влади.

Для успішного та результативного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів влади необхідна нова державна політика, спрямована на створення умов для виробництва, збереження, поширення та комплексного використання всіх видів державних інформаційних ресурсів, вільного доступу до них громадян та організацій всіх форм власності, на підвищення ефективності діяльності органів державної влади, управління та місцевого самоврядування.

Отже, застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій створює широкі можливості для залучення громадянського суспільства до політичного життя та публічного управління. За сучасних умов мережева взаємодія громадян, організацій та інститутів через електронну комунікаційну систему стала важливим технологічним засобом впливу на демократичні процеси, результати якого можуть забезпечити прийняття більш ефективних політичних рішень і підвищити легітимність демократії.

Вовк В. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Козарь Т. П.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Однією з проблемних сфер системи публічної служби постала проблема підвищення ефективності діяльності органів публічної влади. Перед публічними службовцями постала мета - свідомо оцінювати і формувати організаційну культуру та управляти її розвитком. Організаційна культура існує у будь-якій установі. Створює її, як правило, формальний лідер (керівництво), але носіями є персонал організації, тому питання культури стосується кожного публічного службовця.

Організаційна культура державного органу, як і будь-якої іншої установи, повинна періодично оновлюватися та актуалізуватися. Основна причина - необхідність адаптуватися до постійних змін зовнішнього середовища та потреб працівників. За допомогою організаційної культури визначаються моделі та правила організаційної поведінки, формується певний клімат у колективі, здійснюється координація та контроль діяльності службовців, створюється система мотивації тощо. Основне завдання публічного службовця - якісне та сумлінне виконання професійних обов'язків, тому напрями, що безпосередньо впливають на організаційну культуру наступні:

1) Щорічне планування в державних органах. Чіткий план діяльності державного органу та якісно сформовані завдання для державних службовців – запорука ефективності його функціонування.

2) Підвищення інституційної спроможності служб управління персоналом у державних органах з метою залучення висококваліфікованих фахівців, у тому числі на керівні посади. Керівникам державної служби в державних органах та органах місцевого самоврядування необхідно посилювати рівень комунікації зі співробітниками.

3) Безпосереднім керівникам необхідно застосовувати інструменти мотивації у взаємодії з підлеглими. Для цього варто оновлювати свої знання щодо новітніх інструментів управління персоналом та застосовувати їх на практиці.

4) Концентрація уваги вищого керівництва стосовно діяльності співробітників органів державної влади;

5) Реакція керівництва на критичні ситуації, що виникають в процесі діяльності організації;

6) Професійна компетентність керівників і їх ставлення до колективу;

7) Рівень оціночної і мотиваційної політики керівництва;

8) Система передачі інформації й організаційних факторів тощо .

Щоб процеси культурних змін у державному управлінні дали бажані результати, установи мають визначити особливості чинної організаційної культури. В управлінні змінами має бути лідер, який супроводжуватиме, стимулюватиме та контролюватиме таку трансформацію.

У літературі про організаційну культуру стверджують, що керівники є найважливішими агентами змін, оскільки саме вони щодня підтримують зв'язок як із вищою ланкою керівництва, так і з працівниками. Керівники органів публічної влади повинні мати відповідний набір професійних компетентностей, такі як знання, комунікативні, лідерські навички, гнучкість, терпіння, активність, стресостійкість, вміння попереджувати професійне вигорання тощо.

Для побудови та ефективного функціонування публічної служби надважливо, щоб публічні службовці усвідомлювали призначення державно-управлінської діяльності в суспільстві та соціальні функції її представників. Виявлення й чітке формулювання місії органу - основа для побудови всієї системи її цінностей, принципів та норм, а також стратегій і політик його діяльності.

Вовк В. С.

Класичний приватний університет
аспірант

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВІДСУТНОСТІ НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО»

На сьогодні, поняття мале підприємництво не міститься у нормативно-правових актах. Ч.1, ст. 42 Господарського кодексу України (далі – ГК України) надає визначення – як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1].

У ч.2, ст. 48 ГК України вказано, що держава сприяє розвитку малого підприємництва, створює всі необхідні умови для цього, як то:

- надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності;
- сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів;
- здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям;
- стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг, тощо [1].

Проте, чіткого визначення поняття «мале підприємництво» ні ГК України ні інші нормативно-правові акти не містять.

У ч.3, ст. 55 ГК України законодавцем пропонується відносити до категорії суб'єктів малого підприємництва:

- фізичних осіб – підприємців, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;
- юридичних осіб – суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [1].

Проте, критерії віднесення до категорії суб'єктів малого підприємництва зазначені у ч.3, ст. 55 ГК України суттєво відрізняються від тих, що встановлені у ст. 1 ЗУ «Про державну підтримку малого підприємництва», де вказано, що суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності та юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн. гривень [2].

Відповідно до схваленої Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, прийнятої у травні 2017 року було передбачено підвищення рівня конкурентоспроможності малого і середнього підприємництва шляхом створення сприятливого середовища (ефективне регулювання, розширення доступу до фінансових ресурсів, демонополізація економіки, боротьба з корупцією). А, також, шляхом спрощення податкового адміністрування та зміни у функціонуванні органів Державної податкової служби – підвищення рівня сприйняття процесів адміністрування з боку суб'єктів малого підприємництва [3].

Крім того, до пріоритетних завдань державної політики у сфері розвитку підприємництва належать: створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого підприємництва через консолідацію зусиль усіх зацікавлених сторін, що забезпечить соціально-економічний розвиток в країні та підвищення рівень життя населення [4, с. 58-59].

Якщо говорити про важливість малого підприємництва, то можна зазначити, що воно здатне найоперативніше реагувати на кон'юнктуру ринку і надавати ринковій економіці необхідної гнучкості. Малі підприємства здатні найоперативніше реагувати на кон'юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця властивість малого бізнесу набуває особливого значення в сучасних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживацького попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів і послуг [5].

Малий бізнес вносить істотний вклад у формування конкурентного середовища. Це один з провідних секторів, що багато в чому визначає темпи економічного зростання, стан зайнятості населення, структуру і якість валового національного продукту [6, с. 161].

Завдяки малому бізнесу відбувається: вплив на кількість і якість праці, що залучається, рішення проблем зайнятості за рахунок створення додаткових робочих місць, пом'якшення соціальної напруги, наповнення ринку товарами і послугами, активізація споживчого попиту, демократизація ринкових стосунків завдяки формуванню активного середнього класу, пом'якшенню майнової диференціації, розширенню соціальної бази реформ [7, с. 217].

Отже, усі наведені доводи свідчать про те, що мале підприємництво відіграє дуже велику роль у зростанні показників національної економіки, але існуючі проблеми державного регулювання малого підприємництва, що пов'язані з невизначеністю критеріїв віднесення підприємств до категорії малих, створюють перешкоди для реалізації державних програм підтримки, зокрема можливості застосування спеціальних режимів оподаткування, що може негативно позначитися на розвиткові різних секторів економіки із причини значного фіскального навантаження на суб'єктів, що знаходяться на загальній системі оподаткування.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Про державну підтримку малого підприємництва : Закон від 19.10.2000 р. № 2063-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-14#Text> (дата звернення: 20.09.2023).
3. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р.: Розпорядження від 24.05.2017 р. № 504-р. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#n8> (дата звернення: 20.09.2023).
4. Балджи М., Мрук М. Сучасні проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 3. С. 52–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2019_3_5 (дата звернення: 20.09.2023).
5. Калініченко Л. О. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в умовах посткризового стану. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1. С. 34–38.
6. Папп В. В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Бізнес Інформ*. 2013. № 6. С. 160-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_6_27 (дата звернення: 20.09.2023).
7. Брітченко І. Г., Момот О. М., Саєнко В. Г. Економічні проблеми розвитку підприємницької функції в секторах економіки національного господарства : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 547 с.

Волжин Д. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЧИСЕЛЬНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Враховуючи значний внесок сільського господарства у формування ВВП країни, розвиток сільських територій є одним з головних факторів доцільності реалізації інноваційних реформ управління. Покращення фінансової складової сільських територій є основою розвитку та поповнення місцевих бюджетів, внаслідок чого вирішуються соціальні проблеми та перехід до сталого економічного зростання сільських територій. Найбільш актуальним питанням – є загострення соціально-економічних проблем, що мають місце у сільських поселеннях; дані наслідки можуть виникнути в сільських територіях з високим економічним потенціалом.

Необхідність постійної підтримки малочисельних громад з використанням системи дотацій стримує розвиток сіл, селищ та малих міст. Це спричиняє зростання кількості міського населення, розширення меж міст, ускладнення вирішення проблем забезпечення мешканців відповідною інфраструктурою, соціальними послугами. Усе це потребує, з одного боку, розширення повноважень органів місцевого самоврядування, а з іншого боку, впровадження механізмів контролю ефективного використання місцевих ресурсів з боку членів їхніх територіальних громад. Об'єктивні процеси розвитку України визначатимуть подальше прискорення темпів урбанізації, що спричинить зростання чисельності міського населення, розширення меж міст, ускладненість вирішення проблем забезпечення жителів відповідною інфраструктурою, соціальними послугами.

Беручи до уваги дану проблематику, постає питання запровадження комплексних підходів щодо вдосконалення фінансової підтримки малочисельних територіальних громад. Дана проблема полягає в нестабільній економічній ситуації в Україні, а також наявності малоефективних механізмів фінансового стимулювання місцевих територіальних громад. Першочерговим напрямком щодо реалізації ефективної політики забезпечення фінансовими ресурсами мають бути скоординовані між собою та спрямовані дії органів державної та місцевої влади на організацію наявних механізмів та імплементацію нових форм господарювання.

Розвиток малочисельних громад в умовах ринкової економіки має створити територіальне висококонкурентне виробництво та належний соціум села, що визначається уніфікацією зайнятості, створенням нових робочих місць в обслуговуючій сфері, підвищення економічного розвитку за рахунок інтенсифікації праці. Даний підхід надає змогу створити навколишнє середовище для сталого зростання та ідеального функціонування малочисельної громади; однак такі дії потребують чіткого визначення реалізації функціональних повноважень органів місцевого самоврядування. Вони повинні забезпечувати подолання кризових явищ, як на виробництві, так і в соціальній сфері села. Хоча Україна, з економічної точки зору, є не настільки розвинутою державою, однак дані заходи можливо вже проводити на основі запровадження позитивного європейського досвіду [1].

Список використаних джерел

1. Козаченко Ю. П. Вдосконалення фінансової підтримки малочисельних територіальних громад. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4 (64). С. 211–217.

Воробйов Р. О.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Реалізація політики європейської інтеграції актуалізує питання пріоритетності удосконалення функціонування та підвищення інституційної спроможності державних органів, розбудови їх кадрового потенціалу відповідно до європейських стандартів та кращих практик інших країн.

Становлення й розвиток публічного управління в Україні сьогодні потребує такого підходу, який дозволить залучити на лідерські посади керівників з сучасними лідерськими якостями та посилить відповідальність за ефективну діяльність інституцій.

Список особливостей вдачі, навичок та особистих якостей, які мають бути притаманні керівникові, видається просто нескінченним. Передбачається, що майбутній керівник повинен бути рішучим, але водночас і завжди радитись зі своїми співробітниками. Поза сумнівом, обидві ці якості описують лідера тільки з найкращого боку, а проте вони не можуть бути притаманні одній особі. Співіснуючи в керівникові, вони попросту нейтралізують одну одну. Керівникові-лідеру потрібні розвинені навички зовнішнього спілкування (вміння працювати з регіональним керівництвом, засобами масової інформації та широким загалом) і навички, які допомагають йому відмінно справлятися і з внутрішньою діяльністю організації: мотивувати співробітників, завжди бути доступним для колег тощо [1, с. 28].

Керівники мотивують і підтримують співробітників через свою особисту поведінку та навички управління людськими ресурсами. Виступаючи в якості зразків для наслідування, лідери відображають поставлені цілі і цінності, заохочують співробітників діяти таким же чином. Співробітники підтримуються своїми лідерами для досягнення цільових показників з виконання ними своїх обов'язків. Прозорий стиль керівництва, заснований на взаємному зворотному зв'язку, довірі і відкритому спілкуванні, мотивує людей робити свій внесок в успіх організації.

Лідерство є серцевиною належного демократичного врядування (*good governance*), сучасною концепцією управління. Лідерство визнається як потужний фактор вдосконалення управлінської спроможності та результативності діяльності органів влади [2, с. 13-14].

Лідерство – це різновид влади, специфікою якої є спрямованість зверху вниз, а також те, що її носієм виступає не більшість, а одна людина або група осіб.

Лідерство – це управлінський статус, соціальна позиція, пов'язана із прийняттям рішень, це керівна посада.

Лідерство – це мистецтво, вінець управлінської діяльності, здатність впливати як на окрему людину, так і на різні групи людей з метою спрямування діяльності заради досягнення мети [3, с. 18].

Лідерство є ціннісним феноменом, тобто виявленням певних цінностей як основи життя людей. Цінності передаються в процесі комунікації на різних рівнях. Поведінка керівника є демонстрацією тих цінностей, які утворюють основу для подальшого розвитку на рівні організаційної культури.

Отже, серед спільних тенденцій у багатьох країнах є те, що більше уваги та часу нині присвячується питанню розвитку лідерів, забезпеченню відкритості, відзначенню та заохоченню результативної діяльності. Розвиток лідерства розглядається крізь призму кращого забезпечення відповідності суспільним інтересам, здатності краще їх представляти та діяти у публічних (національних) інтересах.

Список використаних джерел

1. Сергеева Л. М., Кондратьєва В. П., Хромей М. Я. Лідерство : навч. посіб. / за наук. ред. Л. М. Сергеевої. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2015. 296 с.
2. Бізо Л., Ібрагімова І., Кікоть О., Барань Є., Федорів Т. Розвиток лідерства / за заг. ред. І. Ібрагімової. Київ : Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. 400 с.
3. Лідерство в муніципальному управлінні : навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Укртехінформ», 2013. 263 с.

Гончаренко Є.

Класичний приватний університет
аспірант

ІНСТИТУТ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Одним із важливих завдань місцевого самоврядування є організація якісного управління комунальною власністю, що неможливо без наявності відповідних законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують функціонування цього інституту, який є одним з базових інститутів місцевих фінансів. У зарубіжних країнах цей інститут суттєво впливає на формування доходів органів місцевого самоврядування, а також на ефективність місцевих фінансів взагалі шляхом запровадження сучасних форм його використання. Доходи комунальної (муніципальної) власності у розвинених країнах створюють податкову базу місцевих бюджетів.

У першій частині ст. 142 чинної Конституції України визначено, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад». Отже, інститут комунальної власності являє собою матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування.

Комунальна форма власності є публічною власністю, тобто власністю, яка належить територіальним спільнотам та органам місцевого самоврядування. Вона дозволяє органам місцевого самоврядування мати

додаткові джерела доходів. Необхідною передумовою економічної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування є наявність комунальної форми власності на фінансові ресурси.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено перелік об'єктів права комунальної власності, правомочність органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування та розпорядження такими об'єктами, повноваження рад та їх виконавчих органів щодо управління об'єктами комунальної власності; встановлено підстави для набуття права комунальної власності, а також обмеження щодо раціонального і ефективного використання об'єктів даного права, державні гарантії захисту права комунальної власності.

Цим Законом було надано право сільським, селищним, міським, районним у містах радам на внесення пропозицій про передачу або продаж у комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад; а також право мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

У 1998 р. згідно з Конституцією України був ухвалений Закон «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», який врегулював відносини, пов'язані з передачею об'єктів права державної власності у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або у їх спільну власність, а також об'єктів права комунальної власності у державну власність. Процес передачі об'єктів державної власності у комунальну обумовив розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування України. Спираючись на власний ресурсно-фінансовий потенціал, потреби населення органи місцевого самоврядування повинні обґрунтувати стратегію свого розвитку і узгоджувати її зі стратегією національної економіки для успішного поповнення місцевих бюджетів шляхом використання комунальної власності. За рахунок прибутку промислових, будівельних, транспортних та інших підприємств відшкодовувати збитки та покривати витрати на утримання соціально-культурних установ. На сьогодні розподіл майна між державою та органами місцевого самоврядування практично вже завершений і більш актуальним є питання якісного управління наявною комунальною власністю.

Відтак принципової ваги набуває формування комунальної власності та пошук нових методів управління нею для зростання доходів місцевих бюджетів, забезпечення економічної дієздатності територіальних громад в Україні. Зазначимо, що передусім необхідно завершити правове оформлення інституту комунальної власності й ухвалити відповідний закон.

Пошук нових форм і методів зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування шляхом використання комунальної власності залишається актуальним завданням для науковців і практиків, одним із перспективних напрямів вирішення якого є подальша розробка і вдосконалення ефективної методики управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст.

Горін А. В.

Національний університет цивільного захисту України

Сиченко В. В.

Дніпровська академія неперервної освіти

Правова диференціація механізмів державного регулювання фізкультурно-спортивної діяльності в Україні

У 2020 році постановою КМУ № 1089 була затверджена Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [1]. За результатами статистичної звітності за формою № 2-ФК «Звіт з фізичної культури і спорту» за 2019 рік кількість осіб, які охоплені фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю становить 14,7 відсотка загальної чисельності населення країни (2018 рік – 14,3 відсотка, 2017 – 13,7 відсотка). За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2019 році за рівнем здоров'я українці перебували на 93 місці із 169 країн світу. В Україні є потенціал для людського розвитку, тому одним із основних її завдань має бути забезпечення розвитку фізичної культури та спорту [там само]. Це пріоритети держави, яких вона має неухильно дотримуватися з метою задоволення суспільних інтересів, зокрема, кризь призму забезпечення соціального розвитку, зокрема, молоді. Саме вона є рушієм у формуванні сталого економічного зростання, наповненні бюджетів і фондів тощо. Останнє вимагає формування необхідних умов для розвитку здорової нації, у т.ч. студентства.

На підставі проведеного аналізу цієї Стратегії [1] щодо особливостей реалізації державного регулювання розвитку фізичної культури та спорту в Україні можна стверджувати таке:

1. Розробка та прийняття такого правового документу є свідченням парадигмального розвитку механізмів державного регулювання у досліджуваній сфері. Разом із тим, встановлено, що дана Стратегія не враховує деяких засад фундаментальної науки, зокрема, щодо стратегування та комплексного визначення механізму реалізації цієї Стратегії. Як результат, прийнято правовий документ, який складно охарактеризувати (чи він є коротко- чи середньостроковим). Відтак, рекомендується оновити зазначену Стратегію з урахуванням вищенаведених положень.

2. З'ясовано, що забезпечити економічний ефект від розвитку фізичної культури та спорту покликано вдосконалення методики оцінювання стану функціонування фізкультурно-спортивної діяльності. Наразі відсутня система необхідних для цього показників. Відтак, пропонується доопрацювати форму звітності № 2-ФК (щорічна) «Звіт з фізичної культури і спорту» (2021 р.) [1].

Крім того, важливим є вирішення проблемних питань, пов'язаних із публічним управлінням фізкультурно-спортивною діяльністю в Україні ще й за такими напрямками: 1) підвищення прозорості діяльності Міністерства молоді та спорту України. Важлива умова реалізації даного принципу прозорості та відкри-

тості – це наявність зручної з управлінського погляду кількісної інформації із застосуванням новітніх ІТ-технологій і переходом на цифрову взаємодію (див. дет. [2]); 2) відмова від «ручного» управління бюджетом та бюрократизмом під час його реалізації; 3) боротьба з корупцією в цій сфері; 4) підвищення автономії національних спортивних федерацій; 5) удосконалення національного антидопінгового законодавства тощо.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 14.08.2023).

2. Pomaza-Ponomarenko A., Hren M., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society. *Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020*. 2020. № 42. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSAN42/showToc> (date of request: 14.08.2023)..

Давлетшин Д. Є.

Класичний приватний університет
аспірант

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Освіта – це один із найоптимальніших і найінтенсивніших способів входження людини у світ науки та культури. Саме під час здобуття освіти людина засвоює духовні цінності. Здобуття освіти є процесом трансляції культурно оформлених зразків поведінки і діяльності, а також сталих форм громадського життя. У зв'язку з цим дедалі чіткіше простежується залежність розвитку окремих країн від рівня та якості освіти, культури і кваліфікації громадян [1, с. 297].

Необхідність постійного оновлення освіти в усіх її проявах сьогодні є загальновизнаною. Глобальне суспільство функціонує і розвивається за законами і принципами інноваційності. І щоб не бути аутсайдером, людина має адаптуватися до такого динамічного та швидкозмінного середовища [2, с. 58]. Тому сьогодні актуальним стає питання модернізації системи вищої освіти.

Словник іншомовних слів надає визначення терміну «модернізація», як – оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог. Також, це може бути: штучне перенесення сучасних понять, термінології тощо на минулі часи, яким це не властиво [3].

Модернізація, є: 1) процесом трансформації традиційного аграрного суспільства на динамічне суспільство індустріального або постіндустріального типу; 2) постійним процесом реформувань, осучаснень та інновацій в різних сферах сучасного суспільства з метою прискорення соціального розвитку [4].

На думку дослідників, «модернізація утворилася як парадигма прогресивних змін індустріального суспільства і стала синонімом змін при аналізі різних історичних періодів». Модернізація – це своєрідне ментальне зрушення, досягнення особливого стану розуму, який характеризується вірою у прогрес, схильністю до економічного зростання, готовністю адаптуватися до змін. Модернізація – синонім усіх прогресивних соціально-економічних змін, коли суспільство рухається уперед, воно тотожне поняттю «сучасність» і означає комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних і інтелектуальних трансформацій [5].

Основним завданням модернізації вищої освіти є підвищення її якості, зокрема освітніх послуг і підготовки кадрів. Світовий досвід засвідчує, що успіх модернізації вищої освіти забезпечується тоді, коли досягається одночасне оновлення всіх ланок освіти з урахуванням сучасних механізмів суспільних знань, коли забезпечується взаємодія людського та соціального капіталів [6, с. 52].

Здійснення модернізації вищої освіти передбачає вдосконалення системи управління цим процесом. Управління має здійснюватись із дотриманням наступних принципів: розв'язання проблем розвитку системи освіти не лише на рівні освітньої системи, але і в рамках загальнодержавної політики, а також на міжнародному рівні; системності управління освітою на всіх рівнях і в усіх ланках освітньої сфери; перегляду ролі та функцій держави у фінансуванні й організації освіти; розвитку ринку освітніх продуктів і послуг; перегляду ролі різних соціальних інститутів, у першу чергу підприємств і сім'ї [6, с. 55].

Модернізація вищої освіти має включати, перш за все, модернізацію управління як усієї системи вищої освіти, так і окремими її закладами; зміну форм і методів навчального процесу; підвищення якості навчання студентів; перегляд кількості напрямів підготовки бакалаврів; постійне підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу; забезпечення академічної і трудової мобільності студентства; інноваційні підходи щодо проблем фінансування та самофінансування освітніх закладів тощо [1, с.298].

У національній доктрині розвитку освіти серед першочергових заходів зазначається необхідність: істотне зміцнення навчально-матеріальної бази, здійснення комп'ютеризації навчальних закладів, запровадження інформаційних технологій, забезпечення ефективної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, запровадження нових економічних та управлінських механізмів розвитку освіти [7].

В. Кремень сформулював такі ключові напрями модернізації вітчизняної системи освіти: 1) зміна змісту навчання. Зокрема, необхідно визначити фундаментальні знання і сепарувати їх від надмірної інформаційної складової; 2) спрямованість навчального процесу на навчання впродовж життя; 3) перехід від кваліфікації до компетенції, здатності до адаптації; 4) утвердження особистісно-орієнтованої педагогічної системи на підставі принципу дитиноцентризму (прихід педагогіки толерантності на зміну педагогіці авторитаризму), розвиток критичного мислення; 5) завдання навчити співжиттю з іншими людьми і суспільними структурами, виховання патріотизму в умовах конкуренції між державами-націями, забезпечення вільного володіння однією або декількома іноземними мовами; 6) вдосконалення післядипломної освіти і розробка відповідних державних стандартів; 7) розвиток масової педагогічної культури, педагогізація суспільства [8].

Отже, модернізацію вищої освіти є поступовий перехід на новий рівень організації навчального процесу, який буде мати студентоцентристський підхід, буде спрямований на оволодіння комп'ютерними технологіями та їх широким застосуванням у процесі навчання, буде передбачати безперервну систему навчання, а також навчання з поєднанням теорії і практики (дуальна форма).

Список використаних джерел

1. Парпан У. Модернізація національної системи освіти у контексті сучасного євроінтеграційного поступу України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2017. № 865. С. 296–302. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2017_865_47 (дата звернення: 13.09.2023).
2. Капустін С. В. Модернізація освіти в контексті реалізації компетентнісного підходу до формування цілісного світогляду молоді. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія.* 2017. Вип. 49. С. 57–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2017_49_8 (дата звернення: 13.09.2023).
3. Лук'янюк В. Словник іншомовних слів. 2001. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=> (дата звернення: 13.09.2023).
4. Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 13.09.2023).
5. Поліщук Ю. Модернізація як теоретичний концепт: витоки, становлення, сучасні виклики : наукові записки ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. Вип. 5–6 (79–80). URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/polishchuk_modernizatsia.pdf (дата звернення: 13.09.2023).
6. Паращук О. Модернізація освіти як інноваційний конкурентоспроможного фахівця (теоретико-методологічні та прикладні аспекти) : зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. *Серія: Економічні науки.* 2017. Вип. 44 (1). С. 50-56. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdu_2017_44\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdu_2017_44(1)_8) (дата звернення: 13.09.2023).
7. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 13.09.2023).
8. Шелюк Л. Модернізація освіти як інноваційний процес. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія.* 2013. Вип. 29. С. 31–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_29_8 (дата звернення: 13.09.2023).

Денисенко С. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Реформування суспільного життя України, становлення демократичної, соціальної, правової держави, багатопартійності та інших демократичних інститутів у процесі трансформації українського суспільства зумовили посилену увагу українського суспільства як в цілому, так і з боку науковців до аналізу державної політики. Аналіз державної політики є невід'ємним складником складного суспільного процесу [1].

Вітчизняні та зарубіжні науковці по-різному трактують поняття «державна політика», та у всіх визначеннях прослідковується функціонування інституту держави шляхом реалізації методів, механізмів, заходів, прийняття рішень державними інституціями.

Під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни.

Уточнимо, що державна політика конструюється для реалізації і зовсім не констатується пост-фактум. Їй притаманний прагматизм, раціоналізм і діагностованість. Державна політика – це практична діяльність політичних суб'єктів і органів державної влади з реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політичних цілей. Слід констатувати, що органи державної влади відіграють провідну роль у підготовці та виконанні державної політики. Саме в діяльності глави держави, уряду та парламенту знаходять практичне вираження сутність і роль держави в суспільстві, види цілеспрямованого впливу на нього [2].

Державна політика – курс дій (або утримання від дій – бездій), обраний органами влади для розв'язання певної суспільної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем.

Політика формується у певному середовищі, найважливішим тут є:

1. Соціальне середовище: культурні, етнічні, релігійні та інші звички, соціальну структуру суспільства, очікування, моделі поведінки та способи взаємодії і взаємозв'язку між ними, що їх встановлює кожне суспільство.

2. Фізичне середовище (physical environment): – географічні характеристики: клімат, природні ресурси, топографію, архітектура тощо; – демографічні характеристики: чисельність і динаміка населення, розселення, урбаністичні умови, вікова структура населення та інші фізичні характеристики, що визначають спосіб життя, прийнятий у суспільстві.

3. Економічне середовище (economic environment): економічна система, зміст та активність економічного життя суспільства, в тому числі характер індустрії та торгівлі, відносна заможність чи бідність регіону, на який поширюється політика, рівень безробіття рівень економічного зростання тощо.

4. Політичне середовище (political environment): політична система, політичні інститути, владні структури, чинне законодавство, політичні партії, громадські організації, групи спеціальних інтересів, лобізм, переважаюча ідеологія, політична культура, нагальні політичні проблеми даного моменту. Взаємозалежність соціально-політичних, економічних, культурних та інших суспільних детермінант і державної політики зумовлена необхідністю поступового демократичного розвитку [3].

Список використаних джерел

1. Аналіз державної політики : навч. посіб. Луганськ : вид-во СНУ імені В. Даля, 2013. 216 с.
2. Державна політика : підручник / за ред. : Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
3. Державна політика: аналіз та механізми впровадження : конспект лекцій / уклад. : В. П. Садковий, С. М. Домбровська, І. М. Лопатченко, А. В. Антонов. Харків : НУЦЗУ, 2019. 65 с.

Дружкін М.

Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Прийняття управлінського рішення в умовах кризи характеризується обмеженістю в часі, ресурсах та відповідній інформації, спрямоване на отримання ефекту в короткостроковій перспективі, а отже, потребує від менеджерів використання адекватних ситуації методів, у тому числі - оцінки та оцінювання їх результатів. Наразі в Україні склалася досить нестійка ситуація щодо подальшого планування та розвитку підприємницької діяльності, а відтак прийняття рішення та відповідальність за його реалізацію носить ризиковий характер.

Процес прийняття рішень є складною, творчою та відповідальною задачею управління, а особливо в умовах воєнного часу, коли досить ситуація нестабільна і може змінитися в будь-який час, а тому потребує негайного переналаштування. Саме управлінці повинні вміти в нестандартних ситуаціях приймати обґрунтовані рішення. Будь-які результати прийняття рішень покладаються на особу, що їх приймала. Саме таким та багато іншим питанням теорії прийняття рішень можна знайти вирішення за умови розроблення та використання певних методологічних основ.

Актуальність дослідження всіх груп методів прийняття управлінських рішень в умовах кризової ситуації обумовлена наступними особливостями: загальною характеристикою всієї сукупності наукових методів прийняття управлінських рішень; визначенням кращої області застосування кожної групи методів (окремого методу) у залежності від типу управлінського рішення та досвіду керівника; умов, у яких приймаються управлінські рішення.

Вибір кожної групи методів для обґрунтування управлінських рішень повинен включати: аналіз управлінської ситуації щодо її змісту, можливості формалізації та структуризації проблемної ситуації; вибір групи методів для пошуку оптимального (ефективного) варіанта вирішення проблеми; визначення правил і умов, за яких застосовуються обрані групи методів прийняття управлінських рішень.

Кризова ситуація в період діяльності підприємства може тривати певний період. Як правило, в більшості випадків кризова ситуація має попереджувальні сигнали, на які бажано звертати увагу, щоб попередити кризові наслідки. Період між попереджувальними сигналами та початком катастрофи називається «виникненням кризи». Саме в цей період треба вжити заходів, щоб уникнути (частково або повністю) потенційної кризової ситуації. Сукупність заходів, зусиль та дій з попередження кризової ситуації є «менеджментом запобігання (передження)» або «передкризовим менеджментом». Шкода, заподіяна кризовою ситуацією, називається «впливом кризи», а дії, спрямовані на усунення цієї шкоди, – «менеджментом порятунку». Діяльність, спрямована на відтворення докризового ходу подій або переходу на іншу стадію розвитку (в інші сфери господарювання), є третім етапом виведення організації з кризового стану та спрямована на відновлення роботи усіх засобів, систем та штатного забезпечення – нормального або нового для організації стану. Ця діяльність, що називається «менеджментом відновлення», розпочинається майже паралельно з менеджментом порятунку та може тривати досить довго – від моменту ліквідації основної загрози через судові процеси до повного відновлення (або ліквідації організації).

Отже, ефективний антикризовий менеджмент, який повинен бути і діяти в нинішніх умовах діяльності вирішує наступні задачі: запобігання кризовому стану; використання можливостей кризової ситуації; зменшення чи пом'якшення впливу та розміру кризи; швидка та ефективна ліквідація наслідків кризи. Вирішення кожної з виділених задач потребує прийняття адекватного кризовій ситуації рішення, коли менеджерам «...доводиться працювати в умовах обмеженого часу та невизначеної інформації...», «...ресурси та люди піддаються ризику через кризу і спричиненого нею впливу (або впливів)».

Дубовий С. І.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Реформування системи державного управління здійснюється з урахуванням Європейських стандартів належного адміністрування, розроблених Програмою підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (Програма SIGMA) та викладених у документі «Принципи державного управління». Реформи державного управління передбачають:

- забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу;
- формування системи професійної та політично нейтральної публічної служби, орієнтованої на захист інтересів громадян;
- розбудова ефективних і підзвітних громадянам державних інституцій, які формують державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку держави.

Для здійснення необхідних напрямів в реформуванні державного управління повинна ефективно та стабільно працювати система професійного навчання публічних службовців з метою підвищення професійної компетентності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Система професійного навчання базується на таких принципах:

- обов'язковості та безперервності професійного навчання протягом проходження державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, роботи в державних органах, здійснення повноважень депутата місцевої ради;
- цілеспрямованості, прогностичності та випереджувального характеру;
- інноваційності та практичної спрямованості;

- індивідуалізації та диференціації підходів до навчання;
- відкритості та академічної доброчесності;
- наближеності освітніх послуг до місця проживання та проходження служби особи;
- гарантованості фінансування професійного навчання.

Інституційна структура системи професійного навчання включає:

- замовників освітніх послуг у сфері професійного навчання;
- суб'єктів надання освітніх послуг у сфері професійного навчання (провайдерів);
- саморегульвні професійні об'єднання (професійні асоціації, професійні мережі) суб'єктів надання освітніх послуг у сфері професійного навчання (провайдерів).

Учасники професійного навчання можуть реалізовувати своє право на професійне навчання через:

- підготовку – успішне виконання учасниками професійного навчання відповідної освітньо-професійної програми, що є підставою для присудження ступеня вищої освіти за рівнем магістра за спеціальностями, необхідними для професійної діяльності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, зокрема за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування»;

- підвищення кваліфікації – набуття учасниками професійного навчання нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань;

- стажування – набуття учасниками професійного навчання практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у професійній діяльності або галузі знань;

- самоосвіту – самоорганізоване здобуття учасниками професійного навчання певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, дозвіллям.

Система професійного навчання створюється для задоволення потреб державних органів та органів місцевого самоврядування у високопрофесійних фахівцях і забезпечення умов для підвищення рівня професійної компетентності учасників професійного навчання.

Дяченко С. М.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., професор Покатаєв П. С.

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

В умовах глобалізації надзвичайно важливим є питання прийняття виважених і правильних управлінських рішень фахівцями державної служби, проблема розвитку людського потенціалу. Тому висуваються високі вимоги до професійної культури державного службовця, його самостійності, ініціативи, вміння розуміти й інтерпретувати не тільки соціальні зміни, але і власну поведінку в прийнятті оптимальних управлінських рішень.

Професійна культура державного службовця – це готовність державного службовця постійно й ґрунтовно оволодівати знаннями з психології та психологічного консультування, психодіагностики, що в подальшому реалізується в уміннях та навичках застосовувати психологічні знання й особистий досвід для вирішення конкретних професійних завдань у процесі управлінської діяльності.

Як зауважують науковці, сутнісними ознаками професійної культури державного службовця в управлінській діяльності те, що вона виникає як новоутворення в особливому полідетермінованому процесі і дозволяє розкрити якості керівника, інтеграція яких обумовлює ефективну управлінську діяльність у системі партнерських стосунків.

Проблема прийняття управлінських рішень фахівцями державної служби є предметом багатьох наукових досліджень, учені розглядають, зокрема, питання. В процесі прийняття управлінського рішення державний службовець одночасно приймає на себе, насамперед, суб'єктивну відповідальність за конкретний вибір, а також бере певні обов'язки, особливо при самостійному прийнятті рішення, бо тоді він стає відповідальним перед самим собою та власним сумлінням. Окрім того враховується такий чинник, як вплив зовнішніх обставин, то в такому разі особиста, суб'єктна відповідальність державного службовця буде меншою.

Одним регулятивних особистісних механізмів державного службовця у процесі прийняття ним управлінських рішень виступає його адекватна самооцінка, що безпосередньо впливає на ефективність професійної діяльності, оскільки зумовлює вибір траєкторії особистісно-професійного розвитку.

Прийняття ефективних управлінських рішень є процесом, який охоплює : 1) визначення мети; 2) встановлення критеріїв та показників; 3) класифікація визначених критеріїв; 4) пошук та розробка альтернативних рішень; 5) порівняльна характеристика альтернативних рішень; 6) обов'язкова оцінка ризиків та загроз; 7) вибір найбільш оптимального рішення; 8) аналіз плану реалізації розробленого рішення.

Отже, на прийняття рішень в управлінській діяльності впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники. Серед об'єктивних виокремлюються: державний устрій, стиль управління, нормативно-правова база управлінської діяльності державного службовця, соціально-економічна та політична стабільність у суспільстві, принципи й функції державної та муніципальної служби, стан міжнародних відносин та культура, менталітет суспільства тощо.

Суб'єктивними чинниками дослідники називають: безпосередню професійну діяльність у структурах державної та муніципальної служби; професійну компетентність і відповідальність; глибокі знання історії української державності та її традицій; атестацію та стажування державних службовців; усвідомлення професійних цінностей, культури та етики чиновника.

Список використаних джерел

1. Лагунова М. Політико-управлінська культура державних службовців як чинник гармонізації влади і суспільства. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2005. № 2. С. 292–300.
2. Оболенський Ю. О. Державна служба : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 344 с.

Єршов С.

Класичний приватний університет
аспірант

ЄВРОПЕЙСЬКІ НАПРЯМИ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Досить складна ситуація, яка склалася в Україні у зв'язку з військовими діями, визначає необхідність та актуальність дослідження питань стосовно управлінської комунікації, а саме встановлення зворотнього зв'язку із громадськістю, публічного діалогу, партнерських стосунків органів влади та інститутів громадянського суспільства. Сучасність вимагає від держави пошуку такої системи управління, яка б відповідала потребам людини, що живе в комунікативному, швидкозмінному, складному суспільстві. І тут потрібне нове мислення, відкритість до суспільства, чутливість до потреб громадян, комунікація, сучасне розуміння актуальних викликів і загроз, мінімум законного насильства і максимум справедливості та чесності.

Таким чином, особливої актуальності набирають проблеми комунікації на рівні місцевих органів влади, тому що саме на місцях має забезпечуватися конституційне право громадян на інформацію. Саме тут відбувається налагодження контактів влади з цільовими аудиторіями населення, узгодження надання публічних послуг з потребами громадян, здійснення контролю якості цих послуг та оперативне реагування на зміни в інформаційному просторі. Українське суспільство рухається досить впевнено в напрямку до європейських стандартів здійснення комунікативної політики. Відтак, підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом стало реальним кроком наближення до європейської спільноти. Відтак перед нашою державою постали вимоги відповідності принципів державного будівництва та процесу трансформації системи до європейських критеріїв відкритості й ефективності самоврядного рівня.

Устрої країн Західної Європи ґрунтуються на ефективній комунікаційній взаємодії та дієвому місцевому самоврядуванні, де кожен із мешканців має змогу взяти участь у прийнятті рішень, від яких залежить його функціонування у суспільстві. Участь громадськості є продуктивною, коли всі зацікавлені сторони співпрацюють задля здійснення змін на благо громади та місцевого розвитку.

Базовим актом, який визначає засади місцевого самоврядування, є Європейська Хартія місцевого самоврядування, яку Верховна Рада України ратифікувала 15 липня 1997 року, створивши тим самим правові передумови для запровадження в Україні європейських принципів організації публічної влади. Крім того, підписання Україною 1998 р. Орхуської конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», сприяло покращенню процедури прийняття рішень у бік прозорості, відкритості для кожного громадянина. Ця вище зазначена конвенція визначає основні етапи залучення громадськості до процесу прийняття рішень, починаючи з інформування на ранній стадії процедури.

Варто також посилатися на міжнародно-правові акти, які ратифіковані Україною й стосуються сфери взаємодії влади із громадськістю та місцевого самоврядування: Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права (ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР 19 жовтня 1973 року); Європейська Хартія місцевого самоврядування (ратифікована Верховною Радою України 15 липня 1997 року); Конвенція про захист прав людини та основних свобод (Європейська конвенція з прав людини, ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1997 року); Загальна Декларація прав людини (ратифікована Верховною Радою України 1950 року). Таким чином, закріплення в національному законодавстві європейських принципів і стандартів, зокрема щодо взаємодії органів державної влади та самоврядування з громадянами, громадськими організаціями, відкриває шлях до зближення країн Європи і забезпечення уніфікації та стандартизації правил та процедур відносин органів влади з громадянами.

Зайцев О. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В Україні загострюється проблема незабезпечення належних умов функціонування господарства регіонів через їхній нерівномірний розвиток, що потребує вдосконалення механізмів реалізації державної регіональної економічної політики, здатних позитивно впливати на основні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів країни. Актуальною проблемою сьогодення постає неефективність державної регіональної економічної політики.

До змін, що відбулися в розвитку регіонів нашої держави в останні роки, слід віднести:

- поступове підвищення рівня концентрації економічної активності на загальнодержавному та регіональному рівнях;
- нерівномірність розвитку територій;
- зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій;
- значну диференціацію розвитку районів та міст.

Державна регіональна економічна політика має базуватися на такій концепції, яка пов'язує можливості та інтереси усіх регіонів України, ураховує їхні особливості та потенціал, використовуючи певні взаємопов'язані механізми.

Протягом останніх років у нашій державі простежується низька ефективність такої політики, що зумовлено насамперед недостатньою розробленістю, а також низькою дієвістю або повною відсутністю механізмів, використовуваних для її реалізації. Одним із важливих завдань науки державного управління є розроблення напрямів удосконалення механізмів реалізації державної регіональної економічної політики.

Соціально-економічна ситуація в регіонах України характеризується різними проблемами, на вирішення яких і має бути спрямовано державну регіональну економічну політику.

До найгостріших таких проблем слід віднести:

- значну диференціацію рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;
- безробіття;
- несприятливе екологічне та економічне становище;
- відсутність системного підходу до організаційного забезпечення державного управління регіональним розвитком.

Це доводить те, що в умовах сьогодення вкрай важливим питанням постає вдосконалення наявних механізмів реалізації державної регіональної економічної політики в Україні.

Узагальнення теоретичних підходів до визначення державної регіональної економічної політики, механізмів її реалізації, аналіз сучасного стану функціонування механізмів реалізації, дослідження зарубіжного досвіду реалізації цієї політики дозволили сформувати напрями удосконалення зазначених механізмів.

Напрямами вдосконалення механізмів реалізації державної регіональної економічної політики в Україні можуть бути розроблення концептуальних положень стратегії державної регіональної економічної політики в Україні та обґрунтування структури та складових комплексного механізму реалізації такої політики в Україні.

Додаткового визначення потребують шляхи вдосконалення механізмів реалізації державної регіональної економічної політики в Україні в умовах євроінтеграції.

Отже, процеси реалізації державної регіональної економічної політики, що відбуваються останнім часом як у світі, так і в Україні, вимагають приділення значної уваги розробленню такої політики та упровадженню дієвих механізмів, створенню загальних правил функціонування регіонів.

Злобинець В.

Класичний приватний університет
аспірант

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Розвиток інформаційного суспільства як визначальна тенденція сьогодення неодмінно веде до серйозних трансформацій у системі публічного управління. Ці перетворення пов'язані не лише з необхідністю участі держави у створенні базових політичних, економічних, соціальних, технічних, технологічних передумов для становлення електронної демократії, поступального розвитку електронного урядування. Сама система публічного управління має адаптуватися до реалій інформаційного суспільства, за якого кожен громадянин може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися інформацією та знаннями, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу, сприяти суспільному і особистісному розвитку, підвищувати якість життя та створювати умови для відкритого і прозорого публічного управління.

Однією з передумов стало демократичного розвитку суспільства є інформаційна відкритість органів публічної влади. Саме прозорість дій влади є головною запорукою здійснення ефективної політики, уможливлення громадського контролю і зміцнення довіри до себе з боку людей. У всіх демократичних країнах влада зобов'язана виконувати чіткі процедури інформування громадян про свою діяльність і використовувати механізми залучення громадськості до формування державної політики та до оцінювання якості її реалізації.

Форма організації публічного управління, яка за рахунок широкого застосування новітніх ІКТ забезпечує якісно новий рівень відкритої взаємодії держави та суспільства, надання повного комплексу державних послуг для всіх категорій громадян та суб'єктів господарювання є електронне урядування.

У країнах Європи також використовується система електронного уряду, яка передбачає надання понад 20 послуг, які повинні бути впроваджені в цифровому вигляді. Це директива ЄС і її повинні дотримуватися усі країни. У Європейських країнах за останні кілька років значна підготовча робота проводиться як на центральному відомчому рівні, так і на рівні муніципалітетів. Передусім була надана основна апаратура для програмного забезпечення електронних послуг в адміністраціях.

Існування і функціонування електронного уряду залежать від своєчасного й усеосяжного здійснення електронного документообігу та електронного підпису. Було прийнято закони про електронний документ та електронний підпис і наявність постачальників сертифікаційних послуг, що забезпечують необхідні для цього умови. Шляхом електронного управління виключений прямиий контакт між громадянами, підприємствами і службовцями муніципалітету, оскільки послуги, необхідні громадянам, надаються їм в електронному вигляді. Подаючи своє замовлення, кожен громадянин повинен заповнити електронну форму, в якій повідомляє про специфіку послуги, необхідні для виконання замовлення дані, дає свою адресу для кореспонденції. Кожна адміністрація має свою власну систему, яка працює на загальній платформі та інтегрована в єдине середовище для обміну електронними документами, що дає змогу запитувати й отримувати електронні послуги громадянами та іншими установами і відомствами. Всі електронні послуги розроблено відповідно до наявних

моделей електронного врядування та приведено у відповідність до вимог електронного уряду країни та його правил. Створення подібної системи публічного управління враховує потреби малих і середніх підприємств, визначається зменшенням адміністративного навантаження, тим самим заощаджуючи час і гроші, особливо коли справа доходить до відкриття нової компанії або отримання ліцензії.

Основоположні нормативні акти українського законодавства щодо розвитку інформаційного суспільства загалом відповідають основним принципам та стратегічним орієнтирам сучасного глобального інформаційного розвитку, закладеним у Женевській Декларації принципів та Плані дій, а також у Туніському зобов'язанні та Програмі для інформаційного суспільства. Концептуально національна нормативно-правова база в цій галузі продовжує знаходитись в руслі передових світових трендів. У тому числі, вона цілком корелює з правом Європейського Союзу.

Золотоноша С. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Система регіонального управління має стати стрижнем реалізації внутрішньої політики держави, сприяти здійсненню суспільних реформ на територіях, забезпечити надання якісних послуг населенню та сформувати підґрунтя для інноваційного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому. Разом з тим сама система регіонального управління потребує вдосконалення шляхом запровадження сучасних механізмів та інструментів у діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що сприятиме забезпеченню регіонального розвитку. Державна регіональна політика здійснюється відповідно до визначених напрямів на основі системи взаємопов'язаних документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики.

До документів стратегічного планування державної регіональної політики належать:

- 1) Державна стратегія регіонального розвитку України;
- 2) регіональні стратегії розвитку;
- 3) стратегії розвитку територіальних громад.

Документи стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики повинні узгоджуватися з відповідною містобудівною документацією.

Розроблення документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики здійснюється з урахуванням напрямів державної регіональної політики, визначених Законом «Про засади державної регіональної політики» та документів державного прогнозування і державного планування, визначених законодавством.

До документів, що розробляються для відновлення та розвитку регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, належать:

- 1) план відновлення та розвитку регіонів;
- 2) плани відновлення та розвитку територіальних громад.

Державна стратегія регіонального розвитку України розробляється на період сім років та затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України забезпечує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Державна стратегія регіонального розвитку України визначає:

- 1) тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів;
- 2) пріоритети державної регіональної політики на відповідний період;
- 3) функціональні типи територій;
- 4) стратегічні цілі і напрями регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва;
- 5) оперативні цілі, що забезпечать досягнення стратегічних цілей;
- 6) основні завдання, етапи та механізми їх реалізації;
- 7) систему моніторингу та оцінки результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України.

Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку України здійснюється у два етапи шляхом розроблення та виконання Плану заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, здійснює моніторинг реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та в разі необхідності подає до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо коригування її завдань та заходів.

Після закінчення періоду дії Державної стратегії регіонального розвитку України центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, готує підсумковий звіт про її виконання.

Зюльковський В. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ БРЕНДИНГУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Для забезпечення більшої конкурентоспроможності установ публічного сектору, їх ефективності й продуктивності у використанні ресурсів та наданні послуг країнами почала застосовуватися більш бізнес

орієнтована парадигма Нового публічного менеджменту. Термін і парадигма Нового публічного менеджменту (New Public Management) виникли як скорочена назва методу реорганізації установ публічного сектору задля наближення системи їх організації та функціонування до бізнес підходів [1, с. 5].

Брендинг в публічному управлінні використовується з метою налагодження з громадськістю стійких відносин та посилення довіри до влади, її підтримку з боку громадян. Водночас брендинг в публічному управлінні підкреслює зростаючу важливість громадського об'єднання як стратегії публічного управління для впливу на політичні події, процеси прийняття рішень і, в результаті, на процес управління [2].

Ще до моменту безпосередньої взаємодії з організацією людина формує про неї певне враження: чим та займається, які проблеми розв'язує, якої комунікації від неї очікувати. Інакше кажучи, сприймає бренд, який ця організація транслює. Поняття «бренд» уже давно вийшло за межі маркетингу. У межах теми культури важливо розглянути саме поняття бренду роботодавця публічної служби (HR-бренду), адже культуру формують люди. Репутація та популярність органу як роботодавця є одним із головних аспектів, на які звертають увагу шукачі роботи. HR-бренд став такою важливою частиною залучення кандидатів, що в органів виникає природна потреба бути представленими в інформаційному полі та соціальних мережах.

Бренд - явище стратегічне, оскільки мусить мати довготривалий ефект та охоплює заходи, спрямовані на досягнення місії публічної служби. Це не просто реклама органу як роботодавця на ринку праці. Справжня мета формування бренду роботодавця набагато ширша та далекоглядніша. Звичайно, специфіка сучасної публічної служби накладає певні обмеження на провадження HR-брендингу в класичному його розумінні, та все ж переваги такої діяльності очевидні. Бренд органу державної влади формують лідери-керівники, тому лідерство є одним із ключових чинників, що впливає на формування іміджу сприятливої організаційної культури.

Також позитивна організаційна культура дає працівникам змогу досягати кращих результатів, які відповідають потребам зацікавлених сторін і громадськості, враховують тенденції та перспективи розвитку у відповідній сфері.

На формування іміджу державної влади відчутний вплив має зовнішнє середовище, зокрема оцінювання громадськістю діяльності органів державної влади, ефективності виконання ними своїх функціональних обов'язків. Рівень оцінювання іміджу може корелюватися, змінюватися відповідно до умов суспільно-політичного, соціального-економічного та культурного розвитку суспільства. Оцінка іміджу органів державної влади може здійснюватися за двома показниками: дія (діяльність) та поведінка. Оцінка діяльності органів державної влади визначається рівнем виконання ними своїх функціональних обов'язків, а також наслідками їх функціонування для суспільства. Довіру часто трактують як довіру до окремих людей, але довіра може бути орієнтована на організацію і та політику [3].

Отже, формування брендингу в публічному управлінні є одним із інструментів збільшення довіри громадськості до органів державної влади, наслідком чого є тісна взаємодія суспільства та публічної служби для більш ефективного функціонування державного апарату.

Список використаних джерел

1. Бенчмаркінг доброго врядування : навч. посіб. / за заг. ред. А. Гука. Київ : Юстон, 2018. 60 с.
2. Данкевич В. Є., Захаріна О. В., Походенко В. М. Генезис ідеї брендингу як інструменту публічного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/9.pdf (дата звернення: 25.09.2023).
3. Глуценко К. С. Проблеми формування іміджу центральних органів виконавчої влади: системний аналіз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?or=1&z=957> (дата звернення: 13.09.2023).

Івченко Ф.

Класичний приватний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досить вагоме місце в діяльності будь-якого підприємства має персонал, який забезпечує його діяльність та є складником ресурсного потенціалу підприємства. Він прямо й опосередковано бере участь у виготовленні готової продукції, у перетворенні предметів праці на продукти праці. З іншого боку, персонал підприємства є рушійною силою у виробничому процесі, оскільки здатний упроваджувати інноваційні розробки, нові технології тощо. Проте слід зауважити, що це досить широке поняття і воно охоплює різні категорії спеціалістів, які задіяні як в адміністративно-управлінському, так і у виробничому процесі

Ситуація, що виникла в нашій країні, пов'язана з агресією та віроломним нападом зі сторони російської федерації, загрози для кожної особистості, стійкості її існування, вносить значну ступінь невизначеності в життя кожної людини, що значною мірою впливає на роботу персоналу переважної більшості підприємств країни. Управління персоналом у такій ситуації набуває особливого значення: воно дає змогу узагальнити й реалізувати цілий спектр питань адаптації індивіда до зовнішніх умов, урахування особистісного чинника в побудові системи управління персоналом.

Одним з елементів менеджменту персоналу, що спрямована на вирішення глобально складних питань країни, є кадрова політика – комплекс робіт із метою формування та ефективного використання мотивованого і високопродуктивного персоналу, здатного адекватно реагувати на вплив зовнішнього та внутрішнього середовища. Кадрова політика є в будь-якій організації. Але її чітке формулювання говорить про те, що організація в основу ставить людський фактор. Її здійснення має на меті створення високопродуктивного, високопрофесійного та відповідального колективу, здатного гнучко й адекватно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Загалом менеджмент персоналу у широкому сенсі і стратегія підприємства повинні забезпечувати: високу якість праці та її результатів, умов праці, а також самої робочої сили; структурну адаптацію персоналу до безперервних організаційних змін, соціальних і культурних нововведень гнучкість кадрового потенціалу;

високий рівень відповідальності всіх працівників організації, який передбачає ідентифікацію з базовими цінностями організації з типом корпоративної культури; нову якість змісту праці та високий рівень задоволення нею шляхом використання нових форм, які збагачують зміст праці.

До передумов підвищення ефективності менеджменту персоналу в системі управління підприємством необхідно відносити ефективне застосування інтелектуального, організаторського, творчого потенціалу персоналу за допомогою поліпшення змісту праці, її гуманізації, виключення монотонності та беззмістовності праці; забезпечення безпеки та надійності виробничих процесів; забезпечення нормальних умов праці, раціональних режимів праці та відпочинку; визначення здібностей працівника, встановлення характеристик, які безпосередньо або опосередковано впливають на ефективність праці

Організація ефективного використання персоналу є головним складником менеджменту персоналу і функцією кадрових служб та менеджерів із персоналу.

До сприятливих умов, що допоможуть ефективно організувати працю персоналу, належать забезпечення працівника робочим місцем, що відповідає санітарногігієнічним, ергономічним та естетичним нормам, засобами виробництва (предметами й засобами праці), відповідне мотивування. Створення, зміцнення, розвиток мотивації персоналу в організації є першочерговим завданням менеджерів.

Отже, менеджмент персоналу є важливим складником ефективного використання ресурсного потенціалу, а управління ним нині набуває особливого значення. Концептуальний механізм організації системи управління персоналом підприємства є складним процесом, який потребує залучення до свого виконання різною мірою всіх співробітників підприємства та багатьох ресурсів. Урахування впливу розглянутих чинників та орієнтація на критерії ефективності дадуть змогу раціонально і продуктивно використовувати персонал у процесі управління підприємством. Тому важливість подальших досліджень у цьому напрямі полягає у вдосконаленні управлінських інструментів щодо забезпечення ефективнішого використання персоналу підприємств.

Кавилін О. А.

Класичний приватний університет
к.держ.упр., доцент

ПОЄДНАННЯ МІСЦЕВИХ І ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У ст. 7 Конституції України наголошується на тому, що в нашій державі визнається і гарантується місцеве самоврядування [1]. На сьогоднішній день в Україні система місцевого самоврядування включає в себе: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення. Також, у містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 5) можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету [2].

Місцеве самоврядування не може існувати поза сферою загальних нормативних вимог (принципів), які відповідають демократичним ідеалам, гуманістичній природі національної державності та загальнолюдським цінностям [3, с. 86]. Принципи реалізації місцевого самоврядування в Україні мають ключове значення для побудови та реформування всієї системи децентралізації держави. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 4) основними принципами здійснення місцевого самоврядування в нашій державі є: народовладдя; законність; гласність; колегіальність; поєднання місцевих і державних інтересів; виборність; правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітність та відповідальність перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист прав місцевого самоврядування [2].

В чому ж саме виражається реалізація такого принципу місцевого самоврядування як «поєднання місцевих і державних інтересів»? Перш за все в тому, що державні та місцеві інтереси в Україні збігаються. У процесі розв'язання питань місцевого значення органам та посадовим особам місцевого самоврядування необхідно брати до уваги як місцеві інтереси, так і загальнодержавні (національні). Таким же чином мають діяти органи державної влади України при вирішенні місцевих проблем.

Український народ є єдиним джерелом влади в державі. Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (ст. 69 Конституції України) [1]. Народ України, зокрема, реалізує свою владу і безпосередньо через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Як зазначає з цього приводу М. Є. Гайдар: «Для влучного поєднання локальних і державних інтересів органи державної влади й органи місцевого самоврядування повинні насамперед знаходити шляхи та форми для ефективної співпраці й досягнення продуктивного рівня результативності свого функціонування» [4, с. 9]. Тож основним завданням таких органів, у процесі вирішення місцевих проблем – пошуку оптимальної рівноваги між локальними та національними інтересами.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 26.10.2023).
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97> (дата звернення: 26.10.2023).
3. Муніципальне право України: підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
4. Гайдар М. Є. Принципи місцевого самоврядування в аспекті процесу об'єднання територіальних громад в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29). Т. 2. С. 8–13.

Карпенко Г. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Зазвичай, слово «ресурси» асоціюється з фінансовими та матеріальними благами. Однак, коли справа торкається задоволеності громадян наданими послугами, на перший план виходять людські ресурси. Адже від злагодженої командної роботи спеціалістів у громаді залежать спільні результати [1].

Стратегія управління персоналом - це план дій по досягненню цілей організації через ефективні методи управління персоналом. Стратегія організації - невід'ємна частина розвитку, вона допомагає ефективно організувати роботу співробітників й досягати спільних цілей.

Методи управління персоналом – це способи впливу на окремих працівників та їх групи для досягнення певних управлінських цілей. Вони як правило поділяються на такі групи:

Економічні методи спрямовані на матеріальне стимулювання ефективної діяльності співробітника (заробітна плата, преміювання, «соціальний пакет» тощо).

Адміністративні методи роботи з персоналом – це сукупність прямого впливу на працівників, орієнтовані на формування усвідомлення необхідності дисципліни праці, почуття обов'язку, прагнення людини до оволодіння культурою праці (формування структури управління, затвердження адміністративних норм, видання наказів і розпоряджень, добір і розподіл кадрів, розробка посадових інструкцій і функціональних обов'язків).

Соціально-педагогічні методи пов'язані з використанням соціального механізму управління, який включає в себе врахування соціальних потреб, очікувань та орієнтацій працівника, вплив на систему міжособистісних, внутрішньогрупових, міжгрупових взаємодій в організації, задоволення духовних потреб, створення творчої атмосфери в колективі, соціальне стимулювання розвитку колективу, формування в ньому згуртованості, спрацьованості, управління конфліктами і стресами.

Використання кожного із зазначених методів, а також їх певної комбінації, відповідає конкретним умовам функціонування організації, істотно підвищує рівень управління, ефективність діяльності персоналу даної організації. Кадрова стратегія за сучасних умов включає два вихідних елементи: наміри та напрямки [2, с. 13].

Органи місцевого самоврядування завжди мають знаходити найефективніші способи найму на роботу, заохочення, винагородження, утримання, розвитку та підвищення кваліфікації своїх працівників. Це має важливе значення для ефективної, раціональної та злагодженої роботи органу місцевого самоврядування, що забезпечує високоякісні та орієнтовані на громадян послуги [3, с 26].

Також, ефективність управління персоналом органів місцевого самоврядування залежить від керівників-лідерів, які здатні мислити стратегічно, вміти пристосовуватися до змін зовнішнього середовища та вміти надихати співробітників для здійснення важливих завдань. Ключовим для лідера є спроможність сформулювати бачення, тобто уяву, оптимістичну, чітку, однаково зрозумілу для всіх, стислу картину бажаного майбутнього, тому лідер має «заряджати» інших, аби разом втілити її у життя.

Отже, механізм управління персоналом - це упорядковане та послідовне використання органами місцевого самоврядування комплексу методів, засобів та інструментів впливу на основі певних принципів, у результаті чого забезпечується реалізація цілей у сфері управління персоналом. Механізм управління персоналом повинен відповідати меті, стратегії і концепції управління, що відображається на його складових: принципах, функціях, інструментах і методах управління.

Список використаних джерел

1. Посібник з основ управління людськими ресурсами для територіальних громад URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/767/BA_HR.pdf/ (дата звернення: 13.10.2023).
2. Сergygin S. M., Borydina E. I., Komarova K. V., Lipovskaya N. A., Tarasenko T. M. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.
3. Кормишкін Ю. А., Уманська В. В. Дієві інструменти управління персоналом в органах місцевого самоврядування. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021. Вип. 4. URL: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2021/n112/n112v42021kormishkin.pdf> (дата звернення: 26.10.2023).

Квітко М. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Козарь Т. П.

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛУЖБ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Реформування системи управління персоналом на державній службі є пріоритетним напрямом модернізації державної служби України. Однією з важливих складових розвитку держави не без підстав вважають кадрове забезпечення реформ, активізація і професіоналізм державних службовців, нарощування та ефективне використання кадрів. Від професіоналізму кадрового потенціалу державного управління залежить конкурентоспроможність держави.

Управління персоналом – процес, спрямований на розробку і впровадження формальних систем, що забезпечують результативне та ефективне використання людського потенціалу для досягнення організаційних цілей. Управління персоналом – це найважливіша складова частина системи управління будь-якої організації, у тому числі державного органу та органу місцевого самоврядування. Згідно з системним підходом як науковою концепцією, усі організації є відкритими системами [1].

Основними завданнями служби управління персоналом органу державної влади є: реалізація державної політики з питань управління персоналом у державному органі; забезпечення здійснення керівником державної служби своїх повноважень із питань управління персоналом; забезпечення організаційного розвитку державного органу; добір персоналу державного органу; прогнозування розвитку персоналу, заохочення працівників до службової кар'єри, підвищення рівня їх професійної компетентності; здійснення аналітичної та організаційної роботи з кадрового менеджменту; організаційно-методичне керівництво та контроль за роботою з персоналом у підпорядкованих територіальних органах; документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення.

Служба управління персоналом органу державної влади має право: спільно з іншими структурними підрозділами перевіряти і контролювати дотримання правил внутрішнього службового розпорядку, вимог законодавства про працю та державну службу в державному органі та здійснювати контроль за додержанням законодавства про працю у підпорядкованих організаціях; взаємодіяти зі структурними підрозділами державного органу, підпорядкованими організаціями, державними органами та ОМС із питань, що належать до її компетенції; одержувати у встановленому законодавством порядку від посадових осіб та іншого персоналу державного органу та підпорядкованих організацій інформацію, матеріали та пояснення (у т.ч. письмові), необхідні для здійснення покладених на неї завдань; за погодженням із керівником державної служби брати участь у конференціях, семінарах, нарадах та інших заходах із питань управління персоналом та організаційного розвитку; на обробку персональних даних фізичних осіб відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних для виконання покладених на неї повноважень; за дорученням керівника державної служби представляти державний орган в інших органах державної влади, ОМС, підприємствах, установах та організаціях із питань, що належать до її компетенції [2, с. 26-27].

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 2 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII керівник державної служби в державному органі – посадова особа, яка займає вищу посаду державної служби в державному органі, до посадових обов'язків якої належить здійснення повноважень з питань державної служби та організації роботи інших працівників у цьому органі [3].

Отже, служба управління персоналом забезпечує здійснення керівником державної служби своїх повноважень, відповідає за реалізацію державної політики з питань управління персоналом у державному органі, добір персоналу, планування та організацію заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності державних службовців, документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також виконує інші функції, передбачені законодавством.

Список використаних джерел

1. Серьогін С. М., Бородін Є. І., Комарова К. В., Липовська Н. А., Тарасенко Т. М. Управління персоналом в органах публічної влади : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.
2. Біла-Тіунова Л. Р. Державна служба України. Загальна частина : навч. посіб. 2020. 511 с.
3. Лихач Ю., Канавець М., Попов Р., Малуґа А., Шамрай Н., Гербеда С. Посібник для керівників державної служби / за заг. ред. Н. Алюшиної. Київ : ТОВ «ВІСТКА», 2020. 422 с.

Кир'яков О.

Класичний приватний університет
аспірант

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Досить складна економічна ситуація, яка наразі триває в Україні через вторгнення країни-агресора, не стримує процесів інтеграції України до високотехнологічного конкурентного середовища. Середовище в якому нараз виживає українське суспільство зумовлює необхідність формування інноваційної моделі розвитку, в якій роль головного джерела довготривалого економічного зростання відіграють наукові надбання та їхнє технологічне застосування. В такий складний період розвитку не можна применшувати роль державної інноваційної політики, яка покликана забезпечити створення умов для найкращого розвитку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, підвищення конкурентоспроможності національної наукоємної продукції, розроблення й удосконалення нормативно-правової бази й розвиток інноваційного середовища.

Необхідність державного регулювання інноваційного розвитку викликана, в першу чергу, його зростаючим значенням для економіки й суспільства в цілому. Під впливом інновацій змінюється структура економіки. Адже інновації виступають безпосередньо причиною виникнення нових видів виробництв і галузей. Важливість інноваційної діяльності для стабільного економічного розвитку держави визнано як в Україні, так і в інших європейських країнах.

Україна спрямована на економічне зростання з різними векторами, і однією з перспективних форм розвитку є інноваційна концепція. Сильними сторонами зазначеної концепції є: інноваційний потенціал; висока якість освіти; попит з боку українського бізнесу, можливості впровадження нових інновацій. Слабкі сторони: небажання підприємців йти на ризик; недостатній рівень маркетингових комунікацій; велика різниця між попитом та пропозицією. Україна прагне стимулювати інновації у вже існуючих компаніях, підтримувати розробку нових стартапів.

В умовах неефективного державного управління та невизначеності у підприємств скорочуються горизонти планування, а тому інноваційні проекти втрачають для них свою привабливість. Вагомою перешкодою для інноваційного розвитку підприємств є порушення права інтелектуальної власності. Існує проблема щодо реалізації гарантій, які мають надаватися на законодавчому рівні. Відсутній механізм захисту, коректної державної реакції на попередження, виявлення, притягнення до відповідальності порушників цього права. Серед проблем можна відзначити непрозорість, складність функціонування українських товарних ринків. Інвестори зустрічаються зі складнощами щодо отримання об'єктивної та оперативної інформації про умови

ринку. Відбувається своєрідне стимулювання передачі за кордон конкурентоспроможних українських технологій.

Науковці визначають основні необхідні напрями та механізми активізації інноваційного розвитку в національних умовах, використовуючи світовий досвід інноваційних перетворень, які доцільно запозичити Україні: ефективна державна інноваційна політика, тобто вибір типу державної інноваційної політики з урахуванням стратегічних цілей держави для забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку; розробка національної системи впровадження науково-технічних досягнень завдяки механізму створення та реалізації науково-технічних програм («освіта – наука – технології – промисловість»); створення механізму взаємодії бізнесу, науки і влади, що передбачає формування і розвиток розгалуженої системи інституційних утворень; розробка законодавчих та нормативно-правових механізмів управління інноваціями; розвиток фондів державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу; подальший розвиток інноваційних структур регіонального типу і створення пільгових умов для їх функціонування; активізувати процес кластерного підходу до реалізації інноваційної діяльності (організація мереж кластерів, розташованих у різних регіонах країни).

Не викликає сумнівів той факт, що одним із чинників зростання конкурентоспроможності та ефективності економіки на всіх її рівнях є впровадження інновацій. Потрібна чітка інноваційна політика держави, яка повинна включати стимулювання інновацій на державному та регіональних рівнях, долучення до глобальних інноваційних мереж, залучення інвестиції у науково-дослідні роботи, удосконалення регулятивного середовища, визначення пріоритетів інноваційного розвитку на державному і регіональному рівнях, тощо.

Кіяненко А. А.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Козарь Т. П.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Електронне урядування є відносно новою сферою інформаційної та управлінської діяльності у сфері державного управління, який пов'язаний з появою нових вимог до публічного адміністративного інформаційного забезпечення, що збільшує роль інформаційних факторів у процесі прийняття управлінських рішень.

Електронне урядування - спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій [1].

Електронне урядування як нова форма організації публічного управління та адміністрування, за рахунок широкого застосування новітніх ІКТ забезпечує якісно новий рівень відкритої взаємодії держави та суспільства, надання повного комплексу публічних послуг для всіх категорій громадян та суб'єктів господарювання. Упровадження електронного урядування передбачає реалізацію послідовного, комплексного та індивідуалізованого підходу до надання публічних послуг для населення. Це означає структурну та функціональну перебудову діяльності органів публічної влади та їх взаємодії з громадянами, бізнесом та між собою.

Вперше термін «електронний уряд» (e-government) було застосовано у 1997 р. за ініціативою Національного наукового фонду США для визначення процесу адміністративної реформи на основі ідеології нового державного менеджменту та широкого впровадження ІКТ у державне управління, насамперед, в органах виконавчої влади. У подальшому для визначення реформ у публічному адмініструванні, які охоплювали всі органи публічної влади, цей термін було модернізовано в «електронну державу».

Організаційні та технологічні основи електронного урядування повинні забезпечувати:

- розвиток і широке впровадження засобів забезпечення віддаленого доступу до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- надання електронних державних послуг з використанням центрів (пунктів) надання послуг на основі єдиної інфраструктури міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії та взаємодії державних органів, органів місцевого самоврядування з фізичними та юридичними особами;
- створення системи міжвідомчого електронного документообігу та у відносинах «громадяни-влада» й «бізнес-влада»;
- впровадження відомчих інформаційних систем планування і звітності та створення єдиної системи контролю результатів діяльності органів виконавчої влади;
- формування нормативно-правової бази, що регламентує порядок і процедури збору, зберігання та надання відомостей, що містяться в державних інформаційних системах, а також контролю за використанням державних інформаційних систем [2].

Впровадження електронного урядування є складним процесом, що потребує принципових змін у технології підготовки та прийняття урядових рішень та значних матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів та вимагає вирішення комплексу, правових, організаційних і технологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Погребняк І. Є. Електронний уряд (e-government) і електронне урядування (e-governance): поняття та принципи функціонування. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Pogrebnyak7.pdf/> (дата звернення: 17.08.2023).
2. Вступ до курсу. Концептуальні засади електронного урядування та електронної демократії. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Pogrebnyak7.pdf/> (дата звернення: 17.08.2023).

Козарь Т. П.

Класичний приватний університет
д.держ.упр., доцент, професор, директор Центру підвищення кваліфікації

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СТАБІЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Організаційну культуру державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування можна розглядати як одну із складових інституту публічної служби. Організаційна культура нерозривно пов'язана з такими компонентами як службова дисципліна, лідерство, норми морально-етичної поведінки, манера спілкування, стиль керівництва, вміння державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування керувати своєю емоційною сферою тощо. Необхідність формування і розвитку організаційної культури є важливим завданням в практиці державного управління, оскільки успішні організації засвідчують, що саме організаційна культура є важливим компонентом в досягненні успіху. Стабільна та ефективна організаційна культура є необхідною умовою саморозвитку, підвищення професійної компетенції публічних службовців, що є наслідком ефективності діяльності державного апарату в цілому.

Організаційна культура має бути керованим процесом з адаптивними методами управління, це пов'язано з тим, що кожна організація, орган державної влади чи орган місцевого самоврядування має свою стратегію розвитку, свою місію, власні завдання та функції. І хоча, на сьогодні діють нормативно-правові акти, що регламентують правила етичної поведінки публічних службовців, організаційна культура в кожній інституції різна, адаптована під конкретний орган державної влади чи орган місцевого самоврядування. Великий вплив на управління організаційною культурою в органі публічної влади має саме стиль управління, який притаманний керівництву.

Професійно-етичні вимоги щодо правил поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування визначені в Загальних правилах етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом НАДС від 05.08.2016 р. № 158.

Загальні правила ґрунтуються на положеннях Конституції України, законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, у сфері запобігання корупції, запобігання та протидії дискримінації, з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Метою Загальних правил є зміцнення авторитету державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, формування позитивної репутації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а також забезпечення інформування громадян про норми етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування стосовно них.

Розділом VI Закону України «Про запобігання корупції» визначені наступні правила етичної поведінки: нерозголошення інформації, пріоритет державних інтересів, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень, компетентність і ефективність, неупередженість, політична нейтральність. Державним службовцям забороняється розголошувати персональні дані фізичних осіб, конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, режим якої встановлено Законами України «Про державну таємницю», «Про інформацію», «Про захист персональних даних» та «Про доступ до публічної інформації», що стала їм відома у зв'язку з виконанням посадових обов'язків.

В умовах реформування державного управління постають нові вимоги, пов'язані з організаційною культурою органів публічної влади. В політиці європейської інтеграції нашої держави одним із головним є напрям підвищення інституційної спроможності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, розбудови їх кадрового потенціалу, подальшого розвитку організаційної культури відповідно до європейських стандартів.

Колмаков Є. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

ПРАВОВА ТА ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифрове середовище створює нові економічні можливості для громадян та організацій. У всьому світі, у регіонах, містах та країнах більша прозорість та більша доступність інформації стимулюють економічне зростання, розвивають сектори та стимулюють інновації.

В результаті дані та інформація створюють нові робочі місця та нові можливості. Завдання щодо цифрової трансформації торкається безпосередньо і самих держслужбовців. Цифровізація висуває нові вимоги до навичок співробітників державних органів, і вони мають своєчасно відповідати цей запит.

Успішність трансформації державного управління в епоху цифровізації безпосередньо пов'язана з зусиллями та ресурсами, що виділяються органами державного сектору для виконання закону або політики, і в момент впровадження, і з часом. Іншими словами, критичну роль відіграє переплетення макроінституційних, мікроінституційних та технічних умов. Правова та інституційна основа цифровізації державного управління – це якраз та основа, в якій можуть відбуватися зміни. Поодиночі будь-який новий закон або політика не можуть бути особливою цінністю. Після прийняття управлінського рішення про ті чи інші зміни необхідні значні зусилля для забезпечення того, щоб посадові особи могли дотримуватись його, а його бенефіціари знали і могли користуватися своїми новими правами. Те, що тягне за собою трансформація державного управління в епоху цифровізації, залежатиме від характеру інституційної та правової бази в країні, а також від ряду інших факторів, у тому числі від того, як довго діяла ця структура, і чим було мотивовано впровадження нових законів та політики.

Важливим елементом реалізації є ступінь, в якому уряд робить кроки з просування своєї відданості цифровізації. Прикладами рекламних заходів є інформаційні кампанії, спрямовані на інформування громадян, засобів масової інформації, підприємств та організацій громадянського суспільства про їхні права на

інформацію та сприяння прийняттю урядових рішень, або включення таких питань до національної навчальної програми. Іншою формою просування може бути явне політичне схвалення програм відкритості.

Ще одним важливим аспектом реалізації є зміни, внесені до адміністративної процедури, щоб спростити дотримання нових законів та політик. Це може включати створення центрального органу, який координує зусилля навколо конкретного базового елемента, такого як орган, який відповідає за реалізацію закону про доступ до інформації, або конкретний урядовий департамент, на який покладено відповідальність за підтримання належної практики консультації.

Кондрашин Д. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Країни, які проходять через реформування територіальної організації влади, отримують можливості забезпечення умов життєдіяльності на якісно новому, вищому рівні. Територіальна організація влади, а саме розподіл повноважень і відповідальності за рівнями управління, має оптимізувати спроможність держави в особі центральних органів влади та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування в особі рад територіальних громад надавати послуги громадянам, створювати умови для функціонування економічної сфери, формувати справедливий рівень соціального забезпечення, будувати екологічно безпечне виробництво, розширювати горизонти та напрями міжнародного співробітництва і ставати повноцінним учасником міжнародних відносин.

Як свідчать дослідження, у більшості розвинутих країн регіональна політика останнім часом змінює змістовне наповнення, акцентуючи увагу не на окремих, насамперед розвинутих, територіях та впливаючи на них, а на всіх регіонах, зосереджуючись на забезпеченні ендегенних регіональних і місцевих чинників розвитку. Домінуючим стає т. зв. територіально спрямований підхід, що будується на принципі синергетичності взаємодії всіх учасників регіональних процесів: державних і місцевих органів влади, самоврядування, бізнесу, громадськості та населення [1, с. 80].

Розроблення документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики здійснюється з урахуванням напрямів державної регіональної політики, визначених Законом «Про засади державної регіональної політики» та документів державного прогнозування і державного планування, визначених законодавством.

Державна регіональна політика здійснюється відповідно до визначених напрямів на основі системи взаємопов'язаних документів стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики.

До документів стратегічного планування державної регіональної політики належать:

- 1) Державна стратегія регіонального розвитку України;
- 2) регіональні стратегії розвитку;
- 3) стратегії розвитку територіальних громад.

Документи стратегічного планування і реалізації державної регіональної політики повинні узгоджуватися з відповідною містобудівною документацією [2].

Стратегічним баченням регіонального розвитку та держави в цілому є створення достатніх умов для комфортного проживання, самореалізації та розвитку громадян, підвищення якості їх життя у кожному регіоні. Державна регіональна політика сприяє кожному регіону та територіальній громаді в ефективному використанні їх потенціалу, переваг, ресурсів та можливостей для розвитку та підвищення якості життя людини та відповідно на користь розвитку всієї України - економічно та екологічно стабільної, політично та соціально згуртованої держави [3].

Список використаних джерел

1. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні / за наук. ред.: Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
2. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII.
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. : Постанова КМУ від 05.08.2020 р. № 695.

Копейкін М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінка викладаються у звіті.

Перевірка державних закупівель полягає у документальному та фактичному аналізі дотримання підконтрольними установами законодавства про державні закупівлі та проводиться органами державної аудиторської служби на всіх стадіях закупівель. Результати перевірки державних закупівель викладаються в акті.

Контроль за дотриманням законодавства щодо закупівель здійснюється як у порядку проведення перевірки державних закупівель, так і під час державного фінансового аудиту та інспектування.

Інспектування здійснюється у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії викладаються в акті.

На підконтрольних установах, щодо яких за відповідний період їх фінансово-господарської діяльності відповідно до цього Закону проведено державний фінансовий аудит, інспектування за ініціативою органу державного фінансового контролю не проводиться.

Порядок проведення державною аудиторською службою державного фінансового аудиту та інспектування встановлюється Кабінетом Міністрів України. Та визначається відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі».

Контроль за дотриманням законодавства щодо закупівель здійснюється як у порядку проведення перевірки державних закупівель, так і під час державного фінансового аудиту та інспектування.

Державна аудиторська служба діє при Міністерстві фінансів України і підпорядковується Міністерству фінансів України. Управління здійснюють свої повноваження на території адміністративно-територіальної одиниці за її місцезнаходженням відповідно.

Державна аудиторська служба здійснює контроль у:

– територіальних органах міністерств, інших центральних органах виконавчої влади, місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно;

– суб'єктах господарської діяльності незалежно від форм власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим кримінальному провадженні.

Органи державної аудиторської служби розглядають листи, заяви і скарги громадян про факти порушення законодавства з фінансових питань. Звернення, де повідомляється про крадіжки, розтрата, недостачі, інші серйозні правопорушення, негайно пересилаються правоохоронним органам для прийняття рішення згідно з чинним законодавством.

Кравцов С. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА СПРИЙНЯТТЯ ЗМІН ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Будь-які організації у своєму розвитку доходять до тієї точки, коли зміни є необхідними. Адже умови продовжують розвиватися, змінюються потреби та очікування клієнтів, громадськості, виникають нові можливості. Успішність діяльності організації значною мірою залежить від здатності врахування зміни контексту. Тож, необхідним є баланс уваги до внутрішніх та зовнішніх процесів – постійний моніторинг. Крім того, слід визнавати, що зміни – це не завжди легко, а організаційні зміни – як правило, складно. Зміни спричиняють супротив та завжди пов'язані з ризиками. За статистикою, кожна друга ініціатива може бути провальною. Для того, щоб зміни були успішними, потрібні лідери, які очолюватимуть та вестимуть зміни [1, с 110–113].

Основною метою змін у публічній організації є реформування органів публічної влади на основі системи управління, завдяки якій будуть відбуватися поетапні перетворення, спрямовані на здійснення змін та забезпечення стабільного розвитку. Динамічне середовище, велика кількість факторів впливу на публічну організацію та проблеми децентралізації, що вирішуються в Україні, викликають необхідність невідкладно реагувати ситуаційні зміни. Адаптація до новостворених умов функціонування повинна бути як швидкою, так і ефективною, що дасть змогу підвищити результативність системи публічного управління та забезпечить її майбутній розвиток [2, с. 40].

Загалом управління в публічних організаціях має свої особливості, оскільки існує потреба у приділенні значної уваги досягненню результатів і персональній відповідальності керівників; необхідності відмови від класичної бюрократії, орієнтації на створення більш гнучких організацій; чіткому визначенні організаційних цілей, установленні показників якості й ефективності діяльності; орієнтації на використання моделей управління змінами у діяльності органів влади, публічних організацій [3].

У сучасній науці не сформовано єдиного чіткого бачення місця управління змінами в системі публічного менеджменту та чіткого наукового знання про це. Деяке теоретичне обґрунтування проблема змін знайшла в межах науки державного управління у контексті концепції «нового публічного менеджменту». Поряд з тим, вчені називають управління змінами інтегрованою теорією і практикою, спрямованою на підвищення ефективності діяльності організацій. Теоретики навіть визначають новий концепт в організаційній теорії – built-to-change organizations – організації, вбудовані у зміни. У категоріях класичного напрямку управлінської думки управління змінами розглядається як діяльність щодо впровадження перетворень з метою раціоналізації функціонування організації, наближення до поставленої цілі за рахунок мінімальних затрат, впровадження нових технологій [4].

Отже, управління змінами в публічному управлінні – це системний процес, який має циклічний характер та потребує регулярного планування, моніторингу та контролю. Посадові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування мають бути адаптовані як до сприйняття постійних змін з зовнішнього середовища, так і мати компетенції впроваджувати зміни задля ефективного функціонування публічної служби та надання ефективних послуг громадянам.

Список використаних джерел

1. Бізо Л., Ібрагімова І., Кікоть О., Барань Є., Федорів Т. Розвиток лідерства / за заг. ред. І. Ібрагімової. Київ : Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. 400 с.
2. Кужда Т. І., Сороківська О. А, Мосій О. Б. Теоретичні аспекти управління змінами в публічній організації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 26. Ч. 2. С. 40–43. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_26/2/11.pdf (дата звернення: 17.08.2023).
3. Боковикова Ю. В. Підходи до управління змінами на рівні територіальної громади. *Державне будівництво*. 2014. № 1. С. 8–16. URL: [file:///C:/Users/708_1/Downloads/DeBu_2014_1_4 %20\(1\).pdf](file:///C:/Users/708_1/Downloads/DeBu_2014_1_4 %20(1).pdf) (дата звернення: 17.08.2023).
4. Liebhart M., Garcia-Lorenzo L. Between planned and emergent change: decision maker's perceptions of managing change in organisations. *International journal of knowledge, culture and change management*. 2010. Vol. 10 (5). P. 214–225.

Кулеш С. Г.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Складовими лідерського потенціалу керівника сфери державного управління є: установки, цінності, потреби, пріоритети (чіткі особисті цілі, прагнення до самовдосконалення, морально-етичні якості); особистісні та ділові якості (проактивність, умотивованість, самоорганізованість, комунікативність, емоційна стійкість, відповідальність тощо); здібності (творчі здібності, інноваційність, здатність до самоаналізу, адаптивність тощо); професійна та лідерська компетентності (знання, уміння, навички та поведінкові якості, які забезпечують здатність ефективно виконувати професійну діяльність і функції лідера у сфері державного управління).

Основними факторами, що впливають на розвиток лідерського потенціалу керівника сфери державного управління, є не тільки його якості й потенції, а також соціальні фактори (зміст професії, перспективи кар'єрного росту, комунікації, сприйняття керівника його підлеглими) та інституційні фактори (організаційні цінності та культура, модель управління, інноваційність розвитку) [1, с. 6].

Рівень лідерського потенціалу визначається ступенем розвитку його індивідуальної (здібності, особистісні риси, цінності) та універсальної (досвід, навички, стилі лідерства, рольовий репертуар) складових. Лідерський потенціал також являє собою сукупність внутрішніх потреб, можливостей, засобів, ціннісного ставлення, які сприяють досягненню такого рівня інтеграції компетентності, відповідальності, активності і комунікабельності, що забезпечує провідний вплив на членів групи при спільному вирішенні завдань у різних видах життєдіяльності та задає позитивну спрямованість процесу професійного становлення [2, с. 34]. Саме тому питання розвитку парадигм лідерства в державному управлінні є наразі не лише актуальним, а й ключовим у підвищенні управлінської здатності суспільства, адже становлення демократичного лідерства сприятиме стабільному й поступальному розвитку нашої держави.

Неможливо ефективно виконувати функції планування, мотивації, організації та контролю, якщо немає ефективного керівництва та лідерів, здатних заохочувати інших працівників, позитивно впливати на них і вести за собою, тим самим досягаючи позитивних кінцевих результатів [3, с. 34].

Список використаних джерел

1. Орлів М. С. Розвиток лідерського потенціалу керівника сфери державного управління : навч. посіб. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2017. 40 с.
2. Слюсар С. Т., Морозюк Н. В. Формування та реалізація лідерського потенціалу молоді об'єднаних територіальних громад України. *Аграрна економіка. Економічний вісник університету*. 2019. № 40. С. 31–40.
3. Стадник М. М. Формування лідерських якостей у працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. *Викладання лідерства для посадових осіб та представників місцевого самоврядування: і сутність, виклики, перспективи* : матер. Всеукр. кругл. ст. Київ, 2015. С. 34–36.

Кулик Р. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТОМ ЯК ОСНОВА ПІДСИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ

Транспорт є однією із найважливіших галузей народного господарства, які забезпечують основні умови життєдіяльності суспільства. Він відіграє роль цементуючого чинника різних сфер господарства, забезпечуючи виробництво та обіг продукції промисловості та сільського господарства, потреби капітального будівництва, потреби населення у перевезеннях.

Транспорт є досить складною структурованою системою, у межах якої функціонують шість видів транспорту і дорожнє господарство. Кожен з них має суттєві особливості, які не могли не позначитися на організації управління всією системою. Система державного управління транспортом є однією з підсистем управління суспільством, що володіє внутрішньою організацією, функціями, властивостями та зв'язком з іншими системами.

Державне управління транспортом можна визначити як планомірну, безперервну діяльність органів державної влади, спрямовану на створення та забезпечення своєчасності та якості морських, річкових, повітряних, залізничних та автомобільних перевезень. Ця діяльність проявляється у виконавчо-розпорядчому за формою та організуючим за змістом впливом на керовані господарюючі об'єкти.

Специфікою транспорту є нематеріальний характер продукції, тому основне завдання транспорту – надання послуг з перевезення вантажів і пасажирів при забезпеченні безперервного процесу їх переміщення. У ринкових умовах для якісного здійснення перевізного процесу автодорожньою мережею недостатньо наявності автодоріг, необхідна і розвинена дорожня інфраструктура.

Умовою формування дорожньої мережі виступає попит та пропозиція. Пропозиція формує попит за рахунок асортименту вироблених товарів (і рівня цін). У свою чергу попит, як суспільна потреба, визначає обсяг та структуру товарної пропозиції. Пропускні можливості дорожніх мереж формують значною мірою пропозицію, а попит формує потоки товарних поставок, і це відбувається на інфраструктурному автотранспортному ринку. Цей ринок пов'язаний з наявністю мережі автошляхів, автокомпаніями та вантажовідправниками, добре відпрацьованою логістикою, налагодженою системою обслуговуючої дорожньої інфраструктури.

Важливою складовою системи державного управління транспортом є нормативна база, що закріплює структуру державних органів виконавчої влади в галузі транспорту та організацію управління транспортною діяльністю. Її основу становлять Конституція України, транспортні кодекси та статuti, закони України, укази Президента України.

У той самий час аналіз таких елементів державного управління транспортом, як програм, наявних стратегічних розробок, і навіть правової бази, показав, що вони слабо взаємопов'язані один з одним.

Державі у сфері управління та регулювання транспортом необхідно орієнтуватися на таку стратегічну мету, як сприяння економічному зростанню та підвищенню добробуту населення країни через доступ до безпечних та якісних транспортних послуг та перетворення географічних особливостей України на її конкурентну перевагу.

Куліков К. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

НАПРЯМКИ ВПЛИВУ НА РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ У ПОЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Україна належить до держави із принципами унітарного устрою державної влади. За такого стану центральна влада зберігає у себе право регламентувати відносини між територіальними громадами всіх рівнів: провінційний, місцевий, регіональний.

Використання регіональних основ управління обумовлено конституційним розподілом об'єктів підпорядкованості та повноважень між центром та територіями. У ст. 132 та ст. 133 Конституції України визначається, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних та демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій.

Під регіоном у законодавчих актах України розуміється складова частина території України, яка має свої природні, соціально-економічні, національні та культурні умови. До регіональних органів управління відносять виконавчі комітети місцевих органів самоврядування, їх відділи, управління та інші підрозділи. У їхню компетенцію входить широке коло повноважень регіонального значення.

Державна політика України характеризується великою та різкою мінливістю, при зміні лідера країни уряд повністю змінює курс розвитку. Від подібних кроків страждає вся система державного управління, і тому не може відізнатися достатньою стабільністю, щоб мати можливість бути стримуючим фактором при зовнішніх і внутрішніх умовах, що змінюються.

Незважаючи на те, що пункти про розширення повноважень місцевих регіональних органів є практично у всіх програмах політичних сил України – тобто розуміння необхідності такого кроку є, або відстежується потреба населення у подібних реформах – активних кроків у цьому напрямі не відбувається.

Звичайно, влада на рівні регіону контролює органи місцевого самоврядування, приймає різні регіональні програми, але юридично-регіональною владою не є. Проте слід зазначити, що протягом тривалого проміжку часу більшого зростання напруженості та протиріч має місце саме у взаєминах між центром та регіонами. Регіональні органи влади не можуть впливати на рішення та кадрові розстановки, які приймає центр. Регіональні адміністрації формують центральний уряд, і керують ними чиновники, які призначаються з Києва, що створює велике зростання напруженості між ними та обласними радами.

Централізований підхід до регіональної політики в сучасних умовах є непродуктивним і не дає повною мірою розкрити можливості всіх регіонів. Серед напрямів, вплив яких є найважливішим для регіональної політики України, експерти зазначають:

- урбанізація – підвищення ролі міст, що включає не тільки великі, а й середні та малі міста;
- міграція, яка допомагає зберігати баланс за нестійкої демографічної ситуації в деяких регіонах;
- поліпшення інформаційної та комп'ютерної грамотності населення, використання нових технологій у сфері медіа, розвиток економіки на базі знань;
- глобальні виклики щодо забезпеченості природними ресурсами;
- зростання за принципами сталого розвитку.

Куніч Т. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Організаційна складова є основою реалізації механізму формування земель, поєднала у собі інституції, що впливають на розмежування земель, та формальні і неформальні інститути, що складають ряд правил, які виконують функцію обмежень поведінки суб'єктів правовідносин та упорядковують взаємодію між ними.

Структурний аналіз виявив, що такі інституції, як органи місцевого самоврядування найбільш зацікавлені суб'єкти правовідносин під час формування земель, а згодом і при використанні та управлінні сформованим землекористуванням. Свої регулятивні повноваження органи влади реалізують через ведення земельного та містобудівного кадастрів, затвердження землевпорядної та містобудівної документації, установленням будівельних, санітарних норм і правил, розробленням плану зонування території, що визначає функціональне призначення, вимоги до забудови, ландшафтної організації території.

Формальним інститутом, який дозволяє поєднати інтереси органів місцевого самоврядування, державної влади та землевласників і землекористувачів є землеустрій. Землеустрій забезпечує прийняття проектно-управлінських рішень на основі земельно-кадастрових та містобудівних даних та здійснює контроль їх реалізації. При цьому механізми землеустрою дозволяють врахування громадських інтересів через залучення представників громадських організацій та об'єднань громадян до участі в обговоренні заходів, що передбачені землеустроєм. Такий підхід дозволяє врегулювати конфлікт, що може виникнути через місцеві звичаї, традиції та особливості культури.

Урегулювання взаємодії інституцій відбувається також і на основі інститутів-регуляторів, що входять до правової складової механізму. Ця складова є базисом для організаційної складової механізму формування земель державної та комунальної власності. На основі законодавчого забезпечення та нормативно-правової бази відбувається взаємодія суб'єктів правовідносин, формування достовірної інформаційної бази прийняття управлінських рішень, норм, правил розподілу, використання та охорони земель для досягнення екологічної стабільності та соціальної справедливості. Екологічна та соціальна складова механізму формування земель державної та комунальної власності є результатом дії організаційної складової на основі чинного правового забезпечення.

Проте запропонований підхід містить у собі деякі недоліки. Передбачається відсутність комплексного підходу до формування земель, як у територіальному відношенні, так і у часовому. Через відсутність цілісного плану розподілу території населеного пункту за формами власності втрачається механізм впливу територіальної громади на цей процес. Формування земельних ділянок відбувається у різних документаціях із землеустрою та у різний часовий період. Такий підхід щодо земель міст та селищ, де велике усупільнення земель, може призвести до незадоволеності територіальної громади, соціальної несправедливості та конфлікту інтересів. Тому розмежування земель на території міст, селищ необхідно реалізовувати через розробку комплексного проекту землеустрою щодо формування земель населеного пункту.

Попередній механізм розмежування земель державної та комунальної власності був переобтяжений погоджувальними процедурами та характеризувався складністю встановлення первинної інформації. Тому для формування оптимального підходу щодо розмежування земель у межах населених пунктів необхідний дієвий правовий механізм, що поєднає у собі переваги попереднього та теперішнього законодавчого поля.

Кутіщев Є. С.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Соціальна сфера регулюється в Україні у вигляді державних програм соціального забезпечення (соціальне страхування, соціальна допомога) та системи соціальних послуг. Збільшенню видатків на ці цілі з державного бюджету перешкоджають економічні потрясіння, спад виробництва, перебудова багатьох сфер економіки, що нині відбуваються. У зв'язку з цим існує необхідність доповнення діючих програм соціального забезпечення, а також залучення нових джерел фінансування соціальної підтримки та розвитку тих категорій галузей соціальної сфери, які мають значний нереалізований потенціал.

Високий рівень соціального захисту – потреба, яка лежить в основі соціального захисту в Україні. Основні соціальні ризики, на зниження яких орієнтується соціальний захист – це старість, вихід пенсію, смерть годувальника, інвалідність, хвороба, вагітність, догляд дітей, безробіття.

Для подальшого розвитку системи соціального захисту населення необхідно дотримуватись наступних напрямків:

- введення єдиної допомоги з високою адресною спрямованістю замість дублюючих один одного незначних виплат нужденним категоріям населення;
- посилення регламентації таких категорій з одночасною перевіркою ступеня їхньої потреби;
- збільшення адресної соціальної допомоги до 150 % бюджету прожиткового мінімуму;
- перерозподілу фінансування за змістом системи соціального захисту між центральним та місцевими бюджетами;
- розвитку приватних форм господарювання та некомерційних організацій у галузях соціальної сфери;
- формування соціального замовлення та залучення до його виконання суб'єктів господарської діяльності.

Експерти Євросоюзу виділяють два головні напрямки вдосконалення системи підтримки та скорочення кількості вразливих категорій населення: модернізація соцзахисту на користь збільшення кількості робочих місць та забезпечення трудової мобільності протягом усього життєвого циклу (створення умов для успішної індивідуальної трудової кар'єри, що переривається турботою про дітей та людей похилого віку); переходом до неповної зайнятості, що включає періоди навчання та роботи, що сприяє подовженню трудового життя, адаптація системи соцзахисту до посилення мобільності на ринку праці, що полегшує перехід від роботи до навчання та самозайнятості). Їхня реалізація повною мірою актуальна для всіх уразливих груп у нашій країні. Удосконалення регулювання соціальної сфери передбачає зокрема і реструктуризацію соціальних витрат. Досвід розвинених країн довів, що вони виправдовують себе у аспекті не тільки людського, а й економічного розвитку. Враховуючи достатній розмір витрат на соціальні інститути в Україні, їх реструктуризація та ефективне використання сприятимуть стійкому функціонуванню системи соціального захисту населення.

Заходи у цьому сегменті переважно фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. При цьому окремі регіональні проблеми цієї сфери можуть бути вирішені за рахунок коштів місцевих органів влади. За їхніми представниками необхідно закріпити відповідальність за розвиток соціальної сфери та забезпечення вільного доступу до всіх видів соціальних послуг у регіонах.

Литвин А. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к. держ. упр., доцент Балабуха К. Є.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Проблема національної безпеки держави, незважаючи на тенденцію глобалізації, що розвивається, зростаюча різноманітність і взаємозалежність акторів політичних процесів, залишається ключовим пріоритетом у побудові міжнародних відносин і невід'ємним елементом забезпечення захищеності життєво важливих інтересів держави, таких як національний суверенітет, територіальна цілісність, захист прав та інтересів держави.

Загострення боротьби за сфери впливу між різними соціальними силами, політичними ідеологіями, зокрема етнічного і конфесійного характеру, часте застосування суб'єктами світової політики тероризму як ефективний засіб політичної боротьби стали однією з головних проблем, які заважають сталому розвитку як України, так і всього світового суспільства.

В умовах глобалізації процесів світового розвитку, міжнародних політичних та економічних відносин, що формують нові загрози та ризики для розвитку особистості, суспільства і держави, Україна як гарант благополучного національного розвитку повинна йти шляхом переходу до нової державної політики в галузі національної безпеки.

Стратегічними цілями забезпечення національної безпеки у сфері державної та громадської безпеки є захист основ конституційного ладу України, основних прав і свобод людини та громадянина, охорона суверенітету України, її незалежності та територіальної цілісності, а також збереження громадянського світу, політичної та соціальної стабільності у суспільстві. Тому в умовах трансформацій сфери міжнародного співробітництва в сучасній Україні заходами державного регулювання забезпечення державної та громадської безпеки є:

- удосконалення структури та діяльності державних органів виконавчої влади;
- реалізація Національного плану протидії корупції;
- розвиток системи виявлення та протидії глобальним викликам та кризам сучасності, включаючи міжнародний та національний тероризм, політичний та релігійний екстремізм, націоналізм та етнічний сепаратизм;
- створення механізмів попередження та нейтралізації соціальних та міжнаціональних конфліктів;
- формування довгострокової концепції комплексного розвитку та вдосконалення правоохоронних органів та спецслужб, зміцнення соціальних гарантій їх співробітників;
- удосконалення науково-технічної підтримки правоохоронної діяльності;
- розвиток системи професійної підготовки кадрів у сфері забезпечення державної та громадської безпеки;
- зміцнення режиму безпечного функціонування підприємств, організацій та установ оборонно-промислового, ядерного, хімічного та атомно-енергетичного комплексів країни, а також об'єктів життєзабезпечення населення;
- підвищення соціальної відповідальності органів забезпечення державної та громадської безпеки.

Забезпеченню державної та громадської безпеки на довгострокову перспективу сприятимуть також підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та спецслужб, створення єдиної державної системи профілактики злочинності (насамперед серед неповнолітніх) та інших правопорушень, включаючи моніторинг та оцінку ефективності правозастосовної практики, розробка та використання спеціальних заходів, спрямованих на зниження рівня корумпованості та криміналізації суспільних відносин.

Ляшенко І.

Класичний приватний університет
аспірант

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Важливою умовою розбудови конкурентоспроможної, соціально спрямованої національної економіки є успішний розвиток малого підприємництва. Оскільки саме малий бізнес як вагомий ринкоутворюючий чинник економіки, визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику валового внутрішнього продукту, стимулює конкуренцію, сприяє послабленню монополізму, забезпечує впровадження інновацій,

насичує внутрішній ринок товарами та послугами, створює додаткові робочі місця тощо. Малий бізнес виступає своєрідним інструментом який забезпечує конкурентоспроможну і динамічну економіку з більшою кількістю і кращою якістю робочих місць.

Головною метою державної політики у сфері підприємництва є забезпечення оптимальних умов для підвищення ефективності бізнесу, шляхом реалізації владних повноважень через нормативно-правове регулювання. Саме тому органами виконавчої влади постійно проводяться реформи, спрямовані на спрощення дозвільних процедур, реєстрації суб'єктів підприємництва, зменшення фіскального навантаження та регуляторного тиску тощо. Основу нормативно-правової бази у сфері підприємництва складають: Господарський, Цивільний та Податковий кодекси України, закони України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» тощо.

Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», зазначено напрями державної політики у сфері підприємництва, а саме: фінансовий, інформаційний, консультаційна підтримка та інші. В рамках фінансового напрямку в Україні наразі існує безліч установ, які надають фінансові послуги, зокрема комерційні банки, лізингові й факторингові компанії, інститути державної підтримки підприємництва, спільного інвестування, а також страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, недержавні пенсійні фонди тощо.

Для активізації процесу банківського кредитування суб'єктів малого підприємництва доцільним є створення системи гарантії самими банками, гарантійними фондами чи іншими установами, органами виконавчої влади чи місцевого самоврядування. Наразі реалізуються не всі види фінансової підтримки передбачені чинним законодавством країни, оскільки до цього часу не розроблено механізми надання такої підтримки, а також суттєвим фактором є недостатність, а в деяких випадках відсутність бюджетного фінансування.

На регіональному рівні підтримка малого підприємництва здійснюється через реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва. Здебільшого заходи таких програм спрямовані на: удосконалення державної регуляторної політики; оптимізацію дозвільної системи у сфері господарської діяльності; забезпечення механізмів фінансової підтримки малого і середнього підприємництва; подальший розвиток системи інформаційного забезпечення суб'єктів підприємництва; створення сприятливих умов для розвитку інноваційно-інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва; надання освітніх послуг для суб'єктів підприємництва та населення, забезпечення підготовки, підвищення кваліфікації кадрів для малого і середнього підприємництва; розширення й підтримка діяльності мережі інфраструктури підтримки підприємництва тощо.

Одним з визначальних чинників сприяння ефективному розвитку бізнесу є інфраструктура його підтримки, яка представлена бізнес-центрами, бізнес-інкубаторами, науково-технологічними парками, центрами трансферу технологій, фондами підтримки підприємництва, лізинговими компаніями, консультативними центрами та ін. Інфраструктура підтримки підприємництва представляє собою сукупність інститутів (організацій, установ і об'єднань), які обслуговують інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, забезпечують їхню господарську діяльність та сприяють підвищенню її ефективності. Складність інфраструктури як системи зумовлена різноманітністю функцій, які виконують її складові елементи.

Для ефективного функціонування елементів інфраструктури підтримки підприємництва необхідно забезпечити: прийняття нормативно-правових актів щодо створення та функціонування елементів інфраструктури підтримки підприємництва; адаптацію міжнародного досвіду формування та ефективного функціонування об'єктів інфраструктури до вітчизняних реалій; збільшення обсягів фінансової підтримки об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, шляхом надання на пільгових умовах приміщень та необхідної техніки, забезпечення методологічної та інформаційної підтримки; забезпечити об'єкти інфраструктури підтримки підприємництва висококваліфікованими кадрами тощо.

Маєвський А. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

ЩОДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Застаріла адміністративно-територіальна система поділу України та недостача фінансових ресурсів є головною причиною виникнення численних проблем у соціально-економічній сфері територіальних громад України. Невирішені питання комунальної сфери та малоефективне управління територіальними громадами потребували нових сучасних підходів, зокрема децентралізації, що надала нові інструменти для подолання соціально-економічної кризи.

Регулювання розвитку регіонів в Україні здійснюється за допомогою низки інструментів, які в процесі їх використання демонструють різну результативність. Відбір та поєднання цих інструментів є предметом підвищеної уваги політичних гравців і державних службовців, експертів і посадових осіб, науковців і громадських діячів. Існує нагальна потреба встановлювати й коригувати механізми децентралізації влади відповідно до пріоритетів зміцнення державності та стимулювання демократичних перетворень в Україні.

Запровадження процесів децентралізації має на меті насамперед реалізацію потенціалу територіальних громад, що передбачає розподіл функцій у сфері публічного управління, деконцентрацію та децентралізацію повноважень між державними органами й органами місцевого самоврядування, бюджетну децентралізацію. Успішна імплементація реформи децентралізації має суттєво розширити економічні повноваження територіальних громад, що вплине на появу нових економічних можливостей розвитку.

Децентралізація управління стосується реструктуризації або реорганізації повноважень для існування системи співвідповідальності між органами управління на центральному, регіональному та місцевому рівнях відповідно до принципу субсидіарності, тим самим підвищуючи якість та ефективність системи управління. Децентралізація може сприяти ключовим елементам належного врядування, наприклад, збільшення можливості громади участі в економічних, соціальних та політичних рішеннях; сприяння розвитку потенціалу населення; посилення прозорості та підзвітності уряду [1].

До основних завдань, що лежать в основі децентралізації варто віднести: передачу повноважень від органів виконавчої влади на рівень територіальних громад і закріплення за ними достатніх фінансових ресурсів; чітке розмежування повноважень між органами виконавчої влади та між різними рівнями органів місцевого самоврядування; посилення відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування за свої рішення перед виборцями і державою.

Загальноприйняте визначення свідчить про те, що процес децентралізації – є реструктуризацією або реорганізацією влади, внаслідок якої виникає система спільної відповідальності установ на всіх рівнях управління (центральному, регіональному, місцевому) відповідно до принципу субсидіарності, що підвищує якість і ефективність системи управління та можливість участі народу в прийнятті економічних, соціальних, політичних рішень і забезпечує таким способом прозорість та оперативність втілення цих рішень у життя [2].

Список використаних джерел

1. Савчук Д. М. Механізм активізації економічного потенціалу громади як інструмент вирішення проблем соціального розвитку. *Економіка та держава*. 2018. № 2 С. 113–118. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3993&i=23> (дата звернення: 17.08.2023).

2. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад, як пріоритет децентралізації управління. *Макроекономічне оцінювання публічного сектору в антикризовому управлінні*: матер. наук. прикладних дослідж. освіт.-проф. програми 281 «Публічне управління та адміністрування» за 2017–2018 рр. Київ: КНЕУ, 2019. С. 125–152. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30350/MO_2019_7.pdf;jsessionid=F7A93B5DE0E175499226F16559A430C4?sequence=1 (дата звернення: 17.08.2023).

Манічев М. М.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стратегічні документи регіонального розвитку є, насамперед, політичними, формуючими цілі, що визначає їх публічний статус як з погляду розробки, так і з погляду змісту: вони мають бути досить загальними, короткими і зрозумілими всьому населенню. Проте оперативні плани мають бути більш спеціальними, зниження рівня публічності допускається у міру деталізації планів. В управлінні регіональним розвитком планування посідає надзвичайно важливе місце, вбираючи в себе організаційний початок всього процесу реалізації регіональної соціально-економічної політики.

До переваг стратегічного планування регіонального розвитку можна віднести те, що воно:

- допомагає вирішувати завдання розвитку регіону, базуючись на його конкурентних перевагах;
- допомагає поліпшити координацію дій основних акторів регіонального розвитку;
- забезпечує більш раціональне використання ресурсів;
- допомагає місцевим органам державної влади, органам місцевого самоврядування та їх керівникам мислити перспективно, використовувати майбутні можливості розвитку території;
- забезпечує можливість контролю за подіями і дає змогу керувати ними;
- готує територію до можливих змін, пов'язаних із зовнішнім середовищем [1 с. 201–202].

Механізм розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України здійснюється на основі Постанови Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 817 «Деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів».

У проєкті Стратегії визначаються:

- тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів, визначені на основі аналізу зовнішніх та внутрішніх викликів, що впливають на регіональний розвиток;
- пріоритети державної регіональної політики, які необхідні для визначення стратегічних цілей на відповідний період;
- функціональні типи територій, які потребують запровадження спеціальних механізмів та інструментів державної підтримки їх розвитку;
- стратегічні цілі регіонального розвитку, визначені з урахуванням пріоритетів та спрямовані на досягнення стратегічної мети державної регіональної політики на відповідний період;
- оперативні цілі, що забезпечать досягнення стратегічних цілей;
- напрями регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва, необхідні для досягнення оперативних цілей;
- основні завдання за напрямками, етапи та механізми їх виконання;
- система моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії, що базується на релевантних кількісних і якісних індикаторах досягнення цілей з визначенням їх базового, проміжного та цільового значення [2].

Посилення ролі та значення регіонів, самостійність та фінансова самодостатність адміністративно-територіальних одиниць відповідно до законодавства – це стратегічне завдання органів публічної влади щодо реалізації державної політики в системі регіональному розвитку України.

Список використаних джерел

1. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орла-того. Київ : НАДУ, 2014. 740 с.
2. Деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів : Постанова КМУ від 04.08.2023 р. № 817.

Медведєв В. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

СУЧАСНИЙ СТАН ҐРУНТІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ

Найбільше природне багатство України – чорноземи. Вони складають майже 50 % світового запасу чорноземів. Вже зіпсовано 60 % чорноземів в Україні, щорічно втрачається 100 тисяч гектарів родючих Ґрунтів. Майже 50 % урожаю сільськогосподарських культур, вирощується на Ґрунтах, оброблених хімічними добривами та отрутохімікатами.

Великої шкоди Ґрунтам України завдала необґрунтована меліорація. Майже 50 тис. га орних земель до військових подій, були підтоплені, крім того 3,7 млн. га землі знаходяться в зоні дії на Чорнобильській АЕС. Якщо все узагальнити, то це складе 22 % території України. Які можна характеризувати як сильно і дуже сильно уражені і не придатні до повного використання. Наслідок – інтенсивний розвиток ерозійних процесів, ущільнення орного шару Ґрунту, зниження його родючості, послаблення стійкості природних ландшафтів України.

Проблеми, з якими стикається Україна в ході воєнних дій на своїй території. Внаслідок вибуху відбувається різкий викид шкідливих речовин на конкретній території. При попаданні їх на рослини та в Ґрунт змінюється їх склад, період росту, відбувається фізичне знищення; вибухи бомб та мін неминуче призводять до зміни рельєфу, а також хімічного складу Ґрунту у місці вибуху. Внаслідок цього найчастіше стає неможливим відтворення окремих видів рослин і живих істот на території, що прилягає до місця вибуху. Масові випадки обстрілів та авіаударів мали наслідком пошкодження ємностей для зберігання нафти, керосину, пропану, дизельного пального; підприємств або складів, де зберігалися хімічні, фармацевтичні або лако-фарбувальні матеріали; водогонів, газо-насосних станцій, що призвело до забруднення повітря, Ґрунтових вод та довколишніх територій. Низка озброєнь, зокрема важкі ракети стратегічного призначення, використовують хімічно агресивне паливо. Результатом цього стає попадання хімікатів у Ґрунт та водойми. Під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюється низка хімічних сполук: чадний газ (CO), вуглекислий газ (CO₂), водяна пара (H₂O), бурий газ (NO), закис азоту (N₂O), діоксид азоту (NO₂), формальдегід (CH₂O), пари ціанистої кислоти (HCN), азот (N₂), а також велика кількість токсичної органіки, окислюються навколишні Ґрунти. Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільнюються в атмосферу. В атмосфері оксиди сірки та азоту можуть спричинити кислотні дощі, які змінюють рН Ґрунту та викликають опіки рослин, до яких особливо чутливі хвойні.

Мінна безпека актуальна в Україні останні 80 років. Нерозірвані снаряди та міни з часів Другої світової війни знаходять на українській землі й досі. Україна нині – одна з найбільш замінованих країн світу. Наслідки цього доведеться долати роками, якщо не десятиліттями.

Під час аварії залізничних складів, або знищення великих колон автомобільної техніки у Ґрунт і місцеві водойми може потрапляти значна кількість машинного мастила, бензину, дизельного палива, хімічної сировини. Залишені на місці боїв транспортні засоби з невикористаними елементами озброєння (наприклад, снарядами), несуть небезпеку навіть через багато років.

Ці та інші фактори призводять до руйнування екосистем, забруднення Ґрунтів, зростання кількості шкідників у лісах. Знищується інфраструктура цілих регіонів, що призводить до забруднення повітря та Ґрунтових вод. Багато природоохоронних об'єктів змушені припинити свою діяльність, що має безпосередні негативні екологічні наслідки.

Заходи щодо підвищення продуктивності земель та їх охорони дуже різноманітні і повинні здійснюватися комплексно, як єдина система, взаємодоповнюючи один одного і посилюючи дію всіх інших.

Медвідь В. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Основні засади державної політики у соціальній сфері визначені в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», зокрема: забезпечення прав і свобод громадян, які гарантовані Конституцією України, на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг; забезпечення доступним житлом громадян, розроблення потужного державного замовлення на будівництво соціального житла, впровадження доступного іпотечного кредитування; надання населенню соціальних гарантій через систему соціальних стандартів і пільг; удосконалення системи пенсійного забезпечення, створення належних умов життя для людей похилого віку, стимулювання розвитку недержавної системи пенсійного страхування; забезпечення соціальних виплат, які є основним джерелом доходів, на рівні, вищому за прожитковий мінімум, удосконалення механізму підтримки соціально незахищених верств населення тощо [1].

Система соціального захисту населення останніми роками все більш виразно виділяється як самостійний і надзвичайно важливий напрям реалізації державної соціальної політики, що має свою ідеологію, чітко виражену вертикальну структуру і систему управління, форми і технології реалізації, правову, фінансову, кадрову, науково-методичну, матеріально-технічну і інформаційно-аналітичну основи [2].

Основними завданнями соціальної політики є соціальний захист населення шляхом застосування компенсаційних виплат та субсидій від підвищення цін, проведення індексації; надання допомоги найбіднішим верствам населення; гарантований рівень мінімальної заробітної плати; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; житлове забезпечення; матеріальна допомога родинам, що мають дітей; споживання громадянами культурних благ та ін. [3].

Тому в умовах запровадженого воєнного стану в Україні має бути посилено підтримку населення, в тому числі шляхом перерозподілу коштів бюджетів всіх рівнів, спрямування додаткових призначень на посилення соціального захисту окремих категорій осіб, які проживають в країні. Необхідно також намагатися вчасно та в повному обсязі проводити нарахування та виплати всіх видів державних соціальних допомог, пільг та субсидій, навіть незважаючи на існуючі суттєві проблеми з наповненням бюджетів всіх рівнів [4].

Список використаних джерел

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 02.09.2023).

2. Лаврухін В. В. Державне управління у сфері соціального захисту населення: теоретичні аспекти. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 1. С. 66–72.

3. Головка В. В. Особливості державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/16874> (дата звернення: 02.09.2023).

4. Бондаренко С. М. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf (дата звернення: 02.09.2023).

Мироненко О. Є.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Мета ефективної системи управління освітою полягає в оптимальному поєднанні державних та громадських засад в інтересах особистості, соціуму та влади, створенні механізмів формування управління розвитком освіти України на основі європейського досвіду. Основними його завданнями є реалізація визначених прав та обов'язків педагогічних, науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти, учнів та їхніх батьків на участь в управлінні закладами освіти; демократизація державного управління освітою; задоволення потреб та інтересів учасників освітнього процесу; розвиток погоджувальних механізмів у вирішенні загальних завдань. Безумовно необхідними є якісні зміни у взаємодії центральних, регіональних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо питань функціонування і розвитку закладів освіти. Потребує реформування система управління ними [1].

Регулювання розвитку освіти повинно бути одним з основних завдань діяльності місцевих органів державної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування. Для цього необхідно створити незалежну фінансово-економічну базу місцевого самоврядування. Однак варто зберегти загальнодержавне забезпечення регіональних програм розвитку освітньої сфери, часткове фінансування загальнонаціональних освітніх установ, надання соціальних гарантій щодо здобуття освіти вмотивованій, але обмеженій у можливостях людині. Процес регулювання розвитку освітньої галузі України буде найбільш результативним у тому разі, якщо зусилля держави будуть спрямовані на ті напрями, які є найперспективнішими. Зокрема, такими напрямками вважаємо реструктуризацію національної освітньої системи, стимулювання до впровадження в освітній процес новітніх інформаційних технологій, перебудова економічного складника організаційно-економічного механізму регулювання розвитку освіти в Україні [2, с. 57].

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р. для вітчизняної освіти не лише відкрилися нові можливості, а й постали нові завдання. Над деякими Україна працює впродовж останніх років, зокрема, в освітньому секторі:

– запроваджено триступеневу систему вищої освіти та європейські стандарти забезпечення якості вищої освіти; Національну рамку кваліфікацій наближено до європейської рамки,

– створено національний реєстр кваліфікацій і триває імплементація механізмів визнання професійних кваліфікацій;

– Україна є одним із найактивніших учасників програми Євросоюзу для освіти, навчання, молоді та спорту Erasmus+ і програми партнерства між школами eTwinning [3, с. 26].

Список використаних джерел

1. Супрун В. В. Механізми формування ефективної системи управління в освіті України на основі європейського досвіду. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/12_41_2020/social/Bulletin_12_41_Social_and_behavioral_sciences (дата звернення: 15.09.2023).

2. Приймак В. І., Міщук Н. В. Удосконалення регулювання розвитку освіти в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство*. 2019. № 3 (108). С. 55–60.

3. Освіта України в умовах воєнного часу : інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с.

Немонтов В. А.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Козарь Т. П.

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Розвиток регіонів повинен здійснюватися в рамках єдиної системи стратегічного планування соціально-економічного розвитку держави, що передбачає реалізацію взаємно погоджених дій державних органів управління, регіональних органів управління й органів місцевого самоврядування [1].

Підходи до формування та реалізації державної регіональної політики визначені Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки:

1) Об'єкти політики: визначення типу територій, що потребують застосування особливих механізмів та інструментів державної підтримки; розбудова конкурентоспроможного регіону та функціональної території шляхом залучення усіх суб'єктів розвитку та використання потенціалу ключових активів регіону/території як умови надання фінансової підтримки з державного бюджету;

2) Підхід до планування: визначення територій, що потребують державної підтримки, планування їх розвитку на засадах інтегрованого підходу (поєднання галузевого та територіального підходу);

3) Типи проектів: спрямування державних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи у вигляді так званих «твердих» та «м'яких» розвиткових проектів на основі якісної діагностики потенціалу та проблем територій, що потребують державної підтримки;

4) Суб'єкти формування та реалізації політики: розроблення та реалізація політики здійснюється на усіх рівнях врядування (центральний, регіональний, місцевий) із залученням неурядових організацій;

5) Фінансування: цільове спрямування коштів державного фонду регіонального розвитку на виконання програм регіонального розвитку, що забезпечують виконання окремих завдань Стратегії;

6) Просторове планування: обов'язкове врахування вимог містобудівної документації (Генеральної схеми планування території України, схем планування території на регіональному рівні, генеральних планів населених пунктів) під час здійснення державних інвестиційних програм/заходів;

7) Міжвідомча координація: забезпечення Кабінетом Міністрів України належного рівня координації, зокрема через Міжвідомчу координаційну комісію з питань регіонального розвитку;

8) Інституційна спроможність: забезпечення спроможності територіальних громад стратегічно планувати розвиток та ефективно управляти ресурсами для розвитку, становлення агенцій регіонального розвитку як реальних суб'єктів регіональної політики.

Основні нормативно-правові акти з питань формування Державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку такі: Закон України «Про засади державної регіональної політики»; Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів»; Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів».

Список використаних джерел

1. Осипов В. М., Півоварчук І. Д., Парасюк І. Л. Стратегічне планування як ефективний інструмент управління регіональним розвитком. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14048816.pdf> (дата звернення: 27.08.2023).

2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. : Постанова КМУ від 05.08.2020 р. № 695.

Оболенцев В. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

ЯКІСНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У нових економічних умовах виявились негативні наслідки аграрного природокористування. Послаблення ролі державного управління в сільськогосподарському виробництві та надання господарської самостійності виробникам спричинило негативні явища в розміщенні основних сільськогосподарських культур і появу тенденцій зональної переспеціалізації, які виникли наприкінці 80-х і посилились у 90-х роках. Зростає концентрація та розширюються ареали деяких основних культур у районах з придатними для їх вирощування природно-економічними умовами: посіви цукрових буряків, ячменю, картоплі змістилися у степи; соняшнику та кукурудзи – у Полісся. Це знизило адаптацію галузі до природного середовища, негативно позначилося на використанні агрокліматичних ресурсів і економічних результатах аграрної сфери.

Значний спад інтенсивності аграрного землекористування та погіршення економічних показників сільськогосподарського виробництва відбуваються на фоні загострення багатьох екологічних проблем. Прогресує гумусне виснаження та збіднення ґрунтів поживними речовинами. Майже не знижується закислення, засолення, підтоплення, заболочування земель, забруднення їх радіонуклідами. Високим є забруднення ґрунтів рослинницької продукції, ґрунтових вод нітратами, пестицидами, важкими металами.

В цих умовах важливого значення набуває обґрунтування напрямів природоохоронно-відтворювальної діяльності і визначення шляхів вдосконалення державного управління у сфері використання та охорони земель. До основних напрямів охорони та відтворення природних сільськогосподарських ресурсів належать: оптимізація структури землекористування, поширення ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території, зниження порушення і забруднення агроєкосистем.

Отже, негативний стан використання земель України вимагає невідкладних державних заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів, збереження та формування культурного агроландшафту. У кожній екосистемі має бути своє, науково обґрунтоване співвідношення між орними землями, лісами, луками, болотами, водоймами, що збереже довкілля. Тому в сучасних умовах господарювання великого значення набуває питання про охорону земель. Правове його регулювання здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, Закону України «Про охорону земель», інших нормативно-правових актів, які приймаються відповідно до них.

Можна констатувати, що землі сільськогосподарського призначення, від яких залежить продовольче забезпечення країни, характеризуються низькою віддачею. Причинами цього явища стало безгосподарське ставлення до землі, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія їх обробітку та виробництва сільськогосподарської продукції, недотримання науково обґрунтованих систем ведення землеробства, зокрема, внесення недостатньої кількості органічних добрив, низький науково-технічний рівень проектування, будівництва та експлуатації меліоративних систем, недосконалі системи використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних та інших заходів.

Крім того, зі сфери сільськогосподарського виробництва в результаті деградації, переходу землі під інші види використання поступово виключаються площі найбільш цінних угідь, а натомість в сільськогосподарський оборот включаються переважно землі низького продуктивного потенціалу.

Пасічник В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д. держ. упр., професор Мордвінов О. Г.

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Історичний досвід доводить, що забезпечення національної безпеки держави – це справа не лише органів державної влади, а й суспільства загалом і кожного громадянина зокрема. Наявність ефективної мережі інститутів громадянського суспільства сьогодні перетворилася на невід’ємну умову стабільного суспільного розвитку і злагоди. Громадяни України, об’єднання громадян є суб’єктами її забезпечення, а зріле громадянське суспільство, його демократичні інститути відіграють важливу роль у захисті та просуванні національних інтересів України.

Публічне управління має враховувати особливості функцій, організаційних форм, спрямованість та характер діяльності громадських об’єднань, їх реальні й потенційні можливості. Саме поєднання зусиль держави, муніципальних влад, суспільства і соціально відповідальних осіб спроможне гарантувати безпеку держави та її громадян.

Неурядова (громадська) організація є незалежною від уряду, проте спрямовує свою діяльність на задоволення суспільних потреб і переслідує гуманні цілі.

Позитивною тенденцією розвитку громадських об’єднань у сучасній Україні є посилення їхньої активності в соціальній та військовій сферах, поява нових типів неурядових громадських організацій, у тому числі волонтерських, які є ініціаторами боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем, зайвою бюрократизацією процедур, іншими негативними явищами. Такі організації виступають за оптимізацію державної політики щодо права здійснювати волонтерську діяльність без обмежень усім організаціям та установам, скасування можливості в судовому порядку позбавляти юридичну особу права займатися волонтерською діяльністю, зняття вікових обмежень для волонтерів.

Нагальними завданнями з оптимізації взаємодії органів публічної влади та громадських організацій є:
– активне, систематичне, цілеспрямоване залучення організацій, які відповідають критеріям забезпечення безпеки та зарекомендували себе як ефективні кваліфіковані партнери в цій сфері до вирішення актуальних питань сучасного державного управління;

– формування представницького органу з чітко визначеними і легітимізованими повноваженнями, що представлятиме інтереси об’єднань громадян перед державною владою.

З боку органів публічної влади України до теперішнього часу недостатнім є розуміння доцільності здійснення взаємодії з об’єднаннями громадян, що перешкоджає реалізації громадських ініціатив, спрямованих на розв’язання актуальних проблем державної, суспільної, особистої безпеки. Співпраця зазначених досліджуваних неурядових громадських організацій та органів публічної влади залежить від ситуативних моментів, особистісного фактору, сьогочасної кон’юнктури, набору інших суб’єктивних моментів.

Пасічник Д.

Класичний приватний університет
аспірант

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА ЇЇ РОЗВИТКУ ТА ДОБРОБУТУ ГРОМАДЯН

Ефективна внутрішня, як і зовнішня, державна політика базується на конституційному визначенні загальнонаціональної мети – побудові суверенної, демократичної, соціальної та правової держави. Основою такої держави є зростання її відповідальності за добробут, розвиток і безпеку громадян. Такий підхід до організації державного та суспільного життя базується на принципах підтримки певної рівноваги між демократичними інститутами й сильною державною владою, плануванням і ринком, приватною й державною власністю, економічною ефективністю й соціальною справедливістю.

Соціальна політика як ключова складова політики держави офіційно завжди належала в Україні до її найперших пріоритетів. Про це свідчить суттєве посилення уваги до неї як в офіційних державних документах та практичних діях державної влади, так і в програмних документах і публічній активності практично усіх політичних сил.

Державна соціальна політика базується на системі законів і нормативно-правових актів, дотримання яких є обов'язковим для кожного громадянина, незалежно від його майнового стану, етнопонаціональної чи конфесійної приналежності тощо, а також ратифікованих Україною міжнародних норм (конвенціях, хартіях, кодексах тощо), які існують здебільшого де-юре. Вона спрямована на: задоволення потреб населення внаслідок підвищення ролі трудового доходу; гарантоване забезпечення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати; створення фондів соціальної допомоги та державних страхових фондів на непередбачувані обставини; захист населення від зростання цін; впровадження механізмів субвенцій; індексацію заробітної плати. Тобто соціальна політика відіграє регульовальну і стимулюючу роль у забезпеченні динамічного розвитку національного господарства держави і, таким чином, створює можливості для ефективного функціонування системи соціального захисту.

Як складова внутрішньої політики держави, соціальна політика має всі ознаки державного управління. У цьому розумінні вона є явищем суспільно-історичним: з'являється разом із виникненням держави, спрямована на узгодження спільної діяльності людей та на утвердження загальнодержавних пріоритетів і є регулятором взаємовідносин соціальних структур та соціальних інститутів, а також суспільного й індивідуального життя людини.

Соціальна політика держави повинна бути спрямована не тільки на соціальне забезпечення та соціальну допомогу, житлові програми, охорону здоров'я та освіту. Підтримки держави потребують також такі соціально орієнтовані сфери діяльності, як харчова та легка промисловість, які виробляють важливі для людей продукти харчування, одяг та взуття.

Мета соціальної політики держави полягає в забезпеченні позитивних соціальних змін та соціального розвитку суспільства на основі соціальної справедливості, соціальної рівноправності, соціального захисту людей. Основними завданнями соціальної політики є соціальний захист населення шляхом застосування компенсаційних виплат та субсидій від підвищення цін, проведення індексації; надання допомоги найбільш вразливим верствам населення; гарантований рівень мінімальної заробітної плати; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; житлове забезпечення; матеріальна допомога родинам, що мають дітей; споживання громадянами культурних благ тощо.

Можна зазначити, що соціальна політика є не лише методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ, а вона також має специфічні особливості, такі як гуманістичне спрямування, орієнтованість на розвиток людини. Крім того, соціальна політика впливає на конкурентоспроможність національної економіки, так як забезпечує розвиток людського потенціалу, покращення інвестиційно-інноваційного клімату в країні, соціальну стабільність та у суспільстві.

Педак І. С.

Класичний приватний університет

АГРО-ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ТА СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ҐРУНТОЗАХИСНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Під науковим змістом системи розуміємо внутрішню організовану та упорядковану множинну кількість взаємодіючих елементів, які утворюють нову цілісність з інтегрованими властивостями, не зведеними до властивостей окремих компонентів, з яких вона складається. Методологія системного аналізу, яку використовуємо в землеробстві, дозволяє більш ефективніше та цілеспрямовано вести дослідницьку роботу у напрямку забезпечення не тільки високої продуктивності, але і ґрунтозахисної ефективності.

Система землеробства є складною біолого-економічною системою, дослідження якої не підпорядковується простому аналітичному принципу дослідження. Для цього краще за все застосовувати системний підхід, який припускає єднання аналізу, синтезу та логіки. Ефективність системи землеробства в значній мірі визначається взаємодією всіх елементів, прямими та зворотними зв'язками між ними.

Серед факторів формування поживних речовин пріоритетне значення належить родючості ґрунту та потенційної продуктивності рослин. Якщо інтенсифікація землеробства росте, то ці фактори в більшій мірі лімітують високопродуктивне та стійке функціонування всієї агро-екосистеми. Це обумовлюється тим, що використання більшої кількості взаємопов'язаних факторів життєвого циклу рослин неможливо без безпосереднього використання ґрунту. Зрозуміло, що одночасно збільшуються вимоги до рослини, і перш за все спрямованому на зміни його біологічних властивостей. Беручи до уваги завдання раціонального використання природних ресурсів і перш за все ґрунтового покриву, розглядаємо особливості функціонування найбільш складної системи – агро-екосистеми. Вони містять у собі багато особливостей, які відрізняють їх від екосистем. Основним є те, що агро-екосистема існує тільки за рахунок постійно керованого впливу з боку людини. Вона потребує безперервного живлення енергії зовні, тобто є термодинамічною відкритою. Якщо інтенсифікація землеробства зростає, ці фактори у більшій мірі лімітують високопродуктивне та стійке функціонування всієї агросистеми.

Необхідно відмітити, що раціональне використання енергії в землеробстві можна здійснити не тільки шляхом економії енергоресурсів, але і за рахунок оптимізації використання екологічних факторів. Наприклад, травопільна система землеробства являє собою варіант біологічного землеробства, яке склалося в умовах нехватки мінеральних добрив та пестицидів. Сьогодні можна згадати цю ідею, але використати іншу наукову основу й з іншими цілями.

Відповідно, з позицій системного аналізу, землеробство є складовою частиною агро-екосистем, які для свого стійкого та високопродуктивного функціонування потребують постійного керованого впливу з боку людини, головним чином у вигляді додаткових витрат енергії (паливо, добрива, агрохімікати і т.п.).

В результаті нераціональної діяльності людини значна частина енергії у вигляді гумуса та поживних речовин, може бути втрачена для агро-екосистем, особливо при розвитку водної та вітрової ерозії.

Для теоретичного обґрунтування систем землеробства використовуються закони рівнозначності та незмінності факторів життя рослин, сукупної дії факторів, зворотній закон та плодозміна.

Однак, порушення основ використання прийомів агротехніки та природного середовища може призвести не тільки до зниження родючості ґрунту, але і до загального погіршення екологічної ситуації. При плануванні використання території, треба враховувати не тільки можливість підвищення продуктивності агрофітоценозів, але й те що ця територія повинна мати чисту воду й повітря.

Тому сучасна система землеробства повинна бути оптимізованою на рівні усіх ланок. Своєрідним каркасом любої системи землеробства є організація території землекористування.

Печеник К. В.

Класичний приватний університет
аспірант

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ МЕРЕЖІ СПОРТИВНИХ ЗАКЛАДІВ

Відповідно до ст. 5 ЗУ «Про фізичну культуру і спорт» державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, за сприяння органів державної влади та місцевого самоврядування [1].

Відповідно до ст. ст. 10–13 Закону [1] органи місцевого самоврядування можуть бути засновниками:

- дитячо-юнацьких спортивних шкіл;
- закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання;
- шкіл вищої спортивної майстерності;
- центрів олімпійської підготовки.

Дитячо-юнацька спортивна школа – є закладом спеціалізованої позашкільної освіти спортивного профілю – закладом фізичної культури і спорту, який забезпечує розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, визнаному в Україні, створює необхідні умови для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортсменів для резервного спорту [2].

Спортивна школа у своїй структурі має відділення з певних видів спорту. Відділення можуть включати такі групи:

- початкової підготовки, в яких здійснюється навчально-тренувальний процес на початковому етапі підготовки для виявлення здібностей вихованців з урахуванням специфіки обраного виду спорту, опанування основ техніки і тактики, всебічної загальної та фізичної підготовки, формування морально-етичної і вольової поведінки;
- базової підготовки, в яких продовжується підготовка вихованців, що завершили навчання у групах початкової підготовки;
- спеціалізованої підготовки, в яких продовжується навчально-тренувальний процес з метою розвитку спеціальних фізичних якостей та підвищення фізичної працездатності за рахунок поступового збільшення обсягу тренувальних навантажень, для поповнення складу збірних команд для участі у змаганнях відповідного рівня;
- підготовки до вищої спортивної майстерності, в яких здійснюється удосконалення індивідуальної техніки та тактики в обраному виді спорту на етапі підготовки до вищих досягнень [2].

Заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання є закладами загальної середньої освіти, закладами фахової передвищої освіти або закладами вищої освіти – закладами фізичної культури і спорту, які забезпечують відбір та спортивну підготовку найобдарованіших дітей та молоді, створюють умови для розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів та поповнення національних збірних команд у поєднанні із здобуттям учнями та студентами відповідної освіти [3].

Заклад освіти набуває статусу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання за рішенням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [1].

Критеріями для надання закладу освіти статусу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю є:

- наявність ліцензії на освітню діяльність;
- забезпечення режиму навчально-тренувальної роботи та підготовки учнів, студентів відповідно до типового навчального плану з видів спорту для закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю;
- забезпечення на належному рівні харчування та розміщення учнів, студентів;
- наявність власної або орендованої спортивної бази для кожного відділення з виду спорту;
- наявність власної медичної частини та можливості забезпечення медичного супроводження освітнього, виховного і навчально-тренувального процесу;
- належне фінансування навчально-тренувальної та спортивної діяльності [3].

Основними напрямками діяльності школи вищої спортивної майстерності (далі – ШВСМ) – є навчально-тренувальний процес та участь учнів-спортсменів у відповідних спортивних змаганнях. Основними формами навчально-тренувального процесу є проведення постійно діючих навчально-тренувальних зборів тривалістю до 250 днів на рік, навчально-тренувальні заняття, тренування за індивідуальними планами, теоретичні та методичні заняття, відновлювальні заходи, участь спортивних змаганнях, тощо [4].

З числа спортсменів постійного складу комплектуються такі групи: групи спортивного удосконалення – з числа учнів-спортсменів, які тренуються на етапах спеціальної базової підготовки та підготовки до вищих досягнень; групи вищої спортивної майстерності – з числа учнів-спортсменів, які тренуються на етапах максимальної реалізації індивідуальних можливостей, збереження вищої спортивної майстерності [4].

Центр олімпійської підготовки – є закладом фізичної культури і спорту, який забезпечує підготовку спортсменів національних збірних команд з олімпійських видів спорту шляхом проведення постійно діючих навчально-тренувальних зборів на спортивних спорудах, де створені умови для проживання, харчування спортсменів, належного медичного та наукового забезпечення їх підготовки, та участь спортсменів у відповідних змаганнях [5].

Статус такого центру він може отримати лише за наявності у ньому:

- кваліфікованого тренерсько-викладацького складу;
- спортсменів, які відповідають вимогам для зарахування до центру;
- власної спортивної бази або спортивної бази, наданої центру в довгострокове користування строком не менш як на чотири роки;
- спеціального інвентарю та обладнання, передбаченого для певного виду спорту;
- місць для харчування та проживання спортсменів протягом року;
- приміщення та обладнання, призначених для проведення реабілітаційно-відновлювальних заходів;
- можливості проведення постійно діючих навчально-тренувальних зборів;
- можливості фінансування участі спортсменів у спортивних змаганнях [5].

Органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції виконують власні та делеговані ним повноваження.

До перших належать: управління закладами фізкультури і спорту, молодіжними центрами, які належать територіальним громадам або передані їм, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення; організація медичного обслуговування та харчування у закладах фізкультури і спорту; сприяння роботі національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері фізкультури і спорту. До делегованих належать: вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та особам з інвалідністю права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами фізкультури і спорту [6].

Варто зазначити, що власні повноваження органів місцевого самоврядування було розширено з прийняттям 1 квітня 2014 р. Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Список використаних джерел

1. Про фізичну культуру і спорт : Закон від 24.12.1993 р. № 3808-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

2. Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу : Постанова від 05.11.2008 р. № 993. *Кабінет Міністрів України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008- %D0 %BF#n10](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF#n10) (дата звернення: 12.09.2023).

3. Про затвердження Порядку надання закладу освіти статусу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання : Постанова від 28.12.2011 р. № 1354. *Кабінет Міністрів України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1354-2011- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1354-2011-%D0%BF#Text) (дата звернення: 12.09.2023).

4. Положення про школу вищої спортивної майстерності : Наказ від 17.07.2015 р. № 2581. *Міністерства молоді та спорту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-15#n16> (дата звернення: 12.09.2023).

5. Положення про центр олімпійської підготовки : Постанова від 07.09.2011 р. № 948. *Кабінет Міністрів України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2011- %D0 %BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2011-%D0%BF#Text) (дата звернення: 12.09.2023).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Верховна Рада України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97- %D0 %B2 %D1 %80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text) (дата звернення: 12.09.2023).

Романов Д. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Ефективне використання земельних ресурсів може бути забезпечене лише за умови створення належної управлінської вертикалі, яка б керувала та впливала на характер земельних відносин, формувала адекватну аграрну та земельну політику. При цьому варто зважати на два важливих чинники успішного державного управління: по-перше, управлінські рішення повинні випереджати і визначати управлінські дії; по-друге, управлінська система здатна стабільно функціонувати лише як відкрита, коли кожному сигналу ззовні відповідає відгук вихідний сигнал.

Державне управління земельними відносинами покликане, зокрема, створити передумови для розвитку підприємництва на селі та нарощування і виробництва продукції сільського господарства, соціально-економічного розвитку сільських територій, надходження коштів до місцевих і державного бюджетів від використання сільськогосподарських земель за умови збереження й відновлення природних властивостей навколишнього середовища.

Нині в державній системі управління земельними ресурсами України існують численні недоліки, з-поміж яких найбільш суттєвими є:

– недотримання законодавчих норм, які визначають пріоритетність використання земель сільськогосподарського призначення як основного засобу виробництва в аграрній сфері і ключового сектору національної економіки;

- та низька ефективність використання бюджетних коштів, які повинні бути спрямовані на розвиток і підтримку заходів щодо охорони земель та їх раціонального використання;
- відсутність належного контролю за використанням та охороною земель;
- низький рівень кваліфікації працівників центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів та його представництв на місцях, зарегульованість землевпорядних і землеоціночних робіт;
- відсутність ефективної системи обліку земель.

Діяльність центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів у галузі земельних відносин – Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру – не можна визнати задовільною. Постійна зміна його назви та керівного апарату, звільнення багатьох професійних керівників з багаторічним досвідом роботи в обласних, міських і районних підрозділах державних органів земельних ресурсів, низький рівень фахової освіти працівників (серед керівних кадрів Держгеокадастру лише третина має землевпорядну освіту) призвели до зниження ефективності управління земельними відносинами як на державному, так і на місцевому рівнях.

Незважаючи на державні заходи щодо контролю використання та охорони земель, формуються так звані тіньові земельні відносини, до яких призвели незавершеність нормативно-правової бази, недосконала система обліку земель, непрозорість процесів приватизації, відведення земельних ділянок державної та комунальної власності в оренду і постійне користування, недосконала методологія їх оцінювання.

Отже, виникла потреба у вдосконаленні державного управління земельними ресурсами та запровадженні державних заходів, спрямованих на усунення негативних факторів, що виникають у процесі користування землею.

У зв'язку з необхідністю удосконалення державного управління земельними ресурсами постало питання теоретичного і практичного відпрацювання і обґрунтування змісту і методів розробки загальнодержавних і регіональних програм, схем землеустрою адміністративно-територіальних утворень, проектів землеустрою територій і землеволодінь та землекористувань.

Соколюк Н. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д. держ. упр., професор Мордвінов О. Г.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Державне регулювання стратегічного розвитку регіону як об'єкта державного регулювання полягає в якісних збалансованих перетвореннях територіальної системи в процесі реалізації власного потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Державне регулювання має бути спрямоване на реалізацію стратегічного потенціалу регіону, під яким розуміється ресурсна спроможність, що є основою сукупності наявних переваг та можливостей території на даному етапі її розвитку, який може бути реалізований у майбутньому за певних умов.

Механізм державного регулювання стратегічного розвитку регіону - це комплекс принципів, функцій, методів та інструментів, що функціонують одночасно і в тісному взаємозв'язку задля досягнення визначеної мети стратегічного розвитку регіону. Складовими системи державного регулювання стратегічного розвитку регіону є мета, принципи, функції, форми, нормативно-правовий, адміністративно-інституційний та фінансово-економічний функціональні механізми, методи та інструменти, об'єкт та суб'єкт управлінського впливу.

В розвитку механізмів державного регулювання стратегічного розвитку регіону виділяється кілька етапів: 1) створення передумов для формування механізмів державного регулювання стратегічного розвитку регіону; 2) формування механізмів державного регулювання стратегічного розвитку регіону та їх складових; 3) становлення механізмів державного регулювання стратегічного розвитку регіону; 4) інтеграція механізмів державного регулювання стратегічного розвитку регіону в міжнародний простір.

В Україні до початку повномасштабної агресії Російської Федерації доволі успішно пройшла реформа місцевого самоврядування і реформа державної регіональної політики, в основному був сформований нормативний фундамент для подальших змін. Але самі ці зміни поки однозначно не детерміновані у позитивний бік, головною причиною цього стала війна.

Комплексний механізм державного регулювання стратегічного розвитку регіону включає три рівні управління: рівень регіону, рівень якісного проекту і обласний рівень. Він дозволяє досягти більш високого ступеня взаємодії публічно-управлінських інституцій з господарюючими суб'єктами у підвищенні якості і результативності стратегічного розвитку регіону, оскільки вони об'єднані однією стратегічною метою.

Подання комплексного механізму у вигляді трирівневої структури дає змогу розглядати її, з одного боку, укупнено в рамках регіону як єдиного цілого, а з іншого – деталізовано на регіональному рівні, рівні великого і міжсекторального проекту та обласної програми з власними бюджетними коштами і відповідальністю за них. При такій побудові комплексного механізму з'являється можливість максимального врахування наявних резервів конкурентних переваг на кожному рівні управління.

Сорокін А.

Класичний приватний університет
аспірант

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Відносини, пов'язані з державною власністю на землю визначені та закріплені в законодавстві сучасної української держави. Так, згідно з ч. 1 ст. 84 ЗК України у державній власності перебувають усі землі України, крім земель комунальної та приватної власності. Тобто, об'єктами права державної власності є не

тільки конкретні ділянки, а всі землі відповідних категорій у просторових межах держави, не віднесені до комунальної та приватної власності.

Важливою особливістю права державної земельної власності є визначення у законодавчому порядку земель, що не підлягають передачі в комунальну власність. Відповідно до ч. 3 ст. 84 ЗК України до земель державної власності, які не можуть передаватись у комунальну власність, належать:

- землі атомної енергетики та космічної системи;
- землі оборони, крім земельних ділянок під об'єктами соціально-культурного, виробничого та житлового призначення;
- землі під об'єктами природно-заповідного фонду та історико-культурними об'єктами, що мають національне та загальнодержавне значення;
- землі під водними об'єктами загальнодержавного значення;
- земельні ділянки, які використовуються для забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади, Національної академії наук України і державних галузевих академій наук;
- земельні ділянки зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Зазначені землі призначені для виконання державою її внутрішніх і зовнішніх функцій. Вони використовуються для задоволення інтересів усього суспільства і виконання загальнодержавних завдань. Ці землі не обмежені ні категоріями, ні розмірами площ, ні місцем розташування. А з урахуванням функціонального призначення їх використання треба визнати, що наведений вище перелік державних земельних ресурсів, які не можуть передаватись у комунальну власність, не є вичерпним. Тому дедалі актуальнішою стає проблема розмежування земель державної та комунальної власності на законодавчому рівні. Не менш важливе значення має законодавче визначення земель державної власності, які не підлягають передачі у приватну власність.

Українській державі можуть належати на праві власності й земельні ділянки, розташовані поза її територіальними межами. Відповідно до ч. 3 ст. 18 ЗК України поза межами її території може мати на праві державної власності земельні ділянки, правовий режим яких визначає законодавство відповідної країни. Незважаючи на незначні порівняно з площами внутрішніх земель державної власності розміри закордонних землеволодінь нашої держави, це положення має принципове значення.

Суб'єктом права власності на державні землі та конкретні земельні ділянки, що входять до їх складу, завжди залишається держава як політико-правова організація суспільства. При цьому законодавче покладання державою функцій, пов'язаних з реалізацією правомочностей власності, на ті чи інші органи державної влади, не применшує її власницької правосуб'єктності й не підмінює державу як власника земельних ресурсів. Землі державної власності належать державі з усіма соціальними і юридичними наслідками, що випливають з цього, а не органам представницької або виконавчої влади, які здійснюють правомочності, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням ними у встановлених законом межах від імені та в інтересах держави.

Можна констатувати, що на сьогодні значна частина земель перебувають у державній формі власності, при чому це земельні ресурси різних категорій цільового використання, що в свою чергу передбачає відповідний правовий режим використання кожної окремої категорії. Зважаючи на це назріла необхідність прийняття окремого законодавчого акту, який би регулював питання щодо використання земель державної власності, визначав чітко можливості їх передачі до інших форм власності та користування.

Твердохліб К. І.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Балабуха К. Є.

РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ З БОКУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯК БАГАТОРІВНЕВА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Розвиток туризму в світі, що трансформується, стає найбільш актуальним вектором розвитку державної економіки. Туризм розглядається як модель ефективного приватного партнерства для розвитку регіональної економіки. Саме інструменти ефективного державного управління галуззю створюють сприятливі соціально-економічні передумови у розвиток регіонального туризму.

Туризм як дзеркало відображає зміни, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, яке перебуває в стані постійно змінних процесів у світі, пов'язаних із трансформацією економічних систем, культурних норм та соціальних стандартів якості життя громадян.

Глобалізація у цьому процесі виступає як макрофактор перетворень, що сприяє інтенсифікації соціально-стратифікаційних процесів, спрямованих на реалізацію інтересів різних суспільних груп. Інститут туризму у світовій системі відіграє визначальну роль та прискорює процес соціалізації особистості у міжкультурному, соціо-комунікативному просторі.

Державне управління туризмом знаходить відображення у способах втручання влади у його розвиток. Однією з крайнощів, характерною для централізованої економіки, є тотальний контроль за всіма аспектами індустрії, у тому числі і виробленням політики та плануванням, будівництвом та експлуатацією туристичної інфраструктури, організацією туристичного руху та рекламою місцевих визначних пам'яток як вдома, так і за кордоном.

Останніми роками в Україні стали приділяти більше уваги розвитку в'їзного туризму. Регулювання туризму з боку державних органів є багаторівневою системою управління процесом, що включає в себе:

- координацію та сприяння розвитку туризму у глобальному масштабі, що здійснюється за допомогою Всесвітньої туристської організації за участю міжнародних фінансових організацій;

– узгодженість туристської політики на міждержавному рівні, яка досягається через регіональні туристичні організації та спеціальні органи міждержавних об'єднань (наприклад, Європейське Співтовариство);
– узгодженість політики у галузі туризму на національному та регіональному рівнях, що здійснюється через спеціально створені державні органи та громадські асоціації туристських організацій.

До завдань державного регулювання туризму відносяться такі напрямки:

– прийняття та вдосконалення рішень щодо розробки організаційно-економічної, соціальної політики у галузі розвитку туризму;
– створення умов для вирішення проблем соціального туризму;
– розробка програм розвитку державного та приватного секторів;
– забезпечення ефективного інвестування галузі туризму державним та приватним секторами;
– забезпечення постійного контролю за ходом та напрямом розвитку туризму, враховуючи його перспективність, як в економіці, так і в соціальному житті суспільства;
– контроль над діяльністю приватних туристичних компаній, від діяльності яких залежить розвиток туризму.

За приватним сектором, закріплюється створення туристичних об'єктів та об'єктів інфраструктури туризму – готелі, турагентства, ресторани, комерційні туристичні об'єкти, розвиток об'єктів культурної та духовної спадщини, музеїв та пам'яток тощо.

Трипольський Є. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Набока К. О.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

Нині найважливішим джерелом конкурентних переваг підприємства є людський капітал. Інвестиції є вирішальним фактором розвитку підприємства у будь-якій сфері діяльності, при цьому як стратегічне завдання розглядається створення та накопичення людського капіталу.

Людський капітал в широкому сенсі слова – специфічна форма капіталу, втіленого в самій людині, тобто це наявний у людини запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, які сприяють зростанню його продуктивності праці і приносять йому дохід у формі заробітної плати або ренти. Поява теорії людського капіталу відобразила роль нематеріального нагромадження в розвитку людства, що зросла в останні роки.

Головним інструментом розвитку людського капіталу є інвестування з урахуванням очікуваного повернення інвестицій у майбутньому. Загалом будь-які набуті знання, навички або навіть інформація, що сприяють підвищенню продуктивності та збільшенню доходу, можуть розглядатися як одна з форм людського капіталу.

Основними формами інвестування коштів в людський капітал державними установами є наступні:

1. Здоров'я та харчування (заходи у галузі охорони здоров'я та організації харчування сприяють збереженню здоров'я, зменшують ризик захворювання та смертності, підвищують продуктивність та тривалість активного періоду життя).

2. Освіта (отримання освіти і в подальшому, її продовження).

3. Навчання (загальне, професійне, спеціальне; може проводитися як під час праці, так і відокремлено від неї).

4. Міграція та пошук роботи (зміна місця проживання та активний пошук роботи сприяють збільшенню доходів та ефективнішому використанню людських компетенцій).

На шляху формування та реалізації людського капіталу ринок відіграє ключову роль, визначаючи характеристики потрібного фахівця і забезпечуючи оптимальний розподіл людського капіталу в просторово-часовому контексті господарської системи.

Таким чином, значущою проблемою формування людського капіталу державних установ є створення відповідної кадрової політики, орієнтованої на потреби країни. У цій стратегії слід враховувати інноваційні вимоги до фахівців та передбачати методи, механізми та інструменти для навчання, підвищення кваліфікації, формування державних замовлень, а також створення резерву та інші аспекти.

Тютюнников Я. Є.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Управління земельними ресурсами – це сукупність взаємозв'язків між елементами системи управління, спрямованих на раціональне використання земельних ресурсів. Процес управління є циклічним і водночас безперервним. Для ефективного управління земельними ресурсами органи державної влади будь-якого рівня потребують використання оперативної різномірної (кадастрової, топографічної, статистичної, екологічної, економічної тощо) інформації. Вона повинна бути зрозумілою, тільки повна та достовірна інформація дозволить органам управління приймати обґрунтовані рішення щодо раціонального використання й охорони земель та функціонування ринку землі, вирішення земельних спорів, проведення землевпорядкування, захисту прав юридичних і фізичних осіб тощо.

Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами відіграє головну роль у державній інформаційній політиці та є системою збирання, обробки та подання інформації необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень по використанню земельних ресурсів на всіх адміністративно-територіальних рівнях. Необхідність цього зумовлюється наступними обставинами:

– суперечливістю та різномірністю інформації;

- наявністю зростаючих обсягів інформації, які потребують оброблення в найкоротші терміни;
- необхідністю ретельної перевірки інформації для прийняття управлінських рішень.

Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами повинно сприяти:

- підвищенню достовірності, якості та оперативності роботи з інформацією;
- виключенню дублювання роботи по отриманні інформації в цій сфері.
- створенню умов переходу до безпаперової технології від традиційної паперової, що є менш ефективною.

Найголовнішою складовою інформаційного забезпечення управління земельними ресурсами є земельно-інформаційна система, провідним завданням якої є накопичення різноманітної інформації та переформатування її в зручну форму для проведення аналізу наявного стану земельних ресурсів та подальшого розвитку землекористування.

Отже, теоретично, земельно-інформаційна система – це цілий програмний комплекс для збору, обробки, збереження і пошуку інформації про землю, яка має особливе значення в процесі управління земельними ресурсами для раціонального регулювання земельних відносин за умов запровадження сталого землекористування.

Земельно-інформаційна система функціонує, щоб забезпечити прийняття раціональних управлінських рішень відносно організації розвитку територій шляхом передачі відповідним органам повної, достовірної інформації про земельні ресурси.

Впровадження земельно-інформаційних систем у господарську діяльність на території нашої країни розпочалося із прийняттям Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» у 1994 році. Цей Закон передбачає захист інформації та прав суб'єктів інформаційних відносин, регулює процес створення та застосування інформаційних технологій у господарській діяльності.

Основою формування повної та достовірної інформації про землекористування є також встановлення порядку її формалізації, тобто встановлення чіткої послідовності та вагомості тих чи інших показників інформації про земельні ресурси, адже це впливає на аналіз та формування системи показників їх стану.

Чорний М. О.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Служба управління персоналом – структурний підрозділ у складі апарату державного органу (сектор, відділ, управління, чи департамент з питань управління персоналом чи з питань персоналу тощо) або окрема посада спеціаліста з питань персоналу.

Основні завдання, функції та права служби управління персоналом визначені у Типовому положенні про службу управління персоналом державного органу, затвердженому наказом НАДС від 3 березня 2016 року № 47.

Відповідно до статті 18 Закону України «Про державну службу» служба управління персоналом (підрозділ чи окрема посада) забезпечує здійснення керівником державної служби своїх повноважень, відповідає за реалізацію державної політики з питань управління персоналом у державному органі, добір персоналу, планування та організацію заходів з питань підвищення рівня професійної компетентності державних службовців, документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також виконує інші функції, передбачені законодавством [1].

Щоб ефективно виконувати покладені на службу управління персоналом завдання, вона має виступати у ролі:

- аналітика – йдеться про стратегічне управління персоналом, визначення стратегічних цілей державного органу, узгодження їх із HR-стратегією;
- комунікатора – служба управління персоналом повинна представляти інтереси персоналу у державному органі, заохочувати та мотивувати своїх працівників, забезпечувати реалізацію права голосу кожного державного службовця;
- каталізатора змін – служба управління персоналом має трансформувати, змінювати та оновлювати структуру державного органу.

А також впроваджувати у свою роботу сучасні методи та інструменти управління персоналом на державній службі, а отже приділити свій час:

- розробці HR-стратегії державного органу, колективного договору, що гарантують працівникам можливість долучитися до прийняття важливих рішень в державному органі;
- підвищенню мотивації і прихильності персоналу;
- підвищенню професійної компетентності державних службовців, розширення бази умінь та навичок, складанню індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця та визначення вимог до рівня його професійної компетентності;
- впровадженню процесів управління ефективністю та оцінювання результатів службової діяльності;
- системі заохочення [2].

Важливу роль в аналітиці та дослідженні з питань управління персоналом на державній службі займає Національне агентство України з питань державної служби. НАДС розробляє Методологію визначення спроможності служб управління персоналом державних органів, проводить щорічні Дослідження організаційної культури державної служби України, готує Аналітичні довідки за результатами опитування державних службовців щодо організаційної культури, проводить опитування працівників служб управління персоналом щодо виявлення потреб у наданні методичної допомоги у сфері управління людськими ресурсами, розробляє

Звіти про результати оцінки рівня спроможності служб управління персоналом державних органів, які здійснюють підготовку та реалізацію ключових національних реформ, узагальнює статистичну інформацію щодо результатів оцінювання службової діяльності фахівців з питань реформ, тощо.

На сучасному етапі поставили завдання розроблення результативних методів оптимізації та підвищення ефективності функціонування служб управління персоналом органів державної влади, тому розроблення ефективних стратегічних рішень розвитку системи управління персоналом є важливим напрямом в управлінні державною службою в Україні.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII.
2. Функціонування служб управління персоналом. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/upravlinnya-personalom-na-derzhavnij-sluzhbi/funkcionuvannya-sluzhb-upravlinnya-personalom> (дата звернення: 29.09.2023).

Шевчук П. М.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

САМООСВІТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Відповідно до Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, затвердженого Постановою КМУ № 106 від 06.02.2019 р., учасники професійного навчання можуть реалізовувати своє право на професійне навчання через:

– підготовку – успішне виконання учасниками професійного навчання відповідної освітньо-професійної програми, що є підставою для присудження ступеня вищої освіти за рівнем магістра за спеціальностями, необхідними для професійної діяльності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування, зокрема за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування»;

– підвищення кваліфікації – набуття учасниками професійного навчання нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань;

– стажування – набуття учасниками професійного навчання практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у професійній діяльності або галузі знань;

– самоосвіту – самоорганізоване здобуття учасниками професійного навчання певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, дозвіллям [1].

На Порталі управління знаннями Національного агентства України з питань державної служби розміщена підбірка безкоштовних онлайн платформ для самоосвіти державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Так, представлений Онлайн майданчик Швейцарсько-українського проєкту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO для представників органів місцевого самоврядування, виконавчої влади, громадських організацій для обміну досвідом, що популяризує поширення кращих практик, генерації нових ідей проєктів розвитку та сприяє комунікації й взаємодії у форматі е-курсів:

– «Управління проєктами місцевого розвитку»;

– «Місцевий економічний розвиток»;

– «Староста: кроки успіху».

Для оволодіння цифровими навичками посадовими особами представлені програми для самоосвіти, такі як: «Цифрова грамотність та основи кібергігієни»; «Відкриті дані та доступ до публічної інформації»; «Особливості процесу розробки державної політики»; «Розвиток ІТ на рівні територіальної громади»; «Публічні консультації онлайн» та інші [2].

Потреба у формуванні, розвитку, оновленні відповідних компетентностей посадових осіб місцевого самоврядування шляхом самоосвіти може визначатися за результатами атестації (щорічної оцінки виконання покладених обов'язків та завдань). За результатами самоосвіти посадовій особі місцевого самоврядування нараховуються кредити ЄКТС у встановленому НАДС порядку. Тому, окрім підвищення кваліфікації та стажування, самоосвіта має бути інструментом мотивації в розвитку професіоналізації посадових осіб органів місцевого самоврядування для оновлення своїх функціональних компетентностей.

Список використаних джерел

1. Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : Постанова КМУ від 06.02.2019 р. № 106.

2. Підбірка онлайн платформ для самоосвіти. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/news/pidbirka-onlain-platform-dlia-samoosvity> (дата звернення: 02.09.2023).

Шепелєв О. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Питання конфліктів у робочому середовищі є неоднозначним через різноманіття визначень конфлікту. У міжнародній практиці розрізняють два основні поняття – «спір» (dispute) та «конфлікт» (conflict). Поняття

«спір» тут використовується в контексті вирішення спорів у юридичній площині в передбаченому процесуальному законодавством порядку. А поняття «конфлікт» поширене в академічній літературі і методологіях, що стосуються вирішення організаційних конфліктів, спорів всередині колективів компаній корпоративного сектору та державних органів.

Стосунки, що складаються в колективах публічних службовців в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, є різноманітними і комплексними. Відповідно і типи конфліктів, що виникають всередині органу, є різноманітними і можуть бути типологізовані передусім для потреб визначення доречного методу втручання в конфлікт [1, с. 25–26].

Методичні рекомендації щодо роботи з конфліктами в органах місцевого самоврядування, затверджені Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 20.06.2022 року № 47–22 розроблено з метою надання методичної допомоги посадовим особам місцевого самоврядування стосовно їх дій у разі виникнення конфліктів міжособистісного характеру під час виконання ними посадових обов'язків, а також для зниження напруги в колективі, підвищення ефективності та продуктивності роботи органу місцевого самоврядування у ході реалізації його завдань та функцій, створення сприятливого організаційного та психологічного клімату у колективі.

Згідно Методичних рекомендацій, для запобігання конфліктам на робочому місці працівникам органу місцевого самоврядування рекомендується:

- бути відкритими до різних поглядів, до інших точок зору;
- визнавати право інших мати власне бачення і розуміння, що базується на іншому життєвому досвіді, експертному знанні тощо;
- визнавати за кожним право висловитися;
- слухати та на своєму прикладі іншим показувати приклад «слухати і чути»;
- визнавати інших рівними, спілкуватися без зверхності та пихи, не засуджувати;
- бути уважними до потреб інших;
- не робити припущень;
- у спілкуванні розмежовувати факти, емоції та судження;
- уникати категоричності.

Для запобігання конфліктам у колективі безпосередньому керівнику рекомендується:

- сприяти участі працівників у навчанні основам конфліктології, ефективної комунікації та переговорів;
- забезпечувати чітке формулювання завдань, делегування та слідкувати за рівномірним навантаженням працівників;
- узгодити внутрішні правила роботи та взаємодії в колективі, слідкувати за їх дотриманням;
- реагувати на конфлікти, слідкувати за їх повторним виникненням;
- не зловживати керівним становищем при врегулюванні конфліктів у колективі;
- пропагувати культуру управління емоціями, діалогу;
- уникати нотацій, не засуджувати, не знецінювати роботу працівників;
- демонструвати та впроваджувати у роботі колективу підхід прийняття рішень на основі порозуміння [2].

Зауважимо, що посадові особи органів місцевого самоврядування мають можливість удосконалювати свій професійний рівень шляхом підвищення кваліфікації, така можливість щодо професійного навчання здійснюється через Портал управління знаннями НАДС, зокрема на Порталі розміщуються Програми підвищення кваліфікації з тем щодо запобігання конфліктам на робочому місці, управління конфліктами в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, причин виникнення конфліктів, створення сприятливого організаційного та психологічного клімату у колективі, тощо.

На нашу думку, процес управління конфліктами в органах місцевого самоврядування входить до загальної побудови організаційної культури в організації. І чим вищий рівень організаційної культури, тим швидше та ефективніше вирішуються конфлікти в професійній діяльності посадових осіб органів місцевого самоврядування. Також, оволодіння навичками щодо управління конфліктами шляхом професійного навчання є передумовою ефективного виконання завдань та функцій посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Калениченко Т., Кисельова Т., Копіна А., Корабльова О., Проценко Д. Управління конфліктами для потреб публічної служби : посіб. і метод. рекомендації / за заг. ред. Д. Проценко. Київ : Ваїте, 2021. 224 с.
2. Методичні рекомендації щодо роботи з конфліктами в органах місцевого самоврядування : Наказ НАДС від 20.06. 2022 р. № 47-22.

Шинкаренко Д. О.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Завдання створення нової моделі вітчизняного публічного управління є очевидним, оскільки наявна не відповідає сучасним викликам і тенденціям розвитку. Вітчизняна практика використовувала окремі елементи апробованих у світі моделей, що дало змогу дійти висновку про необхідність поєднання елементів моделей належного врядування, нового публічного менеджменту, багаторівневого врядування тощо. Тобто участь суспільства та його організацій у процесах розроблення та реалізації публічно-управлінських рішень є очевидною [1, с. 26–27].

В Україні зростає значимість здійснення стратегічного публічного управління в умовах євроінтеграції, формуються нові підходи до його забезпечення. Необхідним заходом постає приділення особливої уваги прийняттю важливих стратегічних управлінських рішень для вирішення тих чи інших проблем розвитку

країни, її регіонів в умовах євроінтеграції. Наявні тенденції в Україні вказують на необхідність вирішення проблем завдяки удосконаленню забезпечення стратегічного публічного управління в умовах євроінтеграції [2, с. 102].

Метою реформування публічного управління є визначення та посилення загальної управлінської та адміністративної спроможності державного апарату на основі принципів належного урядування та кращого досвіду держав – членів ЄС, перетворення його на ефективний інструмент безперервного і стійкого розвитку України [3, с. 54].

Євроінтеграція є одним із головних зовнішньополітичних національних пріоритетів України, що було підтверджено подією про отримання Україною статусу кандидата на членство у ЄС на саміті лідерів країн ЄС у червні 2022 року. Наразі триває період виконання Україною семи рекомендацій ЄС щодо кандидатства, аби підтвердити свій новий статус.

Роль і місце нашої держави в новій архітектурі Європи визначатиметься здатністю України максимально використовувати нові можливості та знаходити адекватні відповіді на виклики розширення ЄС [4, с. 39].

Список використаних джерел

1. Сабурова Г. Б. Основні напрями розвитку системи публічного управління в Україні. *Теорія та історія публічного управління*. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2021/21-2021/7.pdf> (дата звернення: 21.10.2023).

2. Пастух К. В. Стратегічне публічне управління в умовах євроінтеграції. *Публічне управління та митне адміністрування. Спецвипуск*. 2022. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/spec/16.pdf> (дата звернення: 21.10.2023).

3. Нестеренко К. О., Богатирьова М. О. Реформування публічного управління в Україні у контексті євроінтеграції. URL: https://lexportus.net.ua/vipusk-6-2019/nesterenko_k_o_bohatyrova_m_o_reformuvania_publichnoho_upravlinnia_v_ukraini_u_konteksti_yevrointehratsii.pdf (дата звернення: 21.10.2023).

4. Дідич Т. О., Шевченко А. Є. Євроінтеграція як головний напрямок зовнішніх функцій України: порівняльно-правовий аналіз на основі досвіду Угорщини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288560/282206> (дата звернення: 21.10.2023).

Щербушенко М. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Козарь Т. П.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Здійснення в Україні реформ в системі місцевого самоврядування та територіальної організації влади вимагає високого рівня професійної компетентності та професійного розвитку посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад як невід’ємних складових управління людськими ресурсами у сфері служби в органах місцевого самоврядування.

Рада Європи неухильно підтримує прагнення України реформувати та інституційно зміцнювати систему професійного навчання представників публічної влади, яка має стати гнучкою та інноваційною, створювати належні умови для професійного розвитку та базуватися на сучасних світових стандартах і принципах доброго врядування.

З урахуванням положень Меморандуму безперервної освіти Європейської Комісії нова модель професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, яка формується в Україні, базується на таких принципах:

- визначення потреб у професійному розвитку;
- наближеність освітніх послуг до місця проживання та роботи особи;
- обов’язковість та безперервність, забезпечення прагнення до самоосвіти та професійного розвитку протягом усього життя;
- цілеспрямованість, прогностичність та випереджувальний характер;
- інноваційність та практична спрямованість;
- індивідуалізація та диференціація підходів до навчання;
- відкритість;
- гарантованість фінансування професійного навчання.

Робота з вдосконалення системи професійного навчання ведеться за сприяння Центру експертизи доброго врядування Ради Європи. А саме, з урахуванням його інструментарію з кращих практик, управління людськими ресурсами та аналізу навчальних потреб публічних службовців. Зараз він надає таку підтримку через Програму Ради Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні» в рамках Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки.

Співпраця була започаткована на запит Національного агентства України з питань державної служби (НАДС). Вона розпочалася з проведення фахового огляду Ради Європи «Реформування системи підготовки кадрів органів місцевого самоврядування в Україні». Так спільно були визначені пріоритети подальшої роботи. Серед них – стимулювання попиту та аналіз потреб у навчанні посадових осіб місцевого самоврядування, створення умов для функціонування сучасного конкурентоспроможного ринку навчальних послуг та низка інших рекомендацій [1].

Професієне навчання посадових осіб місцевого самоврядування регламентується рядом нормативно-правових документів, таких як: Постанова КМУ від 6 лютого 2019 р. № 106 «Про затвердження Положення

про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад»; Постанова КМУ від 28 квітня 2021 року № 446 «Деякі питання здобуття освіти та професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад»; Постанова КМУ від 29 липня 2009 року № 789 «Про затвердження Порядку прийому на навчання за освітньо-професійною програмою підготовки магістрів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування»; Постанова КМУ від 27 вересня 2016 року № 674 «Деякі питання реформування системи професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування» та інші.

Створення сучасної цілісної, гнучкої системи професійного навчання посадових осіб місцевого самоврядування з належним ресурсним потенціалом, нормативно-правовим, інституційним забезпеченням має бути в пріоритеті управління людськими ресурсами на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Рада Європи підтримує вдосконалення системи професійного навчання в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-council-of-europe-supports-the-national-training-system-reform-in-ukraine> (дата звернення: 29.10.2023).

Юцкевич Я.

Класичний приватний університет
аспірант

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Становлення незалежної держави Україна супроводжувалося створенням власної системи соціального захисту населення від наявних соціальних і економічних загроз і ризиків, яка повинна була замінити чинну раніше систему соціального забезпечення. Нова система включає в себе соціальне страхування, що базується на страхових принципах, і соціальну допомогу, яка фінансується за рахунок перерозподілу бюджетних коштів. Головними проблемами, які вирішує соціальне страхування, є: захист громадян від втрати роботи, працездатності, здоров'я, засобів існування тощо. в результаті настання відповідних страхових випадків.

Основними завданнями соціальної політики сучасної України є створення умов для реалізації соціального потенціалу людини; перетворення соціальних чинників, які формують і розвивають людський капітал суспільства, на одну з домінант економічного зростання країни. Для населення України, яке працює, основним інститутом реалізації права на соціальний захист є соціальне страхування. Воно має захищати найманіх працівників і самозайняте населення від найбільш значущих, серйозних і масштабних соціальних ризиків.

Найчастіше під соціальним страхуванням розуміється «загальнообов'язкове державне соціальне страхування у вигляді системи прав, обов'язків і гарантій, яке передбачає надання соціального захисту у вигляді матеріального забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом». Як визнані на міжнародному рівні базові принципи соціального страхування найчастіше наводять: платність, солідарність та еквівалентність відшкодування. За відсутності хоча б одного з них система втрачає страхову ознаку.

Завдяки соціальному страхуванню суспільство вирішує такі завдання: формує грошові фонди, з яких фінансуються витрати, що пов'язані з утриманням непрацездатних осіб; забезпечує необхідну кількість і структуру відтворення трудових ресурсів; скорочує розриви в рівні матеріального забезпечення працюючого та непрацюючого населення; досягає підвищення життєвого рівня соціальних груп населення, які не беруть участі в трудовому процесі.

Наразі в Україні діють три цільові позабюджетні фонди, до яких роботодавці та робітники перераховують страхові внески: Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням і Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Подальший розвиток соціального страхування як складової державної соціальної політики в Україні потребує реорганізації структури соціального страхування шляхом об'єднання споріднених функцій у межах єдиного фонду соціального страхування для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, завдяки скороченню управлінських витрат унаслідок синергетичного ефекту, а також підвищення ефективності використання людських ресурсів, шляхом побудови ефективної та уніфікованої системи управління в галузі соціального страхування. Наразі в Україні кожний фонд відповідає за стан справ і розвиток своєї галузі соціального страхування, і ці галузі зазвичай не перетинаються. Такий підхід створює умови для цілеспрямованого впливу на розбудову конкретного виду соціального страхування, і, що важливо, окреслює коло відповідальності. Існує висока ймовірність, що внаслідок злиття фондів обсяги зусиль, спрямованих на регулювання певного виду соціального страхування, суттєво скоротяться.

Ярошенко С. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.е.н., доцент Педак І. С.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ҐРУНТІВ

На вирішення проблеми екологізації землекористування в першу чергу необхідно звернути увагу землекористувачів тих районів, де значні площі ріллі знаходяться в ерозійно-небезпечних агроландшафтах.

За результатами наших досліджень виявлено, що райони, в яких орні землі на схилах з ухилом понад 2° займають більше 18 %. Цю групу районів можна віднести до районів з високою небезпекою проявлення ерозійних процесів.

До першочергових заходів слід віднести вилучення із інтенсивного обробітку деградованих земель на схилах з ухилом 100 і більше під природні кормові угіддя чи лісомеліоративні насадження.

Таким чином, за рахунок оптимізації структури земельного фонду шляхом вилучення з орних земель крутосхилів з наступним залуженням або залісенням їх, а також завдяки запровадженню ґрунтозахисних агротехнологій на схилових землях з ухилом 3-7° можливо стабілізувати екологічну ситуацію в ерозійно небезпечних агроландшафтах.

Застосування контурно-меліоративною організацією території призвело до наступних змін агрофізичних і агрохімічних показників чорнозему еродованого в умовах ґрунтозахисної системи землеробства.

Результати проведених досліджень структурно-агрегатного стану ґрунту засвідчили, що за сухого просіювання вміст агрономічно цінних агрегатів у варіантах досліді в шарі ґрунту 0-30 см мав істотну різницю залежно від варіантів досліді. Встановлено, що вміст брилуватої структурної фракції в 20-30 см шарі ґрунту на ділянках, які знаходились на приводороздільній частині схилу, на ділянках між валом-терасою і лісосмугою, після лісосмуги був на 8,2-13,4 % вищим порівняно з ділянками у середній частині і в підніжжі схилу. В цілому ж в 0-30 см шарі ґрунту на дослідних ділянках, розміщених у верхній і середній частинах схилу відбулося збільшення вмісту мікроструктурної фракції агрегатів розміром менше 0,25 мм (пил) майже в півтора рази порівняно з іншими ділянками схилу. Визначення механічно стійких структурних фракцій ґрунту показало, що вміст агрономічно цінних агрегатів в 0-30 см шарі ґрунту на приводороздільній частині схилу, між валом-терасою і лісосмугою, після лісосмуги становив 39,8, 40,4 і 40,5 % відповідно, що на 6,8-8,0 % менше порівняно з дослідними ділянками, розміщеними у середній частині і біля підніжжя схилу.

За рахунок процесу намивання ґрунту вміст гумусу на ділянках, розміщених у підніжжі схилу становив 3,8 %. Дещо нижчі його показники були в середній частині схилу та після лісосмуги – 3,6 %. На приводороздільній частині схилу вміст гумусу склав 3,3 %, а найменший показник – 3,2 % був на ділянці між валом-терасою і лісосмугою.

Вплив елементів контурно-меліоративною організацією території та агротехнічних заходів на забезпеченість ґрунту поживними речовинами, вплинув наступним чином: визначення в орному шарі ґрунту вмісту азоту, що легко гідролізується показало, що за роки досліджень його вміст на дослідних ділянках схилу підвищився порівняно з вихідними показниками і становить від 106 до 133 мг на 1 кг ґрунту. Забезпечення рослин фосфором мало свою певну специфіку залежно від розміщення варіантів по схилу. Відмічено, що вміст рухомого фосфору на дослідних ділянках схилу підвищився і становить від 119 до 157 мг на 1 кг ґрунту.

Виявлено, що з посиленням ерозійних процесів спостерігається незначна тенденція до зменшення обмінного калію на дослідному схилі.

Таким чином, можна зробити висновок, що агрохімічні показники ґрунту залежать від крутизни схилу та культури сівозмін. Вони у верхній та середній частинах менші в порівнянні з нижньою частиною схилу і відновлювальні процеси гумусовідтворення нижчі, а в підніжжі схилу, де проходить акумуляція дрібнозему, гумусовідтворення проходить інтенсивно, а відповідно й високі агрохімічні показники в орному шарі.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Бречко Н. А.

Класичний приватний університет
старший викладач

ОГЛЯД ПЕРСПЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ БЕЗПАРОЛЬНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ

Твердження, що пароль не найнадійніший спосіб захисту, навряд чи хто піддасть сумніву. Паролі легко піддаються фішингу, причому зловмисники постійно вигадують все більш витончені види атак. Позбавлення від паролів пропонує миттєвий захист від атак грубої сили. Безпарольна автентифікація забезпечує підвищення рівня кібербезпеки.

Автентифікація без паролів – сучасний напрямок розробок з кібербезпеки. В індустрії відомі різні способи обходу прямого введення паролю: за допомогою біометрії та біхевіоральних даних для підтвердження особистості. Але всі ці спроби не дали бажаного результату.

Перспективною частиною розроблюваних технологій став стандарт під назвою WebAuthn. WebAuthn – мережевий стандарт, який забезпечує швидку та безпарольну автентифікацію користувача. Заснований на технології FIDO (від англ. Fast Identity Online) - технологія онлайн-автентифікації особи користувача.

Важливо: пристрій повинен підтримувати цей стандарт мережі.

Спочатку WebAuthn розроблявся з прицілом на абсолютне виключення паролів з системи автентифікації. Однак на практиці мова до певного часу йшла про його використання тільки в якості другого компонента двоетапної (двофакторної) автентифікації, тобто на додаток до паролю. Стандарт передбачає що, єдиний відбиток пальця або пристрій ідентифікатор дозволить проходити автентифікацію в усі необхідні ресурси.

По суті, WebAuthn є API управління обліковими даними. Він дозволяє веб-програм автентифікувати користувачів без використання паролів – наприклад, з допомогою біометрії або флеші. Всю роботу робить криптографія з відкритим ключем. На додаток до зручності, WebAuthn забезпечує конфіденційність, після якої жодний сайт не може визначити за автентифікатором, для яких інших сайтів ви його використовували.

WebAuthn також дозволяє вам вибрати власний автентифікатор на свій пристрій (смартфон, комп'ютер) або зовнішній автентифікатор (наприклад, USB-система безпеки).

WebAuthn – результат спільної роботи Консорціума Всесвітньої павутини та альянсу FIDO (Fast Identity Online). Нова технологія повинна стати продовженням існуючих специфікацій FIDO – U2F та UAF. Зараз вони використовуються для так званої двофакторної автентифікації. Під час неї користувач, крім вводу паролю, також повинен вказати другий, тимчасовий код для отримання доступу до аккаунта. Часто автентифікація без паролю стає другорядною опцією, а за допомогою WebAuthn браузері будуть підтримувати її нативно.

Одна з проблем на шляху безпарольної автентифікації полягає в тому, що, хоча технічно WebAuthn працює, у кожного веб-ресурсу свій спосіб налаштування. Як називаються параметри безпеки і де вони знаходяться, сильно відрізняються від одного сайту до іншого. У новому браузері або операційній системі користувачеві доводиться знову розбиратися з потрібними для автентифікації параметрами.

Список використаних джерел

1. A demo of the WebAuthn specification. URL: <https://webauthn.io> (date of request: 08.07.2023).

Желєв А. Е.

Класичний приватний університет

ПРОБЛЕМИ У ПРОЦЕСІ ВІЯВЛЕННЯ ДЕФЕКТІВ У ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

Якість програмного забезпечення (ПЗ) є критичним аспектом для забезпечення задоволення користувачів та ефективності бізнес-процесів. Виявлення дефектів у ПЗ є важливою частиною процесу забезпечення його високої якості. Проте цей процес може зіткнутися з численними проблемами, які суттєво впливають на результативність та ефективність розробки ПЗ.

Проблема 1: Недостатні ресурси

Однією з основних проблем у процесі виявлення дефектів є обмежені ресурси, такі як людський капітал, час та обладнання. Багато організацій стикаються з нестачею кваліфікованих тестерів та обладнання для проведення високоякісного тестування ПЗ. Це призводить до недооцінки дефектів та підвищує ризик виходу багато дефектів у готовий продукт.

Проблема 2: Несистемний підхід до тестування

Багато організацій також стикаються з проблемою несистемного підходу до тестування. Це означає, що тестування виконується без чіткого плану та стратегії. Часто тестування обмежується тестуванням окремих функцій або компонентів, а не всього продукту. Це може призвести до невиявлення важливих дефектів та пропуску критичних аспектів якості ПЗ.

Проблема 3: Пізні виявлення дефектів

Багато організацій виявляють дефекти у програмному забезпеченні досить пізно в процесі розробки. Це призводить до великих витрат на виправлення дефектів та може вплинути на строк поставки продукту. Виявлення дефектів на ранніх стадіях розробки може значно зменшити ці витрати та покращити якість ПЗ.

Висновок

Виявлення дефектів у програмному забезпеченні є критично важливим процесом для підвищення його якості. Проте існують численні проблеми, які можуть заважати ефективному виявленню дефектів, включаючи нестачу ресурсів, несистемний підхід до тестування, недостатню автоматизацію тестування та пізні виявлення дефектів. Для подолання цих проблем організації повинні інвестувати у підвищення якості тестування та розвиток та застосування сучасних методів та інструментів тестування ПЗ.

Руденко Е. Р.

Класичний приватний університет

ПРОБЛЕМИ У СТВОРЕННІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ

Однією з основних проблем є зміна вимог замовника під час розробки. Нерідко, в процесі створення програмного продукту, замовник може внести зміни до початкового опису вимог, що призводить до реорганізації вже розпочатого процесу розробки. Це може призвести до затримок, втрати коштів та неефективності в роботі команди.

Ще однією проблемою є технічний борг. Часто в обґрунтуванні вимог, в прагненні швидкого випуску продукту або через обмеженість ресурсів, розробники можуть обирати швидкі та неоптимальні технічні рішення. Це призводить до настання технічного боргу, який у майбутньому може заважати нормальному функціонуванню програми та ускладнювати подальші розробки.

Крім того, однією з основних проблем в розробці програмного забезпечення є комунікація та взаємодія всіх учасників процесу розробки. Завдяки різниці у розумінні завдань, нестачі часу чи неправильному обміну інформацією, можуть виникнути недорозуміння між розробниками, менеджментом та замовником, що призводить до непродуктивності та непослідовності в роботі.

Також виникає проблема пошуку та збереження кваліфікованих кадрів. З підвищенням популярності розробки програмного забезпечення, зростає конкуренція на ринку талановитих розробників. Збереження та привертання кваліфікованих фахівців стає викликом для багатьох команд, що може вплинути на швидкість та якість розробки.

Загалом, створення програмного забезпечення супроводжується низкою складнощів, які потребують уваги та ретельного аналізу для успішного вирішення. Проявлення великої уваги до деталей, гнучкість у роботі та постійне удосконалення процесів можуть допомогти подолати ці проблеми і забезпечити успішну розробку програмного забезпечення.

Хрипко О. С.

Класичний приватний університет

РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Сучасні інформаційні системи та технології в усьому світі в цілому є ключовим аспектом розвитку суспільства. Україна, так само, як і інші країни щоденно стикається з різноманітними викликами та новими можливостями, пов'язаними зі швидкими змінами в технологіях та доступі до інформації. Зараз інформаційні технології відіграють важливу роль у розвитку освіти, бізнесу та впровадженні новітніх технологій у різні галузі.

У світі також зростає значення кібербезпеки та захисту даних, оскільки цифрові платформи стають важливим інструментом для спілкування, обміну інформацією, щоденної професійної діяльності. Водночас, в українських реаліях, попри певні виклики, спостерігається поступовий значний розвиток цифрової інфраструктури, цифровізації та зростання інформаційної грамотності серед населення.

Зокрема, використання інноваційних технологій набуває нових рис, таких як гнучкість та зручність у повсякденному житті або у професійній діяльності. Це означає, що технології стають більш адаптивними та зручними для користувачів у різних аспектах, включаючи роботу, навчання та творчість.

Наприклад, сфера дизайну відчуває вплив доступності технологій через появу та активний розвиток онлайн платформ, спеціалізованих інструментів, адаптованих до швидкого, зручного та ефективного використання. Цей тренд проявляється також у широкому і вільному доступі до різноманітних програм для дизайну. Таким чином і професіонали, і новачки отримують можливість виразити свою творчість через легке і доступне створення високоякісного графічного контенту. Комп'ютерні технології і інструменти, як, зокрема, платформа Canva дозволяють кожному користувачеві швидко створювати, редагувати та ділитися своїми ідеями, проектами, просто за допомогою веб-браузера чи мобільного пристрою.

Такий підхід до технологій відкриває безліч можливостей для розвитку креативності та дизайну в будь-якій сфері. А також дає змогу не лише дизайнерам, а й бізнесменам, освітянам, маркетологам та іншим фахівцям створювати власний унікальний графічний контент без необхідності великих витрат часу та зусиль на вивчення складних програм.

Такі прості і доступні інструменти, як, наприклад, Canva відкривають шлях для реалізації будь-яких ідей та забезпечують ефективні засоби комунікації через візуальний контент для будь-кого, хто бажає використовувати його в своїй діяльності.

Саме тому важливо і далі продовжувати розвивати напрямок інформаційних технологій та розширювати інноваційний інструментарій, враховуючи при цьому потреби суспільства та стрімкий розвиток цифрової епохи.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ В ГУМАНІТАРНОМУ, ДУХОВНОМУ ТА ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИМІРАХ

ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛЬ ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ У ЇХ ВИРІШЕННІ

Андрос А. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр. доцент Рябо І. В.

БОГОСЛОВСЬКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ПОНЯТТЯ ПРО СВЯТИЙ ПЕРЕКАЗ

Святий Переказ - це загальна форма збереження і поширення Церквою Божественного Одкровення. Буквально це грецьке слово означає спадкоємну передачу, наприклад, у спадщину, а також і сам механізм передачі від однієї людини до іншої. В Новому Завіті і в розумінні раннях отців Церкви Святий Переказ - це безперервний ланцюг передач боговідкритої істини від одного покоління людей до іншого, причому початкова ланка цього ланцюга виявляється, по словам Спасителя, в Богі. Цим Святий Переказ відрізняється від інших традицій культурних народів. Розрив з Святим Переказом - це не просто вихід з традицією Східної Церкви, а по суті, Відлучення від Бога. В книгах Нового Завіту слово «переказ» позначає не процес передачі певних знань, а також передання вчень: «... стійте й тримайтеся передань, яких ви навчилися чи то словом, чи послання нашим» (2 Сол. 2, 15); «Славлю вас, браття, що ви все моє пам'ятаєте, і тримайте переказ так, як я передав вам» (1 Кор. 11, 2). «О Тимофію бережи передання» (1 Тим. 6, 20) Джерелом Переказу являється Сам Бог. Господь Ісус Христос в Первосвященницькій молитві каже, Звертаючись до Свого Отця: «Слова, Які Ти дав мені, Я їм передав, і вони прийняли й зрозуміли правдиво» (Ін. 17, 8).

У дореволюційних підручниках догматичного богослов'я Святе Письмо і Святий Переказ зазвичай протиставляються. Письмо розглядається як щось зовнішнє по відношенню до Переказу. Це пов'язано з латинським впливом на православне богослов'я яке почалося в період занепаду освіченості на Сході. Це схоластичний вплив в даному випадку проявляється в характерній для латинської думки тенденції кодифікувати Переказ в історичних документах, пам'ятках, інакше кажучи, розглядати Переказ можна як якусь суму інформації про Бога, в духовному житті, в той час, як для Східних отців Переказ - це завжди не стільки знання, скільки саме живий досвід богопізнання, досвід об'ємного бачення боговідкритої істини.

Святе Письмо може розумітися як деяке смислове ядро, а Переказ - як необхідна, але, все-таки, другорядне доповнення до Писання. Письмо і Переказ розглядаються як щось взаємодоповнює, і, по-друге, стверджується, що, і Писання, і Переказ окремо вміщують в себе не всю боговідкрити істину, а лише деяку її частину. Таке розуміння співвідношення Переказу і Писання не узгоджується зі святоотеческим розумінням. У сучасному православному богослов'ї вираз «Святий Переказ» використовується в декількох значеннях, що відображають різні функції Священного Переказу в житті Церкви:

1. Переказ як спосіб передачі боговідкритої істини.

2. Переказ як джерело віровчення. Такий погляд на Святий Переказ є цілком виправданим, однак за умови що при цьому Переказ не протиставляється Писанням, Письмо і Переказ не розглядаються ізольовано. У Святому Переказі Церкви всі догмати представлені в цілісності, в систематичному і повному вигляді, чого немає в окремих книгах Писання.

3. Переказ як свідчення вселенської Церкви в врученій їй Богом істини. Таке розуміння Священного Переказу практично збігається з поняттям Божественного Одкровення, під яким можна розуміти все християнське віровчення в його цілісності і повноті. Це свідчення вселенської Церкви є істинним, за висловом архiep. Сильвестра (Малеванського), в Церкві «безперечно живе по своїй суті те ж релігійна свідомість, яке лежало в основі життя християн древньої Церкви, так само як не переривається і той дух віри, яким проникали вони і керувалися в розумінні істин віри».

Бадюла П. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.практ.теол. Капустін І. С.

СПІЛЬНА РОЛЬ ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ У ВИРІШЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ

Робота Церкви і держави стає дуже важливою в умовах війни. Вони можуть спільно організовувати гуманітарні програми, надавати допомогу біженцям та внутрішньо переміщеним особам. Також вкрай важливо підтримувати духовний та психологічний розвиток людей, які постраждали внаслідок війни.

Спільна робота Церкви і держави може сприяти зменшенню страждань та відновленню миру та злагоди в Україні. Колективні зусилля обох інституцій повинні сприяти розв'язанню гуманітарних проблем і поліпшенню якості життя громадян, які постраждали через війну.

Слід зауважити, що це завдання вимагає довготермінових зусиль і співпраці всіх сфер суспільства з метою досягнення сталого соціального розвитку і доліквідації гуманітарних криз у сучасній Україні. Для успішного вирішення гуманітарних проблем в Україні необхідна інтегрована стратегія, яка зокрема включає напрямки, котрі зазначені нижче.

Гуманітарна допомога і реконструкція. Держава повинна мати стратегію по координації гуманітарної допомоги та програми реконструкції в постраждалих регіонах. Ця допомога повинна включати житло, освіту, медичну допомогу та проекти для відновлення інфраструктури.

Соціальна підтримка. Держава має створювати та розвивати програми соціальної підтримки для внутрішньо переміщених осіб, біженців та інших вразливих груп. Ці програми можуть включати фінансову допомогу, медичне обслуговування та реабілітацію.

Психологічна та психіатрична підтримка. Для тих, хто постраждав від війни, необхідна психологічна та психіатрична допомога. Держава має сприяти розвитку цих послуг та забезпечувати доступ до них для всіх, хто цього потребує.

Збереження культурної спадщини. Війна може призвести до втрати культурної спадщини. Держава та громадянське суспільство має спільно працювати над збереженням і відновленням цінних культурних об'єктів та історичних пам'яток.

Забезпечення миру та діалогу. Держава має активно сприяти процесам мирного врегулювання конфлікту та міжконфесійному діалогу. Мир та злагода - це основа для подолання гуманітарних проблем.

Міжнародна співпраця. У вирішенні гуманітарних проблем України важливо співпрацювати з міжнародними партнерами і організаціями, які надають гуманітарну допомогу та фінансування. Міжнародна співпраця може забезпечити додаткові ресурси та технічну підтримку для вирішення гуманітарних проблем.

Освіта і культурна інтеграція. Освіта грає важливу роль у підтримці внутрішньо переміщених осіб і біженців. Держава має забезпечувати доступ до якісної освіти для всіх дітей та дорослих, незалежно від їхнього статусу. Культурна інтеграція також важлива для відновлення соціального розвитку.

Захист прав людини. Забезпечення прав людини та боротьба з безкарністю є важливим аспектом вирішення гуманітарних проблем. Держава має забезпечувати, щоб порушення прав людини не залишалися без відповіді, і сприяти судовій реформі для забезпечення справедливості.

Інформаційна компонента. Інформаційна прозорість та доступ до об'єктивної інформації є ключовими аспектами вирішення гуманітарних проблем. Держава та релігійні організації можуть активно сприяти поширенню надійної інформації про права людини, доступ до послуг та можливості отримання допомоги.

Запобігання подальшим конфліктам. Для забезпечення сталого розвитку та миру в Україні, необхідно працювати над запобіганням подальшим конфліктам. Це може включати в себе політичні реформи, соціальну інтеграцію та врегулювання конфлікту на міжнародному рівні.

Створення планів на майбутнє. Планування на майбутнє важливо для сталого вирішення гуманітарних проблем. Держава разом з релігійними організаціями мають розробляти довгострокові стратегії та плани дій для поліпшення якості життя громадян, особливо тих, хто постраждав від війни.

Поширення найкращих практик. Для вирішення гуманітарних проблем в Україні важливо використувати досвід та найкращі практики з інших країн. Держава та Церква можуть вивчати досвід роботи інших організацій і країн, для того аби покращити свою діяльність.

Соціальна інклюзія. Для вирішення гуманітарних проблем важливо створити умови для соціальної інклюзії всіх груп населення, включаючи людей з інвалідністю, молодь, старших громадян і інші вразливі категорії. Держава та релігійні організації можуть спільно сприяти цій інклюзії через програми і проекти.

Забезпечення вільної релігійної практики. Захист права на вільну релігійну практику та віросповідання є важливим аспектом вирішення гуманітарних проблем. Держава та релігійні організації мають спільно працювати над забезпеченням цих прав для всіх громадян.

Загалом, вирішення гуманітарних проблем в Україні вимагає інтегрованого, комплексного підходу та спільних зусиль різних структур суспільства. Спільна робота держави, Церкви, громадянського суспільства та міжнародних партнерів є фундаментом для забезпечення гідності, прав людини та миру в Україні.

Денисюк М. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

БІБЛІЙНЕ РОЗУМІННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ ЖІНКИ У ХРИСТІЯНСЬКИХ СПІЛЬНОТАХ

Роль жінки, її права та обов'язки були предметом дискусій від створення світу і продовжується до сьогодні. І це зрозуміло, адже практично усі суспільства Стародавнього Близького Сходу були патріархальними. Протягом різних історичних епох питання освіти жінок розглядалось частково, або майже повністю виключалось. Як наслідок, відсутність грамотності закривала будь які шляхи реалізації жінки, окрім домашнього господарства. Відповідно, суспільні орієнтири наклали свій відбиток на встановлення і ведення релігійних практик, які у переважній більшості історичних суспільств були провідними.

Десять заповідей, які Бог передав Мойсею, практично вперше спонукають до рівного ставлення з повагою, як до батька, так і до матері. Цей дуже важливий пункт свідчить про те, що для Бога-Творця не має значення статус, положення чи вік людини, яке могло б дати право зневажливо ставитись до матері, як до менш повноцінного члену громади. Таким чином, виховання цілого покоління, яке однаково буде поважати як батька, так і матір, дало можливість дещо покращити ставлення до жінки давньоєврейській спільноті у порівнянні з іншими народами. Крім того не варто забувати, що чимало країн і дотепер нівелюють правами жінок, які не мають права голосу, права оскаржувати рішення чоловіка чи бути незгодною з його рішеннями.

На нашу думку, це напряму пов'язано величезним історичним впливом релігії. Апостол Павло неодноразово проголошує щось надзвичайно незвичне для свого часу: в новому світі Царства Божого нівелюються всі розбіжності як національні, релігійні та соціальні, так і ті, що мають вплив на становище жінок.

У ході вивчення історичних передумов та аналізу стану сучасного жіночого лідерства, ми дійшли до висновків, що потрібно акцентуватись на можливостях у служінні, а не у намаганні домогтись визнання для священнодій. Ми впевнені, що саме такий підхід кожної, яка займається своєю діяльністю, і буде мати найбільш ефективний вплив на подальше впровадження і легалізацію жінок-служительок.

Питання професійної душеопіки є чи не найважливішим у наш час. Особливо з виникненням проблематики, що стосується посттравматичного синдрому, виникла необхідність додаткової підготовки спеціалісток жіночої статі для надання відповідної допомоги. У випадках сексуального насильства, часто є необхідність залучення жінок для роботи з травмованими, а іноді потрібен комбінований підхід. Та в будь-якому разі, є висока необхідність у таких працівницях, їхній професійній підготовці.

Окрім роботи з ПТС, душеопіка набирає популярності через свою ефективність. Залучення таких фахівчинь для таборів, ретритів, просто спілкувань чи для проведення бесід є особливо результативними. Зневажливе ставлення до почуттів і переживань жінок, нівелювання важливості їхніх роздумів призвело до недовіри жінок чоловікам саме у розумінні надання моральної допомоги. Сімейне служіння включає активність обох у парі, з можливістю працювати і надавати необхідні консультації як окремо, так і разом.

Кожен час має свої виклики, і виклик сприяє розширенню жіночого служіння є, на нашу думку, найбільш актуальним на сьогодні. У часи стрімких змін, нових технологій є особливо важливим залучити до служіння усю християнську спільноту, бо ми несемо пряму відповідальність не лише за те, що робили, а й за те, що ми могли б перешкодити зробити.

Єфремов О. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облєс І. І.

МОТИВАЦІЯ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ДЛЯ ХРИСТІАНСЬКОЇ МОЛОДІ

Соціальне служіння є специфічною сферою громадської діяльності, що має спільні із соціальною роботою цілі та завдання і яке правомірно розуміти як громадську, добровільну, соціально-значиму діяльність, що ставить своєю метою сприяння рішенню соціальних проблем суспільства. Церква упродовж історії свого розвитку визначала принципи і форми взаємодопомоги, милосердя, добродійності та інших форм служіння ближньому, що і склало сутність соціального служіння. На сьогодні соціальне служіння присутнє у діяльності усіх основних релігій і має багато схожих характеристик.

Соціальне служіння виражається у різних формах діяльності, що спрямована на позитивні зміни у суспільстві, завдяки добровільним зусиллям громадян. Серед основних напрямів можна виділити провідні: добродійність, волонтерська (добровольча) діяльність, миротворча та правозахисна діяльність.

Добродійність – загальнолюдський рух, що включає сукупність гуманітарних дій людини, організацій або суспільства в цілому. В основі лежить прагнення проявити любов не лише до ближнього, але і до незнайомця, надати безвідплатну допомогу (матеріальну, фінансову) соціально незахищеним або постраждалим від соціально-політичних (війна, тероризм,) чи природних катаклізмів громадянам.

Добровольча (волонтерська) діяльність спрямована на рішення соціально значимих завдань, якою займаються по добрій волі, за своїм бажанням, за власним вибором. Люди, які реалізують волонтерську діяльність, не очікують матеріальної винагороди за результати своєї праці.

Правозахисна діяльність у сфері соціального служіння спрямована на підтримку і захист тих, чії права порушуються, хто не може самостійно їх захистити з різних причин. Правозахисні організації відстоюють права біженців і мігрантів, права осіб, що знаходяться під слідством, права дітей і літніх людей, сиріт, інвалідів та інших груп населення, що потребують захисту.

Миротворча діяльність спрямована на подолання конфліктів, що виникають між різними групами населення за релігійними, культурними, етнічними, ознаками. У сучасному світі миротворчу діяльність ще називають «народною дипломатією», а тих, що активно беруть участь в такій діяльності – послами доброї волі.

Участь молодих християн у соціальному служінні дозволяє підвищити їхню відповідальність щодо взаємовідносин із суспільством. Молоді люди не просто адаптуються, а й ефективно інтегруються у громадські відносини. Але, для досягнення очікуваних цілей щодо участі молоді у соціальному служінні, потрібно створення відповідних умов і мотивації їхньої добровольчої діяльності.

Серед провідних соціально-значущих мотивів участі в соціальному служінні можна виділити:

- 1) самореалізацію особистісного потенціалу;
- 2) почуття власної соціальної значущості;
- 3) самовираження і самовизначення;
- 4) набуття корисних соціальних і практичних навичок;
- 5) можливість спілкування та дружньої взаємодії за інтересами;
- 6) набуття досвіду відповідального лідерства та соціальної взаємодії;
- 7) виконання релігійного обов'язку;
- 8) організація вільного часу, тощо.

Кожен учасник має свої мотиви соціального служіння. Одні допомагають зі співчуття, інші – прагнуть досягти певного практичного результату, багато хто з молодих українців діє сьогодні із патріотичних та національних інтересів. Якими б не були мотиви соціального служіння, для християн вони дуже важливі. Молодь намагається осмислити своє служіння, відповісти на ключові питання: «В чому цінність людини? Навіщо допомагати людям, при цьому жертвувати власними інтересами, добробутом, здоров'ям чи, навіть, життям заради інших? Який смисл у безоплатній допомозі для себе особисто?».

Важливо показати молодим християнам, що немає людей, негідних допомоги, і немає християн, вільних від необхідності допомагати ближнім. Тільки формуючи нову свідомість молодого покоління, яке набуває життєвих цінностей, залитих потом і кров'ю, наша держава зможе відбудуватися, заклавши в основі: любов до людини та всього живого, повагу до праці та добротності, відповідальність за власні дії та велику віру у Господа.

Кісельов М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр. доцент Рябоко І. В.

БОГОСЛОВ'Я СВЯТИХ МІСЦЬ ПАЛЕСТИНИ V–VIII СТОЛІТЬ. ФЕНОМЕН ПОКЛОНІННЯ. ГРЕКОМОВНІ АВТОРИ

Дослідники християнства неодноразово підкреслювали, що в ньому «особливим чином акцентується проблема» чуттєво сприйнятого, «тілесного, оптично вираженого; християнське рішення цієї проблеми веде до того, що можна назвати одухотворенням матеріального, освяченням» чуттєво сприйнятого, веде «до релігійного виправдання видимого. Враховуючи таке становище справ візуальне включається в сферу інтересу теологічного пізнання і тим самим визначає це пізнання в його дисциплінарній специфіці».

Богослов'я святих місць слід визнати особливим розділом християнської теології, предметом якого є не лише богословські характеристики самих святих місць, як однієї з різновидностей святого, так і богословські характеристики їх поклоніння, але й досвід теоретичного осмислення цих святих, як самостійної форми візуалізації Божественного Одкровення та віри Церкви. В IV-VIII ст. в рамках палестинської традиції богослов'я святих місць формується самостійна, єрусалимська гілка авторів, період становлення або творчості яких проходив у Єрусалимі та його околицях: Вифлеєм і Юдейській пустелі - і чий життя були тісно пов'язані з чернецтвом.

У V–VIII століттях грекомовна частина Єрусалимської гілки палестинської традиції була повністю представлена в текстах св. Ісихія Єрусалимського, еп. Феодора Петерського, Кирила Скифопольського, блаженного Івана Мосха, святого Софронія Єрусалимського та св. Івана Дамаскіна. Ряд елементів богослов'я згаданих авторів пояснюється їх знайомством з вже існуючими уявленнями про богослов'я святих місць, виникнення якого слід відносити до II ст.

Тематика богословської думки про святі місця мають відношення до таких тем:

- палестинські святині, як засоби пізнання, дозволяють досягнути Божественну істину;
- Богоявлення, як найважливіша підстава для поклоніння;
- близькість поклоніння святим місцям за їх догматичним змістом до поклоніння Христу та іконам;
- Церковне Придання та біблійської екзегези у питанні ідентифікації та поклоніння святим місцям;
- Святі місця, як духовна ось та життєве середовище палестинських подвижників, приваблюваних до Святої Землі любов'ю Божою та образом праотця Авраама (Бут. 12:1); морально-аскетична практика, пов'язана з перебуванням у святинях, тощо;
- святість, благодать цих місць;
- поклоніння та шанування цих місць, як прояв поклоніння Богу;
- хвалебне славослов'я та любовне виспівування.

Феномен палестинської традиції поклоніння святим місцям, її історичний та релігійно-культурний контекст потребує детального аналізу і піддається науковому дослідженню.

Кожемякіна І. В.

Класичний приватний університет

ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА МЕШКАНЦІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ВАСИЛІВКА, ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

Російський повномасштабний напад на Україну спричинив небачену за останні десятиліття гуманітарну катастрофу в центрі Європи. Станом на зараз понад 17,7 мільйонів українців потребують гуманітарної допомоги, 13,4 мільйони були змушені покинути свої домівки тимчасово чи на тривалий час, або ж в багатьох випадках назавжди.

Окремої уваги у питанні гуманітарних проблем потребують тимчасово окуповані території України, зокрема, її південні регіони. На прикладі міста Василівка, що в Запорізькій області, розкриємо найбільші гуманітарні проблеми міста. Василівка знаходиться на лінії фронту, перебуває під російською окупацією з перших днів повномасштабного вторгнення. Близько тижня місто знаходилося під активним обстрілом, мешканці міста проживали у підвалах весь цей час. Після закінчення активних бойових дій, частина мешканців покинула місто через евакуацію, інша частина вирішила залишитись в своїх домівках. Це рішення є виправданим – люди не мусять залишати свої домівки через те, що в незахищене місто прийшли вороги за прого- лосили себе господарями.

Це одна з перших гуманітарних катастроф містян – сім'ї розділились на частини, виїхала практично вся молодь, хтось вирішив залишити в окупації старих батьків. Люди розбіглись по світу, зараз всі дороги до міста закриті. Щоб потрапити у Василівку, треба їхати туди лише через територію Росії, піддаючи ризику своє життя. Ми бачимо пряме порушення прав людини на вільне та безпечне переміщення.

Друга гуманітарна проблема міста – це наявність їжі та необхідних ліків. Після закінчення активних обстрілів міста, містяни виявили, що їх місто зруйноване та розграбоване. Люди годинами стояли в черзі за продуктами, в дефіциті було все- від сірників до м'яса. Гуманітарна допомога до міста практично жодного разу не приїхала- все було розграбовано у селі Попова, що біля Василівки, там був сортувальний пункт. Також, до пограбування долучились місцеві колаборанти. Продукти, які завезла у місто Росія – низькоякісна, ліків у місті практично не має. Відсутність ліків та якісної їжі прямо скасується на фізичному та емоційному стані мешканців міста.

Третя гуманітарна проблема міста – це руйнація. Зруйновані найбільш значні місця – головна та єдина лікарня. Вцілів лише один блок, в якому практично немає лікарів і практично немає вільних місць через купу поранених окупантів. Зруйнована частина магазинів, які могли б залишатись потенційним місцем для закупів містян. Зруйновані дороги та залізничний міст, замінована прилегла територія. Постраждала та залишилась розграбованою історично – культурна пам'ятка, відома на весь світ – садиба Попова.

Четверта, не менш важлива гуманітарна катастрофа міста – це залишені тварини. Кількість безпритульних тварин на вулицях міста збільшилась в рази. Містяни намагаються підтримувати життя вуличних

тварин, проте, це не реально зробити для всіх. Також, не є можливим прихистити тварин, їхня кількість на вулицях просто вражає.

Василівка – одне з сотні українських міст, яке залишається в окупації з перших днів війни. Недавній екоцид, який спричинила Росія, підірвавши Каховську ГЕС, також не оминув південні регіони країни. Загинули всі тварини водосховища, природа зазнає невідворотних змін. Наслідки цієї катастрофи не одне десятиліття будуть шокувати наслідками мешканців півдня. Південь України дуже потребує звільнення, люди чекають ЗСУ, саботують отримання російських паспортів, а всі, хто покинув місто через війну- чекають звільнення міста та повернення до нормального життя, де є в вільному доступі гідна їжа, стабільний телефонний зв'язок та сім'я в повному складі.

Корнієнко І. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

ЕЗУЇТСЬКІ КОЛЕГІЇ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ БОГОСЛОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

Однією з характеристик сучасного етапу розвитку педагогічної науки є стійкий інтерес до вивчення нових соціально-педагогічних чинників, які впливають на виховання і розвиток особистості. До них можна віднести релігійне виховання, яке активно відроджується в умовах сьогодення. Яскравим прикладом релігійного виховання є недільна школа.

Вивчення недільної школи, як феномена педагогічної практики, дає змогу констатувати, що сучасна недільна школа входить до загальної системи освіти України в якості елемента недержавної системи додаткової освіти та є самостійним освітньо-виховним закладом української Православної Церкви. Головною її метою є формування і розвиток духовно-морального виховання та православна релігійна освіта. Недільні школи дають змогу вихованцям отримати систематичні духовно-релігійні знання та уміння, необхідні для формування моральних основ особистості.

На сучасному етапі розвитку української Православної Церкви та недільної школи стоїть завдання вдосконалення системи її педагогічної освіти. У результаті аналізу наукової літератури з проблеми дослідження було визначено, що використання педагогічної системи єзуїтської колегії в недільній школі стане підґрунтям для вдосконалення її системи освіти.

Товариство Ісуса не тільки дало світу католицьких релігійних діячів – місіонерів, просвітників, теологів, філософів, літераторів, учених, воно створило універсальну систему освіти, що пережила свій розквіт наприкінці XVI – середині XVII століття, широко поширену в Європі аж до 1773 року, відновлену після 1814 року й досі існуючу, хоч і в сильно зміненому, осучасненому вигляді.

В основу цієї системи лягла ретельно продумана педагогічна модель, що склалася в перші півстоліття розвитку освітньої діяльності Ордену, з моменту відкриття єзуїтської колегії в італійській Мессіні в 1548 році та до публікації в 1599 році офіційного тексту педагогічного статуту «Ratio Studiorum».

Єзуїти були першими, хто почав впроваджувати в навчання методи наочності, що незмінно підвищувало інтерес учнів до дисципліни, що вивчається. Із цією метою школи єзуїтів були оснащені колекціями найрізноманітніших експонатів і наочними посібниками. Наприклад, історія вивчалася за старовинними монетами, географія – з використанням карт. Відомий англійський філософ, засновник емпіризму Ф. Бекон, який дуже цінував цей метод, писав: «Тому, хто цікавиться вихованням юнаків, треба рекомендувати освіту єзуїтів: не можна вести його краще».

Важливим новаторством у системі виховання єзуїтів було те, що в їх школах практикувалося м'яке й гуманне ставлення до учнів. Головним критерієм педагогічних здібностей вчителя вважалося його здібність набувати любов і повагу з боку учнів.

Важливим педагогічним прийомом єзуїтів було використання системи мотивацій, що допомагає стимулювати активність учнів у процесі навчання. І в Ratio Studiorum, і в конкретній педагогічній практиці єзуїтів значна увага приділялася активній та творчій участі учня в процесі навчання.

Манери педагога, його стиль спілкування з учнями (непримиримість фамільярності, використання прізвиськ, підвищення голосу і словесних образ), врівноваженість і почуття такту, а також зовнішня охайність, незмінна привітність і радісний настрій були, як вважали єзуїти, інструментами виховання.

У своїй педагогічній практиці Товариство приділяло значну увагу і вигляду педагога, від якого вимагалося бути не тільки добре професійно підготовленим, а і служити для учнів прикладом побожності та благочестя. Товариство дотримувалося думки, що характер відносин між педагогом і учнями має важливе значення для колегії. Вважалося, що завдання педагога – встановити особисті, емоційно-приємні стосунки зі своїми вихованцями, домогтися їхнього розташування та довіри.

Таким чином, упровадження визначених педагогічних умов, закладених Ордену єзуїтів, у практику сучасної недільної школи сприятиме вдосконаленню педагогічної діяльності, допоможе краще мотивувати учнів. Використання таких єзуїтських рис, як процес змагання, дебати та обговорення, індивідуальний підхід до учнів, участь у театральних постановках, фізичний розвиток значно покращить пізнавальний інтерес та не викликати значного навантаження на учнів.

Короткова Т. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

РОЛЬ ДУШЕОПІКУНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Протягом останніх дев'яти років Україна переживає надзвичайно складний період через російське вторгнення. Цей військовий конфлікт призвів до численних жертв серед військовослужбовців та мирних жителів, призвів до руйнування житлових об'єктів та завдав надзвичайно тяжких травм, як фізичного, так і психологічного характеру. Люди, які пережили воєнні події, стикаються з важкістю адаптації до нової реальності,

де втрати близьких, розриви родин, втрата домів та рідної землі залишають свій слід на їхній психіці й наповнюють страхом перед майбутнім.

Сьогодні однією з ключових проблем конфлікту в Україні є його психологічний вплив на людей. Серед тих, хто пережив воєнні події, поширені посттравматичний стресовий розлад, тривожність та депресія. Це може мати серйозні наслідки для фізичного та психічного здоров'я.

У військових конфліктах церква стає надзвичайно важливим ресурсом підтримки та відновлення українського народу завдяки служінню душеопікунства. Душеопікунство – це служіння, спрямоване на надання духовної та практичної допомоги на основі біблійних цінностей. Це служіння може бути здійснене в церквах, місіонерських організаціях та інших релігійних спільнотах.

Душеопікунство базується на розумінні духовних і релігійних аспектів життя та надає можливість глибоко застосовувати внутрішні ресурси для подолання страхів і відновлення надії.

Центральним аспектом душеопікунства є підтримка та співчуття постраждалим. Душеопікуни виявляють емпатію й уникають упередженого ставлення та осуду щодо осіб, які звернулися до них за допомогою. Вони, також, надають можливість для вираження емоцій, оскільки це є важливим елементом процесу душевного відновлення. Душеопікуни сприяють процесу прийняття втрат, допомагають відновити емоційну рівновагу. Важливо, щоб постраждалі розуміли, що, попри тяжкі обставини, життя може мати сенс й цінність. Служіння душеопікунів допомагає подолати складні моменти для постраждалих осіб і сприяє відновленню їхнього духовного та емоційного стану.

Душеопікунство включає духовні практики, такі як молитва, читання Біблії та церковні зібрання. Святе Писання надає відповіді на питання про милосердя, прощення та мир, і в цей час, коли люди переживають страх, страждання та втрати, ці біблійні принципи відкривають важливі напрямки для зцілення і відновлення.

Душеопікунство виявляється невід'ємною частиною підтримки постраждалих осіб під час воєнних подій та подолання травматичних ситуацій. Воно надає підтримку, допомагаючи людям розуміти свої емоції, зробити перші кроки в напрямку відновлення душевного здоров'я та знаходження внутрішнього спокою. Душеопікунство дає можливість визнати і зміцнити позитивні ресурси особистості, які сприяють подоланню травми, створенню нових перспектив у житті.

Сучасний світ потребує об'єднання різних релігійних спільнот та громадських організацій у підтримці постраждалих від війни в Україні. Спільними зусиллями вони можуть створити мережу підтримки та обміну ресурсами для ефективного відновлення нації. Міжрелігійний діалог сприяє зближенню та взаєморозумінню різних віросповідань і відкриває нові можливості для спільних ініціатив.

Отже, душеопікунство виявляється критично важливим під час війни та конфліктів в Україні. Воно приносить дар надії для багатьох українців, які пережили втрати чи травми внаслідок воєнних дій. Душеопікуни надають підтримку, яка доходить до найглибших куточків душі, допомагаючи пережити втрати та знайти сенс життя, навіть в страхах і стражданнях.

Малисевич Є. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облєс І. І.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАЛУЧЕННЯ ХРИСТІАНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ДО ВОЛОНТЕРСТВА

Під час проведення повномасштабної війни в Україні, можливість надати допомогу тим, хто її потребує, проявити себе, заявити про свою життєву позицію, знайти своє місце у системі суспільних відносин дозволяє людині висловити своє внутрішнє «Я», утвердитися у життєвих цінностях. Випробувати себе у справі, знайти свій шлях у житті, краще зрозуміти потреби інших, власні інтереси та потреби – все це може надати добровільна робота (волонтерство).

Релігійні переконання виступають дієвим каталізатором, що підштовхує до соціального служіння, участі у волонтерській діяльності. Так, у християнстві заповідь Бога «Люби ближнього свого, як самого себе» спонукає віруючих до діяльнісного прояву любові, що реалізується, особливо під час війни, через добровільну участь у волонтерських програмах.

Популяризація залучення до діяльності церковної громади всіх членів завжди було почесною справою. Волонтерська діяльність Української церкви християн віри євангельської (УЦХВЕ) спрямована на розширення масштабів реалізації сутнісних сил віруючих у різних видах добровольчої діяльності, що дозволяє використовувати різний життєвий досвід людини, який конче необхідний в умовах воєнного стану.

Усі без винятку волонтери мають можливість спробувати свої сили у нових видах діяльності, реалізувати свої Дари, вміння та таланти. Віруючі УЦХВЕ допомагають селянам відбудовувати зруйновану інфраструктуру, відновити втрачене житло; вивозять із небезпечних зон і розміщують переселенців; здійснюють збори і доставку гуманітарної допомоги постраждалим; служать для тих, хто не зміг виїхати зі зруйнованих територій Запорізької, Донецької, Харківської, Херсонської областей.

Оскільки одною з необхідних умов залучення християнської спільноти до добровільної роботи (волонтерства) виступає актуалізація життєвого досвіду, керівництво УЦХВЕ співпрацює з відомими в Україні особистостями, життєдіяльність яких є прикладом для церковної громади щодо соціального служіння.

Жоден волонтерський проект Української церкви ХВЕ, як захід соціального служіння, не обходять увагою представники влади, християнські лідери, відомі у громаді чи країні особистості. Серед активних учасників:

- старший єпископ УЦХВЕ Михайло Паночко (який намагається особисто бути присутнім на проектах і заходах, надає інтерв'ю за результатами волонтерської діяльності);
- директор Департаменту соціального служіння УЦХВЕ В'ячеслав Когут (постійний учасник заходів соціального служіння, численних інтерв'ю у матеріалах, розміщених на Сайті УЦХВЕ);
- уповноважений Президента України з прав дитини Микола Кулеба;

- директор Департаменту освіти Віктор Вознюк;
- заступник начальника держуправління «Львівська установа виконання покарань № 19» Сергій Кузьмич (допускається до заходів по результатам волонтерської діяльності у пенітенціарних закладах);
- виконавчий директор фонду «Спасемо Україну» Олексій Федченко;
- голова громадської організації «Жест допомоги» з м. Ковель Ярослав Котилко (співпрацюють у спільних волонтерських проектах);
- голови районних рад, ОТГ;
- лідери «Руху молоді УЦХВЄ» різних областей України;
- відомі в братерстві проповідники;
- керівники волонтерських проектів;
- старші пресвітери областей;
- військові експерти, аналітики, політологи та інші.

Соціальне служіння є природною потребою людини, її призначенням. Ця потреба впливає з усвідомлення релігійного та етичного обов'язку, потреба у виконанні яких свідчить про високу мотивацію особистісного розвитку, про високий рівень самосвідомості. А мотивація після початку війни зміцніла та набула яскравого емоційного забарвлення (оскільки зачіпає особисту свободу кожного), через те, що всі ми знаходимося у ситуації життєвого ризику.

Крім того, патріотизм, згуртованість, допомога ближньому, жертвність вийшли на перший план особистісних цінностей. Головний меседж християнської спільноти – допомогти Україні перемогти.

Миرونчук О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

РОЛЬ БІБЛІЇ В ПРОЦЕСІ ДУХОВНОГО НАСТАВНИЦТВА ДІТЕЙ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Наша країна сьогодні страждає від важких політичних, економічних та військових потрясінь. Відсутність фінансової стабільності, щоденне відчуття незахищеності та відсутність безпеки сприяють виникненню реального хаосу в моральному вихованні дітей. Війна, довготривалі відрядження батьків, міграції як в середині країни, так і за її межі – це лише частина негативних факторів сьогодення. Сім'ї розділені, батьки та діти в силу певних обставин живуть окремо. Батьки часто не мають фізичної можливості приділити необхідний час для проведення настановних розмов із своїми дітьми, оскільки вони зайняті фінансовим забезпеченням своїх родин.

В свою чергу, діти не можуть терпляче очікувати роками того часу, коли все нормалізується, коли їх батьки будуть поруч з ними та розпочнуть їм передавати необхідні знання та навички духовності. Вони не готові очікувати, коли завершиться війна в країні. Діти ростуть, тому необхідно тут і зараз шукати інструменти, які їм допоможуть пізнати із усією серйозністю істинні принципи духовності, щоб вони не вирости «втраченим поколінням» внаслідок вакууму у пізнанні основ морального та духовного виховання. Важливо зрозуміти: якщо сьогодні питанню духовного розвитку дітей не приділити значну увагу, потім ми отримаємо проблему значно більшого масштабу. Цілком можливо, що уже через декілька років вулиці наших міст будуть наповнені тисячами молодих людей, які страждатимуть тілесно та духовно.

Страх, переживання, комплекси – це лише базовий набір можливих проблем, які в свою чергу можуть викликати ще більш складні. До прикладу такі як: нікотинна залежність, алкоголізм, наркотики, комп'ютерні та азартні ігри, розпуста, тощо. Дітям, які не мають духовної основи, важко буде знайти зміст життя, вони стають пасивні, без життєвих цілей та цінностей.

Організація щоденного спілкування із дітьми про життя та вчення Ісуса Христа закладе міцний фундамент їх розвитку. Батьки, як найперші наставники, мають можливість обрати одне з двох: чи діти навчатимуться на прикладі життя Ісуса Христа, чи вони стануть злочинцями, наркоманами та алкоголіками. Зрозуміло, що не всі батьки в теперішніх умовах здатні надати привальні духовні настанови. Тому християнська церква повинна організувати допомогу. Адже християнське служіння полягає не лише в евангелізації людей, приєднання до своєї групи, але й у поданні правильної науки Господньої. Ця праця дуже важлива і впливає як на сьогодення, так і на майбутнє підростаючого покоління.

Кожен християнин повинен зрозуміти, що чим раніше дитина починає процес залучення до духовних цінностей людства, тим вищою успішністю він буде характеризуватись. В цьому значну роль відводиться дорослому християнину, як наставнику, як соціальному проповіднику, як зразку для наслідування, як організатору соціального та духовного досвіду дитини. Особливо тяжко в нашому суспільстві дітям із сімей переселенців. Оскільки військові дії в країні продовжуються, неможливо до кінця усвідомити потенційний масштаб морального та духовного занепаду підростаючого покоління, зокрема серед дітей вразливих категорій, якщо уже на даному етапі не почати запроваджувати дієві програми та алгоритми їх морального та духовного розвитку в церквах.

Діти переселенці часто нагадують кораблі, які потрапили в шторм. Шторм пройшов, а корабель із пошкодженими вітрилами, корпусом, без навігації продовжує пливати під попутним вітром. Куди він допливе залежить від команди. Цією командою для дитини переселенця повинні стати в першу чергу батьки, пастори церкви та зрілі християни, яким важливо допомогти дитині подолати проблеми соціального характеру та направити на вірний духовний шлях.

Основними завданнями християн наставників у даному напрямку є:

1. Налагодження позитивної динаміки взаємодії з представниками приймаючої громади, особливо однопілітками. При цьому необхідно забезпечити основні законні права дитини та поважати її ідентичність. Саме тому важливо використовувати дієві інструменти командної взаємодії – це можуть бути гуртки, різноманітні розважально-спортивні заходи, недільні школи вивчення Слова Божого тощо.

2. Створення умов, які будуть сприяти вихованню християнського характеру та формування особистості, здатної до прийняття особистих та колективних рішень, заснованих на християнських принципах.

3. Забезпечення всебічного розвитку дитини згідно існуючої християнської моралі на всіх етапах наставництва, навчання, виховання.

Варто зазначити, що духовне наставництво дітей – це системний процес, який передбачає комплексну взаємодію декількох наставників – батьків, пастерів та інших зрілих християн. Лише таким чином можна допомогти дітям, які потрапили в тяжкі життєві ситуації: змінити їх бачення навколишнього світу, знайти приклад для наслідування, зрозуміти своє місце в суспільстві, вдосконалити внутрішню особистість. Наставництво в християнському ключі сприяє: позитивним змінам у поведінці дитини, формуванню довіри до себе та оточення, зменшенню застиглості та збільшенню гнучкості.

Наставництво в Дусі Божій важливе для будь-якої дитини, як в її особистому житті, так і при взаємодії із суспільством. Воно сприяє позитивній духовній атмосфері в серці дитини та й загалом в цілому громаді. Запровадження дієвих інструментів духовного наставництва на рівні держави та церкви сприяє відновленню та покращенню морально-психологічному клімату країни. Адже в змісті життя людей з Богом проявляється його справжня духовність. В свою чергу духовні люди сприятимуть духовному розвитку та духовній незалежності країни.

Виникнення значного прошарку нової духовно-моральної еліти країни – це запорука її існування, майбутнього розвитку, як в духовному плані, так і в соціальному контексті, це майбутнє країни.

Облєс І. І.

Класичний приватний університет

к.пед.н., доцент, завідувач кафедри богослов'я та гуманітарних дисциплін

РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Останні досягнення науково-технічного прогресу, особливо в таких областях наукового знання, як генна інженерія й інформаційні технології, примушують по-новому поглянути на питання співвідношення біологічного та соціального в людському житті. Голод, хвороби, бідність, завдяки застосуванню нових технологій, потроху відступають, залишаються у минулому. Крім того, дослідження в області нейропсихології, експерименти по створенню штучного інтелекту відкрили можливості прямого посилення ментальних здібностей людини і сформували у другій половині ХХ ст. специфічний філософсько-світоглядний і, певною мірою, релігійно-моральний рух – «трансгуманізм».

Технології ХХІ ст. трансформують людське життя занадто швидко. Конвергенція нанотехнологій, біотехнологій, робототехніки, інформаційно-комунікаційних технологій і споріднених прикладних наук породила нову ситуацію, в якій людина стала, в якійсь мірі, дизайн-проектом. Відповідно, питання про те, як особистість зможе розпорядитися цими своїми посиленними здібностями, хвилює людство, перш за все, з етичної точки зору, породжуючи релігійні та філософські розбіжності відносно зміни людської природи у майбутньому, відносно поліпшення генотипу людських популяцій чи посилення когнітивних і фізичних здібностей індивіда.

Найважливіша особливість трансгуманізму – це твердження, що людська природа не зафіксована раз і назавжди і що майбутнє людства визначається радикальним прогресом технологічних можливостей. Оскільки технології націлені на формування у людини здатності зробити щось краще, ніж можна було без цієї технології, то думки трансгуманістів про «вдосконалення» людини дорівнюють появі технологічних систем, які створюються під нашим прямим, більш ефективним і демократичним контролем.

Звернення до трансгуманізму з релігійної точки зору є своєрідним викликом, оскільки трансгуманізм, як продукт гуманізму, є раціоналістичним, індивідуалістичним феноменом, що побудований на ідеї досягнення індивідуального щастя. Щастя, або людське благополуччя та процвітання, як його розуміли мудреці, було об'єктивним стандартом, який організовує усю діяльність людини в осмислений ідеал впродовж усього життя.

Коли філософські міркування про щастя були інтегровані в монотеїстичні релігії – іудаїзм, християнство, іслам – прагненню щастя була дана релігійна інтерпретація. Пізніше секуляризація християнського Заходу та наукова революція дали початок матеріалізму і натуралізму, які призвели до розділення науки і релігії. Уже з ХVІІІ ст. щастя стали ототожнювати з добробутом, а з ХІХ ст. тлумачення щастя дало початок утилітаризму, як балансу між задоволенням і стражданням для найбільшої кількості людей.

На сьогодні найтривожніший аспект трансгуманістичного підходу до розуміння щастя – це уява, що технологія дозволить нам постійно мати приємні відчуття за рахунок можливостей нервових імплантів, які впливатимуть на регіони мозку, щоб пробудити або подавити певні емоції. Саме ця примара трансгуманізму викликає найбільші питання, оскільки він ігнорує цінність безпеки, тривоги чи невпевненості, які є важливою стороною людської істоти.

Крім того, провідною метою трансгуманістичного руху є продовження людського життя та відстрочення смерті. Але, з позиції християнства, життя проживається більш глибоко і повно, якщо ми знаємо про нашу смертність, усвідомлюємо її: ми приймаємо рішення по-іншому, живемо повніше, наші вчинки більш свідомі та відповідальні. Неясно, і що саме буде метою невизначеного відстрочення смерті та для чого житимуть люди невизначено довго? Чи не буде життя складатися тільки з актів споживання, більшої кількості розваг та «веселощів», більшої кількості терактів і воєн, більшої кількості руйнувань довкілля, вбивства тварин заради тих же розваг?

Будь-які програми продовження людського життя не можна відокремити від роздумів про мету людського життя, а такого роду роздуми майже відсутні на зараз в трансгуманістичній літературі. Більш того, процес життя вимагає смертності (як доповнення народжуваності), яка одна тільки може привносити у наш світ щось нове і творче, – те, що збагачує людське життя і виражає свободу.

Отже, релігійно-філософські проблеми трансгуманізму мають більше питань, ніж відповідей, і насправді немає, і не може бути, легкого способу їх вирішення. Коли ми вирішуємо одні проблеми, даємо поштовх

новим. Від людини потрібно, щоб вона розуміла, що заснована на технологіях людська винахідливість не пропонує ліків, наприклад, від душевної самотності чи соціальної відчуженості, не є панацеєю від багатьох суспільних і політичних проблем, найважливішими з яких є припинення війн і тероризму та проблема збереження миру на Землі.

Овсієнко В. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

ВПЛИВ ОБРЯДІВ НА СОЦІАЛЬНЕ ЖИТТЯ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

На сьогодні зростає вплив церкви, релігійних обрядів на соціальне життя суспільства. Це свідчить про істотні зміни умов життя та підходів до релігії як чинника духовного відродження нації.

Діяльність релігійних організацій здійснюється залежно від внутрішніх релігійних правил, які визначаються традиціями і належністю до певного релігійного об'єднання, яке має своє віровчення, культову практику і здійснюється у різних формах, які визначаються церковним правом.

Питання організації діяльності Церкви та релігійних організацій, їх ролі у суспільстві були предметом досліджень багатьох учених: М. Бабій, Д. Вовк, В. Сіленський, Ю. Кривенко та ін.

Головна функція релігії пов'язана із вирішенням проблем людини, яка відчуває психологічну незахищеність від життєвих негараздів, через ці причини.

Релігійні обряди – це сукупність визнаних внутрішніми церковними приписами і правилами індивідуальних чи колективних дій віруючих, які спрямовані на встановлення двосторонніх відносин між людиною та надприродними об'єктами.

Тому під релігійною (культовою) діяльністю слід розуміти діяльність, пов'язану із заснуванням молитовних домів, здійсненням релігійних (культових) обрядів і церемоній, релігійним навчанням і вихованням, поширенням віри (місіонерська діяльність), паломництвом до святих місць та іншу діяльність, яка, відповідно до віровчення, вважається культовою. Під культом слід розуміти сукупність дій, за допомогою яких, на думку віруючих, впливають надприродні дії із визначеною метою.

Первинною ланкою релігії є релігійна група. Вона виникає на підставі спільного здійснення релігійних обрядів, тобто символічних дій, в яких втілюються ті або інші релігійні уявлення. Історики засвідчують, що в первісно общинному суспільстві культові дії були вплетені в процес матеріального виробництва і суспільного життя, не виділялися у самостійний вид діяльності. Коло учасників культових дій збігалось з колом учасників трудових та інших соціальних дій. Тому релігійна група за обсягом збігалася з іншими соціальними групами – племенами, родом, сусідньою общиною. Однією з істотних ознак, які відокремлювали один рід від іншого, було сумісне здійснення членами роду або племені релігійних обрядів

Ритуал застосовують в тих випадках, коли необхідно строго регламентувати дії людини. Отож, здійснюється ритуалізація діяльності релігійних груп, тобто упорядковується система дій, які мають символічне значення. До ритуалізованих форм діяльності релігійних організацій, насамперед, слід віднести обряд та дійства.

Предмет релігійних вірувань людини (Бог, істота величніша) є безмежно духовний і знаходиться на невидимому щаблі, тому людині в цілому складно уявити цей предмет і формувати своє ставлення до нього без будь-якого посередництва. Посередником і є обряд. Обряд слугує для людини символом і осявідченням впливу Бога на людське життя. Християнська Церква вірує, що кожний обряд, виконаний в її ім'я, здійснює ту або іншу освячувальну, обновлювальну та закріплювальну дію на людину.

Поняття обряду дозволяє розглянути співвідношення між ритуалом, релігією, культом і таїнством. Одним із елементів структури релігії є культ, під яким слід розуміти сукупність визначених церковними канонами і традиціями обрядів, які дають віруючим можливість безпосереднього спілкування з Богом або святими.

Таким чином, обрядова релігійна діяльність – це сукупність релігійно-зумовлених дій віруючих, релігійних інститутів, спрямованих на задоволення духовних і практичних потреб функціонування релігійних організацій.

Олярчук М. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр. доцент Рябко І. В.

ПЕРСОНАЛІСТИЧНИЙ ДИСКУРС В ПРИПОВІСТЯХ СОЛОМОНА

Тема особистості, усвідомлена в світлі сучасних гуманістичних категорій багато в чому завдяки ново-заповітному вченню про людину, має неминучу актуальність з огляду на те, що на ній базуються основні цінності європейської цивілізації. Християнське вчення про особистість, яке цілком визначило європейський персоналістичний дискурс, походить безпосередньо із вчення Великих кападокійців. Християнство через біблійну тему «образу і подоби» людини Богу проводить паралель між вченням про особистісне начало в Божестві і особистості людини, антропологія обумовлюється тріадологією через христологію. В свою чергу Святі отці будували своє вчення на екзегезі біблійних текстів, тому видається природним в рамках даної послідовності звернутися в пошуках витоків персоналістичного дискурсу до текстів Священного Письма.

Також, безумовно, входження людства у нове століття, подолання меж, рясно підігриває як появу оригінальних вчень та теорій, так і переосмислення старих. Не дивно, що антропологічний блок питань зберігає свою актуальність та примножує її з кожним наступним етапом людської історії.

Наступним фактором, що підкреслює актуальність даної роботи, є молодість персоналізму як напрямку філософії. Можна стверджувати, що як системно розвинуте філософське вчення, представлене від робіт Муньє і Бердяєва до митрополита Іоана (Зізіуласа) персоналізм не нараховує ще навіть століття. Тому, як і

у будь-якого відносно молодого вчення, у персоналізму залишається ще низка не опрацьованих аспектів, які потребують осмислення, в тому числі – зв'язок з найбільш ранніми джерелами.

Останнім і основним фактором, який обґрунтовує безпосередню актуальність даної роботи, є залучення для аналізу в якості джерела вчення про особистість однієї з пізніших так званих девтероканонічних книг. Вплив, який надали книги так званого протоканону Біблії на європейську цивілізацію безумовно і системно вивчено, в той час як через ряд культурно-історичних особливостей Європа відійшла від уваги до «другоканону», що призвело до втрати бачення системного розвитку біблійних тем в часі.

Думка про розрив між світом старозаповітних текстів і світом новозаповітного свідоцтва господарювало в західній свідомості ще досить нещодавно. Так само як і позиція відносно розриву між біблійною з одного боку, і патристичною та раввиністичною літературами з іншого боку. Подібна точка зору – помилка дослідників, вихованих на протестантському релігійному і культурному ґрунті. Тільки тепер, як почалося активне вивчення так званих девтероканонічних книг Старого Заповіту, апокрифів і псевдо-епіграфів новозаповітного часу, клаптикова ковдра розрізненого релігійного свідоцтва стала перетворюватися в єдине полотно трансльованого досвіду. Неоднорідність поглядів між заповітного іудаїзму, так само як протиставлення себе храмовому культу, що спостерігається в середовищі перших християн, створює низку проблем для атрибутування багатьох текстів «між заповітного» періоду до якоїсь однієї релігійної традиції. Сприйняття книги Преповістей Соломона суттєво однозначніше – пам'ятник з'являється до Різдва Христового і тому однозначно є вільним від пізніх християнських інтерполяцій або ж прямого християнського впливу, що за увагою його автора до тем посмертної розплати, місця праведника в світі і т.і., робить його найважливішим об'єктом для вивчення серед текстів періоду Другого храму.

Дискурс, який розглядається як комунікативний процес або ситуація мовного спілкування, вже на рівні спроб формулювання визначення опиняється в смислового полі персоналізму, як процес, здійснюваний у зв'язці суб'єктів «Я» - «Ти». Як центральну філософську проблему, категорію особистості розглядають екзистенціалізм, філософська антропологія і персоналізм. Всі ці напрями активно розвиваються в Європі двох Світових війн, більшість праць було створено в період 1920 – 1940 р. Це роботи М. Хайдегера, М. Бубера, П. Тейя де Шардена, Е. Муньє. Серед післявоєнних авторів необхідно виділити Е. Левінаса, який послідовно пройшов шлях від екзистенціалізму до самостійного і не завжди близького йому персоналізму розкриття поняття «Інший», окресленого в рамках етичної проблематики, що є спорідненням авторського бачення проблеми з парадигмою біблійних пророчих текстів.

В цьому ж світлі проявляє себе не тільки як теолог, але як і релігійний філософ митрополит Пергамський Іоанн (Зізіулас) в своїх роботах «Буття як спілкування. Нариси про особистість і Церкву», «Спілкування і інакшість». Також важливим автором в плеяді персоналістів-богословів є Христос Яннарас, доктор філософських наук університету Сорбонна і духовної школи Університету Аристотеля в Салоніках і архимандрит Софроній (Сахаров), учень прп. Силуана Афонського. За Яннарасом істина, сутність, особистість – не визначені в онтологічних категоріях, автор в принципі бажає відмовитись «від тотожності особистості з ідеєю чи поняттям індивідуального буття».

Необхідно відзначити надзвичайне багатство текстів, які відображували проблему людини під зовсім різними точками зору, як у філософському, так і теологічному ключі. Дані матеріали, які розглядають людину в широкому полі іудео-християнського контексту, в рамках роботи будуть проаналізовані на предмет розвитку з самого початку релігійних антропологічних концептів, які сформувалися в Письмі даних релігій. Стосовно до цього дослідження – на предмет розвитку персоналістичного дискурсу книги Приповістей Соломона. Основною проблемою текстів, які розглядаються – це їх низька взаємоспіввіднесеність. Вчення про особистість, чи то індивідуум, чи персону однозначно укорінено в європейській культурі і біблійних текстах. При цьому Біблія як макротекст має низку контекстних взаємозв'язків між старозаповітним і новозаповітним блоками, з низкою наскрізних тем. Людина – одна з подібних тем. На основі аналізу досліджень, що розглядаються, можна зробити висновок про відсутність кросскультурного аналізу тексту Приповістей.

Плужниченко О. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

ХРИСТІЯНСЬКІ СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ

У наш час християнське суспільство диктує певний спосіб життя, особливі стереотипи поведінки. І як би хотілося сьогодні бачити побільше людей зі стійкою духовно-моральною культурою та стійкими сімейними цінностями! Однією з головних умов виховання таких людей є середовище, в якому вони формуються і розвиваються. Мається на увазі здорова сім'я, де людина з'являється на світ, виховується, засвоює цінності, стає особистістю.

Традиційний християнський погляд на шлюб і сім'ю заснований на розумінні людини як створеного Богом істоти, що належить одному з двох статей (чоловік або жінка), які в шлюбі доповнюють одне одного. Відмінності між статями розглядається як особливий дар Творця. За традицією основними цілями шлюбу вважаються: народження і виховання дітей і взаємна допомога.

Усвідомлюючи значущість сім'ї як соціального інституту життєдіяльності людини, системи цінностей її творення, функціонування і розвитку, виявляємо сьогодні стурбованість рівнем готовності молодого покоління до майбутнього сімейного життя на основі традиційних для України християнських сімейних цінностей, родинних традицій і звичаїв, подружніх і батьківсько-дитячих взаємин. Психологічна ситуація в Україні під кутом зору розвитку шлюбних стосунків на цей час досить складна. На сцені індивідуальної свідомості зіткнулися дуже сильні архаїчні уявлення про уклад сім'ї і новітні тенденції суспільного розвитку, котрі нашому співвітчизнику дуже важко не тільки прийняти, а й усвідомити.

Сьогодні ми спостерігаємо знецінення шлюбних стосунків, родинні зв'язки можна швидше назвати економічними, ніж сімейними. Сімейні відносини та сімейна життєдіяльність тісно вплетені у соціально-економічну реальність, а стан інституту сім'ї є одним із найважливіших індикаторів соціальної стабільності та благополуччя.

Однією з причин кризи в духовно-етичній сфері сучасного суспільства є руйнування традиційних засад сім'ї. Кризові явища в житті сім'ї багатоманітні. Зруйновані етичні уявлення про шлюб і сім'ю, де подружні відносини в сучасному світі перестали бути виразом жертвовної любові і духовної єдності. Майже повністю втрачено уявлення про необхідність довічної вірності подружжя та нерозривності шлюбу. Пошкоджені засади сім'ї, де фактично повністю зруйнована ієрархія сімейних взаємостосунків, втрачено традиційний устрій сімейного життя, традиційне сприйняття батьківства і дитинства, розуміння сімейного виховання як добровільної «самопожертви», жертвовної батьківської любові, праці і зусиль, направлених на встановлення духовної спільноти з дітьми.

Саме реалії кризових явищ в духовно-етичній сфері життя сучасної сім'ї як причини девальвації сімейних цінностей ведуть за собою ряд наслідків, які впливають на стан і благополуччя сучасної сім'ї.

Формування сімейних цінностей це важлива необхідність, що визначається змістом виховання в сім'ї. Християнська сім'я формує фізично і психічно здорову, моральну, інтелектуально розвинену особистість. Складовими компонентами змісту сімейного виховання є відомі напрямки – фізичне, моральне, інтелектуальне, естетичне, трудове виховання. Вони доповнюються патріотичним, економічним, екологічним, політичним, ставовим вихованням.

Жодна нація, жодна культурна спільність не зуміла обійтися без сім'ї, що грає важливу роль в зміцненні здоров'я і виховання, забезпечення економічного і соціального процесу суспільства, в поліпшенні демографічних процесів.

Нестабільність шлюбно-сімейних відносин, з якими зіткнувся український народ, мають складний та динамічний характер. Ситуація, що склалася, потребує негайної переоцінки та укріплення позицій в соціально-економічній, демографічній, національній та духовній сферах нашої держави.

На сучасному етапі, коли інститут сім'ї зазнає серйозних змін, важливо розглянути сім'ю як християнську цінність, вироблену духовними традиціями, усвідомити реальну досяжність цієї цінності сьогодні і передбачити її розвиток в перспективі.

Плужниченко С. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облєс І. І.

ХРИСТІАНСЬКА ВІРА ЯК МОТИВ ВПЕВНЕНОСТІ ІНДИВІДА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Упевненість є характеристикою віри і особистісних переконань людини. На сьогодні мотив упевненості базується на законі звичної людської поведінки.

Впевненість може бути як результатом власного досвіду особистості, так і результатом дії ззовні. Наприклад, упевненість може з'явитись у людини інколи і проти її волі та свідомості, під дією навіювання. Відчуття впевненості особистість може викликати в собі і шляхом самонавіювання (наприклад аутогенного тренування).

У міжособистісній християнській взаємодії, дотримуючись усіх заповідей Бога на перший план виходить упевненість, здатність до впевненої поведінки. Основним показником впевненості є впевненість у собі, яка проявляється:

– в умінні виражати свої думки й почуття в соціально бажаній формі, тобто не принижуючи гідності інших;

– у готовності приймати на себе відповідальність за свої дії;

– у конструктивному підході до вирішення проблем;

– у прагненні не нашкодити чужим інтересам.

Ціль упевненої поведінки – самоактуалізація. Упевнена людина може висловити свої побажання чи прохання до іншої людини змінити що-небудь, вона здатна говорити про це прямо і вислуховувати незгоду чи заперечення не розгублюючись.

У людей без достатньої віри страх за певних умов провокує деякі негативні установки («Я з цим не справлюся...», «Це вище моїх сил», тощо). Увага концентрується на цьому і гальмує впевнену поведінку. Переживання неуспіху закріплюються. Негативний досвід знижує довіру до себе, що, у свою чергу, викликає непевність. Досвід також визначає спосіб оцінки себе. Людина ставить собі питання: як я виглядаю, як я хотів би виглядати, як мене сприймають інші.

Страх «входження» в ситуацію знижує шанси на успіх, а неуспіх, у свою чергу, підсилює страх; іншими словами, страх створює ґрунт для невдач, а невдачі ще більше підкріплюють страх. Таким чином, страх і пов'язана з ним поведінка закріплюються, автоматизуються, поширюється на суміжні соціальні ситуації.

Соціальний страх проявляється в різних формах й у різних ситуаціях: страх критики; страх бути відкинутим; страх виявитися в центрі уваги; виявитися неповноцінним; страх перед керівництвом; страх нових ситуацій; страх висувати претензії або не зуміти сказати «ні».

Страхи, звичайно, присутні в психіці будь-якої людини. Невпевненість у собі виникає і як наслідок: негативних оцінок; порушеного образу Я; недооцінювання власних досягнень у порівнянні з іншими.

Порушення такого балансу знижує ефективність міжособистісних контактів, позбавляє можливість позитивного емоційного насичення від спілкування і тим самим знижує переживання соціального благополуччя. Під соціальним благополуччям розуміємо задоволеність своїм соціальним статусом та станом суспільства, до якого належить індивід, задоволеність міжособистісними стосунками і статусом у мікросоціальному оточенні.

Отже, впевненість у собі є властивістю християнської особистості, ядром якої виступає позитивна оцінка індивідом власних навичок і здібностей як достатніх для досягнення важливих для неї цілей та задоволення її потреб. Основою для формування таких оцінок слугує достатній поведінковий репертуар, позитивний досвід вирішення соціальних завдань й успішного досягнення власних цілей.

Для формування впевненості в собі важливий не стільки об'єктивний життєвий успіх, статус, гроші, скільки суб'єктивна віра в Бога та дотримання християнських заповідей.

Пономаренко О. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.практ.теол. Капустін І. С.

ДОКТРИНА ВИПРАВДАННЯ ВІРОЮ У ВЧЕННІ МАРТИНА ЛЮТЕРА

Реформація, яка бере свій початок 1517 року, кинула виклик догматам Римсько-католицької церкви. Засновник німецького протестантизму Мартін Лютер, критикуючи продаж індульгенцій як засіб для спасіння людської душі, розвинув доктрину виправдання вірою. В основі доктрини «Тільки віра» (лат. *Sola fide*) лежить вчення про благодать як незаслужене благовоління Бога до грішного людства. Згідно з Мартином Лютером, істинна християнська віра має певні характеристики.

По-перше, віра є не просто історичним знанням. Для Лютера віра, яка задовольняється історичною достовірністю Євангелій, не є вірою, що виправдовує. Спасительна віра передбачає віру та впевненість у тому, що Христос народився й здійснив справу спасіння за людей.

По-друге, віру треба сприймати як «довіру». Для цього Лютер використовував морську аналогію: «Все залежить від віри. Людина, що не має віри, схожа на того, хто має перетнути море, але настільки боїться, що не довіряє судну. Тому він залишається там, де він є, і не спасається, оскільки він не сходить на борт і не перетинає море». Віра розуміється не просто як впевненість у тому, що щось є істинним, а готовність діяти згідно з цією вірою і поклатись на неї.

По-третє, віра поєднує віруючого з Христом. У своїй праці «Свобода християнина» Лютер описує віру не як абстрактний набір доктрин, а як єднання Христа та віруючої людини. Це відгук всієї особистості віруючого Богу, який, в свою чергу, проводить до реальної присутності Христа у віруючому. І це єднання відкриває віруючому як Христа, так і Його блага, такі як прощення, виправдання та надію.

Поняття «виправдання благодаттю через віру» робить значення доктрини більш зрозумілим: виправдання грішника ґрунтується на Божій благодаті й отримується через віру. Бог робить все необхідне для спасіння, оскільки навіть сама віра є Божим даром, а не людською дією. Також праведність Божу Мартін Лютер трактує не як заслуги людини перед Богом, а як те, що людина отримує від Бога через віру.

Актуальність доктрини виправдання вірою не зменшується і в наш час, оскільки історія показує, що церква може відходити від принципів Священного Писання як джерела вчення «Тільки вірою» та власти в традиціоналізм або стати політизованою ієрархічною структурою.

Реформація була відповіддю на невідповідність церкви її справжнім функціям та втраті біблійної ідеатичності. Тому потрібно і далі поширювати доктрину про спасіння за вірою, щоб це вчення, спрямоване на збудову, не замінити просто релігійними справами: виконанням обрядів, таїнств, приналежністю до певної конфесії тощо.

В умовах воєнних дій в Україні християнська церква залишається єдиною інституцією, яка продовжує давати людям віру в Спасителя й надію на спасіння в цей важкий для країни час.

Рагімов Р. Р.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

ЗАСТУПНИЦЬКА МОЛИТВА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Наша увага, сердечна турбота про близьких, впевненість, що молитва багато що може змінити в їх життях, спонукають нас звертатися до Бога у заступницькій молитві. Молитва повинна відповідати духовним принципам, викладеним Богом у Біблії. Коли ми правильно молимося, відповідно до істини Божої, ми можемо впевнено чекати, що Бог відповість.

Бог приймає людей, покірних духом, а не тих, хто молиться з нотками претензій або вимог (Пс. 50:19). Гордість, зарозумілість у будь-якій формі неприйнятні Богом. Серед найбільш розповсюджених молитов, які угодні Господові: молитви віри, молитва згоди, молитва прохання, молитва подяки, молитва поклоніння, молитва освячення, заступницька молитва (також відома як клопотання), молитва в Дусі.

Часто різні види молитов працюють разом, як пальці на руці. Наприклад, молитва прохання, яка є палким жаданням, що йде від серця, використовується при заступницькій молитві. Господь завжди відповідає на молитву. Це може бути:

1. Пряма відповідь. Людина отримує ясну і чітку відповідь від Бога – її прохання почуте, і Господь послав те, що просили.

2. Відкладена відповідь. Людина розуміє, що Бог почув її молитву, але потрібний час і терпіння, щоб отримати те, що просили.

3. Інакша відповідь. Для нашого ж блага, Бог може відповісти по-іншому, а не так, як ми чекаємо.

4. Відмова у проханні. Іноді Бог відповідає відмовою на наше прохання, висловлене в молитві.

До цих чотирьох можна ще додати відповіді-покарання на прохання, які було б краще не висловлювати, оскільки вони були проголошені не по волі Господа і не від чистого серця.

Будь-яке клопотання є молитвою, але не кожна молитва є клопотанням. Клопотання – це акт прохання того, хто з точки зору Бога має на це право, щоб отримати милість для того, хто цього потребує. Визначення

заступницької молитви дається не для того, щоб обмежити або звести молитву до набору правил і встановлень, а для того, щоб забезпечити краще розуміння вчення Біблії про кожен вид молитви. Маючи таке знання, віруючий може повніше співпрацювати з Духом Святим, тому що Дух Святий завжди діє у союзі із Словом Божим. Заступницька молитва – це прохання не дати відбутися засудженню, а також прохання про втручання Бога в життя людини або людей, які самі за себе не просять.

Дар клопотання належить Тілу Христову. Хоча він не явний, його важливість для християнського світу важко переоцінити. Бог дає дар клопотання людям, що бажають його отримати, але чи виправдаємо ми Його довіру? Поки деякі покликани молитися на самоті, інші стануть молитовними лідерами. Молитовні лідери – люди різнобічні, і дар клопотання поєднується у них з дарами, описаними в Посланні до Єфесян (Єф.4:11): «І Він поставив одних Апостолами, інших пророками, інших Євангелістами, інших пастирями і учителями».

Тобто, молитовні лідери – це ті люди, які готують святих для молитовного служіння і клопотання. Акцент служіння залежить від конкретного дару, який супроводить дар клопотання. Існує декілька різних видів заступницького служіння. Передусім, християнам слід вчитися заступницькій молитві у Ісуса, чие життя є кращим прикладом клопотання у дії. Писання говорить про Ісуса так: «А Цей, якщо перебуває вічно, має і священство не скороминуще, тому і може завжди рятувати тих, що приходять через Нього до Бога, будучи завжди живий, щоб, клопотати за них» (Евр.7:24, 25). Ісус як неминущий Священик і зараз діє у служінні перед Батьком, клопочучись за нас.

Що ми отримуємо, коли клопочемо за інших?

1. Коли ми молимося – Божа сила наповнює нас. Сила для боротьби з гріхом і сатаною, для добра і виконання заповідей Божих. Сила Божа для життя у святості і чистоті. Сила Духу Божого для свідoctва, оточуючим про любов і порятунок в Ісусові Христу (Іс. 40:31).

2. Духовна святість – це результат нашого наслідування заклику Господа: «Не спить і молиться, щоб не впасти у спокусу». (Матф.26:41; 6:13), так ми захищаємося від нападок сатани.

3. Духовний вплив нашого життя на життя інших проявляється, коли ми молимося Богові про це (Діяння 4:29-31) і шукаємо божественної мудрості для спілкування з людьми, що відкидають Його (Діяння 6:10) Не Слід забувати, що людям властиво більше звертати увагу на наше життя, чим на наші слова.

4. Духовне спілкування з Богом у молитві допомагає нам побачити себе і навколишній світ таким, як бачить його Бог, і зростати в пізнанні Його шляхів і дій (Діяння 10:9-35).

5. Духовне просвітлення або одкровення приходять, коли ми просимо Його розплюстити наші очі для розуміння Його Слова – Біблії (Пс. 118:18) і шляхів, якими ми повинні ходити (Пс. 118:105).

6. Ми сходимося з Богом у відчуттях до об'єкту клопотання, тим самим глибше проникає любов у наше серце.

Отже, молитва означає розмову з Богом. Клопотання того, хто молиться, завжди поступає до Бога в захист іншого.

Рябко І. В.

Класичний приватний університет
к.держ.упр., доцент

ДУХОВНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ

Питання надання характеристики такому явищу, як мораль, на перший погляд, не викликає труднощів. Тим більше, що вивченням моралі та пов'язаних з нею аспектів, займаються фахівці багатьох галузей науки. Але, у той самий час, це викликає трактування та пояснення, що мають певні особливості. Розглянемо таку проблему, як духовна свідомість людини, зокрема, її психологічні аспекти. А. О. Малихін (на основі аналізу підходів вчених до визначення структури моральної сфери) виділяє наступні структурні компоненти духовної свідомості, характерні для кожного із підходів [1]:

– когнітивний: духовні уявлення; моральні поняття; моральні знання;

– світоглядний: духовні переконання; моральні ціннісні орієнтації; ставлення, інтерес до моральних проблем;

– поведінковий: духовний мотив; моральні стосунки;

– емоційний: духовні почуття.

Когнітивний компонент духовної свідомості становить фундамент, базу, на якій ґрунтується світоглядний компонент, тобто духовні переконання, ціннісні орієнтації, інтереси. Щодо поведінкового компонента, то М.Й. Боришевський, визначаючи роль духовних переконань у процесі становлення особистості, зазначає, що ступінь сформованості духовних переконань є одним із найважливіших критеріїв оцінювання рівня соціальної зрілості особистості. «Переконання – це певні знання, в правильності і життєвій важливості яких людина глибоко впевнена і які слугують їй керівництвом до дії... духовні переконання...є розумінням про взаємини людей, їх вчинки і якості, про норми і правила поведінки, в істинності і важливості яких особистість глибоко переконалася, які вона прийняла, пережила, з якими вона зжилася» [2, с. 229]. В основі тієї чи іншої дії або вчинку завжди лежить переконання, яке виражає суб'єктивне ставлення до них. Важливим елементом і поняттям духовної свідомості є ціннісна орієнтація як здатність духовної свідомості постійно за різних обставин спрямовувати думки й дії людини на досягнення певної духовної мети і результату. Духовні цінності – це інтегральне утворення духовної свідомості, яке включає в себе духовні норми, оцінки, уявлення, поняття, принципи, ідеали, що тісно пов'язані з мотивами і потребами та забезпечує спрямованість свідомості особистості на досягнення вищих духовних цілей, які регулюють поведінку на основі добра і зла. Під духовними стосунками розуміється ставлення людини, яке формується в результаті її взаємодії з оточуючими людьми та предметами на основі додержання норм релігійної та суспільної моралі [3]. Основними елементами емоційного компоненту є духовної почуття, в яких виявляється стійке ставлення людини до суспільних подій, до релігії, до інших людей, та до самої себе. Їх джерелом є віра, спільне життя людей, їх взаємини, боротьба за досягнення духовних цілей. До них належать релігійні почуття, а також особистісні симпатії і

антипатії, уподобання і відчуженості, поваги і презирства, вдячності і невдячності, любові і ненависті. Серед моральних почуттів особливо слід виділити почуття товариства і дружби, патріотизму, почуття обов'язку і совісті, та до віри в Бога. Ці почуття зумовлені світоглядом – системою релігійних поглядів і переконань людини. Духовні почуття породжуються системою релігійних переконань, людських відносин і етичними нормами, що регулюють ці відносини. Духовні почуття є внутрішніми побудниками до звершення вчинків. Важливим елементом духовної зрілості людини є її моральні орієнтації як складова частина моральних уявлень і переконань. Моральні орієнтації «концентрують в собі усвідомлене, відносно стійке, емоційно пережите ставлення особистості до моральних цінностей, більш послідовно і цілеспрямовано здійснюване в повсякденній поведінці». Виходячи із соціальної значимості духовних орієнтацій, виділяються декілька їхніх рівнів:

1) орієнтації вищого рівня, що характеризують уявлення людини про Бога, спасіння душі, свій моральний ідеал, сенс і цілі життя;

2) орієнтації, що конкретизують вищий рівень, але стосовно до різних видів діяльності;

3) орієнтації, які пов'язані з дотриманням елементарних норм етикету.

Духовна свідомість людини концентрує в собі моральні переконання, що згодом перетворюються в життєві цілі і завдання, вольові якості, високу соціальну значущість мотивації поведінки, діяльності та творчості, яка торкається різних сфер соціалізації і різних об'єктів моральних відносин. Система соціальних зв'язків віруючої людини ґрунтується на засадах релігійної моралі, злагоди, людяності, добра і гуманізму, причому «кожне часткове моральне відношення – відношення обов'язку, гуманності, справедливості, піклування про громадську власність, чемне відношення до праці тощо – це форми прояву основного духовного відношення і за своєю сутністю є відносинами моральними». У площині психології розвитку, психологи виокремлюють три аспекти моралі:

1) афективний, або емоційний компонент, тобто почуття, що супроводжують правильні та/або неправильні вчинки і, таким чином, стимулюють появу морально обумовлених думок і вчинків;

2) когнітивний компонент, що відображує способи, за допомогою яких людина концептуалізує правильне та/або неправильне і приймає рішення щодо поведінки;

3) поведінковий компонент, що характеризує поведінку, яка виявляється у моменти спокуси сказати неправду, порушити інші норми моралі. Таким чином, духовна свідомість являє собою важливу рушійну силу і проявляється у багатьох видах діяльності людини. За елементами духовної свідомості, згідно досліджень науковців, можливо досить повно охарактеризувати людину як особистість. Зокрема, це стосується релігійних переконань, соціальних зобов'язань, відносин, інтересів і мотивів, компетенцій, очікувань від наслідків дій. Духовні норми релігії суттєво впливають на поведінку та розвиток моральних принципів людини у побуті її життя.

Список використаних джерел

1. Малихін А. Моральна свідомість особистості: сутність та структура. Київ : Оберіг, 2010. 256 с.
2. Боришевський М. Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
3. Фольваркова В. І. Показники та рівні розвитку моральної свідомості особистості. *Дошкільна освіта*. 2004. № 3 (5). С. 15–19.

Салогуб С. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облєс І. І.

РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МІЖКОНФЕСІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЄДНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

В останні роки картина релігійної ідентичності показує достатню множинність, тому важливим фактором, який почав впливати на релігійне самовизначення українців, виступають міжконфесійні відносини, їх конфліктність чи толерантність. В ситуації маніпулювання релігійним чинником у військових і політичних протистояннях особлива відповідальність лежить саме на церкві, яка є найбільш стабільним організмом, носієм релігійної ідентичності, організації, рівень довіри до якої зростає в порівнянні з іншими соціальними інститутами.

Розглядаючи релігійну ідентичність як самоусвідомлення своєї релігійної визначеності, відзначимо її тісний зв'язок з релігійною свідомістю та її складовими. До таких структурних складових відносять почуття, переживання, думки, ідеї, переконання, цінності, установки, стереотипи, стиль поведінки. Всі вони відносяться до сфери надприродного. Відповідно, одним із важливих елементів, що складають структуру релігійної ідентичності, є віра в надприродне, що надає сенсу існування релігії загалом та релігійної ідентичності зокрема. Релігійна ідентичність неможлива без віри, яка визначає і регулює буття людини.

Релігія постає як своєрідна форма осмислення людиною фундаментальних проблем буття, її внутрішніх переживань. Кожній людині властиві особливі зв'язки з надприродним, особиста релігійна віра, що, в деякому сенсі, є неповторними та унікальними. Та хоча кожна індивідуальна релігійна ідентичність особистості є відмінною, формування її відбувається на основі загального релігійного досвіду, тому релігія виступає однією із форм як індивідуальної, так і суспільної свідомості.

Виокремлюють різні типології релігійної ідентичності. Наприклад, за конфесійним критерієм виділяють православну, католицьку, протестантську ідентичності; за суб'єктною основою – індивідуальну та групову (колективну); за ступенем прояву та інтенсивності релігійно-світоглядної визначеності – від нульового і слабо вираженого до фанатичного виду релігійної ідентичності.

Але більш усталеним і поширеним є поділ релігійної ідентичності на індивідуальну та колективну, де під індивідуальною чи особистісною мається на увазі релігійна самоідентифікація, а під колективною – конфесійна приналежність. Індивідуальна та колективна релігійна ідентичність тісно взаємозв'язані, але кожна

з них має свою специфіку. Індивідуальна релігійна ідентичність формується у суспільстві через оволодіння релігійними знаннями.

Важливим аспектом виступають внутрішні переживання індивідуальної самості людини. Хоча не менш важливу роль у формуванні ідентичності відіграє колективна релігійна ідентичність, коли індивід вибирає релігійні погляди конфесії, між тим, будь-яка колективна ідентичність є вивідною від особистісної самовизначеності, в тому числі етнічної та релігійної.

Періодизація рівнів релігійної ідентичності виглядає наступним чином: 1) «релігійна самоідентифікація», основним маркером є віра в Бога, що відокремлює від атеїстів; 2) конфесійна ідентичність, що полягає у співвіднесенні себе з конкретною системою віровчення та відділяє від інших; 3) деномінаційна ідентичність включає активну участь в житті своєї релігійної громади.

В залежності від активної участі віруючого у релігійному житті своєї конфесії, виокремлюють реальну чи номінальну релігійну ідентичність. Під номінальною розуміється формальна приналежність до конфесії, що не передбачає постійної участі у релігійному житті громади, натомість реальна – обов'язково є релігійно включеною у діяльність церкви. Зміст і сутність релігійної ідентичності розкриваються через релігійні постулати, а богослов'я завжди конфесійно означене.

Головним завданням сучасної людини є навчитись визнавати та поважати інших, відмінних від неї людей. В Україні домінуючою релігією є християнство, між тим, усі конфесійно різні люди повинні відчувати себе рівними у своєму суспільному бутті. Окрім відносин між конфесіями, що визначають релігійну ідентичність на індивідуальному та колективному рівні, важливу роль відіграють толерантні міжособистісні відносини між представниками як одноконфесійної ідентичності, так і різноконфесійних. Лише у пізнанні іншого, яке проходить шляхом спілкування з ним, у відкритості, ми пізнаємо власну ідентичність, у тому числі й релігійну. Тільки через розуміння іншого – через згоду або незгоду з ним – людина приходить до розуміння себе, піднімається до розуміння Господа.

На сьогодні, коли Україна відстоює свою свободу і територіальну цілісність у війні з росією, важливою умовою єднання громадян виступає саме міжконфесійна толерантність, яка завдяки реальній, а не формальній, ідентичності допоможе зробити спільну справу – разом прийти до Перемоги.

Чипак В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ХРИСТИАНСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

На сьогодні духовне життя охоплює процеси виховання, освіти, науки, культури, літератури, мистецтва і відображається в поглядах, думках, концепціях, суспільних процесах і явищах, у реалізації духовних потреб та інтересів людини. Духовність – це спосіб розбудови особистості, це, образно кажучи, зустріч із самим собою – своєю душею, внутрішнім «Я», вихід до ціннісних інстанцій формування особистості та її менталітету; провідний фактор смислової гармонізації, поєднання образу світу з моральними законами.

В сучасному українському релігієзнавстві піднімаються питання, пов'язані з ціннісною значущістю моральних цінностей для людини та в цілому для суспільства (О. Бучма, В. Гранцев, А. Колодний, Г. Кулагін, Л. Филипович та ін.).

Метою нашої роботи є аналіз функціонування християнських цінностей на рівні особистості. Християнські цінності як складова частина релігійної системи наділені низкою суттєвих функцій, які реалізуються в комплексі на різних рівнях життєдіяльності людини. На кожному з рівнів функціонування релігійних цінностей існують специфічні особливості й закономірності. Зміна функцій релігійних цінностей пов'язана з історичними змінами у сфері їхнього функціонування.

Функції християнських цінностей у рамках загальної релігійної системи: легітимізуюча, світоглядна, регулятивна, інтегративна та сенсоформуєча.

Функції християнських цінностей структуровані в цілісну систему, котра має історичний характер, конфесійну ознаку і широку соціальну спрямованість, що реалізується у діяльності релігійних інститутів, організацій на різних рівнях життєдіяльності людини – духовному, особистісному, соціальному. Формування духовного світу особистості – це велике і складне питання, що потребує комплексного і багаторівневого розв'язання. Сьогодні в Україні по-різному тлумачиться поняття духовності, розроблено різні підходи до її формування, які часто протирічать і заперечують один одного. Бажання допомоги дитині спонукає шукати спільні точки дотику між різними формами суспільної свідомості вести діалог, звертатися до витоків духовності, що лежать у багатстві людської історії, культури, науки, філософії, релігії.

Починаючи з перших релігійних книг – «Нового заповіту», «Біблії», відбувалося становлення основоположних християнських цінностей – загальних чеснот: розсудливість, поміркованість, справедливість, стійкість (чесність, правдивість, вірність слову) теологічних чеснот: віра, надія, любов (милосердя). Сталими моральними взірцями, канонами є також десять християнських заповідей.

Християнство, його основоположні цінності стали джерелом і основою для синтезу в Європі моральних ідей античності – істини, добра і краси – з «християнськими постулатами активного ставлення людини до світу, універсальності, не пов'язаної з будь-якими політичними і етнічними рамками, зверненням до особистості як до носія історичної відповідальності. Від середньовіччя саме християнство формувало культурну традицію та забезпечувало культурну єдність спочатку Західної Європи і поступово світу в цілому. Християнські культурні цінності стали основою розвитку всієї культури, особливо музики, живопису, літератури. Вони інтегрувалися з іншими спорідненими смислами, наприклад, моральними цінностями певного народу, моральними звичаями і традиціями, вибудували ціннісний світ сім'ї, стосунків дітей, батьків.

Християнські цінності відіграють велике значення в житті віруючого: дають розуміння місця й значення життя людини, підпорядковують його поведінку релігійним вимогам, посилюють інтенсивність емоційного

життя. В межах особистісного функціонування релігійних цінностей авторкою виділені три рівні сформованості системи християнських цінностей: поверхневий, рівень особистого сприйняття і глибинний. Християнські цінності суттєво впливають на духовний баланс особистості і являються засобом досягнення соціально-психологічної стабільності, що вказує на їх значний психотерапевтичний потенціал.

Релігійні цінності впливають на соціальну структуру, динаміку і мотивацію соціальної поведінки людей, вони змістовно наповнюють соціальну динаміку і визначають її напрямки. Вплив релігійних цінностей на соціальні процеси простежується по трьох основних напрямках: релігійні цінності як інтегруюча основа суспільства, як фактор соціальної динаміки і як засіб створення конфліктних ситуацій.

Релігійні цінності засвідчують тісне переплетення релігії й культури, їх взаємного впливу. В дисертації досліджено вплив християнських цінностей на процеси творення, функціонування і спадкоємності культурних цінностей. Вивчаючи характер взаємодії релігії й політики, авторка зазначає, що він лише частково детермінований ціннісними відносинами. У сучасному суспільстві розбіжності у структурі релігійних і політичних цінностей зумовлюють незначний вплив християнських цінностей на державну політику. Релігійні цінності й установки здатні сприяти розвитку чи занепаду економічної системи, але при цьому їх дія повинна підкріплюватися іншими факторами, так як самі по собі вони не є ні достатніми, ні необхідними.

У сучасному суспільстві релігійні цінності справляють обмежений вплив на політичну й економічну структуру, тоді як значно більшою є їх роль у культурному й духовному житті сучасного соціуму. В історії України християнство через систему цінностей сприяло національній ідентифікації, вихованню національного характеру, формуванню самобутньої духовної культури. Системі християнських цінностей українців притаманні специфічні риси, зокрема характер чуттєво-емоційного відношення до життя.

Таким чином, в українському суспільстві християнські ціннісні системи у їх конфесійних проявах змінюються під впливом сучасних тенденцій соціального розвитку, що відповідає історичним закономірностям видозміни релігійних ціннісних систем у бік зростання їх суб'єктивності. При цьому змінюється значення, структура і форми функціонування християнських цінностей.

Шпоть В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облєс І. І.

ПРОВІДНА МІСІЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ СЛУЖІННЯ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНУ

Війна, що триває в Україні вже більше 600 днів, торкнулася всіх сфер життя суспільства. Сьогодні кожен громадянин нашої країни, кожен соціальний інститут допомагають Збройним Силам України протистояти російським загарбникам. Церкви багатоконфесійного суспільства мають своє особливе завдання у цей важкий час – не тільки матеріально-гуманітарна допомога, а, насамперед, духовно-психологічна підтримка українських громадян. Відповідно, одним з найважливіших і найскладніших напрямів служіння є капеланська служба.

Воєнна агресія росії 2014 року спонукала священників українських конфесій до служби капеланами на передовій, тоді ж вийшов перший офіційний документ на державному рівні щодо служіння військового духовенства в Збройних силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі, у якому затвердилися положення про капеланську службу. Але штатні посади капеланів з'явилися тільки у 2016 році, а Закон України «Про Службу військового капеланства» підписали лише у листопаді 2021 року! Проте, й до підписання Закону, багато священнослужителів жертвовно присвячували своє життя допомозі народу й армії, бо дійсно обрали шлях служіння Господу та людям.

На сьогодні у Збройних Силах передбачено 738 посад військового капелана, ними можуть бути громадяни України з богословською освітою, священнослужителі однієї з конфесій чи релігії, які зареєстровані в Україні. Стати військовим капеланом можна лише добровільно, і на жовтень 2023 року мандати військового капелана вже отримали 244 священнослужителя.

Місія, яку вони обрали, дуже складна й відповідальна та включає душпастирство над військовими, їх сім'ями, цивільними особам, що працюють для військових, допомогу пораненим, а також підтримку родин загиблих на війні Героїв. Крім душпастирської опіки ввіреного капелану підрозділу, ним організуються та проводяться молитви, богослужіння, благословення, поминальні заходи та релігійні обряди, пов'язані із задоволенням потреб військовослужбовців, тощо.

Одним із важливих напрямів діяльності капелана є релігійно-просвітницька робота – підтримка у військовослужбовців бойового духу, духу патріотизму, братерства та взаємоповаги на основі потенціалу релігійної та культурної спадщини нашого народу. Військовий капелан близько спілкується із солдатами, може дати пораду, підтримати психологічно, втішити, сповідати.

Саме зберегти людяність і цілісність особистості – найскладніше завдання на передовій. Донести до кожного військового віру у власні сили, власний духовний потенціал та Божий захист, коли навкруги відбувається Пекло – мета кожного військового капелана. При цьому священнослужителю потрібно підтримувати власне психосоматичне здоров'я, не піддатися ненависті, що може спонукати протидіяти ворогам не тільки беззбройними шляхами, адже він розділяє участь солдат і всі складнощі військової служби.

Важливим завданням військового капелану є надання командуванню фахової інформації про вплив духовно-релігійних чинників на виконання військових завдань, а також пропозицій і консультацій стосовно організації заходів задоволення духовно-релігійних потреб особового складу та інформування командування щодо релігійної обстановки у підрозділі.

Не останнім напрямом діяльності військового капелана, за яку він несе відповідальність, є соціально-доброчинна діяльність – турбота про соціальні потреби військовослужбовців; налагодження партнерських відносин із волонтерами, представниками громадських організацій з метою надання всебічної підтримки, забезпечення турботливого ставлення до військовослужбовців, працівників та членів їх сімей.

Отже, військовий капелан повинен бути справжнім професіоналом, добре підготовленим фахівцем, оскільки його діяльність включає: душпастирську опіку, релігійно-просвітницьку роботу, консультування командування з релігійних питань, соціально-доброчинну діяльність, тощо. І від якості виконання кожного з напрямів роботи напряму залежить Перемога нашої країни.

Штангей С. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.практ.теол. Капустін І. С.

ОСОБЛИВОСТІ ХРИСТІАНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Російсько-українська війна спричинила актуальність розгляду феномену християнського націоналізму та проблеми його визначення. Один той самий термін може як позитивну, так і негативну конотацію. Релігія завжди відіграла важливу роль у державоутворенні та самовизначенні нації, а націоналізм окреслював світогляд нації та визначав норми її соціальної поведінки. Правильне розуміння ситуації допоможе Церкві запобігти появі та розповсюдженню радикальних ідей, що не сумісні з принципами Божого Царства.

Християнський націоналізм – це синкретичний релігійний рух, який поєднує біблійні образи Христового царства з мирськими ідеалами громадянства. Християнський націоналізм прагне об'єднати християнські стандарти з ідеалами націоналізму. Він базується на вірі в те, що Бог дав унікальний привілей і відповідальність конкретній країні представляти Христа. З огляду на історично-політичний контекст подій, що відбуваються від початку вторгнення Росії на територію України, «український християнський націоналізм» визначаємо як патріотичний рух, що характеризується підтримкою християн боротьби за незалежність та любов'ю до своєї країни.

Визначимо особливості християнського націоналізму в Україні.

1. Відповіді християн українською в соціальних мережах при зверненні російською мовою та перехід на українську мову під час проведення Богослужінь;
2. Відмови переглядати проповіді російських проповідників;
3. Звертання українських політиків до релігійних символів та наративів;
4. Використання біблійних алюзій. Війна з Росією розглядається деякими християнами як битва Давіда з Голіафом;
5. Збільшення кількості військових капеланів і перегляд питання «Християнин та зброя»;
6. Церковний розкол Православної церкви на основі своїх політичних альянсів. Перехід церковних громад із юрисдикції Української Православної Церкви (Московського Патріархату) до Православної Церкви України;
7. Розгляд Верховною Радою України законопроект «Про заборону Московського патріархату на території України»;
8. Православна церква називається на честь своєї країни (Українська Православна Церква), що свідчить про злиття культури та нації;
9. Більшість українців вважають себе православними, а країну називають «православною»;
10. Використання церквами символів єднання: український прапор під час молитов та проведення служінь.

Християнський націоналізм, як і будь-яке соціальне явище, може бути крайнім та поміркованим. Крайній націоналізм має такі яскраві прояви. По-перше, християни час від часу поширюють в соціальних мережах зображення свічки та звернення до росіян: «Наші свічки горять за ваш упокій». По-друге, проповіді пастора Львівської церкви Михайла Риба, де він говорить, що Україна – обраний Богом народ для покарання Росії.

Представники поміркованого націоналізму беруть активну участь у суспільно-політичному житті країни, захищаючи інтереси нації та працюючи на її благо. Вони уникають застосування насильницьких дій та розпалювання ворожнечі у церкві вному середовищі.

Отже, наразі в Україні ми бачимо розгортання «християнського націоналізму». Християнам України, треба мати мудрість Божу та розсудливість, щоб не перетнути цю тонку межу між патріотизмом та ворожнечею.

Щербина Ю. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХРИСТІАНСЬКИХ ОБЩИН

Волонтерська діяльність християнських общин в період війни набула великого значення, як складова частина роботи, що сприяє допомозі як військовим, так і цивільному населенню.

На сьогодні роль волонтерства визнана на державному рівні, що знаходить підтвердження в окремих законодавчих документах, зокрема у законах України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», в яких добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна.

Багато дослідників наголошують на цінності волонтерів у наданні соціальних послуг. Наприклад, англійські дослідники А. Періш, Д. Хіс та М. Хассан вважають, що волонтери цінні для організацій, які надають соціальні послуги різним верствам населення.

Під час війни християнство включилося в волонтерську діяльність та основними засадами надання таких послуг є: сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі по-

долати за допомогою наявних засобів і можливостей (внутрішньо переміщені особи під час війни); попередження виникнення складних життєвих обставин; створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем, що виникають; підтримка капеланами військових на місці бойових дій та ін.

Волонтери християнських общин можуть доповнювати надання тих послуг, які вже надаються владою; можуть взяти на себе частину навантаження соціальних працівників, щоб останні могли зосередитися на їх статутних обов'язках та наданні допомоги під час кризових ситуацій; можуть додати цінності профілактичним послугам; мають гнучкий розклад та можуть часто працювати у різний час; користувачі послуг цінують той факт, що волонтери не отримують зарплати, але мають іншу мотивацію, яка не стосується грошей.

Користувачі послуг не завжди сприймають волонтерів у тому ж контексті, що і постійних працівників щодо влади і контролю над своїм життям; волонтери налагоджують зв'язки із громадою, в якій надаються соціальні послуги.

Християнські волонтери є носіями свіжих та креативних ідей, знань та досвіду в сфері надання допомоги, так як вони виховані на Святому Письмі.

Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування.

Матеріальна допомога надається особам, які знаходяться у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії та особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

До основних соціальних послуг, що надаються при здійсненні соціальної роботи сім'ям, дітям та молоді, належать соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід, консультування.

Мотиви, що сприяють розповсюдженню волонтерства серед християнства: бажання допомогти іншим; відчуття себе корисним; отримати новий досвід і навички; дотримуватись заповідей Бога про допомогу ближнім застосувати свої знання на практиці; релігійні переконання.

Функції волонтерства спрямовані як на людей, що потребують допомоги, так і на самого волонтера. До їх переліку ми відносимо наступні функції: соціалізації; самопізнання; формування соціального капіталу; пізнавальну та функцію професіоналізації.

Отже, завдяки волонтерству збагачується професійний досвід, набуваються навички, розширюється діапазон знань, розвивається креативно-творча діяльність. Тому це важливий засіб виховання та соціалізації особистості, соціальної взаємодії, саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації.

Ярмохін А. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Облес І. І.

СВОБОДА ЛЮДИНИ У СВІТЛІ ХРИСТІЯНСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

На сьогодні гострим невіршеним питанням загальнолюдського існування залишається свобода індивіда та його право на вільне життя. У світлі повномасштабної війни в Україні, яку дослідницька організація International Crisis Group поставила на перше місце серед десяти конфліктів, за якими варто стежити у 2023 році, проблема захисту власних прав і свобод громадян може розглядатися виключно через призму діяльності всіх, без винятку, соціальних інститутів.

Оскільки релігія (церква) є дієвим і повноправним інститутом громадянського суспільства в Україні, її внесок в організацію життєдіяльності громадян, допомога у стабілізації духовного стану індивідів, видається на сьогодні максимально суттєвими.

Гуманістичний підхід в антропології стверджує, що сутність людини полягає у її універсальності, а принцип гуманістичного універсалізму вимагає поєднання раціонального з ірраціональним. Усі ми, за свідченням апостола Павла, «покликані до свободи» (Гал. 5,13), вона є онтологічною частиною людської істоти. Якщо людина створена за образом Божим, а Господь – ество вільне, то і людина, як образ Божий, природно вільна і має власну волю. Заклик до свободи звучить не лише у християнському світі, а має загальнолюдський рух. На жаль, навіть у XXI ст. пошук шляхів свободи особистості, звільнення її від будь-яких видів зовнішнього чи внутрішнього насилля, не став результативним.

Закладена у людську природу, свобода є не лише даністю, але і заданістю, крім того, у силу різних світоглядних установок, може по-різному відчуватися, інтерпретуватися та досягатися. Так, окрім свободи в Ісусі Христі, виділяють свободу «натуральну», яка ніби йде знизу, з глибини людської природи, пов'язана зі спробою природним для людини способом, без звернення до Церкви, реалізувати заклик до свободи, що інтуїтивно відчувається в силу своєї онтологічності. Та по суті своїй ці свободи мають один корінь. Крім того, надання свободі більш мирського характеру, як бачимо, не допомогло Європі запобігти соціальним і моральним катаклізмам.

Принцип детермінізму, відповідно до якого людина має свободу волі і верховна причина її дії – вона сама, породив ставлення до свободи як особистого права кожного. Але така свобода привела до свавілля, вседозволеності та компромісу між Я і зовнішнім світом. Розширення тлумачення свободи як права особистості поступати із власної волі та, в першу чергу, як можливість користуватися невід'ємними правами людини, обмежуючись лише аналогічною свободою інших людей, стало візитівкою демократичних країн, з доповненням розуміння свободи як політичної рівності усіх людей.

Сучасному нецерковному світогляду здається, що християнство обмежує свободу особистості, сприяє розвитку у людини рабської психології: нав'язлива проповідь, нав'язані стосунки і повчання, підпорядкування церковної ієрархії, тощо. Все це призводить до вимушеного підпорядкування – несвободи. Такий погляд розуміння «натуральної» свободи притаманний людині, не знайомій з дією божественної благодаті. Насправді, у церкві ми не втрачаємо нашої свободи, а ще глибше і повніше переживаємо її.

Крім того, основним парадоксом людської свободи є те, що, народжуючись, ми приймаємо її не добровільно, не за власним бажанням, відповідно, для деяких вона стає тягарем. Свобода покладає на людину всю повноту відповідальності, яку та, як показує сьогоднішня, не усвідомлює у повній мірі та правильно не використовує. Тому для принесення доброго плоду свобода має бути позбавлена самостійності, принесена в добровільну жертву, в покірливість Богові, від Якого була отримана. Добровільне пожертвування свободою безпосередньо пов'язане зі ще одним центральним християнським поняттям – любов'ю. Саме завдяки наявності свободи людина може любити. А любов – остання надія на спасіння людяності всередині нас і, як наслідок, спасіння всього людства.

Як бачимо, свобода людини у християнській антропології не розглядає індивіда як незалежну ні від кого одиницю. Особистість є частиною соціального середовища, яке багато в чому обумовлює людську поведінку, але більшою мірою це стосується зв'язку з Богом, що не усіма усвідомлюється і відчувається, але це лише суб'єктивна сторона, об'єктивно ж Бог не залишив світ без Свого піклування та Своєї любові. Розуміння цього – заперука припинення війн і праця людства у напрямку загального розвитку та процвітання.

ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Агапов Д. О.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗКУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Нормативні документи, що визначають стратегічні напрями сучасної освіти наголошують на вихованні молоді в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності, на всебічному розвитку особистості, на створенні умов для оптимальної життєдіяльності учасників освітнього процесу, на забезпеченні повноцінного фізичного розвитку студентів.

Принципи впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійну підготовку майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту ґрунтуються на оздоровчій спрямованості освітнього процесу. Адже майбутні вчителі фізичної культури в процесі педагогічної діяльності мають забезпечити інтелектуальний, фізичний, моральний, естетичний, емоційно-вольовий розвиток особистості учня, повинні бути здатні здійснювати пропедевтичну роботу в напрямку здоров'язбереження.

У студентів потрібно сформувати готовність власним прикладом демонструвати учням, як дотримуватися правил здорового і безпечного способу життя, його здатності мобілізувати сукупність знань, умінь і навичок, потрібних для здійснення здоров'язберігальної діяльності – тільки в такому разі є можливість ефективно розвивати в учнів бажання й мотивацію дбайливого ставлення до власного здоров'я.

Здоров'язбережувальні технології визначають як реалізацію сукупності педагогічно доцільних форм, методів і засобів організації й управління навчально-виховним процесом у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи з метою забезпечення ефективності здоров'язбереження студентської молоді. Причому реалізація технологій спрямована на розвиток та вдосконалення фізичних, духовних, психічних і соціальних чинників здоров'я молоді, на формування культури здоров'я нинішнього студента – майбутнього вчителя початкових класів, що повинен стати втіленням еталонів здоров'язбереження, гідним прикладом для наслідування молодшими школярами. Основними компонентами здоров'язбережувальних технологій є аксіологічний, гносеологічний, емоційно-вольовий і фізкультурно-оздоровчий [1].

Отже, потреби часу визначають актуальність проблеми формування здорового способу життя через освіту, активне залучення й застосування здоров'язбережувальних технологій у системі професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної культури і спорту.

Список використаних джерел

1. Карапузова Н. Д. Здоров'язбережувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2015. № 1. С. 39–45.

Ашихміна М. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА З УЧНЯМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Діти з розладами спектру аутизму є найменш захищеною категорією населення в Україні й потребують особливої уваги з боку держави, вчених, лікарів, психологів, педагогів, реабілітологів. Для розвитку учнів з розладами аутистичного спектру потрібні спеціальні умови для входження їх у суспільство, тому актуальною є проблема пошуку оптимальних шляхів і методів роботи корекційного педагога з такими дітьми.

Як зазначає Т. Гладун, аутизм, насамперед, не є психічним захворюванням, це – порушення розвитку. При правильній корекції, діти, у яких діагностовано аутизм, можуть успішно розвиватися, адаптуватися в суспільстві, приносити соціальну користь. Але все це вимагає своєчасної психолого-педагогічної корекції, точних знань і розуміння того, що потрібно робити. Всесвітня практика допомоги дітям зі спектром аутизму засвідчила, що лікування таких дітей, не враховуючи складні випадки, – це корекція, навчання й розвиток соціальності [1].

Аутизм або розлади аутистичного спектру – це гетерогенна група порушень розвитку нервової системи, які мають різноманітну етіологію, але характеризуються загальними симптомами, пов'язаними з порушеннями соціальної взаємодії, спілкування і поведінки (зокрема, стереотипність і обмеженість дій або інтересів) [2].

Корекційному педагогу в процесі професійної діяльності необхідно враховувати специфіку порушення соціальної взаємодії в учнів з аутистичним спектром, яке проявляється, зокрема, в тому, що вони намагаються уникнути зорового контакту, рідко наближаються до інших людей, зокрема однокласників, практично не виявляють емоцій. Порівняно зі здоровими однолітками, у дітей з розладами аутистичного спектру відсутня потреба в організації спільної ігрової діяльності та інтерес до нового. Це, напевно, пов'язано з високою вразливістю психіки таких учнів і неможливістю встановлення й розширення емоційних контактів, наприклад, з однокласниками. Саме тому такими важливими є своєчасна діагностика захворювання та спеціальні реабілітаційні заходи, що сприятимуть наближенню цих дітей до повноцінного життя.

Індивідуальний підхід до навчання дитини з порушеннями аутистичного спектра ґрунтується на принципі стимуляції та підтримки розвитку сторін психіки, що підлягають збереженню, і переважаючих інтересів.

Отже, специфіка діяльності корекційного педагога з дітьми, які мають розлади аутистичного спектру, полягає в тому, щоб активізувати бажання дитини спілкуватися, розширювати її словниковий запас, допомогти сформувати алгоритм правильної поведінки.

Список використаних джерел

1. Гладун Т. О. Розвиток соціальності дітей з розладами аутичного спектру: соціально-педагогічний дискурс проблеми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 8 (52). С. 294–300.
2. Дитячий аутизм: лікування іпотерапією. URL: <https://hippotherapy.in.ua/treatment-of-infantile-autism> (дата звернення: 21.10.2023).

Байрамов Р. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ДО МЕДІАОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах інформаційних викликів підготовка майбутніх журналістів спрямована, передусім, на розвиток медіаграмотності, розвитку аналітичного, критичного та творчого мислення. Потужний розвиток інформаційного простору в сучасних умовах і зростання впливу різноманітних мас-медіа на долі країн зумовлюють особливо прискіпливе ставлення до професії журналіста, зумовлює необхідність пошуку нових форм і методів підготовки майбутніх журналістів, а також підготовки їх до медіаосвітньої діяльності.

Ефективність роботи сучасних медіа багато в чому залежить від медіаграмотності журналістів. Медіаграмотність передбачає постійну перевірку, аналіз та критичну оцінку одержаної інформації, яку слід здобувати в різноманітних джерелах, навіть діаметрально протилежних за ідеологічною спрямованістю. Головне – вміти критично ставитися до отриманої інформації та сприймати її, аналізуючи й адекватно оцінюючи.

Загалом, медіаграмотність формується засобами медіатехнологій, які розширюють можливості освітнього процесу та сприяють збагаченню знань, розширенню системи ціннісних орієнтацій та розвитку критичного мислення особистості сучасного студента.

Як зазначає К. Левківський, професійна підготовка майбутніх журналістів – інструмент забезпечення фундаментальних прав і свобод людини, підвищення темпів соціально-економічного й науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, утвердження культури. Вона визначає основні соціальні запити, цілі й завдання щодо забезпечення розвитку цієї сфери суспільного буття, гарантує їх запровадження шляхом реалізації погоджених дій держави й суспільства [1].

Отже, необхідними наразі є оновлення методики викладання професійно-орієнтованих та інших дисциплін, спрямування її на підготовку фахівців нового типу – користувачів новітніх інформаційних технологій. Розвиток громадянського суспільства, реалізація нових ідей, формування й удосконалення системи ціннісних орієнтацій значною мірою залежать від громадянської активності кожної людини та її перетворювальної діяльності, результативність якої зумовлюється не лише наявністю суспільних вимог до якості виконання роботи, але і громадянської позиції особистості.

Список використаних джерел

1. Левківський К. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості. *Вища школа*. 2010. № 1. С. 5–14.

Вавілова Т. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Інноваційна освітня діяльність, яка зорієнтована на відмову від відомих штампів, стереотипів у навчанні, вихованні та розвитку особистості учня, виходить за межі діючих нормативів, створює нові педагогічні технології, пропонує нові підходи до особистісно-творчої, індивідуально-спрямованої діяльності вчителя. основою оновлення є інноваційна педагогічна діяльність, що зумовлює не лише виникнення закладів нового типу. тобто структурні зміни, а й зміни концептуальних засад. Це означає, що цільові, змістові та процесуальні характеристики інноваційної освітньої системи моделюються на основі пріоритетних, насамперед гуманістично орієнтованих, педагогічних ідей і технологій і спрямовані на актуалізацію освітніх потреб особистості. У світлі цього набуває актуальності проблема управління процесом впровадження педагогічних інновацій у практику освітніх закладів.

Для ефективного управління нововведеннями, насамперед необхідно сформувати банк інновацій (банк педагогічних ідей). В сучасний період розвитку закладу освіти велику увагу стали приділяти інноваційним формам роботи. Інноваційні пошуки ідуть по різним напрямкам: формування нового змісту освіти; розробка, реалізація і впровадження нових педагогічних технологій, методик, систем розвитку дітей, підлітків та студентів закладів вищої освіти; створення нових учбових закладів (гімназія, ліцей, закладів дошкільної освіти нового типу тощо).

Інноваційним потенціалом закладу освіти є його здатність створювати, сприймати, реалізовувати нововведення, а також своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного. Інноваційний потенціал педагогічного колективу оцінюється за чіткими критеріями.

На жаль, є чимало матеріально-технічних, фінансових, соціальних труднощів, які стримують інноваційні напрями нашого учителювання, заважають оволодіти в необхідній мірі сучасною духовною культурою, необхідною для творчості. Існує явне протиріччя між можливостями й реальним станом педагогічного співтовариства в освоєнні й оцінці нового.

Формування готовності педагогів до інноваційної діяльності буде ефективним за умов послідовної, систематичної теоретико-педагогічної підготовки вчителів до роботи в інноваційному режимі; врахування в індивідуальному підході до педагогів та вивчення їх професійних здібностей та цінностей; постійного самоаналізу педагогами свого рівня інноваційної компетентності та іміджу в закладі освіти.

Для залучення педагогів до творчо-пошукової та інноваційної діяльності необхідно визначитись із провідними мотивами цієї діяльності. Основними є такі: зовнішні стимули, пов'язані із матеріальним винагородженням; мотиви зовнішнього самоствердження (через оцінку оточуючих); власне професійні мотиви, які пов'язані із підвищенням компетентності, самооцінки, що являють собою певні умови комфортності педагога; мотиви особистісної самореалізації (передбачають можливість особистісного росту, самоактуалізації); креативні мотиви, пов'язані із потребами у творчості.

З-поміж засобів подолання опору педагогів змінам виділили такі: освіта і консультування педагогів; залучення педагогів до участі у розробці планів впровадження новацій; своєчасна допомога і підтримка; переговори та угоди спільної діяльності; кооптація (надання пріоритетної ролі тому, хто чинить опір); спонукання, переконання; власний приклад творчої діяльності.

Успіх формування інноваційної діяльності з педагогічними кадрами означають такі чинники, як цілеспрямований та обґрунтований вибір змісту на діагностичній та моніторинговій основі; визначення чіткої структури підвищення рівня педагогічної майстерності колективу; створення умов для розвитку творчого потенціалу кожного педагога; взаємозв'язок методичної роботи з самоосвітою, атестацією викладачів, курсовою перепідготовкою, накопичення досвіду про педагогічні новації.

Воронова О. В.

Класичний приватний університет
к.ю.н., доцент

Воронов І. В.

Класичний приватний університет
аспірант

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах освіта виступає як економічна галузь і представляє собою сукупність установ та організацій, які здійснюють освітню діяльність, їх основною метою є створення і реалізація освітніх послуг. Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується також на принципі міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти та потребує реформування. Робочою групою при Міністерстві освіти і науки України, до якої входило понад 100 фахівців з основних питань розвитку вищої освіти, була розроблена і представлена громадськості Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [1].

У Стратегії зазначено, що метою реформування є створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Це має забезпечити реальне входження національної системи вищої освіти в світовий освітній і науковий простір шляхом її інтернаціоналізації, досягнення належного рівня відкритості та прозорості та інституціонального вдосконалення.

Основними завданнями Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки є забезпечення конституційних прав громадян на якісну вищу освіту та рівного доступу до якісної вищої освіти, створення належного зв'язку між ринком праці та системою вищої освіти, а також інтеграцію вищої освіти України у світовий і європейський освітньо-науковий простір.

При реалізації стратегічних цілей у розвитку освіти планується запровадження механізму публічно-приватного партнерства у сфері вищої освіти. Слушною видається ідея створення науково-бізнесових, технологічних платформ на базі ЗВО та можливість створення наукових кафедр і лабораторій на виробничих підприємствах у рамках публічно-приватного партнерства ЗВО та бізнесу. Для ефективної інтеграції у європейський і світовий освітній простір потрібно розвивати мережу науково-дослідних лабораторій та центрів у партнерстві з бізнесом.

Реалізація Стратегії здійснюється трьома етапами, що передбачають:

– перший (2022–2024 роки) – запровадження фінансової автономії закладів вищої освіти, вдосконалення системи управління ними, завершення гармонізації структури вищої освіти України відповідно до зобов'язань країн – членів Європейського простору вищої освіти;

– другий (2025–2028 роки) – завершення модернізації мережі закладів вищої освіти, включаючи розбудову доступної інфраструктури закладів вищої освіти, та вдосконалення системи бюджетного фінансування вищої освіти, розширення діяльності із забезпечення освіти дорослих та інноваційної діяльності закладів вищої освіти;

– третій (2029–2032 роки) – розширення зв'язків освіти з наукою та бізнесом, інтеграцію до світового освітньо-наукового простору, створення підґрунтя для подальшого розвитку вищої освіти, розроблення у 2032 році Стратегії розвитку вищої освіти на наступний період, узгодженої із стратегіями соціально-економічного, науково-технічного та інноваційного розвитку України.

Очікуваним результатом реалізації Стратегії є створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки та суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

Гупало П. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Формування цифрової компетентності у майбутніх педагогів вищої школи є актуальним завданням у сучасному освітньому контексті. Цифрові технології змінюють важливу роль у навчальному процесі та житті сучасних студентів, тож важливо, щоб педагоги закладів вищої освіти були готові ці технології ефективно використовувати.

Цифрова компетентність – це здатність і готовність особистості використовувати цифрові технології для досягнення особистих, професійних та навчальних цілей. Вона включає в себе навички роботи з комп'ютерами, програмами, Інтернетом, а також здатність критично мислити, аналізувати інформацію та вирішувати завдання, використовуючи цифрові ресурси.

Цифрова компетентність є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх магістрів з освітніх, педагогічних наук з кількох причин:

1. Активне використання технологій у навчальному процесі : Педагоги повинні бути здатні використовувати цифрові інструменти та платформи для навчання, створення онлайн-курсів та взаємодії зі студентами.

2. Підтримка студентів у цифровому середовищі : Сучасні студенти вирішують у цифровому світі, і педагоги повинні бути здатні надавати їм підтримку та керівництво в цифровому середовищі.

3. Розвиток критичного мислення та інформаційної грамотності : Цифрова компетентність допоможе розвивати критичне мислення та здатність аналізувати та оцінювати інформацію, що є кількістю навичок для студентів.

4. Підвищення якості навчання і викладання : Використання цифрових технологій може покращити процес навчання та зробити його більш ефективним та інтерактивним.

Як бачимо, формування цифрової компетентності у майбутніх педагогів вищої школи є ключовим завданням, яке вимагає комплексного підходу та інвестицій у професійний розвиток викладачів. Це допоможе отримати якісну освіту, яка відповідає сучасним вимогам і підготувати студентів до успішного функціонування в цифровому суспільстві. Розвиток цифрової компетентності викладачів є важливою ланкою у посиленні якості вищої освіти та досягнення освітніх цілей.

Навчання та підтримка викладачів у розвитку цифрової компетентності також посилюють підвищення їхньої самооцінки та професійного росту. Це важливо для забезпечення якісного навчання та розвитку студентів у сучасних умовах.

Отже, формування цифрової компетентності у майбутніх педагогів вищої школи – це не лише вимога сучасності, але і ключ до успішного навчання та готовності студентів до життя в цифровому суспільстві. Це завдання, яке потребує системного підходу та інвестицій, але результати цього процесу суттєво вплинуть на майбутню вищу освіту.

Дерега І. Л.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СЕРЕД МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Розвиток здоров'язбережувальної культури серед майбутніх фахівців медичної освіти має велике значення в контексті забезпечення здоров'я і добробуту населення. Медичні фахівці відіграють ключову роль у наданні медичної допомоги та збереженні здоров'я громадян, тому їхні знання та підготовка в галузі здоров'я мають бути вищого рівня. Розглянемо важливість розвитку здоров'язбережувальної культури серед майбутніх фахівців медичної освіти та можливі підходи до досягнення цієї мети.

1. Здоров'язбережувальна культура як частина медичної підготовки: Включення навчання здоров'язбережувальної культури у навчальні програми для медичних студентів є першим і важливим кроком. Студенти повинні засвоювати навички здорового способу життя, включаючи правильне харчування, фізичну активність, управління стресом і профілактику захворювань.

2. Практичний досвід та стажування: Надання можливостей студентам для здобуття практичного досвіду у медичних установах, де вони можуть бачити на практиці важливість здоров'язбережувальних заходів. Це допоможе студентам розуміти практичні аспекти профілактики та лікування.

3. Педагогічний підхід: Використання педагогічних методів, які активно залучають студентів до процесу навчання з питань здоров'язбереження. Це може включати в себе дискусії, проектну роботу, рольові ігри, демонстрації і інтерактивні заняття.

4. Міждисциплінарний підхід: Співпраця між різними спеціальностями в медичному навчанні, щоб створити цілісний підхід до здоров'язбереження. Спільна робота між лікарями, медсестрами, фармацевтами та іншими медичними спеціалістами допоможе студентам отримувати різні погляди та знання.

5. Публічні ініціативи та інформаційна освіта: Залучення студентів до роботи над публічними ініціативами та проектами, спрямованими на підвищення здоров'язбережувальної культури в громаді. Додатково, проведення інформаційної освіти та громадських заходів щодо здоров'я може покращити свідомість студентів та мотивувати їх до активної участі у цих ініціативах.

6. Оцінка та звітність: Періодична оцінка знань та практичних навичок студентів у галузі здоров'язбереження і здорового способу життя, а також створення системи звітності про результати цієї роботи.

Таким чином, розвиток здоров'язбережувальної культури серед майбутніх фахівців медичної освіти є ключовим завданням у сучасному світі. Ця культура включає в себе знання та навички, необхідні для підтримання та покращення здоров'я пацієнтів та громади загалом. Навчання майбутніх медичних фахівців здоровому способу життя, профілактиці захворювань та психологічній стійкості є важливою частиною їхньої підготовки.

Підходи до розвитку здоров'язбережувальної культури включають в себе інтеграцію цих аспектів в навчальні програми, практичний досвід у медичних установах, педагогічні методи, які стимулюють активну участь студентів, міждисциплінарний підхід та публічні ініціативи. Оцінка та звітність про результати цих зусиль є важливою для створення системи постійного вдосконалення та контролю якості підготовки.

Розвиток здоров'язбережувальної культури в медичній освіті сприяє підготовці медичних фахівців, які не лише володіють професійними навичками, але й є активними прикладами здорового способу життя для своїх пацієнтів і спільноти. Це важливий крок у зміцненні системи охорони здоров'я та підвищенні рівня здоров'я населення.

Домбровський Р. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Поняття «імідж» (з французької) наразі є розповсюдженим і зустрічається майже у всіх мовних культурах світу; означає «образ», «уявлення», «зображення».

Дослівний переклад слова «image» на слов'янські мови, зокрема українську та російську, часто пов'язаний із візуальною стороною об'єкта, що виступає носієм іміджу і буквально трактується як його зовнішній вигляд, а також із внутрішнім наповненням, що створює певний образ-уявлення, і може розглядатися як його репутація.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» імідж – «рекламний, представницький образ когось-небудь (наприклад, громадського діяча), що створюється для населення» [1, с. 492].

Загалом, імідж – це уявлення про людину, що складається на основі її зовнішнього вигляду, звичок, манери говорити, менталітету, вчинків при цьому імідж являє собою найбільш ефективне подання повідомлення, яке в мозі обійти наявні в кожній людині різноманітні фільтри.

З усіх якостей людина повинна відбирати ті, які, будуть позитивно оцінені іншими. Імідж людини – це думка про неї в групі людей унаслідок сформованого в їхній психіці образу цієї людини, що виник унаслідок їхнього прямого контакту з цією людиною чи внаслідок отриманої про цю людину інформацію від інших людей; власне, імідж людини – це те, як її сприймають інші.

З позиції педагогіки, імідж – цілеспрямовано сформований, інтегральний образ, зумовлений відповідністю внутрішніх і зовнішніх якостей суб'єкта, призначений забезпечити гармонійний взаємовплив цього суб'єкта з навколишнім світом. Являючи собою систему взаємопов'язаних характеристик фахівця, імідж стає засобом вирішення особистих і професійних проблем.

Дослідниця В. Ісаченко визначає «імідж» через певну його прагматичність: це – «емоційно забарвлений психічний образ, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу, що легко трактується. Водночас йому притаманні значні регуляторні властивості, він відчутно впливає на пояснювальні механізми свідомості, поведінки і вибір іншої людини як учасника й споживача сфери освітніх послуг» [2, с. 47].

Професійний імідж можна розуміти як спробу переведення масової свідомості на автоматичні реакції. Кожним носієм професійного статусу відповідно до власної індивідуальності конструюється індивідуальний імідж; в ньому системно відображені індивідуально-особистісні характеристики, фізичні дані, соціально-професійні установки, самооцінка, зовнішній стиль, які дозволяють особливим чином репрезентувати вимоги професійного іміджу.

Він є образом професійної ролі, який конструюється суспільством, трансформується в процесі його якісних змін, сприймається викладачем, втілюється в індивідуальному іміджі в процесі взаємодії зі студентами, колегами, адміністрацією й суспільством, контролюється самим викладачем і громадськістю відповідно до соціально актуальних вимог професії.

Отже, наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дозволяє майбутньому фахівцеві проявити себе як професіонала, в той же час не нівелюючи його людську індивідуальність. Ступінь оволодіння професійною діяльністю зі створення іміджу зумовлює ступінь професіоналізації суб'єкта в сфері основної професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2004. 215 с.

Дунаев С. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

РЕАЛЬНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Відкрита освіта набула значного розвитку в результаті виникнення нагальної потреби забезпечення кожного якісною та доступною освітою. Головними характеристиками відкритої освіти є інформативність, доступність, гнучкість, модульність, економічність, інтернаціональність та координованість, що надає мож-

ливість кожній людині отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку чи національності за допомогою використання новітніх технологій навчання. Структурними компонентами відкритої освіти є відкрите навчання, відкриті освітні ресурси та представники відкритої освіти. В даному контексті відкрите навчання представляє собою сучасну освітню практику, яка поєднує в собі ознаки традиційної та дистанційної освіти, та реалізується завдяки використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Реалізація процесу відкритого навчання неможлива без відкритих освітніх ресурсів, які представлені у вигляді цифрованих матеріалів, доступ до яких здійснюється завдяки сучасним технологічним засобам.

Розвиток відкритої освіти здійснювався в чотири етапи: «система листування або кореспондентська освіта», «радіо та телевізійної освіти», «мультимедійні системи» та «системи навчання, побудовані на базі Інтернет ресурсів» або «Інтернет орієнтоване навчання». На кожному з них відбувалась реалізація певних завдань. Наприклад, «система листування» надавала можливості отримувати знання на відстані завдяки поштовим послугам і була організована на зразок заочної освіти. «Радіо та телевізійна освіта» виникає з появою радіо та телебачення, які роблять можливим процес навчання на відстані завдяки радіо та телевізійним курсам. Етап розвитку «мультимедійних систем» пов'язаний з появою Відкритого університету у Великій Британії і започатковує поняття відкритого навчання. Використання дистанційного навчання надає процесу отримання знань гнучкості, доступності та безперервності. Розуміння важливості знань вплинуло на розвиток разом з формальною освітою неформальної. Етап «системи навчання, побудовані на базі Інтернет ресурсів» або «Інтернет орієнтоване навчання» виникає завдяки процесам інформатизації, інтеграції та демократизації і характеризується не тільки стрімким розвитком ІКТ, а можливістю доступу до відкритих освітніх ресурсів. Виникає велика кількість міжнародних освітніх дистанційних програм, на базі відкритих та змішаного типу університетів, що відкриває ще більші можливості для навчання бажаним. За дотримання прав людини на освіту завжди виступала міжнародна організація ЮНЕСКО. Створена програма під назвою «Освітні стратегії» сприяла не тільки доступності навчання, розвитку елементів відкритої освіти, вдосконаленню якості навчання, а й успішному управлінню освітнім процесом. Велика увага приділяється важливості використання ІКТ в системі освіти. Діяльність Організації також направлена на консолідацію дій членів-країн щодо доступності відкритих освітніх ресурсів та вільного ліцензування освітніх матеріалів. Отже, в результаті спільних дій відбувається успішна реалізація освітніх стратегічних завдань.

Значний вплив на розвиток відкритої освіти має уряд країни. Створюючи необхідні умови у даному напрямку: стратегічні плани, фінансова підтримка, він сприяє розширенню доступності вищої освіти та вдосконаленню її якості.

Також встановлено, що змістовні засади розкривають обсяг знань, вмінь та навичок, необхідних для успішної реалізації процесу навчання. Регулюванням змістових засад відкритої освіти займаються ряд урядових та неурядових організацій та установ. Основними документами в системі вищої освіти, які регулюють зміст освіти є стратегічні та навчальні програми та плани. Реалізація нововведень в навчальний процес відбувається завдяки відповідним проектам. Останні в свою чергу використовують трансформаційні підходи до інноваційної розробки навчальних програм через поєднання організаційних, технічних та освітніх підходів та розкривають поняття віртуального дизайну дистанційного навчання з використанням ІКТ для створення потужних середовищ навчання і викладання. Успішна реалізація завдань проектів сприяє вдосконаленню робочої програми та відповідно процесу навчання, а разом з цим наступним питанням: підвищення досвіду навчання і відповідність очікуванням учнів; підвищення можливості працевлаштування випускників; забезпечення гнучкого, сприйнятливих навчального плану; розширення доступу до отримання освіти; якісне навчання; більш ефективно управління інформацією курсу.

Дяченко М. Д.

Класичний приватний університет
д.пед.н., професор

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Майбутнє держави, надійність і креативність її людського потенціалу значною мірою від професіоналізму та професійної відповідальності особистості кожного фахівця, особливо це стосується вчителів початкових класів, які закладають в молодших школярах міцний фундамент знань й основних умінь, розвивають пізнання, розкривають творчі можливості кожної дитини, надають можливість пізнати їй радість успіху у власних досягненнях, формують почуття громадянськості та патріотизму.

Відтак актуальним завданням професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта є забезпечення студентів: знаннями про основи професіоналізму та професійну відповідальність; знаннями про особливості і специфіку професіоналізму та професійної відповідальності учителя початкових класів; про основні компоненти педагогічного професіоналізму та критерії його визначення, про місце професійної відповідальності серед складників професійної відповідальності учителя початкових класів; уміннями безперервного саморозвитку та професійного самовдосконалення; прагненням до педагогічної майстерності в поєднанні з високим професійної відповідальності.

Формування відповідальності повинно відбуватися на всіх етапах становлення особистості під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників. Основними умовами формування відповідальності є формування мотиваційної основи відповідальності; розширення самостійності у різних сферах діяльності; індивідуальний підхід до кожного з суб'єктів освітнього процесу з урахуванням рівня сформованості відповідальності; раціональне використання різних видів діяльності включаючи теоретичну та практичну підготовку що здійснюються в освітньому процесі; підвищення виховних можливостей освітнього процесу; вдосконалення навчального процесу; формування навичок відповідальної поведінки; вдосконалення процесу самовиховання; оптимізація будови професійної діяльності [1].

Під готовністю вчителя початкових класів розуміють «якість особистості, що охоплює позитивне ставлення до професії, здібності, знання, уміння, навички, стійкі професійно важливі якості, як актуальне психічне становище, яке є наслідком педагогічної діяльності, як складне утворення, в центрі якого перебуває ставлення до педагогічної діяльності як до головного сенсу життя, відповідальне ставлення до цієї діяльності, здібності до самовіддачі в педагогічній діяльності, професійні якості, знання, вміння, навички» [2, с. 71].

У процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 013 «Журналістика» майбутнього вчителя початкових класів необхідно збагатити:

- знаннями психолого-педагогічної концепції навчання;
- методикою застосування здобутих знань та викладання навчальних предметів у процесі педагогічної діяльності;
- вміннями враховувати вікові й індивідуальні особливості кожного учня;
- навичками вирішення проблеми наступності в навчанні учнів;
- здатністю до творчого використання інноваційних освітніх технологій та методів у навчанні учнів початкової школи;
- готовністю самостійно обирати, складати авторську програму навчання.

Таким чином, професійна відповідальність учителя початкових класів тісно пов'язана з поняттям педагогічного професіоналізму, що ґрунтується на принципі дитиноцентризму. Професійна відповідальність учителя стосується і глибокого знання методики викладання навчальних предметів, є передумовою формування в учнів наскрізних умінь і предметних та ключових компетентностей, розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Гамула І. А. Формування відповідальності в курсантів військових інститутів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 18 с.
2. Нестеренко Т. С. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 167. С. 69–74. URL: <https://cusu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/167/17> (дата звернення: 02.08.2023).

Єсаулов Д. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У сучасних умовах гостро постала проблема пошуку нових шляхів підготовки кваліфікованих фахівців з економіки, оскільки нерідко випускники економічних спеціальностей відчувають труднощі в адаптації до реальних умов праці; не всі з них володіють достатнім рівнем практичного використання економічних інструментів; деякі спеціалісти-економісти не орієнтуються в питаннях створення фірми, в засадах податкової системи та економічного аналізу, не вміють втілювати на практиці здобуті в університеті знання.

У процесі формування загальних і спеціальних компетенцій майбутнього економіста необхідність вдосконалення економічної освіти студентів має відбуватися за такими напрямками: необхідність застосування інноваційних педагогічних технологій; врахування поліфункціональних міжпредметних зв'язків; посилення ролі самостійної роботи в освітньому процесі; налагодження механізмів взаємодії освітян та представників ринку праці й роботодавців; наближення здобутих результатів наукових досліджень студентів і викладачів до практичного використання їх у реальних умовах [1].

Серед ефективних освітніх технологій можна назвати технологію математичної підготовки майбутніх економістів, основною ознакою якої є забезпечення реалізації в освітньому процесі поставлених цілей в галузі формування математичної основи професійної компетентності майбутніх економістів згідно з логікою вищої економічної освіти.

Математична підготовка студентів-економістів сприяє поглибленню фундаментальної підготовки професійної діяльності економіста й конкретизації процесу оволодіння її змістом.

Отже, для формування професійної компетентності майбутніх економістів необхідним є забезпечення умов для моделювання студентом-економістом індивідуальної траєкторії навчання, що передбачає: ознайомлення з програмою професійної підготовки, нормативною та варіативною частинами навчального плану, запропонованими моделями навчання (очна, комбінована, дистанційна), модульною технологією представлення навчального матеріалу дисциплін, диференціацією завдань за рівнями складності, можливістю свідомого вибору дисциплін, послідовності, синхронності й темпу виконання завдань тощо.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 1999. 148 с.

Єфімов Є. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.пед.н., професор Атаманчук Ю.

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна система загальної середньої освіти в Україні зазнала серйозних змін зв'язку з тим, що заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО) отримали нове державне замовлення, вони мають стати більш самостійними як в розробленні освітніх програм, виборі форм і методів організації освітнього процесу, так і

у витрачання фінансових коштів. У зв'язку з цим істотно змінюється роль керівника ЗЗСО, підвищується ступінь його свободи і водночас рівень відповідальності. Це простежується в сучасних нормативно-правових актах та концепції Нової української школи (НУШ) [1].

Упродовж останніх майже десяти років в Україні триває реформа адміністративно-територіального устрою та системи публічного управління, що спрямована на децентралізацію повноважень та ресурсів із метою закон [2]. У контексті реформи на добровільних засадах відбувається формування об'єднаних територіальних громад як базової ланки адміністративно-територіального устрою внаслідок укрупнення міських, селищних і сільських рад, наділення їх широкими повноваженнями та передачі до відповідних бюджетів значних дохідних джерел, що спрямовано на забезпечення їхньої спроможності до розвитку території.

Під час реформи децентралізації у 2015–2020 рр. шляхом добровільного об'єднання територіальних громад були сформовані нові територіальні громади, одним із головних завдань яких є вирішення питань якості освіти на довірених ним територіях.

У процес організації та зміст освітнього процесу ЗЗСО нині впроваджуються різноманітні інформаційно-цифрові інновації. Сучасні цифрові освітні ресурси є засобом навчання і постають інструментом підвищення його якості. Наприклад, цифрові технології володіють дидактичними властивостями, з-поміж яких:

- свобода пошуку інформації в глобальній інформаційній мережі Інтернет;
- персональність – наявність необмежених можливостей для індивідуалізації потреб і особливостей кожного учня, включаючи вибір способу подачі матеріалу, рівня складності, темпу роботи, кількості повторень, характеру навчальної допомоги, ігрового антуражу тощо;
- інтерактивність – здатність забезпечувати багатосуб'єктність у процесі навчальної взаємодії;
- мультимедійність (полімодальність) – здатність комплексно задіяти різні канали сприйняття (слуховий, зоровий, руховий) в освітньому процесі;
- гіпертекстовість – свобода переміщення по тексту, згортання/розгортання інформації, використання перехресних посилань тощо;
- субкультурність – відповідність звичного способу життя для цифрового покоління, завдяки чому учні занурюються в знайоме цифрове середовище.

Зміна ж засобів навчання, як і зміна у будь-якій ланці освітнього середовища, закономірно призводить до перебудови всієї цієї системи: істотно змінюється діяльність суб'єктів освітнього процесу, а також форми та методи навчання, зміст навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 01.10.2023).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад: Закон України від 16.04.2020 р. № 562-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#n8> (дата звернення: 01.10.2023).

Жданова-Неділько О. Г.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
д.пед.н., завідувач кафедри

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасних умовах інформаційного суспільства актуалізується проблема комунікації з огляду на зростання запитів на обмін інформацією, оскільки від рівня сформованості комунікативних умінь та комунікативної культури особистості залежить її успішність у формуванні міжособистісних та професійних стосунків, результативність освітньої діяльності тощо. Мовленнєва діяльність виступає відображенням мовної свідомості студентів, тому необхідно розвивати у них критичне ставлення до власного мовлення як складник комунікативної культури.

Комунікативна культура – соціально значущий показник рівня знань, здібностей, здатність і вміння здійснювати свої взаємини з людьми, сприймати, розуміти, засвоювати зміст думок, почуттів, намагання розв'язувати конкретні завдання фахової діяльності. Вона формується на основі певних умов здійснення професійної технології, вбирає в себе її особливості, базується на ній, є важливим складником, засобом діяльності (О. Берестенко [1, с. 19]).

Комунікативна культура майбутнього фахівця – це особлива якість особистості, її позиція, що проявляється в потребі взаємодіяти з іншими людьми, в креативності й індивідуальності, а також характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно та переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно й доброзичливо співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань (К. Галацин, А. Хом'як [2, с. 22]).

Комунікативна культура є структурно-функціональною єдністю комунікативних знань, якостей і вмінь людини, що мають для неї особистісний сенс, який сприяє досягненню життєвих цілей. Це – система сформованих у людини в міжособистісній взаємодії якостей, навичок і вмінь, що дає їй змогу (в межах комунікативних здібностей, вікового розвитку та соціального статусу) досягати успішної адаптації в соціальному середовищі, здійснювати ефективну комунікативну та професійну діяльність, забезпечувати психологічно комфортну взаємодію, взаєморозуміння.

Структурними компонентами комунікативної культури є знання норм літературної мови, фахової термінології, багатства загальнонавчальної лексики; розуміння усних і письмових текстів зі спеціальності (адекватне сприймання закладеного в них змісту); вміння створювати грамотно оформлені власні тексти; здатність

висловлювати одну й ту ж думку різними мовними способами, адекватно реагуючи на ситуації дійсності за допомогою мовленнєвих дій (речень, фраз, текстів); уміння слухати, чути, розуміти, коректно відповідати на запитання, аргументуючи свою позицію.

Мовленнєвими вміннями особистості, необхідними для ведення ефективного спілкування, є такі: грамотно та чітко формулювати свою думку; здійснювати основні мовленнєві функції (підтвердити, спростувати, висловити сумнів, схвалити, погодитися, запропонувати, дізнатися, запросити); говорити виразно (вибрати правильний тон розмови, правильну синтагмативність мовлення, поставити логічний наголос, знайти точну інтонацію); висловлюватися цілісно, логічно та зв'язно без опертя на письмовий текст тощо.

Отже, комунікативна культура здобувача вищої освіти, як і будь-якої людини, формується й розвивається в процесі набуття певного досвіду спілкування, що поєднує в собі ціннісні орієнтації, мовні та мовленнєві норми, інтереси й ідеали студента, його погляди та переконання, що орієнтує на формування культури спілкування в контексті його професійної культури.

Список використаних джерел

1. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування : навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. форм навчання всіх спец. гуманіт. профілю. Луганськ : вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 299 с.

2. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 132 с.

Жовніренко К. Ю.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У сучасних умовах особистісна спрямованість освітнього процесу з принципом студентоцентризму вимагає створення умов для актуалізації потенційних ресурсів студента, оновлення положень, програм підготовки майбутніх фахівців.

Професійне самовдосконалення майбутнього фахівця відбувається у двох взаємопов'язаних формах – самоосвіта і самовиховання. Основним змістом самоосвіти є вдосконалення наявних у студента знань, умінь і навичок з метою досягнення бажаного рівня професійної компетенції. Самовиховання – активна цілеспрямована діяльність студента із систематичного формування і розвитку в собі позитивних якостей та усунення негативних.

Дослідники наголошують на важливість наявності ідеалу для формування уявлення про найвищу досконалість, що визначає поведінку, характер діяльності особистості. До методів самовдосконалення відносять: самопостереження, самоаналіз, самодослідження як елементи самопізнання та самооцінку; самостимулювання (самозаохочення, самокритика); самопрограмування; самовплив (самоінструкція, самозаохочення, самоконтроль, самозвіт, самонавіювання, само наказ, само підпорядкування, самопримус). Так, наприклад, О. Антонова зауважує, що реалізація методів на практиці відбувається завдяки використанню певних прийомів: спрямованих на використання інтелекту (певні правила, особисті девізи, самонагадування); що ґрунтуються на почуттях (самохвалення, самозаохочення, самокритика, самопокарання); що використовують вольові зусилля (самообіцянка, самозабв'язання, намір, самопідбадьорювання, самозаборона). Результатом самовдосконалення є якісні зміни особистості, що мають прояв у здатності володіти своєю емоційно-вольовою сферою, підтримці гарного, бадьорого настрою, виконанні особистих правил [1].

Розглядаючи готовність особистості до самоосвіти як синтез внутрішніх умов, що гарантують принципове здійснення цього процесу, вчені виокремлюють чотири її важливі елементи: 1) цілісний емоційно-особистісний апарат (внутрішня потреба в самовдосконаленні, особистісні цінності, емоційно-вольовий механізм, загальні розумові здібності тощо); 2) система знань, умінь, навичок із самоосвіти, яку засвоює особистість (повнота і глибина сформованості наукових понять, взаємозв'язків між ними, уміння співвідносити наукові поняття з об'єктивною реальністю, розуміння відносності знань і необхідності уточнення їх шляхом систематичного пізнання тощо); 3) уміння та навички грамотно працювати з основними джерелами соціальної інформації, зокрема книгами, бібліографічними системами, автоматизованими інформаційно-пошуковими засобами, радіо, телебаченням, спеціалізованими лекторіями (уміння орієнтуватися у великих обсягах інформації, вибирати головне, фіксувати його тощо); 4) система організаційно-управлінських умінь і навичок (ставити й виконувати завдання самоосвіти, планувати свою роботу, вміло розподіляючи час на різноманітні обов'язки, створювати сприятливі умови для діяльності, здійснювати самоконтроль, самоаналіз результатів і характеру самодіяльності тощо) [2].

Отже, професійне самовдосконалення – свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є. Професійне самовдосконалення майбутнього вчителя шляхом розвитку його здібностей та обдарувань. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. 2014. Вип. 81. С. 8–13.

2. Професійне самовдосконалення майбутніх фахівців. URL: https://pidru4niki.com/70118/pedagogika/profesiynne_samovdoskonalennya_maybutnih_fahivtsiv (дата звернення: 08.10.2023).

Коркін Є. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – д.пед.н., професор Атаманчук Ю.

ПОНЯТІЙНИЙ ТЕЗАУРУС ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАКЛАДАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Процеси, що нині відбуваються в суспільстві та освіті, вимагають змін в організації та змісті методичної роботи в територіальних громадах (ТГ) у напрямі вдосконалення управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів дошкільної освіти (ЗДО). З огляду на це, методична робота в ТГ в окресленому напрямі реалізується за такими напрямками:

- організаційно-педагогічна діяльність – робота з керівниками ЗДО: управлінські поради, методичні оперативки, виробничі наради та індивідуальні консультації;
- власне методична діяльність – керівники ЗДО систематично проходять курси підвищення кваліфікації з різних напрямів, беруть участь у дошкільних, територіальних всеукраїнських семінарах;
- інформаційно-методична діяльність – інформування керівників ЗДО про основні напрями розвитку освіти, нові програми та технології, сучасну навчально-методичну літературу; вивчення передового досвіду управління ЗДО тощо;
- консультативно-методична діяльність – вивчення особистісних і професійних особливостей керівників ЗДО та педагогічних працівників, за результатами яких проводяться індивідуальні та групові консультації;
- використання інформаційно-комунікаційних ресурсів;
- експериментальна діяльність.

Принагідно зазначимо, що етимологічно слово «управління» походить від дієслова «управляти», яке означає:

- а) направляти хід, рух кого-небудь або чого-небудь (наприклад, керувати кораблем, автомобілем);
- б) керувати, спрямовувати діяльність, дії кого-небудь або чого-небудь (наприклад, управляти державою, загальноосвітнім навчальним закладом, управляти освітнім процесом) [1, с. 3].

Категорія розвитку є однією з провідних у сучасних наукових дослідженнях. Варто зазначити, що категорії – це найбільш емні та загальні поняття про сутність і властивості науки. Педагогічні категорії – основні педагогічні поняття, які виражають наукові узагальнення [2, с. 75]. До головних педагогічних категорій належать виховання, освіта, навчання [3].

Список використаних джерел

1. Громовий В. Менеджмент інновацій: Управління школою. *Директор школи*. 2002. № 37. С. 2–4.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш та ін.; за ред. Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. Київ : Плеяди, 2011. 100 с.
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Кушнір Б. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ ЯК ОЗНАКИ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СТОМАТОЛОГА

Комунікативна культура – система якостей, навичок і вмінь людини, сформованих в міжособистісній взаємодії, що дає їй можливість здійснювати ефективну комунікативну діяльність, забезпечувати взаємодію та взаєморозуміння.

У загальному розумінні культура, як зазначає С. Сисоєва, – це «індивідуальний результат опанування культурних цінностей суспільства; узагальнена ознака змістовного наповнення життєдіяльності суб'єкта, стилю та способу його життя; засіб творчої самореалізації» [2, с. 26]

Під комунікативною культурою особистості розуміють «усвідомлення нею характеру власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки вербального та невербального спілкування, своїх перцептивних умінь, здатність сприймати навколишніх без «систематизованих сліпих плям», своїх можливостей у розумінні норм та цінностей інших соціальних груп і культур, власних почуттів та станів у зв'язку з впливом факторів навколишнього середовища» [1, с. 284].

Комунікативна культура – це структурно-функціональна єдність комунікативних знань, якостей і вмінь людини, що мають для неї особистісний смисл, сприяючи досягненню життєвих цілей. Це – система сформованих в людини в міжособистісній взаємодії якостей, навичок і вмінь, що дає їй змогу (в межах комунікативних здібностей, вікового розвитку і соціального статусу) досягати успішної адаптації в соціальному середовищі, здійснювати ефективну комунікативну і предметну діяльність, забезпечувати психологічно комфортну взаємодію і досягати взаєморозуміння.

Визнання рівності всіх партнерів по діалогу й рівного права всіх на те, щоб їхні інтереси були враховані, пропозиції розглянуті при прийнятті рішень, – вихідна умова нормальних діалогічних стосунків. Вони повинні бути пронизані гуманізмом і демократизмом у глибокому сучасному розумінні цих принципів стосунків і діяльності; діалогічні стосунки виникають за умови партнерської взаємодії в діалозі всіх сторін і сприйняття партнера як бажаного й потрібного співрозмовника.

Діалог – завжди співтворчість, оскільки він є продуктом взаємодії співрозмовників, які вільно обмінюються думками, розвивають і доповнюють власне розуміння предмету розмови. Діалог, універсальний за

виражальними можливостями й різноманітний за формами, є необхідною умовою вербального спілкування. Дуже важливо пам'ятати, що діалог – це не просто мовленнєвий контакт, не тільки обмін думками двох людей, це – надзвичайно серйозний і відповідальний процес, оскільки соціально-психологічна сфера стосунків учасників діалогу передбачає визнання рівності їхніх прав.

Отже, проявом комунікативної культури майбутнього стоматолога є вміння вести діалог, який може бути конструктивним лише за умови побудови його на засадах гуманізму й демократії. Запорукою успішної діалогічної ситуації є толерантність, повага до партнерів по діалогу, визнання їх права на власне бачення проблеми. Діалог – неможливий без культури спілкування

Список використаних джерел

1. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін. Київ : Контекст, 2000. 336 с
2. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

Лисенко М. О.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ

Моделювання (від франц. modeler – ліпити, формувати) – метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю).

Важливо зрозуміти універсальність законів природи, всезагальність моделювання, тобто, не просто можливість, але й необхідність представлення будь-яких знань у вигляді моделей.

Модель є способом існування знань. Модель, в загальному розумінні (узагальнена модель), є створюваний з метою одержання і (або) збереження інформації специфічний об'єкт (у формі усвідомлюваного образу, опису знаковими засобами або матеріальною системою), який відбиває якості, характеристики та зв'язки об'єкта оригіналу будь-якої природи, суттєві для поставленого завдання. Модель – це штучна система, що відображає з певною точністю головні властивості об'єкта, який досліджується.

Моделювання педагогічних систем – найактуальніший напрямок розвитку педагогічної науки. Створення моделі – це найважливіший етап розвитку будь-якої теорії.

Модель – це не тільки формулювання знань, які вже існують у людини, але й невідомих фактів, котрі ще належить перетворити у знання. Тому одним з важливих завдань педагогічної науки є вивчення моделей, здобуття з їхньою допомогою інформації, тих потенційних знань, які в них закладено.

Підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти неможлива без використання моделювання ситуацій їх майбутньої професійної діяльності. На сучасному етапі реформування вищої освіти, пов'язаному із входженням до європейської освітньої спільноти, проблема впровадження моделювання ситуацій професійної діяльності у навчальний процес набуває все подальшої актуальності.

Моделювання ситуацій здійснюється за допомогою використання сюжетних, рольових, ділових, імітаційних ігор у навчальному процесі вищого навчального закладу. Саме залучення студентів в ігрову діяльність дозволяє сформуванню в них не тільки теоретичні знання та практичні вміння, але й сприяти формуванню в них професійно важливих якостей, необхідних для виконання майбутньої трудової діяльності. Ігри у навчальному процесі, – це по-суті змодельовані виробничі ситуації, які дозволяють студентів відчувати себе керівником або підлеглим, фахівцем, від правильного рішення якого залежить успіх розв'язання цієї ситуації.

У процесі проведення таких ігор, студентів надається можливість також проявити свої особисті якості (інтелектуальні, моральні, вольові, емоційні та ін.), тобто поле гри – це утворення виховного середовища, в якому засвоюються певні моральні норми, відбувається зміна позицій, переконань тощо. Тому, проведення таких ігор є необхідною умовою ефективного підготовки фахівця, формування його професійної компетентності та компетенцій, тобто міжкультурних та міжгалузевих знань, умінь та здібностей, які необхідні для адаптації та продуктивної діяльності в різних професійних спільнотах [1, с. 35].

Отже, проблема впровадження моделювання ситуацій професійної діяльності у навчальний процес набуває все подальшої актуальності.

Список використаних джерел

1. Деєв С. В. Моделювання ситуацій професійної діяльності майбутніх фахівців у процесі навчання у ВНЗ. *Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді «Родзинка-2008»* : матер. X Всеукр. студ. наук. конф., м. Черкаси 24–26 квітня 2008 р. Черкаси : вид-во ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2008. С. 34–36.

Магда О. С.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 134 «АВІАЦІЙНА ТА РАКЕТНО-КОСМІЧНА ТЕХНІКА»

У сучасних умовах світової глобалізації та військового стану в Україні особливо актуалізується проблема професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальності 134 «Авіаційна та ракетно-космічна техніка», метою якої є забезпечення підготовки конкурентноспроможних та висококваліфікованих фахівців, розвиток загальних і професійних компетентностей в галузі авіаційної та ракетно-космічної техніки, що направлені на успішне виконання професійних обов'язків у сфері технологій та виробництва авіаційних двигунів,

здобуття знань і вмінь в галузі виробництва в сучасних авіабудівних цехах, підготовка здобувачів освіти до подальшого навчання за обраною спеціальністю.

Учені зазначають, що якість підготовки має змістити акцент зі змістовного складника на технологічний, здатен озброїти майбутніх фахівців інструментарієм володіння майбутньою професією. Це зумовлено стрімким технологічним й інформаційним розвитком усіх сфер професійної діяльності, в яких комп'ютерні технології, нанотехнології переважають над механічними процесами [1, с. 73].

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 134 «Авіаційна та ракетно-космічна техніка» використовуються такі форми організації освітнього процесу: лекції, лабораторні та практичні роботи, практичні заняття, семінари, самостійна робота з методичним забезпеченням, виконання курсових робіт (проектів), практична підготовка. Заняття мають інтерактивний науково-пізнавальний характер, проводяться з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій та проектного навчання, аналітичні, числові та експериментальні методи дослідження задач предметної

Інтегральною компетентністю, що має бути сформована у випускника є здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі авіаційної та ракетно-космічної техніки або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів механічної інженерії і характеризується комплексністю і невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності та контролювати інших осіб у певних ситуаціях.

У процесі навчання, окрім формування загальних компетентностей у студентів, акцент робиться на спеціальній компетентності, зокрема на такі, як: здатність застосовувати типові методи для розв'язування професійних, технічних та практичних завдань в галузі авіа- та ракетобудування, ефективні методи математики, фізики, технічних наук, а також відповідне комп'ютерне програмне забезпечення; здатність використовувати теорії динаміки польоту та керування при проектуванні об'єктів авіаційної та ракетно-космічної техніки; здатність володіти основами проектування, експлуатації та технічного обслуговування об'єктів та систем; навички використання та комунікаційних технологій і спеціалізованого програмного забезпечення при навчанні та у професійній діяльності; здатність організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці; здатність використовувати положення гідравліки, аеро- та газодинаміки для опису взаємодії тіл з газовим і гідравлічним середовищем; здатність проектувати та здійснювати випробування елементів авіаційної та ракетно-космічної техніки, її обладнання, систем та підсистем; здатність розробляти і реалізовувати технологічні процеси виробництва елементів і об'єктів авіаційної та ракетно-космічної техніки; здатність враховувати економічні та управлінські аспекти виробництва елементів та об'єктів авіаційної та ракетно-космічної техніки у професійній діяльності тощо.

Отже, особливості професійної підготовки передбачають підготовку фахівців, здатних розв'язувати загальні, спеціалізовані та практичні завдання, пов'язані з розробкою та виробництвом авіаційної та ракетно-космічної техніки, її двигунів та енергетичних установок, конструкцій і систем тощо.

Список використаних джерел

1. Ничкало Н., Муранова Н., Пазюра Н. Методологія задачного підходу в підготовці авіаційних інженерів. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 2. С. 73–82.

Мальченко В. Г.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СТОМАТОЛОГА

Естетична культура – складне та багатогранне явище, що являє собою один із основних складників загальної культури соціуму й, одночасно, окремий аспект кожного складника. Вона проявляється на соціальному рівні (як естетична культура суспільства) і на індивідуальному (як естетична культура особистості), чим пояснюється різноманітність підходів до наукового тлумачення цього поняття.

Когнітивна сфера особистості пов'язана з пізнанням естетичного розмаїття світу і виражається в естетичному світогляді (знаннях), поглядах і переконаннях, смаках та ідеалах. Вона відображає раціонально-інтелектуальний (когнітивний) рівень естетичної культури. Емоційно-чуттєва сфера естетичної культури пов'язана зі здатністю емоційно переживати й відчувати красу навколишньої дійсності.

На думку С. Лісової [1, с. 61], коли створюється широке й багатогранне естетичне середовище, ідея інтегративного навчання сьогодні особливо близька, бо система виховної роботи, що склалася в закладах вищої освіти, й традиції ідуть з глибини століть. Тому однією з теоретично обґрунтованих і практично перевірених педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх фахівців вважаємо інтеграцію естетичних та фахових знань, умінь і навичок у спеціальних педагогічних умовах. Ми розглядаємо інтеграцію естетичних і професійно орієнтованих знань як принцип професійної підготовки майбутніх фахівців, що забезпечує усвідомлення предмета пізнання на основі художньо-естетичних законів

Для забезпечення ефективності формування та розвитку естетичної культури майбутнього дизайнера необхідним є забезпечення педагогічних умов:

1) створення естетичного освітнього середовища як певної сукупності обставин, що оточують студента, виступаючи потужним чинником його входження в естетичну культуру професії;

2) високий рівень естетичної культури науково-педагогічних працівників, при цьому викладач має володіти такими якостями, як: широка науково-естетична освіченість, система ціннісних орієнтацій в галузі естетики тієї спеціальності, яку здобуває студент, емоційна сприйнятливість до краси навколишнього світу, мистецтва, людських стосунків і педагогічної діяльності;

3) організація самостійної естетичної діяльності майбутнього фахівця над розробленням і реалізацією творчого проекту.

Отже, процес формування естетичної культури органічно пов'язаний із безпосереднім спілкуванням із естетичними цінностями, розвитком творчої уяви, здібностей до емоційного відгуку на естетичні предмети,

із формуванням навичок естетичних спостережень і формуванням у свідомості художніх уявлень, естетичних оцінок.

Список використаних джерел

1. Лісова С. В. Естетична культура особистості як складова підготовки майбутнього фахівця в системі професійної освіти. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 50. С. 60–63.

Матвєєв К. М.

Класичний приватний університет

ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Організація якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та тренерів з обраного ними виду спорту до подальшої ефективної професійної діяльності є одним із пріоритетних напрямів модернізації закладів вищої освіти в умовах їхньої автономії. На етапі професійної підготовки рівня «бакалавр» у майбутніх педагогів повинні бути сформовані компетентності, які дозволять їм досягати предметних результатів у навчанні фізичній культурі, успішно взаємодіяти з учнями в контексті спільного цілепокладання, приймати рішення щодо розв'язання мотиваційних, соціальних завдань у вихованні, вдало впливати на персоніфіковані досягнення окремого учня і команди (колективу спортсменів), сприяти особистісному розвитку і саморозвитку учнів у різних сферах діяльності (освіта, спорт, культура, мистецтво тощо).

Розширення автономії закладів вищої освіти України дозволяє створювати на місцях максимально сприятливі умови задля підвищення ефективності підготовки студентів – майбутніх учителів фізичної культури, апробувати і впроваджувати в освітній процес інноваційні технології по спеціальним дисциплінам, інтерактивні засоби і методи навчання, надає студентам багатоманітні можливості вибору варіативних способів діяльності, формування професійної позиції, удосконалення професійно значущих особистісних рис.

Метою презентованих тез є окреслити коло перспективних концептів сучасної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та тренерів з обраного ними виду спорту в умовах автономії закладів вищої освіти.

Концептуалізація як процес дозволяє створити концептуальну систему, складниками якої стають концепти. Під останніми ми розуміємо такі інформаційні структури, які є різними за способами формування, але дозволяють структуровано представити знання про певні об'єкти і явища. У нашому дослідженні це – інноваційні перспективні ідеї, які містять творчий сенс і покликані забезпечити ефективність сучасної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури рівня «бакалавр» закладами вищої освіти.

До таких нами, окрім фундаментально визначених освітніми програмами, віднесено також забезпечення у процесі професійної підготовки закладами вищої освіти готовності майбутніх вчителів фізичної культури до:

- формування здоров'язберігаючої поведінки, як частини культури здоров'я, як системи знань, ціннісних установок, емоційно-вольового досвіду і вмінь практичної здоров'язберігаючої діяльності;
- здійснення корекційно-оздоровчої роботи засобами фізичного виховання та спортивно-тренувальної роботи на базі наявності знань діагностико-методичного характеру і вмінь конструктивно-організаторського характеру;
- самооцінки потенційних можливостей в обраній професії та застосування прийомів самоменеджменту в професійній діяльності; презентації професії або обраного виду спорту з метою формування інтересу до них;
- системного розвитку спеціальних особистісно-професійних індивідуальних психологічних особливостей, наприклад, стресостійкості, соціальної сміливості, громадської активності тощо;
- конструктивного, безконфліктного спілкування з різними суб'єктами педагогічного процесу, участі в суспільно-професійних дискусіях, знаходження способів урегулювання конфліктів за умови їх виникнення;
- постійного вдосконалення професійних знань і вмінь за допомогою можливостей інформаційного середовища, сучасних цифрових джерел інформації;
- організації ігрової діяльності та застосуванню гейміфікації на різних етапах професійної діяльності – планування, реалізації, стимулювання, аналізу результатів діяльності учнів в освітньо-виховному процесі школи.

Дослідженню останнього названого концепту присвячені наші подальші наукові розвідки.

Матюха Ю. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.пед.н., професор Сущенко Т. І.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У результаті аналізу соціально-психологічної та педагогічної вітчизняної і зарубіжної літератури з проблем лідерства визначено, що існують різноманітні точки зору щодо визначення сутності цього поняття і підходів до його дослідження. Визначено, що лідер – це член учнівського колективу, який здатний: 1) очолити його, показати приклад, організувати виконання завдання і визнаний у цій ролі більшістю членів колективу; 2) виконувати основну роль в організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у колективі; 3) впливати на окремих членів або колектив загалом, спрямовувати їхні зусилля на досягнення визначеної мети; 4) виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу.

Лідерство – це явище, яке виникає на певних етапах розвитку людини за її потребою, а процес лідерства є впливом однієї людини на іншу на основі особистих якостей при добровільному визнанні його колективом.

Лідер-старшокласник – це впливова, відповідальна, комунікабельна особистість, яка наділена своєрідними якостями лідера, займає відповідну позицію в колективі і виконує певну функцію.

Лідерські якості – це якості особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме – індивідуально-особистісні і соціально-психологічні особливості особистості, які впливають на групу і приводять її до досягнення мети.

Формування особистості лідера, якому притаманне почуття людської гідності, прагнення служити людям, миролюбство, порядності, чесності, справедливості, потреба добротності, уява про себе не просто як про громадянина, а як про незалежну особистість, здатну прийняти на себе моральну відповідальність перед суспільством за себе та інших, є сьогодні актуальною проблемою.

Отже, для ефективного формування лідерських якостей необхідно створити спеціальні організаційно-педагогічні умови, а саме:

- 1) системний підхід (керівна і керувана ланка);
- 2) урахування вікових особливостей, розвиток стійкої мотивації лідерства старшокласників;
- 3) дотримання принципів управління формуванням лідерських якостей старшокласників;
- 4) створення стимулюючого і розвивального середовища з використанням інтерактивних форм і методів;
- 5) організація учнівського колективу, самоврядування та Академія лідерства.

У ході дослідження визначено рівень сформованості лідерських якостей старшокласників шляхом діагностики та тестів. Експериментальна частина актуальна згідно програми «Академії лідерства», оскільки попередньо отримані результати показали, що рівень сформованості лідерських якостей у старшокласників знаходиться в більшості на середньому і низькому рівні, тільки декілька учнів мають високий і дуже високий рівень цих якостей. Запропонована програма дає можливість формувати лідерські якості старшокласників за певними етапами і за допомогою різних методів і форм роботи

На завершальному етапі розроблено методичні рекомендації щодо управління процесом формуванням лідерських якостей старшокласників у загальноосвітньому навчальному закладі. Доцільними методичними рекомендаціями, на нашу думку, є: організаційно-адміністративні (регламентування, нормування та інструктування); педагогічні (методи формування свідомості, організації діяльності, стимулювання діяльності, самовиховання); психологічні (тестування, соціально-психологічний тренінг); соціологічні (спостереження, інтерв'ювання; анкетування, фокус-група, біографічний метод, «рівний – рівному», «відкритий мікрофон», метод «кейс-стаді», програма «Академії лідерства» – це позакласне навчання дітей у формі поєднання тренінгів, розвивальних ігор та творчих завдань. Основні завдання – це, перш за все: залучення дітей та молоді до участі в організації свого життя й діяльності, прийняття необхідних для цього рішень; формування навичок самоврядування, соціальної активності і відповідальності в процесі практичної, громадської діяльності; об'єднання дітей та підлітків для добрих, корисних, цікавих справ, розвиток їхніх творчих здібностей; сприяти культурному розвитку, духовному збагаченню дітей та молоді. На заняттях учні опановують теоретичні знання про управління та в практичній діяльності розвивають комунікативні, організаторські, лідерські здібності.

Мехатурі Г. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 224 «ТЕХНОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ»

Розвиток аналітичного мислення є важливою складовою фахової підготовки майбутніх магістрів спеціальності 224 «Технології медичної діагностики та лікування». Аналітичне мислення дозволяє студентам краще розуміти складність медичних процесів, аналізувати дані, приймати обґрунтовані рішення та вдосконалювати медичний практикум.

Ми виділили декілька способів розвитку аналітичного мислення у цих студентів:

1. Навчання основам медичних наук: перед розвитком аналітичного мислення студенти повинні мати глибокі знання в області медицини, біології та хімії. Це вони вважають основи медичних процесів та явищ.

2. Участь у лабораторних дослідженнях: студентам слід мати можливість брати участь у лабораторних дослідженнях, де вони повинні активно навчатися аналізувати дані, визначати причини певних явищ і використовувати ці навички для вирішення практичних завдань.

3. Вивчення клінічних сценаріїв: студентам можна пропонувати вивчати клінічні сценарії та розглядати різні клінічні випадки. Це їм допоможе аналізувати симптоми, ставити діагнози та розробляти лікувальні плани.

4. Вирішення завдань та кейсів: створення завдань та кейсів, які вимагають аналізу та розв'язання, може бути корисним для розвитку аналітичного мислення студентів. Це їм сприяє розвитку навичок критичного мислення та прийняття обґрунтованих рішень.

5. Використання сучасних технологій: використання сучасних медичних технологій та інформаційних систем може допомогти студентам швидше і ефективніше аналізувати та інтерпретувати дані.

6. Застосування статистики: знання статистики дозволяє магістрам аналізувати наукові дослідження, літературу та клінічні дані. Вони можуть використовувати статистичні методи для оцінки ефективності та результатів лікування.

7. Групова робота: робота у командах над проектами та дослідженнями розвивати навички співпраці, обмін думками та аналіз різних підходів до вирішення завдань.

8. Підтримка від викладачів: викладачі можуть сприяти розвитку аналітичного мислення, надаючи студентам підтримку, вказівки та можливість обговорювати свої ідеї та рішення.

Фахова підготовка, а також практичний досвід, що базується на цих методах, допоможе майбутнім магістрам розвинути аналітичне мислення і підготуватися до успішної кар'єри в області медичних технологій та діагностики.

Отже, розвиток аналітичного мислення у майбутніх магістрів спеціальності 224 «Технології медичної діагностики та лікування» є завданням для підготовки висококваліфікованих медичних спеціалістів. Аналітичне мислення хочуть студентам краще розуміти та аналізувати складні медичні процеси, ефективно вирішувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення.

Зазначені методи та підходи до розвитку аналітичного мислення можуть бути використані в університетській програмі для покращення підготовки студентів:

- забезпечення стабільної фундаментальної освіти у медичних науках;
- сприяння практичним дослідженням та лабораторній роботі;
- використання клінічних сценаріїв для навчання діагностики та лікуванні;
- проведення інтердисциплінарних завдань для розширення розуміння студентами;
- підтримка наукових досліджень та стажувань;
- залучення до самостійного навчання та постійного оновлення знань;
- розвиток критичного мислення та етичних навичок.

Застосування цих підходів допоможе створити базу для високопрофесійних медичних спеціалістів, здатних аналізувати складні медичні ситуації, розробляти та вдосконалювати методи діагностики та лікування, а також приймати обґрунтовані рішення в медичних практиках. Розвиток аналітичного мислення важливий для постійного покращення медичної галузі та забезпечення безпеки та якості медичного обслуговування.

Ольховой Д. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНФОРМАТИКИ

Процес розвитку комунікативної компетентності майбутнього викладача інформатики являє собою поетапну диференціацію її основних структурних компонентів, які набувають певну самостійну значимість при вирішенні професійно-комунікативних задач, удосконалюються і поглиблюються, а при вирішенні комплексних завдань поступово втрачають автономію і інтегруються в єдине структурно-організоване професійно значуща якість особистості.

У ході дослідження виділено наступні етапи цього процесу:

1. Синкретизм. Компоненти комунікативної компетентності не виділені з єдиної структури, що мають недиференційовану форму. Комунікативні знання та вміння застосовуються студентом нецілеспрямовано, фрагментарно і ситуативно в життєвих ситуаціях реалізації дитячо-батьківських, подружніх, наставницьких і ділових відносин, переважно на основі інтуїтивних компетенцій, що виникли з власного життєвого досвіду.

2. Диференціація. На цьому етапі починається вивчення дисциплін психологічного циклу, завдяки освоєнню яких створюється теоретична основа розвитку комунікативної компетентності майбутнього викладача інформатики. У процесі вивчення психології починається диференціація структурних компонентів комунікативної компетентності. Отриманий досвід залучення теоретичних знань в процесі вирішення комунікативних завдань сприяє виникненню практичної основи розвитку комунікативної компетентності. Під впливом реалізації професійно-розвиваючих можливостей психологічних курсів за вибором, факультативів, гуртків та інших форм діяльності (навчальної – лекторії, тренінги та ін. і позанавчальної – конференції, дозвіллеві заходи та ін.) посилюється процес диференціації і поглиблення комунікативної компетентності. На даному етапі досягається диференціація і поглиблення всіх компонентів комунікативної компетентності; отриманий досвід їх реалізації в реальних ситуаціях щодо себе та найближчого соціального оточення суттєво доповнюється досвідом, придбаним в ході вирішення комунікативних завдань, завдань і ситуацій при психологічному оснащення освітнього процесу.

3. Інтеграція. На даному етапі проводиться педагогічна практика студента, в ході якої вдосконалюється комунікативна компетентність майбутнього викладача інформатики під впливом виконання системи комунікативно-розвивальних завдань у процесі самостійної педагогічної діяльності. У цьому процесі досягається єдність теоретичної і практичної підготовки до здійснення професійної діяльності, відбувається взаємодоповнення компонентів комунікативної компетентності, можливості яких інтегруються.

Таким чином, розвиток комунікативної компетентності майбутнього викладача інформатики являє собою поетапну диференціацію основних структурних компонентів професійно значущої властивості особистості. Ці компоненти спочатку набувають певну самостійну значимість при вирішенні аспектичних професійних завдань, далі поступово вдосконалюються і поглиблюються.

Процес цілеспрямованого розвитку комунікативної компетентності майбутнього викладача інформатики передбачає також виявлення найбільш оптимальних шляхів, умов та засобів її розвитку в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Остроконь Р. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

МАТЕМАТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Невпинний динамічний розвиток суспільства, зростаючі вимоги ринку праці потребують підвищення якості вищої технічної освіти. На перше місце виходять апробація та впровадження інноваційних педагогічних систем з широким використанням найсучасніших інформаційних технологій, про що йдеться у Національній доктрині розвитку освіти, законі України «Про освіту» та «Про вищу освіту» задля забезпечення потреб суспільства в кваліфікованих фахівцях.

У рекомендаціях з викладання програмної інженерії і інформатики в університетах наголошується: для забезпечення професійної компетентності, що дозволяє розробляти програмне забезпечення високої

якості, програмні інженери повинні мати тверді і глибокі базові знання в області інформатики та математики, особливо дискретної. Ці знання допоможуть їм зрозуміти межі застосування комп'ютерів, а також визначити технології, відповідні для певного програмного проекту. Зазначене, з одного боку не вимагає, щоб знання програмного інженера в цій області були такі ж глибокі, як і у фахівців в області інформатики або математики, з іншого – ці знання і досвід мають бути достатні, щоб зробити правильний вибір серед існуючих технологій і правильно їх застосовувати. Програмний інженер повинен також мати достатнє розуміння складності і меж застосовності цих технологій.

Вимоги до підготовки інженерів з програмного забезпечення електронних пристроїв не тільки складні і різноманітні, але й стрімко зростають. Оскільки світ інформаційних технологій швидко змінюється, з'являються нові напрями, нові сфери застосування програмної інженерії. Залишається незмінним одне: необхідність фундаментальної математичної освіти інженерно-технічних фахівців.

Сучасний стан суспільно-економічного розвитку характеризується тим, що програмна інженерія вільно чи мимоволі охоплює фактично всі види людської діяльності, а математична підготовка програмних інженерів є запорукою успішної професійної підготовки. Мобільний телефон, пральна машина, більшість сучасних іграшок мають програмне забезпечення, не говорячи про складні речі, такі як автоматичні лінії виробництва, автоматизовані системи управління тощо. Зараз кожна людина прямо чи опосередковано користується продукцією програмної індустрії. Невтішним залишається той факт, що це закордонна продукція, тоді як ця несировинна галузь економіки має всі шанси розквітнути на потенціалі вітчизняної технічної освіти. Для подолання проблем, пов'язаних з підготовкою кадрів для вітчизняної галузі інформаційних технологій, на нашу думку, необхідно підвищувати загальний рівень професійної культури, фундаментом якої є культура математична.

Математичні закони діють у суто гуманітарній царині: літературі, музиці, живописі, дизайні, архітектурі тощо. Тут ми спостерігаємо наближення математики до мистецтва. Інтелект розвивається також через виникнення уяви та інтуїції, тобто здатності передбачити результат та шлях вирішення завдання. Але математична інтуїція виникає тільки на міцній основі математичної аксіоматики, понять, формул, теорем, навичок просторових уявлень, графічних і алгоритмічних умінь тощо.

Математика має не аби який етичний та моральний вплив. Вона, як ніяка інша дисципліна, дає можливість об'єктивно оцінювати рівень знань: якщо передбачається довести теорему або розв'язати завдання, то оцінка залежить від того, чи доведена теорема або вирішена задача, а не від суб'єктивного ставлення викладача до студента; тому вивчення математики відкриває широкі можливості для виховання почуття справедливості і об'єктивності, а це, в свою чергу, сприяє формуванню інтелектуальної чесності, наполегливості, здатності до праці та пізнання радості інтелектуальної праці. Вивчення математики виховує волю людини, оскільки вимагає постійної напруги, уваги, здатності зосередитися, наполегливості і закріплює навички хорошої роботи.

Отже, математична культура є вагомою і невід'ємною складовою професійної культури інженерів з програмного забезпечення, яка дає змогу для найпотужнішої реалізації творчого потенціалу, найкращих якостей особистості та моральних достоїнств. Тобто певний рівень математичної культури духовно та інтелектуально збагачує майбутні інженерно-технічні кадри, висуваючи їх на гідне місце у лавах вітчизняної інтелігенції.

Павлуненко М. В.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
наук. кер. – д.соц.ком., професор Бессараб А. О.

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

Подолання мовленнєвих порушень у дітей із ЗНМ ІІІ рівня відбувається в межах корекційного навчання в логопедичній групі ЗДО, що розраховане на один навчальний рік. Логопедичні заняття є основною формою корекційного навчання й призначаються для систематичного формування та розвитку й корекції всіх компонентів мовленнєвої системи.

З другого півріччя мовленнєві можливості дітей зростають, тому розвиток зв'язного мовлення поєднується з розвитком граматичної сторони мовлення. Види занять, їх кількість та тематику встановлює логопед з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Мовний матеріал для проведення логопедичних занять відбирається за такими критеріями: відповідно до матеріалу, який вивчається на інших заняттях; відповідно до завдань корекції мовленнєвої діяльності дітей згідно із зазначеними програмними вимогами; відповідно до потреб додаткового відпрацювання (закріплення) матеріалу з кожною дитиною на індивідуальних заняттях.

Зміст та система занять корекційного навчання розроблені з урахуванням засвоєння мовленнєвої системи на практичному рівні; вікових особливостей дітей; структури дефекту; психологічних механізмів порушення мовленнєвої діяльності як у лінгвістичній, так і в комунікативній ланках; психолінгвістичних закономірностей функціонування мовних знаків у мовленні дитини.

Заняття будувалися на основі чітко визначеної теми, мети з конкретним дозуванням лексики, яку діти повинні засвоїти в активному мовленні згідно з лексичною темою, відібрали граматичний матеріал з урахуванням етапу корекційного навчання складності, що зростає: включено різноманітні ігрові й дидактичні вправи для розвитку розумової діяльності, складних форм сприйняття й уяви. Поповнення, уточнення й активізація словника на заняттях з розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім доцільно здійснювати відповідно до лексичних тем, у рамках яких проводяться різні ігри й вправи з формування граматичної сторони мовлення.

Розроблені заняття передбачають три етапи: організаційний, на якому логопед налаштовує дітей на роботу, заспокоює їх та привертає увагу; основний – діти опановують новий матеріал; заключна – підбиття підсумків заняття.

Оскільки логопедична робота має цілісний характер, то для дітей із ЗНМ є важливим оволодіння не лише мовленнєвими навичками, а й методами та прийомами самостійного використання їх на практиці.

Після закінчення формуального експерименту проведено експериментальну перевірку доцільності визначених та запроваджених нами лексичного й граматичного напрямів і змісту формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей із ЗНМ III рівня за допомогою використовуваних в констатувальному експерименті критеріїв і показників та за традиційною методикою проведення логопедичного діагностування.

Систематичне логопедичне діагностування мовленнєвого розвитку дітей загалом передбачає стартове, поточне й підсумкове діагностування, є загальним способом одержання достатньої інформації про перебіг етапів і компонентів розвитку мовлення. Результати діагностування заносяться до логопедичної картки як основного документа, що характеризує стан мовлення дітей.

Після формуального експерименту проведено констатувальний експеримент другого порядку, у ході якого необхідно було перевірити доцільність лексичного й граматичного напрямів, їх змісту формування лексико-граматичної сторони мовлення та визначити її ефективність.

Підсумкове обстеження проведено за тими самими методиками, які використовували, діагностуючи дітей на констатувальному експерименті першою порядком. Відповідно до результатів виконаних завдань визначено рівні мовленнєвого розвитку дітей в експериментальних і контрольних групах. Проведені обчислення одержаних даних дали змогу зробити висновок, що порушення лексичної й граматичної сторін мовлення набуло інших проявів, завдяки чому значно зріс рівень як лексичної, так і граматичної сторін мовлення в експериментальній групі, що зумовлено, перш за все, запровадженням розроблених напрямів і змісту формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ III рівня. Відтак, запровадження напрямів і змісту формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ III рівня є ефективним.

Отже, результати логопедичної роботи дають підстави стверджувати, що розроблені лексичний і граматичний напрями та зміст на основі Програми розвитку, навчання та виховання «Дитина в дошкільні роки» К. Крутій з формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня є доцільними, оскільки збільшилася кількість дітей з високим і середнім рівнем розвитку лексичної та граматичної складових мовлення в результаті проведеної роботи.

Полєжаєв Ю. Г.

Національний університет «Запорізька політехніка»
к.соц.ком., доцент

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В умовах інформаційного суспільства, особливо у форматі дистанційного навчання, здобувачі вищої освіти постійно взаємодіють з інтернет-середовищем, яке наразі стало суттєвим сегментом їхньої індивідуальної освітньої траєкторії, заповнивши нішу живого спілкування та педагогічного співробітництва в процесі проведення навчальних занять.

Майбутні фахівці сьогодні легко входять і безмежний світ інформації та електронних пристроїв, користуються найновішими гаджетами, мобільними додатками тощо. Нерідко під час виконання завдань студенти використовують доступну в інтернеті інформацію, причому іноземною мовою, що не завжди відповідає вимогам.

В процесі професійної підготовки необхідно навчити здобувачів вищої освіти дотримуватися етики спілкування в медіапросторі, критично сприймаючи та оцінюючи здобуту, потрібно розвивати у них інформаційну й культурну грамотність.

У площині наукових досліджень культурну грамотність тлумачать як «загальний культурний код, втрата якого загрожує культурним та інтелектуальним розривом поколінь [2, с. 100].

В контексті викладання іноземної мови культурна грамотність відіграє роль провідника до культурного коду носіїв мови, яка вивчається; це сприяє комплексному сприйняттю та розумінню культури.

Професійна підготовка майбутніх фахівців передбачає не тільки оволодіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти й забезпечує вільне, нормативно-правильне та функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови [1], а й дозволяє їм після закінчення закладу вищої освіти здійснювати всі передбачені для них як носіїв певної професії функціональні обов'язки.

Під час професійної підготовки важливу роль у розвитку лінгвістичних компетенцій майбутніх фахівців в контексті їхньої культурної грамотності відіграють перекладацькі завдання та змодельовані ситуації, розв'язання яких спрямовано на розвиток навичок контекстуальної здогадки, компресії, трансформації граматичної структури висловлювання, переформулювання та перефразування змісту, оперування синонімічними та антонімічними засобами, прогнозування ситуації (завершення незакінченого висловлювання), вилучення й утримання в пам'яті основної інформації прослуханого висловлювання (власних назв, дат, цифр, імен) тощо.

Найефективнішими в процесі формування культурної грамотності здобувачів вищої освіти є такі методи навчання: інтерактивні, проблемні, ситуативні, діалогічні, імітаційні, ігрові, самостійна робота, аналіз текстів професійного спрямування, проєктний метод тощо.

Таким чином, професійна підготовка майбутніх фахівців є процесом формування їхньої фахової компетентності та професійної культури, неодмінним складником якої постає культурна грамотність випускника ЗВО, яка передбачає нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на достатньому рівні.

Список використаних джерел

1. Барановська Л. Дидактичний аспект професійного вербального спілкування. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 1. С. 140–145.
2. Федоренко С. Грамотність як комплексний педагогічний феномен у вищій освіті США. *Вища освіта України*. 2014. № 3. С. 97–102.

Рожнова Т. Є.

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
к.пед.н., професор

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧИМ РОЗВИТКОМ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ-ПЕДАГОГІВ

В умовах модернізаційних процесів у вітчизняній освітній галузі актуалізується проблема виваженого управління професійно-творчим розвитком майбутніх педагогів – здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня в процесі фахової підготовки.

Одним із завдань управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів-педагогів є забезпечення методичного супроводу студентів у контексті формування та розвитку професійної компетентності, організації самоосвіти педагогів як засобу професійного саморозвитку.

У площині педагогічних досліджень управління освітнім процесом загалом й окремими його аспектами зокрема тлумачиться як цілеспрямований, складний, різноманітний вплив і взаємодія суб'єктів освіти з опорами на створення та впровадження інноваційних технологій в організацію освітнього процесу, що спрямовані на отримання якісного результату.

Дослідники, які вивчають проблему професійного становлення, відзначають, що розвиток професіонала є результатом систематичного вдосконалення, розширення та зміцнення спектра знань, розвитку якостей особистості, необхідних для оволодіння новими професійно-творчими знаннями, вміннями і навичками [1].

У контексті педагогічного менеджменту поняття «професійно-творчий розвиток» пов'язане зі способом мислення у сфері управління людським потенціалом в освіті; з огляду на це постала необхідність освіти впродовж усього життя. Управління професійно-особистісним розвитком педагогічного персоналу – це процес цілеспрямованої реалізації стратегії управління в закладі вищої освіти, спрямований на формування певних компетентностей майбутніх педагогів [2].

Професійно-творче становлення майбутніх магістрів-педагогів – це процес активного перетворення людиною: свого внутрішнього світу шляхом формування та розвитку знань, умінь і навичок, що є професійно важливими у педагогічній діяльності; це – розвиток здібностей та властивостей особистості; це – мотивація, активність, спілкування та рефлексія, які впливають на успішну творчу самореалізацію майбутнього педагога в його професійній діяльності в умовах праці в конкретній освітній організації.

Процес професійно-творчого розвитку майбутніх педагогів – здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня тісно пов'язаний з формуванням особистісних якостей, рис характеру як основи професійної педагогічної діяльності. З позиції окремого майбутнього педагога як суб'єкта управління професійно-творчим розвитком це означає постійне збагачення особистісних якостей, професійних знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої ефективної педагогічної діяльності.

Управління професійно-творчим розвитком майбутніх педагогів ґрунтується на принципах: науковості (передбачає врахування під час організації освітнього процесу в закладах освіти досягнень педагогіки, психології, методик викладання навчальних дисциплін, кібернетики тощо); демократизації; гуманізації; плановості; компетентності; цілеспрямованості; оптимізації; ініціативи й активності; об'єктивності в оцінці студентських навчальних досягнень; креативності тощо.

Отже, професійно-творчий розвиток майбутнього магістра-педагога проявляється у здатності до рефлексії своєї готовності до педагогічної діяльності, прагненні вдосконалювати професійні компетенції, вибудовувати процес педагогічної самоосвіти, а також виявляти, ставити та вирішувати нові педагогічні завдання різного рівня – стратегічного, тактичного, оперативного тощо.

Список використаних джерел

1. Лук'янова Л. Б. Основоположні принципи андрагогічної моделі навчання : оптимальні умови використання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, проблеми* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 23. С. 119–124.

2. Bruner J. S. *The Culture of Education*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1996. 224 p.

Романова Т. А.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВИТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Умови сучасного суспільства детермінують повагу до людського розмаїття, що забезпечує захист і повне інтегрування в соціум усіх верств населення, в тому числі – дітей з особливими освітніми потребами. Це зумовлено головною метою соціального розвитку – створення «суспільства для всіх».

Основами концептуальних підходів до підготовки студентів спеціальності «Спеціальна освіта» є: розвиток соціальної моделі ставлення суспільства до осіб з інвалідністю; розвиток соціально-інклюзивної моделі в освіті; інституціональний період розвитку інклюзивної педагогіки як науки про освіту дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі [1, с. 49].

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [2].

Педагогічним умовам освітнього процесу в спеціальній сучасній літературі приділено значну увагу, оскільки будь-який організований процес навчання є залежним від умов, у яких він здійснюється. Це – чин-

ники, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. Педагогічні умови – це обставини, за яких відбувається цілісний освітній процес професійної підготовки фахівців, опосередкований активністю особистості, групою людей.

У процесі дослідження нами визначено педагогічні умови забезпечення підготовки майбутніх фахівців напряму підготовки 016 «Спеціальна освіта» до професійної діяльності в умовах інклюзії: актуалізація аксіологічного аспекту в підготовці майбутніх педагогів до роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку; спрямування позааудиторної роботи студентів на формування у них готовності до створення педагогічно комфортного освітнього середовища в умовах інклюзії; розвиток професійно-особистісних умінь, зокрема толерантності і творчого підходу до вирішення педагогічних проблем, пов'язаних особливостями психофізичного розвитку дітей дошкільного віку.

З метою забезпечення першої педагогічної умови з майбутніми фахівцями зі спеціальної освіти було проведено круглий стіл на тему: «Людина – найвища цінність»; диспут «Особливі діти»; студентську конференцію на тему «Можливості – обмежені, здібності – безмежні». На реалізацію другої педагогічної умови було спрямовано позааудиторну роботу студентів, зокрема організовано їхню участь у семінарі «Створення педагогічно комфортного розвивально-виховного середовища як основної умови інклюзивного навчання дітей з особливими потребами»; проведено студентський марафон творчих ідей «Педагоги повинні обертатися навколо дитини, як планети навколо сонця» (пропозиції щодо забезпечення найоптимальнішого розвивально-виховного середовища для дітей з особливими потребами). Для забезпечення третьої педагогічної умови було впроваджено, такі формувальні заходи: інтерактивну лекцію на тему «Командний підхід до роботи з дітьми, які мають особливі потреби»; перегляд й обговорення відеороликів, присвячених методам роботи з дітьми, які мають особливі потреби.

Таким чином, проблема забезпечення педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності наразі є актуальною і потребує додаткового вивчення.

Список використаних джерел

1. Мартинчук О. В. Концепція підготовки майбутніх фахівців у галузі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна»*. 2018. № (1) 15. С. 49–53.

2. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з ООП до освітніх послуг», положення якого закріплюють право на освіту осіб з ООП. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19> (дата звернення: 15.05.2023).

Сидорук Ф. М.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі медицина постійно змінюється, нові методи діагностики та лікування з'являються на світлішому горизонті, і вчені постійно вивчають нові аспекти людського здоров'я. Отже, підготовка майбутніх викладачів медичної освіти має бути не тільки фундаментальною, але й завжди орієнтованою на сучасні вимоги медичної практики.

Науково-дослідна діяльність, проведена в рамках підготовки викладачів медичної освіти, вирішує кілька важливих завдань. По-перше, вона дозволяє майбутнім викладачам поглибити свої знання і отримати реальний досвід у проведенні наукових досліджень. Це допомагає їм розуміти процес наукової роботи зсередини та навчати своїх студентів цьому процесу.

По-друге, науково-дослідна діяльність розширює горизонти майбутніх викладачів і надає їм можливість вносити вагому конкретну вкладку у своєму власному медичному досвіді. Вони можуть бути авторами наукових публікацій, внеском у вирішення медичних проблем або розробкою нових методів лікування.

По-третє, наукова робота стимулює інтерес до науки серед студентів, показуючи їм, як важливо і цікаво бути частиною наукового процесу. Можливість брати участь у наукових дослідженнях під керівництвом досвідчених викладачів може надихнути молодь на вибір кар'єри в галузі медицини та навіть наукової діяльності.

Під час науково-дослідної діяльності майбутнім фахівцям надається максимальна можливість для розвитку особистісних і професійних якостей, творчої індивідуальності, допомагає більш поглиблено вивчати предмети та є основним джерелом удосконалення навчального процесу.

Науково-дослідницька діяльність в професійній підготовці майбутніх викладачів медичної освіти і розвитку їхніх інтелектуально-навчальних умінь має таке дидактичне значення:

1. У процесі науково-дослідницької діяльності студенти набувають більш повних і глибоких знань, які характеризуються такими критеріями, як системність, оперативність, гнучкість і міцність знань.

2. Науково-дослідницька діяльність впливає на формування самостійності мислення і суджень. Майбутні викладачі медичної освіти виробляють у собі здатність висловлювати власні думки та судження з навчальних тем або інших теоретичних питань.

3. Науково-дослідницька діяльність відіграє важливу роль в удосконаленні таких професійно-важливих якостей особистості, як наполегливість, завзятість, цілеспрямованість.

Всі ці риси та характеристики, які формуються з часом, в свою чергу впливають на підвищення професійної компетентності майбутнього викладача медичної освіти.

Отже, науково-дослідна робота є важливою складовою професійної підготовки майбутніх викладачів медичної освіти. Вона допомагає розвивати навички, поглиблювати знання, стимулювати інтерес до науки і забезпечує високу якість медичної освіти, яка відповідає сучасним стандартам та потребам суспільства.

Солдатенко В. В.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я

У сучасних умовах формування готовності студентів факультету фізичного виховання до організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності та ціннісного ставлення до здоров'я у студентів є актуальною проблемою в контексті вищої освіти.

Гуманістична парадигма освіти вимагає від сучасного вчителя фізичної культури не тільки знань зі свого предмета як засобу збереження й зміцнення здоров'я, а й певних особистих якостей, доповнюючи вміння вчити студентів правильно виконувати фізичні вправи через формування в них внутрішньої потреби вести здоровий спосіб життя.

У процесі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності потрібно активізувати його увагу на вмінні здійснювати методичну функцію під час навчання школярів управно виконувати фізичні вправи [1, с. 39].

Педагог повинен виховати в учнів свідоме ставлення до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності, формувати в них гігієнічні навички й потребу вести здоровий спосіб життя, мати високу професійну підготовку та бути прикладом носія фізичної культури; серйозно ставитися до власного здоров'я, щоб забезпечити виконання програмового матеріалу

Дослідники зазначають, що спеціаліст не буде конкурентоспроможним, якщо буде хворобливим, непрацездатним, не вміти знімати втому та напругу. Хороший фізичний стан є важливою передумовою високої продуктивності будь-якої праці. Тому вони виділяють такі якості, які можна сформувати на заняттях фізичної культури, щоб успішно займатися професійною діяльністю: відповідальність, висока фізична працездатність, дисциплінованість, організованість, рішучість, охайність, доброзичливість, критичний підхід до оцінювання своїх вчинків і дій інших, вміння відновлювати фізичні сили та знімати нервово-емоційне напруження [2].

Суспільство сьогодні потребує фізично здорової, всебічно розвиненої, розумної, творчої особистості фахівця будь-якої сфери, є носієм загальнолюдських цінностей, в тому числі – цінності здорового способу життя.

Отже, науково-педагогічна діяльність майбутніх викладачів фізичної культури та спорту вимагає від них готовності до формування у студентів ціннісного ставлення до здоров'я, а значить – послідовних дій, певної логіки мислення у моделюванні освітнього процесу на заняттях з фізичної культури та спорту.

Список використаних джерел

1. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 376 с.
2. Фролов В. Д., Олексієнко Я. І., Дудник І. О. Формування професійно важливих якостей у майбутніх фахівців на заняттях фізичного виховання у ВНЗ. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N148/N148p095-097.pdf (дата звернення: 10.06.2023).

Ткаченко А. О.

Класичний приватний університет
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
наук. кер. – д.пед.н., професор Дяченко М. Д.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У філософському контексті поняття «відповідальність» у вітчизняній науковій літературі спочатку розглядалося крізь призму особливостей епохи, розуміння відповідальності й мало виражений ідеологічний характер.

Відповідальність постає як форма регуляції та саморегуляції особистості, визначає ефективність діяльності та життєдіяльності. Найбільш розповсюдженим у філософських дослідженнях є аналіз відповідальності як риси характеру, подібної до сміливості. Однак, слід врахувати те, що відповідальність може проявлятися не лише в характері, а й у почуттях, свідомості, світосприйнятті, різних формах поведінки [1].

Роль відповідальності як стійкої особистісної риси особливо виразно спостерігається у час ставлення людини до своїх професійних обов'язків, у ході виконання професійних завдань.

Як зазначають учені, відповідальність є провідною якістю особистості, яка концентрує усвідомлення свого обов'язку; це – форма регуляції та саморегуляції особистості, що визначає ефективність діяльності й характеризує відповідальність як мету виховання. Найчастіше при вивченні відповідальності її прив'язують до розуміння норм діяльності, що регулюють поведінку суб'єктів діяльності.

Відповідальність належить до важливих індивідуально-особистісних характеристик, які виступають умовами й засадами успішної професійної діяльності. Поруч із відповідальністю у фахівців мають бути сформовані такі особистісні якості як терпіння, наполегливість, уважність, креативність, цілеспрямованість тощо. Разом з цим в сучасних професіях не менш важливими є якості, пов'язані з психофізіологічними особливостями прояву властивостей нервової системи, особливості сприйняття, пам'яті, мислення, які є необхідними для успішного здійснення професійної діяльності.

Професійна відповідальність (англ.: Professional Indemnity) – майнова відповідальність спеціалістів різних професій, недостатня кваліфікація, помилки та упущення яких внаслідок необачності чи недбалості можуть спричинити шкоду клієнтові [2].

Професійна відповідальність – це системоутворювальна професійна якість, що виявляється в усвідомленні необхідності сумлінного виконання вимог і норм цілісного професійного процесу, готовності та здатності

особистості передбачати результати своєї діяльності й бути за неї відповідальним як перед зовнішніми (суспільство, колектив, клієнти, споживачі послуг), так і внутрішніми «інстанціями» (відчуття обов'язку, сумління) [4].

Професійна відповідальність – це «комплекс особистісних якостей фахівця, що забезпечує усвідомлення і переживання ним особистісної відповідальності за виконання та результати своєї професійної діяльності, відповідність вимогам соціально та професійно схвалюваної поведінки» Професійна відповідальність – один із вагомих аспектів соціальної відповідальності, як невід'ємний структурний компонент будь-якої професійної діяльності, яка успішно розвивається [3., с. 23].

Отже, професійна відповідальність характеризує спрямованість майбутнього фахівця, впливає на процес і результати його професійної діяльності через свідоме ставлення до своїх професійних функцій та службових обов'язків.

Список використаних джерел

1. Відповідальність. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
2. Професійна відповідальність. URL: <https://www.google.com/search?q> (дата звернення: 27.10.2023).
3. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 280 с.
4. Юринець О. О. Формування педагогічної відповідальності студентів коледжу. *Оновлення змісту, форм та методів навчання та виховання у закладах освіти* : зб. ст. 2008. Вип. 40. С. 90–93.

Толок Н. Ф.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.пед.н., професор Самодумська О. Л.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ АДАПТАЦІЄЮ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

На сьогодні в Україні активно розвивається бізнес, і в суспільстві виникає потреба в підготовці нового покоління управлінських кадрів, які повинні вміти самостійно приймати рішення в умовах ризику, мати високий рівень професійної мобільності та стресостійкості. З огляду на це, в умовах галузевих реформ в Україні, динамічних змін на ринку праці набуває значення адаптація до професійної діяльності менеджерів освіти.

Водночас підготовка управлінських кадрів у ЗВО ще не повною мірою здатна вирішити проблему професійної адаптації, що зумовлено високими вимогами роботодавців до фахових якостей, знань, умінь і навичок молодих менеджерів освіти. Найбільш гостро проблема професійної адаптації виявляється в недостатній практичній підготовці випускників вищих навчальних закладів, невмінні застосовувати отримані знання на практиці при вирішенні професійних завдань, відсутності професійно орієнтованої поведінки та сформованих навичок самостійної роботи, слабкій мотивації й здатності до творчо-виробничої діяльності в закладі освіти. Тому вдосконалення професійної підготовки менеджерів освіти, спрямованої на формування в них здатності адаптуватися до роботи в організації, є важливою методологічною й науково-теоретичною проблемою, яка вимагає вирішення з позицій теорії та методики професійної освіти.

Грунтовний аналіз наукових праць з окресленої проблеми свідчить, що вчені розглядали теоретичні та прикладні аспекти адаптації з позицій психології (Е. Ф. Зеєр, О. М. Кокун, А. О. Реан та інші); соціології (О. В. Безпалько, С. М. Вакуленко, Л. В. Корель та інші); педагогіки (О. М. Галус, О. І. Гура, В. О. Сластьонін та інші).

Проте наукових праць, присвячених професійній адаптації молодих керівників освіти (Н.В. Андрєєва, Г.С. Нікіфоров та інші) і менеджерів освіти, що свідчить про недостатньо глибоке вивчення цієї проблеми.

Незважаючи на здобутки згаданих авторів, педагогічні умови професійної адаптації менеджерів освіти майже не досліджено.

Проведений аналіз професійної підготовки студентів, які навчаються за спеціальності «Менеджмент», засвідчив наявність суперечностей між:

- необхідністю цілеспрямованого формування професійної адаптації менеджерів освіти під час фахової підготовки й відсутністю теоретичного та експериментального обґрунтування педагогічних умов цього процесу;

- потребою суспільства у кваліфікованих фахівцях, здатних швидко адаптуватися до практичної роботи в організаціях, і недостатньою розробленістю цих питань у ЗВО, відсутністю науково обґрунтованої експериментальної моделі адаптації менеджерів до професійної діяльності;

- високими вимогами сучасного ринку праці до фахових якостей менеджерів освіти, сформованості їх адаптаційної готовності до роботи в організаціях та відсутністю педагогічних методик професійної адаптації до практичної діяльності в умовах освітнього процесу у ЗВО.

Отже, виявлені суперечності дали змогу сформулювати проблему дослідження, яка визначається протиріччям між вимогами сучасного ринку праці у підготовці управлінців освіти, готових швидко адаптуватися до професійної діяльності, і відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов професійної адаптації до практичної роботи менеджерів освіти під час навчання у ЗВО.

Трипольська Н. В.

Запорізький національний університет
асистент кафедри дошкільної та початкової освіти

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Кожна технологія у своєму арсеналі має засоби, що активізують, інтенсифікують діяльність здобувачів освіти, надають ефективності результатам навчальних досягнень, активізують їхню креативність, сприяють творчому самовиявленню, розвитку та вдосконаленню знань, умінь і навичок.

З погляду сучасної філософії, проблема творчості є не видатним, а соціально необхідним явищем, оскільки без розуміння процесів спонукання до творчості та реалізації її результатів гальмується збереження та розвиток суспільства в сучасних умовах потужних багатовекторних соціально-технологічних зв'язків.

Творчість розкриває в людині неочікувані можливості та природні здібності, які не проявляються у звичайній діяльності. Найголовніше в цьому – цінність творчості для особистого розвитку самої людини. Досвід творчої діяльності вимагає самостійного застосування раніше засвоєних знань і вмінь у нових ситуаціях, формування нових способів діяльності на основі вже відомих. З огляду на це актуальною є проблема розвитку творчого потенціалу педагога, його безперервного професійного самовдосконалення.

Як зазначає С. Ніколаєнко [2], сьогодні проблема введення інноваційних форм і методів організації освітнього процесу в межах традиційного навчання має бути вирішена через запровадження у вищій освіті особистісно орієнтованого підходу не тільки в навчанні, але й у вихованні. При цьому, вчений робить акцент на особистісно-орієнтовані технології (інтерактивні та імітаційні ігри, тренінги розвитку, розвивальну психодіагностику); когнітивно-орієнтовані технології (діалогічні методи навчання, семінари-дискусії, проблемне навчання, когнітивне інструктування, когнітивні карти, інструментально-логічний тренінг, тренінг рефлексії) та діяльнісно-орієнтовані технології (методи проєктів, контекстне навчання, організаційно-діяльнісні ігри, комплексні дидактичні завдання, технологічні карти, імітаційно-ігрове моделювання).

Серед педагогічних умов розвитку творчого потенціалу особистості науковці [1, с. 53–57] виокремлюють: актуалізацію креативності студентів у процесі викладання навчальних дисциплін; вчення фахових навчальних дисциплін; організацію творчо-діалогового навчання; педагогічно доцільне насичення освітнього процесу інноваційними технологіями, зокрема ігровими тощо.

Ігрові технології виконують такі функції: діагностичну; розвивальну; пізнавальну; комунікативну; ігро-терапевтичну; корекційну; функції соціалізації, самореалізації в грі. Ефективність ігрових технологій доведена практикою; активізацією процесів мислення та комунікації; ініціативністю та емоційною інтерактивністю, високим ступенем задіяності здобувачів освіти в розвивально-ігровій діяльності, їхньою самостійністю студентів у прийнятті рішення та бажанням набути нових умінь і навичок.

Дослідники виокремлюють різні види ігор, зокрема: ігри-вправи (кросворди, ребуси, вікторини тощо); ігрові ситуації (основа методу – проблемна ситуація; він активізує пізнавальний інтерес, спрямовує розумову діяльність); рольові та ділові навчальні ігри (дають змогу відтворити будь-яку ситуацію в «ролях», розвивають інтелект, сприяють швидкому і глибокому засвоєнню навчального матеріалу); ігрові дискусії (мета їх – проаналізувавши суть явища чи процесу, з існуючих варіантів рішень вибрати оптимальний); комп'ютерні ділові ігри (супроводжуються різноманітними мотивами: результативними, процесуальними, колективними, індивідуальними, соціальними тощо).

Отже, впровадження ігрових технологій – явище актуальне, закономірне, оскільки є одним з найефективніших шляхів розвитку творчої особистості.

Список використаних джерел

1. Коваленко Л. Г. Деякі аспекти проблеми формування у вищій школі творчого потенціалу фахівця технологічної освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2009. С. 53–57.
2. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти в Україні: погляд в майбутнє. *Вища школа*. 2006. № 2. С. 3–22.

Черняк О. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАВООХОРОНЦЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Майбутній правоохоронець як представник професії «людина-людина» може ефективно виконувати службові завдання лише за умов глибокого та всебічного знання об'єкта своєї діяльності – психології іншої людини. Разом з тим слід урахувати психологію й тих осіб, з якими йому потрібно налагоджувати відносини в роботі, – колеги, представників інших підрозділів, керівників тощо. Важливим є знання власної психології та управління нею за допомогою естетичного смаку. Поведінка будь-якої людини може бути зрозумілою, спрогнозованою та керованою за умови реалізації особистісного підходу до людини, ставлення до неї як до особистості. Таким чином, кожному правоохоронцю, незалежно від службової спеціалізації та посади, вкрай необхідні педагогічні, психологічні, естетичні знання, не кажучи про спеціальні фахові.

Необхідність естетичного розвитку, у тому числі формування естетичного смаку у навчально-виховному процесі ЗВО зі специфічними умовами навчання має першорядне значення для духовного розвитку майбутніх фахівців, бо діяльність детермінує розвиток внутрішнього світу людини, а особистісні якості мають вирішальний вплив на повсякденну фахову діяльність особистості. Вважаємо, що є всі підстави розглядати естетичний смак як сутнісну рису майбутнього правоохоронця, яка характеризує його фахову орієнтацію.

Проаналізувавши ключові поняття досліджуваної проблеми і зробивши спробу детермінувати поняття «естетичний смак правоохоронця», можна зробити висновки про те, що подана категорія, по-перше, є цілісною дефініцією, поза якою фахове становлення майбутнього правоохоронця неможливе; по-друге, виступає важливою характеристикою особистісного ставлення людини до фахової діяльності; по-третє, всі психічні характеристики людини задіяні у формуванні цієї якості.

Правоохоронець – це державний службовець, основним (або головним) предметом діяльності якого є законодавчо визначені функції або завдання з охорони права, відновлення порушеного права або організація виконання покарання, захист національної (державної) безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності. Головними функціями правоохоронців є:

1. Профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права.

2. Захист життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб.
3. Охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності.
4. Ресоціалізація (здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі).
5. Оперативно-розшукова.
6. Розслідування злочинів.
7. Судового розгляду справ.
8. Розгляд справ про адміністративні порушення.
9. Розгляд справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення.
10. Виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів.
11. Контрольна (наглядова).
12. Правороз'яснювальна (у тому числі функція надання правової допомоги).
13. Аналітична, методична, інформаційна, нормотворча, координаційна.

Зазначені функції вимагають від сучасного правоохоронця бути прекрасно фізично підготовленим, професійно володіти прийомами захисту й затримання правопорушника, особливо озброєного; вміти надати необхідну допомогу потерпілим особам, пересічним громадянам (перша медична допомога, допомога в надзвичайних ситуаціях – пологи, пожежа, повінь тощо); мати необхідні знання, вміння й навички ефективного здійснення суто професійних функцій з урахуванням морально-естетичних норм. Саме такий правоохоронець, який буде здатний допомогти людині в будь-якій ситуації, зможе завоювати довір'я населення, створить новий позитивний імідж працівника правоохоронних органів.

Сутнісна відмінність навчально-виховного процесу у ЗВО з специфічними умовами навчання полягає в тому, що його завдання полягає не тільки в теоретичній і практичній підготовці, а й, що не менш важливо, у формуванні необхідних якостей особистості майбутнього правоохоронця. І це є не спадком минулої ідеологічної системи, а вимога, що визначається самим призначенням і характером правоохоронної діяльності. Фахівець, навіть якщо він носій ґрунтовних знань і вмінь, за відсутності необхідних духовних якостей містить потенційні суспільні небезпеки різних деформацій особистості. Саме тут коріння корупції, зради професійних інтересів, формального ставлення до людини та іншого, що шкодить діяльності та іміджу працівника Національної поліції України.

Шелест Н. В

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н. Кузьменко Ю. А.

СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Сучасна молодь вступає в життя в епоху не тільки бурхливого розвитку науки і техніки, а й негативних наслідків науково-технічної революції та демографічного вибуху. Сьогодні вже немає потреби наголошувати на глобальному характері екологічних проблем, викликаних неадекватною взаємодією людини з природою. Цим проблемам присвячено достатню кількість публікацій і наукових праць, що аналізують їх, як системну кризу, характерну для людської цивілізації. Занепокоєність станом навколишнього середовища зростає і серед широких мас населення, про що свідчать соціологічні опитування. Разом із тим, більшість людей вважають екологічну кризу чимось зовнішнім щодо людини, а не тим, що закладене в ній самій, тоді як екологічна криза – це насамперед світоглядна, філософсько-психологічна криза, спричинена відсутністю у людини екологічно орієнтованих форм поведінки, низьким рівнем екологічної культури, домінуванням екологічно неадекватного мислення та пануванням у людській свідомості споживацьких цінностей сучасної цивілізації, що сприймає природне середовище передусім як умову існування людського суспільства і орієнтується на необмежене використання природних ресурсів.

Екологічна культура студентської молоді в умовах сучасного освітнього простору охоплює комплексні підходи та ініціативи, спрямовані на збільшення свідомості, знань і участі студентів у питаннях охорони довкілля та сталого розвитку

До складових компонентів екологічної культури студентської молоді ми віднесли: екологічні знання та вміння, екологічне мислення, ціннісні орієнтири та екологічно виправдану поведінку.

Екологічні знання розглядають суспільство та природу в їх взаємодії. Взаємодія суспільства і природи вивчається не тільки природничими науками (закони природи; межі можливого втручання людини в природні процеси; відкривають нові принципи взаємодії з природою), але й суспільними (розкривають цілі, які переслідує людина у використанні природи; дають характеристику цінностей, на які людина повинна опиратися в своїй діяльності; виявляють соціальні наслідки того чи іншого способу природокористування) та технічними (створює нові та удосконалює старі засоби впливу на природу).

Екологічне мислення включає діалектичний розгляд явищ з урахуванням форм впливу людства на природу та зворотного впливу природи на людей; усвідомлення наслідків цього впливу.

Ціннісні орієнтири включають в себе усвідомлення різнобічної цінності природи як джерела задоволення різнобічних потреб суспільства в цілому та кожної людини. це стосується матеріальних, практичних потреб, а також пізнавальних та естетичних. Ціннісні властивості природи останнім часом набувають економічного значення, яке виражається через вартість її ресурсів.

Екологічно виправдана поведінка полягає в усвідомленні власного впливу на природу та прийнятті рішень, які сприяють збереженню природного середовища для майбутніх поколінь.

СУЧАСНИЙ ДИЗАЙН У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ

Бєлов Р. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – старший викладач Циганова І. О.

РОЗБІР ПРОБЛЕМАТИКИ І АКТУАЛЬНОСТІ ПРОЕКТУ ПО СТВОРЕННЮ ДИЗАЙНУ БАРУ В КЛАСИЧНОМУ СТИЛІ

Розробка дизайн проекту бару в класичному англійському стилі залишається актуальним завданням навіть у наш час. Ринок питних,гастрономічних закладів завжди залишається конкурентним. Зі зростанням закладів у вінтажному стилі,конкуренція між ними теж збільшується. Створення унікального дизайн проекту може допомогти виділитися серед конкурентів та зацікавити цільову аудиторію.Дослідження потенційних споживачів одна з необхідностей, що допоможе створити комфортні умови,та дасть розуміння того,що на-штовхне клієнта повернутись.

Зараз заклади зазвичай оздоблені у сучасних стилях, а ті ,що у класичних намагаються виглядати статусно,використовуючи стиль бароко чи подібні.На мою думку на ринку не вистачає більш простих,ау-тентичних закладів із живою музикою, та інтер'єром у який хочеться повернутись.Сучасні споживачі шукають місце з менш офіційною обстановкою,де можна можна побачити екологічні матеріали ті трохи віддалитися від цивілізації.

Створення проекту,який відображає унікальність культурної спадщини,через використання елементів фірмового стилю,стриманої колірної палітри,сцени для живої музики та акценті на використанні природних матеріалів , може зробити заклад більш привабливим для клієнтів. Зі зростанням міжнародного туризму споживачі,зростає і попит на такі аутентичні заклади, де кожен може знайти щось рідне.

Не менш важливим аспектом є ергономіка, сучасному споживачу важливо почувати себе комфортно як фізично так і емоційно, чому сприяє тепле освітлення та загальний вигляд закладу. Чим комфортніше буде людині тим довше вона буде у закладі, і потенційно прагнитуме повернутись.

Бари такого типу в класичному стилі,будуть актуальними завжди, бо в них немає гідних аналогів, а вінтажний стиль ніколи не вийде з моди. Часто людина прагне звернутись до своїх коренів та віддалитись від сучасного цифрового світу і саме це може дати заклад у вінтажному стилі із всьома його елементами.

Гуменюк Д. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – Непом'ящий В. І.

РОЗРОБКА ФІРМОВОГО СТИЛЮ КАВ'ЯРНІ ХМАРА ТА КАВОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сучасна кав'ярня – це не просто заклад, де подають ароматну каву, але і справжня арт-студія смаку та комфорту. Кавовий бізнес постійно розвивається, і відкриття кав'ярні вимагає більше, ніж просто кавових зерен та обладнання. Один з ключових елементів, який допоможе виділитися серед конкурентів та зробить кав'ярню неповторною – це фірмовий стиль. Фірмовий стиль – це візитівка закладу, який передає його унікальний характер і атмосферу [1, с. 338]. Розробка фірмового стилю для кав'ярні «Хмара» та її кавової продукції є надзвичайно важливим етапом у створенні сильного бренду. Цей стиль визначатиме, як кав'ярня сприйматиметься клієнтами, чим вона відрізняється від інших та яким чином вона виражає унікальну історію та цінності.

Метою розробки фірмового стилю для кав'ярні «Хмара» та кавової продукції є створення унікального та впізнаваного бренду, який передає особливу атмосферу та цінності закладу, залучає цільову аудиторію та сприяє його успішному позиціонуванню на ринку гастрономії. Поставлені завдання:

– Пояснити важливість фірмового стилю та описати конкретні елементи фірмового стилю.

– Вказати програми, використані в процесі розробки стилю.

Логотип – це серце фірмового стилю, яке відображає історію та ідентичність кав'ярні «Хмара». Під час розробки логотипу ми врахували основні характеристики цього бренду, щоб зробити його неповторним та запам'ятовуваним. «Хмара» – це місце, де клієнти можуть відпочити, насолоджуючись смачною кавою та атмосферою комфорту [2, с. 374]. Тому наш логотип відобразив цю ідею: м'які, облягли, пухнасті хмари, які символізують легкість та спокій. Колірні рішення логотипу включають в себе відтінки блакитного та кавового кольорів, які асоціюються з небом та кавою відповідно.

Дизайн упаковки кавової продукції є так само важливим, як і дизайн самого закладу. Він повинен передавати якість та смак продукції, а також відповідати фірмовому стилю «Хмари». Ми створили дизайн упаковки, який поєднує в собі кавову тематику з образами хмар та зручними елементами для зберігання продукції. Крім кольорів, на дизайні упаковки також присутній логотип «Хмара».

Кольорова палітра, в тому числі кольори інтер'єру кав'ярні визначає настрій та атмосферу кав'ярні «Хмара». Ми вибрали блакитний та кавовий колір як основні, оскільки вони доповнюють один одного та передають спокій та теплоту. Комбінація цих кольорів передає бажану атмосферу інтимності та розслаблення.

Для проведення дизайнерських розробок фірмового стилю кав'ярні «Хмара» та кавової продукції були використані різноманітні програми для графічного дизайну, включаючи такі популярні інструменти: Adobe Illustrator, Adobe InDesign, CorelDRAW, Canva, Sketch.

Отже, в результаті розробки фірмового стилю для кав'ярні «Хмара» та її кавової продукції вдалося створити виразний та неповторний образ, який відзначається на ринку та сприяє залученню та утриманню клієнтів. Фірмовий стиль став не лише окрасою бренду, але і інструментом для підвищення конкурентоздатності та популярності «Хмари» серед шанувальників справжнього смаку кави.

Список використаних джерел

1. Бишева Н. Фірмовий стиль закладу громадського харчування: естетичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 1. № 65. С. 338–340.
2. Воронюк Т. А. Кав'ярня як різновид спеціалізованих закладів ресторанного господарства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 202. С. 373–383.

Кітцева Ю. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.держ.упр., професор Кіктенко О. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ НА СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНЕРСЬКОМУ ОДЯЗІ

У віковичному розвитку моди та текстильного промислу в Україні сучасний погляд на проектування жіночого одягу, де українські елементи вишивки займають центральне місце, представляє найактуальніший та важливий аспект обговорення. Це питання розкриває глибокі історичні та культурні коріння вишивки в Україні, її еволюцію в сучасному гардеробі жінок, а також вплив цього процесу на розвиток модної індустрії та культурного самовизначення жінок.

Українська вишивка має віковичну історію, що завжди була символом національної ідентичності та культурного багатства. Вона не лише передавала звичаї, традиції та смаки українців, але й була формою мистецтва, що виражала історію та емоції через кольори та орнаменти. Сучасне проектування жіночого одягу з українськими елементами вишивки відновлює ці традиції, розширюючи їх в межах сучасного глобального контексту.

Цей процес сприяє збереженню культурної спадщини та розширенню її аудиторії. Він об'єднує минуле та сучасність, роблячи вишивку актуальною для сучасних жінок, які шукають способи вираження своєї ідентичності через моду. Вишивка відтепер не лише символізує українську національність, але й стає міжнародно визнаним елементом дизайну.

Сучасний жіночий одяг з українськими елементами вишивки сприяє індивідуальному самовираженню жінки. Він надає можливість кожній жінці вибирати стиль та дизайн, який найкраще виражає її особистість та смак. Такий одяг дозволяє жінці поєднувати сучасні модні тенденції з українською культурною спадщиною, створюючи унікальні образи, які вразять своєю красою та глибиною.

Поширення сучасного жіночого одягу з елементами вишивки сприяє також розвитку місцевої мистецької спільноти та ремісничих гілок промисловості. Вишивальниці, дизайнери та виробники спільно вивчають стародавні техніки та зразки, створюючи власні майстерні шедеври, що вражають своєю вишуканістю та майстерністю. Це сприяє розвитку та розцвіту культурних промислів, сприяючи економічному розвитку України.

На мою думку українська вишивка має багатий історичний контекст. Вона була не лише практичним засобом прикраси одягу, але й відображала соціокультурний статус, регіональну приналежність та особисту історію кожної жінки. Вишивка виготовлялася вдома жінками та передавалася з покоління в покоління.

Сучасний жіночий одяг із використанням українських мотивів у вишивці відновлює старовинні традиції, вносячи в них нові акценти та стильні рішення. Вишивка тепер не лише прикраса, але й спосіб виразити свою індивідуальність та приналежність до української культури.

Вишивка часто містить різноманітні символи, які несуть духовне навантаження і відображають важливі аспекти життя, такі як родина, природа, віра і інше. Сучасні дизайнери часто використовують цю символіку для створення унікальних моделей, які мають глибокий смисл.

Розробка одягу з українською вишивкою сприяє збереженню та поширенню національної культури в Україні і за її межами, сприяє взаєморозумінню і культурному обміну між різними націями, підсилюючи глобальну культурну різноманітність.

Розвиток галузі модного дизайну жіночого одягу з вишивкою створює робочі місця для вишивальниць, дизайнерів, виробників і інших фахівців, сприяє економічному зростанню країни, підвищує доходи і популярність українських товарів на світовому ринку моди.

Сучасний одяг із вишивкою дає жінці можливість виражати свій унікальний стиль та індивідуальність. Кожна вишита річ стає полотном для вираження своїх поглядів, переконань і смаку.

Розробка одягу з вишивкою сприяє збереженню ремісничих традицій, передачі знань між поколіннями та підтримці ремісництва, що займається виготовленням вишиваних виробів.

Одяг із українськими елементами вишивки привертає увагу міжнародної аудиторії і сприяє популяризації української культури на світовій арені.

Підсумовуючи, проектування сучасного жіночого одягу з українськими елементами вишивки є важливою ініціативою, що об'єднує в собі історію, культуру, індивідуальність та економіку. Ця інновація моди поєднує давню традицію вишивки зі сучасними дизайнерськими рішеннями, розширюючи цей національний мистецький обряд у всесвітньому контексті.

З історичного погляду, українська вишивка має глибокі корені. Вона була не лише засобом прикраси одягу, але й символізувала соціокультурний статус та національну належність. Вишивка відтворювалася жінками вдома та передавалася з покоління в покоління. Сучасне використання вишивки у модному одязі допомагає відновити ці традиції, привносячи їх в сучасну дійсність.

Українська вишивка містить багато символіки та міфів, які надають кожній роботі глибокий смисл. Дизайнери використовують цю символіку, щоб створювати унікальні моделі, які несуть духовне навантаження та сприяють поширенню культурних цінностей.

Сучасний одяг з українською вишивкою також впливає на самовираження жінок. Кожен одяг стає полотном для їхнього індивідуального стилю та виразу. Жінки мають можливість відшукати моделі, які найкраще підходять їхній особистості та смаку, показуючи свою унікальність.

З економічного погляду, ця галузь допомагає створювати робочі місця для вишивальниць, дизайнерів та виробників, сприяючи економічному розвитку України. Вишивка також здобуває популярність на міжнародному ринку, сприяючи розповсюдженню української культури в світі.

В завершення, проектування сучасного жіночого одягу з українськими елементами вишивки - це важлива ініціатива, що об'єднує різні аспекти: історичні, культурні, індивідуальні та економічні. Ця ініціатива підтримує національну спадщину, зберігає традиції, дозволяє жінкам виражати свою унікальність та сприяє економічному розвитку. Вишивка у модному одязі не просто тенденція - це підтримка та вираз української культури в сучасному світі.

Нікітенко К. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – старший викладач Циганова І. О.

ЕФЕКТИВНА СТРАТЕГІЯ БРЕНДИНГУ ТА ОСНОВНІ ТРЕНДИ СУЧАСНОЇ АЙДЕНТИКИ

Ефективна стратегія брендингу визначає спосіб, яким компанія будує свою ідентичність і комунікує зі своїми клієнтами (фірмовий стиль) є важливим понад усе і є елементами успіху бізнесу як у короткостроковій так і довгостроковій перспективі.

Розробка сильного фірмового стилю є необхідним елементом успіху бізнесу. Він допомагає створити позитивний імідж бренду привернути нових клієнтів і покращує репутацію компанії.

Основні тренди сучасного фірмового стилю в 2023 є використання нейронних мереж для створення елементів айдентики, та нові підходи до створення логотипу.

Просто і геометричні фігури у сучасному дизайні; Сучасні нейромережі дозволяє створити деякі ідеї логотипа, з допомогою яких можна створити свій. Цей тренд у цьому році дає можливість додавати та відсікати все зайве, анімувати, змінювати кольори і все це водночас, за допомогою штучного інтелекту.

Coffee Beans Назва бренду, виконаний шрифт у елегантному стилі.

Натхнення Парижем. Французька тематика це мистецтво втілення елегантності, смаку та розкішні у дизайні Французька культура завжди асоціюється з романтикою, вишуканість. У такому стилі можуть бути використані традиційні французькі мотиви, як наприклад, паризькі вулички, культурні символи та французька графіка.

За допомогою фірмового стилю можна виділити компанію серед конкурентів та сформувати її імідж. Фірмовий стиль повинен відображати якості та цінності, які символізує бренд, а також викликати довіру зі боку не лише клієнтів, але й партнерів компанії.

Айдентики допомагає аудиторії легко відрізнити бізнес від конкурентів. Це унікальна ідентифікація впливає на рішення клієнтів та має прямий вплив на прибутковість компанії.

Ткаченко С. К.

Класичний приватний університет
наук. кер. – Давидова В. В.

ДИЗАЙН ПРОЄКТ ВИСТАВКИ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

У сьогоднішній виставкова діяльність є однією з найбільш актуальних сфер в реаліях сучасної світової економіки, культури та розвитку суспільства. Художні виставки крім своєї естетичної, культурної і, в індивідуальних випадках, філософської місії несуть ще й важливий фактор визнання робіт того чи іншого автора. Вони є життєво важливими компонентами самовираження та освіти, об'єднуючи художників, кураторів і відвідувачів. [1]

Тому, на мою думку, створення арт-простору для виставок, їх дизайн-оформлення та загальна атмосфера відіграють важливу роль у сучасній культурі та являються актуальним запитом.

Створення дизайн проекту виставки – це багатограний процес, який в основі охоплює такі етапи як:

1. Визначення мети та теми виставки, для демонстрації певного стилю/ проблематики/ окремого митця.

2. Вивчення досвіду українських та закордонних аналогічних заходів.

3. Аналіз ринку доступних місць сумісних для даного типу заходу.

4. Ретельна структуризація та розробка фірмового стилю виставки.

5. Створення допоміжних матеріалів, як односторінкового сайту, рекламної та комерційної продукції.

Найважливіше в візуальному процесі - створення концептуальної ідеї та її вдале втілення в ефективну форму. Дизайн художньої виставки має посилити враження глядача, створити візуальний нарратив і доповнити витвори мистецтва. «Важливо, щоб образ формували саме роботи художника». [2] Тому під час народження фірмового стилю виставки варто не переходити межу надто активного дизайну.

Окрім пріоритетної розробки унікального фірмового стилю виставки, логотипу та патернів, було створено веб-презентацією заходу окремим односторінковим сайтом, рекламні плакати та флаєри.

Додатково були розроблені комерційні товари, що представлені футболками, блокнотами, плечовими сумками та чохлами на телефон.

Теоретичною та методологічною основою дослідження був системний підхід до створення дизайну виставки. Використано системно-структурний, морфологічний, композиційно-конструктивний аналіз. Усі ітерації стильового візуалу були виконані застосовуючи Adobe Illustrator. Веб-сторінку створено у більш сучасному додатку Figma, а для презентування прототипів, мокапів та комерційних товарів використовувався Adobe Photoshop.

Результатом проекту була унікальна візуальна концепція, яка завдяки розробленому влучному дизайну та його презентації може виділити виставку серед конкурентів, донести до відвідувачів певну ідею та заохотити до змін у тому чи іншому питанні.

Таким чином, створений дизайн арт виставки може бути використаним в реальному житті і привернути більше уваги до сучасного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Лагутина В. А. Організація та керівництво виставковим процесом на прикладі виставки живопису «Золота». URL: <https://www.cultura.kh.ua/uk/materiali/2801-organizatsija-ta-kiruvannja-vistavkovim-protsesom-na-prikladi-vistavki-zhivopisu-zolota> (дата звернення: 10.06.2023).

2. Олександр Бурлака. Експозиційний дизайнер: як оформлюють художні виставки. URL: <https://telegraf.design/ekspozytsijnij-dyzajner-yak-oformlyuyut-hudozhni-vystavky/> (дата звернення: 10.06.2023).

Файдель В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – старший викладач Циганова І. О.

РОЗБІР ПРОБЛЕМАТИКИ І АКТУАЛЬНОСТІ ПРОЕКТА ПО СТВОРЕННЮ БРЕНДБУКУ ЗАКЛАДУ ЯПОНСЬКОЇ КУХНІ З ДОСТАВКОЮ

Розробка брендбуку для закладу японської кухні залишається важливим завданням навіть у 2023 році. Ринок гастрономії та ресторанного бізнесу залишається дуже конкурентним навіть у сучасних умовах. Зі зростанням популярності японської кухні у багатьох країнах, конкуренція між закладами, які пропонують схожі страви, збільшується. Створення чіткого брендбуку може допомогти виділитися серед конкурентів та привернути увагу цільової аудиторії. У сфері ресторанного бізнесу японської кухні спостерігається значний конкурентний тиск. Зі зростанням популярності японської кухні, існує потреба у створенні брендбуку, який може виділити заклад серед конкурентів.

Дослідження цільової аудиторії є критичним для розуміння того, як створений брендбук може відповідати їхнім потребам та очікуванням. Японська кухня може зацікавити широкий спектр людей, але специфічна мета вашого закладу може визначити більш конкретну мету. Розуміння того, що цінує аудиторія та які смаки вони переслідують, може допомогти вирішити, які аспекти японської кухні підкреслити у брендбуку. Сучасні споживачі більш свідомі та більше зацікавлені у здоровому способі життя та аутентичних кулінарних досвідах. Таким чином, брендбук має відобразити ці значущі зміни у смаках та вподобаннях споживачів.

В епоху цифрових технологій важливо мати сильну цифрову присутність та стратегію. Брендбук повинен відображати цю стратегію, допомагаючи ефективно взаємодіяти з клієнтами через соціальні медіа, веб-сайти та мобільні додатки. В нашому часі цифрова присутність стає критично важливою. Ефективна цифрова стратегія через веб-сайт, соціальні медіа та мобільні додатки може допомогти залучити нових клієнтів та зберегти вірних шанувальників.

Японська кухня має власну спадщину та культурну цінність. Створення брендбуку, що відображає унікальність цієї культурної спадщини через дизайн, кольорову палітру, типографіку та інші елементи брендингу, може зробити заклад більш привабливим для клієнтів. Унікальний імідж допоможе закладу виділитися серед інших. Це може бути досягнуто через унікальний дизайн інтер'єру, автентичні страви та культурний досвід, який ви пропонуєте.

Зі зростанням міжнародного туризму, споживачі починають більше цінувати аутентичний культурний досвід. Якщо брендбук може передати автентичну японську атмосферу та смаки, це може сприяти збільшенню клієнтської бази та задоволенню потреб міжнародних туристів. Зі зростанням міжнародного туризму, піт на автентичний культурний досвід збільшується. Створення брендбуку, який передає автентичність японської кухні та культури, може допомогти закладу залучити туристів та місцевих мешканців.

У сучасному світі споживачі все більше орієнтуються на зручність та ефективність. Поширення робочих графіків, активний спосіб життя та необхідність економити час змушують людей шукати швидкі та прості способи отримання їжі. Доставка їжі дозволяє споживачам насолоджуватися вишуканими стравами без необхідності приготування чи виходу з дому. Відображення цього фактору в актуальності доставки їжі показує, що сучасні споживачі охоче витрачають гроші на послуги доставки, оцінюючи високу цінність свого часу та зручність отримання смачної їжі без зусиль. Цей феномен є показником зміни споживання та вимог споживачів, що відображається в активному розвитку сектора доставки їжі.

Глобальна пандемія COVID-19 вплинула на актуальність доставки їжі у 2023 році через наступні аспекти, що споживачі стали більш обережними та вибірковими щодо місць перебування та споживання їжі. Вони надають перевагу безпечним та забезпеченим гігієною способам отримання їжі, таким як доставка, щоб уникнути потенційних ризиків захворювання. Зростання популярності безконтактних операцій, які забезпечують безпеку та мінімізують контакт із зовнішньою середою, сприяє збільшенню популярності послуг доставки їжі. Споживачі віддають перевагу опціям онлайн-замовлень та безготівкових платежів, що робить доставку їжі більш привабливою. Для багатьох ресторанів та закладів громадського харчування пріоритетом стало забезпечення безпеки свого персоналу та клієнтів. Доставка їжі дозволяє зменшити кількість осіб, які перебувають у закладі, та мінімізувати контакт, що зменшує ризик поширення інфекції.

Проект із створення брендбуку для закладу японської кухні з доставкою вимагає уважного аналізу проблематики та актуальності. Конкурентний тиск у сфері гастрономії змушує виділитися серед чисельних конкурентів, а брендбук повинен відображати унікальність та цінності закладу. Змінюючі вимоги споживачів, такі як зручність та швидкість отримання їжі, вимагають адаптації до сервісу доставки та відображення цього у брендбуці. Використання цифрових технологій для покращення процесу замовлення та доставки також є важливим аспектом. Пандемія COVID-19 також вплинула на зміни в споживачих уподобаннях та ставленні до безпеки та гігієни, що може вимагати введення додаткових протоколів безпеки під час доставки їжі. Врахування цих змін у брендбуці може сприяти підвищенню рівня довіри та задоволення клієнтів. Крім того, врахування тенденцій цифрової трансформації в галузі гастрономії допоможе побудувати сильну присутність в онлайн-середовищі та залучити нову аудиторію. Усі ці аспекти слід врахувати при розробці брендбуку для закладу японської кухні з доставкою, щоб забезпечити його конкурентоспроможність та привабливість для споживачів.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ У ХХІ СТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Дем'яновська А. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.філол.н., доцент Кирпиченко О. Е.

ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ

Стилістична еквівалентність – це поняття в перекладознавстві, що означає здатність перекладу передати стиль оригінального тексту з точністю і ефективністю [2, с. 121].

Переклад повинен зберігати не лише сутність і структуру оригінального тексту, але й його стиль, настрій, тон та художні елементи. Сучасні дослідження в перекладацькій науці активно займаються вивченням стилістичної еквівалентності, яка визначається як ключовий аспект успішного перекладу. Для досягнення цієї еквівалентності перекладач повинен розуміти і відтворювати стиль оригіналу, враховуючи мовні, культурні та історичні особливості. Дослідження стилів і жанрів оригінального та перекладеного текстів допомагають перекладачам зрозуміти і передати стиль твору точно та вірно. Крім того, володіння мовами оригіналу і перекладу на високому рівні є важливим фактором для відтворення стилістичної еквівалентності.

Сучасні методи в перекладацькій практиці включають різноманітні стратегії та техніки. Це можуть бути експериментальні методи, засновані на аналізі та порівнянні стилів та жанрів різних творів, або стандартні методи, що використовуються у перекладознавстві, такі як дослідження лексичних, граматичних та стилістичних особливостей мови оригінального тексту, аналіз контексту та вивчення культурних та історичних відтінків [2, с. 70]. Також до методів досягнення стилістичної еквівалентності можна віднести використання перекладацьких стратегій та технік, таких як еквівалентне перенесення, експлікація, уникнення дослівного перекладу та інші.

Необхідність досягнення стилістичної еквівалентності особливо важлива в перекладі художньої літератури, де стиль та художня манера є важливими складовими твору. Проблематика стилістичної еквівалентності в контексті сучасних перекладацьких студій полягає у тому, що існує багато чинників, які впливають на стиль та мову оригінального тексту, і відтворення цього стилю в перекладі може бути досить складним завданням.

Однією з складнощів у досягненні стилістичної еквівалентності є різниця в мовних стилях між різними мовами, що може призвести до того, що стиль оригінального тексту не може бути повністю відтворений у перекладі. Також важливо враховувати, що стиль може бути залежний від культурних та історичних контекстів, що робить відтворення стилю ще більш складним завданням. Додаткову складність становить той факт, що стиль та мова можуть змінюватись з часом, що ускладнює переклад старих або текстів із різних історичних епох. Також важливо враховувати, що стилістична еквівалентність може бути дещо суб'єктивною, оскільки різні перекладачі можуть робити різні інтерпретації та вибори, щодо того, як найкраще передати стиль оригінального тексту в перекладі.

Отже, стилістична еквівалентність є важливим аспектом перекладу, особливо в художній літературі, і вимагає від перекладача ретельного аналізу та розуміння стилю оригінального твору, а також володіння мовою на достатньому рівні для відтворення стилю в перекладі.

Список використаних джерел

1. Добровольська Д. М. Рекламний слоган як мікротекст: відтворення стилістичних прийомів і фігур у перекладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна.* 2016. Вип. 63. С. 69–72.

2. Коваленко Б. О. Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики. Кам'янець-Подільський, 2010. 159 с.

Кокоріна В. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.філол.н., доцент Кирпиченко О. Е.

ТРУДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕРМІНІВ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Міжнародний договір як документ, який визначає права та обов'язки учасників для врегулювання правових відносин у певній сфері, містить інформацію для членів суспільства про рекомендації вирішення важливих питань. Виконуючи визначені зобов'язання, держави-учасники сприяють врегулюванню глобальних питань для міжнародної спільноти уніфікованим способом. Будь-яка галузь міжнародного права пов'язана з міжнародними договорами, а міждержавні відносини регулюються за допомогою права.

Термінологія у текстах міжнародних договорів англійської та української мов розвивається по-різному і зазнає різних впливів. Тому проблема взаємовідношення англійської та української термінології дипломатичного підстилю має складний характер. Терміни та дефініції конкретного документа мають складні зв'язки із визначеннями, термінами, категоріями інших документів. Помилки перекладу можуть спричинити навіть руйнування систем взаємопов'язаних документів та неправильне застосування галузей права, безпідставне розширення сфери дії конкретного права, що може спричинити суперечності або неправильні висновки.

Аналізуючи основні особливості, конструкції, риси та ознаки термінології міжнародних договорів, можливо виявити комплекс проблем, що можуть виникати у процесі її перекладу. Найчастіше вони пов'язані з відтворенням юридичних термінів, внаслідок відсутності в українській мові деяких їх відповідників або наявності незвичайних значень.

1. Наявність термінологічної лексики права, що не має аналогів у мові перекладу (*felony* – фелонія; *misdemeanor* – місдимінор).

2. Наявність у термінологічній одиниці юридичного дискурсу кількох значень і не завжди подібних, тобто багатозначність вихідного терміну. Наприклад, термін «*evidence*» – 1. information that gives a reason for believing something or proves something: There wasn't enough evidence to prove him guilty; 2. indication or trace: The room bore evidence (ie showed signs) of a struggle.

3. Полісемія термінологічної одиниці чи термінологічного словосполучення права не тільки в межах цієї галузі права, але й в межах одного тексту, тобто контекстуальна залежність перекладу термінологічної одиниці чи словосполучення. Значення терміна і його переклад не повинні залежати від контексту: *There are two types of criminal law: substantive and procedural. Substantive law is the body of law that defines criminal offences and their penalties. Substantive laws which are found in the various penal codes, govern what people legally may or may not do. Examples of substantive laws are those that prohibit and penalize murder, rape, robbery, and other crimes.* Тут, *substantive law* – матеріальне право (як система законів), а *substantive laws* – матеріально-правові закони).

4. Проблема передачі змісту правових реалій, явищ чи процесів: *King's clemency* – помилювання королем (Великобританія); *Miranda warning* – попередження про те, що все сказане особою, яку заарештовують, може бути використане проти неї (з 1966 року це правило – невід'ємна частина правової системи США, коли рішення Верховного Суду США у справі Ернесто Артуро Міранди проти Аризони стало історичним).

5. Різноманіття способів перекладу: *delinquency* – порушення (угоди, закону); проступок, правопорушення, злочин; злочинність, делінквентність (особливо неповнолітнього); акт делінквентної поведінки; невиконання обов'язків; протрочення; затримка погашення; заборгованість.

6. Невідповідність та розбіжність змісту в рівно автентичних текстах документів міжнародного права, які виникають при вживанні близьких за звучанням або написанням термінів різними мовами, але передають різні поняття в національних системах права тощо.

Для вирішення перекладацьких проблем варто застосувати перспективні шляхи: враховувати мовні звички носіїв мови передачі тексту, не порушуючи звичне сприйняття правового документа; проводити попередню експертизу міжнародного документу за участю правників-міжнародників і правових лінгвістів для запобігання можливих помилок; перекладач має зосереджуватися на певній галузі права; переклад має відповідати дійсності та правовим, суспільно-політичним й економічним реаліям країни, для якої здійснюють переклад міжнародного документу.

Коломієць П. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.філол.н., доцент Марінеско В. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ІТ-ТЕРМІНІВ

Поповнення термінології ІТ сфери здійснюється майже виключно коштом власних мовних ресурсів шляхом лексичної і семантичної деривації [1, с. 125]. Найпоширенішими способами словотворення є:

1) афіксація, тобто приєднання до кореня префіксу або суфікса, зокрема таких, як in-, out-; -ion/-tion, -ment. При цьому утворення терміну найчастіше відбувається у результаті приєднання як префіксу, так і суфікса (напр. *debugging*). Для створення афіксальних новоутворень використовуються як традиційні афікси зі сталими значеннями (*ungoogleable*), так і афікси, які мають спеціальне значення: *-itis* (*Googleitis*), що позначає назви хвороб. У низці англійських термінів приєднання афіксів відбувається в поєднанні із семантичними процесами (розширення значення, метафоризація): *gesturing, fuzzification, gutter*. Так, наприклад, за допомогою суфіксів *-er, -or, -ist* утворюються іменники, що позначають працівника-фахівця: *programmer, provider, administrator*, а також машини, інструменти, прилади: *adapter, computer, server, scanner*. У системі термінотворення широко застосовується суфікс прикметника *-wise*, що надає основі значення «у напрямку, паралельно»: *streamwise, slantwise*. Розроблені спеціальні правила утворення термінів для понять або об'єктів певного класу. Так, назва програмного забезпечення створюється за аналогією з терміном *hardware: software, freeware, radware*.

Для утворення комп'ютерних термінів в англійській мові активно використовуються префікси латинського походження, характерні для загальнонаукової мови: *inter-, super-, mini-, macro-, micro-, auto-, multi-, mega-*. Наприклад: *autodump*.

2) конверсія (напр., дієслово *to google*, що утворилося в результаті конверсії іменника «Google»); *abort* (н.), що утворено від *abort* (v.); *click* – від дієслова *click*; *autosave* – від дієслова *save*;

3) аббревіація, тобто з'єднання початкових елементів слів або словосполучень, які можуть складатися як з однієї літери (напр., *C > colour*), так і з кількох (напр., *Secure and Fast Encryption Routine > SAFER*). При цьому найбільш поширеною є морфологічна аббревіація, зокрема такий її підвид, як ініціальна аббревіація;

4) скорочення або напівскорочення (напр., *e-book* - напівскорочення від *electronic book*);

5) використання акронімів (напр. *ICON* - *Integrated Control*);

6) використання епонімів (тобто термінів, утворених від власних імен, напр. *Hercules Card, Bayesian network*);

7) метафоризація або метафоричне перенесення (напр., *back door*, букв. чорний хід > пролом у системі захисту);

8) телескопія: *javant-garde* (*Java + avant-garde*), *dot-commuter* (*dotcom + commuter*), *wapplet* (*WAP + applet*), *WAPathy* (*WAP + apathy*) та *splinternet* (*splinter + internet*).

Отже, для створення ІТ термінів використовуються такі способи словотворення: конверсія, словоскладання, афіксація, скорочення, телескопія. У досліджуваній терміносистемі більшість термінів утворені афіксальним способом.

Список використаних джерел

1. Зацний Ю. А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС. 228 с.

Кравченко О. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.філол.н., доцент Кирпиченко О. Е.

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ ПОВІСТІ-АНТИУТОПІЇ «ANIMAL FARM» ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА

Художні українські переклади англomовних творів ХХ і ХХІ століть продовжують бути популярними й охоплювати все жанрове розмаїття сучасної художньої літератури. А деякі сюжети стають вкрай актуальними і вимагають нагадувань, щоб «ніколи знову». Так, нагальність постає у перекладі прийомів художньої палітри Джорджа Орвелла у змалюванні тоталітаризму.

Повість-антиутопія «Animal Farm» Джорджа Орвелла вважається найшвидшим у перекладі – через два роки після виходу. За деякими даними, першим у світі іноземним перекладом твору став німецький, за іншими – український. Відомо, що сам Орвелл, відмовившись від гонорарів, дав згоду на переклад і навіть фінансово сприяв друку книги українською мовою.

Першими українськими перекладами твору вважається: перший – «Колгосп тварин» у 1947 році (перекладач Іван Чернятинський, діаспорне видавництво «Прометей»); другий – експериментальний, «вільний переклад» Ірини Дибко під назвою «Хутір тварин», що вийшов друком 1984 року і був присвячений, як зазначалося на титульній сторінці, жертвам голодомору в Україні; третій – «Ферма “Рай для тварин”» у 1991 році (Юрій Шевчук, журнал «Всесвіт»); четвертий – це книжкове видання, в якому твір Орвелла під назвою «Скотоферма» у 1991 році (О. Дроздовський, РВО «Заповіт», МГП «Інформ ОТ сервіс») надруковано поруч із романом Артура Кестлера «Ніч ополудні». Наступного року в журналі «Вітчизна» з’явився ще один переклад твору Орвелла під назвою «Скотохутір». Ім’я перекладача не було зазначено; передмову до публікації цього перекладу написала Наталія Околітенко.

Шлях першого перекладу твору надійно закріплює зв’язок української культури з повістю, її автором та зарубіжною літературою. Ідею перекласти твір зініціював голова Української академії мистецтв та наук у США, професор-візантиніст Гарвардського університету – Ігор Іванович Шевченко. Він звернувся спочатку до Орвелла з проханням написати передмову, на що письменник одразу погодився. У передмові Орвелл зазначає, що для нього надзвичайно важливо, щоб люди на Заході «побачили советський режим таким, яким він є», вважаючи, що Радянський Союз немає нічого спільного з соціалізмом, тобто з суспільством, побудованим на принципах соціальної справедливості та рівності: тому Орвеллові прийшло на думку виступити «проти советського міфу, вживаючи казкової форми, доступної майже кожному читачеві, і що легко можна б перекласти на чужі мови».

Переклад казкової повісті «Animal Farm» під назвою «Колгосп тварин» видало видавництво «Прометей» у Німеччині. Для видавців постать інтелектуального Джорджа Орвелла стала надзвичайно цікавою, бо він задекларував потребу боротьби за радикальну перебудову світу на справедливих засадах. 11 квітня 1945 року, сам Ігор Шевченко написав Орвеллові, щоб отримати дозвіл на переклад, і так зав’язалося листування поміж автором і перекладачем. Отже, перший український переклад містить унікальний документ, який зараз цитують і перекладають усіма мовами світу. Оригінал передмови не зберігся ані в архіві Орвелла, ані в архіві Ігоря Шевченка. Відомо, що перекладач дещо скоротив передмову (з дозволу автора) і переклав її українською.

Другий переклад твору став відповіддю на дотримання перекладачем буквальних текстуальних особливостей оригіналу. Письменниця і перекладачка повісті «Animal Farm» під назвою «Хутір тварин» Ірина Дибко дотримується суворої історичної правди, вказуючи правильне місце дії твору (СРСР), називає персонажів і речі справжніми іменами. У її перекладі Сталін залишається кривавим Сталінін, а інші свині й кабани – типові більшовицькі кровопивці, московсько-більшовицькі опричники, що підкреслено більш московським звучанням їхніх прізвищ – Троцькі, Молотови, Єжови, Постишеви, Кагановичи. Дія у перекладі відбувається не в Англії, а саме у сучасному Радянському союзі, знявши засекреченість твору. До речі її переклад відрізняється дотриманням норм сучасної української мови. У праці також відображено жіночий стиль перекладу, що надало твору прикметного теплого і гуманного звучання.

У 2021 році налічували 7 повних перекладів книги «Animal Farm» українською мовою.

Крупенко А. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.філол.н., доцент Марінеско В. Ю.

СЕМАНТИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Попри чіткі семантичні ознаки термінів, перекладачі стикаються з низкою проблем, які пов’язані з семантикою терміну, а саме: синонімією, омонімією. Міжгалузєва омонімія – це таке явище, коли термін однієї галузі має зовсім інше значення в іншій галузі [1]. Здебільшого омонімії належать до однієї частини мови і мають спільні граматичні значення. Наприклад, ложка як елемент зброї, англійською буде *stock (rifle stock* *ложе гвинтівки)*, як місце в театрі – це вже *box*.

Серед англомовних термінів наведемо такі приклади міжгалузевих омонімів:

Term	Military field	Other fields
Deployment	The movement of troops or equipment to a specific location for a military operation.	Software Development Meaning: The process of releasing and installing a software application or update on various devices or systems.
Offensive	A military operation intended to attack or seize enemy territory.	Sports Meaning: A strategy or play focused on scoring points or goals, typically in team sports.
Reconnaissance	The act of gathering information about enemy forces or terrain for tactical purposes.	Business Meaning: Conducting research or investigation to gather information about competitors, market trends, or potential opportunities.
Target	An objective or location that is selected for attack during a military operation.	Business Meaning: A desired goal or objective in a strategic plan or marketing campaign.

Синоніми у військовій термінології – це терміни, що належать до одного денотата, можуть мати тотожні або близькі значення, відрізнятися особливостями вживання, за будовою (прості слова, композити, аббревіатури, словосполучення), походженням (власне українські й запозичені лексеми) [2, с. 122].

У військовій галузі синонімія існує через використання різних назв і термінів, які можуть бути старими або новими, а також запозиченими з інших мов. Це пов'язано з постійним розвитком науки й техніки, який призводить до виникнення нових понять і, відповідно, до використання більш точних номінацій. Також у комунікації та документуванні надається перевага коротким формам, що створює синоніми на різних рівнях мовної структури. Наведемо приклади в українській мові: *оборона – захист, дрон – безпілотник – шахед, удар – напад – атака*. В англійській мові також існують синоніми. Наприклад, розвідка: *Reconnaissance – Scouting – Surveillance; солдат: Soldier – Trooper – Warrior – Infantryman; Бойові (військові) дії: warfare, combat, fight; битва: battle, fight, operation; вторгнення: invasion, intrusion, penetration; атака, наступ: attack, charge, onslaught, offensive; капітуляція – surrender, capitulation*.

Слід зазначити, що для англійських термінів характерна конверсія, тобто, перехід з однієї частини мови в іншу: *to motor – обстрілювати з міномета, to officer – створювати офіцерський склад, to patrol – патрулювати, обходити (територію), patrol – патруль, обхід*.

Таким чином, для термінів характерні такі ознаки: чітка окресленість значення, однозначність, денотативність. Проте, один термін може мати декілька значень в різних галузях, в цьому випадку мова йдеться про явище омонімії. Синонімія та омонімія можуть викликати труднощі при перекладі термінів.

Список використаних джерел

1. Дудок Р. Термін та його структурно-семантичний потенціал. *Вісник СумДУ*. 2006. № 3 (87). С. 119–122.
2. Карабан В. І. Переклад англомовної наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2020. 576 с.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ

Дяченко І. М.

Класичний приватний університет
к.соц.ком., доцент

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ: ПРОЄКЦІЯ НА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ

Потужний розвиток інформаційного суспільства зумовлює нові запити щодо журналістської підготовки, оскільки в сучасних умовах інформаційного суспільства дедалі більше посилюється роль мас-медіа як соціального інституту. Тому в процесі професійної підготовки здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 061 «Журналістика» освітньої програми «Журналістика та соціальні комунікації» в процесі професійної підготовки повинні навчитися усвідомлювати свою соціальну роль в українському суспільстві й у світі загалом, а значить – вони, насамперед, мають бути медіаграмотними.

Медіаграмотність – це вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити її, розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [1].

Як компонент медіакультури медіаграмотність сприяє ефективному цілеспрямованому використанню необхідної адекватної інформації, критичному її аналізу, перевірці на вірогідність, свідомому аналітичному підходу до її ретрансляції; виступає є чинником розвитку критичного мислення майбутнього журналіста. Тому важливим завданням журналістської освіти є формування у студентів медіаграмотності, в тому числі шляхом упровадження ефективних освітніх технологій, серед яких – прикладні соціально-комунікаційні.

Використання в освітньому процесі здобувачів журналістської освіти прикладних соціально-комунікаційних технологій сприяє розвитку критичного і творчого мислення майбутніх журналістів як ключового механізму генерації нових ідей; оперативному прийняттю студентами самостійних рішень.

Застосування інтерактивних методів навчання стимулює пізнавальну діяльність студентів, розвиток їхніх комунікативних умінь; зумовлює успішне виконання творчих завдань; сприяє педагогічній взаємодії; виховує журналістський колективізм.

Майбутніх журналістів необхідно спрямовувати на те, що в умовах інформатизації, вони, формуючи громадську думку, допомагають виробленню громадянських та ціннісних орієнтирів суспільства.

Відкриття експериментальних майданчиків, творчих лабораторій; проведення майстер-класів; розробка системи нестандартних методів навчання, зокрема ділових ігор, під час яких кожен студент-журналіст міг би розвивати власний творчий потенціал, формувати свою журналістську індивідуальність, саморозвиватися й самовдосконалюватися – сприятливі умови для розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців спеціальності 061 Журналістика.

Застосування в освітньому процесі електронних освітніх ресурсів, зокрема системи електронного забезпечення навчання майбутніх журналістів, якою, наприклад, у Класичному приватному університеті м. Запоріжжя є «Віртуальна аудиторія» (сайт підтримки освітніх програм), зумовлена широким діапазоном інформаційно-комунікаційних і технологічних засобів у вищій освіті.

Варто зауважити, що створення інформаційного освітнього середовища за допомогою ІКТ в освітньому процесі активізують та інтегрують навчальні ресурси (зокрема інфографіку як засіб візуалізації освітнього контенту, засоби презентації навчального матеріалу з мультимедійними ефектами, що сприяє використанню програмного забезпечення для виконання практичних (лабораторних) робіт, створення студентами творчих проєктів, власного інфографічного продукту тощо.

Отже, технологічний підхід у журналістській освіті, широке застосування прикладних соціально-комунікаційних технологій, як і електронних освітніх ресурсів загалом, розглядаємо як потужні дієві інструменти формування освітнього простору для розвитку медіаграмотності майбутніх журналістів у процесі їхньої професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaprosvita/kontseptsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya (дата звернення: 21.05.2023).

Тригаченко А. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка
наук. кер. – к.філол.н., доцент Івасюта О. Б.

МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ: ЯКИМ БУДЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ ПІСЛЯ МАРАФОНУ «ЄДИНІ НОВИНИ»?

Уперше за всю історію телебачення в Україні, а, може, і у світі зіткнулися з такою формою подачі інформації як марафон «Єдині новини», який на початку повномасштабного вторгнення був актуальним, проте наразі таким бути перестає. Після призначення нового керівника Міністерства культури та інформаційної політики в марафоні планують провести деякі зміни, проте успіх і рейтинги телеканалів напряму залежать від його повного зникнення.

Основна ідея для створення марафону «Єдині новини» полягала в тому, що під час війни медіа потрібно контролювати, щоб вони не пускали в ефір інформацію, яка могла б допомогти ворогу. Хоча після початку активних воєнних дій в Ізраїлі, країна чомусь не створила марафон новин, всі телеканали продовжили своє існування під жорсткою воєнною цензурою, яка прекрасно справляється з цим завданням. Україні потрібні різні точки зору й різні телеканали, бо лише так може формуватися громадська думка та демократія.

У перші тижні повномасштабного вторгнення до марафону доєдналися 7 телеканалів, зараз їх вже 9, проте «Еспресо», «5 канал» та «Прямий» туди не взяли [1], хоча це не тільки опозиційні ЗМІ, але також патріотичні та якісні телеканали. У квітні всі три медіа вимкнули з цифрового ефіру, це рішення вони намагаються вирішити через суд, але поки що ніяких результатів [2]. Казати, «не на часі» критикувати владу – є прямим порушенням демократії та свободи всіх громадян України.

На початку повномасштабного вторгнення людям зручно було дивитися всі новини на одному каналі, але вже після декількох тижнів цей концепт почав втрачати рейтинги. За результатами соціологічного дослідження Українського інституту майбутнього [3], яке провели з 4 до 10 серпня 2023 року: 50 % респондентів відповіли, що не дивляться національний телемарафон, 13 % – дивляться регулярно, 37 % – час від часу. Тільки 14 % з тих, хто дивиться марафон, довіряють поданій там інформації - це дуже поганий результат.

Запропоновано замість «Єдиних новин» створити офіційний інститут воєнної цензури, де фахівці могли б контролювати окремі телеканали або залишити один телеканал, «Рада», який би виконував функції телемарафону новин, а всі інші б змогли транслювати свій контент [1].

Майбутнє телебачення полягає у відокремленні телеканалів, у їхньому особистому розвитку, можливо, у деякій гібридизації з іншими ЗМІ. Телеканали можуть прогресувати лише, якщо їх не будуть примусово об'єднувати або вимикати з ефіру.

Список використаних джерел

1. До перемоги й далі? Що буде з єдиним телемарафоном. URL: <https://detector.media/community/article/215304/2023-08-09-do-peremogy-y-dali-shcho-bude-z-iedynym-telemarafonom/> (дата звернення: 29.10.2023).

2. Телемарафон: як він змінює українське суспільство та медіаринок. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64112594> (дата звернення: 29.10.2023).

3. UIF презентував соціологічне дослідження щодо актуальних питань: ключові результати. URL: https://uifuture.org/publications/uif-prezentuvav-socziologichne-doslidzhennya-shhodo-aktualnyh-pytan-klyuchovi-rezultaty/?fbclid=IwAR1ySoGpqbfk2b4IAXqXF_vGy1a9q5Ag7UgcQOVISL15IML3m6o0fgZGqKs (дата звернення: 29.10.2023).

4. Морозов Ю., Джима Н. «Dialogues on Television / Діалоги про телебачення». Київ : Дух і Літера, 2008. 128 с.

УКРАЇНСЬКА МОВА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

Пономарьова В. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка
наук. кер. – магістр журналістики, асистент кафедри теорії і практики журналістики Сиваківський Я. П.

ЗНАЧЕННЯ МОВНОГО ВИБОРУ В СУЧАСНОМУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩІ В УКРАЇНІ

Українці щодня стикаються з мовною дилемою в різних аспектах життя. Починаючи від перегляду стрічок соціальних мереж до споживання оновлених новин, особливо на тлі триваючої російсько-української війни, де боротьба ведеться не лише проти ворогів, а й за усунення російськомовного контенту в нашому оточенні.

У цій роботі я прагну дослідити методи, які використовують для усунення російськомовного контенту та просування виключно української мови в Інтернеті. Дослідження намагатиметься розглянути конкретні випадки та підходи, які допоможуть впоратися з цими викликами.

У ході аналізу було виявлено, що для дистанціювання від усього російськомовного контенту можна використовувати різні методи, зокрема налаштувати смартфон на українську мову, змінити мовні налаштування в пошукових системах на всіх видах платформ, щоб споживати виключно український контент, заохочення маловідомих україномовних каналів переглядом відео виключно українською мовою на платформі YouTube, заміна російської музики іноземними або українськими аналогами, купівля та читання книг, перекладених українською [1]. Останнє особливо актуально, оскільки не лише підвищує рейтинг перекладу, підтримує український книжковий ринок, а й стримує просування російської продукції [2]. Український контент невинувато довго руйнувався, тоді як російський- вихвалявся та підтримувався репресивними тоталітарними режимами за його «унікальність і професійність» [3]. Але цього тренду зараз варто уникати будь-якою ціною, щоб дати нашим творцям можливість висловити свої думки. Наразі зростає кількість українських подкастів, відеолайфхаків та інтерв'ю, які пропагують місцеву музику чи виконавців, а YouTube як сервіс і платформа для українців стає все більш привабливим завдяки наявності звичного контенту українською.

День за днем українці ведуть багатогранну боротьбу за свою незалежність, не лише беручи участь у битвах і віддаючи життя, а й намагаючись усіляко підтримувати поширення національного змісту. Такі сервіси, як Adobe, Flo, Vos, надавали українцям безкоштовну підписку на запропонований ними контент, а також перекладали свої сервіси для україномовної аудиторії [4].

Замінюючи російськомовний контент україномовним, українці не лише просувають свою національну мову та культуру, а й кидають виклик глобальному сприйняттю мови та її значення в сучасному суспільстві.

Оскільки рух до популяризації української мови та культури набирає обертів, він має потенціал змінити глобальні погляди на важливість і мови та спонукати до глибшого розгляду цього питання. Приймаючи свою мову та культуру, українці також дають змогу брати на себе активнішу роль у світовій спільноті та на ринку праці, відкриваючи тим самим нові можливості для особистого та колективного зростання.

Список використаних джерел

1. Як позбутися російського контенту в інтернеті? URL: <https://ukrainer.net/pozbutysia-rosiyskoho/> (дата звернення: 21.08.2023).

2. Мова має значення: Чому важливо читати книги українською. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/knigi-ukrajinskoju-shcho-potribno-zrobiti-shchob-chitati-ukrajinskoju-bilshе-i-chomu-ce-vazhливо-50294508.html> (дата звернення: 21.08.2023).

3. Дубчак О. Перемагати українською. Про мову ненависті й любові. Київ : Віхола, 2022

4. Допомога від онлайн-сервісів. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/podorozhi/dopomoga-vid-onlajn-servisiv-yaki-kompaniyi-nadayut-bezkoshtovnyj-dostup-do-svoyih-poslug-ukrayincyam/amp/> (дата звернення: 21.08.2023).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Дубяга С. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.соц.н., доцент Ігрушко А. Ю.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сьогодні все частіше в шкільному середовищі звучить слово «булінг». Вважаємо, що саме актуальність такого явища як булінг, зумовила необхідність системного підходу в профілактиці насильства у закладах освіти [5, с 28].

В статті 1 Закону України «Про освіту» зазначено, що «булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [2].

Отже, під терміном «булінг» ми розуміємо агресивну поведінку щодо окремої особи або групи, з метою приниження, домінування, фізичного чи психологічного самоствердження.

Булінг може проявлятися у вигляді психологічного тиску та фізичних знущань. Нерідко фізичний і психологічний тиск об'єднуються. Узагальнюючі різні авторські підходи доходимо висновку, що від булінгу страждають і агресори, і жертви. Всі вони переживають емоційні проблеми, не вміють будувати стосунки з людьми, мають проблеми психоемоційного розвитку. Вони потребують підтримки дорослих, які б допомогли їм розвинути екологічні відносини з людьми не лише у школі, але й протягом усього їх подальшого життя [4].

У науковій літературі можна зустріти аналіз наступних причин булінгу, а саме: занижена самооцінка; домашня атмосфера; атмосфера в класі, тощо [1].

Аналіз педагогічних засобів профілактики шкільного булінгу дозволив зробити висновок, що головною перевагою у профілактиці булінгу серед школярів є інтерактивні технології навчання. Вважаємо, що саме розвиток відповідних знань та навичок дає змогу попередити розвиток насильства серед школярів, забезпечити розвиток свідомої, активної молоді, як умови її подальшої соціалізації.

Список використаних джерел

1. Балакірева О. Насильство та булінг в освітньому середовищі. *Результати соціологічного дослідження: здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді (HBSC)*. 2018. № 4. С. 38. URL: http://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2018/10_26_bullying_02.pdf (дата звернення: 10.10.2023).

2. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.10.2023).

3. Литвиновський Я. Упровадження програм профілактики шкільного булінгу серед підлітків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, серія Соціальна робота*. 2020. № 1 (6). С. 37–41. URL: <https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/article/view/90/112> (дата звернення: 10.10.2023).

4. Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід: метод. посіб. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

Дяченко І. І.

Льотна академія Національного авіаційного університету

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Соціально-економічна ситуація в Україні якісно по-новому ставить питання підготовки кваліфікованих кадрів військових структур, вимагає наукового переосмислення проблеми формування професійної компетентності майбутнього офіцера – керівника, який здатний приймати відповідальні та раціональні рішення. Проблема професійної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України є частиною комплексної проблеми якісного функціонування військової системи, пов'язаної з людським чинником.

Службова, службово-бойова та бойова діяльність майбутніх офіцерів Національної гвардії України (далі – НГУ) здійснюється в складних та екстремальних умовах і вимагає від них високого рівня професійних знань, практичної готовності до професійних дій, стійкості, сформованості спеціальних здібностей, якостей та властивостей. Від рівня професіоналізму і компетентності військовослужбовців НГУ безпосередньо залежить стан законності в державі, громадський порядок, захищеність громадян.

Перед викладачами ВВНЗ, які здійснюють підготовку офіцерських кадрів для НГУ, поставлено принципово нове завдання цілеспрямованого вдосконалення їхньої професійної підготовки з усіх напрямів діяльності, з-поміж них – продуктивна організація професійно орієнтованої комунікативної підготовки. Водночас практика фахової підготовки майбутніх офіцерів дає підстави стверджувати про домінування у частини курсантів прагматично-меркантильних мотиваційних чинників, несформованої потреби особистісного зростання, незнання морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності, невміння налагоджувати та підтримувати контакти з підлеглими в умовах професійної діяльності.

Проведено аналіз сучасного наукового контенту щодо понять «спілкування», «комунікація», категорійний статус і зміст яких не є єдиновизначеним. Сьогодні робота з особовим складом – це вид соціальної діяльності, система заходів управлінського, організаційного та психолого-педагогічного характеру, спрямованих на мотивування громадян до проходження військової служби, формування і розвиток у військовослужбовців та працівників патріотичних, моральних і військово-професійних якостей,

виконання завдань за призначенням та захисту держави, правопорядку та соціальної справедливості, згуртування військових колективів.

Готовність майбутнього офіцера НГУ до професійно орієнтованої комунікативної діяльності – це, на нашу думку, інтегративний стан особистості та результат її спеціальної підготовки, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання, що містить аксіологічний, знаннєвий і діяльнісний компоненти як сукупність знань, умінь, навичок і професійно значущих якостей, котрі забезпечують повноцінну здатність випускника ВВНЗ до провадження професійно орієнтованої комунікативної діяльності у професійній сфері частин НГУ. Унаслідок аналізу наукової літератури та досвіду практичної діяльності, відповідно до структури досліджуваного феномену виокремлено критерії визначення рівня сформованості готовності офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності: мотиваційно-ціннісний; когнітивний; комунікативно-діяльнісний.

За логікою дослідження та на основі виокремлених критеріїв визначено три рівні сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності – низький, середній і високий. Відповідно до аналізу проблем підготовки майбутніх офіцерів сформульовано основні напрями зміни такого становища.

Керницька Л. І.

Льотна академія Національного авіаційного університету
аспірантка

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ ДО ВЗАЄМОДІЇ

Активна інтеграція України у світове співтовариство розширює її взаємодію з країнами Світу у соціально-економічній, науковій, політичній, культурній, освітній та інших сферах. Сьогодні зростають вимоги до фахівців Цивільної авіації України, що повинні забезпечити технологічне та економічне зростання виробництва і торгівлі країни. Такі зміни значною мірою підвищують вимоги до випускників ЗВО. Ґрунтовне реформування ж вищої освіти України сьогодні повинно забезпечити формування пілотів-лідерів, що здатні ефективно виконувати усі завдання, налагоджувати успішну взаємодію в екіпажах, керувати екіпажами в будь-яких умовах обстановки, відповідати сучасним потребам галузі тощо.

Ознайомлення з результатами наукових досліджень учених, які розробляли сучасну філософію та методологію професійної освіти (В. Кремень, Н. Ничкало, В. Ягупов та ін.), практичним досвідом педагогічних працівників ЗВО авіаційного профілю (П. Онипченко, Г. Лещенко та ін.) дозволило виявити такі суперечності професійної освіти майбутніх пілотів, а саме: між представленням в психолого-педагогічній науці різних аспектів підготовки майбутніх пілотів і недостатньою вивченістю особливостей їх професійної діяльності в аспекті готовності до взаємодії; між високими вимогами роботодавців до якості професійної взаємодії майбутніх пілотів і недосконалим змістом навчальних програм, методами формування відповідних компетентностей; між важливістю готовності до взаємодії та відсутністю перевірених діагностичних методик у ЗВО та на авіа підприємствах; необхідністю цілеспрямованого формування готовності до взаємодії та відсутністю ефективної технології забезпечення цього процесу.

Важливим напрямком оновлення змісту освіти, узгодження їх із сучасними потребами авіації, ми вважаємо орієнтацію навчальних програм підготовки кадрів на суб'єктно-діяльнісний, компетентнісний та комунікативний підходи і створення ефективних механізмів його реалізації при формуванні готовності до взаємодії майбутніх пілотів під час наземної підготовки в авіаційному ЗВО.

Констатовано, що взаємодія (інтерація) – це аспект спілкування, що виявляється в організації взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної професійної діяльності, досягнення конкретної спільної мети. А готовність до взаємодії – це *своєрідний вияв індивідуально-особистісних якостей, що ефективно забезпечують процес взаємодії у соціумі, колективі, екіпажі, та який зумовлений характером діяльності.*

З'ясовано, що до структури професійної взаємодії пілотів ЦА можна віднести такі компоненти: мету спілкування, предмет спілкування, міжособистісні контакти, способи спілкування, зворотний зв'язок в спілкуванні тощо. Визначено структуру готовності до взаємодії та її основні компоненти, що відображають особливості професійної діяльності льотних екіпажів: мотиваційно-цільовий, когнітивний, операціональний і емоційно-вольовий.

Когнітивний компонент готовності до взаємодії включає певну сукупність соціальних, комунікативних, адміністративних, правових, виробничо-технологічних та інших операцій, професійних функцій та стосунків. Операціональний компонент готовності виражається у відпрацьованих стратегіях і стилях взаємодії екіпажу з наземними службами. Емоційно-вольовий компонент забезпечує стійкість та вольову здатність до переборювання труднощів в складних умовах і ситуаціях, що дозволить досягти мети взаємодії під час професійної діяльності.

Плетінь О. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.соц.н., доцент Ігрушко А. Ю.

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Однією з актуальних проблем соціальної роботи в період реформування українського суспільства є інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах.

Соціальний супровід інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах – це важливий аспект створення інклюзивної освітньої системи. Цей процес включає в себе важливі етапи підготовки освітнього закладу за декількома напрямками: підготовка персоналу, індивідуальний підхід, психолого-педагогічна підтримка, сприяння соціальній інклюзії, тісна взаємодія з батьками, оцінка результатів роботи з інклюзією.

Перш за все необхідно забезпечити наявність персоналу зі спеціальною підготовкою. Забезпечити наявність вчителів і спеціалістів, які мають знання і навички роботи з дітьми з різними видами особливих освітніх потреб.

Індивідуалізований підхід включає в себе розробку індивідуальних навчальних планів та підходів для кожної дитини з урахуванням її потреб і можливостей.

Психолого-педагогічна підтримка має відбуватися для дітей і вчителів, щоб створити сприятливу навчальну атмосферу у всіх учасників освітнього процесу.

Сприяння соціальній інклюзії включає в себе популяризацію та підтримку взаємодії між дітьми з різними освітніми потребами та їхніми однолітками для сприяння дружніх стосунків та взаєморозуміння.

Залучення батьків до соціального супроводу інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах відіграє важливу роль у підтримці навчання своїх дітей та участі в прийнятті рішень щодо їх подальшої освіти.

Для постійного вдосконалення системи результатів інтеграції дітей з особливими потребами у систему загальноосвітніх навчальних закладів необхідно проводити постійний моніторинг та оцінку результатів роботи групи, що бере участь у соціальному супроводі дитини, задля виявлення та задовільнення нагальних питань та вирішення виникаючих потреб. Моніторинг результатів дасть можливість вдосконалити результат інтеграції дитини у суспільство.

Ці заходи сприяють створенню більш інклюзивного суспільства та забезпечують рівні можливості для всіх дітей у галузі освіти.

Ромашко О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.соц.н., доцент Ігрушко А. Ю.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Сучасний освітній процес стикається з низкою викликів, серед яких одним із найважливіших є корекція девіантної поведінки старшокласників. Девіантна поведінка в учнівському середовищі може включати агресію, прогули, вживання наркотиків та інші неконструктивні прояви. Зміцнення соціально-педагогічних умов в загальноосвітніх закладах грає ключову роль у вирішенні цієї проблеми та сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку старшокласників.

Однією із основних умов корекції девіантної поведінки є психологічна підтримка. Психологи у школі виконують важливу роль у виявленні та роботі з учнями, які проявляють девіантну поведінку. Індивідуальні консультації та групові сесії допомагають встановити причини девіантної поведінки та сприяють розробці стратегій корекції. Педагоги повинні бути готові до співпраці з психологами та здатні надавати допомогу в управлінні психологічними аспектами девіантної поведінки.

Соціальна інтеграція є ще однією важливою умовою для корекції девіантної поведінки старшокласників. Створення можливостей для участі учнів у соціальних групах, колективних заходах та проєктах сприяє зменшенню ізоляваності і підвищує їх соціальну інтеграцію. Це може включати участь в спортивних командах, гуртках, арт-проєктах тощо.

Педагоги повинні мати інструменти та навички для ефективної роботи з учнями, які проявляють девіантну поведінку. Розробка індивідуальних навчальних планів та методик, а також створення стимулюючого навчального середовища є ключовими завданнями для вчителів. Педагоги повинні бути готові до адаптації свого підходу до потреб кожного учня.

Співпраця з батьками є важливою частиною корекції девіантної поведінки. Педагоги та психологи повинні активно взаємодіяти з батьками, проводити батьківські збори, консультації та надавати рекомендації для родин, які стикаються з проблемами поведінки своїх дітей. Спільна робота з батьками сприяє створенню єдиної стратегії корекції девіантної поведінки та підтримує дитину як вдома, так і в школі.

Однак, краще за все – це запобігти девіантній поведінці. Здійснення профілактичної роботи серед старшокласників допомагає попередити виникнення проблем. Школи повинні впроваджувати програми соціальної підтримки, антибулінгові і антинаси́льницькі ініціативи, що сприяють створенню позитивного середовища в закладі освіти.

Спільна робота психологів, педагогів, батьків і учнів є ключовою для корекції девіантної поведінки старшокласників в загальноосвітньому закладі. Створення соціально-педагогічних умов, які враховують психологічні, соціальні та педагогічні аспекти, сприяє покращенню поведінки та розвитку кожного учня. Тільки завдяки спільним зусиллям всіх учасників освітнього процесу можна досягти успішних результатів у корекції девіантної поведінки та створенні позитивного навчального середовища.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Bulanbayeva A.

NLC «Saginov Karaganda Technical University»

Scientific supervisor – Associate Professor, Doctor of philosophy Kernebayev A.; Master's Student Shokhabaeva A.

ACTUAL PROBLEMS IN PSYCHOLOGY IN EDUCATION

The relevance of research on this topic is due to the fact that the changes taking place in modern society are currently becoming of global importance. Education, which is an important part of the social system, cannot do without change. In the Russian Federation, the information society is rapidly being formed, within which components such as information and scientific knowledge as strategic factors for the development of society, as well as objects and results of Labor, begin to appear. With the competent and effective use of this information, researchers connect hopes for solving global problems of energy and ecology, for the development of Science and culture, for achieving a fundamentally new level of intellectual and spiritual development of Man and society, as well as for their transition to the path of safe and sustainable development.

At the same time, the interest of the humanities in the problems of values and value orientations is growing. In the psychological and pedagogical direction, this interest has a socio-practical vector, since it is determined by the need to direct the modern educational process to the formation of socially positive values in all subjects of education as an important, integral component of the result of education and upbringing at any level.

The practical solution to this complex educational problem raises many questions and problems that require a deep scientific understanding.

So, for example, it is necessary to find an answer to the question of what conditions should be created for the professional and personal development of a teacher to be as effective as possible, as well as how to form teachers' readiness for innovative changes, openness of the educational space, as well as mobility and flexibility in the framework of professional pedagogical activity. Generally speaking, to solve the problems of the theory of psychology in the field of education, special attention should be paid to the following components:

- identification of categories of problems of psychology in education;
- highlight aspects in the development of education that are directly related to Human Nature (Genetics, Psychophysiology, etc.);
- maximum assistance in the professional and personal development of teaching staff within the framework of the concept of continuing education.

The training system aimed at the development of various types of social activity has as its basis a competency-based approach. Didacts and researchers in the field of educational psychology distinguish three options for the formation of a modern educational system within the framework of a competency approach, namely:

- a simple method that implies gaining experience based on trial and error;
- algorithmic method, which is related to the assimilation of the indicative base and the subsequent implementation of tasks in accordance with the main parameters and procedures;
- meta-subject approach, which implies the independent discovery of algorithms and procedures, as well as their subsequent conscious and creative use in order to solve everyday, educational and other problems.

In the context of the foregoing, a special place is occupied by a number of studies devoted to the problems of the formation of an accessible educational environment, in which there are functions and opportunities for accounting for the characteristics of students (as well as of a physical and psychological nature), as well as studies devoted to the problems of the possibility of forming the process. In other words, the state of personal development in relation to the educational space is one of the coordinates of the creation of such an educational space, within which relationships, events and actions are aimed at actualizing the process of meaning formation and moving motives towards the goals of activity, thereby leading to a change in the way of thinking and behavior.

At the same time, it is important to note that the content of education takes a situational-contextual form. The carriers of such education are events arising in the relations between subjects of the interaction of participants in the educational environment, and the way of creating a new content of education is to change the trajectory and technology of teaching the teacher himself, prepare him for professional activities of a new type, form him as a subject, the dominant of his vital activity.

Thus, on the basis of research on this topic, we can draw a general conclusion that the purpose of modern education is socio-pedagogical and psychological support for the formation and further development of a competent and creative citizen of the Russian Federation, in addition to the above, has Initiative and high moral qualities. Orientation vector of the ideology of the modern system education should lie in the direction of high value, understood by a person who realizes his creative potential in interaction with the outside world, nature and society. The current situation in psychological and pedagogical science requires the development of modern concepts, as well as the expansion of the study of the laws of mental, personal, social and creative development of a person in the conditions of modern reality. The changes taking place in the political, national and public spheres determine the main targets in the field of training future specialists capable of conducting their professional activities within the framework of modern socio-cultural conditions.

Through the Russian education system, the formation of the most favorable social relations for each person and society as a whole is becoming relevant. The modern educational environment is understood as educational institutions of various types that create conditions for the development and socialization of a person, and public and state organizations that interact with them. The Higher School faces the problem of improving the psychological and pedagogical training of teaching staff.

Абалмасов Д. А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОНКОХВОРИХ ЛЮДЕЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНОВІРУСУ

Коли людина стикається із таким життєвим викликом як онкозахворювання, то переживає сильний стрес, страх за життя, тривогу за майбутнє та інші негативні емоційні стани. Ця ситуація може виглядати для неї як вирок або безвихідь. І це не безпідставно. Оскільки онкологічне захворювання є складне у лікуванні та має важкі психологічні та соматичні наслідки. Невдовзі виявили, що ризик раку дуже співвідноситься з певними рисами особистості, котрі зосереджуються в особистості типу «С». Для цих людей характерними виявилися такі риси як несамотійність, депресивність, нездатність висловити свої почуття належним чином. Пригніченість та замкнутість у своїх переживаннях, не здатність вийти із проханням про допомогу також властиво цим людям [2].

Очевидно, важливою умовою для лікування та одужання онкохворих пацієнтів є робота саме з їх емоціями. І хоча за останні десятиріччя психологічна наука збагатилася новими знаннями й досвідом у лікуванні цієї хвороби, проблема залишається вкрай актуальною. До цього ж додалася проблема переживання стресу у період пандемії коронавірусу. Оскільки онкохворі входять до особливо вразливої групи населення щодо захворювання на Covid-19 [1]. Можна тільки уявити собі, які емоції переживає онкохворий пацієнт в цих умовах. І онкозахворювання, і коронавірус є стресотворними одночасно. У випадку онкозахворювання стрес є довготривалим, а у випадку пандемії коронавірусу він має хоч і короткочасний характер та однак гострий. Тому обидва чинники однаково активують почуття неконтрольованості, невизначеності.

Для онкологічних хворих характерними є: обмежена здатність долати стрес, зниження соціально-особистісних компетенцій, особливо у тілесній, соціальній діяльності. Труднощі існують і з креативністю та психічним розумінням дійсності. Онкологічне захворювання спричиняє серйозні психологічні та соціальні наслідки в житті людини. Стрес, який отримує пацієнт під час діагностування, лікування та під час ремісії онкологічної хвороби, має значний вплив на його емоційний стан [1].

Емоційною складовою внутрішньої картини хвороби онкохворого перш за все є страх смерті, болю і всіх тих різноманітних втрат і змін в житті. До страху додаються також і інші негативні емоції: занепокоєння, тривога, образа, гнів, почуття провини і сорому, а також емоційні стани агресії і депресії. Тривога та депресія, якими часто страждають хворі на онкозахворювання, є показниками психічного болю.

Проблема емоційного стану та благополуччя під час коронавірусної пандемії COVID-19 вивчалась такими науковцями як Ho C. S., Parodi S. M., Lui V. X., Rubin G. J., Wessely S., Varnum P., Lima C. K., Carvalho P. M., Lina I. A., Lai J., Ma S., Wang J., O. M.Бойко, Т. І. Медведєвою, С. М. Єніколоповим, О. Ю. Воронцовою, О. Ю. Казьміною, М. Ю. Сорокіним, Є. Д. Касьяновим, Г. В. Рукавішніковим, К. В. Федосенко та ін. [3].

Таким чином, актуальним та доречним є вивчення питання емоційного стану людини для підвищення рівня психологічного благополуччя. Такі дослідження могли б допомогти визначити набір доказових ідей та практик щодо того, як ефективна регуляція емоцій може допомогти онкохворим справлятися в ці складні часи. Отже, важливим кроком у допомозі онкохворим в цьому контексті є надання їм психологічної допомоги щодо вираження емоцій у конструктивний та екологічний спосіб, набуття ними умінь ефективніше справлятися зі стресовими ситуаціями.

Список використаних джерел

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016.
2. Кириленко Т. С. Пошук гармонії: емоційні переживання та стани особистості (поведінково-орієнтований підхід). Київ : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2004.
3. Місяк С. А. Психосоматичні аспекти поведінки онкологічних хворих, які потрібно враховувати при реабілітації. *Обзори. Review. Запорізький медичний журнал*. 2016. № 1 (94). С. 91–96.

Александрович А. О.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
наук. кер. – д.соц.ком., професор Бессараб А. О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОЖИВАННЯ

Процес психологічної адаптації є невід'ємною складовою життєдіяльності кожної особистості, оскільки в системі «людина-середовище» безперервно відбуваються певні зміни. Проте вимушене переселення, як явище, викликане небезпечними обставинами, потребує значно більших зусиль в адаптації, ніж звичайні перетворення, тому зазвичай супроводжується негативним ставленням до освоєння нової специфіки життєвого устрою [5, с. 27]. Разом з тим, цей процес суттєво ускладнюється змінами сприйняття власного «Я» та ставлення до особистості, що пов'язано з порушенням фундаменту внутрішньої ідентичності внаслідок пережитих подій та потребою адаптації до «недослідженого» середовища. Існують як об'єктивні, так і суб'єктивні причини успішної чи неуспішної адаптації ВПО [3, с. 448]. До об'єктивних факторів належить загальна соціально-економічна ситуація в країні, а до суб'єктивних – особливості особистості (страх, тривожність, агресія), наявність конфліктних ситуацій із громадою, що приймає, тощо. Особливо гостро перед вимушеними переселенцями постають проблеми соціокультурної адаптації, тобто процеси, за допомогою яких переміщена особа та нове культурне середовище набувають певної відповідності [1, с. 63].

Варто виокремити внутрішню сторону адаптації (відчуття задоволеності життям) та зовнішню (участь індивіда в соціальному та культурному житті нової групи). Внутрішнім джерелом соціокультурної адаптації є

невідповідність звичної культурної діяльності внутрішньо переміщеної особи зміненому соціокультурному середовищу [4, с. 19].

Особливістю вимушено переселених осіб у нашій країні є їх культурно-психологічна спорідненість зі спільнотами, що приймають, вони знайомі з культурою та мовою, але соціокультурне середовище суттєво змінилося, що потребує встановлення нових соціальних зв'язків. У процесі соціально-психологічної адаптації цих осіб має відбуватися відповідність соціально регульованим поведінці та інтересам, ціннісним орієнтаціям ВПО й водночас процеси злиття із суспільством без втрати власної індивідуальності. Показниками адаптивності внутрішньо переміщених осіб можуть бути: соціальна комфортність; активне включення в діяльність громади, що приймає; активність у досягненні поставлених цілей; оптимізм (розуміння можливості реалізації власних цілей у майбутньому) [6, с. 355].

Соціально-психологічна адаптація визначається зовнішніми і внутрішніми факторами нового соціального середовища, спрямованими на створення відповідних умов. Успішність і якість адаптації залежатиме від внутрішніх і зовнішніх факторів – емоційно-вольової та мотиваційної сфери, спадковості особистості. Прийнято виділяти дві стратегії соціально-психологічної адаптації особистості до нових соціальних умов: активну та пасивну [7, с. 82]. В умовах активної адаптації внутрішньо переміщені особи стають беззаперечними учасниками процесу адаптації, впливаючи на своє буття. Зміст адаптації до нового соціального середовища розглядається як процес «встановлення оптимальної відповідності між індивідом і середовищем у процесі здійснення діяльності, що дозволяє індивіду задовольняти актуальні потреби і реалізовувати пов'язані з ними значимі цілі» [8, с. 272]. Наприклад, дітям притаманний виснажений емоційним потенціалом, тому потребують особливої допомоги спеціалістів соціальної сфери. Можливості соціально-психологічної адаптації особистості визначаються завдяки онтогенетичній соціалізації, яка полягає в міжособистісному спілкуванні та взаємодії особистості та інших учасників соціального середовища. Результатом адаптації залишається засвоєння нових механізмів і норм соціальної поведінки, нових виховних установок, особливостей характеру і темпераменту [2, с. 24].

Тому процес психологічної адаптації вимушено переміщених осіб до нового середовища є складним етапом їхнього життя, який супроводжується внутрішніми трансформаціями, зовнішніми складовими та іншими процесами. Успішність адаптації значною мірою залежить від рівня напруги сприйняття власної ідентичності, обраної стратегії адаптації та специфіки структури нового соціального середовища переселенців.

Список використаних джерел

1. Блинова О. Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. Т. IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Вип. 9. С. 58–66.
2. Бондаренко О. М. Соціальна адаптація: сутність та її складники. Наукове пізнання: методологія та технологія. 2018. № 10. С. 23–25.
3. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху : монографія / уклад. : О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с.
4. Голова Н. І. Забезпечення сприятливої адаптації осіб похилого віку до нових умов соціалізації : зб. наук. пр. Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2011. № 4. С. 19–22.
5. Лютий В. П. Вплив програм соціальної допомоги на життєдіяльність внутрішньо переміщених осіб. *Вісник АПСВТ*. 2017. С. 27–34.
6. Моргун А. Війна Росії проти України: тенденції конфліктного дискурсу в сучасних українських ЗМІ. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. № 3–4. С. 354–359.
7. Солдатова О. С. Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо-переміщених осіб. *Одеса*, 2017. С. 80–83.
8. Ходорчук А. Я. Соціальна робота в Україні: теорія та практика : посіб. для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. Ч. 4. Київ, 2018. 272 с.

Арефнія С. В.

Міжрегіональна Академія Управління персоналом
к.психол.н.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Феномен професійного вигорання негативно впливає на суб'єктивну якість життя особистості.

Найбільше страждають такі сфери, як робота, соціальний статус, соціальна підтримка, здоров'я, відпочинок, душевний стан.

Порушуються внутрішні параметри – саморозуміння, самоприйняття, самоцінність, самокерування. Також потерпають такі сфери життя, як сім'я, харчування, сексуальне життя, оцінюються респондентами як найкращі.

Рушійною силою психологічної профілактики та корекції професійного вигорання є процес саморозвитку.

Цілеспрямований і систематичний розвиток самосвідомості є базовою умовою психологічної профілактики та корекції професійних деструкцій.

Основними компонентами усвідомленої регуляції діяльності є прийняття суб'єктом мети діяльності та програми перетворень.

Технологія корекції спрямована насамперед на зміну самоставлення, але в систему психокорекційних впливів утягуються всі компоненти Я-концепції.

Механізми самоусвідомлення, самоприйняття, прийняття інших і самовизначення є провідними у цьому процесі.

Психологічними напрямками профілактики визначено:

- розвиток самоусвідомлення та самоприйняття;
- перспектива самовизначення, самовдосконалення; етапи професійного становлення (подолання професійних криз, підвищення рівня соціально-психологічної адаптованості);
- розвиток саморефлексії, емпатії, духовності;
- надання переваги особистісним цінностям та своєму здоров'ю, перемикання з роботи на інші сфери життя, навчання таймінгу, пошук мотивацій персоналу, здатність саморозрядки (вправи, медитації, аутотренінги), спроможність змінити ставлення до перспективи кар'єрного зростання (держслужба як тимчасовий досвід), зниження залежності від сторонньої оцінки своєї праці (підвищення самовпевненості).

Застосування спеціальної програми сприяє комплексному усвідомленню себе, підвищенню рівня самосвідомості, подоланню ознак професійного вигорання, як професійної деструкції, стабілізації процесу професіоналізації і кар'єрного просування, підвищенню рівня соціально-психологічної адаптованості.

Бакалов Є. В.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОПОВАГИ ОСІБ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Зміни сучасного розвитку України визначають перегляд життєвих принципів та цінностей кожної особистості, що впливає на формування та становлення індивіда в цілому.

Студентський вік є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вивчення самоповаги є особливо важливим в контексті розвитку осіб студентського віку. Саме тут відбувається становлення молодої людини як особистості, коли вона, пройшовши складний шлях онтогенетичної ідентифікації, уподібнення іншим людям, засвоїла від них соціально значущі властивості особистості: здатність до співпереживання й активного морального ставлення до людей, до себе й природи; здатність до засвоєння конвенціональних ролей, норм, правил поведінки в суспільстві тощо [2].

Науковою основою розгляду самоповаги в цілісності наукової парадигми є роботи відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, що вивчають самоповагу як важливу складову самосвідомості особистості: К. Абульханова, В. Франкл, О. Злобіна, В. Татенко, Т. Титаренко, Л. Уелс, Р. Мей, А. Маслоу та інші. Привертають увагу сучасні дослідження, що присвячені проблемам розвитку самоповаги на різних етапах становлення особистості: Т. Манько, І. Чеснова, С. Герасіна, О. Камінська, Л. Кьор [3].

Особистісно-професійний розвиток студентів у закладах вищої освіти безпосередньо залежить від тих сенсів і цінностей, які вони знаходять у професійній діяльності. У процесі професійного навчання виділяється завдання активізації прагнення до самопізнання. Усвідомлення власних якостей, здібностей, можливостей розвитку сприяє змістовному насиченню навчальної діяльності та збагаченню смислових зв'язків. Через самопізнання студент починає орієнтуватися в ціннісно-смисловому сенсі власної діяльності. Наявність і усвідомлення значущої мети, ідеї, смислу, тобто 55 змістовного компонента професійної спрямованості – важлива умова професійного й особистісного розвитку студента [1].

Чинниками зовнішнього середовища, що опосередковуються формування самоповаги, є індивідуальний досвід (сукупний результат накопиченої психології та практичної діяльності людини) та досвід взаємодії з іншими, отриманий у процесі предметної практичної діяльності [1].

Отже, виклик сучасності полягає в тому, щоб максимально розкрити потенціал кожної особистості та сприяти її саморозвитку та самореалізації, що визначає показники самоповаги. Самоповага активно оволодіває соціальним досвідом та має особливе значення, як психологічний феномен на тлі становлення особистості на сучасному етапі суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Малихіна О. А. Психологічні умови формування самоповаги у студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2021. 23 с.
2. Ставицька С. О. Соціально-психологічні особливості реалізації потреби в саморозвитку, самооцінці життєвих цілей та самоставлення як компонентів розвитку самосвідомості в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. Вип. 23. С. 595–607.
3. Шевченко Н. Ф., Назірова С. О. Самоповага особистості: змістовне наповнення поняття. *Scientific collection «Interconf»*. 2018. № 60. С. 183–196.

Бохановський М. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ЕМОЦІЙНО ВИСНАЖУЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ У ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ

Стрес, який відчувають на робочому місці, вважається однією з найбільших проблем з професійного здоров'я. Через характер своєї роботи судові експерти часто вважаються особливо вразливими до професійного стресу та негативних наслідків, пов'язаних зі стресовими умовами [1]. Дослідження свідчить про те, що професійний стрес є зростаючою проблемою, яка часто призводить до шкідливих наслідків для осіб (наприклад, фізичні захворювання, вигорання та проблеми з психічним здоров'ям) та організацій (наприклад, відсутність на робочому місці, поганий настрій, висока текучість кадрів та знижена ефективність) [2].

Термін «вигорання» був впроваджений Фрейденбергером (1974), який описав набір симптомів, виявлених серед фахівців сфери публічного обслуговування, включаючи розчарування, емоційне виснаження та

фізичну втомленість. Незважаючи на величезний обсяг дослідницької діяльності, існує очевидна відсутність консенсусу щодо остаточної моделі вигорання в основних психологічних теоріях.

Найчастіше цитована теоретична модель впливає з досліджень Maslach та ін., які створили «Структурну модель вигорання», щоб зображувати вплив ключових передбачувачів вигорання на три основні складові, а саме емоційне виснаження, деперсоналізація та зменшення особистих досягнень [3]. Вони стверджували, що «емоційне виснаження» виникає від вичерпаних емоційних ресурсів, часто характеризується напругою, тривогою, втомою, безсонням та відчуттям неспроможності «віддавати себе» роботі. Вони описували «деперсоналізацію» як захисний механізм для зменшення емоційної енергії, необхідної для роботи з іншими, що включає розвиток цинічних уявлень про роботу та клієнтів. Вони стверджували, що «зменшення особистих досягнень» є наслідком низької самооцінки і самоефективності та часто стосується того, що люди розглядають свої здібності на роботі та свій внесок у проведення експертних досліджень у негативному світлі.

Емпіричний огляд літератури вказує на те, що вигорання може проявлятися у багатьох психологічних (наприклад, тривожність, роздратованість та депресія), фізичних (наприклад, соматичні симптоми) та поведінкових (наприклад, зловживання алкоголем та наркотиками) реакціях [4]. Хоча вигорання як таке не вважається хворобою, прийнято, що особи, які страждають від вигорання протягом тривалого періоду, є більш вразливими до розвитку фізичних та психічних проблем здоров'я [3].

Підрозділи експертної служби МВС широко визнані як стресове, небезпечне та емоційно виснажуюче середовище. Висока відповідальність, в тому числі кримінальна, за висновок експерта; залучення експертів в якості спеціалістів на огляди місця події, в тому числі за фактами вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів може сприяти виникненню професійного стресу та різних психічних проблем серед працівників, які стикаються з цим. Часто припускають, що фахівці експертної служби перебувають під великим ризиком професійного стресу через постійну контакт з тривожними соціальними проблемами. Хоча багато спеціалістів досліджували професійний стрес та вигорання серед поліцейських [5], дуже мало досліджень зосереджувалося на досвіді працівників експертних установ, що обумовлює актуальність дослідження даної проблеми у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Edwards D., Burnard P. A systematic review of stress and stress management interventions for mental health nurses. *Journal of Advanced Nursing*. 2023. № 42. P. 169–200.
2. Sutherland V., Cooper C. *Understanding stress: A psychological perspective for health care professionals*. London : Chapman & Hall, 1990.
3. Maslach C., Jackson S. E., Leiter M. P. *Maslach Burnout Inventory manual*. 3rd ed. Palo Alto : Consulting Psychologists Press, 1996.
4. Duquette A., Kerovac S., Sandhu B. K., Beauatt L. Factors related to nursing burnout: A review of empirical knowledge. *Issues in Mental Health Nursing*. 1994. № 15. P. 337–358.
5. Schaufeli W., Peeters M. Job stress and burnout amongst correctional officers: A review of the literature. *International Journal of Stress Management*. 2000. № 7. P. 19–48.

Британ Д. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ПОЗИТИВНА АКАДЕМІЧНА Я-КОНЦЕПЦІЯ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛІГІВ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Для формування якісних фахівців у галузі психології критично важливо зосередити увагу на розвитку позитивної академічної я-концепції серед студентів. Усталена система національного виховання сприяє формуванню значущої та відповідальної особистості, яка, проте, часто зазнає труднощів у подальшому розвитку як індивідуальності та універсуму у професійній сфері. Така ситуація може призвести до недосягнення вищих проявів соціально-духовної досконалості та самобутньо-творчої самореалізації власного Я, що, у свою чергу, є ключовим для успішної професійної діяльності у сфері психології.

Я-концепція складається з двох основних елементів: (а) уявлення про себе, про те, якою людиною ви є (Я-образ), і (б) самооцінка.

Я-образ складається з переконань про себе, що випливають з життєвого досвіду та відгуків інших людей, з власних успіхів, невдач і принижень. На основі цього досвіду кожна людина будує свою картину світу і поводить її відповідно до неї, так що вона стає пророцтвом, яке самоздійснюється. Я-образ підтверджується поведінкою, яка, в свою чергу, породжує підтверджувальний зворотній зв'язок від інших. Зачароване коло створюється так легко і так руйнівно, якщо Я-образ є зневажливим або неправильним. І так легко сприйняти невірні сигнали від інших про себе або інтерпретувати їх неправильно, оскільки Я-образ є суб'єктивно інтерпретованим феноменом.

Самооцінка – це оцінка або судження щодо кожного елемента Я-образу. Оскільки уявлення про те, якою є людина, є дуже особистим, воно має позитивні або негативні конотації, які часто отримуються або засвоюються від суспільства.

Саме поєднання переконань про себе з індивідуальною чи суспільною оцінкою цих характеристик формує Я-концепцію і відносить її до сфери ставлень. Ставлення - це оціночні переконання, які спонукають людину поводитися так, а не інакше, а оціночні переконання Я-концепції також спрямовують поведінку. У цьому сенсі ми можемо розглядати Я-концепцію не як єдине ціле, оскільки кожен з нас має багато Я-концепцій, пов'язаних з нашими ролями і статусами, а як множинність ставлень до себе в різноманітних щоденних контекстах і моделях поведінки. [1]

Як стверджує Р. Бернс, що студенти, мають труднощі у навчанні не через низький рівень інтелекту чи фізичні вади, а тому, що вони почали сприймати себе як нездатних до академічної роботи. Успіх у навчанні,

роботі або житті, схоже, залежить не тільки від того, як людина ставиться до якостей та атрибутів, якими вона володіє, а й від самих цих якостей. Коли студент каже: «Я ніколи не зрозумію цей матеріал», він говорить більше про себе, ніж про предмет. Ймовірно, що студент, який так відчуває, не зможе справитися, в основному тому, що він вірить, що не компетентний досягнути успіху.[2]

Для особистого щастя, адаптації та ефективного функціонування необхідна сприятлива та позитивна Я-концепція. Студенти, які мають негативну Я-концепцію, зазвичай стикаються з труднощами майже у кожній сфері. Вони мають високий рівень тривожності, важко заводять друзів, менш легко адаптуються до навчання та схильні мати проблеми з навчальним досягненням. Формування позитивної академічної Я-концепції сприяє реалізації власної компетенції та формуванню почуття приналежності до академічної спільноти, що є одним із важливих компонентів ієрархії потреб Маслоу. [3]

Дослідження ролі академічної Я-концепції як посередника у взаємовідносинах між наполегливістю зусиль та самооцінкою показали, що наполегливість зусиль має позитивний, але не статистично значущий зв'язок із самооцінкою при контролі академічної Я-концепції. Дослідження свідчать про те, що втручання, спрямовані на розвиток академічної Я-концепції, сприятливо впливають не лише на академічну успішність, але й на самооцінку студентів у світлі моделі мотивації, що базується на Я-системних процесах. [4]

Отже формування позитивної академічної Я-концепції у студентів-психологів є важливою та необхідною умовою для формування гідної самооцінки, становленню та реалізації професійних компетенцій у психологічній діяльності, побудові стійкої мотиваційної моделі щодо процесу навчання, надає підстави до само-реалізації, формує приналежність до академічної спільноти. Позитивна академічна Я-концепція є важливою умовою у життєдіяльності студентів так як вона впливає і на неакадемічні сфери життя людини.

Список використаних джерел

1. Burns R. B., Dobson C. B. The self-concept. In: *Introductory Psychology*. Springer, Dordrecht, 1984. 700 p.
2. Burns R. B. *Self-concept Development and Education*. London ; New York ; Sydney ; Toronto : Holt : Rinehart and Winston, 1982. 460 p.
3. Maslow A. H. A theory of human motivation. *Journal of the Psychological Review*. 1943. Vol. 50. № 4. P. 370–396.
4. Yang L., Yan Z., Zhang D., Boud D., Datu J. A. Exploring the roles of academic self-concept and perseverance of effort in self-assessment practices. *Journal of the Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. 2023. Vol. 30. № 2. P. 104–129.
5. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 310 с.

Вакулєнко Л. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЕМОЦІЙ ЯК ЧИННИКА В ПОДОЛАННІ ТРУДНОЦІВ ПРИ ВСТУПІ ДО ПОВТОРНОГО ШЛЮБУ У МОЛОДИХ ЖІНОК ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ

Проблема емоційної саморегуляції жінок у віці від 20 до 40 років існує у значній кількості жінок як наслідок міжособистісного конфлікту між подружжям, викликаного тим, що більшість жінок намагаються бути одночасно, з одного боку, гарною господинею у сім'ї, гарною дружиною і матір'ю, а з другого – хорошим професіоналом на роботі.

Конфлікт між подружжям на цьому фоні може призвести до розлучення, після якого молодим жінкам означеного вище віку дуже важко подолати свій емоційний стан [6].

На думку дослідників Є. Ніколаєва, О. Столярчук [1], розлучення майже завжди призводить до депресивного стану. Для стабілізації психічного стану шлюбних партнерів, що переживають розлучення, спрацьовують певні механізми психологічного захисту, які можуть мати вплив на стосунки з іншими партнерами. Як свідчить практика, негативні наслідки розлучення можуть позначитися на прагненні людей побудувати нові стосунки та провокувати появу сімейної кризи під назвою «повторний шлюб».

Труднощами повторних шлюбів є стійкі протиріччя між колишніми установками та необхідністю вибрати нові; між досвідом минулого шлюбу та новими стосунками; між звичками кожного з шлюбних партнерів, з якими необхідно примиритися або яких слід позбутися; між подружньою та батьківською любов'ю, якщо від попереднього шлюбу залишилися діти; а також психологічні перешкоди (порівняння нового партнера з колишнім, присутність поведінкових сценаріїв та конфліктних стратегій, крайнощі у спірних питаннях), тому у питанні повторного шлюбу велике значення має психологічна готовність розлучених людей до вступу у новий шлюб, а доречним на цьому етапі є визначення психологічних особливостей повторних шлюбів [2, с. 273].

Психологічна готовність розлучених людей – це новоутворення, що залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх особливостей особистості, до складу якого входить низка взаємопов'язаних компонентів. Психологічна готовність до створення сім'ї припускає наявність навичок спілкування з людьми, єдність або схожість поглядів на життя загалом та сімейне зокрема, уміння створити морально-психологічний клімат у сім'ї, стійкість характеру та почуттів, розвинені вольові якості [3].

Складовими частинами психологічної готовності розлучених людей до нових стосунків є вміння піклуватися про іншу людину; здатність до емпатії; здатність до співпраці та співробітництва, оволодіння навичками міжособистісного спілкування, наявність знань, умінь та навичок для ведення домашнього господарства та організації побуту; культура спілкування (терплячість, доброта, прийняття подружжя з його недоліками, вміння прощати).

У формуванні психологічної готовності розлучених людей до створення нової сім'ї великого значення набувають якості зрілої особистості, такі як здатність до гармонійних стосунків, співчуття, реалістичність сприйняття та досвід сімейного життя, здатність керувати власними емоціями, об'єктивна самооцінка (розуміння своїх сильних та слабких сторін), наявність власної справи чи професії, яка є важливою і цікавою [10].

За свідченнями Л. Журавльової [4], існують позитивні достовірні лінійні кореляційні взаємозв'язки між рівнем психологічної готовності до сімейного життя та рівнем розвитку емоційного інтелекту, домінуванням стратегій компромісу, співпраці та пристосування в конфліктних ситуаціях, а також обернений пропорційний взаємозв'язок між рівнем психологічної готовності до сімейного життя та стратегією суперництва (домінування). Значущими чинниками готовності до сімейного життя є емоційний інтелект, стратегії вирішення конфліктних ситуацій та уявлення про майбутню сім'ю. Критеріями розвинутої психологічної готовності до сімейного життя є високий рівень емоційного інтелекту, домінування стратегій пристосування, компромісу та співробітництва в конфліктних ситуаціях і позитивні уявлення про майбутню сім'ю.

Рівень емоційного інтелекту впливає на здатність індивіда до побудови та підтримування доброзичливих стосунків з оточуючими через наявність у емоційно розумної людини особистісних ресурсів саморегуляції емоційних станів, здатності ідентифікувати та керувати емоціями оточуючих, розвинутої емпатії. Емпатія ймовірно забезпечує зниження кількості конфліктних ситуацій, позитивно впливає на вміння ефективно працювати у робочому колективі та сприяє зростанню відчуття приналежності до групи, задоволеності якістю соціальної сфери життєдіяльності загалом. Здатність до адекватного розпізнавання як своїх емоцій, так і емоцій оточуючих забезпечує можливість правильної інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень, що сприяє побудові міцних міжособистісних стосунків. Контроль емоційної експресії, саморегуляція та вміння керувати емоціями оточуючих людей забезпечує стабільність відносин і переживання щастя. Здатність індивідів з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту вибачати один одного позитивно впливає як на близькість і задоволеність стосунками з оточуючими, так і на переживання задоволеності собою [9, с. 84–85].

Високий рівень емоційного інтелекту підвищує рівень суб'єктивного благополуччя через схильність підтримувати баланс між негативними та позитивними емоціями на користь останніх. Розвинена мережа соціальної підтримки сприяє успішному подоланню стресогенних ситуацій та збереженню психологічного здоров'я індивіда. Успішне подолання організаційного стресу, розвинений рівень емоційної саморегуляції, властиві для індивідів з високим рівнем емоційного інтелекту, сприяє ефективному працевлаштуванню, підвищенню продуктивності праці, а отже, впливає на рівень матеріального благополуччя людини. Схильність активно налаштовуватись на діяльність сприяє досягненню успіху, забезпечуючи, з одного боку, можливість досягнення матеріального благополуччя, з іншого, – позитивно впливає на відчуття суб'єктивного благополуччя через отримання задоволення від власної ефективності. Емоційна компетентність забезпечує зниження кількості конфліктних ситуацій у міжособистісних стосунках завдяки вмінню точно ідентифікувати емоції партнера та схильності контролювати імпульсивність прояву власних сильних негативних афектів. Вміння відкрито виявляти як позитивні, так і негативні емоції дозволяє партнерам у міжособистісній взаємодії відкрито повідомляти про свої потреби, бажання і прагнення та сприяє зміцненню емоційних зв'язків [9, с. 141–142].

Емоційна культура потребує постійного самоаналізу, вимагає уважного, усвідомленого ставлення до всього, що відбувається в сім'ї, потребує вчасної інтерпретації повсякденного досвіду, щоб не наступати на ті ж самі граблі. Треба розуміти, що саме викликає у нас стрес, як ми на нього реагуємо, що саме відчуваємо, як на наші емоції відгукується партнер по спілкуванню, чим ми заражаємо його та всіх, хто навколо нас. Без такого аналізу важко сподіватися, що емоційний інтелект буде підвищуватися, емоційні здібності –розвиватимуться [12, с. 100].

Основні елементи психічної саморегуляції особистості полягають у володінні психічними явищами, як мислення, увага, сприймання, уява, пам'ять та мовлення. Саморегуляція сприймання полягає у влучній та чіткій постановці завдання сприймання, а саме побудову образу, влучному ставленні до конкретного об'єкта, а також мети спостереження трудової активності.

Емоційна саморегуляція – це управління людиною її емоціями у процесі діяльності або ж спілкуванні з іншими людьми. Точніше кажучи, здібність людини оперативно відновлювати свої сили, як душевні так і фізичні, вміння адаптуватися до умов життєвої ситуації. Також, це вміння керувати своїми почуттями, переборювати негативні емоції та конструктивно управляти інтенсивністю емоцій і їх вираженням [7, с. 224].

Молоді жінки після розлучення схильні до неконтрольованих емоційних проявів, мають страх самовираження та відсутність довіри, демонструють зневіру у власні сили контролювати події власного життя та фаталізм, що підтверджує потребу у регуляції емоційного стану для подальшого життя та успішного шлюбу.

Отже, емоційна саморегуляція є одним із ключових і найважливіших психологічних механізмів емоційного інтелекту, бо саме від уміння особистості керувати своїм емоційним станом, корегувати прояв емоцій, особливо негативних, залежить психічне здоров'я людини. З іншого боку, завдяки саморегуляції емоцій і поведінки, забезпечується здатність людини гармонійно співіснувати з самою собою і з навколишнім середовищем, успішно адаптуватися до соціуму. Відтак, це дає нам можливість розглядати емоційну саморегуляцію і як показник конативного компонента емоційного інтелекту [5].

Аналіз наукової літератури з теми дослідження [3, 4, 8] дає нам підстави для формулювання таких рекомендацій щодо подолання труднощів у нових сімейних стосунках:

- застосування корисних навичок, набутих у попередньому шлюбі;
- необхідність переусвідомлення досвіду попереднього сімейного життя, отже, слід закріпити та примножити все гарне з минулого шлюбу і лише потім вносити нові правила та звичаї;
- відверта розповідь до заключення шлюбу усього, що було до одруження, задля попередження непорозумін між подружжям, щоб уникнути неправдивої інформації з боку «доброзичливців»;
- надзвичайно делікатне використання позитивного минулого досвіду;
- цінність повторного шлюбу більше, ніж перший, оскільки саме психологічна сумісність є його першоосновою.

Успішність повторного шлюбу суттєво залежить не стільки від матеріально-побутової забезпеченості чи фізичної гармонії, як від психологічної сумісності подружніх партнерів, їх поміркованості, поступливості та мудрості [11, с. 128].

Список використаних джерел

1. Вакуленко Л. Психологічні особливості прояву страху повторного шлюбу у жінок середнього віку. *Сучасна психологічна наука: перспективи та розвиток* : зб. тез ІХ Всеукр. наук.-практ. конф., 23 квітня 2023 р. / за ред. В. М. Огаренка. Запоріжжя : КПУ, 2023. 156 с.
2. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 376 с.
3. Дьоміна Г. Психологічні особливості підготовки до шлюбу сучасної молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 1. 310 с.
4. Журавльова Л., Галицький О. Чинники психологічної готовності до сімейного життя в юнацькому віці. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2020. № 1. 82 с.
5. Журавльова Л., Шпак М. Саморегуляція в структурі емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: психологія)*. 2016. № 3 (54). С. 52–57.
6. Зарицька В. В., Бекіньова Л. Б. Особливості емоційної саморегуляції у молодих жінок. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. Вип. 55. С. 26–36.
7. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність : підручник. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
8. Левицька Т. Розвиток психологічної готовності студентів до створення сім'ї : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2009. 20 с.
9. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху : монографія. Київ : Освіта України, 2016. 182 с.
10. Овод Ю. В., Венцеславська Т. І. Практичні рекомендації розлученим людям щодо запобігання та подолання сімейної кризи «повторний шлюб». *Габітус*. 2021. Вип. 21. С. 263–264.
11. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
12. Титаренко Т. М., Кляпець О. Я. Запобігання емоційному вигоранню в сім'ї як фактор гармонізації сімейних взаємин : наук.-метод. посіб. Київ : Міленіум, 2007. 142 с.

Варакута М. Л.

Класичний приватний університет
аспірантка
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ПСИХОЛОГІЧНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Психологічна невизначеність є одним з ключових понять в галузі психології, що вивчає непевність, недоопрацьованість та неоднозначність у процесі прийняття рішень. Це явище є невід'ємною частиною нашого психологічного досвіду, впливає на різні аспекти нашого життя, включаючи сприйняття, спосіб мислення та поведінку. Невизначеність може виникати у різних ситуаціях, коли нам потрібно проаналізувати інформацію та прийняти важливі рішення. Це можуть бути ситуації, пов'язані з кар'єрою, особистими відносинами, здоров'ям або навіть політичними перетвореннями. Коли ми стикаємося з невизначеністю, відбувається зіткнення з несподіваними або незрозумілими фактами, які руйнують наші очікування та змушують переглянути наш погляд на ситуацію.

Вивчення проблеми невизначеності в наукових дослідженнях було предметом інтересу як іноземних науковців, таких як С. Баднер, Н. Нортон, Р. Халлман, Д. МакЛейнз, так і вітчизняних дослідників, серед яких можна відзначити О. Брюховецька, Л. Бурлачук, А. Гусєв, С. Максименко, Є. Носенко та П. Лушин [1].

Вчені, що досліджують психологічну невизначеність, зосереджуються на тому, як люди сприймають і обробляють неузгодженість у світі навколо нас. Дослідження показують, що невизначеність може викликати емоційні реакції, такі як тривога, страх або незадоволеність. Однак, реакції на невизначеність можуть варіюватися від особистості до особистості, залежно від ступеня толерантності до невизначеності та методів її подолання. Окрім емоційних відчуттів, психологи також досліджують вплив невизначеності на пізнавальні процеси. Наприклад, невизначеність може впливати на нашу здатність до прийняття рішень, концентрацію та здатність сприймати інформацію. Багато досліджень показують, що люди, які мають високу когнітивну витривалість та можуть керувати невизначеністю, здатні більше впливати на результати та приймати ефективніші рішення. Відомо, що людство живе у світі насиченому невизначеністю, особливо в сьогоденній час надзвичайних подій та швидко змінюючихся умов.

Таким чином, розуміння психологічної невизначеності є дуже важливим для кожної людини. Це допомагає нам бути більш гнучкими, толерантними та адаптивними до змін, а також розвивати наші когнітивні та емоційні навички. Загалом, психологічна невизначеність є складним та розгалуженим поняттям, що впливає на наше бачення світу та спосіб пристосування до нього. Розуміння принципів невизначеності і дослідження цього явища стимулює розвиток нашої психологічної науки та сприяє нашій особистісній зрілості.

Список використаних джерел

1. Мельник Ю. В., Ющенко В. В., Резнік А. В. Психологічна характеристика ситуації невизначеності в життєвому просторі особистості. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2021/21-2021/15.pdf> (дата звернення: 18.02.2023).
2. Брюховецька О. В. Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2015. № 27. С. 70–81.

Волинець Н. Е.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В процесі розвитку дитина вчиться розуміти себе, своє Я, давати оцінку власним якостям, тобто відбувається формування оцінного компонента самосвідомості – самооцінки.

Найбільш оптимальний варіант розвитку самооцінки – розвиток адекватної самооцінки. Також в старшому дошкільному віці, можливо, допустити злегка завищену самооцінку у дитини. Чим більш адекватною є самооцінка, тим краще дошкільник може себе оцінювати, розраховувати на свої можливості.

Адекватна самооцінка дуже впливає на емоційне благополуччя, успішність у різних видах діяльності і поведінку старшого дошкільника.

Основним і важливим фактором, що впливає на розвиток адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку виступає спілкування з дорослими.

За допомогою дорослого відбувається становлення, розвиток і стимуляція оціночної діяльності у дитини. Все це відбувається коли дорослий:

- а) висловлює своє ставлення до навколишнього і оцінний підхід;
- б) організовує діяльність дитини, забезпечуючи накопичення досвіду індивідуальної діяльності, ставлячи завдання, показуючи способи її вирішення і оцінюючи виконання;
- в) представляє зразки діяльності і тим самим дає дитині критерії правильності її виконання;
- г) організовує спільну з однолітками діяльність, яка допомагає дитині бачити в однолітках особистість, враховувати їх бажання, рахуватися з їх інтересами, а також переносити в ситуації спілкування з однолітками зразки

Важливо відзначити, що для досягнення адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку необхідно в рівній мірі відзначити успіхи і невдачі і відповідно їх оцінювати. Діти легко диференціюють те, що схвалюється, і те, що засуджується. Вони впевнені в собі, що створює сприятливі умови для розвитку адекватної самооцінки.

Оціночна діяльність вимагає від дорослого вміння висловлювати доброзичливість у зверненнях до дітей, аргументувати свої вимоги та оцінки з метою показати необхідність перше, гнучко використовувати оцінки, без стереотипів, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей і положення дитини в групі однолітків. Необхідно пом'якшувати негативну оцінку, поєднуючи з позитивною. У старшому дошкільному віці також важливо спочатку підкреслити успіхи, а потім тактовно і конструктивно вказати на недоліки. При виконанні зазначених умов позитивні оцінки підсилюють схвалювані форми поведінки, розширюють ініціативу дітей. А негативні відповідним чином перебудовують діяльність і поведінку, орієнтують на досягнення необхідного результату.

Основні стратегії розвитку самооцінки дитини старшого дошкільного віку: позитивна оцінка дитини як особистості, демонстрація доброзичливого до нього відношення («Я знаю, ти дуже старався»); вказівки на помилки, допущені при виконанні завдання, або порушення норм поведінки («Але зараз ти вчинив неправильно, ти штовхнув Машу»); аналіз причин допущених помилок і поганої поведінки («Тобі здалося, що Маша штовхнула тебе спеціально, але вона це зробила не навмисно»); обговорення разом з дитиною способів виправлення помилок і допустимих в даній ситуації форм поведінки; вираз впевненості в тому, що у нього все вийде («Він не буде більше штовхати дівчаток»). У процесі спілкування дитина постійно отримує зворотний зв'язок. Позитивний зворотний зв'язок повідомляє дитині про те, що його дії правильні і корисні.

Гаргола Ю. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

КОНЦЕПЦІЯ «ЕТАЛОН САМОГО СЕБЕ», ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ У ПСИХОТЕРАПІЇ

У всіх напрямках психології та психотерапії, в основному зусилля фахівців спрямовані на те, щоб допомогти людині розібратися в самій собі, допомогти самореалізуватися в майбутньому, відчувати себе, знайти себе і знайти себе сьогодні. І саме, неправильне розуміння кореня психологічної проблеми клієнта, призводить до неповноцінного вирішення завдань, які взяв на себе психотерапевт. У нашому науковому дослідженні, ми хочемо розглянути той підхід, якому ми дали назву «еталон самого себе», у роботі з клієнтом, який дозволить клієнту побачити самого себе, відчувати себе, мотивувати себе до життя і відповідно прийняти самого себе.

У жодній з основних напрямів психотерапії, у яких є науковий підхід і проводяться наукові дослідження, чи то психоаналіз, когнітивно-поведінкова терапія, психосинтез, арт-терапія чи гіпнотерапія, не проводиться робота з «еталоном самого себе». У всіх підходах є щось близьке, але, на наш погляд, це ходіння навколо та навколо.

Найближче до цієї нашої психотерапевтичної концепції знаходиться такий напрямок у психотерапії – психосинтез. Ключові цілі психосинтезу - пізнай себе та володій собою. На жаль, ми не завжди можемо володіти собою, щоб це було легко, просто і вчасно. Тобто володіти собою, це не означає ламати себе, це не означає вибудовувати щось нове, руйнуючи старе все те, що ми набули на власному досвіді. У психосинтезі пішли шляхом, де розібрали, якщо можна так сказати, людину на субособистості, фундаментом якої є структура психіки – карта Роберто Ассаджіолі, що складається з семи складових частин. І так завдання психосинтезу спочатку навчити людину не тільки усвідомлювати ці провідні та приховані субособистості, а й їх трансформувати, інакше людина не зможе володіти собою. Між собою вони починають гармонійно взаємодіяти і поступово вони вже не створюють внутрішнього конфлікту, коли одна частина вас хоче чогось одного, а інша частина вас чогось іншого.

Наш науковий підхід не заперечує, під час психотерапії, виявлення субособистостей клієнта. Але ми повинні розуміти, що ці субособистості будь-якої людини формувалися практично з народження і до моменту звернення до психотерапевта. З самого раннього дитинства, дитині говорили – роби тільки те, що кажуть батьки, подивися якась гарна дівчинка чи хлопчик бо вони слухають своїх маму та тата, а ти неслухняний, ти маєш навчатися там, де вирішили батьки і т.п. Думка дитини взагалі не враховувалася. Дитина не була сама собою, але вона навчилася викручуватися, обманювати, підлаштовуватися в житті. Крім цього формування залежності від суспільної думки, від формування суспільством зразка краси, поведінки, релігійних догм тощо. Людина не знає, хто вона насправді.

Ми ж пропонуємо, за допомогою різних регресивних технік психотерапії, показати і допомогти прийняти клієнту те, що точка відліку його життя починається від нього самого, що він є «еталоном для самого себе» і йому не треба ні на кого рівнятися, порівнювати себе з кимось, він може робити те, що хоче він, а не те, що хочуть інші, що для нього важливі його особисті бажання та особистий вибір і те, що його тіло та його зовнішність дано від народження і є «еталоном для самого себе».

Список використаних джерел

1. Кучеренко Є. В., Медвін Ю. О. Інтегративні методи психосинтезу особистості : навч. посіб. Ужгород : ФОП Бреза А. Е., 2013. 120 с.
2. Hunter J. E. Images of women. *J. of Soc. Issues.* 1976. № 32.
3. Mathes E. W., Kahn A. Physical attractiveness, happiness, neuroticism and self-esteem. *J. of Psychology.* 1975. Vol. 90.
4. Cook M. Interpersonal perception. Harmondsworth : Penguin Books, 1971. 168 p.

Горбачова А. С.

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
наук. кер. – к.пед.н., доцент Татарінова С. О.

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У науковій літературі використовуються близькі за значенням терміни «професійна культура», «ділова комунікація», «комунікативна взаємодія», «комунікативні вміння» тощо. Вони отримали трактування у численних наукових працях, у довідковій та енциклопедичній літературі, проте однозначно не визначаються, а окремі з них мають декілька різних значень, як, наприклад, поняття «культура». В сучасному науковому полі представлені різні підходи до трактування поняття «культура»: методологічний (О. Бондаревська, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Г. Щукіна й ін.), світоглядний (О. Бодальов, Б. Ломов та ін.), психологічний (Б.Ананьєв, І. Зимова, І. Котова, Є. Рогов та ін.), соціологічний (Т. Дрідзе, С. Самігін, Є. Руденський та ін.), лінгвістичний (Б. Головін, М. Кохтерев, Г. Михальська й ін.), що зумовлено взаємопроникненням наукових знань із однієї галузі в іншу. Наукові розвідки І.Грузинської, Н. Демедишиної, Н. Драгомирецької, Ю. Малика, С. Хаджиравої та інших дослідників активізували обговорення різноманітних аспектів комунікативної діяльності соціальних робітників.

Українська філософія С. Сарновська визначає зміст поняття «культура професійного спілкування» як «...специфічний прояв соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного життєвого досвіду спільного існування» [3, с. 9].

Оволодіння теорією професійного спілкування, пізнання його структури, функцій, стилів, моральних принципів, входження в технологію даного процесу, формування в результаті цього професійних комунікативних навичок і прийомів, оволодіння досвідом комунікативної діяльності – це основні завдання комунікативної підготовки соціальних працівників. Вирішення цих завдань сприяє розвитку комунікативних здібностей і комунікативної культури спеціаліста соціально-педагогічної сфери, удосконалення його комунікативної компетентності.

Соціальні працівники повинні вміти вибирати дистанцію спілкування у ході взаємодії з клієнтом, грамотно інтерпретувати невербальну поведінку клієнта, визначити його настрій, характер, психічний стан, правильно організувати власну невербальну поведінку, використати невербальні засоби спілкування для створення доброзичливої психологічної атмосфери у процесі спілкування. Дотримання всіх вище названих критеріїв комунікативної культури забезпечує зменшення емоційного навантаження та виникнення стресових ситуацій у професійній діяльності. Визначаючи характер комунікації соціальний працівник має враховувати, яким типом спілкування можна скористатися в тій чи іншій ситуації: індивідуально-особистісним («Я – Я»), індивідуально-колективним («Я – Ми»), колективно-суспільним («Ми – Ми»). А кожному із цих типів притаманні свої особливості: лексика, цілі і завдання, глибина і багатомірність [2].

Виходячи з того, що соціальний працівник повинен уміти вислухати, почути, зрозуміти, роз'яснити, довести, відповісти, переконати, створити позитивну емоційну атмосферу для довіри чи ділового настрою, знайти підхід до клієнта, то кожен із них має володіти відповідними професійними якостями – знаннями та уміннями, які загалом можна віднести до «комунікативної професіограми» соціального працівника:

- знати професійний мовленнєвий етикет і володіти ним;
- уміти формулювати цілі та завдання професійного (ділового) спілкування;
- володіти навичками ділового спілкування і уміти управляти ним залежно від визначених цілей;
- вміти аналізувати конфліктні і кризові ситуації і робити з них адекватні висновки;
- вміти доводити, аргументувати, спростовувати, переконувати, досягаючи водночас узгодженості і компромісу;
- вміти вести бесіду, полеміку, дискусію, співбесіду, ділову розмову, диспут, круглий стіл, переговори тощо, спрямовуючи їх на вирішення прогнозованого, позитивного і вмотивованого результату;
- володіти технікою та логікою мовлення;

– володіти відповідними мовленнєвими структурами і лексичними одиницями, що впливають на емоційно-експресивний стан клієнта;

– вміти говорити лише тоді, коли є про що сказати співбесіднику (клієнту) [1].

Таким чином, дотримання всіх цих умінь та здібностей дають змогу соціальному робітнику вдосконалювати свою професійну діяльність, підвищувати комунікативну культуру.

Список використаних джерел

1. Плотницька І. М. Розвиток комунікативних здібностей державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2010. 43 с.

2. Рибалка В. В. Психологічна культура особистості як результат і умова творчої діяльності професіонала. *Освіта України*. 2004. № 100.

3. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Київ, 2000. 18 с.

Гриу О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В ОДИНОКИХ ЖІНОК СЕРЕДЬОГО ВІКУ

Сучасне наукове знання демонструє зростаючий інтерес до проблеми мотивації досягнення успіху особистості. Цей інтерес відбивається у наукових дослідженнях, де дана проблема займає центральне положення й аналізується як у психологічному так і у багатьох інших аспектах. У даному випадку нас цікавить саме мотивація досягнення успіху в одиноких жінок середнього віку [2].

Після аналізу літератури та обробки теоретичного матеріалу, ми визначили, що мотивація досягнення – це одна із різновидів мотивації діяльності, пов'язана з потребою індивіда досягати успіхів і уникати невдач. Вона розглядалась багатьма психологами як минулого, так і нашого часу.

Детально цю тему розглядали такі вчені як Дж. Аткинсон, Г. Мюррей, Д. МакКлеланд, Х. Хекхаузен, Х. Хоппе [1]. Ми можемо визначити, що мотивація досягнення успіху – це прагнення до успіху, до високих результатів у своїй діяльності. І якщо жінка, яка прагне досягти успіху, високих результатів в діяльності, то у неї достатньо сильна мотивація досягнення. Одні жінки відводять досягненню успіхів дуже велику роль, для інших – це менш важливо. Залежно від цього жінка і визначає рід і інтенсивність своїх занять[3].

Після розгляду мотивації досягнення успіху у жінок в середньому віці, ми дійшли до висновку, що це мотивація, яка відповідає за якість життя, тому є дуже важливою для особистості. Потреба у досягненні високих результатів, та і, взагалі, успіхів є дуже важливою в середньому віці. Отже, для жінки, в середньому віці (зрілому) дуже важливою є психологічна близькість з іншою особою, тому що без цієї близькості жінка не відчуває себе повноцінно. Проте, якщо так склалось чи так є, то одинока жінка спрямовує свою діяльність в інші русла, намагається стати успішною в кар'єрі, активно займатися певним видом спорту та виділяти час улюбленому хобі. А от у заміжній жінки, звичайно не у всіх, як ми бачили з нашого дослідження, проте у більшості на це часу не має, тому ми можемо припустити, що ці жінки більшість свого часу витрачають на сім'ю [4].

Отже, особливостями мотивації досягнення успіху одиноких жінок середнього віку є: висока мотивація досягнення успіху, високий рівень надії на успіх, адекватна самооцінка, а також високий рівень домагань, зокрема високі показники внутрішнього, пізнавального та змагальних мотивів, високі вольові зусилля, оцінка власного потенціалу та ініціативність. З чого можемо сказати, що наше припущення підтвердилось: мотивація досягнення успіху у одиноких жінок середнього віку є вищою, ніж мотивація досягнення успіху у заміжніх жінок середнього віку.

Список використаних джерел

1. Губіна А. М. Простір мотиваційного успіху у професійному самовизначенні особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, В. Д. Потапової. Т. XV. Київ, 2008. Ч. 1. С. 213–218.

2. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

3. Кривошей О. О., Слюкова Т. В. Мотивація досягнення як важливий чинник успіху в побудові кар'єри. Харків : Нац. ун-т цивільного захисту України. С. 68–71.

4. Москвичев С. Г. Проблеми мотивації в психологічних дослідженнях. Київ, 2001. 374 с.

Гриу С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ

Серед безлічі факторів, що визначають працездатність та інші характеристики здоров'я, велику роль відіграє психічна стійкість до стресових ситуацій. Високий рівень психічної стійкості до стресів є запорукою збереження, розвитку і зміцнення здоров'я і професійного довголіття особистості.

Стрес – це сукупність фізіологічних і психологічних реакцій організму на певний стимул – так званий стресовий фактор. В обіг це наукове поняття ввів спочатку американський психофізіолог У. Кеннон, коли досліджував дві класичні реакції на загрозливий вплив ззовні, перша – боротьба, друга – втеча. Потім пізніше канадський вчений Г. Сельє почав детальніше вивчати поняття стресу і визначив його як неспецифічну відповідь організму на будь-яку пред'явлену йому вимогу.

Стресостійкість це складна інтегральна властивість особистості, що взаємопов'язана із комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних й особистісних якостей, які забезпечують індивіду можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи ефективність функціонування у стресогенній ситуації.

Дослідженням природи стресостійкості, шляхів і засобів її формування займалися ряд науковців: І. Ф. Аршава; В. А. Бодров; Г. С. Васильченко; В. М. Крайнюк; А. П. Катунін; Т. Л. Крюкова; О. О. Реан; К. В. Судаков; С. І. С'єдін; Т. М. Титаренко; А. Н. Фомінова.

Вивчення основних наукових праць щодо стресостійкості дає нам можливість стверджувати, що здебільшого дослідники розглядають її як властивість психіки, що дозволяє людині ефективно виконувати діяльність у стресогенних умовах.

Не менш важливий й інший аспект даної проблеми, пов'язаний з вивченням власне стресостійкості людини, тобто її можливостями зберігати в стресових умовах не тільки цілісність організму та особистості, але й високий рівень якості вирішуваних завдань. Рівень стресостійкості особистості не являє собою щось незмінне [2]. Під впливом різних факторів вона може як підвищуватися, так й знижуватися. Реалізація тих чи інших стратегій подолання стресу залежить також від таких характеристик, як рівень тривожності; локус контролю; рівень самооцінки; адаптивність; емоційна лабільність, ригідність, імпульсивність; інтровертованість – екстравертованість; мотивація на досягнення – уникнення та інші.

Серед чинників, що впливають на чутливість до стресу, дослідники називають також такі індивідуальні риси характеру, як авторитарність, жорсткість, невірноваженість, емоційність, збудливість, психологічну стійкість та потребу в досягненнях. Від того, як людина справляється зі стресом на рівні критичних, екстремальних та повсякденних проблемних ситуацій, залежить фізичне та соціальне благополуччя, здоров'я, успішність її самореалізації [3]. Отже, стресостійкість варто розуміти як комплексну властивість людини, яка характеризується необхідним ступенем адаптації індивіда до дії екстремальних зовнішніх та внутрішніх факторів в процесі життєдіяльності.

У структурі стресостійкості особистості, психологи виділяють емоційний, вольовий, інтелектуальний, мотиваційний, комунікативний, операційний та інші компоненти. Причому всі компоненти стресостійкості, як й психічної стійкості знаходяться в певному взаємозв'язку, можлива компенсація невиразності одних за рахунок більшої розвиненості інших.

Список використаних джерел

1. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика : монографія. Дніпропетровськ : вид-во ДНУ, 2006. 336 с.
2. Роман К. Д. Механізми формування стресостійкості особистості : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2004. Т. 6. Вип. 7. С. 155–162.
3. Weidner G. Why do men get more heart disease than women? An international perspective. *J. Am. Coll. Health*. 2000. № 48 (6). P. 291–294.

Гришина Т.

Класичний приватний університет
к.психол.н., доцент, професор

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сьогодні вже немає потреби наголошувати на глобальному характері екологічних проблем, викликаних неадекватною взаємодією людини з природою. Цим проблемам присвячено достатню кількість публікацій і наукових праць, що аналізують їх, як системну кризу, характерну для людської цивілізації. Занепокоєність станом навколишнього середовища зростає і серед широких мас населення, про що свідчать соціологічні опитування.

Разом із тим, більшість людей вважають екологічну кризу чимось зовнішнім щодо людини, а не тим, що закладене в ній самій, тоді як екологічна криза – це насамперед світоглядна, філософсько-психологічна криза, спричинена відсутністю у людини екологічно орієнтованих форм поведінки, низьким рівнем екологічної культури, домінуванням екологічно неадекватного мислення та пануванням у людській свідомості споживацьких цінностей сучасної цивілізації, що сприймає природне середовище передусім як умову існування людського суспільства і орієнтується на необмежене використання природних ресурсів [2].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що дана проблема розглядається вченими в різних аспектах, а саме: питання системи формування складових екологічної культури, свідомості, світогляду знайшли відображення у роботах Н. Б. Грейди, Л. Д. Курняк, Г. Г. Науменко та ін.; формування екологічної культури та свідомості особистості як проблему психологічну досліджували С. Д. Дерядо, І. Д. Зверев, Т. В. Іванова, С. М. Кравченко, В. А. Костицький, А. М. Львовичкіна, І. С. Матрусов, Л. В. Ніконорова, В. А. Ясвін; проблему підвищення екологічної культури молоді – Н. П. Єфіменко, Л. Д. Курняк, С. С. Куруленко, Г. Г. Науменко та ін.; педагогічні умови формування екологічної культури – Н. М. Кот, Н. Ю. Олійник, Г. Ф. та ін. [1].

Здебільшого зміст терміну «екологічна культура» розкривають через сукупність найбільш важливих його компонентів: екологічну грамотність, систему уявлень про закони і механізми функціонування економіки; уміння працювати з екологічною інформацією; екологічну свідомість; володіння екологічною мовою, екологічним мисленням, «правилами» екологічної поведінки; риси характеру, що забезпечують грамотні екологічні вчинки тощо.

Органічне злиття екологічної освіти і виховання забезпечує перехід екологічного мислення і свідомості у відповідні соціальнопсихологічні якості, у практичні навички екологічної діяльності, підвищення культури екологічної поведінки, а отже, збагачення екологічної культури загалом. Аналіз сутності структурних елементів екологічної культури (екологічні знання й уміння, екологічна свідомість, екологічне мислення, екологічна поведінка, переконання та якості особистості, екологічна діяльність) дав змогу виявити їхній взаємозв'язок [1].

Таким чином, основу екологічної культури складають екологічні знання, але, своєю чергою, вони є базисним елементом екологічних поглядів. Без знань і умінь неможливо сформуванню адекватне ставлення до діяльності, моральні орієнтири, а далі, при позитивному ставленні, сформовані знання й уміння стають передумовою продуктивної діяльності. Водночас можна виявити і зворотні зв'язки, оскільки, наприклад, на процес засвоєння знань впливають мотиви пізнавальної діяльності, і тільки в реальній практичній діяльності формується система знань і умінь, виявляється ставлення до неї.

Список використаних джерел

1. Білявський Г. О., Сасенко Т. В. Феномен екологічної культури в оптимізації навчального процесу у вищій школі в контексті парадигми збалансованого розвитку. *Екологічний вісник*. 2009. № 3. С. 14–16.
2. Гришина Т. А. Професійне становлення особистості майбутнього психолога з позиції екологічної психології. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал Південного наукового центру АПН України*. 2009. № 1–2. С. 129–131.

Дворецький Я. О.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ НАВЧАННЯ У ЗВО

Стресостійкість це складна інтегральна властивість особистості, що взаємопов'язана із комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних й особистісних якостей, які забезпечують індивіду можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи ефективність функціонування у стресогенній ситуації.

Стійкість до стресу для студента – це ключ до ефективної навчальної діяльності, його успішна адаптація в усіх сферах, починаючи від адаптації до навчання у закладі вищої освіти і закінчуючи професійною підготовкою в ході навчально-виробничої практики. Значний вклад у вивчення стресу серед студентської молоді зробив Г. Аракелов, який активно досліджував феномен стрес-факторів, що мають безпосереднє відношення до формування стійкості у студентства в процесі його навчання у закладі вищої освіти [1, с. 104].

О. Джеджула вважає, що стресостійкість як інтегративна властивість особистості має на увазі взаємодію з усіма структурними характеристиками психіки як під час, так і після дії стресогенних факторів. До внутрішніх чинників розвитку стресостійкості можна віднести «Я-концепцію» особистості, вдало підібрані копінг-стратегії та багатство комунікативної сфери [2, с. 210].

Дослідженням природи стресостійкості, шляхів і засобів її формування займалися також ряд науковців: І. Ф. Аршава; В. А. Бодров; Г.С. Васильченко; В. М. Крайнюк; А. П. Катунін; Т. Л. Крюкова; О. О. Реан; К. В. Судаков; С. І. С'єдін; Т. М. Титаренко; А. Н. Фомінова та ін.

Сьогодні стресостійкість є необхідною властивістю для сучасної молоді людини. Вона базується на вмінні адекватно реагувати та мобілізуватись у складних ситуаціях, зберігати самоефективність, толерантність і тактовність, здатність абстрагуватись від непотрібної інформації чи ситуації. Отже, стресостійкість варто розуміти як комплексну властивість людини, яка характеризується необхідним ступенем адаптації індивіда до дії екстремальних зовнішніх та внутрішніх факторів в процесі життєдіяльності [3].

Систематизуючи основні психологічні концепції та підходи до стресостійкості, цей феномен варто розуміти як комплексну властивість людини, яка характеризується необхідним ступенем адаптації індивіда до дії екстремальних зовнішніх та внутрішніх факторів в процесі життєдіяльності. Ця властивість обумовлена рівнем активації ресурсів організму та психіки людини.

У структурі стресостійкості особистості, психологи виділяють емоційний, вольовий, інтелектуальний, мотиваційний, комунікативний, операційний та інші компоненти. Причому всі компоненти стресостійкості, як й психічної стійкості знаходяться в певному взаємозв'язку, можлива компенсація невизначеності одних за рахунок більшої розвиненості інших [2].

Робота над розвитком стресостійкості у сучасної молоді можлива лише у разі комплексного використання профілактично-розвивальних вправ, розвитку позитивного ставлення до ситуацій та навичок перетворення стресорів до більш низької інтенсивності дії, а також вдалого поєднання правильного фізичного навантаження та релаксації. Також необхідно створити профілактично-розвивальну програму розвитку стресостійкості у сучасної молоді націленою на розвиток зазначених структурних компонентів зазначеного явища.

Список використаних джерел

1. Каськов І. В. Теоретичні аспекти формування стресостійкості студентів ВНЗ до негативних чинників навколишнього середовища. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 1 (54). С. 104–110.
2. Корольчук В. М. Обґрунтування організаційної моделі дослідження стресостійкості особистості. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 210–218.
3. Степова А. С. Психологічні особливості стресостійкості осіб юнацького віку. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 314–315.

Дерновий Ю. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ – ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

В силу, психологічних особливостей, різкої зміни умов життя, низки психологічних та матеріальних втрат, розлукою з чоловіками які вступили до лав ЗСУ жінки ВПО мірою схильні до емоційного переживання

ситуації соціальної нестабільності, несформованого вміння мобілізувати свої сили, і як наслідок – відбувається формування психологічної кризи. З порушенням психоемоційного стану людини також пов'язана проблема ре-соціалізації. При повній зміні місця проживання на перший план виходить питання інтеграції в нове середовище. Порушення комунікативної поведінки, кризовий стан та отримання психологічної травми, створюють додаткові бар'єри в успішній ре-соціалізації та швидкої адаптації до нових умов [1].

Надаючи психологічну допомогу жінками ВПО з 2016 року, стали помітні розбіжності в стратегіях поведінки людей, які під впливом зовнішніх факторів опинились у новому для себе середовищі. Ці особливості дуже точно описуються класифікацією, розробленою В. Франклом. Він називає їх «життєві позиції», що впливають на соціально-психологічну адаптованість:

1. «Конструктивна» позиція, люди з таким орієнтуванням все життя були спокійними та задоволеними. Вони позитивно ставляться до життя, більш спокійно відносяться до смерті, активні та настроєні на надання допомоги іншим. З вимушеного переміщення великої трагедії не роблять, шукають розваг і контактів із людьми.

2. «Залежна» позиція притаманна людям, які все життя не зовсім довіряли собі, були безвольними, пасивними. Опинившись у нових умовах життя, вони з ще більшим зусиллям шукають допомоги, визнання, не отримуючи його почувають себе нещасними.

3. «Захисна» позиція формується у людей з підвищеним механізмом до опору. Вони не прагнуть зближення з людьми, тримаються замкнено, відгороджуючись від людей. Нові умови сприймають з обуренням. Такі жінки не часто відвідують психологічні групи або консультації.

4. Позиція «ворожості до світу». Такі люди звинувачують суспільство і оточуючих у всіх невдачах, які вони перетерпіли в житті. Вони підозрілі, агресивні, нікому не довіряють, відчують відразу до нового оточення. Жінки з такою позицією можуть впродовж короткого часу міняти місце проживання, переміщуючись у різні громади, або за кордон.

5. Позиція «ворожості до себе і свого життя», яка виражається у зникненні зацікавленості та ініціативи, пасивності. Ці люди схильні до погіршення настрою і фаталізму, почувають себе самотніми. Своє життя вони вважають не вдалим, ставлення до можливої смерті не травмуюче – як звільнення від існування. Жінки з такою психологічною позицією мають схильність до залежностей, розвитку адитивної поведінки та депресивних або невротичних станів [3, с. 56–66].

Таким чином, допомога у адаптації жінкам ВПО до нових умов життя повинна розроблятися та надаватися не тільки суто у ресурсному підході (гроші, робота, гуманітарна допомога), а ще і у психологічному. Саме це може допомогти змінити або адаптувати життєву позицію та стратегію поведінки до нових умов життя. Перша психологічна допомога, психотерапевтичний супровід, психологічне консультування, психологічні групи та заняття – всі ці послуги для переміщених осіб повинні бути системними, а не фрагментарними, і надаватися у вигляді разових заходів [2].

Список використаних джерел

1. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі : монографія. Луганськ : вид-во Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, 2012. 320 с.
2. Перша психологічна допомога: посібник для представників на місцях / авт-сост. L.Snider, M. van Ommeren, A. Schafer. Женева : ВОЗ, 2014. 76 с.
3. Франкл В. Людина у пошуках сенсу. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 367 с.

Довгополов О. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Професійна діяльність працівників підрозділів Національної поліції України нерідко відбувається в напружених для життя ситуаціях, пов'язаних із злочинністю. Велика увага приділяється якості та рівню професіоналізму робітників, що мають запобігати злочинам, припиняти їх, розслідувати, здійснювати превентивну діяльність, забезпечувати законність і громадський порядок. Під час виконання службових обов'язків працівники поліції мають бути стриманими та неупередженими [3].

Саморегуляція та самоконтроль емоцій забезпечують поліцейському характер його професійної взаємодії та поведінки в повсякденній та екстремальній обстановці. Незважаючи на неоднозначне тлумачення терміну «саморегуляція» і розуміння суті цього феномена різними дослідниками, даній проблемі присвячено багато праць.

Проблема емоційного самоконтролю і саморегуляції емоцій є однією з важливих психологічних проблем, актуальних для особистісного і професійного зростання [2].

Значні психологічні навантаження, зокрема, в професійній діяльності поліцейських, в системі стосунків «людина-людина» викликають розвиток професійного стресу, психологічну дезадаптацію і дезорганізацію поведінки. Професійні обов'язки часто змушують приймати виважені рішення, долати роздратованість, відчай, стримувати прояви гніву [1].

Входження людини в сучасні умови професійної діяльності породжує цілу низку проблем, пов'язаних з взаємодією особистості та умов діяльності, з пристосуванням до цих умов. Зміни у професійній сфері приводять до зміни вимог до особистості. Потреби професійної діяльності стають потужним фактором розвитку людини.

Соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві та протікають на фоні швидких змін в політиці, економіці, суспільній свідомості, породжують такі зміни професійної діяльності працівників підрозділів громадської безпеки, що висуюють нові та більш жорсткі вимоги до особистості працівника [3].

Важливою вимогою для сучасного поліцейського є вміння керувати собою і своєю поведінкою. Професійно шкідливими є такі якості, як імпульсивність, фрустрованість, невміння володіти собою, зайва емо-

ційність та сугестивність. Такий працівник не може бути ефективним в професійній діяльності. Під час здійснення службових обов'язків такий працівник часто відчуває вплив негативних емоцій, потерпає від наслідків тяжких емоційних станів, що впливає на якість виконання професійних дій. Тому на сьогодні проблема емоційної саморегуляції є особливою на часі.

Основними функціями саморегуляції та самоконтролю в професійній діяльності є: виклик або затримка процесів, дій і вчинків; перемикання психічної діяльності; прискорення або вповільнення психічної діяльності; посилення або зменшення активності; узгодження спонукань; контроль за ходом діяльності через порівняння її програми зі здійснюваними діями; координація дій [3].

Список використаних джерел

1. Зарицька В.В. Вивчення рівня розвитку самоконтролю і саморегуляції емоцій як елементів емоційного інтелекту студентів в процесі їх фахової підготовки. *Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історична психологія. Психолінгвістика* / за ред. академіка С. Д. Максименка, М-Л. А. Чепи. Ч. 5. Ніжин : вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2010. Т. IX. 359 с.

2. Зарицька В. В. Самоконтроль емоцій як чинник розумної поведінки. *Наука і вища освіта* : тези допов. ХХХ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених, м. Запоріжжя, 10 листопада 2021 р. Запоріжжя : КПУ, 2021. 468 с.

3. Потапова С. М. Саморегуляція в системі професійної підготовки працівників підрозділів поліції. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. 2017. С. 99–101.

Єрмолаєва О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ПРОБЛЕМА РОЛІ ЕМОЦІЙ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ

Сучасні підходи до освіти визнають важливість розвитку емоційного і соціального інтелекту, тож більш активне дослідження емоцій та їхнього впливу на спілкування вчителів та учнів актуальна в контексті цих освітніх тенденцій. Серед тих, хто працює в цьому напрямку, можна виділити роботи Герди Гагенауер, Клер В. Лайонс та Тіни Хашер та інші.

Відповідно до теорії взаємодії між особистістю і контекстом розвитку індивідуальних здібностей [4], фактори, притаманні індивіду, взаємодіють з навколишнім середовищем. Перебування учня у сфері навчального закладу сприяє розвитку емоційного інтелекту, і міжособистісне спілкування вчителя та учня є для цього важливим чинником. Протягом усього періоду навчання, коли діти та підлітки проводять більшість часу у школі, педагоги поступово стають важливим об'єктом прив'язаності учнів.

Значущу роль у виявленні та становленні цієї емоційної прив'язаності та формуванні міжособистісних відносин вчителя та учня грає стиль педагогічного спілкування. Для їхньої класифікації можна використовувати модель Курта Левіна, згідно з якою виділяють авторитарний, демократичний та ліберальний стилі. Важливим є вміння вчителя адаптувати свій стиль спілкування в залежності від конкретної ситуації та потреб учнів. Узгодження стилів педагогічного спілкування з емоціями вчителя й учня може сприяти побудові довіри, здорових стосунків та становленню емоційного інтелекту.

Емоційні функції впливу педагога, здійснюваного під час його комунікації з учнями, охоплюють не тільки розвиток емоційного інтелекту, а й також створення позитивного середовища, яке сприяє мотивації до навчання, виховання моральних та етичних цінностей та підтримка емоційного добробуту. Таким чином під час взаємодії індивідів відбувається емоційний «взаємообмін» – прояв явища емоційного зараження. Воно містить як імітацію міміки, звучання голосу та пози, так і безпосередньо переживання емоцій іншої людини в наслідок цього мімічного, голосового та постурального зв'язку [3].

Якщо вчитель транслює позитивні емоції, такі як ентузіазм, зацікавленість у вивченні матеріалу, терпимість, емпатія, це може спонукати учнів до більш активного навчання та успішного становлення їхньої особистості. З іншого боку, негативні емоції вчителя, можуть призвести до зниження їхнього навчального інтересу та мотивації. Серед причин деструктивного впливу педагога можна перелічити особистісну тривожність, поведінкову агресивність на тлі неадекватного самооцінювання, байдужість до особистості учня, неадекватне ставлення до самого себе та ін. [1] Це доводить, що вчителі мають велику відповідальність за керування своїми емоціями під час міжособистісного спілкування.

З іншого боку можна відзначити «модель емоцій учителя» Енн Френцель [2], що передбачає, що емоційна реакція вчителя залежить від цілі класу та власне її досягнення. Згідно з моделлю, визначено чотири основні навчальні цілі та відповідну поведінку учнів: поведінка досягнення, мотиваційна поведінка, соціально-емоційна поведінка та поведінка у стосунках.

Отже, дослідження емоцій вчителя і учня та їхнього впливу на міжособистісне спілкування є актуальним і важливим питанням. Перелічені вище приклади доводять, що емоції грають ключову роль у взаємодії педагогів та учнів. До того ж важливо підкреслити, що цей емоційний вплив є взаємним, оскільки емоції учнів можуть залежати від обраного стилю педагогічного спілкування, тоді як емоції вчителя – від поведінки та мотивації учнів.

Список використаних джерел

1. Зликов В., Завгородня О., Лукомська С., Копилов С., Котух О. Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід. 2019.

2. Anne C. Frenzel «Teacher Emotions». 2014.

3. Hatfield E., Cacioppo J. T. Primitive emotional contagion. 1992.

4. Magnusson D., Stattin H. Person-context interaction theories. 1998.

Жиленко С. О.

Класичний приватний університет
аспірант

АГРЕСІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Феномен агресії вже не одне десятиріччя залишається актуальною темою соціологічних, психологічних та педагогічних досліджень, з огляду на значну кількість публікацій, що стосуються цієї проблеми. Сучасне суспільство на всіх етапах соціального та економічного розвитку робить спроби регулювання агресії та насильства, однак далеко не всі спроби «озброїти людей» засобами боротьби із цим явищем виявилися успішними. Навпаки, у суспільстві збільшується кількість людей (підлітків, молоді, середнього віку), які здійснюють агресивні дії, зростають агресивні настрої в суспільстві загалом.

До кінця XIX ст. такого поняття, як «агресія» не існувало. Ця форма поведінки розглядалася досить широко: як категорія, що охоплює будь-яку активність людини – прагнення до самоствердження, прояв активності, внутрішня сила, напад, жорстокість, конфлікт тощо. У XX ст. у психології активно почали досліджувати агресію та агресивність. У цей період з'являється термін «агресія» та перші спроби його трактування.

Серед досліджень, які присвячені проблемі агресії, її видів, причин виникнення варто зазначити праці А. Бандури, Р. Берона, Р. Кембелла, К. Лоренца, Д. Річардсона, Р. Уолтерса, Е. Фромма та ін. Агресією вважають мотивовану деструктивну поведінку, яка суперечить нормам, прийнятим у суспільстві та приносить фізичну, моральну, психічну шкоду людям. Під агресією розуміють акти ворожості, розрухи, атаки – це дії, які шкодять іншому об'єкту.

На думку Х. Дельгадо людська агресія – поведінкова реакція, що характеризується проявами сили в спробах нашкодити певному об'єкту [2].

Р. Берон і Д. Річардсон трактують агресію, як активну дію чи рішучі заходи, спрямовані домогтися чогось через застосування сили [1].

Американські дослідники Дж. Доллард, Л. Дуб, Н. Міллер, Н. Моурер та Р. Сірс пов'язують агресію з явним і не явним наміром нашкодити іншому своїми діями [3].

В історії дослідження проблеми агресії можна визначити низку ключових аспектів (психоаналітичні, когнітивні, біхевіористичні, соціально-психологічні теорії агресії), які ініціювали необхідність і можливі інтерпретації цього поняття та склали концептуально-методологічну основу всіх наступних теорій агресії.

У якості основних ознак агресії можна виділити наступні:

- агресія – цілеспрямована поведінка;
- суперечить нормам і правилам існування в суспільстві;
- приносить шкоду об'єктам нападу.

Агресія виникає тоді, коли в людини є свідомий намір чи внутрішній мотив до здійснення руйнівних дій, найчастіше це пов'язано з внутрішнім психічним станом і почуттям незадоволеності людини.

Агресивна поведінка – це насамперед зовнішня виражена дія, спрямована проти іншої людини. Зазвичай така поведінка має короткотривалий характер і змінюється залежно від особливостей ситуації чи зміни однієї ситуації іншою. Агресивна поведінка описується у вигляді: дії (напад, атака, наступ); дії проти певного об'єкта; дії з урахуванням ситуації: її специфіка, що сприяє агресивній атаці та провокує її.

Об'єкт агресивної поведінки та його причини визначаються згідно із ситуацією. Наприклад, у теорії агресивної поведінки Дж. Долларда фрустрація, як джерело агресії розглядається у якості зовнішнього, а не внутрішнього чинника. Агресивна поведінка не ототожнюється з емоцією, мотивом чи установкою, хоча вони можуть впливати на прояв агресії [3].

Отже, агресія, як складний, багатоаспектний феномен, детермінує системою зовнішніх і внутрішніх чинників, являє собою особливу форму психічної активності, спрямовану на подолання депривуючих ситуацій чи на досягнення суб'єктивно значущих цілей шляхом заподіяння фізичної чи психічної шкоди.

Список використаних джерел

1. Baron R. A., Richardson D. R. Human aggression. New York : Plenum Press, 1994. 440 p.
2. Delgado J. M. Aggressive behavior evoked by radio stimulation in monkey colonies. *Am. Zool.* 1966. Vol. 6. P. 669–681.
3. Dollard J., Doob L., Miller N. E., Mowrer H. O., Sears R. R. Frustration and Aggression. New Haven : Yale University Press, 1939. 213 p.

Журавель П., Косолапова А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЕГОЦЕНТРИЧНОГО ТИПУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Функції, які виконує сучасна освіта, сприяють збалансованому розвитку держави, трансляції традицій і цінностей суспільства, формуванню історичної свідомості нації, зміцненню «національного характеру», відтворенню духовно-інтелектуального потенціалу країни, втіленню в життя екологічної програми збереження людського роду [2, с. 4–6].

Виховання громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості й культури на основі нових критеріїв оцінювання взаємовідносин людського суспільства й природи повинно стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [1, с. 26].

В основі вирішення проблем, що призводять до глобальної психологічної кризи, лежать виховання екологічно грамотних установок та перевиконань в усій культурі. Якщо з дитинства навчати людей за спеціальними освітніми програмами, які передбачають «заглиблення» учнів в атмосферу постійного підвищення екологічної свідомості, то в них з'являються правильні установки щодо довкілля і вони готові діяти відповідно до цих установок.

Діти повинні безпосередньо спілкуватися з природою під керівництвом вчителів, які можуть показати її красу та розповісти про наслідки насилля над середовищем досить яскраво й детально. Важливо з дитинства засвоїти, що довкілля з його проблемами не існує десь окремо від неї, а починається саме всередині неї [3, с. 26].

Для ефективності педагогічного процесу, який формує екологічну свідомість особистості, необхідно задіяти в ньому якомога більше різноманітних психологічних факторів та механізмів, які сприяють формуванню егоцентричного типу екологічної свідомості.

Екологічна свідомість формується насамперед завдяки стимулюванню екологічного мислення. Отже, як вважають фахівці з екологічної психології, екологічне мислення є основним структурним компонентом екологічної свідомості. Однак екологічна свідомість охоплює й інші психічні компоненти такі як: екологічна увага та екологічна пам'ять. Крім того, дуже важливе значення для планування педагогічних заходів має віковий фактор. Саме вік вихованців чи учнів визначає форми та методи педагогічних заходів.

Визначити ставлення людей до довкілля можна лише проаналізувавши усі три компоненти цього ставлення: емоції, пізнавальну діяльність, спрямовану на довкілля та поведінку в навколишньому середовищі. Усі компоненти мають різну вагу як в окремих вікових і соціальних групах, так і в окремих особистостей, тому одним із найважливіших завдань екологічного виховання є, з одного боку, формування усіх трьох компонентів, а з іншого – гармонійного їх поєднання. Таким чином, можна зробити висновок про те, що людина, яка хоче мати високий рівень екологічної свідомості повинна оволодіти науковими знаннями, екологічним мисленням, засвоїти моральні ціннісні орієнтири по відношенню до природи, а також опрацювати практичні уміння та навички по збереженню сприятливих умов навколишнього середовища. Вміння людини мислити і діяти відповідально, самостійно й неупереджено на основі синтезу знань про природу, суспільство і культуру стає важливим екологічним чинником.

Список використаних джерел

1. Концепція екологічної освіти України. *Директор школи*. 2002. № 16. С. 20–29.
2. Національна доктрина розвитку освіти. *Освіта України*. 2002. № 33. С. 4–6.
3. Скребець В. О. Екологічна свідомість: Історичний розвиток, сучасний стан, психологічна діагностика : наук.-метод. посіб. Чернігів, 1997. 66 с.

Зарицька В. В.

Класичний приватний університет
д.психол.н., професор

ЕМОЦІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА

Актуальність проблеми саморегуляції емоцій як важливої складової професійної компетентності психолога в системі шкільної освіти обумовлена необхідністю наявності у фахівця здатності регулювати власні емоції, щоб адекватно реагувати на різні професійні ситуації, бо неадекватна реакція провокує деструктивні дії оточуючих і сама людина не здатна діяти у відповідності з загальнолюдськими та правовими нормами поведінки в даному оточенні.

Проблема саморегуляції емоцій як психологічного феномену сьогодні особливо на часі і є важливою складовою професіоналізму шкільних психологів, бо розглядається як внутрішній діалог між емоціями і розумом, що спонукає до прояву емоцій у тій мірі, у якій потрібна в конкретній ситуації.

Саморегуляцією емоцій визначається певна поведінка людини, яка включає три процеси: процес самоспостереження, самооцінку і самовідповідь.

Саморегуляції емоцій сприяє самоконтроль, і, як наслідок, проявляється у поведінці фахівця.

Рівень саморегуляції є найважливішим індикатором емоційної стійкості. Під емоційною стійкістю розуміється позитивна психологічна якість людини, яка виражається в тому, що емоція у відповідальній професійні моменти досягає оптимального ступеню інтенсивності, спрямованої для розв'язання поставлених завдань. Таку якість ще називають самоефективністю, яку можна досягати чотирма шляхами або їх комбінаціями:

- здатністю вибудовувати поведінку відповідно до ситуації;
- використовувати опосередкований досвід;
- застосовувати вербальне переконання;
- вибирати оптимальний варіант прояву емоцій.

Власне, це когнітивний механізм, який лежить в основі саморегуляції різних емоційних станів.

Існують конкретні шляхи напрацювання досвіду саморегуляції емоцій (виконання вправ, спеціальних тренінгів, ігрових методів та ін.), який забезпечує не тільки емоційний комфорт, а й сприяє збереженню здоров'я [1].

Рівень здатності до саморегуляції емоцій можна вимірювати і для цього існують науково обґрунтовані методики і технології. Таку здатність у людини можна розвивати і для цього вченими і практичними психологами розроблені спеціальні механізми, шляхи та методи.

Звонкова В. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., доцент Ткач Т. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ОСОБИСТІСНОГО СМISЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійна діяльність як сфера спрямування зусиль особистості, керується особистісним смыслом професійної діяльності, який визначається як складова образів сприйняття, що відображає значення професійної діяльності для суб'єкта і презентує його суб'єкту шляхом емоційного забарвлення образів та їх трансформацій. Наявність у структурі смислової регуляції особистісного смыслу, співвіднесеного з діяльністю, є головною психологічною передумовою усвідомленого ефективного її регулювання.

В контексті смислової регуляції особистісний смысл розглядається як структура смислової сфери особистості, яка існує в якості безпосередньої внутрішньої спонукальної сили та регулятора активності суб'єкта в межах професійної діяльності, визначає її професійну успішність або неуспішність, рух суб'єкта до особистісної та професійної реалізації або до незадоволеності процесом та результатами професійної праці.

В ході професійного розвитку певні обставини, які були природною підставою для смислової регуляції, викликають у суб'єкта смислову неузгодженість, що на внутрішньому рівні проявляється як суперечність в межах його смислової сфери. В результаті загострення суперечностей смислова сфера, як регулятор діяльності, вимагає переструктурування, що являє собою змінення її форми. Тобто змінення домінування того чи іншого структурного елементу смислової сфери призводить до її переструктурування та, як наслідок, до трансформації особистісного смыслу професійної діяльності, що безпосередньо відображається на виборі суб'єктом стратегії поведінки в межах професійної діяльності.

Проведено емпіричне дослідження особистісних особливостей, які обумовлюють суперечності в межах смислової сфери фахівців. Професійна діяльність, як найбільш виражений вид людської активності, регулюється не тільки завдяки свідомим зусиллям, але й за допомогою прояву певних особистісних особливостей. Особистість є тією інстанцією, яка впорядковує і організовує зміст свідомості, керує всіма її ресурсами і розпоряджається її регуляторними можливостями.

Різні сполучення особистісних особливостей обумовлюють різні суперечності в межах смислової сфери, які в контексті принципу розвитку можна вважати детермінантами трансформації особистісного смыслу професійної діяльності. Найбільш вираженими є міжрівневі суперечності між цінностями та мотивами та внутрішньорівневі суперечності між двома цінностями.

Відповідно до виявлених сполучень особистісних особливостей представників досліджуваних груп встановлено, що найбільш типовими варіантами трансформації особистісного смыслу професійної діяльності є:

- трансформація особистісного смыслу за рахунок збагачення змісту професійної діяльності шляхом поглиблення знань, підвищення кваліфікації, розвитку пізнавального інтересу до професії;
- трансформація особистісного смыслу за рахунок вдосконалення форми професійної діяльності всупереч розвитку її змістовної сторони шляхом надання переваги вивченню ефективних шляхів кар'єрного зростання;
- трансформація особистісного смыслу за рахунок нарощування такої сили суперечності, коли смислова сфера втрачає можливість її урегулювання на підставі оцінки змістовного або формального шляху реалізації професійної діяльності як безперспективних.

Проведене дослідження дозволило визначити перспективи подальшого дослідження феномену особистісного смыслу та його трансформаційних змін в ході професіоналізації. Зокрема, важливим уявляється з'ясування вікових та гендерних аспектів трансформаційних змін в межах смислової сфери суб'єктів професійної діяльності та виявлення комбінацій особистісних особливостей, які обумовлюють виникнення та розв'язання суперечностей між смисловими структурами.

Зеленкевич Л. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вивчення саморегуляції людської поведінки цікавило дослідників з найдавніших часів, і цей інтерес викликаний тим, що образ дій засвоюється шляхом оволодіння людськими патернами поведінки та успішним застосуванням їх у процесі життєдіяльності та самореалізації особистості. Значимість феномена саморегуляції для особистості зростає разом з її розвитком, оскільки життя сучасної людини насичене стресами та кризами, ситуаціями високої невизначеності та ризику, які не завжди сприяють успішній самореалізації. У таких випадках здатність оцінювати зовнішні фактори відповідно до власних можливостей, здійснювати аналіз своєї поведінки та діяльності, а також мати уявлення про власну ефективність у вирішенні поставлених завдань стає пріоритетним у успішній самореалізації особистості.

Саморегуляція в психології розуміється як прояв самосуб'єктних відносин, активності, спрямованої на самого себе; механізм забезпечення внутрішньої психічної активності людини психічними засобами. На сьогодні склалися кілька підходів до розуміння саморегуляції з описом механізмів прояву: природничо-науковий, мотиваційний та регуляційний. З погляду природничо-наукового підходу вивчалися фізіологічні та психологічні механізми довільності.

Зв'язок мотиву та саморегуляції досліджувався у роботі У. Джеймса. Вирішальну роль саморегуляції виконували неінстинктивні, культурні мотиви, які переважали над інстинктивними. Механізмом процесу подолання неінстинктивними мотивами інстинктивні виступає зусилля.

У контексті регуляційного підходу саморегуляція розуміється як вища психічна функція, що дозволяє людині опанувати власну поведінку та психічні процеси. Таке уявлення визначило центральну лінію досліджень вольової регуляції у вітчизняній психології, а в області фізіології було підкріплено дослідженнями, проведеними П. К. Анохінін і Н. А. Бернштейном. У працях вчених-фізіологів людині відводиться роль самостійного і усвідомленого вибору форми поведінки, яка розуміється як активна. Воля сприймається як свідоме регулювання людиною своєї поведінки. Дії поділяються за рівнем їх регуляції свідомістю на імпульсивні та вольові.

Вченими-психологами наголошується на актуальності саморегуляції як передумови професійного визначення особистості, пропонується структура і типологія усвідомленої саморегуляції. В основі типології усвідомленої саморегуляції описано особливості характеристик регуляторних процесів, що виявляються у видах довільної активності. Пропонується три типи регуляції: гармонійний, акцентуований та застрягаючий.

Подальші наукові дослідження розглядають індивідуально-стильові особливості саморегуляції, в основі яких програмування, планування досягнення мети, врахування умов та особистої активності. У результаті дослідження стильових особливостей саморегуляції названі три основних типи: автономний, оперативний та стійкий. Вченими відзначена вагомість саморегуляції в успішній адаптації до труднощів, у подоланні кризових ситуацій. Фахівці сходяться на думці, що від ступеня сформованості процесів саморегуляції залежить успішність, продуктивність, кінцевий результат будь-якого акту довільної активності.

Незважаючи на проведені дослідження, питання вивчення саморегуляції емоційних станів у професійній діяльності залишається відкритим. Значний інтерес представляє вивчення стильових особливостей саморегуляції емоційних станів у професійній діяльності соціальних робітників. Сподіваємося, що розробка цієї проблематики у контексті системного вивчення психічної саморегуляції емоційних станів особи працівника соціальних служб стане предметом подальших розвідок.

Золотов А. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ЧИННИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС

Стресостійкість це характеристика особистості, яка проявляється у здатності витримувати значні інтелектуальні, емоційні та вольові навантаження, керувати емоціями, справлятися з шкідливими впливами.

Практика показує, що стресостійкість саме працівників МВС обумовлена особливістю їх професійної діяльності, яка є напруженою, невротичною, наповненою важкими емоційними ситуаціями.

В наукових підходах стресостійкість розглядається у кількох напрямках: як комплексна якість особистості; як інтегральна властивість особистості; як складна системна характеристика людини; як здатність протистояти негативному впливу стресу.

Ми розуміємо стресостійкість як властивість особистості, що засновується на сукупності вроджених і надбаних психофізіологічних якостей, складається з особистісного та поведінкового компонентів, виражається у здатності витримувати значні інтелектуальні, емоційні та вольові навантаження і керувати власними емоціями.

У розвитку стресостійкості особистості працівників МВС важливим фактором є активізація та накопичення особистісних ресурсів, які сприяють здатності долати негативні наслідки стресових ситуацій, що є особливо важливим саме у цієї категорії професійної діяльності.

Під ресурсами розуміються певні чинники, які сприяють психологічній стійкості.

Ресурси особистості це життєві опори, які є у розпорядженні людини і дозволяють їй забезпечувати свої основні потреби: виживання, безпеку, фізичний комфорт, соціалізацію, повагу з боку соціуму, самореалізацію.

Що стосується ресурсів стресостійкості, то це чинники, які сприяють психологічній стійкості у стресогенних ситуаціях, які людина актуалізує для запобігання, адаптації або подолання стресових ситуацій.

В процесі підготовки працівників МВС до професійної діяльності необхідна потужна, системна, цілеспрямована робота щодо розвитку у них здатності до самоконтролю і саморегуляції.

Кінаш А. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Теоретичний аналіз проблеми стресостійкості дозволяє визначити її як комплексну характеристику особистості, що засновується на сукупності вроджених і надбаних психофізіологічних якостей, складається з особистісного та поведінкового компонентів, виражається у здатності витримувати значні інтелектуальні, емоційні та вольові навантаження, керувати власними емоціями, успішно здійснювати життєдіяльність без шкідливих наслідків для здоров'я.

Факторами зниження стресостійкості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів юнацького віку є особистісні (знижена самооцінка, недостатньо розвинені саморегуляція, негативний образ «Я», високий рівень емоційної напруги, особистісна та ситуативна тривожність, мотивація уникнення невдач, низька навчальна мотивація, екстернальний локус-контролю), поведінковорегулятивні (емоційно-орієнтована копінг-поведінка, низька комунікабельність, конфліктність) і соціальні (соціальні труднощі, територіальна ізоляція, відсутність соціального досвіду).

Стресостійкість учнів шкіл-інтернатів обумовлена їх соціальною ситуацією розвитку та умовами їх життєдіяльності.

Учні старших класів шкіл-інтернатів характеризуються нижчим рівнем нервово-психічної стійкості, більш пасивним ставленням до ситуації стресу, зниженим тонусом, неспокоєм, більшою мінливістю емоційного тону, негативним образом себе у порівнянні з учнями загальноосвітніх шкіл. Більшість учнів шкіл-інтернатів мають низький рівень стресостійкості, нижчий рівень суб'єктивного почуття щастя, більш виражені стани фрустрації у стресі, нижчий рівень життєстійкості, ніж учні загальноосвітніх шкіл.

Отримані розбіжності у рівні стресостійкості учнів з різними формами навчання та життєдіяльності доводять доцільність більшого акцентування на проблемі розвитку стресостійкості учнів шкіл-інтернатів.

Кіріндас Г. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОРЕКЦІЇ САМОЦІННОСТІ У ЖІНОК СЕРЕДЬОГО ВІКУ

Відчуття власної цінності – одна з важливіших умов формування екзистенційної відкритості особистості до світу та відчуття нею творчої причетності до свого життя. Самоцінність – це про стосунки із собою, вміння цінувати себе та берегти, сприймати таким, як є насправді. Прислухатися до себе та своїх бажань, жити в гармонії зі своїм «Я». Любити і поважати себе не за якісь конкретні заслуги чи схвалення оточуючих, а тому, що ви людина. Унікальний і єдиний, життя якого неповторне і безцінне [2].

Успішність особистісного становлення жінки залежить від здатності досягти автономії, її самоставлення та розуміння своєї самоцінності. Тому саме сучасні жінки відчувають потребу реалізуватися себе поза межами сім'ї. Обмеження жінки приватною сферою призводить до зниження почуття власної значимості, заниження самооцінки, появи невпевненості в собі, матеріальної, моральної, психологічної залежності від чоловіка, відмови від власних планів, поглядів заради дітей та спокою у сім'ї [1].

Суперечності між прагненнями особистості до розвитку та існуючими стереотипами в розподілі ролей призводять до внутрішньоособистісних конфліктів, побутової конфліктності, фрустрованості, схильності до депресій, проблем становлення гендерної ідентичності жінок, що шкодить психологічному здоров'ю та гальмує процеси особистісного розвитку [3].

Аналізуючи наукові дослідження ми дійшли висновку що найефективнішими методологічними напрямками для психологічної корекції самоцінності у жінок середнього віку вважаються: екзистенційно-аналітичний підхід В. Франкла та А. Ленгле, який орієнтований на досягнення внутрішньої згоди через розпізнання особистістю своєї автентичності, переживання цінності власного життя; гештальт-психологія Ф. Перлза, яка передбачає «усвідомлення власних кордонів особистості, кордонів контактування з іншими, активізацію інтересу особистості до нового досвіду; транзактний аналіз, де відбуваються адекватні дитячо-батьківських відносини та закріплюються Его-позиції особистості, любов та повага до себе [4].

Таким чином у руслі психологічної освіти в контексті корекції самоцінності у жінок середнього віку доцільно впроваджувати комплекс методик, які спрямовані на запобігання особистісних дисгармоній, допомагають у вирішенні життєвих питань та екзистенціальних запитів, визначенні життєвих цінностей, набутті особистісної ідентичності. Доцільно включати тематичні бесіди, ознайомлення з філософськими творами античних та сучасних авторів, також необхідно використовувати методи когнітивної та поведінкової психології, психотренінги фізичної релаксації, емоційно-вольового контролю поведінки, соціальної адаптації тощо.

Список використаних джерел

1. Просандеєва Л. Є. Концептуальні засади теорії самоцінності. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 13. Київ, 2007. Т. 17. С. 282–288.
2. Просандеєва Л. Є. Розвиток самоцінності при підготовці культурологів. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 27. Київ, 2015. Т. 6. С. 492–501.
3. Самоцінність: 5 ознак заниженої самоцінності та техніки боротьби з цим. *Dyskurs-інформаційний ресурс для дівчат та жінок*. URL: <https://dyskurs.com.ua/samocinnist-5-oznak-zanizhenoi-samocinnosti-ta-tehniki-borotbi-z-cim/> (дата звернення: 27.09.2023).
4. Солохіна Л. О. Особливості самоактуалізації жінок середнього віку з різним рівнем тривоги. *Бочаровські читання*. 2018. С. 254–257.

Ковтун Р. А.

Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ РАНЬОЇ КОМПЛЕКСНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Психологічне і життєве благополуччя дитини залежить не від дефекту самого по собі, а від його соціальних наслідків, від соціально-психологічної реалізації особистості.

Рання комплексна допомога передбачає широкий спектр довгострокових медико-психолого-соціально-педагогічних послуг, орієнтованих на родину, і здійснюється у процесі погодженої («командної») роботи фахівців різного профілю являє собою систему спеціально організованих заходів, кожен елемент якої може розглядатися як самостійний напрямок діяльності установ, що знаходяться у веденні органів охорони здоров'я, освіти і соціального захисту населення, передбачає:

- виявлення дитини з відставанням або ризиком відставання в розвитку, що охоплює ранню діагностику, ідентифікацію, скринінг і направлення у відповідну територіальну службу ранньої допомоги;
- визначення рівня розвитку дитини і проектування індивідуальних програм ранньої освіти;
- навчання і консультування родини;

– надання первинної допомоги в реалізації розвивальних програм, як родині, так і в умовах спеціально організованого психологічного середовища, що відповідає особливим освітнім потребам дитини (групи розвитку);

- цільова робота з розвитку сенсомоторної сфери дитини;
- психологічна і правова підтримка родини;
- рання планова і (або) екстрена медична корекція;
- координація діяльності всіх соціальних інститутів і служб наданні повного комплексу послуг родині і дитини в рамках індивідуальної програми розвитку.

Упровадження таких програм зменшить імовірність відставання в розвитку немовлят і дітей раннього віку з груп ризику, покращують компетенцію членів родини в задоволенні їхніх особливих потреб, знизить імовірність сегрегації дітей (ізоляція в спеціальних установах у відриві від родини і суспільства), підвищить можливість їхньої соціальної адаптації, повноцінної інтеграції в суспільство і згодом дасть шанс до незалежного самостійного життя.

Служба ранньої допомоги повинна бути тісно пов'язана з дошкільними закладами. Досвід показав, що педагогам дитячих садів, які прийняли малят з особливими потребами, необхідна професійна підтримка, а дітям, що відвідують такі сади, – підтримувальне навчання з боку фахівців служби. Відповідно, виникає необхідність спільної роботи ранньої і дошкільної ланок, що може вилитися у створення спеціалізованих ланок ранньої допомоги при реабілітаційних центрах, спеціальних або інтеграційних дитячих садках. На перших етапах роботи основну увагу ми приділяли побудові ланок безпосередньої допомоги родині і дитині, до яких відносяться домашні візити/консультування, адаптаційні і розвивальні групи в сполученні з індивідуальними заняттями з фахівцями з мовного, рухового, емоційного й когнітивного розвитку. Необхідність такої тривалої підтримки дітей і їхніх родин, що охоплює не тільки ранній, а і весь дошкільний вік, багато в чому зумовлена тим, що фахівці дошкільних установ виявилися неготовими до роботи з дітьми із синдромом Дауна.

Отже, досвід показав, що чітко вибудована система роботи (ранній початок допомоги, одночасна робота з діадою «мати-дитина», тривалість патронажу родини з поступовим зниженням ступеня підтримки) дає можливість родині «особливого» маляти усе більше використовувати власні ресурси як у сприянні розвитку дитини, так і в її соціалізації.

Козаченко Д. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ВПЛИВ НЕРОЗДІЛЕНОГО КОХАННЯ НА САМООЦІНКУ ОСОБИСТОСТІ

Нерозділене кохання досить напружене, еротично забарвлене переживання значення певного суб'єкта, на якому сконцентроване психічне життя закоханого, що супроводжується: амбівалентними переживаннями ейфорії/болю, фрустрованою потребою відчутти власну значущість, фрустрацією саморозкриття, ефектом «любовного трансферу», дефіцитом позитивних емоцій та зниженням самооцінки.

Характерною особливістю нерозділеного кохання є те, що особистість знову і знову неначе відтворює подібні ситуації та переживання, які завжди схожі і які завжди закінчуються відторгненням.

Вчені виділяють психологічний портрет особистості, що зазнає нерозділене кохання:

- людина досить вимоглива до себе й до інших;
- особистість швидко й сильно стає прихильною до об'єкту своєї симпатії;
- особистість схильна ідеалізувати життя, відносини, людей;
- особа має невеликий досвід відносин;
- особистість має низьку лабільність;
- спостерігається схильність до самонавіювання, самоаналізу.

Нерозділене кохання можна розглядати як випадок невротичної любові, його переживання може викликати психологічну кризу особистості, зміну життєвих стратегій, інші негативні наслідки.

Однак, попри прийнятій у буденній свідомості думці про те, що нерозділене кохання – це нещастя якого варто було б уникати, а феномени, що супроводжують переживання нерозділеного кохання, свідчать про певну дефективність функціонування психіки закоханого, наукові дослідження свідчать протилежне: конструктивне переживання нерозділеного кохання створює сприятливі умови для особистісного зростання закоханого, є шляхом, що проходить через біль і страждання до зрілих і гармонійних стосунків у подальшому.

Таким чином, аналіз даної проблеми дозволяє стверджувати, що нерозділене кохання – це інтенсивне, напружене й відносно стійке почуття, яке супроводжується переживанням значущості певного об'єкта, на якому сконцентроване психічне життя закоханого, що супроводжується зміною Я-концепції, а також відрізняється відсутністю взаємного почуття.

Переживання нерозділеного кохання як переживання кризової ситуації супроводжується відчуттям душевного болю, стражданням.

У той же час ці переживання сприяють розвитку сильних сторін особистості, спонукають її до пошуку внутрішніх ресурсів (для переживання, страждання), дозволяють накопичувати досвід переборення перешкод, мотивують до самовдосконалення.

Корсунська В. В.

Класичний приватний університет
аспірантка

ТЕОРЕТИЧНІ ДЕФІНІЦІЇ ЩОДО РОЗУМІННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У сучасних реаліях надзвичайно важливим процесом, який визначає ефективність особистості, є комунікаційний процес. Передача інформації та процес обміну знаннями стали пріоритетними напрямками в

житті кожного. Основні принципи ефективної комунікації пов'язані з різними аспектами, тобто як з навколишнім середовищем, так і в межах професійної діяльності. Комунікація є важливим елементом ефективної взаємодії між особами, і це підвищує їх здатність задовольняти чимраз більші вимоги та потреби один одного. Також ми розуміємо, що одним із засобів комунікації є електронне спілкування, яке незабаром стане основою функціонування між суб'єктного спілкування. Дефініцію терміну «комунікативна компетентність» ми знаходимо наукових в працях багатьох дослідників таких як А. М. Богуш, М. С. Валушенка, О. В. Добротвор, М. М. Забродцького, П. Екман, Ю. Я. Карпюк, Г. С. Костюка, О. М. Костюченка, С. М. Максименка, Н. П. Шалигіна, Р. О. Якобсона та ін. Тому, ми акцентуємо на комунікативній компетентності, що пов'язана не тільки з умінням ведення перемов, а й є певною рисою мовленнєвої культури особистості.

Вперше про розуміння комунікативної компетентності заявив відомий англійський лінгвіст Д. Х. Хаймс. На підставі своїх спостережень компетентності він стверджував, що кожна особистість має певний рівень знань доступних їй комунікативних систем. На його думку, особистість інтерпретує або оцінює поведінку інших та самого себе засобами, які відображають знання кожного (можливі, здійснені, доцільні), зроблені (якщо так, то як часто). Звідси, особистість має здібності відносно кожного з них, тобто має певну компетентність. Однак, можливості не можна називати тотожними, бо комунікативні системи не можуть бути частиною наших знань сьогодення. Також він припускав, що знання кожної особистості ідентичні не дивлячись на ідентичність проявів такої системи. Тому на думку Д. Х. Хаймс не варто підтримувати термінологію «компетентність» та «ефективність» як знання, системні можливості з одного боку, так і продуктивність, поведінка, обмеження реалізації та доцільності – з іншого [1]. Отже, на його думку, розуміння компетентності як загального терміну для позначення здібностей особистості – це є вибір, що відповідає духу, хоча й суперечить «букві», турботи лінгвістичної теорії про основи здібностей, що є підґрунтям. Вона залежить від неявного знання можливості використання. Таким чином, знання відрізняються як від компетентності (як її частини), так й від системної можливості (як емпіричної частини). Компетенція, яка є основою поведінки особистості, визначається як один з видів діяльності. З його погляду, така логічна думка, може бути властива лінгвістичній теорії [1] Тому термін «комунікативної компетентності» з точки Д. Х. Хаймс – це «внутрішнє знання ситуаційної доречності мови». Структура комунікативної компетенції включала: граматичну, соціолінгвістичну, стратегічну, дискурсивну компетенції.

Відомий педагог-соціолінгвіст К. Б. Кезден працювала над питаннями розвитку індивідуальної комунікативної компетентності як в усній, так і в письмовій мові та дискурсі; взаємодії у класі у процесі навчання та викладання; та питанні соціальної справедливості/рівності в освіті у ширшому контексті за межами класної кімнати. З 1970-х років К. Б. Кезден була ключовою фігурою в етнографії шкільної освіти, приділяючи особливу увагу мовному розвитку дітей (як усній, так і письмовій) та функцій мови у формальній освіті, перш за все, але не виключно, у США. Вона поєднала свій досвід колишньої вчительки початкових класів із проникливістю та методологічною суворістю кваліфікованого етнографа та лінгвіста. У своїй книзі «Комунікативна компетентність, взаємодія у класі та рівність в освіті» вона розкрила особливості Концепції Д. Х. Хаймс щодо «комунікативної компетентності» [2].

О. М. Семенов звернув увагу на те, що комунікативна компетентність розглядається як: процес спілкування між особами на підставі спільних інтересів та дій; двосторонній обмін інформацією – діалогічне мовлення; особистісні якості (характер, знання, вміння, навички) та поведінкові; чинник комунікативної культури; здібності та здатність до спілкування; загальна культура спілкування та професійна діяльність тощо [4]. З психологічної точки зору *комунікативна компетентність* – це здатність досягати комунікативних цілей соціально слухним методом. Вона організована і цілеспрямована, тобто включає здатність вибирати та застосовувати навички, які доречні й ефективні у відповідному контексті. Вона включає вербальну та невербальну поведінку. Застосування комунікативної компетентності є послідовною, тобто різні процеси та дії координуються в типовій послідовності та вимагають відповідного часу та контролю конкретної поведінки. На неї впливає поведінка іншої особи та контекст і вимагає готовності та бажання спілкуватися з іншою особою на благо всіх. Комунікативну компетентність можна набути, тобто необхідні навички вишиковувати як крок за кроком через повторювану, рефлексивну практику та досвід [3].

Отже, комунікативна компетентність є однією з найважливіших особливостей комунікації особистості як мовленнєвої, поведінкової, культурної та ціннісної складової.

Список використаних джерел

1. Hymes D. H. On Communicative Competence / eds. J. B. Pride, J. Holmes. *Sociolinguistics. Selected Readings*. P. 2. Harmondsworth: Penguin, 1972. P. 269–293.
2. Cazden C. B. Communicative Competence, Classroom Interaction, and Educational Equity The Selected Works of Courtney B. Cazden. 2018. 276 p.
3. Kiessling C., Fabry G. What is communicative and how can it be acquired? Gesellschaft für Medizinische. Ausbildung, 2021.
4. Семенов О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. Кривий Ріг, 2013. С. 266–270.

Кривошій О. М.

Класичний приватний університет
аспірант

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Ефективне управління персоналом неможливе без правильного розуміння керівництвом процесу мотивації трудової діяльності. Необхідно знати, що керує людиною, які мотиви лежать в основі її діяльності, і яким потребам вони відповідають. Розуміння цього процесу дасть змогу будь-якій організації розробити ефективну систему стимулювання працівників, яка буде відповідати їх інтересам і очікуванням.

З психологічного погляду потреба індивіда – це усвідомлення відсутності чогось, що стимулює людину до діяльності. Стосовно трудової діяльності, потреба – це стан людини, що є джерелом її активної діяльності, створений необхідністю, яку вона відчуває щодо предметів, необхідних для комфортного існування.

Більшість людських потреб мають складний характер і детерміновані попереднім досвідом, особливо набутих у дитинстві. Люди дуже сильно відрізняються змістом та інтенсивністю своїх потреб. Водночас система потреб є досить пластичною: вона може змінюватися під дією соціальних умов. Серед різноманіття потреб людини можна виділити найважливіші, а саме: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, потреби в спілкуванні, потреби в повазі, потреби в незалежності, потреби в досягненні, потреби в самовираженні тощо.

Потреба ще не є стимулом до діяльності, вона лише спрямовує людину на отримання бажаного. Для того, щоб потреба виконала роль рушійної сили, необхідним є наявність певного механізму – мотиву. Якщо потреби складають сутність усіх видів людської діяльності, то мотиви – конкретні прояви цієї сутності. Таким чином, потреби реалізуються в поведінці та діяльності через мотиви.

Мотив (від лат. *movere* – приводити в рух, штовхати) – це форма прояву потреби, ідеальний образ у внутрішньому плані свідомості людини, до того ж цей образ енергетично насичений [1].

Мотиви формуються, розвиваються на основі потреб, які є джерелом їхньої сили. Формування мотиву – це складний психологічний процес. У ньому значущу роль грає боротьба мотивів, оцінка значущості потреб, здатність оцінювати свої дії та інші чинники. Так, вибір людиною варіанту поведінки залежить не тільки від очікуваної винагороди, а й від ціни, яку вона має заплатити за результат. Тому мотив – це не лише ідеальний образ у внутрішньому плані свідомості людини, а і прояв її готовності до діяльності.

Потреби не визначають сукупність мотивів, їх силу та стійкість. За однієї і тієї ж потреби в різних людей можуть виникати різні мотиви (наприклад, фізіологічна потреба в їжі властива всім, але люди купують різні продукти). Крім того, на одну потребу в людини може виникати декілька мотивів. У цьому випадку відбувається боротьба та актуалізується один із них.

Потреби та мотиви лежать в основі процесу мотивації. Основні напрями психології мотивації сформувалися в першій половині ХХ ст. у працях таких відомих авторів, як В. Джеймс, К. Левін, У. Мак-Дугалл, Е. Торндайк, З. Фрейд та ін. Таким чином, вони заклали основу для наукового вивчення причин людської діяльності та їх виявлення.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які стимулюють людину до діяльності, надають цій діяльності певну спрямованість, орієнтовану на досягнення цілей [2].

У зв'язку із цим, мотивацію часто класифікують, як зовнішню та внутрішню, залежно від джерела, що спонукає людину до дій. У цьому випадку передбачається, що зовнішня мотивація викликана зовнішнім впливом (стимулом), а внутрішня – потребами та мотивами.

Однак, на думку Х. Хекхаузена, не може бути зовнішньої та внутрішньої мотивації, як зовнішніх та внутрішніх мотивів. Мотив – це явище внутрішнє, суб'єктивне й немає інструменту чи способу його сформувати у свідомості іншої людини. Формування мотиву базується на потребах людини, іншими словами, відбувається зсередини [3].

Отже, мотивація до діяльності трактується, як сукупність рушійних сил, що спонукають людину до досягнення певної мети. Сьогодні не можна сказати, що дослідники прийшли до спільної думки в питаннях мотивації, але накопичений матеріал дає змогу вивчати її детальніше.

Список використаних джерел

1. Гайдученко С. О. Мотивація персоналу : тексти лекцій. Харків : ХНУМГ, 2013. 111 с.
2. Мосійчук І. В. Мотивація як дієвий механізм в системі управління персоналом підприємства. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2018. Вип. 1 (35). С. 84–89.
3. Heckhausen J., Heckhausen H. *Motivation and Action*. New York : Springer, 2018. 924 p.

Криніна А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЦІННОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

На всіх етапах становлення суспільства ключовим завданням освіти та науки залишається координація й підтримка молоді в оновленому ціннісно-смысловому просторі буття. У такому разі головною метою професійної підготовки майбутніх фахівців є спрямованість на осмислення соціально-нормативних, особистісних, професійних цінностей та розвиток їх ціннісної самосвідомості загалом. Реалізація цієї мети в межах вищої професійної освіти, зокрема в галузі психологічної підготовки майбутніх фахівців, потребує розробки та впровадження інноваційних психологічних технологій з розвитку в них стійких інтегрованих особистісно-професійних компетентностей [3].

Наявні на сьогодні психологічні технології підготовки майбутнього психолога здебільшого орієнтовані на актуалізацію одного із провідних чинників (професійної мотивації, ідентичності, практичних компетенцій та ін.) його професійного зростання. У теперішній час особливої значущості серед них набувають особистісні цінності як детермінуюче ядро професійного аксіогенезу студента-психолога (І. Д. Бех, З. С. Карпенко). Втім технології, які забезпечували б цілісність, поетапність і безперервність фахового зростання майбутнього психолога, підвищували потенціал його ціннісного ставлення та пізнання обраної професії з врахуванням як особливостей спеціалізації, так і ефективності практичних дій, відсутні [1].

Суспільство створює запити на зміну якості основ підготовки фахівців, які були б спроможними приймати нові позиції у розумінні людини, її індивідуальних відмінностей, встановленні нових механізмів та закономірностей розвитку кожної особистості, її цінності й суспільства в цілому. Отже, технології професійної підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах також мають відповідати вимогам, потребам

і запитам суспільства. Якщо донедавна цінувалися психологи теоретичної чи експериментальної спрямованості, то сьогодні потребує особистісно-орієнтованих психологів-практиків, які б відчували й розуміли тонкий внутрішній і духовний світ людини, володіли техніками організації й розвитку свідомості, вміли розкрити потенційні можливості психічних процесів та станів особистості тощо [2].

На сьогодні реалізація поступу в бік перебудови освітнього процесу, зокрема професійної підготовки фахових психологів, дозволить створити нові освітні психотехнології, спрямовані на формування, прогнозування поведінки і корекцію психологічної організації особистості майбутнього фахівця, які базуватимуться на конвергенції індивідуальних властивостей і його потенційних можливостей з врахуванням механізмів й закономірностей як особистісного розвитку, так і логіки зовнішніх впливів у навчальному процесі [1].

Отже, фахова підготовка майбутніх психологів в умовах вищої школи потребує емпіричних досліджень, базисом яких стануть концептуальні парадигми, що сприятимуть розробці інноваційних психотехнологій, спрямованих на актуалізацію аксіологічної сутності професії, осмислення соціальної цінності психолога та цінності Іншого (клієнта) як суб'єкта його професійної діяльності, забезпечуючи тим самим висококваліфікований психологічний супровід й своєчасне реагування на кризові ситуації в розвитку особистості та суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Андрійчук І. П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 24 с.
2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
3. Максименко С. Д., Ільїна Т. Б. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 1999. № 1. С. 2–6.

Куліченко Б. В.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
наук. кер. – к.мед.н., доцент Коляда Н. А.

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ РОЗЛАД

Посттравматичний синдром (ПТСР) – розлад психогенного характеру, що виникає як реакція психіки після дії стресу екстремальної сили. Це може бути зумовлено такими подіями, як бойові дії, насильство, сексуальне насильство, аварії, природні катастрофи тощо.

За світовою статистикою посттравматичний стресовий розлад є найбільш розповсюдженим психічним захворюванням, від нього страждає 7–12 % населення.

У 2018 році О. Блінов провів комплексне дослідження проблеми ПТСР у військовослужбовців, які приймали участь у бойових діях. Тоді посттравматичний стресовий розлад було діагностовано у 24 % досліджуваних, 9 % військовослужбовців потребували додаткового обстеження на предмет вірогідності розладу. На той час за офіційними даними у бойових діях брали участь 300 тисяч військовослужбовців, таким чином ПТСР могло бути діагностовано у 72 тисяч осіб. Кількість психотравмованих осіб серед цивільного та військового населення в Україні зараз залишається невідомою та зростає щодня.

Посттравматичний стресовий розлад не є монолітним феноменом, він має різні прояви які дослідники пропонують виділити у цілий спектр посттравматичних стресових розладів, до яких належатимуть: ПТСР з тривожними симптомами, ПТСР з афективними симптомами, ПТСР з психотичними симптомами тощо. Вчені зазначають, що реальна клінічна картина ПТСР набагато багатша та складніша, ніж її описує класифікатор МКХ10. ПТСР займає проміжне місце між невротичними та психотичними розладами, включає в себе симптоми психопатоподібної, неврозоподібної і епізодичної психотичної симптоматики, в якій ПТСР відіграє патопластичну роль. Клінічна картина ПТСР залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості та патопластичного ґрунту. Також варто зазначити, що хронічні форми ПТСР впливають на всі сфери життєдіяльності: міжособистісні стосунки, фізичне здоров'я, працездатність, самооцінку тощо.

Ступінь виразності клінічної картини ПТСР визначається сукупною взаємодією таких факторів, як загальний стан здоров'я, вік, соціально-економічний статус, профіль симптомів, тривалість переживання травми та ступінь травматизації, особливості особистості пацієнта, вживання алкоголю (або наркотичних засобів).

Узагальнення досліджень дозволяє нам стверджувати, що психологічна корекція є обов'язковою і найважливішою складовою процесу реабілітації хворих із ПТСР. Відновлення преморбідного рівня функціонування хворих вимагає створення додаткових ресурсів їх «Я», необхідних для того, щоб подолати існуючі і майбутні стреси. У зв'язку з цим виділяють чотири стратегії терапії, здатні досягти цієї мети: підтримка адаптивних навичок «Я» (одним з найбільш важливих аспектів є створення позитивного ставлення до терапії); формування позитивного ставлення до симптомів (сенс полягає в тому, щоб змусити пацієнта сприймати свої розлади як нормальні для тієї ситуації, яку він пережив, і тим самим запобігти подальшій травматизації фактом існування цих розладів); зменшення уникнення (тому що прагнення реабілітанта уникати всього, що пов'язане з психічною травмою, заважає переробити його досвід); зміна атрибуції сенсу (мета цієї стратегії – змінити сенс, який реабілітант надає перенесеній психотравмі, і таким чином створюється відчуття «контролю над травмою»).

Пріоритетним в терапії є забезпечення безпеки і попередження повторення травми (це є критичним питанням зокрема у випадках сімейного насильства, скривдження дітей – і може потребувати залучення соціальних служб, поліції, роботу з сім'єю та ін.). У випадках, коли психотравмуюча подія супроводжувалася смертю рідних, важливим є також надання підтримки у пережитті втрати, адаптації до змін у житті.

В усіх випадках є також важливим зміцнення соціальних та інших ресурсів особи, залучення близького оточення особи у надання підтримки (що може потребувати також консультування рідних). Для багатьох осіб

значним ресурсом підтримки можуть бути групи взаємопідтримки осіб, що пережили схожий досвід у минулому (напр., учасників бойових дій та ін.).

Список використаних джерел

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Сербін Ю. В. Медико-психологічна реабілітація військовослужбовців з посттравматичними стресовими розладами. *Перспективи та інновації науки. Серія : Педагогіка, Серія: Психологія, Серія: Медицина*. 2022. № 12 (17). С. 270–280.

2. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Турубарова А. В. Посттравматичний стресовий розлад: стан проблеми, психодіагностика та психологічна допомога : зб. наук. пр. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2022. № 2 (58). С. 51–63.

3. Прокоф'єва Л. Психологічна модель ПТСР та особливості корекції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2022. № (57). С. 110–120.

Лабенська М. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Інтелектуальна готовність передбачає наявність у дитини кругозору, запасу конкретних знань.

Дитина повинна володіти планомірним та розчленованим сприйняттям, елементами теоретичного ставлення до навчального матеріалу, узагальненими формами мислення і основними логічними операціями, смисловим запам'ятовуванням.

Інтелектуальна готовність також передбачає формування у дитини початкових умінь у царині навчальної діяльності, зокрема, уміння виокремити навчальну задачу і перетворити її в самостійну мету діяльності.

У вітчизняній психології при вивченні інтелектуального компонента психологічної готовності до школи акцент робиться не на сумі засвоєних дитиною знань, а на рівні розвитку інтелектуальних процесів. Тобто дитина повинна вміти виділяти суттєве в явищах навколишньої дійсності, вміти порівнювати їх, бачити подібне і відмінне; вона повинна навчитися міркувати, знаходити причини явищ, робити висновки [55, с. 349].

Інтелектуальна готовність пов'язана з відповідним рівнем розвитку пізнавальної сфери дитини. Але не лише з рівнем, який досягнуто: важливим є фактор здатності цієї сфери до подальшого розвитку, утворення вищих психічних функцій, нових міжфункціональних психологічних систем.

Одним з основних показників інтелектуальної готовності дітей до навчання в школі є рівень розвитку наочно-образного і словесно-логічного мислення.

Розв'язання багатьох інтелектуальних завдань під час шкільного навчання потребує образного мислення учня, яке формується й розвивається на основі засвоєних ним узагальнених знань про предмети, явища та події навколишнього світу [1, с. 80].

Сформованість основних різновидів мислення:

- наочно-дійового мислення;
- наочно-образного мислення;
- словесно-логічного мислення (у початковій стадії розвитку).

Сформованість розумових операцій мислення:

- аналіз (розчленування предметів і явищ у свідомості, виокремлення в них їх частин, аспектів, елементів, ознак і властивостей);
- синтез (мисленнєва операція об'єднання окремих частин, аспектів, елементів, ознак і властивостей об'єктів у єдине, якісно нове ціле);
- порівняння (встановлення подібності й відмінності між предметами та явищами);
- абстрагування (уявне відокремлення одних ознак і властивостей предметів та явищ від інших їхніх рис і від самих предметів (явищ), яким вони властиві);
- узагальнення (виявляється в мисленнєвому об'єднанні предметів, явищ у групи за істотними ознаками, виокремленими в процесі абстрагування);
- класифікація (групування об'єктів за видовими, родовими та іншими ознаками);
- систематизація (упорядкування знань на підставі гранично широких спільних ознак груп об'єктів).

Список використаних джерел

1. Андроник А. В. Програма занять з підвищення психологічної готовності дошкільників до навчання у школі «Крок за кроком». Чернівці, 2012. 20 с.

2. Хрестоматія. Вікова й педагогічна психологія / за ред. І. В. Дубровіна, В. В. Зацепіна. Київ : Про-світа, 2003. 253 с.

Матковська А. М.

Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій
наук. кер. – к.пед.н., доцент Татаринова С. О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ЯК ВИДУ КОМУНІКАЦІЇ

Визначення «соціальна реклама» є калькою з англійської «social advertising». У англійських країнах, зокрема таких як США, використовують термін «social service advertising» та «social service announcement» – скорочено PSA. Українських праць, які присвячені рекламі існує небагато. Серед відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників варто відзначити С. Ісаєву, О.Грубіну, Т. Астахову, Л. Березовець, Є. Курочкіну, Н. Старих, Л. Федотову, В. Уцьонову, С. Сільвестрова, Г. Ніколашвілі, А. Дейяна, Р.Барта, Д. Огілві, Д. Бернет, Л. Березовець, Л. Гидар, О. Грубін, С. Андріяшкін.

Соціальна реклама спрямована на широкий загал, її головними цілями є зміна моделей поведінки у суспільстві, формування моральних цінностей, громадської думки, позитивного ставлення до державних установ, популяризації й у твердження моральних принципів. Предметом соціальної реклами є ідея, яка має певну соціальну цінність.

Донедавна соціальна реклама не була предметом спеціального дослідження соціальної роботи, тому, попри деякі напрацювання у цьому напрямку: змістовне наповнення соціальної реклами (Л. Березовець, А. Стрелковська, Н. Удріс та ін.), використання соціальної реклами у соціально-педагогічній діяльності (О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, О. Ключко, К. Яресько та ін.) та експериментальна перевірка її ефективності (Т. Алексеєнко, О. Онипченко, І. Пінчук, О. Сватенков та ін.), співпраця соціальних працівників та ЗМІ (О. Балакірева, В. Лютий, Т. Семигіна, Є. Холостова та ін.) – ряд аспектів залишається недослідженими.

Так, недостатньо уваги приділено соціальній рекламі як агенту соціалізації особистості та як професійному інструментарію соціального працівника; не розроблено критерії її ефективності; не зовсім чітко окресленої актуальні напрями.

Ми визначаємо соціальну рекламу – як вид комунікації, орієнтований на притягнення уваги до актуальних проблем суспільства та його моральних цінностей. В Україні згідно з законом «Про рекламу» соціальною рекламою вважається інформація будь-якого виду, розповсюджена у будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутків. Процес впливу реклами на її споживача відображено у схемі, що відома як закон ланцюгу психічних явищ, що беруть участь у створенні образу: сприйняття → емоційне враження → розуміння → емоційне ставлення → активність.

Соціальна реклама спрямована на широкий загал, її головними цілями є зміна моделей поведінки у суспільстві, формування моральних цінностей, громадської думки, позитивного ставлення до державних установ, популяризації й у твердження моральних принципів. Предметом соціальної реклами є ідея, яка має певну соціальну цінність. Поняття «соціальна реклама» є досить широким і розгалуженим, оскільки має різні класифікації, у кожній з яких є свої особливості. Для того, щоб така реклама дійсно приносила користь, потрібно чітко знати та розрізняти її види, рівні та інші особливості, щоб правильно подавати й доносити інформацію тій чи іншій цільовій аудиторії.

Виявлені особливості дали нам змогу визначити психологічні механізми впливу соціальної реклами на поведінку особистості, зміст яких полягає у здатності соціальної реклами створювати у об'єкта впливу соціально-психологічну установку (атитюд) – внутрішню психологічну готовність людини до певних дій, в основі якої лежать когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти.

У соціальній рекламі можна виділити два рівні:

1) Реклама, яка покликана популяризувати та закріплювати нові норми й правила;

2) Реклама, яка створює образ світу і призначена для легітимізації існуючих або нових норм, приписів.

Вона показує стратегічне відношення до навколишньої дійсності, де правильні дії складають логічний ланцюжок. Такий рівень реклами є набагато цікавішим ніж вище згаданий.

Соціальна реклама носить некомерційний характер і вирішує важливі суспільні завдання. Вона покликана пропагувати певний спосіб життя і спонукати до конкретних дій. Соціальна реклама є проявом доброї волі суспільства, його принципова позиція стосовно соціально значущих цінностей. Багатьма фахівцями в області рекламної психології відзначається терпиміше та толерантніше ставлення реципієнтів (одержувачі рекламних повідомлень) до повідомлень соціальної реклами, ніж до аналогічних за формою комерційних повідомлень. Соціальна реклама як соціальне явище поширює свій вплив на соціальну поведінку особистості, формування її ціннісних орієнтацій та забезпечення психологічного комфорту в суспільстві.

Соціальна реклама має бути спрямована, в першу чергу, на вироблення та утвердження національної ідеології, заснованої на кращих національних традиціях та загальнолюдських цінностях, орієнтованих на оптимістичну перспективу розбудови України у післявоєнний час.

Отже, поняття «соціальна реклама» є досить широким і розгалуженим, оскільки має різні класифікації, у кожній з яких є свої особливості. Для того, щоб така реклама дійсно приносила користь, потрібно чітко знати та розрізняти її види, рівні та інші особливості, щоб правильно подавати й доносити інформацію тій чи іншій цільовій аудиторії.

Мірошниченко О. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Поняття емоційного інтелекту можна визначити як здатність розуміти значення емоцій та взаємозв'язків між ними, вирішувати проблеми на цій основі, здатність до розрізнення емоцій, розуміння емоційної інформації та управління емоціями.

На даний момент існує ряд наукових підходів до визначення структури компонентів емоційного інтелекту, запропонованих такими дослідниками як: Дж. Майер та П. Селовей, Д. Гоулман, Р. Бар-Он, В. Зарицька.

На основі аналізу спільних ознак та розбіжностей поглядів зазначених авторів, В. Зарицькою розроблена структура емоційного інтелекту, яка включає чотири базових компоненти: розуміння власних емоцій; самоконтроль і саморегуляція емоцій; розуміння емоцій інших; використання емоцій у діяльності і спілкуванні [1, с. 96].

Науково доведено, що існують об'єктивні передумови розвитку емоційного інтелекту людини, як і будь-якого іншого виду інтелекту. Вищезазначені передумови можна розділити на три групи: біологічні, соціальні та вікові [1, с. 184].

Найсуттєвішими біологічними передумовами розвитку емоційного інтелекту є спадкові задатки емоційних здібностей і емоційного сприйняття; правопівкульовий тип мислення; властивості темпераменту; особливості переробки інформації. Крім генетично обумовлених біологічних передумов існують передумови нейробіологічні, зокрема, каналізування, ступінь розвитку яких впливає на розвиток емоційного інтелекту людини.

Серед соціальних передумов слід виділити синтонічність у дитячому віці, розвиток раціональності по мірі дорослішання, рівень розвитку самостійності, емоційно-сприятливі взаємостосунки між батьками, рівень освіти батьків і сімейний добробут, гендерні особливості виховання, андрогінність, зовнішній локус контролю, релігійність.

Вікові передумови розвитку емоційного інтелекту в кожному віковому періоді мають свої особливості. В період раннього дитинства (2–6 років) помічаються перші ознаки емпатії і мовленнєве їх пояснення. Період дитинства (6–11 років) характеризується змінами у розвитку, обумовленими кардинальними змінами соціального статусу: дитина стає школярем. Більш чітко проявляється потреба ділитися своїми почуттями, переживаннями з іншими, особливо з ровесниками. У підлітковому віці (12–15 років) виокремлюються кількісні і якісні сторони розвитку емоційного інтелекту, пізнавальні процеси супроводжуються не просто емоціями, а емоційно-вольовими проявами. В юнацькому віці (16–18 років) прослідковується більш спокійний прояв емоцій, хоча ще має місце високий рівень імпульсивності. У віці 19–30 років особистість досягає ідентичності, прослідковується емоційно-когнітивна єдність уявлень про себе, своє місце серед інших, емпатійність та способи її прояву, більш стійкі позитивні реакції на події навколишнього життя.

Рівень розвитку емоційного інтелекту особистості є одним з найважливіших факторів її соціалізації, зокрема, через власну професійну діяльність. Для якомога повнішої реалізації потенціалу особистості на всіх етапах її розвитку, у процесі професійної підготовки та професійної діяльності необхідною умовою є вивчення та аналіз передумов розвитку емоційного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Зарицька В. В. Психологія емоційного інтелекту: Запоріжжя : КПУ ; вид-во Хортицької національної академії, 2017. 300 с.

Мішура О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ КОНФЛІКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Структура конфлікту - це сукупність стійких зв'язків його складових елементів, що забезпечують його цілісність, відмінність від інших явищ соціального життя, і без яких він не може існувати як цілісна система і як процес [1].

Конфлікти мають позитивні та негативні функції, по різному проявляються, тому і структуру конфлікту науковці характеризують неоднаково. Більш багатозначною, на нашу думку, є структура конфлікту запропонована В. В. Зарицькою. Науковець включає такі складові: сторони конфлікту; об'єкт конфлікту; предмет конфлікту; мотиви конфлікту; емоційне сприйняття, розуміння, контроль, регуляція власних емоцій і емоцій іншої сторони, емпатія до іншої сторони; використання емоцій для конструктивного розв'язання конфлікту; позиції конфліктуючи сторін у відповідності з рівнем розвитку емоційного інтелекту; конструктивне розв'язання конфлікту [4].

Основними причинами конфліктів на підприємстві є обмеженість ресурсів, взаємозалежність завдань, різниця в цілях і цінностях, відмінності у стилі поведінки, різниця у рівні освіти, погані комунікації, незбалансованість робочих місць, недостатня мотивація [5].

Розрізняють три принципово різні способи регулювання конфліктів на підприємстві [3]:

а) компромісний, заснований на узгодженні інтересів між сторонами, що конфліктують (наприклад між адміністрацією і робітниками); при цьому кожна з них іде на поступки;

б) односторонній, який полягає в придушенні однією стороною іншої (наприклад, насильний примус до роботи);

в) інтегративний, за якого розробляються і впроваджуються нові способи та моделі поведінки сторін, що конфліктують, у тій сфері, яка спричинила конфлікт (наприклад приватизація підприємства у випадку, якщо адміністрація і працівники не можуть досягти остаточної згоди).

Розрізняють такі форми застосування сили: інформація, досвід спілкування з різними партнерами, соціальний статус парламентаря, офіційні повноваження в прийнятті рішень, репутація, особистісний потенціал. Не слід забувати, що силова стратегія припускає свідоме заподіяння збитків опоненту чи ліквідацію підтримки його третьою стороною; що у будь-який момент переговори можуть зірватися [2].

Профілактика конфліктів на підприємстві є важливим елементом успішного управління та створення продуктивної робочої атмосфери. Розробка системи профілактичних заходів на підприємстві передбачає розуміння працівниками колективу природи конфлікту, знання та оволодіння ефективними способами спілкування, вміння обирати доцільний спосіб поведінки в конфліктній ситуації, що виникають при довготривалих взаєминах.

Список використаних джерел

1. Галаган В. Я., Орлов В. Ф., Отич О. М. Конфліктологія : навч.-метод. посіб. Київ : ДЕТУТ, 2008. 293 с.

2. Гірник А. М. Основи конфліктології : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.

3. Гриценко Н. В. Ефективність конфліктів в організації. *Економічні науки*. 2017. № 24. С. 3–6.

4. Зарицька В. В. Психологія конфлікту : навч. посіб. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 380 с.

Мотильов І. Г.

Класичний приватний університет
аспірант

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ СІМ'Ї В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РІВНЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В МОЛОДИХ СІМ'ЯХ

Соціально-психологічний клімат є однією з найважливіших складових сім'ї, що базується на основі настроїв всіх членів родини та їхніх емоційних переживаннях.

Маценко Л. М. розглядає поняття «психологічний клімат» у кількох визначеннях: 1) Психологічний клімат – це комплекс психологічних умов, які допомагають або заважають згуртуванню сім'ї. 2) Психологічний клімат – це сукупність психологічних станів, настроїв, стосунків у родині. 3) Психологічний клімат – це продукт діяльності членів сім'ї. Саме від них залежить, який клімат буде в їхній сім'ї. Розуміння один одного, повага, рівноправність, прийняття та підтримка поглядів членів сім'ї – це основи психологічного клімату [2].

Якість психологічного клімату родини залежить від факторів соціального середовища:

– мікросередовище – розподіл ролей в родині, соціальний рівень сім'ї, якість фізичних відносин в родині.

– макросередовище – загальний рівень культури в соціумі, економіка, відносини між людьми в глобальному значенні.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України відповідні фактори соціального середовища змінились, що в свою чергу призвело до негативного впливу психологічного стану людини та відповідних реакцій під час переживання стресових подій.

М. Мюллер визначає, що переживання стресової події може викликати у людини підвищене збудження, яке супроводжується:

- порушеннями у циклі сну, режимі харчування;
- підвищенням дратливості, агресивності;
- зниженням концентрації уваги;
- постійною готовністю до небезпеки [3].

У зв'язку з вищевикладеним, реакції людей, в тому числі подружжя, направлені на створення безпечного середовища та різкою зміною ролей у внутрішньосімейних відносинах, що в свою чергу провокувало нову травматичну подію з впливом на мікросередовище.

Багато сімей були змушені залишити свій дім внаслідок його руйнування чи заради того, щоб переїхати до відносно безпечних міст. Також у багатьох людей змінився характер діяльності – деякі з них пішли захищати Україну, а дехто став займатись волонтерською діяльністю, щоб допомагати постраждалим людям [1].

З метою подолання відповідних наслідків та зменшення негативного впливу травмуючих факторів на індивідуальних емоційний стан та психологічний клімат сім'ї, прослідковувалась негативна тенденція росту використання соціальних мереж та глобальної мережі Інтернет, як захисного фактору.

За даними видання Українська правда, початок повномасштабного вторгнення призвів до різкого зростання використання соціальних мереж як джерела новин, а також посилення ролі традиційних джерел інформації.

Соціальні мережі використовують 76,6 % українців, 66,7 % – телебачення, 61,2 % – інтернет за винятком соцмереж. Це свідчить про зростання потреби в більш оперативних джерелах інформації, однак призводить до того, що споживання дезінформації також зростає [4].

Дослідники з Університету Гвельфа в Канаді спитали 300 користувачів Facebook віком 17-24 років, «чи ревнують вони, коли їхній партнер додає в друзі незнайому людину протилежної статі».

Дослідження показало, що жінки, які проводять набагато більше часу в Facebook, ніж чоловіки, частіше відчують ревності.

Дослідники дійшли висновку, що «саме середовище соцмережі сприяє цим почуттям, а також посилює занепокоєння щодо якості їхніх романтичних стосунків» [6].

Враховуючи всі фактори та тенденції, можна зробити висновок, що створення безпечних умов за допомогою збільшення кількості інформації, без відповідного аналізу та фільтрації публікацій, призводить до того, що людина потрапляє в «коло стресу». При цьому, шляхів виходу не знаходить, що приводить до постійних рецидивів стресових реакцій, які транслюються на психологічний клімат в сім'ї та призводить до конфліктів в сім'ї.

Нервово-психічне напруження в достатньо високих відсоткових показниках (30 %) притаманне жінкам, на відміну від чоловіків, які демонструють більш низький рівень напруження. В результаті всіх цих особливостей в сім'ї виникають висока нервово-психічна напруга, прихована і явна незадоволеність, виражене почуття тривоги і провини. Наслідком їх є, по-перше, «супроводжуючі захворювання», тобто нервово-психічні розлади, що виникли в результаті намічених несприятливих психічних станів (неврастенія, декомпенсація характерологічних відхилень); по-друге, крайня нестійкість життєдіяльності такої сім'ї. Така сім'я постійно знаходиться під інтенсивним тиском внутрішніх і зовнішніх сил, що обумовлюють нагальну необхідність якнайшвидшого вирішення неблагополучної обстановки в сім'ї [5].

Стреси та різке збільшення психологічного навантаження в досить короткий термін є однією з найгостріших проблем мікросередовища є основою для збільшення внутрішньосімейних конфліктів, що в свою чергу потребує комплексного вирішення.

По-перше, це акцентування уваги на контролі конфлікту та знаходження способів розуміння та емпатії.

По-друге, впровадження інформаційної гігієни в процес комунікації в сім'ї. Зменшення екранного часу, впровадження режиму дня та зміна активностей під час комунікації членів сім'ї.

По-третє, перегляд організації сімейного побуту.

Список використаних джерел

1. Соколова І. М., Шайхлісамов З. Р., Ладика М. С. Вплив умов бойових дій на психологічний клімат сім'ї. URL: <https://www.scribd.com/document/677329661/> (дата звернення: 15.02.2023).
2. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання. Київ, 2019. 376 с.
3. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію. Львів, 2014. 120 с.
4. Снопко О. Дивимося, читаємо, слухаємо: як змінилося медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/7353987/> (дата звернення: 15.02.2023).
5. Ткачук Т. О. Нестійкий психологічний клімат сім'ї як чинник виникнення конфліктів. URL: <https://en-puir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5500/Collection%20scientific%20works%20of%20students%20%207.pdf?sequence=1#page=163> (дата звернення: 15.02.2023).
6. Браун Дж. Як соцмережі впливають на наш настрій, сон, психічне здоров'я і стосунки. *BBC Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-42693578> (дата звернення: 15.02.2023).

Мочалін Ю.

Класичний приватний університет

аспірант

наук. кер. – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України Салига К. С.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сталий соціально-економічний розвиток на сьогодні день є однією з найважливіших проблем людства. Сутність «сталого розвитку» полягає в максимізації економічних та соціальних вигод від процесу розвитку системи національного господарства за умови захисту довкілля та забезпечення у довгостроковій перспективі відтворення природних ресурсів. В економічному сенсі сталий розвиток означає не лише зростання національної економіки та збільшення доходів на душу населення, а й покращення всіх елементів соціального забезпечення. Сталий розвиток має супроводжуватися необхідними структурними змінами в економічній та соціальній сферах. Війна росії проти України вимагає від держави перегляду підходів до створення та практичної реалізації власної стратегії сталого соціально-економічного розвитку [3].

Актуальні проблеми сталого розвитку нашої країни у довоєнних умовах розглядали низка вітчизняних дослідників. Зокрема, В. В. Мельник [1] відзначив теоретико-прикладні засади сталого розвитку, акцентуючи увагу на пріоритетність інноваційної діяльності в Україні. М. Р. Подольський та Д. В. Брик у [2] зазначають, що досягнення більшості цілей сталого розвитку в Україні ґрунтуються на енергоефективному паливно-енергетичному комплексі, що зумовлює пріоритет імплементації саме цілі «Доступна та чиста енергія» над іншими. А. Коваленко [1] досліджуючи стан реалізації цілей сталого розвитку в Україні зробив висновки щодо часткового їх втілення. М. В. Руда з М. М. Мазурик [3] обґрунтували особливості співробітництва між Україною та ЄС у сфері сталого розвитку. Проте умови, в яких опинилася Україна внаслідок військових дій потребують проведення додаткових досліджень.

Вагомим компонентом феномена сталого розвитку України є забезпечення високого рівня життя населення, тобто соціальної сфери. Задоволення потреб людини виступає метою економічного розвитку, що у поєднанні з екологічною безпекою суспільства створює можливості сталого розвитку. Соціалізація економіки передбачає певний вид економічних трансформацій, що базуються на поєднанні особистісних і суспільних інтересів [1].

Соціалізація економіки пов'язана із соціальною спрямованістю процесу виробництва, гуманізацією праці та життя людей, з зменшенням соціальної диференціації та превалюванням значення соціальної сфери у масових суспільних явищах та процесах. Соціалізація має пронизувати всі сфери економічної діяльності. Центром розподілу соціально-економічного розвитку країни повинна бути особистість разом з її різноманітними потребами. Отже, результатом соціалізації економіки є якісні зрушення в сукупності потреб, структурі попиту та споживання, способі та якості життя, умовах розвитку людини. Головною ознакою сприятливої спрямованості політики держави є зростання доходів населення та національного благоустрою [3].

Отже, сталий розвиток у контексті євроінтеграції є беззастережним стратегічним завданням для уряду України і для вітчизняних учених, вирішення якої дозволить, з одного боку розробити та впровадити нову модель еко-соціальної економіки, спрямовану на всебічне покращення якості людського життя. А з іншого боку, це буде служити фундаментом євроінтеграційного процесу України, оскільки критерії сталого розвитку та екологічної безпеки будуть першочерговими. Саме євроінтеграція дозволить Україні змінити пріоритети у державній політиці, переглянувши пріоритетність цілей сталого розвитку України та шляхи їх досягнення.

Список використаних джерел

1. Коваленко А. Стан і перспективи реалізації цілей сталого розвитку в Україні. *Економіка природоохористування і сталий розвиток*. 2018. № 1–2 (20–21). С. 11–14.
2. Подольський М. Р., Брик Д. В. Наукові підходи для досягнення цілей сталого розвитку України. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei modern* : зб. наук. пр. ЛОГОΣ. 2020. Vol. 5. Р. 52–55.
3. Руда М. В., Мазурик М. М. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 204–211. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23805/menedzhment121-206-213.pdf> (дата звернення: 17.09.2022).

Надточій М. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Як відомо, людина в сучасному світі постійно відчуває брак часу на виконання всього бажаного. Вважається, що до подібних умов вона може пристосуватися, організовано плануючи і витрачаючи власні сили, час, ресурси, але нерідко виходить так, що люди відкладають виконання деяких своїх справ «на потім». Це явище відкладання справ позначається терміном «прокрастинація» [2].

Термін «прокрастинація» вперше вжив у науковому контексті П. Рінгенбах у роботі над книгою «Прокрастинація в житті людини» в 1977 році. Однак згадки про прокрастинацію зустрічаються набагато раніше, у працях авторів середини XVIII століття та в Оксфордському словнику 1548 року.

Klingsieck влучно визначив прокрастинацію як «добровільне відкладання передбачуваної та необхідної та/або (особисто) важливої діяльності, незважаючи на очікування потенційних негативних наслідків, що переважають над позитивними наслідками відкладання». [3]

Прокрастинація все частіше стосується осіб студентського віку, адже сьогодні навчальний процес характеризується постійною психологічною напругою, інтенсивними розумовими навантаженнями, значною кількістю завдань з чіткою регламентованістю часових меж виконання, підготовкою до заліків, екзаменів [1].

На сьогоднішній день заклади вищої освіти є вимогливими, спрямованими на формування висококваліфікованих фахівців, які зможуть використовувати новітні технології у своїй роботі. Тому суспільство звикло бачити студентів завжди життєрадісними, відкритими до чогось нового, організованими та наполегливими. І саме тут, між цими вимогами суспільства та закладами вищої освіти може виникнути таке психологічне явище як прокрастинація. У психологічній літературі під цим явищем розуміють свідоме відкладання, відтермінування суб'єктом намічених дій, завдань, не зважаючи на негативні наслідки такої поведінки [2].

Індикатором схильності до прокрастинації є порушення саморегуляції студента. Труднощі із саморегуляцією здебільшого є результатом прагнення особистості до швидкого задоволення власної потреби, при цьому перевага надається короткотерміновим та приємним видам діяльності. Відповідно, прокрастинатор виступає як індивід, що має закріплену звичку виконувати короткострокові завдання, з можливістю відчуття миттєвого задоволення від виконаної справи [1].

Отже, схильність до розвитку прокрастинації, зумовлена різними індивідуально-психологічними причинами. Розуміння причин, що сприяють розвитку прокрастинації, є досить значущим, адже допоможе у розробці профілактичних та психокорекційних заходів щодо подолання прокрастинації.

Список використаних джерел

1. Бабатіна С. І. Синдром академічної прокрастинації і соціальна відповідальність у студентському віці. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2013. Вип. 2. С. 24–25.
2. Дворник М. С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 120 с.
3. Klingsieck K. B. Procrastination When Good Things Don't Come to Those Who Wait. *European Psychologist.* 2013. № 18 (1). P. 24–34.

Озерной В. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Пандемія COVID-19 стала викликом для всього світу, і медичні працівники виявилися на передньому краї боротьби з цим вірусом. Їхні зусилля та самозапеклість не мають собі рівних у цій ситуації. Проте, це героїчне навантаження має свою ціну, і цілком природно, що медичні працівники стикаються з емоційним вигоранням внаслідок надзвичайних обставин, з якими вони зіштовхуються щоденно.

У цьому контексті необхідно розглянути та розібрати фактори, які сприяють емоційному вигоранню у медичних працівників під час пандемії.

Розуміння нижчезказаних аспектів є важливим для розробки ефективних заходів та підтримки, спрямованих на збереження фізичного та психічного здоров'я та підтримку тих, хто в першу чергу стурбований нашими життями в цей важливий час.

1. Надмірне навантаження: Медичні працівники стикаються з надзвичайно великим потоком пацієнтів через пандемію COVID-19. Це призводить до збільшення робочих годин, постійним ненормованим переробкам та недостатньому відпочинку.

2. Емоційний стрес та тривога: Непередбачуваність розвитку пандемії, ризик зараження та страх перед передачею вірусу родині та близьким призводять до емоційного стресу та тривоги серед медичних працівників. Відчуття безпорадності перед загрозою посилює емоційні розлади.

3. Брак підтримки та визнання: Неотримання відповідної підтримки зі сторони уряду, роботодавців та суспільства призводить до відчуття невизнання та втоми від роботи.

4. Сприйняття безпеки робочих умов: Страх за своє здоров'я через недостатнє забезпечення захисними засобами та відсутність можливості дотримання соціальної дистанції викликає напругу та невпевненість у медичних працівників.

5. Погіршення психічного здоров'я: Емоційне вигорання може вести до погіршення психічного здоров'я, такого як почуття виснаженості, безсилля або навіть депресія, а відсутність своєчасної та адекватної діагностики та лікування лише погіршує ситуацію.

6. Відчуття безперервного тиску: Постійна потреба у швидких та точних рішеннях, надмірна відповідальність та високі вимоги призводять до відчуття безперервного тиску, що може вибити з рівноваги навіть найсильніших медичних працівників.

7. Потреба у психологічній підтримці: Медичні працівники потребують доступу до психологічної підтримки та консультування, адже вони зазнають великого навантаження, спричиненого емоційним вигоранням.

У підсумку, пандемія COVID-19 створила надзвичайно важкі умови для медичних працівників, які безпосередньо стикаються з цим вірусом. Надзвичайне фізичне та емоційне навантаження, спричинене пандемією, призводить до емоційного вигорання у цих героїв, які ризикують власним здоров'ям для того, щоб захистити інших.

Важливо надавати належну увагу та підтримку медичним працівникам, які працюють в цих важких умовах. Надання доступу до психологічної підтримки та інших ресурсів, які сприяють збереженню їхнього фізичного та емоційного здоров'я.

Онщенко П. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Адаптація внутрішньо переміщених осіб (ВПО) - це процес, який допомагає людям, які були вимушені покинути свої рідні місця через війну, успішно впоратися зі змінами та забезпечити своє фізичне, емоційне та соціальне благополуччя. Як показали результати дослідження, застосування копінг-стратегій тісно пов'язано з такими емоційними станами як тривога, депресія, агресія, самопочуття, активність та настрої. Стратегія дистанціювання швидше застосовується при знижених показниках самопочуття, активності та настрою, переживанні образи. Уникнення пов'язано із депресивним станом. Такі адаптивні копінги як прийняття відповідальності та позитивна самооцінка не застосовуються, коли людина переживає депресивний стан або має високий рівень тривожності та негативізму. Проте переживання вини може сприяти надмірному прийняттю відповідальності. Копінг-стратегія конфронтації тісно пов'язана з такими негативними емоційними станами як роздратування, негативізм, прояв фізичної агресії, а також з високим рівнем активності.

За регіонами схід є найбільш дезадаптованим і найбільш емоційно пригніченим, бо у його мешканців нижчий рівень агресивності, проте, вищий рівень апатії, розпачу та песимізму. У війнах, цивільні жінки є більш незахищеними через свої фізичні можливості, загрозу насильства та необхідність піклуватися про дітей. Отже жінки частіше потерпають через пригнічений емоційний стан. Життєва позиція (що саме я вирішую в своєму житті), інтенсивність негативних емоцій, особливості комунікації під час війни є умовними (прямими або опосередкованими) показниками психологічної адаптації або дезадаптації. Активна життєва позиція забезпечує більший рівень впевненості у власних силах щодо подолання життєвих труднощів, нижчий рівень негативних емоцій та тривоги, більше можливостей швидкої адаптації, збереження комунікації, можливостей частково зберігати або частково відновлювати звичний спосіб життя.

В складних умовах сьогодення важливою стає роль стросостійкості особистості, її здатність адаптуватися до соціальних та особистісних трансформацій і криз в час війни. Спираючись на результати, які отримала, адаптація ВПО в умовах війни в Україні потребує цілеспрямованої роботи і над цим потрібно працювати. Чим вищий рівень тривожності, стресу у ВПО – тим нижчий рівень адаптації. Адаптація внутрішньо переміщених осіб є не просто важливим питанням, а необхідністю для нашого суспільства. Всі ці люди мають відновлювати звичне життя в нових умовах і проходити складний процес адаптації. Щоб інтеграція людей у громади відбувалася, ця тема потребує особливої уваги, регулярного обговорення та розробки ефективних інструментів на державному та локальному рівнях. Для досягнення успішної адаптації ВПО та зниження високого і середнього рівня тривожності, стресу необхідно розробити та впровадити корекційну програму. Адже на шляху до перемоги, для успішної адаптації ВПО в умовах війни в Україні, нам усім важливо поступово відновлювати сили, балансувати свій емоційний стан, мати насагу на щоденне життя та зміни, тримати тил у родині й на робочому місці. В якості допомоги може бути використана система соціально - психологічних тренінгів, спрямованих на подолання дискомфорту, напруженості, тривожності, стресу та інших негативних станів і процесів.

Корекційна програма складається з 2 блоків. Вона базується на основі 4 програм. І блок «Поняття про стрес. Корекція, методи його профілактики»: 7 занять. ІІ блок «Формування здатності до ідентифікації та оцінювання емоцій»:

5 занять. Спосіб адаптації ВПО залучає емоційну сферу особистості (емпатію, співпереживання тощо), що полегшує її адаптацію до наслідків війни в Україні.

Для успішної адаптації важливо: відкриття пунктів психологічної допомоги; доступ до постійної консультативної підтримки з усіх питань, пов'язаних із підприємництвом, навчання (он-лайн сервіси, наставництво з боку місцевих підприємців, тренінги); удосконалення системи збору і систематизації даних щодо кваліфікації ВПО та оцінки потреб працевлаштування чи самозайнятості.

Список використаних джерел

1. Кондратенко Л. О., Марухина І. В. Регіональний психологічний проєкт «Завжди поруч»: кращі практики (з досвіду роботи) : у 2-х ч. Ч. 1. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2023. С. 64.

2. Манько Н. О., Медяник В. В. Стабілізація емоційного стану під час військових дій в Україні. URL: <https://naurok.com.ua/profilaktichna-programa-stabilizaciya-emociynogo-stanu-pid-chas-viyskovih-diy-v-ukra-ni-348762.html> (дата звернення 21.04.2023).

3. Контроль емоційного стану під час війни – пояснення психологів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/kontrol-emocijnogo-stanu-pid-chas-vijni-po-yasnennya-psihologiv> (дата звернення 21.05.2022).

Осініна-Бєлікова Н. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У зв'язку з військовим нападом росії на Україну більшість громадян України перебуває у стані стресу, депресії. Особливо страждають діти, які відчувають брак любові, захищеності з боку значущих дорослих: батьків, вчителів. Відбувається руйнація психічного здоров'я і, як наслідок, дитина не хоче спілкуватися з іншими, замикається в собі, стає соціально ізольованою або проявляє руйнівну агресію, поведінка стає асоціальною. О. Косарева [1], яка наголошувала, що агресивна поведінка є наслідком певних умов соціального середовища і її можна упередити та взяти під контроль. Теоретичний аналіз наукових досліджень І. Бега, О. Кононко, Т. Поніманської дає підстави стверджувати, що тільки значущі дорослі (батьки і вчителі) грають вирішальну роль у профілактиці руйнівної сили агресивної поведінки і тільки узгодженість їхніх дій має бути підґрунтям у спрямуванні її у прогресивну площину, що допоможе дитині досягти успіху у соціумі. Актуальною у сьогоднішній думку С. Максименка, що особистість має бути оточена любов'ю. Саме любов і підтримка, перш за все, рідних, значущих в житті людей матеріалізується, як енергетична сила Всесвіту і є сутністю психогенетичного потенціалу особистості [2]. Саме любов дорослих є підґрунтям життєстійкості особистості дитини, виховання прагнення до певних прогресивних дій, а значить до досягнення успіху у соціумі. Забезпечити успіх дитини у соціумі, відчуття самоцінності дитини, як активного носія суб'єктивного досвіду, може кожний вчитель шляхом побудови здоров'язбережувального середовища – простору, в якому домінують у часі поважливі, емоційно насичені, зорієнтовані на співпрацю стосунки між всіма суб'єктами освітнього процесу. Кожна дитина має відчувати «Я-включеність» в освітній процес, відчувати, що для вчителя її думка цінна. Вчитель має лише дякувати кожній дитині за її думку, створюючи палітру роздумів, розгортання проблемно-пошукового діалогу. В результаті таких діалогів кожна дитина має усвідомити ступінь істинності і правильності своєї думки. Такі діалоги є підґрунтям формувального оцінювання учнів. Саме такі взаємостосунки між учителем та учнями сприяють зменшенню внутрішньої напруги й тривожності останніх. А це, перш за все, запобігає захворюванням, і, врешті-решт, освітній процес стає оздоровчим процесом. Саме у такому середовищі, де відсутній страх перед помилкою, у кожної дитини виникає бажання думати і працювати у команді. Уміння думати, висловлювати свою думку чітко, логічно та доказово; конструктивно взаємодіяти з іншими – основні характеристики успішної особистості. Така особистість прагне до саморозвитку та самовдосконалення, вміє долати труднощі, володіє емоційною стійкістю, стійка до стресу [3].

Список використаних джерел

1. Косарева О. І. Психолого-педагогічна сутність взаємин батьків та дітей дошкільного віку. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (2). С. 114–123.
2. Максименко С. Д. Психогенетичний потенціал особистості : монографія. Київ : вид-во Людмила, 2021. Т. 2. 448 с.
3. Mytnyk A., Matvienko O., Guraliuk A., Mykhalchuk N., Ivashkevych E. *The development of constructive interaction skill as a component of social success of junior pupil* : Proceedings of the International Scientific Conference. 2021. Vol. II. P. 387–401.

Поліщук І. О

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ КОНФЛІКТНОСТІ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ

Розлучення – одна з найактуальніших проблем сьогодення, що лежить в основі демографічного спаду в країні. Більшість дослідників особливостей функціонування сім'ї й шлюбу до найважливіших факторів, що мають вагомий вплив на руйнування сім'ї, відносять економічну ситуацію в країні, ослаблення соціально-культурних норм, розвиток у суспільстві культури споживання [2].

Дослідники шлюбно-розлучних ситуацій указують, що насамперед слід розрізняти мотиви та причини розлучень. Причини – це явища, що спонукають до розпаду сімейних стосунків і лежать в основі розлучення. Мотиви ж – це обставини, на які посилаються один чи обоє партнерів, що бажають розірвати шлюб [3].

Узагальнення самоаналізу жінками власного розлучення дало змогу виділити основні труднощі та переживання жінок після розлучення та окреслити шляхи їх конструктивного вирішення. Зокрема, під час психологічного супроводу розлучених жінок необхідно зосередитися на таких аспектах:

- формувати впевненість жінок у своїх силах, надію на можливість зустріти нове кохання та зав'язати нові сімейні стосунки, працювати над усуненням ілюзій єдиної любові;
- спрямувати розлучених жінок на розвиток відкритості і здатності до інтимного спілкування, вміння дружити і формування ставлення до друзів як до однієї з найбільших цінностей у житті, адже лише переживають життєві негаразди ті люди, які мають надійних друзів;
- розвивати нові життєві цілі, хобі, які відповідатимуть індивідуальним особливостям жінки, допоможуть їй краще зрозуміти себе, бути самостійною і незалежною, спроможною робити усвідомлені життєві вибори;
- особливої уваги потребують жінки, які мають дітей, турбота про яких допомагає подолати переживання розлучення з чоловіком, але вдало маскує їх самотність;
- дозволяти собі розкіш тимчасової самотності, яка включає такі етапи: переживання, покаяння, прощення – і лише тоді перейти на новий рівень стосунків з колишнім чоловіком та новим партнером [1].

Список використаних джерел

1. Кутішенко В. П., Брацкова Л. В. Особливості оцінки жінками власного розлучення та досвіду вирішення його негативних наслідків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2018. Вип. 4. С. 193–197.
2. Поліщук В. М., Ульїна Н. М., Поліщук С. А. Психологія сім'ї: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Суми: Університет. кн., 2009. 282 с.
3. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк: «Вежа -Друк», 2015. 364 с.

Полякова Н. Б.

Класичний приватний університет
аспірантка
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ПРОЦЕС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК ЯК ЧИННИК ЗАДОВОЛЕННЯ ФЄРАРХІЧНИХ ПОТРЕБ

Згідно з ієрархією потреб А. Маслоу, жінки, навіть із співзалежної системи відносин можуть відчувати вищі потреби самореалізації, тощо. Потреби людини вроджені і мають ієрархічну структуру. Ієрархія потреб в порядку їх домінування включає: фізіологічні, безпеки та захисту, приналежності і любові, самоповаги, самоактуалізації.

Однак людина може одночасно відчувати потреби різного рівня. А. Маслоу розрізняє базові потреби і метапотреби. Базові потреби знаходяться на нижньому та середньому рівнях ієрархії. Другі відповідно та на відміну від базових - не мають ієрархії, вони можуть взаємозамінюватися. Коли не задовольняються метапотреби, людина вважає своє життя безглуздою, він захворіє, відчуваючи ангедонію, апатію, цинізм і т. Можє з'явитися бажання реалізації свого Я зовні. Але в даній ситуації можна буде говорити тільки про прагнення до самовираження. Інша справа, чому не кожна людина прагне до самовдосконалення. Потенційно це прагнення є у кожної людини, але виявляється воно лише за певних соціальних умов. Вони, звичайно, можуть скластися стихійно або бути створені в курсі психотерапії, але не кожна людина, яка спочатку їх не має, приходиться до психолога чи психотерапевта. Іншими словами, адаптація - це реалізація тієї особистісної структури, яку ми маємо, а самореалізація - реалізація істинної природи і глибинної сутності людини.

Що ж таки керує нашими прагненнями? Крім збереження (зниження) напруги тенденція та прагнення самореалізації підвищує напругу. Саме процес особистісного зростання призводить до реалізації особистісного потенціалу. Якщо у людини такі присутні «різністі потенціалів» відповідності Я-реального Я-ідеального, то ми можемо подивитись на це, як на двигун самоактуалізації та самореалізації. Я-ідеальне включає те, що людина хотіла би мати, що найбільше цінує і до чого прагне, в той час як Я-реальне відображає власні характеристики тут і зараз. Розбіжність між Я-ідеальним і Я-реальним сприяє саморозвитку, самовдосконалення, бути» замість «здаватися» і «мати» («володіти»). Однак значні розбіжності можуть стати перешкодою, оскільки супроводжуються гострим почуттям незадоволення, задрощів, тощо, яке може блокувати і спотворювати наміри, привносячи напругу та афекти, як будуть ставати на заваді цьому процесу.

Фізіологічні вимоги та вимоги в безпеці, це дефіцитарні потреби, які створюють відповідні мотиви, виникають при спробах змінити існуючі фруструючі умови. Задоволення дефіцитарних потреб веде до зменшення напруги. Мотиви зростання мають зовсім інші цілі та покликані до реалізації мета потреб і ведуть до збільшення напруги. Задоволення дефіцитарних потреб для деяких осіб, зокрема для жінок, які «вбудовані» в созалежні системи, веде до прагнення займатися нескладними та буденними речами, присвяченню свого життя «служінню» потребам інших, і це приводить до задоволення та мінімізації напруги або тривоги. В цей же час ривок у використанні своїх здібностей в максимальному ступені іноді стає досить енергетично важким. Але ж досягнення такого роду викликають щасливі і хвилюючі моменти буття - моменти вищої зрілості, індивідуальності і наповненості. Людина досягає вершинних та щасливих переживань. Підвищується самооцінність та як, наслідок, відчуття бажаного частя! Але ж люди, які йдуть цим шляхом – платять якусь ціну. Чи готові до цього прориву жінки, які знаходяться в співзалежних стосунках? Чи готові її сплатити, щоб отримати бажане?

Проценко А. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА

Проблема емоційної саморегуляції є однією з важливих психологічних проблем, актуальних для будь-якої вікової категорії людей, у яких складаються непрості стосунки з оточуючими людьми. Особливу емоційну напругу викликають у психологів спілкування з клієнтами та різні професійні ситуації. Саморегуляція у випадку психологічного перевантаження у стосунках між людьми протікає із значними ускладненнями, бо не існує у наукових джерелах однозначних рецептів щодо подолання даного психологічного стану.

Поняття «саморегуляція» визначається як здатність управління своїм емоційним станом. Складність проблеми полягає в тому, що людина діє не за якимось правилами, а скоріше на основі власних переконань і цінностей, ніж на основі соціальних норм чи групового тиску на неї [1]. Життя вимагає від особистості саморегуляції, щоб уникнути життєвих ускладнень чи стосунків з оточуючими. Ця обставина посилює інтерес психологів до дослідження даної проблеми з метою винайдення шляхів формування здатності особистості до саморегуляції у складних життєвих ситуаціях. Психологічна саморегуляція це цілеспрямована зміна індивідом роботи різноманітних функцій, для чого необхідне формування особливих засобів контролю за діяльністю [2]. Саморегуляція студентів – майбутніх психологів обумовлена їх віком, змінами в особистому житті, майбутній професійній діяльності, у характері реакції на різні ситуації, життєві проблеми, ставлення до себе оточуючих. Кожний віковий період має свої особливості і характеристики, хоча межі віку чітко визначити

важко, бо суттєвий вплив на поведінку людини здійснює її суб'єктивне уявлення про себе і свій вік, про ситуацію, що склалася, про реакцію оточуючих на цю ситуацію (дітей, рідних, знайомих та ін.).

Список використаних джерел

1. Зарицька В. В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 304 с.
2. Зарицька В. В., Бекіньова Л. Б. Особливості емоційної саморегуляції у молодих жінок. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. Вип. 55. С. 26–36.

Савва І. Л.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СЕРЕДОВИЩІ ВІРУЮЧИХ

Психологічний стан людей під час війни суттєво відрізняється від стану в мирні часи. Зазнаючи значного стресу, люди потребують допомоги, для надання якої необхідно розуміння психічних процесів і механізмів виникнення емоцій, перш за все тривоги.

В науковій літературі тривога визначається, як негативно забарвлена емоція, що виражає відчуття невизначеності, очікування негативних подій, важко визначені передчуття. Ця специфічна емоція чи передчуття небезпеки та загрози пов'язана з реальною загрозою життю і безпеці, але не в момент зіткнення, а в зв'язку з можливістю такої загрози.

Під час війни актуально дослідження соціально-культурних факторів, які впливають на рівень тривоги людини. Одним з таких факторів може бути релігійна віра.

3. Фрейд, уподібнював індивідуальну релігійність персональному неврозу, а релігію взагалі – універсальним колективним неврозом, в той же час підкреслюючи, що сутність релігії такою аналогією не вичерпується. Він писав, що благочестивий віруючий у високому ступені захищений від небезпеки відомих неврозів. Релігійний невроз знімає з нього завдання вироблення свого персонального неврозу.

А тому досить актуальним є дослідження тривоги під час війни в середовищі віруючих з метою обґрунтування необхідності створення програми психологічної корекції такої тривоги.

Нами розглядалися різні методи вимірювання рівня тривоги. На основі цього порівняння ми вирішили використати тест Спілбергера-Ханіна.

Самойленко Я.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В наші дні, одним із головних об'єктів науки є сучасна особистість, що зумовлюється рухом суспільства шляхом гуманізації, створенням реальних умов для збагачення інтелектуального, емоційного та етичного потенціалу особистості, стимулюванням у неї прагнення реалізувати себе. Умови, що склалися, з одного боку, розширюють діапазон можливостей, дають певний простір для самореалізації особи, але одночасно позбавляють її соціальної захищеності, покладають на людину відповідальність за свою долю, життєвий вибір, позицію, вимагають від неї нових підходів до організації свого життя [3].

Особистісні зміни, засновані на усвідомленні людиною себе – діяльністю напрямком дослідження рефлексії; Р. Павелків, Л. Подкоритова, особистісний напрямок; А. Широких, С. Хілько, З. Крижановська, О. Копієвська – дослідження рефлексії в контексті проблематики психології діяльності і свого життєвого шляху. Усвідомлення себе, в усьому різноманітті проявів, здійснюється за допомогою рефлексії, що розглядається як один із основоположних механізмів, які визначають адаптацію людини до змінної дійсності [1]. У психології ХХ сторіччя проблемою рефлексії досліджували такі вчені як: Л. Виготський, О. Леонтьєв та ін.

Рефлексія – це одночасно і унікальна властивість, яка характерна лише для людини, і стан усвідомлення чого-небудь, і процес репрезентації психіці свого власного змісту. Саме таке розуміння, дозволяє диференціювати основні модуси рефлексії і тим самим конкретизувати предмет психології рефлексії, забезпечити збереження тієї єдності, в якій, в психіці, представлені процеси, властивості і стани [3].

Рефлексія трактується як Успішне оволодіння людиною, професійними знаннями та навиками, яке здійснюється в ході навчання у ЗВО, та подальше їх застосування на практиці, не може бути втілене в життя без певних універсальних механізмів розвитку в самоорганізованих системах, який дає можливість усвідомити необхідність трансформації індивідуальної самосвідомості [2].

Найбільш дослідженими типами рефлексії є: інтелектуальна, комунікативна, кооперативна. Також, варто відмітити, що на даний час, рефлексія характеризується достатньою невизначеністю свого понятійного статусу.

Важливу роль вивчення рефлексії має і для освітньої галузі. Саме на початку навчання у студентів спостерігається протиріччя між уявленням про себе як про суб'єкта життєдіяльності та між своїми реальними можливостями. Дане протиріччя може бути вирішене за допомогою розвитку рефлексії як механізму самопізнання, саморозвитку за допомогою якого юність створює адекватне уявлення про себе та про свої індивідуальні риси, яке необхідне для конструктивної реалізації себе в процесі життя і діяльності [1].

Отже, рефлексивність дозволяє психіці усвідомити проблеми майбутньої професійної діяльності, модифікувати її за рахунок власних внутрішніх ресурсів, створити умови набуття професійних рефлексивних знань, що стимулюють рефлексивну поведінку та діяльність особистості професіонала.

Список використаних джерел

1. Бугерко Я. П. Психологічні центри дослідження рефлексії як інтегрально-синергійної властивості психіки. *Проблеми сучасної психології*. 2009. № 1. С. 66–84.

2. Вірна Ж. П. Адаптаційні ресурси професійної часової компетентності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Психологія*. 2008. Вип. 25. С. 28–34.

3. Заболотна Н. М. Розвиток рефлексії в структурі професійних якостей майбутніх практичних психологів. *Проблеми сучасної психології*. 2008. № 3. С. 56–84.

Семенов С. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕСІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Емоційний інтелект (EI) став предметом інтенсивного дослідження та обговорення в психологічній науці та практиці, завдяки його значущості для різних аспектів життя людини. Інтелект, пов'язаний з емоціями та їхнім управлінням, виявився ключовим фактором в психічному та фізичному благополуччі індивідуумів.

Дослідження підтверджують позитивний вплив EI на психічне та фізичне здоров'я. Високий рівень міжособистісного EI асоціюється із здатністю регулювати настрій та контролювати стрес, що сприяє покращенню психічного стану. Це також асоціюється із більшою щасливістю та позитивними емоціями. Розвинуті компоненти EI допомагають запобігти депресії та тривозі, що підкреслює важливість цього аспекту для психічного здоров'я.

Дослідники також виявили зв'язок між EI та міжособистісними відносинами. Люди з вищим рівнем EI мають більш якісні стосунки та легше влаштовуються в соціумі. Соціалізація та якість міжособистісних відносин пов'язані з психічним здоров'ям, і EI може впливати на цей аспект.

Особливий інтерес представляє зв'язок між EI та освітою. Деякі дослідження показують, що включення навчання EI у навчальні програми може покращити навчальні результати, збільшити мотивацію до навчання та розвинути контроль над імпульсами. Це може бути особливо важливим для дітей та молоді, які вивчають EI в ранньому віці, оскільки це сприяє їхньому психологічному благополуччю.

У професійній сфері EI також виявляє свій вплив. Дослідження показують, що успішні студенти мають вищий рівень EI, що може вказувати на його важливість у досягненні успіху в кар'єрі. Тренінги та програми з розвитку EI можуть бути корисними для підвищення ефективності професійної діяльності.

Окрім того, EI впливає на якість міжособистісних відносин у робочому колективі. Люди з розвиненим EI мають більше розвинені навички співпраці, вони емпатичні та готові до змін, що сприяє покращенню робочого клімату та досягненню спільних цілей.

Підсумовуючи, EI виявився надзвичайно важливим аспектом для різних сфер життя. Він впливає на здоров'я, міжособистісні відносини, освіту та професійну діяльність. Цей інтелектуальний ресурс може бути розвинутим і використовуватися для досягнення різних позитивних результатів у житті і розвитку особистості. Зрозуміння та розвиток емоційного інтелекту важливі для забезпечення фізичного, психічного і соціального благополуччя.

Зважаючи на різноманітні аспекти, пов'язані з EI, важливо пам'ятати, що він представляє собою інтегральну та динамічну властивість особистості. Він допомагає ідентифікувати, розуміти та ефективно керувати емоціями, що є важливим для покращення психічного стану та психосоматичного здоров'я.

Зростаючий інтерес до EI свідчить про його потенціал у впливі на багато аспектів життя людини. Науковці та практики активно працюють над включенням розвитку EI в освітні та професійні програми з метою поліпшення результатів та забезпечення психологічного благополуччя. Також дослідження наголошують на важливості розвитку EI в молодому віці, що може позитивно позначитися на подальшому розвитку особистості.

Загалом, EI визнаний як ключовий фактор для досягнення якісного життя, успішної адаптації та розвитку особистості. І хоча це нове поняття, відкритість для досліджень у цій області свідчить про його важливість та потенціал в психології і суспільстві.

Семьошин А. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ МАГІСТРІВ

Соціально-економічні зміни, що постійно еволюціонують у суспільстві, формують нові вимоги до майбутнього психолога магістра. Зростає значущість здатності психолога бути активним суб'єктом власного професійного розвитку та самостійно знаходити рішення соціальних і професійних завдань в умовах реальності яка постійно змінюється.

Зростаюча швидкість розвитку нових технологій, інформаційна експлозія і швидке старіння інформації, а також велика ймовірність виникнення нестандартних ситуацій у професійній і соціальній сферах встановлюють нові вимоги до майбутніх психологів. Оскільки крім фахових знань, вмінь і навичок, сучасний майбутній психолог також повинен мати спеціальні здібності, вміння і особистісні риси, які гарантують гнучкість і динамізм у професійній поведінці, творчість у професійній діяльності, самостійність у пошуку та засвоєнні нової інформації і нового професійного досвіду.

Характеристика психологічної роботи та використані методи вирішення професійних завдань практичного психолога вимагають високого рівня особистісного розвитку. Особливо важливі є особистісні якості, які функціонують як ключовий інструмент у його професійній діяльності. Важливим аспектом є постійне самопізнання, позитивне сприйняття власної особистості та психокорекція особистісних проблем психолога.

Ця проблематика особливо актуальна у контексті навчання в вищій школі, де студент активно розвивається як майбутній професіонал. Професійна зрілість і особистісний розвиток майбутнього психолога стають одними з основних завдань вищої освіти. В цьому контексті особлива увага приділяється вивченню складових цього процесу, його психологічних визначників та передумов.

Проблеми професійного становлення майбутнього психолога вже були досліджені: О. Бондаренко, С. Васківської, Ж. Вірної, В. Власенко, Л. Долинської, О. Дусавицького, П. Горностай, Т. Говорун, Є. Заїки, О. Іванової, В. Карікаш, Н. Коломінського, Н. Крейдюна, С. Максименка, В. Панка, Н. Пов'якель, Ю. Приходько, Л. Терлецької, Л. Уманець, Н. Шевченко, Н. Чепелевої, Т. Щербакової.

Давайте подивимось з якими особистісними характеристиками можна працювати. Л. В. Скрипко визначила найважливіші особистісні характеристики, які утворюють основу спеціальних здібностей практичних психологів, та об'єднала ці здібності у три блоки: 1. Інтелектуальний блок: високий загальний рівень інтелектуального розвитку, висока пізнавальна потреба; рефлексивність; висока креативність; аналітичність і критичність мислення. 2. Емоційний блок: емоційна стабільність, впевненість, високий рівень самоприйняття, адекватні самооцінка та рівень домагань, високий рівень самоконтролю, фрустраційна толерантність. 3. Комунікативний блок: гуманістична спрямованість, альтруїзм, комунікабельність, зовнішня експресивність поведінки, уміння прогнозувати комунікативну ситуацію, домінування, широкий репертуар поведінкових реакцій [1].

Важливо дослідити ті якості майбутніх психологів магістрів, які їм знадобляться в подальшій практиці. Визначити які з них є найбільш релевантними в наш час. І розробити методику їх розвитку та вдосконалення.

Задача професійного становлення майбутніх психологів залишається актуальною в науковому дискусії, особливо через відсутність консенсусу в психологічній спільноті щодо системи поглядів на закономірності становлення професіонала та розпливчатість окремих аспектів в існуючих підходах до цього питання. Подальше дослідження потребує конкретизації і виокремлення найбільш важливих якостей майбутнього психолога магістра, а також способів їх розвитку в майбутньому. Питання, пов'язані з закономірностями формування важливих професійних якостей, їх зміною в процесі професійного становлення та взаємодією між професійним і особистісним розвитком, залишаються площиною обмежених досліджень.

Список використаних джерел

1. Литовченко Н. Ф. Розвиток здатності до самопізнання як компонент готовності особистісної підготовки майбутніх практичних психологів. *Психологічна газета*. 2004. № 24. URL: http://www.glavnyk.com.ua/Pg_UKR_24_11_2004.htm (дата звернення: 01.02.2023).

Скріпкін С. В.

Класичний приватний університет

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Тривожність серед підлітків є актуальною проблемою у сучасному світі. Вона може виникати внаслідок широкого спектру факторів, таких як соціальний тиск, академічний навантаження, родинні труднощі, та інші. Використання арт-терапії для корекції тривожності у підлітків стає все більш популярним та ефективним методом

Арт-терапія - це форма психотерапії, в якій використовуються мистецькі матеріали та процеси для виразу почуттів та емоцій. Ця методика допомагає підліткам виразити та розібрати свої тривожні стани, що дозволяє виразити почуття, а саме підлітки можуть вільно виражати свої емоції через мистецтво, що в свою чергу може зменшити психологічний стрес і напругу [2].

Також арт-терапія допомагає підліткам краще розуміти свої потреби та власну особистість, що важливо для розвитку самоідентифікації [5].

Важливою особливістю використання арт-терапії є те, що вона може полегшити комунікацію підлітків з психологом, адже завдяки творчості підлітки можуть вільно виражати свої почуття без слів [3].

Існує низка досліджень, які підтверджують ефективність арт-терапії в корекції тривожності у підлітків. Наприклад, дослідження, проведене С. Малчюді, показало позитивні зміни в рівнях тривожності у підлітків після арт-терапевтичних сесій [4]. Також подібні дослідження проводилися і іншими науковцями та показали, що арт-терапія сприяє покращенню психічного здоров'я та самопочуття підлітків, а також зниженню рівня кортизола [1].

Психологи, які використовують арт-терапію для корекції тривожності у підлітків, повинні застосовувати різноманітні мистецькі матеріали, надавати підліткам можливість вибору між такими матеріалами, це може бути акварель, олівці, глина. Така можливість вибору дозволить максимально точно та щиро виразити почуття у виді, який підлітки відчувають найбільш комфортним.

Також велику увагу необхідно приділити створенню безпечного середовища. Психолог повинен створити довірче та підтримуюче середовище, де підліток може вільно виразити свої емоції без суджень.

Психолог та підліток можуть разом аналізувати створені твори, щоб краще зрозуміти внутрішній світ підлітка та спільно шукати рішення для корекції тривожності.

На сьогоднішній день існує багато організацій та клінік, які активно використовують арт-терапію для корекції тривожності у підлітків. Один із прикладів – Institute for the Arts and Psychotherapy, який проводить дослідження та практику в цій області.

Таким чином можна зробити висновок, що арт-терапія є потужним інструментом для психологічної корекції тривожності у підлітків. Вона дозволяє підліткам виразити свої емоції, покращити самоусвідомлення та полегшити спілкування з психологами. Результати досліджень підтверджують ефективність цього методу. Для успішного використання арт-терапії психологами важливо враховувати різноманітність мистецьких матеріалів, створювати безпечне середовище та спільно аналізувати твори. Арт-терапія може бути ключовою складовою у поліпшенні психічного стану та самовиразу підлітків.

Список використаних джерел

1. Kaimal G., Ray K., Muniz J. Reduction of Cortisol Levels and Participants' Responses Following Art Making. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*. 2016. № 33 (2). P. 74–80.

2. Malchiodi C. A. *The Art Therapy Sourcebook*. McGraw-Hill Education, 2006. 288 p.

3. Malchiodi C. A. Handbook of Art Therapy. 2011. 496 p.
4. Malchiodi C. A. Art Therapy and Healthcare. 2012. 388 p.
5. Moon B. L. Studio Art Therapy: Cultivating the Artist Identity in the Art Therapist. 2001. 366 p.
6. Institute for the Arts and Psychotherapy. URL: <https://arttherapy.org/about-art-therapy/> (date of request: 12.06.2023).
7. Колпакчи О. С. Арт-терапія : курс лекцій : навч. посіб. Київ : Цент навчальної літератури, 2018. 288 с.
8. Сорока О. В. Арт-терапевтична компетенція як складова професійної компетентності фахівців соціальної сфери. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. № 2 (12).

Сосна А.

Класичний приватний університет
аспірант
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ОПТИМІЗМУ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Одним із векторів навчально-виховної діяльності сучасних вишів в Україні і світі є розвиток у студентів дослідницького й інноваційного мислення, для якого, за В. Кременем, характерні здатність до сприйняття й усвідомлення змін та успішне функціонування в умовах змін, у вирі нових знань, ідей, технологій [1].

Не випадково в соціальній та організаційній психології набувають дедалі більшої актуальності дослідження, присвячені особистісній цілісності та адаптаційним можливостям людини, що значною мірою гарантовані низкою інтегральних її якостей, до яких належить, зокрема, і її оптимізм стосовно себе в світі, подій у власній країні, свого місця у них. Це зазначають дослідники в різних галузях науки: у філософії, політології, соціології, психології тощо (Дж. Гілхем, А. Маслоу, К. Петерсон, Я. Чапінські, О. Бричков, М. Варій, С. Кримський, К. Муздибаєв, Н. Паніна, С. Виготський, С. Рубінштейн, А. Терещенко, П. Фролов та багато інших) [3].

Чимало дослідників розглядають оптимізм у соціальному вимірі, а саме – як соціальний оптимізм, і аналізують його як: потужний соціально-психологічний ресурс людини і соціуму; механізм, що виконує світоглядну, мотиваційну, регулятивну, аксіологічну та інші функції; елемент свідомості, що характеризує належно сформовану, «зрілу» світоглядну і соціальну позицію особистості; чинник розвитку й активності людини у світі; багатфункціональний соціально-психологічний феномен, що врегульовує стосунки між людьми в групах, спільнотах, організаціях (Л. Абрамсон, Ч. Карвер, Д. Майерс, М. Селігман, Дж. Тісдейл, М. Шейер, Ш. Боташева, О. Грішин, Т. Духіна, Л. Кесельман, К. Муздибаєв, Д. Цирінг, Р. Юнацкевич, Є. Головаха, Є. Копатько, Н. Паніна) [2].

Соціальний оптимізм це нова якість індивідуального оптимізму, що формується унаслідок дії стихійних чинників та в результаті цілеспрямованих впливів і репрезентована в індивідуальній та груповій свідомості як система соціальних уявлень, переконань та настанов, за допомогою яких інтерпретується соціальна дійсність і прогнозується близьке й віддалене майбутнє.

Отже виходячи з нашого розуміння соціального оптимізму – як чинника, що посилює психологічну сумісність членів організації (психологічна сумісність – соціально-психологічний показник згуртованості групи, що виражає можливість безконфліктного спілкування і погодження дій індивідів в умовах спільної діяльності) та покращує соціально-психологічний клімат (соціально- психологічний клімат – це якісний аспект міжособистісних відносин, що виявляється у сукупності внутрішніх і зовнішніх умов успішного її функціонування і розвитку), розглядатимемо соціальний оптимізм як ресурс із упередження і подолання труднощів світоглядно-свідомісного і соціально- комунікативного, організаційного та діяльнісного характеру [3].

Список використаних джерел

1. Духіна Т. М. Соціальний оптимізм і соціальний песимізм в оцінці соціального самопочуття сільських жителів. *Вісник АПК Ставрополі*. 2014. № 2. С. 222–226.
2. Рафіков О. Р. Оптимізм у дослідженнях студентства. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матер. VI Міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 6. С. 38–40.
3. Рафіков О. Р. Уявлення студентів про соціальний оптимізм. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2016. Вип. 1. С. 65–68.

Строкова Т. О.

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
наук. кер. – д.соц.ком., професор Бессараб А. О.

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ СТРАХІВ ДІТЕЙ – ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Унаслідок війни Росії з Україною значно збільшилася кількість осіб, зокрема дітей, які переїхали до інших, більш безпечних місць: дехто в межах країни, дехто – за кордон. Основною причиною переміщення сімей з дітьми науковці називають прагнення перебувати в безпеці. Життя на територіях, де відсутні продукти харчування, водопостачання, електроенергія тощо, де постійні обстріли, спричинило формування в дітей низки страхів, подолання яких потребує допомоги фахівців.

Арсенал арт-терапії дає змогу психічної гармонізації та розвитку людини, зокрема боротьби з дитячими страхами, що виникли у внутрішньо переміщених осіб.

Арт-терапія має низку переваг: немає обмежень за віком, статтю тощо; є порівняно легкою в застосуванні й передбачає використання доступних матеріалів; надає унікальні можливості для дослідження особистості та несвідомих процесів, які часто дітям важко висловити лише за допомогою слів; спрямована на самовираження та самопізнання тощо.

З метою практичного дослідження арт-терапевтичної роботи з дітьми внутрішньо переміщених осіб розроблено групові заняття та проведено їх з групою дітей, які разом з батьками змушені були покинути свої домівки після початку відкритої збройної агресії російської федерації та наразі проживають у Запоріжжі.

Діти із задоволенням малюють і вигадують нові історії. Тож як вид арт-терапії обрано ізотерапію та казкотерапію, оскільки в роботі з тривожними станами вони допомагають дітям проявити свої переживання та страхи, а фахівцям відповідно скорегувати ставлення дитини до подій, що відбуваються в їх житті.

Студент О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

МІЗОФОБІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Мізобобія це нав'язливий страх забруднення або зараження, прагнення уникнути зіткнення з навколишніми предметами. Це патологічний страх перед брудом і мікроорганізмами, які можуть у ньому перебувати.

Загалом боятися шкідливих бактерій нормально. На фобію ж ці побоювання перетворюються, коли думки про мікроби стають нав'язливими і постійно переслідують людину, змінюючи її поведінку і самопочуття. Наприклад, якщо вона не може взятися за ручку дверей, бо на ній можуть бути бактерії, без кінця дезінфікує всі поверхні, до яких торкається.

Такий страх здатен призвести і до соціальних проблем. Людина може боятися рукостискань і обіймів, триматися подалі від людей, щоб ненароком не заразитися від них, насилу переносити відвідування громадських місць, включно з магазинами, ресторанами і кафе.

Мізобобія є поширеним симптомом obsесивно-компульсивного розладу (ОКР). Це стан, за якого людину переслідують нав'язливі думки – obsесії, після чого вона здійснює повторювані дії для полегшення тривоги – компульсії. Наприклад, якщо її турбують думки про забруднення і зараження, вона може часто і довго мити руки.

Водночас ОКР не обов'язково має на увазі саме боязнь мікробів. Люди з цим розладом можуть страждати від найрізноманітніших нав'язливих думок.

Специфічні фобії успадковуються в 30 % випадків, тож якщо ваші батьки або інші близькі родичі страждали від ірраціональних страхів, можливо, вам просто не пощастило з нервовою системою.

Значення також можуть мати не тільки гени, а й вплив середовища. Наприклад, якщо батьки боялися мікробів, діти з більшою ймовірністю почнуть сприймати бактерії як зло і захищатися від них. Крім того, фобія може вирости з негативного досвіду – важкої хвороби або ускладнень після неї.

Тим паче сучасний світ ніби сприяє розвитку мізобобії.

Завдяки рекламі, що демонізує бактерії, люди дедалі більше бояться мікроорганізмів і прагнуть стерилізувати все довкола – від поверхонь у домі до власної шкіри.

Якщо людина є жертвою цієї фобії, то наявними є наступні маркери:

- часто мие руки, іноді робить це кілька разів поспіль або невинувато довгий час;
- носить рукавички, щоб не контактувати з мікробами;
- уникає соціальних контактів, може остерігатися навіть близьких людей;
- накриває або пакує речі, які часто використовує, – наприклад, пульт або кермо автомобіля;
- намагається скоротити час перебування в громадських місцях, включно з туалетами, магазинами і ресторанами;
- у разі підозри на контакт із мікробами негайно повертається додому;
- приймає душ багато разів на день;
- використовує санітайзер щоразу, коли торкається незнайомого предмету або поверхні.

Урбанович А. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ВПЛИВ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У ПОДРУЖЖІ НА САМООЦІНКУ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Важко переоцінити вплив батьківського контролю на дітей та підлітків, а особливо на їх самооцінку. Із власними, ще не повністю сформованими, але, все ж таки, особистостями та з чималою кількістю сімейного та позасімейного впливу, підлітки втручаються у батьківський контроль та вплив різними способами: підлітки можуть відмовитись співпрацювати зі своїми батьками, можуть не слухатися, коли батьки намагаються контролювати та дисциплінувати їх, нехтувати порадами; вони можуть погано говорити, ображати, переслідувати і навіть нападати на своїх батьків.

Першим компонентом сімейного середовища дітей, що впливає на їх самооцінку, є характер взаємин батьків між собою. Помітна тенденція до збільшення кількості розлучень не є проблемою однієї країни, але світу в цілому. Дослідження показують, що високий рівень подружніх конфліктів негативно впливає на самооцінку дітей та підлітків. Часті, напружені та невирішені подружні конфлікти шкідливі для самооцінки дітей за кількома причинами.

По-перше, зокрема, молодші підлітки будуть звинувачувати себе в негативній взаємодії між батьками. Дітей часто втягують у партнерські суперечки між батьками, через що вони почувають себе своєрідним «каменем спотикання». Також на дітей та підлітків тиснуть, щоб вони вибрали сторону одного із батьків [1, с. 145].

І хоча структура родини (кількість членів родини або сімейний стан батьків) в меншій мірі впливає на самооцінку підлітків, варто зазначити, що під час та після інтенсивного подружнього конфлікту батьки в меншій мірі реагують на емоційні потреби дітей, що призводить до частіших конфліктів між братами та сестрами. М. Розенберг підкреслював, що батьківська байдужість по відношенню до дитини навіть більше пов'язана з низькою самооцінкою, ніж виховання дитини в суворих умовах із застосуванням покарань [2, с. 138].

Шлюбні розбіжності часто прискорюють інші руйнівні сімейні процеси, включаючи агресію та насильство між членами родини, конфлікт між батьками та дітьми, а також батьківську агресію та насильство, спрямовані на дітей. За цих обставин думки дітей про сім'ю та про себе неминуче зайняті негативом та критикою. Однак, Д. Демо уточнює, що важливо визнати двосторонній характер відносин між батьками та дітьми, при цьому діти нерідко є джерелом та причиною міжбатьківських конфліктів, створюючи цикл проблемних сімейних ситуацій, які, як наслідок, ведуть до погіршення самооцінки у самих дітей та підлітків [1, с. 146].

Іншим істотним компонентом впливу, на самооцінку підлітків в родині, Демо називає хронічний фінансовий стрес. Складна фінансова ситуація пов'язана зі зменшенням подружнього щастя та підтримки батьків один одного та дітей, що напряду та опосередковано зменшує почуття власної гідності підлітків. Батьки з фінансовим стресом, як правило, виявляють непослідовність, жорсткість і відмову у своїх дисциплінарних звичаях, і вони висловлюють менше тепла, вихованості, прийняття, зацікавленості та підтримки щодо своїх дітей.

Зменшення батьківської підтримки, тепла та інтересу, швидше за все, перетвориться на менш сприятливі відображені оцінки з високо цінуваних джерел підлітка. Процеси соціального порівняння дають друге пояснення: фінансові труднощі в сім'ї можуть перешкодити підліткам робити і купувати речі, які цінуються їхніми однолітками, наприклад, носити стильний одяг і відвідувати концерти.

Таким чином, позбавлення економічних ресурсів напружує стосунки подружжя, батьків та дітей, гальмує здатність підлітків вписуватися в матеріалістичну культуру однолітків і погіршує самооцінку підлітків [1, с. 147].

Список використаних джерел

1. Demo D. H. Self-Esteem of Children and Adolescents. Extending Self-Esteem Theory and Research: Sociological and Psychological Currents. New York : Cambridge University Press, 2001. P. 135–156.
2. Rosenberg M. Society and the Adolescent Self-image. New Jersey : Princeton University Press, 1965. 326 p.

Хекоян Е. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ У ЗВО

Одне з перших питань, що постають у суспільстві у процесі підготовки молоді до трудового життя – це соціалізація особистості. Формування особистості – складний процес залучення особистості до соціального буття, тобто її соціалізації. Соціалізація включає стихійні та спонтанні процеси, які впливають на формування особистості, охоплює усі соціальні процеси, завдяки яким індивід засвоює певні знання, норми, цінності, що дозволяють йому бути у повноправним членом суспільства.

Соціалізація містить набір механізмів та агентів, завдяки яким забезпечується соціально схвалювана поведінка та норми моралі. Під агентами соціалізації розуміють людей, які найбільш впливають на індивіда.

Якщо до студентської групи входять представники не однієї, а кількох національностей, то актуалізується значення етнопсихологічних особливостей спілкування в ході соціалізації студентської молоді, адже в багатонаціональному колективі спостерігається велика кількість форм міжособистісних стосунків за національною належністю, культурною специфікою, своєрідністю мови, звичаїв, традицій. З погляду соціальної психології, міжнетнічне спілкування є формою реалізації міжнаціональних стосунків на особистісному рівні, особистісно-психологічною конкретизацією процесу соціалізації.

Нааявність зворотнього зв'язку є необхідною умовою ефективної соціалізації студентів у процесі навчання. Мається на увазі взаєморозуміння, тобто розуміння іншої людини, тих взаємин, які складаються на різних рівнях взаємодії: «викладач - студент», «студент - студент» і т.д.

Соціалізація індивіда відбувається у трьох основних сферах: діяльність, спілкування, самосвідомість. У сфері діяльності реалізується опанування та розширення видів праці, з якими пов'язана людина, її орієнтація в системі кожного виду діяльності, розуміння суті та сенсу. Як відомо, усі види діяльності включають процес мовлення. У сфері спілкування особистістю реалізується потреба у контакт з іншими суб'єктами. У сфері самосвідомості здійснюється формування образу власного «Я», усвідомлення своєї соціальної належності, власних соціальних ролей, систем соціальної орієнтації і т.ін.

Аналізуючи комунікативні характеристики навчальної діяльності у ЗВО виділено дві сфери, які мають вплив на соціалізацію студентів: педагогічне спілкування як цілеспрямована взаємодія між педагогом і студентами й міжособистісне спілкування серед студентів як створення сприятливого клімату для ефективної навчальної діяльності.

Стосовно педагогічного спілкування, то воно, є специфічною формою взаємодії людини з іншими людьми на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків, в яких виявляється не лише вплив одного суб'єкта на інший, а сприяння або протидія, згода або суперечність. За умов такого спілкування здійснюється взаємний обмін інтересів, уявлень, ідей, установок та діяльностей. Можна зазначити такі складові педагогічного спілкування у ЗВО: поведінка, яка описується через види реакцій педагога і студентів; міжособистісні контакти, виявлені та упорядковані в ситуаціях, в які потрапляють педагог і студент у процесі навчання; міжособистісні стосунки,

які створюють можливості для самостійного зростання педагогів і студентів; інструмент у розвитку інтелектуальних та професійних вмінь і навичок студентів, виникнення певних елементів їхніх когнітивних структур, норм і цінностей; інструмент соціально-психологічного відображення та соціалізації.

Хохонов М. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Віртуальний простір стає все більш важливим для соціальної ідентичності та самовираження в сучасному світі.

Особливо це актуально в контексті воєнних конфліктів, коли користувачі мають можливість вільно висловлювати свої погляди та підтримку різних сторін.

Мета нашої дослідницької роботи полягає в дослідженні соціально-психологічних аспектів репрезентації особистості в цьому контексті та встановленні зв'язку між реальною особистістю та її віртуальним відображенням.

Воєнні конфлікти несуть значний вплив на те, як індивіди сприймають себе та свою приналежність до групи. Воєнні події часто призводять до зміни індивідуальної та групової ідентичності.

У віртуальному просторі це може виявлятися у спробах виразити свою підтримку або протистояння певній стороні конфлікту.

Наприклад, користувачі можуть вибирати аватари, які символізують їхню солідарність з потерпілими від воєнних дій або, навпаки, відображають їхню підтримку військових дій.

Віртуальні аватари відіграють ключову роль у репрезентації особистості в віртуальному просторі. Вони є важливим інструментом для вираження індивідуальної позиції та ідентифікації з певними віртуальними образами, що відповідають соціально-політичним позиціям користувача.

Вибір аватара може бути символічним актом, який відображає підтримку або протистояння певним ідеям або сторонам у конфлікті.

Важливо враховувати, що вибір аватара не просто віртуальна гра, це спосіб, яким користувачі виражають свої переконання та прагнення створити індивідуальну ідентичність в контексті воєнних подій.

Дослідження розкриває складну взаємодію між реальною особистістю та її віртуальним представником.

Вибір аватара може впливати на самосприйняття та ставлення до інших користувачів. Ця взаємодія визначає, як користувачі взаємодіють один з одним, і впливає на їхні відносини у віртуальному просторі.

Реальна особистість взаємодіє з віртуальним представником, формуючи та коригуючи свою індивідуальну ідентичність у відповідь на вплив воєнних подій і соціальних факторів.

Дослідження соціально-психологічних особливостей репрезентації особистості у віртуальному просторі під час війни є важливим для розуміння впливу воєнних подій на індивідуальний і груповий рівень ідентичності. Воно сприяє розширенню знань в галузі соціальної психології та віртуальних досліджень і надає можливість краще зрозуміти соціальні процеси в цьому контексті.

Чуприна Т. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДІТОНАРОДЖЕННЯ

Вагітність є критичним періодом у житті жінки, періодом кардинального перегляду своїх життєвих позицій і перспектив, який супроводжується специфічними станами.

Мотивація вагітності є психічним станом особистості, що спонукає індивіда до досягнення різного роду цілей і особистісної реалізації через народження дитини.

Серед мотивів дітонародження можна виділити наступні:

Економічні мотиви обумовлюють народження тої чи іншої кількості дітей. За допомогою народження дитини досягаються певні економічні цілі: прагнення придбати якісь матеріальні вигоди або підвищити (зберегти) економічний статус.

Соціальні мотиви визначають народження певної кількості дітей в межах існуючих соціокультурних норм і є індивідуальною реакцією на ці норми.

Психологічні мотиви через народження певної кількості дітей досягаються будь-які суто індивідуальні потреби особистості.

Існують також репродуктивні мотивації, які можуть бути найрізноманітнішими. Репродуктивні мотивації це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають індивіда до досягнення різного роду цілей і смислів, зумовлених народженням дитини.

Мотив є конструктивним, якщо при його розгляді на макросистемному рівні психологічного функціонування сім'ї, він забезпечує почуття приналежності до свого роду. При цьому дитина є цінністю сама по собі, а не є засобом для досягнення яких би то ні було меркантильних цілей матері.

Мотиви жінки і чоловіка можуть бути різними. Виявити їх непросто. При цьому слід встановити конструктивні мотиви, що сприяють зміцненню сім'ї, особистісному зростанню подружжя, благополучному народженню і розвитку дитини, і деструктивні, які призводять до зворотних результатів. Один і той же мотив в одній ситуації може бути конструктивним, а в іншій - ні.

Приховані деструктивні мотиви збереження вагітності в подальшому можуть призвести до наростання емоційного відчуження між матір'ю і дитиною, нехтування потребами дитини, жорстокому поводженню з нею,

виникненню насильства і негативного психологічного клімату в сім'ї, дисгармонійних сімейних відносин, що ставить під загрозу нервово-психічне і фізичне здоров'я дитини, гальмує розвиток її особистості.

Психологічна діагностика мотиваційної сфери ще в період вагітності необхідна для того, щоб виявити справжні причини, мотиви і обставини, що спонукали жінку до збереження даної вагітності зрозуміти, як складаються стосунки в родині в зв'язку з вагітністю та народженням дитини, і які при цьому потреби жінки задовольняє. Всі ці фактори в подальшому будуть впливати на формування стилю сімейного виховання і батьківсько-дитячих відносин.

Чученко Є. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Вивчення мотивації є однією з фундаментальних проблем психології та педагогіки. Її значущість пов'язана з аналізом джерел активності людини, спонукальних сил її діяльності, поведінки. Мотивація є фактором впливу на ефективність навчання, успішність освітнього процесу. У психологічній науці існує безліч визначень поняття «мотивація». Найбільш стисло цей термін викладено у психологічному словнику як «спонукання, що викликає активність організму та визначає її спрямованість» [2].

Мотивація є обов'язковим компонентом будь-якої діяльності, зокрема й навчальної. Від спрямованості й рівня сформованості навчальної мотивації залежить успішність навчальної діяльності. Будь-яка діяльність має перспективи стати більш ефективною та принести якісні результати за умов наявності в особистості сильних, глибоких мотивів, що підвищують активність, впливають на протидію перешкодам, наполегливість у досягненні поставленої мети. Це стосується й навчальної діяльності, яка є більш успішною за умов сформованого позитивного ставлення до навчання, пізнавального інтересу, потреби в здобутті знань, умінь і навичок. Педагогічний вплив має бути спрямований на підвищення навчальної успішності молодших школярів, тому й на підвищення рівня позитивної мотивації до навчання [1].

Аналіз методичної літератури показує, що питання мотивації учнів до навчання не є новим для України і світу. Вітчизняні та зарубіжні вчені (Л. Блеквелл, Л. Божович, І. Дубровина, Д. Ельконін, Є. Ільїн, С. Занюк, О. Ковальов, Г. Костюк, Н. Курдюкова, О. Леонтьєв, К. Маркова, В. Шарко, С. Рубінштейн, О. Скрипченко та інші) мають ґрунтовні напрацювання у цій галузі педагогічної науки [3]. Тому залишається актуальною потреба в узагальненні та аналізі існуючих досліджень з метою впровадження в практику досвіду розвитку в учнів мотивації навчальної діяльності. Отже, навчальна мотивація – це процес, який запускає, спрямовує й підтримує зусилля, спрямовані на здійснення навчальної діяльності.

Це – складна, комплексна система, створена мотивами, цілями, реакціями на невдачі, наполегливістю й установками учня. Навчальна діяльність є провідною діяльністю молодшого школяра, основною метою є успішне засвоєння знань і умінь, необхідних для подальшого ефективного використання в житті.

Таким чином, кожна людина прагне досягти певної мети. Особливу роль відіграє внутрішнє бажання. Мотивація – це не просто красиве слово, а справжня робота над собою і над своїм духом. Саме постійна праця, терпіння і посидючість дозволяють втілювати самі незвичайні і зухвалі мрії в реальність. Щоб зрозуміти, з чого слід починати, людина повинна переосмислити своє життя, зрозуміти справжні бажання і мотиви своїх вчинків. А тому, мотивація є обов'язковим компонентом будь-якої діяльності, зокрема й навчальної. Мотивація є фактором успішності навчальної діяльності, тому актуальним є питання про формування її спрямованості й підвищення.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-е вид., перероб., допов. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Воляннюк А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Т. 1. № 27. С. 241–245.
3. Канюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 238–248.

Шкуро О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.психол.н., доцент Гришина Т. А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Для того, щоб майбутнім психологам було легше та ефективніше давати раду з навантаженнями необхідно мати мотивацію, адекватну самооцінку та впевненість у власних можливостях, щоб з всім цим справлятися та менше вигорати, як професійно так і емоційно. Тому варто розпочати із дослідження про професіоналізацію особистості, адже у теперішньому часі це питання є доволі актуальним та часто затребуваним.

Питання професіоналізації обіймає вивчення, як окремих сторін людини, так і її шлях до найвищої ланки самореалізації і цілісності життєтворчості. Вихідними положеннями підходу є наукові розроблення вчених таких, як: О. О. Деркач, О. С. Анісімова, К. О. Абульханова-Славська, Є. А. Клімова, В. Г. Зазикіна, О. О. Бодальова, Л. Н. Анциферової, Л. Е. Орбан-Лембрик, Є. І. Головахи і т.п. На сьогоднішній день всі підходи підтвердженні експериментально та конкретизовані ще вченими: В.Е. Чудновським, А. Р. Фонарьовим, Д. Н. Завалішиною, Л. А. Джалагонією, Є. А. Максимовою, Д. Б. Богоявленською Т. В. Максимовою, але розуміються, як не дотичні до проблем професії психолога [3].

Близькими по вивченню є доведення мотиваційних сторін та ціннісно-смыслових аспектів професійного становлення фахівців із боку вітчизняних вчених, зокрема: Ж. П. Вірною, Н. І. Пов'якель, І. М. Попович, Н. В. Чепелевою, Т. А. Кадиковою, Л. М. Урупою у працях, котрі висвітлюють питання про мотиваційно-смыслову регуляцію становлення професіоналів та їх діяльності одночасно із мотивацією при виборі професії психолога [1].

Слід зауважити, що цінність відношення до фаху психолога загалом, тобто до цілей, місця реалізованості та життєвого сенсу мають вплив на мотивацію професійної діяльності, формування мотиваційної готовності до майбутньої діяльності, професійного становлення, є вивченими недостатньо. У цьому колі проблем особливо актуальною є проблема мотиваційної готовності психологів до професійної діяльності як важливої передумови ефективності їх праці [1].

Майбутні фахівці, які планують продовжувати власний розвиток у психологічному напрямку повинні докласти неабияких зусиль. Це саме для того, щоб всі поставлені цілі успішно стали реальними. Під час навчання є можливість відвідувати велику кількість різноманітних семінарів, тренінгів та практик, які дають гарну можливість навчитися навичкам професійної роботи психолога та уявно підібрати собі напрям в якому особистість бажає рухатися далі. Навчання в університеті – це не лише заучування матеріалів лекцій та читання конспектів, чи книг, але й велика праця, що передбачає навчання і в поза університетський час. Саме самостійна робота є фундаментом справжнього спеціаліста, як показує практика – все залежить від нас, нашої мотивації до звання насамперед людини [2].

Отже, освоюючи дану професію під час навчання студенти отримують дуже хорошу мотивацію. Викладачі всіма способами навчають бути справжніми спеціалістами, ознайомлюють із різною специфікою роботи, проводять багато досліджень, демонструють ефективні заняття, залучають до активностей в студентському житті та найголовніше дарують позитивні та щирі емоції.

Список використаних джерел

1. Калюжна Ю. І. Особливості навчальної та трудової мотивації майбутніх психологів. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет, 2020. URL: <http://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/195244/196249> (дата звернення: 15.09.2023).

2. Канюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 238–248.

3. Подшивайлов Ф. М., Подшивайлова В. І. Динаміка змін основних показників мотиваційної сфери студентів-психологів. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28090/1/L_Podshyvailova_F_Podshyvailov_DZOPMSSP_IS_IPSP.pdf (дата звернення: 14.09.2023).

Щербаков С. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КРИЗИ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Психологічні бар'єри у розвитку підприємництва є серйозною проблемою, особливо для тих, хто міг би стати професійними підприємцями, які залежать від цієї діяльності для свого існування. Ці бар'єри поділяються на два типи: одні - результат реальних факторів, інші - уявні, міфічні перешкоди, пов'язані зі забобами та упередженнями. Останні можна назвати бар'єрами-фантомами, які виникають через масову свідомість та соціальні установки. Подібний зв'язок є характерним для нашого суспільства, і його корені відходять до відсутності культури масового та соціального вияву. Історичні та соціокультурні дослідження, а також порівняльний аналіз національних психологічних особливостей і економічного успіху, допомагають виділити різні види психологічних бар'єрів у поведінці людей у сфері підприємництва.

Існують психологічні бар'єри у розвитку підприємництва, які можна узагальнити наступним чином:

1. Бар'єри «особистої ініціативи» включають відсутність індивідуалізму та страх перед змінами.
2. Бар'єри «неправильних та хибних переконань» містять міфи про підприємництво та матеріальне благополуччя.
3. Бар'єри автономності включають особисту незахищеність та синдроми залежності.
4. Бар'єри досягнення відображають проблеми з мотивацією, швидкістю реакції та недостатньою варіативністю у прийнятті рішень.
5. Бар'єри ризику включають раціональний та емоційний страх перед ризиком.
6. Комунікаційні бар'єри створюють проблеми у доступі до інформації та довірі в діловому спілкуванні.
7. Перешкоди для прийняття нового відображають професійний догматизм та неприйняття нових ідей.
8. Бар'єри, пов'язані з професійним досвідом та типом підприємця, також можуть гальмувати інновації.

Чотири основні типи підприємців. Перший тип - це фізичні само зайняті особи або індивідуальні підприємці, які працюють в малому бізнесі та прагнуть до особистої реалізації. Другий тип – суперпродавці, які мають природний талант у продажах та вміють переконувати клієнтів. Третій тип - природні менеджери, лідери, які вміють брати на себе відповідальність і керувати підприємствами. Четвертий тип - генератори чудових ідей, які створюють нові продукти і процеси.

Додатково виділяють два типи підприємців-інтелектуалів: конструктори підприємницьких ідей та вчителі основ підприємницької діяльності, такі як Д. Карнегі, Н. Хілл, Л. Б. Хельзел та інші.

Узагальнені висновки досліджень особистісних якостей підприємців та їх відношення до них населення малюють картину, що створює тривогу за долю національного підприємництва. Основні висновки можуть бути розділені на чотири пункти.

По-перше, більшість населення не готова до підприємницької діяльності через відсутність підготовки та різницю у сприйнятті ринкової економіки.

По-друге, відношення до підприємництва в недержавному секторі позитивне, особливо до дрібного бізнесу.

Третім фактором є негативне ставлення населення до самих підприємців.

По-четверте, існує ворожість до марнотратства та недовіра до підприємців через їхню причетність до злочинних дій та нечесних угод.

Явор О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д.психол.н., професор Зарицька В. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ У ЖІНОК У ВОЄННИЙ ЧАС

Жіночий емоційний стан є важливим під час військового стану усі суперечності починають сприйматися максимально гостро. Причиною цього є стресові ситуації, які супроводжується якісними змінами особистості. В цей період жінка починає усвідомлювати індивідуальність, змінюється її ставлення до себе, навколишнього світу, до інших людей, починається перебудова потреб та мотивів, поведінки. Одночасно змінюються й вимоги навколишнього світу до представників жіночої статі, тому перед жінками постає завдання погоджувати свої потреби з очікуваннями оточуючих та вимогами соціальних норм.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженням проблеми вивчення психологічних чинників прояву емоцій, засвідчує той факт, що означений феномен людської психіки досліджується багатьма галузями наукових знань, таких як біологія, психологія, філософії. В біології емоції розглядалися як психічні стани і процеси в людини та вищих тварин; психологія розглядає емоції як загальну активну форму переживання організмом своєї життєдіяльності, в філософії емоції розглядаються як відносно короткочасні переживання, які носять чітко виражений ситуативний характер, тобто зв'язані зі ставленням людини до ситуацій, що виникають, або можливих ситуацій, до своєї діяльності, до конкретних вчинків. У психології існують кілька теорій, що пояснюють, чому виникають емоції. Ще в опублікованій в 1872 році книзі «Вираження емоцій у людини і тварин» Чарлз Дарвін продемонстрував еволюційний шлях їх розвитку. Порівнюючи емоційні прояви у людей і тварин, він підмітив, що виразні рухи людини, які пов'язані з емоціями, є значущими для еволюції і являють собою залишки раніше доцільних реакцій, що були вироблені в ході боротьби за існування.

У теорії Кенона-Барда роль центральної ланки емоційних переживань відводиться таламусу. При сприйнятті подій, що спричиняються емоціями, нервові імпульси спочатку надходять у таламус. У таламусі вони діляться: одна частина надходить у кору великих півкуль, де виникає суб'єктивне переживання емоції, а друга – у гіпоталамус, що є відповідальною за вегетативні зміни в організмі.

Таким чином, у цій теорії об'єктивне переживання емоцій виділяється як самостійна ланка і пов'язане з діяльністю кори великих півкуль головного мозку.

Також дослідники приділяли увагу особистісним змінам особистості, яка опинилась в складних умовах життєдіяльності. Наявність труднощів породжує усвідомлення особистістю загрози, перешкоди на шляху реалізації будь-яких цілей, мотивів; стан психічної напруженості як реакція особистості на труднощі, подолання якої значуще для суб'єкта; помітна зміна звичних параметрів діяльності, поведінки, спілкування, вихід за межі «звичайності». В свою чергу Ф.Бассін виділив афектогенні ситуації в житті людини, за яких порушується рівновага особистості, а також адаптивність. В таких ситуаціях індивід характеризується звуженням свідомості; автоматизмом дій, які мають стереотипний характер; відсутністю реальної оцінки ситуації; постафективною млявістю, байдужістю, а також втратою свідомості. А.Кочарян пропонує розглядати людську поведінку в важких ситуаціях як вектор у п'ятивимірному просторі ознак, утвореному такими психічними механізмами, як: захисними; подолання; компенсаційними; розрядки; маніпуляції. Внаслідок переживання таких ситуацій відбувається порушення адаптованості особистості в соціумі, а у більш важких випадках (затяжний міжособистісний або внутрішньо-особистісний конфлікт) - посилення внутрішньої напруги та порушення розвитку особистості.

В складне воєнне сьогодення проблема зміни емоційної сфери жінок, як ніколи актуальна, тому що жінки – це перш за все можливість втратити чоловіка, сина, брата, близьких людей. Тому зараз нам важливо досліджувати емоційні прояви та трансформації представників жіночої сфери, як передового на даний момент прошарку населення країни.

Актуальність дослідження, перш за все, обумовлена необхідністю подальшої теоретичної та практичної розробки проблеми трансформації емоційних проявів та реакцій у воєнний період.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, РЕАБІЛІТАЦІЇ, ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ, СПОРТУ ТА ТУРИЗМУ

СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Бартая М.

Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АЕРОБІКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Рівень здоров'я підростаючого покоління в Україні невблаганно знижується. Тому збереження і зміцнення здоров'я дітей та підлітків є сьогодні пріоритетним завданням держави. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може бути впровадження різних напрямків фітнесу в систему фізкультурної освіти, що сприятиме оновленню та зацікавленості занять з фізичної культури студентської молоді. Грамотне і цілеспрямоване впровадження фітнес-технологій в освітній процес для оздоровлення, розвитку та виховання дітей і підлітків є в даний час однією з основних і актуальних завдань модернізації навчальних планів, програм.

Використання інноваційних видів рухової активності в процесі фізичного виховання дає змогу студентській молоді швидше і якісніше оволодіти новими вміннями та навичками, які сприяють підвищенню рівня фізичної підготовленості та фізичної працездатності студентської молоді. Застосування елементів аеробіки дозволяє впливати на підвищення інтересу студентської молоді до занять фізичної культури і залучати їх до систематичних занять фізичними вправами, сприяти оптимізації освітнього процесу та підвищенню рівня фізичної підготовленості підростаючого покоління.

Особливості застосування елементів аеробіки на заняттях фізичної культури полягає, насамперед в тому, що їх зміст базується на простих вправах і в більшості випадків, не потрібно спеціального дорогого устаткування. Їх ефективність полягає в позитивному впливі на опорно-руховий апарат, серцево-судинну, дихальну і нервову системи організму, підвищення рівня фізичної підготовленості студентської молоді. Емоційність занять пояснюється не тільки музичним супроводом, що створює позитивний психологічний настрій, а й прагненням погоджувати свої рухи з рухами партнерів у групі, можливістю демонструвати добре відпрацьовані рухи, отриманням задоволеності від занять, що також емоційне надихає і підвищує інтерес до них.

За дослідженням Волик Н. доведено позитивний вплив аеробного фітнесу в тонізованій діяльності ЦНС за рахунок нервових імпульсів, які виникають в рецепторах, які розташовані в м'язах, суглобах, вестибулярному апараті. Імпульси, які йдуть від м'язів до ЦНС, підтримують тонус нервових центрів головного мозку, нормалізують співвідношення процесів збудження та гальмування. Поліпшуються окислювально-відновлювальні процеси, постачання кров'ю головного мозку, що сприяє зниженню стомлення. Внаслідок аеробного фітнесу змінюється взаємодія у вегетативній нервовій системі, яка складається з симпатичного та парасимпатичного відділів. Знижується симпатичний (активізуючий) вплив на ряд систем організму, в першу чергу на серцево-судинну систему та переважає тонус парасимпатичної системи (стабілізуючий вплив), що виражається в зменшенні ЧСС в стані спокою, частоти дихання, артеріального тиску. Аеробні вправи підвищують функціональні можливості серцево-судинної системи, зміцнюють серцевий м'яз, збільшують її здатність засвоювати кисень. Крім оздоровчого ефекту, пов'язаного з поліпшенням роботи органів кровообігу і дихання, аеробні навантаження позитивно впливають на вуглеводний обмін, функцію печінки та шлунково-кишкового тракту. Аеробні навантаження сприяють економізації частоти серцевих скорочень, зменшення артеріального тиску, попередження виникнення серцевої недостатності, покращення роботи легенів і допомога у подоланні стресових станів організму.

На думку О.М. Школа, нові фітнес-технології оздоровчої-рекреаційної спрямованості стали закономірним результатом пошуку ефективних шляхів забезпечення доступної для широких верств населення організованої фізичної активності заради зміцнення здоров'я. Аналіз світового досвіду та результатів низки наукових досліджень переконує, що ефективним напрямом підвищення рівня рухової активності різних верств населення в Україні може стати створення та впровадження у систему фізичного виховання молоді і дорослого населення різноманітних популярних фітнес-програм оздоровчого, кондиційного та спортивного напрямів, як найбільш універсального виду фізичних навантажень.

Проводячи наше дослідження, ми довели гіпотезу що застосування елементів аеробіки на заняттях фізичної культури позитивно впливає на підвищення рівня фізичної підготовленості студентської молоді.

Бондаренко А. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнєєва І. В.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВЕСЛЯРІВ-АКАДЕМІСТІВ 17–18 РОКІВ

Загальна мета дослідження, представленого в цій роботі, полягає в дослідженні стану показників швидкісно-силової підготовки в змагальному періоді спортсменів 17–18 років у академічному веслуванні.

За даними літературних джерел і сучасної теорії та практики веслування – особливий вид рухової діяльності, що протікає одночасно в двох середовищах: повітряної і водної, на природних водоймищах і в

мінливих погодних умовах, що визначає цей вид спорту засобом оздоровлення, гартування, підвищення сили і витривалості, а також засобом активної розрядки.

Веслування академічне – циклічний вид спорту, в якому спортсмени здійснюють змагальну діяльність в спеціальних човнах для цього виду спорту, сидючи спиною до руху на рухливих каретках.

У процесі рухової діяльності спортсмени долають опір повітряного і водного середовища, виконуючи м'язові, циклічно повторювальні дії. Під час цієї діяльності весляр розвиває дихальні м'язи, стимулює посилення кровотоку, покращує дихання тканин й тим самим підвищує силову витривалість.

За роки становлення веслування академічного, як виду спорту, у теорії та практиці була сформована система підготовки веслярів-академістів, що включає як тренувальну, так і змагальну діяльності. Спортивна підготовка у веслуванні передбачає багаторічний процес удосконалення спортсмена.

Система підготовки в веслуванні академічному, згідно навчальної програми, – комплекс заходів, що охоплює безпосередньо тренувальну та змагальну діяльність спортсменів-веслувальників, а також організаційно-правове, наукове-методичне, матеріально-технічне та медичне забезпечення змагань, спрямованих на створення ефективних умов щодо досягнення спортивних результатів на високому рівні.

При плануванні тренувань з метою розвитку силових здібностей у юнацькому віці необхідно враховувати фізичний розвиток та фізіологічні особливості цього періоду. Оптимальний тренувальний процес має сприяти забезпеченню зростання силових показників, а також враховувати індивідуальні особливості кожного юнака.

Підбиваючи підсумки, слід звернути увагу на те, що організація навчально-тренувального процесу спортсменів в академічному веслуванні повинна передбачати активне застосування з боку тренера принципу індивідуалізації, що дає змогу повною мірою розкрити можливості індивіда і, як наслідок, домогтися високих результатів у змагальній діяльності.

Бондаренко О. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнєєва І. В.

КОМПЛЕКСНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МАСИ ТІЛА У ЧОЛОВІКІВ

На сьогодні тема зайвої ваги є актуальною на багатьох вітчизняних і міжнародних заходах, спрямованих на безперервний професійний розвиток тренерів та фахівців фітнес-центрів.

Вітчизняні вчені, що внесли вагомий вклад в дослідження корекції маси тіла: Р. Бохинські, А. Бішевський, О. Григорєва, Л. Гуніна, Е.С арубін, Л. Павлоцька та ін.

Метою нашої роботи є визначення засобів фізичного виховання для корекції маси тіла у чоловіків.

Комплексне лікування, спрямоване на зниження ваги тіла, як правило включає: дієтотерапію (раціональне харчування з обмеженням їжі, багатої вуглеводами і жирами, і збільшення продуктів, багатих білками);

– систематичні фізичні вправи (ранкова гімнастика, оздоровчий спорт, тривалі прогулянки) і лікувальна фізична культура;

– фізичні методи лікування: водні процедури (дощовий, циркулярний, шотландський душ, душ Шарко та ін.; звичайні, вуглекислі, мінеральні ванни; обтирання);

– масаж місцевий і загальний; - лікарська терапія;

– санаторно-курортне лікування при відсутності протипоказань.

Лікувальний вплив фізичних вправ при порушенні обміну речовин здійснюється в основному по механізму трофічної дії. Фізичні вправи роблять загально тонізуючий вплив на організм і нормалізуючи дію на нервову і ендокринну регуляцію усіх трофічних процесів, сприяють відновленню нормальних моторно-вісцеральних рефлексів, що призводить до нормалізації функції.

Фізичні вправи, тонізуючи ЦНС, підвищують і активність залоз внутрішньої секреції, активність ферментативних систем організму. Спеціально підбираючи фізичні вправи, можна впливати переважно на жиrowий, вуглеводний або білковий обмін.

Специфічна лікувальна дія фізичних вправ може проявлятися і по механізму формування компенсацій. Наприклад при вживанні заходів, при цукровому діабеті знижується синтез глікогену в печінці, під впливом же м'язової діяльності збільшується утворення глікогену в м'язах і знижується вміст цукру в крові.

При лікуванні і реабілітації хворих з ожирінням застосовується комплекс методів, найважливішими серед яких є фізичні вправи і дієта, спрямований на виконання наступних завдань :

– поліпшення і нормалізацію обміну речовин, жирового обміну;

– зменшення надмірної маси тіла;

– відновлення адаптації організму до фізичних навантажень;

– нормалізація функцій серцево-судинної, дихальною, травною і інших систем організму, що дають при ожирінні;

– поліпшення і нормалізація рухової сфери хворого;

– підвищення неспецифічної опірності.

Фізична активність призначається в усіх доступних формах, підбір їх повинен відповідати віковим і індивідуальним особливостям хворих, забезпечуючи підвищені енерговитрати. Доцільно використання фізичного навантаження середньої інтенсивності, сприяючи посиленій витраті вуглеводів і активізації енергетичного забезпечення за рахунок розщеплення жирів.

Отже, найбільш яскравий ефект викликають ті програми, в яких оптимально поєднуються частота, тривалість і інтенсивність занять. Бажаний результат можна отримати тільки після довгих тижнів тренувань, тривалістю 8–10 тижнів викликають лише незначні зміни в організмі.

Гнатюк А. Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
наук. кер. – д.пед.н., професор Сущенко А. В.

ФОРМУВАННЯ М'ЯЗОВОЇ МАСИ СПОРТСМЕНІВ ЗАСОБАМИ АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ

Аналіз науково-методичної літератури Воловик Н. І., Підвальна О. В., Ефимов А. А., Олешко В. Г., Козицький В. П., Куценко Я., Лапутин А. Н., Платонов В. М., Булатова, Alway S. E. Stray, Gundlesen J., Grumbt W. H., Gonyea W. J., Hatfield F. C. демонструє, що в теорії та практиці популярного в світі напрямку фізичної культури, який найчастіше називають атлетичною гімнастикою, бодібілдингом або просто атлетизмом, ще недостатньо глибоко вивчено питання розробки програм тренувальних занять залежно від індивідуальних темпів зростання м'язової маси спортсменів, які сприяють покращенню ефективності тренувального процесу.

Водночас, не повною мірою використовуються основні положення спортивної фізіології про те, що процес одночасного збільшення м'язової маси та підвищення силових можливостей спортсменів залежить від переважного співвідношення певних типів м'язових волокон та їх рекрутування.

Аналіз використаних спортсменами засобів тренувальної діяльності, отриманих за допомогою проведеного анкетування великої кількості респондентів (n=432), показав, що більшість з них (69,3 %) не застосовує в програмах підготовки загальновизначених аксіом тренувальної роботи, а саме 8-12 повторів під час виконання кожної вправи, які є доведеним експериментально фактом коректності та ефективності фізичних навантажень атлетів. Тільки невелика кількість спортсменів (16,7 %) застосовує у програмах занять такі показники тренувальної роботи.

Нами піддалися оцінці індивідуальні темпи зростання м'язової маси спортсменів першої та другої груп за допомогою динаміки обхватних розмірів тіла, силових показників основних груп м'язів та даних складу тіла під впливом авторських програм тренувальних занять. Результати визначення індивідуальних темпів зростання м'язової маси спортсменів показали, що в атлетів першої (традиційної) групи після застосування загальновизначеної програми тренувальних занять спостерігалася позитивна тенденція зміни обхватних розмірів тіла на 3,1 % ($p > 0,05$), силових показників основних груп м'язів на 6,4 % ($p > 0,05$) та рівня жирового шару на 5,1 % ($p > 0,05$), що, у свою чергу, свідчить про адекватність загальновизначених показників тренувальної роботи індивідуальним темпам зростання їх м'язової маси.

У спортсменів іншої групи (нетрадиційної) після застосування цієї програми тренувальних занять не відбулося суттєвих змін обхватних розмірів тіла та силових показників основних груп м'язів, але спостерігалася значне зниження рівня їх жирового шару на 11,7 % ($p < 0,05$). Отримані результати свідчать про те, що запропоновані показники тренувальної роботи не є адекватними індивідуальним темпам зростання м'язової маси для спортсменів нетрадиційного формату тренування.

Розроблену експериментальну програму тренувальних занять, що відрізняється від загальновизначеної за рахунок збільшення ваги обтяження (до 86 %) та одночасного зменшення кількості повторень (до 6 – 8) в одному сеті. На наш погляд, за рахунок цього відбуваються інтенсивні витрати АТФ, КФ, структурних (складові частини міофібрил) та функціональних (ферменти, гормони) білків у м'язах спортсменів, що дозволяє досягти у тренувальному процесі суттєвої суперкомпенсації систем організму.

Застосування експериментальної програми тренувальних занять сприяло отриманню передбачуваних результатів за вдвічі коротший проміжок часу (за три мезоцикли).

Таким чином, нам вдалося підтвердити теорію про переважну активізацію певних типів м'язових волокон спортсменів під впливом відповідних показників тренувальної роботи: особливо ваги обтяження, кількості повторень та тривалості роботи в одному сеті. Водночас встановлено, що використання загальновизначених програм тренувальних занять не завжди є ефективним чинником для досягнення спортивного результату. До побудови тренувального процесу необхідно підходити комплексно, переважно враховуючи індивідуальні темпи зростання м'язової маси спортсменів.

Найбільш ефективною є програма тренувальних занять, у змісті якої в тижневому мікроциклі використовується тільки три тренувальних заняття з інтервалом відпочинку 48 год. Тривалість окремого тренувального заняття повинна коливатися в межах від 40 до 60 хв. залежно від його спрямованості.

Для підвищення ефективності тренувального процесу в атлетизмі в окремому тренувальному занятті необхідно навантажувати не більше двох груп м'язів (одну велику та одну малу). Наприклад, в одному тренувальному занятті навантажують спочатку грудні м'язи, а потім двоголові м'язи плеча, за рахунок цього можна запобігти перенавантаженню спортсменів.

Під час виконання силових вправ необхідно звертати увагу на те, щоб амплітуда руху повинна бути такою, аби навантажувальний м'яз знаходився весь час у напруженому стані. У свою чергу, позитивна фаза під час виконання вправи повинна виконуватись приблизно 2 с, а негативна фаза у два рази повільніше – 4 с. Дана техніка виконання вправи дозволить не тільки максимально навантажити певну групу м'язів спортсменів, а й запобігти їх травмуванню.

У тренувальному процесі спортсменів, на нашу думку, необхідно використовувати для максимального навантаження окремої групи м'язів одну базову та дві ізолюючі вправи, що також впливатиме на прискорене зростання м'язової маси та силових можливостей атлетів.

Даценко Є. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
наук. кер. – д.пед.н., професор Сущенко А. В.

ВИКОРИСТАННЯ СКЛАДНОКООРДИНАЦІЙНИХ ВПРАВ У ПІДГОТОВЦІ ДО СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ ГАНДБОЛІСТІВ-ПІДЛІТКІВ

Аналіз наукової та методичної літератури, що стосується проблеми вдосконалення підготовки спортсменів до гандбольних змагань, розкриває актуальні аспекти, такі як удосконалення фізичної, техніко-тактичної

підготовки та передстартових станів. Суттєвим напрямком для вирішення цих завдань визнано систематичний вибір найбільш ефективних тренувальних засобів. Ретельний аналіз показав, що нові комплекси вправ із застосуванням елементів акробатики є ефективними, але на сьогодні відсутня науково-обґрунтована програма їх впровадження у навчально-тренувальний процес гандболістів-підлітків.

Результати експерименту свідчать про значущі зміни у структурі фізичної підготовленості гравців експериментальної групи, зумовлені впровадженням навчальної програми. Виявлено покращення у таких аспектах, як координаційна підготовленість, швидкісно-силові характеристики м'язів плечового поясу та рухливість у хребті та плечових суглобах. Однак важливого впливу на швидкісно-силові показники м'язів нижніх кінцівок та елементарні форми швидкості не виявлено.

Аналіз технічної підготовленості гандболістів експериментальної групи, представлений на логарифмічній спіралі, вказує на істотне поліпшення влучності кидків, швидкості передач та скорочення часу обведення стійки на дистанції 30 метрів. Узагальнені результати технічної підготовленості гравців підтверджують ці позитивні зрушення.

На підставі отриманих результатів можна зробити прогноз, що використання подібної методики аналізу структури підготовленості гандболістів сприятиме більш ефективному визначенню їх ігрових функцій на майданчику (проведення вибору ігрового амплу спортсмена). Також, цей підхід дозволить прогнозувати гранично доступний для спортсмена рівень його спортивних досягнень, що є важливим аспектом при проведенні відбору на наступних етапах підготовки. Здобуття якісної картини підготовленості спортсмена дозволить ідентифікувати його слабкі сторони та сприятиме коригуванню тренувального процесу з метою досягнення вдосконалення.

Застосування спеціальної програми підготовки до змагань, ґрунтованої на використанні вправ складнокоординаційної спрямованості, що об'єднують акробатичні елементи, бігові і стрибкові вправи з обертами та із використанням швидкісної (координаційної) драбини для виконання технічних прийомів гри у гандболі, довірено покращило фізичну підготовленість гравців експериментальної групи. Спостерігалися позитивні зміни у координаційних здібностях (результати 8 контрольних вправ відзначилися значущим покращенням при $p \leq 0,05-0,01$), рухливості у плечових суглобах ($t = 2,08$, при $p \leq 0,05$) та хребті ($t = 2,14; 2,41$, при $p \leq 0,05$), а також спостерігався позитивний ефект у метанні гандбольного м'яча на дальність ($t = 2,17$ при $p \leq 0,05$). Значуще скоротився час виконання прискорення за м'ячем ($t = 2,09$ при $p \leq 0,05$), збільшилась кількість циклів рухів у бігу на місці високо піднімаючи стегна ($t = 2,07$ при $p \leq 0,05$), покращилась швидкість реакції з вибором ($t = 2,15$ при $p \leq 0,05$) та на об'єкт, що рухається ($t = 2,06$ при $p \leq 0,05$).

Ефективність експериментальної програми підготовки юних гандболістів підтверджена значущими покращеннями у показниках технічної підготовленості. Зафіксовано скорочення часу обведення стійки на дистанції 30 метрів на 5% ($p \leq 0,05$), збільшення кількості передач м'яча на місці у стіну на 19,1% ($p \leq 0,05$), зменшення часу виконання комплексної вправи на 5,7% ($p \leq 0,05$), та поліпшення точності влучання м'яча у ворота при виконанні комплексної вправи на 19% ($p \leq 0,05$).

Використання експериментальної програми підготовки також виявило позитивний вплив на ігрові дії юних гандболістів у змаганнях. У 73,4% спортсменів експериментальної групи підвищилися показники ефективності ігрових дій, польові гравці виявилися більш успішними та менше допускали помилок у грі. Ефективність ігрової діяльності гандболістів 13–14 років експериментальної групи суттєво покращилась ($p \leq 0,05$), відзначаючи себе проти рівнів контрольної групи ($p > 0,05$). Враховуючи ці результати, можна рекомендувати тренерам включення розробленої програми в навчально-тренувальний процес як ефективного засобу підвищення складності та координаційної підготовленості юних гандболістів.

Отримані результати дослідження вказують на можливість застосування запропонованої програми підготовки в тренувальних процесах з метою оптимізації фізичного та технічного розвитку молодих гравців у гандболі.

Дейнега А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнеева І. В.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ОЗДОРОВЧИМИ ВИДАМИ ГІМНАСТИКИ

Станом на 2023 рік на новий стандарт НУШ мають бути переведені усі 1-3 класи. Загалом це позитивні зміни, які відбуваються зараз у системі освіти, зокрема початкової освіти, так як існуючий стан, який мав місце до введення реформи був вражаючий: спостерігалось погіршення показників психічного та фізичного розвитку школярів, і більша кількість таких порушень має місце саме у початковій школі. Це пов'язано із негативним впливом на дитину освітнього процесу, який побудований і не раціонально і не ефективно, та малорухливого способу життя дітей молодшого шкільного віку, хоча саме в цей період, якщо зважати на дослідження та висновки зроблені фізіологами, рухова активність дітей має збільшуватися.

Рухова функція проявляється у управлінні школярем своєю моторикою. Саме рухова функція забезпечує рухову діяльність, а без рухової діяльності повноцінне життя дітей буде неможливим, рівно як і їх нормальний розвиток. Уміння керувати власними руками забезпечують координаційні здібності, окрім цього, саме координаційні здібності здійснюють істотний вплив і на розумовий розвиток учнів.

Таким чином, координаційні здібності розглядають як основну функцію моторного розвитку школярів, зокрема учнів молодшої школи. Кожна із рухових координацій володіє власною структурою, так як відображає різноманітні сторони рухової діяльності, і будучи структурно впорядкованими, вони створюють цілісну систему, і відповідно власної специфіки володіють загальними ознаками.

Координаційні здібності відображають можливості індивіда які визначають його готовність до оптимального регулювання та управління руховими діями. Виділяють наступні координаційні здібності: загальні, специфічні та спеціальні.

Проаналізувавши літературу, можна сказати, що заняття із фізичного виховання у дітей МШВ мають будуватися із врахуванням психологічних та анатомо-фізіологічних особливостей дитини. Підбираючи рухові вправи та ігри, вчитель (тренер) має враховувати фізичну підготовку дітей, періодичність проведення занять не більше 2-х разів на тиждень. Займатися гімнастикою краще починати з 4-5 років, тут заняття носять більш ознайомлюваний характер, формуються передумови до занять гімнастикою, що стосується спеціалізованих занять, - то починають їх у 10-11-ти річному віці.

Вивчивши і проаналізувавши літературні джерела можна зробити висновок, що Йога розглядає фізичне тіло людини тільки як інструмент для роботи з розумом і досягнення гармонії внутрішнього стану і зовнішнього здоров'я.

Основна і принципова відмінність Хатха йоги від спорту в тому, що, хоч це і робота з фізичним тілом, орієнтована вона на свідомість. Якщо говорити спрощено, вона складається з трьох основних складових: особливих фізичних вправ - «асан», дихальних вправ - «пранням», роботи зі свідомістю у вигляді концентрації - «медитативні техніки». З точки зору сучасної медицини таку йогу можна назвати «психофізичною гімнастикою»

Єсаулов Д.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнеєва І. В.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ ФУТБОЛІСТІВ 16–18 РОКІВ З МІНІ-ФУТБОЛУ У РІЧНОМУ ЦИКЛІ ТРЕНУВАННЯ

Сучасний міні-футбол - атлетична гра, яка характеризується високою руховою активністю гравців. Специфіка гри, що протікає зі змінною інтенсивністю в динамічному режимі м'язових скорочень за тривалого, швидкого та майже безперервного реагування на мінливу обстановку, висуває високі вимоги до рівня швидкісно-силових можливостей мініфутболістів.

У зв'язку з цим першорядного значення набуває наукова розробка і практичне використання методів формування стану оптимальної готовності для змагальної діяльності гравців протягом усього змагального періоду, конкретних змагань річного циклу. Тут певного значення набуває питання організації, вибору змісту та управління тренувальним процесом під час формування готовності до змагальної діяльності. Саме в змагальному періоді на основі стабілізації швидкісно-силової підготовленості як фундаменту реалізації техніко-тактичної майстерності міні футболістів здійснена робота.

Зі зростанням конкуренції у світі спорту ускладнюється функція управління як процесу впливу на об'єкт з метою активізації його розвитку та ефективного функціонування. У цьому контексті важливо використовувати принципи системного підходу, характерні для спорту на сучасному етапі. З цієї точки зору підготовка спортсмена може бути успішною, якщо розглядати її як єдину систему, компоненти якої працюють у взаємозв'язку один з одним і спрямовані на вирішення ключових завдань.

Розглядаючи систему підготовки спортсмена, важливо чітко визначити її компоненти та встановити зв'язки і відносини між ними. Хоча для кожного виду спорту характерні різні складові системи підготовки, існують деякі загальні, спрямовані на підготовку спортивного резерву, спортсменів вищих розрядів і масових форм фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи. Поділ цих систем не випадковий і кожна з них має свої основні закономірності.

Таким чином, розкриваючи наші дослідження ми виявили прямий вплив рівня швидкісно-силової підготовленості міні-футболістів на рівень їхньої техніко-тактичної підготовленості. Що нижчий рівень зниження показників швидкісно-силової підготовленості мініфутболістів, то менший рівень зниження і техніко-тактичної підготовленості.

Запорожець О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнеєва І. В.

РОЗВИТОК ТОЧНОСТІ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ БАСКЕТБОЛІСТІВ

Одним із видів спорту, який останнім часом користується популярністю серед молоді, є баскетбол. Сьогодні відбувається пошук підвищення динамічності, естетичності гри, вірного співвідношення між нападом і захистом, періодично приймається зміни і доповнення в правилах гри.

За своєю доступністю і загальним впливом на організм, баскетбол відносять до складнокоординаційних видів спорту, тому не випадково регулярні заняття баскетболом починаються з раннього віку. Ранні терміни регулярних занять ставлять перед тренерами проблему підвищення ефективності організації навчально-тренувального процесу, вибору змістового наповнення, методів і методичних прийомів, адекватних віковим і психологічним особливостям дітей.

Постійне збільшення напруженості змагальної боротьби, більша активність і навіть агресивність захисту різко підняли значення точності кидків, особливо з великої відстані. У баскетболі можливість отримати в ході однієї атаки 3-4 очка визначають інтенсивні пошуки практичних напрямів вдосконалення цих технічних прийомів.

Збільшують також вимоги до точності кидків, необхідність завершення атак з різних дистанцій (в тому числі середніх і дальніх), також збільшується значущість навчання і вдосконалення методів спортивного тренування спортсменів різної кваліфікації.

Проаналізувавши найпоширеніші види вправ виявилось два види точності: специфічна і неспецифічна.

Першу групу (специфічних виявів точності) складають:

- точність відтворення рухів по просторових, тимчасових і силових параметрах;
- точність диференціювання зусиль в залежності від умов виконання рухової дії;
- точність рухів тіла і його ланок у відповідь на зовнішній подразник;

- точність балістичних рухів;
- маніпулювання предметами в просторі;
- точність реагування на рухомий предмет.

До другої групи (неспецифічних виявів точності) відносяться її різновиди, що мають місце в побутовій і трудовій діяльності, що не вимагають спеціальної підготовки.

Важливе значення у досягненні високих показників точності має вміння оцінити просторові співвідношення, підбір способу і техніки виконання кидка, стан та якість інвентарю та обладнання, психічний стан гравця.

Факторами, які впливають на точність кидка вважають:

- траєкторію польоту м'яча
- ступінь обертання м'яча в польоті та торкання щита,
- плавність та м'якість виконання кидка.

Таким чином, точність рухів – це інтегральна якісна характеристика, що відображає ступінь відповідності процесу координації зусиль у просторі та в часі особливостям рухового завдання та умов її реалізації. На основі цього формулювання стає можливим більш точно уявити зміст близьких або родинних понять. Точне виконання рухів – це високий рівень відповідності процесу координації зусиль у просторі та в часі особливостям рухового завдання та умовам її реалізації.

Кисельов Д. В.

Національний університет «Запорізька політехніка»
 наук. кер. – д.пед.н., професор Захаріна Є. А.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІЗИЧНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ У ПАУЕРЛІФТИНГУ

Темі планування фізичного навантаження та проведення тренувань з пауерліфтингу чоловіків віком 28-33 років присвячено багато статей, книг і підручників. Так, питання про зв'язаний метод розвитку сили та м'язової маси, методики тренувань висвітлені в статтях М.О. Аксьонова, А.І. Зав'ялова. Роботи присвячені вибору техніки виконання змагальних вправ у пауерліфтингу, а також завданням класифікації вправ зі штангою, що використовуються у навчально-тренувальному процесі. У деяких роботах аналізувалися типові помилки при силовому тренуванні, в тому числі і в силовому триборстві. Більш детально методичні питання тренування у змагальних вправах з пауерліфтингу викладені у підручнику «Пауерліфтинг: від новачка до майстра». Луї Симмонс розглянув питання про планування тренувального навантаження у пауерліфтингу.

Підрахунок навантаження по кількості підйомів штанги (КПШ) відображає тільки те, що штанга піднята певну кількість раз. Справа в тому, що параметр КПШ не входить до складової частини середньої ваги штанги, як це є в тоннажі. «Він не залежить від кваліфікації, віку, зростання спортсмена. Цей параметр відображає тільки те, що штанга піднята стільки-то разів. Він простий і зручний для обліку навантажень у тижневих і місячних циклах... Користуючись цим параметром, легко судити про те, скільки разів треба підняти штангу, щоб розвинути необхідну силу і закріпити технічний навик...».

Оцінювати обсяг тренувального навантаження запропоновано кількістю підйомів штанги, а інтенсивність – середньою тренувальною вагою штанги. Деякі автори пропонували визначати інтенсивність тренувального навантаження частотою пульсу. На відміну від планування групи розрядників, де обсяг навантаження визначається за КПШ за тренування, тиждень, місяць і рік, в групі спортивної майстерності цього вже недостатньо. Тренеру необхідно знати загальну кількість піднятих кілограмів (тоннаж) і середню вагу штанги в кожній змагальній вправі, так і за загальний за тренування, тиждень, місяць і рік. Тому за обсяг спеціальної навантаження в пауерліфтингу, як і у важкій атлетиці, приймається кількість кілограмів (тонн), піднятих у вправі або у вправах за тренування, тиждень, місяць і рік. Обсяг тренувального навантаження в кілограмах визначається шляхом множення піднятої ваги на кількість підйомів. З іншого боку, при розподілі обсягу тренувального навантаження спортсменів у спортивній літературі США прийнятий термін «циклування» (метод циклування), який більш влучно характеризує процес повторюваності циклів різної тривалості в рамках окремих періодів. Окрім цього зустрічається термін «періодизація», яким окремі автори схильні визначати періоди, в межах яких будується тренінг.

В пауерліфтингу, як і у важкій атлетиці, важливо знати не тільки кількість підйомів штанги, але і кількість підйомів штанги тієї чи іншої ваги, так як в залежності від величини піднятого обтяження удосконалюються різні рухові здібності атлетів. В даний час фахівці визначають інтенсивність навантаження трьома параметрами: середньою вагою штанги, кількістю підйомів 90-100 % навантаження у вправі «жим лежачи» і розподілом підйомів по зонах інтенсивності. А при складанні планів тренувань і підбиття підсумків занять використовують кілька методів підрахунку навантаження.

Інтенсивність тренувального навантаження у вправах зі штангою прийнято оцінювати за середньою тренувальною вагою штанги (V_{cp}). Для більш точної оцінки впливу на організм спортсмена великих обтяжень запропоновано реєструвати підйоми субмаксимальних і максимальних ваг від 90 % і вище. Подальші дослідження за матеріалами змагань у триборстві, а також у двоборстві показали, що кількість субмаксимальних і максимальних підйомів строго індивідуально і обмежено загальними рамками.

Крупницький М.

Класичний приватний університет
 наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнеєва І. В.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПАУЕРЛІФТИНГУ

Соціально-політичні зміни, що відбуваються в умовах інтеграції України в європейський освітній простір, стосуються усіх сторін суспільного буття. Ключову роль у цьому процесі відіграє модернізація системи вищої

освіти з усіма її компонентами. Одним із таких компонентів є система фізичного виховання, що реалізується в закладах вищої освіти.

Основним завданням сучасної системи фізичного виховання у закладах вищої освіти є підвищення у студентів рівня фізичної підготовленості, забезпечення оптимальних умов для їх фізичного розвитку, формування потреби до систематичних занять фізичними вправами.

Прийняті на державному рівні нормативно-правові документи, в яких акцентується увага на необхідності врахування інтересів та потреб студентів, забезпечення умов для вільного вибору ними видів рухової активності, відмови від авторитарних методів навчання, суттєво не вплинули на вирішення цієї проблеми.

Серед розвитку фізичних якостей найбільш гостро постає проблема вдосконалення силових можливостей людини. Це обумовлено тим, що силові якості (максимальна сила, силова витривалість, швидкісна сила, вибухова сила) забезпечують різнобічний фізичний розвиток людини.

Привабливість силового напрямку у фізичній підготовці студентської молоді обумовлюється порівняно більшим приростом цієї якості, ніж, наприклад, швидкості чи витривалості. Звичайно, розвиток загальної витривалості ефективно забезпечує стан здоров'я людини, але силова підготовка найкраще формує мотивацію та зацікавленість бути здоровим, привабливим і гармонійно фізично розвинутим.

Серед різноманіття сучасних видів спорту, які використовуються у закладах вищої освіти та сприяють розв'язанню порушеної проблеми, є пауерліфтинг, який користується широкою популярністю серед студентської молоді і має цілу низку переваг, а саме: економічна доцільність, простота змагальних вправ, доступність у проведенні занять, широка оздоровча і тренувальна спрямованість тощо. Заняття пауерліфтингом сприяють зміцненню здоров'я студентів, підвищенню рівня фізичної підготовленості, розвитку позитивної мотивації та стійкої потреби до занять фізичними вправами та спортом.

За результатами вивчення літературних джерел з'ясовано, що пауерліфтинг є новою, надзвичайно ефективною формою розвитку силових якостей студентської молоді. Атлетичні вправи із силового триборства стають все більш популярними і приваблюють своєю доступністю, а гнучкірізноманітні методики однаково позитивно впливають на сильних і слабких студентів. Завдяки відносній простоті обладнання місця занять пауерліфтинг є одним із найпопулярніших видів спорту у студентському віці. Широкий вибір вправ дозволяє проводити заняття з високою щільністю, покращувати фізичну підготовленість, функціональний стан та працездатність студентів, розвивати всі групи м'язів, ефективно вирішувати завдання формування та корекції тілобудови, формувати морально-вольові якості, підвищувати спортивні показники.

Упровадження пауерліфтингу у освітній процес із фізичного виховання студентів закладів вищої освіти має проводитися плановірно, системно і послідовно. Планувати навчальні заняття з пауерліфтингу потрібно так, щоб кожен наступні заняття були спрямовані не тільки на підвищення фізичних, а і функціональних можливостей студентів.

Логунов В. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
наук. кер. – д.пед.н., професор Сущенко А. В.

РОЗВИТОК ТАКТИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ГАНДБОЛІСТОК У ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ТРЕНУВАННЯ

Аналіз наукової та методичної літератури, зокрема праць Дорошенка Е. Ю., Корягіна В.М., Блавіта О.З., Литвиненка С. А., М.М. Радько, Воробйова О.О., Марценяка І.В., Бабюка А.В., Фролової Л.С., І.Д. Глазиріної, Циганка А.В. підкреслив проблемність та недостатнє висвітлення аспектів тактичного мислення гравців у командних спортивних іграх, а також обмежену інформативність та достовірність методик його контролю, оцінювання і формування в гандболісток. У зв'язку з цим було досліджено особливості формування тактичного мислення гандболісток у ході тривалого спортивного удосконалення, які включають поступовий характер його розвитку відповідно до підвищення спортивної кваліфікації, наявність сенситивних періодів розвитку та здатність до удосконалення в процесі тактичної підготовки.

Експериментально встановлено, що основними складовими тактичного мислення гандболісток є сприйняття, яке включає в себе оцінювання ігрової ситуації, просторове мислення, що передбачає утворення та операції з образами ігрової ситуації, та логічне мислення, яке представляє собою послідовні операції від аналізу постановки проблемної ситуації до формулювання завдання та пошуку шляхів його вирішення.

Ми встановили чутливі періоди розвитку різновидів тактичного мислення в гандболісток. Зміни в тактичному мисленні гравців у нападі були найбільш виразними на етапі спеціалізованої базової підготовки (14,27% ($p < 0,05$)), тоді як для ситуативного мислення у нападі та захисті це спостерігалось на етапі попередньої базової підготовки (23,01% і 14,06% ($p < 0,05$)). Рівень розвитку тактичного і ситуативного мислення гандболісток у нападі виявився вищим порівняно з захистом на всіх етапах спортивної підготовки. Кутові гравці проявили високі показники тактичного і ситуативного мислення у нападі (63-86% ($p < 0,05$)), півсередні гравці – тактичного у нападі (73-85% ($p < 0,05$)) і ситуативного мислення у захисті (33-65% ($p < 0,05$)), центральні гравці – тактичного у нападі, ситуативного у нападі і захисті (53-88% ($p < 0,05$)), лінійні гравці – тактичного у нападі і захисті (42-86% ($p < 0,05$)), з ростом рівня розвитку відповідно до їхньої спортивної кваліфікації.

Експериментально визначено, що логічне мислення має найбільший вплив на тактичне мислення у нападі і захисті гандболісток на етапі підготовки до найвищих досягнень ($r = 0,843$, $r = 0,604$) ($p < 0,05$), тоді як просторове мислення впливає на тактичне мислення у нападі гравців на етапі попередньої базової підготовки ($r = 0,715$) ($p < 0,05$) і на тактичне мислення у захисті на етапі підготовки до найвищих досягнень ($r = 0,805$) ($p < 0,05$). Результати експерименту вказують на поступове зростання якості тактичного мислення та успішності гандболісток у змагальній діяльності. Важливо зауважити, що результативність гри у нападі висококваліфікованих гравців ($74,65 \pm 1,54\%$) була порівняно із тактичним і ситуативним мисленням у нападі ($71,25 \pm 2,49\%$; $72,50 \pm 3,61\%$), а надійність гри в захисті ($42,58 \pm 1,95\%$) – із тактичним і ситуативним мисленням

у захисті ($39,58 \pm 2,68\%$; $46,25 \pm 2,93\%$). Також було виявлено, що результативність гри у нападі найбільше залежить від розвитку тактичного і ситуативного мислення у нападі гравців на етапі попередньої базової підготовки ($r=0,821$, $r=0,696$) ($p<0,05$), а надійність гри в захисті – від тактичного і ситуативного мислення у захисті гравців на етапі попередньої спеціалізованої базової підготовки та підготовки до найвищих досягнень ($r=0,679$, $r=0,703$, $r=0,732$) ($p<0,05$).

Логунів М. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
наук. кер. – д.пед.н., професор Сущенко А. В.

ФОРМУВАННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ЮНАКІВ-ФУТБОЛІСТІВ

Аналіз літературних джерел та узагальнення практичного досвіду тренувань молодих футболістів дозволили виявити відсутність наукових розробок, які б стосувалися диференційованого використання комплексів завдань техніко-тактичної підготовки та подальшої спортивної діяльності в командах різного класу. Це викликає необхідність додаткових досліджень. Кількісні показники основних компонентів техніко-тактичних дій футболістів у віці 15–17 років і висококваліфікованих гравців у середньому за гру, як стверджують фахівці Дулібський А. В., Журід С., Перевозник В. І., суттєво відрізняються.

Нами встановлено, що якість виконання різноманітних техніко-тактичних дій футболістів має значущі різниці в основних показниках. Так, достовірність різниць ($p<0,05$) виявлена у прийомі м'яча, де висококваліфіковані футболісти мають 7,4% браку, тоді як юні гравці від 15 до 17 років – 12,4%, в довгих передачах відповідно – 43,9% і 64,3%; в відборі м'яча – 33,4% і 55,1%; в грі головою 13,2% і 32,4%; у ударах по воротах ногою – 40,2% і 44,3% та головою – 40,4% і 60,1%. В інших показниках різниці ($p>0,05$) у якості виконання елементів техніки футболу не зафіксовано.

Порівняльний аналіз креативних здібностей футболістів різного спортивного рівня та гравцівського амплуа виявив, що висококваліфіковані захисники переважають над юними колегами в «емоційності» ($t=2,43$; $p<0,05$) та «творчому ставленні до роботи» ($t=4,54$; $p<0,001$). Юні півзахисники значно поступаються професіональним гравцям у «інтуїції» ($t=8,93$; $p<0,001$), «оригінальності» ($t=5,05$; $p<0,001$), в «творчому мисленні» ($t=3,84$; $p<0,001$), «допитливості» ($t=3,74$; $p<0,01$). Виявлено, що висококваліфіковані нападаючі мають достовірно кращі показники у «творчому мисленні» ($t=6,44$; $p<0,001$) та у «творчому ставленні до роботи» ($t=5,24$; $p<0,001$) порівняно із юними футболістами.

Проведений кореляційний аналіз показників окремих гравцівських дій і психофізичних функцій юних футболістів виявив тісну взаємозв'язок між точністю ударів по воротах та слаломним веденням м'яча та ефективністю логічного запам'ятовування (відповідно $r = -0,68$, $-0,77$), концентрацією уваги ($r = -0,68$; $-0,61$), простою зорово-руховою реакцією на світловий подразник ($r = 0,79$; $0,58$), часом складної реакції розрізнення ($r = 0,59$; $0,71$).

Виявлено кореляційний зв'язок між техніко-тактичними діями та творчими здібностями юних футболістів віком 15–17 років у точності ударів по воротах і «творчому мисленні» ($r=0,57$), «уявленні» ($r=0,65$) і «інтуїції» ($r=0,71$), а також між «емоційністю» та бігом на 15 м з місця ($r=-0,56$), бігом з ходу ($r=-0,64$), бігом на 30 м ($r=-0,62$). «Творче мислення», «інтуїція» і «творче ставлення до роботи» виявляються переважно у центральних півзахисників і нападаючих, які точніше виконують удари по воротах, в той час як «емоційність» більше притаманна крайовим захисникам і півзахисникам, які показують кращі результати у бігу на короткій відстані.

Розроблені нами комплекси спеціалізованих тренувальних завдань з урахуванням гравецького амплуа та креативності виконання різних техніко-тактичних дій та їх впровадження в тренувальний процес дозволили в експериментальній групі юних футболістів 15–17 років покращити результати ведення м'яча вперед на відстані 30 метрів ($t=3,23$; $p<0,01$), ведення м'яча з обводженням воріт з різким зміною напрямку руху ($t=2,34$; $p<0,05$) і ведення м'яча з обводженням воріт з плавною зміною напрямку руху ($t=3,44$; $p<0,01$).

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш детальну розробку індивідуальних тренувальних завдань для юних футболістів різного амплуа, враховуючи їх перехід в команди майстрів різних футбольних ліг України.

Микитенко В. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
наук. кер. – д.пед.н., професор Сущенко А. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ БАСКЕТБОЛІСТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ

Аналіз літератури, присвяченої проблемі відбору дітей для занять баскетболом [1–8], свідчить, що досягнення в цьому напрямку головним чином пов'язані з результатами досліджень морфологічних ознак, функціональних можливостей, рівня фізичного розвитку та рухових здібностей (швидкісні, координаційні якості), оцінки стану здоров'я. Проте психологічні особливості, як вияви особистості баскетболістів, що значно впливають на ефективність спортивного відбору на першому етапі багаторічної підготовки, залишаються малодослідженими.

До особистісних особливостей баскетболістів, що мають значення для відбору в групи попередньої базової підготовки, відносяться показники вербально-логічного мислення, рівня інтелектуального розвитку, точності роботи на увагу та її ефективності, швидкості обробки інформації у зорово-руховій системі, вольові якості - наполегливість, впевненість, рішучість, настійливість, особистісна тривожність, фізична агресивність.

Отримані нами результати розподілу внеску значущих кореляційних зв'язків за видами підготовленості на кожному з трьох етапів проведеного дослідження показали, для якого виду підготовленості та в який період показники особистісних особливостей мають найбільше взаємозалежностей.

На етапі первинного відбору у віці 10-12 років характеристики мислення баскетболістів мають високі показники; найвищих значень ($r=0,62$, $p < 0,01$) вони досягають для всіх видів підготовленості лише у віці 12 років, після пройдених двохрічних курсів навчання гри в баскетбол на етапі початкової підготовки. Взаємозв'язок рівня інтелектуального розвитку на всіх етапах дослідження також має високі значення ($r = 0,54$, $p < 0,01$), що свідчить про інформативність цього показника для проведення первинного відбору вже при прийомі і формуванні груп на етапі початкової підготовки баскетболістів.

Особистісна тривожність досягає максимальних показників з рівнем прояву значущих зв'язків ($r = 0,47$, $p < 0,01$) з основними видами підготовленості при завершенні етапу початкової підготовки. Через 12-14 місяців навчання баскетболу інформативні результати дослідження характеристик уваги: для оцінки технічної ($r = 0,47$, $p < 0,01$) та гри взаємної підготовленості ($r = 0,52$, $p < 0,01$); а для фізичної підготовленості – після завершення початкового етапу підготовки ($r = 0,43$, $p < 0,01$).

Результати визначення вольових якостей у спортсменів та їх оцінка фахівцями-експертами дозволили виявити ті, які є найбільш значущими для первинного відбору - цілеспрямованість, відвага, рішучість та наполегливість. Визначення основних виявлень вольових якостей доцільно проводити на початку навчання, оскільки саме в цей період фіксується найбільше виявлення значущих зв'язків із фізичною ($r = 0,47$, $p < 0,01$) та технічною підготовленістю ($r = 0,53$, $p < 0,01$); для гри взаємної підготовленості ($r = 0,65$, $p < 0,01$) визначення значущості вольових якостей, як інформативного показника первинного відбору, доцільно проводити після першого року навчання в баскетболі. Визначення виявлень агресивності у спортсменів для фізичної та технічної підготовленості актуально з початку занять баскетболом, а для гри взаємної підготовленості - після першого року спортивної підготовки. Обґрунтовані критерії для вирішення завдань відбору баскетболістів з урахуванням їхніх особистісних особливостей, по закінченні етапу початкової підготовки при формуванні груп попередньої базової підготовки в дитячих спортивних установах. На основі використання статистичних методів розроблені відповідні нормативи рівня виявлення особистісних особливостей, їх кількісні та якісні критерії оцінки, важливі для визначення перспективності баскетболістів 10, 11 та 12 років.

Визначальним фактором у структурі особистісних особливостей баскетболістів, як на початку навчання баскетболу, так і через два роки, на завершенні етапу початкової підготовки, є комплекс характеристик, що визначається як «когнітивно-вольові прояви в грі». Цей фактор включає показники грошової інтегральної підготовленості, мислення, рівня інтелектуального розвитку, ефективності роботи уваги, швидкості обробки інформації в зорово-руховій системі, вольових якостей (цілеспрямованості, рішучості, смілості) та фізичної агресії. З віком і здобуттям більшого спортивного досвіду тенденція внеску цього фактора в загальну дисперсію змінюється в бік збільшення і становить відповідно 23,0% у 10 років, 29,2% у 11 років і на завершенні етапу початкової підготовки, у 12 років - 30,5%.

Виявлені критерії визначення перспективних спортсменів з урахуванням їхніх особистісних особливостей для навчання в групах попередньої базової підготовки демонструють свою ефективність при використанні їх у відборі баскетболістів. Запропоновані в результаті цієї роботи критерії відбору з урахуванням особистісних особливостей, використовуючи існуючі критерії, на основі вимог до фізичної та технічної підготовленості, у комплексі дозволяють значно підвищити ефективність відбору баскетболістів на завершенні етапу початкової підготовки.

Немченко А. Р.

магістр 2 курсу, групи МКС-132, КПУ
наук. кер. – Євстігнєєва І. В., к.п.н., доцент

СПЕЦИФИКА ПОБУДОВИ ЗАНЯТЬ ТАНЦЮВАЛЬНОГО ФІТНЕСУ

У процесі удосконалення фізичного виховання на сьогодні є створення певних умов, які сприяли б активізації особистості з постійним її самовдосконаленням. Особливості проведення занять танцювального фітнесу є актуальними, оскільки обумовлюється зростанням інтересу до цього виду фізичної діяльності.

Певні напрямки танцювальної аеробіки досліджували такі вчені як: М.Р. Батіщева, Т.З. Лисицька, Є.В. Майданюк, В.С. Чебураєв та інші.

Метою нашої роботи є: виділити особливості побудови занять танцювального фітнесу.

Фахівці рекомендують 3-5 разів на тиждень займатися танцювальними аеробікою звичайній людині, метою якої є, в першу чергу, здоров'я і добре самопочуття, а також поліпшення своїх фізичних кондицій і загальний тонус. Для досягнення спеціальних або спортивних цілей, частота тренувань може бути іншою. Слід враховувати, що менше трьох разів на тиждень займатися не особливо ефективно. Якщо займатися більше п'яти разів на тиждень, зростає ризик загальної перетренування організму і отримання травм різного характеру.

Однак для нормалізації маси тіла, з метою збільшення метаболічної ємності занять ефективними вважаються тренування з частотою не менше 4-5 разів на тиждень. Збільшення кратності тренувань прискорює досягнення тренувального ефекту, особливо до розвитку показників фізичної підготовленості. Дворазові тренування виявили низьку ефективність, їх рекомендується використовувати тільки для підтримки досягнутого рівня фізичного стану. Ефективність дворазових тренувань можна підвищити за рахунок збільшення їх інтенсивності і тривалості, однак відповідний спосіб їх оптимізації підвищує ризик отримання ортопедичних пошкоджень.

У сучасній фітнес-індустрії тривалість одного заняття обумовлюється його форматом – видом або спрямованістю даного уроку. Наприклад, базова танцювальна аеробіка для початківців клієнтів або клієнтів особливих груп, з надмірною вагою або старшого віку, передбачає тривалість одного заняття 20-45 хвилин. Для особливо підготовлених тривалість може досягати 90 хвилин.

Велике значення при плануванні тренувальних навантажень має визначення оптимального рівня їх інтенсивності. Рекомендована тренувальна зона інтенсивності знаходиться в широких межах і залежить від

рівня підготовленості що займаються цілі тренувань. Для осіб із середнім і вище середнього рівнем фізичного стану ефективними вважаються навантаження, інтенсивність яких відповідає 60-80 % від VO_{2max} . Певещення цієї величини пов'язано зі зростанням ознак порушень роботи серця. Зазвичай їх виконання досягається за рахунок використання інтервального методу, де інтервали високої потужності чергуються з інтервалами відпочинку, або інтервалами меншої потужності.

Величиною інтенсивності навантаження, що забезпечує мінімальний оздоровчий ефект, прийнято вважати роботу на рівні 65 % від максимальної вікової ЧСС (для дівчат 18-20 років він становитиме близько 140 уд/хв.). Максимальна ЧСС, допустима в віці 20 років в процесі занять оздоровчої спрямованості і забезпечує максимальний тренувальний ефект, становить 85 % від максимальної ЧСС, що відповідає пульсу близько 180 уд/хв.

Середні (оптимальні) величини ЧСС, наведені в рекомендаціях Американського інституту спортивної медицини (AICM) відповідають формулі $(190 - \text{вік})$ і призначені для добре підготовлених займаються. Таке тренування тривалістю 60-90 хвилин для молодих людей дає максимальний оздоровчий ефект. Більш інтенсивні короточасні (пікові) навантаження сприяють більшого збільшення МПК, а менш напружені, але більш тривалі (порогові) – нормалізації маси тіла і обміну холестерину.

Відповідно до цього, в залежності від інтенсивності, межі рекомендованих параметрів тривалості занять досить широкі. Досягнення відповідних енерговитрат при роботі з інтенсивністю на рівні 10 ккал / хв відбудеться через 30 хв. Якщо інтенсивність знижується, тривалість повинна відповідно збільшуватися. Разом з цим, фахівці ACSM відзначають, що для отримання оздоровчого ефекту найбільш істотним є факт досягнення необхідних енерговитрат.

Отже, тренувальні заняття для жінок, обсяг і інтенсивність навантаження, особливості відновлення, повинні будуватися з урахуванням специфічних біологічних можливостей, емоційної сфери, тобто трохи інакше, ніж у чоловіків. Адаптивність організму жінки характеризується цілою низкою морфологічних і фізіологічних особливостей, що визначають його основну біологічну функцію – функцію материнства.

Нечет В. В

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнєєва І. В.

РОЗВИТОК ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФУТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Загальна мета дослідження полягає в дослідженні рівня техніко-тактичної підготовки футболістів на етапі спеціалізованої підготовки.

На етапі спеціалізованої підготовки футболістам надається можливість систематично вдосконалювати свої технічні та тактичні навички. Технічна підготовка включає в себе роботу над технікою ударів, пасів, дрібних елементів гри, таких як фінтування. Тактична підготовка орієнтована на розуміння гри, стратегії та взаємодії на полі. Важливо визначити оптимальні методи тренувань для досягнення високого рівня компетентності в обох аспектах підготовки.

Одним з ключових аспектів є оцінка поточного рівня техніко-тактичної підготовки. Це може включати в себе використання спеціалізованих тестів для оцінки технічних навичок та взаємодії на полі. Аналіз статистики гри, такий як кількість голів, асистів та ефективність пасів, може також надати цінної інформації щодо тактичної ефективності команди. Зроблені висновки можуть визначити слабкі та сильні сторони гри команди, а також допомогти визначити області для поліпшення.

При розгляді тренувальних методик важливо враховувати індивідуальні особливості гравців та враховувати колективний підхід. Технічні тренування можуть включати у себе ізольовані вправи та гри в обмеженому просторі для розвитку конкретних навичок.

У підсумку, ефективність гри футбольної команди визначається рівнем техніко-тактичної підготовки гравців на етапі спеціалізованої підготовки. Оцінка та удосконалення цього рівня вимагає систематичного підходу, враховуючи індивідуальність гравців та застосування різноманітних тренувальних методик для досягнення високого стандарту техніко-тактичної майстерності.

Пашков М. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Клочко Л. І.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ «FAIR PLAY» В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ БАСКЕТБОЛІ

Станом на сьогодні виявлено широке коло негативних явищ, що свідчать про девальвацію духовно-моральних цінностей у сучасному спорті, особливо у спорті найвищих досягнень. Багатьох людей він приваблює не як сфера прояву естетики, моральності, культури, засіб гармонійного розвитку, а насамперед тому, що тут можна заробити гроші, виявити жорстокість, агресивність, грубу фізичну силу. Серед спортсменів, тренерів, спортивних керівників зростає прагнення здобути перемоги будь-якою ціною, навіть за рахунок здоров'я спортсменів, порушення ними моральних норм та принципів тощо.

У теорію та практику сучасного спорту міцно увійшло поняття «Fair Play» та пов'язані з ним принципи поведінки спортсменів, тренерів, глядачів, усіх, хто причетний до світу спорту.

«Fair Play» – це зведення правил, яких повинні дотримуватися спортсмени, тренери, лікарі, судді та інші особи, які беруть участь у системі змагань. Згідно з кодексом чесної гри, необхідно суворо дотримуватись регламенту та правил змагань, не допускати шахрайства, заборонених прийомів, грубості, не використовувати заборонені препарати тощо.

Принципами «Fair play» є: принцип поваги до суперника; принцип поваги до правил; принцип поваги до рішень суддів; принцип рівних шансів; принцип самоконтролю.

В Україні з 3 листопада 2015 року «Fair Play» в спорті гарантується Законом України «Про запобігання впливу корупційних порушень на результати офіційних спортивних змагань». В першу чергу, даний Закон спрямований на боротьбу з корупцією в українському спорті.

Такі методи, як грубість, шахрайство, обман, застосування заборонених прийомів у боротьбі з метою досягнення кращих результатів у змаганні, контролюються посадовими особами у сфері спорту, спортивними федераціями, Національним олімпійським комітетом та іншими спортивними організаціями, що займаються забезпеченням спортивних змагань та визначенням результатів органи виконавчої влади у сфері здійснення державної політики у галузі фізичної культури та спорту та уповноважені суб'єкти, зазначені у Законі.

Це перший спеціальний закон в Україні, який передбачає кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність винних осіб за корупційні правопорушення у спорті.

Для формування поведінки спортсменів у дусі принципів Fair Play вводяться також певні зміни до правил змагань, що дозволяють карати тих спортсменів, які відступають від норм чесної спортивної боротьби. Наприклад, Міжнародна федерація баскетболу (ФІБА) запровадила нову класифікацію порушень правил: ненавмисне порушення, зумовлене перебігом гри; умисне порушення, визнане серйозним; порушення, що тягне у себе дискваліфікацію; технічна помилка, що є порушенням правил гри.

Термін «Fair Play» в українському баскетболі використовується як «чесна гра» – загальновизнані у спорті морально-етичні норми, що базуються на внутрішніх переконаннях усіх учасників спортивних заходів та змагань щодо верховенства взаємоповаги, рівності та змагальності, безкомпромісної боротьби з протиправним стимулюванням з метою досягнення результатів. Дані норми належним чином закріплені у статутних та регламентних документах Федерації баскетболу України (ФБУ) та відповідних міжнародних баскетбольних організаціях. За порушення позицій щодо захисту баскетболу (зокрема, і так званих «договірних ігор»), суб'єкти баскетболу караються призупиненням членства, виключенням зі складу ФБУ, строковим або безстроковим відстороненням від заняття будь-якою діяльністю, пов'язаною з баскетболом.

Федерація баскетболу України, володіючи усією сукупністю прав, передбаченим чинним законодавством України та регламентними документами ФІБА, Рішенням Виконкому Федерації баскетболу України затвердила Правила проведення Чемпіонату України та Кубку України з баскетболу сезону 2023/2024 рр. Зокрема, даний документ накладає та підсилює відповідальність на клуб за дії гравців, тренерів за неспортивну поведінку до, під час або після гри стосовно суддів, комісара, делегата ФБУ, суддів-секретарів, суперників, глядачів, члена своєї команди, у вигляді від обов'язкового грошового внеску та/або дискваліфікації від однієї до п'яти ігор.

Також, в даному документі зазначені відповідальність за неспортивну поведінку з боку глядачів, погроз, залякування, агресивну поведінку, акти насильства з боку гравця, тренера, офіційної особи клубу.

Скиба І. С.

Національний університет «Запорізька політехніка»
наук. кер. – д.пед.н., професор Захаріна Є. А.

ВОЛЕЙБОЛ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ СЕРЕДЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У системі фізичного виховання школярів важливе місце належить волейболу. Цей вид спорту включений як самостійний розділ у програму з фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл. Волейбол є однією з основних і невід'ємних частин змісту уроків фізичної культури і факультативних занять, фізкультурно-оздоровчих заходів і спортивних розваг в режимі урочних та неурочних форм занять з фізичної культури школярів.

Волейбол як один з найбільш захоплюючих і масових видів спорту одержав всесвітнє визнання. Він вирізняється простотою правил і обладнання, високим оздоровчим ефектом, емоційністю та доступністю.

Широкий діапазон його фізіологічного впливу на організм дітей у сполученні з нескладними правилами і посильними ігровими прийомами дає змогу займатися цією доступною грою починаючи з 5 класу загальноосвітньої школи.

Гра у волейбол характеризується багатим і різноманітним руховим змістом. Щоб грати у волейбол потрібно вміти швидко бігати, багаторазово змінювати рухи за направленістю і швидкістю, високо стрибати, володіти силою, спритністю та витривалістю. Постійна зміна ігрових ситуацій розвиває у дітей уміння швидко засвоювати нові рухові уміння та навички і миттєво перелаштовувати рухову діяльність.

У міру освоєння прийомів гри рівень координаційних труднощів, з якими стикається дитина, постійно підвищується: потрібна більш висока точність рухів, уміння реагувати на раптові зміни обстановки. Загалом волейбол як командна спортивна гра сприяє розвитку у школярів багатьох цінних умінь і навичок, необхідних для подальшої виробничої та життєвої діяльності.

В програму з фізичної культури для учнів 5 - 11 класів в розділ «Спортивні ігри» в порядку виборності включений волейбол. Волейбол належить до видів спорту, в найбільшій мірі сприяє різнобічному фізичному розвитку людини і, разом з тим, що пред'являє його організму високі вимоги, гра в волейбол характеризується багатим і різноманітним руховим змістом, сприяє розвитку і вдосконаленню різних фізичних якостей, формуванню і закріпленню різноманітних рухових навичок і їх комбінацій.

Фізичні якості і рухові навички проявляються в грі в тісному взаємозв'язку з точною координацією рухів, швидкою реакцією, розвиненим мисленням, великою емоційністю. Волейбол - це енергійний вид спорту, який вимагає руху, швидкості, координації та витривалості. Включення волейболу в програму фізичного виховання допомагає забезпечити дітям регулярну фізичну активність, покращує серцево-судинну систему, розвиває м'язи та сприяє загальному зміцненню організму.

Гра в волейбол вимагає точних рухів, спритності та координації. Вона сприяє розвитку реакційних навичок, здатності до швидкого орієнтування у просторі та покращує загальну моторику дітей. Волейбол є командною грою, де спільна робота та співпраця між гравцями відіграють важливу роль.

Великий вибір фізичних вправ і методів їх застосування, що складають зміст волейболу, дозволяє цілеспрямовано впливати на розвиток всіх основних функцій організму залежно від рухових можливостей тих, хто ним займається. Великий діапазон використання засобів і методів волейболу робить його доступним людям різного віку, роду діяльності і фізичної підготовленості.

Волейбол є однією з основних і невід'ємних частин змісту уроків фізичної культури і факультативних занять, фізкультурно-оздоровчих заходів і спортивних розваг в режимі шкільного дня, позакласної роботи з фізичного виховання школярів.

Степанюк В. В., Кобалінова О. І., Панків Х. В.

Національний університет фізичного виховання і спорту України
наук. кер. – д.фіз.вих., професор Андреева О. В.

ДО ПИТАННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ НА БАЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Питання, пов'язані із визначенням якості послуг, які надаються в системі вищої освіти цікавлять як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. На думку дослідників (N. Tavakoli et al, 2019), не існує єдиного критерію, за допомогою якого можна визначити якість послуг в системі вищої освіти. Вимірювання якості послуг ЗВО передбачають вимірювання таких факторів, як: організаційно-методичне забезпечення, репутація, навчальне середовище, результативність науково-дослідної роботи викладачів, а також досвід і результати студентів (K. Latif et al, 2019). Визначення та оцінка задоволеності студентів якістю послуг ЗВО є непростим завданням. Проте, це потужний інструмент для ЗВО у залученні здібних потенційних студентів, а також для визначення його конкурентоздатності на ринку освіти (S. Gul, 2019).

Мета дослідження – здійснити аналіз фахової літератури з оцінки якості фізкультурно-оздоровчих послуг, які надаються в системі вищої освіти.

За даними дослідників (K. Fuchs, K. Fangpong, 2021) вимірювання якості послуг можна класифікувати за такими критеріями, які стосуються викладання та навчання: матеріальна складова (приміщення, технології, якість навчального матеріалу), надійність та зворотній зв'язок (узгоджені критерії оцінювання, сприйняття студентами матеріалу, поведінка персоналу), гарантії (спілкування між персоналом і викладачами та студентами, здатність викладачів професійно відповідати на поставлені їм запитання) та емпатія (надання студенту відчуття, що його почули, яке формує позитивний досвід навчальної діяльності). Samilleri (2021) вказує на те, що ЗВО можуть використовувати різні показники для оцінки якості власних послуг враховуючи наявні ресурси, систему навчання, високотехнологічні дослідження та залучення зацікавлених осіб. Це дозволяє їм оцінити передбачувану якість освітніх послуг, яка потенційно може бути змінена в результаті переходу від традиційної чи змішаної форм навчання до дистанційної. Ряд дослідників (S. Ada et al, 2017; S. Gul et al, 2019) припускають, що соціально-демографічні характеристики, такі як вік і стать, національність та рік навчання впливають на сприйняття студентами якості послуг у вищій освіті. У «Концепції забезпечення якості вищої освіти» (2014) зазначається, що «в Україні шлях до поліпшення якості освіти – це істотні структурні зміни. Вони полягають не лише у простому додаванні ресурсів, але передусім мають на меті розвиток участі суспільства в забезпеченні якості освіти». У дослідженні (P. Kaur, K. Amanpreet, 2020) проаналізовано найбільш відомі моделі оцінки якості послуг у системі вищої освіти, зокрема, Model of Service Quality Gaps, SERVAQUAL, SERVPREF, HEdPREF and Importance Performance analysis, визначено переваги та недоліки кожної з них. М. Дутчаком, Д. Малковою (2017) узагальнено результати наукових досліджень, спрямованих на оцінку якості послуг в гуманітарній сфері (освіті, медицині, туризмі) та визначено відсутність організаційно-управлінських умов оцінювання якості фітнес-послуг в Україні. На думку Т. Дорофєєвої (2021) темі якості фізкультурно-спортивних послуг приділено мало уваги, хоча саме вона безпосередньо впливає на поширення послуг та ефект від їх споживання.

Якість фізкультурно-оздоровчих послуг доцільно розглядати з урахуванням трьох аспектів: технічна якість, що полягає у відповідності послуг фізкультурно-оздоровчої організації її внутрішнім умовам, до яких можна віднести рівень кваліфікації тренерсько-викладацького складу, асортимент, якість та кількість спортивних споруд, спортивне обладнання; технологічна якість визначається асортиментом та якістю програм спортивно-оздоровчої роботи з населенням, котрі реалізує організація; якість в рамках маркетингу, яка визначається ступенем задоволення потреб клієнтів роботою чи функціонуванням послуг спортивно-оздоровчої організації. Основним показником якості фізкультурно-оздоровчої послуги є сукупність характеристик та властивостей, які є цікавими для споживачів.

Тіхонов В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнєєва І. В.

ТЕХНІКО-ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ТЕНІСІСТІВ 10–12 РОКІВ У ВЕЛИКОМУ ТЕНІСІ

Сучасний теніс – це гра, яка вимагає від спортсменів техніко-тактичних дій високої потужності, швидкості, різноманітності. Спортсмени повинні виконувати велику кількість переміщень в сполученні з варіативністю дій. Різномісний характер тенісу створює певні труднощі у побудові тренувального процесу.

Для ефективної реалізації техніко-тактичних дій при навантаженні такого рівня необхідна інтегральна підготовка тенісистів, тобто така, що передбачає органічне поєднання застосування засобів розвитку фізичних якостей, тактичного мислення, якісної техніки виконання прийомів. Це є проблемою для сучасних фахівців в тенісі, оскільки обсяг навантажень не може підвищуватись нескінченно, а на сучасному етапі величини обсягу та інтенсивності навантажень дістали граничних величин, які може витримати спортсмен. В цьому аспекті особливе значення набуває техніко-тактична підготовка, оскільки спортсмен в сучасному тенісі

повинен приймати вірні рішення в короткий проміжок часу і виконувати на фоні великих фізичних навантажень ефективні техніко-тактичні дії.

Велику складність викликає технічна та тактична підготовка тенісистів 10-12 років. Цей вік передувє статевому дозріванню, у дітей починається прискорення росту, перебудова функціонування різних систем організму. Все це надає навантаження на організм, і тому не випадково, що часто юні тенісисти, які досягли успіхів у віці до 10 років, після 10-12 років знижують свій результат і навіть покидають спорт.

Додаткове навантаження на організм юних спортсменів у віці 10-12 років надає також зміна змагальних умов: саме з цього віку хлопчики починають виступати окремо від дівчат. І тому саме на цьому етапі юні спортсмени отримують стрес, пов'язаний зі зміною змагальних умов, з фізіологічними змінами початку статевого дозрівання, з необхідністю переходити на новий якісний рівень змагальної діяльності з точки зору підвищення вимог до функціональної, техніко-тактичної, психологічної підготовленості.

Це вимагає пошуку шляхів підвищення ефективності тренувального процесу юних тенісистів 10-12 років на сучасній методологічній основі, що передбачає інтегральне поєднання різних видів підготовленості. Виникає питання, на який вид підготовки в даному віці необхідно робити найголовніший акцент: розвиток фізичних якостей чи техніко-тактичну майстерність. В світі існують різні підходи до вирішення даного питання.

Тому особливе значення набуває розробка технологій, які дозволяють оптимізувати тренувальний процес, підвищувати його ефективність без збільшення обсягу та інтенсивності навантажень. Однією з таких технологій є візуалізація техніко-тактичних дій. Якісне сприйняття техніко-тактичних елементів дозволяє поліпшити процес навчання техніко-тактичним діям, підвищити ефективність розуміння стратегій і тактики, адже в тенісі тактичні дії починають акцентуватись тільки на етапі досягнення рівня кваліфікованих спортсменів.

Виходячи з вищевикладеного, можна зазначити, що поліпшення техніко-тактичної підготовленості за рахунок застосування технологій візуалізації техніко-тактичних дій дозволить підвищити рівень інтегральної підготовленості юних тенісистів, а інтегральне поєднання різних видів підготовки в єдине ціле, що включає в себе застосування сучасних технологій візуалізації техніко-тактичних дій дозволить оптимізувати тренувальний процес юних тенісистів 10-12 років без підвищення обсягу навантажень та буде сприяти поліпшенню не тільки показників технічної та тактичної майстерності, але й функціонального стану, розвитку фізичних якостей. Вирішення цих питань потребує теоретичних і експериментальних досліджень.

У зв'язку з цим обраний нами напрямок досліджень є і актуальним і своєчасним.

Троян М. В.

Національний університет «Запорізька політехніка»
наук. кер. – д.пед.н., професор Захаріна Є. А.

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ОЗДОРОВЛЕННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Фізична культура та фізичні вправи є важливим засобом та потужним двигуном, які здатні покращити здоров'я людини та сформувати фізичний, духовний та соціальний зріст особистості. Під впливом процесу фізичного виховання можливо корегувати та формувати особистість підлітка, тим самим прищеплюючи учнівській молоді культуру здорового способу життя та високу мотивацію до занять фізичною культурою, що в свою чергу приводить до покращення не тільки функціонального стану організму та фізичної підготовленості, але й оптимізує загальний навчальний процес у старших класах загально-освітньої школи.

Зміст численних наукових досліджень доводить та підкреслює підвищену значимість занять фізичною культурою, як діючого засобу з профілактики багатьох захворювань. На думку фахівців, це обумовлено катастрофічним погіршенням стану здоров'я учнівської молоді та низьким рівнем фізичної підготовленості підлітків. Останнім часом серед різних верств населення збільшується кількість хвороб серцево-судинної, дихальної, центральної нервової систем та опорно-рухового апарату, спостерігається скорочення тривалості життя та значно збільшується загальна кількість студентів, які за станом здоров'я відносяться до спеціальної медичної групи. У багатьох школах кількість учнів віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи досягає 40 % від загальної маси. Це також обумовлено низькими адаптивними можливостями організму підлітків до стресів, перенавантаження тощо.

За думкою В.М. Платонова однією з головних причин росту захворюваності серед молоді є низька рухова активність, некомпетентність вчителів у сфері фізичного виховання, відсутність культури здорового способу життя, а також відсутність інформації, яка б була би здатна у повному обсязі висвітлити поняття про резерви здоров'я та фізичної роботоздатності, які необхідно розвивати.

Отже, саме на підвищенні ефективності процесу фізичного виховання підростаючого покоління, покращення здоров'я та високої роботоздатності, як базової потреби людства налягають багато науковців, які вважають це важливим завданням сучасної спільноти.

Таким чином, позитивний вплив фізичних вправ на організм людини є безперечним, оскільки запускаються механізми загальної адаптації та розширюються функціональні можливості організму.

Відомо, що опираючись на адаптаційні можливості людини, можна цілеспрямовано використовувати ті, чи інші форми фізичної культури, регулювати компоненти фізичного навантаження, свідомо формувати ті функціональні зміни, котрі підвищують стійкість організму людини до впливу психосоціальних стресорів.

На думку науковців, збільшення часу занять фізичною культурою в режимі навчальної діяльності є важливим кроком, який здатен оптимізувати не тільки процес фізичної підготовленості, але й налагодити та покращити класну роботу учнів. Відомо, що підвищена інтенсивність навчального процесу негативно впливає на стан здоров'я молоді.

Організація процесу занять фізичною культурою дівчат 15-16 років потребує пошуку нових форм, методик та засобів для корекції й удосконалення фізичного стану тих, хто займається. Крім того необхідно

підбирати такі види занять, котрі б у повному обсязі мали можливість задовольняти потреби дівчат та мотивувати їх до систематичного відвідування фізичною культурою. Так, завдання оздоровлення, корекції маси тіла, м'язовий тонус та підвищення життєвої енергії можливо вирішити з застосуванням новітніх технологій серед, котрих популярною є дихальна гімнастика.

Харченко Є. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Євстігнєєва І. В.

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Відтік за кордон кваліфікованих спортивних фахівців, тренерів та спортсменів є на даний час головною проблемою для сфери фізичної культури та спорту, що зумовлено відсутністю гідних умов для повноцінної роботи у нашій країні під час військовим стану з одного боку, а з іншого високим рівнем підготовленості українських фахівців, тренерів та спортсменів, затребуваністю їх на світовому рівні.

Найважливіше завдання щодо вдосконалення системи управління фізичною культурою і спортом - формування оптимальної моделі управління задля чітких розподілених та узгоджених повноважень, функцій та відповідальності всіх суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності.

Фізична культура та спорт є найбільш ефективним засобом підтримки здоров'я в епоху інформатизації та автоматизації праці.

Система вдосконалення управління фізичною культурою і спортом повинна бути спрямована на:

- виховання підростаючого покоління, здатного протистояти негативним явищам (таким, як наркоманія, пияцтво, тютюнопаління, асоціальна поведінка, тощо);
- консолідацію суспільства, зміцнення єдності та згуртованості нації;
- розвиток народних та національних систем фізичного виховання, що дозволяють повністю розкрити національні традиції українського народу;
- збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я людей;
- відтворення здорового населення;
- досконалу підготовку до виробничої діяльності та військової служби;
- формування в людей здатності адаптуватися до складних ситуацій та протистояти підвищеним стресовим навантаженням;
- проведення дозвільної діяльності у різноманітних формах, здатних задовольнити інтереси та потреби різних верств населення;
- задоволення потреби в масових спортивних видовищах;
- створення потужної спортивної промисловості, що входить як складовий елемент в економічну систему України;
- більш ефективну соціальну та фізичну реабілітацію інвалідів.

Фізична культура є частиною загальної культури суспільства, тому впливає на поведінку людини, її ставлення до роботи та навчання, її взаємини із оточуючими. У цьому аспекті культура фізичного здоров'я близько контактує з духовним та ціннісним світом людини.

Щоб уповільнити відтік кваліфікованих спортивних фахівців, тренерів та спортсменів, система управління фізичною культурою і спортом в Україні потребує розробки високотехнологічних підходів до розвитку професійного спорту, впровадження сучасних інноваційних спортивних технологій, використання досягнень науки, техніки та медицини на рівні державної політики у галузі фізкультури та спорту.

Цоцорін О. Ю.

Національний університет «Запорізька політехніка»
наук. кер. – д.пед.н., професор Захаріна Є. А.

ЗНАЧЕННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ

Рухова активність сприяє всебічному навчанню дітей здорової життєдіяльності. Однак рухова активність дітей початкової школи порівняно до дошкільного віку знижується.

Соціально-економічні і політичні зміни в Україні протягом останніх років істотно вплинули на загальний стан фізичної культури і спорту в державі. За цей час прийнято Закон України «Про фізичну культуру і спорт», у якому вперше були визначені загальні правові, соціально-економічні й організаційні основи фізичної культури і спорту.

З огляду на це фізична культура є засобом специфічної спрямовуючої дії, що проводить біохімічне, фізіологічне, психологічне стимулювання розвитку потенціалу здоров'я. Здоров'я людини – поняття багатокомпонентне, педагогічні аспекти здорового способу життя різноманітні, обсяг і ємність завдань вимагає спільної роботи всього педагогічного колективу, особливо шкільного лікаря і учителя фізичної культури.

Таким чином, фізична культура розглядається як найважливіший, іноді вирішальний чинник у зміцненні здоров'я підростаючого покоління і подоланні несприятливих умов довкілля. Уроки фізичної культури компенсують важливий для дитячого організму обсяг рухової активності лише на 11-13 %. Близько 30 % першокласників розпочинають навчальний рік з напруженням механізмів адаптації і незадовільною адаптацією до навчання в школі. Зниження рухової активності, велике статичне навантаження, пов'язане з заняттями в школі, готуваннями уроків вдома, посилений потік інформації створюють у першокласників «критичні» ситуації, що також негативно впливають на рухову підготовленість дітей.

Занижена рухова активність, обмеження функцій шкільного розпорядку негативно впливають на гармонійний фізичний розвиток, рухову підготовленість молодших школярів, на їхній стан здоров'я. Тому виникла потреба пошуку засобів і методів збільшення рухової активності школярів.

Ефективними у розв'язання цієї проблеми в початковій школі є самостійні заняття фізичними вправами. На добрий результат впливає правильна організація і раціональна взаємодія з уроками фізичної культури.

Проблему самостійного виконання школярами фізичних вправ розглядали такі дослідники, як А. Ф. Борисенко, Л. Д. Глазиріна, А. Д. Дубогай, В. А. Козленко, О. М. Масюк, В. Ф. Новосільський, Г. А. Пастушенко, В. Зоценко та ін. Однак у дослідженнях зазначених авторів недостатньо проаналізовані організація і методика самостійних занять школярів.

Таким чином, потреба удосконалення організаційних прийомів і методичних підходів до самостійних занять фізичними вправами з молодшими школярами є актуальною і спричинила до вибору теми роботи.

Сучасна актуалізація проблеми фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку зумовлена погіршенням стану їхнього здоров'я, зниженням рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості. Отже, однією з причин поганого стану здоров'я підростаючого покоління є обмежений, пасивний руховий режим.

Забезпечення оптимальної рухової активності як чинник формування здорового способу життя дитини і важливий елемент системи керування здоров'ям багатьма авторами розглядається як шлях розв'язання проблеми активізації рухового режиму. Власне, період дитинства є оптимальним для реалізації потенційних можливостей організму в м'язовій діяльності, що впливають на його розвиток.

Заняття фізичними вправами позитивно впливають на розвиток пам'яті, мислення, уваги дітей, удосконалення фізичних якостей, рухову підготовленість і фізичну готовність до життя. Також ці заняття збільшують і урізноманітнюють їхні фізичні можливості.

Чукуренко О. О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
наук. кер. – д.пед.н., професор Суценко А. В.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ФУТБОЛЬНІЙ КОМАНДІ

Аналіз спеціальної літератури, присвячений проблемам психологічного клімату як багаторівневого та багатопланового явища, дозволив встановити існування різних концептуальних підходів до вивчення цього феномену та виявити відсутність єдності в методології та методах його дослідження.

Визначено, що психологічний клімат - це відносно стійкий настрій команди, що пронизує всю систему діяльності та формується на основі суб'єктивного задоволення характером міжособистісних відносин спортсменів. Структура психологічного клімату багаторівнева та багатопланова і представляє собою взаємозв'язок базових компонентів, які є індикаторами його динаміки. Найбільш вивченими є: потреби, мотиви, настрої, загальна думка, традиції, звички та соціальні норми поведінки в спортивних командах.

Експериментально виявлені та науково обґрунтовані показники психологічного клімату спортивної команди, які дозволяють оцінити його динаміку на основі аналізу відношення спортсменів до навчально-тренувальної та змагальної діяльності; особистісних якостей спортсменів; психологічної сумісності в системах «спортсмен-спортсмен», «тренер-спортсмен», стилю керівництва та кліматичних порушень.

Виявлено, що рівень взаємин між спортсменами, психологічні характеристики особистості, такі як непримусованість, наполегливість, мотивація, ініціативність, відіграють ключову роль у формуванні психологічного клімату в команді. Успішні спортсмени, як правило, виявляють ці якості, тоді як неуспішні характеризуються розслабленістю, відсутністю сильних стимулів, залежністю від групи, консерватизмом, жорсткістю мислення та іншими рисами.

Самооцінка спортсменів також суттєво впливає на психологічний клімат в команді. Завищена самооцінка може викликати надмірну вимогливість до інших, що може бути негативно сприйнято оточуючими. З іншого боку, занижена самооцінка може призвести до відсутності ініціативи та бажання змінити свій статус в команді. Регулювання клімату в команді передбачає формування адекватних самооцінок через реалістичну оцінку фізичних, технічних та психологічних якостей спортсменів.

Стиль керівництва та особисті якості тренера також суттєво впливають на психологічний клімат. Ситуаційний стиль керівництва, який враховує стадію розвитку команди, конкретні ситуації, особисті якості тренера та ставлення спортсменів до нього, є найбільш прогресивним.

Підбір гравців з урахуванням міжособистісної сумісності також відіграє важливу роль у формуванні успішної команди, знижуючи часові витрати на вдосконалення взаємодій в ігрових зв'язках та лініях.

Коефіцієнт узгодженості думок, що свідчить про наявність соціальної сумісності в підгрупах «успішних» і «неуспішних» футболістів, був у межах від 0,64 до 0,93 і від 0,74 до 0,92 відповідно. Аналіз поведінки спортсменів у різних ситуаціях дозволив виявити ймовірний предмет конфліктів між членами команди (суб'єктивна оцінка рівня техніко-тактичної підготовки товаришів по команді, а також різне ставлення до тренувальної та змагальної діяльності) і визначити потенційні конфліктні групи.

Виявлено, що відсутність динаміки у зростанні результатів призводить до негативної оцінки не лише професійних, але й особистісних якостей тренера з боку футболістів. Нерозкритий конфлікт призводить до появи корпоративності в команді, виникнення групувань, кожна з яких має свій мікроклімат, який або доповнює загальнокомандний, або виступає в якості самостійної категорії.

Виявлено, що переважаючою стратегією поведінки футболістів команди в конфліктній ситуації є уникнення прямого конфлікту і відкритого протистояння. У даній команді існують досить небезпечні щодо конфліктності три діади, які складають одну мікрогрупу з одним лідером. Результати проведених досліджень показали, що локалізація «кліматичних порушень» - це необхідний процес, в якому безпосередньо беруть участь як тренер, так і всі члени команди. Він може пройти по шляху: самооптимізації, оптимізації з елементами регуляції та комплексної оптимізації, що включає в себе два попередні напрямки.

Визначено, що тренінг-корекція - основна форма освоєння зовнішніх та внутрішніх змін, спрямованих на гармонізацію міжособистісних відносин, зміни своєї поведінки з метою оптимізації психологічного клімату

спортивної команди. Аналіз впливу спеціально організованого тренінгу на динаміку настроїв футбольної команди дозволив встановити, що до його завершення відбувається статистично достовірне ($P < 0,01$) підвищення настрою у всіх членів футбольної команди.

Розроблено алгоритм процесу регуляції психологічного клімату спортивної команди, що включає комплексне вивчення його об'єктивних та суб'єктивних факторів; збір, обробку та інтерпретацію інформації про мотиваційні, мобілізуючі, орієнтуючі та інші впливи на спортсменів, а також вибір оптимального рішення з корекції взаємин в команді.

Шарлай М. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – професор Тахмазов В. І.

ТАКТИЧНА ПОБУДОВА ГРИ КОМАНД ВИЩОЇ ЛІГИ УКРАЇНИ З БАСКЕТБОЛУ

На думку багатьох фахівців з баскетболу, ліга, в якій виступає команда залежить від рівня підготовленості та майстерності команди. Чемпіонат України не є винятком в цьому питанні. В чемпіонаті виступають як аматорські команди, так і команди Студентської ліги, Молодіжної ліги, Першої ліги, Вищої ліги та Суперліги.

Прогнозування спортивних досягнень здійснюється на основі постійного та виваженого порівняння сил команди з силами суперників, досвіду змагальної боротьби, поглядів і можливостей головних суперників та визначеними можливостями команди.

Таким чином при виборі тактики гри команди необхідно спиратись на низку факторів, які зумовлюють ефективність та результативність гри. Проаналізувавши тактичні дії команд провідних команд Вищої ліги України серед чоловіків ми дійшли до певних закономірностей.

Особливістю гри команди «Кривбас» м. Кривий Ріг є використання атлетичного баскетболу де перевага надається силовій боротьбі за кожен ігровий момент, кожен м'яч з значним проявом індивідуальних техніко-тактичних якостей баскетболістів. При такій грі використовується значна кількість групових тактичних взаємодій та дещо менше використовуються різні командні тактичні комбінації. Однак це повністю компенсується тим, що в командах є гравці високого класу, які спроможні самотужки приводити команду до перемоги. Даний спосіб ведення тактичних дій призводить до того, що більшість гравців є універсалами і будь-який гравець команди може стати лідером та повести команду за собою. вся команда намагається грати на одного гравця, а він в свою чергу привести її до перемоги.

Команда «Рівне-ОШВСМ» м. Рівне, що також є лідером чемпіонату, навпаки більш часто використовують комбінаційний баскетбол, де перемога досягається за рахунок різноманітних командних тактичних схем та тактичних розробок. Також дана команда активно використовує зонний захист, що в свою чергу значно розширює захисний потенціал команд і дає змогу використовувати сильні та уникати слабких сторін кожної з них.

В більшості атак, як в гостьових так і в домашніх матчах, команда комбінує та виводить на кидок гравця практично в ідеальних умовах, що можливе завдяки наявності в команді більш досвідчених гравців.

В іграх команди «Кривбас» привалюють індивідуальні тактичні дії, швидкісний перехід від захисту до нападу, використання нескладних групових взаємодій, які відрізняються високим відсотком реалізації кидків. Все це зумовлено раціональним поєднанням молодості та досвіду провідних гравців команди.

Гравці команди «Рівне-ОШВСМ» навпаки більш схильні до комбінаційного баскетболу, як в нападі так і в захисті. Більшість атак відбувається після значної кількості передач та виведення гравця на «відкритий» кидок. В захисних діях спостерігається активне використання зонного захисту, що дозволяє закрити всі слабкі сторони команди.

При виборі ефективної тактики команди на гру необхідно враховувати низку факторів серед яких є можливість власної команди та суперника, а саме: антропометричні показники гравців; збалансованість команди; універсалізація гравців; рівень фізичної та технічної підготовленості; особливості антропометрії суперників; стиль гри який проповідує команда суперник; рівень технічної та фізичної підготовленості суперників; «довжина» лави запасних.

Щоб знайти найкращий варіант поєднання гравців у ланки, зважають на однакове сприйняття ними ігрових ситуацій та беруть до уваги їхні індивідуальні психологічні особливості. Удосконалення прийомів тактики планується кожним тренером індивідуально, в залежності від застосування системи захисту та нападу в тактичному арсеналі даної команди, ступені її засвоєння, а також виходячи з гри конкретних суперників і періоду тренувань.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Бабак М. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

КОМПЛЕКСНА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА ІІ СТУПЕНЮ

Проблема дегенеративних уражень хребта набуває все більшого значення в зв'язку з тим, що остеохондроз вражає людей в найбільш квітучому і працездатному віці. Міжхребцевий диск дорослого, як і суглобовий хрящ, втрачає здатність до регенерації і часто піддається дегенеративним змінам. Недостатнє харчування і великий тиск на міжхребцеві диски призводить до зниження тургору ядра і еластичності диска. При розвитку нестабільності в шийному відділі хребта, утворенні гриж, що здавлюють хребетні артерії, при болювих спазмах хребетної артерії в результаті подразнення пошкоджених шийних дисків, з'являється недостатність кровопостачання задніх відділів головного мозку.

Остеохондроз – позначає хронічний дистрофічний процес, що протікає в кістково-хрящових утвореннях хребта. Згідно зі статистикою, близько 90 % всього людства має проблеми з шийним відділом хребта, 4 % з яких завжди переносять ішемічний інсульт. Інсульт у випадку остеохондрозу шийного відділу хребта має тенденцію до виникнення саме у задньому (вертебробазиллярному) басейні кровопостачання головного мозку, що викликає симптомокомплекс ураження мозочка, стовбура або потиличних долей головного мозку.

Остеохондроз у 95 % випадків провокує високий тиск, а шийні хребці внаслідок дегенеративних змін можуть зміщуватися в різні боки. При цьому кровеносні судини шиї здавлюються, кровообіг порушується, і кисень надходить у головний мозок в меншій кількості, що спричиняє його ішемію – до якої він надзвичайно чутливий. Тому тривалий перебіг остеохондрозу і нехтування його симптомами, збільшує вірогідність виникнення ішемічного інсульту головного мозку.

Розуміючи актуальність проблеми, на підставі проведених досліджень, а також з огляду на планування і проведення обстежень та лікування хворих відповідно до стандартів за нозологіями, вважаємо, що стратегія високого ризику має на увазі індивідуальну превентивну тактику ведення хворих з високою ймовірністю серцево-судинних ускладнень. Адекватна профілактична реабілітаційна терапія направлена на досягнення цільових значень стану нормальної анатомічної структури шийного відділу хребта і нормальної фізіологічної функції хребтових артерій, нормалізація діяльності яких, контролює показники внутрішньочерепного тиску, що надає впевненість на обгрунтоване використання мануальних технік та фізіотерапевтичних процедур. Всі комплексно застосовані методи і засоби фізичної реабілітації здатні істотно знизити ризик першого інсульту. Однак, вважаємо, стандарт лікування таких пацієнтів необхідно доповнити вказівками необхідності проведення МРТ (КТ) шийного відділу хребта.

Звернувши увагу на результати досліджень можна сказати що, лікування дегенеративних змін в шийному відділі хребта, зокрема їх ускладнень таких як: грижі, протрузії міжхребцевих дисків, спондилолістези та спондилоартрози міжхребцевих суглобів може знизити частоту розвитку ішемічного інсульту приблизно до 30 %.

Правильна превентивна реабілітація (профілактика) ішемічного інсульту передбачає застосування різноманітних заходів медичного, соціального та освітнього характеру, які сприяють усуненню негативного впливу стилю життя, харчування і навколишнього середовища на людей які мають схильність до серцево-судинних захворювань, в тому числі і профілактику дегенеративних змін в шийному відділі хребта.

Березан В. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ЕФЕКТИВНОСТЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ПЕРЕЛОМІ ПРМЕНЕВОЇ КІСТКИ

Переломи променевої кістки в типовому місці – переломи метафаза – становить понад 25-30 % усіх переломів. По відношенню до усіх переломів кісток передпліччя вони складають 69 – 73,5 %, а по відношенню до переломів кінцівок 7,1 – 41,4 %. У похилому віці питома вага таких переломів підвищується до 50 – 55 %.

Перелом променевої кістки в типовому місці характеризується тривалою непрацездатністю: іммобілізаційний період триває від трьох до п'яти тижнів; період відновлення тимчасово втраченої функції – 1 – 2 місяця. У випадках, коли закрито відновити конгруентність суглобової поверхні променевої кістки не вдається, показане оперативне лікування, при якому проводиться відкрита репозиція із синтезом відламків.

Усі методи і засоби ранньої фізичної реабілітації, що застосовуються при переломі променевої кістки в типовому місці направлені на як найбільш раннє та повне відновлення тимчасово втрачених функцій кінцівки, на більш скоріше відновлення працездатності потерпілих та на профілактику імовірних ускладнень. Реабілітаційні комплекси, які застосовуються при цих видах переломів ще не зовсім досконалі та повні.

Ушкодження опорно-рухового апарату супроводжується функціональними розладами, які зумовлюють тривалу втрату працездатності, а в багатьох випадках призводять до інвалідності. Особливо високий відсоток втрати працездатності та інвалідності внаслідок ушкодження хребта, внутрішньо суглобових переломів, ушкодження кисті та пальців. Залежно від важкості ушкодження і періоду лікування можуть виникнути порушення і зміни в організмі, які мають загальні та місцеві прояви.

Заняття проводились з пацієнтами експериментальної групи за участю інструктора ЛФК під контролем лікаря фізіотерапевта. Формування контрольної групи базувалося на основі суб'єктивних причин: віддаленість сільських селищ від районного центру, відсутність коштів на проїзд, зайнятість домашніми справами. Хворим, які увійшли в склад контрольної групи, було рекомендовано в домашніх умовах займатися працетерапією та самомасажем.

Для проведення реабілітаційних занять з експериментальною групою був розроблений комплекс заходів. Поряд із застосуванням фізичних засобів реабілітації всім пацієнтам проводився лікувальний масаж м'язів плеча та передпліччя. Фізична реабілітація в експериментальній групі проводилась в іммобілізаційному та постіммобілізаційному періодах.

Підібраний комплекс методів фізичної реабілітації хворих експериментальної групи включав: виконання фізичних вправ протягом 15 – 20 хв по 3–4 рази на добу; проведення класичного масажу протягом 15 – 20 хв, працетерапію та самомасаж.

Показники сили кисті в експериментальній групі після зняття гіпсової пов'язки склали 4,27 кг, а після застосування фізичної реабілітації 18,29 кг. Це свідчить, що відновлення сили кисті покращилось на 14,02 кг. Відповідно в контрольній групі показники після зняття гіпсової пов'язки склали 4,43 кг, після реабілітації – 16,23 кг. Виходячи з наведеного слід відзначити, що показники контрольної групи покращились на 11,80 кг порівняно з експериментальною групою, де цей показник складав 14,02 кг.

Кінцеві результати дослідження свідчать про те, що в експериментальній групі спостерігається покращення показників функціонального стану кисті після проведення з ними фізичної реабілітації, в той час, коли дані контрольної групи суттєво нижчі, що свідчить про ефективність дії підбраного комплексу.

Бєланов Є. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ПРОФІЛАКТИКА КОКСАРТРОЗУ ТАЗОСТЕГНОВОГО СУГЛОБА У ВІЙСЬКОВИХ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

У важкий час для України багато її захисників отримують поранення різного ступеня важкості протягом ведення бойових дій. Звичайно, їм надається перша медична кваліфікована й спеціалізована допомога у військових госпіталях і спеціалізованих медичних закладах. Але, важливе значення має реабілітація військовослужбовців для повного відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві. Мається на увазі не лише психологічна реабілітація, а й фізична.

Пройшовши лікування у лікарні, військовослужбовці стикаються з проблемою відновлення своєї функціональності. Адже наслідки поранень і тривала прикутість до ліжка з обмеженням рухливості призводять до атрофії та ослаблення м'язів. Формуються контрактури, які не дають можливості повноцінно рухатись. Навіть після збереження кінцівки, ефективної репозиції кісткових уламків чи фіксації переломів хребта необхідна реабілітація.

Реабілітація військовослужбовців після поранень потребує тривалого часу, який може тривати від 1-2 до 5-6 місяців і більше. Важливим для реабілітації військових є правильний підхід. Це визначає швидкість реабілітаційних заходів, комфортне перенесення процедур та відповідний результат.

Але більшу увагу звернемо на профілактику, попередження захворювань опорнорухового апарату які виникають не внаслідок бойових поранень, а за рахунок не вміння відчувати своє тіло, розвантажувати його після бойових завдань як фізично так і психологічно, що призводить до психофізичного своєрідного «комка» де ускладнена циркуляція і крововідток, відповідно виникає запалення й руйнування, в нашому випадку тазостегнового суглоба.

В гострий больовий період лікарями проводиться адекватна протизапальна терапія разом з лікувальною й мануальною корекцією, тому що запалення з'являється буде знову і знову. А це тому що дана група м'язів не працює, постійно в тонусі і тому в цій зоні буде застійне явище, порушення крововідтоку і іннервації, в нашому випадку це іррадіація болі в нижню вільну кінцівку, іноді парез, оніміння. І тому, чим швидше приведемо дану групу м'язів в межі норми їх функціонування, тим менше буде вторинних ускладнень такі як сколіоз, спондилолітез.

Наша основна ціль – не тільки оздоровлення тазостегнового суглобу. Тобто, створити умови для суглоба, щоб призупинити його руйнування за рахунок покращення іннервації в попереку (мануальна корекція, масаж), тому що зацімлення теж доповнюють больовий симптом з використанням тазостегнового ортеза в процесі лікування, що дасть можливість зняти навантаження з суглоба. І лікувальна гімнастика для розтягнення й укріплення м'язів. Не потрібно звертати увагу локально, потрібно системно- комплексно для відновлення і покращення компенсаторних функцій, так як наш організм працює системно як одне ціле складноорганне а не кожен орган сам по собі.

Отже, після гострого періоду приводимо бійця поступово до фізичного функціонування, до руху за допомогою масажу і пасивної розминки суглоба. Заняття будемо проводити в основі якого лежатиме розминка, основна частина й заминка.

В першому реабілітаційному періоді за розминку ми використовували поверхневий легкий масаж, як пасивний метод, щоб покращити кровообіг і лімфовідток й вивільнити застійні явища в даній області з ледве легким розігрівом для запобігання збільшення запального процесу.

Гімнастика тазостегнового суглоба на початковому етапі, включала нас ізометричні вправи, які необхідно військовому виконувати по 10-15 разів в один підхід. Робота продовжується.

Біба Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ВПЛИВ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА СТАН НОВОНАРОДЖЕНИХ І ПОРОДІЛЬ

Під час вагітності робота органів подиху перетерплює істотні зміни, адже вони забезпечують безперервне постачання плоду киснем, потреба в якому в цей період зростає більш ніж на 30–40 %.

При збільшенні розмірів матки органи черевної порожнини поступово зміщуються, вертикальний розмір грудної клітки зменшується, що компенсується збільшенням її окружності. Однак обмеження руху діафрагми під час вагітності трохи утруднює вентиляцію легенів. Це виражається в частішанні подиху (на 10 %) і в підключенні резервних можливостей легенів (на 30–40 %).

Особливого значення набувають питання раціонального підбору засобів і методів фізичного виховання в період вагітності. У підготовці майбутньої матері до народження дитини вирішальне значення має оздоровчу, загальнозміцнювальну і спрямовану дію фізичного виховання.

Актуальність проблеми визначається відсутністю єдиних методичних підходів і рекомендацій, спрямованих на нормалізацію психоемоційного стану жінки під час вагітності, особливо на останньому етапі виношування дитину (III триместр).

Проаналізувавши науково-методичну літератури ми допустили, що методика лікувальної гімнастики, заснована на застосуванні засобів психофізичної корекції, саморегуляції й самоконтролю, з урахуванням адаптивних реакцій організму, дозволить оптимізувати плин вагітності й підготувати вагітних до родів.

Усі ці зміни особливо виражені наприкінці вагітності; вони проявляються задишкою вже при невеликому фізичному навантаженні й забезпечують створення оптимальних умов газообміну між організмами матері й плода.

Робота дихальної системи матері надзвичайно важлива для постачання плоду достатньою кількістю кисню, адже маля одержує кисень тільки із крові матері: його легені ще не функціонують. Спочатку через дихальні шляхи мами кисень попадає в дрібні альвеоли, а звідти – у кров, де з'єднується з гемоглобіном, завдяки тісному контакту між кровоносною системою матері й плоду усередині плаценти переходить від гемоглобіну мами до гемоглобіну плоду.

Кількість кисню, яку одержить плід, перебуваючи усередині матки, залежить від плацентарних факторів (від того, наскільки правильно сформовані судини плаценти, від відсутності спазму й тромбів), а також від того, чи немає патології у самого плода. Важливі й так звані материнські фактори, до яких і ставиться, серед інших, робота дихальної системи вагітної.

Під час пологів на дитину діють фактори, що викликають гіпоксію (недолік кисню) плоду, основним з яких є спазм із судин матки, що супроводжує сутички. Цим процесом жінка не може управляти, але вона може зробити так, щоб навіть через звужені судини маля одержувало достатню кількість кисню. Це досягається використанням спеціальних дихальних приймачів. Наприклад, так званому «подиху собачкою» (частому й поверхневому подиху). При цьому мама (а виходить, і маля) одержують набагато більше кисню, чому у звичайних умовах. Вчитися «дихати собачкою» можна починати вже в середині вагітності, виконуючи вправи протягом 1 хвилини 3–4 рази всунь. Це допоможе жінці запам'ятати алгоритм дій при сутичках, а маляти забезпечить додатковою порцією кисню, необхідного для його розвитку Організація дослідження:

Дослідження було виконано на базі КП «Уманський пологовий будинок» та Уманська дитяча лікарня. У дослідження взяли участь 20 вагітних жінок у віці 25–30 років, які були поділені на 2 групи: перша традиційні методи, рекомендовані лікарем, друга група, що займалася по запропонованому комплексу ЛФК.

Отримані нами результати показали, що запропоновані нами реабілітаційні заходи майже не змінили показники рівня фізичного стану у основної групи (з $0,46 \pm 0,04$ до $0,43 \pm 0,04$) на 0,07 %

У контрольної групи зміни показників РФС були значними з $0,45 \pm 0,03$ до $0,35 \pm 0,03$, що стало менше на 22,2 %.

Показник стану вегетативної нервової системи у основної групи з симпатикотонії змінився на показник парасимпатичної системи. Це показало на зниження напруги нервової системи в основної групи.

Будемо сподіватися, що запропонований нами комплекс ЛФК буде використовуватися при підготовці до пологів.

Бондаренко П. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ВРОДЖЕНІЙ М'ЯЗОВІЙ КРИВОШІЇ У ДІТЕЙ 1-ГО РОКУ ЖИТТЯ

Донедавна реабілітацією дітей з уродженою м'язовою кривошиєю займалися методисти ЛФК і масажисти, здійснюючи роботу по типу специфічних медичних процедур. Це завдання майже не ставили перед собою батьки. Опитування батьків показало, що лише 20 % з них займаються ЛФК і масажем вдома [Чекалкина Н. Г. с. 18-21,69]. Таким чином, для більш ефективної реабілітації необхідне створення програми для навчання батьків заняттям з дітьми в домашніх умовах і більш точної, чим існує системи оцінки ефективності реабілітаційного процесу. У лікувальних установах необхідно приділяти увагу роботі з батьками, навчати їх самостійно займатися зі своїми дітьми. Тільки так гарантоване буде дотриманий принцип систематичності й безперервності.

Стосовно всіх ортопедичних захворювань м'язові кривошії становлять до 2 % (Р. Р. Шкідливий, М. С. Фридланд і ін.), а серед уродженої палатогії до 12 % (Биезень буд. П., Зацепин С. Т.), по даним НИДООІ ім. Г. І. Турнера (1999), – 4,5-14 % займаючи третє місце після вродженої клишоногості й уродженого вивиху стегна [29, 55]. По даним інших авторів, відсоток хворих з такою деформацією коливається від 0,49 до 3,5 [9]. За звітами ортопедичних кабінетів за останні 5 років, страждаючі уродженою м'язовою кривошиєю становлять 31 % до вроджених ортопедичних захворювань і 3 % до хворих з порушеннями опорно-рухового апарата [9].

Актуальність своєчасного лікування кривошії пов'язана з тим, що за певних умов вона може давати важкі неврологічні й соматичні ускладнення (високий внутрічерепний тиск, гіпоксичну поразку центральної нервової системи, парези, ранній остеохондроз хребта, сколіоз, мігрень, вертеброгенні порушення серцевого ритму). Навіть при незначній кривошії в результаті компенсаторних реакцій – саморегуляції організму, згодом, хребет ухвалює форму «спиралі», у результаті чого розвивається скривлення хребетного стовпа

(сколіоз). Кривошия приводить до кисневого голодування головного мозку, вегетососудистої дистонії, вертебробазиллярної хвороби (порушення мозкового кровообігу) і іншим серйозним захворюванням у більш пізньому віці. Тому раннє лікування з використанням засобів фізичної реабілітації дозволить уникнути розвитку ускладнень і патологічних станів [26].

Мета роботи: скласти ефективну методику реабілітації й діагностики дітей 1-го року життя із вродженою м'язовою кривошиєю. Специфіка реабілітаційних заходів при вродженій м'язовій кривошії потребує практично постійного впливу. Тому не може повною мірою проводитися тільки медичними працівниками або реабілітологами. Значить складання програми для навчання батьків необхідно й тому – актуально.

Об'єкт і предмет дослідження: методи й засоби фізичної реабілітації при вродженій м'язовій кривошії, можливі для використання в умовах сім'ї. Діагностичні критерії для контролю ефективності реабілітації.

Задачі дослідження:

1. Дослідити й проаналізувати літературні джерела по фізичній реабілітації при вродженій м'язовій кривошії.

2. Систематизувати існуючі методики реабілітації при вродженій м'язовій кривошії, адаптувавши їх для занять в домашніх умовах. Навчити батьків проводити з дітьми фізичну реабілітацію.

3. Проаналізувати отримані в ході дослідження результати (оцінити ефективність комплексу реабілітаційних заходів).

Методи дослідження: метод аналізу літератури, метод медико-біологічного дослідження: пальпація, вимірювання амплітуди рухів у шийному відділі (сантиметрія, гоніометрія), оцінка рефлексів (АТШР, шийний рефлекс), методи фізичної реабілітації, метод педагогічного експерименту, фізична реабілітація з навчанням батьків, метод математичної статистики (критерій Стьюдента).

Наукове значення представленої роботи полягає в доповненні знань по контролю над динамікою зміни амплітуди рухів при м'язовій кривошії.

Практичне значення отриманих результатів полягає в складанні програми для проведення реабілітації батьками дітей в умовах родини. Програма містить у собі лікування положенням, масаж, лікувальну гімнастику, шиа-тцу, гімнастику на м'ячі й гідрокінезотерапію.

Дослідження були проведені на базі кабінету масажу, КУ БМР дитячої лікарні м. Миколаїв.

Борисов К. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ В ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ

На сучасному етапі розвитку суспільства все гостріше постає проблема збереження і зміцнення здоров'я людей, дотримання здорового способу життя. Гіпертонічна хвороба як есенціальна артеріальна гіпертензія є одним з найбільш розповсюджених серцево-судинних захворювань сьогодення в Україні і в усьому світі. Ці хвороби значно поширилися за останні десятиріччя в економічно розвинених країнах, стали головною причиною інвалідності та смертності. Для успішної боротьби з хворобами серця і судин недостатньо лише загальнодержавних і суто медичних заходів. Дуже важливе значення має також ознайомлення широких верств населення з основними принципами фізичної реабілітації та принципами запобігання даних захворювань.

Застосування фізичної терапії при гіпертонічній хворобі, а зокрема ЛФК в поєднанні з медикаментозним методом лікування є ефективним. Цей метод застосування потребує не тільки індивідуального підходу, а також врахування загального стану пацієнта, стадії захворювання, ускладнення та супутніх діагнозів. А також послідовності, комплексності та поступовості.

У розвитку гіпертонічної хвороби певну роль відіграють й інші фактори. Численні наукові дослідження свідчать, що для виникнення її неабияке значення має професія людини. Частіше гіпертонічна хвороба зустрічається в осіб, зайнятих напруженою розумовою працею, що вимагає помітних психоемоційних затрат.

Тренувальний руховий режим спрямований на збільшення фізичної рухової активності пацієнтів, виховання впевненості у видужування і повноцінне повернення до праці. В цей період використовують всі форми ЛФК. Вправи виконуються з повною амплітудою, потрібно уникати вправи які пов'язані з різким перепадом внутрішньочерепного тиску та тривалим статистичними зусиллями. У комплекс лікувальної гімнастики входять близько 25 % загально розвиваючих вправ і дихальних у співвідношенні 3–4:1 і до 75 % спеціальних вправ. Тривалість заняття до 30–45 хв. Серед лікувальних методів при гіпертонічній хворобі велике значення мають фізіотерапевтичні процедури. Вони справляють заспокійливий, психотерапевтичний, а в ряді випадків умовно-рефлекторний вплив. Цими методами нерідко можна досягти не тільки поліпшення самопочуття хворих, а й деякого зменшення артеріального тиску.

На основі обстеження 16 хворих на гіпертонічну хворобу встановлено, що використання фізичних вправ при лікуванні гіпертонічної хвороби є добрим методом прискорення одужання: зменшилась тривалість перебування хворих у стаціонарі, утримання артеріального тиску в межах норми після виписки з стаціонару, покращення самопочуття хворих, на що вказує проведене анкетування.

Застосування засобів ФР, а зокрема ЛФК при гіпертонічній хворобі допомагає значно знизити дозу лікарських засобів, а також зменшити ризик їх побічної дії на організм, що є дуже важливим для продовження тривалості життя пацієнтам. Використання ЛФК сприяло покращення загального самопочуття закономірно супроводжувалося зниженням артеріального тиску у пацієнтів другої групи (САТ знизився ДАТ), тоді як в першій групі результати є значно гіршими, ЛФК є засобом, який не потребує значних фінансових затрат і може використовуватися, як на лікарняному етапі реабілітації так і післялікарняному етапі реабілітації.

Пацієнти також можуть самостійно займатися ЛФК, після надання консультації фізичним терапевтом, що є особливо важливим враховуючи малозабезпеченість лікувальних закладів необхідними спеціалістами в даній області.

Браїлко В. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ОСІБ 50–60 РОКІВ ПІСЛЯ
ГОСТРОГО ПОРУШЕННЯ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ**

Судинні захворювання головного та спинного мозку включають дві категорії: порушення церебральної перфузії (ішемії) та нетравматичні інтракраніальні крововиливи. Перші складають 80-85 % випадків, другі – 15-20 %. Основними клінічними категоріями є інсульт та транзиторна ішемічна атака.

Інсульт – синдром, що характеризується раптовим розвитком неврологічного дефіциту, який зберігається не менш, ніж 24 години і який зумовлений вогнищевим ураженням центральної нервової системи внаслідок порушення мозкового кровообігу (ішемії чи геморагії).

Інсульт є третьою найбільшою причиною смерті (після захворювань серця та раку) в індустріальних країнах та є найбільш частим неврологічним захворюванням, що викликає інвалідизацію. Частота інсультів зростає з віком і є більшою у чоловіків (у віці 65 років і старше у рік відбувається 600-800 випадків інсульту на 100.000 відповідного населення). 20 % пацієнтів з інсультом помирає протягом місяця, 30 % – протягом року. Третина хворих залишається глибоко інвалідизованими (потребують сторонньої допомоги, нагляду) і лише третина відновлюється повністю або до ступеня незалежності в повсякденному житті. Смертність від геморагічних інсультів значно вища (50 % протягом першого місяця), як і ступінь подальшої інвалідизації. В Україні щорічно відбувається коло 100.000 випадків інсульту і смертність, нажаль є вищою, ніж в інших країнах. 25 % випадків інсульту є повторними.

Тому основна мета нашої роботи це - розробити та апробувати методику фізичної реабілітації на відновлення рівноваги після гострого порушення мозкового кровообігу.

Порушення рівноваги тіла виявляли за допомогою симптома Ромберга – розхитування хворого, який стоїть прямо із з'єднаними до купи носками та п'ятами і опущеними руками. Хитання посилюється, якщо хворий протягує руки вперед або закриває очі. При цьому хворий погойдується вбік патологічного вогнища (в обидва – при двобічному ураженні) або виявляється тенденція до падіння вперед чи назад. Ходить широко розставляючи ноги, відхиляючись вбік ураженої півкулі, роблячи розмашисті, надмірні рухи кінцівками; особливо утруднені повороти тіла (атактична, п'яна хода). Для дослідження ходи хворому пропонували пройти (з розплющеними очима, потім – із заплющеними) по прямій лінії так, щоб носок стопи однієї ноги торкався п'ятки другої ноги або зробити крокові рухи вбік.

Для виявлення другої форми мозочкової атаксії (ураження півкуль мозочка) – динамічної, користувалися такими координаторними тестами.

Проба Біляньського. Хворий, лежить на спині (зі схрещеними на грудях руками) пробував підвестись, у нього піднімалися ноги, причому нога на стороні ураження піднімається вище іншої.

Перше і заключне тренування включали в себе контрольне тестування фізичних та фізіологічних якостей. Аналіз отриманих у ході експерименту результатів подано в розділі 4.

Дослідження проходило на базі реабілітаційного центру «Нейрон» міської лікарні м. Черновців період з листопада 2022 р. по листопад 2023 р. В експерименті брало участь 10 чоловіків та 10 жінок віком від 40 до 50 років з діагнозом гостре порушення мозкового кровообігу за ішемічним типом у басейні правої та лівої середньомозкової артерії.

Бурлаченко М. Р.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК З І СТУПЕНЕМ ОЖИРІННЯ У ВІЦІ
20–30 РОКІВ В УМОВАХ ТРЕНАЖЕРНОГО ЗАЛУ В РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ**

Ожиріння (адипоцитоз) – хронічне багатofакторне, соціально-значуще, гетерогенне захворювання, що характеризується надмірним нагромадженням жирової тканини в організмі (у чоловіків не менше 20 %, у жінок – 25 % від маси тіла).

Ожиріння – група хвороб і патологічних станів, що характеризуються надмірним відкладенням жиру в підшкірній жировій клітковині та інших тканинах і органах, обумовлене метаболічними порушеннями, які супроводжуються змінами функціонального стану органів і систем.

Актуальність даної проблеми визначається соціальною значимістю, а саме загрозою інвалідизації пацієнтів молодого віку і зменшенням загальної тривалості життя в зв'язку з частим розвитком тяжких супутніх захворювань (цукровий діабет, артеріальна гіпертензія, атеросклероз).

Проблема ожиріння на сьогоднішній день стає однією з глобальних проблем, які зачіпають все світове співтовариство. В економічно розвинених країнах майже 50 % населення має надлишкову масу тіла, при цьому в 30 % з них спостерігається ожиріння.

Серед працездатного населення України ожиріння виявляють майже у 30 % випадків, а надмірну масу тіла має кожний четвертий мешканець. Характерні для сучасного суспільства малорухливий спосіб життя, нераціональне харчування зі збільшенням кількості рафінованих продуктів, постійні психологічні стреси призводять до росту частоти ожиріння серед осіб будь-якого віку, особливо молоді.

Ожиріння – одна з найскладніших медико-соціальних проблем сучасності. Широке розповсюдження, тісний зв'язок із способом життя і надзвичайно висока смертність від його наслідків вимагають об'єднання зусиль лікарів різних спеціальностей, а також органів охорони здоров'я з метою своєчасного виявлення та здійснення широкомасштабних профілактичних і лікувальних заходів. Серед осіб від 50 до 59 років, вага тіла яких перевищує норму на 15-24 %, смертність на 17 % вище середньої. Якщо ж перевищення маси тіла становило 24-34 %, то смертність збільшується на 41 %. Смертність від серцево-судинних захворювань при

ожирінні збільшується в 2 рази, а від інсульту в 3 рази частіше, ніж в осіб з нормальною вагою. При ожирінні цукровий діабет зустрічається в 3-4 рази частіше.

Мета дослідження полягала в розробці та апробуванні методики фізичної реабілітації для жінок хворих на ожиріння I типу в умовах тренажерного залу.

Завдання дослідження: для досягнення мети роботи визначені наступні задачі:

1) провести аналіз літературних джерел, узагальнити результати досліджень і формування наукової думки вчених про позитивний вплив засобів фізичної реабілітації на фізіологічний при ожирінні;

2) визначити особливості функціонального стану ендокринної, серцево-судинної, опорно-рухової систем хворих на ожиріння та розробити та апробувати програму фізичної реабілітації для жінок з I ступеню ожиріння;

3) проаналізувати особливості функціонального стану хворих на ожиріння після фізичної реабілітації. Об'єкт дослідження – засоби та методики фізичної реабілітації для хворих на ожиріння.

Предмет дослідження – процес фізичної реабілітації при ожирінні.

Практичне значення роботи: за матеріалами дослідження та на основі отриманих даних обстеження будуть розроблені методичні рекомендації по проведенню фізичної реабілітації для хворих на ожиріння.

Великанов О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ НАДЛИШКОВОЇ ВАЗІ У ЧОЛОВІКІВ ПЕРШОГО ЗРІЛОГО ВІКУ

За останні десятиліття рівень захворюваності на ожиріння населення економічно розвинутих країн світу різко зріс. За статистичними звітами, кількість людей з надмірною вагою в більшості країн Європи перевищує 30 %, при цьому жінок у 2-3 рази більше, ніж чоловіків. 40 % жителів Великобританії мають надмірну масу тіла. У Франції у 50 % людей старших за 40 років маса тіла перевищує норму. У Німеччині зайву масу тіла мають 50 % дорослого населення і 30 % дітей віком від 3 до 10 років. В Угорщині ожиріння спостерігається у 38 % населення, у Польщі - у 17 % чоловіків і у 31 % жінок. У США нараховується більше 33 % хворих на ожиріння. Прогностичний аналіз, проведений експертами ВООЗ, показав, що якщо не позбутися негативних тенденцій у харчуванні, то до 2037 р. у США огрядні люди становитимуть 100 % населення.

У всьому світі зростає кількість дітей і підлітків з надмірною масою тіла і ожирінням. Згідно з опублікованими даними, за останні 20 років у Великобританії кількість підлітків, які мають надмірну вагу, подвоїлася, а в кожного п'ятого маленького англійця виявляють ожиріння.

Частіше за все від ожиріння страждають жінки, особи пікнічної конституції й особи середнього, найбільш працездатного віку. Частота ожиріння збільшується з віком, до того ж вона значно вище у жінок порівняно з чоловіками.

Ожиріння часто викликає різноманітні і численні скарги в хворих, пов'язані як із власне хворобою, так і з супутніми захворюваннями (ішемічна хвороба серця, артеріальна гіпертензія, хронічний холецистит, цукровий діабет тощо). Хворих турбують загальна втомлюваність, задишка, в'ялість, погіршення самопочуття, порушення сну, підвищене потовиділення, головний біль, болі в животі, відрижка, нудота, болі в ділянці серця, суглобів, схильність до набряків.

Надмірні відкладення жирової тканини на ранніх стадіях ожиріння спостерігаються на тулубі, плечах, стегнах, животі, обличчі; на пізніх – на передпліччях і гомілкях. При вираженому ожирінні шкірні складки в ділянці живота і спини мають вигляд звисаючих складок шкіри з підшкірною жировою клітковиною великої товщини.

Наукові дослідження свідчать про крайню небезпеку ожиріння для здоров'я людей. Підтверджують це і статистичні дані про смертність серед осіб з надмірною вагою.

Вважається, що кожен надлишковий кілограм маси тіла скорочує життя на два місяці. Доведено, що перевищення маси тіла на 2 кг дає більшу смертність, ніж захворювання на рак. Встановлено, що у 45-річних чоловіків з I ступенем ожиріння очікувана тривалість життя на чотири роки коротша, ніж у чоловіків з нормальною вагою. Якщо смертність осіб з надлишком ваги тіла 25 % перевищує смертність серед осіб з нормальною вагою на 20 %, то з надлишком ваги 40 % - уже на 40 %. Хворі на ожиріння вмирають від інфаркту міокарда вдвічі частіше, ніж особи з нормальною масою тіла.

Наслідки, викликані ожирінням, можна порівняти з такими, як при онкологічних захворюваннях. Якщо повна ліквідація пухлини може збільшити середню тривалість життя на два роки, то ліквідація ожиріння – на чотири роки.

Мета роботи – науково обґрунтувати, розробити та апробувати програму фізичної реабілітації для корекції надлишкової маси тіла у чоловіків.

Після проведення фізичної реабілітації чоловіків обох дослідних груп встановлена тенденція до позитивних змін досліджених антропометричних та функціональних показників. У пацієнтів відмічалось зниження маси тіла, зменшення об'ємів, зниження жирового компоненту тіла, оптимізація дихальної системи, серцево-судинної системи, підвищення працездатності.

В основній групі покращення показників були більш вираженими ніж у чоловіків контрольної групи, що свідчить про ефективність дії підібраного комплексу фізичної реабілітації у порівнянні з традиційним комплексом.

Наукова новизна роботи полягала в систематизації наявних методів фізичної реабілітації для осіб з надлишковою вагою та в розробці програми фізичної терапії. Сформувавши групу осіб, та після визначення їх функціонального стану, були апробовані розроблені заходи фізичної реабілітації. Проаналізувавши вихідні антропометричні показники та функціональні проби було доведено доцільність використання у реабілітаційних програмах аеробних навантажень, масажу, плавання та дієтотерапії.

Вишар Є. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА ПНЕВМОНІЮ

Найбільш розповсюдженим гострим інфекційним захворюванням є вогнищева пневмонія. Поширеність її в Україні складає більш 384,3 випадків на 100 тисяч населення. В США щорічно реєструється близько 4 млн. захворювань пневмонією. Незважаючи на досягнення сучасної медицини, пневмонія як і раніше відноситься до важких захворювань. Частіше пневмонією хворіють діти до трьох років (20 – 40 випадків на 1000 дітей на рік). Захворюваність та смертність від вогнищевої пневмонії варіюється в різних популяціях і залежить від цілого ряду факторів. Вогнищева пневмонія в багатьох випадках є смертельним ускладненням та дуже часто не діагностується при житті хворого.

До факторів ризику розвитку пневмонії відносяться дитячий і літній вік, паління, хронічні хвороби інших органів, імунодефіцитні стани, контакт з птахами, тваринами, гризунами, подорожі, холодний фактор.

У патогенезі захворювання виникає під час проникнення інфекції в легеневу тканину частіше бронхогенним, рідше гематогенним або лімфогенним шляхом в результаті зниження функції системи місцевого бронхопультмонального захисту і розвитку під впливом інфекції запалення в альвеолах.

Незважаючи на численні методи лікування вогнищевої пневмонії її терапія є складною та не до кінця вирішеною проблемою, у зв'язку з чим, не завжди вдається попередити розвиток нових ефективних лікувально-реабілітаційних комплексів вогнищевої пневмонії, що враховують сучасні погляди на патогенез є актуальним напрямом як медичної так і фізичної реабілітації.

У запропонованій програмі фізичної реабілітації був обраний комплекс фізіотерапевтичних засобів та модифікована методика занять для хворих з гострою пневмонією. Пацієнтів контрольної групи лікували стандартно, із реабілітаційних засобів вони отримували: масаж, лікарський електрофорез і парафін. Пацієнти експериментальної групи додатково до стандартних засобів реабілітації приймали ампліпульс, видозмінний масаж і дихальну гімнастику за методикою Толкачова.

Оцінка ефективності застосованих комплексів реабілітації при гострій пневмонії у дітей шкільного віку показала стійку тенденцію до покращення. В обох групах була виявлена позитивна динаміка поліпшення показників: функцій зовнішнього дихання та вегетативного тону. При додатковому використанні ампліпульс-терапії, масажу та методики Толкачова ми бачили, що вони добре доповнюють стандартне лікування і достовірно поліпшують стан дітей хворих на пневмонію. У результаті дослідження і аналізу отриманих результатів було доведено, що доповнення до стандартного лікування є ефективними у реабілітації дітей хворих на пневмонію. Порівняльний статистичний аналіз результатів реабілітації в контрольній та експериментальній групах показав, що показники здоров'я пацієнтів експериментальної групи кращі, ніж у пацієнтів контрольної групи. Спостерігається збільшення ЖЄЛ у двох групах, в контрольній підвищилась на 26 %, а в експериментальній на 59,6 %, тобто різниця в експериментальній групі краще, ніж в контрольній на 33,6 %. По усіх інших показниках, які є для нас статистично достовірними, спостерігається покращення лише в 2 групі: ФЖЄЛ збільшилося на 53,1 %, покращення ІТ на 10 %.

Аналізуючи результати проведеного нами дослідження, можна зробити висновок, що реабілітація хворих експериментальної групи з застосуванням ампліпульсу, спеціального масажу і дихальної гімнастики по Толкачову є більш ефективною в порівнянні з реабілітацією хворих контрольної групи, що одержували тільки стандартні процедури. Таким чином, застосування ампліпульсу, масажу та дихальної гімнастики по Толкачову є перспективним напрямком фізичної реабілітації хворих на гостру пневмонію.

Войцеховська О. Р.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Проблема аутизму стає все більш актуальною для сучасної науки та практики. За даними провідних світових організацій, що займаються питаннями аутизму, в останні роки кількість людей з таким розладом неухильно зростає і на сьогоднішній момент складає 1 % від усього населення планети. В Україні кількість дітей з аутизмом кожен рік зростає на 30 %.

На думку більшості авторів (О. Аршанський, О. Басенська, М. Ліблінг, С. Морозов, О. Нікольська, Д. Шулженко та ін.), одним з головних порушень, що перешкоджають успішній соціальній адаптації при аутизмі, є недолік комунікативних навичок, що виявляється у вигляді відставання або відсутності розмовного мовлення, нездатності ініціювати або підтримувати розмову, стереотипних висловлювань та ряду інших специфічних особливостей. Проблему аутизму також досліджували Д. Багрій, К. Островська, Г. Смоляр, В. Башина, В. Каган, І. Мамайчук, Т. Куценко, А. Хаустов.

Взаємодія та спілкування дітей молодшого шкільного віку здійснюється в різних видах діяльності, в тому числі музичній. Саме цей вид творчої діяльності яскраво і емоційно забарвлений, включає різні засоби взаємодії дитини як з дорослим, так і з дітьми свого віку (спів, музикування, музичні ігри), допомагає дітям краще пізнати один одного і себе. Останнім часом цінність музичної терапії стає все більш очевидною.

Слухання музичних творів та їх виконання (гра та спів) допомагає стабілізувати емоційний стан дитини, сприяє позитивному спілкуванню. А ігрові прийоми музикотерапії (музичні ігри, інсценування пісень) зрозумілі та близькі дітям, сприяють високій активності в даному виді діяльності. Терапевтичний вплив музики досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені, а саме: Д. Алвін, П. Нордофф, К. Роббінс, В. Петрушин, С. Шушарджан та ін.

У вітчизняній науковій літературі залишається недостатньо розробленою проблема формування і розвитку комунікативних здібностей дітей з розладами аутистичного спектра (РАС). Залишаються актуальними

питання про методи й прийоми психолого-педагогічного впливу, розробці корекційних програм, спрямованих на розвиток таких здібностей.

З метою виявлення рівня сформованості комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку з РАС ми використовували методику О. Агафонової та О. Григорян, а також «Психологічну класифікацію дитячого аутизму» О. Нікольської, що дозволяє проаналізувати рівень розвитку вербальних та невербальних засобів комунікації, емоційно-вольової сфери, уваги, та визначити до якої групи розвитку дитячого аутизму (за класифікацією О. Нікольської) належить дитина.

Аналіз результатів першого етапу експерименту показав, що до I групи (низький рівень) належить одна дитина (16,7 %), до II групи (нижче середнього) – дві (33,3 %), до III групи (середній рівень) – три дитини (50 %).

Результати експериментального дослідження показали, що у дітей з розладами аутистичного спектра є проблеми з комунікацією. Для цих дітей обов'язковий спеціально організований процес формування навичок спілкування, без якого неможлива адекватна соціалізація дитини не тільки в родині, а й в суспільстві.

Одним із шляхів корекції комунікативного процесу у дітей з РАС є музикотерапія. Нами була розроблена корекційно-розвивальна програма з використанням музичної терапії, яку біло застосовано на другому етапі дослідження.

Програма була спрямована на вирішення значущих для життя дитини проблем: розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, моторики, стимулювання мовленнєвої діяльності та розвиток комунікативних навичок.

У програмі було використано два варіанта музичної корекції: рецептивна та активна. Рецептивна корекція передбачала сприйняття музики, (сприйняття звуку є основою для налагодження відносин між світом дитини і дійсністю, в якій вона живе) і використовувалася з метою встановлення емоційно-довірливого контакту, створення сприятливої обстановки. Активна корекція передбачала участь самої дитини в музичній діяльності (спів, гра на музичних інструментах, рухи під музику).

Таким чином, музична терапія в групі формувала у дитини з аутизмом цілісне сприймання навколишньої дійсності, привчала до перебування з іншими дітьми. Саме така взаємодія сприяла розвитку здатності бачити, чути іншу дитину та займатися спільною діяльністю.

Оцінка ефективності корекційно-розвивальної програми відбулась шляхом порівняльного аналізу результатів етапів експерименту. Результати показали, що одна дитина (16,7 %) увійшла до групи нижче середнього розвитку. До середнього рівня віднесені чотири дитини (66,7 %), до високого – одна (16,7 %).

Отримані дані відображають наявність позитивної динаміки у розвитку комунікативних здібностей у дітей молодшого шкільного віку з РАС.

Глобчанська А. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА

Ендопротезування суглобів є ефективним і часто єдиним способом відновлення втраченої функції кінцівки. Статистика різних країн світу свідчить, що в середньому щорічно в протезуванні потребують 500-1000 хворих і травмованих на 1 млн. населення. Більш ніж півмільйона операцій повної заміни кульшового суглоба щорічно успішно виконується в Північній Америці.

Зазначена статистика прооперованих випадків на загальну чисельність населення дає підстави вважати, що щорічно в нашій країні потребують протезування 25-40 тисяч хворих.

На сьогодні в Україні виконується в 10 разів менше від необхідного кількості операцій заміни суглобів, що обумовлено, в тому числі, і недостатнім розвитком виробництва якісних вітчизняних ендопротезів. В силу анатомо-біомеханічних особливостей кульшового суглоба, його uszkodження відносяться до найбільш складної патології опорно-рухового апарату, корекція якої вимагає глибоких знань нормальної і патологічної анатомії, високої хірургічної майстерності ортопеда, повноцінної реабілітації, вміння прогнозувати долю оперованого суглоба і хворого.

Не дивлячись на постійне удосконалення ендопротезування, великий досвід ортопедів, реабілітологів, до сьогоднішнього дня у 3-12 % пацієнтів відмічається ускладнення після нього. Головними чинниками розвитку ускладнень більшість ортопедів вважає недостатньо відпрацьована техніка фізичної реабілітації пацієнта у передопераційному та післяопераційному періоді. Тому реабілітація після ендопротезування кульшового суглоба є важливим і тривалим процесом, який вимагає від хворого величезного терпіння і наполегливості. Саме від пацієнта залежить, як буде рухатися нога в майбутньому і чи повернеться він до звичного способу життя.

Велика увага у фізичній реабілітації приділяється як моральній, так і фізичній підготовці хворого до ендопротезування, разом з цим використовувалися як традиційні, так і нетрадиційні засоби фізичної реабілітації. Принципами її проведення повинні ставати:

- максимально ранній початок проведення;
- безперервність, послідовність і комплексний характер проведених заходів;
- індивідуальний підхід до кожного пацієнта – лікувальні заходи повинні проводитися за прийнятною схемою, але можуть коригуватися в залежності від стану прооперованої людини.

На сьогоднішній день, розроблено дуже багато програм відновлення пацієнтів після ендопротезування, які включають передопераційну та післяопераційну підготовку, але кожна з цих програм відновлення не вирішує цілого ряду проблем, які існують до, та залишаються після ендопротезування, такі як гіпотрофія м'язів ураженої кінцівки, контрактури, біль, стереотип ходьби.

Проблема відновлення пацієнтів після ендопротезування кульшового суглобу залишається однією з актуальних в медицині. Важливою проблемою є після операційне відновне лікування, що потребує індивідуального підходу в кожному випадку

Відновлювальне лікування після даної операції включає: руховий режим, лікувальну гімнастику, фізіотерапевтичні процедури, масаж, дозовану ходьбу, дотримання правильного режиму навантаження на оперовану кінцівку, тренування навичок по самообслуговуванню.

Технологія післяопераційної реабілітації базується, в основному, на руховому режимі, фізичних вправах і фізіотерапевтичних процедурах.

Головненко Д.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ЗАХВОРЮВАННІ НА СТЕНОКАРДІЮ

Серцево-судинні захворювання, незважаючи на прогрес медичної науки у XXI ст., продовжують охоплювати широкі верстви населення різного віку. При цьому спостерігається тенденція до ураження все більш молодого, працездатного населення розвинених країн, що, безсумнівно, стає причиною росту економічних витрат у вигляді тимчасової втрати працездатності, зниження ділової активності й інвалідизації контингенту, який страждає на серцево-судинні захворювання. Але і серед осіб літнього віку, незважаючи на появу сучасних методів лікування, помітного прогресу щодо збільшення тривалості життя не спостерігається [14, 27].

Фізична активність людини, що відіграла головну роль в еволюції, сьогодні знову набуває біологічної та соціальної актуальності. Науково-технічний прогрес у всіх галузях життя різко скоротив рухову активність (гіпокінезія). Сучасна людина відчуває на собі вплив дисгармонії нервових і фізичних подразників зі значною перевагою нервових факторів. Ця дисгармонія в умовах гіпокінезії далеко не байдужа організмові, вона є одним із важливих етіологічних факторів, здатних спричинити зниження природної опірності організму і порушення функції нервової та серцево-судинної систем (ССС) [48, 57].

У механізмі негативного впливу гіподинамії необхідно враховувати зниження стимуляції нервових центрів пропріорецепторами м'язів із подальшим ослабленням трофічних впливів на внутрішні системи. При зниженій фізичній активності сучасної людини виникає дефіцит пропріоцептивних подразнень, унаслідок чого знижується здатність внутрішніх систем пристосовувати свою реактивність до зовнішніх подразників навколишнього життя, що, у свою чергу, може спричинити низку функціональних порушень із боку внутрішніх органів або систем. На думку багатьох авторів в комплексному лікуванні хворих стенокардією фізична реабілітація є невід'ємною частиною і займає визначальне місце серед відновно-реабілітаційних заходів. Проте слід зазначити, що до цих пір відсутня єдина схема реабілітації хворих стенокардією, розрахована на тривалий період [37, 51].

Тому, з врахуванням вищевикладеної проблеми у відновному лікуванні хворих стенокардією необхідний більш індивідуалізований підхід при розробці методики фізичної реабілітації.

Аналіз літературних джерел показав, що стенокардія є досить розповсюдженим захворюванням, яке значно помолодшало, досить часто зустрічається серед населення працездатного віку, призводить до великого відсотку інвалідності, ускладнення стенокардії часто призводять до смертності пацієнтів.

Розроблена та опробована методика дозованої ходьби була спрямована на підвищення працездатності, покращення роботи серцево-судинної системи, покращення самопочуття, нормалізацію АТ, а також буде сприяти регресу захворювання, та який можна використати в умовах санаторію. Можна сказати, що комплекс дозованої ходьби в відповідає саме цим вимогам.

Проведене дослідження дає статистично достовірні зміни по реабілітації стенокардії ($p > 0,05$), відсоток змін в середені експериментальної групи був значно більшим ніж в контрольній, що говорить про ефективність комплексу дозованої ходьби при реабілітації хворих стенокардією.

Так показники ЧСС у експериментальній групі на 7,9 %, менше ніж у пацієнтів контрольної групи, САТ у експериментальній групі після реабілітації знизився на 6,0 %, ніж у пацієнтів контрольної групи. Критерій Ст'юдента $t=2,34$ (при належному $t \geq 2,23$) підтверджує статистичну достовірність отриманих результатів. ДАТ нормалізувався в обох групах. У пацієнтів експериментальної групи середній ДАТ менше на 2,7 % ніж у контрольній групі, що показало статистичну недостовірність, але відмічається тенденція до зниження показників.

Після проведення реабілітації середній показник ТШХ у пацієнтів експериментальної групи він склав на 8,24 % більше ніж у пацієнтів контрольної групи. Критерій Ст'юдента $t=2,76$ (при належному $t \geq 2,23$) підтвердив статистичну достовірність отриманих результатів

Горбатова О. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

КОРЕКЦІЯ І ЗМІЦНЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У ШКОЛЯРІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Ретельний аналіз літератури з поданої теми, а також бесіди з викладачами молодших класів та нашого університету допомогли визначитися з направленням та ходом даної роботи.

Кількість дітей з порушеннями постави в Україні за останні 20 років збільшилося вдвічі та складає за даними різних досліджень від 60 до 80 %. Тобто, в середньому, три дитини з п'ятьох мають видимі деформації опорно-рухового апарату, що, у свою чергу, призводить до збільшення патології не тільки апарату руху, але й основних органів і систем.

Дехто з авторів основною причиною розвитку викривлення хребта у школярів вважають ендокринні зміни, властиві дітям періоду статевого визрівання. В цей період відбувається швидкий ріст тіла, що може супроводжуватися деякою дисоціацією в розвитку кісток, з одного боку, та з'язочно-кишківного апарату – з іншої. На користь такого погляду говорить і те, що в молодшому шкільному віці часто виникають не тільки сколіотичні вигини, але й так звані неправильні постави (а саме, лордотичні й кіфотичні). Патологічна постава іноді спостерігається як тимчасове явище, після статевого визрівання вона згладжується.

Такий погляд на патогенез деформацій хребта заслуговує на увагу. В світлі сучасних уявлень про реакцію нервоно – м'язової системи, на формування неправильної постави й так званого функціонального сколіозу слід, перш за все, дивитись як на порочний руховий стереотип, подальша доля якого, перш за все, пов'язана з центральними механізмами. Тому, слід сприймати критично рекомендації по корекції хребта основною, що передбачає в першу чергу міри впливу на певні ділянки хребта та окремі м'язові групи.

Не у всіх дітей навіть в межах однієї вікової категорії, однаковий стан здоров'я та фізична підготовленість. Тому, неможна висувати до всіх одні й ті самі вимоги на заняттях з фізичної культури. Будь який рух нашого тіла супроводжується складними хімічними та фізичними процесами в м'язах. При цьому відбувається неперервне засвоєння позивних речовин, необхідних для зросту та життєдіяльності організму.

Чим більша активність м'язів, тим вища швидкість кровотоків і тим більше крові отримують м'язи. Під впливом фізичних вправ вони стають не тільки більш твердими й сильними, але й більш еластичними, підвищується їх тонус. Достатня м'язова діяльність – важлива умова гарного розвитку кісток. Вони зростають і кріпнуть краще у тих дітей, які систематично займаються фізичними вправами. Важливо, щоб ці заняття були посильними. Занадто довгі, великі, не відповідні вікові м'язові навантаження шкідливі та можуть призвести до передчасного окостеніння й, відповідно, затримці росту.

Тренуючи м'язи тіла, ми тренуємо й м'язи серця. Існує тісний зв'язок між роботою серця й інших м'язів. Чим більше і краще працюють м'язи тіла, тим більше навантаження отримує серце. Його скорочення стають більш сильними й частими, тобто серце стає сильнішим та витривалішим.

При фізичних вправах покращується рухова активність усього організму. Регулярні заняття сприяють більшому пристосуванню серця та легенів до підвищеного навантаження.

В процесі навчання рухам виникають нові й нові більш складні зв'язки між діяльністю м'язів та інших органів і систем. Завдяки регулювальній ролі головного мозку органи починають працювати більш злагоджено. Ми впевнилися, що рух сприяє кращому зростанню та розвиткові дітей, зміцненню їх здоров'я.

Гриднева Т. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндук П. А.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ З МІОФАСЦІАЛЬНИМ БОЛЬОВИМ СИНДРОМОМ

Однією з актуальних проблем сучасної медицини є проблема міофасціального больового синдрому. Біль у спині, а особливо в нижньому її відділі, – одна з найчастіших причин звернення хворих до невропатологів, ортопедів, хірургів, ревматологів, терапевтів. Працевтрати від цієї патології займають одне з перших місць, оскільки уражається найбільш активна група населення у віці від 20 до 60 років, найчастіше – 30-50 років.

Кількість осіб з інвалідністю саме через це захворювання невпинно зростає. Причинний зв'язок больового синдрому з патологією хребта настільки міцно укорінився в свідомості лікарів, що це призвело до неприпустимого применшення ролі клінічного обстеження хворих або неповноцінного його проведення.

Багато вчених-клініцистів вивчали проблему міофасціального больового синдрому. Проте, слід зазначити, що, незважаючи на важливість даного питання для пересічних громадян, практичне застосування нерідко знаходять концепції, що не мають наукового обґрунтування, або ж теоретичні засади, справедливості яких не підтверджена науковими дослідженнями.

В роботі оцінювався стан опорно-рухового апарату у хворих з міофасціальним больовим синдромом. Больовий синдром у досліджені різною мірою проявлявся у 100 % хворих, при цьому рухливість хребта була обмежена у 95 % хворих. Проба Ласега була позитивною у 100 % випадках. Больовий синдром, а саме больові зони, у 80 % учасників дослідження знаходились у верхньому квадранті медіально сідничної області; з них 50 % мали проєкційний характер у стегно й гомілку; у 20 % хворих дислокація больових точок була на лінії остистих відростків. Основним чинником, що ініціювало больовий синдром, у 85 % обстежених було неадекватне динамічне фізичне навантаження – різкі нескоординовані рухи без попередньої підготовки. Гострий емоційний стрес у поєднанні з професійними перевантаженнями були супутньою причиною МФБС у 15 % хворих. У всіх пацієнтів виявлені візуальні критерії вкорочення косих м'язів живота. У більшості (80 %) спостерігали вкорочення з одного боку зовнішнього косоного, з іншого боку внутрішнього косоного м'язів живота; у решти (20 %) – ознаки двостороннього вкорочення косих м'язів живота у поєднанні з вкороченням клубово-поперекових м'язів.

Всім пацієнтам експериментальної групи крім класичних методів фізичної реабілітації був застосований метод позиційного розслаблення (Стрейн-Контрстрейн), а саме було проведено 10 щоденних сеансів мануальної терапії м'язів живота, клубово-поперекових, великого сідничного і клубового м'язів.

Після 10 денного курсу реабілітації 100 % досліджених експериментальної групи мали позитивну динаміку. Помірний больовий синдром залишився у 30 % хворих. При цьому біль з'являвся при різкому переході з одного положення тіла в інше і при фізичному навантаженні, але повністю був відсутній в спокійному положенні лежачи і при помірних рухах, короткочасному перебуванні на ногах.

Використаний нами метод Стрейн-Контрстрейн в експериментальній групі дозволив: знизити больовий синдром до мінімальних показників вже до п'ятого сеансу; відновити показники рухливості хребта вже після першого сеансу, а саме в перші 7 днів; набагато скоріше відновити силу м'язів, а саме з п'ятого сеансу вже встановився стабільно низький рівень порушення сили лівого клубово-поперекового та правого великого

сідничного м'язів, а в контрольній групі такий саме низький рівень був досягнутий тільки на десятому сеансі; скорішому відновленню сили правого клубово-поперекового та лівого великого сідничного м'язів.

Грінь А. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ШИЙНО-ГРУДНОГО ОСТЕОХОНДРОЗУ У ЖІНОК 30–45 РОКІВ

Одним з найбільш вразливих органів людини є її хребет, що визначається як постійним навантаженням на нього, так і особливостями будови. Нами відзначено, що вертеброгенна патологія займає одне з перших місць по поширеності серед хвороб опорно-рухового апарату населення різних країн світу, успішне лікування хворих на остеохондроз хребта, залежить від правильного ведення відновлювальних заходів, особливо на ранній стадії захворювання.

Поширеність шийних синдромів не поступається поширеності патології поперекових. Так 2,6 % усіх, хто звертався в амбулаторні установи склали пацієнти з брахіалгіями – вони зверталися навіть частіше, ніж хворі ішіалгіями. У шийному відділі хребта дегенеративні ураження характеризуються рядом відмінностей у порівнянні з такими ж порушеннями поперекового рівня. Це визначається як анатомо-фізіологічними особливостями шийного відділу, так і іншими статико-динамічними навантаженнями.

Нетрадиційні методи фізичної реабілітації, що застосовуються для відновлення хворих з остеохондрозом хребта, розрізнені й не систематизовані. Багатьма авторами підкреслюється в зв'язку з цим необхідність розробки комплексної методики реабілітації, заснованої на застосуванні різноманітних методів фізичної медицини з використанням нетрадиційних підходів і побудови індивідуальних програм реабілітації тематичних хворих.

Тому основна мета роботи - обґрунтування, розробка та експериментальна оцінка ефективності комплексної методики фізичної реабілітації при ДДУ шийно-грудного відділу хребта.

Нам важливо простежити вплив елементів фізичної реабілітації на функціональний стан шийного відділу пацієнтів. А також ми поставили перед собою завдання: навчити профілактичним вправам та елементам контролю за станом шийного відділу, для продовження ефекту програми реабілітації та простих вправ гігієнічної гімнастики. Оскільки проблема ДДПП, якщо її процес в організмі почався, буде прогресувати і 100 % лікування не піддається. Тому профілактика та контроль за власним фізичним та функціональним станом так само важлива, як і програма фізичної реабілітації. Ми припустили, що розроблена нами методика фізичної реабілітації при дегенеративно-дистрофічних ураженнях хребта шийно-грудного відділу дасть позитивні результати в комплексі лікувальних заходів при лікуванні даної патології.

Нами вперше була використана методика фізичної реабілітації при дегенеративно-дистрофічних ураженнях хребта шийно-грудного відділу, що включає в себе одночасно п'ять пунктів впливу: мануальну терапію, лікувальний масаж, ЛФК, фізіотерапію і прийом самооблітації в комплексі.

На наш погляд і нам дуже хотілося б щоб дана методика була запропонована практикуючим фахівцям фізичної реабілітації для лікування пацієнтів з ДДУ шийно-грудного відділу хребта.

Демиденко Д. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

**ЕФЕКТИВНОСТІ ЕРГОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВПЛИВІВ
НА ФОРМУВАННЯ ПЕРВИННОГО РУХОВОГО СТЕРЕОТИПУ У ДІТЕЙ ДО 3-Х РОКІВ**

Фізична активність – це потужний засіб поліпшення фізичного й психічного здоров'я населення. Однак, за оцінками експертів, у Європейському регіоні щорічно реєструється майже 600 000 випадків смерті, що обумовлено зниженим рівнем фізичної активності населення. В Україні ці показники в 3 рази перевищують аналогічні в Європі. Фізична активність – це один із ключових факторів у боротьбі із сучасною епідемією надлишкової маси тіла й ожиріння, що стала новою глобальною проблемою суспільної охорони здоров'я.

Фізична активність може реалізуватися людиною яка має оптимальний психо-моторний патерн. Нажаль, до сього часу, проблемі формування психо-моторного патерну не приділялось серйозної уваги. Вірніше психо-моторний патерн вивчається різними науками (психологія, педагогіка, фізична культура та спорт та інші), які мають різні наукові інтереси та різну методологію. Тільки на початку XXI сторіччя склався новий напрямок – онтогенез моторики людини. Вона є синтетичною наукою, яка розглядає умови та механізми формування оптимального психо-моторного патерну з позицій як організації опорно-рухової системи, її функціонування та регуляції при участі дворівневої системи (1 та 2 сигнальна система за І.П. Павловим). В свою чергу, фізична реабілітація отримала нову теоретичну та практичну базу щодо відновлення психо-моторного патерну. Найбільш складним питанням є реабілітація немовлят, які мають обтяжений анамнез (генетичний, нейро інтоксикацію, травми) та порушення онтогенезу формування моторного стереотипу. Нажаль, усі ерготерапевтичні педагогічні рекомендації орієнтовані на «умовно здорову дитину», а не на дітей з порушеннями.

В останні роки в світі велика увага приділяється фізичній активності, як ефективного засобу покращення стану здоров'я та якості життя населення. В свою чергу, фізична активність тісно пов'язана з оптимальністю психо-моторного патерну людини. Формування його – невідкладні завдання сучасності. На жаль, тільки до початку XXI сторіччя не було сформовано методології на науково-доказових засадах, тому більшість педагогічних рекомендацій з цього питання базується на принципах стандартизації щодо «умовної здорової дитини». Все це приводить до низької ефективності ерготерапії (в т.ч. ЛФК, як її складової).

Серед дітей з обтяженим аналізом затримка розумового розвитку у 100 % пов'язані з комплексними порушеннями моторного патерну. Відновлення його з використанням виключно ерготерапевтичних прийомів не є ефективним, а потребує комплексності та індивідуальності з використанням оцінки онтогенезу моторики.

Нами вперше виконано дослідження стану онтогенезу моторного патерну дітей в віці 1-3 років, які мешкають в «будинку дитини». В усіх дітей реєструється на фоні обтяженого анамнезу не тільки порушення психічного розвитку, але й суттєві зміни в формуванні моторного патерну. Ерготерапія, яка базується на засадах онтогенезу моторики дозволяє розробити найбільш оптимальну реабілітаційну програму щодо цього контингенту дітей в порівнянні з стандартними рекомендаціями.

Таким чином, затримка конвертації запізніх рухових рефлексів, як наслідок натальної травми черепа й хребта, приводить до патобіомеханичних змін локомоторної системи й виникненню різноманітних вегетативних дисфункцій з нейросудинними й нейром'язовими порушеннями. Тривале існування патобіомеханічних змін у якому або регіоні викликають порушення афієрентації, антигравітаційних реакцій та викликає нейротрофні зміни. Методи біомеханічного мануального тестування є найбільш доступними, економічними й інформативними при виявленні й контролі за ефективністю корекції ПЛР.

Ераслан Д. Е.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕРГОТЕРАПІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

На сьогодні в Україні фактично відсутня науково обґрунтована система фізичної реабілітації дітей з розладами аутичного спектру, фахівці на практиці стикаються з певними труднощами щодо організації роботи з такими дітьми. Зазначене вимагає створення індивідуальних реабілітаційних програм для розвитку моторики, життєвих навичок і вмінь дітей даної категорії.

Дитячий аутизм не прийнято вважати захворюванням, це - відхилення, що стосується перебігу інтелектуального розвитку дитини і його вербальних функцій. Легкі форми аутизму легко коригуються психотерапією при грамотному і своєчасному підході. Однак ознаки аутистичного розладу будуть супроводжувати людину протягом всього життя, ускладнюючи реалізацію особистісного потенціалу. Прогноз інтелектуальних порушень при ранньому дитячому аутизмі залежать від характеру і перебігу захворювання, в рамках якого він проявляється. Переважне значення в терапії мають різні методи психологічної корекції: індивідуальна і групова психотерапія, лікувально-педагогічні заходи і різні заняття (логопедичні, музикально-ритмічні, ігрові, лікувально-трудова та ін.).

Терапія включає в себе три напрямки: лікування порушень поведінки; медико-психолого- педагогічна корекція; сімейна терапія. За допомогою цих напрямків у дитини з аутичними проявами можна розвинути: академічні (навчальні) навички, ігрові навички, моторику, комунікацію, самообслуговування, усунути небажану поведінку, соціальні навички. Всі ці порушення є наслідком зниженого рівня тонічної регуляції і, як наслідок, низькою здатністю центральної нервової системи сприймати і обробляти інформацію, що надходить від аналізаторів. Провідне завдання всієї корекційної роботи - це соціалізація дитини з аутизмом.

При вивченні літератури, присвяченій різним методам терапії аутизму, було з'ясовано, що ерготерапія є одним із основних методів комплексної реабілітації при аутизмі, оскільки одним із основних завдань батьків і фахівців є розвиток самостійності у дітей з аутизмом, більшість з яких мають несформовані навички дрібної моторики. Метод ерготерапії полягає в специфічному виконанні підібраних видів діяльності, відповідних технік і прийомів, спрямованих на набуття, відновлення або вдосконалення умінь і навичок, що дозволять людині жити повноцінним життям. Діяльність в ерготерапії підрозділяється на повсякденну активність (особиста гігієна, прийом їжі, одягання, спілкування, мобільність), продуктивну діяльність (домашні обов'язки, отримання освіти, професії), дозвілля (гра, хобі, відпочинок). Вона може здійснюватися із застосуванням різних матеріалів, іграшок, предметів побуту і організована за допомогою гри або спеціальних вправ-завдань.

В процесі ерготерапевтичного впливу необхідно пробудити зацікавленість дитини, створити умови для прояву її інтересу до об'єктів навколишнього світу і взаємодії з ними. Дуже важливо допомогти дитині побачити і реалізувати в цій діяльності власну мету, а не уявлення дорослих про те, до чого вона повинна прагнути в даній ситуації. Ерготерапія при дитячому аутизмі має бути спрямована на подолання рухового занепокоєння; порушення грубої і тонкої моторики, координації рухів; порушення здатності до навчання; порушення мовлення. Таким чином, в процесі ерготерапії у дітей з аутизмом за допомогою самостійного виконання дій поліпшуються функціональні можливості (рухові, емоційні, когнітивні і психічні). Нормалізація фізичного стану і психофізичного тону є одним з важливих аспектів фізичної терапії дітей з розладами аутистичного спектру. Тому таким дітям необхідні постійні фізичні навантаження для підтримки психофізичного тону і зняття емоційної напруги.

Заворотній В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ДІТЕЙ З ОРГАНІЧНИМ УРАЖЕННЯМ ЦНС

Нервова система покликана забезпечувати пристосування організму до умов навколишнього середовища, регулювати життєво важомі функції внутрішніх органів та забезпечувати їх узгоджену діяльність. На кожен відділ мозку покладена певна функція.

Нервова система людини умовно поділяється на центральну та периферичну. До центральної нервової системи належать головний та спинний мозок. У свою чергу, черепні та спинномозкові нерви разом з комплексом нервових вузлів та нервових сплетінь формують периферичну нервову систему. На підставі

функціонально-морфологічних особливостей виокремлюють так звану автономну або вегетативну нервову систему.

Актуальність теми дослідження. Згідно офіційних даних, в Україні станом на 1 січня 2020 року налічувалось 163,9 тис. дітей з інвалідністю, що становило 1,9 % від усього дитячого населення України. З-поміж них 19,2 % дітей, інвалідність яких пов'язана з патологією нервової системи. Понад у 90 000 дітей проблема соціальної дезадаптації пов'язана з патологією нервової системи.

Органічне ураження ЦНС є цілою сукупністю розладів неврологічного характеру, які виникають внаслідок неправильного розвитку головного мозку та його неповноцінної роботи. Водночас це патологічний стан, що має різні механізми розвитку та варіанти перебігу, через що доволі часто ускладнюється його діагностика. Зміни, що відбуваються в тканинах мозку, можуть бути локалізованими (через травму) або дифузійними, коли знижується функціональність мозку.

Клінічна різноманітність дітей із затримкою психомовного розвитку органічного походження спричинена різноманітною локалізацією ушкодження центральної нервової системи та ступенем виразності даного ушкодження. У дітей із затримкою психомовного розвитку резидуально-органічного генезу відзначаються виражені дисфункції дієнцефальних і верхньостволових структур, а також базальних і лобових систем.

Формування мовлення дошкільнят включає різні структурні компоненти: мовленнєву компетенцію як одну з ключових характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих вмінь та навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову та мовлення, що формуються на основі розвитку мовного чуття і водночас спричиняють цей розвиток; мовленнєве виховання, метою якого є виховання мовленнєвої культури особистості. Тому, основна мета нашого дослідження – виконати аналіз методів фізичної реабілітації, які можуть бути застосовані при ураженні ЦНС у дітей.

Дослідження проводилось на базі Центру стимуляції мозку (м. Київ). Це неврологічна клініка повного циклу, в якій можна пройти діагностику, лікування та реабілітацію. З 2016 року клініка вийшла на міжнародний рівень та почала приймати пацієнтів з усього світу. До нас звертаються із Молдови, Німеччини, Нідерландів, Бразилії, Аргентини, Казахстану та інших країн.

А практична значимість дослідження полягає в аналізі засобів і методів фізичної реабілітації які може надати практичну допомогу батькам дітей з даної патологією. Це важкий і непростий процес і тому, на наш погляд, дуже актуальний.

Зяц А. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ГРУДНОГО СКОЛІОЗУ КОРЕКЦІЙНИМ МАСАЖЕМ ТА ЗМІЦНЮЮЧИМИ ВПРАВАМИ

Сколіотична деформація хребта – одна з актуальних проблем сучасної ортопедії. Незважаючи на досягнуті в останні 10–15 років значні успіхи в ранній діагностиці та лікуванні даної патології, відсоток прогресування деформації залишається досить високим. Знаменитий доктор Поль Брегг стверджував, що «Чим довше хребет людини – тим довше його життя! Можна повністю відновлювати функції хребта в будь-якому віці за допомогою простих вправ. Ці вправи здатні оздоровити весь організм, так як, тренуючи хребет, ми створюємо умови для захисту від травм відходять від спинного мозку нервів, які керують різними органами ...». Він мав на увазі вправи, що долають компресію, тобто здавлювання хребетних структур, в тому числі, і нервових закінчень

Корекційний масаж виконує цю ж роботу руками масажиста. Витягає стислі ділянки м'язів і хребта, знімає гіпертонус з м'язів при увігнутості хребта, зміцнює м'язи на стороні опуклості, тонізує роботу м'язово-зв'язкового апарату і знижує больову чутливість. Головне завдання корекційного масажу – змінити режим харчування міжхребцевих дисків і підготувати глибокі м'язи спини до перерозподілу навантаження на них. Реабілітаційні вправи спрямовані на зміцнення зв'язок та м'язів, що утримують хребетний стовп, щоб він міг вільно переносити щоденні навантаження, що виникають у житті будь-якої людини підтримує. А оскільки кожен хребець «курує» в нашому тілі якої-небудь орган, поступово виникають збої в його роботі. Значить, потрібно робити все, що в наших силах, щоб хребетний стовп був у нормі, тобто в межах необхідних амортизаційних вигинів, і звичайно гнучким.

Тому основна мета роботи: обґрунтування, розробка та експериментальна оцінка ефективності методів корекційного масажу і фізичних вправ при грудному сколіозі I–II ступеня.

Аналіз літературних джерел показав, що проблеми ОРА в будь-якому віці, на сьогоднішній день, актуальні і вимагають певної уваги. Статичне положення протягом тривалого часу навчання у студентів або на роботі негативно позначається на стані хребта і в нашому випадку, грудному відділі. Це негативно позначається і на загальному тонусі «м'язового корсету».

Сформовано основні тези для нашої роботи і складаються з наступних пунктів:

1. Бажано, самостійно виконувати спеціальні вправи на витягування. Найкраще ці вправи виконувати у вихідному положенні лежачи, в залежності від патології обстежуваного, в режимі гігієнічної гімнастики. Причому постійно, незважаючи на те, є болючі відчуття або вони вже пройшли. Такі патології неможливо вилікувати раз і назавжди.

2. Перед масажем дуже ефективні вправи на самовитягання і динамічні вправи для підготовки м'язів і хребта до масажу. Після такої підготовки масаж більш ефективний.

3. Після витягнення, вправ і корекційного масажу пацієнтові бажано лежати протягом 20 хвилин.

4. Через 3 місяці курс занять потрібно повторити, так, як нам відомо, що м'язова пам'ять і порушення в них, зберігаються тривалий час.

5. У домашніх умовах можна з успіхом і без шкоди для здоров'я використовувати для тракції прості та ефективні прийоми, засновані на використанні сили тяжіння, розслаблення м'язів і постізометричної релаксації.

Здоров'я залежить від нашого ставлення до нього.

Зотєєв О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ СИНДРОМУ ГРУШОПОДІБНОГО М'ЯЗУ ПРИ ІШИАЛГІЇ

Сідничний нерв – найбільший у нашому організмі. Він бере початок від нижніх поперекових хребців, проходить під грушоподібним м'язом вздовж таза й виходить на ноги. Складається з двох останніх поперекових корінців і трьох перших крижових корінців. Саме він утворює чутливі та рухові гілки до ніг, забезпечуючи функції ходьби. Тому будь-які проблеми з цим нервом сковують рухи та порушують звичний ритм життя. Біль, який супроводжує ішіас сідничного нерва (ішіалгію), може тривати від кількох днів та навіть до кількох місяців, в одній ситуації може мати виснажливий, нестерпний характер, а в іншій людина може відчувати невеликий дискомфорт, проте з часом біль так чи інакше посилюється.

Найчастіше симптоми ішіалгії виникають у людей середнього віку, хоча найперші прояви можуть з'явитись набагато раніше. Ішіалгія сідничного нерва є досить поширеним захворюванням у віковій групі від 30 до 60 років. Саме на найбільш активний вік припадає основне число первинних звернень до лікаря. Захворювання частіше вражає чоловіків, ніж жінок. За оцінками деяких фахівців, протягом усього життя до 40 % людей хоча б раз відчували напад болю в крижовому відділі попереку, сідниці або задньої частини стегна, однак не в усіх ці напади набувають хронічний затяжний характер.

Синдром грушоподібного м'яза (СГМ) – один із найпоширеніших видів периферичних невропатій і за своєю сутністю є периферичною невропатією сідничного нерва, обумовленої дисфункцією грушоподібного м'яза. Основним клінічним проявом СГМ є виражена ішіалгія, обумовлена як компресією сідничного нерва в підгрушоподібному просторі, так і власне патологічним спазмом грушоподібного м'яза.

Проаналізувавши доступні літературні джерела, присвячені досліджуваній проблемі, ми прийшли до висновку, що у наш час проблема СГМ достатньо яскраво і в повному обсязі розкрита багатьма дослідниками, але дуже часто в клінічній практиці СГМ залишається недіагностованим через те, що клінічні прояви можуть маскувати захворювання під картину інших станів: грижі міжхребцевого диска, поперекової радикулопатії, дисфункції попереково-крижового зчленування, сакроілеїту, ішіасу або бурситу великого вертлюга.

Окрім точного діагностування СГМ заборучою ефективного лікування є визначення першопричини – первинної патології, що призвела до виникнення СГМ та прицільний комплексний лікувальний вплив на неї.

В ході дослідження нами була виявлено і підтверджено компенсаторний характер виникнення хворобливого напруження грушоподібного м'яза, що з'являється з метою виконання м'язом функцію стабілізації крижово-клубового суглоба, з якою не справляється слабкий і тому не функціональний великий сідничний м'яз. Тому впроваджена нами методика системної функціональної корекції в процесі фізичної реабілітації синдрому грушоподібного м'яза має два основних напрямки дії на організм пацієнта. Це, насамперед, за допомогою методів мануальної терапії зменшення болювого відчуття в грушоподібному м'язі та місцях його прикріплення; поліпшення кровообігу та зменшення запальних процесів в зоні пошкодження; сприяння розслабленню грушоподібного м'яза; сприяння зменшенню компресії сідничного нерва; сприяння відновленню нормальної амплітуди рухів в тазостегновому суглобі і попередження атрофії м'язів. По-друге були обрані комплекси лікувальної фізкультури, які враховують біомеханіку руху людського тіла і його частин та компенсаторні механізми патобіомеханіки. Програма ЛФК була спрямована на розучування та виконання спеціальних фізичних вправ з метою вимкнення грушоподібного м'яза із патологічного компенсаторного механізму стабілізації крижово-клубового суглоба за рахунок зміцнення сили великого сідничного м'яза та відновлення його роботи в патерні кроку. Важливим аспектом при роботі з досліджуваними, був індивідуальний підхід до дозування навантажень кожному пацієнту, враховуючи його стан під час занять. Також ми прийшли до висновку, що такої кількості занять достатньо для досягнення бажаного результату, але не достатньо для закріплення і мобілізації досягнутого результату на тривалий період. По цьому були дані рекомендації всім хворим для продовження занять дома до досягнення стійкого знеболюючого ефекту.

Методи математичної статистики дозволили об'єктивно оцінити запропоновану програму фізичної реабілітації синдрому грушоподібного м'яза при ішіалгії. І рекомендувати розроблену нами програму для застосування її у лікуванні цієї патології.

Найважливіший показник біль та дискомфорт, які є причиною звернення людей до лікаря, значно знизився за всіма досліджуваними показниками та за больовою шкалою Вейсса в середньому на 50 %, та за особистими відчуттями пацієнтів: біль в тазу в нахилі турбувала дев'ять пацієнтів із десяти, зменшилася на 40.4 %; сидіти було дискомфортом 8 пацієнтам, тобто. 80 %, до закінчення лікування вона турбувала лише двох, таким чином покращення становило 60 %; біль у стегні турбував шість пацієнтів, до кінця лікування лише двох, а «мурашки» по нозі взагалі зникли.

Казак О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ІНСУЛЬТАХ У ЛІКАРНЯНИЙ ПЕРІОД

Гостре порушення мозкового кровообігу є одним з найнебезпечніших судинних захворювань головного мозку, яке щорічно вражає близько 6 млн. осіб в усьому світі, з них: 700–750 тис. – у США, понад 450 тис. – в Росії та більше 175 тис. – в Україні (Поліщук Н.С., 2003; Гуляев Д.В., 2003).

Особливо актуальною ця проблема є в Україні, де розповсюдженість цереброваскулярних захворювань і смертність від них є одними з найвищих показників у Європі. Зростає кількість ГПМК серед осіб працездатного віку.

Рівень інвалідизації через 1 рік після перенесеного ГПМК в Україні становить від 76 до 85 %, тоді як у країнах Західної Європи – 25–30 %, що свідчить про недостатній рівень організації лікувального та реабілітаційного процесу (Зозуля І. С., 2011, Ткаченко О. В., 2012). Більшість пацієнтів, які вижили після ГПМК, стають інвалідами, 20–25 % з них до кінця життя потребують сторонньої допомоги, значна частина потребує догляду родичів працездатного віку, що визначає соціально-економічну значимість цієї проблеми (Гуляєва М. В., 2012, Беляєва Н. М., 2016, Здесенко І. В., 2016).

Оскільки, за даними міжнародних досліджень, співвідношення ішемічних і геморагічних гострих порушень мозкового кровообігу становить відповідно 4:1, то більша увага науковців зосереджена на проблемах ішемічного ГПМК та критично мала кількість робіт по дослідженню геморагічного ГПМК (Зозуля І. С., 2011, Гуляєва М. В., 2012).

Питаннями відновлення рухових функцій в хворих, які перенесли ГПМК, займалися багато вітчизняних та зарубіжних дослідників. Однак проблема реабілітації хворих з руховими порушеннями залишається недостатньо вивченою.

В результаті аналізу літературних джерел було виявлено, що недостатньо висвітлені проблеми фізичної реабілітації хворих з наслідками перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу.

Більшість відомих на сьогодні методик та програм фізичної реабілітації більш спрямовані на профілактику виникнення ускладнень та відновлення порушених рухових функцій, однак вони не передбачають визначення вихідного рівня рухової, функціональної та психоемоційної сфер.

У ході дослідження було визначено функціональний стан осіб після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу і встановлено основні функціональні відхилення, які є притаманними для даної категорії людей, зокрема згідно встановленого діагнозу у хворих спостерігався геміпарез однієї половини тіла, порушення тону м'язів, рухові порушення верхніх та нижніх кінцівок, кистей та стоп, а також проблеми із самообслуговуванням.

Шляхом поєднання і вдосконалення проаналізованих вже існуючих методик на їх базі нами було розроблено програму фізичної реабілітації.

Запропонована програма фізичної реабілітації була спрямована на зменшення ризику виникнення ускладнень, відновлення порушених функцій, набуття навичок самообслуговування і повернення до повсякденного життя та активної діяльності.

Особливість даної програми полягала у тому, що вибір засобів та методів реабілітації відбувався на підставі результатів обстеження.

У змінах функціонального стану осіб, що перенесли гостре порушення мозкового кровообігу спостерігалась тенденція до покращення обстежуваних показників як в експериментальній групі так й у контрольній, проте у пацієнтів експериментальної групи відбулися вірогідно ($P < 0,05$) більші зміни ніж у пацієнтів контрольної групи за такими показниками:

– за Індексом активності повсякденного життя Бартела (Barthel ADL Index) незалежність пацієнтів у повсякденному житті та у самообслуговуванні збільшилась на 33,5 %;

– за Шкалою Інсульту, розробленою американським Національним Інститутом Здоров'я (NIH Stroke Scale) показники пацієнтів контрольної групи покращились на 16 %;

– за Шкалою оцінки психічного стану (Mini-Mental State Examination) та за результатами Госпітальної шкали тривоги і депресії (Hospital Anxiety and Depression Scale) за час проходження фізичної реабілітації за нашою програмою, показники орієнтації в часі і просторі покращились на – 25 %, короткотермінової пам'яті – на 16,5 %, уваги – на 26 %, довготривалої пам'яті – на 26,4 % і мовної функції – на 17,7 %; рівень депресії і тривоги пацієнтів знизився;

– рівень спастичності у пацієнтів, які займались за експериментальною методикою знизився на 11 %, що сприяло збільшенню амплітуди рухів і сили м'язів.

Результати обстежень дають змогу стверджувати, що застосування запропонованої нами програми реабілітації дозволяє за короткий термін покращити порушені функції і допомогти хворим повернутися до активної повсякденної діяльності, що свідчить про її високу ефективність.

Калініна І. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ЗВИЧНОМУ ВИВИХУ ПЛЕЧА НА ПОСТІМОбІЛІЗАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ

Травматичні вивихи плеча становлять 60 % від усіх вивихів. Така частота пояснюється анатомо-фізіологічними особливостями суглоба: куляста головка плечової кістки і плоска суглобова западина лопатки, невідповідність їх розмірів, велика порожнина суглоба, слабкість капсульно-зв'язкового апарату, особливо в передньому відділі, своєрідна робота м'язів і ряд інших факторів, що сприяють виникненню вивиху.

Звичний вивих плеча (ЗВП) – важке ураження плечового суглоба, яке є ускладненням первинного травматичного вивиху, яке виникло внаслідок неправильного вправлення і малоефективного і незакінченого періоду реабілітації після нього. 68 % всіх звичних вивихів пов'язані зі спортивними заняттями (боротьбою, волейболом, баскетболом та ін.). Єдиним ефективним методом лікування ЗВП є оперативний. Разом з тим одна операція не вирішує проблеми. Дуже важливе значення має якість післяопераційних реабілітаційних заходів особливо для спортсменів, яким необхідно досягти стійкої стабілізації плечового суглоба, нормальної амплітуди рухів і відновлення сили м'язів.

За останніми відомостями вітчизняних та закордонних науковців, виникнення нестабільності плечового суглоба після його вивиху, становить від 27-84 %. Близько 95 % вивихів плеча зумовлюють передню нестабільність суглоба.

Лікування зазначеної патології здійснюється як консервативним, так і оперативним методами у комплексі з фізичною реабілітацією. При складанні реабілітаційної програми необхідно враховувати анатомічні та біомеханічні особливості плечового комплексу.

Аналіз літературних джерел показав, що привичний вивих плеча – важке ураження плечового суглоба, яка є ускладненням первинного травматичного вивиху, яке виникло внаслідок неправильного вправлення і малоефективного і незакінченого періоду реабілітації після нього. 68 % всіх звичних вивихів пов'язані зі спортивними заняттями (боротьбою, волейболом, баскетболом та ін.).

Для оцінки функціонального стану ураженої кінцівки були застосовані методи виміру руху в суглобі та сили м'язів травмованої кінцівки.

Обмеження обсягу рухів і біль вказували на патологію плечового, акроміально-ключичного, а також грудинно-ключичного суглобів, періартікулярно тканин (травма, запалення, дистрофія, анкілоз, контрактура) або на порушення іннервації м'язів плечового пояса. Враховуючи часте порушення рухів руки у фронтальній площині (відведення і приведення) з формуванням таких синдромів, як «синдром дуги хворобливого відведення», «симптом падаючої руки», «заморожене плече», особливу увагу ми приділяли пробі на відведення і приведення руки.

Оцінка первинних результатів об'єму руху в плечовому суглобі контрольної та основної груп наведені нижче. Дані свідчать про те, що достовірних розбіжностей між показниками контрольної й основної груп на початку дослідження не спостерігалось. У зв'язку із внутрішньо-ротаційною і привідною контрактуєю плеча, спостерігалось помітне зниження активних рухів в плечовому суглобі. Та зниженню м'язової сили травмованої кінцівки.

Нами були проведені реабілітаційні заходи особам після оперативного лікування ЗВП та проаналізовані функціональний рух в плечовому суглобі до та після реабілітації. Згідно з показниками руху в суглобі можна зробити наступні висновки, що одна операція не вирішує проблеми. Дуже важливе значення має якість післяопераційних реабілітаційних заходів якими можна досягти стійкої стабілізації плечового суглоба, нормальної амплітуди рухів і відновлення сили м'язів. Саме фізичною реабілітацією можна досягти відновлення суглобу та зберегти його від операційних ускладнень.

Результати середніх показників об'єму руху в суглобі і м'язової сили травмованої кінцівки та статистичної обробки з метою оцінки ефективності використаних засобів фізичної реабілітації по обом групам наведені в таблиці 4.4. Згинання руки вперед і вгору після реабілітації в основній групі стало відповідати нормі – 179,75° в групі порівняння рух відновився лиш до показників – 116°. Розгинання руки назад і вгору в ОГ дорівнює нормі – 84°, 85° в порівнянні з ГП – 58°. Відведення руки убік і вгору по ОГ – 178°, а в групі порівняння – 105°. Кращу зміну в ротаціях плечового суглобу відображають показники пронації по ОГ – 35°, на відміну від ГП лише 29°, та супінації 59° по ОГ і 38°. Значно виросли показники м'язової сили в ОГ – 5 балів на відміну від ГП лише 2,43 бали. Про ефективність реабілітаційної програми ОГ свідчать також показники $P < 0,05$, а на початку дослідження розбіжностей між показниками контрольної й основної груп не спостерігалось. Для наочності показники досліджень представлені на рисунку 4.2.

В цілому, можемо зробити висновок про вищу ефективність застосування оздоровчого плавання при реабілітації хворих з травмами плеча після оперативного втручання та 100 % відновлення рухової активності в плечовому суглобі.

Керницький О. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

ПРОГРАМА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ 30–45 РОКІВ, ЩО НЕСУТЬ СЛУЖБУ НА БЛОК-ПОСТАХ, ПРИ МІЖХРЕБЦЕВИХ ГРИЖАХ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Актуальність даної проблематики полягає в тому, що сьогодні виникла гостра необхідність в удосконаленні комплексу заходів, що стосується медичної реабілітації та психологічної допомоги військовослужбовцям Національної гвардії України. Традиційні програми фізичної реабілітації, що розроблені вітчизняними і закордонними фахівцями і діють в лікувальних закладах, мають значно меншу ефективність відновлення у такої категорії військовослужбовців НГУ віком 30-45 років, оскільки не в повному обсязі враховують їх вік та умови служби.

Аналіз наукових джерел показав, що на сьогодні учені сформулювали такі ключові положення для відновлення пацієнтів з патологією хребта - початкове лікування має бути консервативним, за винятком випадків, коли пацієнт має серйозні неврологічні порушення.

До програми фізичної реабілітації військовослужбовців НГУ 30-45 років, що несуть службу на блок-постах, при міжхребцевих грижах поперекового відділу хребта включено наступні періоди фізичної терапії та методичної підтримки пацієнтів: ввідний період, фізична терапія в період неповної ремісії, фізична терапія в період повної ремісії, саморефлексія пройденного курсу фізичної терапії та планування методичної підтримки фізичним терапевтом на майбутнє.

Заняття з пацієнтами-військовослужбовцями згідно авторської методики проводилися у відновлювальний період (стани неповної та повної ремісії), і кожному з них були надані методичні рекомендації щодо сутності, симптомів, особливостей протікання такої хвороби як МХГ попереку, рекомендації щодо розвантаження попереку хребта під час служби на блок-посту, рекомендації по саморефлексії свої станів та успіхів в реабілітації. Підібрано найбільш ефективні і сучасні засоби і методи фізичної терапії, що прискорюють терміни відновлення.

З метою попередження рецидивів загострення хвороби МГХ пацієнтам-військовослужбовцям НГУ було розроблено рекомендації щодо реабілітації після уражень хребта та профілактики рецидивів радикулопатії. Вони склалися з 3-х частин: організаційної, методичної та саморефлексивної частини тощо. До організаційної частини входило: рекомендації щодо організації служби, чередування навантажень та відпочинку (час, послідовність); рекомендації щодо планування навантажень, дотримання безпечних умов служби для хребта на блок-посту тощо. До методичної частини входило: рекомендації щодо вірного виконання вправ, щодо ефективного формування навичок тощо; рекомендації щодо формування звичок виконання вправ, розвантаження хребта тощо; рекомендації щодо вибору правильної пози під час відпочинку і сну; рекомендації щодо підйому речей з підлоги, нахилу тулуба на службі для профілактики травмування та уражень. До саморефлексивної частини входило: рекомендації щодо ведення щоденнику рухової активності, рефлексії стану здоров'я.

Ефективність програми, що впроваджена у центрі реабілітації хребта та суглобів «Refit» міста Харкова визначалася за результатами даних клінічних, інструментальних методів дослідження та опитувальниками за чіткими критеріями ефективності. Отримані результати засвідчили, що у пацієнтів основної групи, для яких було реалізовано авторську програму фізичної терапії, були кращі результати у порівнянні з контрольною групою, що підтверджено методами математичної статистики.

Клеценко Л. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ РЕВМАТОЇДНОМУ АРТРИТІ

Проблема ревматоїдного артриту (РА) належить до однієї із найбільш актуальних проблем ревматології. Медична і соціальна значущість РА визначається не тільки його значною розповсюдженістю, але і втратами, які зазнає суспільство у зв'язку з тимчасовою і стійкою непрацездатністю, інвалідизацією осіб переважно працездатного віку.

Розповсюдженість РА серед осіб, молодших за 35 років, становить 0,38 % випадків, а віком 55 років і старше – 1,4 %. Понад 140 тис. осіб в Україні страждає на РА - 0,37 % дорослого населення.

Тому ревматоїдного артриту може привести до супутніх захворювань: сакроілеїт, у свою чергу до хвороби Бехтерева, до серцево-судинних захворювань і нирковій недостатності, порушення мінерального обміну в кістковій тканині у вигляді остеопенії та остеопорозу.

Нині ревматоїдний артрит розглядається як хронічне аутоімунне систематичне запальне захворювання з перевагою поразкою периферичних суглобів. Для цього можна запобігти прогресу захворювання на ранній стадії, з допомогою адаптаційних можливостей організму, рухової активності дією комплексної фізичної терапії.

Однією з актуальних проблем ревматології було і залишається вдосконалення діагностики лікування та реабілітації ревматоїдного артриту. Внаслідок цього, практична цінність і затребуваність розробленого та апробованого курсу реабілітації безсумнівна

Провівши первинні дослідження у хворих на ревматоїдний артрит виявили, прояви клінічних симптомів: больового синдрому експериментальної групи склала (43,93 бала), стомлюваності (35,71 бала), порушення сну (28,93 бала), ранкової скутості (32,50 бала) та проведення анкетування за клінічним опитувальником оцінки здоров'я склала (1,46 балів). Після курсу реабілітації покращились навички самообслуговування, стан хворого і зменшилися обмеження фізичної активності уражених суглобів на пальцях, кистей і зап'ястках.

Запропонована програма фізичної реабілітації складалася з фізичних вправ дрібної моторики (ліпка, мозаїка, пальчикова гімнастика, обривання паперу різної щільності і фактури, перебирання та сортування круп і насіння), гідрокінезотерапії (вправи в воді для кисті, самомасаж у воді та загально розвивальні вправи у басейні) та спеціальних вправ для плечового поясу, верхньої кінцівки та кисті.

Протягом дослідження, після використання запропонованої програми реабілітації відбулося покращення стану хворих з ревматоїдним артритом в експериментальній групі: больовий синдром зменшився на 30 %; стомлюваність на 37 %; сон покращився на 51 %; зменшилася тривалість ранкової скутості. В контрольній групі больовий синдром зменшився на 18 %; стомлюваність на 17,5 %; сон покращився на 27 %. Покращення досліджених показників в ЕГ мало статистичну вірогідність.

Отримані результати дослідження свідчать про те, що запропонована програма фізичної реабілітації з використанням фізичних вправ дрібної моторики та гідрокінезотерапії сприяла уповільненню процесу розвитку захворювання та мала велику ефективність.

Проведене дослідження доводить, що хоча в контрольній групі після отриманого фізіотерапевтичного та медикаментозного лікування було виявлено позитивну динаміку в відновленні функціонального стану кисті, однак під впливом експериментальної програми фізичної реабілітації з використанням вправ дрібної моторики та гідрокінезотерапії отримані результати були набагато кращі, що підтверджено певним рівнем значущості.

Кобзєв О. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ НАСЛІДКАМИ ВРОДЖЕНОЇ М'ЯЗОВОЇ КРИВОШІЇ

Останніми роками в нашій державі зберігається чітка тенденція до зростання вродженої ортопедичної патології. Найбільш поширеною серед якої є м'язова кривошия, яка як правило поєднується з іншими вродженими ортопедичними вадами. Частота розповсюдженості кривошиї по відношенню до інших захворювань

опорно-рухового апарату (ОРА) коливається в межах 5-12 % та посідає третє місце після дисплазії кульшового суглоба та клішоногості.

Крім цього, дана проблема набуває широкого загалу в усьому світі, про що свідчить наявність створених асоціацій батьків дітей з вродженою м'язовою кривошиєю (ВМК) та некомерційних організацій і спеціальних програм, завдяки яким діти отримують відповідне лікування, фізичну терапію та соціально-психологічну допомогу.

Вроджена кривошия не є локальним порушенням м'язів шиї, сутність якого полягає лише в укороченні з однієї сторони грудинно-ключично-соскоподібного м'язу (ГКС), що проявляється неправильним положенням голови по відношенню до середньої лінії тулуба. Вада характеризується прогресуючим перебігом із залученням у патологічний процес кісток черепа, тулуба та таза, з їх подальшою деформацією і порушенням нормального функціонування багатьох фізіологічних систем дитячого організму. На основі констатувального експерименту нами була розроблена і впроваджена програма фізичної терапії для дітей 5-6 років із наслідками вродженої м'язової кривошиї, яка була спрямована на нормалізацію тону м'язів, ліквідацію ущільнень м'язових тканин; покращення рухливості шийного відділу хребта та формування стереотипу правильної постави. Процес реабілітації включав два періоди адаптаційно-корегуючий (2 тижні), тренуючий (1,5 місяці) та містив наступні складові компоненти: РГГ (10-12 хв); лікувальна гімнастика (від 25-30 хв до 35-40 хв) із спеціальних вправ (коригуючі, динамічні, статичні, релаксаційні, стрейчинг, дихальні) та використання обладнання (півсфера BOSU, балансувальні диски, гімнастична лава, Noodle, плавальні дощечки); лікувальний масаж шийно-комірцевої зони та спини (№ 10, 20-25 хв.), точковий масаж Шіацу, нетрадиційні засоби реабілітації у вигляді Су Джок терапії (10-15 хв, тричі на день) долонної / тильної поверхні кисті; гідрокінезотерапії (25-30 хв.) із різним рівнем занурення та виконання елементів плавання; преформованих фізичних чинників у вигляді парафіно-озокеритової аплікації на ділянку ГКС м'язу (№ 10, 30-40 хв) та електростимуляції м'язів спини (№ 10, 5-15 хв.); ортопедичні засоби корекції (комірць Шанца).

Порівняльний аналіз вихідних і кінцевих даних засвідчив, що амплітуда шийного відділу хребта значно покращилась, де приріст флексії - 5,65°, екстензії - 6,18°, латерофлексія на ураженій стороні - 5,2° / умовно здоровій стороні - 6,3°, звичайне положення голови на стороні ураження - 5,05° / умовно здоровій - 6,25°. Зміни амплітуди рухів в шийному відділі хребта відбулися за рахунок зміцнення / збільшення тону перерозтягнутого м'яза з протилежної сторони ураження, розслаблення, збільшення довжини, покращення еластичності ураженого ГКС м'яза, де повністю нормалізувався тонус у 5 дітей (62,5 %) та зменшилося ущільнення / припухлість. Після реабілітаційного втручання дітей з низьким рівнем силової витривалості стало 12,5 % (1 дитина), з середнім рівнем 62,5 % (5 дітей) та з високим рівнем 25 % (2 дитини), що сприяло зменшенню асиметричних порушень за показниками ромба Машкова, де дітей з 3 ступенем порушення не виявлено та одна дитина перейшла з другого ступеня на перший.

Колесник Н. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ЖІНОК В ПЕРІОД МЕНОПАУЗИ

Менопауза – природна подія в житті жінки, проте ставлення до неї в одних – позитивне, в інших, за штучної менопаузи, – негативне, потребуюче міждисциплінарного підходу. У розвинених країнах упродовж останнього століття частка жінок старше 50 років збільшилася втричі. За цей час очікувана тривалість життя жінок зросла від 50 до 81,7 років [68].

Через демографічну кризу в Україні, що супроводжується хронічною депопуляцією населення, середній вік менопаузи для українських жінок становить близько 48 років, тоді як внаслідок еколого-соціального дискомфорту у 23,1 % жінок в Україні настає рання менопауза (до 45 років) і синдром передчасного виснаження яєчників [69]. Щороку має тенденцію до збільшення відсоток жінок з хірургічною менопаузою, які потребують гормональної терапії за абсолютними показаннями [70].

За прогнозом ООН кількість літніх людей 2050 року становитиме майже 2 млрд. чоловік (1970 млн.) порівняно з 580 млн. у 1998 році. Більшість з них – літні жінки, якість життя яких залежить від їхнього уміння пристосуватися до економічних, соціальних і медичних труднощів у період постменопаузи, особливо при обтяженому соматичному і гінекологічному анамнезі [69,70]. Дослідження з проблеми менопаузи – численні, проте наші знання щодо патогенезу, клінічних проявів системних порушень, сучасних підходів до менопаузальної ГТ у жінок з генітальним ендометріозом, лейоміомою матки, які в репродуктивному віці мали безплідність, невизначення вагітності, лишаються недосконалими. Найактуальнішим і найменше дослідженим є питання взаємозв'язку ПДЗГ (ендометріоз і/або лейоміома матки, СПКЯ і запалення геніталій) з порушеннями фертильної функції, а з іншого боку – особливостей виникнення обмінно-ендокринних станів у цих жінок з вік-асоційованою поліморбідністю в менопаузі [65]. Для вирішення проблеми нейроендокринних, психоемоційних порушень та створення концепції превентивної медицини стають на перешкоді інші мало вивчені питання: роль системи монооксиду азоту, АФС з позиції старіння організму і ризику розвитку тромбофілічних станів.

Інтерес, що виявляється до клімактеричного періоду, в значній мірі зумовлений тим, що лікування хворих з клімактеричним синдромом (КС) є однією з актуальних і разом з тим складних проблем клінічної медицини. Актуальність її визначається, передусім, високою частотою даної патології у жінок перехідного віку, що знаходяться в розквіті професійної і творчої діяльності, а також багатоваріантність виявів і тягарем процесу, що негативно впливає на загальний стан і працездатність і нерідко приводить до інвалідизації. У зв'язку з цим дана проблема придбаває не тільки медичну, але і соціальну значущість.

До цього часу дискусійним залишається питання про необхідність пролонгувати менструальну функцію у жінок в клімактеричному періоді. Це питання повинне бути вирішене для кожної жінки індивідуально. Однак загалом потрібно підійти до цієї проблеми з позицій збільшення тривалості життя і більш пізнього настання менопаузи за останні десятиріччя.

Для оцінки рівня фізичного стану ІММ жінок з менопаузним синдромом, нами було проведене ретельне обстеження яке базувалося на найбільш частих проблемах, які турбують хворих. Діагностика ґрунтувалася на проведінні клінічного обстеження.

За результатами початкового обстеження жінок основної групи та групи порівняння не було виявлено достовірної різниці ($p > 0,05$) за показниками функціональних проб тобто групи однорідні та однотипні, що в подальшому дало можливість нам адекватно порівнювати ефективність запропонованої програми фізичної реабілітації.

Дуже важливу роль відіграють фізичні навантаження під час клімаксу. При цьому важливо виконувати комплекси вправ таким чином, щоб в першу чергу привести загальний стан організму в норму, а вже потім включати спеціальні вправи, спрямовані на роботу яєчників.

Менопауза часто супроводжується утрудненням дихання, і для цього в йозі передбачені спеціальні вправи для поліпшення роботи дихальної системи. Два найефективніших з них – Капалабхати і Наді-Шодхана. Після виконання цих вправ з часом дихання людини стає більш спокійним і глибоким.

На основі обстеження 20 жінок з менопаузним синдромом встановлено, що по всім показникам при $k = 18$, $t_{гр} = 2,1$, $P \geq 0,05$ $t > t^{sp}$, відмінності достовірні. Причина достовірних відмінностей – краща відновленість стану здоров'я жінок ОГ, тобто зменшення менопаузного синдрому на відмінність від ГП, отже запропонована реабілітаційна програма побудована більш ефективно, методика має переваги на відміну від стандартної методики проведення реабілітації жінок з менопаузним синдромом

Кольвашенко К. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ

На сьогоднішній день міопія або короткозорість є важливою проблемою охорони здоров'я в багатьох розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Міопія – це дефект зору, при якому людина близько бачить добре, а далеко – ні. Для вирішення цієї проблеми зазвичай звертаються до офтальмолога, який в 95 % випадків призначає лінзи чи окуляри. Цей дефект виражається у тому, що із-за аномалії рефракції (заломлення) зображення фокусується не на сітчатці ока, а перед нею. Це призводить до здовження передньо-задньої осі ока.

Підраховано, що до 2050 року близько 50 % населення світу буде страждати від короткозорості. Це викликає стурбованість щодо зростаючого населення з підвищеним ризиком високої міопії та пов'язаних з ним візуально виснажливих розладів пізніше в житті, включаючи глаукому, відшарування сітківки та катаракту. Однією з стратегій боротьби із зростанням короткозорості є попередження виникнення її в дитинстві. Якщо завчасно не відреагувати на це, то міопія прогресує, що може призвести до серйозних наслідків і значній втраті зору.

Особливий інтерес представляє застосування методів і засоби фізичної реабілітації, яка може бути застосована для профілактики короткозорості або уповільнення прогресування міопії, оскільки вони можуть бути реалізовані на рівні населення і не включатимуть медикаментозні та хірургічні втручання.

Направленість реабілітаційного процесу при короткозорості є ліквідація, зупинка або уповільнення подальшого прогресування міопії та її можлива профілактика. При короткозорості застосовується багаточисленні засоби і методи реабілітації. Назначають загальнорозвиваючі вправи, рекомендують дотримуватися режиму дня та зорового навантаження, достатнє перебування на свіжому повітрі, заняття ЛФК.

Лікувально-відновна робота тісно пов'язана з корекцією недостачі фізичного розвитку, відхиленням загального стану здоров'я. Комплекси спеціальних вправ направлені на нормалізацію адаптаційних резервів, акомодатії, рефракції та загального стану організму дитини. Повинні бути виключені важкі фізичні навантаження, різкі рухи, стрибки, підйоми ваги.

Проведення реабілітаційних заходів бажано проводити в поєднанні з дотриманням рухового режиму, зорового навантаження, при якому робота на близькій відстані не повинна перевищувати 45 хвилин за один раз, роблячи перерву з гімнастикою для очей в 10-15 хвилин, а освітлення повинне бути достатнім.

Програма фізичної реабілітації при проведенні ґрунтується на принципі етапності та послідовності введення усіх змістовних її елементів, в залежності від вираженості клінічного прояву та відповідно щадного, щадно-тренуючого та тренуючого рухового режиму.

Для стабільної ефективності реабілітації осіб з короткозорістю необхідно проводити комплексне дослідження з використанням клінічних, спеціальних офтальмологічних апаратів (рефрактометрія, перевірка акомодатії, ультразвуковий ехоофтальмограф, лазерні апарати, таблиця Головіна-Сівцева (та кільця Ландольта)), що дозволяють оцінити динаміку відновлення зорових функцій після проведення реабілітації.

Проведення вихідних досліджень до реабілітації, свідчать про порушення фізичних якостей, про зниження фізичних можливостей, якості життя у школярів з короткозорістю. Відновна дія реабілітаційних заходів повинна базуватися на основних принципах використання методів кінезіотерапії та рефлексотерапії. До основних методів реабілітації можна віднести фізичні вправи, основні та спеціальні, дихальну гімнастику, ранкову гігієнічну гімнастику, та додаткові методи рефлексотерапії.

Кохан О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ З ОСТЕОХОНДРОЗОМ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Остеохондроз хребта відноситься до числа надзвичайно поширених захворювань. Відзначається тенденція до збільшення числа хворих з цим захворюванням, що свідчить про соціально значущі зміни у собі життя сучасної людини. В даний час більшість людей відрізняються малорухливим, сидячим способом

життя. Через надмірну масу тіла, нераціональне харчування обмежуються рухи в суглобах хребтового стовпа та інших суглобах, погіршується обмін речовин в м'язах і хребцях, розвиваються застійні явища в шийному відділі, м'язах спини, попереку, нижніх кінцівок, здавлюються судини і ускладняється відтік венозної крові. В результаті цього порушуються обмінні процеси в тканинах, виникають дегенеративно-дистрофічні процеси в кістково-м'язовому апараті, тобто остеохондроз. Розвитку остеохондрозу сприяють мікротравми, фізичне перенапруження, підняття ваги, а також перевтома м'язів тулуба, вимушена незручна поза в процесі праці. Виникнення або загострення захворювання може бути наслідком постійної напруги при тривалому стоянні. У працюючих в положенні сидячи, особливо з нахиленим тулубом, окрім втомленості м'язів спини, можуть розвиватися застійні явища в ногах, посилитися біль в попереку.

У результаті аналізу спеціальної науково-методичної літератури та узагальнення досвіду провідних фахівців щодо захворювань шийного відділу хребта була виявлена клінічна картина остеохондрозу, що характеризується чергуванням нападів болю. Визначені причини виникнення шийного остеохондрозу хребта. З'ясовано, що інволюційні вікові зміни нерідко розпочинаються з порушень діяльності центральної нервової системи, серцево-судинної, травної системи. Психічний світ літньої людини характеризується підвищеною втомлюваністю, метушливістю, дратівливістю, спотвореним сприйняттям дійсності, консерватизмом з поняттями, уявленнями, відносинах, схильністю до формування емоційних розладів. Із віком відбуваються закономірні функціональні і органічні зміни органів та систем навіть за відсутності будь-якого захворювання. Також в ході огляду літератури були розглянуті методики лікувальної фізичної культури при шийному остеохондрозі наступними авторами: А. Р. Кривцовим, що описує методичні вимоги до застосування фізичних вправ у гострому періоді захворювання; О. Р. Коганом і В. Т. Малевиком – методика постізометричної релаксації, яка полягає у використанні ізометричних напружень м'язів, а потім у виконанні пасивних рухів у плечовому суглобі в період постізометричної релаксації.

Запропонована програма фізичної реабілітації включала два періоди (адаптаційний та стабілізуючий) та впроваджувалась у період ремісії. До складу програми входили: ЛФК, фізіотерапевтичні процедури, масаж, мануальна терапія і дієтотерапія.

Відмінність розробленої програми від загальноприйнятої полягала у впровадженні власних комплексів фізичних вправ, що привело до більш вагомого розширення рухового режиму хворих за умови підвищення толерантності до фізичних навантажень. При складанні комплексу вправ лікувальної фізичної культури при остеохондрозі шийного відділу хребта враховувалися: фізичний розвиток обстежуваних, їх вік, стать, фізична підготовленість. Використовувався в основному принцип перенесення навантаження з заднього відділу хребта на передній. Тривалість заняття лікувальної фізичної культури 50 хвилин. Кожне заняття складалося з трьох частин: вступна (підготовча), основна і заключна. У кожній частині ставилися завдання, підбиралися засоби для вирішення поставлених завдань, і вказувалися методичні вказівки. Обов'язково на кожному занятті проводився контроль за самопочуттям.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що запропонована програма фізичної терапії хворих на остеохондроз шийного відділу хребта виявилася ефективною. Проаналізувавши результати тестування після проведення комплексів вправ лікувальної фізичної культури у пацієнтів експериментальної групи виявлено покращання майже за всіма показниками порівняно з пацієнтами групи порівняння. На основі отриманих результатів експериментальної групи відзначається позитивна динаміка досліджуваних показників: показники рухливості хребцевих суглобів у шийному відділі хребта в середньому збільшилися на 0,7 бала, витривалості м'язів шиї – на 0,6 бала, координаційних здібностей – на 0,5 бала. В групі порівняння збільшення цих показників незначне порівняно з експериментальною групою на 0,1 бала. Збільшення показників ЧД в обох групах вказує на необхідність введення в обидва комплекси дихальних вправ. За результатами опитування встановлено, що після проведення занять в обох групах наявність больових відчуттів у деяких пацієнтів залишилось, але різної інтенсивності. Однак, в експериментальній групі зменшення больових відчуттів значніше, ніж у представників групи порівняння. Результати експерименту показують, що розроблений комплекс вправ лікувальної фізичної культури при шийному остеохондрозі хребта у осіб похилого віку несе позитивний ефект. Отже, проведення запропонованого комплексу вправ лікувальної фізичної культури є ефективним засобом фізичної реабілітації осіб похилого віку із шийним остеохондрозом хребта і може використовуватися в роботі з хворими даної патології.

Саме комплексний підхід та урахування індивідуальних особливостей та стану хворих дозволяє досягти певних результатів, закріплення яких можливе завдяки продовженню виконання вправ лікувальної фізичної культури після закінчення курсу реабілітації (або включенню їх до комплексу ранкової зарядки), масажу, дотриманню принципів раціонального харчування та здорового способу життя, виконання профілактичних заходів.

Кравець Ю. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ЗАСТОСУВАННЯ ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ У ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ОСІБ ІЗ ХРОНІЧНИМ БРОНХІТОМ

Проблема неспецифічних захворювань органів дихання має не тільки наукове, також й медико-соціальне значення. Це пов'язано із зростанням захворюваності, високим рівнем інвалідизації і смертності у дорослих. Місце і значення хронічного бронхіту – предмет багатолітніх дискусій. Насамперед це стосується питань існування первинного хронічного бронхіту, можливості його виникнення на тлі повторних інфекційних бронхітів під дією несприятливих факторів оточуючого середовища.

Хронічний бронхіт вважається найпоширенішим серед хронічних неспецифічних захворювань легень. На його частку припадає до 75–80 % усіх легеневих захворювань. Поширеність хронічного бронхіту серед

міського дорослого населення європейських країн становить 12–50 % . У структурі хронічних обструктивних захворювань легенів питома частка хронічного бронхіту становить близько 65 %.

Хронічний бронхіт – поширене захворювання системи дихання, причому в останні роки відзначається тенденція до збільшення захворюваності. За даними більшості авторів, хронічним бронхітом страждає від 3 до 8 % і більш дорослого населення. Частіше хворіють особи у віці старше 50 років, чоловіки – в 2-3 рази частіше, ніж жінки. Слід підкреслити високий відсоток інвалідизації, а також збільшення смертності від емфіземи і легенево-серцевої недостатності, розвиток яких часто спостерігається у хворих на хронічний бронхіт.

Як і будь-яке хронічне захворювання, хронічний бронхіт піддається корекції лише за умови постійної і грамотної терапії, а також вимагає від хворих усвідомленої зміни способу життя. Тільки поєднання цих двох чинників дозволяє зберегти добре самопочуття і працездатність на довгі роки.

В останні роки, завдяки впровадженню нових препаратів і навіть нових груп фармакологічних засобів, лікарі одержали нові можливості терапії хронічного бронхіту. Однак, при цьому незаслужено мало уваги приділяється немедикаментозним методам лікування бронхіту, зокрема методами фізичної реабілітації. Практика показує, що багато хворих, які лікуються нефармакологічними методами, можуть помітно знизити дози препаратів, які приймаються, «перейти» від комбінацій лік до монотерапії, а згодом – цілком позбутися необхідності прийому препаратів.

Приєднання інфекції погіршує перебіг хронічного бронхіту, призводить до поширення запального процесу на більш глибокі шари бронхіальної стінки, пошкодження її м'язових і еластичних волокон. Збільшується кількість секрету, який приймає гнійний характер.

Запропонований комплекс дихальних вправ надав можливість більш злагоджено працювати реберно-діафрагмальному механізму дихання з більшим вентиляційним ефектом і меншою витратою енергії на процес дихання. Під впливом систематичних занять дихання верхньо-грудного типу змінювалося на фізіологічно більш доцільне – нижньо-грудне, збільшувалася дихальна екскурсія ребер і діафрагми. Поліпшення діафрагмального дихання призвело до кращої вентиляції нижніх відділів легень за рахунок кращого розподілу вдихуваного повітря.

За результатами дослідження можна стверджувати, що на початку дослідження показники середніх результатів функціональних проб були приблизно на одному рівні, що свідчить про їх однорідність. Результати по окремим показникам були наступні: «ЧСС» на початку дослідження в КГ складало $73 \pm 0,24$, в ЕГ – $71 \pm 0,18$, різниця складала 2; «Проба Штанге» на початку дослідження в КГ складало $31,28 \pm 2,20$, в ЕГ – $31,98 \pm 2,24$, різниця складала 0,7; «Проба Генче» на початку дослідження в КГ складало $24,17 \pm 1,13$, в ЕГ – $23,28 \pm 1,23$, різниця складала 0,89; «ЖЄЛ»

на початку дослідження в КГ складало $2,17 \pm 0,77$, в ЕГ – $2,23 \pm 0,76$, різниця складала 0,06.

У кінці дослідження показники середніх результатів функціональних проб змінилися в експериментальній групі, що свідчить про позитивний вплив комплексу дихальних вправ. Результати по окремим показникам були наступні: «ЧСС» у кінці дослідження в КГ складало $73,02 \pm 0,32$, в ЕГ – $65,52 \pm 0,12$, різниця складала 7,5; «Проба Штанге» у кінці дослідження в КГ складало $38,80 \pm 2,93$, в ЕГ – $49,91 \pm 3,20$, різниця складала 11,11; «Проба Генче» у кінці дослідження в КГ складала $28,60 \pm 1,24$, в ЕГ – $31,67 \pm 0,72$, різниця складала 3,07; «ЖЄЛ» у кінці дослідження в КГ складало $2,69 \pm 0,42$, в ЕГ – $3,46 \pm 0,69$, різниця складала 0,77.

Кравченко Ю. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПАЦІЄНТІВ З ІНСУЛЬТОМ НА ЛІКАРНЯНОМУ ЕТАПІ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Мозковий інсульт є всесвітньою проблемою, яка щорічно вражає велику кількість дорослого населення як в економічно розвинених, так і в країнах з перехідною економікою. В останнє десятиліття в Україні спостерігається ріст захворювань, зумовлених психоемоційним перенапруженням.

Несприятливий вплив хронічного емоційного і психосоціального стресу підсилюється шкідливими екологічними факторами і неправильним способом життя (гіподинамія, паління, нераціональне харчування), що в сукупності викликають передчасне старіння і розвиток патології. Зокрема, в Об'єднаній Європі щорічно реєструється 1,75 млн. інсультів. Україна, на жаль, не є винятком. Ще у 2012 р. в нашій країні було зареєстровано 118 443 випадки інсульту. На жаль, чверть хворих, які перенесли інсульт, вмирають, а з тих пацієнтів, що вижили після інсульту, приблизно одна третина має тяжкі наслідки у вигляді вираженого неврологічного дефекту, психічних розладів, що зумовлюють стійку втрату працездатності та залежність від сторонньої допомоги в повсякденному житті. Тому, основна мета роботи – скласти ефективну програму фізичної терапії і діагностики хворих на мозковий інсульт і оцінити вплив запропонованих методів.

Методів обстеження пацієнтів, які перенесли інсульт багато. На жаль наші можливості обмежені і тому ми підібрали такі методи контролю над станом пацієнтів, які нескладні у виконанні і, що найважливіше показові, тобто. при повторних перевірках відхилення були незначені.

Ми підібрали такі методи медико-біологічного дослідження. Обстеження хворих з обох груп було проведено по одинаковій методиці: за допомогою клінічних методів була визначена оцінка стану ССС (пульсометрія – визначення ЧСС за допомогою секундоміра, артеріальна тонометрія – вимір А/Т систолічного і діастолічного за допомогою електронного вимірювача тиску, дихальної системи (спірометрія – визначення ЖЄЛ за допомогою спірометра, ЧД визначено за допомогою активного спостереження і підрахунку кількості дихальних рухів грудної клітини).

Була ретельно вивчена медична документація – історій захворювань; зібрані суб'єктивні данні: самопочуття хворих, їх скарги, анамнез хвороби, анамнез життя.

Мануальне тестування було проведено для визначення м'язової сили (тест Ловетта).

Тест Ловетта – спеціальний тест на мануальне визначення сили м'язів пацієнта. Широко використовується у практиці фізичного реабілітолога, неврології, педіатрії.

Відомо, що визначити силу м'язів можна за допомогою динамічних динамометрів, але не завжди є необхідна апаратура у розпорядженні реабілітолога, тому він повинен вміти визначати силу м'язів за допомогою мануальної методики тестування. Серед цих методик вигідно вирізняється тестування за Ловеттом. Ця методика полягає у наданні тілу людини такого положення, при якому з роботи максимально вилучені м'язи синергісти. Ця методика опублікована в 1932 році і на сучасному етапі є найпоширенішою методикою. Вона ґрунтується на ручній методиці, коли рух виконує один м'яз, який відповідає за цей рух.

Дослідження продовжується, але вже зараз можна з упевненістю відзначити, що механотерапія як пасивна, так і активна у парі із прогріванням м'язів іплікаторами Ляпко дуже ефективні.

Крестянінова С. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ОСІБ З АРТРОЗОМ КОЛІННИХ СУГЛОБІВ

Сьогодні проблема захворювань опорно-рухового апарату посідають одне з перших місць серед усіх хвороб сучасності. Одну із найбільших нозологічних груп складають хворі з артрозом колінних суглобів, кількість яких знаходиться у межах від 6 % до 12 % населення усього світу. Хвороби ортопедичного напрямлення вражають осіб усіх вікових груп у світі. Однак артроз найбільше охоплює осіб зрілого та похилого віку. Більша половина населення у віці 50-65 років страждає на гонартроз. Як правило жінки хворіють частіше 68 % ніж чоловіки 58 %].

За даними звіту про захворюваність на артроз по Україні зафіксовано 223 482 осіб (597,8 на 100 000 населення), а загальна поширеність хвороби серед населення складає 1 289 009 осіб, що відповідає кількості 3448.2 на 100 000 чоловік.

Як і будь-яке захворювання, артроз колінних суглобів залишається соціальною проблемою та несе грошовий збиток не тільки одній людині але й державі та примушує витратити великі кошти на лікування та реабілітацію.

За результати аналізу науково-методичної літератури встановлено, що найбільш ефективними у процесі реабілітаційного втручання є наступні засоби фізичної терапії: кінезотерапія, застосування якої є ефективною у вирішенні питань збільшення амплітуди рухів у колінних суглобах та збільшенню виробітку синовіальної рідини. При гонартрозі колінного суглоба доцільна механотерапія, яка дає змогу підтримувати досягнуту амплітуду в суглобах, профілактика контрактур, не менш значущим є зміцнення м'язів стегна, підтримка функціонального стану організму та тренування серцево-судинної та дихальної системи. А також науковцями підкреслюється та практично доводиться значущість лікувального масажу, адже завдяки йому відбувається активізація кровотоку та відтоку лімфи, збільшення еластичної м'язових волокон та ліквідування спазмованості м'язів. Не менш важливу роль, за висновками багатьох науковців, відіграють фізіотерапевтичні процедури, застосування яких поліпшують живлення та метаболізм хрящової тканини, зменшують набряк та біль у колінних суглобах та нормалізують тонус м'язів.

Розробка комплексної програми ФТ базувалася на основі МКХ-10, яка дала змогу визначити ключові клінічні ознаки захворювання, а також основних скарг пацієнтів (зменшення амплітуди рухів в колінних суглобах, больовий синдром, набряк та ранкова скутість в суглобах, обмежена рухова активність та знижена якість життя), які конкретизувалися шляхом застосування МКФ.

Отримавши первинні та кінцеві результати у процесі клініко- інструментального обстеження, зокрема мануально-м'язового тестування, індексу маси тіла, гоніометрії, візуально-аналогової шкали болю та опитувальника якості життя HAQ, було відмічено покращення за всіма досліджуваними показниками. Про це свідчать зменшення больового синдрому в колінних суглобах наприкінці дослідження показники ВАШ становив $3,1 \pm 0,4$, що на 1,6 бали нижче ніж первинні дані, збільшення амплітуди рухів зі 103 до 115 градусів, що процентному співвідношенні відповідає збільшенню сили на 11,6 % та покращення функціонального стану в колінних суглобах та відновлення рухової активності пацієнток за анкетуванням Health Assessment Questionnaire зменшилась на 35,2 % зі 28,4 до 18,4 балів. Позитивна динаміка також відмічається у показниках ІМТ та зменшенні надлишкової маси тіла хворих, вихідні данні були $28,1 \pm 3,6$, а кінцеві $27,5 \pm 3,3$.

Отже ми можемо сказати, що наша програма фізичної терапії дала позитивний вплив на функціональний та психоемоційний стан хворих, спроможність до зміни способу життя та рухової діяльності.

У подальшому дослідження проблеми фізичної медичної реабілітації пацієнтів з остеоартрозом колінних суглобів може розглядатися як підвищення ефективності та удосконалення програми фізичної терапії.

Крилов А. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНИХ ПОРУШЕННЯХ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Останнім часом кількість хворих на остеохондроз неухильно зростає. Медична статистика свідчить, що болі в спині турбують половину населення розвинених країн Землі, а в деяких індустріальних державах чисельність хворих вертебро-неврологічними захворюваннями досягає 80 % жителів. Актуальність остеохондрозу в наш час стає все гостріше, тому що хвороба значно помолодшала. Якщо раніше остеохондроз вважали віковим недугою, то сьогодні дистрофічні зміни в хребті можна виявити вже в підлітковому віці. Патологія вражає людей молодого та середнього віку. Загострення цього хронічного захворювання часто стає причиною втрати працездатності. Незважаючи на те що остеохондроз описаний лікарями ще в середині

XIX століття, в усьому світі ведуться дослідження по патогенезу, лікуванню і профілактиці недуги, він продовжує залишатися актуальною медико-соціальною проблемою. Жодна лікарська конференція не проходить без обговорення вертебро-неврологічних питань. Захворювання продовжує вивчатися лікарями неврологами, ортопедами, травматологами, нейрохірургами, психотерапевтами. Остеохондроз заслугоує на увагу не тільки з медичної, а й з побутової і психологічної точки зору. Адже у хворих людей відзначається погіршення якості життя, помітно страждає психіка. Вони стають дратівливими, нервовими, образливими, через хронічний больовий синдром погіршується настрій і порушується сон.

Незважаючи на наукові дослідження, ця проблема є наразі актуальною та потребує розробки необхідного комплексу заходів фізичної реабілітації.

Проаналізувавши значну кількість літературних джерел, ми зробили висновок, що проблема розвитку дегенеративно-дистрофічних уражень шийного відділу хребта залишається актуальною. Основними причинами захворювання є спадкова схильність, фізіологічна нейроендокринна зношеність, важкі фізичні навантаження на хребет, травми хребта та оточуючих його тканин, гравітаційні навантаження. Що призводить до значного погіршення стану здоров'я людини, больових синдромів, а в деяких випадках, при несвоечасному лікуванні до інвалідизації.

Запропонована програма фізичної терапії складалася із комплексу ЛФК, гідрокінезотерапії та масажу з урахуванням індивідуальних особливостей кожної особи. Метою комплексу ЛФК було зменшення больового синдрому, збільшення амплітуди рухів та сили м'язів шийного відділу хребта. Комплекс змінювався, пристосовуючись його індивідуальних особливостей кожної людини. Масаж виконувався курсом 12-15 процедур 30-35 хв., 2 рази на рік, протягом дослідження, загальну увагу приділяли масажу коміркової зони та спини, метою якого було надати знеболюючого впливу, усунути гіпертонус м'язів та поліпшити функціональний стан центральної нервової системи. Гідрокінезотерапія при дегенеративно-дистрофічних ураженнях шийного відділу хребта застосовується для розслаблення м'язів шиї та спини і усунення асиметричності її м'язевого карсету, збільшення відстані між хребцями. Рациональне і комплексне використання запропонованої програми фізичної реабілітації сприяє швидкому проходженню захворювання, зниженню запального процесу, запобіганню ускладнень, зменшенню больового синдрому, відсутності локалізації вогнищ у хребті і зменшенню сили навантаження на кожен хребець, швидкому відновлюванню функціональних властивостей хребта.

Підводячи підсумок проведеного дослідження можна зробити висновок, що запропонована програма фізичної терапії осіб із дегенеративно-дистрофічних ураженнях шийного відділу хребта виявилася ефективною. На початку дослідження було проведено ряд тестувань, як контрольної так і експериментальної груп, таких як: оцінка ступеня болю (за ВАШ), оцінка амплітуди рухів шийного відділу хребта, оцінки карти рейтингу постави (Хоулі, Френкс). В кінці дослідження сумарні показники в ЕГ значно збільшились в порівнянні з КГ, що свідчить про ефективність проведеної програми фізичної реабілітації.

Кузьміна В. К.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ТА ЕРГОТЕРАПІЯ В ПЕРІОД ПОСТІНФАРКТНОГО КАРДІОСКЛЕРОЗУ

Досягнення експериментальної і клінічної кардіології дають підставу говорити про багатокомпонентність патогенезу вад серця, що визначає використання не тільки медикаментозної терапії, а й різних лікувальних фізичних факторів.

Слід визнати, що можливості їх застосування в лікуванні і профілактиці даних хворих реалізуються ще не повною мірою і не завжди раціонально.

Арсенал методів фізичного лікування захворювань серцево-судинної системи поповнюється постійно, що ставить перед дослідниками завдання з вивчення порівняльної ефективності як давно розроблених і практично апробованих способів, так і нових технологій терапії даного захворювання.

Численними клінічними дослідженнями показана ефективність лікувального застосування у хворих з вадами серця різних методів фізичного впливу, в тому числі і методик лікувальної фізичної культури, однак існують розбіжності у виборі того чи іншого методу.

Протиріччя визначається тим, що фізичне навантаження при захворюваннях серцево-судинної системи найчастіше обмежується, але в той же час фізичні вправи мають велике значення для лікування таких захворювань. Тому мета дослідження - обґрунтувати доцільність застосування засобів фізичної та ерготерапії хворих в період постінфарктного кардіосклерозу та визначити ефективність їх застосування.

Об'єкт і предмет дослідження - процес реабілітації чоловіків 40-50 років, що перенесли ІМ та страждають хронічною ІХС з постінфарктним кардіосклерозом.

Тому головна мета: розробити методику фізичної і ерготерапії, застосування якої сприяє покращенню функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем, а також буде сприяти підвищенню фізичного стану тих хто тренуються.

Аналіз науково-дослідної літератури показав, що хворі, що перенесли ІМ, являють собою осіб, що страждають хронічною ІХС з постінфарктним кардіосклерозом. Основною відмінністю ЛФК на цьому етапі є профілактичний характер по відношенню до атеросклерозу, що лежить в основі ІХС.

Крім того, систематичне проведення ЛФК у цих хворих може виступити альтернативою медикаментозному лікуванню чи принаймні може суттєво доповнити його.

Що заняття ЛФК створюють позитивний емоційний фон у хворого, надають впевненості в успішному результаті захворювання, сприяють нормалізації коркової динаміки, вивірюють співвідношення процесів збудження і гальмування, зменшують прояви неврозу. Найкращою формою фізичної реабілітації хворих, що перенесли ІМ, являються тривалі фізичні тренування, а дихальні вправи сприяють врівноваженню психоемоційного стану, що дуже суттєво впливає на весь реабілітаційний процес.

Тому ми, на підставі виконаних досліджень рекомендуємо використовувати активні кардіо вправи (особливо при обмеженні рухового режиму), використовуючі елементи йоги з дихальними вправами, а так само вправи для розтяжки м'язів. Адаптивне розтягнення м'язів позитивно впливає на їх функціональний стан і рухи стають більш гармонійними і оптимальними, а настрій і самопочуття гармонізуються та покращуються. У чому і полягає основна мета фізичної терапії постінфарктних хворих.

Кухтіна Ю. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

**ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ЗАКРИТИХ
ЧЕРЕПНО-МОГОВИХ ТРАВМАХ НА ПІСЛЯЛІКАРНЯНОМУ ЕТАПІ**

В даний час однією з актуальних проблем сучасної медицини є черепно-мозкові травми (ЧМТ) і їх наслідки. Частота ЧМТ становить близько 200 тис. осіб на рік (400–420 на 100 тис. населення), залишаючись стабільною протягом останніх 18–20 років.

ЧМТ відноситься до найбільш поширених видів ушкоджень і становить до 50 % всіх видів травм. Смертність від черепно-мозкових травм становить 1 % від загальної смертності. Як зазначає С. Ю. Капралов (1997) – у структурі травматизму на частку ЧМТ припадає 2/3 смертельних випадків. Тільки в Україні від цієї патології гине більше 11 тисяч осіб. Серед осіб з черепно-мозковими ураженнями тільки 20 % повертається до повноцінної праці, інші мають виражені ознаки інвалідності.

Високий відсоток смертності пояснюється несвоєчасним зверненням травмованих людей за медичною допомогою, особливо, коли має місце закрита черепно-мозкова травма (ЗЧМТ). Закриті черепно-мозкові травми становлять 90,4 % всіх травматичних уражень головного мозку. В особливості, ЗЧМТ вважається найбільш небезпечною і її лікування проводиться лише в умовах стаціонару.

На даний час фізична реабілітація в осіб з ЗЧМТ є досить актуальною і повністю не вивченою і залишається ще багато питань щодо цього захворювання. Принаймні у цей час, коли на території нашої держави проходять бойові дії і з кожним днем кількість ЗЧМТ в осіб молодого і зрілого віку зростає з кожним днем.

Медична та соціальна значимість лікування при ЧМТ, як зазначає В. Я. Латишева (2004), визначається складністю патогенезу травматизму, що супроводжуються порушенням життєво важливих функцій організму (рухової, опорної, провідникової, когнітивне функціонування), різноманітним клінічним проявом і перебігу хвороби, як в гострому, так і у віддаленому періоді травми.

Щодо останнього, виникає необхідність проведення фізичної реабілітації з метою відновлення втрачених функцій та недопущення прогресування наслідків закритої черепно-мозкової травми.

Отже, ЗЧМТ, на жаль, залишається однією із розповсюджених травм у теперішній час, коли зростає кількість дорожньо-транспортних пригод, продовжуються бойові дії на всій території України, ритм життя унаслідок науково-технічного прогресу шалено зростає і, відповідно, змінюється світогляд особистості, що нерідко провокує агресію та сутички.

На мою думку, в нашій країні фізична реабілітація лише починає активно розвиватися, фахівці даної галузі переймають зарубіжний досвід, але матеріально-технічна база та практичний досвід залишаються на недостатньому рівні. Тому фізична реабілітація осіб із ЗЧМТ залишається актуальною темою для досліджень, оскільки при такій травмі нерідко виникає складність діагностування, а завданням майбутнього реабілітолога є підбір таких засобів та методів відновлення, що запобігатимуть прогресуванню хвороби та розвиткові інвалідності.

Ми сподіваємося, що матеріал даної роботи може використовуватись як методичний посібник, у професійних навчальних закладах, а програма реабілітації осіб з ЗЧМТ у післялікарняний період може застосовуватись у медичних закладах реабілітаційного профілю.

Леваднюк Л. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗІ СКОЛІОЗОМ

Ідіопатичний сколіоз - найчастіше захворювання опорно-рухового апарату в дітей, яке викликає тривимірну деформацію хребта. Ювенільний сколіоз у дітей від 3 до 10 років проявляється болями, відчуттям скрутності в спині, та проблемами з функціональним станом дихальної та серцево-судинної системи. Ускладнення невиліковного сколіозу включають прогресування деформації. Це може викликати біль у спині, поперекову радикулопатію, косметичні проблеми, враження нервової системи і навіть серцеву та легеневу недостатність. У невиліковних пацієнтів із вигином понад 80 градусів може виникнути підвищена задишка.

Використання певних фізіотерапевтичних стратегій є важливим елементом консервативного лікування сколіозу в дітей молодшого шкільного віку і має починатися за наявності легких деформацій. Проте, на сьогодні досліджень в галузі фізичної терапії в молодших школярів зі сколіозом не достатньо.

Аналіз сучасних тенденцій в аспекті фізичної терапії дітей зі сколіозами дозволив відзначити ґрунтовну практичну базу та варіативність втручань. Однак, більшість наукових досліджень, присвячено переважно фізичній терапії дітей підліткового віку, оскільки цей віковий період є найбільш уразливий щодо бурхливого прогресування сколіозу. Щодо дітей молодшого шкільного віку зі сколіозами, то в цьому напрямі виявлено обмежену кількість якісних досліджень.

Алгоритм фізичної терапії для молодших школярів зі сколіозами I-II ступеня реалізувалася в такі традиційні послідовні етапи: обстеження - проводилося в категоріях МКФ ДП; встановлення довготермінових та короткотермінових цілей у форматі SMART, враховуючи результати обстеження та визначені персональні

проблеми дитини; планування втручань та складання персональної програми фізичної терапії згідно індивідуальних довготермінових та короткотермінових цілей; практична реалізація персональної програми фізичної терапії; оцінювання ефективності реалізованої програми фізичної терапії на підставі досягання індивідуальних цілей та динаміки показників, що досліджувалися.

Отже, як уже зазначалося, розроблена програма фізичної терапії дітей молодшого шкільного віку із сколіозами I-II ступеня передбачала застосування масажу, кінезіотерапії та фітбол-гімнастики.

Результати, які було отримано в процесі дослідження засвідчили більш позитивну динаміку показників ОРА і кардіореспіраторної системи в дітей ОГ. За результатами дослідження фізіологічних вигинів у дітей ОГ шийний лордоз зменшився на 0,8 мм (у дітей ГП - на 0,6), поперековий лордоз - на 0,9 (у дітей ГП - на 0,7). Окружність грудної клітки в дітей ОГ збільшилася на 6,5 см, тоді як в дітей ГП лише на 2,2 см порівняно з вихідними результатами. У дітей ОГ показники ЖЄЛ на 8 % були вищі (як у дівчаток, так і у хлопчиків) порівняно з ГП. Індекс Руф'є в дітей ОГ знизився на 3,4, в дітей ГП - на 3,1.

За результатами дослідження рухливості хребта відзначено підвищення показників у дітей ОГ на 0,5 см, тоді як у ГП - на 0,1 см. Результати тесту на статичну витривалість м'язів шиї в дітей ОГ покращилися на 15,7 с (у ГП - на 12 с), м'язів черевного пресу - на 4,2 с (у ГП - на 2,6 с), м'язів спини - на 4,3 с (ГП - на 4,1 с).

Таким чином, результати проведеного експериментального дослідження дозволили відзначити ефективність розробленої програми фізичної терапії молодших школярів зі сколіозами I-II ступеня, що дозволяє рекомендувати її зміст щодо подальшого практичного застосування для розробки індивідуальних реабілітаційних програм для дітей цієї нозології.

Лихман Я. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОЇ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Дитячий церебральний параліч – це група захворювань у дітей з патологією центральної нервової системи. Термін «церебральний параліч» вживається для характеристики групи хронічних станів, при яких уражена рухова і м'язова активність з порушенням координації рухів.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що в останні роки спостерігається різке збільшення кількості дітей, котрі страждають на церебральний параліч. Частота хвороби: 1-2 випадки на 1000 новонароджених. Але реабілітація цих хворих в Україні знаходиться на низькому рівні. Особливо мало уваги приділяється засобам фізичної реабілітації в домашніх умовах.

На жаль заклади освіти приймають на навчання лише дітей з нормально розвиненим інтелектом, які мають можливість самостійно пересуватися та обслуговувати себе. Але саме при ЦП моторний розвиток у дітей не просто затримано у темпі, а якісно порушено на кожному етапі. У них спостерігається несформованість функцій кінцівок, яка зумовлена своєрідним розвитком та наявністю патологічних установок, що й призводить до порушення ходи, самообслуговування та інших функцій. Через це кількість дітей з ЦП, які знаходяться вдома, значно перебільшує кількість дітей, які відвідують дитячі садки та школи.

Тому в сучасних умовах нашого суспільства, коли держава не в змозі надавати кожній дитині постійну реабілітаційну допомогу, зростає роль сім'ї у процесі відновлення дитини з ДЦП, а зростання числа дітей з церебральним паралічем в останні роки диктує необхідність розробки домашньої програми фізичної реабілітації.

На основі аналізу літературних джерел, було встановлено, що церебральний параліч за останні роки став одним з найпоширеніших захворювань нервової системи в дитячому віці у всіх країнах світу. Це захворювання важко інвалідизує дитину, не тільки вражаючи рухову систему, але й викликаючи порушення мови й інтелекту. Родина, суспільство витрачає багато грошей на лікування й соціальне забезпечення таких хворих. Тому, важливе значення, здобуває своєчасне виявлення й грамотна реабілітація дітей з церебральним паралічем. Найбільший ефект при реабілітації таких дітей досягається при активній участі членів родини у відновленні дитини з ЦП.

При аналізі вихідного рівня функціонального стану опорно-рухового апарата, в обстежуваних дітей, були виявлені порушення у вигляді контрактур, підвищеного тону м'язів-згиначів, зниження сили м'язів-розгиначів. Була знижена рухова активність дітей.

На основі отриманих даних реабілітаційного обстеження було підібрано комплекс засобів реабілітації для домашнього використання, що складався з вправ на розслаблення; пасивних, пасивно-активних й активних вправ; вправ з опором; вправ в різних видах ходьби; загально-розвивальних вправ; вправи для розвитку й тренування основних рухових навичок; та вправ на розвиток маніпулятивної діяльності рук.

Після виконання складеної домашньої програми фізичної реабілітації, на прикладі експериментальної групи, стабільні позитивні результати були досягнуті у всіх дітей. Після реабілітації у хворих, відзначалося зниження тону м'язів згиначів і привідних у середньому на 1 бал, що призвело до збільшення обсягу активних і пасивних рухів у великих та дрібних суглобах. Вдалося досягти збільшення сили м'язів, збільшення рухової активності дітей, та поліпшення оволодіння ручними діями. Відзначалося поліпшення уваги, підвищення мотивації дітей до оволодіння нових рухових навичок.

Лукашенко А. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ПОПЕРЕКОВО-КРИЖОВОМУ ОСТЕОХОНДРОЗІ ХРЕБТА

Дегенеративно-дистрофічні ураження міжхребцевих дисків (остеохондроз), що супроводжується біохімічними змінами тканини хребців, як правило виникає у віці 25 - 50 років і є причиною тривалої втрати

працездатності. Згідно з даними медичної статистики, до 80 % дорослого населення країни страждає остеохондрозом.

Серед хронічних уражень хребта у вигляді вторинного прояву – корінцевих болів – ураження поперекового відділу займає перше місце за кількістю днів непрацездатності людей, до 10 % хворих на остеохондроз поперекового відділу хребта стають інвалідами.

Без проведення спеціальних лікувально-профілактичних заходів захворювання неухильно прогресує. Медикаментозні засоби поки ще не можуть допомогти повністю позбутися від дегенеративно-дистрофічного ураження міжхребцевих дисків. В даний час розкрито багато причин виникнення остеохондрозу, що дозволяє розробляти конкретні практичні рекомендації для лікування і профілактики цього захворювання.

Але слід пам'ятати, що остеохондроз – складне системне захворювання і боротьба з ним повинна бути комплексною і активною. Вона вимагає від людини певних знань, вміння і істинного бажання бути здоровим. Таким чином, удосконалення методів фізичної реабілітації хворих з дегенеративно-дистрофічного ураження міжхребцевих дисків є актуальною проблемою сучасної реабілітації.

Фізична терапія є одним з основних засобів лікування і профілактики ускладнень даного захворювання, в свою чергу лише комплексний та активний підхід може забезпечити успіх в подоланні цієї патології.

В програму фізичної реабілітації хворих 35-40 років з дегенеративно-дистрофічними ураженнями попереково-крижового відділу хребта була включена лікувальна гімнастика що спрямована на зняття компресії і патологічного гіпертонусу м'язів та витягування хребта у воді, на нашу думку ці засоби є оптимальними при реабілітації пацієнтів.

Тепла вода сама по собі робить заспокійливий вплив на м'язи і в значній мірі сприяє нормалізації їх тонусу, витягування хребта у воді в значній мірі знижує компресію хребців. І найголовніше ймовірність травми при таких методах реабілітації пацієнтів мінімальна.

Аналіз ефективності застосування запропонованих програм показав, що не дивлячись на відмічений позитивний вплив засобів фізичної реабілітації на опорно-руховий апарат хворих в обох групах процес реабілітації пройшов успішніше в експериментальній групі.

Так прояви болю по експериментальній групі у середньому на 0,9 балів нижчі ніж у контрольній, обсяг згинання по експериментальній групі на 0,9 см., а розгинання на 0,8 см., більший ніж у контрольній, обсяг руху при бічних нахилах по експериментальній групі вправо більший на 0,4 см., а вліво на 0,65 см. ніж у контрольній групі.

Таким чином, можна констатувати, що додаткове включення до засобів фізичної реабілітації лікувальної гімнастики спрямованої на зняття компресії і патологічного гіпертонусу м'язів та витягування хребта у воді, в значній мірі підвищує позитивний вплив на стан опорно-рухового апарату пацієнтів 35-40 років з дегенеративно-дистрофічними змінами між хребцевих дисків попереково-крижовому відділі хребта в стаціонарних та диспансер-амбулаторних умовах

Макар Т. П.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

КОРЕКЦІЯ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДАТНОСТЕЙ ГЛУХИХ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

На сьогодні основними завданнями фізичного виховання дітей з порушеннями слуху і глухотою є: підвищення рівня фізичного розвитку і корекція його порушень; формування основ здорового способу життя; оволодіння руховими навичками прикладного характеру; розвиток рухових якостей; виховання позитивного ставлення до занять фізичними вправами, моральних, вольових якостей; готовість до ефективної трудової діяльності і розумової працездатності; розвиток навичок мовлення.

Порушення слуху і глухота негативно позначаються не лише на психічному розвитку підлітка, але й на його руховій сфері. Одією з причин, що зумовлює низьку якість основних рухів дитини з вадами слуху є обмеженість словесної інформації про рухи, які вона виконує. При втраті слуху порушується нормальний розвиток просторово-часових параметрів, швидкісно-силових характеристик, параметрів нормального формування і розвитку силових якостей. Зважаючи на це, фізичне виховання повинно бути спрямоване на подолання вад фізичної і рухової сфер, на комплексний розвиток фізичних якостей, повинно сприяти розвитку мовлення дітей із порушеннями слуху і глухотою.

Доведено, що при повній або частковій втраті слуху в дітей має місце недостатній розвиток силових якостей, що впливає на оволодіння руховими вміннями і навичками, порушує формування основних прикладних навичок, необхідних для трудової діяльності.

Координація рухів є важливою руховою якістю людини, що має складну структуру і визначається рівнем різних рухових координаційних здатностей. Під координацією рухів ми розуміємо різновид фізичних якостей людини, які характеризуються певним набором складників її параметрів – точністю в оцінці просторово-часових і силових характеристик рухів, відчуттям ритму, вмінням диференційовано напружувати й розслабляти м'язи, орієнтуватись у просторі, швидко і в певній послідовності виконувати складні комбінації рухів. Координаційні здатності – це сукупність індивідуальних особливостей людини, що визначають ступінь успішності прояву координаційної якості в руховій діяльності.

Різні види координаційних проявів людини в трудовій, побутовій діяльності, фізичному вихованні й спорті досить специфічні. Тому замість багатозначного терміна «спритність», що поєднує в собі всі види координаційних проявів, ввели в теорію й практику термін «координаційні здатності», стали говорити про систему таких здатностей і необхідності диференційованого підходу до їх розвитку.

Рівні розвитку різних видів координаційних здатностей сумарно обумовлюють координацію рухів людини.

Під час оцінювання координації рухів глухих дітей 10-15 років було виявлено, що показники знаходяться на досить низькому рівні розвитку, потребують вдосконалення засоби корекції та розвитку різні прояви коорди-

нації рухів. Після кінцевого тестування координаційних здатностей було встановлено, що показники в ОГ достовірно покращились за багатьма критеріями координаційних здатностей, що підтвердило ефективність розробленої методики. Після результатів човникового бігу можна побачити, що у глухих дітей основної групи результативність виконання цього тесту до початку експерименту в середньому складає 12,4 секунди (при індивідуальних показниках від 11,0 с до 13,7 с). В контрольній групі глухих дітей результати були схожими – 11,7 с. Після експерименту результат становив 10,8 та 11,6 с відповідно. Приріст результату основної групи після реабілітаційних заходів є достовірний за критерієм Стьюдента.

Було розроблено корекційну програму з розвитку координації рухів у глухих дітей в умовах спеціалізованого закладу з урахуванням: специфіки захворювань, величини відхилень у координаційній сфері і сенсорних періодів розвитку. Вона складається з блоків вправ, згрупованих за спрямованістю розвитку на всі види координаційних здатностей: здатності оцінювати і регулювати динамічні й просторово-часові параметри рухів, здатності до орієнтування у просторі, здатності до збереження рівноваги, ритмічної здатності, здатності довільно розслабляти м'язи, координованості рухів.

Макеєва О. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Статєв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ ПІЕЛОНЕФРИТ

У Нефрології та урології хронічний пієлонефрит становить 60-65 % випадків від усієї запальної патології сечостатевого органів. У 20-30 % спостережень хронічне запалення є результатом гострого пієлонефриту. Хронічний пієлонефрит переважно розвивається у дівчаток і жінок, що пов'язано з морфо-функціональними особливостями жіночої уретри, легким проникненням мікроорганізмів в сечовий міхур і нирки. Найчастіше хронічний пієлонефрит носить двосторонній характер, однак при цьому ступінь ураження нирок може розрізнятися.

Для перебігу хронічного пієлонефриту характерне чергування періодів загострення і стихання (ремісії) патологічного процесу. Тому в нирках одночасно виявляються поліморфні зміни – вогнища запалення в різних стадіях, рубцевий ділянки, зони незміненої паренхіми. Залучення до запалення все нових ділянок функціонуючої ниркової тканини викликає її загибель і розвиток хронічної ниркової недостатності (ХНН).

Проаналізувавши науково-методичну літературу з проблеми хворих на хронічний пієлонефрит ми прийшли до основних висновків, що хронічний пієлонефрит виникає в результаті інфікування наступною мікрофлорою: грамнегативні палички – кишкова паличка, цитробактер, ентеробактер, протей, клебсієлла, синегнійна паличка; грампозитивні палички – мікобактерії туберкульозу; грампозитивна кокова флора – стафілокок, ентерокок.

Серед основних видів не медикаментозних методів лікування нефрологічних хворих виділяють: режим, лікувальне харчування, фітотерапію, рефлексотерапію, лікувальну фізкультуру, кліматотерапію, водолікування, теплотерапію, апаратну фізіотерапію, психотерапію. Фізичні методи є невід'ємною частиною комплексного лікування нефрологічних хворих. Вони є основними в санаторіях і все частіше використовуються в стаціонарах, поліклініках.

Для оцінки рівня фізичного стану гемодинаміки хворих з хронічним пієлонефритом, нами було проведене ретельне обстеження. Проведене нами обстеження базувалося на найбільш частих проблемах, які турбують хворих. Діагностика ґрунтувалася на проведенні клінічного обстеження.

За результатами початкового обстеження жінок основної групи та групи порівняння не було виявлено достовірної різниці ($p > 0,05$) за показниками функціональних проб та клінічних аналізів сечі, крові тобто групи однорідні та однотипні, що в подальшому дало можливість нам адекватно порівнювати ефективність запропонованої програми фізичної реабілітації.

На основі вивченої науково-методичної літератури та лікувально-реабілітаційної програми, що використовується санаторієм Бердянськ нами була розроблена та впроваджені реабілітаційна програма. Основу цієї програми склали наступні процедури: лікувальну фізкультуру, масаж, фізіопроцедури, лікування мінеральною водою. До реабілітації осіб основної групи додатково включений дегідратуючий метод (інфрачервона сауна), дозована хода, дихальна гімнастика, рефлексотерапія.

На основі обстеження 20 хворих на хронічний пієлонефрит встановлено, що використання фізичних вправ, масажу, фізіопроцедур при лікуванні хронічний хвороб нирок є ефективним методом прискорення одужання в санаторно-курортних умовах.

Застосування засобів ФР, а зокрема лікування мінеральною водою, дегідратуючий метод (інфрачервона сауна), дозована хода, дихальна гімнастика, рефлексотерапія при хронічному пієлонефриті допомагає значно знизити дозу лікарських засобів, а також зменшити ризик їх побічної дії на організм, що є дуже важливим для продовження тривалості життя пацієнтам. Використання ЛФК, масажу та фізіопроцедур сприяло покращення загального самопочуття закономірно супроводжувалося зниженням артеріального тиску у пацієнтів обох груп.

Зіставлення результатів наших спостережень показало, що призначення правильно лікувального комплексу на санаторно-курортному етапі сприяє швидшому зниженню артеріального тиску, що в свою чергу призводить до зменшення інших розладів.

Марамуха О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

РЕКРЕАЦІЯ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Згідно зі статистикою, ураження опорно-рухового апарату, пов'язані з роботою, є серйозною проблемою для персоналу лікарень, зокрема фахівців з фізичної реабілітації, що ускладнюється особливостями їхньої

роботи: невідповідність кількості пацієнтів до тривалості робочого часу, часте перебування у вимушених положеннях при виконанні роботи, підйом великої ваги при маніпуляціях та переміщенні пацієнтів, відсутність умов для фізичного та психологічного відновлення у робочому просторі і т.д.

Хоча фізіотерапевтам часто потрібно використовувати техніки з важкою фізичною працею та незручні пози під час роботи, немає конкретних професійних вказівок, які б допомогли робити це правильно з точки зору біомеханіки тіла. Це призводить до проблем зі здоров'ям у фахівців, і з часом змушує їх покинути свою професію, змінити напрямок, або продовжувати працювати в умовах фізичного та психологічного дискомфорту. Дуже часто вже наявні хронічні захворювання отримують тенденцію до прогресування.

Однією з причин ситуації, що склалася, є відсутність коретних методів оцінки тяжкості і напруженості праці у спеціалістів у сфері реабілітаційної медицини.

Слід відзначити відсутність на сьогоднішній день в Україні ефективних програм з фізичної чи психологічної рекреації, які б були націлені на відновлення та поліпшення стану здоров'я медичних працівників.

Отже, метою дослідження, представленого в дипломній роботі, є розробка анкети для проведення оцінки тяжкості праці та створення переліку універсальних рекреаційних заходів для фахівців з фізичної реабілітації, що можуть використовуватися для фізичного та психологічного відновлення, поліпшення стану свого здоров'я.

Об'єкт: фізичний та функціональний стан здоров'я практикуючих спеціалістів фізичної реабілітації.

Предмет: процес зміни постави та функціонального й психо-емоційного здоров'я практикуючих спеціалістів з реабілітації, внаслідок специфічної фізичної та психологічної активності.

Нами було скаладено опитування для фахівців з фізичної реабілітації, з метою виявлення фізичних і психологічних чинників та факторів, що впливають на здоров'я в роботі. Дослідження проводилось з співробітниками державних міських лікарень та приватних лікувальних закладів.

За результатами опитування та на основі оцінки важкості та напруженості праці наказу МОЗ № № 248 від 08.04.2014 була створена анкета важкості та напруженості праці, яка б дозволила проводити оцінку тяжкості праці у фахівців даної категорії. За результатами анкетування також були висвітлені проблеми, пов'язані з фізичним та психологічним здоров'ям працівників і підібраний комплекс універсальних рекреаційних активностей для профілактики та покращення самопочуття при захворюваннях хребта.

Згідно з даними проведених досліджень доцільно рекомендувати фахівцям з реабілітаційної медицини, що мають деформації та патології хребта, використання комплексу фізичних заходів що включають у себе елементи силових вправ, вправ для розтяжки, самообілізації, ПІРМ і т.д. з метою поліпшення перебігу наявних хронічних захворювань опорно-рухового апарату, а також, задля профілактики прогресування можливих чи існуючих захворювань що були надбані в процесі професійної діяльності. Також були запропоновані вправи та поради для психологічної рекреації, що дозволять запобігати хронічній втомі та професійному вигоранню.

Медяник О. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ВПЛИВ МАСАЖУ НА ВЕГЕТО-СУДИННУ РІВНОВАГУ У СПОРТСМЕНІВ

Зростаюча інтенсивність тренувальної і змагальної діяльності, а також загальна напруженість сучасної спортивної підготовки визначають необхідність пошуку нових можливостей для реалізації резервів організму спортсменів високої кваліфікації. Протягом довгого часу такий пошук був орієнтований, головним чином, на вдосконалення засобів і методів спортивного тренування, її періодизації, а також технологій підвищення величини тренувальних впливів, їх специфічності. В той же час, аналіз результатів сучасних досліджень свідчить про те, що резерви збільшення працездатності спортсменів високої кваліфікації за рахунок вдосконалення засобів і методів тренування, режимів роботи і відновлення, раціональних поєднань тренувальних навантажень різної спрямованості значною мірою вичерпані. Очевидно, що подальші можливості інтенсифікації тренувальної і змагальної діяльності не можуть бути ефективно реалізовані без використання додаткових до тренувальних впливів засобів оптимізації тренувального процесу. Такі засоби покликані оптимізувати адаптаційні процеси на основі спрямованих на організм впливів як під час виконання тренувальних вправ і їх серій, так і в період до, і після їх виконання. Одночасно сформувався розуміння того, що неадекватне використання позатренувальних засобів, багато з яких є сильнодіючими, далеко не завжди є нешкідливим для тренувального процесу і проявів спеціальної працездатності. У зв'язку з цим, велика кількість різного типу стимулюючих і відновлювальних впливів при їх необґрунтованому і безсистемному вживанні стає певною проблемою для ефективного управління адаптаційними процесами. Це пов'язано з тим, що одні і ті ж впливи можуть надавати різний ефект в залежності як від дозування їх використання, так і від того, коли вони застосовуються, на тлі виконання певного тренувального навантаження або специфічності. Відомо, що відновлення вважається оптимальним лише тоді, коли воно відноситься до інтегральної здатності організму реагувати на чинники середовища і включає ті функції, які прямо не пов'язані з проявом окремих сторін працездатності, але, проте, забезпечують загальні адаптаційні можливості організму. Це особливо важливо враховувати в процесі відновлення спортсменів після занять з великими тренувальними навантаженнями.

Важливим чинником, що керує процесами відновлення у спортсменів є автономна нервова система. Від неї залежить скоординованість праці серцево-судинної, дихальної систем, системи локомоції, певною мірою, метаболізм та швидкість процесів відновлення. Таким чином, нами було обрана можливість впливу на деякі ланки вегетативної нервової системи з метою поліпшення процесів відновлення спортсменів.

На основі даних літературного аналізу можна зробити висновок, що в різних видах спорту існує значна кількість методик відновлення спортсменів після значних тренувальних навантажень. Для кожної спортивної

спеціалізації притаманні власні добре відпрацьовані засоби педагогічної, психологічної та фізичної реабілітації. В той же час більшість авторів приділяє недостатньо уваги загальнофізіологічним принципам побу- дови відновлювальних процедур. Зокрема це стосується можливостей поліпшення стану спортсменів за ра- хунок м'яких, неінвазивних впливів на організм шляхом керування різними ланками автономної нервової си- стеми. Цей механізм без суттєвих змін може бути застосованим в різних видах спорту.

Застосування масажу комірцевої зони призводить до позитивного впливу на стан вегетативної нер- вової системи спортсмена, що знаходить своє відображення в помірному зсуві співвідношень симпатичного та парасимпатичного відділів в бік останнього. Це надає умови для прискореного протікання процесів відно- влення та ліквідує явища десінхронізації, які полягають в одномоментній активації обох відділів ВНС, що по- рушує метаболічні реакції, кардіогемодинаміку та функцію зовнішнього дихання. Отримані дані одномитте- вого масажу складають передумови для систематичного застосування масажу комірцевої зони в якості за- собу фізичної реабілітації спортсменів після значних фізичних навантажень.

При проведенні порівнянь застосування систематичного масажу комірцевої зони з традиційними за- собами відновлення нами було зафіксовано суттєве підвищення показників ФЗД, а саме ЖЄЛ, ФЖЄЛ, які значною мірою обумовлюють загальну та спеціальну працездатність. Це було досягнуто за рахунок раціо- налізації співвідношень активностей симпатичного та парасимпатичного відділів вегетативної нервової си- теми. Найбільш значущими змінами ВНС, на наш погляд є значне зниження стрес-індексу та значне підви- щення показників, що характеризують активність парасимпатичного відділу без ознак депресії симпатичного тону, що обумовлює нормальне протікання відновлювальних процесів і одночасно готує спортсмена до повторних навантажень.

Мельник Д. Ю.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЧОЛОВІКІВ ЗРІЛОГО ВІКУ У ПЕРІОД ПОСТІНФАРКТНОГО КАРДІОСКЛЕРОЗУ

Однією з найважливіших проблем охорони здоров'я залишається боротьба із захворюваннями сер- цево-судинної системи, поширеність яких серед дорослого населення України набула характеру епідемії.

На перше місце в структурі причин загальної смертності населення розвинутих країн виходять сер- цево-судинні хвороби. У нашій країні серцево-судинні хвороби складають приблизно 55 % у структурі причин загальної смертності. На другому місці злякає і новотвори – 17 % серед усіх випадків смертей.

62,2 % населення України помирає від ішемічної хвороби серця і цереброваскулярних захворювань, питома вага яких в структурі смертності від серцево-судинних захворювань становить відповідно 65,7 та 21,9 %.

На сьогоднішній день вади серця є одним з головних факторів ризику розвитку, ускладнень і смерт- ності від серцево-судинних захворювань серед осіб молодого віку. У лікуванні вад серцево-судинної системи досягнуті успіхи за рахунок широкого застосування сучасних лікарських засобів.

Досягнення експериментальної і клінічної кардіології дають підставу говорити про багатокомпонент- ність патогенезу вад серця, що визначає використання не тільки медикаментозної терапії, а й різних лікува- льних фізичних факторів.

Слід визнати, що можливості їх застосування в лікуванні і профілактиці даних хворих реалізуються ще не повною мірою і не завжди раціонально.

Арсенал методів фізичного лікування захворювань серцево-судинної системи поповнюється постійно, що ставить перед дослідниками завдання з вивчення порівняльної ефективності як давно розроблених і практично апробованих способів, так і нових технологій терапії даного захворювання.

Численними клінічними дослідженнями показана ефективність лікувального застосування у хворих з вадами серця різних методів фізичного впливу, в тому числі і методик лікувальної фізичної культури, однак існують розбіжності у виборі того чи іншого методу.

Це свідчить про актуальність досліджень лікувальної дії різних методів дозованого фізичного наван- таження на ключові фактори етіології та патогенезу вад серця, зокрема в період постінфарктного кардіоск- лерозу.

Протиріччя визначається тим, що фізичне навантаження при захворюваннях серцево-судинної си- теми найчастіше обмежується, але в той же час фізичні вправи мають велике значення для лікування таких захворювань.

Постінфарктний кардіосклероз – одна з важких форм ішемічної хвороби серця. Подібна патологія су- проводжується поступовим заміщенням нормальної м'язової тканини сполучнотканинними елементами. Клі- нічні прояви постінфарктного кардіосклерозу обумовлені його локалізацією і поширеністю в серцевому м'язі. Чим більше площа сполучної тканини і менше функціонуючого міокарда, тим імовірніше розвиток серцевої недостатності та аритмій.

При постінфарктному кардіосклерозі хворих турбує прогресуюча задишка, тахікардія, зниження толе- рантності до фізичного навантаження, ортопноє.

Хворі, що перенесли ІМ, являють собою осіб, що страждають хронічною ІХС з постінфарктним карді- осклерозом. Основною відмінністю ЛФК на цьому етапі є профілактичний характер по відношенню до атеро- склерозу, що лежить в основі ІХС. Крім того, систематичне проведення ЛФК у цих хворих може виступити альтернативою медикаментозному лікуванню чи принаймні може суттєво доповнити його.

За отриманими даними наприкінці експерименту видно, що запропонована нами програма фізичної реабілітації позитивно впливає на стан серцево-судинної системи, адаптаційні її можливості та фізичну пра- цездатність чоловіків 30-40 років. Заняття ЛФК створюють позитивний емоційний фон у хворого, надають впевненості в успішному результаті захворювання, сприяють нормалізації коркової динаміки, вирівнюють

співвідношення процесів збудження і гальмування, зменшують прояви неврозу. Найкращою формою фізичної реабілітації хворих, що перенесли ІМ, являються тривалі фізичні тренування.

Мищук О. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ПОСТАВИ У ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ

Збереження та відновлення здоров'я жінок 50–55 років є однією з актуальних проблем сучасності, що становить не лише науково–практичний інтерес, але й сприяє розв'язанню економічних, соціальних і демографічних завдань суспільства. Жінки 50–55 років залишаються активними у професійній діяльності, але здебільшого мають незадовільний стан здоров'я, зумовлений значними змінами фізіологічних функцій, нейроендокринною перебудовою та появою ознак вікових захворювань.

Як свідчать дослідження, стан здоров'я жінок 50–55 років залежить від багатьох чинників, серед яких важливе місце займає здоровий спосіб життя та систематичні заняття фізичними вправами. Зараз не викликає сумнівів факт позитивного впливу фізичних вправ на стан фізичного і психічного здоров'я, поліпшення діяльності серцево–судинної, дихальної та інших систем та підтримку оптимального рівня розвитку фізичних якостей людини. Внаслідок цього актуальними виявляються питання розробки і застосування фізкультурно–оздоровчих систем та різноманітних засобів фізичної реабілітації, покликаних стабілізувати здоров'я та гармонізувати внутрішній стан жінок.

У теорії та практиці фізичної культури є різні підходи до проблеми оптимізації фізичного і психічного здоров'я жінок 50–55 років.

Одним із напрямів підвищення фізичного та психоемоційного стану жінок 50–55 років є оздоровча гімнастика, яка не передбачає максимальних тренувальних навантажень та має позитивний вплив на фізичний і психоемоційний стан, а також сприяє профілактиці різноманітних порушень статури та суставної рухливості у жінок 50–55 років. Основними засобами являються: вправи на зміцнення м'язів, на розвиток відчуття балансу, координації, поліпшення постави, відчуття свого тіла в просторі, розвиток і вдосконалення сили й витривалості, поліпшення роботи опорно–рухового апарату, серцево–судинної та лімфатичної систем, елементи дихальної гімнастики, вправи на фітболі різного рівня складності.

Однак можна зазначити, що у наукових дослідженнях не приділяється достатньо уваги розробленню та обґрунтуванню таких програм занять оздоровчою гімнастикою різного цільового спрямування, де було би враховано параметри навантаження залежно від рівня фізичного стану та пріоритетних мотивів жінок 50–55 років. Отже, можна виокремити протиріччя між зростанням популярності фізкультурно–оздоровчих занять та ступенем розробленості програм для жінок 50–55 років.

Аналіз сучасних науково–методичних підходів до особливостей проведення фізкультурно–оздоровчих занять із жінками 50–55 років дав змогу встановити, що найбільшою популярністю серед них користуються такі, що допомагають підтримувати здоров'я на оптимальному рівні насамперед завдяки індивідуально спрямованим тренувальним впливам на основні системи організму та відповідають мотивації вказаного контингенту. Вправи оздоровчої гімнастики належать до фізкультурно–оздоровчих систем, які передбачають позитивний вплив на фізичний і психічний стан людини, підвищення адаптаційного потенціалу, інтенсифікацію обмінних процесів. Головною перевагою занять оздоровчою гімнастикою є комплексне навантаження, в якому закладено чинник оздоровлення й розвантаження хребта, усунення больових синдромів, корекцію вад постави та поліпшення самопочуття при остеохондрозі та грижах міжхребцевих дисків. Значний арсенал основних вправ та їх модифікацій сприяє ефективному й безпечному використанню для жінок 50–55 років, в організмі яких відбуваються характерні інволюційні зміни, що певною мірою обмежує можливості занять за іншими фітнес–програмами, які не завжди науково обґрунтовані і не повністю відповідають потребам цього контингенту.

Складність патології представлена в даному аналізі літератури, представлені і засоби і методи лікування корекції і профілактики. Їх багато найрізноманітніших, як фізичних вправ, так і фізіотерапевтичних процедур. Проте, це захворювання вилікувати остаточно нереально, значить необхідні такі профілактичні заходи, які дозволять пацієнтам після реабілітації самим підтримувати свою фізичну форму виконуючи профілактичні вправи. Вони повинні бути не тільки ефективними, але обов'язково такими, щоб не могли заподіяти шкоду і травмувати займається. Уявлено, що гіперкіфоз поширений серед літніх людей. Він збільшує ризик переломів і передчасної смерті, а також завдає шкоди фізичному здоров'ю, функціональності організму і якості життя хворого. Підібрані дослідні групи були ідентичними, обидві групи мали типові для даного віку порушення постави та суглобової рухливості.

Реабілітаційна програма, яка була нами підібрана, враховувала індивідуальні особливості жінок 50–55 років і включала: лікувальну гімнастику та масаж. Отримані в ході дослідження результати і проведений їх аналіз після закінчення реабілітаційної програми, дозволили говорити про ефективність підібраного комплексу реабілітаційних заходів. Таким чином, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що фізкультурно–оздоровчі заняття з урахуванням пріоритетних мотивів жінок 50–55 років позитивно впливають на поліпшення показників їхнього фізичного та психоемоційного стану.

Мінько Т. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ НЕВРАСТЕНІЇ

Психічне здоров'я та психосоціальне благополуччя належать до найважливіших проблем сьогодення. Психічні розлади входять до десяти основних причин інвалідності населення, а в останні десятиріччя ще й

відмічається ріст нервово-психічних захворювань, тому в сучасній теоретичній та практичній науці все більше уваги приділяють вивченню цих станів. Значна поширеність невротичних порушень серед людей працездатного віку, часто довготривала втрата працездатності, інвалідизації хворих на невротичні розлади, зв'язок цієї патології із соціально-політичними, економічними змінами свідчать, що невроз не лише медична, а й важлива соціальна проблема. Ефективність лікування невротичних розладів визначається успішністю фізичної реабілітації та соціальної адаптації. Відновлення якості життя пацієнтів з неврастенією можливе лише на підставі комплексного розуміння їхнього захворювання, в тому числі вивчення ефективності застосування фізичної реабілітації при лікуванні.

Неврастенія – розлад в роботі нервової системи, що відноситься до групи неврозів. Характеризується патологічним виснаженням нервової системи.

Термін «неврастенія» і перший клінічний визначення цього поняття належать американському лікарю G. Beard (1868-1880). Він розглядав неврастенію як стан дратівливої слабкості, пов'язане з виснаженням нервової системи. Незабаром неврастенія була виділена в Німеччині (R. Neisser) і у Франції (J. M. Charcot) у 1899 р..

Фізичні вправи при неврозах вирівнюють динаміку основних нервових процесів (збудження і гальмування), координують функції кори і підкірки, першої та другої сигнальних систем. Регулярне застосування фізичної культури згладжує різні розлади вегетативної нервової системи. Методика ЛФК диференціюється в залежності від типу неврозу. В умовах стаціонару використовуються УГГ, малорухливі і рухливі ігри, елементи хореотерапії, психотерапевтичний вплив, масаж, частіше загальний, гідротерапія.

З цією метою застосовуються вправи помірної інтенсивності для всіх м'язових груп, які поєднуються з поглибленням дихання, з опором і обтяженнями, зі снарядами і на снарядах. При підвищеній збудливості хворих, коли немає необхідності активізувати кору, посилюючи її вплив на підкірку і першу сигнальну систему (істерія), темп занять, тон методиста і музичний супровід повинні бути спокійними. Вправи слід переважно пояснювати, а не показувати. Доцільно використовувати цілі гімнастичні комбінації, вправи на увагу, рівновагу, стрибки, метання, а також деякі ігри та естафети

З даної роботи можна зробити висновки, що застосування ЛФК в комплексі з медикаментозною терапією є дієвим методом для прискорення одужання хворих на неврастенію. У експериментальній групі, де було застосовано засоби фізичної реабілітації, симптоми неврастенії зникали вдвічі швидше.

Найбільш благотворно на хворих неврозами діє санаторний режим. Реабілітаційні заходи в санаторно-курортних умовах характеризуються загальноозміцнюючу дію на весь організм і спрямовані на загартовування організму, підвищення працездатності і психологічної стійкості.

У стаціонарі виміри АТ проводяться щоденно двічі на добу. Але використання щоденних показників не доцільно, так як вони дуже варіюються, тому за основу взято виміри на етапах терапії. Загалом, можна зробити висновок, що артеріальний тиск нормалізувався у всіх учасників експерименту. В експериментальній групі коливання у хворих АТ припинялось до 21 дня лікування, в той час, як у контрольної групи показники наближались до норми тільки на 30-й день.

Результати суб'єктивних тестів – Спілбергера (State-Trait Anxiety Inventory, STAI) показали, що на початку експерименту за тестом Спілберга ми мали 4 особи з максимальною тривожністю, 6 осіб з високою тривожністю, 18 хворих з помірною тривожністю та 2 з низькою.

На 14-й день експерименту рівень тривожності в контрольній групі не змінився, а в експериментальній стали такі показники: помірна тривожність і низька тривожність у 13 осіб, максимальна тривожність і висока у 2-х осіб.

Результат на 60-й день значно покращився: максимальна тривожність і висока відсутня, помірна тривожність у 10 осіб, і низька тривожність 5-ти.

Можна зробити висновок, що наприкінці програми в експериментальній групі було на дві особи з низьким рівнем тривожності більше, а також зниження тривожності проходило швидше, ніж у контрольної групи.

Дана робота доводить ефективність лікувальної фізичної культури для хворих на неврастенію, але за умови застосування її як одного з методів комплексної терапії.

Москаленко О. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ВІДНОВЛЕННІ ФУНКЦІЙ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Судячи з деяких медичних публікацій, хвороби хребта займають одне з перших місць серед хвороб людства. До 80 % жителів України скаржаться на болі в області хребта. Сучасний ритм життя, великі навантаження, загострення і вікові зміни організму провокують таку біль.

Захворювання хребта нерідко супроводжуються його деформаціями. Викривлення у сагітальній площині називають або кіфозом (при опуклості назад), або лордозом (опуклості вперед); викривлення у фронтальній площині – сколіоз. Але найпоширеніше захворювання хребта – це дистрофічне ураження суглобового хряща і підлягаючої кісткової тканини. Численні сучасні дослідження показали, що патологічні зміни в хребті, не окремих людей або групи людей, і всього людства як біологічного виду.

Цей процес починається в пульпозному ядрі, а потім йде на всі його елементи, далі уражаючи весь сегмент: тіло сусідніх хребців, міжхребцевих суглобів і зв'язковий апарат [5, 54].

Ці зміни приводять до того, що до п'ятдесяти років захворюваннями хребта страждають понад 80 % чоловіків і 60 % жінок, а початок доводиться на самий працездатний період життя, у середньому на 35 років. Одним з етапів в лікуванні цієї недуги є санаторно-курортний.

Тому пошук засобів та методів відновлення функцій хребта при дегенеративно-дистрофічних ураженнях є актуальним питанням за яким ведеться багато різноманітних досліджень.

Проаналізувавши науково-методичні джерела літератури по даній проблемі, ми відмітили, що в основі розвитку ураження попереково-крижового відділу лежать дегенеративно-дистрофічні процеси. У реабілітації хворих з дегенеративно-дистрофічним ураженням попереково-крижового відділу хребта основне значення мають фізичні вправи. Вправи необхідно розглядати як найважливіший зміцнюючий і лікувальний засіб для відновлення будь-якої згасаючої функції ослабленого органу, суглоба. Вправи справляють безпосередню лікувальну дію, стимулюючи захисні механізми, прискорюючи і вдосконалюючи розвиток компенсації, поліпшуючи обмін речовин і репаративні процеси, відновлюючи порушені функції попереково-крижового відділу хребта; перебудовується функціональний стан вегетативних центрів, які покращують трофіку внутрішніх органів та опорно-рухового апарату.

Для того, щоб оцінити рівень втрачених функцій ми запропонували нашим пацієнтам відповіді на запитання опитувальника Роланда-Морріса по порушенню життєдіяльності. Також ми провели тестування за шкалою болі, симптому натягу сідничного нерва і амплітуди рухів у хребті. На початку дослідження пацієнти обох груп мали схожу картину захворювання. Ми спостерігали зниження рівня працездатності, відчуття болю на протязі дня, обмеження амплітуди рухів у хребті, наявність симптомів натягу.

Для пацієнтів ЕГ нами була запропонована комплексна програма фізичної реабілітації, яка включала масаж, дозовані спеціальні фізичні вправи, метод постізометричної релаксації м'язів.

Отримані результати в кінці експерименту доводять ефективність процесу відновлення функцій при дегенеративно-дистрофічному ураженні попереково-крижового відділу хребта в ЕГ. Отримані результати в кінці експерименту доводять ефективність процесу відновлення функцій при ДДУХ в ЕГ. Середні показники по анкетуванню та опитувальника Роланда-Морріса змінилися наступним чином: зменшення результату за анкетуванням на 7,62 бали в ЕГ, та на 5,37 бали в КГ; зменшення результату показників тестування за шкалою болі в ЕГ на 2,62 бали, а в КГ на 1,88 бали. Щодо змін показників амплітуди рухів у хребті: згинання – від 45,25 до 43,25 см, тоді як в ЕГ – від 41,5 до 33,5 см; нахил вправо в КГ – від 50,0 до 48,75 см, тоді як в ЕГ – від 48,75 до 44,25 см; нахил вліво в КГ – від 52,25 до 49,5 см, тоді як в ЕГ – від 50,13 до 45,13 см; розгинання в КГ ми спостерігали приріст цього показника від 12,5 до 14,25 см, тоді як в ЕГ – від 13,88 до 18,5 см; результати за тестом Шобера в КГ – від 2,38 до 3,38 см, тоді як в ЕГ – від 2,44 до 4,13 см. Статистична обробка даних свідчить про достовірність відмінностей між середніми результатами в ЕГ і КГ в кінці дослідження за більшістю показників, що доводить ефективність запропонованого комплексного підходу до відновлення в експериментальній групі.

Отримані позитивні результати дозволяють зробити висновок, що складений комплекс реабілітаційних заходів з урахуванням індивідуального статусу пацієнтів досить ефективний і може ефективно використовуватися для лікування хворих, що страждають дегенеративно-дистрофічним ураженням попереково-крижового відділу хребта.

Моторний І. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ СКОЛІОЗУ ГРУДНОГО ВІДДІЛА СТАТИЧНИМИ ВПРАВАМИ

Сколіотична постава нерідко супроводжує її асиметричні м'язові тонуси, що призводить до викривлень хребта. Деформації хребта негативно впливають як на загальний стан здоров'я, так і можуть з'явитися причиною багатьох захворювань.

Постава і здоров'я сильно залежать один від одного. Постава пов'язана, насамперед, з хребтом – основним стрижнем нашого тіла. Викривлення хребта, на жаль, явище настільки поширене, що у кожного неправильного вигину є власна назва. Бічне викривлення – це сколіоз; опуклість вперед – патологічний лордоз; опуклість назад – патологічний кіфоз. Однак, якщо у людини порушена постава, у нього починається зміщення хребців, виникають деформації міжхребцевих дисків і суглобових просторів, вивихи, запалення і т.п. А оскільки кожен хребець «курує» в нашому тілі який-небудь орган, поступово виникають збої в його роботі. Значить, потрібно робити все, що в наших силах, щоб хребетний стовп був у нормі, тобто в межах необхідних амортизаційних вигинів, і звичайно гнучким. Східні лікарі здавна радили відчувати свій хребет як стовпчик із золотих монет! А сучасні лікарі рекомендують регулярно робити оздоровчу гімнастику, для підтримки в нормі всіх функцій організму.

Тому мета роботи – корекція постави з використанням реабілітаційної схеми, що дозволяє відновити порушену вертикаль хребта, позитивно відіб'ється не тільки на зовнішності, а й на стані здоров'я.

Ми спостерігали, аналізували, звряли свої ідеї з літературними джерелами і дійшли того, що є певний взаємозв'язок між часто спостерігаючимися у дітей і дорослих звичними хибними установками тулуба, плечового пояса і фіксованими деформаціями хребта. У результаті тривалого збереження порочного положення тіла в м'язово-зв'язкового-сухожильному апараті можуть виникнути стійкі порушення вторинного характеру. Але було б помилково вважати, що обов'язковим наслідком дифекта постави з'явиться деформація хребта, так як її виникнення визначається групою різних причин, пов'язаних як з несприятливими впливами зовнішнього середовища, так і органічними змінами..

Ми припустили, що спеціально підібрані коригуючі вправи і подальше закріплення корекції, шляхом створення сильного м'язового корсету, дозволили домогтися поставленої мети. А використання корекційної схеми, відновлювати порушені вертикалі постави, позитивно відбудеться і на стані здоров'я піддослідних.

Тому ми використовували у роботі діагностичні засоби, що дозволяють констатувати зміни, що відбуваються у процесі фізичної реабілітації. Ця: оцінка стану постави за схемою-карті Хоулі, антропометричні вимірювання; тестування; оцінка порушень верхне-грудного відділу хребта вимірювалася методом сантиметрії, визначення екскурсії грудної клітки і коефіцієнта сутулості; і соціологічні методи дослідження – опитування.

В даний момент ми обробляємо отримані результати, коригуємо вправи та їх навантаження, намагаємось максимально індивідуалізувати терапевтичний підхід.

Островецька О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

КОНСЕРВАТИВНЕ ЛІКУВАННЯ КИЛИ ДИСКУ В ПОПЕРЕКОВОМУ ВІДДІЛІ ХРЕБТА ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Жінки знаходяться у зоні ризику, що до появи міжхребцевої грижі у поперековому відділі хребта і вона може мати негативні наслідки для життя. У жінок може виникнути грижа під час вагітності, адже при появі скарг на больовий синдром у поперековому відділі хребта, або нижньої кінцівки, може бути симптомом грижі. Проблема в тому, що фітнесом зазвичай займаються здорові люди, і при появі симптомів зменшують навантаження або зовсім його прибирають, за для зменшення ризиків ускладнень, тим самим ще більше погіршуючи стан, через малорухомий спосіб життя.

Треба пам'ятати, що під час грижі поперекового відділу хребта навантаження доцільні, за для покращення кровообігу, та зміцнення м'язового корсету. Головне, щоб заняття відбувалися під контролем кваліфікованих фахівців, беручи до уваги усі особливості протікання хвороби.

Основні задачі фізичної терапії – зміцнення м'язового корсету, за для розвантаження хребтового стовпа, покращення координації та гнучкості, розвинути контроль за рухами власного тіла, покращення загального кровообігу.

Під час виконання вправ усі рухи виконуються повільно, контрольовано та з супроводом дихальних вправ, завдяки чому не отримують перенавантаження та зменшуючи випадки супутніх ускладнень.

Засоби фітнесу та реабілітації, що використовуються у програмі по відновленню гриж поперекового відділу хребта у жінок: кінезіотерапія, пілатес на реформері, масаж та МФР, кінезіотейпування, вправи на спеціальних технічних засобах Tergumed, система RedCord. В залежності від вихідного стану у відновлювальний період, був поділений руховий режим.

Заняття з пацієнтами проводилися з використанням індивідуального підходу.

При побудові програми фізичної реабілітації використовувалися наступні методологічні принципи:

- Ранній початок.
- Систематичний.
- Поетапність
- Складність.

Дія лікувального масажу у комплексі визначається у доповненні припрацювання м'язів після занять кінезіотерапією, пілатесом на реформері, та занять у системі RedCord. Вона спрямована на:

- покращення обміну речовин у м'язах;
- збільшення температури тканини, що веде за собою у прискоренні ферментативних процесів та підвищення швидкості скорочення м'язів;
- збільшення ацетилхоліну, котрий прискорює передачу нервового збудження на м'язові волокна;
- Збільшення рівню гістаміну, котрий розширює судини м'язів.

Використання МФР покращує доступність методики, адже рол можна придбати індивідуально для себе, і використовувати у домашніх умовах, а також перед та після занять. Середня тривалість прокачки тригерів при грижі поперекового відділу хребта у відновний період 10-15 хвилин, приділяючи одній зоні не менше однієї хвилини.

Застосування методики кінезіотейпування у відновний період для жінок з грижами у поперековому відділі хребта грає свою роль. Адже при збільшенні навантаження є вірогідність виникнення набряку м'яких тканин, а тейп у свою чергу дасть змогу пришвидшити кровообіг у поперековому відділі, що дасть можливість прискорити процеси регенерації, за рахунок власних резервів організму.

Пахомова А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ПОКРАЩЕННЯ ЧУТЛИВОСТІ НИЖНІХ КІНЦІВОК ПРИ ДІАБЕТИЧНІЙ НЕЙРОПАТІЇ У ХВОРИХ НА АМБУЛАТОРНОМУ ДІАЛІЗІ

Цукровий діабет (ЦД) – одне з найбільш поширених тяжких хронічних захворювань тривалого перебігу, є медико-соціальною проблемою для більшості країн. За різними джерелами, у теперішній час у всьому світі налічується від 120 до 180 млн. хворих на цукровий діабет, що складає 2-3 % від всього населення планети і, згідно з прогнозами, кожні 15 років їх кількість потроюватиметься. Це захворювання було визнане експертами Всесвітньої організації охорони здоров'я неінфекційною епідемією ХХ століття (щорічно від ЦД і його ускладнень вмирає близько 300 тис. хворих). За даними дослідників Міжнародного інституту діабету (Австрія), до 2010 року прогнозується збільшення числа хворих на ЦД у світі до 239,3 млн. осіб.

Значна кількість ускладнень інсулінотерапії і застосування цукрознижувальних препаратів, а також розвиток у деяких хворих алергічних реакцій обмежують призначення загальноприйнятого медикаментозного лікування хворим на ЦД і зумовлюють необхідність застосування комплексної медичної реабілітації, що повинна включати дієтотерапію, фітотерапію, лікувальну фізичну культуру (ЛФК), а також розробки нових програм фізичної реабілітації.

Проаналізувавши науково-методичну літературу ми дійшли до висновків, що Діабетична полінейропатія (ДПН) – комплекс клінічних і субклінічних синдромів, кожний з яких характеризується дифузним або вогнищевим ураженням периферичних та/або автономних нервових волокон унаслідок цукрового діабету

(ЦД). Отже, це ускладнення діабету, яке позначається на стані нервової системи людини і проявляється різними симптомами.

Крім лікарських засобів, для боротьби з ДПН у лікувальному процесі використовуються фізіотерапевтичні методи, як-от: магнітотерапія, діадинамічні струми, черезшкірна електростимуляція, електрофорез, гіпербарична оксигенація, голкорексфлексотерапія.

Для діагностики діабетичної нейропатії нами було проведено ретельне обстеження. Проведене нами обстеження базувалося на найбільш частих проблемах, які турбують хворих. Діагностика ґрунтувалася на проведенні клінічного обстеження: вимірювання тактильної чутливості; вимірювання температурної чутливості; вимірювання больової чутливості; вимірювання цукру крові. Та на проведенні оцінки симптомів нейропатії, за шкалою бальної оцінки симптомів нейропатії (Nevropathy Symptom Score)

Обстеження полягало у визначенні зміни фізичного стану. Результати аналізу первинних даних, свідчать, що у наших пацієнтів спостерігається: виражена нейропатія обох кінцівок ОГ – $5,60 \pm 0,27$ бали, ГП – $5,60 \pm 0,27$ балів; порушення чутливості обох кінцівок до рівня колін ОГ – $4,60 \pm 0,27$ бали, ГП – $4,80 \pm 0,22$ бали; всі пацієнти мають виражені симптоми нейропатії в ОГ та ГП НДРм дорівнює 6,0; про низький рівень фізичного стану пацієнтів свідчить РФС в обох групах він дорівнює 0,376 балів; усі пацієнти страждають на надмірну вагу тіла так ІМТ в ОГ – $0,34 \pm 0,82$ кг/м², по ГП – $0,33 \pm 0,93$ кг/м²; про наявність цукрового діабету свідчить показник рівня цукру в крові в ОГ – $9,2 \pm 0,24$ ммоль/л, в ГП – $9,3 \pm 0,46$ ммоль/л.

В результаті систематичних занять фізичною культурою у пацієнтів основної групи значно покращилися показник ніж у пацієнтів групи порівняння. Так різниця в показниках між групами після реабілітації складає (таб 4.4.): NSS 1,32 балів; НДР – 5,8 балів; НДРм – 1,84 балів; РФС – 0,06 балів; ІМТ – 4,7 кг; рівень цукру в крові – 3,9 ммоль/л.

В результаті перевірки за допомогою критерію Стьюдента підтверджено гіпотезу про перевагу програми фізичної реабілітації над загальноприйнятою методикою.

Отже можна зробити висновки, що впровадження ерготерапії при лікуванні та реабілітації хворих на цукровий діабет, які знаходяться на гемодіалізі, позитивно впливає як на фізичний, емоційний так і на біохімічний стан пацієнтів. Пацієнти основної групи стали більш жвавими, емоційними, життєрадісними, в них зменшився нейропатичний біль, у них збільшилася чутливість. Все це покращує та поліпшує якість життя як хворих, так і їх родичів. Тому ми рекомендуємо впроваджувати комплекс реабілітаційних заходів при лікуванні нейропатичного болю для пацієнтів з цукровим діабетом.

В подальшому рекомендується продовжити дослідження впливу засобів фізичної реабілітації на функціональні та клінічні показники хворих на цукровий діабет, дії реабілітаційних чинників з метою подальшого удосконалення програми фізичної реабілітації, врахування та впровадження новітніх досягнень і методів, що матиме наслідком в більш тривалому періоді можливий перегляд медикаментозного лікування цукрознижувальними та інсулінвмістними препаратами.

Пахомова Н. Г.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРИ ХРОНІЧНОМУ БРОНХІТІ У ДІТЕЙ 11–12 РОКІВ

Збереження здоров'я дітей в складних соціальних, економічних і екологічних умовах є однією з найактуальніших проблем людства. Поширеність бронхітів у дітей 100-200 захворювань на 1000 дітей в рік.

Все більшу роль у виникненні і розвитку загострень грає дія на організм різних алергенів, повітряних поллютантів (загострення виразно пов'язані з періодичними викидами в атмосферу діоксиду сірки) і лікарських препаратів. Протимікробна терапія не може забезпечити профілактику прогресу запалення і проявів дихальної недостатності, необхідну корекцію порушень вентиляції і евакуаторної функції бронхів при ХБ.

Фахівці прагнуть застосовувати немедикаментозне лікування, в основі якого лежать фізіологічні, такі, що не викликають алергічних реакцій методи. Серед них гідне місце займає лікувальна фізкультура – метод рефлекторної дії на різні органи і системи, а також організм в цілому, при якому використання фізичних вправ для корекції морфологічних і функціональних порушень, викликаних захворюваннями і їх наслідками, засновано на чіткій цілеспрямованості цих вправ, їх повторюваності і поступовому збільшенні навантаження.

Для досягнення доброго ефекту при лікуванні бронхітів у дітей велику роль відіграє організація оздоровчих заходів. Фізична культура і дихальні, звукові вправи в комплексі з гартуючих заходами і масажем підвищують як місцево, так і загальну несприйнятливості організму до шкідливих впливів зовнішнього середовища. Підвищується тонус дихального центру, настає саморегуляція акту дихання, фази вдиху і видиху. Знімається спазм мускулатури в бронхах, в результаті чого збільшується їх просвіт, поліпшується проходження повітря в легені. Дихальні шляхи очищаються від мокротиння. Спеціально підібрані вправи значно покращують вентиляцію і кровопостачання легенів, сприяють якнайшвидшому очищенню дихальних шляхів від мокроти, попереджують розвиток емфіземи і пневмосклерозу.

Фізична реабілітація повинна проводитися тривало, безперервно, цілеспрямовано впливаючи на основні патогенетичні механізми захворювання, як правило, протягом усього життя хворого ХБ.

У комплекс фізичної реабілітації бажано включати дихальні вправи з О. Стрельникової, динамічні вправи з форсованим видихом, вправами з елементами йоги і звуковими вправами, самомасажем, в тому числі точковий. Приймати контрастні ножні ванни. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати вибір реабілітаційних заходів. Ефективність комплексу дозволяє рекомендувати цей метод на всіх етапах відновного лікування (стаціонар, поліклініка, реабілітаційний центр, санаторій тощо).

Петров Д. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ КОРЕКЦІЇ МАСИ ТІЛА ЖІНОК 1 ЗРІЛОГО ВІКУ 3 ПОРУШЕННЯМ ОБМІНУ РЕЧОВИН

За підрахунок державної служби статистики, 25 % жінок в Україні мають зайву вагу, з них 87 % хочуть зменшити її. Найбільше на ожиріння страждають в Полтавській, Херсонській, Миколаївській і Запорізькій областях. Найменше на Західній Україні.

Багато людей, у яких є зайва вага навіть не здогадуються, що причиною могло стати порушення обміну речовин. Обмін речовин – це всі процеси, які відбуваються в організмі людини та необхідні для забезпечення життєдіяльності й росту клітин. На думку медичних працівників, порушення обміну речовин це захворювання, а це значить, що воно вимагає діагностики та лікування. До останнього часу ожиріння знаходиться на першому місці серед захворювань обміну речовин, однак при цьому не є частою причиною звернень людей до лікаря, тому, що пацієнти часто не усвідомлюють важливості боротьби з надмірною вагою. Несвоєчасне і неадекватне лікування ожиріння призводить до змін у всіх внутрішніх органах і є причиною багатьох захворювань органів і систем, у тому числі серцево-судинної системи. Як правило, першим етапом лікування є перехід на здорове харчування і дотримання певної дієти. Після додається фізичне навантаження, якщо це не протипоказано лікарем.

Після проведення аналізу джерел з обраної теми, можна зробити висновок, що надмірна вага та ожиріння серед жінок віком 25–35 років, є ключовою проблемою сьогодення, що призводить до виникнення ряду захворювань та зниження якості життя. Відомі програми корекції надмірної ваги орієнтовані більш на чоловіків та не мають достатнього обґрунтування щодо інтенсивності, тривалості та кратності фізичного навантаження. Тому обґрунтування та розробка нових програм корекції надмірної ваги та профілактики ожиріння у жінок 25–35 років залишається актуальним.

Нами були зібрані 20 жінок віком 25–35 років. Розбивши їх на дві групи: ЕГ та КГ, на початковому етапі дослідження зібрані дані у вигляді маси тіла, індексу Кетле, відсотку підшкірного жиру, індексу Ларса, рівня фізичного стану за методом Пірогової. Середні результати ЕГ наступні: маса тіла – $73,8 \pm 3,6$ кг, індекс Кетле (ИМТ) – $25,7 \pm 0,8$ (кг/м²), ВПЖ – $32,5 \pm 1,3$ %, індекс Ларса – $0,92 \pm 0,06$ см та РФС – $0,343 \pm 0,028$ бала.

Контрольна група мали наступні показники: маса тіла – $72,9 \pm 2,1$ кг, індекс Кетле (ИМТ) – $25,7 \pm 0,2$ (кг/м²), ВПЖ – $33,0 \pm 1,5$ %, індекс Ларса – $0,92 \pm 0,03$ см та РФС – $0,355 \pm 0,025$ бала.

3. Нами була складена програма тренування на 3 місяці, яка складалась з 3 періодів: підготовчий, основний, підтримуючий. До кожного періода був розроблений комплекс вправ з силового фітнесу, в які входили 8–12 вправ на різні групи м'язів, їх треба виконувати по 8–25 повторень, в залежності від вправи. Інтервали відпочинку між підходами – 40 с, між вправами – 1 хвилина.

За результатами запропонованої нами програми були виділені наступні результати. Показник індексу маси тіла знизився на 30 % по відношенню до зайвої ваги в ЕГ, та лише на 20 % в КГ. У досліджуваних експериментальної групи спостерігалось більш суттєве зниження у показнику індекса Ларса – 50 % по відношенню до збільшеного значення, та 30 % у контрольній групі. Маса тіла в середньому знизилась на 9,7 кг в ЕГ, та на 4,8 кг в КГ.

Відсоток підшкірного жиру на початковому етапі дослідження ЕГ склав: 60 % – ожиріння, 40 % – вище середнього. В кінці дослідження: 80 % – вище середній, 20 % – середній. КГ на початку дослідження показала наступні результати: 60 % – ожиріння, 40 % – вище середнього. Після дослідження: 100 % – вище середнього.

РФС за методом О. О. Пірогової на початку дослідження КГ мала такі показники: низький – 30 %, нижче середнього – 30 %, середній – 40 %. Після дослідження: низький – 20 %, нижче середнього – 40 %, середній – 40 %, вище середнього – 10 %. ЕГ на початку дослідження: низький – 20 %, нижче середнього – 40 %, середній – 40 %. Після дослідження: нижче середнього – 30 %, середній – 40 %, вище середнього – 30 %.

Прищепа І. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЧОЛОВІКІВ ХВОРИХ НА НЕГОСПІТАЛЬНУ ДОЛЬОВУ ПНЕВМОНІЮ

Пневмонія – це гостре інфекційне запалення легень, яке локалізується перш за все у повітряних міхурцях, що мають назву альвеоли. У здорової людини альвеоли наповнені повітрям і нормально функціонують під час дихання. А у хворого на пневмонію у альвеолах накопичуються слиз та рідина, які викликають біль при диханні та обмежують надходження кисню. Пневмонія в XXI ст. залишається важливою медико-соціальною проблемою. Це визначається високими показниками інвалідизації та смертності. В Україні захворюваність складає 4-6 на 1000 осіб середнього та молодого віку та 12-18 випадків на 1000 осіб старших вікових груп. В структурі смертності населення від захворювань органів дихання пневмонія посідає друге місце після ХОЗЛ.

Проблема реабілітації хворих із захворюваннями органів дихання стоїть досить гостро. Це пов'язане з тим, що саме в цих пацієнтів спостерігається найбільше зниження пристосування організму до фізичного навантаження, а ефект від лікарської терапії може бути значно посилений шляхом впровадження реабілітаційних програм.

У хворого на пневмонію у альвеолах накопичуються слиз та рідина, які викликають біль при диханні та обмежують надходження кисню. Проблема реабілітації хворих із захворюваннями органів дихання стоїть досить гостро. Це пов'язане з тим, що саме в цих пацієнтів спостерігається найбільше зниження пристосовування організму до фізичного навантаження, а ефект від лікарської терапії може бути значно посилений шляхом впровадження реабілітаційних програм.

Отже проаналізувавши данні навчально-методичної літератури по темі фізичної реабілітації хворих на негоспітальну дольову пневмонію ми дійшли до висновку, що у комплекс реабілітаційних заходів при негоспітальній пневмонії необхідно включати масаж, фізичні вправи, фізіотерапію, кліматотерапію, гомеопатію, психотерапію, лікування рослинними і фармакологічними препаратами.

Аналіз матеріалів, викладених у статтях, авторефератах, навчально-методичних посібниках, а також в мережі Інтернет, дозволив скласти уявлення про стан досліджуваного питання, узагальнити наявні літературні данні та думки фахівців. З метою одержання об'єктивного стану досліджуваної проблеми, вибору програми фізичної реабілітації висвітлення питання патології органів дихання, описанню методів обстеження хворих, критерії оцінки їхнього стану, і представлений комплекс лікувально-реабілітаційних заходів з урахуванням етіопатогенетичних факторів, для хворих на негоспітальну дольову пневмонію

На початку експерименту було обстежено функціональний стан дихальної системи пацієнтів, результати якого представлені в таблиці. Отже математична обробка всіх даних показників стану дихальної системи, встановила, що статистична різниця між ними є статистично недостовірною ($p > 0,05$). Тобто отримані результати свідчать про те, що на початку експерименту за всіма дослідженими показниками спірографії, групи пацієнтів були однорідні та однотипні.

Також показники стану дихальної системи свідчать, що всі пацієнти страждають на недостатність дихання. У них спостерігається задишка, кашель. Так, наприклад проба Штанге у нормі для здорових нетренованих дорослих повинна бути 40-50 секунд затримки, а як ми бачимо по ГП затримка дихання складає $22,88 \pm 0,19$ секунд, по ОГ – $22,38 \pm 0,75$ секунд. Це стосується і показника проби Генчі норма затримки дихання 20-30 секунд, по показникам ГП – $22,38 \pm 0,75$ секунд, по ОГ – $10,20 \pm 1,56$ секунд. Все це свідчить про порушення акту вдиху та видиху та патологічну роботу всієї дихальної системи.

Прочанкіна В. Л.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ЖІНОК В ПІСЛЯПОЛОГОВОМУ ПЕРІОДІ

Під час вагітності спостерігаються дуже значні морфофункціональні зміни в різних органах і системах, що може призвести до різноманітних дисфункціональних станів за умови відсутності адекватного відновлення в післяпологовому періоді. Це відбувається як природно, так і з допомогою самої жінки. У наш час у жінок є можливість відновити сили і покращити стан не тільки за допомогою вправ, а й за допомогою засобів фізичної реабілітації: масажу, голковколівання, рефлексотерапії, фізіотерапії, фітотерапії, грязелікування, бальнеотерапії.

Фізична терапія застосовується як загальнозміцнюючий профілактичний засіб під час вагітності, в пологах і в післяпологовому періоді. Під час вагітності спостерігається зміна ряду фізіологічних функцій, обумовлене розвитком плоду і перебудовою діяльності всього організму жінки. Фізична реабілітація впливає на швидке відновлення скоротливої здібності м'язів матки, на втрату маси тіла і поліпшення загального фізичного стану жінки після пологів.

Розроблена методика комплексного застосування вправ для жінок в післяпологовому періоді. Використовувались спеціальні вправи спрямовані на м'язи промежини і дна тазу, тому що їхня функція визначає стан внутрішніх органів: матки, сечового міхура, кишечника. Вправи на розвиток верхньої, бокових і нижньої частин черевного преса були призначенні з метою усунення надлишку жирових тканин, зміцнення пресу, а також для швидкого скорочення матки. Передбачалось, що систематичні заняття фізичними вправами будуть справляти позитивний вплив на інтегральний показник – рівень фізичного стану.

Реабілітаційні заходи, а саме гімнастика, вправи на фітболі й самостійні вправи, не тільки підвищують ефективність поліпшення стану жінок після пологів, але й доводить, що без занять, у нашому випадку, стан може навпаки погіршитись.

Отримані позитивні результати в експериментальній групі є важливими з декількох причин:

По-перше, відсутність відновлення РФС в контрольній групі в майбутньому може привести до виникнення патології серцево-судинної системи. Запропоновані нами вправи навпаки слугують меті профілактики цієї важливої патології.

По-друге, накопичення надлишкової маси тіла призводить до розвитку різноманітної патології, наприклад порушення толерантності до глюкози і, як наслідок, розвиток цукрового діабету другого типу; до загального метаболічного синдрому с наступним розвитком атеросклеротичних явищ та гіпертензивних явищ. Запропонований нами комплекс має за мету протидіяти цим явищам.

По-третє, зменшення окружності талії відбувається не лише за рахунок схуднення, але і за рахунок підвищення тону м'язів черевного преса. Завдяки цьому у жінок швидко відновлюється синтопіка внутрішніх органів, що попереджає виникнення патології травної системи та внутрішніх статевих органів.

Проаналізувавши результати обох груп, ми можемо зазначити, що завдяки фізичним вправам позитивні зміни спостерігались в обох групах, але в експериментальній це відбувалось випереджальними темпами. Насамперед це стосувалось маси тіла, морфологічних показників та рівня фізичного стану.

Рижик І. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ 35–45 РОКІВ З ЛЮМБОІШАЛГІЄЮ

У структурі неврологічних захворювань дорослого населення нашої країни 48 % становлять хвороби периферичної нервової системи. Згідно з сучасними статистичними відомостями, серед них на першому місці (60-80 %) – ураження попереково-крижового відділу, на другому (10-15 %) – шийного відділу хребта. Люмбоішалгія – біль у поперековій області, з дифузною склеротомною або міотомною локалізацією, іррадіуючою в одну або обидві ноги.

Термін люмбоішалгія використовується не як діагноз, а як сукупність симптомів, які вказує на затискання нервових волокон поперекового відділу.

Захворюваність люмбоішалгією (попереково-крижовим радикулітом) збільшується в середньому віці. Люмбоішалгія рідко зустрічається у віці до 20 років, найбільш вірогідні такі больові синдроми у віці 35-50 років, а в старшій віковій групі вірогідність люмбоішалгії знижується.

Часто, конкретні події або травми не викликають запалення сідничного нерва, але з часом пошкодження приводять до розвитку ішалгії. У більшості кількості пацієнтів консервативне лікування може бути достатньо ефективним, і больовий синдром значно зменшується протягом декількох тижнів, але в певній кількості пацієнтів больовий синдром може виявитися стійким.

Лікування люмбоішалгії є тривалим і для повноцінного відновлення функціонального стану організму потребує реабілітаційного втручання.

Масаж з використанням ебонітової палички у неврологічній практиці є методом відновної терапії. Він широко використовується у лікуванні післятравматичних станів, судинних та інфекційних уражень периферичної нервової системи.

При потиранні об шкіру ебонітова паличка набуває позитивного заряду, який притягує до себе негативний заряд з організму, утворюючи в ньому біострум, енергія якого стимулює процеси обміну речовин в організмі і здібність до загоєння ран.

Ебоніт лікує велику кількість хвороб, серед них: поліартрит, радикуліт, ревматизм, гайморит, міозит, тромбофлебіт, гіпотонія, гіпертонія, захворювання суглобів, оніміння кінцівок та інші.

Фізична терапія за нашою удосконаленою методикою (яка містить вправи спеціальні та для загального розвитку у поєднанні з лікувальним масажем з використанням ебанітової палички) сприяла вірогідно ($p < 0,05$) більш вираженим позитивним змінам нервово-м'язового апарату та рухової сфери пацієнтів ОГ, ніж реабілітація за типовою методикою фізіореабілітаційного відділення лікарні яка проводилася з пацієнтами КГ.

Отримані результати гоніометрії вказують на поліпшення функціонального стану хребта досліджуваних пацієнтів, і хоча різниця між амплітудою рухів у хребті на при кінці дослідження була статистично незначною показники згинання та розгинання тулуба у пацієнтів ОГ були кращими ніж в КГ.

Отже, проведене нами дослідження підтверджує той факт, що використання вправ лікувальної фізичної гімнастики та масажу з допомогою ебонітової палички являються ефективним засобом відновлення рухової активності пацієнтів з люмбоішалгією, приводять до зменшення болю, відновлення трофічної та рухової функцій органів, що постраждали в результаті захворювання пацієнтів з люмбоішалгією.

Рудь А. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ЗБЕРЕЖЕННЯ РУХЛИВОСТІ СУГЛОБІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ЖІНОК ПРИ КЛІМОКТЕРИЧНОМУ СИНДРОМІ

Одним із завдань Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» є розроблення та затвердження рекомендацій з оздоровчої рухової активності як документа, що міститиме конкретні вказівки стосовно обсягів, інтенсивності, форм і видів рухової активності для зміцнення здоров'я осіб різної статі та віку. У світлі тотального ослаблення здоров'я і розповсюдження вірусних та загострення хронічних хвороб, що констатують медики, все більшої популярності здобувають методики масового оздоровлення. У теперішній час увага фахівців прикута до інноваційних систем фізкультурно-оздоровчих занять з жінками 45-55 років, які покликані залучити жінок до активного способу життя, підвищити рівень їх рухової активності, а також сприяти зміцненню фізичного здоров'я жінок.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив, що показники фізичного стану жінок 45-55 років неухильно знижуються, що обумовлено значними фізичними та психічними навантаженнями, неправильним режимом праці і відпочинку та, насамперед, недостатнім рівнем рухової активності.

Збереження та відновлення здоров'я жінок зрілого віку є однією з актуальних проблем сучасності, яка становить не лише науково-практичний інтерес, але й сприяє розв'язанню економічних, соціальних і демографічних завдань суспільства. Жінки 45-55 років, які залишаються активними у професійній діяльності, часто мають незадовільний стан здоров'я, що викликано значними змінами фізіологічних функцій, нейроендокринною перебудовою та появою ознак вікових захворювань. Внаслідок цього актуальними виявляються питання розробки і застосування фізкультурно-оздоровчих систем та різноманітних засобів фізичної реабілітації, покликаних стабілізувати здоров'я та гармонізувати внутрішній стан жінок.

Структура мотивації жінок 45-55 років до занять оздоровчим фітнесом (оздоровчою гімнастикою) з використанням засобів фізичної реабілітації становить: на першому місці – профілактично-оздоровчий, на другому – естетичний, на третьому – особистісний та на останньому – соціально-пізнавальний мотиви. Аналізуючи мотивацію жінок 45-55 років до занять оздоровчим фітнесом (оздоровчою гімнастикою) встановлено,

що пріоритетними мотивами до занять у цієї категорії жінок є корекція порушень постави, бажання позбутися болю у різних відділах хребта і відновлення рухливості суглобів.

Запропонована програма теоретично обґрунтована та спрямована на покращення показників фізичного та психоемоційного стану жінок 45-55 років, їх залучення до здорового способу життя, підвищення рухової активності та розвиток окремих фізичних якостей, підвищення функціонального стану основних систем організму жінок, покращення постави і зниження больових відчуттів у різних відділах хребта, збільшення рухливості суглобів, нормалізація маси тіла, досягнення внутрішнього спокою, покращення самопочуття, підвищення настрою тощо.

Суть методу полягає в отриманні задоволення від вправ при їх виконанні, а філософія методу лежить у площині досягнення здоров'я через рівновагу фізичних, розумових та духовних якостей.

Основними засобами являються: вправи на зміцнення м'язів, на розвиток відчуття балансу, координації, поліпшення постави, відчуття свого тіла в просторі, розвиток і вдосконалення сили й витривалості, поліпшення роботи опорно-рухового апарату, серцево-судинної та лімфатичної систем, елементи дихальної гімнастики, вправи на фітболі різного рівня складності.

Рябік П. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ ОСІБ З ПЕРЕЛОМОМ ПЛЕЧОВОЇ КІСТКИ

Травми завжди супроводжують людину, будучи наслідком його відносин з навколишнім середовищем. В наш час життя технологізації і урбанізації травми є серйозною медичною та соціальною проблемою. Серед причин смертності травматизм займає третє місце, за серцево-судинними і онкологічними захворюваннями і молоді люди є провідною причиною.

Травми кісток і суглобів є одними з найбільш серйозних пошкодження опорно-рухового апарату. Труднощі лікування цієї патології є суперечливі вимоги; з одного боку, необхідно забезпечити спокій травмованій кістці і суглобу з метою зростання кісткових фрагментів, загоюванню травмованих м'яких тканин, з іншого боку, відновлення функції суглобу і м'язів плеча є зайво тривалою і мобілізації це шкідливо, оскільки вона часто призводить до розвитку незворотніх змін у кістках і хрящів і навколо суглобових тканин.

Більшість травм верхніх кінцівок, травми взяв перше місце. Переломи плечової кістки в середньому 7 % всіх переломів, з 65 % від тріщин в переломи плечової кістки проксимального кінця і інвалідності в результаті цих переломів досягає 12 %, тому проблема реабілітації хворих в цій категорії відповідні. Аналіз причин інвалідності травматичних хворих вказує на те, що це залежить не тільки від тяжкості травми. Згідно з медичою експертизи певну роль у втраті працездатності після перенесених травм верхнього плечового поясу і верхніх кінцівок є недоліки в організації і методики лікування хворого і недооцінка ролі функціонального реабілітаційного лікування.

Лікування переломів і вивихів плеча проводиться в спеціалізованій лікувальній установі і включає комплекс відповідного рухового режиму, медикаментозну симптоматичну терапію, лікувальну фізичну культуру, масаж, фізіотерапію, працетерапію. При лікуванні внутрішньосуглобових переломів і вивихів плеча використовуються наступні методи: консервативний, оперативний і функціональний.

Рання і комплексна реабілітація – найбільш перспективний метод відновлення функції пошкодженої кінцівки, лікувальну фізкультуру призначають з 2–3 дня після травми. У комплексному відновному лікуванні широко використовуються засоби фізичної реабілітації – ЛГ, масаж, постізометрична для релаксація, бальнео– і фізіотерапевтичні процедури, що є її обов'язковим компонентом. Фізична реабілітація включає три періоди: у першому періоді (2 тижні) спеціальні вправи виконуються при хорошому розслабленні м'язів, що оточують плечовий суглоб; у другому періоді тривалістю 4 тижні в заняття включаються вправи, сприяючі підніманню кінцівки до горизонтального рівня; у третьому періоді, який починається тоді, коли хворий виконує вільно активні рухи пошкодженою рукою і утримує її на вазі, виконуються спеціальні вправи з предметами і різні види працетерапії.

Представлена програма фізичної реабілітації робить позитивний вплив на відновлення функції верхньої кінцівки, сприяє поліпшенню загального стану, хворих з переломами плеча і суглоба дозволяє збільшити амплітуду руху в суглобі, нормалізувати тонус і силу м'язів, зменшити больові прояви і поліпшити якість життя тематичних хворих. Руховий тест на пасивну гнучкість плечового суглоба оперованої кінцівки – «захват пальцями кистей за спиною» хворі основної групи виконали в середньому через 4,8 місяця після операції, а контрольної – через 5,9 місяця.

Таким чином, ми бачимо, що представлена нами програма фізичної реабілітації робить позитивний вплив на відновлення функції плечового суглоба, сприяє поліпшенню загального стану, хворих з травмами верхніх кінцівок. Програма фізичної реабілітації, що включає спеціальний комплекс, направлений на відновлення функції плеча і суглоба може бути використана як в умови стаціонару, амбулаторно, так і в домашніх умовах.

Саєнко С. Г.

Херсонський державний університет
наук. кер. – к.б.н., доцент Козій Т. П.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі однією з актуальних проблем освіти є створення необхідних умов для повноцінного розвитку дитини, тим більше відповідно до концепції Нової української школи (2016 р.) провідним принципом проголошено дитиноцентризм, реалізація якого в освітньому процесі допомагає дитині набути певних

компетентностей. Водночас дуже важливим є забезпечення її фізичного й ментального здоров'я. На жаль, є діти, які потребують пильної уваги лікарів-реабілітологів і тому важливо допомогти їм вдосконалити рухові здібності, підвищити мотивацію, й звісно, підготувати до навчання у школі.

Одним із засобів корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми виступає АРТ-терапія, яку вчені розуміють як лікування дитини шляхом залучення її до мистецтва (музичного, зображувального, танцювально-рухового тощо). Означену проблему досліджують такі українські вчені, як: Бабій І. В., Буркало Н. І., Данилюк І. В., Донченко О. С., Ленів З. П., Омельченко І. М., Терлецька Л. Г., Ушакова І. В., Федій О. А., Чернуха І. О. та ін.

Науковці відзначають, що АРТ-терапія допомагає дитині, особливо тій, яка має вади в мовленнєвому розвитку, невербально себе виявити: виразити свої почуття, емоції, тим самим розвантажитися психологічно, що допомагає прискорити прогрес у фізичній терапії, зокрема процес подолання мовних огріхів тощо. Крім того, цей засіб відіграє важливу роль в умовах сьогодення, коли в Україні йде повномасштабна війна, і більшість дітей потребують підтримки. Такі види АРТ-терапії, як малювання, ліплення, допомагають дитині зняти напругу й втому, звільнитися від своїх внутрішніх переживань, негативних емоцій, розвинути емпатію, самовиразити несвідомі потреби особистості.

АРТ-терапія реалізує в корекційно-реабілітаційній роботі з дітьми такі функції:

– *діагностувальна*, що полягає у виявленні фізичних і психологічних порушень, причин їх виникнення, загального функціонального, емоційно-психологічного стану дитини;

– *психотерапевтична*, яка забезпечує налагодження комунікативного контакту з іншими людьми, довірливого ставлення до них, запобігання конфліктів, зняття тривожності; допомагає самоутвердженню особистості, її самовираженню, зокрема й творчого;

– *реабілітаційна*, націлена на відновлення фізичних та когнітивних здібностей особистості, її морального стану; забезпечення нормальної повноцінної життєдіяльності дитини;

– *розвивальна*, спрямована на розвиток соціальних взаємин між дітьми, дорослими, комунікативних навичок, творчих здібностей дитини, уяви, забезпечення мотивації в досягненні результату.

На нашу думку, в корекційно-реабілітаційній роботі з дітьми можна використовувати різні види АРТ-терапії, наприклад, *ізометрапії* (малювання коміксів із наступним залученням рухової діяльності, створення спільних колажів), *музикотерапії* (спілкування індивідуально, у групах під супровід музики, дискусії на тему «Про що говорить нам музика?», із подальшим залученням зображувальних етюдів передавання настрою музики), *танцювально-рухової терапії* (поєднання музики й рухів, вибір танцю й музики залежить від емоційного стану дитини) та ін.

Отже, АРТ-терапія є дієвим корекційно-терапевтичним методом у роботі з дітьми дошкільного віку, які мають різні захворювання; застосування арт-терапевтичних методів допоможе вчасно виявити проблеми в їхньому розвитку й покращити функціональний та психоемоційний стан.

Серьогіна О. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

КОРЕКЦІЯ І ЗМІЦНЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Кількість дітей з порушеннями постави в Україні за останні 20 років збільшилося вдвічі та складає за даними різних досліджень від 60 до 80 %. Тобто, в середньому, три дитини з п'ятох мають видимі деформації опорно-рухового апарату, що, у свою чергу, призводить до збільшення патології не тільки апарату руху, але й основних органів і систем.

Ретельний аналіз літератури з поданої теми, а також бесіди з викладачами молодших класів та нашого університету допомогли визначитися з направленням та ходом даної роботи.

Дехто з авторів основною причиною розвитку викривлення хребта у школярів вважають ендокринні зміни, властиві дітям періоду статевого визрівання. В цей період відбувається швидкий ріст тіла, що може супроводжуватися деякою дисоціацією в розвитку кісток, з одного боку, та зв'язочно-кишковірного апарату – з іншої. На користь такого погляду говорить і те, що в молодшому шкільному віці часто виникають не тільки сколіотичні вигини, але й так звані неправильні постави (а саме, лордотичні й кіфотичні). Патологічна постава іноді спостерігається як тимчасове явище, після статевого визрівання вона згладжується.

Такий погляд на патогенез деформацій хребта заслуговує на увагу. В світлі сучасних уявлень про реакцію нерво – м'язової системи, на формування неправильної постави й так званого функціонального сколіозу слід, перш за все, дивитись як на порочний руховий стереотип, подальша доля якого, перш за все, пов'язана з центральними механізмами. Тому, слід сприймати критично рекомендації по корекції хребта основною, що передбачає в першу чергу міри впливу на певні ділянки хребта та окремі м'язові групи.

Не у всіх дітей навіть в межах однієї вікової категорії, однаковий стан здоров'я та фізична підготовленість. Тому, неможна висувати до всіх одні й ті самі вимоги на заняттях з фізичної культури. Будь який рух нашого тіла супроводжується складними хімічними та фізичними процесами в м'язах. При цьому відбувається неперервне засвоєння позитивних речовин, необхідних для зросту та життєдіяльності організму.

Чим більша активність м'язів, тим вища швидкість кровотоку і тим більше крові отримують м'язи. Під впливом фізичних вправ вони стають не тільки більш твердими й сильними, але й більш еластичними, підвищується їх тонус. Достатня м'язова діяльність – важлива умова гарного розвитку кісток. Вони зростають і кріпнуть краще у тих дітей, які систематично займаються фізичними вправами. Важливо, щоб ці заняття були посильними. Занадто довгі, великі, не відповідні віковій м'язовій навантаженню шкідливі та можуть призвести до передчасного окостеніння й, відповідно, затримці росту.

Тренуючи м'язи тіла, ми тренуємо й м'язи серця. Існує тісний зв'язок між роботою серця й інших м'язів. Чим більше і краще працюють м'язи тіла, тим більше навантаження отримує серце. Його скорочення стають більш сильними й частими, тобто серце стає сильнішим та витривалішим.

При фізичних вправах покращується рухова активність усього організму. Регулярні заняття сприяють більшому пристосуванню серця та легенів до підвищеного навантаження.

В процесі навчання рухам виникають нові й нові більш складні зв'язки між діяльністю м'язів та інших органів і систем. Завдяки регулювальній ролі головного мозку органи починають працювати більш злагоджено. Ми впевнилися, що рух сприяє кращому зростанню та розвитку дітей, зміцненню їх здоров'я.

Скомороха Ж. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ЗАСТОСУВАННЯ СИЛОВИХ ВПРАВ ПРИ НАДМІРНІЙ ВАЗІ У ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Трохи більше 10 років тому, на порядок денний, як в науковому світі, так і в галузі практичної медицини, постало питання про стрімке зростання числа людей, що страждають надмірною масою тіла та ожирінням. Хоча ожиріння, як окреме захворювання, існує дуже давно, але увагу суспільства до даної проблеми до недавнього часу залишалося вкрай недостатнім. Надмірна вага серйозна медико-соціальна і економічна проблема сучасного суспільства. Актуальність її визначається в першу чергу високою поширеністю, так як чверть населення економічно розвинених країн світу має масу тіла, яка на 15 % перевищує норму. За прогнозами експертів ВООЗ, до 2025 року в світі налічуватиметься більше 300 мільйонів чоловік з діагнозом «ожиріння». В останні роки продовжується неухильний і значний ріст хворих на ожирінням серед дітей. Це підтверджується рядом статистичних досліджень. Так, у 1966-68 роках при огляді 6 тис. дітей було виявлено ожиріння І ступеня, у 2,2 % школярів 5-8 класів та у 5-6 % дошкільнят. У 1971 році зафіксований зріст ожиріння до 10-12 % серед школярів середніх і старших класів. Вивчення динаміки приросту хворих на ожиріння, стало причиною висновку у 1980 році про те, що ожиріння у дітей зростає на 1 % кожного року. Дані Л. А. Мостової, С. П. Петраш (1982), які дослідили 4000 школярів різних областей України, свідчать про те, що серед дітей, які проживають у місті, розповсюдженість ожиріння складає 13,4 %, а серед сільських дітей 11,8 % (у Києві найвищий показник 15,7 %). За останніми даними близько чверті працездатного населення нашої держави (особливо жінки), в тій чи іншій мірі, потерпають від ожиріння. За останніми даними доля населення, що страждає на ожиріння в Росії складає 30-50 %; в США 36-42 %; в Англії 25-30 % від загальної кількості населення. За свідченням експертів ВООЗ, ожиріння є самим розповсюдженим захворюванням обміну речовин, яке охоплює 1/4 всього населення земної кулі. Існують тенденції до подальшого збільшення кількості хворих на ожиріння.

Попередження та лікування ожиріння представляє найважливішу медичну, соціальну, демографічну, державну проблему. Насторожує і той факт, що відбувається «омолодження» цього виду патології.

До останнього часу ожиріння знаходиться на першому місці серед захворювань обміну речовин, однак при цьому не є частою причиною звернень людей до лікаря, так як пацієнти часто не усвідомлюють важливості боротьби з надмірною вагою. Несвоєчасне і неадекватне лікування ожиріння призводить до змін у всіх внутрішніх органах і є причиною багатьох захворювань органів і систем, у тому числі серцево-судинної системи, інвалідизуючи людей у віці соціальної активності.

Несприятлива ситуація щодо здоров'я населення в плані надмірної ваги, що склалася в нашій країні, наголошує на необхідності вдосконалення медичної допомоги та реабілітаційних заходів, з метою поліпшення цих показників.

На жаль, у суспільстві та й у свідомості деяких лікарів, уявлення, що ожиріння це особиста проблема людини, прямий наслідок ледачою дозвольного життя і непомірного переїдання. Мабуть, ні за якої іншої хвороби самолікування не практикується з таким розмахом, як при ожирінні. Однак, науково обгрунтована і правильно організована лікувально-профілактична допомога хворим з ожирінням істотно впливає на фізичну працездатність та соціальні умови життя людей. Велике значення при цьому відіграє фізична реабілітація: лікувальна фізкультура, дієтотерапія, рефлекторно-сегментарний, точковий, вібраційний масаж, бальнеотерапія, фізіотерапія та ін. На сьогоднішній день стоїть завдання розробки нових найбільш ефективних методів фізичної реабілітації, що сприяють пролонгуванню періоду підтримки досягнутої ваги і поліпшенню якості життя хворих.

Даний вид аеробіки заснований на тренуваннях з високими навантаженнями і обтяженнями. Якщо тренування силової аеробіки правильно збалансоване, то поліпшується постава, знижується жировий прошарок тіла, змінюється м'язовий корсет і розвивається пластика. Вправи силової аеробіки проходять в швидкому темпі з використанням на танцювальних, а спортивних кроків. Прискорений темп вправ і чергування різних видів обтяжень є основними особливостями цієї аеробіки.

Ефективність реабілітаційної програми була підтверджена позитивною динамікою у зниженні маси тіла, об'ємі тіла, зміцненні м'язового корсету, зменшенні відсоткового вмісту жирової тканини, підшкірно-жирових складок, проявів целюліту, покращенні психо-емоційного стану та раціоналізації харчування. Але сказати про повне «видужання» неможливо, так як боротьба з надмірною вагою – довготривалий процес, а підтримка сталої нормальної ваги – це спосіб життя, який вимагає постійного РХ та ЗСЖ.

Слухенська О. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНОМУ УРАЖЕННІ ШІЙНО-ГРУДНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Одним з найбільш вразливих органів людини є її хребет, що визначається як постійним навантаженням на нього, так і особливостями будови. Нами відзначено, що вертеброгенна патологія займає одне з

перших місць по поширеності серед хвороб опорно-рухового апарату населення різних країн світу, успішне лікування хворих на остеохондроз хребта, залежить від правильного ведення відновлювальних заходів, особливо на ранній стадії захворювання.

Нетрадиційні методи фізичної реабілітації, що застосовуються для відновлення хворих з остеохондрозом хребта, розрізнені й не систематизовані. Багатьма авторами підкреслюється в зв'язку з цим необхідність розробки комплексної методики реабілітації, заснованої на застосуванні різноманітних методів фізичної медицини з використанням нетрадиційних підходів і побудови індивідуальних програм реабілітації тематичних хворих.

Поширеність шийних синдромів не поступається поширеності патології поперекових. Так, по М. Стокгольму 2,6 % усіх, хто звертався в амбулаторні установи складала пацієнти з брахіалгіями – вони зверталися навіть частіше, ніж хворі ішіалгіями. У шийному відділі хребта дегенеративні ураження характеризуються рядом відмінностей у порівнянні з такими ж порушеннями поперекового рівня. Це визначається як анатомо-фізіологічними особливостями шийного відділу, так і іншими статико-динамічними навантаженнями.

Результати попередньої оцінки показали, що у обстежених жінок очевидні порушення даних показників. У обох групах високий рівень больової чутливості, а показники екскурсії грудної клітки складають приблизно половину норми. Загалом, результати дослідження показали, що з присутніх на огляді хворих, в кількості 18 жінок від 30 до 45 років, всі досліджені показники були нижчі за нормальний рівень.

3. Порівняння результатів попереднього і остаточного обстеження учасників експерименту, показало позитивні зміни по всіх параметрах. Але в контрольній групі результати лише наблизилися до норми, з десяти параметрів лише по трьох достовірно покращали. А в експериментальній групі з десяти досліджуваних параметрів по семи отримані достовірні позитивні зміни. У експериментальній групі значно знизилася больова чутливість (61,8 %), прийшла в норму рухливість грудного відділу і екскурсія грудної клітки. Відновився безболісний рух в шийному відділі і його амплітуда. Позитивні зміни сталися і в контрольній групі, але вони в цілому на 32 % гірше, ніж в експериментальній.

Засоби фізичної реабілітації і методика їх виконання дали позитивний результат, як в контрольній, так і в експериментальній групі. Але, розроблений комплекс реабілітаційних заходів для експериментальної групи з використанням методів остеопатії показав, що є ефективнішим, ніж традиційний комплекс лікувальних заходів.

Смирна К. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ СПОРТСМЕНІВ-БАСКЕТБОЛІСТІВ ПІСЛЯ РОЗРИВУ АХІЛЛОВОГО СУХОЖИЛЛЯ

Спортивні ігри характеризуються швидкими і рвучкими переміщеннями, різкими гальмуваннями і зупинками, безліччю стрибків, що є значним навантаженням на нижні кінцівки спортсменів взагалі та на гомілковостопні суглоби, зокрема.

Порушення морфологічних структур опорно-рухового апарату є одним з найпоширеніших патологій серед баскетболістів. На травматизм в баскетболі припадає 3-10 % від загальної кількості травм в інших видах спорту.

Ахіллове сухожилля вважається найпотужнішим і найміцнішим в організмі людини, здатне витримувати значні статичні і динамічні навантаження – це спільне сухожилля литкового і камбало подібного м'язів, що знаходиться в глибокому шарі. Останні, з'єднуючись, утворюють триголовий м'яз гомілки, який разом з АС прикріплюється до п'яткової кістки.

Ряд фахівців відзначають, що волокна АС розміщені спіралеподібно, подібно канату, що забезпечує його високу міцність, і в той же час – здатність до розтягування при фізичних навантаженнях за рахунок розпрямлення цієї спіралі і таким чином амортизації навантаження.

Розриви п'яточного (ахіллового) сухожилля складають 19-32 % від загальної кількості пошкоджень великих сухожиль опорно-рухового апарату баскетболістів. Більшість травм ахіллового сухожилля відбувається під час фізичного навантаження, при якому необхідно виконувати прискорення, уповільнення або стрибки, виконання яких призводять до різкого скорочення триголового м'яза гомілки, сила якого перевищує міцність ахіллового сухожилля. Хірургічне відновлення розриву ахіллового сухожилля в поєднанні з ранньою реабілітацією дозволяє спортсмену повернутися до початкового рівня функціональних можливостей, досягти нормального діапазону руху в гомілковостопному суглобі, а також знизити ризик повторного розриву сухожилля.

За даними закордонних авторів, методи фізичної терапії, як масаж, різні фізіопроцедури, електростимуляція м'язів, гідротерапія, теплові процедури (парафін, ванни, сауна) – впливають лише на частину патологічних проявів (зменшують біль і набряки, збільшують венозний відтік, сприяють поліпшенню кровообігу і живлення тканин). Без застосування кінезотерапії на всіх етапах лікування травми не можливо досягнути повної ліквідації патологічного процесу. Особливо це важливо в спортивній реабілітації, тому що несвоєчасне або недостатнє відновлення може призвести до припинення занять спортом або, як мінімум, до різкого зниження спортивних результатів спортсменів. Кінезотерапія сприяє поліпшенню кровообігу і живлення тканин пошкодженої ділянки і сусідніх тканин, що сприяє швидкому усуненню наслідків травми.

Кінезотерапія при розривах ахіллового сухожилля включає в себе, вправи на розтягнення, а також на збільшення рухливості в суглобах. Згодом в кінезотерапевтичні комплекси включають вправи з обтяженнями (гантелі, штанга невеликої ваги, тренажери). Обов'язкове застосування ізометричних вправ, які є ефективним попередженням атрофії м'язів.

Вибір ступеня дозованого навантаження і спосіб іммобілізації в ранньому післяопераційному періоді визначає оперативний хірург разом із фізичним терапевтом. Застосовують два підходи до реабілітації в цей

період. Впродовж багатьох років використовується консервативний спосіб з іммобілізацією кінцівки в гіпсовій лонгеті без навантаження вагою тіла. Відразу після операції накладається передня гіпсова лонгет від середньої третини стегна до пальців стопи, яка виводиться в положення максимального згинання, а колінний суглоб в середньофізіологічне положення, щоб попередити натягування зшитого АС.

Сорокіна А. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ АРТРОСКОПІЇ КОЛІННОГО СУГЛОБА

Травми, що порушують функції опорно-рухового апарату, підстерігають людину все її життя на кожному кроці. Пошкодження колінного суглоба – найбільш часті серед усіх травм кінцівок. Найбільший відсоток травм колінного суглоба походить від неправильних приземлень при зістрибуваннях з високих поверхонь, приземленнях на нерівні поверхні, падіннях. У цих випадках найбільш характерні вивихи і переломи.

Лікування колінного суглоба – складне і трудомістке завдання, тому відновлення рухових функцій після травми залишається важливою проблемою на даний час і призводять до суттєвих ускладнень і наслідків.

Насамперед це – контрактури, атрофія м'язів, зниження опоро здатності, порушення ресорної здатності суглобу та стереотипу правильної ходи, плоскостопість, деформуючі артрози. Вони збільшують терміни перебування на лікарняному, обмежують забезпечення побутових потреб, призводять до інвалідності і спричиняють суттєві матеріальні витрати на лікування таких порушень. Практика показує, що всі пацієнти з пошкодженням зв'язкового апарату, незалежно від того, чи є вони неускладненими або ускладненими, потребують реабілітації.

Лікування хворих із травмами колінного суглоба через анатомо-фізіологічні особливості будови суглоба у більшості випадків потребує хірургічних методів, які забезпечують стабільну фіксацію. Однак складні оперативні втручання з тривалою іммобілізацією призводять до значних ускладнень і негативних наслідків.

Загально прийнято дотримуватися основних принципів реабілітації після травми колінного суглоба, які зводяться до такого: на першій стадії – спокій і захист, потім – відновлення гнучкості і рухливості суглоба без навантаження на нього; використання більш інтенсивних вправ, коли з'являється можливість, стояти на травмованій нозі; поступове повернення до колишнього рівня активності, не припиняючи виконання спеціальних вправ.

Зустрічаються поодинокі роботи, у яких описано інші засоби фізичної реабілітації та вказано методику їх використання при травмах колінного суглоба. Однак, надаючи деякі методичні рекомендації, вони не деталізують терміни і тривалість застосування певних форм ЛФК, зокрема гідрокінезотерапії – потужного чинника у попередженні та ліквідації морфофункціональних порушень після зняття іммобілізації.

Мета дослідження – підібрати, провести і оцінити комплекс засобів і методів фізичної реабілітації у відновлювальному періоді після артроскопії колінного суглобу.

Артроскопія колінного суглоба - сучасна ендовідеохірургічна операція, що застосовується як для діагностики, так і для лікування захворювань колінного суглоба. На сьогоднішній день артроскопія є «золотим стандартом» у лікуванні внутрішньосуглобової патології колінного суглоба.

Перевага методики полягає в її мінімальній травматичності, що сприяє зменшенню болю в післяопераційному періоді та якнайшвидшому відновленню функції кінцівки.

Операція проводиться через два-три мікророзрізи (порти), довжиною не більше 5 мм кожен. В один з них вводиться артроскоп - інструмент, що є камерою з джерелом світла і пристроєм подачі рідини. В інший порт вводиться один із маніпуляційних інструментів.

І не дивлячись на такі незначні механічні втручання до суглобів, необхідна відновна реабілітація, яка і є метою нашої роботи.

Сотник В. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

КОРЕКЦІЯ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ ПРИ НЕРВОВО-ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДАХ

Астенічним неврозом або неврастенією називають психічний розлад, що виникає внаслідок тривалої фізичної або психічної перевантаження. Дане патологічний стан нервової системи найчастіше виникає у молодих людей на тлі стресів, проблем на роботі чи навчанні, особистих емоційних переживань і трагедій, систематичних проблем зі сном. У число проявів неврастенії відносяться: біль і відчуття здавлювання в голові, запаморочення, підвищення ЧСС, біль в області серця, підвищений артеріальний тиск, почервоніння або блідість шкіри, печія, втрата апетиту, відрижка, метеоризм, порушення стільця, зниження лібідо.

Одним з яскраво виражених станів хворих є запаморочення, точніше відчуття нестійкості тіла в просторі.

Запаморочення – один з найбільш часто зустрічаються симптомів в неврологічній практиці. Скарги на запаморочення займають 3-є місце після скарг на головний біль і біль у спині. При цьому необхідно пам'ятати, що запаморочення всього лише клінічний симптом, а не самостійне захворювання. Воно може бути проявом різних захворювань, пов'язаних з патологією серцево-судинної, ендокринної системи, захворювань хребта, головного мозку, психічних розладів і т.д. (Всього близько 80 різних нозологічних форм), в зв'язку з чим правильний діагноз і адекватне лікування отримують не більше 20 % пацієнтів (В.А. Парфьонов 2009). На сьогоднішній день прийнято виділення системного (істинного, вестибулярного) і несистемного запаморочення.

Найбільш частим видом запаморочення, згідно Т. Брандту, є психогенне запаморочення, яке займає 2-е місце після доброякісного пароксизмального запаморочення. Причиною психогенного запаморочення може слугувати будь-яке психічне захворювання, але найбільш часто – тривожні розлади.

На сьогоднішній день в лікуванні психогенного запаморочення використовують комплексну терапію, яка поєднуватиме як нелікарські, так і лікарські методи (Є.Г. Філатова, 2005). Одним з провідних напрямків немедикаментозного лікування є зниження збудливості вестибулярного апарату і тренування, що включає вестибулярну і дихальну гімнастику, заняття на тренажерах, заснованих на принципі біологічного зворотного зв'язку з використанням стабілометричних платформ, і ін.

Таким чином, при обстеженні хворого з запамороченням на першому етапі важливим є визначення типу запаморочення, яке потребує ретельного збору анамнезу. Необхідний детальний аналіз скарг із з'ясуванням особливостей стану, яке пацієнт характеризує і визначає як запаморочення. При вестибулярному (системному, істинному) запамороченні, або вертиго, пацієнт відчуває ілюзорне відчуття руху нерухою навколишнього середовища в будь-якій площині, а також відчуття руху або обертання власного тіла. Причиною системного запаморочення є ураження вестибулярного аналізатора на периферичному або центральному рівні.

Психогенне запаморочення як таким запамороченням не є. Воно завжди носить несистемний характер. Пацієнт описує будь-які відчуття, крім обертання: «туман в голові», нестійкість, страх падіння і ін.

У нашій роботі ми використовували різні види дихальної гімнастики і чергували її з вправами активують вестибулярний апарат, ґрунтуючись на методиці тибетської оздоровчої гімнастики.

Взагалі, як ми розуміємо, лікування вимагає поєднання медикаментозної терапії з сильною корекцією розпорядку дня з помірними фізичними навантаженнями і дуже ефективними пішими прогулянками з елементами дихальної гімнастики перед сном.

Сотніков О. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ ПНЕВМОНІЄЮ У ВІДДІЛЕННІ ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ

Пневмонія – одне з респіраторних захворювань, що найчастіше зустрічаються. Поширеність її в Україні складає більше 400 випадків на 100 тисяч населення, в США щорічно реєструються приблизно 4 млн. захворювань пневмонією.

Пневмонія – захворювання інфекційно-запальне, що найчастіше викликається бактеріями, хоча в ролі збудників можуть виступати і віруси, рикетсії, хламідії, гриби і мікоплазми. Запальний процес локалізується, як правило, в альвеолярному просторі легень, але може поширюватися і на інтерстиціальну тканину. Питання класифікації, етіології, патогенезу і лікування цього захворювання знаходяться в центрі уваги пульмонологів.

Хворі на пневмонію у поліклініці та терапевтичних відділеннях у наші часи складають великий процент, так як захворюваність залишається високою і не має тенденції до зниження.

Усе це підкреслює актуальність проблеми, рішення якої сполучене з об'єктивними труднощами. Збільшилася кількість атипічних пневмоній. Поглиблене вивчення привело до виділення й опису нових збудників пневмонії. Множиться кількість факторів ризику сприятливих виникненню пневмонії, і відповідно збільшується число людей, яким загрожує захворювання пневмонією. Робляться серйозні спроби зрозуміти механізм важкої пневмонії і її ускладнень. Тому актуальним залишається питання вивчення особливостей застосування засобів фізичної реабілітації, їхнього впливу на організм та методів об'єктивного контролю їх ефективності при бронхопневмонії.

На початку дослідження нами була використана оцінка функціонального стану дихальної системи хворих на гостру вогнищеву пневмонію методом спірографії, за результатами якої було встановлено, що в усіх пацієнтів контрольної та експериментальної групи досліджувані показники були знижені: ЖЄЛ від $3,25 \pm 0,16$ л. до $3,11 \pm 0,13$ л.; МВЛ від $72,19 \pm 1,46$ л/хв. до $68,75 \pm 1,32$ л/хв.; ХОД від $7,51 \pm 0,18$ л. до $7,23 \pm 0,14$ л.; ЧД від $22,33 \pm 0,24$ разів/хв. до $21,47 \pm 0,46$ разів/хв. Статистична обробка результатів достовірних відмінностей між групами не виявила ($P > 0,05$).

В результаті застосування комплексу засобів фізичної реабілітації при пневмонії у пацієнтів експериментальної групи ми спостерігали кращу тенденцію до відновлення досліджених показників дихальної системи. В кінці дослідження порівняння середніх результатів між групами по всім показникам не показало вірогідної різниці. Але порівняння показників експериментальної групи до початку та після закінчення реабілітаційних заходів виявило, що середній показник МВЛ зріс із статистичною достовірністю від $68,75 \pm 1,32$ л/хв. до $74,49 \pm 1,23$ л/хв. ($P < 0,05$). Показник приросту МВЛ в експериментальній групі склав $5,74$ л/хв., тоді як в контрольній групі лише $3,82$ л/хв. Також статистично достовірне зростання було виявлено при порівнянні середніх показників ЖЄЛ – з $3,11 \pm 0,13$ л. до $3,54 \pm 0,11$ л. ($P < 0,05$). Показник ЖЄЛ збільшився в експериментальній групі на $0,43$ л., тоді як в контрольній групі на $0,21$ л.

Отримані результати свідчать про більш ефективно побудований процес фізичної реабілітації у експериментальній групі, кращу тенденцію до відновлення цих показників та необхідність використовувати спеціальні дихальні вправи при бронхопневмонії в умовах терапевтичного відділення.

Сотнікова Є. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

КОРЕКЦІЯ АСИМЕТРІЇ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА У СТУДЕНТІВ 17–19 РОКІВ

Проблема фізичного виховання підростаючого покоління одна з найважливіших на сучасному етапі розвитку суспільства. Провідні фахівці, вчені (О. Д. Дубогай, А. М. Лапутін, В. О. Кашуба), відзначають, що

формування правильної постави у дітей та молоді – одна з основних педагогічних проблем фізичного виховання. Численними дослідженнями (Е. С. Вільчовської, О. О. Гужаловський, Л. В. Волков, О. С. Куц, Б.М. Шиян, Т.Ю. Круцевич) доведено, що процес фізичного виховання має забезпечити об'єктивний контроль за формуванням правильної постави учнів.

Численні дослідження, проведені за останні роки, засвідчують: масовий характер функціональних порушень опорно-рухового апарату – порушення постави в сагітальній площині зі збільшенням і зменшенням фізіологічних вигинів хребетного стовпа, сколіотична постава, порушення опорно-ресорних властивостей стопи – одна з найбільш злободенних проблем сучасного суспільства.

Постава є інтегруючим показником стану здоров'я людини, навіть незначні функціональні порушення можуть спричинити стійку деформацію опорно-рухового апарату, мати тяжкі наслідки для здоров'я. Підвищення тонуусу скелетних м'язів, які впливають на формування правильної постави, є наслідком не тільки поліпшення регуляторної функції центральної нервової системи, а й позитивного впливу фізичних вправ на організм людини.

Один з необхідних компонентів корекції порушень постави – це вироблення у навички правильної постави. Сама собою гарна постава може сформуватися у виняткових випадках, у зовсім здорової, переповненої енергією, гармонійно фізично розвинутої людини. Всім іншим необхідно забезпечити умови для формування правильної постави – насамперед міри профілактики її порушень і гарний загальний фізичний розвиток.

Використовування в процесі фізичного виховання вправ ЛФК з додатковими вправами йоги на формування і закріплення навички правильної постави, створення і зміцнення м'язового корсету, коригуючими асиметричними вправами для корекції порушень постави, а також застосування масажу після виконання комплексу вправ в підсумку дасть можливість збільшувати фізичні навантаження, а значить і покращити якість життя.

Для розвитку організму і формування правильної постави необхідним є раціональне харчування, тому що недостатнє надходження з їжею кальцію та інших необхідних для побудови кісткових структур мікроелементів та вітамінів сприяє виникненню дефектів постави.

Степанова Ю. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ

В останнє десятиліття в Україні спостерігається ріст захворювань, зумовлених психоемоційним перенапруженням. Несприятливий вплив хронічного емоційного і психосоціального стресу підсилюється шкідливими екологічними факторами і неправильним способом життя (гіподинамія, паління, нераціональне харчування), що в сукупності викликають передчасне старіння і розвиток патології.

Проблема лікування хворих на гіпертонічну хворобу має багато складних і невирішених питань. Значна частина хворих на гіпертонічну хворобу постійно користуються гіпотензивними препаратами, які досить часто викликають побічні дії.

Все це підтверджує необхідність в розробці нових методик проведення терапії гіпертонічної хвороби з застосуванням не медикаментозних лікувальних засобів.

Фізична терапія серед них займає найважливіше місце. Вона впливає на весь організм хворого, а не на окремі фактори захворювання, сприяючи зниженню артеріального тиску.

Систематичне застосування засобів фізичної терапії є альтернативою застосування медикаментозного лікування. Використання реабілітаційних комплексів на різних етапах лікування гіпертонічної хвороби варто визнати ефективними і перспективними.

Аналізом даних літературних джерел встановлено, що гіпертонічна хвороба суттєво впливає на захворюваність і смертність великої кількості населення багатьох країн світу. Це підтверджує необхідність в розробці нових методик проведення терапії гіпертонічної хвороби з застосуванням не медикаментозних лікувальних засобів. Фізична терапія серед них займає найважливіше місце. Тому пошук нових програм фізичної терапії є важливим завданням галузі медичних наук.

Підібрані дослідні групи були ідентичними, обидві групи мали типові, для даного віку симптоми гіпертонічної хвороби і стадії. Реабілітаційна програма, яка була нами підібрана, враховувала індивідуальні особливості перебігу захворювання людей похилого віку і включала: лікувальну гімнастику, масаж, фітотерапію, дієтотерапію, фізіолікування та психотерапію.

Отримані в ході дослідження результати і проведений їх аналіз після закінчення реабілітаційної програми, дозволили говорити про ефективність підбраного комплексу реабілітаційних заходів. Оцінка об'єктивних даних наприкінці експерименту показала значні зміни й тенденцію до стабілізації частоти серцевих скорочень, артеріального тиску, частоти дихальних рухів та інших показників.

Таким чином, реабілітація хворих експериментальної групи за підібраним нами комплексом виявилась більш ефективною у порівнянні з реабілітацією пацієнтів контрольної групи.

Стеценко О. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК 20–35 РОКІВ З БРОНХІАЛЬНОЮ АСТМОЮ В УМОВАХ САНАТОРІЮ

Бронхіальна астма – важке широко поширене захворювання, що приводить до непрацездатності людини в найбільш активному віці. У сучасному уявленні бронхіальна астма – самостійне, хронічне, рецидивуюче, алергічне захворювання, етіологічно пов'язане з дією різних алергенів інфекційної і неінфекційної природи.

Напади задухи виникають у зв'язку з підвищенням збудливості парасимпатичної нервової системи, яка викликає спазм бронхіальної мускулатури й гіперсекрецію бронхіальних слизових залоз. Під час нападу часто буває сухий кашель, тахікардія.

Сумним фактом є те, що, незважаючи на наукові досягнення в області етіології й наявності нових лікарських засобів, захворюваність і смертність від бронхіальної астми постійно зростають.

На початку і середині ХХ століття бронхіальна астма розглядалася, як захворювання, від якого страждають, але не вмирають. Однак в останні 20–30 років перебіг бронхіальної астми стало більш злоякісним і число смертельних випадків збільшилося.

Спадкоємна схильність у дітей, які народилися у родинах, де є астматики, за даними фахівців різних країн, коливається від 30 % до 80 % і вище, дозволяє скласти невтішний прогноз на майбутнє.

Тому, з урахуванням вищевикладених проблем, нами було проведено дослідження методик дихальної гімнастики О.М. Стрельникової та К.П. Бутейко. Вони спрямовані на максимальне відновлення функціональних розладів дихальної системи, профілактику загострень проявів бронхіальної астми.

Аналіз науково-методичної літератури по досліджуваній проблемі показав, що бронхіальна астма – це хронічне захворювання легенів, що вражає людей всіх вікових груп. Спадкоємна схильність у дітей, які народилися у родинах, де є астматики, дозволяє скласти невтішний прогноз на майбутнє.

Реабілітаційні заходи при бронхіальній астмі спрямовані на підтримку ремісії хвороби, відновлення функціональної активності й адаптаційних можливостей дихального апарата й інших органів і систем, що забезпечують наступний нормальний розвиток життєзабезпечення організму. Фізична культура є потужним чинником оздоровчого впливу на організм хворого бронхіальною астмою. Заняття дихальною гімнастикою сприяють адаптації організму хворого, його органів дихання до фізичних навантажень, підвищують його імунологічну реактивність у відношенні вірусної та бактеріальної інфекції.

Під час підбору методів фізичної терапії, які враховували б функціональні розлади хворих на бронхіальну астму, виявилось, що оптимальні методи будуть при поєднанні стандартних реабілітаційних заходів: медикаментозної терапії та дихальної гімнастики.

Оцінка ефективності застосованих методик реабілітації при БА у жінок показала, що реабілітаційний комплекс, що складається з лікувальних дихальних вправ, індивідуальних занять дихальною гімнастикою, в значній мірі підвищують ефективність процесу реабілітації.

Порівняльний статистичний аналіз проведений за допомогою критерію Ст'юдента показав, що отримані результати деяких показників суттєво не відрізняються. Але тенденція їх зростання у пацієнтів першої групи вище ніж у пацієнтів другої групи.

Спірографічні показники в більшості випадків демонстрували позитивну динаміку. Так, у хворих першої групи до початку фізичної терапії в середньому ФЖЄЛ становила 2,689 і МВЛ 117,359, а після курсу фізичної терапії 3,362 і 119,595. У хворих другої групи до початку фізичної терапії в середньому ФЖЄЛ становила 2,557 і МВЛ 117,642, а після курсу фізичної терапії 2,654 і 117,841.

Ці зміни об'єктивно відображає показник ФЖЄЛ. У хворих першої групи він вірогідно вищий і збільшився порівняно з другою групою середньому на 25 %.

Аналізуючи результати проведеного нами дослідження, можна зробити висновок, що реабілітація хворих першої групи з використанням комплексу дихальної гімнастики О.М.Стрельникової виявилась більш ефективною у порівнянні з комплексом дихальної гімнастики К.П.Бутейко.

Сухорослова О. С.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАЙВОЇ ВАГИ (20–30 РОКІВ)

Трохи більше 10 років тому, на порядок денний, як в науковому світі, так і в галузі практичної медицини, постало питання про стрімке зростання числа людей, що страждають надмірною масою тіла та ожирінням. Хоча ожиріння, як окреме захворювання, існує дуже давно, але увагу суспільства до даної проблеми до недавнього часу залишалося вкрай недостатнім. Надмірна вага серйозна медико-соціальна і економічна проблема сучасного суспільства. Актуальність її визначається в першу чергу високою поширеністю, так як чверть населення економічно розвинених країн світу має масу тіла, яка на 15 % перевищує норму. За прогнозами експертів ВООЗ, до 2025 року в світі налічуватиметься більше 300 мільйонів чоловік з діагнозом «ожиріння». В останні роки продовжується неухильний і значний ріст хворих на ожиріння серед дітей. Це підтверджується рядом статистичних досліджень.

За свідченням експертів ВООЗ, ожиріння є самим розповсюдженим захворюванням обміну речовин, яке охоплює 1/4 всього населення земної кулі. Існують тенденції до подальшого збільшення кількості хворих на ожиріння.

До останнього часу ожиріння знаходиться на першому місці серед захворювань обміну речовин, однак при цьому не є частою причиною звернень людей до лікаря, так як пацієнти часто не усвідомлюють важливості боротьби з надмірною вагою. Несвоєчасне і неадекватне лікування ожиріння призводить до змін у всіх внутрішніх органах і є причиною багатьох захворювань органів і систем, у тому числі серцево-судинної системи, інвалідизуючи людей у віці соціальної активності.

На жаль, у суспільстві та й у свідомості деяких лікарів, уявлення, що ожиріння це особиста проблема людини, прямий наслідок ледачою дозвольного життя і непомірного переїдання.

Тому ми підбрали такі медично-біологічні методи дослідження:

Антропометрія та візуальний огляд. І перш за все відносять показники: ваги, зросту та віку. А також вимірювання об'ємів тіла. Для загальної характеристики ступеню жировідкладень, вимірюють товщину жирової складки за допомогою пружинного каліпера.

ЧСС це періодичне, синхронне з діяльністю серця коливання стінок артерій, яке спричинює скорочення серця, вигнання крові в артеріальну систему і зміна в ній тиску впродовж періоду систоли та діастолі. Характер пульсу залежить від діяльності серця і стану артерій.

Для контролю відповідності навантаження до можливостей піддослідних (віком і рівнем підготовленості), на уроці аеробіки потрібно враховувати індивідуальний діапазон тренувальної зони ЧСС

Сильна фізична активність впливає на роботу серця. Тому робити підрахунок скорочень необхідно регулярно перед тренуванням, під час нього і після. Варто відзначити, що серцебиття після занять за умови відсутності патології приходить у норму через 3 – 4 хвилини.

Індекс маси тіла (ІМТ) являє собою простий показник співвідношення ваги до зросту. Також вимірюють відсотку (%) жиру в організмі. ми використовували ці методики для контролю за зміною ф.ного стану наших піддослідних і після виконання наміченої програми повторили всі виміри, виконали статистичну обробку результатів та на її підставі формуємо висновки. Роботу практично завершено.

Терещенко В. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК 25–35 РОКІВ ХВОРИХ НА ІНСУЛІНОЗАЛЕЖНУ ФОРМУ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ

Цукровий діабет першого типу чи інсулінозалежний цукровий діабет, є ендокринною патологією, яка найчастіше трапляється у жінок та підлітків.

Цукровий діабет I типу є тяжким соматичним захворюванням, лікування якого потребує суворого дотримання дієти, регулярної інсулінотерапії, обов'язкового лікарського контролю.

Більшість ендокринних захворювань в першу чергу діабет відносять до хронічних хвороб, в структурі цукровий діабет займає 70 %. Велика соціальна значущість захворювання полягає в тому, що він призводить до ранньої інвалідизації, летальності, зумовленої судинними ускладненнями: мікроангіопатії, макроангіопатії, інфаркту міокарду, інсульту, гангрені нижніх кінцівок, нейропатії [11, с. 12].

Незважаючи на патогенез ускладнень діабету, основне значення в їх прогресуванні мають такі чинники: хронічна гіперглікемія, відсутність компенсації захворювання та недостатнє впровадження програму лікування фізичної реабілітації

Основні засоби і методи фізичної реабілітації при цукровому діабеті були відомі вже понад 2,5 тис. років, але справжнім науковим пошуком в цьому напрямі почалися лише з кінця XIX ст. У фізичній реабілітації існує таке поняття як «тріада лікувальних заходів», лікування хворих на цукровий діабет, що включає рухову активність, дієту та інсулінотерапію.

За даними Н.А. Білої, В.М. Боголюбова, Н.Ф. Гордона, В.А. Дубовенка, В.М. Мухіна поєднання інсуліну з фізичними вправами призводить до ефективнішого зниження цукру в крові. Лікувальна фізична культура має сприятливий вплив на організм страждаючого цукровим діабетом. При правильній побудові занять і постійному контролі можна позбавитися не тільки побічних ефектів хвороби (ожиріння, підвищення АТ, порушення обміну речовин), але й нормалізувати вміст цукру в крові. Також фізична реабілітація при цукровому діабеті стимулює тканинний і м'язовий метаболізм, знижує масу тіла, покращує травлення, посилюється засвоєння і споживання цукру м'язами, підвищується активність ферментів відповідальних за утворення енергії з глюкози, нормалізується кислотно-лужний баланс – усе це сприяє зниженню цукру в крові і підвищенню толерантності організму до вуглеводів. Але традиційними методами лікування у більшій кількості хворих, особливо з інсулінозалежною формою захворювання неможливо досягти того ступеня компенсації, який дає змогу запобігти або уповільнити розвиток діабетичних ускладнень.

Тому удосконалення засобів та методів фізичної реабілітації жінок хворих на інсулінозалежну форму цукрового діабету є однією з основних проблем фізичної реабілітації в Україні.

Аналіз опрацьованої наукової – медичної літератури вказав на наявність в Україні складної ситуації, пов'язаної з ростом хворих на цукровий діабет, ранньою інвалідизацією та високою смертністю. Це захворювання найчастіше зустрічається у дітей, підлітків та жінок віком від 25-35 років. Водночас протягом останніх десятиліть вітчизняні вчені приділяють недостатню увагу питанням фізичної реабілітації з приводу цієї хвороби. А розробки зарубіжних вчених не можливо повною мірою застосувати у вітчизняних умовах через відмінності у схемах і методиках лікування, реабілітаційні та соціально – економічні умови. Загалом вплив засобів фізичної реабілітації на функціональний стан систем організму, на рівень якості життя пацієнтів з цукровим діабетом висвітлено недостатньо.

У більшості хворих виявляється низький рівень знань про сутність хвороби, принципи самоконтролю і дієти, фізичної активності, що негативно впливає на здійснення лікувально-реабілітаційних заходів. Проаналізувавши стан досліджуваної проблеми з'ясувалося, що фізична реабілітація хворих на цукровий діабет це дійсно актуальна тема та значуще питання у відновленні хворих. На початку дослідження нами було проведено первинне обстеження жінок 25-35 років, хворих на інсулінозалежну форму цукрового діабету, при якому було виявлено значне підвищення рівня цукру в крові та спостерігалась знижена фізична працездатність і пригнічений настрій. В даній роботі нами були використані такі методи дослідження як : аналіз та узагальнення даних науково-медичної літератури; педагогічне спостереження, експеримент, медико-біологічні методи дослідження (визначення рівня глюкози в крові; тестування за допомогою глюкометра; візуальне тестування); методи статистики (t-критерій Ст'юдента).

У хворих експериментальної групи відзначалася позитивна динаміка показників: рівень цукру в крові знизився на $9,8 \pm 0,5$, тобто на 2,7 %, залишилися в межах норми показники ЧСС $88,7 \pm 6,0$, АТ (систолічний) – $130 \pm 3,4$ та АТ (діастолічний) $90,8 \pm 3,2$.

Експериментально перевірені отримані результати переконливо свідчать про позитивний ефект запропонованої програми фізичної реабілітації в експериментальній групі для жінок 25-35 років, хворих на інсулінозалежну форму цукрового діабету.

Засоби та методи фізичної реабілітації ефективно вплинули на зниження рівня цукру в крові. Включення нордичної ходьби в програму фізичної реабілітації позитивно вплинуло на жировий обмін, функціональний стан організму, гормональні реакції на можливі стресові ситуації, імунну систему, тобто надало умови для стабільного перебігу захворювання та максимальної нормалізації обміну порушення цукру в крові. Також сприяли покращенню психоемоційного стану жінок, хворих на цукровий діабет інсулінозалежної форми.

Ткаченко О. А.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНИХ ХВОРИХ З ДІАБЕТИЧНОЮ МАКРОАНГІОПАТІЄЮ

За станом судин можна судити про загальний стан здоров'я. Якщо судини в порядку, то в тканинах гарний кровообіг, а отже всі органи отримують кисень і живлення в достатній кількості, і їм не загрожує хвороба, імунна система в нормі. Навпаки, втративши свою гнучкість і еластичність, забиті шлаками, судини не здатні забезпечити організм киснем та поживними речовинами. Артерії, вени і капіляри – один із самих найбільших органів людського організму.

За даними Міжнародної діабетичної федерації в даний час в світі налічується 4,9 мільйона хворих на цукровий діабет I типу і очікується збільшення до 5,3 мільйонів до 2014 року, в той час як кількість хворих на ЦД II типу в світі 151 млн, а до 2014 року очікується 213 мільйонів. Це захворювання є вагомим і незалежним фактором ризику атеросклерозу. За сучасними уявленнями клінічний перебіг та індивідуальний прогноз розвитку цукрового діабету залежать від ступеня поширеності і вираженості судинних розладів при цьому захворюванні. Більшість хворих на ЦД помирають від серцево-судинних ускладнень, при цьому ішемічна хвороба серця займає серед причин смерті лідируючі позиції. Ризик розвитку ІХС та облітеруючих атеросклеротичних уражень артерій нижніх кінцівок в осіб, які страждають на СДС, підвищений у 3–5 разів. ІХС розвивається на фоні ЦД раніше, ніж при його відсутності, а перебіг захворювання частіше ускладнюється нестабільною стенокардією, інфарктом міокарда, загрозливими порушеннями ритму, швидше розвивається застійна серцева недостатність. Хронічні облітеруючі захворювання артерій нижніх кінцівок у пацієнтів з СДС характеризуються більш важким перебігом, виникненням у більш молодому віці, відсутністю розподілу за статевою ознакою, симетричністю ураження, більш частим залученням в патологічний процес глибокої артерії стегна, підколінної артерії і судин гомілки. Захворювання частіше ускладнюється появою трофічних порушень дистальних відділів стопи, розвитком гангрені і безбольовою формою захворювання.

Діабетична макроангіопатія – збірне поняття, що об'єднує атеросклеротичне ураження великих артерій при цукровому діабеті, клінічно проявляється ішемічною хворобою серця, облітеруючим атеросклерозом судин головного мозку, нижніх кінцівок, внутрішніх органів та артеріальною гіпертензією. Синдром діабетичної стопи – це специфічний симптомокомплекс ураження стоп при цукровому діабеті, основою патогенезу якого є діабетичні мікро-, макроангіопатії, периферична нейропатія нижніх кінцівок та остеоартропатія. Ці процеси розвиваються паралельно, взаємно обтяжуючи один одне, з приєднанням тяжких гнійно-некротичних уражень, які характеризуються особливим складом мікрофлори і перебігають на фоні глибоких обмінних порушень та імуносупресії. Синдром діабетичної стопи є одним із найбільш частих та тяжких ускладнень ЦД. Цей синдром ускладнює перебіг ЦД майже у 25 % пацієнтів. Ризик виникнення гангрені нижніх кінцівок у цих хворих у 20 разів вищий, ніж у загальній популяції.

На основі даних літератури ми зупинили свою увагу на комплексі фізичної реабілітації для післяопераційних хворих з діабетичною макроангіопатією, який заснований на виконанні гімнастики, масажу гомілки, фізіотерапевтичних процедур у поєднанні з психологічною саморегуляцією. Докази ефективності ми отримали після проведення дослідження і порівняння результатів обох груп.

Порівняльний аналіз динаміки показників між обома групами хворих після застосування реабілітаційних впливів підтвердив ефективність запропонованого нами комплексу фізичної реабілітації. При повторному обстеженні кількість хворих із гіперглікемією, запальним процесом та тромбоутворенням суттєво зменшилась, особливо в основній групі хворих. Ефективність застосованої методики у порівнянні з загальноприйнятими значно більша, але вона потребує вдосконалення. На підставі повторних обстежень післяопераційних хворих з діабетичною макроангіопатією показники в ОГ хворих ШОЕ змінилось на 36,8 %, кількість лейкоцитів знизилась на 25,7 %, бета – нафтоловий тест (фібриноген В) на 53,5 %, рівень цукру в крові зменшився на 21,2 %, а ГПІ підвищився на 66,6 %. У КГ хворих – ШОЕ змінилось на 19,6 %, кількість лейкоцитів знизилась на 18,8 %, бета – нафтоловий тест (фібриноген В) на 32 %, рівень цукру в крові зменшився на 15,5 %, а ГПІ підвищився на 50 %. При порівнянні показників ми бачимо, що більший відсоток змін становить в ОГ. Це значить, що пацієнти цієї групи більше піддавались впливу фізичної реабілітації ніж КГ. Тобто, програма фізичної реабілітації була більш ефективною в ОГ ніж в КГ.

З додаткових даних показників можемо зробити висновок, що набряк ніг змінився в ОГ з на %, в КГ з на %; оніміння пальців ніг з на %, шкірні покриви стоп з на %, чутливість з на %, біль з на %, пульсація з на %. Отже, ми можемо стверджувати, що при однаковій медикаментозній терапії в обох групах, але під впливом різних програм фізичної реабілітації результати лікування кращі в ОГ.

Ткаченко О. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПОРУШЕННІ ПОСТАВИ У САГІТАЛЬНІЙ ПЛОЩИНІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Виникнення захворювань та пошкоджень хребта в дитячому віці пов'язано з цілим рядом анатомічних та функціональних особливостей опорно-рухового апарату, та зокрема хребта. Формування хребетного столпа та його функціональне удосконалення займають досить великий проміжок часу – від онтогенезу до 20-22 років. В процесі росту та розвитку досягають зрілості такі основні функції хребта як опора, захист та рух. Кожна з цих функцій здійснюється завдяки складній взаємодії структурних елементів хребта, міжхребетних дисків, зв'язково-суглобного апарату та м'язів.

Хребет та пов'язані з ним структури грають провідну роль в підтриманні та збереженні форми та пози людини.

Постає питання: чому проблема правильної постави виникає в дитячому віці та чи можливо вплинути на сумну статистику?

Постава залежить від анатомічних, фізіологічних та соціальних чинників. До анатомічних ми відносимо розвиток мускулатури, вираженість кривизн, наявність деформацій.

Через велике розповсюдження порушень постави дітей старшого шкільного віку виникає потреба у використанні засобів фізичної реабілітації для усунення цих проблем.

Виникнення порушень постави – справа не одного дня. Але навіть у старшому шкільному віці такі зміни постави є зворотними, адже кістково-хрящова система не завершила своє формування.

Корекційна програма, що складалася з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, реалізовувалася у основній групі. Основна група займалася виправленням порушень постави під час уроку фізичного виховання у його заключній частині, також школярі виконували ранкову гімнастику, були навчені самомасажу, використовували лікування положення, пасивну корекцію, дихальні вправи. Ми дали дітям практичні рекомендації для підтримання досягнутих результатів і надалі. Контрольна група займалася за стандартною шкільною програмою з фізичного виховання.

Результати отримані в кінці дослідження свідчать про те, що програма реабілітації складена адекватно порушенням постави. ІМТ до експерименту був в межах норми, таким і залишився, тобто цей показник не вплинув ні до ні після дослідження на стан постави. Покращився стан вертикалі хребта, що була оцінена за таблицею Хоулі. Хребет наблизився до вертикалі у шийному відділі на 10 %, грудному – на 15 %, поперековому – 17 %, положення живота змінилося на 17 %. Покращились показники гнучкості хребта в цілому, зросла сила м'язів тулуба. Силові можливості м'язів спини не відповідали нормі на 20 %, після проведення експерименту показник різко зріс на 30 %, тобто сила м'язів спини стала перевищувати норми. Сила м'язів черевного преса також стала дорівнювати нормі, діти основної групи підіймали тулуб 16 разів. Сила бічних м'язів зросла на 25 %. Індекс сутулості до експерименту дорівнював 82 %, покращився цей показник на 5 %. Отримані результати в кінці дослідження свідчать про те, що використання фізичних вправ є доцільним у профілактиці та усуненні вже існуючих проблем. Проте для закріплення та підтримання досягнутого ефекту потрібно і надалі слідкувати за станом хребта та виконувати практичні рекомендації щодо режиму праці та відпочинку і поведінки у побуті.

Товкач Л. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ДІТЕЙ 6–10 РОКІВ ХВОРИХ НА РЕВМАТИЗМ В ПЕРІОД РЕМИСІЇ

Ревматизм (хвороба Сокільського–Буйо) – системне інфекційно-алергічне захворювання сполучної тканини з переважною локалізацією в серцево-судинній системі і втягненням у цей процес багатьох внутрішніх органів. Більшість дослідників вважають збудником ревматизму бета-гемолітичний стрептокок групи А. Конкретні механізми розвитку ревматизму не встановлені. Більш ймовірно, що антигени стрептококу можуть фіксуватися в тканинах серця й суглобів, і, взаємодіючи з відповідними антитілами, призводять до запального процесу в оточуючих структурах (може виникати міокардит, ендокардит, артрит тощо). Але ревматизм не є звичайною стрептококовою інфекцією. Проникаючи в організм через нозофарингеальну ділянку і через піднебінні мигдалини, стрептокок вступає у складний взаємозв'язок з довкіллям, виділяє продукти своєї життєдіяльності – токсини, і в місці своєї дії призводить до клітинного розпаду тканин. Відомо, що в більшості випадків ревматизму передують ангіна, фарингіт або скарлатина: 75–80 % хворих на ревматизм страждали хронічним тонзилітом. Рецидиви ревматизму в осіб з хронічним тонзилітом виникають в 2–2,5 рази частіше, ніж у хворих з своєчасно санованими мигдалинами. У дітей ревматизм має значну тенденцію до гострого важкого рецидивуючого перебігу. Як правило, знижується опірність організму, імуноактивна здатність. Виникає порушення імунитету, розвивається алергічний стан, і організм стає надчутливим до стрептококу. В цих умовах нове загострення інфекції, клінічний перебіг якого іноді майже не помітний, може стати вирішальним фактором і призвести до розвитку ревматизму.

Удосконалення засобів фізичної терапії дітей з ревматизмом є актуальним, оскільки фізичні вправи це один з головних чинників підвищення опірності організму, зміцнення й підтримання здоров'я, поліпшення та збереження загальної та розумової працездатності, активізації адаптаційно-захисних функцій організму.

В основі вивчення етіології та патогенезу ревматизму лежать два аспекти проблеми – А–стрептококова інфекція та схильність до ревматизму. Ревматизм – це загальне інфекційно-алергічне захворювання, що супроводжується запальним ураженням сполучної тканини з переважною локалізацією у серці. Засоби фізичної терапії займають провідне місце у відновленні хворих на ревматизм та адаптації організму до фізичних навантажень.

Програма фізичної терапії дітей з ревматизмом (неактивна фаза) 7–9 років розроблена з урахуванням віку, статі, показників фізичної підготовленості, функціонального стану і важкості перебігу патологічного процесу, супутніх захворювань. Запроваджена методика застосування адаптованих рухливих ігор у всіх частинах заняття лікувальною фізкультурою робить заняття цікавим та емоційно насиченим, запропоновані вправи мають вплив на всі групи м'язів. Під час застосування засобів фізичної терапії дітей хворих на ревматизм нами досліджувалися показники, які характеризували рівень соматичного здоров'я групи порівняння та основної групи (індекс Кетле, індекс Робінсона, силовий та життєвий індекси, проба Руф'є).

Експрес-оцінка рівня соматичного здоров'я за Г.Л. Апанасенком хлопчиків та дівчаток довела, що хлопчики основної групи протягом експерименту під впливом застосування запропонованої програми фізичної терапії підвищили свій рівень соматичного здоров'я з низького до нижче середнього (4,4 бали), а цей показник у групі порівняння залишається на низькому рівні (2,4 бали), але з тенденцією до підвищення. У дівчат, як у групі порівняння так і в основній групі, рівень соматичного здоров'я протягом експерименту зростає і сягає рівня нижче середнього. (2,25 до 4,75), (2,5 до 3,25). Таким чином, експрес-оцінка рівня фізичного здоров'я за Г.Л. Апанасенком дітей з ревматизмом (неактивна форма) довела, що розроблена нами програма фізичної терапії більш ефективно впливає на показники рівня соматичного здоров'я, що свідчить про кращу адаптацію систем організму до фізичних навантажень.

Токар І. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСУ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

За даними МОЗ України смертність від інсульту займає 10 % у загальній структурі смертності від різних захворювань у всьому світі. У перспективі прогнозують зріст випадків інсульту та летальних: у 2022 р. – до 18 млн і 6,5 млн, у 2030 р. – до 23 млн та 7,8 млн відповідно. Смертність від інсультів посідає третє місце після онкозахворювань та інфарктів міокарда. Частота ішемічних інсультів співвідноситься з частотою геморагічних інсультів як 4:1. Показники смертності від інсульту в Україні в 2 рази вище, ніж у країнах Західної Європи.

Розвиток мозкового ішемічного інсульту зумовлений порушенням нормального притоку крові до певної ділянки головного мозку внаслідок повної (закупорки) чи неповної (стеноз) оклюзії мозкової судини або магістральної артерії голови. Найчастіше ішемічний інсульт виникає при атеросклерозі, гіпертонічній хворобі, ішемічній хворобі серця з порушенням ритму, ревматизмі, вадах серця, хворобах крові тощо.

Ефективність застосування не всіх різноманітних методик фізичної реабілітації після інсульту є науково обґрунтованими. Вітчизняні дослідження в основному висвітлюють стандартні і не новітні програми фізичної реабілітації, які спрямовані на профілактику виникнення ускладнень, і на відновлення вже втрачених функцій. Проте, недостатнім є теоретико-методичне обґрунтування застосування методів та засобів реабілітації в залежності від результатів обстеження. Таким чином, розробка методики фізичної реабілітації хворих після перенесеного ішемічного інсульту, яка давала б можливість максимально індивідуалізувати програму фізичної реабілітації є актуальною.

Рання реабілітація, або реабілітація на першому етапі, проводиться відразу після розвитку інсульту. Вона передбачає заходи фармакологічної корекції порушень дихальної, серцево-судинної систем, нормалізацію водно-електролітного, кислотно-основного балансу, боротьбу з набряком мозку, усунення гіпертермії, нормалізацію гіпер-, гіпоглікемії, відновлення кровопостачання в ділянці ішемічної напівтілі, корекцію реологічних і коагуляційних властивостей крові, нейропротекцію.

Дослідження функціонального і психічного стану хворих, склавших контрольну і експериментальну групу, на початку курсу реабілітації дозволило констатувати зниження адаптаційних можливостей кардіореспіраторної системи і значні порушення рухової функції паретичних кінцівок, що пояснювалось тривалим постільним режимом й порушенням функцій ЦНС.

Отриманні в ході експерименту результати переконливо свідчать про позитивний ефект запропонованої програми фізичної реабілітації в експериментальній групі. Запропонована програма фізичної реабілітації позитивно вплинула на змінення рухових функцій вражених кінцівок хворих, збільшилась економічність роботи серцево-судинної системи і покращились функції зовнішнього дихання. Все це сприяло покращенню психоемоційного стану хворих.

На наш погляд використання в програмі ФР звукової, мимічної, лікувальної і дихальної гімнастики, іплікатора Ляпко дозволили помітно поліпшити функції ЦНС, ОДА, мовного апарату, ССС, дихальної системи, миміки обличчя, що позитивно вплинуло на психоемоційний стан хворих з гострим порушенням мозкового кровообігу.

Метою програми було досягнення у відповідні терміни стійких оптимально-адекватних можливостей відновлення порушених функцій людини, пристосування його до довкілля і участь в соціальному житті з колишніми або зміненими у зв'язку з хворобою функціями.

Тупік Л. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ, ЩО СЛАБО ЧУЮТЬ

Втрата слуху в дітей супроводжується дисгармонійним фізичним розвитком у 62 % випадків, дефектами опорно-рухового апарату – в 43,6 %, затримкою моторного розвитку – в 80 % випадків. 70-80 % дітей із частковою втратою слуху мають супутні захворювання, в тому числі половина з них – по 2-3 захворювання.

Однак наявність особливостей у фізичному розвитку глухих та слабочуючих підлітків не свідчить про їх неповноцінність. За даними ЮНЕСКО у світі налічується 250 мільйонів дітей з обмеженими можливостями віком до 14 років, у тому числі 42 мільйони людей з вадами слуху, які мають помірні, тяжкі та глибокі порушення. Крім того, кількість дітей з вадами слуху не зменшується, а подвоюється кожні 15-20 років як у нашій країні, так і за кордоном.

Відсутність слуху негативно впливає на загальний і фізичний розвиток дитини, суттєво позначається на формуванні її рухового аналізатора. Доведено, що при частковій або повній втраті слуху у школярів, перш за все, сповільнюється процес оволодіння руховими вміннями і навичками, порушуються функції рівноваги, швидкості й точності. Відставання виражене у недостатньо точній координації рухів, низькому рівні розвитку просторової орієнтації.

Для слабочуючих дітей і підлітків характерні наступні порушення в руховій сфері, які необхідно враховувати при організації занять адаптаційної спрямованості:

- недостатньо точна координація та впевненість у рухах;
- відносна сповільненість оволодіння руховими навичками;
- важкість збереження статичної та динамічної рівноваги;
- низький рівень розвитку орієнтування у просторі;
- сповільнена швидкість виконання окремих рухів;
- низький рівень розвитку рухових якостей (особливо сили, спритності, витривалості);
- сповільнена швидкість зворотної реакції;
- невиразне зняття гальмового впливу кори головного мозку.

Фізичної реабілітації як і фізичне виховання є одними з основних шляхів корекції порушень фізичного розвитку, рухової підготовленості, психомоторики, вольових якостей дітей із розладами слуху, виховання рухової грамотності та залучення їх до трудової діяльності, самообслуговування, соціальної адаптації.

Багаторічна практика роботи вітчизняних та зарубіжних фахівців з інвалідами показує, що найбільш дійовими методами реабілітації даного контингенту є реабілітація засобами фізичної культури та спорту.

При побудові програми корекції рухових порушень слабочуючих юнаків засобами фізичної терапії доцільно використовувати рухливі ігри і зокрема баскетбол.

Відомо, що баскетбол - одна з найдинамічніших спортивних ігор, що вимагає функціонального, рухового та інтелектуального розвитку. У процесі гри різносторонньо удосконалюються розумова діяльність, координація руху, здатність орієнтуватися в постійно мінливих ситуаціях.

Баскетбол, як вид спорту, характеризується досить високою руховою активністю спортсменів, досить високою інтенсивністю ігрових дій як в умовах тренувальної, так і змагальної діяльності, вимагає високого рівня прояву функціональних можливостей організму, розвитку координаційних здібностей та швидкісних, швидкісно-силових і силових якостей, спритності та стрибучості.

Своєчасне та систематичне застосування засобів і форм фізичної реабілітації сприятиме зменшенню порушень і уповільнення розвитку координаційних здібностей у дітей з порушеннями слуху.

Удовиченко Н. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК ХВОРИХ НА ОСТЕОПОРОЗ

Серед патологічних станів, що супроводжуються порушенням у кістковій системі особливе місце належить остеопорозу (ОП). Клінічно це проявляється зниженням щільності кісток (через зменшення їх маси в одиниці об'єму) та порушенням мікроархітекtonіки кісткової тканини. Перелічені зміни призводять до високого ризику переломів кісток.

Остеопороз є одним з найбільш розповсюджених захворювань, що супроводжується прогресивним зниженням міцності кістки, підвищенням е. ламкості і збільшенням ризику переломів. Цей процес протікає в організмі будь-якої людини старше сорока років, але у одного він відбувається непомітно, в іншого, особливо у жінок, виливається в патологію, яка може, врешті-решт, привести до переломів і іншими ознаками остеопорозу. Кальцій може вимиватися з кісток з багатьох причин. Це може бути вагітність, гормональний збій під час менопаузи або малорухливий спосіб життя.

Щоб сформувалися гарні міцні кістки, необхідна фізична навантаження, яка є природним фактором, що регулює кісткоутворюючі процеси. З віком навіть у людей, які завжди були фізично активні, кістки починають втрачати свою щільність і стають крихкими, тому так необхідно використовувати фізичне навантаження в лікуванні і профілактиці остеопорозу.

Перед проведенням оцінки ефективності запропонованого нами комплексу фізичної реабілітації хворих на остеопороз, в ОГ та ГП нами було проведено обстеження та проаналізовані отримані дані. Обстеження полягало у визначенні зміни фізичного стану. У статистичну обробку нами були взяті дані обстеження РФС, вимірювання артеріального тиску та частоту серцевого скорочення, індекс маси тіла.

Після статистичної обробки первинних даних за допомогою розрахунку критерію Ст'юдента ми зробили висновок, про те, що по трьом оцінюваним критеріям ми не маємо достовірного розходження між первинними результатами дослідження у групах (критерій Ст'юдента менше 2,23). Групи однорідні та однотипні.

Аналіз даних, отриманих після проведення курсу реабілітації в досліджуваних групах показує нам, що різниця між показниками ОГ та ГП по більшості досліджуваних критеріїв достовірна. Середній показник вимірювання РФС у ОГ складав $0,36 \pm 0,01$, тоді як в ГП при повторному обстеженні $0,40 \pm 0,13$. При обстеженні вимірювання ІМТ в ГП зменшився $30,52 \pm 0,86$ кг/м² по групі, а в ОГ зменшився на $29,72 \pm 0,77$ кг/м². В ГП Індекс Кердо при обстеженні змінився в середньому до $-16,74 \pm 2,19$, а в ОГ в середньому становив $-12,60 \pm 2,96$.

Вимірювання приросту РФС у ГП складав 4,76 % тоді як в ОГ при обстеженні 16,28 %. При обстеженні вимірювання ІМТ склав в ГП 1,95 % по групі, а в ОГ відповідно склав 4,61 %. При обстеженні Індексу Кердо склав в ГП 7,9 % по групі, а в ОГ відповідно склав 18,34 %.

Одже одним з основних методів лікування остеопорозу використовують засоби і форми ФР, основою яких служать фізичні вправи. Під впливом фізичних вправ удосконалюється регуляція діяльності організму, поліпшується обмін речовин, доставка і використання кисню органами і тканинами, кровопостачання життєво важливих органів, повніше виводяться з організму кінцеві продукти обміну речовин.

Фізичні вправи оказують безпосередньо лікувальну дію, стимулюючи захисні властивості організму, удосконалюючи розвиток компенсацій, покращуючи обмін речовин, відновлюючи порушені функції, а також зменшуючи наслідки зниженою рухової активності.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що засоби і форми ФР ефективні в комплексному лікуванні остеопорозу і можуть бути рекомендовані для використання і впровадження в практичну діяльність.

Фастівець А. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ОСОБЛИВОСТІ РАНЬОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

В нашій країні проблема розладів спектру аутизму сьогодні є надзвичайно актуальною, проте його механізми ще недостатньо вивчені. Згідно статистичних даних, такий діагноз мають майже 1 % дітей всього світу. Діти з розладами спектру аутизму є найменш захищеною категорією населення та потребують особливої уваги з боку держави, вчених, лікарів, психологів, педагогів, реабілітологів.

Зазвичай батьки помічають ознаки розладів спектру аутизму протягом перших 2 років життя дитини, виявляється це насамперед у затримці розвитку і небажанні йти на контакт з оточуючими.

Розлади спектру аутизму науковці визначають як зміни, що виникають внаслідок порушення розвитку головного мозку й характеризуються вираженим і всебічним дефіцитом соціальної взаємодії та спілкування, а також обмеженими інтересами й повторюваними діями. Симптоми цього захворювання не завжди проявляються фізіологічно, тому часто батьки не своєчасно звертаються до лікарів за визначенням діагнозу. Стійке спостереження за поведінкою і реакціями дитини дає змогу розпізнати патологію. Але на жаль в нашій країні ще бракує фахівців, які можуть своєчасно, у короткий термін та правильно визначити діагноз.

Внаслідок цього важко переоцінити важливість раннього виявлення та реабілітації дітей з розладами спектру аутизму, що суттєво впливає на подальший розвиток дитини. Тільки рання, своєчасна діагностика та правильно підібрані комплексні засоби фізичної реабілітації можуть попередити прогресування захворювання та попередити виникнення вторинних патологічних процесів.

Тому недостатнє усвідомлення проблеми виховання дітей з розладами спектру аутизму, вся важливість корекційної та реабілітаційної роботи для таких дітей, розуміння причин виникнення даного захворювання, роль батьків для виховання дітей з визначеним діагнозом, недостатня кількість і поширеність методик корекційного впливу, призводить до важких наслідків. Визнані науковці з питань аутизму наголошують на істотному розриві між теоретичними знаннями про аутизм та практичними можливостями допомоги.

В ході аналізу значної кількості наукової та науково-методичної літератури ми дійшли висновку, що в нашій країні проблеми розладів спектру аутизму сьогодні є надзвичайно актуальною, проте його механізми ще недостатньо вивчені. Проблемні питання давно вийшла за рамки психіатрії і стали об'єктом для вивчення педіатрами, реабілітологами, психологами та педагогами.

Симптоми цього захворювання не завжди проявляються фізіологічно, тому часто батьки не своєчасно звертаються до лікарів за визначенням діагнозу. Стійке спостереження за поведінкою і реакціями дитини дає змогу розпізнати патологію. Внаслідок цього важко переоцінити важливість раннього виявлення та реабілітації дітей з розладами спектру аутизму, що суттєво впливає на подальший розвиток дитини та дозволяє попередити виникнення вторинних патологічних процесів.

Запропонована програма ранньої фізичної реабілітації складалася із ранкової гігієнічної гімнастики, гідрокінезотерапії, лікувальної фізичної культури, масажу, іпотерапії, які були спрямовані на нормалізацію рівноваги та координаційних здібностей. Метою дослідження було виявити ефективність програми ранньої фізичної реабілітації дітей з розладами спектру аутизму. Комплекс ранкової гігієнічної гімнастики сприяв тонізуванню організму, підвищував основні процеси життєдіяльності (кровообіг, дихання, обмін речовин і ін.), сприяв мобілізації уваги дітей, підвищував дисципліну. Гідрокінезотерапія суттєво підвищувала фізичний, розумовий і психічний розвиток дитини, сприяла заспокоєнню нервової системи, нормалізувала сон, сприяла тренуванню дихальної, серцево-судинної систем та опорно-рухового апарату. Комплекс лікувальної фізичної культури сприяв розвитку координаційних здібностей та рівноваги у дітей з розладами спектру аутизму. Масаж здійснював позитивний вплив на нервову систему організму допомагає дітям з розладами спектру аутизму звикнути до дотиків, розслабитися і навчитися краще розуміти своє тіло. Засоби іпотерапії стимулювали емоціональну взаємодію, сприяли розвитку відчуття безпеки та комфорту.

Отримані результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що запропонована програма ранньої фізичної реабілітації дітей з розладами спектру аутизму виявилася ефективною.

По окремим показникам: «Оцінки тесту на рівновагу» на початку дослідження в КГ складало 21,14 бали, в ЕГ – 36,43 бали, різниця складала 15,29 бали; «Човниковий біг» на початку дослідження в КГ складало 10,3 бали, в ЕГ – 8,45 бали, різниця складала 1,85 балів. Зменшення показника в кількісному складі відповідає покращенню показника у якісному складі, тобто за меншу кількість секунд дитина змогла подолати зазначену відстань.

Показники в експериментальній групі змінилися значніші в порівнянні з контрольною групою, в якій вони практично залишилися на початковому рівні.

Філатова К. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стат'єв С. І.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ХРОНІЧНИМ БРОНХІТОМ

Проблема неспецифічних захворювань органів дихання має не тільки наукове, також й медико-соціально значення. Це пов'язано із зростанням захворюваності, високим рівнем інвалідизації і смертності у дорослих. Місце і значення хронічного бронхіту – предмет багатолітніх дискусій. Насамперед це стосується питань існування первинного хронічного бронхіту, можливості його виникнення на тлі повторних інфекційних бронхітів під дією несприятливих факторів оточуючого середовища.

Хронічний бронхіт вважається найпоширенішим серед хронічних неспецифічних захворювань легень. На його частку припадає до 75–80 % усіх легеневих захворювань. Поширеність хронічного бронхіту серед міського дорослого населення європейських країн становить 12–50 %. У структурі хронічних обструктивних захворювань легень питома частка хронічного бронхіту становить близько 65 %.

Хронічний бронхіт – широко поширене захворювання системи дихання, причому в останні роки відзначається тенденція до збільшення захворюваності. За даними більшості авторів, хронічним бронхітом страждає від 3 до 8 % і більш дорослого населення. Частіше хворіють особи у віці старше 50 років, чоловіки – в 2-3 рази частіше, ніж жінки. Слід підкреслити високий відсоток інвалідизації, а також збільшення смертності від емфіземи і легенево-серцевої недостатності, розвиток яких часто спостерігається у хворих на хронічний бронхіт.

Як і будь-яке хронічне захворювання, хронічний бронхіт піддається корекції лише за умови постійної і грамотної терапії, а також вимагає від хворих усвідомленої зміни способу життя. Тільки поєднання цих двох чинників дозволяє зберегти добре самопочуття і працездатність на довгі роки.

В останні роки, завдяки впровадженню нових препаратів і навіть нових груп фармакологічних засобів, лікарі одержали нові можливості терапії хронічного бронхіту. Однак, при цьому незаслужено мало уваги приділяється немедикаментозним методам лікування бронхіту, зокрема методами фізичної реабілітації. Практика показує, що багато хворих, які лікуються нефармакологічними методами, можуть помітно знизити дози препаратів, які приймаються, «перейти» від комбінацій лік до монотерапії, а згодом – цілком позбутися необхідності прийому препаратів.

Приєднання інфекції погіршує перебіг хронічного бронхіту, призводить до поширення запального процесу на більш глибокі шари бронхіальної стінки, пошкодження її м'язових і еластичних волокон. Збільшується кількість секрету, який приймає гнійний характер.

Запропонований комплекс дихальних вправ надав можливість більш злагоджено працювати реберно-діафрагмальному механізму дихання з більшим вентиляційним ефектом і меншою витратою енергії на процес дихання. Під впливом систематичних занять дихання верхньо-грудного типу змінювалося на фізіологічно більш доцільне – нижньо-грудне, збільшувалася дихальна екскурсія ребер і діафрагми. Поліпшення діафрагмального дихання призвело до кращої вентиляції нижніх відділів легень за рахунок кращого розподілу вдихуваного повітря.

За результатами дослідження результати можна стверджувати, що на початку дослідження показники середніх результатів функціональних проб були приблизно на одному рівні, що свідчить про їх однорідність. Результати по окремим показникам були наступні: «ЧСС» на початку дослідження в КГ складало $73 \pm 0,24$, в ЕГ – $71 \pm 0,18$, різниця складала 2; «Проба Штанге» на початку дослідження в КГ складало $31,28 \pm 2,20$, в ЕГ – $31,98 \pm 2,24$, різниця складала 0,7; «Проба Генче» на початку дослідження в КГ складало $24,17 \pm 1,13$, в ЕГ – $23,28 \pm 1,23$, різниця складала 0,89; «ЖЄЛ»

на початку дослідження в КГ складало $2,17 \pm 0,77$, в ЕГ – $2,23 \pm 0,76$, різниця складала 0,06.

У кінці дослідження показники середніх результатів функціональних проб змінились в експериментальній групі, що свідчить про позитивний вплив комплексу дихальних вправ. Результати по окремим показникам були наступні: «ЧСС» у кінці дослідження в КГ складало $73,02 \pm 0,32$, в ЕГ – $65,52 \pm 0,12$, різниця складала 7,5; «Проба Штанге» у кінці дослідження в КГ складало $38,80 \pm 2,93$, в ЕГ – $49,91 \pm 3,20$, різниця складала 11,11; «Проба Генче» у кінці дослідження в КГ складало $28,60 \pm 1,24$, в ЕГ – $31,67 \pm 0,72$, різниця складала 3,07; «ЖЄЛ» у кінці дослідження в КГ складало $2,69 \pm 0,42$, в ЕГ – $3,46 \pm 0,69$, різниця складала 0,77.

Хотинець Б. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.держ.упр., доцент Медяник Г. М.

ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНИХ ПОРУШЕННЯХ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Останнім часом кількість хворих на остеохондроз неухильно зростає. Медична статистика свідчить, що болі в спині турбують половину населення розвинених країн Землі, а в деяких індустріальних державах чисельність хворих вертебро-неврологічними захворюваннями досягає 80 % жителів. Актуальність остеохондрозу в наш час стає все гостріше, тому що хвороба значно помолодшала. Якщо раніше остеохондроз вважали віковим недугою, то сьогодні дистрофічні зміни в хребті можна виявити вже в підлітковому віці. Патологія вражає людей молодого та середнього віку. Загострення цього хронічного захворювання часто стає причиною втрати працездатності. Незважаючи на те що остеохондроз описаний лікарями ще в середині XIX століття, в усьому світі ведуться дослідження по патогенезу, лікуванню і профілактиці недуги, він продовжує залишатися актуальною медико-соціальною проблемою. Жодна лікарська конференція не проходить без обговорення вертебро-неврологічних питань. Захворювання продовжує вивчатися лікарями неврологами, ортопедами, травматологами, нейрохірургами, психотерапевтами. Остеохондроз заслуговує на увагу

не тільки з медичної, а й з побутової і психологічної точки зору. Адже у хворих людей відзначається погіршення якості життя, помітно страждає психіка. Вони стають дратівливими, нервовими, образливими, через хронічний больовий синдром погіршується настрій і порушується сон.

Незважаючи на наукові дослідження, ця проблема є наразі актуальною та потребує розробки необхідного комплексу заходів фізичної реабілітації.

Проаналізувавши значну кількість літературних джерел, ми зробили висновок, що проблема розвитку дегенеративно-дистрофічних уражень шийного відділу хребта залишається актуальною. Основними причинами захворювання є спадкова схильність, фізіологічна нейроендокринна зношеність, важкі фізичні навантаження на хребет, травми хребта та оточуючих його тканин, гравітаційні навантаження. Що призводить до значного погіршення стану здоров'я людини, больових синдромів, а в деяких випадках, при несвоєчасному лікуванні до інвалідизації.

Запропонована програма фізичної реабілітації складалася із комплексу ЛФК, гідрокінезотерапії та масажу з урахуванням індивідуальних особливостей кожної особи. Метою комплексу ЛФК було зменшення больового синдрому, збільшення амплітуди рухів та сили м'язів шийного відділу хребта. Комплекс змінювався, пристосовуючись його індивідуальних особливостей кожної людини. Масаж виконувався курсом 12-15 процедур 30-35 хв., 2 рази на рік, протягом дослідження, загальну увагу приділяли масажу коміркової зони та спини, метою якого було надати знеболюючого впливу, усунути гіпертонус м'язів та поліпшити функціональний стан центральної нервової системи. Гідрокінезотерапія при дегенеративно-дистрофічних ураженнях шийного відділу хребта застосовується для розслаблення м'язів шиї та спини і усунення асиметричності її м'язового карсету, збільшення відстані між хребцями. Раціональне і комплексне використання запропонованої програми фізичної реабілітації сприяє швидкому проходженню захворювання, зниженню запального процесу, запобіганню ускладнень, зменшенню больового синдрому, відсутності локалізації вогнищ у хребті і зменшенню сили навантаження на кожен хребець, швидкому відновлюванню функціональних властивостей хребта.

Підводячи підсумок проведеного дослідження можна зробити висновок, що запропонована програма фізичної реабілітації осіб із дегенеративно-дистрофічних ураженнях шийного відділу хребта виявилася ефективною. На початку дослідження було проведено ряд тестувань, як контрольної так і експериментальної груп, таких як: оцінка ступені болю (за ВАШ), оцінка амплітуди рухів шийного відділу хребта, оцінки карти рейтингу постави (Хоули, Френкс). В кінці дослідження сумарні показники в ЕГ значно збільшились в порівнянні з КГ, що свідчить про ефективність проведеної програми фізичної реабілітації.

Черненко О. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДЛЯ КОМПЕНСАЦІЇ ПОРУШЕНЬ НЕРВОВО-М'ЯЗОВОГО БАЛАНСУ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ПІДЛІТКІВ

Охорона здоров'я дітей - пріоритетне питання кожної розвинутої країни. Основоположник науки про здоров'я в сучасному її розумінні І.І.Брежман, зазначав, що саме здоров'я дітей є «візитною карткою» соціально-економічної зрілості, культури та процвітання держави.

В Україні проблеми здоров'я дітей шкільного віку останнім часом набувають особливої актуальності у зв'язку зі збільшенням обсягу інформації в навчальному процесі, психоемоційних перенапружень та підвищення навантажень на сенсорні системи дітей на фоні розвитку гіподинамії, погіршення екологічної ситуації, економічної та соціальної кризи (В. Л. Андріанов (2006), М.С. Дулін, А. В. Овчаренко (2008), О. В. Кузнецов, Н. В. Москаленко (2008)).

Уже закінчуючи школу, до 60 % дітей мають ті чи інші порушення соматичного та психічного характеру. Серед найпоширеніших захворювань виділяють вади розвитку та формування опорно-рухового апарату (ОРА) (1,1 млн.) («Показники травматолого-ортопедичної допомоги населенню України» (2000-2008)). Зросла кількість дітей, які мають порушення нервової системи та психоемоційної сфери (328,8 тисячі).

Все частіше з'являються дослідження, що свідчать про негативний вплив нервово-м'язового дисбалансу на функціонування різних систем організму людини (А. А. Потапчук, М. Д. Дідур, Г. Г. Лукіна (2003)). Більшість спеціалістів надають особливого значення роботам, щодо регуляції вертикальної пози та рухової функції в цілому (Лайуні Ріда Бен Шедлі, 2001; А. М. Лапутін, В. О. Кашуба, Т.О.Хабінець, 2005; А. І. Альошина, 2000; О. І. Бичук, 2001; Т. В. Івчатова, 2005).

Проблемі розробки методів виявлення взаємозв'язку емоційних станів з нервово-м'язовими реакціями організму дітей присвячений ряд досліджень В. Н. Казначєєва, А. Г. Хрипкової., М. В. Антропової, Д. А. Фарбера, А. А.Дубровського, С. В. Шмалей, Е. Г. Булич. Але на сьогоднішній день залишається недостатньо тісним взаємозв'язок медико-реабілітаційного та психолого-педагогічного підходів у процесі впливу на розвиток дітей, унаслідок чого фізичні та психологічні аспекти контролю та реабілітації стану здоров'я дітей існують порізно. Таке положення речей не дозволяє здійснювати навчально-виховний процес без ризику для здоров'я дітей.

Порушення стану опорно-рухового апарату за даними травматолого-ортопедичних служб мають високу поширеність серед дітей шкільного віку. Особливе місце серед цих захворювань займають порушення постуральних механізмів стабілізації правильної постави, що зумовлені нервово-м'язовим дисбалансом та контролатеральними м'язовими асиметріями. Етіогенетичними причинами розвитку нервово-м'язового дисбалансу вважається поєднання ряду чинників: фізичні (особливо несиметричні) перевантаження м'язів і сегментів хребта та суглобів, що сприяє формуванню викривлених динамічних стереотипів та спотворенню м'язово-вісцелярних рефлексів; перенапруженням сенсорних систем дітей при недотриманні оптимального гігієнічного розпорядку; помилки у виборі режимів навчання; наслідки різних соматичних захворювань та ін. Серед вагомих патогенетичних факторів виділяють емоційні перенапруження, що призводять до порушень

мікроциркуляції та іннервації в різних групах м'язів тіла. Емоційні чинники можуть як посилювати патологічний вплив інших факторів, так і виступати самостійними причинами, провокуючими виникнення нервово-м'язового дисбалансу.

Нааявність НМД знижує адаптаційні можливості організму в цілому і є підґрунтям розвитку різноманітних захворювань, особливо в підлітковому віці. Усе це зумовлює медико-соціальну значимість застосування своєчасної реабілітації при порушеннях нервово-м'язового балансу опорно-рухового апарату дітей. При лікуванні порушень НМБ, як правило, застосовують композиції методів, однак, поєднана дія різних методик вивчена недостатньо, що в свою чергу, спонукало до розробки та запровадження нової експериментальної методики психофізичної корекції з комплексним використанням взаємодоповнюючих реабілітаційних заходів: м'язово-суглобова гімнастика; асиметричні силові навантаження м'язів кінцівок; стретчинг; комплекс вправ «сур'я намаскар»; вправи в рівновазі; вправи на розслаблення м'язів; дихальні вправи статичного і динамічного характеру; апаратні методи для балансування м'язів. Відмінною особливістю застосованої реабілітаційної програми була комплексність в поєднанні взаємодоповнюючих корекційних заходів фізичної та психологічної направленості, тому в одній із основних груп крім компонентів фізичної реабілітації, були застосовані психологічні методи корекції: аутогенне тренування, психокоригуюча бесіда та денний сон.

Дослідження ефективності впливу методики корекційної програми проводилося в порівнянні з даними, які були отримані до початку експерименту. При аналізі враховувалася динаміка змін показників в кожній із основних груп дітей та порівнювалася з показниками дітей групи контролю. Основними критеріями оцінки ефективності впливу психофізичної реабілітації вважали: по-перше, зменшення значення інтегрального показника стану НМБ дітей, який включав у себе групу морфологічних (коефіцієнт асиметрії склепінь стопи; ступінь порушень постави в сагітальній площині – плечовий індекс; коефіцієнт асиметрії обхвату плеча та стегна; коефіцієнт асиметрії еластичності білатеральних м'язово-суглобних структур; асиметрію обличчя та тіла) і функціональних показників (коефіцієнт опорності; статокінетична стійкість; коефіцієнт асиметрії координації рухів; коефіцієнт асиметрії м'язової сили); по-друге, нормалізацію стану емоційної сфери дітей (а саме зниження рівня тривожності).

Шевченко Д. Д.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

ЗАСТОСУВАННЯ МАСАЖУ ТА ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ В КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ХРОНІЧНИМИ БРОНХІТАМИ»

Хронічний бронхіт залишається надзвичайно актуальною проблемою сучасності. Найпоширенішим серед хронічних неспецифічних захворювань легень є хронічний бронхіт. На його частку припадає до 75–80 % усіх легеневих захворювань. Поширеність хронічного бронхіту серед міського дорослого населення європейських країн становить 12–50 % (Кокосів О. М., 1984, Пале Н. Р., 1990) У структурі хронічних обструктивних захворювань легень питома частка хронічного бронхіту становить близько 65 %.

У США хронічний бронхіт і емфізема легень є причиною непрацездатності з економічними збитками у 1 млн доларів у зв'язку з втратою прибутку, витратами на лікування і виплатами через непрацездатність. Відтак, хронічний бронхіт у 42,4 % випадків хронічних обструктивних захворювань легень є причиною інвалідності.

Хронічний бронхіт – широко поширене захворювання системи дихання, причому в останні роки відзначається тенденція до збільшення захворюваності. За даними більшості авторів, хронічним бронхітом страждає від 3 до 8 % і більш дорослого населення. Частіше хворіють особи у віці старше 50 років, чоловіки – в 2-3 рази частіше, ніж жінки. Слід підкреслити високий відсоток інвалідизації, а також збільшення смертності від емфіземи і легенево-серцевої недостатності, розвиток яких часто спостерігається у хворих на хронічний бронхіт.

Як і будь-яке хронічне захворювання, хронічний бронхіт піддається корекції лише за умови постійної і грамотної терапії, а також вимагає від хворих усвідомленої зміни способу життя. Тільки поєднання цих двох чинників дозволяє зберегти добре самопочуття і працездатність на довгі роки (Попов С. Н., 2006).

В останні роки, завдяки впровадженню нових препаратів і навіть нових груп фармакологічних засобів, лікарі одержали нові можливості терапії хронічного бронхіту. Однак, при цьому незаслужено мало уваги приділяється немедикаментозним методам лікування бронхіту, зокрема методами фізіотерапії та фізичної реабілітації. Практика показує, що багато хворих, які лікуються нефармакологічними методами, можуть помітно знизити дози препаратів, які приймаються, «перейти» від комбінацій лік до монотерапії, а згодом – цілком позбутися необхідності прийому препаратів.

Автори численних публікацій (Алекса В. І. 2005, Слободян Л.М., Марченко О. К. 2012, Медведєв А. С. 2010) стверджують, що немедикаментозна терапія хронічного бронхіту включає дихальну гімнастику, нормовані фізичні навантаження, відмову від тютюну і алкоголю, аутотренінг і рефлексотерапію, а також акупунктуру, фітотерапію, лікувальний масаж, фізіотерапію. Але ці методи не завжди використовуються лікарями та самими хворими. Ще рідше застосовуються комбінації (поєднання) немедикаментозних методик.

Проаналізувавши робочу документацію лікарів ми встановили, що розвитку хронічного бронхіту сприяють довгостроково існуючі вогнища інфекції у дихальних шляхах (хронічний тонзиліт, синусити, бронхоектазів), застійні явища в малому колі кровообігу (наприклад, застій в легенях при серцевій недостатності). Хронічний бронхіт може бути наслідком часто повторюваних або погано лікованих гострих бронхітів.

Приєднання інфекції погіршує перебіг хронічного бронхіту, призводить до поширення запального процесу на більш глибокі шари бронхіальної стінки, пошкодження її м'язових і еластичних волокон. Збільшується кількість секрету, який приймає гнійний характер.

У контрольній групі тільки у 50 % випадків відзначалася нормалізація функціональних даних. Порівняльний аналіз показників функції зовнішнього дихання у хворих обох груп при повторному обстеженні

показав, що в експериментальній групі мали місце більш виражені позитивні зрушення, ніж у контрольній групі. В експериментальній групі хворих були достовірно менше величини, що характеризують дихальні обсяги, покращилася бронхіальна прохідність, підвищилася стійкість до гіпоксії. Провівши порівняльний аналіз термінів одужання хворих контрольної та експериментальної групи, було виявлено, що в експериментальній групі відбувалося достовірне розв'язання економізації діяльності серцево – судинної системи в спокої і після фізичного навантаження. У контрольній групі відзначалося достовірне зменшення величини часу відновлення пульсу і артеріального тиску. Відзначалося достовірне збільшення показників загальної фізичної працездатності обох груп обстежених хворих, але воно було більш значне у експериментальній групі. Було виявлено, що в результаті застосування запропонованої нами програми фізичної реабілітації для хворих на хронічний бронхіт відбувалося зменшення термінів відновлення порушених функцій у дітей експериментальної групи на 5–6 днів, в порівнянні з дітьми контрольної групи.

За результатами показників експериментальної групи, було виявлено, що після проведення реабілітаційної програми частота серцевих скорочень у спокої зменшилась на 9 %, хворі хронічним бронхітом на 56,5 % довше затримували дихання під час вдиху (за пробою Штанге), та на 35,5 % під час видиху. Життєва ємність легень збільшилась на 60,7 %. Швидкість осідання еритроцитів зменшилась на 47,2 %.

Шеляшко К. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ПЛОСКОСТОПІСТЮ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Людська нога від природи дуже добре сконструйована. Стопа людини в процесі еволюції набула форм, що дозволяє рівномірно розподіляти навантаження. Але ідеальна стопа зустрічається менш, ніж у половини людства. У дитячому віці, серед різних захворювань, значну питому вагу мають деформації опорно-рухового апарату, до числа яких належить і плоскостопість. В даний час проблема плоскостопості у дітей молодшого шкільного віку розглядається багатьма дослідниками.

Часто плоска стопа поєднується з іншими порушеннями опорно-рухового апарату і нерідко є причиною виникнення сколіозу та інших деформацій. Значного поширення плоскостопості у дітей ставить проблему профілактики і лікування плоскостопості як одну з актуальних в системі охорони здоров'я дітей і підлітків.

У наші дні кожна людина знає, що фізкультура і спорт корисні для здоров'я. Що ж стосується ролі рухів для фізичного і психічного розвитку дитини, то про це йдеться майже у всіх книгах про виховання дітей. Дійсно, неможливо уявити здорову дитину нерухомим, хоча, на жаль, малорухомих дітей можна все частіше і частіше зустріти серед вихованців дитячих садів, не кажучи про школярів. Згідно з проведеним соціологічним дослідженням, рухова активність молодших школярів на 50 % менше, ніж у дошкільнят, а у старшокласників становить тільки 25 % від часу неспання. В результаті у дітей знижується життєвий тонус, швидше настає стомлення, що, в свою чергу, призводить до малорухомості.

Незважаючи на те, що основними компонентами профілактики та корекції плоскостопості в дітей на сьогодні є лікувальна гімнастика й масаж, дослідники вказують, що поряд із регулярними фізичними вправами для тренування сили м'язів стопи та гомілки потрібні додаткові, більш ефективні засоби. Серед перспективних засобів пропонується використання електростимуляції (ЕСТ).

Засобом для зміцнення склепін стоп є стрибкові вправи на м'якій опорі. Стрибки – найпотужніший спосіб для розвитку сили й швидкості м'язів стопи. Проте під час стрибків ударне навантаження на незміцнену стопу дитини чинить негативний вплив (виникає зниження склепін стоп). Для зниження ударного навантаження під час виконання стрибків і приземлення пропонується використовувати не жорстку, а м'яку опору, оскільки в цьому випадку сили реакції опори розподіляються більш оптимально. Програма включала три цикли тривалістю один місяць кожен. У програмі ФР використовували такі засоби й форми терапії, як заняття лікувальною гімнастикою, рухливі ігри та танцювальні вправи спеціальної спрямованості, «смуга перешкод», наскрізна сюжетна лінія, спеціальні вправи із застосуванням сучасного фізкультурно-оздоровчого обладнання. У першому циклі занять цієї програми для поступової адаптації дітей до терапевтичного процесу, формування правильної навички стояння й ходьби, а також корекції наявних порушень використовували прості за структурою вправи з мінімальною для отримання результатів кількістю повторень. Приділяли увагу правильності прийняття вихідних положень, навчання спеціальних вправ, а також узгодження рухів із диханням. У другому циклі занять виконували завдання досягнення корекції положення стопи та його закріплення. У завершальному (третьому) циклі збільшувалася кількість повторень вправ, виконувалися завдання закріплення досягнутих раніше результатів, точності виконання вправ, правильного вихідного положення та контролю положень стоп під час виконання вправ, так само приділяли особливу увагу виробленню правильної постави. У перервах між циклами дітям рекомендовано відвідувати профілактичні заняття й пройти курс масажу.

Шкurenко Г. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Стасьєв С. І.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ НА СПОНДИЛОАРТРОЗ ПОПЕРЕКОВО-КРИЖОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Аналіз науково-методичної літератури, присвяченої вивченню анкілізувального остеоартрозу хребта і методам реабілітації при цих станах показав, що проблема реабілітації цих хворих актуальна на сьогоднішній день, що підтверджується надзвичайно високим ступенем інвалідизації та погіршенням якості життя даного

захворювання. Особлива увага до цього захворювання виправдовується тією центральною роллю, яку відіграє хребет в підтримці і рухах всього тіла, а також високою частотою проявів порушень його функції.

Серед методів дослідження функціонального стану хворих на анкілозуючий остеоартроз хребта найбільш показовими і простими у виконанні є діагностичні проби для виявлення болючого синдрому й обмеження рухливості хребта.

Встановлено, що основним правилом при лікуванні анкілозуючого спондилоартриту є безперервна підтримка рухливості хребта та суглобів і оптимальне використання всіх форм ЛФК з метою уникнення утворення анкілозів і деформацій. Виявлено, що несприятливе протікання захворювання можливе при несистематичному лікуванні і при не наданні достатньої уваги лікувальній фізичній культурі. Оскільки тривалі і систематичні застосування фізичних вправ в комплексному лікуванні на ранній стадії захворювання можуть попередити обмеження рухливості хребта, зберегти нормальну поставу і попередити атрофію м'язів спини, тазу та області грудей, які найбільше ушкоджуються при даному захворюванні.

За результатами початкового обстеження чоловіків основної групи та групи порівняння не було виявлено достовірної різниці ($p > 0,05$) за показниками симптомів та проб тобто групи однорідні та однотипні, що в подальшому надало можливість адекватно порівнювати ефективність запропонованої програми фізичної реабілітації.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що значних зрушень в показниках функціонального стану опорно-рухового апарату не вдалося зафіксувати, проте спостерігалася їх позитивна динаміка. Це пов'язано, перш за все, з тим патологічним процесом, що протікає в організмі при анкілозуючому спондилоартрозі, а саме анкілозом хребців. Водночас першочергове значення у фізичній реабілітації цих пацієнтів набуває саме підтримка рухливості хребта та суглобів та попередження утворення анкілозів і деформацій.

Після реабілітації відмічена позитивна динаміка щодо рухливості хребта яка спостерігається і в групі порівняння так хребетний індекс до реабілітаційних заходів складав $22,70 \pm 0,53$ см після $24,60 \pm 0,44$ см ($p < 0,05$). Водночас в групі порівняння хребетний індекс змінився на 1,9 см, а в основній групі – на 2,75 см, що свідчать про ефективність обраної реабілітаційної програми для основної групи.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці програми фізичної реабілітації для осіб хворих на спондилоартроз із застосуванням гідрокінезотерапії особливо на санаторно-курортному етапі лікування.

Щербина В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.мед.н., доцент Волік А. О.

ВІДНОВЛЕННЯ РУХЛИВОСТІ ГОМІЛКОВОСТОПНОГО СУГЛОБА ПІСЛЯ МЕТАЛОСІНТЕЗА

Травми, що порушують функції опорно-рухового апарату, підстерігають людину все її життя на кожному кроці. Пошкодження гомілковостопного суглоба – найбільш часті серед усіх травм кінцівок. Найбільший відсоток травм гомілковостопного суглоба походить від неправильних приземлень при зістрибуваннях з високих поверхонь, приземленнях на нерівні поверхні, падіннях. У цих випадках найбільш характерні вивихи і переломи.

Переломи кісток гомілки займають перше місце серед переломів довгих трубчастих кісток і за статистикою на них припадає від 20 до 37,3 %, а відкриті переломи кісточок складають 64,3-77,8 % від усіх відкритих пошкоджень кінцівок. Лікування переломів кісток гомілки – складне і трудомістке завдання, тому відновлення рухових функцій після перелому залишається важливою проблемою на даний час.

Як відомо, переломи кісток гомілки призводять до суттєвих ускладнень і наслідків.

Насамперед це – контрактури, атрофія м'язів, зниження опоро здатності, порушення ресорної здатності стопи та стереотипу правильної ходи, плоскостопість, деформуючі артрози. Вони збільшують терміни перебування на лікарняному, обмежують забезпечення побутових потреб, призводять до інвалідності і спричиняють суттєві матеріальні витрати на лікування таких порушень. Практика показує, що всі пацієнти з пошкодженням зв'язкового апарату, незалежно від того, чи є вони неускладненими або ускладненими, а тим більше, пацієнти з переломами гомілковостопного суглоба, потребують реабілітації.

Лікування хворих із переломами кісток через анатомо-фізіологічні особливості будови гомілковостопного суглоба у більшості випадків потребує хірургічних методів, які забезпечують стабільну фіксацію відлаmkів. Однак складні оперативні втручання з тривалою іммобілізацією призводять до значних ускладнень і негативних наслідків.

Загально прийнято дотримуватися основних принципів реабілітації після травми гомілковостопного суглоба, які зводяться до такого: на першій стадії – спокій і захист, потім – відновлення гнучкості і рухливості суглоба без навантаження на нього; використання більш інтенсивних вправ, коли з'являється можливість, стояти на травмованій нозі; поступове повернення до колишнього рівня активності, не припиняючи виконання спеціальних вправ.

Ефективність запропонованої програми фізичної реабілітації оцінювалася за результатами обстежень пацієнтів контрольної та основної груп, що проводилися до і після курсу реабілітації.

Наприкінці експерименту видно, що пацієнти за допомогою запропонованої програми реабілітації змогли позбавитися болю у гомілковостопному суглобі. Але в основній групі зовсім не відчували болю шість пацієнтів, біль і скутість були слабкими у одного пацієнта.

В КГ троє пацієнтів мали все ж таки помірний біль у гомілковостопному суглобі, четверо – також не відчували болю.

Розміри набряку навколо гомілковостопного суглоба пацієнтів основної групи наприкінці дослідження зменшилися на 92,63 % по відношенню до початку, в КГ відповідно – на 65,80 %. Хоча дані відмінності між основною та контрольною групами на початку та після експерименту являються не значимими, отримані результати підтверджують ефективність запропонованої методики.

В ході експериментального дослідження ми визначали не лише вплив комплексу фізичної реабілітації на стан гомілковостопного суглоба, а і розвиток функціональних можливостей даного суглоба.

Проведене обстеження м'язів ГСС за методикою Ловетта показує, що стан нижньої кінцівки досліджуваних пацієнтів наприкінці дослідження значно поліпшився. Якщо на початку дослідження в обох групах визначалися лише сліди напруження м'язів стопи без руху та виразне напруження м'язів і здатність виконувати рух без сили тяжіння, то наприкінці дослідження у двох пацієнтів ОГ визначалася повна амплітуда руху проти сили тяжіння, а у п'ятох – повна амплітуда руху при середньому опорі, що є позитивним значенням.

В КГ пацієнтів шість чоловік також мали позитивну динаміку, та все ж у одного з пацієнтів визначалося виразне напруження м'язів але без застосування сили тяжіння.

На підставі отриманих результатів ми довели достатньо високу ефективність проведення запропонованого реабілітаційного комплексу (поєднання фізіотерапії, медикаментозного лікування, масажу, ЛФК та гідрокінезотерапії) для лікування осіб із перелом кісток ГСС (суттєво знизився біль, набряк та підвищилася рухова активність ураженого суглоба.).

Після 4 місяців занять за програмою ФР у пацієнтів ОГ спостерігався кращий приріст таких показників як: згинання гомілковостопного суглобу, розгинання, інверсія, еверсія, підвищилася сила м'язів стопи та зниження таких показників, як: біль та набряк.

Застосовувані в нашому дослідженні реабілітаційні заходи сприяють затуханню запальних змін, розсмоктуванню набрякової рідини у суглобі і навколо суглобових тканинах та прискорюють нормалізацію функцій ураженої кінцівки.

Щербина І. М.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.фіз.вих., доцент Віндюк П. А.

ЕРГОТЕРАПІЯ ПРИ ПОРУШЕННЯХ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ

Ішемічний інсульт - гостре порушення мозкового кровообігу внаслідок дефіциту надходження артеріальної крові до головного мозку, що призводить до його гіпоксії та розвитку ділянок некрозу.

Серед основними причин ішемічного інсульту виділяють: генетичну схильність, підвищення кількості ліпідів в крові, вік хворих, артеріальну гіпертензію, захворювання серця, без симптомний стеноз сонних артерій, паління, цукровий діабет, оральні контрацептиви, постійні стреси і довготривалі нервово-психічні перенапруження, недостатня фізична активність.

Проаналізувавши спеціальну медичну, та науково методичну літературу, визначили найбільш ефективні засоби фізичної терапії для хворих на ішемічний інсульт:

- ЛФК (ЛГ, дзеркало терапія, самостійні заняття, РГГ, позиціонування);
- Арт-терапії (прослуховування музики, ізотерапія);
- Масаж (класичний та сегментарно-рефлекторний);
- Фізіотерапію (електростимуляцію та озокеритотерапія);
- Ерготерапія (виконання самообслуговування та навчання нових побутових функцій з використанням спеціальних засобів).

Отже на даний час існує безліч методів, відновлення хворих, які перенесли ішемічний інсульт, комплексне застосування яких дає змогу відновити втрачені функції, або сприяти формуванню постійних компенсаторних явищ на фоні позитивної інвалідності та повернути пацієнтів до соціального життя.

Трудова терапія, яку також називають ерготерапією, виражає концепцію, що «бути зайнятим» є першочерговою потребою людини, буття і діяльності, що здійснюється цілеспрямовано, та має терапевтичні ефекти, впливаючи на збагачення біологічного, психологічного та соціального зростання.

Метою ерготерапії при порушеннях мозкового кровообігу, вчасності при ішемічних інсультах являється: підтримання або відновлення здатності людини повернутися до преморбідного стану, або зменшення її функціональних обмежень. У межах терапії ерготерапевт обирає індивідуальну заняттєву активність, яка є необхідною для пацієнта який переніс ГПМК, таким чином, щоб той був здатний виконувати дії, для повсякденного життя, брати участь у соціальній та продуктивній діяльності, відпочинку та дозвіллі.

Ерготерапевт використовує оцінку та лікування, для розвитку, відновлення, чи підтримки навичок побутового та трудового життя людей з когнітивними, фізичними, психологічними порушеннями, як з тимчасовою так і постійною інвалідністю.

Та впроваджує свою діяльність через:

- Діяльність спрямована на забезпечення максимально можливої індивідуальної автономності у повсякденному житті (прання, одягання, покупки тощо);
- Цілеспрямовані підходи до вдосконалення фізичних функцій (рухових навичок, м'язової сили, координації тощо);
- Практичні роботи з просування таких здібностей, як концентрація уваги, пам'яті, уважності;
- Робоча та групова діяльність, спрямована на пропаганду виразних навичок та соціальних навичок (творча діяльність тощо);

Таким чином застосування ерготерапевтичних засобів при складанні комплексної програми фізичної терапії дає змогу, швидше відновитись.

Ярошенко В. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Гулбані Р.Ш.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ТА СИЛОВІ ВПРАВИ ПРИ ОЖЕРІННІ І СТУПЕНЯ

Ожиріння є представником групи станів, обумовлені фізичними, біохімічними, метаболічними і поведінковими змінами, в результаті яких відбувається підвищене відкладення жиру і збільшення маси тіла.

Боротьба з ожирінням – одна з важливих проблем сучасної медицини. Її частота збільшується, і в багатьох країнах світу воно набуває масштабів соціально значущого захворювання. Люди з надмірною масою тіла складають близько 50 % населення Німеччини, 45-46 % – США і Англії, понад 40 % – Італії, Франції, Іспанії, значно менше поширеність ожиріння в Японії (близько 16 %). Велику тривогу викликає поширення ожиріння у осіб найбільш активного віку і все більше «омолодження» ожиріння. З огляду на темпи поширення і «омолодження» ожиріння в розвинених країнах світу, вчені прийшли до висновку про те, що в третьому тисячолітті воно стане важливою педіатричною проблемою.

Епідеміологічні дослідження міського і сільського населення України за 2002 р. показали, що артеріальна гіпертензія і цукровий діабет у осіб з ожирінням зустрічається в 2.9 разів частіше, а гіперліпемії в 1.5 разів частіше, ніж серед населення в цілому. Надмірна вага у хворих на ішемічну хворобу серця зустрічається втричі частіше. Основна причина ожиріння українського населення – аліментарна, 80 - 85 % всіх випадків.

Виділяють два види ожиріння: ожиріння, пов'язане зі спадковою схильністю, і чисто аліментарне ожиріння. Число жирових клітин є спадковим фактором, їх величина – фактор придбаний. Спадково обумовлені форми ожиріння виявляють рідше, ніж придбані. Спадкове ожиріння проявляється з дитячого віку, між 3 і 5-ма роками, стійко до лікування, має прогресуючий перебіг.

Жирова тканина формується у людини в процесі онтогенезу, починаючи з 30-го тижня внутрішньоутробного розвитку, і триває до 1 року постнатальної життя дитини. А факторами, що визначають число жирових клітин в організмі, є характер харчування і секреція гормону росту – соматотропного гормону. При надмірному харчуванні стимулюється надмірне розмноження жирових клітин плоду.

На практиці нерідко складно встановити роль спадково-конституційного фактора у виникненні ожиріння, оскільки часто у огрядних батьків діти мають нормальну масу тіла, і, навпаки, страждають ожирінням діти у батьків з нормальною масою тіла.

Все це свідчить про необхідність враховувати інші фактори, що сприяють виникненню ожиріння: переїдання, інфекцію, інтоксикацію, ураження центральної нервової системи і ряд інших причин.

При зниженні рухової активності різко зменшуються енерговитрати організму. Поняття енергетичного дисбалансу передбачає і зниження фізичної активності. Особливо важливий цей фактор у критичному віці, який в даний час знизився з 30-35 до 20-25 років; впровадження комп'ютерів і телебачення зумовило гіподинамію у дітей і підлітків, чого раніше не спостерігали. У матеріалах ВООЗ, за 2011 р. підкреслюються основні положення для підтримки здорової маси тіла, де рекомендується контролювати калорійність продуктів і добової норми харчування. Особлива увага звертається на рухову активність, зниження якої тільки стимулює проблеми здоров'я.

Ми, хотіли б закінчити цю роботу словами лікаря, який лікував людей за 179 років до нашої ери, Сираха. Він писав: «Не переповнювати себе різною смачною їжею і не їж занадто жадібно. Так, надмірна їжа робить хворим, а ненаситна – призводить до важкої хвороби ».

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Buskivadze L.

Educational University of the Academy of Tourism Sciences of Georgia
Scientific supervisor – Kakauridze M.

TOURISM IN THE MOUNTAINOUS REGIONS OF GEORGIA

According to the Food and Agriculture Organization of the United Nations, Georgia's economy had undergone radical changes between 1990 and 2000. At that time, the tourism sector was experiencing significant stagnation, and Soviet-era tourist accommodation facilities, such as hotels and hospitality-type establishments, were used as shelters for internally displaced persons from conflict-ridden regions of Georgia.

The political and economic transition in Georgia was accompanied by radical economic reforms and processes of radical transformation of the population's livelihoods. These changes spread not only within urban settlements, but also deeply affected the Caucasus Mountains. Moreover, in the 1990s, this process acquired special peculiarity and severity in rural and mountainous regions, since the state monopoly on land ownership was abolished and agricultural land plots were transferred to private ownership. As a result of this, collective (owned by collective and state farms) agricultural lands were privatized and agricultural products were individualized. Land fragmentation – the relatively small size of privatized agricultural plots, set as a norm of no more than 1.25 hectares per household, low productivity and difficulties in integrating local agricultural products into the key market and commercializing products have led to the creation of a natural (consumer) type of economy in households.

In addition, it is worth noting that in the mountainous regions of Georgia, even in the late Soviet period, there was a significant decrease in population. However, after independence, depopulation processes acquired alarming proportions. In conditions of depopulation, the areas of my research were no exception - the municipalities of Kazbegi and Mestia, where economic difficulties, degradation of agricultural industries, collapse of key markets, difficult living conditions, lack of communications, and the extreme difficulty of territorial accessibility of these regions were noted.

After the unprecedented economic downturn of the first decade of Georgia's independence, the tourism industry, along with other sectors of the economy, slowly but steadily began to revive and in recent years has become one of the outstanding and progressive industries. Accordingly, over the past 10-15 years, tourism had become a promising sector of the economy and a source of livelihood for many people involved in it, including for a certain part of the population of mountain settlements. It should be noted that today tourism not only retains its vital role and importance in the country's economic development agenda, but is often seen as the main vector and main pillar for achieving economic progress in Georgia. Most importantly, this is one of the real opportunities for a large part of the Georgian society due to its significant contribution to the growth of Gross Domestic Product (GDP).

Traces of the development of mass tourism in the country have been clearly visible since 2004. In order to ensure a new wave of public investment and the long-term viability of tourism, along with the development of a joint strategy, highly successful projects have been implemented in different regions (Adjara, Mtskheta-Mtianeti, Imereti and Kakheti), with a focus on local economic development. The status of one of the leading sectors of the country's economy gives tourism a very important role in improving the socio-economic situation of Georgia.

It should be noted that over the past decades, visitor interest in mountain resorts of international level has sharply increased. Similar to this trend, significant progress has been made in the development of tourism in the mountainous regions of Georgia. The rapid development of tourism has affected several regions of Georgia, including many rural and mountain settlements. Currently, settlements on the slopes of the Caucasus Mountains are among the most visited and popular places for tourists. These areas, along with other distinctive features, provide visitors with a unique environment that combines rich local traditions, cultural diversity, authentic tourist destinations, all surrounded by picturesque mountains and wild nature. Such potential can be considered as a reliable prerequisite for the well-being of the indigenous mountain population.

In Georgia, as in other countries, most empirical studies conducted in the field of tourism, with the exception of exceptional cases presented below, are focused on studying the components of its direct impacts within borders. In particular, tourism played a supporting role.

Kernebaiyev A. S.

Karaganda technical university named after Abylkas Saginov
Doctor PCHD

Shohabaeva A.

Karaganda technical university named after Abylkas Saginov
Master's student

HOSPITALITY INDUSTRY IN MODERN CONDITIONS: RECENT TRENDS AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT

To date, the global tourism and hospitality industry is in a tough competitive environment for each client and is forced to react extremely rapidly to external changes in business conditions. Despite the unstable economic and political situation in the world, the hotel and tourism business continue to develop actively all over the world. The growth of tourism around the world causes an active expansion of the hotel services offered.

The hotel business is one of the fastest growing industries, accounting for 6% of the world's gross domestic product and about 5% of all tax revenues. The development of the hotel business actively stimulates the development of other industries and areas of activity: international business, transport industry, trade, information technology, construction, agriculture, services in the field of beauty and health, the production of consumer goods, the development of technologies in the field of ecology and safety, innovation and many others.

Depending on the «star rating» and the classification of accommodation facilities, for every 10 tourists staying in a hotel, there are about three jobs directly and two jobs indirectly related to service (employees of travel companies, transport companies, etc.).

The hotel industry is one of the most attractive areas for business. The global hotel industry today has about 400 thousand comfortable hotels with more than 30 million beds. At the same time, the total number of rooms over the past 20 years continues to grow and increases by an average of 3-4% per year, which indicates a stable dynamics of increasing the number of accommodation facilities.

The hotel business attracts entrepreneurs for many reasons: – the opportunity to work effectively in crisis economic conditions; – relatively small initial investment; – the ability to maximize profits in times of economic growth; – growing demand for tourist and hotel services; – high level of profitability and flexibility of hotel enterprises; – relatively short payback period; – holding various world-wide events (various competitions of a sporting, musical, scientific and economic nature).

To date, the market of the hotel industry is represented by a variety of means and forms of accommodation that can meet all kinds of needs and opportunities of customers: hotels, international chains, motels, departmental hotels, boarding houses, sanatoriums, club rooms, boutique hotels, beach hotels, guest houses, mini-hotels, hostels, tourist camps, botels, flotels, bungalows, campsites, tourist bases, private houses and cottages and much more.

The hotel business nowadays is a rapidly developing and promising industry that brings large profits. The main goal of the activities of the enterprises of the hotel industry is precisely profit, which is directly dependent on the quantity and quality of services provided. Each enterprise of the hotel industry strives to increase the volume of sales of its services and meets with a barrier – the presence of fierce competition in the market.

A huge number of various factors have an impact on the competitiveness of the hotel: its geographical location, the size and variety of the number of rooms, star rating, infrastructure, innovative technologies used in the hotel, the cost of a separate room, logistical equipment, uniqueness of hotel services, qualified staff, the presence of attractions near the hotel and other important factors. However, not only these factors are essential for tourists at the moment. For the real success of the hotel, new, completely unique ideas are always needed. Competition is the highest stimulating factor for the emergence of fresh innovative ideas. The following principle of successful business is unconditional in this case: what was invented yesterday is no longer relevant today.

In order to maintain the competitiveness of a hotel enterprise, it is necessary to clearly define the content and sequence of specific actions to achieve the set goals, which determines in a broad sense the process of planning and forecasting the activities of hotels.

Competent planning and rational use of all possible resources available to a hotel enterprise (material, human, scientific, informational, organizational, temporary, intellectual and other types of resources) allows you to look into the future of business, develop a strategy and tactics of production and economic activities of a hotel enterprise and, as a result, leads to the intended goal with more an effective result.

In conditions of fierce competition, each enterprise strives to win its own economic space, the target audience.

Competitive strategies of enterprises are not only maintaining their position in the market and stable functioning, but also further development and improvement of the business. To manage the process of functioning of a hotel enterprise, it is necessary to constantly renew it and maintain it in the condition stipulated by standards and technical conditions, to ensure the rhythmic provision of services of a certain quality.

The management of the development process of a hotel enterprise aims to change its condition, transform it to a pre-planned level corresponding to or exceeding the highest world achievements of the hotel industry.

The basic law of marketing states that any service (or product) supplied to the market must exactly meet the needs of the consumer. Another law of marketing states that there is no single market, the market always consists of separate segments, in each of which there are buyers with certain needs. Hence, the task arises of adapting each service to a particular market segment. All this undoubtedly applies to enterprises providing hotel services. Although the process of specialization of hotels, their adaptation to various segments of the tourist market is still far from complete, nevertheless, it can already be argued that the era of universal hotels designed for any traveler is a thing of the past. More and more hotels specialize in well-defined market segments.

Today, actual changes are noticeable in the priorities of various players in the hotel industry from large players to small hotels and hostels in the development and improvement of their own networks, an increasing number of participants in the hospitality market are appearing, business is being democratized. Companies are trying to attract not only wealthy customers, but also offer their services to middle-income customers. Due to changes in the external and internal political and economic environment, new trends in the tourism and hospitality market are also being formed.

It should be noted the following current trends in the development of the global hotel industry: – development of the segment of «small accommodation facilities» – mini-hotels and hostels; – the active use of modern marketing methods in the modern hotel industry (collaboration, joint forums and advertising platforms, etc.); – the opening of hotels on the hospitality market from world famous brands of fashion houses (Armani, Versace, Missoni, Moschino, etc.); – development of international hotel chains, – development of small independent, unique boutique hotels that rely on comfort, uniqueness, non-standard solutions, the use of innovative technologies and furnishings, luxurious and exclusive interior, original details and service at the highest level of hospitality; – active use and development of various information technologies in the hotel industry: information terminals and 3D modules are applications for self-registration and check-in of guests at airports and hotel lobbies; the use of IT technologies and information applications for mobile phones that allow a guest to independently register entry and check-out of a hotel, book additional services, as well as access to a room without a key using a mobile phone, and many other functions; – construction and commissioning of hotels and individual rooms equipped with the latest innovative technologies in accordance with international service standards; – use of global booking systems.

Shohabaeva A. S., Abdikarimova A. B.

Abilkas Saginov Technical University
Scientific supervisor – PhD Kernebaev A. S.

ACTUAL PROBLEM OF TOURISM AND HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

The hotel service includes a whole range of services for tourists and is a key factor determining the prospects for the development of tourism in Kazakhstan, competitive in the global hotel business system. Today, the hospitality industry is a powerful system of the economy of a region or a tourist center and an important component of the tourism economy.

The hospitality industry consists of various means of collective and individual accommodation: hotels, inns, motels, youth hostels and dormitories, apartments, tourist shelters, as well as the private sector involved in the accommodation of tourists. The hotel industry as a type of economic activity includes the provision of services and the organization of short-term accommodation in hotels, motels, campsites and other accommodation facilities for remuneration.

The most attractive and significant objects of display are located in the south of the republic in settlements known as the first settled settlements of Kazakhstan: Turkestan, Otrar, Baba-ata, Ispidzhap (Sairam), Taraz, Merke, Talkhiz (Talgar), Koylyk (Taldykorgan). Many problems are already in the resolution stage, but even more needs to be solved. Today we have to state that Kazakhstan does not yet have an integrated tourism system with all the necessary attributes – advertising, trade services, transport, accommodation, food, communications, etc.

The republic has become less attractive for foreign visitors, which is mainly due to the underdevelopment of the tourism infrastructure and the weak material and technical base of the industry. The existing accommodation facilities are characterized by an extremely low level of comfort and technical equipment, which makes domestic tourist services uncompetitive. Only some high-class hotels in Almaty can provide service at the level of international standards: 5-star hotels «Regent Almaty» and «Hyatt Regency», Interotel «Dostyk», 3-star hotels «Astana» and «Premier Alatau», high-altitude VIP Hotel «Kumbel»*****, located in one of the most picturesque gorges – Alma-atan, as well as the 5-star Astana hotel – «Astana-Intercontinental», however, their services are extremely expensive and only a small part of foreign citizens use them. To improve the functioning of hotels in Kazakhstan, the Kazakhstan Association of Hotels and Restaurants (KAGiR) was established in the country, whose functions include solving issues of providing hotels with advanced technologies, preparing Kazakhstan's entry into international hotel organizations, activities to improve the legislative framework, etc. However, KAGiR as a public organization does not solve many issues of improving the quality of hotel services in Kazakhstan and cannot decide. This served as the basis for the development of author's recommendations on ways to expand state intervention in the activities of Kazakhstani hotels and methods for the development of further actions of CAHiR in the Republic of Kazakhstan, especially in the direction of quality control of hotel services and the development of hotel chains and links in the country.

In Kazakhstan, the need to create hotel chains like the Hyatt system, the need to accelerate the process of categorization of the entire hotel industry through certification and the development of a national classification system for national hotel enterprises are clearly visible. Also, the use of computer telephony greatly speeds up the management process at enterprises, increasing its efficiency and quality with an overall reduction in costs. Currently, the software products presented on the market in the field of computerization of the hotel business have proven themselves well in practice, are constantly being improved and updated in accordance with the needs of users. The introduction of innovative computer systems in all areas of the hotel enterprise allows guests to receive service worthy of their attention.

However, it should be noted that in the domestic market of hotel services, the use of innovative technologies is typical for hotels of international brands. An analysis of the current state of the hotel business in Kazakhstan allows us to conclude that rapid growth and development is expected in this area. However, the efficiency and profitability of the business will be directly related to high-quality management, the use of innovative technologies in domestic hotel enterprises, the organization of marketing research of the market and demand for hotel services, as well as the implementation of an effective pricing policy and marketing measures to attract customers.

Бухтіярова В. В.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Трофімук К. В.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ У ПОЛЬЩІ

У Польщі величезний вибір об'єктів проживання – різноманітних цін і стандартів. Широкий вибір таких об'єктів у містах, а також у мальовничих містечках і селах, в оточенні чудової природи. Польща може похвалитися величезною кількістю готелів, розташованих як у великих містах, так і в невеликих населених пунктах і селах, подалі від міського шуму і суєти. У Польщі є безліч затишних невеликих готелів, а також готелів, що належать до міжнародних готельних мереж.

У Польщі національний готельний ринок з 2014 р. успішно розвивається і представлений REGIONAL ECONOMICS Volume I-II (69-70), 2022 63 понад 2,7 тис. категорійних готельних об'єктів, які пропонують разом понад 135 тис. апартаментів. Спостерігається зростаюча активність інвесторів, а також зростаючий попит з боку туристів і бізнесових клієнтів.

Готельний ринок знаходиться на стадії зростання, напередодні його зрілості і за показниками транзакцій наближається до провідного сегменту бізнесового ринку нерухомості – нежитлового будівництва. Тепер число готелів у Польщі динамічно зростає не тільки в регіонах з динамічною бізнесовою активністю, але й в привабливих туристичних регіонах, що вимагає належного якісного туристичного обслуговування й формує попит на підготовку освічених працівників, які не тільки володітимуть сучасними теоретичними знаннями, але й мають відповідний досвід і професійні компетенції. Адже готель є робочим місцем для спеціалістів

різних галузей – директорів, менеджерів, організаторів заходів, шеф-кухарів і працівників кухні, декораторів, адміністраторів тощо. Добре освічені спеціалісти і керівні кадри підвищують привабливість в цій галузі і розширяють палітру пропозицій в сфері організації відпочинку, конференції і вільного часу про нові, інноваційні задуми.

Отже, проміжний висновок – на рівні регіону місцеві влади мають сприяти відкриттю спеціальності «Туризмознавство» і спеціалізацій підготовки фахівців за напрямками індустрії гостинності для забезпечення власних потреб кадрами-готельєрами. За результатами аналізу статистичних даних і експертних оцінок польських фахівців готельної справи [9-11], сформовано особливості сучасного розвитку готельного господарства Польщі:

1. Планування інвестицій та входження інвестицій на ринок готельних послуг великих міст – Варшави, Кракова, Гданьська, Познані, Вроцлава та ін. Найбільш потужною на польському готельному ринку є Варшавська агломерація, де донедавна домінували бізнесові клієнти, а тепер Варшаву щораз більше відвідують туристи, кількість яких перевищила 2017 року 10 млн осіб щорічно.

2. Входження на польський ринок нових операторів – відомих у світі готельних марок та їхніх мереж. Наприклад, у Кракові 2022 року буде відкритий готель Rigo місткістю понад 200 номерів, готель Radisson з 230 номерами, готель V&B з 130 номерами, а також два бутикові готелі Ferreus і H15 – разом 140 номерів. У центрі Кракова виникне також готель Autograph Collection Готель з 125 номерами марки життєвого стилю, що належить Marriott International. Він буде першим об'єктом цієї ексклюзивної мережі в Польщі. У цьому році розпочнеться також будівництво готелю Best Western Balice Airport. У Познані на цей рік передбачено відкриття готелю Hilton (117 номерів) і Focus Hotel Познань (94 номерів), а в майбутньому – готелю Моху (120 номерів) при аеродромі Мілина.

Крім того, до мережі Best Western Hotels & Resorts додаються новостворені познаньські готельні об'єкти – Edison Park, Collection, Sure Hotel, Edison. 3. Новим ринковим трендом є щораз більша зацікавленість діючих інвесторів і міжнародних готельєрів-франшизодавців у готельному сегменті менших міст і містечок у Польщі. Як приклад, відкриття в Калішу за результатами ревіталізації готельного об'єкта на місці раніше діючої фабрики роялів готельно-культурного комплексу Calisia готелю Hilton з понад 100 номерами. В Освенцимі теж відкриється готель Hilton на 120 номерів. Нові об'єкти міжнародних марок відкриваються також у польських курортах, в т.ч. готель Radisson Blu в Закопане з 158 номерами і 68 апартаментами, а також готель Hilton Garden Inn в Колобжегу. 4. У структурі польської готельної бази переважають індивідуальні готелі, власниками яких є польські фірми, що самостійно займаються готельним менеджментом. Дві третини розміщень в приватних малих готелях забезпечують внутрішні туристи, що детермінується оптимальним співвідношенням ціни-якості готельної послуги. На регіональному рівні також відзначаються суттєві зрушення. Серед досліджуваних об'єктів 196 складають готельні об'єкти, з них найбільш потужна група – власне готелі (132, що складає 32,5 % досліджуваної вибірки). Крім того, створено 210 об'єктів розміщення, а саме: будинки відпочинку (19,0 %), приватні квартири (17,1 %), установи оздоровниць (14,3 %), а також агротуристські квартири (11,9 %). У 2017 р. доступними для туристів у Куявсько-Поморському воєводстві було на 2481 ліжко-місце більше попереднього року, що відображає прискорені темпи розвитку засобів розміщення туристів і готельного господарства регіону. Порівняно з попереднім роком у воєводстві найбільше зростання в рамках готельного господарства залишається за готелями – приріст нових 11 об'єктів.

Слід зазначити, що навіть за подібних високих темпів розвитку готельного ринку у Польщі загалом та Куявсько-Поморському воєводстві зокрема, вони відстають від за даними показниками від європейських розвинутих країн. Більшою або меншою мірою готельний ринок країн з ринковою економікою є об'єктом регулювання.

Загинайко В. С.

Національний університет цивільного захисту України
наук. кер. – д.держ.упр., доцент Леоненко Н. А.

ОЦИФРУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Застосування цифрових технологій у різних галузях, особливо під час війни, спонукало людей щодо використання інструментів діджиталізації і у сфері туризму також. Ця ідея виникла через потенційну користь від використання цифрових рішень щодо інноваційного розвитку туризму.

З впровадженням інформаційних технологій туристам стало легше дізнатися про потенційні місця відпочинку, а також знайти необхідну інформацію про маршрути, послуги та події в регіоні. Оцифрування туристичних об'єктів дозволяє створити інтерактивні карти, мобільні додатки та веб-сайти, які роблять подорожі більш доступними та захоплюючими.

Україна, зі своєю різноманітною природою, культурним багатством та історичними скарбами, має великий потенціал для розвитку туризму[1]. Однак багато туристичних об'єктів потребують ефективної інформаційної підтримки. Оцифрування відкриває можливість знайомства з новими для споживача туристичними локаціями, туристичними магнітами туристичних дестинацій, що сприятиме їх промоції як на національному, так і на світовому рівнях. З іншого боку, в умовах воєнних дій – це інодієдина можливість зберегти культурно-історичну спадщину з огляду на кількість зруйнованих або фактично знищених туристичних об'єктів.

Оцифрування об'єктів історичного та культурного значення включає в себе створення цифрових копій архітектурних пам'яток, музейних колекцій, рукописів, артефактів та інших цінних об'єктів. Оцифрування об'єктів спадщини допомагає поліпшити їх збереження та доступність для громадськості, а також сприяє розвитку туризму та регіональної економіки [2].

Наразі Державне агентство розвитку туризму України та український проєкт Virtual Ukraine уклали угоду про співпрацю з метою створення віртуальних 3D-турів та об'єднання зусиль для сприяння просуванню культурно-історичного потенціалу України. Однією з основних цілей цієї співпраці є стимулювання розвитку

внутрішнього туризму та створення попиту серед іноземних подорожуючих на відвідання України після нашої перемоги [3]. Оцифрування допомагає впроваджувати інноваційні підходи до розвитку туризму, підвищувати якість обслуговування туристів, та створювати нові можливості для реклами і маркетингу.

Отже, розширення цифрових проектів у галузі туризму, а саме: природних, культурно-історичних об'єктів, складових туристичної інфраструктури – готелів, туристичних комплексів, кемпінгів, мотелів, ресторанів, музеїв, а також зруйнованих туристичних та культурних дестинацій, які постраждали внаслідок агресії РФ, – це об'єктивна необхідність післявоєнного відновлення туристичної галузі України. Оцифрування туристичних об'єктів сприятиме підвищенню привабливості України для туристів, збереженню культурно-історичної спадщини та стимулюватиме розвиток туризму як важливої галузі національної економіки.

Список використаних джерел

1. Тимчук С. В. Оцифрування культурної спадщини України як важіль розвитку туризму. *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці*: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених. Київ: КНУКіМ, 2022. С. 177–180.

2. Менська О. Оцифрування об'єктів історико-культурної спадщини як необхідна складова державно-управлінської стратегії розвитку пам'яток охоронної галузі України. *Collection of scientific papers «ЛОГОС»*. Cambridge, 2023. С. 50–54.

3. ДАРТ. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/ocifruvannya-turistichnih-objektiv-ukrayini> (дата звернення: 21.08.2023).

Задунайський І. О.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Трофімук К. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУТІК-ГОТЕЛІВ (НА ПРИКЛАДІ м. ЛЬВІВ)

Останні десятиліття готелі стали пропонувати не лише високий рівень комфорту, але й широкий спектр додаткових послуг, що постійно оновлюється і розширюється. Створення нових послуг – це складний творчий процес, що вимагає значних матеріальних та інтелектуальних витрат. При цьому відсутня гарантія їх комерційного успіху, незважаючи на професійні дослідження і розробки. Істотним елементом процесу розробки стратегії готелю є розробка спеціалізованих готельних послуг. Створення таких готельних послуг дає можливість задовольняти специфічні потреби індивідуальних, групових або корпоративних клієнтів.

Цікавим напрямком у створенні спеціалізованих готельних послуг butik-готелів Львова є широке використання культурних програм, у тому числі фестивалів, концертів, вечорів тощо на додаток до ділової програми. Організація відпочинку, дозвілля і розваг є одним з ефективних засобів привабливості, підвищення іміджу і залучення гостей у готель. Вона впливає й на позитивну оцінку роботи готелю в цілому. Це своєрідні додаткові послуги клієнтові, мета яких розбудити в ньому позитивні емоції, відчути задоволення від відпочинку й бажання приїхати в цей готель ще раз.

Аналіз діючих засобів стратегічного управління підприємством готельного господарства засвідчив наявність проблем, пов'язаних із формуванням комплексної стратегії розвитку підприємства, розробки стратегії управління кадровим потенціалом та використанням мережевого планування, спрямованого на підвищення ефективності використання ресурсів підприємства. Основним чинником, що стримує розвиток іноземного туризму в Україні, крім матеріально-технічного стану підприємств, що поступово виправляється та починає відповідати цінній політиці, є недостатній розвиток інформаційної інфраструктури індустрії гостинності, який не дозволяє іноземним туристам отримати своєчасну, достовірну, корисну та різноманітну інформацію про туристично-рекреаційні можливості України, забронювати та зарезервувати туристичні послуги. Важливо відмітити, що останнім часом зросли не тільки вимоги споживачів до рівня послуг, але й, завдяки конкуренції, в сучасному готельному бізнесі помітно зріс рівень обслуговування.

Найважливішим фактором для гостей є цінова політика, крім того, антураж та толерантність і професіоналізм персоналу. Для відпочиваючих потреба в розвагах стоїть на третьому місці після смачної й різноманітної їжі, комфортабельної й затишної кімнати.

З огляду на ситуацію, що сформувалися під впливом соціально-економічного довілля і економічної політики, в butik-готелях Львова при розробці комплексної стратегії розвитку підприємства готельного господарства, початковим етапом є визначення господарської бізнес одиниць, до яких відносять надання загальних готельних послуг, надання додаткових готельних послуг, надання послуг особам, які не проживають у готелі. Враховуючи спрямованість кожної бізнес одиниці, здійснюється розробка функціональних стратегій.

Надання загальних готельних послуг зорієнтовано на стратегію стрімкого та обмеженого зростання; надання додаткових готельних послуг – на стратегію обмеженого зростання та стратегію стабілізації; надання послуг особам, які не проживають в готелі, – на стратегію обмеженого зростання. Кожна із запропонованих функціональних стратегій з урахуванням особливостей певної бізнес-одиниці має свої форми реалізації

Концептуальні засади розробки стратегій розвитку включають як матеріально-технічну і технологічну складову, так і маркетингову з підвищенням іміджу підприємства. Для оперативного управління при необхідності швидких змін стратегія має блочну систему, що дозволить за необхідності змінювати напрямки вкладення коштів для більш ефективного функціонування кожної бізнес-одиниці.

Матеріально-технічна складова готелів Львова починатися з найменш витратних етапів: енергозбереження, політика екологізації, безпека гостей, відповідний санітарний стан, толерантна політика для комфортного перебування.

Організація харчування в butik-готелях Львова передбачає наявність технологічної лінії – ділянки виробництва, оснащеної необхідним устаткуванням для певного технологічного процесу. Заміна устаткування на енергозбережне здійснюється по ходу переоснащення технологічного процесу вже за рахунок коштів, отриманих на початкових етапах.

Маркетингові стратегії в готелях Львова є гнучкими, піддаються постійному контролю і включають наступні етапи: ідентифікація лідерів на ринку готельних послуг; визначення власної позиції на цьому ринку; оцінювання й аналіз власних можливостей задоволення потреб та запитів споживачів і можливостей конкурентів; визначення питомої ваги задоволення попиту на кожному сегменті ринку готельних послуг; проведення аналізу динаміки попиту в кожному сегменті ринку, на якому функціонує підприємство готельного господарства; прогнозування маркетингової стратегії конкурентів; здійснення планування збутового потенціалу підприємства; прогнозування завантаження підприємства готельного господарства.

Використання такої схеми дозволяє посилити конкурентні позиції підприємства на ринку готельних послуг та збільшити його ринкову вартість за рахунок підвищення прибутковості і збільшення власного капіталу, що іноді є визначальним для залучення інвесторів.

Плохотніков К. І.

Класичний приватний університет
наук. кер. – к.пед.н., доцент Трофімук К. В.

СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ ГОТЕЛІВ ІТАЛІЇ

На сьогодні Італія володіє потужною системою прийому туристів, що налічує понад 69 тис. закладів розміщення, здатних одночасно прийняти 3.6 млн. гостей, або 8 % річного потоку туристів. В структурі мережі індустрії гостинності майже 50 % підприємств і офіційно класифікованих місць складають готельні та відповідно 50 % – додаткові заклади розміщення. Готельні заклади розміщення відіграють провідну роль у прийомі іноземних гостей. Впродовж року них зупиняється майже вчетверо більше туристів, ніж у додаткових підприємствах готельної сфери. Однак тривалість перебування в готельних закладах майже вдвічі нижча порівняно з додатковими закладами розміщення. В середньому гості проводять в готельних закладах 3,3 ночі, тоді як в інших – 6,2.

Всього в 2022 році в Італії було приблизно 178 443 засобів розміщення, включаючи готелі, кемпінги, оздоровчі парки та інші засоби розміщення. Розподіл засобів розміщення був таким: 80,1 % від всіх засобів розміщення приходився на квартири та мебльовані кімнати; 18,6 % приходились на готелі та аналогічні засоби розміщення і тільки 1,3 % приходились на кемпінги, оздоровчі та трейлерні парки.

Готелі посідають важливе місце у системі прийому туристів. Італійська система готелів пропонує туристичному ринку 33.3 тис. готелів, які мають 1.8 млн. місць. Це лише готелі, що одержали офіційну категорію відповідно до діючого законодавства. В країні переважають готелі невисокої категорії з незначною кількістю номерів (50-80).

Іноземні туристи переважно обирають готелі для тимчасового розміщення на території Італії. Італійська система готелів пропонує туристичному ринку більше 33 тис. готелів, які мають 1,8 млн. місць. Це лише готелі, що одержали офіційну категорію відповідно до діючого законодавства. В країні переважають готелі невисокої категорії з незначною кількістю номерів (50-80). Питома вага готелів від 1 до 3 зірок понад 87 % від загальної кількості готелів. На п'ятизірковій припадає лише 5,2 %, чотиризірковій – 7,8 %. Закількістю прибуттів помітно домінують трьохзіркові та чотиризіркові готелі, які разом акумулюють понад 80 % усього контингенту туристів, що обирають готелі.

Готелі світових готельних мереж та великі готельні комплекси розміщені переважно на півночі Італії, де знаходяться найбільш привабливі для туристів міста (Венеція, Рим, Мілан, Флоренція) та пляжі лігурійської Рив'єри. У ділових центрах розвинутих міст країни функціонують бізнес-готелі, яких нараховується близько 4,5 тис. Крім широкого спектру послуг, необхідних для відпочинку та відновлення сил ділових людей, вони надають технічно обладнані приміщення для індивідуальної роботи, проведення нарад, зустрічей, виставок тощо.

Особливу атмосферу затишку і гостинності, яку важко забезпечити у готельних гігантах, туристи можуть зустріти у малих готелях (до 100 номерів) Італії. Такі готелі розміщені у місцях з багатою історією, часто у пам'ятках архітектури, невеликих курортних містечках. Створення мережі малих готелів на базі пам'яток історії та культури сприяє збереженню та відродженню національної культури через її адаптацію до ринкового середовища. Малі готелі знаходяться в найбільш мальовничих місцях країни - Венеції, у чудових віллах у стилі ліберті в Солімео, у стародавніх поштових відділеннях Мароморе й Тревизо, в історичних і аристократичних палаццо Фонтанеллати й Мілана, в історичному центрі Феррари, у будинках ХУІІІ ст. Сесто-Календи й Маратеї, на Ізола дель Вулькано (у Стромболі), у середньовічних будівлях Баньо Віньоні, на Паданській рівнині в Сораньє, на березі венеціанської лагуни (Торчелло), серед зелених гаїв на ділянці узбережжя Тирренського моря Коста дель Чіленто (Санта Марія Ді Кастеллабате) та ін.

Поширеною формою гостинності в Італії є невеликі затишні й економічні будинки-готелі системи Bed and Breakfast, що пропонують розміщення і сніданок. Вони мають бути сімейними підприємствами, інакше їх реєструють як гостьовий дім або малий готель. Характерними рисами підприємств гостинності цієї системи є сімейна атмосфера і домашня кухня, що дозволяє туристові почуватись гостем сім'ї. Натомість, крім грошової винагороди, гість залишає господарям часточку своєї культури, симпатій, звичок. Розміщуються готелі Bed and Breakfast у приватних квартирах історичних палаццо, на віллах, хуторах, давніх, відомих своєю історією маєтках. На першому місці за кількістю готелів цієї системи області Центральної Італії (45 %), на другому – Північної (33 %), на третьому – Південної (21 %). Більшість готелів Bed and Breakfast не підлягають обов'язковій сертифікації і не вносяться до загальнонаціонального реєстру. Для системи існує карта якості «Ласкаво просимо до нас», впроваджена клубом «Club di Prodotto B&B» з П'яченци. Розроблено проект «Знак якості B&B», за яким преміюються кращі італійські готелі Bed and Breakfast, що надають високоякісний сервіс і відповідають європейським стандартам.

Туристична пропозиція додаткових закладів розміщення налічує 35,8 тис. підприємств на понад 1,8 млн. місць. В структурі мережі за кількістю закладів помітно домінує оренда житла (68 %), а за кількістю місць – кемпінги і туристичні поселення (72 %).

Таким чином, в Італії готельний бізнес дотримується власних стандартів при визначенні класу закладу розміщення. Класифікація закладів розміщення досить складна та заплутана. Для позначення категорії готелю використовується «зіркова» система, хоч офіційно шкала категоризації у країні відсутня.

Склярова А. О.

Національний університет цивільного захисту України
наук. кер. – д. держ. упр., доцент Леоненко Н. А.

ПОДОРОЖІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна – це важкий період для держави та населення. Багато людей на фоні війни стикаються з різними психологічними проблемами, про це свідчать науковці із медичної школи в Єрусалимі, вони провели дослідження і вияснили що реакція психіки людини під час війни буває різною: від помірного і тимчасового стресу, до важких психічних травм, які мають негативні наслідки для здоров'я, включаючи депресію, зловживання психотропними речовинами і посттравматичний стресовий розлад. Також таке дослідження проводили науковці з США, вони довели що травматичні події війни можуть мати довгостроковий вплив на здоров'я та благополуччя. [1]

Незважаючи на складний воєнний час та закрите небо над Україною, українці продовжують подорожувати, адже подорож та зміна обстановки пробуджують емоції, допомагають відволіктися від проблем, вийти з тривожного чи пригніченого стану та повернути натхнення.

Нещодавно ДАРТ (державне агентство розвитку туризму) разом з проектом UNICEF U-Report Ukraine провели масштабне опитування серед українців, яке показало ставлення громадян до подорожей під час війни. У проєкті взяли участь близько 5 000 осіб віком від 14 до 34 років. Основним джерелом інформації, на яке покладаються сучасні українські мандрівники перед плануванням подорожі, є інтернет. Це джерело використовують 63 % респондентів, щоб дізнатися про місце призначення. На думку 49 % респондентів, соціальні мережі є наступним за ефективністю інструментом для планування подорожі. Рекомендаціями друзів чи родичів користуються 28 % українців. Дуже мало опитуваних (7 %) отримують інформацію зі ЗМІ. [3]

Більшість респондентів, які зараз подорожують країною цікавляться природною красою (51,5 %), на другому місці – доступність (45,7 %). Культурна спадщина та історичні артефакти цікавлять 35,6 % туристів. Безпека на місцях в умовах повномасштабного вторгнення важлива для 27,2 % респондентів; 15,9 % мандрівників відвідують певні регіони, щоб надихнутися автентичною культурою і стільки ж – щоб помилуватися популярними місцями. 12,8 % українських мандрівників цікавляться місцевою кухнею. Лише 4,9 % респондентів цікавляться ремеслами при виборі місця подорожі. На вибір сезону для подорожей Україною впливають: відпустка або канікули (56,3 %), погодні умови (21,8 %), 22 % звертають увагу на ціни. [4]

Отже, під час війни внутрішній туризм став основою туристичної галузі країни. Сьогодні подорожі Україною – це не тільки спосіб відпочити, але й засіб психологічного розвантаження українців, а також це хороший спосіб підтримати українську економіку.

Список використаних джерел

1. «Бийся, тікай або завмири» – як життя в умовах війни впливає на психоемоційну стабільність людини. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmri-ak-zitta-v-umovah-vijni-vplivaє-na-psihoemocijnu-stabilnist-ludini/> (дата звернення: 02.08.2023).
2. Звідки українці беруть натхнення на подорожі під час війни. *ДАРТ*. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/zvidki-ukrayinci-berut-nathnennya-na-podorozhi-pid-chas-viyni> (дата звернення: 02.08.2023).
3. Як українці подорожують Україною під час війни: результати свіжого опитування. *Visit. Ukraine*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2555/how-ukrainians-travel-around-ukraine-during-the-war-results-of-a-recent-survey> (дата звернення: 02.08.2023).

Ступка О. К.

Класичний приватний університет
наук. кер. – д. е. н., доцент Коломієць В. М.

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Одним з інструментів вирішення завдання адаптації підприємства до умов невизначеності й ризику є вибір, розробка й реалізація маркетингової стратегії, що забезпечує стійке й довгострокове фінансове становище підприємства у відповідній галузі. Трагування маркетингової функції базується на системному погляді на підприємство, як організаційну систему, що володіє конкурентними перевагами. Предметом дослідження при цьому виступає аналіз відносин зі споживачами, постачальниками, партнерами і продавцями. Стратегічний маркетинг дозволяє оцінювати наявні проблеми і обґрунтовувати цільові стратегії як для всієї організації, так і для окремих її підрозділів.

Аналіз двох основних парадигм управління, ринкової і ресурсної, дозволяє запропонувати підхід, що передбачає об'єднання методів дослідження й обґрунтування конкурентних стратегій як з позиції галузі, ринкової структури, так і з урахуванням внутрішніх конкурентних переваг підприємства. Трагування сучасного змісту маркетингової діяльності забезпечує інтеграцію сформованих концепцій: по-перше, маркетинг розглядається як управлінська філософія, як ділова культура підприємства, що забезпечує ринкову орієнтацію організації і створення умов, сприятливих для підприємництва й інновацій; по-друге, як набір стратегічних рішень, пов'язаних із сегментуванням ринків, позиціонуванням і вибором конкурентних стратегій; по-третє, як комплекс маркетингових інструментів, використовуваних у процесі управління товарною політикою, ціноутворенням, розподілом і маркетинговими комунікаціями.

Функцією маркетингового управління і першим етапом формування маркетингової конкурентної стратегії на ринку є стратегічний аналіз, за допомогою якого досліджують зовнішні й внутрішні фактори і можливості.

Аналіз зовнішнього середовища підприємств ресторанного господарства проводиться за двома напрямками: аналіз генерального середовища, що відображає загальні тенденції змін у галузі та країні, та аналіз середовища завдань, що відображає засоби конкурентної боротьби кожного підприємства галузі. Результатом аналізу є визначення тенденцій розвитку галузі, до яких відносимо: зниження платоспроможного попиту населення; нестача сировини для переробних підприємств; зростання ціни на сировину; відсутність контролю за якістю продукції; нерозвинена ринкова інфраструктура. В Україні спостерігається чітка тенденція дестабілізації споживання основних харчових продуктів. Причому недоспоживання дорогих продуктів тваринного походження компенсується надмірним вживанням більш дешевих рослинного походження.

За етапом стратегічної діагностики конкурентної позиції підприємства слідує формування конкурентної маркетингової стратегії. До базових стратегій конкуренції ми відносимо стратегію зниження собівартості продукції, стратегію диференціації продукції, стратегію сегментування ринку, стратегію впровадження нововведень, стратегію негайного реагування на потреби ринку. Найважливішими факторами конкретизації стратегії є її прив'язка до конкурентного статусу організації (у першу чергу до ступеня її домінування на ринку) та характеристика динаміки ринку.

Насьогодні стратегічна позиція підприємств ресторанного господарства здебільшого знаходиться в зоні між деінвестуванням та низькою активністю, визначається як конкурентний статус організації слабкий, ринок у періоді застою. Незважаючи на те, що такий бізнес найбільше підходить для одержання короткострокових прибутків або ліквідації, існують ситуації, коли можна працювати на застійному ринку і досягати невеликого росту і достатніх доходів. Пропонуємо комбінувати заходи базових стратегій конкуренції для досягнення стійкого конкурентного статусу.

Одним з нових рішень управління компанією на основі маркетингу стає стратегія циклічного нелінійного управління маркетингом, як основної функції управління, безпосередньо залежної від адміністративної структури компанії, здатної до трансформування під впливом запитів споживачів.

Трофімук К. В.

Класичний приватний університет
к.пед.н., доцент

ІГРОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Однією з форм організації навчального процесу у підготовці фахівців готельно-ресторанної справи, яка максимально сприятиме закріпленню здобутих знань, формуванню умінь та переведення їх у навички, є практична підготовка до професійної діяльності, що, спільно з теоретичною, буде створювати підґрунтя для дійсно професійної освіти.

Тому, метою роботи є необхідність пошуку та обґрунтування найбільш ефективних з можливих методів, які інтегруватимуть теоретичні знання в практичний досвід.

На важливість ігрового моделювання під час практичної підготовки наголошують відомі вчені-педагоги: В.В. Вдовченко, Н.Є. Мойсеюк, О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.Т. Шпак та ін.

Щоб професійна поведінка для студентів стала звичною, необхідно неодноразово проводити імітацію такої поведінки у змодельованих ситуаціях. Крім того, на основі аналізу певного імітаційного ігрового моделювання, студенти повинні спроектувати дії своєї майбутньої професійної діяльності. Що, у свою чергу, приведе до переваги комунікативних потреб, формування здатності до вибору комунікативних засобів, формування готовності до успішного професійного комунікативного спілкування.

У процесі розігрування рольових ситуацій студенти мають можливість побачити своїх одногрупників не лише у міжособистісних стосунках, а й у процесі виконання певної професійної ролі, в якій у майбутньому буде реалізовуватися студент як фахівець. Відтак, саме використання таких ігрових комунікативних технологій дає можливість спрогнозувати, як саме в умовах професійної діяльності студенти структуруватимуть комунікативну ситуацію, та з'ясувати, які проблеми виникають у них у процесі професійної комунікативної взаємодії.

На практиці пропонуємо проводити організаційно-комунікативні ігри (розігрування професійних ситуацій за ролями, де студенти виступають працівниками готельно-ресторанного комплексу, а в ролі клієнтів – фахівці, які працюють на цьому підприємстві). Під час таких ігор потрібно вирішувати різні професійні питання, проблеми, конфлікти, які можуть виникати у процесі обслуговування гостей.

На нашу думку, саме організаційно-комунікативні ігри:

- розвивають інтерес студентів до майбутньої професійної діяльності, їх соціальної взаємодії;
- розкривають індивідуальні особливості майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи;
- підготовлюють до професійного спілкування під час проходження практик та майбутньої професійної діяльності;
- допомагають забезпечити емоційну позитивну атмосферу під час відтворення знань.

Моделювання професійної діяльності в умовах організаційно-комунікативних ігор, які є ефективним методом відпрацювання практичних умінь і навичок, надає змогу трансформувати отримані знання під час вивчення дисциплін «Вступ до фаху», «Діловий етикет та культура мовлення», «Діловодство в готельній індустрії», у системний комплекс професійних дій, з якими майбутній фахівець може вдатися до професійної діяльності, удосконалюватися, професійно зростати, а не навчатися основ професіоналізму (до складової якого входить культура професійного спілкування) методом спроб і помилок на реальному робочому місці.

Якщо такі ігри проходять у навчальній аудиторії, то наближення до реальної професійної діяльності має характер певної умовності, що не дає абсолютного відчуття власне професійної ситуації. А власне моделювання організаційно-комунікативних ігор в умовах виробничої практики відбувається завдяки розробленню комплексу різноманітних ситуацій, вибір яких зумовлюється реальними професійними потребами та

професійними умовами майбутніх фахівців. Саме в таких організаційно-комунікативних ігрових ситуаціях студенти можуть асоціювати себе з певною особою (клієнтом, фахівцем готельно-ресторанного комплексу тощо), роль якої вони виконують, поставити себе на місце цієї особи в певних обставинах, що збагатить їх життєвий досвід, допоможе набути практичних навичок з культури професійного спілкування та з фаху в цілому.

На практиці потрібно моделювати конкретні ситуації професійного спілкування, які виникають в умовах роботи окремих структур готельно-ресторанних підприємств, зміст і форми професійної діяльності, ділове спілкування, проблемні ситуації і процеси її вирішення.

Таким чином, у процесі ігрового моделювання фахівці готельно-ресторанного комплексу виступають у ролі клієнтів і відкореговують такі комунікативні навички: ведення професійного діалогу та бесіди; планування професійного спілкування; висловлювання експромтом, без попередньої підготовки; досягнення бажаної комунікативної мети; дотримання чіткого, логічного, послідовного мовлення; підтримання контактів зі співрозмовником та ін.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВТКУ ТРАНСПОРТУ І ЛОГІСТИКИ

Алтухов П. М.

Філія Класичного приватного університету
старший викладач

ОЦІНКА УМОВ РОБОТИ СВІЧОК ЗАПАЛЮВАННЯ

Призначення свічки запалювання – створення іскри (електричного розряду), що підпалює паливно-повітряну суміш камери згоряння циліндра мотора. Тобто вона повинна вчасно та з належною потужністю спрацьовувати на кожному повному циклі двигуна. Нормальна (штатна) робота двигуна залежить від якості іскри: чим краще підпалюється паливо в камері згоряння, тим вищою буде потужність двигуна. Неякісна робота СЗ призводить до проблем: збільшення витрати палива, неповного згоряння (підвищений викид CO), втрат потужності, швидкого зношування. Отже, контроль стану та своєчасна заміна свічок запалювання – одна з важливих складових регулярного техобслуговування.

Зовнішній вигляд свічок запалювання дає можливість досить точно оцінити їхній стан та умови роботи. У свічки, що нормально працює, головка ізолятора має колір від світло-коричневого до сірого, ерозія електродів (особливо бічного) мінімальна. Це свідчить про нормальний температурний режим та хорошу роботу двигуна. Масляні відкладення свідчать про надмірне надходження масла в камеру згоряння внаслідок зносу поршневих кілець і стінок циліндра, несправності паливної системи або інших причин.

М'який чорний сажі наліт на свічках свідчить про нагароутворення на стінках камери стиснення. Якщо свічки підібрані правильно, то причиною нагароутворення може бути надмірно багата горюча суміш, слабка іскра, бездіяльна система попереднього підігріву робочої суміші у впускному трубопроводі, пізніше запалення або недостатня компресія.

Розтріскування головки ізолятора свідчить про роботу двигуна з детонацією та великими навантаженнями. Електроди, що підгоріли, «говорять» про занадто раннє запалювання. Наслідком надмірно високої робочої температури є чистий білий ізолятор та надмірна ерозія електродів. Відкладення золи кольором від білого до світло-коричневого, зосереджені на бічному та центральному електродах, утворюються в процесі нормального спалювання палива та присадок до мастила, які залишають сліди у вигляді такого нагару.

Кожен виробник вказує ресурс служби свічки запалювання – певну кількість кілометрів пробігу. В Україні ресурс свічок запалювання значно коротший, на це впливають складні дороги, неякісний бензин, холодна та волога зима. Тому, якщо на свічці вказано ресурс, наприклад, 20 тис. км, то за важких умов експлуатації вони можуть вже через 10 тис. км бути зовсім непридатними для використання. Тому орієнтуватися краще не на кілометраж, а на технічний стан свічки.

Власникам автомобілів на газу потрібно враховувати, що використання газу знижує термін експлуатації свічок: температура згоряння газу вища, ніж бензину, а отже, і навантаження на свічки буде більшим.

У будь-якому випадку, свічки запалювання необхідно регулярно оглядати, щоб вчасно виявляти проблеми, що виникають, а якщо вони відслужили своє – міняти, не чекаючи серйозних поломок.

Бардаков А. Ю., Нічипорук І. І.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ
курсанти

наук. кер. – к.т.н., начальник відділу організації наукової роботи та гендерних питань Владов С. І.

БОРТОВИЙ МОНІТОРИНГ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Однією із основних задач у сфері експлуатації газотурбінних двигунів (ГТД) вертольотів є задача встановлення їх технічного стану та закону його зміни. До найбільш об'єктивних існуючих методів візуального контролю ГТД слід віднести ендоскопічний та рентгенографічний. Основним недоліком цих методів є відсутність можливості їх оперативного застосування через те, що вони трудомісткі, тривалі та іноді вимагають демонтажу ГТД з борту вертольоту [1]. Параметричний контроль більш оперативний, тому що може бути проведений без демонтажу ГТД з борту вертольоту. Тренд-аналіз [2] є окремим випадком параметричного контролю, оскільки в його основі лежить обробка зареєстрованих у польоті даних про параметри ГТД. Окремим видом контролю технічного стану ГТД є методи із застосуванням нейромережових моделей [3]. Однак за всієї своєї гнучкості вони поки не знайшли широкого застосування у напрямку експлуатації вертольотів і перебувають на стадії розробок. Тому актуальною науково-практичною задачею є розробка нейромережових методів контролю технічного стану ГТД вертольотів в умовах польоту, що дозволить командирі екіпажу своєчасно прийняти оперативне рішення щодо можливості польоту вертольоту і, як наслідок, запобігти аварійних та катастрофічних ситуацій.

В якості архітектури нейронної мережі, що реалізує функції класифікатора технічних станів авіаційних двигунів, професором Сергієм Жернаковим запропоновано обрання тришарової нейронної мережі типу персептрон. Для контролю технічного стану ГТД вертольотів у польотних режимах, тобто, у режимі реального часу, пропонується обрати повнозв'язану рекурентну нейронну мережу на базі персептрону (RTRN), призначену для обробки сигналів у реальному часі. Узагальнена структура запропонованої нейронної мережі приведена на рис. 1. Кількість нейронів вхідного шару нейронної мережі RTRN – $n = 16$ (по числу вхідних параметрів), кількість нейронів вихідного шару – $m = 3$ (по числу можливих технічних станів – працездатний, непрацездатний, невизначений).

На рис. 1 приведено графіки навчання рекурентної нейронної мережі RTRN за показником *Accuracy* (рис. 1, а) і *Loss* (рис. 1, б), з яких видно, що точність діагностики технічного стану авіаційного двигуна вертольоту за допомогою рекурентної нейронної мережі RTRN досягає майже 100 %, а помилка при цьому не перевищує 0,0045.

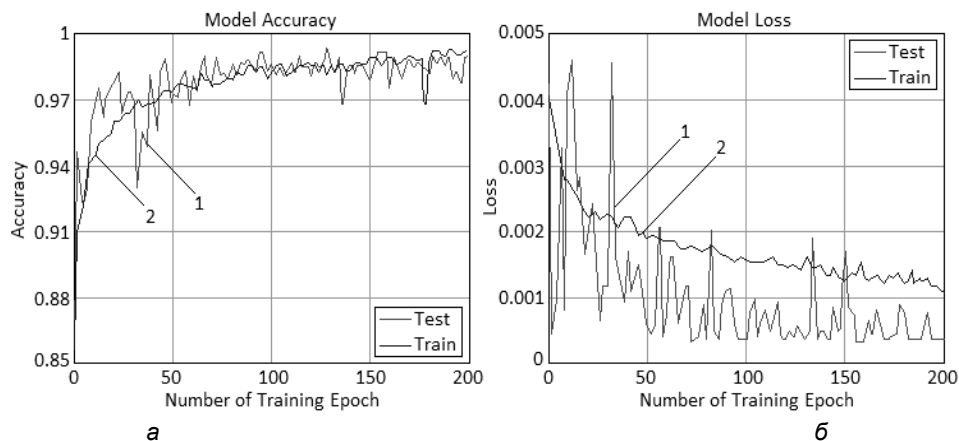

Рис. 1. Графік залежності помилки навчання нейронної мережі від числа нейронів прихованого шару (1 – test, 2 – train)

Таким чином, використання повнозв'язаної рекурентної нейронної мережі на базі перцептрону (RTRN) дозволить майже зі 100 % достовірністю здійснювати оперативний контроль технічного стану ГТД вертольотів.

Список використаних джерел

1. Huang Z. Automatic Intelligent Control System Based on Intelligent Control Algorithm. *Journal of Electrical and Computer Engineering*. 2022. Vol. 7. P. 1–10.
2. Vladov S., Shmelov Y., Yakovliev R., Petchenko M. Modified Neural Network Method for Trend Analysis of Helicopter Turboshift Engine Parameters at Flight Modes. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. Vol. 3347. P. 11–29.
3. Shen Y., Khorasani K. Hybrid multi-mode machine learning-based fault diagnosis strategies with application to aircraft gas turbine engines. *Neural Networks*. 2020. Vol. 130. P. 126–142.

Бицюк В. В.

Філія Класичного приватного університету

Цимбалістова О. А.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцентка

ЛОГІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Використання логістики для забезпечення охорони праці на підприємствах може бути дуже ефективним і корисним, це процес впорядкування та оптимізації всіх ланок і процедур, пов'язаних із забезпеченням безпеки та охороною праці, який передбачає збільшення ефективності, зниження ризиків та підвищення загальної якості управління охороною праці завдяки застосуванню принципів та методів логістики. Логістика допомагає оптимізувати ресурси та процеси, щоб забезпечити безпеку та здоров'я працівників.

Дотримання правил охорони праці на підприємствах, особливо при використанні логістики, є вкрай важливим і має безліч переваг і важливих аспектів. Першочерговою метою охорони праці є збереження життя та здоров'я працівників, запобігання травмам, професійним захворюванням і загибелі. Дотримання правил охорони праці допомагає запобігати небезпеці і зберігати здоров'я працівників.

За допомогою логістики можна ефективно керувати ресурсами та процесами, щоб зменшити ризики. Порушення правил охорони праці може призвести до серйозних аварій, втрат продукції та втрати репутації підприємства.

Логістика допомагає ефективно управляти постачанням ресурсів, таких як засоби індивідуального захисту, медикаменти та обладнання для охорони праці. Забезпечення своєчасного та надійного постачання цих ресурсів важливо для забезпечення безпеки робочої сили. Правильна організація та дотримання правил охорони праці допомагають запобігти травмам та професійним захворюванням.

Використання технологій логістики дозволяє підприємствам стежити за запасами ресурсів, моніторити стан безпеки та швидко реагувати на потенційні ризики. Інтеграція сучасних систем моніторингу та контролю дозволяє вчасно виявляти проблеми та приймати заходи.

Під час розподілу ресурсів між різними відділами та робочими групами логістика допомагає щоб вони були ефективно використані для забезпечення безпеки. Планування може включати в себе створення запасів необхідних матеріалів та засобів.

Застосування логістики допомагає підприємствам знижувати зайві витрати та час, оптимізувати робочі процеси і вдосконалювати методи охорони праці. Забезпечення ефективного обміну інформацією між

відділами та робітниками допомагає оперативно реагувати на поточні ситуації та надзвичайні події, що впливають на безпеку працівників.

Логістика може бути використана для керування навчанням та підвищенням обізнаності персоналу щодо питань безпеки та охорони праці.

Логістичне забезпечення системи управління охорони праці на підприємствах допомагає підвищити ефективність та безпеку робочих процесів, зменшити ризики та покращити загальний стан охорони праці на підприємстві. Це важливо не лише для дотримання законодавства, але й для збереження життя та здоров'я працівників і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Бубало І. Ю.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.е.н., доцент Харченко М. В.

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЛОГІСТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних умовах ринкової економіки посилюється конкуренція між господарюючими суб'єктами з метою пошуку нових конкурентних переваг задля більшого охоплення ринку. Виникає гостра необхідність звернути саме серйозну увагу на оптимізацію діяльності підприємства яку вирішує управління за принципами та методикою логістики. Впровадження логістики на підприємстві має величезні перспективи розвитку діяльності. Логістика дає можливість збільшити фінансову стабільність підприємства на ринку з допомогою оптимізації ресурсів.

У господарській діяльності логістика грає вагомую роль яка направлена на:

– управління матеріальними інформаційними та фінансовими потоками у процесах забезпечення підприємства матеріальними ресурсами;

– проектування виробничої структури та управління переміщенням продукції у виробничій фазі від першого робочого місця (сировина, матеріали, частини, вузли) до фінального робочого місця (кінцева продукція);

– управління транспортуванням, складуванням та іншими матеріальними і нематеріальними операціями, які здійснюються в процесі доведення готової продукції до споживача.

Логістика виконує при управлінні підприємством такі функції, як:

– організація транспортування вантажів;

– управління запасами;

– організація складування;

– інформаційно-комп'ютерна підтримка;

– підтримка стандартів обслуговування споживачів та інші.

Покращення ефективності роботи підприємства за допомогою логістики відбувається при дотриманні таких вимог:

– стратегічний план підприємства має зв'язок з логістичних операціями;

– зв'язок контролю організації руху матеріальних потоків при транспортуванні, зберіганні та реалізації продукції;

– отримання та своєчасна обробка необхідної інформації;

– раціональне управління трудовими ресурсами;

– визначення якості логістичного обслуговування з метою підвищення рентабельності у вигляді відношення отриманого прибутку до витрат, пов'язаних із підтримкою сервісу;

– розробка логістичних операцій.

Отже, при логістичному управлінні діяльністю підприємства здійснюється оптимізація та мінімізація витрат по всьому ланцюжку поставок що визначається знаходженням найкращого варіанта функціонування ланцюга постачання з безлічі можливих. Наприклад: будівництво необхідної кількості складів, які б забезпечували успішне функціонування підприємства призводить до зростання складських площ для зберігання власних запасів, а також дає можливість здавання в оренду стороннім організаціям або прийняття від них товарів на відповідальне зберігання.

Водолазська Н. В.

Філія Класичного приватного університету

ЛОГІСТИКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР УСПІХУ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день стратегічний фактор успіху конкурентоспроможності підприємства залежить від багатьох факторів, найголовнішим із яких є логістика. Саме вона відіграє вагомую роль у роботі підприємств, особливо враховуючи високу конкуренцію, яка є на ринку праці. У сучасному світі доволі важко чимось здивувати споживачів, викликати інтерес до послуг і товарів. Багатьом здається, що все, що можна було вже зроблено і створено, до того ж коли вигадуєш не нове, а заходиш у вже існуючу нішу. Для існування в конкурентному середовищі керівники підприємств мають перебувати в безперервному пошуку нових джерел конкурентних переваг, а також приладів управління підприємствами.

Загалом, логістика – це наукова дисципліна, або вид практичної діяльності, яка пов'язана з плануванням, управлінням, організацією, контролем та регулюванням матеріальних й інформаційних потоків у просторі та часі від їх першоджерела до кінцевого споживача [3, с. 124].

При цьому однією з головних цілей логістики є найбільш повне з мінімальними витратами пристосування фірми до ринкової ситуації, збільшення власної присутності на ринку, а також одержання конкурентних переваг шляхом створення інтегрованої системи регулювання і контролю матеріальних та інформаційних потоків.

Також можна виділити наступні цілі логістики: своєчасне постачання відповідної кількості, якості, асортименту вантажів до місця їх споживання; управління запасами ресурсів; узгодження політики розподілу з політикою виробництва продукції; формування оптимальних розмірів партій поставок і переробки; якісне виконання всіх замовлень у встановлені строки [3, с. 128].

Таким чином, дана сукупність цілей може бути визначена за допомогою «шести правил логістики». А саме: вантаж – необхідний товар; якість – необхідної якості; кількість – в необхідній кількості; час – в необхідний час; місце – в потрібному місці; витрати – з мінімальними витратами. [2, с. 23].

Слід зазначити, що на споживчому ринку конкуренція посилюється у першу чергу через те, що позиція підприємства залежить напряму від того, наскільки швидко воно реагує на зміни ринку. При цьому однією з найбільш сучасних бізнес-моделей, що дозволяє домогтися реальних конкурентних переваг, є аутсорсинг, в основі логістичних функцій якого є прагнення до скорочення логістичних витрат та бажання сконцентруватися на основних видах діяльності.

Наприклад, В. Д. Немцов і Л. Є. Довгань визначають конкурентоспроможність як комплексну порівняльну характеристику підприємства, яка відображає ступінь переваги сукупності оціночних показників його діяльності, що визначає успіх підприємства на визначеному ринку за визначений проміжок часу по відношенню до сукупності показників конкурентів [5, с. 101].

Варто зауважити, що конкурентоспроможна продукція має характеризуватися конкурентними перевагами, основними видами якої є найнижчі витрати та диференціація товарів.

Зокрема, впровадження концепцій логістики на підприємстві дає наступні реальні результати: невеликий розмір виробничих партій; низький рівень запасів; висококваліфікований персонал; гнучкі виробничі технології; малий час переналагодження устаткування; низькі виробничі витрати; високі стандарти якості продукції; швидке реагування на зміну споживчого попиту; висока якість обслуговування споживача тощо [1, с. 7].

А от недооцінка та недовикористання логістичних можливостей, можуть призвести до гальмування розвитку підприємства.

Таким чином, логістична діяльність підприємства полягає у здійсненні багатьох операцій, серед яких: постачання, виробництва, розподілу, складування та зберігання, транспортування, навантаження-розвантаження, пакування та маркування, документального оформлення вантажів тощо [4, с. 95].

До того ж, потрібно враховувати сучасні реалії, у яких доводиться працювати. У країні військовий час, і у будь-який час країна може піддатися новим ракетним ударам, які можуть обірвати доставку товарів. У зв'язку із цим військова логістика інтерпретована як сукупність засобів і способів, які є необхідними для доставки людей, техніки та боєприпасів до місця бойових дій. А також планування та організація заходів щодо підготовки і здійснення пов'язаних з цим процесів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що логістика відіграє вагомий роль у розвитку конкурентоспроможності підприємства. Правильний підхід надасть реальні результати, які не лише мінімізують витрати і підвищать рівень обслуговування споживачів, а й створять цінність для підприємства, яка підвищує ефективність роботи структурних підрозділів та веде до підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Белоусова О. С., Сиротюк А. А. Затулівітер. Вплив логістичного менеджменту на підвищення конкурентоспроможності сучасних підприємств. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2015. № 11. 20 с.
2. Жигулін О. А. Оптимізація вантажопотоків на сільськогосподарському підприємстві. *Технології АПК XXI століття: проблеми і перспективи розвитку* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ніжин, 13–14 квітня 2017 р. Ніжин : вид-во Ніжинського держ. ун-ту. 2017. 80 с.
3. Латишев К. О. Інструменти підвищення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. № 3. Т. 14. 107 с.
4. Гончаров В. М., Ларіна Р. Р., Балуєва О. В. Управління ризиками в логістиці : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Гончарова. Львів : Магнолія, 2013. 253 с.
5. Тюріна Н. М., Гой І. В., Бабій І. В. Логістика. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 392 с.

Волинський Д. І., Нічипорук І. І.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ курсанти

наук. кер. – к.т.н., начальник відділу організації наукової роботи та гендерних питань Владов С. І.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ БОРТОВИХ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ СИСТЕМ МОНІТОРИНГУ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ

На теперішній час проблема розробки систем автоматичного управління (САУ) динамічними об'єктами характеризується переходом від парадигми адаптивного управління до парадигми інтелектуального управління, при цьому методи адаптивного управління є складовими інтелектуальних САУ. САУ авіаційних газотурбінних двигунів (ГТД), у тому числі, двигунів турбовальних вертольотів, є однією з основних систем, що визначають їх економічність та надійність. САУ авіаційних ГТД включає ряд систем автоматичного регулювання (САР), призначених для підтримки і зміни за заданою програмою регульованих параметрів. САР сучасних двигунів стають все більш складними, з включенням великої кількості регульованих параметрів та регулюючих факторів, складніших програм регулювання, реалізація яких потребує впровадження нової елементної бази [1].

Відомо, що важливе значення для якості роботи бортової САУ має валідність вхідної інформації, що вимірюється. При цьому, оскільки розмірність простору станів сучасного авіаційного двигуна істотно перевищує розмірність вектору параметрів, що вимірюються на борту, встановити детерміноване однозначне відповідність між ними важко, а у низці випадків – неможливо.

У зв'язку з цим вирішення питань адаптації бортової САУ до дії зовнішніх та внутрішніх перешкод, а також контролю стану та діагностики двигуна неминуче потребує використання методів ідентифікації. У сучасних цифрових системах автоматичного управління авіаційних двигунів підвищення надійності в польотних режимах досягається через створення алгоритмічної інформаційної надмірності із застосуванням вбудованої в САУ бортової математичної моделі авіаційного ГТД. При цьому точність моделі двигуна, що працює в реальному часі в умовах експлуатації багато в чому визначає якість поточної ідентифікації параметрів двигуна і надійність САУ в цілому [2].

Оскільки розроблена замкнена бортова САУ авіаційних ГТД вертольотів працює в умовах перешкод у каналі математичної моделі («шум» моделі) та в каналі вимірювання («шум» датчиків-вимірників), важливим завданням є підвищення точності модельної ідентифікації параметрів двигуна з урахуванням поточних бортових вимірювань. Це зумовлює актуальність запропонованого дослідження, спрямованого створення адаптивних алгоритмів моніторингу авіаційних ГТД вертольотів, дозволяють з високою точністю ідентифікувати параметри двигуна за умов зовнішніх і внутрішніх перешкод.

Для забезпечення бажаної поведінки пропонується проведення динамічної компенсації регулятора частоти обертання вільної турбіни та заміна його регулятором аналогічної структури, що налаштована бажаним чином..

Список використаних джерел

1. Shen Y., Khorasani K. Hybrid multi-mode machine learning-based fault diagnosis strategies with application to aircraft gas turbine engines. *Neural Networks*. 2020. Vol. 130. P. 126–142.
2. Vladov S., Shmelov Y., Yakovliev R., Petchenko M. Modified Neural Network Method for Trend Analysis of Helicopter Turboshaft Engine Parameters at Flight Modes. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. Vol. 3347. P. 11–29.

Головіна О. В.

к.т.н., доцент

Легенький Д. В.

Філія Класичного приватного університету

ВПЛИВ МОМЕНТІВ ДІЮЧИХ В ПЛЯМІ КОНТАКТУ КЕРОВАНИХ КОЛІС АВТОМОБІЛЯ FORD FOCUS НА АВТОКОЛИВАННЯ

Автоколивання - це небажані коливання автомобіля, що виникають під час руху через внутрішні сили та механізми, без зовнішнього впливу. Моменти, які утворюються в області контакту керованих коліс, впливаючи на перерозподіл маси автомобіля під час руху, як при гальмуванні або русі з місця, можуть викликати автоколивання та призводити до змін у керованості та стійкості автомобіля. Тому, дослідження і розуміння причин автоколивань є дуже важливими завданнями для автомобільних виробників, інженерів та науковців.

В загальному випадку, сумарний момент, що діє на колесо автомобіля, можна представити як суму декількох моментів, включаючи момент сили тертя, момент ваги колеса і момент реакції опорної поверхні на колесо. Точний внесок кожного моменту залежить від конкретної ситуації та умов руху. Наприклад, при русі автомобіля по рівній дорозі зі сталим швидкістю без бічних сил момент від реакції опорної поверхні на колесо буде дорівнювати нулю, і сумарний момент, що діє на колесо, буде визначатися лише моментами сили тертя та ваги колеса. Але під час поворотів, наявності нерівностей на дорозі, впливу вітру або інших факторів, момент від реакції опорної поверхні може значно впливати на сумарний момент, що діє на колесо.

Згідно роботі Келдиш М. В., в плямі контакту керованого колеса з опорною поверхнею діють наступні моменти: ваговий момент, моменти від кутів розвалу і сходження, сумарний момент опору кочення, момент тертя ковзання, момент від руху середньої лінії шини по криволінійній траєкторії, момент опору щодо повороту контактної поверхні керованого колеса. Скориставшись математичною моделлю автоколивань керованих коліс автомобіля були отримано графіки зміни всіх моментів діючих на керовані колеса автомобіля Ford Focus, рисунок 1. Для визначення внеску кожного моменту в загальний момент, що діє на колесо автомобіля, була побудована діаграма, де у відсотковому відношенні відображено частка кожного моменту в сумарному, рисунок 2.

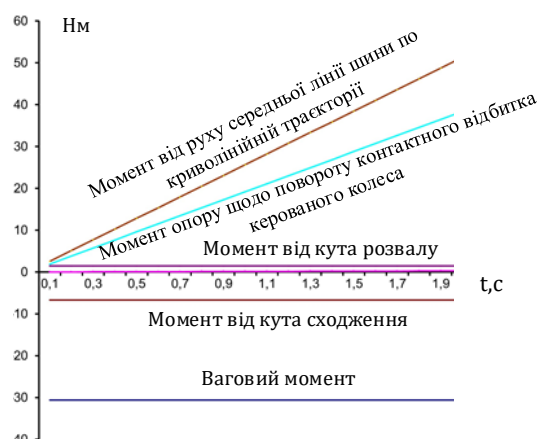

Рис. 1. Моменти діючі в плямі контакту керованого колеса з опорною поверхнею

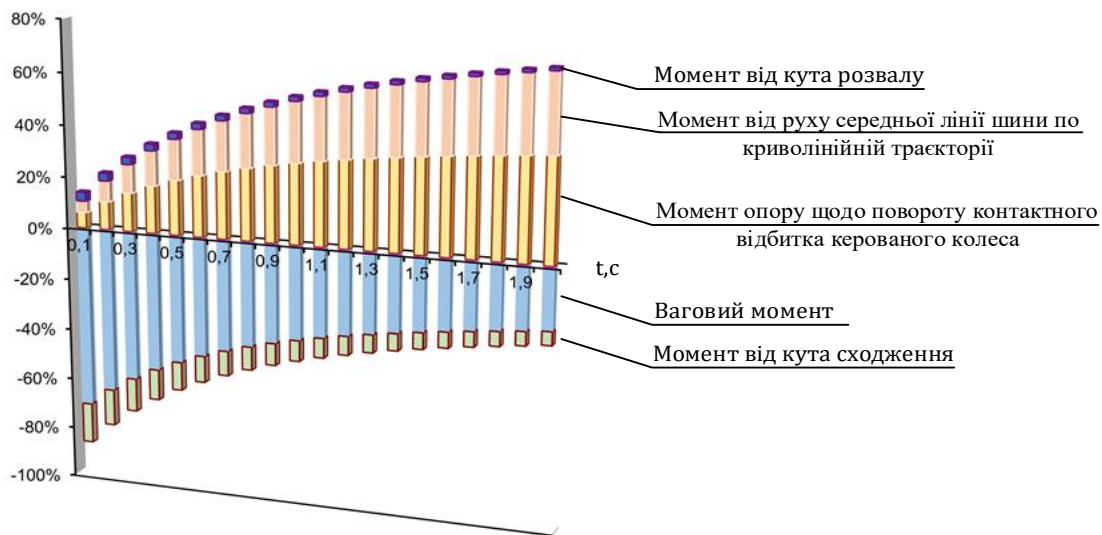

Рис. 2. Частка моментів діючі в плямі контакту керуваного колеса з опорною поверхнею в сумарному моменті

Висновок. Отримані дані можуть допомогти у визначенні найбільш важливих факторів, що впливають на виникнення автоколивань та розробку відповідних заходів для його запобігання.

Зінченко Є. Г., Хващинська Н. А.
Класичний приватний університет

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГІСТИЦІ, ЯК СКЛАДОВА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Логістика – це кровоносна система економіки, яку докорінно змінила збройна агресія російської федерації. Вторгнення практично паралізувало експортні можливості України. Сума прямих збитків, завданих росією українській інфраструктурі, промисловим об'єктам та виробничій логістиці, зросла майже до 50 мільярдів доларів. Без якісної та сучасної логістичної інфраструктури (складської і транспортної) неможливе повноцінне повоєнне відновлення виробничого сектору. Відповідно, роботи з відбудови зруйнованих ворогом та створення нових промислових об'єктів мають вестися паралельно з відновленням та модернізацією системи логістики, яка є невід'ємною частиною виробничих ланцюжків.

Інноваційні технології пов'язані зі швидкістю, точністю, безпекою та неперервним доставленням. Вони охоплюють 3D-друк, доставлення вантажів дронами, інтернет речей. Безпілотні транспортні засоби доповнюють цю перспективну реальність.

Аддитивне виробництво, або 3-D друк значно розширює виробничий процес, роблять його незалежним від спеціалізованих виробництв та підприємств. Це дозволить виробникам «друкувати» необхідні вироби та різного роду компоненти на вимогу, що скоротить шляхи постачання, позбавивши від необхідності зберігати великий обсяг готової продукції на складах. Використання 3D-друку приведе до кардинальних змін в логістичній сфері. Логістичні компанії будуть постачати сировину замість багатьох готових виробів та зможуть надати послуги 3D-друку у місцях доставлення, що стане додатковим джерелом доходу.

Застосування інтернету речей поруч з використанням «хмарних» GPS-систем, дозволить відстежувати окремі партії вантажів та їх стан. Інтернет речей засноване на використанні чіпів радіочастотної ідентифікації (RFID), які «спілкуються» один з одним. Мікросхеми, що прикріплені до окремих елементів вантажної партії, передають такі дані, як ідентифікація товару, місцеперебування, температура, тиск та вологість і т. п. Сповіщення буде надходити про будь-яку негативну дію, що дозволить оперативно запобігти пошкодженню вантажу або його крадіжку. Управління ланцюгами постачання та транспортування актуальна тема для менеджерів і директорів по логістиці. Тому логістичні компанії, які будуть застосовувати цю технологію, отримають велику вигоду та зможуть отримати збільшену кількість задоволених клієнтів.

Дрон – це безпілотний літальний апарат, котрим можна керувати дистанційно або ж щоб він літав автономно, використовуючи програмні маршрути польоту, влаштовані в його систему. Дрони маленькі, легкі, дешеві в експлуатації та можуть літати там, де інші види транспорту не можуть бути використані. Є перспективи використання безпілотників для швидкого доставлення невеличких пакетів як в містах, так і в віддалених районах. Завдяки їхнім високим швидкостям та точності можливо, буде скоротити ланцюг постачання та значно зменшити витрати на транспортування.

Не дивлячись на те, що транспортні засоби без водія все ще знаходиться на стадії випробувань, вони показали великий потенціал як інструменти логістики та управління ланцюгами постачання. Здатність транспортних засобів без водія відчувати навколишній простір та орієнтуватися без зайвих втручань людини робить ці футуристичні вантажні автомобілі ідеальним для доставлення вантажів клієнтам.

Ще однією перевагою використання транспортних засобів без водія являється й те, що вони самі по собі, завдяки запрограмованим жорстким алгоритмам та правилам, являються кращими водіями, ніж люди: ризик аварії буде майже нульовим. Вони не будуть втрачати концентрацію, спати чи говорити телефоном або відправляти повідомлення, знаходячись за кермом.

Отже повноцінне відновлення української економіки неможливе без відбудови та модернізації логістичної інфраструктури. Майбутнє таких галузей як логістика, виробництво, транспорт та ланцюги поставання тісно пов'язано з сучасними інноваційними технологіями.

Кабанова О. О.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.т.н., доцент Поліщук Д. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІКРОПРОЦЕСОРНОЇ ТЕХНІКИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ

З постійним розвитком технологій та зростаючою автоматизацією, мікропроцесорна техніка стає ключовим елементом сучасних автомобільних систем. Розглянемо перспективи розвитку мікропроцесорної техніки на автомобільному транспорті та її вплив на безпеку, ефективність та комфорт користувачів.

Сучасний автомобіль – це складна система, де мікропроцесори відіграють важливу роль у керуванні двигуном, системами безпеки, асистентами водіїв та іншими аспектами функціональності. Завдяки мікропроцесорній техніці автомобілі стають більш інтелектуальними та адаптивними до різних умов дорожнього руху.

Однією з ключових перспектив є подальше вдосконалення систем безпеки та автономного водіння за допомогою мікропроцесорів. Розумні системи допомоги водіїв, які використовують аналіз сенсорних даних та штучний інтелект, можуть значно зменшити кількість дорожньо-транспортних пригод та підвищити загальну безпеку на дорогах.

Застосування мікропроцесорів у системах керування двигуном та енергетичних потоків може призвести до оптимізації використання пального, зменшення викидів та підвищення ефективності автомобілів. Автоматизовані системи управління споживанням енергії можуть робити транспорт більш екологічно чистим.

Мікропроцесори можуть стати основою для створення інтелектуальних інтерфейсів та систем управління, спрямованих на покращення водійського досвіду. Застосування штучного інтелекту та машинного навчання може допомогти автомобільним системам адаптуватися до стилю водіння та індивідуальних уподобань кожного водія.

Однак, розвиток мікропроцесорної техніки на автомобільному транспорті вимагає вирішення глобальних викликів, таких як кібербезпека, стандартизація та етичні питання, пов'язані з впровадженням автономних транспортних засобів.

Мікропроцесорна техніка визначає нові горизонти для автомобільної промисловості. Розвиток цієї технології в перспективі може змінити концепцію автотранспорту, забезпечуючи більшу безпеку, ефективність та комфорт для користувачів. Однак, для успішного впровадження нововведень необхідна комплексна стратегія, яка враховує технічні, економічні, соціокультурні та екологічні аспекти.

Карпенко Я. В., Косогоров Я. Л.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ
наук. кер. – викладач вищої категорії Стуцанський Ю. В.

АСПЕКТИ РОЗРОБКИ СУЧАСНИХ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Підвищення вимоги по відмовостійкості пред'являються до обладнання безпілотного літального апарату (БПЛА), який здійснює навігацію і літаководіння, що забезпечує режими ручної посадки (якщо це необхідно), до сервоприводу і системі автоматичного порятунку (САП). Перераховане обладнання входить в першу групу класифікації і забезпечує надійність комплексу БПЛА в цілому. Вихід із ладу будь-якого елемента обладнання першої групи призводить до негайного припинення виконання льотного завдання та повернення ЛА на базу. Якщо ж це неможливо, спрацьовує САП і відбувається викид парашута. Решту обладнання ЛА відносять до другої групи класифікації. При виході з ладу обладнання цієї групи рішення про подальші дії приймається керуючим персоналом комплексу. Взаємодія обладнання першої і другої груп здійснюється за допомогою керуючих інтерфейсів.

Як правило, максимальна відстань для прямого радіозв'язку між БПЛА цивільного призначення та НСК на сьогоднішній день складає не більше 100 км. Для командно-телеметричного зв'язку на великих відстанях можливе використання супутникового зв'язку. У цьому випадку потік даних обмежується мінімальною необхідною інформацією про стан БПЛА, інтервал передачі якої може складати, наприклад, від 30 до 300 секунд.

Перспективним напрямком у розвитку систем зв'язку з БПЛА є використання частотних діапазонів вище 5 ГГц. При цьому стає можливою передача великого обсягу даних корисного навантаження в режимі реального часу (наприклад, це можуть бути зображення з датчиків випромінювання різного діапазону довжин хвиль). Факторами, різко обмежувочими радіус дії радіосистеми зв'язку при використанні даних діапазонів, є сильна залежність умов поширення електромагнітних хвиль від погодних умов, необхідність прямої видимості і вплив багатоприменності.

Зараз на озброєнні багатьох армій є велика кількість різноманітних систем радіоелектронної боротьби (РЕБ). Як вже говорилося раніше, для успішного виведення з ладу ворожого дрона потрібно встановити частоти, на яких здійснюється управління апаратом, а потім «забити» їх перешкодами. Далеко не всі сучасні безпілотні літальні апарати мають на борту автоматику, здатну перехопити управління в випадку втрати або порушення сигналу від оператора.

Також слід зазначити і інший момент: при втраті зв'язку з оператором стає неможливою і передача розвідувальної інформації з відеокамер БПЛА. Надалі залишився без управління дрон може бути знищений бою, існує перехоплення, що насправді не є складним завданням. Або трофейний БПЛА може бути використаний для якихось інших потреб - його доля повністю в руках перехоплювача.

Таким чином одним з основних компонентів, що відповідає за дальність, якість та завадостійкість зв'язку БПЛА з наземною станцією оператора є модем телекомунікації. Модуль зв'язку повинен забезпечити захист від таких розповсюджених атак, як заглушення, підміни пакетів, GPS спуфінгу та перехоплення даних.

Карпов О. В., Розенберг П. Р.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ
курсанти
наук. кер. – к.т.н., начальник відділу організації наукової роботи та гендерних питань Владов С. І.

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОНЕЧІТКОГО КЛАСИФІКАТОРА В ЗАДАЧАХ БОРТОВОГО КОНТРОЛЮ І ДІАГНОСТИКИ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ

Розвиток сучасних газотурбінних двигунів (ГТД) вертольотів потребує більш якісного та швидкого виявлення несправностей, для цього необхідно безперервно удосконалювати системи контролю та діагностики таких двигунів. Функціонування таких систем в умовах «НЕ-факторів» у поєднанні з високою складністю процесів, що протікають у двигуні, робить доцільним застосування інтелектуальних методів для вирішення завдань контролю та діагностики ГТД вертольотів поряд з класичними.

Сучасна цифрова система управління ГТД вертольотів реалізує керування двигуном у всіх режимах його роботи та забезпечує стійку роботу двигуна на перехідних режимах та запобігання різноманітним аварійним ситуаціям (рис. 1). Система складається з трьох основних блоків – блоку контролю вимірюваних параметрів, бортової системи контролю та діагностики та системи автоматичного управління [1].

Первинна обробка даних вимірювальних каналів в даний час здійснюється з використанням алгоритмів допускового контролю, що відстежують вихід вимірюваних величин та їх похідних за межі.

При виявленні відмови вимірювального каналу відновлення втраченої інформації використовується останнє достовірне значення вимірюваного параметра. Такий метод має недостатню ефективність виявлення поступової чи плаваючої відмови, а також низьку достовірність відновлених даних на перехідних режимах роботи. Для вирішення цієї проблеми виникає необхідність доповнювати класичні методи контролю та діагностики ГТД вертольотів новими, інтелектуальними, що мають більш високу ефективність на будь-яких режимах роботи двигуна [2].

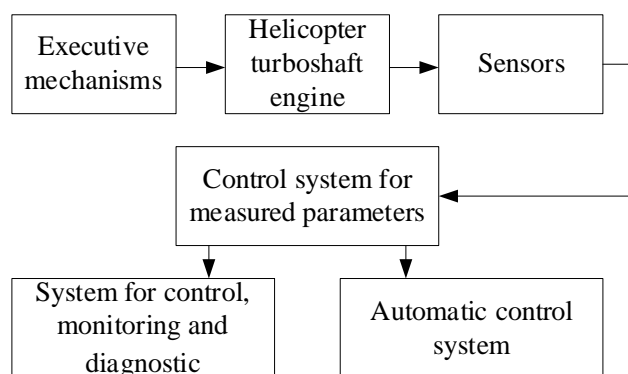

Рис. 1. Структура цифрової системи управління ГТД вертольотів

Для вирішення вищезазначеної задачі може бути використана інтелектуальна система, що реалізує метод FDI (Fault Detection and Identification), в основі якої лежить нейромережева математична модель двигуна та нейронечіткий класифікатор. Така система дозволяє виявляти та класифікувати позаштатні режими роботи газотурбінного двигуна, вимірювальних каналів та виконавчих механізмів у бортових умовах.

Список використаних джерел

1. Vladov S., Shmelov Y., Yakovliev R., Petchenko M. Modified Neural Network Method for Trend Analysis of Helicopter Turboshaft Engine Parameters at Flight Modes. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. Vol. 3347. P. 11–29.
2. Zhernakov S., Gilmanshin A. New onboard gas turbine engine diagnostic algorithms based on neural-fuzzy networks. *Aviation and rocket and space technology*. 2015. Vol. 19. № 2 (68). P. 63–68.

Ковнер С. Р., Розенберг П. Р.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ
курсанти
наук. кер. – к.т.н., начальник відділу організації наукової роботи та гендерних питань Владов С. І.

АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ

Протягом усього життєвого циклу (ЖЦ) виробу, від початку проектування ГТД вертольотів до його здачі в серійне виробництво і далі в експлуатації, відповідно до концепції інформаційної підтримки CALS, його супроводжує математична модель, що безперервно розвивається разом з ним [1]. Для підтримки цілісності єдиного інформаційного простору (ЄІП) у процесі доведення та експлуатації ГТД вертольотів необхідно узгоджувати моделі різного рівня між собою, взаємно ідентифікувати моделі, у тому числі за

результатами випробувань та контролю. Ефективність проектування, доведення, налагодження ГТД вертольотів, контролю його технічного стану експлуатації визначається ступенем адекватності і продуктивності використовуваних цих етапів моделей. При цьому розрізняють середньостатистичні моделі типу двигунів і індивідуальні математичні моделі для конкретного екземпляра. Основною проблемою ідентифікації моделей на етапі доведення та експлуатації, при контролі стану ГТД вертольотів є недолік експериментальних даних.

Вихідні параметри математичної моделі можуть бути використані для діагностики нештатних режимів роботи двигуна на підставі порівняння вищевказаних параметрів з вимірними, а також відновлення втрачених даних вимірювальних каналів у разі виявлення їх відмови. Така модель повинна мати ряд спеціальних властивостей, найважливішими з яких є такі [2, 3]:

- модель має описувати властивості ГТД вертольотів, що визначають нестационарність робочих процесів, що означає необхідність використання динамічної моделі;
- структура математичної моделі ГТД вертольотів має забезпечити практичну можливість її функціонування у комплексі з математичними моделями інших елементів літального апарату.

Перспективним напрямом у цій галузі є створення математичної моделі ГТД вертольотів на основі нейронних мереж, важливими властивостями яких є здатність до навчання, донавчання та узагальнення накопичених знань, що дозволяє налаштовувати таку модель під параметри конкретного двигуна на основі експериментальних даних.

Сучасний об'єктний підхід вимагає, щоб програмні модулі моделювали сам об'єкт – ГТД вертольоту та його структурні елементи (СЕ) – у певному аспекті з урахуванням певних факторів.

Список використаних джерел

1. Vladov S., Shmelov Y., Yakovliev R., Petchenko M. Modified Neural Network Method for Trend Analysis of Helicopter Turboshift Engine Parameters at Flight Modes. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. Vol. 3347. P. 11–29.
2. Cui Z., Yan Z., Zhao M., Zhong S. Gas path parameter prediction of aero-engine based on an autoregressive discrete convolution sum process neural network. *Chaos, Solitons & Fractals*. 2022. Vol. 154. P. 111–627.
3. Zeng J., Cheng Y. An Ensemble Learning-Based Remaining Useful Life Prediction Method for Aircraft Turbine Engine. *IFAC-PapersOnLine*. 2020. Vol. 53. Issue 3. P. 48–53.

Крицька Д. Г.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – викладач Черніхова О. С.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ

Транспортна логістика забезпечує найбільш ефективне та раціональне просування матеріальних та пасажирських потоків з мінімальними витратами часу і ресурсів. Це забезпечує удосконалення виробничої діяльності базових галузей економіки та максимального задоволення потреб суспільства у перевезеннях.

До головних завдань транспортної логістики відносять наступні:

1) Дослідження продукції, яка буде перевозитися, відповідно до чого і визначатиметься вид транспорту, тип рухомого складу і його вантажопідйомність. Також характеристики матеріальних потоків визначають умови та способи перевезення.

2) Раціональна маршрутизація, що полягає у планування найоптимальнішого шляху слідування вантажо- або пасажиропотоків, які будуть забезпечувати зниження витрат фінансових, матеріальних (паливного), тобто маршрут має бути максимально коротким та зручним.

3) Вибір оптимального транспорту, який відповідає потребам конкретного постачання. Саме від відповідного виду транспорту залежить безпека і схоронність перевезень.

Оптимізація транспортних процесів просування матеріальних та людських потоків у ланцюзі поставчань є основною вимогою формування та функціонування транспортної логістики, яка забезпечується за рахунок наступних підходів:

- Інтегрований підхід, який полягає у взаємодії різних видів транспорту у процесі перевезень, а також у поєднанні та координації елементів транспортної логістики з управлінням запасами, складською, виробничою логістикою.

- Модульний підхід, що передбачає розподіл транспортної логістики на окремі елементи, які забезпечують виконання окремих операцій, які формують завершений цикл перевізного процесу. Такими елементами виступають підготовка до перевезення, подача рухомого складу, заповнення транспортного засобу, власне переміщення та зворотний цикл операцій у місці призначення. Такий підхід дозволяє адаптувати кожен окремий елемент перевізного процесу залежно від умов.

- Екологічно свідомий підхід, що заключається у проведенні заходів, які запобігають шкідливому впливу на навколишнє середовище, наприклад, перехід від бензинових двигунів на електричні, використання вторинної сировини тощо.

- «Just-in-time»-підхід, який полягає у адаптації та оптимізації транспортної логістики до головного принципу: «Точно в термін», тобто переміщення у потрібний час потрібної кількості з мінімальними витратами ресурсів (матеріалів, фінансів, часу) задля максимально можливого ефекту.

- Підхід інформаційного забезпечення, що дозволяє впроваджувати інформаційні процеси у перевезення, а саме моніторинг руху транспортних засобів, програмна побудова найбільш раціональних маршрутів, облік товарів та операцій, документообіг тощо.

У загальному логістичні підходи можуть використовуватися як окремо, так і у взаємодії між собою. Але задля ефективного функціонування транспортної логістики необхідна комплексна взаємодія підходів, що дозволить максимально удосконалити перевізний процес, враховуючи потреби підприємств та населення учасному, швидкому та безпечному перевезенні з найменшими витратами.

Крищенко А. В.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.е.н., доцентка Харченко М. В.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ

Бурхливий розвиток логістики визначається впровадженням інформаційно-комп'ютерних технологій. Головним завданням інформаційних технологій транспортної логістики є своєчасне забезпечення транспортної системи необхідною достовірною інформацією.

Функціонування інформаційної системи тісно пов'язане з реалізацією процедур транспортної логістики, під якою прийнято розуміти систему організації доставки, а саме переміщення будь-яких матеріальних предметів, речовин та іншого з однієї точки в іншу за оптимальним маршрутом.

Інформаційна система здатна створювати умови для розширення сфери транспортних послуг, поліпшення їх якості за рахунок підвищення конкуренції між господарюючими суб'єктами.

Правильне виконання інформаційного технологічного ресурсу у транспортно-логістичних системах призводить до значного підвищення ефективності діяльності підприємства.

Усі учасники процесу перевезень функціонують у єдиному інформаційному середовищі, в якому здійснюється кругообіг даних:

- відомості про постачальників, посередників та споживачів;
- відомості про структуру та ресурси транспортної системи;
- відомості про транспортні тарифи на перевезення вантажів тощо.

Управління транспортними вантажопотоками підприємства безперервно пов'язане із внутрішнім ресурсним плануванням поставок. Схематичне з'єднання всіх процесів пов'язаних з переміщення вантажопотоків в єдиний ланцюжок має містити інформацію про всі види діяльності учасників транспортного процесу, починаючи від прогнозування клієнтів, розподілу замовлень та закінчуючи процесом транспортування (рис. 1).

Рис. 1 Вантажні інформаційні потоки у транспортному ланцюжку

Отже, показником сучасного розвитку інформаційних технологій транспортної логістики, є зростання різноманітності інформаційних систем. Для успішного використання інформації потрібно розміщення комунікацій на транспортно-логістичних системах. Інформаційні та комунікаційні технології утворюють основу для інтеграції вантажних, товарних та інформаційних потоків.

Кузуб М. В.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – викладач Черніхова О. С.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ТРАНСПОРТНУ ЛОГІСТИКУ

У розпал повномасштабного вторгнення в Україну транспортна логістика постає як критичний та першочерговий фактор у підтримці військових дій. Адже для забезпечення своєчасної підтримки військ ресурсами, матеріальними потребами важлива ефективність формування транспортних мереж та ланцюга постачання. Важливість раціонального управління транспортною логістикою та ланцюгами постачання забезпечуються стратегічним плануванням, координацією та адаптивністю у питаннях подолання перешкод матеріально-технічного постачання. Таким чином транспортна логістика значно сприяє посиленню військового потенціалу та стійкості України.

Транспортна логістика допомагає забезпечити безперебійний потік гуманітарної допомоги до населених пунктів, що постраждали від воєнних дій, забезпечуючи доставку необхідних продуктів харчування, медикаментів та інших життєво важливих ресурсів..

Розвиток та удосконалення функціонування транспортної логістики в умовах воєнного стану мають наступні переваги:

– Швидка доставка гуманітарної та військової допомоги: логістичне управління транспортним процесом дозволяє швидко, безпечно та ефективно доставляти гуманітарні вантажі до місць найбільшої потреби, забезпечуючи невідкладний доступ до їжі, води, медикаментів та інших необхідних ресурсів, а також військового постачання до хабів та зон активних бойових дій.

– Координація та розподіл ресурсів, які забезпечуються організацією центрів збору та розповсюдження гуманітарної та військової допомоги за призначенням, що значно пришвидшує процес.

- Швидке забезпечення медичної допомоги та евакуації, яке залежить від можливості мати доступ до медичних засобів і лікарської допомоги, яке може врятувати життя.
  - Координація між гуманітарними та волонтерськими організаціями, військовими підрозділами, державними структурами задля подолання нагальних та кризових ситуацій.
  - Швидке, повне та вчасне забезпечення життєво необхідними ресурсами, медикаментами та припасами.
  - Міжнародна взаємодія у постачанні гуманітарної та військової допомоги, що полягає у безперервному та безперешкодному постачанні необхідних ресурсів з-за кордону.
- Адаптація транспортно-логістичної системи до сучасних військових умов дозволяє значно спростити та скоротити процедури транспортування вантажів усередині країни та з-за кордону. Зокрема, це можна забезпечити шляхом швидкого реагування в надзвичайних ситуаціях, таких як зміна умов, залучення додаткових місць зберігання та накопичення продуктів, впровадження мобільних додатків і технологій у діяльність організації для забезпечення швидкого та ефективного реагування навіть у віддаленому режимі.
- Отже, воєнний стан в Україні має суттєве відображення та вплив на транспортну логістику, створюючи численні виклики та перешкоди в організації ефективного руху товарів, гуманітарної та військової допомоги. Небезпека терористичних актів та загострення конфлікту також призводять до змін у транспортних маршрутах та вимагають додаткових заходів безпеки, що може затримати постачання та спричинити невпевненість серед бізнесу та населення.

Лобода В. О., Кисельов Н. Р.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ
наук. кер. – викладач Хебда А. С.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕРТОЛЬОТБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Авіаційна промисловість є одним з ключових та найперспективніших факторів розвитку світової економіки. Діяльність авіабудівної промисловості – це імідж країни, технологічний суверенітет у військовому і транспортних сегментах, наповнення бюджету та робочі місця. Україна, за рівнем розвитку авіації, належить до найбільш розвинених держав. Саме наша авіабудівна галузь має повний цикл створення авіаційної техніки, та посідає провідне місце на світовому ринку в секторі транспортної, регіональної пасажирської авіації. Україна виготовляє різні види авіаційної техніки: літаки для військових та цивільних цілей, гелікоптери, двигуни різних типів, безпілотні літальні апарати, літаки для малої авіації та різну бортову техніку.

Вертольоти, завдяки їх здатності злітати і приземлятися майже на будь-якій місцевості, є і будуть надзвичайно затребуваним транспортним засобом у будь-якій сфері. На сьогоднішній день, завдяки вдосконаленню технічних характеристик, оновленню авіоніки та зростанню комфорту та безпеки польотів вертольоти можуть зайняти частину ринку, яка належить літакам.[1]

Вертольоти можуть застосовуватися у наступних сферах:

- транспортні перевезення, де саме вертоліт є найкращим транспортним засобом для доставки вантажів у важкодоступні місцевості та віддаленні райони;
  - медична сфера, де даний вид транспорту використовується для екстреної медичної допомоги та транспортування важкохворих та поранених осіб;
  - для пожежогасіння як в Україні так і за кордоном у лісовій місцевості та на великих відкритих ділянках;
  - використання вертольотів у структурах МВС України, для нагляду, пошуку та рятувальних операцій, патрулювання прикордонних територій;
  - у аграрному секторі для обприскування полів, моніторингу та аналізу сільськогосподарських культур;
  - для виконання військових операцій, розвідки, бойових операцій, десантування особового складу та, власне, завдання вогневих ударів по базах, колонах та скупченнях противника;
  - у сфері туризму, тим самим створюючи економічне зростання держави в цілому, забезпечення робочими місцями, збільшуючи надходження від податків та сприяючи збереженню заповідних територій.
- Основними цілями щодо розвитку вертольотобудування в Україні є:
- забезпечення виробництва підприємствами вітчизняного авіаційного комплексу цивільних та військових вертольотів для задоволення споживчого попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках;
  - розширення взаємодії держави і приватного бізнесу та створення умов із метою залучення інвестицій для розвитку галузі вертольотобудування;
  - переоснащення, модернізація парку вертольотів та комплексів, що забезпечують виконання польотів;
  - підвищення якості виробництва авіаційної техніки до рівня світових виробників та поліпшення системи підтримання льотної придатності повітряних суден вітчизняного виробництва, зокрема шляхом упровадження міжнародних систем сертифікації;
  - забезпечення надійності, ефективності, безвідмовності використання авіаційної техніки та безпеки польотів.
  - підтримка та розвиток науково-технічного й виробничого потенціалу вітчизняного авіаційного комплексу в цілому. [2]

Список використаних джерел

1. Сафонов І. Є. Тенденції розвитку вертольотобудування у світі та його перспективи в Україні. URL: <http://sap.nuou.org.ua/article/view/251523/248947> (дата звернення: 21.08.2023).
2. Купріянова В. С., Матюшенко І. Ю. Галузеві проблеми і пріоритетні напрями розвитку вертольотобудування в системі авіаційного комплексу України. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/39_1_2019/7.pdf (дата звернення: 21.08.2023).

Меняйлова Г. Є.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцент

Кичак В. І.

Філія Класичного приватного університету

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Загальний успіх автотранспортного підприємства, як і будь-якого іншого визначальним чином залежить від ефективного управління персоналом. Проте, даний напрям управлінської діяльності має враховувати численні особливості діяльності саме в галузі автотранспорту, які впливають на ефективність управління та на роботу персоналу. Ключовими особливостями управління персоналом на автотранспортному підприємстві визначено наступні:

Специфіка персоналу – оскільки, персонал на автотранспортному підприємстві включає в себе різноманітні категорії працівників, від водіїв та механіків до адміністративного та технічного персоналу, важливо управління враховувати особливості і потреби кожної з цих груп.

Забезпечення належних безпечних умов праці. Управління безпекою працівників має велике значення на автотранспортних підприємствах. Персонал повинен дотримуватися стандартів безпеки під час роботи з великими транспортними засобами, при транспортуванні пожежо- та вибухонебезпечних речовин, що вимагає систематичного навчання та контролю. Автотранспортні підприємства повинні забезпечити належну підготовку своїх водіїв, включаючи періодичне навчання та контроль знань з техніки безпеки і знанням робочого режиму.

Спостереження та контроль за дотриманням режиму праці. Менеджмент автотранспортного підприємства повинен встановити та контролювати робочий час свого персоналу, особливо водіїв. Важливо, щоб водії не перевищували граничний час водіння, встановлений законодавством, оскільки це може призвести до втоми і зниження уваги на дорозі, що загрожує безпеці. В даному аспекті доцільним є використання сучасних технологій, таких як GPS та системи відстеження, що дозволяє контролювати рух автотранспорту та оцінювати діяльність водіїв. Це допомагає виявляти недоліки та підвищувати ефективність.

Перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів внутрішнім водним, морським, автомобільним, залізничним та повітряним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом підлягають ліцензуванню у відповідності до положень Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Це пов'язано з тим, що автотранспорт може бути потенційно небезпечним для пасажирів, інших користувачів доріг та навколишнього середовища. Ліцензування допомагає переконатися, що водії та транспортні компанії відповідають певним стандартам безпеки. Тому, автотранспортні підприємства повинні дотримуватися всіх нормативних актів, що стосуються безпеки дорожнього руху та режиму праці. Це включає в себе вимоги до графіків руху, максимального часу водіння, а також обмеження швидкості і інші правила дорожнього руху.

Іншим важливим аспектом забезпечення безпечних умов праці є належний контроль за технічним станом автотранспорту. Регулярне, у відповідності до регламентів та настанов з ремонту, обслуговування та технічний огляд транспортних засобів особливо важливі для безпеки на дорозі. Персонал автотранспортного підприємства повинен вчасно виявляти і усувати технічні несправності, що можуть вплинути на безпеку руху.

Управління трудовими відносинами на автотранспортному підприємстві є важливим для забезпечення задоволеності персоналу та зменшення плинності кадрів. Даний напрям, як будь-який управлінський процес передбачає належне, у відповідності до норм чинного законодавства регулювання трудових відносин, включаючи укладання та виконання трудових договорів, врегулювання спорів та конфліктів.

І, важливо постійно вдосконалювати систему мотивації та стимулювання персоналу, що дозволить залучити та утримати талановитих працівників, підвищити їхню продуктивність та задоволеність роботою.

Усвідомлення екологічних питань стає все більш важливим на автотранспортних підприємствах, тому управління персоналом повинно включати в себе впровадження відповідних управлінських заходів для зменшення впливу на навколишнє середовище.

Таким чином, можемо виокремити наступні особливості управління персоналом автотранспортних підприємств:

- врахування специфіки персоналу;
- забезпечення дотримання персоналом правил і нормативів, що пов'язаним із безпекою на дорозі, дозвільною документацією та іншими аспектами;
- Забезпечення безпеки персоналу у відповідності до специфіки діяльності автотранспортного підприємства, дотримання належного режиму праці.

Загальна ефективність управління персоналом в автотранспортних підприємствах визначається комбінацією цих факторів і вимагає глибокого розуміння специфіки цієї галузі та її поточних викликів.

Меняйлова Г. Є.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцент

Шалімов В. В.

Філія Класичного приватного університету

CRM-ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Сучасне управління автотранспортними підприємствами стає все більш складним завданням, оскільки конкуренція на ринку зростає, а вимоги споживачів стають все вищими. У цьому контексті Customer

Relationship Management (CRM) технології набувають важливого значення для забезпечення успіху підприємств в автомобільній галузі. Тому важливим є визначити роль CRM-технологій в управлінні автотранспортними підприємствами та їх вплив на підвищення конкурентоспроможності і задоволення потреб клієнтів.

CRM це не просто програмне забезпечення, а стратегія, що спрямована на залучення, утримання та розвиток клієнтів. Застосування CRM-технологій дозволяє автотранспортним підприємствам підвищити ефективність маркетингу, покращити спілкування з клієнтами, збільшити їхню лояльність та забезпечити переваги на ринку. CRM надає можливості автотранспортним підприємствам ідентифікувати і сегментувати клієнтську базу для більш ефективного маркетингу та реклами, що дозволяє створювати персоналізовані пропозиції та акції для кожного клієнта. Одночасно забезпечується доступ до історії взаємодії з клієнтом, що допомагає оперативно відповідати на запити та розв'язувати проблеми із мінімальними ризиками помилок. Також дані технології допомагають вести регулярний обмін інформацією з клієнтами, зміцнюючи їхню лояльність та надають інструменти для відновлення втрачених клієнтів і збільшення їхньої активності.

Важливим аспектом функціоналу CRM систем є підтримка прийняття управлінських рішень, оскільки забезпечується збір та аналіз даних про клієнтів, що допомагає приймати стратегічні рішення. Крім того, засновані на даних аналізи допомагають передбачити попит і ґрунтовно підготувати підприємство до коливання його обсягів.

Вибір конкретної CRM-системи для автотранспортного підприємства залежать від конкретних потреб і вимог. Популярними CRM-системами, які можуть бути ефективними для автотранспортних підприємств, є наступні:

Salesforce – це одна з найпопулярніших CRM-систем у світі, яка може бути налаштована для вирішення різних завдань в галузі автотранспорту, таких як управління клієнтами, моніторинг продажів, маркетинг і обслуговування клієнтів.

Zoho CRM – пропонує рішення для автоматизації продажів, маркетингу та обслуговування клієнтів. Вона може бути корисною для управління клієнтськими базами та ведення ефективних комунікацій.

HubSpot CRM – це безкоштовна CRM-система з інструментами для маркетингу, продажу і обслуговування клієнтів. Вона може бути використана для автоматизації маркетингу та продажів, а також для ведення історії взаємодії з клієнтами.

Microsoft Dynamics 365 має рішення для автоматизації управління продажами, обслуговуванням клієнтів і маркетингу. Вона може бути корисною для великих автотранспортних підприємств зі складною структурою.

Bitrix24 – це комбінована CRM-система, яка пропонує інструменти для управління проектами, комунікацій і обслуговування клієнтів. Її використання доцільне для малих і середніх автотранспортних компаній.

Заключні висновки. CRM-технології грають ключову роль у сучасному управлінні автотранспортними підприємствами. Вони дозволяють забезпечити більшу ефективність маркетингу, підвищити якість обслуговування та розвивати відносини з клієнтами. CRM-технології є необхідним інструментом для підвищення конкурентоспроможності та досягнення успіху в автомобільній галузі

При виборі CRM-системи для автотранспортного підприємства важливо враховувати розмір компанії, конкретні вимоги і бюджет. Також рекомендується провести дослідження і, можливо, використовувати пробні версії систем, щоб знайти найбільш підходящий варіант.

Носач І. В.

Філія Класичного приватного університету
к.пед.н.

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР У ЛОГІСТИЦІ: НАВЧАННЯ, РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ТА МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ

У будь-якій справі необхідна мотивація, яка як говорять «здатна зрушити з місця гори». Ще важливішу роль мотивація відіграє у роботі. До того ж, роботодавці повинні забезпечувати не лише мотивацію своїх працівників, а й їхнє навчання та розвиток. Завдяки цьому можна побудувати справжню імперію, яку дуже важко буде зруйнувати. Якщо говорити про логістику, то у ній дані фактори відіграють надзвичайно важливу роль, особливо враховуючи конкуренцію на ринку праці із якою не так просто боротися.

Слід зазначити, що жодне підприємство не буде ефективно функціонувати, якщо не буде розроблено оптимальну систему мотивації праці персоналу, яка б спонукала кожного працювати продуктивно для досягнення особистісних цілей та цілей підприємства.

Розглядаючи дане питання, слід дати визначення самому поняттю логістика. Говорячи більш детально, вона являє собою науку про планування, організацію, контроль, управління та регулювання переміщення матеріальних та інформаційних потоків у просторі і в часі від їхнього первинного джерела до кінцевого споживача [3, с. 19].

При цьому до логістики як наукової основи управління потоковими процесами звертаються не тільки у промисловості, торгівлі і на транспорті, а й у сфері послуг, банківській і страховій справі, організації післяпродажного сервісу, у комунальному господарстві, у сфері туризму та інших галузях діяльності.

У свою чергу мотивація персоналу - це напрямок в процесі управління співробітниками, що відповідає за створення та глибоке укорінення в корпоративній культурі певного стимулу для кожного із колег [24, с. 127].

Таким чином, запорука ефективності логістики являє собою фундаментальні знання про людські ресурси, доповнені практичними навичками. Одним із найголовніших ключових елементів підприємства чи організації, яким потрібно управляти, виступає персонал. Саме людський фактор впливає на ефективність роботи всієї логістичної системи та функціонування всієї організації. Тому, важливою ланкою дієвого управління персоналом організації і виступає система мотивації кадрів, навчання та розвитку персоналу.

Саме тому системи мотивації, які розробляються на логістичному підприємстві, мають бути націлені на постійний процес пошуку, застосування, передачі інформації та знань, їх відтворення з метою отримати конкурентні переваги та підвищити ефективність діяльності компанії для створення корпоративної пам'яті.

Слід зазначити, що на управління знаннями в області фінансових потоків впливають постійні зміни, що відбуваються в методологічних принципах фінансового менеджменту компанії.

Зокрема, до стандартних функцій менеджера належать: консалтинг; аналітичні послуги; управління системами бізнес-аналітики; реінжиніринг бізнес-процесів; порівняльний аналіз; аутсорсинг; управління на основі вартості і управління грошовими потоками системи логістики [2, с. 24].

Все це вимагає регулярного підвищення кваліфікації співробітників, що можливо лише в тому випадку, якщо співробітники мають на меті самовдосконалюватися і самореалізовуватися. А саме, мають необхідну мотивацію, яка вимагає системного підходу. У зв'язку з цим логістичні компанії мають створювати середовища мотиваційно-логістичного напрямку, який гарантує ефективність системи мотивації кадрів, в основі якого і лежить відповідний мотиваційний механізм [5, с. 53].

Також варто звернути увагу на те, що основними завданнями, які необхідно вирішити при формуванні мотиваційного середовища персоналу логістичного підприємства є наступні: забезпечення найму кадрів; розкриття інтелектуального розвитку та передача знань; формування умов для кар'єрного росту; створення умов для сприятливого психологічного клімату в колективі; допомога в створенні клімату відповідальності та постійний пошук нових шляхів зростання результативності роботи, а також збільшення ефективності функціонування логістичних рішень; навчання співробітників [1, с. 5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що мотивація робітників відіграє вагомий роль у розвитку підприємств та організацій. Підвищуючи кваліфікацію працівників та заохочуючи їх у роботі доходи компаній завжди йдуть в гору. Адже, для працівників робота повинна бути не просто рутиною, яка набридла настільки, що з ранку не хочеться прокидатися, щоб на неї йти, а справою всього життя. Саме тоді вони будуть спрямовувати весь свій потенціал на роботу.

Список використаних джерел

1. Белоусова О. С., Сиротюк А. А. Затуливітер. Вплив логістичного менеджменту на підвищення конкурентоспроможності сучасних підприємств. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2015. № 11. С. 20.

2. Білецька Г. С. Підходи до формування системи мотивації персоналу підприємств як одна з передумов підвищення їх конкурентоспроможності. *Науковий огляд*. 2014. Т. 6. № 5. С. 69.

3. Бутов А. М. Перспективи використання логістичних стратегій для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14. № 2. 131 с.

4. Збрицька Т. П., Савченко Г. О., Татаревська М. С. Управління розвитком персоналу : навч. посіб. Одеса : Атлант, 2013. 427 с.

5. Рукас-Пасічнюк В. Г. Сучасні моделі та механізми мотивації персоналу українських підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 4. 246 с.

Панченко А. С.

Філія класичного приватного університету
наук. кер. – к.е.н., доцентка Харченко М. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ

У сучасному світі, який постійно розвивається, галузь логістики йде на хвилі технологічного прогресу, автоматизації процесів і збереження навколишнього середовища. Щоб процвітати в цю епоху жорсткої конкуренції, логістичні компанії повинні швидко адаптуватися до передових технологій, новаторських процесів і стратегічних підходів.

Радар тенденцій DHL Logistics, що публікується кожні два роки, визначає і відстежує найважливіші соціальні, економічні та технологічні тенденції в логістичній галузі.

Видання DHL Logistics Trend Radar визначає 40 тенденцій у світовій логістичній галузі, які вплинуть на розвиток компаній, суспільства і технологій у найближчі десять років.

В цьому радарі тенденції розділені на:

- соціальні та бізнес тенденції;
- технологічні тенденції.

Одна з найбільш часозатратних тенденцій є Tube systems.

Тенденція Tube Systems зосереджується на транспортних мережах наступного покоління з роздільними рівнями, які забезпечують безперешкодний транзит з одного місця в інше через труби або схожі на труби системи. Ці мережі покладаються на існуючі або нові технології над і під землею, щоб забезпечити новий спосіб доставки послуг.

Трубчасті системи привернули широку увагу громадськості, коли концепція високошвидкісної технології «huregloor» потрапила в основні ЗМІ в 2012 році. Відтоді багато приватних підприємств досліджували ідею магнітного двигуна низького тиску, культивуючи екосистему з альтернативних транспортних технологій для перевезення пасажирів і вантажів. Тим часом, оскільки дорожній рух у містах продовжує погіршуватися після пандемічного затишшя, водії багатьох великих міст втрачають понад 100 годин на рік через затори. Технічні компанії шукають нові ідеї труб без гіперпетлі, щоб фізично відокремити вантажні перевезення від пасажирських, зменшуючи затори для обох. Тим часом у сусідній технологічній ніші компанії шукають способи будівництва транспортних труб дешевше та швидше над і під землею.

Ця тенденція Tube Systems була знову введена в DHL Logistics Trend Radar. За останні пару років відбулися значні досягнення, такі як перші успішні випробування та державне схвалення планів будівництва, тому тенденція Tube Systems повернулася, хоча й до зовнішнього краю з точки зору реалізації. У міру того

як трубна технологія розвивається та починає інтегруватися в ланцюги поставок, ці системи переходитимуть від рівня низького впливу до рівня середнього впливу в логістиці.

Логістика трансформується завдяки потужності інсайтів, що базуються на даних. Завдяки величезному ступеню цифрової трансформації та Інтернету речей можна отримувати безпрецедентні обсяги даних із різних джерел ланцюжка поставок, що відкриває величезний потенціал для підвищення операційної ефективності, покращення якості обслуговування клієнтів, зниження ризиків та створення нових бізнес-моделей.

Поліщук Д. В.

Філія Класичного приватного університету
к.т.н., доцент

Алтухов П. М.

Філія Класичного приватного університету
старший викладач

ОХОРОНА ПРАЦІ НА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Охорона праці є важливою складовою функціонування будь-якого підприємства, особливо тих, що займаються автотранспортною діяльністю. Автотранспортні підприємства здійснюють перевезення вантажів та пасажирів, і врахування безпеки та охорони праці має визначальне значення для забезпечення стабільності функціонування цих організацій.

Автотранспортні підприємства мають численні виклики в забезпеченні безпеки та охорони праці своїх працівників. Збільшення автомобільного парку, посилення конкуренції, технологічний прогрес та зміни в законодавстві вимагають постійного вдосконалення систем управління безпекою праці.

Однією з ключових проблем є забезпечення водіїв та інших працівників на автотранспортних підприємствах безпечними умовами праці. Довгі години водіння, стресові ситуації на дорозі та технічний стан автопарку створюють серйозні ризики для здоров'я та безпеки працівників.

Для вирішення цих проблем, автотранспортні підприємства впроваджують системи управління безпекою праці. Ці системи включають в себе аналіз ризиків, розробку та впровадження процедур безпеки, навчання працівників та впровадження технічних рішень для забезпечення безпеки на дорозі та в місцях експлуатації.

Однією з інноваційних практик є використання систем штучного інтелекту для прогнозування ризиків на дорозі та управління флотом. Це дозволяє підприємствам реагувати на потенційні небезпеки заздалегідь та підвищує рівень безпеки.

Майбутнє охорони праці на автотранспортних підприємствах пов'язане з інтеграцією новітніх технологій. Впровадження автономних автовок та систем «розумних» доріг може значно покращити безпеку руху та умови праці для водіїв.

Також, важливо наголосити на постійному навчанні працівників та участі їх у процесі розробки та вдосконалення систем безпеки. Це сприятиме формуванню безпечної корпоративної культури.

Охорона праці на автотранспортних підприємствах є складною та актуальною проблемою. Забезпечення безпеки та здоров'я працівників вимагає комплексного підходу, що включає в себе впровадження сучасних технологій, навчання персоналу та постійний моніторинг умов праці. Розробка та вдосконалення систем управління безпекою праці є ключовим елементом забезпечення сталого функціонування автотранспортних підприємств у майбутньому.

Поліщук Д. В.

Філія Класичного приватного університету
к.т.н., доцент

Редчиць В. В.

Філія Класичного приватного університету
к.т.н., доцент

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УТИЛІЗАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОВІДКИ В УКРАЇНІ

Сучасний стан навколишнього середовища та зростання автомобільного парку ставлять перед Україною та іншими країнами світу виклики щодо раціонального використання та утилізації автомобільних ресурсів. Одним із ключових аспектів є екологічний вплив утилізації автомобільної провідки, що вимагає системного підходу до розв'язання цього питання.

На сьогоднішній день проблема утилізації автомобільної провідки в Україні вимагає серйозного уваги. Більшість відпрацьованих автомобільних деталей та матеріалів завершують свій життєвий цикл на смітниках, що призводить до значного забруднення навколишнього середовища. Спалення або неправильна утилізація може викликати викиди шкідливих речовин, що негативно впливають на атмосферу.

Для зменшення впливу утилізації автомобільної провідки на довкілля, необхідно розвинути ефективні технології вторинної переробки. Використання вторинних матеріалів може допомогти зменшити викиди парникових газів та скоротити використання природних ресурсів.

Україна може прийняти найкращий досвід інших країн, де вже існують розвинуті системи утилізації та вторинної переробки автомобільної провідки. Це включає в себе створення спеціалізованих підприємств, які здійснюватимуть відокремлену утилізацію та використання розроблених методів вторинної переробки.

Законодавче регулювання грає важливу роль у стимулюванні ефективної утилізації автомобільної провідки. Держава повинна активно сприяти створенню та використанню технологій, спрямованих на зменшення впливу утилізації на довкілля. Державна підтримка підприємств, які розвивають екологічно чисті методи утилізації, можуть стати додатковим стимулом для впровадження нових технологій.

Утилізація автомобільної проводки в Україні вимагає негайної уваги та системних заходів для зменшення негативного впливу на довкілля. Розвиток ефективних технологій вторинної переробки, впровадження стимулюючого законодавства та активна участь держави можуть сприяти створенню сталої та екологічно чистої системи утилізації автомобільної проводки в Україні.

Поліщук Я. О.

Дніпровський державний технічний університет
наук. кер. – к.т.н., доцент Сасов О. О.

ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНИХ СУМІШЕЙ НА ОСНОВІ БІОЕТАНОЛУ ДЛЯ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

Виробництво біоетанолу приводить до скорочення об'єму споживання традиційного бензину, який є невідновлюваним сировинним джерелом. Так, наприклад, вживання етанолу обумовлює зменшення імпорту бензину і сирої нафти, ослабляючи таким чином залежність країни від іноземної нафти.

Останнім часом особливо актуальною стала тема виробництва паливного біоетанолу в Україні. Агресія росії проти нашої незалежної держави спрямована, зокрема, на знищення енергетичного потенціалу країни. Одним з ефективних варіантів вирішення цієї проблеми є нарощування обсягів виробництва біоетанолу в Україні тим паче, що базовою сировиною є зерно.

Водночас існує низка інших проблем, які загострюють ситуацію з паливом. Це проблеми логістики під час експорту зерна. Як відомо, для виробництва 1 тонни біоетанолу потрібно близько 3 тонн зерна кукурудзи. Замість 3 млн тонн зерна потрібно транспортувати лише 1 млн тонн біоетанолу. Виходить значне зниження навантаження на транспорт.

З початком війни український ринок автомобільного пального зазнав значних змін. Були знищені великі вітчизняні НПЗ, бази зберігання пально-мастильних матеріалів, виникли проблеми в роботі приватних міні-НПЗ. Тепер усе пальне закуповується в ЄС. Забезпечувати логістику доводиться переважно автотранспортом відразу на АЗС. Зміна географії та обсягів імпорту пального в Україну негативно позначилася на ринку і призвела до значного зростання цін.

Використання сумішей на основі біоетанолу сприятиме економії десятків і навіть сотень тисяч тонн дефіцитного пального та знизить вплив валюти за кордон.

В Україні наразі нема закону, який зобов'язує використовувати паливні суміші на основі біоетанолу, як і закону, який забороняє їх використання.

Загострення ринкової ситуації в умовах війни відкриває можливості для реалізації паливних сумішей E5 та E10, які містять до 5 % та 10 % біоетанолу відповідно.

Більшість автомобілів, мотоциклів та скутерів, випущених після 2000 року, сумісні з E10. За інформацією AUTO-Consulting, на початку 2021 року середній вік легкових автомобілів в Україні становив 22,7 року. Тобто більшість легкових автомобілів, що експлуатуються в нашій країні, сумісні для роботи із сумішами E5 та E10 [1].

Проте їх використання в Україні вкрай незначне. Достовірні дані щодо рівня виробництва та споживання біоетанолу для моторного пального відсутні. Виробництво біоетанолу, що декларується низкою українських підприємств, викликає серйозні сумніви щодо його якості та відповідності нормам ЄС.

Протягом багатьох років в Україні проводилася кампанія з дискредитації біоетанолу. Наприклад, широко використовується твердження про шкоду паливного біоетанолу першого покоління, виготовленого з харчових культур.

Тому дослідження впливу домішки біоетанолу на експлуатаційні властивості бензину - актуальна задача яка потребує вивчення наступних питань: 1. Вплив фізико-хімічних та експлуатаційних параметрів бензину, чистого біоетанолу та сумішевих палив на роботу автомобільного двигуна; 2. Проведення експериментальних досліджень впливу додавання біоетанолу на фізико-хімічні та експлуатаційні показники бензину; 3. Визначення оптимальної концентрації спирту при експлуатації двигуна на сумішевому паливі на основі етанолу.

Список використаних джерел

1. Перспективи виробництва біоетанолу в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/2/694505/> (дата звернення: 18.06.2023).

Потіс В. А.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.т.н., доцент Поліщук Д. В.

РОЗРАХУНОК КАРТИ ШУМОВИХ ПОЛІВ В РАЙОНІ ВУЛИЦЬ ПЕРЕМОГИ І ТРОЇЦЬКОЇ В МІСТІ КРЕМЕНЧУК

Зростаючий рівень шумового забруднення в міських середовищах стає актуальною проблемою для здоров'я мешканців та якості життя великих міст. У цьому контексті важливим стає розробка карт шумових полів, яка дозволить здійснити точний аналіз розподілу шуму в конкретних міських районах. У даній статті розглядається розрахунок карти шумових полів для району вулиць Троїцька і Перемоги в місті Кременчук.

Розрахунок шумових карт базується на використанні сучасних методів збору та обробки даних. Для замірів рівня шуму використовуються шумоміри, розташовані за визначеними точками вздовж вулиць. Отримані дані аналізуються з використанням спеціалізованих програм та геоінформаційних систем.

Місто Кременчук, розташоване на берегах Дніпра, є одним із промислових центрів України. Такі особливості, як присутність промислових підприємств, транспортні артерії та житлові зони, формують унікальні умови для розподілу шумового забруднення в місті.

Отримані дані аналізуються з використанням геоінформаційного аналізу, що дозволяє побудувати тривимірні моделі шумових полів. Аналіз включає в себе ідентифікацію основних джерел шуму, оцінку рівня шуму в різних точках та вивчення його динаміки в різні часові періоди.

Отримані результати можуть використовуватися для розробки стратегій зменшення шумового забруднення та покращення якості життя мешканців. Враховуючи ідентифіковані джерела шуму, місця з найвищим рівнем шуму можуть бути об'єктом для впровадження зелених зон, звукоізоляційних екранів або інших заходів для зменшення негативного впливу на здоров'я мешканців.

За допомогою шумоміра були зроблені заміри рівнів шуму. За результатами вимірювання шуму була побудована ситуаційна шумова карта перехрестя вулиць Троїцька і Перемоги. Згідно отриманим результатам, можна зробити висновки, що рівень шуму на тротуарах не перевищує 52 дБ. В зв'язку з тим, що вулиці знаходяться в центральній частині міста, проїзд вантажного транспорту цими вулицями заборонено. Тому цей факт сприяє зменшенню рівнів шуму автомобільного транспорту. Але наявність світлофора на перехресті збільшує рівень шуму від автомобілів, які розганяються.

Розрахунок карт шумових полів для району вулиць Троїцька і Перемоги в місті Кременчук є важливим кроком у вивченні проблеми шумового забруднення в міських середовищах. Отримані дані можуть слугувати основою для розробки конкретних заходів з покращення якості довкілля та забезпечення комфорту для жителів міста.

Ротяков В. М.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.т.н., доцент Поліщук Д. В.

РОЗРАХУНОК КАРТИ ШУМОВИХ ПОЛІВ В РАЙОНІ ВУЛИЦЬ СОБОРНА І ПЕРЕМОГИ В МІСТІ КРЕМЕНЧУК

Зростання міської популяції та розвиток транспортної інфраструктури призводять до збільшення рівня шуму у міських областях. Один із способів ефективного управління шумовим середовищем - це розробка та впровадження карт шумових полів, що дає можливість точно визначити джерела та інтенсивність шуму в різних районах міста. У цій статті розглядається розрахунок карт шумових полів в районі вулиць Соборна і Перемоги в місті Кременчук.

Розрахунок шумових карт використовується для визначення рівнів шуму в різних точках міста. Основні етапи методології включають збір та аналіз вихідних даних, визначення джерел шуму (транспорт, промисловість, інші), моделювання поширення шуму та побудова карт шумових полів.

Для розрахунку шумових карт важливо зібрати дані про об'єм транспортного руху, характеристики доріг, властивості будівель та інші фактори, що можуть впливати на рівень шуму. Визначення основних джерел шуму дозволяє точно врахувати їх вклад у загальний шумовий фон.

Застосування комп'ютерних програм для моделювання поширення шуму дозволяє враховувати різні фактори, такі як рельєф місцевості, типи покриття, розташування зелених зон тощо. Це створює базу для реалістичних розрахунків рівнів шуму в різних частинах міста.

На основі отриманих результатів моделювання формуються шумові карти, які графічно відображають розподіл шумового тиску в різних точках розглядуваної території. Це надає зручний інструмент для аналізу та прийняття рішень з покращення середовища у міському просторі.

Отримані карти шумових полів можуть бути використані в міському плануванні та розвитку для прийняття рішень щодо локалізації нових об'єктів, реконструкції доріг та розташування зон відпочинку. Також, ці дані можуть слугувати основою для розробки програм екологічного моніторингу та управління якістю довкілля.

За результатами вимірювання шуму була побудована ситуаційна шумова карта перехрестя вулиць Соборна і Перемоги. Згідно отриманим результатам, можна зробити висновки, що рівень шуму на тротуарах не перевищує 48 дБ. В зв'язку з тим, що вулиці знаходяться в центральній частині міста, проїзд вантажного транспорту цими вулицями заборонено. Тому цей факт сприяє зменшенню рівнів шуму автомобільного транспорту.

Розрахунок карт шумових полів є потужним інструментом для оцінки та управління рівнями шуму в міському середовищі. В контексті вулиць Соборна і Перемоги в місті Кременчук, цей підхід може допомогти розробити стратегії зменшення шумового навантаження та покращення якості життя місцевого населення.

Проخورчук Р. І.

Класичний приватний університет

Цимбалістова О. А.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцентка

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАВДЯКИ ВИКОРИСТАННЮ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ

В умовах конкуренції і прагнення підприємств до максимізації прибутку аналіз економічної ефективності є невід'ємною функцією управління. Цей аспект управління стає найбільш значущим в даний час, оскільки практика функціонування ринку показує, що без вивчення інструментів які підвищують економічну ефективність підприємства не можуть функціонувати. Запровадження на підприємствах логістичних методик управління за останні часи показали підвищення економічної ефективності.

Логістичні методики для управління підприємством включають в себе різноманітні підходи та інструменти, спрямовані на оптимізацію всіх аспектів ланцюжка постачання, складського господарства та процесів

поставки товарів і послуг. Найпоширеніших логістичних методик для управління підприємством представлені на рис. 1:

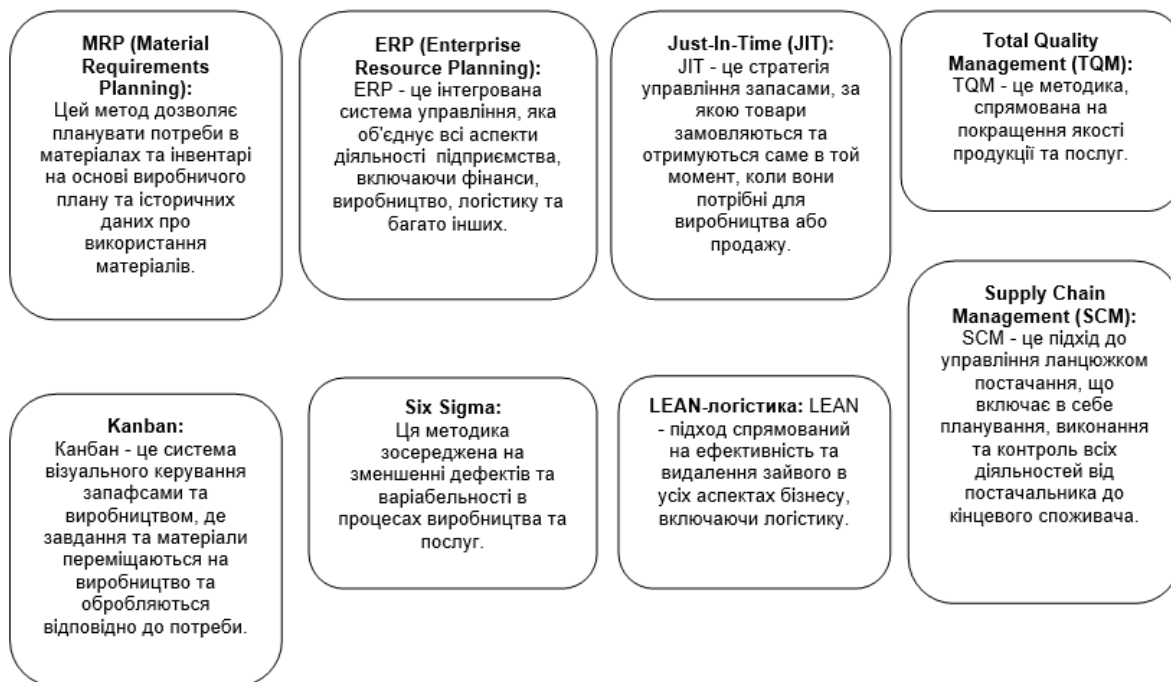

Рис. 1 Логістичні методики

Ці методики можуть бути використані окремо або в поєднанні для досягнення більшої ефективності та оптимізації управління підприємством. Вибір конкретних методик залежить від виду бізнесу, галузі, розміру компанії та інших факторів.

Загалом логістичний підхід допомагає підприємствам підвищити ефективність всіх аспектів їх діяльності, що веде до збільшення прибутковості, покращення обслуговування клієнтів та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Ефективність діяльності системи менеджменту може бути значно покращена завдяки використанню логістичного підходу. Логістика - це стратегічний інструмент, який дозволяє оптимізувати процеси управління ресурсами, перевезенням товарів, складанням планів та багато інших аспектів діяльності організації. Способи, якими логістичний підхід сприяє підвищенню ефективності системи менеджменту представлені на рис. 2.

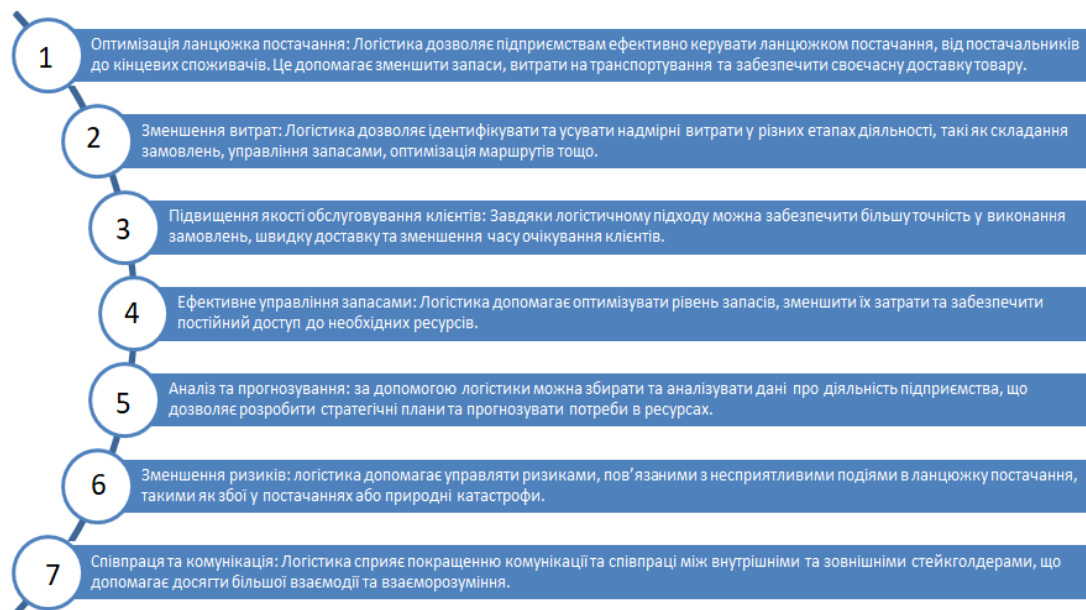

Рис. 2. Способи підвищення ефективності менеджменту за допомогою логістичного підходу

Загалом, логістичний підхід сприяє оптимізації процесів та ресурсів, забезпечуючи більш ефективне управління системою менеджменту та забезпечуючи підприємство конкурентною перевагою на ринку

Радюк А. С.

Відокремлений структурний підрозділ «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки»
Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет»
наук. кер. – к.т.н., доцент Рудасьов В. Б.

ПІДВИЩЕННЯ ШТАМПУВАННЯ КУЗОВНИХ ДЕТАЛЕЙ АВТОМОБІЛІВ ЗІ СТАЛЕЙ ПІДВИЩЕНОЇ МІЦНОСТІ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Незважаючи на титанічні зусилля проектувальників, спрямовані на зниження маси, середньостатистичний легковий автомобіль став на 150 кілограмів важче, ніж 15 років тому. Це обумовлено як збільшенням габаритів машин, так і різними заходами по підвищенню їх безпеки і комфорту. Те, що досі в цій області не були досягнуті особливо вражаючі результати, можна пояснити також тим, що велика вага автомобіля приносить і деякі переваги, передусім з точки зору комфорту. Пропорційно збільшенню маси зростає відчуття комфорту, оскільки зменшуються вібрації і шум. Може здатися, що немає серйозних причин йти на великі витрати і зміну технологій, щоб зменшити масу автомобіля на декілька кілограмів.

Проте більшості фірм, що випускають автомобілі, ясно, що такий підхід до проблеми є недалекоглядним. Найближчими роками знижувати вагу автомобіля потрібно буде обов'язково хоч би тому, що майже в усіх країнах вже відбувається посилення податків на користування автомобілями у зв'язку з прагненням скоротити вміст шкідливих речовин в газах, що відпрацювали, вирішується питання про введення податку на автомобіль залежно від витрати палива і викидів CO₂ (двоокиси вуглецю).

Викиди CO₂ прямо пропорційні витраті палива автомобіля: чим менше витрата палива, тим менше викидів двоокису вуглецю. Маса автомобіля робить найбезпосередніший вплив на витрату палива і зміст CO₂.

Обмеження по викидах CO₂ =150 г/км (перспективні європейські вимоги 2012 року) може бути досягнуті у сучасних автомобілів з бензиновими двигунами із спорядженою масою не більше 1000 кг.

При зниженні маси автомобіля необхідно враховувати не лише вимоги по витраті палива (зниження емісії CO₂), але і вимоги безпеки, захисту довкілля (токсичні викиди, рівень зовнішнього шуму), довговічності (захист від корозії, інтервали техобслуговування), комфорту і інші.

Законодавчі і споживчі вимоги по зниженню витрати палива і токсичних викидів – це дві головні причини того, що зниження спорядженої маси автомобіля стає одним з важливих і вирішальних критеріїв оцінки досконалості конструкції. Істотні резерви зниження ваги автомобіля полягають у використанні нових матеріалів, зокрема легких металів, таких, як стали підвищеної міцності (СПМ), алюміній і магній, що становлять в сумі близько 70 % усієї маси автомобіля.

Нині для виготовлення автомобільних кузовів зазвичай використовується листові низьковуглецева сталь типу 08. Сталеві листи мають порівняно низьку собівартість, легко ремонтується, витягуються і гнуться без утворення тріщин, добре поглинають енергію удару при зіткненні, забезпечуючи безпеку водієві і пасажиром. До недоліків сталевих листів можна віднести їх масу. Внаслідок цього великий інтерес представляють СПМ, які дозволяють понизити масу деталей (за рахунок зменшення товщини) приблизно на 15...25 % в порівнянні із звичайними сталями. Проте їх штампування в порівнянні з маловуглецевими сталями типу 08 нижче. В результаті розробки заходів, що дозволяють покращувати штампування СПМ, розширюється номенклатура деталей, що виготовляються до теперішнього часу з маловуглецевих сталей.

Мета справжньої роботи – визначення технологічних способів підвищення штампування листових СПМ, а саме: вибір ефективних технологічних мастильних матеріалів (ТММ) і способів їх нанесення, встановлення необхідних геометричних і силових параметрів витягу.

Штампування листових сталей оцінювали величиною коефіцієнта граничної деформації $K_{г.д} = D_{заг} / D_{ф}$, де $D_{заг}$, $D_{ф}$ – діаметри заготовів і фланця відповідно. Фланець утворився в результаті неповному витягу до розриву (більшим значенням $K_{п.д}$ відповідає більш високе штампування) [1, 2].

Випробувані на штампування три типи листових сталей товщиною 0,9 мм: маловуглецева 08Ю, маловуглецева, легована марганцем, ванадієм, алюмінієм і титаном і низьколегована з двофазною ферритно-мартенситною структурою (ДФМС). В якості ТММ вибрані: ШС-34, ШС-2 розроблені і вживані на автозаводах в країнах СНД і графітовий мастильний матеріал (ГММ), що є одним з найефективніших при операціях штампування-витягу.

За результатами випробувань встановлено, що, застосовуючи ТММ, можна підвищити більшою чи меншою мірою штампування усіх трьох випробовуваних сталей. Використовуючи ТММ ШС-2 і ГММ, можна перевести листові сталі підвищеної міцності з категорії витягу ВГ (дуже глибока) в категорію ОСВ (особливо складний витяг) і навіть ВОСВ (дуже особливо складний витяг).

Визначено, що тиск притиску при штампуванні деталей із СПМ можна зменшити на 13...17 % в порівнянні з тиском притиску для маловуглецевих сталей такої ж товщини. Тому при штампуванні деталей автомобілів із СПМ завтовшки, зменшеною на 10...15 %, можна застосовувати ті ж тиски притиску для виключення гофрообразовання, що і при штампуванні деталей з маловуглецевих сталей.

Мастильна здатність ТММ не є постійною і може підвищуватися або зменшуватися залежно від умов листового штампування, які характеризуються наступними технологічними чинниками: завтовшки мастильних плівок, зусиллям притиску, геометричними розмірами пуансона і матриці.

Для досліджених ряду мастильних матеріалів залежність між $K_{г.д}$ і зусиллями притиску $Q_{пр}$ описується рівняннями прямої лінії, з аналізу яких визначено, що в області максимальних значень $Q_{пр}$ відмінність у впливі на витяг різних мастильних матеріалів нівелюється, а в області мінімальних значень $Q_{пр}$ ця відмінність найбільша.

Список використаних джерел

1. Коробочка О. М., Рудасьов В. Б. Прогресивні технології відновлення і ремонту кузовних деталей автомобілів : навч. посіб. Дніпропетровськ : Системні технології, 2002. 127 с.

2. Рудасьов В. Б., Якубовський О. М., Головіна О. В. Зусилля притиску при штампуванні тонколистового прокату із сталей підвищеної міцності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського Серія: Технічні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 9–17.

Рудасьов В. Б.

Дніпровський державний технічний університет

ОЦІНКА ХАРАКТЕРИСТИК ТЕРТЯ СТАЛЕЙ ПІДВИЩЕНОЇ МІЦНОСТІ

У дослідженнях і практичних розрахунках параметрів асиметричного витягу можна враховувати силу тертя на тороїдній поверхні матриці.

У справжній роботі силу тертя при тисках, що мають місце на тороїдній поверхні матриці, визначали експериментально. Тиск оцінювали наближеним розрахунком і за літературними джерелами.

Тиск, розподілено по тороїдальній поверхні матриці нерівномірно [1].

У приближенні розрахунку сила P , діюча в кільцевому перерізі заготовки, узятую на межі тороїдного ділянки, прийнята рівній силі P' в поперечному перерізі склянки, що витягається, тобто силі витягу P_v . Сила,

діюча на тороїдну поверхню матриці визначиться як $N = \sqrt{2P_v}$

Зусилля витягу визначали експериментально.

Схема вузла тертя експериментального пристрою представлена на рисунку.

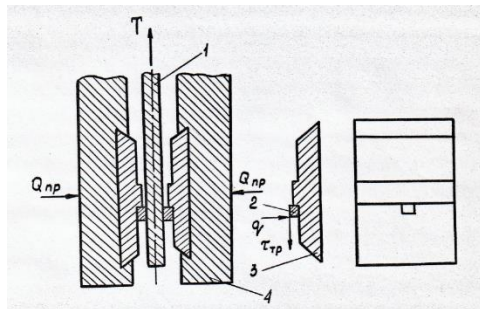

Рис. Вузол тертя пластинчатої машини тертя

1 - рухлива пластина; 2 - зразки; 3 - державки; 4 – нерухомі пластини

Напруга тертя на поверхні зразків площею $2F$ і тиск відповідно рівні

$$\tau = T / 2F, q = Q / F.$$

Тиск, швидкість ковзання, шлях ковзання, мікрогеометрія поверхонь контакту, матеріали пари тертя брали такими ж, як і в дослідях по витягу.

Масляні матеріали: малов'язке трансформаторне і середневязкое індустриальна олія І-50, шерстний жир, графіт. Досліди по витягу проводили на циліндричних скляночках з дискових заготовівель [2].

Матеріал зразків – листова сталь 08Ю ($\sigma_b = 300$ МПа; $\sigma_t = 220$ МПа; $\delta_4 = 35\%$), завтовшки $s = 0,9$ мм.

Склянку витягали до розриву, фіксували максимальне зусилля витягу P_v , а потім вимірювали діаметр фланця D_f , що утворився. Розраховували значення q_{max} , q_{cp} , τ_{cp} .

Висновки. При осесиметричному витягу в реальних умовах не виконується лінійна залежність напруги тертя від тиску на тороїдній поверхні витяжної матриці.

Експериментальні дані по силі тертя, отримані на пристрої, виконаному за прийнятою схемою (див. рис.), узгоджуються з даними експериментів по витягу.

Список використаних джерел

1. Pilthammar J., Sigvant M., Islam M. S., Schill M., Sjöblom S., Sjöblom V. An overview of Methods for Simulating Sheet Metal Forming with Elastic Dies. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. Vol. 1284. Sweden. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/1284/1/012054/pdf> (date of request: 12.07.2023).

2. Рудасьов В. Б., Якубовський О. М., Головіна О. В. Зусилля притиску при штампуванні тонколистового прокату із сталей підвищеної міцності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 9–17.

Сидоренко Д. О.

Філія Класичного приватного університету

Цимбалістова О. А.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцентка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Цифрова економіка в умовах глобалізації економічних процесів визначається активним запровадженням технологій збереження, обробки й передачі інформації як основоположного чинника економічного зростання. Поширення цифрових технологій визначає траєкторії розвитку економіки та призводить до кардинальних змін у бізнес-процесах компаній.

У контексті посилення процесів глобалізації та діджиталізації поширення аналізування великих даних, штучного інтелекту та Інтернету речей у корпоративних стратегіях транспортних компаній проекти цифрової трансформації набувають особливого значення. Відповідно цифрова трансформація та діджиталізація бізнес-процесів виступають магістральними векторами інноваційного розвитку транспортної галузі в умовах нестабільності та підчас військової агресії росії.

Цифрова трансформація бізнес-процесів транспортних підприємств охоплює: організацію надання транспортних послуг, вантажопотоків та пасажирів, процеси технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів, елементи комерціалізації на транспорті, робота транспортної інфраструктури, підвищення якості сервісного обслуговування на транспорті. (рис. 1)

Не менш важливим аспектом управління бізнес-процесами транспортного підприємства є можливість моніторингу логістичних потоків за допомогою використання прогностичних та попереджувальних програмних рішень, управління ідентифікацією, управління потоком або ідентифікації радіочастот (RFID).

В системі управління логістичними бізнес-процесами транспортного підприємства використовуються цифрові технології сьогодення, а саме: Технологія Інтернет речей (IoT); BigData-сервіси та Machine Learning (машинне навчання); Технологія Блокчейн; Технологія електронного обміну даними (EDI – Electronic DataInterchange); Хмарні технології.

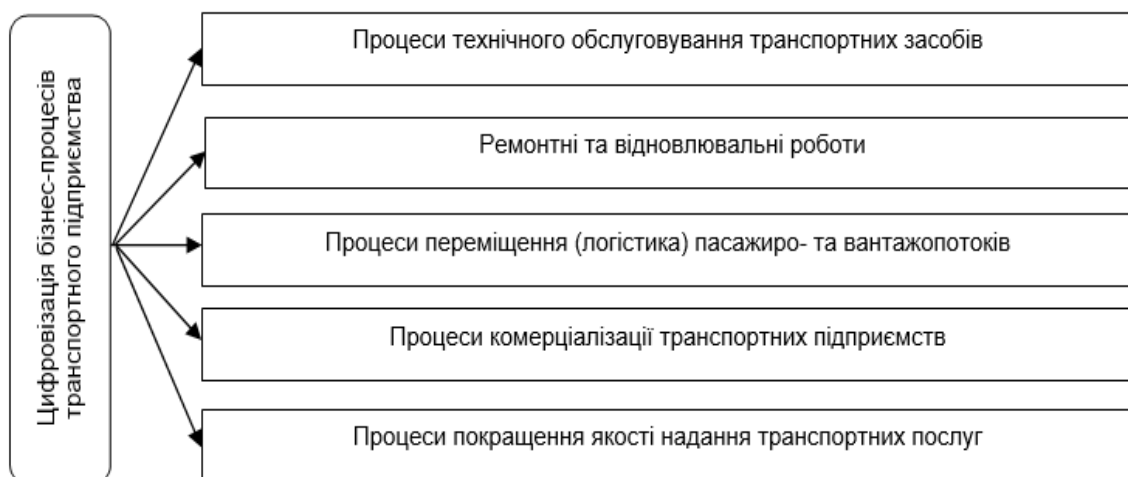

Рис. 1. Напрями цифрової трансформації бізнес-процесів підприємств транспортної галузі

Отже, цифрова трансформація транспортної галузі охоплює різні напрями: відстеження пасажиропотоки та вантажопотоки, завантаження рейсів, якість транспортного сервісу, робота з багажем, бухгалтерські операції, фінансовий лізинг, закупівлі, управління персоналом, документообіг, управління договорами та інші процеси.

Підвищення ефективності управління логістичною інфраструктурою та бізнес-процесами транспортних підприємств можливе за рахунок забезпечення побудови інтегративних логістичних структур, запровадження прогресивних ІТ-технологій, оптимізації логістичної інфраструктури на транспорті, збалансованого управління пасажиро- та вантажопотоками, створення транспортно-логістичних центрів на основі міжнародного досвіду.

Діджиталізація економічних процесів в транспортній галузі призводить до змін у логістичній сфері. Упровадження прогресивних технологій на ринку транспортних послуг генерує необхідність змін у форматах перевезень вантажів та пасажирів, змінює процеси управління логістичними бізнес-процесами.

Сластьон І. Д.

Класичний приватний університет

Цимбалістова О. А.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцентка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Організаційні структури в транспортних підприємствах можуть виявитися складним головоломом, особливо при врахуванні різноманітних факторів, таких як розмір компанії, види транспортних послуг та регіональні особливості.

Але слід розуміти, що організаційна структура управління і структура організації – це не одне й теж саме.

Структура організації відображає розміщення організації на площині з урахуванням можливостей використання багатопверхових приміщень (будівель).

Структура управління ж передбачає оптимальний розподіл функціональних обов'язків, відповідальності, прав і порядку, форм взаємодії органами управління й працівниками, які належать до її складу. І саме

завдяки організаційній структурі менеджер одержує потрібну інформацію для ухвалення управлінських рішень та доводить свої розпорядження до відповідних підрозділів організації.

Вперше поняття «організаційна структура» було вжито англійськими вченими-біхевіористами Г. Старкером та Т. Бернсом.

Побудова організації здійснюється шляхом організаційного проектування. Розробляють організаційні структури зверху вниз, а сама послідовність розробки є подібною до самого процесу планування. Спочатку керівники здійснюють розподіл організації на широкі сфери, а згодом вже можуть ставити конкретні завдання – це так само, як у плануванні, де спочатку формуються загальні, а потім вже конкретні завдання.

Організаційна структура може дати нам загальне уявлення про місце розміщення кожної людини в діяльності організації, а також особливості її підпорядкованості. На всіх рівнях управління значну увагу звертають на вибір типу або комбінації видів структур.

Ключовими аспектами при проектуванні організаційних структур транспортних підприємств є:

– по-перше: врахування типу транспортного підприємства. Відмінність надання послуг перевезень вантажних або пасажирських буде головною відмінністю в процесі проектування організаційної структури. Логістика та перевезення вантажів можуть вимагати різних підходів до структури, порівняно з пасажирським транспортом;

– по-друге: особлива увага приділена функціонуванню структури, принципам розділення підприємства на функціональні підрозділи (виробництво, маркетинг, логістика). Правильні управлінські рішення дозволять делегувати повноваження по функціональним підрозділам для забезпечення ефективного виконання завдань.

– по-третє: потрібно враховувати географічне розміщення організації, Якщо підприємство діє в різних регіонах, може знадобитися створення регіональних відділень для кращого управління.

– по-четверте: застосування матричної моделі може допомогти врахувати різноманітні аспекти, такі як тип транспорту, ринки обслуговування.

– по-п'яте: з розвитком технологій може знадобитися створення додаткових підрозділів, щоб впроваджувати та управляти новими технологіями.

– по-шосте: з огляду на змінливі умови ринку, важливо мати гнучку структуру, яка може швидко адаптуватися до нових вимог та можливостей.

Організаційна структура є інструментом, застосування якого дає змогу підвищити продуктивність спільної праці працівників. За таких умов будь-яка організаційна структура може використовуватися для вирішення завдань у певних умовах і в певний час.

Сорокін А. В.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.т.н., доцент Головіна О. В.

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБЛИЧЧЯ У АВТОТРАНСПОРТІ

Оптимізація процесів, забезпечення безпеки та підвищення ефективності експлуатації автотранспорту є ключовими аспектами транспортної інфраструктури. Використання передових технологій, зокрема штучного інтелекту, має потенціал покращити якість та функціональність транспортних засобів [1]. Серед ключових компонентів штучного інтелекту варто виділити системи, призначені для ідентифікації осіб. Це системи SAFR by RealNetworks, FaceFirst, NEC NeoFace, VisionLabs та інш.

Системи розпізнавання осіб можуть використовувати різні біометричні характеристики, зазвичай базуючись на тих, які легко вимірювати і порівнювати за допомогою технологій обробки зображень чи сенсорів. Такі системи зазвичай вимагають наявності початкових даних для створення біометричного шаблону, який потім може бути використаний для порівняння з біометричними даними, зібраними під час ідентифікації або верифікації особи. Алгоритми розпізнавання осіб ідентифікують відмінні деталі обличчя, такі як відстань між очима, розмір і форму носа, розташування та форму вуст, контури обличчя, а також особливості текстури шкіри та риси обличчя, такі як бородавки чи родимки і перетворюють їх на цифрове уявлення, часто зване відбитком особи. Якщо система знаходить відповідність між обличчям та ідентифікатором в базі даних, вона визначає ідентичність особи та може надати відповідну інформацію або відповідні дії. Алгоритм роботи технології розпізнавання обличчя на рисунку 1.

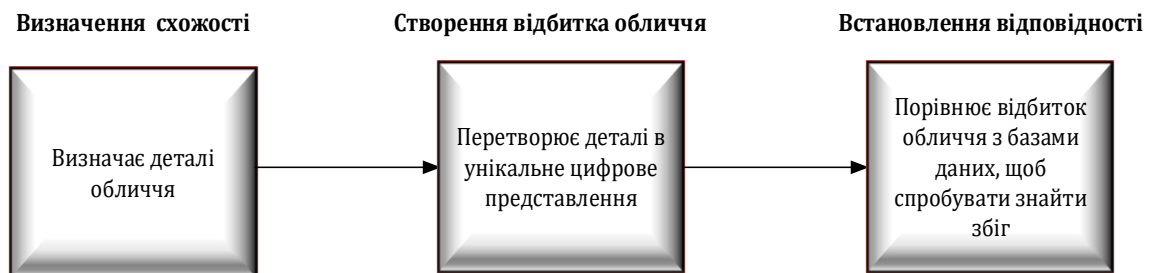

Рис. 1. Алгоритм роботи технології розпізнавання обличчя

За допомогою системи розпізнавання обличчя можна виявляти водіїв, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, та надавати попередження або сповіщення поліції для забезпечення безпеки на дорозі. Також такі системи допомагають виявляти водіїв, які відволікаються від дороги, та нада-

вати попередження або сповіщення для покращення управління автомобілем. Системи розпізнавання обличчя корисні для виявлення осіб, які перебувають у розшуку. Значущим застосуванням цих систем є оптимізація обслуговування пасажирів та оптимізація маршрутів транспорту. Вони дозволяють ефективно виявляти пасажирів і реєструвати їхні подорожі, що сприяє покращенню обслуговування та плануванню маршрутів з урахуванням пасажирського попиту.

Можна зробити висновок, що системи розпізнавання обличчя можуть сприяти покращенню безпеки та ефективності експлуатації транспортних засобів. Проте їх використання супроводжується низкою недоліків. Зокрема, технологія розпізнавання обличчя залишається практично нерегульованою в усьому світі. Багато країн поки не мають чітких правил і стандартів у галузі розпізнавання обличчя, що породжує серйозні питання щодо приватності та безпеки особистих даних. В майбутньому, ймовірно, будуть прийняті додаткові правові норми та стандарти для регулювання розпізнавання обличчя і забезпечення захисту особистих даних користувачів.

Список використаних джерел

1. Головіна О. В. Сучасні технології в управлінні транспортною логістикою. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. № 2 (3). С. 35–42.

2. Face recognition and search. URL: <https://www.axxonsoft.com/products/integration/face-recognition> (date of request: 12.07.2023).

Строков О. П.

Філія Класичного приватного університету
д.т.н., професор

Манько Р. В.

Філія Класичного приватного університету

СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВГОВІЧНОСТІ ДВИГУНА ВНУТРІШНЬОГО ЗГОРЯННЯ ЗА РАХУНОК СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІДНОВЛЕННЯ ЙОГО КОМПОНЕНТІВ

У сфері автомобілебудування, як ключовій галузі машинобудівного комплексу, основний акцент робиться на розвитку вантажного автотранспорту і його впливу на всі галузі економіки.

Основним чинником підвищення працездатності автомобілів є удосконалення силових агрегатів, зокрема двигунів.

Підвищення довговічності двигуна внутрішнього згоряння можливе за допомогою наступних методів і підходів: використання якісних матеріалів; удосконалення конструкції; прогресивних технологій виробництва: використання сучасних виробничих технологій, таких як комп'ютерний чисельний контроль (CNC) та передові методи обробки матеріалів; моніторингу і діагностики; використання високоякісних мастильних матеріалів; регулярного технічного обслуговування; вдосконалення методів відновлення.

Компоненти двигунів, після тривалого використання, можуть потребувати заміни. У деяких випадках нові запчастини можуть бути значно дорожчими, або ж через вік обладнання можуть бути важко знайти нові деталі. У таких обставинах компоненти можуть бути відновлені до своїх початкових розмірів і технічних характеристик шляхом застосування сучасних технологій відновлення, які дозволяють ремонтувати або відновлювати пошкоджені або зношені деталі, такі як поршні, циліндри, колінчасті вали, гільзи циліндрів тощо. Це може зберегти цінні деталі, замість їх заміни.

Останнім часом більш уваги приділяється розробці різних методів нанесення покриттів з різними властивостями, такими як стійкість до зносу, антифрикційність, корозійна стійкість, термостійкість та інші [1]. Ці покриття можуть бути отримані різними технологіями, включаючи газотермічне і механотермічне напилення, вакуумно-конденсаційні методи, наплавлення, гальванічне та хімічне осадження, емалювання, гаряче нанесення металів і використання твердих мастильних матеріалів. Ці методи виявляються дуже ефективними і економічними у випадках, коли використання стандартних методів відновлення, таких як зварювання або наплавлення, може призвести до серйозних проблем з об'ємними характеристиками компонентів. Прикладами цього є колінчастий вал і циліндри двигуна, де використання зварювальних технологій практично недопустиме.

Один із найефективніших методів захисту матеріалів від зносу, високотемпературної корозії, напруг та ерозії є термічне напилення. До процесів напилення відносяться: полум'яне напилення порошком або дротом, електродугове напилення, плазмове напилення, високошвидкісне розпилення кисневого палива (HVOF), детонаційне напилення. Детонаційне напилення - це один з методів термічного напилення, відомий своєю здатністю створювати тверді, зносостійкі та щільні мікроструктуровані покриття. Термічне напилення визнано ефективним та економічно доступним методом нанесення товстих покриттів для зміни властивостей поверхні компонентів, [2]. Покриття, які отримуються за допомогою цього методу, застосовуються в широкому спектрі автомобільної галузі. Так для забезпечення надійності та ефективності роботи клапана двигуна внутрішнього згоряння, для відновлення та зміцнення його робочої фаски рекомендується використовувати метод селективного лазерного плавлення (SLM), який дозволяє точно контролювати лазерний промінь, наносити покриття вибірково на робочу фаску, чим подвоює термін служби цього клапана.

Можно зробити висновок, що матеріали – це важливі та цінні ресурси, тому використання сучасних технологій відновлення є потужним інструментом для покращення властивостей поверхні матеріалу та подолання численних проблем, пов'язаних із зносом, механічним навантаженням та впливами негативних факторів.

Список використаних джерел

1. Metzner M., Bolch T., Linde R., Müll K. Nasse Kombinationen – Funktionelle Oberflächendurch elektrochemische In-situ-Strukturierung. *Metalloberfläche*. 2003. № 57. P. 18–22.

Фарафонова К. О., Мамай Я. О.

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ
курсанти
наук. кер. – викладач Хебда А. С.

АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВЕРТОЛЬОТІВ AIRBUS HELICOPTERS В ЄДИНІЙ СИСТЕМІ АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ

Аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень і публікацій показує, що в умовах розвитку вертольотобудування важливою частиною досліджень є прогнозування розвитку світового вертолітного ринку, що виконується щорічно спеціальними прогностичними організаціями.

У зв'язку з тим, що Збройні Сили (ЗС) України отримали в спадок від СРСР ранні модифікації вертольотів Мі-8, у цей час середній вік військово-транспортних вертольотів перевищує 30 років. До наших днів «успадковані» обсяги запасних частин дозволяють успішно і відносно дешево продовжувати експлуатацію авіаційного парку, але така експлуатація обумовлена високими технічними ризиками і вартістю обслуговування вертольотів.

З метою оперативного та адекватного реагування на виклики та загрози, які стоять перед Українським суспільством, в системі МВС заплановано створення єдиної Системи авіаційної безпеки населення. В рамках побудови Системи планується використання як наявних літальних апаратів (літаки Ан та гелікоптери Мі-2, Мі-8, ЕС-145) так і придбаних в рамках контракту з компанією Airbus Helicopters гелікоптерів Н-125, Н-145 та Н-225, які є лідерами на світовому ринку.

Отримані в рамках контракту гелікоптери планується використовувати в авіаційних підрозділах наступних органів: Державній службі з надзвичайних ситуацій, Державній прикордонній службі, Національній поліції та Національній гвардії.

У сфері МВС України Єврокоптери можуть бути корисними у різних аспектах. Основними місіями, що покладені на Єврокоптери є:

– участь у гасінні пожеж та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;

– транспортування аварійно-рятувальних підрозділів (в т.ч. Медичного персоналу);

– виконання пошуково-рятувальних операцій в межах міжнародних зобов'язань України

– аеромедична евакуація хворих та постраждалих;

– виконання пошуково-рятувальних операцій на воді, в гірській місцевості та в важкодоступних місцях.

– нагляд за державним кордоном;

– виявлення та припинення спроб незаконного переміщення через державний кордон людей, товарів та транспортних засобів;

– проведення спеціальних операцій та десантування.

– патрулювання території на предмет виявлення протиправної діяльності (незаконний видобуток корисних копалин, вирубки лісу, вирощування нарковмісних рослин);

– спостереження за об'єктами критичної інфраструктури (залізниці, порти, нафто- та газопроводи тощо);

– пошук зниклих осіб та злочинців, що розшукуються;

– проведення поліцейських спеціальних операцій та десантування.

– участь у забезпеченні безпеки важливих державних об'єктів та ядерних установок;

– участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні;

– проведення поліцейських спеціальних операцій та десантування.

Наявність таких багатофункціональних сучасних вертольотів значно підвищить спроможності структурних підрозділів МВС України, дозволить більш оперативно й ефективно виконувати поставлені завдання за призначенням.

Список використаних джерел

1. Авіація МВС. *Портал МВС*. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/projekti-mvs/aviaciya-mvs-ukrayini> (дата звернення: 04.03.2023).

Хващинська Н. А., Зінченко Є. Г.

Класичний приватний університет

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ЛОГІСТИЧНІ СИСТЕМИ НА ТРАНСПОРТІ

Війна внесла свої корективи в усі сфери життєдіяльності України: як в приватне життя, так і в бізнесове. Відбулися суттєві зміни: воєнні дії охоплюють значні території України та призводять до великих людських та матеріальних втрат. На даний час ефективність ланцюгів постачання значно залежить від якості інформаційного супроводу перевізного процесу.

Сучасні інформаційні технології на транспорті та загалом в комерції застосовуються задля підвищення ефективності транспортного процесу: можливість швидкого доступу до інформації про суб'єктів (покупець, перевізник, послуги) та об'єктів доставки (товари, термінали, транспорт) допомагають прийняти

найбільш раціональне рішення. Рівень організації перевезень, особливо міжнародних, залежить від застосування високих технологій: сучасних засобів зв'язку та комп'ютерної обробки інформації.

Інформаційні технології (ІТ) являють собою сукупність методів, технічних, виробничих і програмно-технологічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюг, що здійснює збирання, зберігання, обробку і розповсюдження інформації. Інформаційні технології використовуються для зниження трудомісткості виробничих процесів.

Інформаційні технології дозволяють створити єдине інформаційне середовище, де фізичною основою є системи зв'язку в інтегрованих комп'ютерних мережах, що дає змогу супроводу та координації технологічних процесів, ділової діяльності будь-якої організації.

Сучасна інформаційно-логістична система – це гнучка структура, що складається з персоналу, виробничих об'єктів, засобів обчислювальної техніки, необхідних довідників, комп'ютерних програм, різних інтерфейсів і процедур (технологій), об'єднаних зв'язаною інформацією, що використовується в управлінні організацією для планування, контролю, аналізу й регулювання логістичної системи.

Інформаційно-логістична система повинна відповідати таким вимогам: масштабованість, розподіленість, модульність, відкритість.

Масштабованість – це здатність системи підтримувати як одиничних користувачів, так і множини користувачів.

Розподіленість – це здатність системи забезпечувати спільну обробку документів декількома територіально рознесеними підрозділами підприємства або декількома віддаленими один від одного робочими місцями.

Модульність – це здатність системи надавати користувачам можливість надбудовувати й вибирати функції системи, виходячи зі специфіки й складності діяльності підприємства, тобто система автоматизації – гнучка й складається з окремих модулів, інтегрованих між собою (збут, склад, закупівля, виробництво, персонал, фінанси, транспорт).

Відкритість – система автоматизації інтегрована в інші інформаційні системи, вона має відкриті інтерфейси для розробки нових додатків і інтеграції з іншими системами.

Сучасні інформаційні технології на транспорті повинні забезпечувати можливість швидкого розміщення та пошуку замовлень на перевезення, відбору пропозицій перевізників за параметрами рухомого складу, ціною, історією здійснених перевезень, дозволяти проводити обмін електронними даними між учасниками перевізного процесу, вирішувати задачі обліку, аналізу та оптимізації транспортного процесу.

Хиль Є. В.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.т.н., доцент Редчиць В. В.

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ОПИСУ КОЛИВАНЬ ТРАНСМІСІЇ АВТОМОБІЛЯ

Рух автомобіля обумовлений численними факторами, включаючи інерцію автомобіля, пружність його компонентів, крутний момент, швидкість руху, форму і розмір нерівностей на дорозі. Реакція автомобіля на нерівності дороги виявляється в переміщеннях різних частин автомобіля, що включає деформацію багатьох деталей автомобіля, особливо на деталі трансмісії. Тобто, автомобіль можна розглядати як динамічну систему, а вплив дороги може бути розглянутий як зовнішнє вплив, що призводить до його коливань. В роботі вплив дороги був розглянутий як стаціонарний випадковий процес, і що ця реакція може бути характеризувана через спектральну щільність чи енергетичний спектр. Величина навантаженості деталей трансмісії може бути обчислена за допомогою модуля передатної функції, яка виражає взаємозв'язок між вхідним впливом (станом дороги) та вихідною навантаженістю в деталях.

Спектральна щільність на виході динамічної системи, яка еквівалентна трансмісії, являє собою пружні моменти в її наведених елементах. Ця щільність визначається для аналізованого стаціонарного випадкового обурення добутком квадрата модуля передаточної функції на спектральну щільність збурювального впливу. Спектральна щільність дозволяє визначити ймовірність виникнення заданих навантажень у деталях трансмісії, вона показує, які частоти впливу дороги найбільше активні на дорозі і як розподіляється енергія цих частот впливу. Такий аналіз може бути корисним для розуміння, як дорога впливає на автомобіль при певній швидкості і як це може впливати на знос і навантаження на системи трансмісії автомобіля.

Визначення дисперсії навантаження трансмісії за спектральною густиною моменту пружності при нормальному законі розподілу навантажень дозволяє розрахувати і ряд інших ймовірнісних оцінок. Можна визначити найбільш ймовірний рівень моменту або напруги, що виникає в небезпечному перерізі, або їх значення із заданою ймовірністю появи.

Можна також розрахувати кількість максимумів навантажень в одиницю часу, кількість циклів зміни навантажень різного рівня в одиницю часу або на 1 км пробігу в прийнятих при розрахунку умовах руху.

За допомогою кривих квадратів модулів передавальних функцій для еквівалентних коливальних систем трансмісії є можливість аналізувати, як системи трансмісії реагують на вплив дороги під час руху автомобіля з конкретною швидкістю. Криві квадратів модулів передавальних функцій демонструють, які частоти ампліфікуються або пригнічуються цими системами, в залежності від частоти входячого сигналу.

Розглянуті математичні методи опису процесу коливань трансмісії автомобіля дозволяють прогнозувати діапазон частот, максимальні та мінімальні значення навантажень, їх розкид, ймовірність виникнення навантажень певного рівня, і, в кінцевому підсумку, тривалість служби деталей автомобіля.

Список використаних джерел

1. Василенко Н. В. Теория колебаний. Киев : Вища школа, 1992. 430 с.
2. Білик Б. В. Вплив поодиноких нерівностей дороги на динамічні навантаження трансмісії лісового авомобіля. *Наукові праці ЛАН України*: зб. наук. пр. 2008. Вип. 6. С. 159–161.

Цимбалістова О. А.

Філія Класичного приватного університету
к.е.н., доцентка

КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ

Кластерна політика спрямована на створення умов для співпраці, інновацій та конкурентоспроможності цих кластерів. Вона може включати в себе заходи з розвитку інфраструктури, освіти, досліджень і розвитку, які сприяють зростанню підприємств у певному регіоні.

У більшості країн світу важливу роль у розвитку кластерів відіграють центральні або регіональні органи влади, зацікавлені в технологічному розвитку та реструктуризації економіки. Досвід успішного функціонування промислових кластерів у розвинених країнах світу зумовлює необхідність їх створення в Україні.

Україна має зосередитись на інструментах, які підвищують довговічність та конкурентоспроможність вітчизняного бізнесу. Серед таких інструментів важливе місце займає кластерна політика, ефективне управління якою матиме позитивний вплив на створення, розвиток і підтримку кластерів.

Питання кластеризації є дуже актуальним серед вітчизняних та зарубіжних вчених, наприклад вчений Самійленко Г.М. відзначив, що сучасні промислові кластери є якісно новим просторовим утворенням у національній економіці, що сприяє розвитку партнерства суб'єктів господарювання, влади та науки. [1]

Держава має надавати великого значення розвитку кластерної політики, провівши поглиблене дослідження регіональної економіки з метою виявлення сфер спеціалізації, перспективних для формування кластерів. Від реалізації кластерної політики залежать стратегічно важливі національні та регіональні проекти за участю кластерів, підтримки інвестиційних проектів. Ефективними стартап-проектами можуть бути кластерні об'єднання. Таким чином, кластерна політика сприяє стимулюванню інновацій та стартапів, підтримка розвитку кластерних ініціатив, які допомагають виходити на глобальні ринки у співпраці з іншими зацікавленими сторонами.

Розвиток кластеризації та вибір різних векторів розвитку для різних кластерів, призводить до позитивних зрушень в економічному середовищі, а саме:

- збільшення обсягу коштів, що виділяються на науково-дослідні роботи, на розвиток кластерів;
- фінансування створення та розвитку інформаційно-аналітичних хабів, діяльність яких спрямована на проведення поглибленого аналізу поточного стану та потенціалу розвитку кластерних утворень;
- розробка та впровадження програм, спрямованих на сприяння міжкластерній та міжнародній інтеграції підприємств, критичних для їх кластерів;
- формування та реалізація стратегії і тактики комплексного розвитку кластерів. [2]

Цінність кластерного підходу для економіки полягає в тому, що він створює об'єднання дієздатних підприємств для вирішення потужних завдань, реалізацію великих інвестиційних проектів. Разом з тим кластери суттєво підвищують конкурентоспроможність економіки в цілому, оскільки на них зазвичай орієнтуються інтенсивний інноваційний розвиток.

Список використаних джерел

1. Самійленко Г. М. Кластерні структури регіонів України: теоретичні аспекти, проблеми та перспективи практичного впровадження. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2019. № 1. С. 155–165.
2. Гуцул Т., Маслиган О., Машталер О., Цимбалістова О., Чебан Ю. Кластери в стратегії економічного розвитку України та її регіонів. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). С. 320–329.

Чернета О. Г.

Дніпровський державний технічний університет

СПОСОБИ І МЕХАНІЗМИ ЗМІЦНЕННЯ ДЕТАЛЕЙ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

При аналізі фізико-механічних властивостей деталей автотранспортних засобів, що працюють в надважких умовах експлуатації, визначені найпоширені способи зміцнення поверхневих шарів деталей середньо вуглецевих сталей, технологічні способи і варіанти комбінацій їх обробки. Для реалізації поставлених задач досліджено світові напрацювання в галузі використання матеріалів і технологічних способів обробки матеріалів. При розвитку сучасних технологій обробки деталей з'явилася можливість керувати фізико-механічними властивостями і міцними характеристиками конструкційних матеріалів.

Зміцнення поверхневого шару деталі здійснюється шляхом різних варіантів обробок, що передбачають утворення в поверхневому шарі міцних і надміцних структур. Використовуючи новітні технології зміцнення сталей є можливість збільшити мікротвердість робочих поверхонь деталей в рази ($H_{\mu 50} = 2500 - 13000 \text{MPa}$), при їх товщині 120-200 мкм (рис. 1)[1, 2].

Для середньо вуглецевих ферито-перлітних сталей вміст вуглецю або кількість перліту в структурі є основним чинником при зміні міцності і пластичності. При збільшенні вмісту вуглецю знижується значення ударної в'язкості і підвищується температура в'язко-крихкого стану.

Найбільш привабливим по складу властивостей є середньо-вуглецеві і середньо-леговані сталі (0,3-0,5 %С; $\sigma_{0,2} = 700..850 \text{MPa}$, $\sigma_b = 900-1100 \text{MPa}$).

Особливості цих сталей: підвищені міцницькі властивості, мала чутливість до концентраторів напружень, висока межа витривалості і достатній запас в'язкості. Високоміцні середньолеговані сталі з вмістом 0,4 %С забезпечують $\sigma_b = 2100 \text{MPa}$.

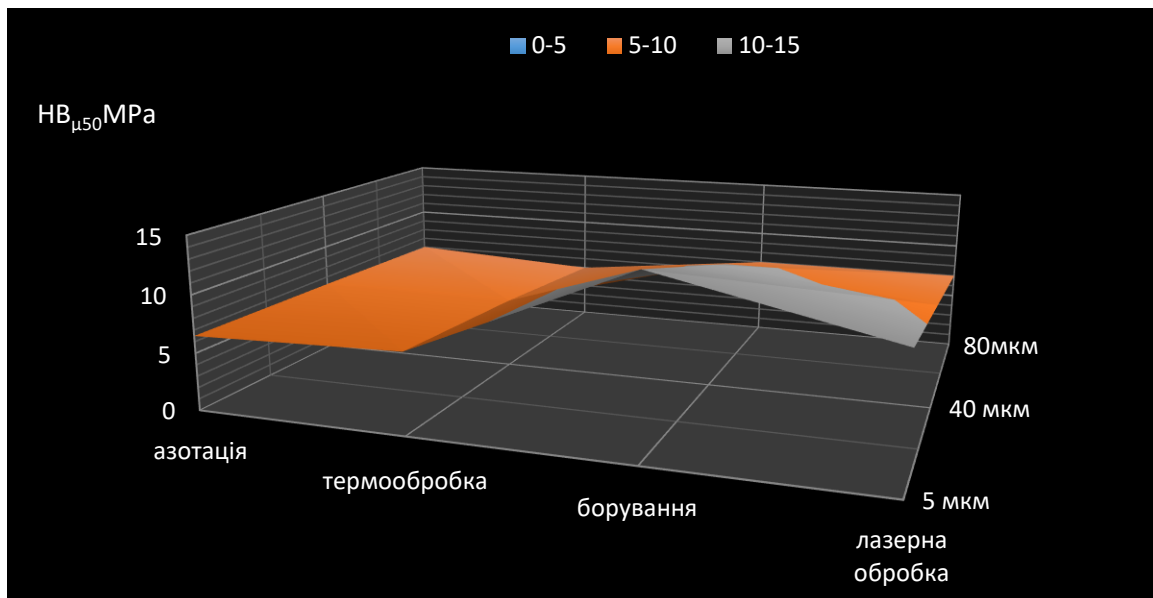

Рис. 1. Графічна залежність комплексу фізико-механічних властивостей матеріалу від способів зміцнення

Проведений аналіз існуючих технологічних способів зміцнення поверхневого шару деталі. Досліджена динаміка трансформації мікроструктур при реалізації ряду технологічних способів зміцнення. Розроблена графічна модель залежності твердості сталі 45 від зміцнюючої технології обробки.

Список використаних джерел

1. Чернета О. Г., Сухомлін В. І., Волощук Р. Г., Серeda Б. П. Дослідження мікроструктури зношених деталей автомобілів із сталі 45 при відновленні і багатократній термічній обробці. *Перспективні технології та прилади* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 10 (1). С. 212–217.

2. Чернета О. Г., Сухомлін В. І., Волощук Р. Г., Губарев С. В. Особливості структури відновленого поверхневого шару сталі 45 після зміцнення лазерним боруванням. *Перспективні технології та прилади* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 13. С. 170–175.

Черніхова О. С.

Філія Класичного приватного університету
викладач

МЕТОДИКА ОПТИМІЗАЦІЇ МІСЬКОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ЛОГІСТИКИ

Зі зростанням потужностей та потреб міста у перевезеннях функціонування міської пасажирської логістики посідає особливе значення у розвитку транспортної інфраструктури міста.

Міська пасажирська логістика – це оптимізаційна система функціонування міського транспорту, яка формується за рахунок соціального, економічного, виробничого, екологічного та інформаційного впливу.

Зручний та безпечний підхід до маршрутів, оптимальний рівень транспортної забезпеченості населення міста, раціональна маршрутна мережа, що забезпечує перевезення до будь-якої точки міста, мають на меті повне задоволення потреб мешканців міста у перевезеннях за своїм призначенням. Адже це впливає на економічний та технологічний рівень функціонування організаційно-виробничих форм діяльності у місті.

Оптимізація та стійкий розвиток пасажирської мережі забезпечується впровадженням та функціонуванням логістичних процесів у всіх ланках транспортної системи таких, як побудова раціональних маршрутів з урахуванням потреб та значення пасажиропотоків, інформаційна підтримка та технологічне забезпечення міського пасажирського транспорту.

Таким чином оптимізація міської пасажирської логістики є процесом покращення функціонування транспортної інфраструктури міста, підвищення транспортної доступності мешканців міста, зменшення заторів та забезпечення підтримки довкілля.

Оптимізації міської пасажирської логістики виконується за рахунок наступних методів:

1) Визначення нагальних проблем та форми їх вирішення. Моніторинг несприятливих ситуацій на дорогах міста, нерівномірного інтервалу та розподілу маршрутної мережі є одними із найбільших проблемних чинників, які потребують особливої уваги та вирішення.

2) Збір та обробка даних про пасажиропотоки дозволяють визначити найбільш завантажені маршрути та їх ділянки, формувати графік руху та визначити оптимальну кількість транспортних засобів на лінії.

3) Визначення стратегічної оптимізації, яка буде спрямована на покращення функціонування міської пасажирської мережі, розвиток інфраструктури.

4) Впровадження технологічного забезпечення, наприклад, засобів інформування пасажирів, онлайн-оплати, відстеження за рухом транспортних засобів на лінії тощо, а також забезпечення доступності усіх мешканців міста, у тому числі з обмеженими можливостями.

5) Розвиток і модернізація інфраструктури, яка включає зупиночні пункти та підходи до них, тротуари, велосипедні доріжки, смуги електротранспорту.

6) Впровадження стимулюючих тарифів, які заохочуватимуть використовувати пасажирами громадський транспорт, особливо міський електротранспорт, замість особистого, що сприяє екологічності міської транспортної системи.

7) Пошук та впровадження інноваційних технологій.

8) Постійний моніторинг та аналіз ефективності функціонування транспортної системи.

Однак методика оптимізації міської пасажирської логістики може змінюватися залежно від ряду чинників, до яких можна віднести розміри міста, обсяг перевезень, наявну маршрутну мережу міста, пасажиропотік тощо, але у будь-якому випадку вона направлена на найбільш ефективне та стабільне функціонування міського пасажирського транспорту.

Шкільнюк Н. Ю.

Філія Класичного приватного університету
наук. кер. – к.т.н., доцент Поліщук Д. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО ЕЛЕКТРИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

Сучасні виклики, пов'язані з забрудненням довкілля та енергетичною ефективністю, вимагають перегляду стратегій розвитку транспортної системи. Одним з ключових напрямків стає розвиток громадського електричного транспорту. Україна, яка активно працює над зменшенням впливу транспорту на довкілля, визначає нові тенденції у розвитку громадського електричного транспорту.

Однією з ключових тенденцій є активний розвиток інфраструктури для громадського електричного транспорту. З'явлення зарядних станцій у містах та на основних транспортних маршрутах стає докладним сигналом про готовність переходу до електричного транспорту. Введення «зелених коридорів» для електробусів та трамваїв також прискорює перехід до екологічно чистих транспортних засобів.

Державна політика щодо стимулювання використання електротранспорту включає в себе фінансові ініціативи для підприємств та населення, що вирішило вибрати електричні засоби пересування. Субсидії для покупки електромобілів, зниження податків на ввезення електротранспорту та інші заходи стають суттєвими кроками у напрямку популяризації екологічно чистого транспорту.

Технологічний прогрес також впливає на розвиток громадського електричного транспорту. Впровадження сучасних систем управління маршрутами, вискоелективних акумуляторів та розвиток «розумних» транспортних систем дозволяють ефективніше використовувати електротранспорт та зменшувати його вплив на навколишнє середовище.

Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами для обміну досвідом та впровадження найкращих практик у сфері громадського електричного транспорту. Це допомагає уникати помилок, зумовлених внутрішніми факторами, та ефективно впроваджувати сучасні технології та стандарти.

Розвиток громадського електричного транспорту в Україні стає важливим кроком у напрямку сталого та екологічно чистого міського пасажирського руху. Тенденції розвитку включають в себе інфраструктурні зміни, стимулювання використання електротранспорту, впровадження технологічних інновацій та активну співпрацю з міжнародними партнерами. Реалізація цих напрямків сприятиме створенню ефективної та екологічно відповідальної транспортної системи в Україні.

Шматко Д. З.

Дніпровський державний технічний університет
к.т.н., доцент

СТАТИСТИЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПАРТІЙНОСТІ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Для визначення раціональної структури парку рухомого складу й обґрунтування форм організації транспортної процесу необхідно визначити партійність перевезень.

Розмір партії вантажу, дорівнює розміру замовлення, є постійною (детермінованою) величиною тільки в системах керування запасами з фіксованим розміром замовлення. В інших випадках розмір партії вантажу, що залежить від попиту і періодичності доставки, є змінною і найчастіше випадковою величиною. Крім того, навіть при транспортному обслуговуванні систем з фіксованими розмірами замовлень уся сукупність вантажів, запропонованих до перевезення, характеризується визначеним розподілом розмірів їхніх партій відповідно до умов функціонування окремих систем керування запасами. Таким чином, партійність перевезень варто вивчати статичними методами.

Розміри фактично перевезених партій вантажів звичайно приводять у відповідність з вантажопідйомністю наявного рухомого складу, що ускладнює визначення дійсних вимог на постачання тих чи інших партій вантажів. Тому визначення фактично сформованої партійності перевезень доцільно доповнити дослідженням умов накопичення вантажів, що підлягають відправленню та їх витрати споживачами.

Розміри партій вантажів часто характеризується експонентним (показовим) розподілом.

Безперервна випадкова величина X (розмір партії вантажу) розподілена по закону, якщо її щільність імовірності має вид

$$f(x) = \begin{cases} \mu e^{-\mu x}, & x \geq 0; \\ 0, & x < 0, \end{cases} \quad (1)$$

де $\mu = \frac{1}{q}$ – параметр розподілу;

$\bar{q}$ – середній розмір партії вантажу.
Функція розподілу має вигляд:

$$F(x) = \begin{cases} 1 - e^{-\mu x}, & x \geq 0; \\ 0, & x < 0. \end{cases} \quad (2)$$

При експонентному розподілі математичне очікування і середнє квадратичне відхилення однакові

$$m_x = \sigma_x = \frac{1}{\mu}. \quad (3)$$

Експонентним розподілом описується розподілення маси відправлень при міжміських перевезеннях у змішаному сполучанні і партій окремих матеріалів, що доставляються безпосереднім споживачам.

Akhayev A.

Abylkas Saginov Karaganda Technical University

Scientific supervisor – senior lecturer of the department of economics and enterprise management Daribekova A. S.

ONLINE MARKETING: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

This study focuses on the challenges and opportunities of online marketing. Online marketing involves the use of virtual platforms to promote products, increase demand for goods and services. Online marketing enables achieving the most efficient business promotion and is also a cost-effective and speedy way to do so.

Internet marketing is a field of marketing that combines all the methods of marketing communication used through the internet channel. To put it simply, the goal of internet marketing is to make a website visitor become its customer. However, the marketing goals for producers and consumers differ.

Internet marketing is an integral part of electronic commerce. It is also known as online marketing. It can include components such as SMM (Social Media Marketing), SEO (Search Engine Optimization), PPC (Pay-Per-Click), information management, PR (Public Relations), internet analytics, and customer development.

According to research, 62.5 % of the world's population currently uses the internet, and 58.4 % of the world's population is registered on social networks. Clearly, this market segment provides a significant number of opportunities for manufacturers, such as finding partners and investors, posting information about products at a lower cost than other sources, and quickly adapting to market changes.

The main tasks in the profession of an internet marketer include applying marketing knowledge and using online technologies to solve business problems. They are also responsible for promoting the brand, launching new products and services in the market, attracting customers, and implementing customer retention programs.

It's important to note that a significant part of any marketing campaign is e-commerce and internet marketing, and they have gained popularity due to the expansion of the internet. Online marketing and advertising are also noticeably growing in the consumer sector, as evidenced by the constant emergence of new online stores every day.

One can observe that the main advantages of online marketing are ease of understanding, the ability to conduct quick analysis with just one click, and the possibility of highly precise targeting, which contributes to greater customer interest and website conversion.

Considering the combination of words like «online marketing,» it's more important to focus on the word «marketing,» as it plays a significant role. The internet has great potential, but without a specific presentation or an attractive offer, which marketing provides, it can be challenging to make internet marketing effective.

Online marketing, like many other fields, has its problems and drawbacks. The first problem is privacy. Every individual needs security, but there are frequent cases when organizations engaged in online marketing disclose personal user information, thereby tarnishing their reputation and eroding consumer trust. The second problem is the inability to inspect a product before purchase. However, experienced organizations are addressing this by offering refunds to dissatisfied customers. And of course, one of the main problems is fraud, which is prevalent not only online but also in offline organizations. To address these issues, consumers can turn to established, experienced organizations, thoroughly research new companies, read reviews, ask those who have used their services, and avoid organizations with «loud slogans.»

In conclusion, online marketing has become an integral part of contemporary business strategies. While it presents challenges such as privacy concerns and intense competition, it also offers opportunities for global reach, precise targeting, data-driven insights, and cost-effective campaigns. Successful online marketers are those who navigate these challenges while capitalizing on the vast opportunities the digital world provides.

Karimova A.

Abylkas Saginov Karaganda Technical University

Scientific supervisor – PhD in Economics, Docent, Senior Lecturer Shametova A. A.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE MINING AND METALLURGICAL COMPLEX IN KAZAKHSTAN

The mining and metallurgical complex is one of the main export sectors of the Republic of Kazakhstan - its share in the country's total exports is about 20%. The main consumers of Kazakh metals are the markets of Europe and China. The mining and metals industry currently accounts for more than 7 % of GDP, 19 % of industrial production, and more than 35 % of manufacturing products [1]. The main task of the mining and metals industry is to provide conditions for the structural restructuring of the national economy and the creation of new knowledge-intensive production of high-tech final products that are competitive in world markets.

A distinctive feature of the republic's mining and metals industry is the variety of extracted minerals and a large number of enterprises operating in the field of exploration and exploitation of deposits, as well as in the field of material and technical support for subsoil use processes [2]. In terms of total production of solid minerals, Kazakhstan ranks 13th in the world. The existing resource base at the current level of production in the country is estimated to be sufficient for at least another 30–40 years, despite the fact that today only about 10–15 % of the reserves and predicted resources of explored deposits are involved in development (Table 1).

Large enterprises in the country's mining and metallurgical industry include Eurasian Resources Group (ERG), Kazakhmys Corporation LLP, Kazzinc LLP, ArcelorMittal Temirtau JSC, NAC Kazatomprom JSC, Ust-Kamenogorsk Titanium-Magnesium JSC plant» and others.

**Production of industrial products in the mining and metallurgical complex
in physical terms in the Republic of Kazakhstan for 2021**

Copper ores, thousand tons	124 809.2
Aluminum ores (bauxite), thousand tons	121 905
Unprocessed zinc, thousand tons	138.8
Iron ores, thousand tons	38 699.5
Manganese ores, thousand tons	1189.9
Chromium ores, thousand tons	6193.2

The main problems of the mining and metallurgical complex of Kazakhstan are the high degree of wear and tear of fixed production assets and technological lag in a number of processing stages, high degree of environmental pollution, insufficient development of integrated complexes with a full production cycle from mining to production of products with a high degree of market readiness, relatively low capacity of internal market, increased energy intensity, labor intensity and material intensity of products.

Attracting foreign investment can help increase exports. Foreign investors, in addition to investing funds, can bring new technologies and global experience, which increases the competitiveness of Kazakhstani products on the world market. Establishing partnerships with international companies can also help expand the export of mining and metals products.

References

1. Mining and metallurgical complex. URL: <https://invest.gov.kz/doing-business-here/regulated-sectors/mmc/> (date of request: 26.09.2023).
2. Adno Y. Mining and metallurgical complex of Kazakhstan: problems and development prospects. *Central Asia in the global world*. 2021. P. 99–114.

Krasotchenko M.

Abylkas Saginov Karaganda Technical University

Scientific supervisor – Senior Lecturer at the Department of Economics and Enterprise Management Daribekova N. S.

THE PRACTICE OF KAZAKHSTAN'S TAX POLICY

In modern conditions, taxes are the main source of financing the activities of the state and the maintenance of the apparatus of the market economy.

By applying tax levers, the state contributes to the active impact on the economic processes taking place in the country, pushing their development in directions beneficial to society.

The modern tax system was introduced in Kazakhstan in the early 90s. Creating the foundations of tax policy, the Government of the Republic of Kazakhstan faced the need to resolve a significantly complex problem, the essence of which is that this policy should take into account many factors and obligations. Tax policy is obliged to guarantee the revenue side of the state and local budgets; deduction rates should be minimal in order to stimulate economic development; the taxation mechanism should be as simple as possible.

The tax legislation of the Republic of Kazakhstan is based on the Constitution, consists of the Tax Code and other regulatory legal acts, the adoption of which is provided for by the Tax Code. In terms of taxation, five specific steps were laid down:

1. Integration of customs and tax systems. The importer will be tracked for tax purposes from the moment the goods are imported into the territory of Kazakhstan to their sale.
2. The introduction of a universal tax declaration of income and expenses from January 1, 2017 for civil servants, followed by a phased transition for all citizens.
3. Creation of a network of centers for receiving and processing tax returns. The centers will have access to a single archive of electronic documents of taxpayers.
4. Improvement of indirect tax collection mechanisms. Detailed consideration of the introduction of sales tax instead of value added tax.
5. Optimization of existing tax regimes with mandatory tax accounting of income and expenses.

In recent years, a number of tax reforms have been carried out in Kazakhstan, the positive results of which include a significant reduction in the tax burden of taxpayers by reducing the tax rates on basic taxes (CPN – up to 20 %, VAT – up to 12 %, personal income tax – up to 10 %, social tax – up to 11 %).

The main trends and key directions of fundamental tax reforms in Kazakhstan over the past few years include:

- introduction of the principle of good faith;
- simplification and automation of tax administration procedures due to the following key elements: introduction of electronic audit concepts; special, voluntary VAT control accounts for VAT payers; transition to electronic VAT invoicing; simplification of tax reporting;
- expanding the system of tax incentives and incentives to support investments in preferred areas of the economy approved by the government;
- compliance with current market trends related to the development of technologies and digitalization, including: the introduction of e-commerce taxation rules; the introduction of the so-called «Google tax» in the form of VAT on digitized income received from the provision of services in Kazakhstan;
- improving international tax cooperation by expanding the number of countries with which double taxation agreements are in force in Kazakhstan.

Kazakhstan's economy grew by 5.1 % in the first half of 2023 thanks to exports and fiscal stimulus.

Let's consider the execution of the revenue part of the budget of the Republic of Kazakhstan for 2022:

The plan for tax revenues of the state budget was executed by 103.9 %, the republican budget by 102.1% and the local budget by 107.8 %.

Revenues increased by 4.1 trillion tenge, including in the republican budget by almost 3 trillion tenge, in the local budget by 1.2 trillion tenge. In 2022, the state revenue authorities completed 2.1 thousand tax audits. Additional 677 billion tenge has been accrued, with an increase of 3.2 times. 180 billion tenge was recovered, with an increase of 1.7 times. Increased the effectiveness of the risk management system to 77 %. Customs functions in terms of control and issuance of declarations for goods have been fully centralized, work continues on the implementation of a Comprehensive plan to counter illegal trade turnover at the border and a Plan to increase the receipts of customs payments and internal taxes to improve customs administration.

For the period of 2022, the major taxpayers of the republic were: Tengizchevroil (4.6 trillion tenge, which is 34 % of the total amount of tax revenues to the country); Karaganchak Petroleum Operating (1.4 trillion tenge, which is 10 % of the total tax burden); Mangistaumunaigas (435 billion tenge); Ozenmunaigas (270 billion tenge) and others. All listed companies specialize in oil and gas production.

The shortcomings of the tax system lie on the surface. The biggest drawback of the current tax system is the excessive predominance of fiscal orientation in it. The high level of tax pressure on the taxpayer, the excessive tax press for law-abiding taxpayers depress the economy of Kazakhstan, perform an absolutely destructive role. There are also such problems in the country as: underestimated planning of tax revenues and an increase in the expenditure part of the budget, leading to an increase in the budget deficit; uneven receipt of corporate income tax to the budget, associated with the practice of using an advance payment mechanism; a significant excess of VAT refund from the budget; low level of collection of taxes to the budget before accrued by tax authorities.

One of the most important factors for the stability of the tax administration is the maintenance of an optimal balance of taxation. This requires, in particular, the maximum use of possible reserves. This is achieved, firstly, by adequate planning of tax revenues based on the actual volumes of revenues from various economic entities, and secondly, by regular monitoring and adjustment of indicators.

The calculation of the Doing Business index is based on the most important economic indicators that can affect the country's tax revenues and tax potential. Among the most significant indicators are such as taxation, ease of doing business, registration of enterprises, registration of property, obtaining loans, the degree of protection of minority investors and enforcement of contracts.

Doing Business Index, 2016

A country	Place in the rating	Index (a7) (indicator of the remoteness of the front line)
Republic of Kazakhstan	35	75,09
Republic of Armenia	38	73,63
Kyrgyz Republic	75	65,17

Kazakhstan has the best index, and Kyrgyzstan has the worst. In general, the integration partner countries are characterized by a significant variation in the most key indicators characterizing the business climate in the country and the tax potential of the economy, which indicates insufficient coordination of tax regulation in matters of unification of tax legislation and requires measures to harmonize it.

To date, 224 territorial offices of the tax service in the country are united into a single departmental information network. The processes of taxpayer registration, submission of tax reporting forms, acceptance and posting of payments to the budget to personal accounts, electronic desk verification of tax reporting forms, formation of a tax audit plan, monitoring of large taxpayers and other production functions have been automated. In order to create the most convenient conditions for taxpayers to fulfill their tax obligations, Information Reception and Processing Centers have been created and are functioning in the tax authorities, where about 50 types of documents are received and issued, including tax reports, both on paper and in electronic form.

Lim A.

Abylka Saginov Karaganda Technical University
Scientific supervisor – Doctor of Economics, Professor of the Department of Economics and Enterprise Management Aubakirova G. M.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN

Abstract: the article discusses current problems of the coal industry in Kazakhstan. The role of the coal industry in the economy and decarbonization of the country is shown. The causes of injuries at coal enterprises have been identified. The role of the state in the further development and strengthening of the international position of the coal industry is discussed.

Kazakhstan occupies a leading position in the coal industry, since the country is ranked 10th position in the world in terms of coal reserves and 9-10th - in terms of coal production volumes. The coal industry in Kazakhstan includes 30 private coal mining entities, which account for 2/3 of annual coal production. Among the largest representatives of the thermal coal market are Shubarkol Komir JSC, Karazhyra JSC and Maikuben-West LLP.

In Kazakhstan, in 2014–2021, the level of production of hard coal and lignite, including coal concentrate, did not change significantly (Table 1).

Table 1

Mining of hard coal and lignite, including coal concentrate, million tons

Indicator	Years							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mining, mln. tons	114,6	107,3	103,1	112,3	118,5	115,0	113,4	116,2
Annual growth, decrease %	-4,2	-6,3	-4,0	9,0	5,5	-2,9	-1,4	2,5

Source: [1]

Currently, the share of coal energy is about 70 % in electricity production. There is a growing demand for the promotion of new directions, the development of technologies for the enrichment and deep processing of coal, and the accelerated development of coal chemistry. Active steps are being taken to increase the production of activated carbon, which is directly related to solving the problem of import substitution and the accelerated development of the gold mining industry.

If we talk about export policy, we note that coal exports are being actively promoted: only in the first half of 2022, coal exports increased by 30 % in the main directions: Kyrgyzstan and Uzbekistan. Also, a significant volume of exports comes from Turkey, Switzerland and Poland. In the medium term, increasing exports will be inextricably linked with the comprehensive introduction of new enrichment capacities and improving the quality characteristics of coal.

The most significant prerequisites for changes in coal exports are due to transit restrictions on the territory of adjacent states; the ongoing tightening of various aspects of environmental and climate policy.

Due to its high calorific value and low ash content, Kazakhstan's coal is classified as an environmentally friendly energy source, and the demand for Kazakhstan's coal on the world market tends to grow. Coal remains a leading component of both Kazakhstan's exports and a strategically important component of the energy sector. This is mainly due to the fact that almost 70% of all electrical and thermal energy comes from coal-fired power plants [2].

In general, the coal industry of Kazakhstan will increase its productivity through the introduction of digital technology and investment in human capital.

References

1. Coal exports increased by 21 % in volume and doubled in monetary terms. URL: <https://www.energyprom.kz/> (date of request: 16.09.2023).

2. On approval of the Strategy for achieving carbon neutrality of the Republic of Kazakhstan until 2060. *Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February. 2023. № 121.* URL: <https://adilet.zan.kz/> (date of request: 22.09.2023).

Magadiyeva A.

Abylkas Saginov Karaganda Technical University
Scientific supervisor – Senior Lecturer at the Department of Economics
and Enterprise Management, Master of economic sciences Shilets N. N.

MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC MODELS TO ENSURE SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN THE COUNTRY'S ENTERPRISES

Financial and economic models are a powerful tool that can help entrepreneurs make more informed decisions. However, not all entrepreneurs understand why they are needed. To answer this question, it is necessary to understand what modeling is in a broader sense.

Modeling is the process of creating a simplified representation of a real object or system. This allows us to study an object or system without the need for expensive and time-consuming experiments.

Financial and economic models are simplified models of businesses. They allow entrepreneurs to forecast the future state of their business, evaluate various development scenarios, and make informed decisions on how to allocate resources. Typically, all financial and economic models are developed using Excel.

Here are a few specific examples of how financial and economic models can be useful to entrepreneurs:

- Revenue, profit, and cash flow forecasting: This allows entrepreneurs to assess how successful their business can be in the future.
- Investment efficiency assessment: Models enable entrepreneurs to calculate how investments will impact the profitability of their business.
- Risk analysis: Models help entrepreneurs evaluate how different events can affect their business.
- Balancing product life cycles: Optimizes production, taking into account factors such as demand, cost, and delivery times.
- Competitive prioritization: Helps identify which areas to focus on to enhance competitiveness.
- Customer and product segmentation: Divides customers and products into groups with similar needs and characteristics.
- Dynamic priority setting: Allows for real-time decision-making in response to changing market conditions.
- Optimization of information flows or business processes: Increases efficiency through improved information exchange and employee coordination.

Of course, financial and economic models are not a panacea for long-term problems in enterprises. They cannot predict the future with 100% accuracy, as a financial and economic model is a type of mathematical model that explores the «ideal world,» meaning that it's impossible to account for all the factors that influence the outcome, and forecasts by economists and mathematicians seldom come true. However, models can be a very useful tool for making informed business decisions.

Yes, implementing these models into the production process of enterprises is not an easy task. However, there are several companies that provide this service. For instance, the company SAPC (Strategic Analysis and Planning Center) offers financial model development in Kazakhstan at the most competitive prices. The product will help reduce commercial risks, comply with all necessary standards and creditor requirements, and take into account the specificities of your business operations.

Therefore, the ability to manage financial and economic models in organizations across various industries in the country enables entrepreneurs to enhance the coordination of their economic indicators and improve the strategic aspects of their organizations, which positively impacts both the internal and external economic policies not only of the organizations themselves but also of the country as a whole. The key is the experience in using these models.

Manbayeva E.

Abylkas Saginov Karaganda Technical University

Scientific supervisor – senior lecturer of the department of economics and enterprise management Daribekova A. S.

INDUSTRIAL POLICY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

In this article we will consider the features of the industrial policy of the Republic of Kazakhstan, since industrial policy is one of the most urgent tasks for all countries of the world.

The Republic of Kazakhstan is located in the center of the Eurasia continent and borders with several countries, which allows the country to develop trade relations between the countries. And Kazakhstan itself is rich in minerals, the steppes allow you to engage in cattle breeding and cultivation of agricultural crops, in particular cotton and wheat. Having certain industries, the state is obliged to regulate its activities. In order to regulate the activities of industrial enterprises, the State is obliged to pursue a certain policy in this area. And the policy pursued by the state in the industry is called the industrial policy of the state. Industrial policy has many elements of components that are considered in the work.

The industrial policy of Kazakhstan began back in 2003, where the strategies for the development of the country began, but today we can say that the policy of industrial and innovative development of the country has not given the expected results since that time. Already in 2020–2024, the SPIID strategy appeared, in which all the disadvantages of previous strategies were removed and an improved version was added. For example: there is much more talk about the development of frequent entrepreneurship in industry. In particular, the first task of the program is «deepening industrialization by increasing the potential of industrial entrepreneurship.» However, the program does not offer a transition from command-administrative to market-based approaches in industrial policy. And the November draft law «On Industrial Policy» further strengthens the substitution of the market by the state.

In general, a full-scale and purposeful work is being carried out in Kazakhstan to ensure the progressive development of the country's economy.

To solve the problem of economic diversification, Kazakhstan is successfully implementing a new industrial policy aimed at creating a high-performance and export-oriented manufacturing industry. It is around a strong manufacturing sector that the demand for highly productive service sectors and innovations is created, and an increase in exports of processed goods will give the economy stability and less dependence on raw material prices.

One of the drivers of the ongoing industrialization is rightfully the machine-building industry, which makes the main contribution (10.7 %) to the total volume of the manufacturing industry, along with metallurgy (43.6 %) and food production (15.8 %).

At the same time, there are a number of constraining factors for the successful development of the manufacturing sector and the country's industry as a whole.

First. A critical mass of enterprises has not been formed. To date, 15 thousand enterprises work in the manufacturing industry. Compared to 2010, their number has increased by 1.4 times. But in relation to this indicator to the economically active population (calculated as the number of enterprises per 1 thousand people) Kazakhstan lags far behind the OECD countries (almost 6 times).

Second. Low «complexity» of manufactured and exported products. The «complexity» of the basket of goods in Kazakhstan remains low compared to other countries. Thus, according to the Harvard University Economic Complexity Index, Kazakhstan ranks 84th.

However, Kazakhstan is represented mainly by raw materials on the global market (74 % of total exports or \$ 61 billion in 2018), the share of manufacturing goods is only 26 % (\$15.7 billion). For comparison, the manufacturing industry accounts for 85 % of exports in the world. At the same time, the situation with imports is exactly the opposite. In the structure of Kazakhstan's imports (\$32.5 billion), the share of manufacturing goods accounts for 93 % (\$30.1 billion), and these are mainly finished consumer goods. I will give a simple example, only in 2018 we imported bread and flour confectionery products for 69 million dollars, sausage for 60.9 million, mineral water for 56 million, shoes for 20.5 million, various underwear for 20 million, etc.

The third. The low level of investment activity of the banking sector in stimulating the real sector of the economy. Everyone knows about it. It is difficult and unprofitable for real sector enterprises to get a loan from banks, despite the existing spr. Of course, there are questions about the quality of borrowers, but here we need a coordinated work of the Government and the National Bank.

Fourth. The actual absence of a single legislative regulation of industry. Basically, the current legislation is formed according to the sectoral principle, when various issues of regulation of specific industries (defense, aerospace, oil and gas, automotive, etc.) are provided for in separate and unsynchronized laws. At the same time, light industry is practically not regulated at the legislative level, the processing and food industries are poorly regulated, mainly through a system of technical regulation. In general, industry is mentioned in 315 laws of the Republic of Kazakhstan.

Omargaliev A.

Abylkas Saginov Karaganda Technical University

Master's degree student

DYNAMICS AND CURRENT STATE OF FOOD SECURITY IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Adequately ensuring food security of any nation requires active development of the economy in general and the agricultural sector in particular.

Speaking about the formation of the domestic agricultural industry, it should be mentioned that since gaining independence, Kazakhstan, along with other countries that emerged after the collapse of the Soviet Union, began modernizing its economy and reforming all sectors of the national economy.

The collapse of the unified national economic system and its transformation, the cessation of long-term interregional and intersectoral ties, high inflation, the beginning of large-scale privatization and a significant decrease in real incomes of the population negatively affected the previously established dynamics of development of all sectors and led to a crisis in the country.

A period of approximately 10 years (1991–1999) became the stage of large-scale reforms with the aim of creating the foundations of a market economy and its characteristic mechanisms.

The current time period is also distinguished by the structural adaptation of the agricultural complex. Before independence, state ownership hampered the development of market relations. This is due to the fact that an important condition for the implementation of market transformations is the variety of forms of ownership on which market processes of exchange and distribution of products depend.

During the reforms, one could observe a decrease in the flow of capital into the rural economy, a decrease in production volumes, a sharp decline in living standards in rural areas and an aggravation of social tensions. A significant part of the population had incomes below the subsistence level. The decline in real incomes ultimately led to industrial decline in all areas of activity.

The economic situation began to change in a positive direction since the early 2000s. In particular, positive dynamics of activity in agriculture and in investing in fixed capital became noticeable. Compared to 2000, today the country produces 10 times more food.

At the same time, the share of agriculture, forestry and fisheries in the structure of GDP of the Republic of Kazakhstan decreased significantly over the first twenty years of independence (from 29.5 to 4.5 %), but since then has remained at the level of 4.2-5.4 % without further reduction. This became possible thanks to the policies pursued in this area, large-scale government programs aimed at supporting the industry, and constantly increasing government financial support. Accordingly, the time from the beginning of the 2000s to the present day has been marked by positive dynamics in the industry.

In the last decade, Kazakhstan has been investing special efforts in intensifying the agro-industrial complex through water-saving and other technological advances, thanks to which it was possible to expand the area of irrigated land by 50.7 thousand hectares and double labor productivity, with the largest growth noticeable in the Mangistau and Pavlodar regions. In addition, last year, labor productivity per employee in agriculture, forestry and fisheries in 2022 reached 4.5 million tenge, i.e. showed more than tenfold growth compared to 2010.

One of the most pressing problems at the moment is the shortage of pastures for cattle. The area of degraded pastures is growing every year (in some regions it reaches 60%), and almost half of the pastures are not used due to a lack of watering places. The republic cannot fully supply the domestic market for meat and dairy products.

The difficult epizootic situation is also a cause for concern. In 2020, 330 outbreaks of particularly dangerous diseases were registered. In particular, at the end of 2020, about 2.0 million poultry were destroyed due to 98 outbreaks of highly pathogenic avian influenza.

Thus, we can make a clear conclusion that land quality is deteriorating. Unfortunately, experts in the field of land relations point to the lack of a unified service and platform for recording land according to soil composition, geobotanical, agrochemical and other criteria.

Zholdasbekova D.

Abylkas Saginov labeled Karaganda Technical University
Scientific supervisor – Senior Lecturer at the Department of Economics
and Enterprise Management, Teacher of department Kalguzhinova D.

MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC PROCESSES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

In this article I want to consider the management of financial and economic processes in the Republic of Kazakhstan. For a start, let's understand what the management of financial and economic processes means. Management of financial and economic processes is a set of measures and actions aimed at planning, control and regulation of processes related to financial and economic spheres of activity. Management of financial and economic processes strives for efficient use of resources, sustainable economic growth, stimulation of innovation and development of the economic system as a whole. Economic and financial management is an important aspect of any country's development. This includes the Republic of Kazakhstan, a Central Asian country.

The country's national budget is a key management tool. In the budget for 2022, income of 15.7 trillion tenge was specified, of which tax revenues - 9.8 trillion tenge. The budget allows for the financing of social programmes, the development of infrastructure, the strengthening of defence capabilities and other priorities. For example, Program on development of agro-industrial complex in the Republic of Kazakhstan «Agrobusiness - 2017», Unified program of support and business development «Business Roadmap 2020», State program of infrastructure development «Nurly zhol» for 2015 - 2019, etc. Kazakhstan is actively working to attract foreign investment. In January-February 2023, the volume of investment in fixed assets amounted to KZT. 1616.4 billion, which is 19.2 % more than in January-February 2022. The Government provides investors with various incentives and economic incentives to attract capital and technological expertise. Kazakhstan was also pursuing a policy of economic diversification, developing not only the oil and gas sector but also other sectors such as agro-industry, tourism, information technology and others.

Financial and economic processes in the Republic of Kazakhstan are managed by various bodies and institutions at different levels of government. The main elements of this process are:

- Ministry
- National Bank of Kazakhstan
- Financial Monitoring Committee
- Revenue Committee of the Ministry of Finance
- State Treasury

The management of financial and economic processes in the Republic of Kazakhstan has a wide range of tasks, including ensuring the stability of the financial system, supporting economic growth, mobilizing financial resources, combating corruption and crime in the field of finance, and so on. These bodies and institutions work together to ensure the effective management of financial resources and achieve sustainable economic development.

Management of financial and economic processes in the Republic of Kazakhstan plays an important role in ensuring stable and sustainable development of the country's economy. In the context of globalization and a rapidly changing economic environment, effective management of economic and financial processes is essential for the competitiveness and sustainability of national economies. One of the main priorities of the management of financial and economic processes in the Republic of Kazakhstan is to support macroeconomic stability. To that end, his Government was actively pursuing measures to control inflation, stimulate GDP growth, combat fiscal deficits and develop financial markets. The National Bank of the Republic of Kazakhstan plays a key role in the management of financial and economic processes. The bank monitors and analyses the financial situation in the country, develops and implements monetary policy, and regulates and controls the activities of commercial banks. Financial instruments, such as bonds, stocks and pension funds, are important in the management of economic and financial stability. Regulation of macroeconomic stability, support of economic sectors and development of financial markets are key aspects of this process. However, the continuous improvement and introduction of new approaches in the management of financial and economic processes remain an integral part of the achievement of long-term sustainability and progress in the Republic of Kazakhstan.

Zholdasbekova D.

Abylka Saginov labeled Karaganda Technical University
Scientific supervisor – Senior Lecturer at the Department of Economics
and Enterprise Management, Master of economic sciences Daribekova N.

MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS OF KAZAKHSTAN

In today's world, the management of socio-economic systems is one of the most urgent and difficult tasks for many countries, including Kazakhstan. In this article, we will look at the main aspects of managing socio-economic systems in the context of Kazakhstan, and also analyze the measures and policies taken by the government to ensure the sustainable development of the country. Managing socio-economic systems involves coordinating interconnected processes of social and economic development, as well as making effective decisions to achieve given goals. In Kazakhstan, as a multinational and resource-based state, the management of socio-economic systems is an important means of ensuring the sustainable and equitable development of the country.

I reckon that one of the key aspects of the management of the socio-economic systems of Kazakhstan is the development and implementation of state programs and strategies. The Government of Kazakhstan is actively developing and implementing action plans that aim to achieve such priority objectives, poverty reduction, economic development and improvement of the quality of life of the population. An example of such a program is «Nurly Zhol», which aims to develop infrastructure, increase investment and improve the business climate in the country.

In addition, attracting foreign investment is an important element in the management of Kazakhstan's socio-economic systems. In recent years, the Government of Kazakhstan has been implementing business reforms, reducing bureaucracy and providing tax breaks for investors. Through efforts, Kazakhstan has attracted a large volume of foreign investment in various sectors of the economy, which contributes to its development and contributes to the creation of new jobs. Only in January-February 2023, the volume of investments in fixed assets amounted to 1616.4 billion. tenge, which is 19.2% more than in the same period last year.

Another important component of managing the socio-economic systems of Kazakhstan is the development of human capital, through modernization of the education system and training, as well as support for innovation and research projects. For example, in 2017, the State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2020 - 2025 came into play; the main goal is to increase the competitiveness of Kazakhstan's education and science, to educate and train individuals based on universal human values.

I think it should be noted that an important aspect of economic management in Kazakhstan is also the formation of effective public-private partnership mechanisms. Joint projects with international companies and organizations not only attract expertise and investment, but also ensure the transfer of advanced technology and knowledge. Successful partnership examples in Kazakhstan include cooperation with Shell, Chevron, General Electric and other world leaders.

Support and development of small and medium-sized businesses also occupy an important place in the management of socio-economic systems of Kazakhstan. In this connection, the State provides various financial support and training programmes for entrepreneurs. For example, the State Program for Business Support and Development «Business Road Map 2025», the State Program for the Development of Productive Employment and Mass Entrepreneurship for 2017-2021 «Enbek». As a result, you can see that the number of small businesses in 2022 was 320,690, which is 34.74% more than in 2020 year (237,914).

Thus, the management of Kazakhstan's socio-economic systems is a complex and multifaceted process that requires attention to various aspects of the country's development. The Government of Kazakhstan is actively implementing measures and policies aimed at promoting sustainable economic growth, fighting poverty and ensuring the social well-being of the population. The results of these efforts are becoming visible, and Kazakhstan continues to progress and occupy a worthy place among the developed countries of the world.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

<i>Aizharkyn Y.</i> MANAGEMENT AND MODELING OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS	3
<i>Akhayev A.</i> PLANNING A PROJECT	3
<i>Tungyshbai A. O.</i> FINANCIAL AND ECONOMIC PROCESSES: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE	5
<i>Алехно І. Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	6
<i>Аляб'єв А. Г.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	6
<i>Антонов А. А.</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	7
<i>Балабуха К. Є.</i> ІНСТРУМЕНТИ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ.....	8
<i>Бєляков Р. С.</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
<i>Бичков К. В.</i> РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КРИПТОВАЛЮТА»	9
<i>Боголюбов Д. Ю.</i> МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	10
<i>Васькін Б. В.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	11
<i>Вовк П. В.</i> ПРОДАЖ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПРОДУКТІВ НА ОСНОВІ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ.....	11
<i>Волик Б. В.</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	12
<i>Вранцев О. В.</i> ЧИННИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	13
<i>Вранцев О. В.</i> ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ІТ-СФЕРИ В УКРАЇНІ	13
<i>Гапонов О. В.</i> УПРАВЛІННЯ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ФОРФЕЙТИНГОВОЇ ОПЕРАЦІЇ	14
<i>Ггашвілі В. В.</i> ОПТИМАЛЬНА ПОТРЕБА У ФІНАНСОВИХ РЕСУРСАХ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	16
<i>Горлов В. А.</i> ПОЛІТИКА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ	16
<i>Григоренко Р. О.</i> ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	17
<i>Гридасова В. В.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА	18
<i>Гринько А. В.</i> ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА БЮДЖЕТНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕРИТОРІЙ	18
<i>Гуцал Т. О.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	19
<i>Дебальчук І. А.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	19
<i>Дроздов М. П.</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ	20
<i>Дяченко М. М.</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	20
<i>Закаланич О. С.</i> РИЗИКИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАЦІЙ З ПОХІДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ЯК ЗАГРОЗА ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	21

<i>Заліцький Д. І.</i> СТРУКТУРА ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	22
<i>Зарицький А. І., Бугай І. В.</i> ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД СКЛАДАННЯ БЮДЖЕТУ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ФІНАНСІВ	22
<i>Заярний В. О.</i> СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ.....	23
<i>Звоник Б. В.</i> ФУНКЦІЇ І МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КАПІТАЛУ	24
<i>Здрок С. Ф.</i> ЦИКЛІЧНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ.....	25
<i>Зеленуга С. І.</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ.....	25
<i>Зрайко О. А.</i> ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ГАЗОПОСТАЧАННЯ	26
<i>Капустін Н. М.</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	26
<i>Каратницький В. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ	27
<i>Квасов О. А.</i> УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ ТЕОРІЇ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	28
<i>Книш В. Г.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ ОЗДОРОВЧО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ.....	28
<i>Ковріга В. В.</i> НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ.....	29
<i>Корольов Я. Б.</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	30
<i>Костенко О. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ	30
<i>Ладницький В. Б.</i> ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ	31
<i>Лайко А. П.</i> АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНОГО РІШЕННЯ.....	31
<i>Логачов О. В.</i> УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ЗАСАДАХ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ	32
<i>Львов Д. А.</i> НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	32
<i>Мазаєв В. А., Бугай І. В.</i> СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	34
<i>Малеванчук Є. В.</i> СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	34
<i>Мацькевич О. І.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ КАПІТАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	35
<i>Михайлова А. Ю.</i> НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ.....	36
<i>Нечипорук А. Ю.</i> ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	36
<i>Оршава Р. О.</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ	37
<i>Оршава С. О.</i> ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АВІАЦІЙНУ ГАЛУЗЬ.....	37
<i>Педченко В. В.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	39
<i>Пієненко В. А.</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	39
<i>Пінчук А. М.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПЛАНУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА	40
<i>Полякова Д. І.</i> ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПЛАНУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	40

<i>Попова В. Д., Білчак І. М.</i> УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ ТА ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ.....	41
<i>Попова В. Д., Франчук Є. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	42
<i>Радєв Д. В.</i> СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СЕКТОРУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	43
<i>Свістельнік В. Ю.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ.....	43
<i>Сеґеда Я. С.</i> КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ.....	44
<i>Семенов А. Г., Бакун О. В.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ.....	45
<i>Семенов А. Г., Бугай Ю. С.</i> МОДЕЛЬ ДІАГНОСТИКИ РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	46
<i>Семенов А. Г., Гординський А. Г.</i> РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	47
<i>Семенов А. Г., Зотов С. В.</i> ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ.....	48
<i>Семенов А. Г., Печерський В. М.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	48
<i>Семенов А. Г., Пилипенко Д. С.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ПІДПРИЄМСТВА.....	49
<i>Семенов А. Г., Пирожков М. С.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКУ.....	50
<i>Семенов А. Г., Пругло О. І.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	51
<i>Семенов А. Г., Савін С. А.</i> РОЗРОБКА ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	52
<i>Семенов А. Г., Фомін В. С.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ.....	53
<i>Семенов А. Г., Черняков А. С.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТАТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ.....	54
<i>Сидельников А. Є.</i> ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ.....	54
<i>Смірнов Ю. В., Бугай І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.....	55
<i>Степура В. Ю.</i> МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА З ЕЛЕМЕНТАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	55
<i>Тираєвський О. В.</i> РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ У ПОВОЄННІ ЧАСИ.....	56
<i>Ткач А. А., Севастьянович Т. В.</i> ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	57
<i>Туриченко В. М.</i> ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	58
<i>Тюпа Є. О.</i> МОДЕЛЮВАННЯ СЦЕНАРІЮ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ.....	58
<i>Фурсенко А. Р.</i> СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТЕРИТОРІЙ.....	59
<i>Чабанець О. О.</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	60
<i>Чепелев А. А.</i> ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	60
<i>Шмалько О. О.</i> ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	61

<i>Юшенкова М. А.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ.....	62
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПОДАТКОВОЇ ТА ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	
<i>Банащук О. І.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	63
<i>Волик Н. Г.</i> ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	63
<i>Гумен К. В.</i> ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	64
<i>Єрємін С. М.</i> КРИТЕРІЙ ОПТИМАЛЬНОСТІ ЯК БАЗОВИЙ ПАРАМЕТР ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	65
<i>Ключик А. С.</i> ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ.....	66
<i>Кравченко А. С.</i> СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	67
<i>Мартовицька В. В.</i> ОБЛІК І АУДИТ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	68
<i>Ратушний В. Ю.</i> ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ»..... УПРАВЛІННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	69
<i>Akhayev A.</i> CONFLICT AND STRESS MANAGEMENT IN AN ORGANIZATION.....	70
<i>Akimzhanova A.</i> BUSINESS TOOL FOR ACHIEVING THE STRATEGIC GOALS OF THE ORGANIZATION	70
<i>Zhassimova A.</i> MANAGEMENT AND MODELING OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS	71
<i>Алімова Ю. В.</i> РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗМКОМ ПІДПРИЄМСТВА	72
<i>Атамас О. П.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	73
<i>Баланюк Б. Т.</i> СТАТИСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ЕЛЕКТРОМОБІЛІ В УКРАЇНІ	74
<i>Барабаш А. О., Семенов А. Г.</i> УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	75
<i>Биданцев Я. І.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РЕЙТИНГОВИХ СИСТЕМ.....	76
<i>Біденко А. О.</i> ОЦІНЮВАННЯ ПОПИТУ НА ПОСЛУГИ З ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКІВ ПРАЦІ	77
<i>Водарчук А. О.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	77
<i>Волков Д. В., Сульо В. П.</i> РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	78
<i>Горпинич О. В.</i> АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ НАДАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ	79
<i>Гринишин В. В.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	79
<i>Гук І. І.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАДАННЯ ВЕТЕРИНАРНИХ ПОСЛУГ	80
<i>Денщик І. Ю.</i> МОДЕЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ.....	81
<i>Доля С. Л.</i> ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	82
<i>Єрємін С. М.</i> КРИТЕРІЙ ОПТИМАЛЬНОСТІ ЯК БАЗОВИЙ ПАРАМЕТР ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	82
<i>Заїка А. М.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ.....	84

<i>Заїка Д. М.</i> МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ЇЇ ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ	85
<i>Івахненко М. Г.</i> УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	86
<i>Івахненко С. Г.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	86
<i>Камінський О. Д.</i> РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	87
<i>Канівець І. І.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	88
<i>Квятковський А. В.</i> СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	88
<i>Колещук П. О.</i> РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	89
<i>Кофанов Д. О.</i> АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВПЛИВАЮЧИХ НА КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА	90
<i>Критчин Б.</i> ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ТУРИСТИЧНА ПОСЛУГА».....	91
<i>Кузнецов А. О.</i> ОЦІНЮВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМБІНАТУ	93
<i>Кузьменко Г. І.</i> ВРАХУВАННЯ НОВИХ ВИМОГ ПРИ ПЛАНУВАННІ КАР'ЄРИ ПРАЦІВНИКА	93
<i>Меркулов В. М.</i> НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ ПІДПРИЄМСТВА	94
<i>Михальчишин І. О.</i> ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	95
<i>Петров І. В.</i> ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АДАПТАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	95
<i>Петьовка А. В.</i> КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	96
<i>Рагімова А. К.</i> МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	97
<i>Романець В. Ф.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ТЕОРІЙ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	98
<i>Стаковіченко М. Г.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ	98
<i>Тихоновський О. С.</i> СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	99
<i>Шеєць І. О.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ	100
<i>Яриго В. Є.</i> ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	100
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГУ, РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	
<i>Akhayev A.</i> ONLINE MARKETING: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	102
<i>Bielan O.</i> INCREASING THE EFFICIENCY OF THE ORGANISATION OF HOTEL AND RESTAURANT COMPLEXES BY USING INTERNATIONAL INFORMATION TECHNOLOGIES (ON THE EXAMPLE OF M. VARNA, BULGARIA) ...	103
<i>Chelnov D.</i> THE ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF RURAL GREEN TOURISM IN THE NATIONAL ECONOMY	104
<i>Sapargali A.</i> LET'S TALK ABOUT CROWDFUNDING	106
<i>Shohabaeva A. S., Zhiembekuly A.</i> APPLIED ASPECTS OF THE STUDY OF THE DEVELOPMENT OF THE MARKETING, NATIONAL AND WORLD ECONOMY	106
<i>Shohabaeva A. S., Zhumabaeva A. B.</i> SOCIAL COMMUNICATIONS IN A GLOBAL WORLD	107
<i>Shohabaeva A. S., Zhumamurat A. A.</i> MARKET ECONOMY AND BUSINESS	108

<i>Zhaksylykova A., Kabzhanova Zh.</i> ECONOMIC CHALLENGES DURING TRANSFORMATION PROCESSES.....	109
<i>Аліменко В. М.</i> СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА РОЗРОБКИ.....	110
<i>Андрієнко С. О.</i> УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	111
<i>Бойко Д. Д., Яковлева Я. І.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯХ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	111
<i>Бургман Я. О.</i> РОЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	112
<i>Величко С. О.</i> УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РЕЙТИНГОВОГО ПІДХОДУ.....	113
<i>Гандзюк В. В.</i> ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	114
<i>Головін М. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОНКУРЕНЦІЇ НА РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	114
<i>Демків А. Т.</i> ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	115
<i>Друляк О. Б.</i> РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ.....	116
<i>Захаров С. І.</i> ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВИХ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЙ НА СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА.....	116
<i>Зеленов Є. Ю.</i> РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ФОРМ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	117
<i>Кулаков О. О.</i> ІНВЕСТИЦІЇ У ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	118
<i>Лазоренко М. О.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	119
<i>Литвинов М. П.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ.....	119
<i>Лукін Е. І.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНФЛЮЕНСЕР-МАРКЕТИНГУ В СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ.....	120
<i>Мазур О. М.</i> БАЗОВІ КОНЦЕПТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ.....	121
<i>Маринич В. М.</i> АНАЛІЗ РИНКУ ОЗДОРОВЧО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ.....	121
<i>Мартиненко Д. В.</i> ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	122
<i>Маруняк А. С.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	123
<i>Мельник О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ.....	123
<i>Монін В., Гришин В.</i> ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	124
<i>Непомнящий А. Д.</i> ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	125
<i>Ніколаєв О. М.</i> ВПЛИВ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ.....	125
<i>Олійник В. С.</i> ВПЛИВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ.....	126
<i>Салетко О. В.</i> МОНІТОРИНГ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ РОЗВИТКУ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ.....	127
<i>Сидоров О. А.</i> ВАЖЛИВІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН.....	127
<i>Сиюшов О. О.</i> СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕРЧАНДАЙЗИНГОВИХ ЗАХОДІВ.....	128
<i>Стокоз Д. І.</i> УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄЗДАТНІСТЮ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	129

<i>Тертичний В. В.</i> ФІРМОВИЙ СТИЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ ПІДПРИЄМСТВА.....	129
<i>Трухманов Т. Е.</i> ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО АСОРТИМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	130
<i>Цяцька Д. С., Грищенко Д. О.</i> СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	131
<i>Чистиков В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЗБУТУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	131
<i>Чуприна В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА....	132
<i>Щербаков С. С.</i> Е-ГРИВНЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ФІНТЕХУ В УКРАЇНІ	133
<i>Юшко Д. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СЕГМЕНТАЦІЇ РИНКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ	134
<i>Явор О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	135
<i>Якименко П. С.</i> СУСПІЛЬНЕ ВІДНОВЛЕННЯ В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	135
<i>Яриш С. М.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ МАРКЕТИНГУ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	136

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОНАВЧИХ ПРОБЛЕМ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ, ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	
<i>Бабільчук І. В.</i> ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ДЕРЖАВИ	138
<i>Бажан О. О.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	138
<i>Злиденний І. А.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЇ НАУКИ З ЮРИДИЧНИМИ ТА ІНШИМИ НАУКАМИ	139
<i>Кузнецова К. І.</i> ТЕОРІЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ФУНКЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ПЕРІОДУ ХVІІІ–ХІХ СТ.	140
<i>Романова В. С.</i> ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ТА ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ.....	140
<i>Сілявін М. В.</i> ОБҐРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ПРАВІ.....	141
<i>Сушко М. С.</i> РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ ГРОМАДЯНСТВА	141
<i>Хальчевський С. В.</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	142
<i>Ципльонкова А. М.</i> ПЛЮРАЛІЗМ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	143
<i>Чалий С. К.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ МЕЖ БУТТЯ І ДІЇ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА.....	143
<i>Чукін М. В.</i> ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ДОХОДІВ І ЗБОРІВ: ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ	144
<i>Шарій С. Ю.</i> ЗАХИСТ СІМЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	145
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ	
<i>Арделян Д. Р.</i> СЛОВЕСНИЙ ПОРТРЕТ ТА АНТРОПОМЕТРИЧНА РЕЄСТРАЦІЯ	146
<i>Бевза Б. О.</i> МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МИРА, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ	146
<i>Беклемищев С. О., Абакумова Ю. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСУВАННЯ» НА ПРИКЛАДІ СТАТЕЙ 110-2, 111-1, 111-2, 256 ТА 258-5 КК УКРАЇНИ.....	147

<i>Бондаренко А. І.</i> СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	148
<i>Борисенков В. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ	149
<i>Вовк Д. А.</i> СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	150
<i>Волочай О. О.</i> ДО ПИТАННЯ ВІДМІННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 258-3 КК УКРАЇНИ, ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ	151
<i>Гаврилов Ю. Г., Абакумова Ю. В.</i> ПРАВО ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ТА ІНШИМИ ГАЛУЗЯМИ ПРАВА УКРАЇНИ ...	152
<i>Гамора О. О.</i> ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	153
<i>Ганжа О. Г.</i> ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХОДУ	153
<i>Гасанов Ш. А.</i> ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ	154
<i>Гладкий І. Ю.</i> ДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 173 КК УКРАЇНИ	155
<i>Гладченко Д. М.</i> ЩОДО ДИНАМІКИ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН РОЗДІЛУ ХІХ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	156
<i>Голуб О. В.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 256 КК УКРАЇНИ	156
<i>Гончаренко О. О.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	157
<i>Гринік А. В.</i> ОКРЕМІ ВИМОГИ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	157
<i>Дембицька М. В.</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ	158
<i>Джаним А. С.</i> ПРОБЛЕМИ ПЕРЕВАГ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ.....	159
<i>Джима О. П.</i> АРЕШТ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ	159
<i>Єсаян Е. А.</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	160
<i>Зімовська Я. М.</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ ТА ВІДЕОЗАПИС ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	161
<i>Іпатко І. Г.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА	161
<i>Кайсарова А. О.</i> КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ	162
<i>Каліневич О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ	163
<i>Каліневич О. С.</i> ОБМЕЖЕННЯ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ...	164
<i>Канівець О. І.</i> ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	165
<i>Карнаков О. В.</i> СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 260 КК УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	166
<i>Качлішвілі Н. О.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОПАГАНДА ВІЙНИ, ВЧИНЕНОГО У ФОРМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКЛИКІВ.....	167
<i>Ковіненко О. О.</i> ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ В РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ РОСІЯНАМИ ЦИВІЛЬНИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	167
<i>Комарук О. В.</i> ЗНАЧЕННЯ ЗАСАД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	168

<i>Комарук О. В.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	169
<i>Коптевський О. Ю.</i> СИСТЕМА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.....	170
<i>Корягіна А. К.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ	171
<i>Кочіашвілі А. С., Калюга К. В.</i> ЗНАЧЕННЯ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД, ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ТА ПОТРЕБ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	171
<i>Краєченко Р. П.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 139 КК УКРАЇНИ	173
<i>Куксенко І. І.</i> ПОПЕРЕДНЯ ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ	173
<i>Куценко В. І.</i> СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ.....	174
<i>Кучерявенко А. А.</i> КРИМІНАЛІСТИКА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	175
<i>Лаєрінчук Д. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ДЕРЖАВНОГО ЧИ ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА.....	175
<i>Лапшин В. А.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 127 КК УКРАЇНИ	175
<i>Ласіченко І. Е.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	177
<i>Левченко Д. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ.....	178
<i>Лесь А. А.</i> ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА	179
<i>Лещенко А. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ТА ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ РУК ПІД ЧАС ВІЙСЬКОГО СТАНУ	180
<i>Линник О. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ШПИГУНСТВО ЗА КК УКРАЇНИ.....	180
<i>Майсак Д. А.</i> ПРЕДМЕТ РОЗГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ.....	181
<i>Макаров В. В.</i> ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 114-2 КК УКРАЇНИ.....	182
<i>Марчевський Д.</i> ІНФОРМАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ЯК НОВИЙ КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ОБ'ЄКТ	183
<i>Мусаєв Р. Д.</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	184
<i>Непевний В. О.</i> ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ З ПРИВОДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ВІРОСПОВІДАННЯ	184
<i>Нікітін П. С.</i> СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ	185
<i>Парімончик Б. В.</i> СИСТЕМА ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	186
<i>Петриченко К. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА – КРИМІНАЛІСТА У СЛІДЧОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ	187
<i>Полішко О. Д.</i> РОЛЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОЦЕСІ ОГЛЯДУ ОБ'ЄКТІВ	187
<i>Пороло М. М.</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263 КК УКРАЇНИ	188
<i>Прокопенко О. В.</i> ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 205-1 КК УКРАЇНИ.....	189
<i>Пташинський О. О.</i> ЩОДО СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ ПРОЕКТУВАННЯ ЧИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СПОРУД БЕЗ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ	190

<i>Резцов Д. К.</i> ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 126-1 КК.....	191
<i>Рожко А. О.</i> СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 136 КК УКРАЇНИ: ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ.....	191
<i>Рукіна Д. О.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	192
<i>Рябчинський Д. А.</i> ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: РОЗШИРЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	193
<i>Северін Д. М.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТ. 143 КК УКРАЇНИ.....	194
<i>Семененко М. С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЛІДЧОЇ РОБОТИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ.....	195
<i>Серга Д. О.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОТИДІЇ СУЧАСНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В КРИМІНАЛІСТИЦІ.....	195
<i>Серга Д. О.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	196
<i>Симоненко О. А.</i> ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	197
<i>Скрипник М. О.</i> КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	198
<i>Соколов А. А.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО».....	199
<i>Стрельцова О. І.</i> ЗНАЧЕННЯ ДНК-АНАЛІЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	199
<i>Ступак Т. В.</i> ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	200
<i>Тараненко А. О.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	201
<i>Тарасенко М. В.</i> ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗАБРУДНЕННЯ АБО ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	201
<i>Татьяненко Ю. В.</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАНІПУЛЮВАННЯ НА ОРГАНІЗОВАНИХ РИНКАХ: ПРОБЛЕМАТИКА БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОБ'ЄКТУ.....	202
<i>Твердохліб Я. В.</i> ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	203
<i>Тимчук О. Л.</i> ЗЛОЧИННІСТЬ І СУСПІЛЬНІ ЦІННОСТІ: ДЕЯКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	204
<i>Туранська М. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЗДІЙСНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ РІЗНИХ ВИДІВ ЗБРОЇ	204
<i>Тютюник М. С.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗМІНИ ПОКАРАННЯ ЯК ВИКЛЮЧНА ПРАВОВА ПРОБЛЕМА	205
<i>Усипенко Є. С.</i> ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗРОБКИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ.....	206
<i>Філатова Є. В.</i> АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ	207
<i>Філатова Є. В.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ	207
<i>Хавкун С. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ЗВІЛЬНЕННЯ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ.....	208
<i>Харченко А.</i> ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ НА ПІДСТАВІ СТ. 69 КК УКРАЇНИ	209
<i>Хведчук П. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЯ АЗАРТНИХ ІГОР, ЛОТЕРЕЙ.....	210
<i>Хирса А. В.</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	211

<i>Хирса А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	211
<i>Хілик С. М.</i> КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	212
<i>Чебикін Р. В.</i> ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ПРИЗОВНИКІВ, ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ТА РЕЗЕРВІСТІВ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	213
<i>Чумак С. М.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ВОЄНІЗОВАНИ ФОРМУВАННЯ» ТА «ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ» ВІДПОВІДНО ДО СТ. 260 КК УКРАЇНИ.....	213
<i>Швець Р. Ю.</i> ДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	214
<i>Шершньов Е. А.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ	215
<i>Шинкаренко В. В.</i> ЩОДО МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ	216
<i>Шокот А. С.</i> ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ	217
<i>Шокот Г. А.</i> ВИПАДКОВИЙ ЗЛОЧИНЕЦЬ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ ПРО ВИОКРЕМЛЕННЯ ТИПУ У ІСТОРИЧНОМУ РАКУРСІ.....	218
<i>Юсубов Е. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 297 КК УКРАЇНИ	218
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ І ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ ПРИ ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН	
<i>Алімов А. А.</i> ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	220
<i>Веліков С. Г.</i> СУДОВА ВЛАДА ТА МІСТОБУДУВАННЯ: ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	220
<i>Виноградова А. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	221
<i>Глотов Ю. О.</i> СТИЛІ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЩОДО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ	222
<i>Джаним А. С.</i> ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ	223
<i>Джаним Г. В.</i> ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	223
<i>Євченко О. О.</i> НОВАЦІЇ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	224
<i>Загинайко В. С.</i> ОЦИФРУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	225
<i>Загорський Д. Д.</i> ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ	225
<i>Зіро Б. П.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВOPOPУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 53 КУпАП.....	226
<i>Ізвіцька Г. В.</i> КРИМІНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ, ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	227
<i>Ізвіцька Г. В.</i> ПЕРЕВАГИ ПОЛІЦІЇ ОХОРОНИ НАД ПРИВАТНИМИ ОХОРОННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	228
<i>Ісаєв О. М.</i> ОБҐРУНТУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ	229
<i>Коваль М. О.</i> ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	229
<i>Колісник Є. В.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС МІСЦЕВИХ ЗАГАЛЬНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ	230
<i>Комарук О. В.</i> ВЗАЄМОДІЯ ЖУРНАЛІСТІВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	230
<i>Комарук О. В.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	231

<i>Комарук О. В.</i> СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КАРНОГО РОЗШУКУ	232
<i>Кривень В. О.</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ.....	233
<i>Курдась Д. А.</i> ЩОДО ПРАВА НА САМОЗАХИСТ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН	233
<i>Куркула А. Г.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ	234
<i>Лескін М. С.</i> ДО ПИТАННЯ РОЗУМНОГО СТРОКУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	236
<i>Лисенко Є. А.</i> ДЕТІНІЗАЦІЯ ДОХОДІВ – НЕОБХІДНІСТЬ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ.....	236
<i>Литвиненко С. В.</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПАРАТУ СУДУ В СИСТЕМІ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	237
<i>Лукаренко А. Р.</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ	238
<i>Мосейчук А. М.</i> СПІРНІ ПИТАННЯ СПРАВЛЯННЯ ТРАНСПОРТНОГО ПОДАТКУ	238
<i>Найпак К. В.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	239
<i>Нечай М. В.</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	240
<i>Олешко О. Л.</i> СУТНІСТЬ ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ДІЯННЯМ ТА НАСЛІДКАМИ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВOPУШЕННІ.....	241
<i>Остапенко М. І.</i> ПРОБЛЕМИ РЕФОРМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ	242
<i>Перетяцько К. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	242
<i>Поздняков В. О.</i> ДО ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ЕТИКИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ	243
<i>Поліщук М. Г., Черепанова М. Р.</i> ПИТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ, ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ ТА ПОСЕРЕДНИЦТВА ПРИ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ.....	244
<i>Пужай-Черета Д. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ УТОЧНЕННЯ ОБ'ЄКТА ТА БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ РЕНТНОЇ ПЛАТИ ЗА КОРИСТУВАННЯ НАДРАМИ	245
<i>Рак С. Ю.</i> ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	246
<i>Рукіна Д. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАПРЯМКУ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	247
<i>Сарана В. В.</i> ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	248
<i>Сірий С. О.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	249
<i>Соломенний Д. А.</i> НОРМАТИВНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖИТЛОВИЙ ФОНД»	249
<i>Стоєва Т. І.</i> ПРАВА ЛЮДИНИ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	250
<i>Ткаченко Є. О.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	251
<i>Ходак К. Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ «PROZORRO.ПРОДАЖІ»: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	252
<i>Швець Н. К.</i> ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	252

Шерстюк Є. М.
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.....253

**МЕХАНІЗМИ І ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
І ЇХ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ ТА СВІТІ**

НОВІ ВИКЛИКИ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ,
ПІДПРИЄМСТВАХ ТА УСТАНОВАХ

Андрейцов А. В.
ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНИМ ОБ'ЄКТОМ В УКРАЇНІ.....255

Василенко Л. В.
АНТИКРИЗНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....255

Гамаль Д. В.
ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ
РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.....256

Гнедаш Є. І.
АДАПТАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ДО ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....257

Дробаха І. І.
УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ 257

Жуковський Д. А.
УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 258

Іванов О. В.
КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ 259

Кисельов О. С.
СТРАТЕГІЧНА РОЛЬ КУЛЬТУРИ ЯК КЛЮЧОВОГО СКЛАДНИКА ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ.....260

Косован А. О.
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ УЗГОДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ,
ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ 260

Литвиненко О. Є.
ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 261

Марков О. А.
ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ГОТЕЛЬНО-ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....262

Машко А. С.
ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА 262

Мельник М. О.
ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 263

Назарова І. Л.
ІНТЕРЕСИ ТА ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....264

Новіков В. О.
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ГІБРИДНИХ ВІЙН 264

Помаза-Пономаренко А. Л.
ОСМОТИЧНІ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....265

Сковородинський І. М.
СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....266

Трипольський Є. О.
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ 266
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Белінський А. С.
МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ.....268

Білий О.
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ...268

Болгов М. А.
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ.....269

Боханов Є. А.
ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 270

Брильов Є.
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....270

Вовк В. С.
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....271

<i>Вовк В. С.</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВІДСУТНОСТІ НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО».....	272
<i>Волжин Д. О.</i> ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОЧИСЕЛЬНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	273
<i>Воробійов Р. О.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ.....	274
<i>Гончаренко Є.</i> ІНСТИТУТ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ.....	274
<i>Горін А. В., Сиченко В. В.</i> ПРАВОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	275
<i>Давлетшин Д. Є.</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ.....	276
<i>Денисенко С. В.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ.....	277
<i>Дружкін М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	278
<i>Дубовий С. І.</i> СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	278
<i>Дяченко С. М.</i> ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ.....	279
<i>Єршов С.</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ НАПРЯМИ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	280
<i>Зайцев О. М.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	280
<i>Злобинець В.</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	281
<i>Золотоноша С. В.</i> ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	282
<i>Зюльковський В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ БРЕНДИНГУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	282
<i>Івченко Ф.</i> ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	283
<i>Кавилін О. А.</i> ПОЄДНАННЯ МІСЦЕВИХ І ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	284
<i>Карпенко Г. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	285
<i>Квітко М. В.</i> ПОВНОВАЖЕННЯ СЛУЖБ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	285
<i>Кир'яков О.</i> ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	286
<i>Кіяненко А. А.</i> ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	287
<i>Козарь Т. П.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СТАБІЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	288
<i>Колмаков Є. В.</i> ПРАВОВА ТА ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	288
<i>Кондрашин Д. С.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	289
<i>Копейкін М. В.</i> ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ.....	289
<i>Краецов С. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА СПРИЙНЯТТЯ ЗМІН ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	290
<i>Кулеш С. Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	291

<i>Кулик Р. В.</i> СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТОМ ЯК ОСНОВА ПІДСИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ.....	291
<i>Куліков К. В.</i> НАПРЯМКИ ВПЛИВУ НА РЕГІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ У ПОЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	292
<i>Куніч Т. О.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ	293
<i>Кутіщев Є. С.</i> НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	293
<i>Литвин А. М.</i> СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	294
<i>Ляшенко І.</i> НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	294
<i>Маєвський А. В.</i> ЩОДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	295
<i>Манічев М. М.</i> СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	296
<i>Медведєв В. О.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ҐРУНТІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ.....	297
<i>Медвідь В. С.</i> ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	297
<i>Мироненко О. Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ	298
<i>Немонтюв В. А.</i> ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	299
<i>Оболенцев В. О.</i> ЯКІСНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	299
<i>Пасічник В. В.</i> ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	300
<i>Пасічник Д.</i> СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА ЇЇ РОЗВИТКУ ТА ДОБРОБУТУ ГРОМАДЯН	300
<i>Педак І. С.</i> АГРО-ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ТА СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ҐРУНТОЗАХИСНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ	301
<i>Печеник К. В.</i> РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ МЕРЕЖІ СПОРТИВНИХ ЗАКЛАДІВ.....	302
<i>Романов Д. Ю.</i> УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	303
<i>Соколюк Н. В.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	304
<i>Сорокін А.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	304
<i>Твердохліб К. І.</i> РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ З БОКУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯК БАГАТОРІВНЕВА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	305
<i>Трипольський Є. О.</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ	306
<i>Тютюнников Я. Є.</i> ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ	306
<i>Чорний М. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ	307
<i>Шевчук П. М.</i> САМООСВІТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....	308
<i>Шепелев О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	308
<i>Шинкаренко Д. О.</i> 309 ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	309
<i>Щербушенко М. С.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	310

<i>Юцкевич Я.</i> СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	311
<i>Ярошенко С. В.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ҐРУНТІВ ..... СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ	311
<i>Бречко Н. А.</i> ОГЛЯД ПЕРСПЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ БЕЗПАРОЛЬНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ	313
<i>Желев А. Е.</i> ПРОБЛЕМИ У ПРОЦЕСІ ВИЯВЛЕННЯ ДЕФЕКТІВ У ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ	313
<i>Руденко Е. Р.</i> ПРОБЛЕМИ У СТВОРЕННІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ.....	314
<i>Хрипко О. С.</i> РОЗВИТОК КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	314

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ
В ГУМАНІТАРНОМУ, ДУХОВНОМУ ТА ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИМІРАХ**

ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛЬ ЦЕРКВИ
І ДЕРЖАВИ У ЇХ ВИРІШЕННІ

<i>Андрос А. О.</i> БОГОСЛОВСЬКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ПОНЯТТЯ ПРО СВЯТИЙ ПЕРЕКАЗ.....	315
<i>Бадюла П. М.</i> СПІЛЬНА РОЛЬ ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ У ВИРІШЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ	315
<i>Денисюк М. М.</i> БІБЛІЙНЕ РОЗУМІННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ ЖІНКИ У ХРИСТІЯНСЬКИХ СПІЛЬНОТАХ	316
<i>Єфремов О. М.</i> МОТИВАЦІЯ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ДЛЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ МОЛОДІ	317
<i>Кісельов М. В.</i> БОГОСЛОВ'Я СВЯТИХ МІСЦЬ ПАЛЕСТИНИ V–VIII СТОЛІТЬ. ФЕНОМЕН ПОКЛОНІННЯ. ГРЕКОМОВНІ АВТОРИ.....	318
<i>Кожемякіна І. В.</i> ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА МЕШКАНЦІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ВАСИЛІВКА, ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ.....	318
<i>Корнієнко І. М.</i> ЄЗУЇТСЬКІ КОЛЕГІЇ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ БОГОСЛОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ	319
<i>Короткова Т. В.</i> РОЛЬ ДУШЕОПІКУНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	319
<i>Малисевич Є. А.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАЛУЧЕННЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ДО ВОЛОНТЕРСТВА	320
<i>Мирончук О. В.</i> РОЛЬ БІБЛІЇ В ПРОЦЕСІ ДУХОВНОГО НАСТАВНИЦТВА ДІТЕЙ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ	321
<i>Облес І. І.</i> РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТРАНСГУМАНІЗМУ	322
<i>Овсієнко В. С.</i> ВПЛИВ ОБРЯДІВ НА СОЦІАЛЬНЕ ЖИТТЯ РЕЛІГІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ	323
<i>Олярчук М. В.</i> ПЕРСОНАЛІСТИЧНИЙ ДИСКУРС В ПРИПОВІСТЯХ СОЛОМОНА	323
<i>Плужниченко О. А.</i> ХРИСТІЯНСЬКІ СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ.....	324
<i>Плужниченко С. В.</i> ХРИСТІЯНСЬКА ВІРА ЯК МОТИВ ВПЕВНЕНОСТІ ІНДИВІДА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ).....	325
<i>Пономаренко О. М.</i> ДОКТРИНА ВИПРАВДАННЯ ВІРОЮ У ВЧЕННІ МАРТИНА ЛЮТЕРА.....	326
<i>Рагімов Р. Р.</i> ЗАСТУПНИЦЬКА МОЛИТВА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ	326
<i>Рябко І. В.</i> ДУХОВНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ.....	327
<i>Салогуб С. А.</i> РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МІЖКОНФЕСІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЄДНОСТІ СУСПІЛЬСТВА.....	328
<i>Чипак В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ХРИСТІЯНСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ	329

<i>Шпоть В. В.</i> ПРОВІДНА МІСІЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ СЛУЖІННЯ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНУ	330
<i>Штангей С. Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ХРИСТИЯНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ	331
<i>Щербина Ю. П.</i> ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХРИСТИЯНСЬКИХ ОБЩИН	331
<i>Ярмохін А. М.</i> СВОБОДА ЛЮДИНИ У СВІТЛІ ХРИСТИЯНСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ..... ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ГАЛУЗИ В УМОВАХ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	332
<i>Агапов Д. О.</i> ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗКУЛЬТУРИ І СПОРТУ	334
<i>Ашихміна М. В.</i> СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА З УЧНЯМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	334
<i>Байрамов Р. С.</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ДО МЕДІАОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	335
<i>Вавілова Т. Г.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	335
<i>Воронова О. В., Воронов І. В.</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	336
<i>Гупало П. В.</i> РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК.....	337
<i>Дереза І. Л.</i> ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СЕРЕД МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	337
<i>Домбровський Р. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	338
<i>Дунаев С. О.</i> РЕАЛЬНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	338
<i>Дяченко М. Д.</i> ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНАСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ	339
<i>Єсаулов Д. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ	340
<i>Єфімов Є. О.</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	340
<i>Жданова-Неділько О. Г.</i> РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	341
<i>Жовніренко К. Ю.</i> ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	342
<i>Коркін Є. О.</i> ПОНЯТІЙНИЙ ТЕЗАУРУС ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ ЗАКЛАДАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	343
<i>Кушнір Б. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ ЯК ОЗНАКИ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СТОМАТОЛОГА.....	343
<i>Лисенко М. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	344
<i>Магда О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 134 «АВІАЦІЙНА ТА РАКЕТНО-КОСМІЧНА ТЕХНІКА».....	344
<i>Мальченко В. Г.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СТОМАТОЛОГА.....	345
<i>Матвеев К. М.</i> ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	346

<i>Матюха Ю. О.</i> РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	346
<i>Мехатурі Г. О.</i> МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 224 «ТЕХНОЛОГІЇ МЕДИЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ».....	347
<i>Ольховой Д. А.</i> ЕТАПИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНФОРМАТИКИ	348
<i>Остроконь Р. В.</i> МАТЕМАТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ.....	348
<i>Павлуненко М. В.</i> ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ	349
<i>Полежаєв Ю. Г.</i> ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	350
<i>Рожнова Т. Є.</i> УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧИМ РОЗВИТКОМ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ-ПЕДАГОГІВ	351
<i>Романова Т. А.</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	351
<i>Сидорук Ф. М.</i> РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	352
<i>Солдатенко В. В.</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я.....	353
<i>Ткаченко А. О.</i> НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	353
<i>Толок Н. Ф.</i> ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ АДАПТАЦІЄЮ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ.....	354
<i>Трипольська Н. В.</i> ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА	354
<i>Черняк О. В.</i> ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАВООХОРОНЦЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	355
<i>Шелест Н. В.</i> СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	356
<i>Белов Р. В.</i> РОЗБІР ПРОБЛЕМАТИКИ І АКТУАЛЬНОСТІ ПРОЕКТУ ПО СТВОРЕННЮ ДИЗАЙНУ БАРУ В КЛАСИЧНОМУ СТИЛІ	357
<i>Гуменюк Д. І.</i> РОЗРОБКА ФІРМОВОГО СТИЛЮ КАВ'ЯРНІ ХМАРА ТА КАВОВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	357
<i>Кіміцева Ю. П.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ НА СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНЕРСЬКОМУ ОДЯЗІ	358
<i>Нікітенко К. В.</i> ЕФЕКТИВНА СТРАТЕГІЯ БРЕНДИНГУ ТА ОСНОВНІ ТРЕНДИ СУЧАСНОЇ АЙДЕНТИКИ.....	359
<i>Ткаченко С. К.</i> ДИЗАЙН ПРОЄКТ ВИСТАВКИ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ.....	359
<i>Файдель В. В.</i> РОЗБІР ПРОБЛЕМАТИКИ І АКТУАЛЬНОСТІ ПРОЕКТА ПО СТВОРЕННЮ БРЕНДБУКУ ЗАКЛАДУ ЯПОНСЬКОЇ КУХНІ З ДОСТАВКОЮ	360
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ У ХХІ СТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ	
<i>Дем'яновська А. О.</i> ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ	361
<i>Кокоріна В. І.</i> ТРУДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕРМІНІВ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	361

<i>Коломієць П. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ІТ-ТЕРМІНІВ	362
<i>Краєченко О. А.</i> УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ ПОВІСТІ-АНТИУТОПІЇ «ANIMAL FARM» ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА	363
<i>Крупенко А. М.</i> СЕМАНТИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	363

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСАХ	
<i>Дяченко І. М.</i> ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ: ПРОЄКЦІЯ НА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ	365
<i>Трипяченко А. О.</i> МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ: ЯКИМ БУДЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ ПІСЛЯ МАРАФОНУ «ЄДИНІ НОВИНИ»?	365
УКРАЇНСЬКА МОВА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ	
<i>Пономарьова В. В.</i> ЗНАЧЕННЯ МОВНОГО ВИБОРУ В СУЧАСНОМУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩІ В УКРАЇНІ	367
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	
<i>Дубяєва С. О.</i> СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	368
<i>Дяченко І. І.</i> ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ	368
<i>Керницька Л. І.</i> СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ ДО ВЗАЄМОДІЇ	369
<i>Плетінь О. Г.</i> СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМУ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	369
<i>Ромашко О. В.</i> СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ	370
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
<i>Vulanbayeva A.</i> ACTUAL PROBLEMS IN PSYCHOLOGY IN EDUCATION	371
<i>Абалмасов Д. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОНКОХВОРИХ ЛЮДЕЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНОВІРУСУ	372
<i>Александрович А. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОЖИВАННЯ	372
<i>Арефнія С. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ	373
<i>Бакалов Є. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОПОВАГИ ОСІБ СТУДЕНТСЬКОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	374
<i>Бохановський М. М.</i> ЕМОЦІЙНО ВИСНАЖУЮЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ У ПІДРОЗДІЛАХ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ	374
<i>Британ Д. О.</i> ПОЗИТИВНА АКАДЕМІЧНА Я-КОНЦЕПЦІЯ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ	375
<i>Вакуленко Л. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЕМОЦІЙ ЯК ЧИННИКА В ПОДОЛАННІ ТРУДНОЩІВ ПРИ ВСТУПІ ДО ПОВТОРНОГО ШЛЮБУ У МОЛОДИХ ЖІНОК ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ	376
<i>Варакута М. Л.</i> ПСИХОЛОГІЧНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ	378
<i>Волинець Н. Е.</i> СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	379
<i>Гаргола Ю. Г.</i> КОНЦЕПЦІЯ «ЕТАЛОН САМОГО СЕБЕ», ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ У ПСИХОТЕРАПІЇ	379
<i>Горбачова А. С.</i> ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	380
<i>Гриу О.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В ОДИНОКИХ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ	381

<i>Гриу С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ	381
<i>Гришина Т.</i> РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	382
<i>Дворецький Я. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДИ В УМОВАХ НАВЧАННЯ У ЗВО	383
<i>Дерновий Ю. І.</i> АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ – ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ	383
<i>Довгополов О. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	384
<i>Єрмолаєва О.</i> ПРОБЛЕМА РОЛІ ЕМОЦІЙ У МІЖСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ.....	385
<i>Жиленко С. О.</i> АГРЕСІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	386
<i>Журавель П., Косолапова А.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЕГОЦЕНТРИЧНОГО ТИПУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ	386
<i>Зарицька В. В.</i> ЕМОЦІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА.....	387
<i>Звонкова В. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ОСОБИСТІСНОГО СМISЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	388
<i>Зеленкевич Л. П.</i> САМОРЕГУЛЯЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	388
<i>Золотов А. А.</i> ЧИННИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС.....	389
<i>Кінаш А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ У СТАРШОКЛАСНИКІВ	389
<i>Кіріндас Г. І.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ КОРЕКЦІЇ САМОЦІННОСТІ У ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ	390
<i>Ковтун Р. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ РАННЬОЇ КОМПЛЕКНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА.....	390
<i>Козаченко Д. С.</i> ВПЛИВ НЕРОЗДІЛЕНОГО КОХАННЯ НА САМООЦІНКУ ОСОБИСТОСТІ.....	391
<i>Корсунська В. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ДЕФІНІЦІЇ ЩОДО РОЗУМІННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	391
<i>Кривошій О. М.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	392
<i>Криніна А.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЦІННОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	393
<i>Куліченко Б. В.</i> ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ РОЗЛАД.....	394
<i>Лабенська М. М.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ	395
<i>Матковська А. М.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ ЯК ВИДУ КОМУНІКАЦІЇ.....	395
<i>Мірошниченко О. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	396
<i>Мішура О. О.</i> ОСНОВНІ СКЛАДОВІ КОНФЛІКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	397
<i>Мотильов І. Г.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ СІМ'Ї В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РІВНЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В МОЛОДИХ СІМ'ЯХ.....	398
<i>Мочалін Ю.</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	399
<i>Надточій М. С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	400
<i>Озерной В. М.</i> ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ.....	400

<i>Онiщенко П. В.</i> АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС.....	401
<i>Осініна-Белікова Н. С.</i> ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	402
<i>Поліщук І. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ КОНФЛІКТНОСТІ ЖІНОК СЕРЕДНЬОГО ВІКУ ПІСЛЯ РОЗЛУЧЕННЯ.....	402
<i>Полякова Н. Б.</i> ПРОЦЕС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК ЯК ЧИННИК ЗАДОВОЛЕННЯ ФЕРАРХІЧНИХ ПОТРЕБ	403
<i>Проценко А. В.</i> САМОРЕГУЛЯЦІЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГА	403
<i>Савва І. Л.</i> РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В СЕРЕДОВИЩІ ВІРУЮЧИХ	404
<i>Самойленко Я.</i> РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	404
<i>Семенов С. О.</i> ЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕСІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	405
<i>Семьошин А. Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ МАГІСТРІВ	405
<i>Скріпкін С. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ	406
<i>Сосна А.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ОПТИМІЗМУ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	407
<i>Строкова Т. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ СТРАХІВ ДІТЕЙ – ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	407
<i>Студент О. О.</i> МІЗОФОБІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН	408
<i>Урбанович А. П.</i> ВПЛИВ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У ПОДРУЖЖІ НА САМООЦІНКУ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ	408
<i>Хекоян Е. А.</i> СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ У ЗВО	409
<i>Хохонов М. О.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	410
<i>Чуприна Т. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДІТОНАРОДЖЕННЯ	410
<i>Чученко Є. О.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ	411
<i>Шкуро О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	411
<i>Щербаков С. С.</i> ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КРИЗИ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	412
<i>Явор О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ У ЖІНОК У ВОЄННИЙ ЧАС	413
СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ	
<i>Бартая М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АЕРОБІКИ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗІ СТУДЕНТАМИ	414
<i>Бондаренко А. С.</i> АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВЕСЛЯРІВ-АКАДЕМІСТІВ 17–18 РОКІВ	414
<i>Бондаренко О. М.</i> КОМПЛЕКСНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МАСИ ТІЛА У ЧОЛОВІКІВ.....	415
<i>Гнатюк А. Ю.</i> ФОРМУВАННЯ М'ЯЗОВОЇ МАСИ СПОРТСМЕНІВ ЗАСОБАМИ АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ	416
<i>Даценко Є. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ СКЛАДНОКООРДИНАЦІЙНИХ ВПРАВ У ПІДГОТОВЦІ ДО СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ ГАНДБОЛІСТІВ-ПІДЛІТКІВ	416
<i>Дейнега А.</i> МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ОЗДОРОВЧИМИ ВИДАМИ ГІМНАСТИКИ	417

<i>Єсаулов Д.</i> МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ ФУТБОЛІСТІВ 16–18 РОКІВ З МІНІ-ФУТБОЛУ У РІЧНОМУ ЦИКЛІ ТРЕНУВАННЯ	418
<i>Запорожець О.</i> РОЗВИТОК ТОЧНОСТІ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ БАСКЕТБОЛІСТІВ	418
<i>Кисельов Д. В.</i> МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІЗИЧНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ У ПАУЕРЛІФТИНГУ	419
<i>Крупницький М.</i> МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПАУЕРЛІФТИНГУ	419
<i>Логоунов В. В.</i> РОЗВИТОК ТАКТИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ГАНДБОЛІСТОК У ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ТРЕНУВАННЯ	420
<i>Логоунов М. В.</i> ФОРМУВАННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ЮНАКІВ-ФУТБОЛІСТІВ	421
<i>Микитенко В. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ БАСКЕТБОЛІСТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ	421
<i>Немченко А. Р.</i> СПЕЦИФІКА ПОБУДОВИ ЗАНЯТЬ ТАНЦЮВАЛЬНОГО ФІТНЕСУ	422
<i>Нечет В. В.</i> РОЗВИТОК ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФУТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	423
<i>Пашков М. П.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ «FAIR PLAY» В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ БАСКЕТБОЛІ	423
<i>Скиба І. С.</i> ВОЛЕЙБОЛ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	424
<i>Степанюк В. В., Кобалінова О. І., Панків Х. В.</i> ДО ПИТАННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ НА БАЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	425
<i>Тіхонов В. В.</i> ТЕХНІКО-ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ТЕНІСІСТІВ 10–12 РОКІВ У ВЕЛИКОМУ ТЕНІСІ	425
<i>Троян М. В.</i> РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ОЗДОРОВЛЕННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	426
<i>Харченко Є. С.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	427
<i>Цоцорін О. Ю.</i> ЗНАЧЕННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ	427
<i>Чукуренко О. О.</i> ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ФУТБОЛЬНІЙ КОМАНДІ	428
<i>Шарлай М. С.</i> ТАКТИЧНА ПОБУДОВА ГРИ КОМАНД ВИЩОЇ ЛІГИ УКРАЇНИ З БАСКЕТБОЛУ	429
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	
<i>Бабак М. О.</i> КОМПЛЕКСНА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА ІІ СТУПЕНЮ	430
<i>Березан В. І.</i> ЕФЕКТИВНОСТЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ПЕРЕЛОМОМІ ПРОМЕНЕВОЇ КІСТКИ	430
<i>Беланов Є. А.</i> ПРОФІЛАКТИКА КОКСАРТРОЗУ ТАЗОСТЕГНОВОГО СУГЛОБА У ВІЙСЬКОВИХ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	431
<i>Біба Г.</i> ВПЛИВ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА СТАН НОВОНАРОДЖЕНИХ І ПОРОДІЛЬ.....	431
<i>Бондаренко П. М.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ВРОДЖЕНІЙ М'ЯЗОВОЇ КРИВОШІЇ У ДІТЕЙ 1-ГО РОКУ ЖИТТЯ.....	432
<i>Борисов К. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ В ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ	433
<i>Браїлко В. А.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ОСІБ 50–60 РОКІВ ПІСЛЯ ГОСТРОГО ПОРУШЕННЯ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ	434
<i>Бурлаченко М. Р.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК З І СТУПЕНЕМ ОЖИРІННЯ У ВІЦІ 20–30 РОКІВ В УМОВАХ ТРЕНАЖЕРНОГО ЗАЛУ В РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ.....	434

<i>Великанов О. О.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ НАДЛИШКОВОЇ ВАЗИ У ЧОЛОВІКІВ ПЕРШОГО ЗРІЛОГО ВІКУ.....	435
<i>Вишар Є. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ХВОРИХ НА ПНЕВМОНІЮ.....	436
<i>Войцеховська О. Р.</i> ВПЛИВ ЗАСОБІВ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА.....	436
<i>Глобчанська А. С.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ ЕНДОПРОТЕЗУВАННЯ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА.....	437
<i>Головченко Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ЗАХВОРЮВАННІ НА СТЕНОКАРДІЮ.....	438
<i>Горбатова О. Ю.</i> КОРЕКЦІЯ І ЗМІЦНЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У ШКОЛЯРІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ.....	438
<i>Гриднева Т. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ З МІОФАСЦІАЛЬНИМ БОЛЬОВИМ СИНДРОМОМ.....	439
<i>Грінь А. А.</i> ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ШИЙНО-ГРУДНОГО ОСТЕОХОНДРОЗУ У ЖІНОК 30–45 РОКІВ.....	440
<i>Демиденко Д. О.</i> ЕФЕКТИВНОСТІ ЕРГОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВПЛИВІВ НА ФОРМУВАННЯ ПЕРВИННОГО РУХОВОГО СТЕРЕОТИПУ У ДІТЕЙ ДО 3-Х РОКІВ.....	440
<i>Ераслан Д. Е.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕРГОТЕРАПІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ.....	441
<i>Заворотній В. В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ДІТЕЙ З ОРГАНІЧНИМ УРАЖЕННЯМ ЦНС.....	441
<i>Заяц А. Ю.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ГРУДНОГО СКОЛІОЗУ КОРЕКЦІЙНИМ МАСАЖЕМ ТА ЗМІЦНЮЮЧИМИ ВПРАВАМИ.....	442
<i>Зотеев О. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ СИНДРОМУ ГРУШОПОДІБНОГО М'ЯЗУ ПРИ ІШИАЛГІЇ.....	443
<i>Казак О. О.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ІНСУЛЬТАХ У ЛІКАРНЯНИЙ ПЕРІОД.....	443
<i>Калініна І. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ЗВИЧНОМУ ВИВИХУ ПЛЕЧА НА ПОСТІМОБІЛІЗАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ.....	444
<i>Керницький О. М.</i> ПРОГРАМА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ 30–45 РОКІВ, ЩО НЕСУТЬ СЛУЖБУ НА БЛОК-ПОСТАХ, ПРИ МІЖХРЕБЦЕВИХ ГРИЖАХ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	445
<i>Клеценко Л. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ РЕВМАТОЇДНОМУ АРТРИТІ.....	446
<i>Кобзев О. А.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ НАСЛІДКАМИ ВРОДЖЕНОЇ М'ЯЗОВОЇ КРИВОШИЇ.....	446
<i>Колесник Н. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ЖІНОК В ПЕРІОД МЕНОПАУЗИ.....	447
<i>Кольвашенко К. М.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ.....	448
<i>Кохан О. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ З ОСТЕОХОНДРОЗОМ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	448
<i>Кравець Ю. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ У ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ОСІБ ІЗ ХРОНІЧНИМ БРОНХІТОМ.....	449
<i>Кравченко Ю. С.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПАЦІЄНТІВ З ІНСУЛЬТОМ НА ЛІКАРНЯНОМУ ЕТАПІ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	450
<i>Крестянінова С. М.</i> ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ОСІБ З АРТРОЗОМ КОЛІННИХ СУГЛОБІВ.....	451
<i>Крилов А. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНИХ ПОРУШЕННЯХ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	451
<i>Кузьміна В. К.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ТА ЕРГОТЕРАПІЯ В ПЕРІОД ПОСТІНФАРКТНОГО КАРДІОСКЛЕРОЗУ.....	452
<i>Кухтіна Ю. С.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ЗАКРИТИХ ЧЕРЕПНО-МОГОВИХ ТРАВМАХ НА ПІСЛЯЛІКАРНЯНОМУ ЕТАПІ.....	453
<i>Леваднюк Л. В.</i> ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗІ СКОЛІОЗОМ.....	453
<i>Лихман Я. В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОЇ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ.....	454

<i>Лукашенко А. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ПОПЕРЕКОВО-КРИЖОВОМУ ОСТЕОХОНДРОЗІ ХРЕБТА	454
<i>Макар Т. П.</i> КОРЕКЦІЯ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДАТНОСТЕЙ ГЛУХИХ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	455
<i>Макеева О. С.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ ПІЄЛОНЕФРИТ	456
<i>Марамуха О. О.</i> РЕКРЕАЦІЯ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ	456
<i>Медяник О. Г.</i> ВПЛИВ МАСАЖУ НА ВЕГЕТО-СУДИННУ РІВНОВАГУ У СПОРТСМЕНІВ	457
<i>Мельник Д. Ю.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЧОЛОВІКІВ ЗРІЛОГО ВІКУ У ПЕРІОД ПОСТІНФАРКТНОГО КАРДІОСКЛЕРОЗУ	458
<i>Мищук О. О.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ПОСТАВИ У ЖІНОК ПОХИЛОГО ВІКУ	459
<i>Мінько Т. В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ НЕВРАСТЕНІЇ	459
<i>Москаленко О. І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ВІДНОВЛЕННІ ФУНКЦІЙ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА	460
<i>Моторний І. І.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ СКОЛІОЗУ ГРУДНОГО ВІДДІЛУ СТАТИЧНИМИ ВПРАВАМИ	461
<i>Островецька О. В.</i> КОНСЕРВАТИВНЕ ЛІКУВАННЯ КИЛИ ДИСКУ В ПОПЕРЕКОВОМУ ВІДДІЛІ ХРЕБТА ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	462
<i>Пахомова А.</i> ПОКРАЩЕННЯ ЧУТЛИВОСТІ НИЖНІХ КІНЦІВОК ПРИ ДІАБЕТИЧНІЙ НЕЙРОПАТІЇ У ХВОРИХ НА АМБУЛАТОРНОМУ ДІАЛІЗІ	462
<i>Пахомова Н. Г.</i> ВПЛИВ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРИ ХРОНІЧНОМУ БРОНХІТІ У ДІТЕЙ 11–12 РОКІВ	463
<i>Петров Д. С.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ КОРЕКЦІЇ МАСИ ТІЛА ЖІНОК 1 ЗРІЛОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ ОБМІНУ РЕЧОВИН	464
<i>Прищепя І. А.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЧОЛОВІКІВ ХВОРИХ НА НЕГОСПІТАЛЬНУ ДОЛЬОВУ ПНЕВМОНІЮ	464
<i>Прочанкіна В. Л.</i> МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ЖІНОК В ПІСЛЯПОЛОВОМУ ПЕРІОДІ	465
<i>Рижик І. О.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ 35–45 РОКІВ З ЛЮМБОШАЛГІЄЮ	466
<i>Рудь А. В.</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ РУХЛИВОСТІ СУГЛОБІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ЖІНОК ПРИ КЛІМОКТЕРИЧНОМУ СИНДРОМІ	466
<i>Рябік П. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ ОСІБ З ПЕРЕЛОМОМ ПЛЕЧОВОЇ КІСТКИ	467
<i>Саєнко С. Г.</i> АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	467
<i>Серьозіна О. І.</i> КОРЕКЦІЯ І ЗМІЦНЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	468
<i>Скомороха Ж. М.</i> ЗАСТОСУВАННЯ СИЛОВИХ ВПРАВ ПРИ НАДМІРНІЙ ВАЗІ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	469
<i>Слухенська О. С.</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНОМУ УРАЖЕННІ ШІЙНО-ГРУДНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА	469
<i>Смирна К. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ СПОРТСМЕНІВ-БАСКЕТБОЛІСТІВ ПІСЛЯ РОЗРИВУ АХІЛЛОВОГО СУХОЖИЛЛЯ	470
<i>Сорокіна А. С.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯ АРТРОСКОПІЇ КОЛІННОГО СУГЛОБА	471
<i>Сотник В. А.</i> КОРЕКЦІЯ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ ПРИ НЕРВОВО-ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДАХ	471
<i>Сотніков О. С.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ ПНЕВМОНІЄЮ У ВІДДІЛЕННІ ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ	472
<i>Сотнікова Є. В.</i> КОРЕКЦІЯ АСИМЕТРІЇ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА У СТУДЕНТІВ 17–19 РОКІВ	472

<i>Степанова Ю. С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В ПРОГРАМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ	473
<i>Стеценко О. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК 20–35 РОКІВ З БРОНХІАЛЬНОЮ АСТМОЮ В УМОВАХ САНАТОРІЮ	473
<i>Сухорослова О. С.</i> КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАЙВОЇ ВАГИ (20–30 РОКІВ).....	474
<i>Терещенко В. М.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК 25–35 РОКІВ ХВОРИХ НА ІНСУЛІНОЗАЛЕЖНУ ФОРМУ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ	475
<i>Ткаченко О. А.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНИХ ХВОРИХ З ДІАБЕТИЧНОЮ МАКРОАНГІОПАТІЄЮ.....	476
<i>Ткаченко О. М.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПОРУШЕННІ ПОСТАВИ У САПІТАЛЬНІЙ ПЛОЩИНІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	477
<i>Товкач Л. І.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ДІТЕЙ 6–10 РОКІВ ХВОРИХ НА РЕВМАТИЗМ В ПЕРІОД РЕМІСІЇ	477
<i>Токар І. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСУ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ	478
<i>Тупік Л. В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ, ЩО СЛАБО ЧУЮТЬ	478
<i>Удовиченко Н. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК ХВОРИХ НА ОСТЕОПОРОЗ.....	479
<i>Фастівець А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РАНЬОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ	480
<i>Філатова К. В.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ХРОНІЧНИМ БРОНХІТОМ.....	481
<i>Хотинець Б. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ДЕГЕНЕРАТИВНО-ДИСТРОФІЧНИХ ПОРУШЕННЯХ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	481
<i>Черненко О. І.</i> КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДЛЯ КОМПЕНСАЦІЇ ПОРУШЕНЬ НЕРВОВО-М'ЯЗОВОГО БАЛАНСУ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ПІДЛІТКІВ.....	482
<i>Шевченко Д. Д.</i> ЗАСТОСУВАННЯ МАСАЖУ ТА ДИХАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ В КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ХРОНІЧНИМИ БРОНХІТАМИ»	483
<i>Шеляшко К. І.</i> РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ПЛОСКОСТОПІСТЮ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ	484
<i>Шкуренко Г. В.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ХВОРИХ НА СПОНДИЛОАРТРОЗ ПОПЕРЕКОВО-КРИЖОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	484
<i>Щербина В. В.</i> ВІДНОВЛЕННЯ РУХЛИВОСТІ ГОМІЛКОВОСТОПНОГО СУГЛОБА ПІСЛЯ МЕТАЛОСІНТЕЗА.....	485
<i>Щербина І. М.</i> ЕРГОТЕРАПІЯ ПРИ ПОРУШЕННЯХ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ	486
<i>Ярошенко В. О.</i> ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ТА СИЛОВІ ВПРАВИ ПРИ ОЖЕРІННІ І СТУПЕНЯ	486
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ	
<i>Buskivadze L.</i> TOURISM IN THE MOUNTAINOUS REGIONS OF GEORGIA.....	488
<i>Kernebaiyev A. S., Shohabaeva A.</i> HOSPITALITY INDUSTRY IN MODERN CONDITIONS: RECENT TRENDS AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT	488
<i>Shohabaeva A. S., Abdikarimova A. B.</i> ACTUAL PROBLEM OF TOURISM AND HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS	490
<i>Бухтіярова В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ У ПОЛЬЩІ.....	490
<i>Загинайко В. С.</i> ОЦІФРУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	491
<i>Задунайський І. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУТІК-ГОТЕЛІВ (НА ПРИКЛАДІ м. ЛЬВІВ).....	492

<i>Плохотніков К. І.</i> СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ ГОТЕЛІВ ІТАЛІЇ	493
<i>Склярєва А. О.</i> ПОДОРОЖІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	494
<i>Ступка О. К.</i> МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	494
<i>Трофімук К. В.</i> ІГРОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ	495

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВТКУ ТРАНСПОРТУ І ЛОГІСТИКИ

<i>Алтухов П. М.</i> ОЦІНКА УМОВ РОБОТИ СВІЧОК ЗАПАЛЮВАННЯ.....	497
<i>Бардаков А. Ю., Нічипорук І. І.</i> БОРТОВИЙ МОНІТОРИНГ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	497
<i>Бицюк В. В., Цимбалістова О. А.</i> ЛОГІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	498
<i>Бубало І. Ю.</i> ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЛОГІСТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	499
<i>Водолазська Н. В.</i> ЛОГІСТИКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР УСПІХУ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	499
<i>Волинський Д. І., Нічипорук І. І.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ БОРТОВИХ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ СИСТЕМ МОНІТОРИНГУ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ.....	500
<i>Головіна О. В., Легенький Д. В.</i> ВПЛИВ МОМЕНТІВ ДІЮЧИХ В ПЛЯМІ КОНТАКТУ КЕРОВАНИХ КОЛІС АВТОМОБІЛЯ FORD FOCUS НА АВТОКОЛИВАННЯ.....	501
<i>Зінченко Є. Г., Хващинська Н. А.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГІСТИЦІ, ЯК СКЛАДОВА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	502
<i>Кабанова О. О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІКРОПРОЦЕСОРНОЇ ТЕХНІКИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ	503
<i>Карпенко Я. В., Косогооров Я. Л.</i> АСПЕКТИ РОЗРОБКИ СУЧАСНИХ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ.....	503
<i>Карпов О. В., Розенберг П. Р.</i> ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОНЕЧІТКОГО КЛАСИФІКАТОРА В ЗАДАЧАХ БОРТОВОГО КОНТРОЛЮ І ДІАГНОСТИКИ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ.....	504
<i>Ковнер С. Р., Розенберг П. Р.</i> АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ АВІАЦІЙНИХ ДВИГУНІВ ВЕРТОЛЬОТІВ	504
<i>Крицька Д. Г.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ.....	505
<i>Крищенко А. В.</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ.....	506
<i>Кузуб М. В.</i> ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ТРАНСПОРТНУ ЛОГІСТИКУ	506
<i>Лобода В. О., Кисельов Н. Р.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕРТОЛЬОТОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ	507
<i>Мєняйлова Г. Є., Кичак В. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА	508
<i>Мєняйлова Г. Є., Шалімов В. В.</i> CRM-ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	508
<i>Носач І. В.</i> ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР У ЛОГІСТИЦІ: НАВЧАННЯ, РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ТА МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ.....	509
<i>Панченко А. С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ.....	510
<i>Поліщук Д. В., Алтухов П. М.</i> ОХОРОНА ПРАЦІ НА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	511
<i>Поліщук Д. В., Редчиць В. В.</i> ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УТИЛІЗАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОВІДКИ В УКРАЇНІ	511

<i>Поліщук Я. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНИХ СУМІШЕЙ НА ОСНОВІ БІОЕТАНОЛУ ДЛЯ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ	512
<i>Потіс В. А.</i> РОЗРАХУНОК КАРТИ ШУМОВИХ ПОЛІВ В РАЙОНІ ВУЛИЦЬ ПЕРЕМОГИ І ТРОЇЦЬКОЇ В МІСТІ КРЕМЕНЧУК	512
<i>Ротяков В. М.</i> РОЗРАХУНОК КАРТИ ШУМОВИХ ПОЛІВ В РАЙОНІ ВУЛИЦЬ СОБОРНА І ПЕРЕМОГИ В МІСТІ КРЕМЕНЧУК.....	513
<i>Прохорчук Р. І., Цимбалістова О. А.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАВДЯКИ ВИКОРИСТАННЮ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ	513
<i>Радюк А. С.</i> ПІДВИЩЕННЯ ШТАМПУВАННЯ КУЗОВНИХ ДЕТАЛЕЙ АВТОМОБІЛІВ ЗІ СТАЛЕЙ ПІДВИЩЕНОЇ МІЦНОСТІ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ.....	515
<i>Рудасьов В. Б.</i> ОЦІНКА ХАРАКТЕРИСТИК ТЕРТЯ СТАЛЕЙ ПІДВИЩЕНОЇ МІЦНОСТІ	516
<i>Сидоренко Д. О., Цимбалістова О. А.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ БІЗНЕС–ПРОЦЕСІВ НА РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ	516
<i>Сластьон І. Д., Цимбалістова О. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	517
<i>Сорокін А. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБЛИЧЧЯ У АВТОТРАНСПОРТІ	518
<i>Строков О. П., Манько Р. В.</i> СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВГОВІЧНОСТІ ДВИГУНА ВНУТРІШНЬОГО ЗГОРЯННЯ ЗА РАХУНОК СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІДНОВЛЕННЯ ЙОГО КОМПОНЕНТІВ.....	519
<i>Фарафонова К. О., Мамай Я. О.</i> АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВЕРТОЛЬОТІВ AIRBUS HELICOPTERS В ЄДИНІЙ СИСТЕМІ АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ.....	520
<i>Хващинська Н. А., Зінченко Є. Г.</i> СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ЛОГІСТИЧНІ СИСТЕМИ НА ТРАНСПОРТІ	520
<i>Хиль Є. В.</i> МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ОПИСУ КОЛИВАНЬ ТРАНСМІСІЇ АВТОМОБІЛЯ	521
<i>Цимбалістова О. А.</i> КЛАСТЕРНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ	522
<i>Чернета О. Г.</i> СПОСОБИ І МЕХАНІЗМИ ЗМІЦНЕННЯ ДЕТАЛЕЙ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	522
<i>Черніхова О. С.</i> МЕТОДИКА ОПТИМІЗАЦІЇ МІСЬКОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ЛОГІСТИКИ.....	523
<i>Шкільнюк Н. Ю.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО ЕЛЕКТРИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ.....	524
<i>Шматко Д. З.</i> СТАТИСТИЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПАРТІОННОСТІ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ	524

МІЖНАРОДНА РУБРИКА

<i>Akhayev A.</i> ONLINE MARKETING: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	526
<i>Karimova A.</i> ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE MINING AND METALLURGICAL COMPLEX IN KAZAKHSTAN	526
<i>Krasotchenko M.</i> THE PRACTICE OF KAZAKHSTAN'S TAX POLICY	527
<i>Lim A.</i> PROBLEMS AND PROSPECTS OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN	528
<i>Magadiyeva A.</i> MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC MODELS TO ENSURE SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN THE COUNTRY'S ENTERPRISES.....	529
<i>Manbayeva E.</i> INDUSTRIAL POLICY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	530
<i>Omargaliev A.</i> DYNAMICS AND CURRENT STATE OF FOOD SECURITY IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	530
<i>Zholdasbekova D.</i> MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC PROCESSES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	531
<i>Zholdasbekova D.</i> MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS OF KAZAKHSTAN.....	532

Наукове видання

НАУКА І ВИЩА ОСВІТА

Тези доповідей
XXXI Міжнародної наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Матеріали подано в авторській редакції

Технічний редактор Ю. В. Бабич

Підписано до друку 04.11.2023.

Формат 60×84/8. Папір офсетний. Друк різнографний. Гарнітура Arial.
Умовн.-друк. арк. 64,18. Обл.-вид. арк. 62,78. Тираж 300 пр. Зам. № 1-11-2023К.

Видавництво

Класичний приватний університет

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3321 від 25.11.2008 р.

Виготовлено на поліграфічній базі Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б